C . . lib.

DISPVTATIONVM ROBERTI BELLARMINI POLITIANI, SOCIETATIS IESV,

DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE FIDEI, ADVERSVS HVIVS TEMPORIS HÆRETICOS.

EDITIO SECVNDA.

Primi Tomi pars altera.

Cum PONT. *Max.* *Cæsar.* *Maiest.* *& Reip.* *Venetæ Gratia & Priuilegio.*

INGOLSTADII,

EX OFFICINA TYPOGRAPHICA DAVIDIS SARTORII.

Anno Domini M. D. LXXXVIII.

SECVNDÆ PARTIS PRIMI TOMI
controuersiæ generales quatuor.

De Ecclesia militante, tum in Conciliis congregata, tum sparsa toto orbe terrarum.

De membris Ecclesiæ militantis, Clericis, Monachis, Laicis.

De Ecclesia, quæ est in Purgatorio.

De Ecclesia, quæ triumphat in cœlis.

INDEX

LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Conciliis, & Ecclesia.

PRÆFATIO.

LIBER SECVNDVS.

De Conciliorum auctoritate.

LIBER TERTIVS.

De Ecclesia militante toto orbe diffusa.

LIBER QVARTVS.

De notis Ecclesiæ.

LIBER PRIMVS, DE CONCILIIS ET ECCLESIA.

PRÆFATIO.

Sacrorvm Conciliorvm avctoritatem, quæ semper in Ecclesia magna fuit, aduersus multiplices hæreticorum fraudes & calumnias, his libris pro viribus defensurus, antequã ad rem ipsam aggrediar, pauca quædam putaui esse dicenda de summa atque incredibili calliditate, quam ad hanc eleuandam auctoritatem Satanæ administri nostris temporibus adhibuerunt. Etenim quoniam sacrosancta Conciliorum auctoritas in Ecclesia Catholica, vt par erat, semper eminuit, & sæpe in maximis rerum perturbationibus, ad dissipandas errorum tenebras, quasi fulgor quidam salutaris illuxit, non existimauit hostis humani generis posse diutius se discordias in Ecclesia serere, & schismata, atque hæreses conseruare & propagare, nisi iudicia Ecclesiastica de medio tolleret; & cathedram illam euerteret, ex qua Christus ipse per homines sonans, & iudicans, omnes fidei controuersias litesq; componit.

Itaque Lutheranos excitauit homines, vt ad fallendum paratos, ita proiectos ad mentiendum; qui quidem, cùm initio nullo modo fieri posse crederent, vt summus Pontifex ad indicendum generale Concilium adduceretur, cœperunt ipsi magna contentione simul & Pontificem grauiter accusare, & aduersus eundem Pontificem Concilij generalis opem implorare. Ita enim fore arbitrabantur, vt & quæcunque vellent scelera atque flagitia, quamuis falsa & incredibilia, de Pontifice liberè spargere, & eum apud omnes Christianas nationes reum maximorum criminum facere sibi liceret, & ipsi interim non Ecclesiæ hostes esse, vt re ipsa erant, sed viri amantes pietatis, fideique Zelum habere, quippe qui Concilij auctoritatem agnoscerent, ab omnibus iudicarentur. Quocirca tot & tam atrocibus calumniis, & maledictis, & voce, & literis Christi vicarium onerauerunt, vt permultis, magnisq; nationibus planè persuaserint, eum non Christianum præsulem, sed Christi iuratum hostem, atq; adeo ipsum verum, & propriè dictum Antichristum esse.

Orationem certè immensam susciperem, si ea mendacia percensere vellem, quibus hæretici huius temporis in omnibus penè libris, & sermonibus

suis Apostolicæ sedis Pontificem impudentissimè asperserunt, vnum solum aut alterum exempli caussa attingam. Martinus LVTHERVS *in lib. de Ecclesia propè extremo:* Papa, *inquit,* Scripturam sacram, in cœno, & puluere sepeliit, & doctrinam Christianam penè integram deleuit. *Exstat libellus de primatu Papæ scriptus nomine totius Synodi* SMALCHALDICAE, *auctore, vt arbitror, Philippo, quo in libro, præclara illa Synodus Lutheranorum ab hoc mendacio exorditur:* Papa, *inquit,* arrogat sibi auctoritatem condendi leges de cultibus, de mutatione Sacramentorum, de doctrina, & vult suos articulos, sua decreta, suas leges existimari pares legibus diuinis. *Et infrà:* Arrogat sibi Papa diuinam auctoritatem, quia sumit sibi ius mutandi doctrinam Christi, & cultus à Deo institutos, & suam doctrinam, & suos cultus vult obseruari tanquam diuina.

At quod Sacramentum, quem cultum à Deo institutum, quem doctrinæ articulum Papa mutauit? Et quis ille Pontifex fuit qui suas leges diuinis legibus exæquauit? an non videmus quotidie Pontificias leges, vel ab iisdem, qui tulerunt, vel à successoribus, si tempus id postulet, abrogari? Quæ verò diuina lex ab vllo vnquam Pontifice legitur abrogata? sed nolo in eiusmodi nugis tempus amittere. Hoc affirmo, similibus mendaciis plenos esse libros Lutheranorum, eaq; apud illos, non vt res saltem dubias, sed vt oracula certissima literis, & sermone omnium celebrari. Qui tamen initio, vt dicebam, ne omnino alieni ab Ecclesia Catholica esse viderentur, quanto plus auctoritatis detrahebant Pontifici, tanto amplius Concilio tribuebant. Exstat Lutheri ipsius ad generale Concilium prouocatio. Exstant comitia imperialia Augustana, Norimbergensia, Spirensia, Ratisponensia, VVormatiensia, aliaq; nonnulla, in quibus Lutherani generale Concilium sæpius postularunt.

At ne fortè molestum sit, si tempus in tam variis tot comitiorum actis recitandis conteramus, proferam tibi, Lector, ipsorum protestantium testimonium, quod ad initium eius libri, qui Protestatio aduersus Concilium Tridentinum inscribitur, *continetur:* Profitemur, *inquiunt,* ac protestamur nos adherere, ac semper adhęsisse protestationi, & appellationi R. Patris D. LVTHERI ab iniustissimo, violentissimoq; iudicio Pontificis, ac omnium eius factionis iudicum, ad liberum, Christianum, legitimum, ac in Spiritu sancto congregatũ Concilium. Qui processus protestatio, & appellatio fuit postea vnanimiter, ac multoties à nostris Ecclesiis renouatus, & in aliquot etiam imperialibus conuentibus ab omnibus statibus comprobatus. *Hæc ipsorũ sunt verba, quibus, vt vides, affirmant, Lutherum primò, deinde Ecclesias suas, postremò etiã Principes sibi addictos, à Pontificis sententia ad Concilij iudicium sæpius appellasse.*

Sed

Sed quamdiu existimas; in sententia ista expetendi Concilij permanserunt? quamdiu nullum futurum esse Concilium sperauerunt. Nam simul ac PAVLVS *Pontifex eius nominis tertius, Concilium generale ad Tridentum indixit, & eiusdem Concilij fundamenta iaci, & initia quædam apparere cœperunt, continuò illi mutata sententia, vel potius, quam antè simulauerant, apertè prodita, Concilium improbare, à Conciliis appellare, nec solùm recentia, sed etiam vetera omnia reprehendere, & ipsum Tridentinum vixdum inchoatum inuectiuis, censuris, protestationibus, calumniis quoque & mendaciis opprimere studuerunt, vt si fieri posset, prius Concilium illud hæreticorum astutia solueretur, quàm Catholicorum diligentia coalesceret.*

Ita verò esse, vt dico, testes mihi sunt omnes, qui legerunt librum de Conciliis à Luthero illo ipso tempore conscriptum, libellum PHILIPPI *Melanchthonis de caussis, cur Lutherani ad Concilium non accesserint; librum Protestationis* XXXIV. *Ministrorum: librum Illyrici de norma ac praxi Concilij: Deniq; Martini Kemnitij examen Tridentini Concilij, Consiliũ Caroli Molinæi super eodem non admittendo Concilio; antidotum Ioannis Caluini contra eiusdem venena Concilij. Sed operæprecium erit ex istis ipsis, quos nominauimus, auctoribus, aliquid proponere, vt ex eorum verbis & testimonio cognoscas, quanti fiant ab illis Ecclesiæ Concilia, quæ paulò antè tantopere flagitauerant.*

Igitur Martinus LVTHERVS, *cùm fama accepisset, indictum esse Concilium, continuò arrepto calamo, librum confecit, atque inscripsit, de Conciliis: credo, vt ageret Deo gratias, & Ecclesiæ gratularetur, atque omnes ad Concilium inuitaret. Nihil minus; summa enim libri est, nihil esse opus Conciliis, cùm etiam vetera illa sanctissima & celeberrima errauerint, & quilibet Parochi & Ludimagistri non minus possint in Ecclesia, quàm quæuis maxima, & numerosissima Concilia.* ORDITVR *à Concilio illo sine controuersia antiquissimo & sanctissimo, quod Apostoli Hierosolymis celebrauerunt: & quoniam in eo Concilio Apostoli decreuerunt abstinendum esse à sanguine & suffocato, ad has angustias nos redigit, vt vel ab his cibis nos abstineamus, vel apertè fateamur, liberum esse Concilio summo ac primo non obedire.* DEINDE, *grauiter exponit quanta calamitas esset, non vesci deinceps capreis, leporibus, ceruis, cuniculis, anseribus, turdis, ceterisq; auiculis, & quod miserius est, abstinere lucanicis, aliisq; farciminibus, & iusculis etiam quibusdam, quæ non solùm pipere condiuntur, sed etiam sanguine (vt ipse loquitur, qui ista bene norat) vel liquido tinguntur, vel crasso, & coagulato infarciuntur.*

Quia verò tam grauis iactura nullo modo subeunda Luthero esse videbatur, inde effecit, non esse Apostolico decreto obtemperandum. Ex

quo rursum ita conclusit; ergo liberum est nobis omnia alia Concilia relinquere, & sic liberi sumus ab omnibus Conciliis. Præclarè omnino: quasi verò quia non tenemur ea Concilij lege, quæ solùm ad tempus data fuerat, iam nullis aliis Conciliorum legibus teneamur.

Pergit deinde ad NICAENVM *I. Concilium, cuius in Ecclesia Catholica semper summa auctoritas fuit, ac de canonibus eius Concilij loquens:* Hi omnes, *inquit*, articuli, fœnum, stramen, ligna, stipulæ fuerunt. *Et infrà:* De illis ligneis articulis reliquiæ manserunt, quasi aliqui titiones, nempe articulus de festo Paschatis. *Hic nimirum est honor, quem habet Lutherus antiquissimo & celeberrimo Concilio, vt eius decreta ligna, fœnum, stipulas, titiones appellet. Sed parum esset, si tantùm non necessarios, ac superuacaneos eos canones diceret, & non etiam periculosos, impossibiles, inter se contrarios ac pugnantes esse contenderet. Quia enim vetat Concilium, ne qui se absciderunt sacris Ordinibus initientur, & simul imperat hominibus sacratis, ne vllam omnino domi suæ fœminam habeant, præter matrem aut sororem:* Hìc prorsus, *inquit Lutherus,* non intelligo sanctum Spiritum in hoc Concilio. si illi pro idoneis non sunt reputandi in ministerio Ecclesiastico, qui seipsos castrant ad vitanda libidinũ incendia; & rursus illi etiam non sunt idonei, qui ad euincendos carnis stimulos habent, aut ducunt vxores; quò res tandem cadet? An debebit Episcopus, aut Concionator illum intolerabilem ardorem, & æstum amoris illiciti sustinere, & neque coniugio, neque castratione se ab his periculis liberare? *Quasi verò, Luthere, nihil sit medium, inter coniugium & castrationem: quo pacto igitur, Paulus, Ioannes, Iacobus, Apostoli ceteri, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, & quid enumero singulos homines? quo pacto, inquam, tot millia Sanctorum, neque se ipsi absciderunt, & tamen vsque ad vitæ finem vxoribus caruerunt? nimirum precibus, ieiuniis, labore assiduo, non membrorum abscissione gloriosa certamina superantur.*

Sed audiamus, quàm honorificè de hoc eodem Nicæno Concilio sub finem huius loci loquatur LVTHERVS: An verò, *inquit,* nihil aliud est negotij Spiritui sancto in Cõciliis, quàm vt impossibilibus, periculosis, non necessariis legibus suos ministros obstringat, & oneret? *Quæ cùm ita sint, vides certè, Lector, quanti faciat Lutherus Conciliorum auctoritatem, cùm decreta Nicæni Concilij, quo nullum est magis à Patribus omnibus laudatum, lignea, non necessaria, periculosa, impossibilia, inter se pugnantia, ac demum stramen, fœnum, stipulas, titiones ore impudentissimo appellare non vereatur; quid, quod omnia Concilia ita extenuat, vt cum eis Parochorum industriam, & Ludimagistrorum auctoritatem comparet:* Putásne, *inquit*, adeò esse tenue, aut angustum officium Parochi,

aut Ludimoderatoris, vt non posint aliqua ex parte conferri ad Concilia; dicam & quiddam amplius, maius lumen accedit doctrinæ Christianæ ex Catechismo puerili; quàm ex omnibus Conciliis. *Et infrà:* Et quid opus est verbis, etiam si omnium Synodorum decreta possent per infundibulum demitti in tuum corpus, tamen nondũ esses Christianus, quia nimis parum conferunt. *Egregia sanè conclusio, & digna tam graui Theologo, qui paulò antè tam seriò videbatur Concilij generalis iudicium appellare. Omitto quod dicit de II. III. & IV. Synodo, cùm similia sint prioribus, & ego breuitati studeam.*

Venio igitur ad ea mendacia, quæ ad extenuandam Concilij Tridentini auctoritatem aduersarij sine vllo pudore effutiunt, nec tamen omnia, nec etiam plurima, id enim infiniti operis esset, sed pauca de multis proferam: Illi Sycophantæ, *inquit* LVTHERVS *in libro de Conciliis*, qui parasitantur Papæ, adeo sunt dementati, vt hoc paradoxum audacisimè defendant, Concilia potestatem habere condendi nouos articulos fidei, & mutandi veteres. *At qui sunt isti Sycophantæ? Cur nemo nominatur? vbi, quando, quo teste dixerunt, aut scripserunt, posse à Conciliis fidei articulos immutari?*

Mathias ILLYRICVS *in libro de norma ac praxi Concilij Tridentini:* Clamant illi, *inquit*, Concilij scilicet Patres, Ecclesiam, id est, Pontificem cum suis spiritualibus esse supra Scripturam, & Papam posse ex plenitudine potestatis contra Apostolum, & totum vetus Testamentum dispensare. *Hæc ille. Sed exstat Concilium, legatur diligenter, nusquam inuenientur eiusmodi portenta.*

Martinus KEMNITIVS *in examine Concilij Tridentini, ita diues mendaciorum est, vt quatuor sententiolis, quinq; mendacia comprehenderit:* Dicunt, *inquit*, Patres, videlicet Concilij, quòd Papa habeat voluntatem pro ratione, in his, quæ vult; quòd posit formam Sacramentorum ab Apostolis traditam immutare; quòd cõtra epistolas Pauli posit statuere; quòd dispensare posit contra quatuor prima Concilia, & contra verba Euangelij. *Quis crederet tam impudentes homines reperiri potuisse, qui de Tridentino Concilio tam audacter mentirentur, cùm & ipsius acta pasim legantur, & adhuc viuant pleriq; eorũ, qui ipsi per se Concilio interfuerunt.*

Sed restat adhuc aliud splendidum omnino, & sæpius repetitum aduersariorum mendacium. Multis de caußis Lutherani HOSIVM *Cardinalem, virum æterna memoria dignum, implacabili odio prosequuntur, sed eo præcipuè, quòd Legatus Apostolicæ sedis Concilio Tridentino præsederit, atque eidem Concilio industria & sapientia sua non parum ornamenti, atque etiam emolumenti contulerit. vt igitur simul, & Legati, & Synodi au-*

ctori-

ctoritatem deprimerent, verba quædam, quæ is Cardinalis in libro de expresso verbo Dei, nomine Suuenckfeldij hæresiarchæ protulerat, & ideo protulerat, vt indicaret, quàm tetri errores ex Lutherana hæresi, quasi venenati fructus ex corrupta radice pullulassent; illa, inquam, verba, tanquam si Cardinalis ipsius sententiam continerent, boni isti viri magna cum execratione vbiq; disseminauerunt; ac primum in lib. Protestationis XXXIV. *Ministrorum, ita legimus:* Sed iam audiamus istius gloriosi gubernatoris præsentis conciliabuli verba, quomodo, & secundum quam regulam ille cum suis sodalibus velit de Ecclesiæ & religionis controuersiis iudicare, & statuere; sic enim in blasphemiæ verba erumpit, inquiens: Nos verò Dei de cœlo sententiam exspectabimus, ac tum istos pro sua, non pro Scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam Scripturas facessere videbimus. Non oportet Legis, aut Scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum. vanus est labor, qui Scripturæ impenditur. Scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum, non conuenit Christiano nimium creaturæ addictum esse. *Quibus recitatis subiiciunt Protestantes:* Hæc iste nefarius Antichristi Cardinalis Legatus, & impij conciliabuli Gubernator, contra viuentem Deum blasphemat.

ILLYRICVS verò in libro de norma & praxi Concilij Tridentini, posteaquam illa eadem verba ex libro Cardinalis deprompta repetiuit, ita illi bene precatus est: Dominus IESVS, *inquit*, obstruat igne infernali ista blasphema ora Antichristi; & eius mancipiorum, & vindicet gloriam ab eorum tyrannide. *Quid tibi videtur, candide Lector, an non est scelus inauditum, & audacia planè incredibilis in caussa tam atroci, & tam perspicua tam impudenter mentiri? Est in manibus liber, nec vlla est in verbis eius obscuritas, & si testimonium auctoris requiritur, ego ipse doctißimum illum senem aliquando dicentem audiui:* Ego ita sentirem? ego talia scriberem? si mea illa verba essent, verè dignus essem, qui in medio foro cremarer. *Et placuit tamen non vni, aut duobus, sed triginta quatuor simul Ministris verba illa optimi viri in alienum sensum ita detorquere, vt quæ Suuenckfeldij sunt, Cardinalis ipsius esse crederentur; qui mihi similiter fecisse videntur, ac si aliquis modo contenderet illa blasphema verba Iudæorum de Christo:* Ecce homo vorax, & potator vini, non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit, reus est mortis, tolle, tolle, crucifige eum. *atq; alia his similia, non esse verba Iudæorum, sed Matthæi aut Ioannis, quòd in eorum Euangeliis reperiantur. Habes igitur, quàm parui æstiment Cōcilia aduersarij, & quot fraudibus, & calumniis eorum auctoritatem eleuare conentur, qui tamen paucis antè annis generale Concilium tanquam vnicum remedium præsentium dißidiorum expetere videbantur.*

SED dicet aliquis fortasse, optabant illi quidem, atque optant etiam nunc generale Concilium, sed non eiusmodi, quale Tridentinum fuit. Ita est, optant illi generale Concilium, sed quale nunquam fuit. Explicat enim conditiones Concilij Philippus Melanchthon in eo libello, quem inscripsit, de caußis cur Lutherani ad Concilium non accesserint. sed potißimùm duæ sunt. ALTERA, vt ius suffragij etiam decisiui habeãt omnes homines docti, siue sacerdotes, siue laici sint; quod est in Ecclesia Christi ad hunc diem inauditum, nec talis Concilij vllum exemplum proferent, præsertim cùm doctos homines vocent, qui dum loquuntur, aut scribunt, aliquot verba Græca, aut Hebraica, Latinis admiscent. ALTERA conditio est, vt detur ab Imperatore saluus conductus, non solùm personis, sed etiam caussæ, hoc est, vt nec personæ poßint puniri, si nolint obtemperare Concilio, nec fides, & confeßio Lutheranorum poßit damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint; quæ conditio & cum superiore apertißimè pugnat, & est ipsa per se inepta & ridicula. Nam si nec personæ, nec sentẽtiæ damnari poßunt, nihil omnino in Concilio decernetur.

Quorsum igitur attinebat petere, vt etiam laici suffragium habeant decisiuum, si nihil est in Concilio decidendum? Et quorsum tot sumptus, tot pericula, tot labores in Concilio congregando? Quorsum ex toto orbe terrarum Episcopi & Doctores vexantur, vt ad Concilium veniant? Quorsum tot dies in quæstionibus fidei proponendis, discutiendis, definiendis consumuntur; si posteaquam sunt omnia parata, adhuc licet vnicuique Concilij decretum in controuersiam reuocare? Neq; Philippus Melanchthon solus hoc docet, docuit ante eum Martinus Lutherus, docuêre post eum Ioannes Caluinus, Ioannes Brentius, Martinus Kemnitius, Lutherani & Caluinistæ omnes: Capite, *inquit* LVTHERVS *artic.* 115. *ex quingentis articulis,* hoc Euangelium, quia neque Papæ, neque Conciliis, neque vlli hominum commissum est, vt concludat, quid sit fides. Ideo debeo dicere, Papa tu conclusisti cum Conciliis; nunc habeo ego iudicium, an acceptare queam, nec ne. *Et* CALVINVS *lib.* 4. *Instit. cap.* 9. §. 8. Quoties, *inquit*, Concilij alicuius decretum profertur, expendi primùm diligenter velim, quo tempore habitum sit, qua de caussa habitũ, & quo consilio, quales homines interfuerint; deinde illud ipsum, de quo agitur, ad Scripturæ amussim examinari, idq; in eum modum, vt Concilij definitio pondus suum habeat, sitq; instar præiudicij; neque tamen examen, quod dixi, impediat.

Itaque vult Caluinus, Concilij sententiam, præiudicium, non iudicium esse, deq; ea sententia posse, ac debere quoscunque, & maximè priuatos homines iudicare. Quod idem aliis verbis Kemnitius, Brentius, & ceteri omnes docent. Quid verò est hoc aliud, quàm nolle iudicium vllum fieri?

nolle controuersias vnquam finiri? nolle pacem & concordiam, sed bella, schismata, dissensiones, lites vigere perpetuò? Sed bene habet, nisi aliud dicerent, facilius laterent: hæretici certè non haberentur. Nunc verò ita se produnt, vt planè nunc sint cæci, qui eos hæreticos esse non vident; nam cùm hæresis ab electione dicatur, nulla est nota clarior, nullum certius signum hominis hæretici, quàm cum Ecclesiastico iudicio non acquiescit, sed ipse sibi est dux, ipse iudex, ipse dogma proprium eligit, quod sequatur. Fidei, obedientia comes est, mater humilitas. Hæreseos soror, contumacia, mater superbia est.

Quæ cùm ita sint, nostræ iam partes erunt, vt quantum operæ, industriæ, laboris in Ecclesiastica auctoritate labefactanda hostes fidei ponunt, tantum nos in eadem asserenda, ac vindicanda ponamus, & quoniam ea in summo Pontifice, & Episcoporum Conciliis præcipuè cernitur, & nos iam de Pontifice quinque libris, pro ingenij nostri tenuitate, disseruimus, nunc de Conciliis, quanta maxima poterimus claritate, Deo duce atque auspice, disseremus.

CAPVT PRIMVM.

Ordo Disputationis.

DISSERVIMVS hactenus de capite militantis Ecclesiæ: nūc de ipsa Ecclesia disserendum erit. Quia verò Ecclesia bifariam cōsiderari potest, vt in Conciliis congregata cernitur, & vt toto orbe terrarum diffusa est: propterea nos quoque primùm de Conciliis, tum de ipsa Ecclesia disputabimus. Præponimus autem disputationem de Conciliis, disputationi de Ecclesia, licet ordo naturæ contrà suadere videretur, quoniam disputatio de Conciliis magis connexa est cum disputatione de summo Pontifice, quæ iam præcessit, quàm disputatio de Ecclesia.

Igitur controuersia de Conciliis duabus in rebus posita est, in definitione legitimi Concilij, & in eiusdem Concilij auctoritate; Hæretici enim huius temporis fingunt nouam formam Conciliorum, & iis deinde nullam ferè tribuunt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

Itaque in tres partes diuidetur vniuersa disputatio. In PRIMA præmittemus quædam, quæ ipsi disputationi quasi aditum aperiant; qui scripserint de hac materia, quid sit Concilium, quotuplex, quot, & quæ hactenus celebrata sint; quæ omnia tractabimus sine contentione ad modum simplicis narrationis. In SECVNDA definiemus, quid propriè postulet natura legitimi Concilij; vbi tractabitur de materia, forma, fine, & efficiente Conciliorum, necnon de iis, quæ aduersarij requirunt in Conciliis. In TERTIA differemus de auctoritate Conciliorum, tum absolutè, tum etiam per comparationem ad Scripturæ, & summi Pontificis auctoritatem.

CAPVT SECVNDVM.

Qui scripserint de Conciliis.

VT igitur ordiamur à primo; de hac materia tractant inprimis libri ipsi Conciliorum, qui tamen negligenter conseruati sunt, & multis vitiis scatent, quæ corrigenda sunt ex veterum lectio-

A ne; deinde multa exstant in decretis Gratiani, Iuonis, Burchardi, Martini Bracarēsis; item pauca quædam legi possunt apud Hilarium libro de Synodis, Isidorum lib. 6. etymolog. cap. 16. Bedam in lib. de sex ætatibus, in Constantino IV. Freculphum in fine Chronici, Ioannem Psellum & Photium libro de septem Synodis.

Præter hos veteres scripserunt multi recentiorum, vt Thomas VValdensis lib. 2. doctrinal. fidei, cap. 26. & 27. Ioannes de Turrecremata lib. 3. summæ de Ecclesia; Ioannes Gerson in tractatibus variis de potestate Ecclesiæ & Conciliorum; Dionysius Carthusianus in libris tribus de Conciliis; Ioannes Eckius in Enchiridio; Io-
B docus Clichtouæus in defensione Concilij Senonensis; & Iodocus Tiletanus in defensione Concilij Tridentini; Ioannes Cochlæus in libro de Conciliis; Ioannes Roffensis contra articulum Lutheri 28. & 29. Caietanus in opusculis; Albertus Pighius lib. 6. hierarch. Ecclesiasticæ; Cardinalis Hosius in explanatione Symboli, cap. 24. & lib. 2. contra prolegomena Brentij; Petrus à Soto in defensione suæ confessionis contra Brentium; Ioannes Antonius Delphinus lib. 2. de Ecclesia; Melchior Canus lib. 2. de locis Theologicis; Hugo in opere inscripto, Synodia Hugonia; Item Iacobatius in opere de Conciliis, & Gaspar Villalpandæus in disputationibus nouem pro Concilio Tridentino; Alphonsus à Castro lib. 4. de hæresibus; Guliel-
C mus Lindanus lib. 3. cap. 7. Panopliæ Euangelicæ.

CAPVT TERTIVM.

De nomine Concilij & origine.

PORRO Concilij nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis; nam quemadmodum cùm oritur controuersia in Republica, conueniunt in vnum Principes Regni, vel Magistratus, ac statuunt quid facto opus sit: Ita in Ecclesia cùm oritur controuersia aliqua de religione, conueniunt Præsules Ecclesiarum, & simul collatis sententiis, statuunt quod bonum videtur. Ita actum videmus Act. 15. vbi primùm cœperunt Concilia Christiana celebrari, ac deinceps singulis ætatibus.

Hanc autem originem Conciliorum, etsi Albertus Pighius lib. 6. de cœlesti hierarchia, cap. 1. contendat esse planè humanam, & naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est diuinam esse. Nam Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, & VI. Synodus, act. 17. & Celestinus Papa in epistola ad Concilium Ephesinum, & Concilium Toletanum III. non procul ab initio, docent Concilia esse demonstrata à Christo in illis verbis, Matth. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio illorum sum.*

Deinde, credibile est Apostolos qui pleni erant Spiritu sancto, non nisi ipso Spiritu sancto admonente primum Concilium congregasse. vnde etiam dicunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, Act.15. Præterea, etsi ratio naturalis dictat, vt in rebus dubiis Princeps consulat homines peritos; tamen vt soli Episcopi conuocentur, & ij non sint consiliarij, sed iudices, non videtur solius humanæ rationis inuentum. Denique certum est, Conciliorum celebrationem, quæ omnibus seculis in Ecclesia fuit, de Apostolica traditione descẽdere; Apostolicas verò traditiones ego quidẽ humana inuenta appellare non auderem. Sed hactenus de origine. Nunc de nominibus vno verbo.

Nomen Latinum Concilij, inuenitur passim in Testamento veteri, & nouo, pro congregationibus Iudæorum, sed Græcè nomen, id est, σύνοδος, non inuenitur in Scripturis, vbi enim Latinè legimus Concilium, in Græco textu vbique est συνέδριον vel συναγωγή. inuenitur autem nomen Synodi primùm in canonibus Apostolorum can. 38. vbi iubentur Episcopi singulis annis bis Concilia celebrare. Deinde inuenitur apud Eusebium lib.5. hist. cap.23. ac deinceps in omnibus auctoribus.

CAPVT QVARTVM.

Partitio Conciliorum duplex.

SVNT autem quatuor genera Conciliorum: quædam enim sunt generalia, quædam nationalia, quædam prouincialia, & quędam diœcesana. Membrorum trium primorum meminit Augustinus lib.2. de Baptismo contra Donatistas, cap. 3. vbi dicit Cõcilia prouinciarum, vel etiam maiora, qualia sunt regionum, emendari à Conciliis plenariis. Vltimi membri meminit Concilium Toletanum IV. cap.25.

GENERALIA dicuntur ea, quibus interesse possunt & debent Episcopi totius orbis, nisi legitimè impediantur, & quibus nemo rectè præsidet, nisi summus Pontifex, aut alius eius nomine. Inde enim dicuntur œcumenica; id est, orbis terræ totius Concilia.

NATIONALIA dicuntur, in quibus conueniunt Archiepiscopi, & Episcopi vnius regni, vel
A nationis, quibus præest aliquis Patriarcha, vel Primas, qualia sunt multa Cõcilia Romana, Toletana, & Africana, de quibus illud notandum est, ea, licet sint reuera distincta à generalibus, & prouincialibus, tamen vtrorumque nominibus interdum appellari.

Vocantur enim sæpe Concilia VNIVERSALIA, vt patet ex Conciliis Romanis sub Symmacho, vbi semper dicitur: *Symmachus Concilio generali præsidens:* & tamen aderant solùm Episcopi Italię. Sic in Concilio Toletano III. cap.18. dicitur: *Præcipit hæc sancta, & vniuersalis Synodus*; & tamen solùm aderant Episcopi Hispaniæ. Idem patet ex Concilio IV. Carthaginensi. Dicuntur ergo ista generalia, siue vniuersalia, quia sunt generalia in
B eo regno, non autem absolutè. Dicuntur autem prouincialia ista eadem à Gratiano dist. 3. can. Porro. quia certis prouinciis continentur, non autem ad omnes Christianos pertinent, sicut verè generalia.

PROVINCIALIA dicuntur, in quibus conueniunt tantùm Episcopi vnius prouinciæ, quibus præest Archiepiscopus, siue Metropolitanus, & huius generis sunt plurima in tomis Cõciliorum. De his videtur loqui VII. Synodus actio.3. cùm ait, se amplecti etiam decisiones localium Conciliorum.

DIOECESANA sunt, in quibus conueniunt tantùm Presbyteri vnius Episcopatus, & iis E-
C piscopus præest. cuius generis paucissima extant, nec immeritò; nam vix dici possunt Concilia, cùm in eis ordinariè nullus sit, qui iurisdictionem habeat, præter vnum Episcopum qui præest.

ALTERA partitio Conciliorum complectitur item quatuor membra: quædam enim sunt ab Apostolica sede approbata atque ab Ecclesia vniuersa recepta, quædam omnino reprobata, quædem partim approbata, partim reprobata, quædam nec approbata, nec reprobata. Quod membrum postremum in Conciliis particularibus potissimùm locum habet.

D

CAPVT QVINTVM.

Concilia generalia approbata.

CONCILIA generalia approbata numerantur hucusque decem & octo. PRIMVM est NICÆNVM, quod quidem celebratũ est ab anno Domini CCC. XXVII. vsq; ad annum CCC. XXX. qui fuit annus XV. Syluestri Papæ, & vicesimus Constantini Imperatoris; conuenerunt Episcopi CCC.XVIII. è quibus erant Patriarchæ, Alexander Alexandrinus, Eustratius Antiochenus, Macarius Hierosolymitanus, & Metrophanes Constantinopolitanus, quamuis hi duo postremi nõ erant eo tempore Patriarchæ, sed diu postea eam dignitatem adepti sunt. Quidam etiam Metrophanem non per se, sed per legatum Ale-

xandrum, qui postea ei succeßit in Episcopatu adfuisse volunt. Vide Metaphrastem in oratione de rebus gestis apud Nicæam. Ac duæ potissimùm controuersię definitæ sunt: Vna de die Paschatis: Altera de Diuinitate Christi aduersus hęresim Arianorũ, ipso Ario Principe hęreseos, post annos decem in latrinis dum aluum purgaret, fœde defuncto.

A

Sed quia hæc omnia in dubium reuocari possent propter discrepantes scriptorum sententias, paucis singula demonstranda sunt. PRIMVM, de tempore Concilij mira est opinionum varietas, sed veritas nostrę sententię hac ratione confirmari potest. Constat Concilium Nicænum finem accepisse anno XX. imperij Constantini. Id enim scribit Eusebius lib. 3. de vita Constantini, & Socrates libro I. historiæ, cap. 12. cœpit autem Constantinus imperare anno Christi CCC.XI. vt ex Chronico S. Hieronymi, ex Gregorio Haloandro, aliisque Chronologis patet. Efficitur igitur, vt anno Christi CCC.XXX. fuerit annus Constantini XX. & finis Nicæni Concilij.

B

ITEM inchoatum est Concilium Paulino, & Iuliano consulibus, vt Socrates refert lib. I. cap. 9. aliàs 13. & Nicephorus lib. 8. cap. 26. Durauit autem annis tribus, vt idem Nicephorus ibidem testatur. Porro consulatum Paulini, & Iuliani Caßiodorus annotauit anno XVII. Constantini, ex quo sequitur finitũ Concilium fuisse anno XX. eiusdem, proinde inchoatum anno Christi CCC.XVII. finitum anno CCC. XXX. Sanè Onuphrius Panuinus, quia consulatum Paulini, & Iuliani ponit anno Christi CCC. XXV. hoc ipso anno ponit initium Synodi Nicænæ.

C

DEINDE incidisse Concilij tempus in Syluestri Pontificatum, non Syluestri & Iulij, vt Photius docet in libro de septem Synodis, vel Iulij solius, vt Sozomenus scribit lib. I. cap. 16. & ex Sozomeno Caluinus lib. 4. Instit. cap. 7. §. I. & Ioachimus Camerarius in historia Nicænæ Synodi, vbi se diligentissimum scriptorum veterum lectorem fuisse affirmat, facilè demonstrari potest. Nam, vt suprà diximus, anno vicesimo Constantini, finis Concilio impositus est, quod etiam fatetur Camerarius libro citato. Syluester autem creatus est Pontifex anno sexto Constantini, vt ex Chronico Eusebij, ac Hieronymi patet, & sedit in Apostolica sede supra XX. annos, vt Damasus, Onuphrius, & omnes omnino scriptores testãtur: Igitur annus XX. Constantini, & finis Nicæni Cõcilij in Syluestri Pontificatum necessariò incidit.

D

Præterea Milthiades Syluestri prædecessor sedit eodem Constantino imperante, vt testantur Optatus lib. I. contra Parmenianum, & Augustinus in epist. 162. & 165. & ipse etiam Constantinus apud Eusebium lib. 10. hist. cap. 5. non igitur potuit Syluester nisi post inchoatũ Constantini imperium Apostolicam sedem adipisci; tenuit autem eam omnium consensu supra XX. annos: Ergo vicesimo anno Constantini, qui fuit postremus Nicæni Concilij, non Iulius, sed Syluester Apostolicam sedem moderabatur. Quare rectè Damasus in Pontificali, Hieronymus in Chronico, Theodoretus lib. I. hist. cap. 3. sexta Synodus, act. 18. & Concilium Florentinum sess. 3. aliique permulti auctores Nicænam Synodum Syluestri Papæ temporibus factam esse scripserunt.

De NVMERO Episcoporum, qui eidem Concilio interfuerunt, videntur esse sententię varię. Nam Eusebius lib. 3. de vita Constantini dicit conuenisse Episcopos supra CC. L. Athanasius lib. de sententia Nicænæ Synodi ait, fuisse Episcopos plus minus CCC. Eustratius apud Theodoretum lib. I. cap. 8. hist. dicit numeratos supra CC.LXX. Sozomenus lib. I. cap. 16. ponit circiter CCC.X. Vera tamen, & communis sententia est, fuisse CCC.XVIII. Nam Epiphanius hæresi 69. scripsit, vsque ad sua tempora fuisse conseruata nomina singulorũ Episcoporũ, & fuisse præcisè CCC.XVIII. Hilarius quoq; in libro de Synodis propè extremo, & Ambrosius præfatione librorum de fide, mysticum & sacrum dicunt esse numerum Patrum Concilij Nicæni, & multò antea præfiguratum in illis CCC.XVIII. militibus, quibus Abraham victoriam de quinque regibus reportauit. Denique Hieronymus in Chronico, Sulpitius lib. 2. hist. Theodoretus lib. I. cap. 7. & omnes alij constanter hunc numerum ponunt.

Iam verò duas fuisse caussas eius Concilij, quæstionem videlicet de Paschate, & quæstionem de Christi Diuinitate, testantur Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ, & Epiphanius hęresi 70. quæ est Audianorum.

Denique, vtrum Nicænum Concilium ante mortem probrosam Arij celebratum sit, non est omnino certum. Epiphanius enim hæresi 69. apertè scribit, Concilium post mortem Arij celebratum fuisse: at contrarium scribunt historici. Ruffinus lib. 10. cap. 13. Socrates lib. I. cap. 19. & 25. & ceteri. neque possunt hæ sententiæ conciliari, si dicamus duos Arios fuisse, vt significat Sulpitius libro 2. sacræ historiæ. Nam etiamsi duo Arij fuerint, vnus tamen est ille, qui periit in latrinis. hunc autem ipsum Epiphanius ante Concilium, Ruffinus, & ceteri post Concilium ponunt. & sanè videntur historici melius sensisse, præsertim cùm in V. Synodo tractatum sit, an liceat hæreticos post mortem damnare, quod certè in dubium venire non potuisset, si Arium iam mortuum Synodus Nicæna damnasset. Sed res non est tanti momenti, vt propterea oporteat nos plus temporis in ea cõsumere.

SECVNDA Synodus est CONSTANTINO-

POLITANA, quæ celebrata est aduersus Macedonium negantem Spiritus sancti diuinitatem, Theodosio seniore Imperatore, ac Damaso summo Pontifice. Conuenerunt autem Episcopi ex diuersis prouinciis C. L. è quib. Patriarchæ fuerunt Nectarius Constantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, & Cyrillus Hierosolymitanus.

Porrò tempus Synodi huius secundæ incidit, Prospero teste in Chronico, in consulatum Gratiani & Theodosij Augustorum, hoc est, in annum Domini CCC. LXXXIII. vel in annum sequentem, vt vult Socrates, qui lib.5.hist.cap. 8.scribit, Concilium conuenisse Coss. Syagrio & Eucherio, hoc est, in annum CCC. LXXXIV. vel si rationem Onuphrij sequaris, in annum CCC.LXXXI. quos ex eodem Prospero & Cassiodoro, & aliis constat consulatum gessisse post consulatum Gratiani & Augusti. Psellus in libro de septem Synodis ponit interuallum annorum LVI. inter primam & secundam Synodum. Si autem ad numerum annorum CCC. XXVII. quo tempore diximus inchoatam fuisse Synodum primam, addas numerum annorum LVI. efficies numerum annorum CCC. LXXXIII. qui est numerus, quem Prosper in Chronico adnotauit.

Est verò animaduertendum, in hoc Concilio, neminem adfuisse ex prouinciis Occidentalibus. Siquidem Damasus Papa Romæ coëgerat Synodum Occidentalium, atque ad eum locum inuitauerat Episcopos, qui Constantinopoli cõuenerant, vt eo modo Romæ celebraretur Concilium plenissimum; sed quia Patres Orientales iustis de caussis Romam venire non potuerunt, accepit Damasus excusationem eorum, & animis ac sententiis duæ illæ Synodi cõiunctę sunt, ac si vna & eadem fuissent. Atque propter huiusmodi coniunctionem habita est Synodus Constantinopolitana vna ex Oecumenicis & legitimis Synodis. Vide Theodoretum lib.5. hist.ca. 9.& 10.

TERTIA Synodus est EPHESINA I. quæ coacta est Theodosio iuniore Imperatore; & Celestino I. summo Pontifice; conuenerunt Episcopi CC. ex quibus Patriarchæ fuerunt Cyrillus Alexandrinus, qui locum etiam Romani Pontificis obtinebat, Ioannes Antiochenus & Iuuenalis Hierosolymitanus, quamquam Ioannes, quia se adhuc in itinere constituto Concilij decretum factum fuerat, initio dissentire cœpit à Cyrillo, postea tamen reconciliati sunt, atque idem senserunt. Caussa Concilij fuit Nestorij Episcopi Constantinopolitani noua hæresis, quę Christum in duas personas diuidebat.

Celebratum verò Concilium est Basso & Antiocho cõsulibus, vt Prosper in Chronico, & Socrates lib.7.ca.34. indicarunt; is autem erat annus Domini CCCC.XXXIV. Quid sequuti sint Psellus, qui ponit solum interuallum annorum

A XL. inter secundam & tertiam Synodum, & Onuphrius, qui adnotauit hanc Synodum celebratam anno Domini CCCC.XXX. Coss. Theodosio decimum tertium, & Valentiniano tertium, non possum dicere, præsertim cùm in ipsa Synodo tomo secundo, cap. 1. disertis verbis legamus Synodum inchoatam post consulatum Theodosij decimum tertium, & Valentiniani tertium; nec ignorare potuerit Onuphrius, non esse idem Coss. Theodosio decimum tertium, & Valentiniano tertium, & post consulatum Theodosij decimum tertium, & Valentiniani tertium.

B Adde, quod Vincentius Lyrinensis in libro de prophanis vocum nouitatibus propè extremo, qui ipso tempore vixit, ita loquitur: *Ante triennium fermè in Asia apud Ephesum celebratum Concilium est, viris clarissimis Basso, Antiochoq́ consulibus.* Quid clarius? De tota hac Synodo vide Liberatum in Breuiario, cap.5.6.7, 8. & sequentibus, Socratem lib. 7. cap. 34. Euagrium lib. 1. cap. 4. & ipsam Synodum nuper ex Græco in Latinum sermonem conuersam, ac tomis duobus comprehensam.

QVARTA Synodus est CHALCEDONENSIS, quæ collecta est aduersum hæresim Eutychetis Archimandritæ; quæ vnam tantùm in Christo naturam asserebat post incarnationem. Acta verò est hæc Synodus Leone I. Pontifice Maximo, & Martiano Augusto, consulatu
C eiusdem Martiani, vt ipsum Concilium testatur actione prima; incidit autem is Martiani consulatus in annum Christi CCCC. LIV. iuxta computum Matthæi Palmerij, & Gregorij Haloandri, vel CD. LII. iuxta Marianum Scotum & Sigebertum, vel CD.LI. iuxta Onuphrium in libro de Romanis Pontificibus. Psellus XXX. annos interponit inter tertiam & quartam Synodum, sed is, vt superiori numero detraxit annos decem, ac posuit XL. pro L. ita nunc addidit annos decem, ac posuit triginta pro viginti, nisi sit error Librariorum. Porrò Episcopi adfuerunt DC.XXX. ex quibus erant Patriarchæ, Dioscorus Alexandrinus, qui ta-
D men mox eiectus est, Maximus Antiochenus, Anatholius Constantinopolitanus, & Iuuenalis Hierosolymitanus. Vide Liberatum in Breuiario, ca.11.& sequentibus, & Euagrium lib.2.hist. cap.2.3.& 4.

QVINTA Synodus generalis nõ est, vt multi putant, ea quæ sub Agapeto & Menna celebrata est, quæque in secundo tomo Conciliorum sub nomine quintæ Synodi quatuor actionibus cõtinetur, siquidem illa particularis fuit, & quintam Synodum antecessit, vt disertis verbis docent Ioannes Zonaras in vita Iustiniani, & Nicephorus lib.17.cap.9.

Coacta est autem quinta Synodus vera apud Constantinopolim, Vigilio summo Pontifice, & Iustiniano seniore Imperatore, anno duodecimo

cimo post consulatum Basilij, vt initio eiusdem Synodi legimus, qui est annus Dominicæ incarnationis D. LIII. vel D. LVI. iuxta Psellum, qui annis C. II. vult posteriorem esse quintam Synodum quarta. Conuenerunt Episcopi C. LXV. vt idem Psellus tradit, è quibus erant Patriarchæ Eutychius Constantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, & Eustochius Hierosolymitanus, qui tamen non per se, sed per Legatos interfuit. Summus autem Pontifex, nec per se, nec per Legatos interfuit. Synodum tamen per libellum confirmauit, vt Nicephorus scribit lib. 17. cap. 27.

Caussa congregandi Concilij fuit Origenis hæresis, quæ tunc inualescebat. Itaque damnatus est Origenes, & simul Dydimus & Euagrius eius sectatores: necnon Theodori Mopsuesteni, & Theodoreti Cirensis scripta, & epistola, quæ dicebatur Ibæ ad Marim Persam. Vide de hac Synodo Zonaram loco citato, Nicephorum lib. 17. cap. 27. sanctum Gregorium lib. 1. epist. 24. Euagrium lib. 4. ca. 38. & Liberatum in Breuiario, ca. 23. & 24. tametsi quę Liberatus dicit, valde cautè legenda sunt; aut enim non sunt ipsius, aut ipse falsa alia relatione deceptus fuit. Certè non cōgruunt cum aliorum Catholicorum Patrum narrationibus.

SEXTA Synodus celebrata est apud Cōstantinopolim anno duodecimo Constantini IV. teste Paulo Diacono in vita eiusdem, qui quidem erat annus Domini DC. LXXXI. vel DC. LXXXV. iuxta Psellū, qui annos C. XXIX. ponit inter quintam & sextā Synodum. Quod verò in ipso Cōcilio passim adscribitur annus XXVIII. eiusdem Constantini, non est error Typographorum, vt censet Illyricus Cent. 7. cap. 9. Nam etiamsi nō imperauerit Constantinus post mortem patris, nisi annis XVII. tamen imperauit etiam annis multis cum patre suo, vt Zonaras significauit, dum illum ait ab ipso patre coronatum fuisse ante discessum in Siciliam. Itaq; Concilium numerat annos Constantini à prima coronatione. Paulus verò Diaconus à morte Constantis patris Constantini.

Conuenerunt Episcopi CC. LXXXIX. vt idem Paulus Diaconus testatur, & consentit numerus, qui habetur in VII. Synodo, act. 3. Beda tamen in libro de sex ætatibus, prope finem, tumgino lib. 1. Ado Viennensis, & Freculphus in Chronico, solùm centum quinquaginta Patres numerant. Patriarchæ fuerunt duo, Georgius Constantinopolitanus, & Macarius Antiochenus. Nam Alexandrinæ & Hierosolymitanæ Ecclesiarum solùm Legati quidam adfuerunt. Summus quoque Pontifex Agatho per Legatos suos interfuit, & præsedit. In ea Synodo damnata est hæresis eorum, qui vnam tantùm in Christo voluntatem esse volebant. Vide de hac Synodo præter citatos auctores, Albertum Pighium in diatriba, & Franciscum Turrianum in

A apologia pro VI. & VII. Synodo. Albertus enim has duas Synodos sextam & septimam, vt modò exstant, adulterinas, & suppositítias esse contendit. Contrà, Turrianus veras & germanas esse docet. Quid nobis verius videatur in libro quarto de Pontifice, cap. 11. iam explicauimus.

SEPTIMA Synodus apud Nicæam congregata est anno VIII. Constantini & Irenæ, vt scribunt Paulus Diaconus lib. 23. rerum Romanarum, & Cedrenus in compendio historiarum. Fuit autem is annus Christi DCC. LXXXI. si Paulo Diacono credimus: vel DCC. LXXXVI. si credimus Cedreno. Onuphrius ponit annum

B Constantini X. & Christi DCC. LXXXIX. Psellus annos duntaxat LX. inter sextam & septimam Synodum esse volunt; quod nullo modo cum veritate cohæret. Ideo quidam mendum esse putant Librariorum, ac Psellum ipsum annos centum scripsisse. Conuenerunt Episcopi, vt idem Psellus habet CCC. L. è quibus Patriarcha vnus fuit Tharasius Constantinopolitanus. ceterorum Patriarcharum solùm Legati adfuerunt. Adrianus Papa per Legatos suos præsedit, ac vnà cum reliqua Synodo eos damnauit, qui sacras Christi & Sanctorum imagines omni honore spoliabant. De hac Synodo vide, si placet, quæ nos disseruimus, cùm ageremus de Concilio Francofordiensi, in disputatione de cultu imaginum.

C OCTAVA Synodus est Concilium IV. CONSTANTINOPOLITANVM, quod celebratum est Adriano II. summo Pontifice, & Basilio Augusto, anno tertio eiusdem Basilij, vt in ipsa Synodo, act. prima significatur, qui annus erat Domini DCCC. LXX. Cōuenerunt Episcopi CCC. LXXXIII. è quibus vnus Patriarcha Photius, ac deinde Ignatius Constantinopolitanus, ceteri per Legatos adfuerunt.

Est autem hoc loco animaduertendum, tres Synodos in caussa Photij Constantinopoli celebratas. VNA, tempore Nicolai I. Pontificis, & Michaëlis Imperatoris celebrata est, in qua depositus fuit Ignatius, & ordinatus Photius. cu-

D ius Synodi meminit Zonaras in vita Michaëlis; nec est dubium, hanc fuisse prophanam Synodum, vt patet ex epistolis Nicolai I. & Adriani II.

ALTERA Synodus est ea, quam nos diximus octauam, quæ exstat, quamuis imperfecta, in tomis Conciliorum, in qua deposito Photio, iterum restitutus est Ignatius, atque huius Synodi meminit Zonaras in vita Basilij Imperatoris.

TERTIA est ea, quam tempore eiusdem Basilij celebrauit per Legatos suos Ioannes VIII. Adriani successor, in qua Synodo, defuncto iam Ignatio, iterum restitutus est Photius, &, si vera sunt, quæ Græci dicunt in Concilio Florentino sess. 6. & quæ refert ex hac Synodo Franciscus Turrianus in libro de actis VI. VII. & VIII. Synodi, rescissa planè acta præcedentis Synodi sub

Adriano, quin etiam statutum, vt tolleretur de Symbolo illa particula (FILIOQVE) sed id nullam habet verisimilitudinem. Idcirco facilè mihi persuadeo, aut esse omnia conficta, quæ dicuntur de Ioanne VIII. vt sanctus Antoninus docet in summa historiali part.3.tit.22.cap.13.§.10. aut certè verum quidem esse, Photium à Ioanne VIII. per Legatos restitutũ in sedem Constantinopolitanam post mortem Ignatij; at cetera suppositia & adulterina esse, & à Græcis cõficta, vt ex Manuele Calleca Turrianus ostendit libro citato.

Confirmor autem in hac sententia, tum quia Zonaras meminit quidem restitutionis Photij, non autem abrogationis Concilij VIII. nec ablationis illius particulæ (*Filioq;*) ex Symbolo; tum etiam, quia Greci in Concilio Florentino sess. *6*. non agnoscunt pro Synodo œcumenica Concilium illud sub Ioanne VIII. etsi illis multum prodesse potuisset, si legitimum & germanum Concilium fuisset. Atq; hactenus de Conciliis Orientalibus, nunc addemus breuiter Occidentalia.

NONVM Concilium est LATERANENSE primum, Episcoporum DCCCC. & amplius, anno M.C.XXIII. contra Saracenos, pro recuperanda terra sancta, tempore Calisti II. & Henrici V. Imperatoris. Platina, Onuphrius. non exstat.

DECIMVM est LATERANENSE II. Episcoporum mille, anno M.C.XXXIX. contra Antipapas, & pro iure Cleri, tempore Innocentij II. & Lotharij Imperatoris. Platina, Onuphrius. nõ exstat.

VNDECIMVM est LATERANENSE III. Episcoporum ferè CCC. pro reformatione Ecclesiæ, & contra VValdenses, anno M.C.LXXX. tempore Alexandri III. & Friderici I. Imperatoris. Platina, Onuphrius, item Gulielmus Tyrius, qui interfuit, libro 20. de bello sacro, capite 26.

DVODECIMVM est LATERANENSE IV. Patrum M.CC.LXXXIII. ex quibus erant Episcopi CD.LXXIII. anno M.CC.XV. contra varias hæreses & pro terra sancta, tempore Innocentij III. & Friderici II. Matthæus Palmerius, Onuphrius, Platina.

TERTIVM DECIMVM est LVGDVNENSE primum, anno M.CC.XLV. contra Imperatorem Fridericum, & pro terra sancta, tempore Innocentij IV. & Friderici II. Matthæus Palm. Platina, Onuphrius. Exstant huius Concilij aliqua decreta in Sexto decretalium.

DECIMVM QVARTVM est LVGDVNENSE II. Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi erant D. anno M.CC.LXXIV. contra errorem Græcorum, tempore Gregorij X. & Rodulphi Imperatoris. Matthæus Palmerius, Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio quædã in Sexto decretalium.

DECIMVM QVINTVM est VIENNENSE, Episcoporum CCC. anno M.CCC.XI. contra varias hæreses, tempore Clementis V. & Henrici VII. Imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc Concilio decreta, quę dicuntur Clementinæ.

DECIMVM SEXTVM est FLORENTINVM, (Omitto Pisanum, Constantiense, & Basileense de quibus postea) anno M.CD.XXXIX. Patrum C.XLI. qui subscripserunt, & multorũ aliorum, qui ante subscriptionem discesserant; vt in fine Concilij annotatur, contra errores Græcorum, tempore Eugenij IV. & Alberti Imperatoris. Matth. Palmerius, Platina.

DECIMVM SEPTIMVM est LATERANENSE V. Patrum C.XIV. contra schismata, & pro variis negotiis, tempore Iulij II. & Leonis X. & Maximiliani Imperatoris, cœpit anno M.D.XII. finem habuit M.D.XVII.

DECIMVM OCTAVVM est TRIDENTINVM, anno M.D.XLV. inchoatum, anno M.D.LXIII. finitum, contra hæreses Lutheranorum, tempore Pauli III. Iulij III. ac Pij IV. & Caroli V. ac Ferdinandi Imperatorum. Numerus Patrum his verbis describitur à Gaspare Villalpandæo, disputatione quinta de Concilio Tridentino: *Adsunt*, inquit, *sex Cardinales, quatuor Legati, Patriarchæ tres, Archiepiscopi triginta duo, Episcopi ducenti viginti octo, Abbates quinq;, Generales ordinum ministri septem, Episcoporum procuratores plurimi.*

Ex his Conciliis nullum est, quod non sit à Pontifice probatum, & à Catholicis recipiatur; Nam de primis octo Conciliis patet ex decreto, dist.16.can. Sancta octo. De nouem sequentibus Synodis, ex eo patet esse probatas, quòd in eis præfuerit summus Pontifex. De vltima patet ex confirmatione Pij IV. At Græci tantùm recipiunt prima septem Concilia, vt notum est ex Concilio Florentino sess. 5. & 6. Lutherani autem tantùm recipiunt prima sex, vt patet ex Magdeburgensibus, Centur. 8. cap. *9*. & Centur. *9*. cap. *9*. Eutychiani, qui adhuc inueniuntur in Asia, tantùm recipiunt prima tria. Nestoriani, qui etiam in Oriente reliqui sunt, tantùm recipiunt prima duo. Trinitarij, qui in Hungaria & Polonia nunc versantur, nullum recipiunt.

CAPVT SEXTVM.

Concilia generalia reprobata.

PRIMVM generale opinione Arianorum reprobatum, est Concilium Antiochenum anno CCC.XLV. in anno quinto Constantij, vt dicitur à Socrate libro 2. cap. 5. & Sozomeno libro 3. cap. 5. in quo damnatus est Athanasius, & via patefacta ad euersionem Concilij Nicæni primi.

NOTAN-

NOTANDVM est autem, à summa Conciliorum, & ab aliis confundi hoc Concilium cum aliis quibusdam. sex enim fuerunt Concilia Antiochena. Primum, & secundum contra Paulum Samosatenum, tempore Dionysij Papæ. circa annum CC. LXIX. Vide Eusebium lib. 7. hist. c. 23. 24. 25. & 26. Tertium Arianorum, tempore Iulij I. anno CCC. XLV. vt suprà diximus. Quartum est Macedonianorum pro sua hæresi anno CCC. LXVII. tempore Liberij Papæ. Hieronymus in Chronico. Quintum est Catholicum prouinciale Episcoporum XXX. cuius canones 25. habentur in tomo 1. Conciliorum. Videtur fuisse tempore Iouiani, & Liberij. Vide Sozomenum lib. 6. cap. 4. Sextum est insertum act. 14. Concilij Chalcedonensis.

SECVNDVM generale est MEDIOLANENSE Episcoporum plusquam CCC. anno CCC. LIV. tempore eiusdem Constantij, in quo etiam obliquè fides Catholica damnata est. Ruffinus lib. 10. cap. 20. Socrates lib. 2. cap. 29.

TERTIVM generale est ARIMINENSE Episcoporum DC. sub eodem Constantio anno CCC. LXIII. vt notat Hieronymus in Chronico, in quo sublatum est de Symbolo nomen ὁμοούσιος. huius Concilij fuit quasi pars quædam Seleuciense in Oriente. Vide Augustinum lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Hieronymum contra Luciferianos. Ambrosium epist. 32. Ruffinum lib. 10. cap. 21. Socratem lib. 2. cap. 29. Basilium epist. 52. ad Athanasium.

QVARTVM est EPHESINVM II. tempore Theodosij iunioris anno CCCC. XLIX. in quo, factione Dioscori, occisus est S. Flauianus Episcopus Constantinopolitanus; & Legati Romani Pontificis Leonis fugati, ac demum hæresis Eutychiana confirmata. Reprobata est hæc Synodus à Leone in epistola ad Clerum & populum Constantinopolitanum; Item ad Theodosium; Item ad Pulcheriam, quæ sunt 22. 23. 24. & 25. Vide Breuiariū Liberati, cap. 12. & Euagrium lib. 1. cap. 9. & 10.

QVINTVM est Concilium CONSTANTINOPOLITANVM sub Leone Isauro contra sacras imagines anno DCC. XXX. qui fuit tertius decimus imperij eiusdem. Concilium est reprobatum; nam non interfuit vllus Patriarcharum, excepto S. Germano, qui tamen non consensit, & ideo à sua sede Constantinopolitana deiectus est.

SEXTVM est Concilium CONSTANTINOPOLITANVM sub Constantino Copronymo, anno DCC. LV. conuenerunt autem Episcopi CCC. XXXVIII. sed nullus adfuit Patriarcharum, excepto Pseudoëpiscopo Constantinopolitano. Definitum est in Concilio, abolendas esse Christi & Sanctorum imagines. Reprobatum est hoc Concilium in VII. Synodo, act. 6. Vide de his duobus Conciliis Constantinopolitanis Paulum Diaconum lib. 21. & 22. rerum Romanarum, & Zonaram in annalibus.

Illud etiam obseruabis, hanc Synodum falsò à nonnullis vocari tertiam Ephesinam, vt ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, & à Sixto Senensi lib. 5. bibliothecę sanctæ annotat. 247. Nam omnes antiqui eam vocant Constantinopolitanam, & id ipsum clarissimè patet ex isto ipso Concilio, quod insertum legitur in VII. Synodo, act. 6. caussa erroris videtur fuisse, quia isti prophanæ Synodo præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus.

SEPTIMVM est Concilium PISANVM anno M. D. XI. congregatum ab Imperatore & Rege Galliæ, & aliquot Cardinalibus contra Iulium II. & reprobatum paulò pòst in Concilio Lateranensi sub Iulio II. sess. 2. & 3.

OCTAVVM numerari potest Concilium VVITTEMBERGENSE, quod Lutherani generale vocant, CCC. Pastorum præside Luthero anno M. D. XXXVI. Vide Cochlæum in actis Lutheri, & Surium in commentario rerum in orbe gestarum anno M. D. XXXVI.

CAPVT SEPTIMVM.

Concilia partim confirmata, partim reprobata.

PRIMVM generale partim confirmatum, partim reprobatū est SARDICENSE Concilium, Episcoporum CCC. LXXVI. anno Domini CCC. LI. tempore Constantij & Iulij I. ex quibus CCC. Episcopi Occidentales fidem Catholicam confirmarunt, quam exponit Hilarius in libro de Synodis, reliqui LXXVI. Episcopi Orientales fidem Arianam scripserunt. Vide Socratem lib. 2. cap. 16. Sozomenum lib. 3. hist. cap. 10. & 11. & Theodoretum lib. 2. cap. 7. & 8.

SECVNDVM est Concilium SYRMIENSE, quod celebratum est annis quinque post Sardicense, hoc est, anno Domini CCC. LVI. Liberio summo Pontifice, & Constantio Imperatore. In hoc enim Concilio duæ formulæ fidei dissentientes inter se editæ sunt. VNAM composuit Græcè Marcus Arethusius, qui postea sub Iuliano illustre martyrium pertulit, quæ quidem ea esse videtur, quam Hilarius in libro de Synodis propè extremo, vt Catholicam explicat. ALTERAM alij composuerunt Latinè plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in libro de Synodis, non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæresis damnata est, quam damnationem omnes Ecclesiæ probauerunt. Vide Socratem lib. 1. cap. 24. & sequentibus, & Sozomenum lib. 4. cap. 5. & 6. vide etiam Epiphanium hæresi 71. qui tamen in eo lapsus videtur, quod Sardicam pro Syrmio acceperit.

TERTIVM est Concilium QVINISEXTVM, in quo continētur canones Trullani. Sciendum

est enim ex Tharasio disputante in septima Synodo, action. 4. sextam Synodum, quæ tempore Constantini IV. celebrata est, nullos canones edidisse, sed post annos aliquot tempore Iustiniani Episcopos rediisse Constantinopolim, & in Palatio, quod dicitur Trullum 102. canones edidisse, qui dicuntur Trullani, & à Balsamone vocatur Concilium Quinisextum, quia non est hæc Synodus quinta nec sexta, sed canones addidit quintæ & sextæ Synodo.

Quo tempore hæc Synodus habita sit, non est adeo certum. Nam Theophanes quidam historicus, quem citat Franciscus Turrianus in libro de VI. Synodo, docet celebratam hanc Synodum anno XXVII. à veræ sextæ Synodi dissolutione, nimirum anno secundo Imperij Iustiniani instaurati. At Tharasius in VII. Synodo, act. 4. & Epiphanius in eadem Synodo, act. 6. tomo 1. dicunt post quinque annos à dissolutione Concilij hos canones editos. quod certè probabilius mihi videtur, nam alioqui non video, quæ fuerit illa erratica Synodus Constantinopoli à Iustiniano habita tempore Sergij Papæ, & quam idem Papa reprobauit, teste Beda libro de sex ætatibus; Paulo Diacono lib. 6. cap. 4. Othone Frisingensi li. 5. cap. 13. Rhegione lib. 1. & Adone Viennensi in Chronico. nam in anno XXVII. à dissolutione Concilij sexti, non sedebat Sergius, sed Constantinus Papa, & certè Beda, & Tharasius antiquiores Theophane sunt, quin etiam Beda ipso tempore vixit, quo Sergius Papa sedebat.

Hos ergo canones dicimus partim reprobatos, quia non interfuit summus Pontifex, nec per se, nec per legatos, dum isti canones fierent. Et apertè Sergius Papa, qui tunc sedebat reprobauit erraticam istam Synodum, vt ait Beda in lib. de sex ætatibus in Iustiniano. Partim autem approbatos, quia etsi canones illi ex se nullam vim habeant, tamen aliqui postea probati sunt à Pontifice, aut aliis legitimis Conciliis, qualis est can. 82. de pingendis imaginibus, receptus ab Adriano Papa, & VII. Synodo, vt patet ex ipsa septima Synodo, act. 2. & 4. Vide quæ disseruimus aduersus hanc Synodum Quinisextam lib. 2. de summo Pontifice, cap. 18.

QVARTVM est Concilium FRANCOFORDIENSE, quod celebratum est anno DCC. XCIV. iuxta Rheginonem lib. 2. Adriano I. Pontifice, & Carolo Magno Rege Francorum, quod Concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitur Christum non esse Filium Dei adoptiuum, & ab eodem reprobatur, quãtum ad alteram partem, in qua ex errore damnatur septima Synodus. Vide quę nos diximus in 2. lib. de Conciliis, cap. 9.

QVINTVM est Concilium CONSTANTIENSE Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi amplius CCC. anno M. CD. XIV. inchoatum sub Ioanne XXIII. & anno M. CD. XVIII. finiRhe

A sub Martino V. & Sigismundo Imperatore. Plat. Palmerius. hoc Concilium quantum ad primas sessiones, vbi definit Concilium esse supra Papam, reprobatum est in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo: quantum ad vltimas sessiones, & ea omnia quæ probauit Martinus V. ab omnibus Catholicis recipitur.

SEXTVM est Concilium BASILEENSE inchoatum anno M. CD. XXXI. & continuatum Basileæ, ac deinde Lausannæ vsque ad annum M. CD. XLIX. quo tempore cessit Nicolao V. Pontifici tam Concilium, quàm Papa Felix V. in schismate ab ipso Concilio creatus. Vide acta Concilij, & Bullam annexam Nicolai V. Ponti-
B ficis. Huius Concilij nihil est ratum & probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia Ecclesiastica, quę à Concilio factæ fuerant, quas (pacis & vnitatis gratiâ) Nicolaus prędictus approbauit. Concilium verò ipsum reprobatur in Concilio Lateranensi vltimo, sess. 11.

CAPVT OCTAVVM.

De Concilio nec manifestè probato, nec manifestè reprobato.

GENERALE nec approbatum, nec reprobatum, videtur esse Concilium PISANVM, quod anno M. CD. IX. deposuit Gregorium XII. &
C Benedictum XIII. & elegit Alexandrum V. siquidem S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 5. §. 2. & 3. summæ historialis, asserit, conciliabulum illegitimum, non verum Ecclesię Concilium fuisse, & euentus idem ostendisse videtur; coactum enim Concilium fuit ad schisma tollendum, & tamen illud non sustulit, sed auxit. Si autem sine dubio fuisset reprobatum, etiam sine dubio Alexander VI. se non sextum sed quintum appellasset. ADDE, quod est fermè communis opinio, Alexandrum, & qui ei successit, Ioannem fuisse veros Pontifices. At certè ex tribus, qui tum se pro Pontificibus gerebant, isti maximè vt veri Pontifices colebantur. Hæc de generalibus.

D De Cõciliis particularibus vide tomos Conciliorum, & Gratiani decretum dist. 16. canon. sexta Synodus, & distinct. 20. canon. de libellis. Item Chronicon Onuphrij, & secundum librum Chronographiæ Genebrardi.

CAPVT NONVM.

De vtilitate vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.

HIS igitur præmissis, explicanda sunt ea quibus legitima Concilia constant; ea verò ad quatuor caussas reduci possunt, ad finem, efficientem, materiam, & formam Conciliorum. Ac vt à fine, quæ prima caussarum est, incipiamus,

Primum exponendæ breuiter erunt caussæ, ob quas Concilia celebrari solent; deinde ex iis iudicandum erit, vtrum Conciliorum congregatio sit necessaria, an solùm vtilis. Porro caussæ præcipuæ, ob quas Concilia celebrantur, sex numerari solent.

PRIMA caussa est hæresis noua, id est, nunquam antea iudicata, propter quam caussam coacta sunt prima septem generalia Concilia. Semper enim Ecclesia tanti facit periculum nouarum hæresum, vt non putauerit aliter posse resisti, quàm si omnes aut certè permulti principes Ecclesiarum coniunctis viribus, & quasi agmine facto irruerent in hostes fidei.

SECVNDA est schisma inter Romanos Pontifices. hac enim de caussa celebratum est Concilium tempore Cornelij. Item aliud tempore Damasi, & rursum alia temporibus Symmachi, Innocentij II. & Alexandri III. & Pisanum, atque Constantiense temporibus Gregorij XII. & Benedicti XIII. nullum enim est potentius remedium, Concilio, vt sæpissimè probatum est.

TERTIA est, resistentia communi hosti totius Ecclesiæ. hoc modo coacta sunt Concilia ab Vrbano II. Calixto II. Eugenio III. aliisque Pontificibus pro bello contra Saracenos. Item ad deponendum Imperatorem celebrata sunt Concilia à Gregorio III. contra Leonem III. Iconomachum; à Gregorio VII. contra Henricum IV. ab Innocentio IV. contra Fridericum II.

QVARTA caussa est suspicio hæresis in Romano Pontifice, si fortè accideret, vel etiam tyrannis incorrigibilis; tunc enim deberet congregari generale Concilium, vel ad deponendum Pontificem, si inueniretur hæreticus, vel certè ad admonendum, si in moribus videretur incorrigibilis: nam vt dicitur in VIII. Synodo, act. vlt. can. 21. debent generalia Concilia cognoscere controuersias circa Romanum Pontificem exortas, non tamē audacter in eum sententiam ferre. ob istam caussam legimus celebratum Concilium Sinuessanum in caussa S. Marcellini, & Romana Concilia in caussa Damasi, Sixti III. & Symmachi, & Leonis III. & IV. quorum nullus à Concilio damnatus fuit, sed Marcellinus sibi ipse coram Concilio pœnitentiam iniunxit, reliqui se purgauerunt. Vide Platinam, & tomos Conciliorum.

QVINTA caussa est, dubitatio de electione Romani Pontificis. Si enim Cardinales non possent, aut non vellent Pontificem creare, aut certè omnes simul perirent, aut aliunde fieret verè dubium, ad quos pertineret eiusmodi electio, ad Concilium generale spectaret decernere de electione futuri Pontificis, quanquam non est verisimile id aliquando euenturum.

SEXTA est, reformatio generalis abusuum & vitiorum, quæ in Ecclesiam irrepunt; tametsi enim solus Pontifex potest leges toti Ecclesiæ præscribere, tamē longè suauius res agitur cùm approbante Concilio generali summus Pontifex eiusmodi leges præscribit. Hinc videmus omnia ferè generalia Concilia canones edidisse de reformatione. Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 9. & 10.

CAPVT DECIMVM.

Concilia generalia vtilia esse, & suo quodam modo necessaria, non tamen absolutè & simpliciter.

EX his caussis, ob quæ Concilia congregari diximus, facile erit iudicare, sintné modo vtilia, an etiam planè necessaria Concilia ad Ecclesiæ conseruationē. Et quidem de generalibus Conciliis ita statuo, eiusmodi Conciliorum conuocationes vtilissimas, & suo quodam modo necessarias, non tamen absolutè, & simpliciter necessarias esse. Id quod mihi facilè persuadeo, Primum ex eo, quod primis trecentis annis caruit Ecclesia Conciliis generalibus, nec tamen periit. Quemadmodum enim annis illis CCC. Ecclesia sine Conciliis generalibus incolumis mansit, sic etiam potuisset sine dubio aliis CCC. & rursum aliis DC. atque aliis mille permanere; nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreses, multa schismata, multa vitia, atque abusus, quæ tamen omnia Ecclesiam Catholicam, tametsi Conciliorum generalium præsidio destitutam, opprimere non potuerunt.

Denique accedit etiam illud, quod nulla ex enumeratis caussis generale Concilium absolutè necessarium esse conuincit. Nam primum emendatio vitiorum & abusuum, (vt à postrema caussa incipiamus) fieri potest satis commodè, tum per leges summi Pontificis, tum per Conciliorum prouincialium decreta, licet suauius id fiat, vt diximus, per Concilia generalia.

Illa autem caussa de electione summi Pontificis fieri non posset, si moraliter, non Metaphysicè loquimur, vt vnquam vsu veniat. Quis enim credat futurum aliquando, vt Cardinales, aut non velint, aut non possint creare Pontificem? quod si etiam id accideret, vix dubium esse posset, ad quos pertineret electio. Nam cùm Romanus Episcopatus euectus sit ad summum Ecclesiæ Pontificatum, eorum sine dubio est, summum Pontificem eligere, quorum est Romanum Episcopum eligere. Quorum autem sit Romanum Episcopum eligere, non magis dubium esse posset remotis Pontificum constitutionibus, quàm ad quos pertineat aliarum ciuitatum Episcopos eligere. Sed de hac re alibi dicendum erit.

Illud constat, propter eiusmodi caussam nullum hactenus Concilium generale cōuocatum esse. Quod idē de quarta caussa dici potest. Nam propter suspiciones de doctrina, & vita Pontifi-

cum, nunquam conuenerunt, nisi prouincialia, aut nationalia Concilia. Nec sanè videtur maiori Concilio opus esse; nam dum est verè Pontifex, non potest ab vllo Concilio iudicari, nisi fortè tribuat ipse Concilio potestatem examinandi caussam suam, & sententiam discretiuam, non tamen coactiuam ferendi: hanc autem potestatem æquè potest Papa tribuere Concilio particulari, atque vniuersali.

Iam verò tertia caussa duplici nomine non exigit necessariò generale Concilium; primùm quia non est absolutè necessarium, vt communi hosti, qualis est Turca, resistatur. Si enim Ecclesia conseruari potuit sub immanissimis persequutionibus Neronis, Domitiani, Decij, Diocletiani, cur non posset etiam sub persequutione Turcarum? Deinde quis non videt etiam sine generali Concilio posse bellum indici communi hosti, quemadmodum sæpe factum est?

Denique nec primam, aut secundam caussam necessariò postulare Concilij generalis conuocationem, testantur præterita tempora. Nam si ad extinguendas septem hæreses celebrata sunt septem Concilia generalia, plusquam centum hæreses extinctæ sunt à sola Apostolica sede, cooperātibus Conciliis particularibus, & si vnum schisma sublatum est per generale Concilium Constantiense, schismata supra quinq; & viginti sine Concilio generali sublata sunt.

At D. AVGVSTINVS lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 12. affirmat, paucas quasdam hæreses fuisse, ad quas superandas necessarium fuerit Concilium plenarium Occidentis, & Orientis. Sanctus quoq; LEO in epist. 43. ad Martianum, laudat Martianum Augustum, quod Synodum generalem à se postulatam, etiam ipse necessariam iudicauerit.

Sanctus ISIDORVS in præfatione Conciliorum scribit, ante Constantini tempora, Christianam Ecclesiā in varias hæreses diuisam fuisse, quod propter Imperatorum persecutiones non liceret Episcopis Concilia celebrare: vbi sine dubio de generalibus Conciliis loquitur. Constat enim ante tempora Constantini, multa Concilia particularia celebrata fuisse. Quare velle videtur Isidorus, Concilia generalia simpliciter esse necessaria ad hæreses extirpandas.

Item S. EVGENIVS Episcopus Carthaginensis, vt Victor testis est, libro 2. de persecutione VVandalica, cùm vrgeretur à Rege Hunerico, vt de fide cum Arianis Episcopis conferret, respondit, caussam fidei communem esse toti Catholicæ Ecclesiæ, proinde conuocandos esse Episcopos ex omnibus Ecclesiæ partibus, ac præcipuè significandam rem totam esse Ecclesiæ Romanæ, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Qua responsione significauit Eugenius, ad explicandas quæstiones fidei Concilium generale omnino necessarium esse.

Denique, antiqua illa quæstio, essentne rebaptizandi ab hæreticis baptizati? nunquam finiri potuit, donec accessit sententia Concilij generalis, etiamsi multæ præcessissent Conciliorum particularium, & sedis Apostolicę definitiones: videtur igitur ad controuersias fidei terminandas simpliciter necessaria Synodus generalis. De qua re sic loquitur S. AVGVSTINVS lib. 1. de Baptismo contra Donatistas, cap. 7. *Quæstionis*, inquit, *huius obscuritas prioribus Ecclesiæ temporibus ante schisma Donati magnos viros, & magna caritate præditos Patres Episcopos ita inter se compulit, salua pace, disceptare, & fluctuare, vt diu Conciliorum in suis quibusque regionibus diuersa statuta mutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod saluberrimè sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur.* Et cap. 18. *Hoc*, inquit, *de Baptismo piè credamus, quod vniuersa Ecclesia à sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamen, si aliud alij, & aliud alij, adhuc de ista quæstione, salua pace, sentirent, donec vniuersali Concilio vnum aliquid eliquatum sincerumq; placuisset, humanæ infirmitatis errorem excusaret caritas vnitatis.* Et lib. 2. cap. 4. *Nec nos*, inquit, *tale aliquid auderemus asserere, nisi vniuersæ Ecclesiæ concordissima auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio cederet, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata, & declarata per plenarium Concilium solidaretur.* Hæc Augustinus.

Sed ad primum testimonium AVGVSTINI, non est difficile respondere; nec enim docet Augustinus, Concilia generalia vllo vnquam tempore fuisse simpliciter necessaria, sed solùm necessaria quodam modo, hoc est, vt suauius, & maturius pax Ecclesiis redderetur. Siquidem Augustinus quo in loco scripsit, ad hæresim quandam, hoc est, Arianam comprimendam, necessarium fuisse Concilium generale, in eodem scripsit, hæresim Pelagianam, aliasque plurimas sine Concilio generali comprimi potuisse. Si autem quæras, quare magis eguerit generali Concilio caussa Arianorum, quàm Pelagianorum, non respondebit Augustinus, quia obscurior fuerit quæstio ab Arianis in Ecclesiam introducta, quàm à Pelagianis; id enim non videtur esse verum, cùm multò plura & clariora sint in Scripturis testimonia pro diuinitate CHRISTI aduersus Arianos, quàm pro peccato originali aduersus Pelagianos: sed quia Pelagianorum hæresis, DEO sic volente ac disponente, breui damnata fuit ab vniuersa Ecclesia, cùm summa pace & consensione id ipsum decreuerit Apostolica sedes Romæ, Concilia Orientalium in Palæstina, & Occidentalium in Africa. Hæresis autem Ariana multos Episcopos patronos ab ipso suo exordio habere cœpit, qui non videbantur facilè quieturi, nisi summa totius Ecclesiæ auctoritate obruerentur. Itaque ad hæresim Pelagianam extinguendam non fuit necessarium generale Concilium, necessarium autem fuit ad extinguendam hæresim Arianam; quoniam illa commodè, & facilè ab Apostolica sede, cooperantibus

Conciliis prouincialibus variorum locorum, compressa est; hæc autem etsi tandem ab eadem Apostolica sede, & prouincialibus Conciliis comprimi potuisset, non tamen æquè commodè ac facilè.

Idem ad testimonium S. LEONIS responderi potest. Iudicauit enim S. Leo, necessarium Concilium generale Chalcedonense, vt eius auctoritate destrui posset id, quod perperam egerat Concilium generale Ephesinum secundum. At hanc non fuisse absolutam necessitatem, sed aliqualem duntaxat, perspicuum est ex Concilij Ariminensis irritatione. Fuit enim Ariminense Concilium generale, & frequentissimum, ac longè celebrius Ephesino secundo, & tamen à Pontifice Damaso sine vllius generalis Concilij præsidio irritatum fuit. De qua re vide epistolam Damasi ad Episcopos Illyrici, & epist. 52. Basilij ad Athanasium.

Eodem modo exponere cogimur testimonium ISIDORI; nam quod ipse ait, „ ante Constantini imperium Ecclesiam diuisam fuisse in „ varias hæreses, quia non dabatur Episcopis fa- „ cultas congregandorum Conciliorum, & eo modo plebium docendarum: si absolutè intelligatur, apertissimè falsum est. Nam & ante tempora Constantini plurimæ hæreses sunt à Conciliis Episcoporum penitus sublatæ, & extinctę, & post tempora Constantini, non defuerunt hæreses nouæ, quæ Ecclesiam longissimo tempore vexauerunt. Certè Nestorianæ, & Eutychianæ hæreses nunquam penitus eradicari potuerunt, & tamen post Constantini tempora exortæ sunt, & in iis extirpandis Concilia generalia sæpius laborarunt. Id igitur solum Isidorus significare voluit, tempore Constantini Concilia generalia celebrari cœpisse, atque eam rem ad comprimendas hæreses vtilissimam exstitisse.

Iam verò quid S. EVGENIVS sibi voluerit, explicat ibidem Victor Vticensis. Scribit enim Eugenium mentionem fecisse Concilij generalis, & transmarinarum Ecclesiarum, cùm vocaretur ad conferendum de fide cum Arianis; non quod non essent in Africa viri doctissimi, qui tutò possent committi cum Episcopis Arianis, sed quod existimabat transmarinos doctores, si in Africam venissent, liberius acturos caussam fidei, cùm non essent subiecti Regi VVandalorum, cui Africani Episcopi subiecti erant. Nec tamen mentitus est Eugenius, cùm ait, caussam fidei esse communem, & se non posse sine transmarinis Episcopis caussam illam suscipere; nam etsi absolutè licebat ei conferre cum Arianis de fide, vt sæpe aliàs in eadem regione contulerant Catholici cum Donatistis, tamen non expediebat eo tempore, & proinde nec licebat sine manifesto periculo. Itaq; verè non poterat Eugenius sine transmarinis collegis prouinciam illam suscipere, non quia deerat auctoritas, sed quia deerat oportunitas; nec iniquitas, sed prudentia fuit, tyranni illius petitionem sententiæ ambiguitate eludere.

A Restat VLTIMA illa obiectio, de Baptismo hæreticorum, quæ soluitur duobus modis. PRIMVM enim fortasse non est verum, quod Augustinus putabat, quæstionem illam non potuisse finiri ante Concilij generalis sententiam. Nam Concilium generale primũ fuit Nicænum tempore Constantini celebratum. Scribit autem S. HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, illos ipsos Episcopos, qui cum Cypriano decreuerant hæreticos esse rebaptizandos, postea contrarium protulisse decretum. Ex quo
B colligitur, eos Episcopos tandem sententię Stephani Romani Pontificis acquieuisse, qui tamen omnes mortui sunt ante tempora Nicæni Concilij.

Idem quoque Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, scribit Dionysium Alexandrinum in sententiam Cypriani de rebaptizatione concessisse; quod etiam indicat Eusebius lib. 7. historiæ, cap. 4. & tamen constat eundem Dionysium paulò pòst mutasse sentẽtiam, nec fuisse ausum rebaptizare quendam hominem, quem certò constabat ab hæreticis baptizatum, vt idem refert Eusebius lib. 7. histor. cap. 8. Quid, quod ipse etiam Augustinus in epistola 48. ad Vincentium suspicatur Cyprianum
C retractasse sententiam suam? Itaque probabile est, etiam ante Nicænum Concilium, auctoritate sedis Apostolicæ, quæstionem illam apud omnes Catholicos fuisse finitam, sed etiam si quæstio finita non fuisset vsque ad Concilij plenarij determinationem, vt Augustinus dicit, non tamen inde colligere oporteret, non potuisse finiri; nam licet Apostolicæ sedi cooperantibus prouincialibus Conciliis controuersiam illam finiendi auctoritas non deesset, maluerunt tamen sancti illi Pontifices differre in tempus aliud magis oportunum absolutam determinationem eius quæstionis, quàm tot magnos viros ab Ecclesia separare: quia verò temporis oportunitas non antè se obtulit, quàm
D cùm Nicænum Concilium celebraretur; idcirco Augustinus toties repetit, in Concilio plenario orbis terræ, quæstionem illam tandem esse finitam.

AT, INQVIES, Stephanus Papa, congregato Concilio quodam particulari, iussit non rebaptizari, & excommunicandos censuit eos, qui rebaptizarent, vt scribit Dionysius Alexandrinus, Eusebio teste lib. 7. hist. cap. 4. & Augustinus lib. de vnico Baptismo, cap. 14. Igitur quęstionem Papa cum particulari suo Concilio finire voluit, nec potuit. Proinde necessaria videntur omnino Concilia generalia.

RESPONDEO, vt lib. IV. de Pontifice, cap. VII. iam antè respondi, Stephanum quidem iussisse, ne ij rebaptizarentur, qui essent ab hæreticis

bapti-

baptizati, ac censuisse etiam rebaptizatores esse excommunicandos, non tamen re ipsa illos excommunicasse, id quod manifestè colligitur ex multis antiquis auctoribus. Nam ipse inprimis CYPRIANVS in epist. ad Pompeium, non ait, Stephanum excommunicasse, sed excommunicandos putasse, qui contrà facerent: *Sacerdotes,* inquit, *Dei veritatem, Christi & Ecclesiæ vnitatem tuentes, abstinendos putat.* Et in epistola ad Iubaianum dicit, se cum collegis suis contrarium sentientibus pacem habere. quod certè non diceret; si aut ab illis ipse excommunicatus fuisset, aut ipse eos excommunicasset: *Nos,* inquit, *quantum in nobis est, propter hæreticos, cum collegis, & Coëpiscopis nostris non contendimus, cum quibus diuinam concordiam, & dominicam pacem tenemus.*

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos de Cypriano sic loquitur: *In communione eorum permansit, qui sententiæ suæ contraierant.* AVGVSTINVS lib.1. de Baptismo, cap.7. dicit magnos viros, & Ecclesiæ Patres atque Episcopos, hoc est, Stephanum, & Cyprianum, salua pace, & caritate dissensisse. PACIANVS epist.2. ad Sympronianum: *Cyprianus,* inquit, *in concordia omnium, in pace communi, in confessorum grege passus est.* VINCENTIVS Lyrinensis in suo libello: *O rerum,* inquit, *mira conuersio, auctores eiusdem opinionis, Catholici; consectatores verò, hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filij regni erunt; assertores verò gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium, & Episcoporum, & Martyrum lumen beatißimum Cyprianum, cum ceteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contrà tam sacrilegus, qui Donatistas & ceteras pestes, quæ illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsuros esse cum Diabolo?*

CAPVT XI.

Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.

QVAMVIS autem generalia Concilia, non sint absolutè necessaria, tamen Concilia aliqua, siue generalia, siue particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem, vix in quæstionem reuocari posse dubito: Nam si *necesse est, vt veniant scandala,* vt ait Dominus, Matth.18. & *oportet hæreses esse,* vt Apostolus ait, 1. Cor.11. certè necesse est etiam, vt in Ecclesia sit certum aliquod iudicium, quo & scandala tolli, & hæreses damnari poßint, alioqui breui tempore Ecclesia vniuersa in partes scinderetur & periret; Nam *omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur,* Matth.12.

Etsi verò summus Pontifex iudex est, vice Christi, omnium controuersiarum, eique obtemperare debet fraternitas vniuersa, vt Cyprianus loquitur lib.1. epist.3. & nos in libris de Pontifice multis argumentorum generibus de-

A monstrauimus; tamen non debet Pontifex in controuersiis fidei diiudicandis, aut solo suo iudicio fidere, aut exspectare diuinam reuelationem, sed adhibere diligentiam, quantam res tota postulat, & ordinaria media; & tum demum exspectare aßistentiam Spiritus sancti, & directionem diuinam.

Porro medium ordinarium, ac proinde necessarium, esse Cōcilium, magnum aut paruum, vnum vel plura, prout ipse iudicauerit, facilè probari potest. PRIMVM ex diuina illa promissione, Matth.18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* Hunc enim locum de Conciliis intelligit Synodus Chalcedo-

B nensis in epist. ad Leonem, & aliæ Synodi, quas in sequenti libro adferemus.

SECVNDO, ex facto Apostolorum, qui cùm possent etiam seorsim singuli definire controuersias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium, & à Christo ipso demonstratum, non sine Concilio controuersiam de legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt, Act.15.

TERTIO, ex consuetudine totius Ecclesiæ, atque omnium seculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista consuetudo, vt ad res dubias explicandas Concilia Episcoporum haberentur. Et ipsi etiam Romani Pontifices nullam vnquam hæresim nouam sine nouo Concilio damnauerunt, vt cognoscere poterit, qui vel tomos Con-

C ciliorum, vel historias Ecclesiasticas euoluere voluerit. Quod autem semper, & ab omnibus factum est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, & reuera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. CYPRIANVS lib.2. epist.1. ad Stephanum: *Necesse,* inquit, *habuimus, conuenientibus in vnum pluribus sacerdotibus, cogere, & celebrare Concilium.* GELASIVS in tomo de vinculo anathematis: *Si præcesßit,* inquit, *consensus Pontificis, doceatur à quibus, & vbi ille sit gestus, si secundum Ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si maiorum more prolatus, si competenti examinatione depromptus, vbi proculdubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depulsione Catholici, quia noua est*

D *caussa, fieri certißimum est.*

Denique, Concilium Toletanum XI. in ipsa præfatione multis verbis demonstrat Conciliorum in Ecclesia necessitatem. Sed illa summa est, si Concilia desint, necesse esse, vt omnia vitiis, & erroribus continuò repleantur. Itaque & si posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine Conciliis conseruare: tamen secundum ordinariam prouidentiam eius, necessaria Concilia sunt ad bonam Ecclesiæ gubernationem.

CAPVT XII.

Cuius sit congregare Concilia.

EXPOSVIMVS de fine, nunc de caussa efficiente explicemus oportet. Igitur conuenit inter nos, & aduersarios Concilia Diœcesana ab Episcopo; Prouincialia ab Archiepiscopo; Nationalia à Patriarcha, vel primate conuocari debere. Id enim cum Augustino epist. 217. ad Victorinum, Catholici omnes verum esse fatentur. Idem fatetur Caluinus lib. 4. Institut. cap. 7. §. 8. & Illyricus Cent. 4. cap. 7. col. 534.

At de Concilio generali maxima controuersia est; siquidem Catholici, munus cònuocandi Concilia generalia ad Romanum Pontificem propriè pertinere volunt, sic tamen, vt possit etiam alius, Pontifice consentiente, Concilium indicere, quin etiam satis sit, si indictionem factam, ipse postea ratam habeat, & confirmet; at si nec ipse indicat Concilium, nec aliquis alius de eius mandato, vel consensu, nec ipse saltem approbat indictionem, illud non Concilium, sed conciliabulum fore.

Hæretici autem huius temporis eam auctoritatem Imperatori attribuunt. Ita disertè Lutherus libro de Conciliis, pagina 58. vbi etiam dicit, ideo vocari Concilia vniuersalia, quia ab vniuersali omnium domino Imperatore cogebantur. CAROLVS Molinæus in consilio de Concilio Tridentino non recipiendo, §. 6. inde probat non esse recipiendũ Tridentinum Concilium, quia non ab Imperatore, sed à Pontifice indictum fuit. ITEM libellus Protestantium, quo rationem reddunt, cur ad Concilium Tridentinum non venerint. IDEM docent Caluinus & Magdeburgenses loco notato: nec non Brentius in Prolegomenis contra Petrum à Soto, & ante hos omnes NILVS in libro de primatu Papæ.

ESSE autem reuera Pontificis, non Imperatoris congregare Synodum generalem: primò demonstrari potest ex diuinis literis; nam Concilium Ecclesiæ non est legitimum, nisi congregetur in nomine Christi, vt dicitur Matth. 18. & Caluinus admittit lib. 4. Institut. cap. 9. §. 1. & 2. congregari autem in nomine Christi, nihil videtur esse aliud, quàm congregari auctoritate Christi, hoc est, ab eo, qui à Christo habeat congregandi auctoritatem. nam quod Caluinus dicit, congregari in nomine Christi, esse ita congregari, vt solus Christus præsideat, & nullum collegam habeat, sed omnes subiectos, nec est secundum Scripturas, nec est nota sufficiens ad discernenda legitima Concilia. non est, inquam, secundum Scripturas; nam in Scripturis, illud, *In nomine*, vbique ferè accipitur pro eo, quod est, ex auctoritate, vt Marci vlt. *In nomine meo dæmonia ejicient*. Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei*. Matth. 7. *Nónne in nomine tuo prophetauimus?* Actor. 4. *In qua virtute, aut in quo nomine hoc fecistis?* Nec vllus for-

A tasse occurret locus, vbi aliquid facere in nomine Christi, significet Christum habere præsidem sine collega. Sed quidquid de hoc sit, illud est certũ, non posse hac nota discerni legitima Concilia; nam verum quidem est in legitimo Concilio oportere Christum ita præsidere, vt nullus sit ei collega, sed omnes subiecti; at quis iudicabit, quis discernet, an Christus ita præsideat cùm cogitur Concilium, an non? nec enim Christus visibili forma in Conciliis præsidet.

Respondet CALVINVS, facilè id posse discerni; tunc enim Christum sine collega præsidere, cùm totum consessum verbo, & spiritu suo moderatur; hoc est, cùm nihil de suo capite, sed o-
B mnia secundum Script[illegible] regulam Episcopi definiunt.

AT hoc ipsum est ambiguum, & obscurum, nam & aduersarij in suis Conciliis, & Catholici in suis affirmant, se nihil ex proprio capite comminisci, sed omnia ex diuinis literis depromere. Quis igitur iudicabit, vtri verum Concilium faciant? quare si congregari in nomine Christi, est Christum præsidem habere, vt Caluinus exponit, fieri non potest, vt legitima Concilia à non legitimis vlla ratione discernamus. Maneat igitur quod diximus, congregari in nomine Christi, nihil aliud esse, quàm ab eo congregari, qui habet à Christo auctoritatem congregandi.

C PORRO, Christus cùm in cœlum ascendit, ac visibilem suam præsentiam Ecclesiæ abstulit, non commisit Ecclesiam gubernandam, ac proinde etiam congregandam Tyberio, qui tunc imperabat, sed Petro Apostolo, cui dixit: *Pasce oues meas*. Igitur qui congregantur ab eo, qui Petro succedit, in nomine Christi congregantur; non autem ij, qui ab eo congregantur, qui succedit Tyberio. AD HÆC, Petrus & qui Petro legitimè succedit, Pastor est omnium Christi ouium, proinde etiam, Regum, Imperatorum, Sacerdotum, omnes enim comprehendit, qui nihil excepit, cùm ait; Simon Ioannis, pasce oues meas. Vnde S. LEO sermon. 3. anniuersario suæ assumptionis: *De toto*, inquit, *mundo vnus Pe-*
D *trus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctis Ecclesiæ Patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multíque Pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* At quis non videt, ouíne conueniat congregare Pastores, an Pastori potius congregare oues? Igitur cùm Pontifex pastor sit, Imperator ouis, non ad Imperatorem, sed ad Pontificem spectabit munus Concilia Episcopalia conuocandi.

SECVNDO, Concilium generale ab eo indici debet ex auctoritate, qui potest omnes cogere, at nullus vnquam Imperatorum totam Ecclesiam subiectam habuit, etiam quoad actiones ciuiles, vt eam habet Pontifex quoad actiones spirituales; nam Imperatores latissimè domi-

nabantur tempore B. Leonis, & B. Prosperi, & tamen tunc maior erat orbis Christianus subiectus Papæ, quàm orbis Romanus subiectus Imperatori. Sic enim loquitur S. Leo serm. 1. de sancto Petro & Paulo: *Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta* (Roma) *latiùs præsides religione diuina, quàm dominatione terrena.* Et Prosper lib. de ingratis ita canit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Relligione tenet.

Nunc autem Imperator, vix vnius prouinciæ Episcopos ad Concilium cogere posset, nec enim Itali, Hispani, Galli Imperatori subiiciuntur, sed habent suos proprios Reges, vel Principes temporales. Quid si nullus esset Imperator, immò etiam nullus Princeps Christianus, num ideo Concilia fieri non possent?

Tertio, Concilia prouincialia indicuntur à Metropolitano, & nationalia à Primate vel Patriarcha, vt suprà ostendimus, etiam testimonio aduersariorum, igitur Concilia generalia non ab Imperatore, sed à summo Pontifice indicenda sunt. Nam si Imperator indicere deberet generalia Concilia, deberet Rex, aut Dux, aut Magistratus ciuilis indicere Concilia prouincialia, vel nationalia. Vt enim se habet Imperator orbis terrarum ad Concilium generale, ita se habet Rex aut Dux vnius prouinciæ ad Concilium illius prouinciæ, vel nationis. quemadmodum igitur fatentur Concilia prouincialia non conuocari à Principe illius prouinciæ politico, sed ab Ecclesiastico, cur non eadem ratione fatentur, Concilia generalia non debere cogi à principe totius orbis terræ politico, sed ab Ecclesiastico? Esse autem Papam Romanum totius orbis Christiani Ecclesiasticum Principem, paulò antè ex magno Leone audiuimus, & nos in libris de Pontifice fusissimè demonstrauimus.

Adde, quod etiamsi non esset Romanus Pontifex, verus Princeps, & Monarcha Ecclesiasticus, vt nos docemus, sed esset solùm primæ sedis Episcopus, seu primus inter primarios Patriarchas, vt Nilus existimat; adhuc ad eum pertineret ius indicendi Concilia generalia. Primates enim non imperant propriè aliis Episcopis, & tamen quia primum locum inter Episcopos nationis suæ tenent, iure suo Concilia nationalia indicere possunt. Nam ideo Metropolitanus indicit Synodum prouincialem, quia toti prouinciæ præest, at summus Pontifex toti orbi præest, vt patet ex Leone serm. 3. de anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum, & epist. 84. ad Anastasium in fine.

Qvarto probatur, ex illo antiquissimo canone, quo statuitur præter sententiam Romani Pontificis non posse Concilia celebrari. hunc enim canonem Apostolicum esse scribit B. Marcellus Papa in epistola ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ. Eundem renouauit Concilium

A Nicænum I. vt testatur Synodus Alexandrina in epistola ad Felicem, & Iulius I. in epist. ad Episcopos Orientales, cuius meminerunt Socrates lib. 2. cap. 13. Sozomenus lib. 3. cap. 9. & Nicephorus lib. 9. cap. 5. Si ergo sine Romani Pontificis consensu non licet Concilia celebrare, sequitur eius potissimùm esse illa conuocare.

Calvinvs respondet loco notato, ex illo canone id solum effici, debuisse vocari ad Synodum etiam Romanum Pontificẽ, quia erat vnus ex præcipuis Patriarchis. At si ita esset, tunc etiam potuisset fieri canon, ne præter consensum Episcopi Alexandrini, vel Antiocheni cogeretur Concilium; nam isti etiam erant præcipui B Patriarchæ, & Romano Pontifici æquales, vel maiores secundum Caluinum.

Magdebvrgenses Centur. 4. cap. 7. col. 533. aliam excogitarunt solutionem. Dicunt enim verba Socratis non significare, præter Romani Pontificis sententiã, non debere celebrari Concilia, sed non debere Ecclesias dedicari. Sic enim in Græco habetur, μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. At falluntur Magdeburgenses, nam κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας, non potest significare, dedicare templa, sed canonicum cœtum conuocare, siue Concilium indicere, quomodo loquuntur Marcellus, & Iulius Pontifices, qui Latinè videntur scripsisse, & quomodo in Socrate, & Sozomeno Latinè C vertit Cassiodorus in historia Tripartita lib. 4. cap. 9. & 19. quomodo etiam intellexit Nicephorus lib. 9. cap. 5.

Sed clarissimè res tota ex epistola Iulij, quam Socrates adducit, demonstrari potest. siquidem in ea epist. Iulius reprehendit Orientales, quod sine suo consensu Concilium Antiochiæ celebrassent. rationem autem reddere volens, cur meritò eos reprehenderet, istum canonem in medium adducit. Vel igitur canon de Concilij celebratione intelligi debet, vel stultum sanè fuisse Iulium necesse est. vtrum autem horum sit verius, quis non videt? Adde, quod nullus veterum meminit eiusmodi canonis, quo prohibentur Ecclesię dedicari pręter sententiam Romani D Pontificis; immò nec fuit vnquam, nec est nunc vsus in Ecclesia istius canonis.

Qvinto probatur, ex Concilio Chalcedonensi act. 1. vbi Dioscorus Alexandrinus iubetur non sedere inter Episcopos, eò quòd Synodum facere ausus fuisset sine auctoritate Apostolicæ sedis: *Quod*, inquit, *nunquam licuit, nunquam factum est.* Simile quid habemus in Concilio VII. generali, act. 6. vbi irritum iudicatum est Concilium quoddam Constantinopolitanũ, quia sine consensu Romani Pontificis coactum fuisset ab Imperatore.

Sexto probatur, ex Concilio Romano IV. sub Symmacho, in quo cum Rex Theodoricus diceret se Synodum conuocasse, vt iudicaretur caussa Symmachi Papę: Responderunt Episcopi

omnes,

omnes, à Papa, non à Rege debuisse vocari Synodum, etiamsi Papa accusaretur. Rex verò ait, se ex voluntate, & consensu Pontificis Synodum conuocasse; Episcopi verò non prius acquieuerunt, quàm Rex literas Pontificis proferret, & Pontifex ipse præsens testaretur ita esse.

Septimo probatur, testimonio antiquorum Pontificum. B. Leo epistola ad Turbium, quæ est 93. cap. 17. *Dedimus*, inquit, *literas ad fratres, & Coëpiscopos nostros, eisqúe Concilium Synodi generalis indiximus.* Pelagius II. in epist. 1. ad Orientales: *Generalium Synodorum conuocandi auctoritas Apostolicæ sedi B. Petri singulari priuilegio tradita est.* Sixtus III. qui & Pelagium, & Leonem præcessit, in epistola ad Orientales: *Valentinianus*, inquit, *Augustus nostra auctoritate Synodum conuocauit.* Adrianus II. in epistola ad Basilium Imperatorem, quæ lecta est in VIII. Synodo, act. 1. *Volumus*, inquit, *per tuæ pietatis industriam Constantinopoli numerosum conuocari Concilium.*

His accedat Valentinianus Imperator, qui cùm ab Episcopis rogaretur, vt permitteret eis Concilium celebrare, respondit, vt refert Sozomenus lib. 6. cap. 7. *Mihi, qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari, sacerdotes, quibus ista curæ sunt, quocunque voluerint loco conueniant.* Accedant vltimò multi alij canones, qui habentur dist. 17. & plurimæ rationes, quas facit Ioannes de Turrecremata lib. 3. cap. 6. & Concilium Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 11. vbi asseritur, Romani Pontificis esse, generalia Concilia indicere: quod decretum factum est vno anno, antequam Lutherana hæresis nasceretur.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

Svperest argumenta soluere, ex quibus etiam magis confirmabitur veritas. Arguméta Caluini, & Magdeburgensium sumuntur ex indictionibus primorum generalium Conciliorum, quæ ab Imperatoribus, non à Pontificibus indicta fuère. De Nicæno I. ait Ruffinus lib. 10. historiar. cap. 1. *Tum Constantinus apud vrbem Nicænam Episcopale Conciliũ conuocat.* Constantinopolitanum I. testatur Theodoretus lib. 5. historiarum, cap. 9. à Theodosio seniore indictum fuisse. Ephesinum I. testatur Euagrius lib. 1. cap. 2. hist. nutu Theodosij iunioris conuenisse. Chalcedonense, testatur B. Leo epist. 43. & aliis nonnullis, à Martiano Imperatore impetratum. Sardicense quoque ab Imperatore Constantio indictum, testatur Theodoretus lib. 2. cap. 4.

Confirmatur hoc argumentum à Nilo testimonio S. Leonis I. Is enim in epist. 24. ad Theodosium Augustum supplicat Imperatori, vt iubeat intra Italiam prouinciale conuocari Concilium. Confirmant idem argumentum Magde-

A burgenses testimonio Liberij Papæ, qui apud Theodoretum lib. 2. cap. 16. concessit, in Imperatoris potestate esse conuocare Concilia. Confirmat rursum Carolus Molinæus in consilio de non recipiendis decretis Concilij Tridentini, §. 6. testimonio S. Hieronymi lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum, vbi loquens de Synodo quadam, sic Hieronymus ait: *Dic, quis Imperator hanc Synodum iusserit conuocari?* Addamus quartam confirmationem, ex eo, quod simul cœperunt esse Imperatores Christiani, & cogi generalia Concilia; si enim absque Imperatoribus celebrari possunt, cur primis trecentis annis nulla celebrata fuerunt?

B Ad hæc respondeo, Primo ista argumenta posse à nobis meritò contemni; nam aduersarij nostri nolunt argumenta peti efficacia ex traditionibus, aut consuetudine Ecclesiæ, sed solùm ex diuinis literis; ista autem argumenta omnia petita sunt ex mera traditione, & praxi Ecclesiastica sine vllo Scripturæ testimonio. Secundo dico, posse nos opponere consuetudinem consuetudini; si enim quatuor aut quinq; Concilia Imperatores indixerunt, plura quàm duodecim indixerũt Pontifices, vt aduersarij etiam fatentur. Tertio dico, nullum esse Concilium generale Catholicum à solo Imperatore indictum, id est, sine consensu, & auctoritate Romani Pontificis; id quod breuiter de illis quinque

C sigillatim ostendo.

Ac primum de Nicæno I. legimus in sexta Synodo, act. 18. Constantinum, & Syluestrum magnam Synodum apud Nicæam congregasse. Damasus quoque in Pontificali scribit, cum Syluestri consensu habitum esse in Nicæa Concilium. Et Ruffinus lib. 10. histor. cap. 1. dicit Constantinum ex sententia sacerdotum Concilium indixisse. Ex quibus non solùm habemus quod volumus, sed etiam obiter colligimus falsum esse, quod ait Pighius lib. 6. cap. 1. de Ecclesiastica hierarchia, Conciliorum generalium conuocationem esse inuẽtum magni Constantini. non enim hoc ipse per se excogitauit, sed sacerdotum sententiam sequutus est.

D De Constantinopolitano I. Theodoretus refert, Theodosium non tam illud indixisse, quàm literas Pontificis Damasi, quibus Concilium indicebatur, ad Episcopos misisse. Sic enim scribunt Episcopi congregati in illo Concilio ad Damasum Pontificem apud Theodoretum lib. 5. hist. cap. 9. *Mandato*, inquiunt, *literarum superiore anno à vestra reuerentia ad sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim vsque faciendum nos præparauimus.* Licet ergo Theodosius indixerat Concilium, tamen indixit ex mandato Apostolicarum literarum.

De Ephesino I. Prosper in Chronico indicat Synodum Ephesinam factam esse Cyrilli industria, & Celestini auctoritate. Constat etiam ex Euagrio li. 1. cap. 4. & ex epistola Celestini ad

Cyrillum, quæ habetur inter opera Cyrilli, & ex Photio in lib. de septem Synodis, Cyrillum profectum esse ad Concilium tanquam legatum Apostolicæ sedis, quod est argumentum certum eam Synodum non sine consensu Pontificis coactam esse.

De CHALCEDONENSI patet ex epist. Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quę habetur ante Concilium Chalcedonense: in qua Imperator indicturus Concilium, rogat Pontificem, vt ipse veniat, & Concilium faciat, vel si nolit venire, per literas significet, quid agi velit: & in fine concludit, se scripturum ad omnes Episcopos, vt ad certum locum conueniant: *Et quæ Christianorum*, inquit, *religioni, atque Catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundum Ecclesiasticas regulas definiuit, sua dispositione declarent*. Exstat etiam inter epistolas ad Chalcedonense Concilium pertinentes, quædam epistola Episcoporum secundę Mæsiæ ad Leonem Imperatorem, vbi sic aiunt: *In Chalcedonensium ciuitate multi sancti Episcopi conuenerunt per iussionem Leonis Romani Pontificis, qui verè caput est Episcoporum.*

Deniq; GELASIVS in epistola ad Episcopos Dardaniæ, dicit, solam Apostolicam sedem, vt Synodus Chalcedonensis fieret, sua auctoritate decreuisse. Vbi Magdeburgensium lapsus notandus est, qui Cent. 5. cap. 7. col. 786. non intelligentes quid illud (SOLA) excluderet, putauerunt excludi Imperatorem, & ideo vociferantur Gelasium esse impudenter mentitum. Sed Gelasius per (SOLA) non excludit Imperatorem, sed alias sedes Episcopales. Non enim sedes Alexandrina, vel Antiochena, vel Hierosolymitana, aut etiam Constantinopolitana, sed sola Romana sedes eam Synodum fieri voluit, & re ipsa effecit, quanquam non sine ope pij Imperatoris Martiani.

De SARDICENSI Concilio, quod à Iulio Papa indictum fuerit, potest intelligi ex Socrate libro 2. cap. 16. vbi dicit, Orientales Episcopos culpam absentię suę à Sardicensi Concilio in Iulium Episcopum Romanum contulisse, eo quod nimis angustum tempus præscriptum esset. Ex quo apparet, non ab Imperatore solo, sed etiam à Iulio Pontifice, & ab eo potissimùm Concilium indictum.

Habemus ergo prima illa Concilia ab Imperatoribus indicta fuisse, sed ex Pontificum sententia, & consensu. cur autem tunc non solus Pontifex indixerit, vt postea factum est, ratio nō erat, quia sine auctoritate Imperatoris Concilium coactum, non esset futurum ratum apud Christianos, vt somniant aduersarij, cùm apertè dicat Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes: *Quando vnquam iudicium Ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem habuit?* Sed propter multas alias iustissimas caussas; quarum PRIMA erat, quia tunc adhuc vigebat lex illa imperialis antiqua, quæ prohibebat omnia collegia, & frequentes

A hominum conuentus sine Imperatoris auctoritate, eò quòd metuerent Imperatores, ne seditio aliqua fieret. Vide l. 1. ff. de collegiis illicitis. & l. conuenticula C. de Episcopis, & Presbyteris.

SECVNDA, quia etiamsi lex illa non fuisset, cùm Imperatores eo tempore in magna pace orbis terræ imperarent, non poterat fieri Concilium nisi in aliqua vrbe imperiali, nulla autem ratio sinit, vt in aliquo loco ex toto orbe conuentus fiat sine licentia Domini illius loci, sicut etiam modo, si Concilium non fieret in terris Pontificis, sed in Gallia, Hispania, vel Germania, sine dubio peteretur consensus eius, cuius

B est illa ciuitas, vel prouincia.

TERTIA, quia eo tempore Concilia generalia fiebant sumptibus publicis, præsertim quoad transuectiones Episcoporum ad locum Concilij; vehebantur enim equis, aut vehiculis ciuitatum, sine dispendio Ecclesiarum, vt constat ex libro 3. de vita Constantini, vbi etiam Eusebius addit, toto tempore Concilij Imperatoris sumptibus omnes Episcopos vixisse. Idem etiam patet ex Theodoreto li. 2. cap. 16. vbi cùm Liberius peteret generale Concilium, respondit quidam, non sufficere censum publicū subuectioni Episcoporum. Item ex epistola Constantini IV. ad Pontificem Romanum, quæ habetur initio sextæ Synodi, idem patet.

C QVARTA ratio est, quia eo tempore Pontifex etsi in spiritualibus esset caput omnium etiam Imperatorum, tamen in temporalibus subiiciebat se Imperatoribus, & ideo non poterat inuito Imperatore aliquid agere; & cùm tantum debuisset petere ab Imperatore auxilium ad conuocandam Synodum, vel vt permitteret Synodum conuocari, tamen quia Dominum suum temporalem eum agnoscebat, supplicabat, vt iuberet conuocari Synodum, at post illa tempora istæ omnes caussæ mutatę sunt; nam nec illa lex nunc viget, nec Imperatores in toto orbe dominãtur, nec sumptibus publicis fiunt Concilia, nec sunt Gentiles, qui impedire possint, & Pontifex, qui est caput in spiritualibus, non est

D subiectus in temporalibus, cùm etiam ipse in suis prouinciis sit Princeps supremus temporalis, sicut sunt Reges & Principes alij. id quod diuina prouidentia factum est, vt Pontifex liberè munus suum exequi possit.

Ad PRIMAM confirmationem ex NILO, cuius librum in Latinam linguam Illyricus vertit, respondeo, duas fraudes in eo testimonio sancti Leonis, quod ipsi proferunt, inesse; vnam Nili, alteram Illyrici. Nam S. Leo in epist. 24. & 25. ad Theodosium disertis verbis petit generale Concilium: *Generalem*, inquit, *Synodum iubeatis intra Italiam celebrari*. Nilus autem hanc sententiam Grecè referens, pro generalem posuit ἰδικὴν, id est, propriam seu specialem, cùm dicere debuisset οἰκουμενικὴν. Et quia verbum illud Nili ἰδικὴν, potuisset

tuisset in bonum sensum exponi, vt significaret Synodum specialem, id est, speciali de caussa congregatam, Illyricus ad tollendam omnem ambiguitatem, illud Nili ἰδικὴν, vertit *prouincialem*, vt necessariò cogeremur intelligere Synodum non generalem, sed particularem, à S. Leone postulatam ab Imperatore.

At refellitur ista fraus, tum ex verbis Leonis iam citatis, tum etiam ex epistola Valentiniani ad eundem Theodosium, quæ habetur inter præambulas ad Concilium Chalcedonense. vbi Valentinianus de eodem Concilio loquens dicit, S. Leonem voluisse intra Italiam ex toto orbe Episcopos conuenire. DENIQVE illa ipsa epistola Leonis ad Theodosium, qua Concilium intra Italiam postulatur, nomine Synodi prouincialis Romæ iam conuocatæ scripta est; sic enim habet inscriptio: *Leo Episcopus, & sancta Synodus, quæ in vrbe Romæ conuenit Theodosio semper Augusto.* Si ergo Leo Synodum prouincialẽ iam intra Italiam conuocauerat, cur id ab Imperatore postularetur? Cur autem generalem Synodum ab Imperatore peteret, iam dictum est.

Ad ALTERAM confirmationem dico, mentiri Magdeburgenses, cùm dicunt, Liberium concessisse Imperatori potestatem conuocandi Synodum, id est, agnouisse illam potestatem propriam esse Imperatoris, vt ipsi intelligunt, nam in toto illo Dialogo Liberij cum Imperatore, nulla mentio fit huius quæstionis; cuius sit conuocare Synodum, sed tantùm Liberius petit ab Imperatore potentissimo, & Ariano, ac proinde sibi infesto, vt fieret Synodus, quia sciebat inuito Imperatore fieri non posse.

Ad TERTIAM confirmationem dico, Hieronymum illud dicere, quia reuera tunc ob caussas dictas Imperatores Synodos conuocabant, licet non sine consensu Pontificum.

Ad QVARTAM confirmationem dico, ante Constantinum nõ esse facta vlla generalia Concilia, non quia deesset auctoritas, sed quia deerat oportunitas; nec enim Christianis licebat ex multis prouinciis in vnum locũ conuenire propter assiduas persecutiones, vt adnotauit Isidorus lib. 6. Etymologiarum, cap. 16.

CAPVT XIV.

Explicantur dubitationes quædam.

PRÆTER hæc argumenta hæreticorum solent Catholici quædam dubia proponere. VNVM, an non liceat Conciliũ indici ab alio, quàm à Papa, quando sit necessarium Ecclesiæ, & tamen Papa nolit illud indicere. ALTERVM, an non liceat Concilium indici ab alio quàm à Papa, quando Papa non debeat illud indicere, eò quòd sit hæreticus vel schismaticus. TERTIVM dubium, an non liceat Concilium indici ab alio,

A quàm à Papa, quando Papa non posset illud indicere, eò quòd esset captiuus apud infideles, vel mortuus, vel insanus effectus, aut renunciasset.

Ad PRIMVM respondet Turrecremata lib. 3. cap. 8. vix esse possibilem eum casum; non enim credibile est, vllum Pontificem fore tam malum, qui non velit Concilium celebrari, si apertè constet id esse necessarium Ecclesiæ conseruationi. quod si etiam ipse ex se talis esset, tamen Deus, qui Ecclesiam conseruat, sine dubio, vel eius mentem mutaret, vel eum de medio tolleret. DICIT secundò, si nihil horum fieret, posse eum haberi tanquam suspectum de hære-
B si; nam vt dicitur distinctione 83. can. Error, & aliis sequentibus, qui errori manifesto non resistit, cùm possit & debeat, eum approbare censetur.

Ad SECVNDVM & TERTIVM respondeo, in nullo casu sine Pontificis auctoritate posse conuocari verum, & perfectum Concilium, de quali hîc nos disputamus, quod videlicet auctoritatem habet definiendi quæstiones fidei. Præcipua enim auctoritas est in capite, siue in Petro, cui imperatum est, vt confirmet fratres suos, & ideo etiam pro eo Dominus orauit, ne deficeret fides eius, Luc. 22. Poterit tamen in illis duobus casibus congregari Concilium imperfectum, quod sufficiet ad prouidendum Ecclesiæ
C de capite. Ecclesia enim sine dubio habet auctoritatem prouidendi sibi de capite, quamuis non possit sine capite statuere de multis, de quibus potest cum capite, vt rectè docet Caietanus in opusculo de potestate Papæ, capite 15. & 16. & multò antè Presbyteri Romanæ Ecclesię in epistola ad Cyprianum, quæ est 7. lib. 2. in operibus Cypriani. Porro Concilium istud imperfectum, fieri poterit, si vel indicatur à collegio Cardinalium, vel ipsi per se Episcopi in locum vnum conueniant.

CAPVT XV.

Quinam sint ad Concilium conuocandi.

D DISSERVIMVS hactenus de caussa finali, & efficiente Conciliorum; nunc de his, ex quibus Cõcilia pręcipuè constant, qui quasi materia dici possunt, differendum est. Sunt autem initio annotanda duo. VNVM est, Ecclesiam vniuersam quatuor contineri hominum generibus; sunt enim aliqui clerici, aliqui laici, & rursum ex clericis, alij prælati, alij non prælati, item ex laicis alij principes, alij priuati; hæc distinctio, tametsi ex parte ab hæreticis huius temporis non recipiatur, tamen ex parte etiam recipitur; nam illi etiam fatentur esse quosdam certos homines dedicatos ministerio Verbi, quibus ex officio conuenit docere, & pascere populum, quos ipsi ministros vocant, & rursum inter eos alios

esse maiores, quos vocant superintendentes, alios minores, quos tantùm ministros appellant.

Alterum est, in Conciliis multis de caussis aliquos interesse posse. alij enim intersunt, vt iudices, qui dicuntur habere suffragium decisiuum, alij vt disputãdo examinent difficultates, qui dicuntur habere suffragium consultiuum, alij vt ministrent, quales sunt notarij, custodes, & alij vt defendant Concilium, & dent operam, vt intus & extra omnia sint pacata. Quæstio igitur est, qui sint ex illis quatuor hominum generibus vocandi ad Concilium, & qua de caussa.

Aduersarij nostri duo dicunt. Primum, ex omni genere hominum debere interesse eos, qui eruditi sunt, & omnes debere esse iudices, atque habere suffragium decisiuum, quidquid sit de aliis muneribus. Ita disertè scribit Lutherus in libro de Conciliis, parte 2. pagina 264. vbi vult ex omnibus locis debere congregari ad CCC. homines doctos in sacra Scriptura. Idem scribunt Protestantes in eo libro quem inscripserunt; Caussa cur Electores, & ceteri Confessioni Augustanæ addicti, ad Concilium Tridentinum non accedant. Postquam enim dixerant, primam caussam esse, quia Concilium fuerat indictum à Pontifice, ponunt secundam caussam, quia in eo non habuerant suffragium nisi Cardinales, Episcopi, Abbates, & Generales ordinum, cùm debuissent omnes viri docti etiam laici suffragium habere decisiuum. Idem prorsus docet Carolus Molinæus in suo consilio de Concilio Tridentino nõ recipiendo, §. 28. Idem Magdeburgenses Centur. 1. lib. 2. cap. 9. col. 548. vbi explicant historiam Concilij Apostolorum, de quo Actor. 15. & dicunt in eo Concilio, postquam dictæ sunt sententiæ, à tota Ecclesia collata fuisse suffragia, & omnium iudicio definitum, hominem iustificari sola fide sine operibus.

Secundo dicunt, Concilium Ecclesiæ non constare nisi ex verè piis, & electis, id quod apertè docet Brentius in Confessione VVirtenbergensi, capite de Conciliis, vbi postquam dixerat Concilia debere cedere Scripturis, reddit rationem, quia de Scripturis certi sumus, quænam sint, & quòd sint infallibilis veritatis; at de Conciliis non item, quia non quilibet cœtus hominũ est vera Ecclesia, cùm non omnium sit fides, neque omnes sint electi. idem etiam tenentur dicere Confessionistę & Caluinistę, qui, vt suprà vidimus, solos electos & sanctos ad Ecclesiam pertinere volunt, & certè Concilium Ecclesiæ non nisi ex hominibus Ecclesiæ constat.

At Catholicorum sententia est, solos Prælatos maiores eosque omnes, id est, Episcopos in Conciliis generalibus & prouincialibus habere ius suffragij decisiui ordinariè, ex priuilegio autem & consuetudine, etiam Cardinales, Abbates, & Generales ordinum, licet Episcopi non sint; ex Presbyteris autem & aliis Clericis minoribus tantùm vocari aliquos viros doctos, qui iuuent in disputando, vel aliis ministeriis; Principes autem vocari, tum vt Concilium defendant, tum vt testes & conscij decretorum Concilij, postea transgressores & contumaces pœnis corporalibus puniant. Denique, ex priuatis Laicis tantùm vocari aliquos, qui videantur vtiles, vel necessarij ad aliquod ministerium Concilij. Hanc sententiam esse Catholicorum, patet tum ex personis, quę interfuerunt Concilio Tridentino, tum ex Ioanne de Turrecremata lib. 3. cap. 12. & 15. & aliis Catholicis auctoribus.

Nunc ad probationem accedamus sententiæ nostræ, & refutationem contrariæ. ac primùm sententia illa posterior non eget refutatione, tum quòd refutanda sit in quæstione de Ecclesiæ definitione, tum etiam, quòd tam falsa sit, vt seipsam destruat; nam quod dicit, Concilium constare ex electis & sanctis, affirmat aliquod esse Concilium, & nullum esse Concilium; nam ponit esse Concilium, dum explicat, ex quibus hominibus constet; immò Brentius adeò præsupponit esse, vt dicat, magnam esse auctoritatem Conciliorum; & tamen cùm dicit ex electis constare, cogitur dicere, nullũ esse Concilium. Conciliũ enim facere, est homines inter se coniungi & coire in vnum, electi autem in hoc mundo non possunt inter se coniungi, cùm nemo sciat, quinam sint electi. quod si qui aduersariorum non requirunt in veris Ecclesiæ membris electionem, requirunt tamen internam fidem ac pietatem, ac proinde non poterunt vnquam ostendere vllum Conciliũ, quod certò dici possit Christianum Concilium, cùm internam fidem ac pietatem in aliis nemo videat.

Prior autem sententia refellenda nunc est, ac Primo, ratione desumpta ex Scriptura sancta; definire in Conciliis ea, quæ sunt credenda, vel agenda, proprium est munus pastorum; id enim propriè est pascere, est enim docere, & docere ita, vt teneantur alij credere. Porro docere, esse pascere, patet Hieremiæ 3. *Dabo vobis pastores secundum cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina.* Item ad Ephes. 4. *Alios autem pastores & doctores.* Vbi notat Hieronymus in hunc locum, & Augustinus epist. 59. ad Paulinum, coniunctum esse nomen pastoris cum nomine doctoris, quia proprium est pastorum docere. At non sunt pastores laici, nec Ecclesiastici quicunq;, sed soli Episcopi; sic enim legimus Actor. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et Ioan. vlt. Petro dicitur: *Pasce oues meas.*

Si quis autem contendat, omnes Christianos esse Episcopos, & quod dictum est Petro, omnibus Christianis esse dictum; is demonstrare de-

bebit,

bebit, quínam sint illi, qui in Ecclesia dicuntur oues; si enim omnes sint pastores, vbi oues? quod si quidam sunt pastores, id est, Episcopi, & quidam oues, id est, Laici, & soli pastores in Conciliis conuenire debent, vt definiant quæ sint bona pascua, quę verò noxia; certè sequitur, non Laicorum, sed Sacerdotum esse Concilia. Adde, quod Philippus in locis cap. de numero Sacramentorum, & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 20. ponunt ordinationem Pastorum, qui dedicantur ad pascendum, id est, docendum populum, inter Sacramenta Ecclesiæ. Et apertè dicit Caluinus, hoc Sacramentum non esse commune toti Ecclesiæ, sed tantùm quibusdam, qui per illud initiantur. proinde ex eorum confessione, Laici non ordinati non sunt pastores, sed oues tantùm; ergo non conuenit eis docere, præsertim ea auctoritate, vt fit in Conciliis.

Probatur Secundo, testimoniis veterum. Prima Concilia in Ecclesia celebrata fuerunt tempore Victoris Papæ, super quæstione Paschatis. de iis sic loquitur Eusebius lib. 5. hist. cap. 23. *Ob quam caussam*, inquit, *conuentus Episcoporum, & Concilia per singulas quasque prouincias conuocantur.* Hæc ille. Qui non quorumuis eruditorum, sed Episcoporum dicit congregata esse Concilia; quod idem docent Cyprianus in initio epistolę ad Iulianum, Hilarius libro de Synodis, Ambrosius epistola 32. Hieronymus lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum, Augustinus epist. 119. Leo epist. 16. & sequentibus, Ruffinus lib. 10. hist. cap. 1. Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, aliiq; Patres, qui passim asserunt, Concilia Episcoporum esse.

Præterea Theodosius iunior in epistola ad Ephesinam Synodum, quæ exstat in 1. tomo eius Concilij, cap. 32. *Illicitum est*, inquit, *eum, qui non sit in ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Pulcheria quoque Imperatrix in epistola ad Strategum Bithyniæ, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense, iussit, vt Clerici, Monachi, & Laici, etiam vi repellerentur à Concilio, exceptis paucis illis, quos Episcopi secum duxerant. In Concilio Chalcedonensi, act. 1. cùm ad Martinum Archimandritam mitteretur, vt subscriberet, respondit, non esse suum, sed Episcoporum tantùm subscribere. Et in eodem Concilio cùm pro Dioscoro Monachi & Laici ingressi essent, sæpius Patres clamarunt: *Mitte foràs superfluos, Concilium Episcoporum est.*

Tertio, probatur ex Conciliis, hactenus celebratis; nam omnium Conciliorum decreta ab Episcopis solis facta esse, patet ex subscriptionibus. vbique enim inueniuntur soli Episcopi subscripsisse, exceptis paucis generalibus, quibus Imperator etiam subscripsit, sed alia forma, quàm Episcopi; Episcopi enim definiendo, vt Iudices, Imperatores consentiendo, subscripserunt; & quibusdam etiam paucissimis, vt

A Florentino, Lateranensi, & Tridentino, quibus subscripserunt Abbates, & Generales ordinum, ceteri, quamuis optimi & doctissimi essent, nunquam sunt admissi, nisi ad consultandum, excepto Concilio Basileensi, vbi Presbyteri admissi sunt ad suffragium decisiuum, sed perperam & contra morem omnis antiquitatis. nec illud Concilium fuit legitimum, vt suprà diximus.

Qvartò, probatur rationibus; nam inprimis negotia Ecclesiastica & publica, à personis Ecclesiasticis & publicis tractanda sunt, vt notum est, tales autem soli sunt Episcopi. Deinde, si omnes homines docti admitti deberent, vel nunquam essent Concilia generalia, quia vix

B possent omnes docti totius Ecclesiæ conuocari; vel si tandem congregarentur, esset impossibile regere tale Concilium, propter nimiam multitudinem; præterea tunc sine dubio plures essent in Concilio inferiores, quàm superiores, & proinde tunc verè vinceret maior sententia meliorem, & in Ecclesia regerentur superiores ab inferioribus, non è contrario, quod absurdissimum est. Item si ita esset, tunc facilè posset vnus Princeps, in cuius regione fit Concilium, definire quidquid vellet; posset enim facillimè colligere omnes Presbyteros & doctos homines suæ prouinciæ, & in Concilium introducere, id quod non possent alij Principes, qui longè abessent. Denique, nulla est Respublica, quæ

C ratione naturali docente, non habeat aliquem ordinem in comitiis, ita vt non quicunque de plebe, sed tantùm Principes & capita ceterorum locum & suffragium habeant.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AT obiicitur Primo à Protestantibus in libello, qui inscribitur, Caussa, &c. testimonium Lucæ Actor. 15. vbi sanctus Lucas loquens de primo Concilio Apostolorum, ait: *Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc.* Et infrà: *Tunc pla-*

D *cuit Apostolis & Senioribus cum omni Ecclesia*; vbi videmus, non solùm Apostolos, sed etiam Presbyteros & Laicos in primo Concilio adfuisse.

Respondeo, in isto Concilio interfuisse Apostolos, tanquam iudices, ad definiendum, Presbyteros autem ad consultandum; plebem autem non esse vocatam, sed tamen adfuisse, & consensisse, non quidem definiendo, vel disputando, sed tantùm audiendo, & non reclamando; quod ita esse probatur dupliciter. Primvm, ex consuetudine Ecclesiæ, quæ est optima Scripturarum interpres; nam cùm in omnibus Conciliis, quæ post Apostolica tempora sunt celebrata, hunc ordinem obseruatum esse constet, vt soli Episcopi fuerint iudices, licet præsentes adfuerint multi alij, vel Clerici, vel Laici, idem

omnino in Apostolico Concilio seruatum esse credere debemus. Nec enim Ecclesia vniuersa, ac præsertim primis illis temporibus, ab Apostolorum exemplo & traditione discessisset.

DEINDE, hoc idem ex ipso contextu demonstrari potest; nam quod Apostoli & Presbyteri tantùm vocati sint, patet ex eo, quod ibi dicitur: *Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc,* vbi nulla mentio fit plebis. DEINDE, quod tam Apostoli, quàm Seniores loquuti sint, donec discutiebatur controuersia, colligitur ex verbis illis (*& cùm magna disquisitio fieret*) quod verò post disputationem, in qua Apostoli & Presbyteri loquuti erant, soli Apostoli sententias definitiuas dixerint, patet ex eo, quod soli Petrus, Paulus, Barnabas, & Iacobus introducuntur à Luca loquentes. Et quòd nulli alij sententias dixerint, patet ex continuatione textus; nam post Petri sententiam, mox subditur: *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebat Paulum & Barnabam.* Deinde subditur: *Et postquam tacuerũt,* nimirum Paulus & Barnabas, *respondit Iacobus dicens,* & mox finita Iacobi oratione subiungitur: *Tunc placuit Apostolis, &c.*

Itaq; mendacium est, quod Magdeburgenses dicunt, omnes qui ibi erant, sententiam suam dixisse. quod autem sequitur: *Placuit Apostolis & Senioribus cum omni Ecclesia,* intelligitur de consensu tacito, qui debet dari ab omnibus, qui sunt in Concilio. Vide Conciliũ Carthaginense in operibus Cypriani; nam etiam in eo Concilio adfuerunt cum Episcopis etiam Presbyteri, Diaconi, & Laici permulti, & tamen soli Episcopi sententias dixerunt.

SECVNDO, obiiciunt iidem ibidem, Concilium generale vniuersam Ecclesiam repræsentat, ergo debent esse ibi homines ex omni genere, id est, Episcopi, Presbyteri, Principes, Priuati, Clerici, Laici, &c.

RESPONDEO, multis modis posse aliquid repræsentari, sed optimum modum esse, quo per Principes repręsentantur populi. Sicut enim in comitiis generalibus multorum statuum congregari solent consules vel domini ciuitatum; sic in comitiis Ecclesiæ generalibus congregantur omnes Episcopi; nam quilibet Episcopus personam gerit suę Ecclesię, vt patet ex Cypriano lib. 4. epist. 9. vbi dicit, Ecclesiam esse in Episcopo. Quare Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Concilium Episcoporum CCC. XVIII. vocat conuentum orbis terrarum. Et Augustinus libro 1. de Baptismo, cap. 18. eiusdem Concilij Episcoporum consensum vocat totius Ecclesiæ consensum.

TERTIO, obiiciunt iidem ibidem, communis caussa communibus votis & viribus iuuanda est, sed caussa fidei est communis omnibus Christianis, nec enim minus fides ad Laicos, quàm ad Clericos pertinet; igitur ad Concilia etiam Laici conuocandi sunt. RESPONDEO,

A caussam fidei ad omnes pertinere, sed diuerso modo; nam ad Prælatos pertinet vt doctores, ad ceteros vt discipulos, sicut in bello caussa victoriæ ad totum exercitum pertinet, tamen ducum est præcipere & ducere exercitum, ceterorum pugnare.

Si quis obiiciat illa verba Nicolai I. in epistola ad Michaëlem, quæ habentur etiam dist. 96. can. Vbinam: *Vbinam,* inquit, *legistis, Imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi fortè in quibusdam, vbi de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium communis, quæ non solùm ad Clericos, verùm etiã ad Laicos, & omnes omnino pertinet Christianos?* Respõderi potest, Nicolaum ex eo, quod

B fides communis est omnibus, rectè collegisse, Imperatorem debere interesse, non quidem vt Iudicem, sed vt eum, cui incumbit defendere communem fidem edictis ac legibus, & si oporteat, etiam gladio.

QVARTO, obiiciunt iidem, & Carolus Molinæus locis notatis, necnon Brentius in Confessione VVirtembergica, cap. de Conciliis, & Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegomenorum, cap. 6. sæpe vnius hominis etiam Laici sententia præposita est sententiæ totius Concilij, quia Scripturæ auctoritate magis munita erat, & sine dubio etiam deinceps præponenda est; ergo debent ad Conciliũ vocari etiam Laici, & quicunque alij.

C Antecedens probant, PRIMO ex Gratiano 36. quæst. 2. can. vlt. vbi legimus, Hieronymi auctoritatem Scriptura sacra munitam, toti Concilio generali præiudicasse. SECVNDO, ex Panormitano in cap. Significasti, de electione, & ex Ioanne Gersone part. 1. de examinatione doctrinarum: quorum ille dicit, vnius priuati sententiam præponendam esse sententiæ Papæ, si ille priuatus moueatur melioribus auctoritatibus Testamenti veteris & noui; iste autem docet, quemcunq; hominem doctum posse & debere toti Concilio resistere, si videat illud ex malitia, vel ignorantia errare.

Confirmatur hoc argumentum, quia ratio, cur Episcopi præcipuè vocentur, est, quia existi-

D mantur esse doctiores ceteris; si ergo multi Laici inueniantur doctiores Episcopis, vel æquè docti, cur non vocabuntur ad Concilium?

RESPONDEO ad primum; Sententiam vnius priuati posse anteponi sententiæ Concilij generalis ante definitionem, dum caussa discutitur; in discussione enim eruditio, non auctoritas personæ primas tenet; præterea etiam post definitionem, quando constat, Concilium fuisse illegitimum: at nullo modo post definitionem Concilij legitimi.

Ad illud ex Gratiano, dico PRIMO, mentiri Hermannum, cùm ait, secundum Gratianum anteponi Hieronymum Concilio generali; non enim de generali, sed de particulari loquitur Gratianus. SECVNDO dico, illa verba, quę Gra-

tianus Hieronymo tribuit, nusquam inueniri in operibus Hieronymi, nec videri eius verba. TERTIO dico, Gratianum eo loco lapsum esse, non enim pugnant Hieronymus & Concilium, vt Gratianus putauit. Hieronymus enim tantùm dicit, secundum legem veterem licuisse raptori ducere in vxorem mulierem à se raptam, si pater eius consentiat; Concilium autem statuit, vt non obstante lege illa veteri, quæ iudicialis est, & Christianos nõ obligat, non liceat raptori in vxorem ducere eam, quam rapuit.

Ad illud ex Panormitano & Gersone dico, PRIMO, eos loqui conditionaliter, sicut Apostolus, cùm ait ad Galat. 1. *Si nos, aut Angelus de cœlo euangelizet, &c.* Sicut ergo ex conditionali sententia Apostoli non licet colligere, ergo Apostoli & Angeli poterant euangelizare aliquid contrarium Euangelio Christi; ita quoq; ex eo, quod Panormitanus & Gerson dicunt, licere vnicuique resistere Concilio, aut Papę, si eos errare videat; non licet colligere, ergo absolutè Concilia & Pontifices errare possunt, & ideo priuati homines ad Concilia vocandi sunt. Dico SECVNDO, eos loqui de resistentia, quæ potest fieri Concilio vel Papæ, tempore discussionis ante decisionem, vel etiam postea, quando Concilium est illegitimum.

Ad confirmationem dico, Episcopos quidem debere eligi quàm doctissimos & optimos, tamen eos auctoritatem iudicandi habere, non quia docti sunt, sed quia sunt personæ publicæ, id est, Principes habentes Ecclesiasticam iurisdictionem; quemadmodum etiam in Principibus & Iudicibus secularibus, requiritur quidem iurisprudentia & probitas, tamen non propterea licebit priuato homini meliori, & doctiori deturbare Principem, aut Iudicem de sua sede, & eam occupare.

QVINTO, obiicit Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegomenorum, cap. 10. multa veterum testimonia, quod coram populo tanquam iudice caussę fidei disputatæ sint. Sic enim disputarunt Apostolus Petrus & Simon Magus, apud Clementem lib. 1. & 2. recognitionum; Archelaus Episcopus & Manichæus, apud Epiphanium hæresi 56. Syluester Papa & Iudæi, apud Zonaram in vita Constantini; Athanasius & Arius, apud Vigilium Episcopum Tridentinum; Augustinus & Maximinus, apud Augustinum lib. 1. cap. 1. contra Maximinum. Quod etiam in Nicæno Concilio multi fuerint Laici docti & eloquentes, patet ex Nicephoro libr. 8. cap. 14. Denique, quòd populus sit iudex, disertè habet AMBROSIVS in epistola 32. vbi sic loquitur: *Caussam fidei*, inquit, *in Ecclesia agendam quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat.* Et paulò pòst: *Iste populus iudicat, cuius in corde lex diuina est, non humana: Lex non atramento scripta, sed Spiritu Dei viui.* Et infrà: *Sed Auxentius*, inquit, *certus non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen.*

A Pro solutione duo notanda sunt. PRIMO, duplex esse iudicium, publicum & priuatum. Publicum est, quod profertur à publico iudice cum auctoritate, ita vt teneantur ceteri illi iudicio acquiescere. Priuatum est, ea sententia, quam quisq; eligit vt veram, sed neminem obligat; quomodo in disputationibus Theologorum & Philosophorum, auditores sunt iudices, audita enim vtraque parte eligunt quod volunt, sed neminem cogere possunt, vt similiter sentiat.

Nota SECVNDO, iudicium publicum in caussa fidei nunquam esse tributum populo, iudicium autem priuatum aliquando esse tributum B etiam à piis & sanctis hominibus; sed tunc solùm, cùm aliud fieri non potuit: tenentur enim populi sequi iudicium pastorum suorum; tamen quando hæretici impunè versantur cum Catholicis, & multos seducunt, expedit quandoque publicas disputationes coràm populo cum eis inire, & relinquere iudicium populo, vt sequatur, quos viderit melioribus rationibus niti: quomodo fecit Helias lib. 3. Reg. cap. 18. qui cùm non posset aliter reuocare populum à cultu Baal, instituit certamen cum Prophetis Baal, præsente populo, & ait: *Qui exaudierit per ignem, ille sit Deus. si Dominus est Deus, sequimini illum, si Baal est Deus, sequimini eum.*

HIS notatis, dico ad illa omnia loca, in illis C disputationibus datum esse populo iudicium priuatum, non publicum, & hoc quia non poterat aliter fieri. Id quod ex illa epist. 32. AMBROSII intelligi potest. Sic enim ait: *Veniant planè si qui sunt, ad Ecclesiam, audiant cum populo, non vt quisquam iudex resideat, sed vnusquisque de suo affectu habeat examen, & eligat quem sequatur.* Vbi vides negari populo iudicium publicum, tribui priuatum; cur autem tribueretur priuatum, caussa erat, quia tunc Mediolani Imperator Arianis fauebat, nec poterat aliud obtineri. Hoc in genere ad illa omnia loca dici potest. In particulari autem, ad illud de Nicæno Concilio, sciendum est, Laicos non esse vocatos, nec interfuisse actis Concilij; sed per se venisse, vt extra Concilium disputa D rent cum Episcopis, quos audierant ex toto orbe eò conuenisse. Vide Ruffinum lib. 10. cap. 3.

CAPVT XVII.

Quod Episcopi requirantur ad generale Concilium.

PRÆTER hæc argumenta hæreticorum, mouent Catholici vnum dubium de his, qui interesse debent in Concilio; nam vel ad generale Concilium faciendum requiruntur omnes Episcopi totius orbis, vel aliqui tantùm; si omnes, nullum fuit ergo hactenus Concilium generale, neque etiam videtur deinceps futurum; si aliqui

tantùm,

tantùm, quínam illi sunt? non enim videtur maior ratio de vno, quàm de alio.

Respondeo, non posse istam quæstionem solui melius, quàm ex consuetudine Ecclesiæ, & ex iis Conciliis, quæ omnium consensu generalia fuerunt, qualia sunt quatuor prima. Ex consuetudine autem Ecclesiæ colligimus quatuor conditiones & sufficere & requiri ad generale Concilium. Prima est, vt euocatio sit generalis, ita vt innotescat omnibus maioribus Christianis prouinciis. Id enim constat semper fuisse seruatum, adeò vt septima Synodus, act. 6. ideo iudicauerit Concilium Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale, quia non exiit sonus eius in omnem terram.

Secvnda, vt ex Episcopis nullus excludatur, vndecunque veniat, modò constet eum esse Episcopum, & non excommunicatum.

Tertia, vt adsint per se, vel per alios, quatuor pręcipui Patriarchę, pręter summum Pontificem, videlicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, quia istis suberant omnes alij Episcopi. id patet tum ex vsu, tum ex VII. Synodo, act. 6. vbi censetur, Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale Concilium, quia non habuit Patriarchas: & in VIII. Synodo, act. 9. recipitur cum gaudio Vicarius Patriarchæ Alexandrini, tanquam sine illo aliquid defuisset Synodi plenitudini. Porro hæc tertia non omnino necessaria, sed tantùm ad bene esse iudicabatur; nam Synodus tertia sine Patriarcha Antiocheno damnauit Nestorium Constantinopolitanum; & Synodus Chalcedonensis sine Patriarcha Alexandrino omnia ferè conclusit; & nunc nō sunt necessarij isti Patriarchæ, quia hæretici vel certè schismatici sunt.

Qvarta, vt saltem ex maiori parte Christianarum prouinciarum aliqui adueniant, & si quidem Concilium fit in Oriente, semper visum est sufficere, si ex prouinciis omnibus Orientis Episcopi conueniant multi; ex toto autem Occidente mittantur aliqui à summo Pontifice, qui suppleant aliorum locum. Et è contrario, si celebretur in Occidente, conueniant ex omnibus prouinciis Occidentis multi; ex Oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum. Sic in Concilio Nięcno I. ex Occidente solùm fuerunt duo Presbyteri missi ex Italia, vnus Episcopus ex Gallia, vnus ex Hispania, vnus ex Africa. In Concilio II. & III. nulli fuerunt ex Occidente, sed tamē Pontifices Damasus & Celestinus Concilia illa confirmarunt, nomine suo, & aliorum Episcoporum Occidentis, quos ipsi Romæ collegerant. In Concilio IV. solùm fuerunt legati Leonis, & præterea misit ipse consensum aliorum Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Italiæ, qui in suis prouinciis celebratis Conciliis ad Leonem scripserant, se in omnibus sententiam eius sequi. Vide tomos Conciliorum.

E contrario verò ad Concilia Occidentis, vt Lateranense sub Innocentio III. Lugdunense sub Gregorio X. Viennense sub Clemente V. ac nuper Tridētinum venerunt Episcopi frequentes ex toto Occidente, ex Oriente verò pauci quidam duntaxat. Ex quo sequitur, posse interdum Concilia nationalia esse multò maiora generalibus, quoad numerum Episcoporum, & tamen minora quoad auctoritatem; nam Concilium II. tantùm habuit C. L. Episcopos ex variis prouinciis & nationibus, & Concilium Carthaginense nationale ex sola Africa, tempore B. Augustini, habuit Episcopos CC. XVII. vt refert Prosper in Chronico anni CCCC. XX.

CAPVT XVIII.

Episcopos in Conciliis non Consiliarios, sed Iudices esse.

Seqvitvr postrema quæstio de forma Conciliorum, quæ tamen bipartita erit. Primo namque explicandum occurrit, an Concilia habeant formam iudicij, an tantùm inquisitionis. Secvndo, hoc definito, quòd habeant formam iudicij, quis debeat esse ordo inter iudices; vt enim in corpore forma dicitur figura, siue ordo omnium membrorum suo loco positorum, ita in cœtu hominum forma dicitur ordo quidam, quo præest, qui debet præesse, subest, qui debet subesse.

Est ergo prima pars quæstionis; An Concilium sit verum iudicium, & Episcopi veri iudices, ita vt standum sit eorum sententiæ, quia ipsi sic statuerunt, quomodo statur sententiæ Prætoris in caussis politicis: an verò tantùm sit inquisitio quædam, & tantum valeat decretum Concilij, quantum valet eius ratio: quomodo loquimur de decisionibus Doctorum, quas vel in scholis, vel in suis commentariis faciunt.

Hæretici huius temporis in hoc ferè omnes conueniunt, quod Concilium non sit, nisi inquisitio, & quod solus Christus, & verbum eius scriptum habeat suffragium decisiuum, & ideo dicunt, non esse attendendum numerum suffragiorum, & sæpe magis sequendum vnū, qui pro se Scripturam adferat, quàm totum reliquum Concilium. Et inde etiam deducunt, licere vnicuique examinare decreta Concilij, & recipere, vel non recipere, vt voluerit. Ita Lutherus docet in assertione artic. 29. & apud Cochlæum in quingentis articulis art. 115. Idem vult Caluinus lib. 4. cap. 9. §. 8. Institut. Idem scribit Brentius in Confessione VVirtembergica, cap. de Scriptura, & cap. de Conciliis. Kemnitius quoque in Examine 4. sess. Concilij Tridentini, passim Catholicos reprehendit, quod tribuant Episcopis prætoriam auctoritatem iudicandi de controuersiis.

Denique,

Denique, libellus Protestantium, vbi explicant caussas cur ad Concilium non venerint, disertè docet, non debere in Concilio conueniri, vt votis & suffragiis quæstiones definiantur, sed vt inter tam multos aliquis reperiatur, qui ex Scriptura ostendat, quid sequendum sit, & aliquem talem præponendum Concilio numerosissimo, etiamsi arenarum numerum vinceret. Hac sententia ostendunt hæretici, quàm parui faciant Concilia, & quod verè nihil aliud cupiant, quàm quæstiones nunquam finiri.

Nos ergo dicimus, consessum Episcoporum in Conciliis legitimis esse verum Iudicum consessum, & eorum decreta & leges necessariò sequendas. Probatur Primo tribus Scripturis. Prima est Deuter.17. vbi iubentur, qui dubia habent, recurrere ad Sacerdotum Concilia. &: *Qui non obedierit eorum sententiæ, morte condemnetur.* Secunda Matth.18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Hic enim locus, etsi varias explicationes admittat, tamen cùm Concilium legitimum omniũ consensu maximè propriè dici possit Ecclesia, non potest vllo modo reiici hæc explicatio, qua asserimus, Dominum iussisse vt sententiæ legitimi Concilij obediamus. Tertia Act.15. & 16. vbi Paulus pertransiens ciuitates varias, præcipiebat eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis in Concilio Hierosolymitano. De quo Concilio tria notanda sunt.

Primvm est, in eo Concilio non ex Scripturis, sed ad suffragia Apostolorum definitam esse quæstionem. Non enim quæstio erat, vt aduersarij fingunt, an sola fides iustificet, sed an circumcisio, & ceteræ legales cæremoniæ essent necessariæ Christianis. Id quod manifestè colligitur tum ex occasione Synodi, de qua sic loquitur S. Lucas, Actor.15. *Surrexerunt quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes; Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque seruare legem Mosi. Conueneruntque Apostoli & Seniores videre de verbo hoc, &c.* Tum ex epistola Concilij, in qua nihil mandatur, nisi abstinentia à sanguine, suffocato, & immolatitiis, & liberãtur Gentes ab omnibus aliis Iudaicis cæremoniis. Certè autem nihil horum in Scripturis habebatur; vbi enim, quæso, scriptum erat, vt Gentes non seruarent legalia, excepto mandato de abstinentia à sanguine, suffocato, & immolatitiis?

Altervm est notandum, Apostolorum sententiam non fuisse permissam examini discipulorum, sed simpliciter imperatum fuisse, vt obedirent, vt clarissimè constat ex locis citatis Act. 15. & 16. quare aduersarij, qui Conciliorum sententiam examinari volunt ab vnoquoque homine priuato, cum Scriptura manifestissimè pugnant.

Tertivm est, Concilij Apostolici definitionem, veram legem fuisse obligantem in conscientia; de qua re suprà disseruimus in quarto

A libro de Pontifice, & sanè id satis Lucas ostendit, cùm modò præcepta, modò decreta & dogmata appellat.

Secvndo, probatur ex ipsis Conciliis; nam Concilia omnia dicunt anathema non obtemperantibus; vocant sua decreta canones, siue leges Ecclesiasticas; cùm subscribunt, Episcopi dicunt: *Ego N. definiens subscripsi.* Præterea in Concilio Chalcedonensi, act.4. cùm decem Episcopi Ægyptij nollent acquiescere iudicio maioris partis, pro hæreticis habebantur; quæ omnia sunt apertissima argumenta, quòd Concilia sint vera iudicia.

B Probatur Tertio; nam si non esset in Conciliis agendum suffragiis, sed disputationibus tantùm, perperam fieret, vt soli Episcopi sententiam ferrent, cùm munus disputandi sit hominum eruditorum, siue sint Episcopi, siue non. Cuius contrarium iam suprà ostendimus. Frustrà etiam vocarentur Episcopi aliqui rudes, & simplices, quales aliquos fuisse in Concilio Nicæno, scribit Ruffinus lib.10. hist. cap.3. Adde, quòd Protestantes in illo suo libello apertè secum pugnant; nam in eo libello docent, debere etiam Laicos cum Episcopis habere suffragium decisiuum; & ibidem paulò pòst dicunt, non debere in Conciliis aliquid definiri ex multitudine suffragiorum, sed tantùm ex testimoniis Scripturarum. Multa alia adferemus postea, cùm disputabimus, an Concilia possint errare?

C At obiicivnt exemplum Paphnutij, qui apud Socratem lib.1. cap.8. & Sozomenum lib. 1. cap.22. toti Concilio Nicæno volenti prohibere Sacerdotibus vsum vxorum, solus liberè restitit, & præualuit. Lvthervs articulo 115. ex quingentis, apud Cochlæum in septicipite, cap. 34. *Res, inquit, est insana, quòd Concilia concludere & statuere volunt, quid credendum sit; cùm sæpe nullus vir ibi sit, qui diuinum Spiritum, vel modicum olfecerit, sicut contigit in Concilio Nicæno, vbi tractabant & volebant leges condere super statu Ecclesiastico, ne essent in Matrimonio: ibi iam omnes erant falsi; tunc procedebat vnus tantùm homo Paphnutius, & refutauit hoc totum, dixit; Non ita, hoc non est Christianum, tunc totum Concilium oportuit ab ista conclusione desistere.*

D Respondeo. Primvm, incertum esse hanc narrationem, cùm eius non meminerint antiquiores, Eusebius, Athanasius, Epiphanius, Ruffinus, &c. Secvndo, si vera sit narratio, Paphnutium ante definitionem Concilij restitisse, vt ipsimet auctores testantur, proinde hoc exemplum non esse ad propositum. Tertio dico, Paphnutium non allegasse Scripturã, sed solùm auctoritate sua contendisse, & idcirco, iudicio aduersariorum, non debuisse audiri. Qvarto addo, Paphnutium solum cupiuisse, non interdici vsum vxorum iis, qui eas habebant; tamen hortatum esse Synodum, vt seuerè interdiceret Sacerdotibus & Monachis, ne post sacram

Ordi-

Ordinationem, vel Professionem vxores ducerent; vt ibidem Socrates & Sozomenus testantur; ex quo mirum est, si non confundantur Lutherani, qui contra Paphnutij sententiam vxores ducunt, etiam si Monachi & Sacerdotes fuerint.

Addo postremò, Concilium statuisse planè contrarium eius, quod isti ex Paphnutio referunt. Nam statuit can. 3. ne in domibus Sacerdotum sint vllæ fœminæ, præter matrem, sororem, vel amitam. Vnde Epiphanius hæresi 59. dicit, esse contra canones, vt Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus liberos gignat; quocirca Lutherus more suo secum pugnans, in lib. de Conciliis, parte prima, apertè dicit, Concilium Nicænum prohibuisse Sacerdotibus vsum vxorum, ac se non intelligere Spiritum sanctum in eo Concilio, cùm & castrationem prohibeat, & contubernium fœminarum.

Obiiciunt SECVNDO aliqui Catholici; Si omnes Episcopi essent Iudices, teneretur Pontifex, qui Concilio præsidet, in decretis faciendis sequi maiorem partem Episcoporum; at falsum est, cùm Damasus irritauerit acta Concilij Ariminensis, quibus maior pars Episcoporum consenserat, vt patet ex epistola Damasi ad Episcopos Illyrici, & Leo irritauerit quoddam decretum Concilij Chalcedonensis, cui etiam maior pars Concilij assenserat, vt ipse Leo testatur epistola 53. 54. & 55.

Respondeo PRIMO, nunquam fortasse adhuc accidisse, vt Pontifex sequeretur minorem partem in Concilio, quando remota fraude & dolo, sententias dixerunt. Quod dico propter Concilia Ariminense & Chalcedonense, quæ fraude non caruerunt; nam in Ariminensi deceptos fuisse Catholicos verbi Græci obscuritate, testatur Ruffinus li. 10. cap. 21. in Chalcedonensi autem fuisse fraudem, patet ex act. 16. eius Concilij, vbi vicarij Romani Pontificis conqueruntur, quod se absentibus fraudulenter factum esset illud decretum.

Dico SECVNDO, Præsidem Concilij, vt Præsidem, debere sequi in decreto formando maiorem partem suffragiorum, tamen Pontificem, non vt Præsidem, sed vt Principem Ecclesiæ summum posse retractare illud iudicium; & consequenter, si ipse sit Præses Concilij, posse, non vt Præsidem, sed vt Principem summum, non sequi maiorem partem, quemadmodum in temporalibus iudiciis debet Præses à Rege constitutus, sequi maiorem partem Iudicum, tamen Rex, tanquam Superior, potest totum iudicium irritare. Et hoc maximè locum habet in Pontifice, cuius est confirmare, & dirigere fratres suos, & ad hoc habet assistentiam Spiritus sancti, ne erret, iuxta illud Lucæ 22. *Rogaui pro te, &c.* Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 63. & 64. & Canum lib. 5. cap. 5. quæst. 2.

CAPVT XIX.

Cuius sit generali Concilio præsidere.

ALTERA pars quæstionis est; An debeat aliquis præsidere, & quis ille sit. Hæretici nostri temporis docent, ordinarium Præsidem Conciliorum debere esse Imperatorem, vel aliquem ab eo missum, vel si nullum ipse mittat, debere ab ipsa Synodo constitui. Et re ipsa, dicunt, in Conciliis generalibus antiquis non præfuisse ferè vnquam Romanum Pontificem, sed vel Imperatorem, aut eius Legatos, vel antiquiorem Patriarcham, aut Episcopum eius loci, vbi fiebat Concilium. ita docent Magdeburgenses Cent. 4. cap. 7. col. 536. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 7. §. 1. & 2. Carolus Molinæus in consilio de Concilio Tridentino non recipiendo, §. 4. vbi apertè mẽtitur, cùm ait, Legatos Pontificis post omnes Episcopos in Conciliis semper sedisse, cùm in nullo Concilio inueniatur vltimo loco sedisse. Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegom. cap. 8. & Brentius in Prolegom. contra Petrum à Soto.

Catholici omnes id munus proprium esse docent summi Pontificis, vt per se vel per Legatos Synodo præsideat, & tanquam supremus Iudex omnia moderetur. Dicimus autem, per se vel per Legatos, quia summus Pontifex nunquam interfuit Conciliis Orientalibus per se, neq; id factum est casu, sed certa ratione, vt patet ex epistola Leonis 17. ad Theodosium, & 47. ad Concilium Chalcedonense, vbi dicit, se non venire ad Synodum, quoniam id non patitur consuetudo, nec vlla prædecessorum habet de hac re exempla.

Adde, quòd Vigilius Papa erat Constantinopoli, cùm fieret in ea ciuitate Concilium V. generale, & tamen noluit interesse, sed per libellum confirmauit acta Concilij, vt scribit Photius in libro de septem Synodis. Ipsi etiam Imperatores cùm indicebant Concilia, alios omnes Episcopos per edictum præcipiendo vocabant, Romanum autem inuitabant, vt dignaretur venire, si ei placeret, vt patet ex epistola Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense. Quæ autem sit ratio huius rei, incertum est. Ioannes de Turrecremata lib. 3. cap. 11. ponit aliquot rationes, quæ mihi non multùm probantur.

Ego suspicor, has duas fuisse caussas inter alias. VNAM, quia non videbatur conuenire, vt caput sequeretur membra, cùm potius membra sequi debeant caput; itaque propterea interfuit Papa Conciliis Romanis, & quibusdam aliis, quæ ipse conuocauit ad se, id est, ad locum, vbi ipse erat, non autem voluit, neq; debuit ire ad Concilia alibi congregata.

ALTERA ratio est, quia in Conciliis Orientalibus semper interfuit Imperator, aut aliquis

A eius Legatus: & quamuis nec Imperator, nec Legatus eius præsideret Concilio propriè vt Iudex, tamen præsidebat saltem quoad locum materialem; & etiamsi summus Pontifex ibi fuisset, adhuc voluissent illi eo modo præsidere, vt patet ex Concilio Florentino, in initio, vbi Græci omnino contendebant, vt in summo loco sederet eorum Imperator, & summum Pontificem præcederet. At quamuis vtcumque tolerabile sit, vt Principes seculares in Concilio sedeant ante alios Episcopos, tamen nullo modo conuenit, vt ante ipsum summum Pontificem; ne ergo vel hoc tolerandum esset, vel tumultus excitandus, non ibat ad ea Concilia, sed Legatos tantùm mittebat.

B Sed his omissis, ad summum Pontificem iure pertinere præsidentiam in Conciliis generalibus, probatur PRIMO, ratione ex Scriptura petita. Summus Pontifex est pastor & pater Ecclesiæ vniuersæ, adeò vt etiam Episcopi, & Principes omnes, respectu summi Pontificis, oues, & filij dicantur, vt notum est ex illo Ioannis vltimo: *Pasce oues meas.* Et confirmatur ex eo, quòd Concilia vocant Pontificem patrem, & ipse vocat Episcopos in Conciliis congregatos, aliquando filios, vt patet ex Theodoreto lib. 5. hist. cap. 10. vbi Damasus respondens Episcopis Concilij secundi generalis, sic incipit: *Quod,* inquit, *Apostolicæ sedi debitam reuerentiam exhibetis, vobis ipsis magno honori est filij honoratissimi.* Item ex

C epistola Concilij Antiocheni ad Iulium, quæ sic incipit: *Domino beatissimo & honorabili patri Iulio, &c.* Et Stephanus Archiepiscopus Carthaginensis, cum tribus Conciliis ita scribunt: *Domino beatissimo & sancto patri Patrum Damaso, &c.* Et Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem: *Rogamus,* inquiunt, *tuis decretis nostrum honora iudicium, vt firmitas tua, filiis, quod decet, adimpleat.* At quis, quæso, ambigere potest, vtrum patres filiis, & pastores ouibus præsidere debeant, an filij patribus, & oues pastoribus?

SECVNDO, probatur ex Concilio Apostolico, Actor. 15. in quo Petrum præsedisse affirmat Hieronymus in epistola ad Augustinum, quæ est 11. inter epistolas Augustini; & idem ex eo col-

D ligitur, quòd Petrus primus surgit, primus loquitur, primus quæstionem definit, & omnes, vt Hieronymus dixit, sententiam eius sequuntur.

Probatur TERTIO, ex actis octo generalium Conciliorum; nam quòd in aliis Romanus Pontifex præfuerit, etiam aduersarij fatentur. Primum generale fuit Nicænum. de Præside huius Concilij, quatuor sunt opiniones. Aliqui volunt præsedisse Imperatorem; ita Brentius. Alij Eustathium Antiochenum; ita Magdeburgenses loco notato, & Lutherus in libro de Conciliis, parte secunda. Alij Athanasium; ita Caluinus loco etiam notato. Alij Hosium Episcopum, & Vitum ac Vincentium Presbyteros Legatos Romani Pontificis.

PRIMA opinio falsissima est. Nam inprimis Constantinus post omnes Episcopos subscripsit, vt testatur Basilius Imperator in fine VIII. Synodi: at Præses primo loco subscripsit. Deinde Constantinus non ausus est sedere, nisi in sede humiliori, quàm essent Episcoporum, & annuentibus Episcopis, vt colligitur ex Theodoreto lib. 1. cap. 7. hist. & Eusebio lib. 3. de vita Constantini. PRÆTEREA, Constantinus in ipso Concilio professus est, se debere ab Episcopis iudicari, eisq; subiectum esse, non præpositum, vt scribit Ruffinus lib. 10. cap. 2. Quomodo igitur non secum ipse pugnasset, si in Episcopali iudicio præsidere voluisset?

Ad hæc AMBROSIVS epist. 32. dicit, Constantinum in Concilio Nicæno, non se fecisse iudicem, sed liberum reliquisse iudicium Sacerdotibus. Item ATHANASIVS in secunda Apologia dicit, non posse haberi Synodum, in qua non Episcopus, sed Comes aliquis præsederit. Et in epistola ad solitariam vitam agentes, arguit vehementer Constantium, quòd in Conciliis primas partes tenere vellet: *Si,* inquit, *iudicium Episcoporum est, quidcum eo commune habet Imperator?* Et in præcedentibus refert Hosium scripsisse eidem Constantio: *Ne,* inquit, *nobis in hoc genere præcipe, sed ea potius à nobis disce; tibi Deus imperium commisit, nobis ea, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit.* Et non procul à fine: *Quis enim,* inquit, *videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudiciis Ecclesiasticis, non meritò dicat, illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est?* Vbi apertè vocat Constantium Antichristum, quia ausus est præsidere in iudicio Ecclesiastico. Scribit quoque SVIDAS in vita Leontij, quòd cùm Leontius Constantium in Concilio præsidentem, & loquentem videret, dixit ad eum, mirari se, quod ille propriorum negligens, id est, bellorum, aliorumq; ciuilium negotiorum, se in alienis, id est, Ecclesiasticis, tam curiosum præberet. At certè nec Athanasius, nec Hosius, nec Leontius reprehendisset in Constantio, quòd Synodis præsidere voluisset, si antea pater eius Constantinus in Concilio Niceno præsedisset.

Quòd EVSTATHIVS non fuerit præses, probatur PRIMO, quia in subscriptione Eustathius non inuenitur primus, nec secundus, nec tertius, sed inter alios inferius positus. SECVNDO, quia cùm esset in Concilio Alexander Alexandrinus Episcopus, Antiocheno maior & dignior, nulla ratio sinebat, vt ipse præcederet.

AT, inquiunt Magdeburgenses, apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini, legimus eum, qui primus sedebat à dextris Imperatoris, orationem habuisse de laudibus Imperatoris; Eum autem, qui orationem habuit, constat, fuisse Eustathium, ex Theodoreto lib. 1. hist. cap. 7. RESPONDEO, Eustathium fuisse primum dextri ordinis Episcoporum, vt Eusebius dicit, non

tamen primum immediatè post Imperatorem. Constat enim ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, Hosium fuisse Principem eius Concilij, & proinde ante Eustathium sedisse.

Itaque (si coniectare licet) tres ordines sedium erant in Concilio; vnus à dextris, alter à sinistris, & tertius in capite aulæ totius, & quidem in hoc tertio sedebat medius Imperator inter Episcopos Hosium Legatum Pontificis, & Alexandrum Episcopum Alexandrinum, necnon Vitum & Vincentium Legatos item Apostolicos. Deinde primus ordinis eius, qui erat à dextris, sedebat Eustathius Episcopus Antiochenus. Alterius autem ordinis, qui erat à sinistris, sedebat primus Macharius Episcopus Hierosolymæ; atque hac ratione seruabatur ordo dignitatis inter primarios Patriarchas, quem certè valde probabile est seruatum fuisse in ea Synodo. vel certè, si id placet, respondere possumus, Eustathio datum esse locum digniorem ob antiquitatis & sanctitatis eius meritum, sed non propterea eum Concilio præsedisse. Nam alioquin Imperator præsedisset in Concilio IV. & VI. qui in summo loco sedebat. Itaque non tam ex loco, quàm ex subscriptione colligenda est præsidentia; sæpe enim honoris gratia ille sedet primus, qui reuera primum locum non tenet.

Quod verò Athanasius non fuerit præses, vix eget probatione, solus enim Caluinus, & sine vlla ratione id asserit; & præterea constat, Athanasium tunc fuisse Diaconum, & iuisse ad Concilium cum Episcopo suo Alexãdro, & nec sedisse, nec subscripsisse. Vide Ruffinum lib. 10. hist. cap. 14. & Sulpitium lib. 2. sacræ historiæ, Gregoriũ Nazianzenum oratione in Athanasiũ, & ipsum Athanasiũ in secunda Apologia. PORRO Diaconum sedere, nedum præsidere in Synodo Episcoporum, nisi locũ teneat Episcopi sui, est omnino inauditum. Non autem tenebat locum Episcopi Athanasius, cùm Episcopus ipse Alexander adesset pręsens; denique inter subscriptiones inuenitur quidem subscriptio Alexandrini Episcopi Alexandri, proximè posita post subscriptionem Romanorum Presbyterorum, at subscriptio Athanasij nusquam reperitur.

Quòd ergo pręsides fuerint Legati Pontificis Episcopus Hosius, Vitus & Vincentius Presbyteri, probatur PRIMO, ex subscriptionibus. Hi enim tres primi omnium subscripserunt. SECVNDO, ex Cedreno in compendio historiarum, & Photio in libro de septem Synodis, qui dicunt Syluestrum per suos Legatos Concilio Nicæno auctoritatem contulisse. TERTIO, ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, vbi dicit, Hosium Principem fuisse in eo Concilio, & ipsum esse, qui composuit Symbolum, quod dicitur Nicænum. Cùm autem Hosius fuerit simplex Episcopus, & proinde infe-

A rior omnibus Patriarchis, qui erant in eo Concilio, sine dubio nunquam habuisset primum locum, nisi vicem gessisset Romani Pontificis. Itaque in præfatione quadam Concilij Sardicensis, quæ habetur in primo tomo Conciliorum, & fortasse est Dionysij exigui viri doctissimi, disertis verbis habetur, Hosium Cordubensem in Nicæno Concilio Legatum egisse Romani Pontificis. quod etiam ex codice Græco intelligi potest, qui in Vaticana Bibliotheca habetur; cuius testimonium vide in libro secundo de Concilio Nicæno, edito ab Alphonso Pisano, Societatis IESV, Coloniæ anno M. D. LXXXI.

B SECVNDVM Concilium generale fuit CONSTANTINOPOLITANVM I. in quo constat nõ præsedisse Imperatorem, sed tantùm misisse ad Episcopos literas Romani Pontificis, quibus ad Concilium vocabantur, vt patet ex epistola Concilij ad Damasum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. constat etiam non præsedisse Romanum Pontificem, sed Nectarium Episcopum Cõstantinopolitanum. cuius rei caussa est, quia Romanus Pontifex nõ interfuit, nec per se, nec per Legatos. Pontifex. n. Damasus cõuocauerat quidem Episcopos Orientis Cõstantinopolim, sed ex eo loco postea volebat eos Romam venire, vbi ipse coëgerat Synodum Episcoporum Occidentalium, vt Romæ fieret plenissimum C Concilium. Ceterùm, Orientales excusauerunt se iustas ob caussas, & coniunxerunt se animis, & sententiis cum Occidentalibus, non autem præsentia corporali. Vide epistolas Damasi ad Concilium Constantinopolitanum, & Concilij ad Damasum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. & 10. quod autem, si Damasus adfuisset, sine dubio præsedisset, patet ex eisdem epistolis, vbi illi Damasum, vt caput suum agnoscunt, & ipse filios eos vocat.

TERTIVM Concilium fuit EPHESINVM I. in quo certum est, non præsedisse Imperatorem, sed Romanum Pontificem per Legatos suos. Quod non Imperator, nec aliquis nomine eius, patet ex epistola ipsius, videlicet Theo-D dosij Iunioris ad Synodum Ephesinam, quæ habetur tomo 1. eius Concilij, cap. 32. vbi dicit, se misisse Candidianum Comitem, ad Concilium, non vt misceret se quæstionibus Ecclesiasticis, sed ad Synodi defensionem. Vide epistolam Nicolai I. ad Michaëlem Imperatorem. Quòd Romanus Pontifex Celestinus præsederit per Legatum suum sanctum Cyrillum, testantur omnes historici; Euagrius lib. 1. capit. 4. Photius in libro de septem Synodis; Prosper in Chronico; Nicephorus lib. 14. cap. 34. & Liberatus Abbas in Breuiario, cap. 15. Denique Iustinianus in edicto, & Nicolaus I. in epistola ad Michaëlem, & ipse Celestinus in epistola ad Cyrillum, quæ exstat in hac Synodo, tomo 1. cap. 16. & inter opera Cyrilli.

At CAL-

At Calvinus respondet, Celestinum aliquo artificio quæsiuisse saltem nomen præsidentiæ, cùm rem habere non posset, & ideo cùm mitteret illuc suos, Cyrillo, qui alioqui præfuturus erat, vices suas delegasse, vt saltem per illum præsidere videretur.

At figmentum istud Caluini, quod sine vlla ratione profert, facilè refellitur. Primvm, ex Prospero, qui dicit, Nestorio præcipuè restitisse Cyrilli industriam, & Celestini auctoritatem. Secvndo, ex epistola Celestini, qua videmus mandari Cyrillo vices Romani Pontificis, multò antè, quàm Legati ceteri mitterentur. Tertio, ex Nicephoro loco notato, qui dicit, adeò magni fecisse Orientales hoc priuilegium datum Cyrillo à Celestino, vt deinceps Cyrillus mitram, & nomen Papæ, atque vt iudex orbis vniuersi appellaretur, acceperit, & hæc ornamenta etiam ad successores transmiserit. Qvarto, ex epistola Cyrilli ad Constantinopolitanos, in qua dicit, quod si Nestorius intra terminum à sancto Celestino Papa præscriptum, non resipuerit, communione Ecclesiæ priuabitur. Qvinto, ex ipsa Synodo, quæ, vt refert Euagrius lib. 1. cap. 4. & ex ipsa sententia, quæ habetur tomo 2. cap. 10. huius Synodi, cùm damnationem in Nestorium pronunciare vellet, præmisit, se cum aliis Ecclesiæ canonibus, tum præcipuè literis Papæ Celestini, necessariò compulsum ad tam seueram sententiam. Deniqve, exstat epistola Synodi ad Celestinum, in qua reseruant iudicio ipsius Celestini caussam Ioannis Episcopi Antiocheni, vt ipse in eum sententiam ferat. quæ omnia sunt certa argumenta, quòd Celestinus reipsa fuerit Præses & Princeps in eo Concilio.

Qvartvm Concilium est Chalcedonense, in quo initio, id est, in prima actione Imperator Martianus interfuit, & sedit primo loco, non tamen præsedit, vt Iudex, vt ipsemet testatus est in oratione ad Synodum, quæ exstat act. 1. vbi ait, se venisse ad confirmandam fidem, sicut olim fecerat Constantinus Magnus, id est, non venisse ad explicandam fidem, & controuersias iudicandas, sed ad hoc, vt fides à Concilio explicata, firma ac tuta consisteret, defensa videlicet Imperatoris ope & auctoritate. Interfuerunt denique nomine Imperatoris in aliis actionibus quidam Iudices seculares, qui non erant Iudices controuersiarum fidei, sed tantùm, an omnia fierent legitimè, sine vi, & fraude, & tumultibus. Quia enim in Concilio Ephesino II. Dioscorus Episcopus militibus introductis, vi coëgerat Episcopos ad subscribendum: In hoc Concilio interfuerunt vel Imperator, vel Vicarij eius ad impediendam violentiam. Id quod ex toto Concilio apparet; nunquam enim sententiam ferunt, nunquam subscribunt, & in omnibus sententiis Episcoporum acquiescunt.

A

B

C

D

Præfuerunt autem reuera vt Iudices Ecclesiastici, Legati Leonis Papæ. Ipsi enim in omnibus actionibus primi nominantur, primi sedent, primi loquuntur, primi subscribunt, ipsi sententiam definitiuam in Dioscorum proferunt, nomine Papæ & totius Concilij, actione 3. his verbis: *Sanctissimus ac beatissimus Papa caput vniuersalis Ecclesiæ Leo, per nos Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, & petra fidei, & cœlestis regni ianitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudauit, & ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.* Denique, beatus Leo & Concilium totum id fatetur. Leo epist. 47. ad Concilium Chalcedonense, sic ait: *In his,* inquit, *fratribus Paschasino & Lucentio Episcopis, Bonifacio & Basilio Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, me Synodo vestra fraternitas existimet præsidere.* Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quæ habetur act. 3. in quibusdam exemplaribus, in aliis post finem Concilij: *Quibus,* Episcopis Concilij, *tu quidem sicut membris caput præeras in his, qui tuum tenebant ordinem, beneuolentiam præferens. Imperatores verò ad ornandum decentissimè præsidebant, &c.*

Calvinus respondet, in hoc quidem Concilio præsedisse Legatos Pontificis Romani, sed ex priuilegio Imperatoris, quod extorserat Leo Papa: *Cùm enim fieret Concilium Ephesinum secundum,* inquit Caluinus, *non est ausus Leo petere primam sedem in Concilio, sed misit Legatos, & passus est eos subesse Dioscoro Alexandrino Episcopo Præsidi. quia verò res malè cessit, & Dioscorus non rectè nauim gubernauit, Leo, illa occasione accepta, petiit ab Imperatore, vt permitteret aliud Concilium fieri, cui Legati sui præessent. Imperator, quia videbat, non esse in Oriente vllos idoneos Episcopos tanto oneri, ex defectu personarum, permisit Romanis Legatis præsidentiam.*

Hæc historia, quam Caluinus sine vlla probatione recitat, plena est mendaciis; nam inprimis, quòd Leo non sit ausus petere primam sedem in Concilio Ephesino, mendacium est. Scribit enim Liberatus in Breuiario, capit. 12. Legatos Romani Pontificis noluisse in Concilio sedere, cùm vidissent præsidere Dioscorum, & non datam sanctæ sedi Romanæ præsessionem. Porro Dioscorum extorsisse contra fas ab Imperatore præsidentiam illam, scribunt Zonaras in vita Theodosij, & Euagrius libr. 1. cap. 10. Vnde etiam Leo epist. 24. 25. & 26. ad Theodosium & Pulcheriam, frequenter repetit, Dioscorum in ea Synodo sibi vendicasse principatum, vbi etiam testatur, Flauianum Episcopum Constantinopolitanum appellasse à Concilio illo ad Apostolicam sedem, & libellum appellationis tradidisse Legatis Romanis; quomodo ergo non auderet Leo in eo Concilio præsidentiam petere, à quo ad se tanquam ad maiorem appellabatur? Deinde, quòd Leo petierit ab Imperatore, vt sui Legati præessent in Synodo Chalcedonensi, & quòd Im-

perator id concesserit defectu personarum Orientalium, mendacia impudentissima sunt, nihil enim tale ab vllo narratur, immò videmus Leonem Legatos misisse absolutè, vt præsiderent, nullius consensu petito, nedum venia vel permissione.

QVINTVM Concilium fuit CONSTANTINOPOLITANVM II. in eo præsedit non Menas, (vt falsò Caluinus docet) Concilium enim à Mena celebratum, non generale, sed particulare fuit, vt suprà demonstrauimus; sed Eutychius Menæ successor, qui tamen agnouit, & professus est, præsidentiam debitam fuisse Romano Pontifici, si is interesse Concilio voluisset. Vnde Zonaras in vita Iustiniani: *Sub hoc*, inquit, *quintum Concilium est coactum centum sexaginta quinque Episcoporum, quorum Princeps fuit Vigilius Papa Romanus.* Et ipse Eutychius Patriarcha in epistola ad Vigilium, quæ habetur in fine primæ collationis quintæ Synodi: *Petimus*, inquit, *præsidente nobis vestra Beatitudine, de tribus capitulis quæri & conferri.* Quæ verba Patriarchæ Eutychij non solùm mendacium Caluini refellunt, qui scripsit Menam in eo Concilio præsedisse, sed etiam alterum Illyrici, qui Centur. 6. cap. 9. colum. 509. asseruit, Vigilium Papam noluisse Synodo interesse, ne cogeretur secundus Eutychio assidere. At quì hoc timere potuit, cùm ipse Eutychius præsidentiam illi offerret?

SEXTVM Concilium fuit CONSTANTINOPOLITANVM III. in eo Præsides fuerunt Legati Agathonis Romani Pontificis, Petrus & Georgius Presbyteri, ac Ioannes Diaconus. Id enim affirmat Zonaras in vita Constantini IV. & præterea ex ipsa Synodo patet, vbi in singulis actionibus isti primi omnium nominantur, loquuntur, subscribunt. Interfuit in hac Synodo etiam Imperator Constantinus, cum nonnullis viris illustribus, & præsedit, id est, primo loco sedit, sed non fuit vllo modo Iudex, aut formaliter Præses; nam nullam sententiam tulit, & vltimus omnium subscripsit, non definiens, sed consentiens.

SEPTIMVM Concilium est NICÆNVM II. in quo sine controuersia Præsides fuerunt Legati Papæ Adriani I. Petrus Archipresbyter, & Petrus Abbas sancti Sabæ. Isti enim primi nominantur, & primi subscribunt. Imperator nihil in hac Synodo egisse legitur.

OCTAVVM Concilium est CONSTANTINOPOLITANVM IV. in quo etiam sine controuersia Legati Adriani II. præsederunt, videlicet Donatus & Stephanus Episcopi, & Marinus Diaconus, qui primi nominantur, & subscribunt, & in ipsa prima actione rogati à Concilio, vt ostenderent literas Papæ, quibus daretur eis præsidentia, mox exhibuerunt literas Adriani. Denique, ad finem Concilij ita subscribit primus: *Ego Donatus Dei gratia Episcopus Hostiensis, locum obtinens Domini mei Adriani vniuersalis Papæ, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, omnia, quæ superiùs leguntur, promulgaui, & manu propria subscripsi.* Imperator autem BASILIVS adfuit quidem, sed in fine Concilij apertè testatus est longa oratione, non esse suum, nec vllius hominis Laici, miscere se Ecclesiasticis iudiciis, & tandem subscripsit post omnes Patriarchas, non definiens, sed suscipiens, & consentiens, præfatus etiam antea se debuisse subscribere post omnes Episcopos, vt olim fecerunt Constantinus, Theodosius, & Martianus; tamen se subscripsisse immediatè post Patriarchas, quia tali eum honore Episcopi afficere voluerunt.

Si ergo his addamus reliqua generalia Concilia, in quibus omnibus sine controuersia Pontifex Romanus præsedit, habebimus ex continua Ecclesiæ consuetudine, propriè ad Romanum Pontificem pertinere munus in Cõciliis generalibus præsidendi. DE ceteris, quæ ad formam pertinent Conciliorum, vt de ordine, quo ceteri sedere debent, de vestibus Episcoporum in Synodo; de modo procedendi, &c. vide Ioannem de Turrecremata libr. 3. cap. 26. & 27. & Concilium Toletanum IV. cap. 3. Toletanum XI. cap. 1. & initium Conciliorum Constantiensis & Basileensis.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

ARGVMENTA CALVINI sumuntur à praxi Ecclesiæ. Proponit enim quinque Concilia, in quibus Pontifex Romanus non præfuit. Videlicet NICÆNVM, cui præfuit Athanasius; QVINTVM generale, cui præfuit Menas; EPHESINVM secundum, cui præfuit Dioscorus; CARTHAGINENSE sextum, cui præfuit Aurelius; etiamsi adessent Legati Pontificis; & AQVILEIENSE, cui non Damasus, sed Ambrosius præsedit. Sed ad prima tria iam est responsum.

Ad QVARTVM dico, solùm in generali Concilio debere necessariò Romanum Pontificem præsidere; in prouincialibus enim, vel nationalibus, qualia sunt omnia Carthaginensia, non negamus deberi præsidentiam Archiëpiscopo, vel primati eius loci. Porro Legati Romani Pontificis non fuerunt ad illud Concilium missi, vt præsiderent, sed vt quædam tractarent cum eo Concilio nomine Romanæ Ecclesiæ.

Ad QVINTVM dico, argumentum conflari ex duobus mendaciis Caluini, quæ sunt maior & minor propositio; ex quibus quid potest colligi, nisi mendacium? PRIMVM mendacium est, quòd Aquileiense Concilium fuerit generale; nam primò, si fuisset generale, fuisset secundum, & proinde Constantinopolitanum,

quod

quod postea sequutum est, non fuisset secundum, sed tertium; deinde vix interfuerunt Episcopi XXX. qui certè non sufficiunt ad generalem Synodum faciendam. Denique, in epistola huius Concilij ad Imperatorem, dicunt Patres, non fuisse opus congregare Concilium generale, sed abundè satis fuisse ad id, pro quo vocati erant, paucos illos Episcopos, præsertim cùm essent ex variis prouinciis Occidentis. Itaque Concilium fuit prouinciale, sed adiutum etiam aliquot Legatis quarundam aliarum prouinciarum.

SECVNDVM mendacium est, quòd Ambrosius præsederit; nam primus nominatur Valerianus Episcopus Aquileiensis, secundus Ambrosius Mediolanensis. quod est argumentum, Valeriano datum esse primum locum; neq; his repugnat, quod Ambrosius in eo Concilio ferè solus disputat cum hæreticis; munus enim disputandi non Præsidi, sed Episcopo doctissimo demandari solet.

BRENTIVS argumenta petit ex Testamento veteri, in quo constat præcipuos Iudices, etiam in rebus spiritualibus, fuisse Principes, siue Reges, vt patet de Mose, Iosue, Dauide, Salomone, Ezechia, Iosia. Accedit, quod Deus commisit Principibus custodiam legis diuinæ, vt dicitur Roman. 13. *Si malè egeris, time; non enim sine caussa gladium portat.* Ergo principum est iudicare de lege Dei, quomodo sit seruanda, & punire transgressores. Sed hoc argumentum iam est à nobis solutum in libro tertio de verbo Dei, & in libro primo de Pontifice. Quia tamen non piguit aduersarios eadem argumenta sæpius repetere, nec nos pigebit solutiones quoque sæpius repetere.

RESPONDEO igitur PRIMO, Mosem non solùm Principem, sed etiam summum Sacerdotem fuisse, vt patet ex Psalmo 98. *Moses & Aaron in Sacerdotibus eius.* Iosue autem, Dauidem, Salomonem, & aliquos alios non solùm Reges, sed etiam Prophetas fuisse, quibus Deus quædam extraordinariè committebat, quæ ad Sacerdotes alioquin ex officio spectabant; hoc modo Salomon Rex amouit Abiathar à sacerdotio, & constituit Sadoc pro eo, 3. Regum 2. id enim fecit, non vt Rex, sed vt Propheta ex diuina inspiratione; vnde subiungitur ibidem caussa: *Vt impleretur sermo Domini, quem loquutus est super domum Heli, in Silo.* Sed non propter ista extraordinaria, delenda est ex Deuter. cap. 17. lex illa generalis, qua iubentur omnes in dubiis circa legem recurrere ad Sacerdotes. neque illa Malachiæ 2. *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius.*

Dico SECVNDO, alios Reges Synagogæ, qui boni fuerunt, nunquam se miscuisse in negotiis sacerdotalibus eius, & si quando se miscuerunt, punitos fuisse, vt patet de Rege Iosaphat optimo, qui 2. Paralipom. 19. apertè di-

A stinguit officia, & dicit: *Amarias Sacerdos & Pontifex in omnibus, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porro Zabadias, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* E contrario autem Ozias Rex, 2. Paralipom. 26. cùm Sacerdotis officium vsurpare voluisset, mox à Deo percussus, leprosus factus est, & permansit vsque ad mortem.

Ad confirmationem dico, Reges esse custodes Legis diuinæ, sed non interpretes, & proinde ad eorum officium pertinere, vt legibus & edictis suis iubeant eam fidem teneri, quam Sacerdotes tenendam docent, & hæreticos ab Ecclesia iudicatos coërceant pœnis temporalibus, vt Augustinus docet in epist. 48. 50. & 166.

B & pij Imperatores Constantinus, Theodosius, Martianus, aliique id sæpe fecerunt, vt patet ex Lege, Cunctos populos, C. de summa Trinitate & fide Catholica, & ex toto titulo de hæreticis in eodem Codice.

Argumenta HERMANNI sumuntur ex variis exemplis veterum. PRIMVM est ex disputatione Athanasij cum Ario, præsidente Probo iudice, homine laico, & nondum Christiano, quem Imperator Constantius deputauerat, quæ quidem exstat imperfecta in operib. Athanasij, sed perfecta in operibus Vigilij Episcopi Tridentini, qui floruit circa annum Domini CCCCC.

RESPONDEO, nunquam fuisse talem disputationem re ipsa habitam: sed Vigilium eam

C composuisse per modum Dialogi, vt eo modo scriberet contra Arianos, vt ipsemet fatetur libro 5. contra Eutychen, non procul ab initio, & præterea res ipsa clamat; nam disputatio habetur inter quatuor homines, Sabellium, Ariũ, Photium, & Athanasium tunc Episcopum, vt patet ex epistola Imperatoris, quæ initio disputationis fingitur, missa ad Probum: At Sabellius obiit antequam vllus ex aliis tribus orbi innotesceret, vt patet ex Eusebio lib. 7. hist. capite 5. Arius quoque obiit tempore Constantini, antequam Constantius regnare inciperet, vt patet ex Socrat. lib. 1. cap. 25. ergo non potuit cum Athanasio congredi, tempore Constantij, vt hîc fingitur. Quod verò quidam dicunt, duos fuisse

D Arios, & cum posteriore tantùm disputasse Athanasium, refellitur ex ipsomet Vigilio, qui initio huius disputationis apertè testatur, se loqui de illo Ario, qui Arianam hæresim primus excogitauit.

Sed DICES, etiamsi Dialogus sit fictus, tamen apparet, non esse visum absurdum Vigilio, si iudex laicus præesset disputationi de religione. RESPONDEO, Vigilium ita Dialogum composuisse, vt ostenderet tantam esse vim Catholicæ veritatis, vt etiam sub iudice non Christiano vincere possit.

SECVNDVM exemplum est desumptum ex Zonara in vita Constantini, vbi legimus, ad petitionem Helenæ, quæ conabatur pertrahere

Constantinum filium à fide Christi ad Iudaismum, disputasse Syluestrum cum Iudæis coram quibusdam senatoribus, tanquam iudicibus, ex mandato Constantini.

RESPONDEO, videri incertam istam narrationem; omnes enim veteres Helenam laudant vt fœminam Christianissimam, & non solùm Catholici, sed etiam Magdeburgenses Cent. 4. colum. *694*. rident hanc narrationem, vt fabulosam, & ex Chronico Eusebij colligitur anno CCC. XXV. lignum crucis Dominicæ ab Helena inuentum, & Marianus Scotus sub annum CCC. XXVII. scribit illam disputationem incidisse opera Helenæ, tunc Christum persequẽtis, quæ nullo modo cohærent.

TERTIVM exemplum sumitur ex Optato Mileuitano, & Augustino, qui multis in locis scribunt, Donatistas in caussa Cæciliani ab Imperatore iudices postulasse; Imperatorem autem dedisse eis Romanum Episcopum cum aliis quibusdam Episcopis, sed eos appellasse, & ab Imperatore accepisse alios iudices in Gallia, quos rursum appellantes Imperator ipse iudicauit, ergo summus Iudex in caussis Episcoporum est Imperator.

RESPONDEO, bene habet quod hæretici argumentantur ex gestis hæreticorum maiorum suorum; nam quod malè fecerint recurrendo ad Imperatorem tanquam Iudicem, & quod peius fecerint rursum adeum appellãdo, Optatus, Augustinus & Imperator ipse testes sunt. AVGVSTINVS epist. 48. dicit, hinc meritò reprehendi Donatistas, quòd apud Imperatorem accusauerint Cęcilianum, cùm potius eum apud Episcopos Transmarinos conuincere debuissent. & ibidem addit, Imperatorem ordinatius egisse, qui Donatistas ad se venientes remisit ad iudicium Milthiadis Romani Episcopi.

OPTATVS libro I. contra Parmenianum refert, Imperatorem sic exclamasse: *O rabida furoris audacia, sicut in caussis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.* Item AVGVSTINVS in epist. *162*. *Qua in re,* inquit, *quemadmodum detestetur illos Constantinus, audiuistis, atque vtinam, vt eis ipse cessit, vt de illa caussa post Episcopos iudicaret, à sanctis Antistitibus veniam postea petiturus, sic & illi aliquando cederent veritati.* Vbi vides Constantinum ægrè tulisse ad se appellari, & iudicasse post Episcopos coactum, vt vel sic frangeret furorem Donatistarum, cùm viderent se ab omnibus condemnari: & præterea intellexisse Constantinum, se non posse iure suo iudicare, sed tantùm ea spe, quod postea Episcopi veniam illi darent, à quibus eam petiturus erat. Quæ autem fuerit mens Constantini extra hos articulos necessitatis, patet ex Ruffino lib. 10. histor. cap. 2. vbi asseruit se debere iudicari ab Episcopis, non eos iudicare.

QVARTVM exemplũm est sumptum ex Breuiculo collationum circa principium, vbi sic

A AVGVSTINVS loquitur: *Cùm Catholici Episcopi & partis Donati, iussu Imperatoris disputando inter se gestis apud Tribunum & Notarium Marcellinum cognitorem habitis, contulissent, &c.* Et in fine Breuiculi asserit, Marcellinum, vt iudicem, sententiam tulisse pro Catholicis contra Donatistas.

QVINTVM exemplum sumitur ex Sozomeno lib. 4. c. 5. & ex Epiphanio hęresi 71. qui scribunt Photinum petiisse & impetrasse ab Imperatore iudices, coram quibus caussam suam ageret.

Respondeo ad QVARTVM exemplum, ex doctrina ipsius Augustini, collationem illam cum Donatistis extraordinariam, & quadam necessitate susceptam fuisse; nam vt scribit idem Augustinus li. 3. contra Iulianum, ca. I. cùm Pelagiani

B vellent opera Imperatoris cogere Catholicos ad collationem eo modo, quo antea Catholici coëgerãt Donatistas: Augustinus respõdit, Catholicos eam collationem modo extraordinario cum Donatistis necessariò habuisse, eo quod illi totam Africam infestarẽt, nec possent aliter reprimi, vel ad Concilium cogi, nisi per temporales potestates, vt tunc factum est.

DICO præterea, illud iudicium non fuisse tale, quale est de quo nos agimus: non enim ita iudicauit Marcellinus, vt eius sententia totam Ecclesiam obligauerit, sed tantùm vt repressẽrit audaciam Donatistarum; sententia enim Marcellini fuit, Donatistas ita à Catholicis confu-

C tatos, vt non habuerint quod respondere possent. Sicut etiam cum Augustinus disputauit cũ Pascentio Ariano, arbitro Laurentio, vt patet ex epistola Augustini 174. & 178. sententia Laurentij non faciebat rem de fide, sed tantùm valebat ad confusionem Pascentij, qui victus pronunciabatur; & idem dicendum est de disputatione Photini hæretici, & de similibus disputationibus. Nunquam enim in Ecclesia habitæ sunt pro legitimis definitionibus, qualia sunt decreta Conciliorum.

SEXTVM exemplum sumptum est ex Socrate lib. 5. cap. 10. & Sozomeno lib. 7. cap. 12. vbi legimus, Imperatorem Theodosium iussisse, vt singuli Principes variarum religionum, id est, Catholici, Ariani, Eunomiani adferrent ad se

D scriptam formulam fidei suæ. quod cùm factum esset, Imperatorem impensè Deum orasse, vt animum suum dirigeret in vera fide eligenda, & tum demum lectis omnibus confessionibus solam Catholicam approbasse, & eam seruari iussisse.

RESPONDEO, Theodosium non suscepisse aliquam nouam controuersiam definiendam, neque se iudicem vllo modo fecisse in caussa fidei. quod patet PRIMO, quia illa quæstio iam definita erat in Concilio Nicæno, cuius ipse adeo strenuus sectator erat, vt noluerit baptizari ab Episcopo Thessalonicensi, nisi prius intelligeret eum esse fidei Nicænæ; vt est apud Socratem libro 5. capite *6*. non ergo dubitare

potuit,

potuit, an esset verior fides Ariana, an fides Catholica. SECVNDO, quia Ambrosius in epistola tricesima secunda dicit, nō esse Imperatorum in caussa fidei iudicare; & hoc probat testimonio Constantini, Valentiniani senioris, & Theodosij. item in Concilio Aquileiensi, idem Ambrosius dicit, Imperatorem Theodosium liberum reliquisse iudicium sacerdotibus. Theodosius igitur nihil iudicauit in caussa fidei, sed tantùm legit sectariorum confessiones, vt eis acquiesceret, eisque satisfaceret, ne videretur eos inauditos sine ratione damnare.

Quod autem scribit Socrates, Theodosium à Deo per orationes postulasse, vt se dirigeret in eligēda fide, falsum esse arbitror; nam cùm orauerit secretò, vt idem Socrates affirmat, quis potest scire, quid orauerit? & præterea certum est eum non sic orasse, quia sic orando peccasset peccato infidelitatis, dubitando de fide, quam semel acceperat; & tamen eum in hoc facto nihil peccasse, sed laudabiliter egisse, omnes fatētur. Orauit igitur, non vt dirigeretur in eligenda fide, sed vt dirigeretur in eo negotio, ne aliquid imprudenter ageret, & fortasse à Deo veniam petiit, quod alienum ius occupare videretur; & simul orauit, ne deciperetur legendo cōfessiones tot hæreticorum.

SEPTIMVM exemplum sumitur ex Theodoreto libro 5. cap. 23. vbi legimus, quòd cùm Romani Pontifices nollent Flauianum esse Episcopum Antiochenum, tamen Theodosius Imperator aliter iudicauit, & iussit Flauianum Antiochiæ esse Episcopum.

RESPONDEO, hanc historiam mirificè ostēdere Romani Pontificis primatum, & nihil planè obesse præsenti caussæ. Dico igitur, Pontificem iure noluisse, vt Flauianus esset Episcopus, Imperatorem autem, quod fecit, ex potentia, nō ex iustitia fecisse. Id quod probo, quia vt Socrates refert lib. 5. cap. 5. cùm esset schisma in Ecclesia Antiochena, & simul sederēt Meletius, & Paulinus, placuit tandem omnibus, vt simul sederent; sed cùm alter moreretur, alter solus Episcopus esset, nemine succedente Episcopo mortuo, idque iureiurando confirmauerunt; at nihilominus mortuo Meletio in eius locum Flauianus successit, viuente adhuc Paulino, quod contra iuramentum, & proinde illicitum fuisse, omnibus notū erat. Quid ergo mirum, si id Romano Pontifici Damaso displicebat?

Quocirca diuus AMBROSIVS in epist. 78. ad Theophilum Alexandrinum de hac re loquens, sic ait: *Scribit Sanctitas tua, Flauianum ad imperialium rescriptorum suffragia remeauisse: Frustrà ergo tantorum sacerdotum fusus labor; iterum ad huius seculi iudicia reuertendum.* Et infrà: *Sanè referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ Sacerdotem Ecclesiæ.* Præterea CHRYSOSTOMVS quoque Antiochiæ nō à Flauiano, sed ab Euagrio Paulini successore Presbyter ordinatus est, vt est apud Socratem lib. 6. cap. 3. quod ille nunquam passus esset, si Flauianum pro vero Episcopo habuisset. Item THEOPHILVS Alexandrinus Episcopus, vt refert Socrates lib. 5. cap. 15. Romanum Pontificem per Legatum suum rogauit, vt Flauiano peccatum, quod admiserat, dimitteret. Et similem operam apud Pontificem postea nauasse Chrysostomum, patet ex Sozomeno lib. 8. cap. 3. Ex quibus clarissimum est, Flauianum peccasse, & iudicem eius ac superiorem fuisse Romanum Pontificem. Item HIERONYMVS in epistol. ad Damasum, de nomine hypostasis, loquens de eodem schismate, petit à Pontifice, cuinam eorum Episcoporum communicare debeat; & asserit se ei communicaturum, qui cum Romano Pontifice coniunctus sit.

Præterea tres optimi & sanctissimi Pontifices, Damasus, Syricius, Anastasius, vt scribit Theodoretus lib. 5. cap. 23. liberrimè in ea caussa Imperatorem increparunt, ac dixerunt, eum quidem satis diligenter opprimere tyrannos, qui contra se insurgunt; at iis, qui contra Dei legem tyrannidem exercent, impunitatem concedere. Quam obiurgationē tam atrocem nunquam certè Pontifices tam sancti adhibuissent, nisi Imperatorē grauiter errare vidissent. Quid, quod Imperator ea obiurgatione permotus, vt ibidem Theodoretus refert, non succensuit Romanis Pontificibus, sed Flauianum bis Romam nauigare iussit, vt coram Pontifice se purgaret?

Denique, vt ibidem Theodoretus refert, etiam si Imperator de potentia, vt diximus, non de iustitia, Flauianum Episcopum esse volebat, tamen nunquam finita est caussa illa, neque Episcopi Occidentis, & Aegypti Flauiano communicare voluerunt, donec Euagrio iam mortuo Pontifex Romanus Flauiano delictum condonauit, & Legatos eius se admissurum promisit, & ipse Episcopos illustrissimos, & Presbyteros ac Diaconos Antiochenos, Legatos Romam misit.

Habemus ergo quid requiratur ad legitimum Concilium. Nunc breuiter appendicis loco annectemus, quale Concilium requirant Protestantes in eo libro, quem inscribunt: *Caussæ cur Electores, Principes, aliiq; addicti Confessioni Augustanæ ad Concilium Tridentinum non accedant.*

CAPVT XXI.

Refutantur conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

LVTHERANI, qui se Protestantes vocant, octo conditiones proponunt Concilij celebrandi; de quibus quoniam satis plenè disseruit Gaspar Villalpandæus, nos eas breuissimè refellemus.

PRIMO ergo requirunt, vt antequam fiat Synodus, irritentur omnia acta Concilij Tridentini. SECVNDO, vt Concilium fiat in Germania; est enim canon Ecclesiasticus apud Cyprianum lib.1. epist.3. vt illic lites iudicentur vbi exortæ sunt. TERTIO, vt Pontifex Romanus nō indicat Conciliū, nec ei præsit, sed sit altera pars litigantium, quandoquidem ipse est qui accusatur, & nemo debet simul esse iudex, & pars. QVARTO, vt ex sola Scriptura diuina sententiæ ferantur, non ex traditionibus, vel canonibus. QVINTO, vt decisio non fiat penes suffragiorum pluralitatem, sed vt iuxta normam verbi diuini pronuncietur. SEXTO, vt Romanus Pontifex absoluat omnes Prælatos à iuramento fidelitatis, quo ei obstricti sunt. SEPTIMO, vt Theologi principum ac statuum Confessionis Augustanæ, non minus, quàm Episcopi in Concilio sententias, ac voces decisiuas proferre permittantur. OCTAVO, vt detur saluũs conductus ab Imperatore, non solùm personis, sed etiam ipsi caussæ principali, id est, vt nec personæ possint puniri si nolint Concilio assentiri, nec fides, & Confessio Lutheranorum possit damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint. Cum his conditionibus dicunt, se Concilium toto pectore optare, & hoc verè pium, & liberum Concilium se vocare.

PRIMA conditio est iniqua; quia nihil debet irritum haberi, nisi legitimo iudicio damnatum. Concilium autem Tridentinum est quidem accusatum ab hæreticis, sed non damnatum in vllo legitimo iudicio. Sicut ergo Concilium Ephesinum II. damnatum est in Concilio Chalcedonensi; & Constantinopolitanum contra imagines damnatum est in septima Synodo: ita Concilium Tridentinum si damnandum esset, deberet in alia Synodo examinari, & iudicari, non autem ante Synodi iudicium irritari.

SECVNDA conditio est etiam iniqua; vt enim Lutherani iure sibi videntur petere, vt Concilium non fiat in Italia, vbi præualent Catholici, ita Catholici iure postulare possunt, vt non fiat in Germania, vbi præualent Lutherani. & sanè nō poterat locus eligi melior, atq; aptior, quàm Tridentum, quod est in finibus Germaniæ, & Italiæ, etiam si Ethnici hominis iudicio quæstio ista relinqueretur.

Ad canonem autem qui est apud Cyprianum dico, intelligi eum canonem de particularibus caussis, id est, de criminibus particularium hominum, quæ debēt iudicari, vbi sunt commissa, quia ibi facilius testes inueniri possunt; at de caussis fidei, quę ad totam Ecclesiam pertinent, alia ratio est. Vnde quæstio exorta Antiochiæ de legalium cessatione, Hierosolymæ in Concilio Apostolorum terminata est, Actor. 15. & hæresis Ariana, exorta Alexandriæ in Ægypto, iudicata est Nicęę in Bithynia: hæresis Nestorij exorta Constantinopoli, damnata est Ephesi: hæresis Eutychetis nata Constantinopoli, damnata Chalcedone: hæreses Origenistarum, Didymi & Euagrij, in V. Synodo iudicatæ sunt apud Constantinopolim, vbi minimè natæ fuerant: hæresis Monothelitarum, quę nata erat Alexandriæ, Cyro auctore, damnata est primùm Romæ in Concilio S. Martini Papæ: Deinde Constantinopoli in VI. Synodo: deniq; hæresis Iconoclastarum, quæ Constantinopoli vel exorta, vel mirificè aucta & confirmata fuerat, apud Nicæam Bithyniæ, & antea etiam Romæ in Concilio iudicata & damnata est. ADDE, quod habuerunt etiam Lutherani in media Germania Concilia prouincialia non pauca, vt Coloniense, Moguntinum, & alia, in quibus damnati sunt. Neq; obiicere debent aduersarij, ista Cōcilia Papistarum fuisse; idem enim omnes hæretici obiicere potuissent. semper enim in Ecclesia id seruatum est, vt controuersias iudicarent Episcopi, qui tunc erant, & nō propter nouas quæstiones noui crearentur Episcopi.

TERTIA conditio iniqua est; quia Romanus Pontifex non potest priuari iure suo indicendi Concilia, & eis præsidendi, in cuius possessione iam fuit per M.D. annos, nisi prius in legitimo iudicio conuincatur, non esse summus Pontifex. Quod verò dicunt, non debere eundem esse iudicem, & partem; dico habere locum in priuatis hominibus, non in principe supremo. Princeps enim supremus donec non declaratur, vel iudicatur legitimè excidisse à principatu, semper est summus Iudex, etiamsi cum ipso litigetur.

Itaque solent priuati, qui cum principe suo litigāt, interdum appellare ab ipso principe malè informato, ad eundem melius informandum. & confirmatur hoc ex antiquis historiis; nam cùm Marcellinus peccasset, & propter ipsum, Concilium congregatum fuisset, Episcopi omnes dixerunt, eum non posse ab vllo damnari, sed ipsum debere esse iudicem, & reum, vt refert Nicolaus I. in epist. ad Michaëlē. Item Sixtus III. cùm accusaretur de adulterio, Concilium congregauit Imperator, Pontifice consentiente, sed in eo Concilio nemo ausus est Pontificis caussam discutere, nisi prius ipse dixisset, velle se vt caussa discuteretur, & si in suo arbitrio esset iudicari, vel non iudicari. id patet tum ex actis Concilij, tum ex epistola eiusdem Sixti ad Episcopos Orientis.

Denique in Concilio IV. Romano sub Symmacho legimus, Episcopos omnes dixisse, Cōcilium non potuisse iure indici, nisi à Pontifice, etiamsi ipse esset, qui accusabatur. Adhęc, nónne Arius cum Alexandro de fide litigabat? & tamē in Concilio Nicæno sedit Alexander, quia Episcopus erat, vt Iudex. Item in tertia Synodo prę sedit iudicio Episcopali Cyrillus, qui tamen altera pars litigantium à Nestorianis dicebatur.

Ita quoque in IV. Synodo, præsederunt Legati Leonis, cùm tamen tota caussa inter Leonem, & Dioscorum versaretur. Accedit quod Pontifex in Concilio non est solus iudex, sed habet multos collegas, id est, omnes Episcopos, qui si eum conuincere possent de hæresi, possent etiam eum iudicare, & deponere, licet inuitum. Nihil ergo habent hæretici, cur conquerantur, si Romanus Pontifex Concilio præsedit antequã damnatus esset.

QVARTA conditio iniqua est, quia non debent semel definita in dubium iterum reuocari, iuxta legem Martiani Imperatoris, l. nemo, C. de summa Trinitate, & fide Catholica. Constat autem in VII. Synodo generali definitum esse, traditiones nõ scriptas esse recipiendas. Quamuis autem ista conditio sit iniqua, posset tamen admitti donec iterum in Synodo legitimè non esset definitum, eas esse recipiendas pro verbo Dei: Hinc enim est, quod Tridentinum Concilium, antequam ad alia progrederetur, definiuit Scripturas, & traditiones Apostolicas pro verbo Dei recipiendas.

QVINTA conditio tollit penitus formam Conciliorum, vt suprà ostẽdimus, & propterea non potest fieri, vt aliquando ad finem controuersiarum deueniatur, nisi detur locus maiori parti suffragiorum; cùm enim vtraq; pars proferat Scripturarum testimonia, quomodo potest cognosci, quæ sit Concilij sententia, nisi colligãtur suffragia, & plurium sententia valeat?

SEXTA conditio est iniqua, & impertinens. Iniqua, quia non debent inferiores liberari ab obedientia superiorum, nisi prius ille legitimè deponatur, vel declaretur non esse superior. quemadmodum iniquum esset, vt quotiescunq; fiunt comitia imperialia, Imperator deberet liberare à iuramento fidelitatis omnes Principes sibi subiectos; quod autem non sit nouum, Episcopos iuramentum obedientiæ præstare Pontifici, patet ex B. GREGORIO lib. 10. epist. 31. & ex cap. Significasti, extra de electione. Item ex Concilio Toletano XI. cap. 10. Impertinens autem, quia istud iuramentum nõ tollit Episcoporum libertatem, quæ in Conciliis necessaria est; iurant enim se fore obediẽtes summo Pontifici, quod intelligitur donec Pontifex est, & dum iubet ea, quæ secundum Deum, & sacros canones iubere potest: sed non iurant, se non dicturos, quod sentiunt in Concilio, vel se non deposituros eum, si hæreticum esse conuincant.

SEPTIMA conditio, si intelligatur de voce propriè decisiua in forma iudicij, repugnat quintæ conditioni, & est contra formam omnium Conciliorum, vt suprà ostẽdimus; si intelligatur impropriè, & vocetur vox decisiua, Scriptura diuina in testimonium alicuius sententiæ in medium allata, cõditio est æquissima, & nunquam negata Protestantibus, immò eis ter oblata in Concilio Tridentino, nimirum sess. 13. 15. & 18.

VLTIMA conditio pro prima parte, id est, quod attinet ad saluum conductum personarum, oblata est Protestantibus, vt patet ex iisdem locis Concilij Tridentini, id est, sess. 13. 15. & 18. Pro secunda parte est prorsus inepta, & ridicula; est enim ac si apertè dixissent, volumus vexari Episcopos totius Christiani orbis, & sumptus facere, ac labores maximos pati, vt ad Concilium veniant, & tamen cùm venerint, nolumus quidquam statui, neq; lites vnquam finiri.

LIBER SECVNDVS, DE CONCILIORVM AVCTORITATE.

CAPVT PRIMVM.

Argumentum & partitio huius libri.

DE Concilii definitiõe & caussis hucusque pro instituti operis breuitate disputatum est: restat auctoritas; & quoniam tum ex ipsis Conciliis, quæ exstant, tum ex lib. 4. de Pontifice constat, posse Concilia Episcopalia iudicare controuersias, tum fidei, tum morum, quæ in Ecclesia pro tempore oriuntur, hac omissa quæstione, illud solum explicandum suscipiemus; Síntne certa, & infallibilia Conciliorum iudicia?

Erit autem hæc de auctoritate Conciliorum disputatio bipartita. Primùm enim considerata erit auctoritas Conciliorum absolutè; deinde comparata cum aliis similibus principiis fidei, id est, cum Scriptura, Pontificiisque decretis.

De auctoritate absolutè considerata duę sunt quæstiones. VNA, an Concilia à summo Pontifice confirmata possint errare. ALTERA, an Concilia à Pontifice nondum confirmata, sed alioquin omninò legitima, errare possint. Nam de Conciliis reprobatis, vel partim probatis, partim reprobatis, nihil est quod dicamus, cùm illa sine dubio errauerint, de istis autem idem sit iudicium, quod de aliis, quæ vel cõfirmata sunt, vel reprobata.

CAPVT SECVNDVM.

Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non posse, ex Scripturis demonstratur.

AC vt à prima quæstione principium faciamus, hæretici huius temporis nullum Conciliũ esse volunt, quod errare non possit. Ita LVTHERVS asserit, art. 28. & 29. & in lib. de Conciliis. Brentius in Confessione VVirtenbergensi, capite de Conciliis. Caluinus lib. 4. institut. cap. 9. §. 8. &

A in minori institutione, cap. 8. §. 163. & sequentibus. Catholici verò omnes constanter docent, Concilia generalia à summo Pontifice confirmata errare non posse, nec in fide explicanda, nec in tradendis morum præceptis toti Ecclesię communibus. De Conciliis verò particularibus videtur esse aliqua dissensio inter Catholicos; cùm enim istorum Conciliorum firmitas tota ferè pendeat ex firmitate Põtificis, ij qui dicunt Pontificem errare posse, consequenter dicere debent, etiam eiusmodi Concilia errare posse. quæ vt facilius, & clarius explicentur, duas propositiones constituemus.

Sit igitur prima propositio. ***Fide Catholica*** B ***tenendum est, Concilia generalia à summo Pontifice confirmata, errare non posse, nec in fide, nec in moribus.*** Probatur PRIMO, testimoniis diuinæ Scripturæ, quæ ad quatuor Classes reduci possunt. In prima, erunt testimonia propria; in secunda, illa quæ probant Ecclesiam non posse errare; in tertia, illa quæ probant Papam nõ posse errare; in quarta, illa quæ probant Episcopos omnes, & Doctores Ecclesiæ non posse errare.

Testimonia propria sunt tria. PRIMVM est, Matth. 28. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* CALVINVS non adeò magni facit hoc testimonium, propterea quod ex eo videatur probari posse, etiam Concilium C duorum hominum non posse errare. Sed is hoc testimonium non contemnet, qui obseruarit, argumentum sumi non simpliciter ex his verbis, sed ex his verbis continuatis cum superioribus, & propterea addita argumẽtatione à minori ad maius. Dixerat enim antea Dominus de homine incorrigibili: *Dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* At ne quis Ecclesiam, siue congregationem Prælatorum contemnendam putaret, adiunxit continuò: *Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, &c.*

Et ne quis dubitaret de assistentia Dei, quando Episcopi congregati aliquẽ damnant, vel ab-

soluunt,

soluunt, subiungit: *Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio illorum sum.* Quorum verborum hæc sententia est; Si duo, vel tres congregati in nomine meo, obtinent semper quod petunt à Deo, nimirum sapientiam, & lumen quod sufficit eis ad cognoscenda ea, quæ ipsis necessaria sunt, quàtò magis Episcopi omnes congregati in nomine meo, semper obtinebunt, quod iustè petunt, id est, sapientiam, & lumen ad iudicanda ea, quæ ad totam Ecclesiam dirigendam pertinent?

Itaque siue pauci, siue multi, siue priuati, siue Episcopi congregentur in nomine Christi, omnes habent Christum præsentem, & adiuuantem, & obtinent quod eis conuenit obtinere. Sed in congregatione paucorum & priuatorum adest Christus, vt eos adiuuet in rebus paruis, & priuatis; in congregatione autem Episcoporum adest, vt eos adiuuet in rebus magnis, & publicis. Ita hunc locum exponit, & hoc argumento vtitur Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quæ est post finem tertiæ actionis eiusdem Concilij. Item sexta Synodus, act. 17. Toletanum III. non procul ab initio. Item Innocentius Papa apud Gratian. dist. 20. can. de quibus. Celestinus in epistola ad Ephesinum Concilium I. & Cyrillus in expositione Symboli Nicæni circa principium.

Alter locus est Ioan. 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Et ne putemus hoc dici solis Apostolis, & non etiam successoribus, cap. 14. apertè Dominus testatur Spiritum sanctum mansurũ cum Apostolis in æternum, id est, cum eis, & cum successoribus perpetuò. At Episcopos seorsim existentes non docet Spiritus sanctus omnem veritatem, ergo saltem Episcopos omnes in vnum congregatos docebit omnem veritatem: & sanè cùm non sit in Ecclesia maior aliqua cathedra, per quam Deus nos doceat, quàm summi Pontificis cathedra, adiuncto cõsensu generalis Concilij, si hæc etiam cathedra falli potest cùm vniuersam Ecclesiam docet, nescio, quomodo vera sit illa promissio: *Docebit vos omnem veritatem.*

Tertivs locus est Act. 15. vbi primum Concilium confidenter ait: *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Si autem illud Concilium, ex quo formam acceperunt omnia alia Concilia, asserit decreta sua, esse decreta Spiritus sancti, certè idem asserere possunt cetera legitima Concilia, quæ vniuersæ Ecclesiæ regulas credendi, & operandi præscribunt. Illi enim Concilio adfuit Spiritus sanctus, quia id necesse erat pro Ecclesiæ conseruatione; at non minus aliis temporibus nouis hæresibus exorientibus id necessarium fuit, atq; etiam erit.

Secvnda Classis testimoniorum continet omnia illa loca, quibus probatur Ecclesiam non posse errare, neq; in credendo, neq; in docendo; qualia sunt illa: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam,* Matth. 16. *Et ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi,* Matthæi vltimo. *Et Ecclesia Dei viui est columna & firmamentum veritatis,* 1. Tim. 3. & similia.

Ex his enim locis manifestè colligitur, Concilia generalia probata non posse errare, idque duobus modis. Primo, quia tota auctoritas Ecclesiæ, formaliter non est nisi in prælatis, sicut visus totius corporis formaliter est tantùm in capite, ergo idem est Ecclesiam non posse errare in definiendis rebus fidei, & Episcopos nõ posse errare; atqui, vt diximus, singuli seorsum errare possunt, igitur congregati in vnum errare non poterunt.

Secvndo, Concilium generale repræsentat Ecclesiam vniuersam, & proinde cõsensum habet Ecclesiæ vniuersalis; quare si Ecclesia non potest errare, neque Concilium œcumenicum legitimum, & approbatum potest errare: porrò Concilio generali vniuersam Ecclesiam repræsentari, Caluinus negat, sed facilè demonstrari potest. Nam inprimis 3. Regum cap. 8. apertè vocatur tota Ecclesia Israël, cœtus principum, qui cum Salomone conuenerant; nam nec fieri poterat, vt omnis Israël, qui superabat numerum mille millium hominum, esset in eo templo simul; & initio capitis legimus conuenisse ad regem sacerdotes, & capita singularum tribuum.

Praeterea Athanasius in epist. de Synodis Arimin. & Seleuciæ, & in epist. ad Episcopos Africanos. Epiphanius in fine Ancoratus. Eusebius lib. 3. de vita Constantini. Augustinus lib. 1. contra Donatistas, cap. 18. & lib. 2. cap. 4. & lib. 4. cap. 6. Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Gregorius lib. 1. epist. 24. ad Ioannem Eulogium, aliosque Patriarchas. Denique octaua Synodus, act. 5. vocant Concilium generale, conuentum orbis terræ, vel cõsensum totius Ecclesiæ. Præterea Martinus V. in fine Concilij Constantiensis iubet interrogari suspectos de hæresi; An non credant, Concilium generale vniuersam Ecclesiam repræsentare. Item B. Cyprianus lib. 4. epist. 9. cùm ait, Ecclesiam esse in Episcopo, sine dubio intelligit in omnibus Episcopis esse omnes Ecclesias. Deniqve, si in quolibet regno siue republica, id quod senatus, siue comitia statuunt, totius regni vel reipublicæ dicitur, cur non idem dicatur de Ecclesiasticis decretis, quę fiunt consensu omnium Episcoporum?

Tertia Classis testimoniorum continet illa loca omnia, quæ probant Romanum Põtificem non posse errare in fide; quale est illud Lucæ 22. *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* & si quę sunt alia, quæ alibi explicata sunt; ex his enim colligitur euidenter Concilium à Papa confirmatum errare non posse. etsi enim sunt aliqui Catholici, qui existimant Pontificem errare

posse,

posse, illi tamen dicunt tunc solùm posse errare, quando non adhibet omnẽ diligentiam: at cùm generale Concilium conuocatur, sine dubio adhibet omnem diligentiam in re illa inuestiganda; quid enim amplius facere potest? ergo saltẽ tunc omnium consensu non errabit.

QVARTA CLASSIS testimoniorum continet illa loca, quæ docent Episcopos habendos esse, vt Pastores; audiendos, vt Magistros; sequẽdos, vt Duces: qualia sunt Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, et subiacete eis.* Item illa, vbi dicuntur pastores, Actor. 20. & Ephes. 4. cùm enim illi iubẽtur pascere, nos iubemur eos sequi ad pascua; præsertim cùm ad eum finem dicantur ab Apostolo constituti in Ecclesia Pastores, vt non circumferamur omni vento doctrinæ. Item illa, quibus vocantur Doctores, Matthæi vltimo: *Docete omnes Gentes.* Et 1. Timoth. 3. & ad Tit. 1. siquidem quo præcepto illi iubentur docere, eodem nos iubemur audire. Item illa vbi dicuntur speculatores: *Speculatorem domui Israël dedi te*, Ezechielis 33. quem locum de Episcopis exponunt Hieronymus, & Gregorius in Ezechielem. Quare non immeritò etiam dicuntur oculi Episcopi in Concilio Toletano VIII. cap. 4. & ab Ambrosio libro de dignitate sacerdotali, cap. 6. & profectò si iubentur Episcopi tanquam speculatores & oculi nobis viam ostendere, & nos iubemur per eam viam incedere, quam illi nobis ostenderint. Deniq; illa, vbi Episcopi dicuntur patres, & ceteri dicuntur filij, vt Galat. 4. & 1. Ioan. 2.

Ex quibus omnibus locis ita possumus ratiocinari; Si nos iubemur à Deo audire & seq. Episcopos, vt Præpositos, Pastores, Doctores, Speculatores, Patres, certè vel illi nos fallere nõ poterunt, vel nos poterimus culpam in Deum reiicere. At sine dubio singuli Episcopi errare possunt, & aliquando errant, & inter se quandoque dissentiunt, vt nesciamus, quisnám eorum sequẽdus sit; ergo saltem omnes simul, præsertim in nomine Domini congregati, quando vno ore nos docent, errare non poterunt.

CAPVT TERTIVM.

Idem probatur ex Patribus.

ACCEDAT secundò testimonium, & traditio veterum Patrum. Ecclesia, & Patres multa de Conciliis passim scribunt; vnde constat, eos sensisse, Concilia generalia errare non posse. Affirmant primùm, Concilij generalis sententiam esse in caussa fidei vltimum Ecclesiæ iudicium, à quo appellari non possit, quodque nullo modo irritari, vel retractari queat. Hinc autem apertissimè sequitur, eiusmodi Concilia non errare; nam alioquin iniquissimum esset cogere Christianos, vt non appellent ab eo iudicio, quod erroneum esse potuit.

A Porrò hęc prima sententia frequentissima est apud veteres. ATHANASIVS in epistola ad Epictetum, quam etiam recitat Epiphanius hæresi 77. miratur quomodo illi audeant quæstionẽ mouere de rebus in Nicæno Concilio definitis, cùm nõ possint decreta eiusmodi Conciliorum mutari, nisi errando. AVGVSTINVS in epistol. 162. dicit vltimum iudicium Ecclesiæ esse generale Concilium. LEO epist. 50. ad Martianum petit, vt semel definita in Conciliis generalibus non retractentur. id quod lege sua sanxit idem MARTIANVS l. nemo, C. de summa Trinitate, & fide Catholica. Idem docet idem Leo epistol. 61. ad Concilium Chalcedonense, & epist. 62. ad B Maximum Antiochenum. Item Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ. Idem statuitur in Concilio Ephesino circa finem, & in Concilio Chalcedonensi, act. 5. can. vlt.

SECVNDO docent Patres & Cõcilia, esse hæreticos, & excommunicandos omnes, qui non acquiescunt Conciliis plenariis. ex quo manifestè sequitur, eos putasse Concilia nõ posse errare: atque inprimis omnia Concilia generalia dicunt anathema contradicentibus, vt Athanasius testatur de Nicæno in epistola ad Episcopos Africæ, & de aliis patet in actis eorum.

GREGORIVS NAZIANZENVS in epistola priore ad Clidonium, cùm Apollinaristæ negarent se esse hæreticos, & dicerent in Concilio C quodam Catholico receptos, sic ait: *Ostendant,* inquit, *hoc, & nos acquiescemus, perspicuum enim erit eos rectæ doctrinæ assentiri, nec enim se aliter res habere potest, si id consecuti sunt.* B. LEO epist. 78. ad Leonem Augustum, docet, non posse inter Catholicos computari eos, qui resistunt Nicæno, vel Chalcedonensi Concilio; & idem Leo epist. 77. ad Anatolium, iubet quendam Atticum Presbyterum, aut acquiescere Chalcedonensi Concilio, aut excommunicari. BASILIVS epistol. 28. in qua explicat fidem, docet suspectis de hæresi proponenda esse decreta Nicæni Concilij, inde eñ apparebit hæretici ne illi sint, an Catholici. Præterea AVGVSTINVS lib. 1. de Baptismo, cap. 18. hac tantùm ratione excusat de hæresi Cyprianum, quòd adhuc eo tempore non exstiterit ge- D nerale Concilium, quo definiri potuisset quæstio illa de Baptismo hæreticorum. Item GREGORIVS lib. 1. epist. 24. dicit anathema non recipientibus generalia Concilia quinque, quæ sola illo tempore celebrata erant.

TERTIO Patres docent, esse diuina & à Spiritu sancto edita decreta legitimorum generalium Conciliorum. Ex quo sequitur, vt nõ possint esse obnoxia errori. Ita Constantinus in epistola ad Ecclesias apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini vocat cœlestia mandata Concilij Nicæni decreta. Athanasius in epistola ad Episcopos Africanos: *Verbum,* inquit, *Domini, per œcumenicam Nicææ Synodum manet in æternum.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione in Athana-

thanasium, dicit, ad Concilium generale Nicænum Episcopos à sancto Spiritu congregatos. CYRILLVS lib. 1. de Trinitate, vocat decretum Concilij generalis Nicæni diuinum, & sanctissimum oraculum. LEO epistol. 53. ad Anatholium, & 54. ad Martianum Imperatorem affirmat, Nicæni Concilij canones per sanctum Spiritum ordinatos. Et epist. 37. ad Leonem Augustum asserit, Chalcedonense Concilium per Spiritum sanctum congregatum fuisse. GREGORIVS lib. 1. epist. 24. affirmat, se venerari quatuor prima Concilia, sicut quatuor Euangelia. NICOLAVS I. in epistola ad Michaëlem, decreta Conciliorum vocat diuinitus inspiratas sententias. Denique Concilia ipsa affirmant, se in Spiritu sancto congregata.

QVARTO docent, potiùs esse moriendum, quàm recedendum à decretis generalium Conciliorum. ita AMBROSIVS epist. 32. *Sequor*, inquit, *tractatum Nicæni Concilij, à quo me nec mors, nec gladius poterit separare.* HILARIVS autem re ipsa exilium passus est propter Nicęnam fidē, vt ipse testatur in fine libri de Synodis; & VICTOR Africanus in libris tribus de VVandalica persequutione describit plurima celeberrima martyria Sanctorum, qui pro fide in Concilio generali explicata mortui sunt. HIERONYMVS libro contra Luciferianos loquens de Athanasio, Hilario, Eusebio, aliisque sanctis Confessoribus: *Quomodo, poterant*, inquit, *aduersum Synodum Nicænam facere, propter quam exilia sustinuerunt?*

CAPVT QVARTVM.

Idem ostenditur argumentis à ratione ductis.

ACCEDAT postremò etiam naturalis ratio. PRIMVM, si Cōcilia generalia possent errare, nullum esset in Ecclesia firmum iudicium, quo controuersiæ componi, & vnitas in Ecclesia seruari posset. nihil enim est maius generali Cōcilio, legitimo, & approbato.

SECVNDO, si non esset infallibile iudicium eiusmodi Conciliorum, possent meritò reuocari in dubium omnes damnatæ hæreses. Diceret enim Arius errasse Nicænum Cōcilium; Macedonius, Constantinopolitanum; Nestorius, Ephesinum; Euthyches, Chalcedonense.

TERTIO, nulla esset certitudo de multis sacræ Scripturæ libris; nam de epistola ad Hebræos, 2. Petri, 2. & 3. Ioannis, Iacobi, & Iudæ, & de Apocalypsi, quos libros etiam Caluinistæ recipiunt, tamdiu est dubitatum, donec à Concilio res declarata est.

QVARTO, si omnia Concilia possent errare, illud certè sequitur, vt omnia intolerabilē errorem admiserint, ac proinde nullo honore digna sint; nam error intolerabilis est, proponere aliquid credendum, tanquam articulum fidei, de

A quo non constet, an sit verum, vel falsum; at Concilia præcipua, vt Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, ediderunt noua Symbola fidei, aut certè nouas sententias, quas voluerunt haberi, tanquam articulos fidei. quis autem dicere audebit, illa Concilia quatuor intolerabilem errorem continere, nulloque honore digna esse, cùm ea videamus etiam ab aduersariis cum honore suscipi, & non rarò in testimonium veræ doctrinæ adduci? Restat igitur, vt firma, & infallibilia esse credamus eorum iudicia.

CAPVT QVINTVM.

B *Concilia particularia, à Pontifice approbata, errare non posse.*

ALTERA propositio: *Concilia particularia, à summo Pōtifice cōfirmata, in fide & moribus errare nō possunt.* Hæc propositio non est æquè certa, ac prior. illam enim nemo Catholicorum negat, hanc verò, non desunt, qui negent. Itaque ea solùm de caussa non affirmamus, hanc propositionem fide Catholica esse tenendam, quòd auctores, qui cōtrarium sentiunt, nondum videamus ab Ecclesia damnatos pro hæreticis. Constat etiā ex Eusebio lib. 7. hist. cap. 2. 3. & 4. Cornelium Papam cum nationali Concilio omnium

C Episcoporum Italiæ statuisse, non debere hæreticos rebaptizari, & eandem sententiam postea approbasse etiam Stephanum Papam, & iussisse, vt hæretici non rebaptizarentur: Et simul constat ex eodem Eusebio ibidem, Cyprianum contrariū sensisse, & mordicus defendisse, id quod etiam ipse fatetur in epistola ad Pompeium, vbi arguit Stephanum Papam erroris, & tamen Cyprianus semper est habitus in numero Catholicorum.

Sed quidquid de hoc sit, de quo alibi diximus, cùm ageremus de Pontifice, certè temerarium, erroneum, & proximum hæresi est, existimare, Concilia particularia à Pontifice con-

D firmata posse errare. Id quod PRIMVM probatur argumentis illis, quibus suprà demonstrauimus, summum Pontificem in iudicandis iis rebus, quæ ad fidem, vel bonos mores pertinent, non posse errare. Si enim summus Pontifex errare non potest, certè nec Concilium, quamuis exiguum, ab illo comprobatum.

SECVNDO idem probatur ex eo, quod si eiusmodi Concilia errare possent, plurimæ hæreses, quæ damnatę sunt à solis Conciliis particularibus, iterum reuocari possent in dubium, vt Pelagianorum, Priscillianistarum, Iouiniani, & aliorum.

TERTIO, hactenus nō est inuentum aliquod Concilium eiusmodi, quod errauerit.

QVARTO, in VII. Synodo, act. 3. & VIII.

Synodo, act. vltima, can. I. dicunt Patres se venerari, & recipere etiam localium Conciliorum decreta; immò in eadem septima Synodo vocantur eiusmodi decreta diuinitus inspirata. Superest, vt argumenta aduersariorum proponamus, & diluamus.

CAPVT SEXTVM.

Soluuntur argumenta ex Scripturis deprompta.

ADVERSARII quatuor argumentorum genera nobis obiiciunt. Vnum ex Scripturis petunt. Alterum ex testimoniis Patrum. Tertium ex ipsis Conciliis, quæ vel cum aliis Conciliis, vel cum Scripturis non rarò pugnare videntur. Quartum ex naturali ratione. Sed primum nullas ferè habet vires, ideò breuissimè refutabitur.

OBIICIT igitur Caluinus lib. 4. instit. cap. 9. §. 3. illa loca Testamenti veteris, in quibus omnes Pastores, & Sacerdotes, atque Prophetæ reprehenduntur non solùm improbitatis, sed etiā ignorantiæ, & erroris. Quale est illud Isa. 56. *Speculatores eius cæci omnes, neque quidquam nouerunt, omnes canes muti, nec valent latrare, iacentes dormiunt, & amant dormitionem, & Pastores ipsi nihil sciunt, nec intelligunt.* Item illud Oseæ 9. *Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupis, odium in domo Dei.* Et illud Hierem. 6. *A Propheta vsq; ad Sacerdotem, quisque sectatur mendacium.* Et cap. 14. *Prophetæ mendacium prophetant in nomine meo.* Denique illud Ezechielis 22. *Coniuratio Prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens, & qui rapit prædam, sacerdotes eius violarunt legem meam, & prophanauerunt sancta mea.*

Sed hæc omnia tribus modis soluũtur. PRIMVM enim frequentissimum est in sacris literis, vt propter aliquos malos reprehendantur omnes, propter aliquos bonos laudentur omnes, quo videlicet vehementior sit tum vituperatio, tum commendatio. Annotauit id sanctus Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, capite 12. & multa ex diuinis literis exempla peti possent, sed vnum hoc loco sufficiet. Scribit Apostolus ad Philippenses cap. 2. *Omnes quærunt, quæ sua sunt, non quæ* IESV CHRISTI. Et tamen cap. 1. iam dixerat quosdam ex contentione, quosdam ex caritate Christum annunciare. Et cap. 3. ait: *Imitatores mei estote, & obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi.* Et quæ sequuntur. Si igitur quidam ex caritate Christum annunciabant, & ambulabant secundum Apostoli formam, ita vt etiam digni essent, quos Philippenses imitarentur, & obseruarent. Non igitur omnes quærebant, quæ sua sunt, & tamen suo quodam modo, id est, per figuram intellectionis, omnes quærebant, quæ sua sunt, vt Apostolus loquitur.

A Non igitur allata Scripturæ testimonia cogunt, vt intelligamus Pastores, & Sacerdotes, & Prophetas Testamenti veteris aliquo tempore omnes simul mendaces, & sceleratos fuisse, sed tantùm aliquos.

DEINDE cùm nihil horum dicatur in Concilium Sacerdotum, sed in Pastores, & Prophetas, qui separatim populum decipiebant, nō videntur ea testimonia ad rem nostram facere; alia enim ratio est Pastorum in Concilio congregatorum publica auctoritate, & qui Dei nomine inuocato quæstiones diligenter excutiunt; alia verò dispersorum, & qui dum in locis quisque suis sedēt, proprio iudicio indulgēt. Quare

B eadem Scriptura, quæ tam frequenter in Pastores malos inuehitur, & à falsis Prophetis cauendum esse monet, eadem tamen eos, qui de aliqua re dubitant, ad Cōcilium Sacerdotum mittit, ac præcipit, vt id obseruent, quod dixerint ij, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, Deuter. 17.

DENIQVE etiam si nihil horum haberemus, tamen non continuò liceret omnia, quæ dicuntur in Scripturis aduersus Prophetas, & Sacerdotes Testamenti veteris, illa omnia transferre ad Sacerdotes Testamenti noui, præsertim in Concilio cōgregatos; certiores enim, & maiores promissiones Dei habet Ecclesia, quàm Synagoga. Nec enim de Synagoga vsquam le-

C gimus, quod de Ecclesia Christus dicit. Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Nec id quod Apostolus ait, I. Timoth. 3. Eam esse *columnam & firmamentum veritatis.* Neque de Caypha scriptum est, sed de Petro: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua,* Lucæ 22.

Obiicit SECVNDO idem Caluinus ibidem §. 4. hæc loca Testamenti noui, 2. Petri 2. quemadmodum fuerunt in populo veteri Pseudoprophetæ, sic & inter vos erunt falsi Doctores, sectas perditionis insinuantes. Actor. 20. *Scio quòd post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces non parcentes gregi, & ex vobis ipsis erunt, qui loquentur peruersa, vt abducant discipulos post se.* Matth. 24. *Et multi*

D *Pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.*

At sanè mirum est, si Caluinus dum hæc proponeret, non ad se ipse oculos reflectebat, ac dicebat: Quid si ego ipse vnus sim de numero horum infelicium Pseudoprophetarum? clarissimè enim Christus, Petrus, ac Paulus describunt hæreticos sub nomine falsorum Prophetarum, qui repugnantes doctrinæ, quæ per Episcopos ordinaria successione in Ecclesia præsidentes conseruatur, sectas non metuunt introducere, vt abducant discipulos post se, & faciant sibi nomen in terra, vt alij Lutherani, alij Caluinistæ nominentur. Tantum verò abest, vt de Conciliis Episcoporum intelligi debeant ea loca, quæ monent, vt à falsis Prophetis caueamus, vt potiùs ea de caussa ordinaria Concilia fiant,

vt falsi

vt falsi Prophetæ detegantur, & confutentur, & tanquam lupi rapaces ab ouili CHRISTI procul arceantur.

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur argumenta petita ex testimoniis veterum Patrum.

PROFERVNT secundo loco Patrum testimonia. ac primùm Caluinus adducit in medium S. Gregorium NAZIANZENVM, qui in epistola ad Procopium ita loquitur: *Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, vt omnia Episcoporum Concilia fugiam, quoniam nullius Concilij finem lætum, faustumq́; vidi, nec quod depulsionem malorum potiùs, quàm accessionem, & incrementum habuerit.*

RESPONDEO, non negat Nazianzenus legitima Concilia certam fidem facere, sed queritur suo tempore nullum Concilium fieri potuisse omni ex parte legitimum. id quod verissimum est. Nam Gregorij ætas incidit in tempus medium inter Concilium primum, & secũdum generale, quo tempore plurima facta sunt Concilia, quæ propter multitudinem Episcoporum hæreticis fauentium infaustum exitum habuerunt, qualia fuerunt Seleuciense, Tirense, Ariminense, Mediolanense, Syrmiense, &c. Cùm ergo suo tempore tot vidisset mala Concilia, & nullum bonum, & tamen vocaretur à Procopio nomine Imperatoris ad Concilium quoddam, duas excusationes adhibuit: vnam, quod desperaret se legitimum Concilium eo tempore visurum: alteram, eamq́ue præcipuam, quod morbo grauissimo detineretur, vt quotidie putaret se moriturum. Confirmatur hæc solutio ex Basilio, qui eodem tempore floruit, id est, post primum Conciliũ, & ante secundum. Et scribens in epist.52. ad Athanasium, dicit videri sibi impossibile, vt eo tempore fieret legitimum Concilium, & ideò oportere scribi ad Romanum Pontificem, vt ipse sua auctoritate irritaret acta Cõcilij Ariminensis.

Denique, quid senserit Gregorius de legitimis Conciliis, perspicuum est, tum ex eius sententiis suprà citatis, tum etiam ex eo quod adeò strenuus prædicator fuit Niceni Cõcilij, vt templum, in quo ipse Constantinopoli concionabatur, ἀνασασία, id est, resurrectio vocatum sit, quia ibi resurrexerit opera Gregorij fides Nicæna, per Arianos antea quodammodo extincta, vt refert historia Tripartita, lib.9. cap.9. tum denique, quia postea interfuit ipse Concilio secundo generali, vt patet ex subscriptione, & ex oratione, quam habuit ad C.L. Patres.

ALTERVM testimonium est AVGVSTINI, qui lib.3. contra Maximinum cap.14. ait: *Nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminense, tanquam præiudicaturus proferre Concilium, nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris, &c.*

RESPONDEO, Augustinum non velle dicere, non teneri vllo modo Maximinum auctoritate Concilij Nicæni, sed non teneri in illa disputatione, quia Augustinus id promittebat; quia enĩ Maximinus obiiciebat Nicæno Concilio Concilium Ariminense, & Augustino non videbatur operæpretium tunc tempus consumere in ostẽdendo Concilium Nicænum fuisse legitimum, & Ariminẽse illegitimum, cùm haberet meliora argumẽta ex Scripturis, ait; nunc nec ego huius, nec tu illius auctoritate teneris, id est, nolo nunc teneamur Conciliorum auctoritatibus. omittamus Concilia, ad Scripturas veniamus. Quod autem Augustinus alioqui putauerit, Cõcilium Nicænum summæ fuisse auctoritatis, & oportuisse omnes illi acquiescere, patet ex verbis præcedẽtibus, vbi sic ait: *Hoc est illud homousion, quod in Concilio Nicæno aduersus hæreticos Arianos à Catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatũ est, &c.* Quid enim est veritas auctoritatis, nisi vera & certa auctoritas?

ALIVD testimonium proferunt ex lib.2. de Baptismo, cap.3. vbi Augustinus dicit, Concilia plenaria priora à posterioribus emendari, nec dici potest, eum loqui de plenariis impropriè, id est, nationalibus; nam paulò antè dixerat, Concilia regionalia, & prouincialia debere cedere plenariis, & tũc subdit, inter ipsa plenaria, priora à posterioribus emendari. Hìc exultat HERMANNVS lib.3. cap.16. Prolegom. *Si enim, inquit, priora illa antiquissima, emendatione indigent, quot erroribus scatebunt ista recentiora?*

Respondeo PRIMO, fortè loqui Augustinum de Conciliis illegitimis, quæ per posteriora legitima emendantur, vt accidit Concilio Ephesino II. quod in Chalcedonensi emendatum est. SECVNDO dico, si de legitimis loquatur, agere eum de quæstionibus facti, non iuris. in qualibus quæstionibus non dubium est, Concilium errare posse; & certè Augustinus videtur de eiusmodi quæstionibus agere; nam præcipua quæstio Catholicorum cum Donatistis erat de Cæciliano, libros ne sacros tradidisset hostibus fidei, an non? Potest etiam TERTIO dici, si contendant aduersarij eum loqui de vniuersalibus quæstionibus, Concilia priora emẽdari per posteriora, quoad præcepta morum, non quoad dogmata fidei; præcepta enim mutantur iuxta temporum, locorum, & personarum mutationes, & illæ mutationes dicuntur emendationes, non quod res mala esset eo tempore, quo est instituta, sed quod mala esse cœperit mutatis circumstantiis. Vtraque solutio satis confirmatur ex verbis Augustini, qui dicit tunc emendari Concilia; quando experimento aliquo aperitur, quod clausum erat. Experimento enim aperiũtur quæstiones de facto, vel de moribus, non quæstiones iuris vniuersales.

TERTIO, profert Caluinus Leonem, qui epist.53. ad Anatolium, & 54. ad Martianũ, & 55.

ad Pulcheriam, agnoſcit Chalcedonenſem Synodum legitimam fuiſſe, & tamen non dubitat ei attribuere ambitionem, & inconſultam temeritatem, ergo putabat legitimum Concilium poſſe errare.

A

RESPONDEO, Concilium legitimum poſſe errare in his quæ non legitimè agit, & de facto erraſſe, quando ab Apoſtolica ſede reprobatur; tale eſt id, de quo reprehenditur Conciliũ Chalcedonenſe à Leone. Vt enim patet ex vltima actione eiuſdem Concilij, & ex epiſtol. 61. eiuſdem Leonis, quæ eſt ad Concilium Chalcedonenſe, decretum illud, quo anteponitur Epiſcopus Conſtantinopolitanus Alexandrino, & Antiocheno, factum eſt abſentibus Legatis Romanæ ſedis, non ſine fraude, & à Leone improbatum fuit, quia contrarium erat Nicæni Concilij conſtitutioni.

B

Ad hæc addit HERMANNVS libro 3. cap. 13. Prolegomenorum, Iſidorum, qui apud Gratian. d. 50. can. Domino ſancto, aſſerit, cùm Concilia inter ſe diſſentiunt, ſtandum eſſe antiquioribus, magiſque probatis; quæ regula contraria eſt regulæ D. Auguſtini, qui poſteriora Concilia anteponebat prioribus, & præterea ex ea colligitur, Concilia inter ſe aliquando pugnare, & proinde aliqua eorum errare. RESPONDEO, Iſidorus loquitur de Conciliis, quorum non eſt certa auctoritas, quæ videlicet non ſunt à Pontifice expreſsè confirmata, quæ Concilia inter ſe pugnare poſſe, & errare, non negamus. neque pugnat Iſidorus cum Auguſtino, nam Iſidorus loquitur de fidei doctrina, Auguſtinus de quæſtionibus facti, vel morum præceptis.

C

LVTHERVS in libro de Conciliis, pagin. 54. probat Concilia inter ſe pugnare; ex titulo decreti Gratiani, concordantia diſcordantiarum. RESPONDEO, loquitur de diſcordantiis apparentibus, non veris; nam ſi veræ eſſent, concordari non poſſent.

Addunt quidam alij vltimò Gratianum, qui d. 18. can. 1. dicit, Concilia Epiſcopalia eſſe inualida ad definiendum, & conſtituendum, non autem ad corrigendum. RESPONDEO, vocat epiſcopalia Concilia Gratianus, nõ quælibet Concilia, ſed tantùm prouincialia; illa enim propriè ſunt Epiſcopalia, in quibus ſoli Epiſcopi, non Archiepiſcopi, aut Patriarchæ conueniunt: iſta autem Concilia ordinariè non inſtituuntur ad dogmata fidei conſtituenda; id enim proprium eſt generalium Conciliorum, ſed tantùm ad reſtituendam diſciplinam Eccleſiaſticam, & mores corrigendos. Itaque ex ſe, & ordinariè inualida ſunt ad conſtituenda dogmata fidei, ſi tamen aliqua vrgente neceſsitate definiant aliquid de fide, & eorum decretum à ſede Apoſtolica approbetur, nihil obſtat, quò minus valida eſſe poſsint.

D

CAPVT OCTAVVM.

Soluuntur argumenta ex Conciliorum erratis.

ENVMERANT denique aduerſarij errores Conciliorũ, & præcipuè HERMANNVS lib. 3. cap. 15. & 16. Prolegomenorum, & liber Proteſtantium, qui inſcribitur: *Cauſſa cur electores, &c.* Sed è maximo numero errorum, ſolùm tertia pars eget aliqua diſcuſsione. Trium enim generum errores in Conciliis aduerſarij obſeruarunt. Quoſdam errores veros & craſſos, ſed Conciliorum illegitimorum & à Pontificibus reprobatorum, vt Ariminenſis, Seleucienſis, Epheſini II. quos fruſtrà enumerant, cùm nihil faciant contra nos. Vide quæ diximus de Conciliis reprobatis, lib. 1. cap. 7. & 8.

Alios deinde errores non veros, ſed fictos Cõciliorum legitimorum, & probatorum; omnia enim quæ ipſi non probant, vocant errores. Hoc modo dicunt erraſſe Concilium Chalcedonenſe, in quo ſanctimoniales prohibentur votũ continẽtiæ violare, & Concilium Carthaginenſe V. in quo ſtatuitur, ne altaria erigantur ſine reliquiis Martyrum. ſed dum hæc dicunt, aſſumunt quod probandum erat.

Alios denique errores obſeruant in veris, legitimiſque Conciliis, qui reuera ſpeciem aliquã erroris habere videntur, id eſt, eiuſmodi ſentẽtias videntur cõtinere, quæ & noſtro & illorum conſenſu iudicantur erroneæ, atque hos duntaxat examinare, & diluere debemus.

PRIMO loco Caluinus adducit Concilium CD. Prophetarũ, qui omnes errarunt ipſo Deo proteſtante ſe miſiſſe ſpiritum mẽdacem in ore ipſorum, 3. Regum 22. Sed quale, quæſo, Concilium illud fuit? PRIMVM non erant illi Prophetæ Domini; nam cùm CD. illi Prophetæ ſententias ſuas dixiſſent, legimus quæſiuiſſe Regem Ioſaphat à Rege Achab, an nõ eſſet aliquis Propheta Domini, per quem Dominus interrogari poſſet? Achab autem reſpondiſſe: *Remanſit vnus, ſed ego odi illum.* DEINDE Concilia, non Prophetarum, ſed Sacerdotum eſſe debent. DENIQVE Conciliũ illud, ab Achab Rege non à ſummo Pontifice coactum fuit, proinde nihil mirum, ſi errauit.

Proponunt SECVNDO Caluinus & Brentius Concilium Iudæorum, præſide ſummo Pontifice Caipha, in quo excommunicati ſunt, qui confitebantur IESVM eſſe Chriſtum, Ioan. 9. & poſtea Chriſtus reus mortis iudicatus eſt, Ioan. 11. & Marc. 14.

RESPONDEO, quidam aiunt, quæſtionem fuiſſe de facto, non de iure, quam Concilium illud iudicauit, videlicet, num IESVS necandus eſſet; in eiuſmodi autem iudiciis Concilia errare poſſe, non dubium eſt. At quæſtio illa etiamſi de facto eſſet, tamen inuoluebat quæſtionem de fide grauiſsimam, nimirum an IESVS eſſet

verus

verus Mesſias, & Dei Filius, atque adeò DEVS verus. Quocirca errauit in fide pernicioſiſsimè Caiphas cum vniuerſo Concilio, cùm iudicauit IESVM blaſphemaſſe, qui ſe Dei filium appellauerat.

Alij dicunt, Pontificem, & Concilium erraſſe, quantum ad errorem propriæ mentis, non tamen erraſſe in ſententia, quam protulit. Verè enim IESVS erat reus mortis, quia peccata noſtra in ſeipſo purganda ſuſceperat, & verè expediebat, eum mori pro populo. Quare Ioan. cap. 11. dicit Caipham prophetaſſe. At licet verba Caiphæ bonum ſenſum recipiant, non tamen omnia, cùm enim ait de Chriſto: *Blaſphemauit, quid adhuc egemus teſtibus?* Certè tunc nō prophetauit, ſed blaſphemauit.

Alij dicunt, Concilium illud erraſſe, quia nō proceſsit ſecundum morem legitimi iudicij: ſed tumultuaria conſpiratione, ſubornatis falſis teſtibus, Chriſtum damnauit; id quod adeò notū erat omnibus, vt etiam Pilatus ſciret per inuidiam eum fuiſſe traditum ſibi à Pontificibus, vt habemus Matthæi 27. atque hæc quidem reſpōſio probabilis eſt. Quia tamen non eſt inferiorum iudicare, an ſuperiores legitimè procedant, necne, niſi manifeſtiſsimè conſtet intolerabilem errorem committi; & credibile eſt, Deum non permiſſurum, vt Concilia, quibus ſummus Pontifex præſidet, non legitimè procedant: Ideò reſpondemus, Pontifices & Concilia Iudæorum non potuiſſe errare antequam CHRISTVS veniret, ſed eo præſente potuiſſe, immò fuiſſe prædictum erraturos Iudæos, & CHRISTVM negaturos, Iſaiæ 6. Danielis 9. & alibi.

TERTIO videtur LVTHERVS reprehendere Concilium Apoſtolorum, de quo Actor. 15. dicit enim in aſſertion. artic. 29. Iacobum mutaſſe Petri ſententiam. Conſtat autem ſententiam Petri, qui iudicauerat, non debere Gentes cogi ad legalia, fuiſſe bonam & veram; nam eam tuetur Paulus in tota epiſtola ad Galatas, ergo ſententia Iacobi, quam Synodus tota ſequuta eſt, fuit mala, & falſa, quæ nimirum iuſsit Gentes abſtinere à ſanguine, & ſuffocato, quod nihil aliud eſt, quàm iudaizare. Item Lutherus in libro de Conciliis, parte prima, multa dicit de hac lege Apoſtolorum, & quamuis non audet aſſerere fuiſſe malam, tamen inde probat, Concilium nihil prodeſſe, quia non poteſt defendi iſta lex, niſi dicamus Concilium non obligare.

RESPONDEO, non deſunt veteres, qui negent Concilium Apoſtolorum, quidquam præcepiſſe de abſtinentia ab eſu ſanguinis, & ſuffocatorum animalium. IRENAEVS enim libro 3. cap. 12. hunc locum bis adducens, ſemper omittit ſuffocatum, & nomine ſanguinis videtur intelligere homicidium. CYPRIANVS lib. 3. ad Quirinum circa finem apertè dicit, Apoſtolos

A tantùm præcepiſſe, vt abſtinerent ab idololatria, fornicatione, & ſanguinis effuſione. Chryſoſtomus & Oecumenius in hunc locum, intelligunt per ſuffocatum homicidium. Nihilominus tamen in omnibus codicibus Græcis, & Latinis inuenimus ſanguinem, & ſuffocatum. & conſtat ex Tertulliano in Apologetico, cap. 9. & ex Concilio Gangrenſi, can. 2. per multos annos ſeruatum in Eccleſia hoc præceptum, ita, vt non veſcerentur Chriſtiani ſanguine, nec ſuffocatis animalibus. Et præterea nulla erat ratio, cur Apoſtoli prohiberent homicidium; ſolùm enim voluerunt prohibere quædam, de quibus Gentiles dubitabant, an eſſent peccata, homici-
B dium autem eſſe peccatum apud omnes ſemper in confeſſo fuit.

Reſpondemus igitur, Apoſtolos inprimis prohibuiſſe fornicationem, quia illa non videbatur peccatum Gentilibus, cum nullis legibus puniretur; deinde imperaſſe abſtinētiam ab immolatis ſimulacrorum, ſanguine, & ſuffocato, non vt legis veteris obſeruantiam, ſed vt ſua, id eſt, Apoſtolica præcepta, idque in eum finem, vt facilius Eccleſia, ex Iudæis, & Gentibus coaleſceret; non enim potuiſſent in illis initiis Iudæi ferre Gentilium ſocietatem, ſi eos vidiſſent veſci carnibus immolatitiis, aut ſanguine, aut ſuffocato, à quibus illi valdè abhorrebant. Poſtea verò quàm Eccleſia creuit, & finis ille legis ceſſa-
C uit, lex etiam per ſe ceſſauit. De qua re ſic loquitur S. AVGVSTINVS lib. 32. cōtra Fauſtum, cap. 13. *Si hoc tunc Apoſtoli præceperunt, vt ab animalium ſanguine abſtinerent Chriſtiani, ne præfocatis carnibus veſcerentur, elegiſſe mihi videtur pro tempore rem facilem, & nequaquam obſeruantibus oneroſam, in qua cum Iſraëlitis etiam Gentes propter angularem illum lapidem, duos parietes in ſe condentem, aliquid communiter obſeruarent.* Et infrà: *Tranſacto verò illo tempore, quo illi duo parietes, vnus ex Circumciſione, alter ex Præputio venientes, quamuis in angulari lapide concordarent, tamen ſuis quibuſdam proprietatibus diſtinctiùs eminebant: & vbi Eccleſia Gentium talis effecta eſt, vt in ea nullus Iſraëlita carnalis appareat, quis iam hoc Chriſtianus obſeruat, vt turdos, vel minutiores auiculas non attingat, niſi quarum*
D *ſanguis effuſus eſt: aut leporem non edat, ſi manu à ceruice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant, à ceteris irridentur.* Hæc ille.

Itaque, neq; Concilium errauit, neq; Iacobus Petri ſententiam mutauit, ſed antequam res definiretur, putauit addendum ſentētiæ Petri hoc præceptum poſitiuum, & temporale, & poſtea ex communi ſentētia res definita eſt. Vide Hieronymum in epiſtola ad Auguſtinum, quę eſt 11. inter epiſtolas Auguſtini, vbi dicit, Iacobum, & omnes alios Petri ſententiæ acquieuiſſe.

QVARTO, proferunt Concilium Neocæſarienſe, confirmatum à Leone IV. diſt. 20. can. De libellis, & receptum in Concilio Nicæno I. vt dicitur in Concilio Florentino, ſeſſ. 7. nam in

hoc Concilio, can. 7. inuenitur exploratus error, quo prohibentur secundæ nuptiæ: *Presbyterum* (inquit Concilium) *conuiuio secundarum nuptiarum interesse non debere, maximè cùm præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiam tribuere.* Quis erit ergo Presbyter, qui, propter conuiuium, illis consentiat nuptiis, quas tamen Paulus concedit, 1. Corinth. 7. *Si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantùm in Domino?*

Respondeo, Concilium loqui de eo, qui duas simul vxores habet, vt exponit rectè Glossa 31. quæst. 1. can. De his qui frequenter. Vel secundò dici potest, non prohiberi secundum Matrimonium, sed solennitatem secundi Matrimonij, cui solennitati propriè conuenit nomen nuptiarum. Celebritas enim nuptiarum tantùm semel in Ecclesia fieri consueuit, nimirum quando virgines coniunguntur, vt Isidorus testatur lib. 2. de officiis, cap. 19. vbi dicit, solùm in primis nuptiis dari annulum, & velum quoddam, partim album, partim rubeum, quod flammeum dicebatur; à quo velo nuptias dictas, quia nimirum eo velo obnubuntur capita nouarum nuptarum, testatur Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 9. Canon igitur ille prohibet, ne Presbyter celebritati secundi Matrimonij intersit, quin potiùs pœnitentiam iniungat iis, qui cōtra morem Ecclesiæ in secundo Matrimonio eiusmodi celebritatem adhibuerint.

Qvinto, proferunt Nicænum Concilium primum, de quo Lvthervs in libro de Conciliis parte prima dicit, se non intelligere Spiritum sanctum in isto Concilio; nam in vno canone dicit, non esse idoneos ad Sacerdotium eos, qui se castrauerunt; in altero prohibet, ne Sacerdotes habeant vxores, & tandem ita concludit pag. 92. *An verò nihil aliud est negotij Spiritui sancto in Conciliis, quàm vt impossibilibus, periculosis, non necessariis legibus suos ministros obstringat, & oneret?* Ibidem Lutherus refert canonem erroneum Nicæni Concilij de rebaptizandis Paulianis, & similem Concilij Iconij ex lib. 7. histor. Eusebij, cap. 6. Item Lutherus ibidem, Brētius, & Hermannus, damnatam esse militiam asserunt in eodem Concilio, quam tamen constat ex approbatione Ioannis Baptistæ, Luc. 3. esse licitam. Sic autem habet canon 11. Concilij: *Qui verè per Dei gratiam vocati, primò quidem ostenderunt fidem suam, deposito militiæ cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum reuersi sunt, vt & pecunias darent, & ambirent redire rursum ad militiam; isti decem annis sint inter pœnitentes, postquam triennio fuerint inter audientes, id est, Catechumenos.*

Respondeo, Concilium Nicænum tantæ semper apud omnes Patres fuisse auctoritatis, vt mirum sit, Luthero in mentem venire potuisse, vt aliquid aduersum hoc Concilium scriberet. Sed nimirum ita oportuit hæreticos prodi, dum ea vituperant, quæ omnis Catholica Ecclesia semper probauit. Sed ad rem. Displicet

A Luthero iniunctam Ecclesiasticis viris legē continentiæ, ideoque Concilium errasse clamat. At nobis Lutherus errat, & verbo, & facto, non Concilium; de qua re propria instituetur suo loco disputatio.

Quod autem reprehendit canonem de rebaptizandis Paulianis, ignorantiam suam prodit. Pauliani enim, cùm purum hominem Christum crederent, & Trinitatem apertè negarent, non baptizabant in nomine Trinitatis, proinde nec verè baptizabant. Porrò Concilium Iconij particulare fuit, & improbatum à summo Pontifice, sicut Cōcilium Carthaginense sub Cypriano celebratum, qualia Cōcilia nos minimè defen-
B dimus.

Iam quod attinet ad militiam, Nicæna Synodus non prohibet militiam, nisi quatenus aliquando signum est idololatriæ; sciendum enim est, olim cingulum militiæ fuisse rem magni honoris, & etiam commodi, propter magna priuilegia concessa militibus; & propterea antiquos illos Imperatores Ethnicos, tempore persequutionis consueuisse auferre cingulum militiæ, & exauthorare eos, qui Christiani inueniebantur, & fidem negare nolebāt, quod patet ex Eusebio, lib. 8. histor. cap. 4. vbi dicit, initium persequutionis Diocletiani cœpisse à Christianis, quibus militia negabatur, nisi immolarent ido-
C lis. Et lib. 9. cap. 10. dicit, Licinium quoque initio suæ persequutionis, Christianos de Palatio, & de omni militia expulisse. Item ex Ruffino, qui lib. 10. histor. cap. 32. vbi de Iuliano ait, militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus, iubet. & lib. 11. cap. 2. dicit, Valentinianum à Deo recepisse imperium, quia pro eius fide, tempore Iuliani, militiæ cingulum spreuerat.

Quoniam ergo tunc quidam Christiani milites ardore fidei cingulum abiiciebant, malentes potiùs sine honore, quàm sine fide viuere; deinde autem seducti à Diabolo, iterum ambiebant cingulum, parati fidem negare; ideò Concilium in hos tam seueram pœnitentiam constituit. Hæc ita esse patet; Primo, ex Theodoro
D Balsamone, & Zonara, qui ita exposuerunt in commentariis horum canonum. Secvndo, ex Ruffino, qui lib. 10. hist. cap. 6. enumerans canones Nicæni Concilij, hunc ita ponit: *Qui propter confessionem militiam abiecerant, &c.* Tertio, ex ipso canone; nam toto canone agitur de lapsis; & primùm quidem iis, qui ob metum vitæ, aut opum amittendarum lapsi fuerant, negando fidem, iniungit Concilium pœnitentiam decem annorum; deinde iis, qui militiam ambierant, quam pro fide contempserant, iniungit tredecim annorum pœnitentiam, quia nimirum isti grauius lapsi erant: priores enim simpliciter negauerant, isti autem post gratiam cōfessionis negauerant, in quo maior ingratitudo erga Deum inuenitur.

SEXTO, profert Hermannus Concilium ARELATENSE II. in cuius secundo canone sic dicitur: *Assumi aliquem ad sacerdotium, in vinculo coniugij constitutum, nisi fuerit promissa conuersio, non oportet.* Hic duos errores notat Hermannus Hamelmannus. VNVM, quòd non liceat Sacerdotibus vti suis vxoribus, cùm id sit contra Concilium Gangrense, in cuius can. 4. excommunicantur ij, qui nolunt interesse sacrificio, quod offertur à Presbytero coniugato. Est autem Gangrense Concilium receptum à Leone IV. dist. 20. canon. De libellis. Immò etiam contra Concilium NICÆNVM, in quo approbata est sententia Paphnutij, qui censuerat, non debere prohiberi Ecclesiasticos à consuetudine cum propriis vxoribus, vt patet ex Socrate lib. 1. cap. 8. ex quo sequitur, necessariò errare Concilium Arelatense, vel Concilium Gangrense, & Nicænum. ALTERVM errorem notat in illa voce; *Conuersio*, non enim conuertimur nisi à malo; qui ergo iubet coniugatum conuerti, coniugium damnat, quę est hęresis damnata in eodem Gangrensi Concilio, can. 1.

RESPONDEO, illa Concilia non pugnare inter se, nec vllum eorum errasse; nam Concilium Gangrense edidit canones contra eos, qui putabant, nuptias, & esum carnium absolutè esse mala, & à Diabolo, quę fuit hæresis Manichęi, & postea Eustathij Sebasteni, contra quem Gangrense Concilium celebratum est. Quia ergo hæretici isti ita horrebant nuptias, vt etiam Presbyteros, qui vxores habuerant, etiamsi iam eas non haberent (saltem quasi vxores) ferre non possent; ideo Concilium etiam istum canonem addendum putauit. Vnde in ipso canone sic habemus: *Quicunque discernit, à Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oportet, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.* Vbi vides agi de eo, qui habuit vxorem, non qui habet.

Ad illud de Concilio Nicæno suprà respondemus, non fideliter narratam esse historiam à Socrate. ac, vt alia nunc argumenta prætermittamus, id satis colligitur ex isto Concilio Arelatensi; hoc enim Concilium celebratum est mox finito Nicæno Concilio, & in eo recepti sunt canones Nicæni, vt patet ex eo, quòd ferè omnes in hoc Concilio repetuntur. Cùm ergo etiam istum hìc inueniamus, sine dubio, vel hic etiam fuit in Concilio Nicæno, vel saltem non est ei contrarius; nulli enim vnquam Catholici repugnauerunt Nicæno Concilio.

Ad vltimum dico, conuersionem non solùm dici à statu malo ad bonum, sed etiam à bono ad meliorem; quare Gregorius lib. 2. epist. c. 100. vocat conuersionem, professionem Monachatus, & exstat titulus in Iure canonico de conuersione coniugatorum.

SEPTIMO, profert HERMANNVS Hamelmannus Sirmiense Concilium, quod videtur receptum, quia damnata est in eo hæresis Photini, & tamen apertè in eo Concilio confirmata est hæresis Ariana. Idem dici potest de Sardicensi, quod receptum est à Leone IV. dist. 20. can. De libellis. Et tamen beatus Augustinus libro 3. contra Cresconium, cap. 34. dicit: *Disce, inquit, quod nescis, Sardicense Concilium Arianorum fuit, &c.*

RESPONDEO, hæc argumenta procedere ex ignorantia historiarum; multæ siquidem confessiones editæ sunt in Concilio Sirmiensi, præter Photini damnationem, aliæ Catholicæ, aliæ hæreticæ, vt nos suprà docuimus, & perspicuum est ex Hilario in libro de Synodis. Sardicense autem mox in duas partes diuisum fuit, & quidem vna pars, quæ erat Occidentalium CCC. Episcoporum, cum quibus etiam erant Legati Iulij Papæ, pro fide Catholica & Athanasio restituendo fuit, vt patet ex Hilario lib. de Synodis, & ex Athanasio in Apologia secunda, atque hanc partem confirmauit Leo IV. Altera pars fuit Orientalium LXX. Episcoporum, qui seorsim conuenientes fidem Catholicam, & Athanasium damnauerunt. Et de hac loquitur Augustinus, qui etiam non videtur legisse aliud ex Concilio Sardicensi, quàm id, quod Orientales miserant ad Africam, vt vnirent sibi Donatistas.

OCTAVO, profert idem HERMANNVS Hamelmannus Concilium LAODICÆNVM, in cuius primo capite statuitur, vt secundum indulgentiam reddatur communio iis, qui secundis nuptiis iuncti sunt: Ex quo videtur, Concilium antea abstulisse communionem iis, qui secundò vxorem duxerant, & postea illam eis reddere condonando peccatum; id enim significat, secundùm indulgentiam.

Respondeo PRIMO, fortasse loquitur Concilium de iis, qui in secundo Matrimonio adhibent solennitatem, vt diximus de Concilio Neocæsariensi. SECVNDO dico, Concilium non errasse, etiam si loquatur de secundo Matrimonio, sed errorem potius correxisse; apparet enim ex hoc loco, aliquos Episcopos particulares, ex zelo, non secundum scientiam, negasse communionem bigamis, quorum errorem Concilium corrigit, & iubet bigamis communionem restitui; nam etiam ideo initio canonis vocat nuptias bigamorum liberas & legitimas. Illud verò, *Secundum indulgentiam*, sumptum est ex Paulo, 1. Corinth. 7. qui ait; Vsum coniugij se non imperare, sed indulgere. vt ergo Paulus cùm ait, se indulgere vsum coniugij, non vult dicere, se ignoscere peccatum, sed se concedere minus bonum, quamuis optaret maius bonum ab illis teneri; ita Concilium hoc dicit, se indulgere secundas nuptias, id est, concedere, vt minus bonum, quamuis cuperet magis eligi viduitatem, quæ est bonum quoddam excellentius coniugio.

Nono, profert Hermannus Hamelmannus Concilium secundum generale, in cuius canone 5. duo inueniuntur errores, pugnantes cum aliorum Conciliorum decretis: Vnus est, quòd primatus Ecclesiasticus sit Romani Pontificis: Alter, quòd post Romanum Pontificem debeat esse immediatè Episcopus Constantinopolitanus; quæ duo iterum renouata sunt in Concilio Chalcedonensi, act. vltima. Primus error pugnat cum Concilio Nicæno, in cuius can. 7. tribuitur primatus Episcopo Hierosolymitano; & cum Concilio III. Carthaginensi, capite vicesimo sexto, vbi decernitur, neminem debere vocari Principem Sacerdotum, aut summum Sacerdotem. Secundus error pugnat cum Concilio Nicæno, can. 6. vbi tribuitur secundus locus Alexandrino, tertius Antiocheno Episcopo, quem canonem frequenter citat Leo I. in epist. 53. 54. & 55.

Respondeo, primum non esse errorem, nec pugnare cum vllo Concilio. Quod autem adducit Hermannus ex can. 7. Concilij Nicæni, nihil valet; ibi enim tribuitur Hierosolymitano Episcopo aliquis honor, non tamen primatus in omnem Ecclesiam; immò apertè subiicitur in eo Concilio sedes Hierosolymitana, non solùm sedi Romanæ, Alexandrinæ, & Antiochenæ, sed etiam Cæsariensi, quæ Palæstinæ Metropolitana sedes erat, vt patet tum ex can. 6. & 7. ipsius Concilij, tum ex Leone locis notatis, & ex S. Hieronymo in epist. ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani. Quod verò addit ex Concilio Carthaginensi, adhuc magis est impertinens; nam Concilium illud nationale fuit, nec ferebat leges vniuersæ Ecclesiæ, sed tantùm Episcopis Africæ; itaque nō prohibuit, nec potuit prohibere, ne Romanus Pontifex diceretur Princeps Sacerdotum, vel summus Sacerdos, sed tantùm ne ita appellaretur vllus Metropolitanus Africæ.

Secundus error nō propriè potest dici error, decretum enim illud de honore sedium, sicut à Concilio Nicæno factum fuerat, ita poterat ab alio simili Concilio mutari; tamen quia sine iusta ratione mutabatur à Concilio Constantinopolitano, & postea à Chalcedonensi; Pontifices Romani Damasus & Leo illud probare noluerunt, neque eorum Pontificum temporibus decretum illud executioni mandatum est, vt patet ex Leone epist. 53. ad Anatholium, vbi loquens de decreto Concilij Constantinopolitani: *Frustrà*, inquit, *quorundam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negauit effectum.* Et in epist. 55. ad Pulcheriam, loquens de decreto Concilij Chalcedonensis: *Consensiones*, inquit, *Episcoporum, Canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.*

Decimo, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Carthaginense III. can. 47. vbi numerātur in canone Scripturarū aliquot libri Apocryphi, vt Tobias, Iudith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæi, contra auctoritatem Concilij Laodiceni, capite vltimo, vbi isti omnes libri reiiciuntur à canone.

Respondeo inprimis, Concilium Carthaginense esse maioris auctoritatis, quàm Laodicenum; tum quia posterius, tum etiam quia nationale fuit, Episcoporum XLIV. & præterea confirmatum à Leone IV. dist. 20. can. De libellis; Laodicenum autem fuit prouinciale Episcoporum XXII. & non confirmatum à Pontifice. Itaque hîc posset habere locum, quod ait Augustinus, Concilia priora emendari à posterioribus. Dico tamen Secundo, neutrum Concilium errasse. Nam Concilium Laodicenum posuit in canone eos libros, de quibus Episcopi eius Concilij certi erant, alios autem omisit, non quidem negans, eos esse canonicos, sed nolens rem dubiam definire; Concilium autem Carthaginense re magis discussa definiuit id, quod prius Concilium reliquerat sub dubio.

Vndecimo, profert Concilium Toletanum I. in cuius canone 17. scribitur, posse admitti ad communionem eum, qui concubinam habet, modò non sit vxoratus, & est hoc Concilium iussu Leonis I. celebratum, vt patet ex cap. 21. Respondeo, hoc loco concubinam vocari vxorem ductam sine dote, & externa solennitate, vt rectè à Gratiano notatum est, dist. 34. canon. Omnibus; quod est conforme Iuri ciuili, vt patet ex Nouella 18. Iustiniani. Quomodo Genesis 25. Agar & Cethura dicuntur concubinæ Abrahæ, quæ tamen veræ vxores erant, vt patet ex Genesi 16. de Agar, & Gen. 25. de Cethura.

At obiicies, quia beatus Leo, qui hoc Concilium fieri iussit, & probauit in epistola 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. loquens de vxore & concubina, dicit; Concubinam non esse verè vxorem, neque coniunctionem cum ea esse Sacramentum, vel Matrimonium; & propterea eam mulierem, quæ nubit viro habenti concubinam, non peccare, quasi nubat homini coniugato, quia vir habens concubinam, non potest vocari coniugatus. Respondeo, Leonem aliter accipere nomen concubinæ, quàm Patres eius Concilij acceperint; ipse enim vocat concubinam eam, quæ assumitur ad consortium thori, sine mutuo consensu perpetuò viuendi; Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo cōsensu, sed priuatim expresso, non per publica instrumenta.

At, inquies, si Leo fuit auctor huius Concilij, quomodo absolutè negauit, concubinam dici posse vxorem? Respondeo, Leonem non fuisse auctorem totius Concilij, sed tantùm vltimi canonis. Initio enim Concilij dicitur, Con-

cilium hoc congregatum tempore Honorij & Archadij Imperatorum, quo tempore nondum erat Pontifex Leo; ipse enim creatus est tempore Theodosij Iunioris, triginta tribus annis post mortem Archadij, vt patet ex Chronico Prosperi. Deinde in vltimo capite ponitur quædam explicatio fidei, quę dicitur facta iussu Leonis Papæ. quæ non possunt cohærere, nisi dicamus Concilium Toletanum habitum fuisse ante tempora Leonis; sed postea, tempore Leonis, factam fuisse illam explicationem fidei, & annexam eidem Concilio, quia iidem Episcopi huic explicationi subscripserunt, qui antea in Concilio fuerant. & certè magna coniectura huius rei esse potest, quòd videamus, ante illam explicationem fidei poni Episcoporum subscriptiones, quibus finitur Concilium; & deinde rursum alias eorundem subscriptiones post illam explicationem fidei. Itaque S. Leo non confirmauit, nisi vltimum illum canonem suo tempore factum.

A

Dvodecimo, profert Hermannus Hamelmannus Concilium VVormatiense, in cuius canone tertio inuenitur exploratus error. Iubentur enim fures occulti explorari per sacræ Eucharistię perceptionem. quem esse errorem docet beatus Thomas parte tertia, quęstione octogesima, art. 6. ad 3. Respondeo, Concilium fuisse prouinciale, non confirmatum, immò potius reprobatum, quoad illum canonem, à summis Pontificibus, vt ibid. B. Thomas ostendit.

B

Decimo tertio, proferunt alij canones VI. Synodi; illi enim canones videntur recepti; nam Adrianus I. in epistola ad Tharasium, quæ est in secunda actione VII. Synodi, dicit, hos canones diuinè & legaliter prædicatos. Item Nicolaus I. epistola ad Michaëlem & Innocentius III. cap. A multis, extra de ætate ordinandorum, & VII. Synodus act. 2. 3. 4. 5. & 6. his canonibus vtuntur. At inueniuntur in his canonibus magni errores; nam canone 2. recipitur Concilium sub Cypriano de rebaptizandis hæreticis, quod erroneum fuisse probat Augustinus passim in libris septem de Baptismo. item canone 72. iudicantur irrita, & soluenda coniugia Catholicorum cum hęreticis, qui est expressus error; etsi enim peccat Catholicus ducens hæreticam vxorem, & contrà; tamen Matrimonium est Sacramentum propter characterem Baptismi, quem hæreticus retinet, & ideo tale coniugium solui non potest.

C

Respondeo, non solùm hos duos, sed etiã multos alios canones esse erroneos in istis canonibus, sed non sunt editi isti canones ab vllo legitimo & probato Concilio. Constat enim ex Tharasio in VII. Synodo, act. 4. hos canones non esse editos à VI. Synodo, quæ fuit tempore Agathonis, & Constantini, sed post multos annos tempore Iustiniani II. Imperatoris, cui Concilio non adfuit Romanus Pontifex, nec per se, nec per Legatos, neque postea Concilium confirmauit, sed apertè reprobauit, vt testatur Beda in libro de sex ętatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus in vita eiusdem Iustiniani, & Platina in vita Sergij.

D

Ad verba Adriani respondeo, illum solum recitare sententiam Tharasij, nec refellere, quia ille canon 82. de picturis, vtilis erat eo tempore ad quæstionem de qua agebatur. Ad Nicolavm respondeo, verba eius esse pro nobis; dicit enim, se citare illum canonem Græcorum, quomodo Paulus citauit verba Ethnicorũ Poëtarum. Ad Innocentivm dico, eum nihil ibi definire de his canonibus, sed tantùm citare vnum canonem ex istis; quòd autem citauerit nomine VI. Synodi, factum est, vel quia sic vocantur communiter, licet verè non sint; vel quia Innocentius ex Gratiano, dist. 32. can. Si quis. hunc canonem accipit, Gratianus autem sæpe in hac parte errauit, tribuens opera iis, quorum non sunt. Ad VII. Synodum dico, semper citari hos canones à priuatis hominibus in ea Synodo inter disputandum, non tamen aliquid definiri à tota Synodo; nam definitio Concilij habetur actione 7. tantùm, ibi autem nulla fit mentio horum canonum. Vide F. Turrianum in libro de VI. Synodo, & ea quæ nos disseruimus de his canonib. lib. 2. de Pontifice, cap. 14.

Proferunt Decimo qvarto Hermannus Hamelmannus lib. 3. prolegom. capite vltimo, Caluinus lib. 1. instit. cap. 11. §. 14. & sequentibus, & lib. 4. ca. 9. §. 9. necnon Magdeburgenses Centur. 8. cap. 9. Synodum VII. Nicænam II. quam dicunt pugnare cum duobus Conciliis: vno priore, id est, Constantinopolitano, sub Constantino Copronymo: altero posteriore, Francofordiensi, sub Carolo Magno; ita vt siue sit sequenda regula beati Augustini lib. 2. de Baptismo, cap. 3. qui vult priora Concilia à posterioribus emendari, siue regula sancti Isidori apud Gratianum distinct. 50. canone, Domino sancto, qui docet, antiquiora Concilia recentioribus anteponenda; necessarium sit hoc Nicænum esse reiiciendum.

Quod pugnet Nicænum secundum cum antiquiore Constantinopolitano, patet ex ipso Nicæno II. act. 6. vbi fatentur Patres tempore superioris Imperatoris definitum fuisse in Concilio Constantinopolitano, imagines non esse vllo modo colendas; quod verò pugnet cum Concilio Francofordiensi posteriore, in quo etiam Legati Romani Pontificis fuerunt, probant aduersarij. Primvm ex Adone, Aimonio, Abbate Vrspergensi, Platina, aliisque historicis, qui vbi loquuntur de temporibus Caroli & Adriani, dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam VII. Synodum Græcorum. Secvndo, probant ex libris quatuor Caroli Magni, qui nuper prodierunt, id est, anno M.D.XLIX. iis enim libris Carolus Magnus totis viribus

contra imagines & VII. Synodum pugnat, & ibidem legimus, hos ipsos libros in Francofordiensi Synodo approbatos.

Respondeo, Nicænam Synodum cũ nullo legitimo Concilio pugnare. Ac primùm, quòd attinet ad Constantinopolitanum sub Imperatore Constantino Copronymo, constat illud non fuisse generale, nec legitimum vllo modo, cùm in eo non interfuerit Romanus Pontifex, nec per se, nec per Legatos: vt Ioannes Zonaras & Cedrenus referunt in vita Constantini Copronymi, & idem fatentur Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. colum. 551. sine Pontifice autem Romano non posse œcumenica Concilia celebrari, patet ex regula Nicæni Concilij, quæ est apud Socratem lib. 2. cap. 13. Quid, quòd nec adfuerunt tres alij præcipui Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, vt ex eisdem Zonara, Cedreno, & Magdeburgensibus patet. Quomodo ergo generale Concilium dici potest, cui neque Oriens, neque Occidens, neque Meridies consensit, sed pauci dũtaxat Episcopi ex Aquilone? Denique, quotquot exstant historici, tum Græci, vt Zonaras, Psellus, Photius, Nicetas, Cedrenus; tum Latini, vt Rheginò, Sigebertus, Ado, Paulus Diaconus, Vrspergensis, aliiq; permulti; omnes Concilium hoc vel apertè reprehendunt, vel inter Concilia Ecclesiæ non numerant.

De Concilio autẽ Francofordiensi, quo præcipuè nitũtur aduersarij, dico tria. Primo, quidquid illud Concilium definierit, non esse magni faciendum; nam sine dubio illi anteponendum est Concilium Nicænum II. quod certũ est fuisse vniuersalius, antiquius, & sine controuersia à summo Pontifice approbatum. Nam constat ex ipso Cõcilio, adfuisse Legatos Papæ Adriani, & rursum approbatum à Leone III. patet ex Iuone 4. part. cap. 147.

Dico Secundo, si verum est ꝙ dicunt Centuriatores Cent. 8. cap. 9. col. 639. nihil nobis eam Synodum obesse; nam ipsi dicunt, Synodo Frãcofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum & Legatos eius; at certum est, Synodũ, cui repugnat Romanus Põtifex, nullius esse auctoritatis, vt patet, tum ex Gelasio, in tomo de vinculo anathematis, tum experientia. Nulla enim Synodus vnquam habita est legitima, cui Roman. Põtifex repugnauerit. Quid, quod ipsa Synodus Francofordiensis hoc ipsum docet; nã vt ex Carolinis libris patet, Synodus Francofordiensis decreuit, iudicium vltimum controuersiarum ad Romanum Pontificem pertinere, & hoc præcipuo argumento refellit Synodum septimam, quia existimauit sine auctoritate Romani Pontificis celebratam; Ergo Synodus Frãcofordiensis testimonio Magdeburgensium seipsam destruit.

Præterea ibidem Magdeburgenses dicunt, Synodum Nicænam ab Adriano confirmatam,

A Concilium autem Francofordiẽse reprobat Synodum factam sine Papæ auctoritate; ergo iudicio Magdeburgensium, non est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concilio Frãcofordiensi. Denique, ibidem docent Magdeburgenses, in Synodo Francofordiensi non esse definitum, vt imagines tollantur è templis, sed vt in templis quidem maneant, at non adorentur; cur ergo ipsi è templis imagines tollũt? cur frangunt? cur non seruant Francofordiense decretum? Ex quo etiam refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordiẽsi decretum, vt imagines delerentur. at è contrario Synodus Francofordiensis,

B testimonio librorum Carolinorum, Hincmari, & ipsorum Magdeburgensium, anathema dixit iis, qui imagines delere volunt. Præterea, res ipsa idem ostendit; nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Epicoporum omnium, & Regis potentissimi? non esse autem factum, certo certius est; nulli enim historici id referunt; immò Ionas Aurelianensis, tanquam rem nouam, & sacrilegam refert, quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

Tertio dico, rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi: nam antiqui auctores non sibi con-

C stant. nam inprimis ipsum decretum Frãcofordiense, quod citatur præfatione librorum Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatã Synodum, quæ Constantinopoli conuenerat, & imagines adorari iusserat. Vbi cùm nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines; at cùm dicit, ibi decretum, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ, pro imaginibus adorandis. vbi cùm nominat Constantinopolim, & dicit, à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, vide-

D tur loqui de Synodo hæreticorum; cùm autem dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est Metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

Iam verò Hincmarus Remensis, cap. 20. libri contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Nicææ cõuenerat, sine Papæ auctoritate, vbi etiam duo contraria coniungit, vt patet. Aimonius lib. 4. cap. 85. de gestis Francorum, & Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCC. XCIII. scribunt, in Synodo Francofordiensi damnatam septimam Synodum Græcorum, quæ conuenerat Constantinopoli sub Constantino & Irene.

Vbi

Vbi etiam ipsi contraria iungunt inter se. Multi autem historici recentiores dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci septimam generalem dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis 2. libr. 1. Sabellicus lib. 8. Enneadis 8. Paulus Aemilius lib. 2. de gestis Francorum.

Propter hanc confusionem Alanus Copus Dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordiensi solùm damnatam Synodum Constantinopolitanam hæreticam, Nicænam autem non solùm non damnatam, sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed tamē suspicor esse falsam.

B Primo, quia libri illi Carolini licet falsò inscribantur Carolo, vt dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus I. & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, & acta continere Synodi Francofordiensis. Id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt; quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit verè Nicæna II. dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

Secundo, quia auctores antiqui omnes côueniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII. quæ decreuerat, imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alij passim docent; dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

C Tertio, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII. Synodo, id est, de Synodo Constantinopolitana contra imagines, certè meminissent etiam in suis historiis Synodi Nicænæ verè VII. at non meminerunt vllius Concilij VII. nisi istius, quod reprobatum dicunt. Neque obstat, quòd libri Carolini, vt Abbas Vrspergensis & Aimonius dicunt, reprobant Synodum Constantinopoli habitam; nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiā Aimonius: auctor autē eorū librorū vel lapsu memoriç, vel ex imperitia posuit Constantinopoli pro Nicæna; nam alioqui cùm dicat, Synodum celebratam in prouincia Bythiniæ, vbi Nicæa est, non Constantinopolis, satis indicat, se de Nicæa loqui, & similiter Abbas, & Aimonius cùm dicant, Synodum celebratam sub Constantino & Irene, clarè demonstrant se loqui de Nicæna Synodo, etiamsi per errorem nominent Constantinopolim.

D Neque etiam obstat, quod Hincmarus & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiensi fuisse coactam sine auctoritate Papæ, quod est falsum de Nicæna, & verum de Constantinopolitana. Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat; auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit, cum aliis multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi, vt mox dicemus.

Neq; obstat vltimò, quod Platina, Blondus, Sabellicus, & Paulus Aemilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus; nam inprimis isti omnes recētiores sunt; deinde, quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorum dictis; nam in Synodo Francofordiensi duæ Synodi reprobatæ fuerunt, nimirum Constantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginibus, vt patet ex libris Carolinis & ex Hincmaro, & fortasse hęc est caussa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Constantinopolim, cùm dicunt, Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordiensi.

Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi verè reprobatam Nicænam II. Synodū, sed per errorem, & materialiter, eo modo prorsus, quo olim Synodus Ariminensis damnauit homousion. Nam auctor librorum Carolinorum imposuit Synodo, duoq; mendacia illi obtrusit. Vnum mendacium fuit, in Synodo Nicæna, definitum fuisse, vt imagines adorarentur cultu latriæ. Alterum, decretum illud factum à Græcis sine consensu Papæ Romani. His duobus mendaciis pro veritate habitis, Synodus Francofordiensis reprobauit, & meritò, Nicænam Synodum, tāquam prophanam & illegitimam.

Quòd illa duo fuerint persuasa Concilio, patet ex ipsis libris Carolinis; nam in præfatione disertè habetur hoc modo: *Allata est in medium,* (scilicet in Synodo Francofordiensi) *quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habębatur, vt qui imaginibus Sanctorum, ita vt Deificæ Trinitati, seruitium, aut adorationem non impenderet, anathema iudicaretur, qui supra, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, & seruitutem eis impendere renuentes, contempserunt, atque consentientes, condemnarunt.* Hæc ibi. In ipso etiam opere introducitur Constantinus Episcopus Cypri, in Concilio Niceno anathema dicens iis, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur sanctissima Trinitas. En clarè primum mendacium.

Idem auctor clarè docet, ad summum Pontificem pertinere iudicium controuersiarum fidei, & ideo Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate careat.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt, reprobatam esse falsam Synodum, quæ decreuerat, imagines esse adorandas, sine dubio per illud Adorandas, intelligunt adorandas cultu latriæ; nam ipsi quoque docent, imagines esse venerandas, & tamen execrantur illam Synodum, quę iubet imagines adorari. Ado in Chronico anni D C. X C V I. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo Crucem osculari, & adorari solitam, & etiam in Chronico

anni

anni DCC.XVII. vocat imaginem venerãdam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosius Catholicus Imperator. RHEGINO lib. 1. Chronici, sub finem, agnoscit Crucis adorationem; & deturbationem imaginum per Leonem Iconomachum factam, scelus appellat. Ioannes AVENTINVS lib. 4. annalium, dicit, Carolo magno Imperatore designato, imaginem eius in templo ab omni populo veneratam, ipso præsente. ABBAS Vrspergensis in Chronico, inuehitur in Leonem Isaurum, & Constantinum Copronymum, propter imaginum deiectionem, eosq; vocat impios, & Antichristi præcursores; & è contrario Gregorium Papam laudat, & sanctum virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi & Sanctorum Imperatorem excommunicauit.

Quod autem verè mendacia sint, quòd Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quòd decreuerit imagines adorandas cultu latriæ, certissimũ est; nam in ipso Concilio Nicæno II. act. 2. recitatur epistolæ Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati Romani; deinde quod ad cultum attinet, in 1. act. Basilius Ancyranus, qui antea fuerat hæreticus, cùm resipisceret, & confessionem Catholicam ederet, toto Cõcilio audiente & probante, dixit se imagines quidem colere, non tamen latria, cùm ea soli debeatur Deo. Similiter Constantinus Episcopus Cõstãtiæ Cypri in VII. Synodo, act. 3. loquutus est. Similiter loquuntur etiam ceteri act. 4. & 7.

Neque mirum videri debet, quòd auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicæna Synodo paulò antè habita; nam si nunc Magdeburgenses & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honorib. planè, vt Deos, cùm tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concilium Latinum, & in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, disertè clament contrarium; quid mirum, si idem cõfictum sit de Synodo Græca, quam paucissimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

SI DICAS, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit & legitimũ, errare potuit. RESPONDEO, potuit errare, & errauit nõ in iuris, sed in facti quæstione, & propterea non mirũ si errare potuit; nam non consenserunt Legati Romani, vt Magdeburgenses dicunt. Papa autem non solùm non consensit, sed etiam refutauit Francofordiense decretum, vt patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, vbi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

Quod autem ex libris Caroli adferũt, in quibus præcipuum firmamentum caussæ suæ constituunt; Dico, eos libros, neq; esse Caroli, neq; eiusmodi, quibus vlla fides haberi possit.

Quòd Caroli non sint, probatur PRIMO, quia

A exstat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri isti accuratè refelluntur. ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur, libros istos ab aliquo hæretico compositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui exstat in 3. tom. Conciliorum, cùm aliunde, tum etiam ex Iuone intelligi potest, qui multa ex hoc libro nomine Adriani in quartam partem sui decreti transtulit.

SECVNDO, constat ex historiis Græcorum & Latinorum, vt Zonarę, & Cedreni in vita Leonis Isauri, necnõ Pauli Diaconi in vita eiusdem, Romanos Pontifices Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse, atque in eos tandem imperium
B transtulisse, ea de caussa præcipuè, quòd Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinarentur; cùm è contrario Francorum Reges in fide antiqua constantes essent; Quomodo ergo verisimile est, Carolum Imperatorem eadem hæresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Sed verba ZONARÆ audiamus: *Igitur,* inquit, *Papa Gregorius deserta Imperatoris obedientia ob peruersam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cùm prius sæpe dedisset operam, vt Leonem per literas ab odio Dei reuocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret.* Et infrà in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa*
C *mortuo, Leo suffectus est, vir reuerendus & honorabilis, qui cùm se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato.* Nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impiis Ecclesiæ Constãtinopolitanæ gubernatoribus, & pacem cum Francis fecit.

TERTIO, scribit IONAS Aurelianensis lib. 1. de cultu imaginum (floruit autem Ionas tempore Ludouici Pij Caroli filij) Claudium Taurinensem eius hæresis patronum toto tempore, quo vixit Carolus, nunquam fuisse ausum mutire. Idemque ibidem, virum piissimum, ac sanctę memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant
D hæresim suam prædicare; si defensores imaginum Carolum vt pium ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

QVARTO, scribit Paulus Aemilius lib. 2. hist. Francorum, necnon Rhegino in Chronico, in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem, Caroli Magni patrem, Græcorum errorem cõtra sacras imagines Imperatoris Græci Legatis præsentibus, confutasse; ex eodem quoque Paulo constat, non diu postea ad Concilium, quod Romæ Stephanus Papa celebrauit contra eundem Grecorum errorem, misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim. ex pręcipuis regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissi-

stianissimum Principem in Iconoclastam transformare nituntur? præsertim cum Paulo Aemilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses Cent. 8.cap.9.col.570.

Qvinto, constat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis, & carminibus, immò ex ipsis rebus gestis, Carolum & Adrianum semper coniunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quàm piè descriptũ, apud Onuphrium in additione ad Platinam, cuius hoc est initium.

Hic pater Ecclesiæ, Romæ decus, inclytus auctor
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir, cui vita, Deus; pietas, lex; gloria, Christus;
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infrà:

Post patrem Carolus lacrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modo plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo teneas regna beata poli.

Num credibile est igitur, Carolum alterius religionis ac fidei fuisse, quàm Adrianum? & in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse, cùm eum tantopere coluerit, & post obitum laudarit?

Denique certum est, Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem & ingeniosum fuisse, libri autem isti hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse videntur. Nam Constantinopolim vrbem notissimam in Bithynia esse dicit, cùm nemo nesciat esse in Thracia, nisi fortè quia frequentes ibi terræmotus fiunt, solum mutauerit. Deinde, Concilium pro cultu imaginum Constantinopoli celebratum asserit, cùm tamen Nicææ celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. Et, quod grauius est, per calumniam & mendacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerunt, & interdum quæ aduersarij dixerant, quale est illud, quod Eucharistia sit imago corporis Christi, quod non solùm Patres Nicæni non defendunt, vt iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt. Vnde accepit Calvinvs alterius mendacij occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant, vnam solùm imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atq; hoc dictum Pseudo Carolus Nicenę Synodo tribuerat; Caluino placuit, ita rem totam immutare, ac dicere: *Ceterùm ne suo solenni, plaudite, fabula careat, additur clausula* (nimirum à Cõcilio Nicæno) *Gaudeant & exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt.* Quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest, vt voluerit imaginibus sacrificium offerri, vt disertè in act.7. declarauerit, non veram latriam, sed honorariam tantùm adorationem imaginibus deferri.

Accedat postremò, quod liber iste tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia; prodiit enim repentè in lucem, nec scitur quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repertus, nec habet nomen auctoris, nec impressoris, nec loci, vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum.

Sed esto, sit liber Caroli Magni, quid tandem aduersarij obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri disertè oppugnat omnia ferè dogmata Caluinistarum; apertè enim docet, ad Romanum Pontificem pertinere vltimum iudicium de controuersiis fidei, & eum non à Conciliis, sed à Deo ipso primatum habere. idem vult exorcismum adhiberi in Baptismo, templa dedicare certo ritu, orandum esse pro defunctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerandas, Chrismatis, aquæ, salisque benedicti vsum in Ecclesia retinendum, in Eucharistia verè esse corpus Christi, idque adorandum, & tanquam verum ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios.

Si ergo volunt nos credere huic auctori, cùm docet Nicænam Synodum errasse, credant eidem ipsi, cùm asserit tam multa, quæ iam enumerauimus. Quod si etiam constaret, Carolum ipsum hunc librum scripsisse, & in omnibus cum Caluinistis conuenire, quid haberent aliud, quàm testimonium vnius hominis laici, & militis? quod opponere velle Concilio generali Episcoporum, stultitia est manifesta. Nam, vt rectè ait Damascenus orat. 2. de imaginibus, Christus non commisit Ecclesiam Regibus & Imperatoribus, sed Episcopis & Pastoribus.

Decimo qvinto, proferunt Concilia duo inter se contraria, quibus tamen præfuerunt Romani Pontifices. Nam Concilium Romanum sub Stephano VII. irritauit omnia acta Formosi Papæ prædecessoris sui; deinde Concilium Rauennense sub Ioanne IX. irritauit acta Concilij sub Stephano, & approbauit acta Formosi. Vide Sigebertum in Chronico anni DCCCC.III. Matth. Palmerium in Chronico anni DCCC.XCIX. & Platinam in vitis horum Pontificum. Respondeo, quæstionem fuisse de facto, id est, an Formosus fuisset verus & legitimus Papa; & quia Stephanus malè informatus, censuit eum non fuisse Papam, acta eius irritauit. Quia verò Ioannes postea re melius inuestigata, inuenit contrarium, correxit errorem Concilij prioris, iuxta regulam Augustini, qui dicit; Concilia priora aliquando emendari à posterioribus, nimirum in huiusmodi casibus particularibus.

Decimo sexto, proferunt Concilium Romanum sub Nicolao II. in quo definitum est, non solùm Sacramentum corporis Christi, sed etiam & ipsum verum Christi corpus tractari, & frangi manibus Sacerdotum, & fidelium dentibus atteri, vt patet ex can. Ego Be-

rengarius, de consec. dist.2. At hic est error manifestus cōtra resurrectionem gloriosam Christi, de qua dicit Apostolus: *Christus resurgens à mortuis, iam non moritur,* Rom. 6. Si enim corpus Christi verum frangitur, & teritur, certè corrumpitur & moritur.

Respondeo, nunquam fuisse quęstionem, an Christi corpus verè, vt est in se, frangeretur manibus, & dentibus tereretur; certum enim est, & semper fuit, Christi corpus incorruptibile nunc existens, non posse frangi & teri, nisi in signo siue Sacramento, ita vt dicatur frangi ac teri, cùm signum eius, id est, species panis frangitur, & teritur. At quæstio fuit, an signum, quod frangitur, & teritur, sit nudum signum, an verò contineat Christi corpus reuera. & quia Berengarius docuerat esse nudum signum, ideo Concilium constituens formam abiurationis huius erroris, voluit eum dicere, non solùm Sacramentum, sed etiam verum Christi corpus frangi, & teri. quorum verborum hic est sensus, non teritur, & frangitur nudum signum, sed etiam verum Christi corpus, id est, sed signum habens realiter coniunctum Christi corpus: siue, sed etiam verum Christi corpus ibi præsens existens, frangitur, & teritur, non tamen in se, sed in signo. Quomodo etiam intelligimus, cùm Chrysostomus homilia 83. in Matthæum, ait: *O quot,* inquit, *dicunt, vellem eius formam, eius calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

Decimo septimo, profert Hermannus Concilium Lateranense sub Innocentio III. in quo definitum est, habendum esse pro articulo fidei, panem & vinum in Sacramento transsubstantiari in corpus & sanguinem Christi; At in Concilio Ephesino dicitur anathema omnibus proferentibus aliud Symbolum.

Respondeo Primo, Lateranense Concilium non composuisse vllum Symbolum, sed tantùm definiuisse vnam quæstionem de fide, sicut fecerunt multa Concilia post Ephesinum. Secundo dico, Concilium Ephesinum dixisse anathema proferentibus aliud Symbolum, id est, contrarium Nicæno, non autem aliud, id est, nouum, & explicatius. Tertio dico, Concilium Ephesinum prohibuisse noui Symboli compositionem Episcopis, & Conciliis particularibus, non autem summo Pontifici, aut Concilio generali; nemo enim in parem, vel maiorem, habet præcipiendi auctoritatem.

Decimo octavo, proferunt Concilium Constantiense & Basileense; nam illud sess. 13. excommunicauit omnes communicantes sub vtraque specie, istud autem concessit vtramq; speciem Boëmis. Respondeo, quidquid sit de horum Conciliorum auctoritate, dico ea non pugnare inter se; nam Constantiense excommunicat eos, qui communicant sub vtraq; specie sine licentia Ecclesiæ. Sic.n. intelliguntur

A præcepta maiorū; non enim qui pręcipit, priuat se auctoritate dispensandi. Concilium autē Basileense dispēsauit cum Boëmis, eisq; licentiam dedit communicandi sub vtraque specie.

Vltimo, proferunt eadem Concilia Constantiense & Basileense, quæ statuunt Conciliū esse supra Papam, cuius contrarium habetur in Concilio Lateranensi, sess.11. sed de hac re infrà dicemus in fine huius libri.

CAPVT NONVM.

Soluitur obiectio, ducta ex ratione.

B Obiiciunt postremò eam rationem. In omni cœtu multitudinis sæpe accidit, vt maior pars vincat meliorem, igitur in Conciliis Ecclesiæ, vbi definiuntur omnia ad plura suffragia, facilè fieri poterit, vt contingat error. Deinde esto; Concilia legitima non possint errare, tamen quis nouit, an vllum fuerit vnquam legimum Concilium? Nec enim est Concilium legitimum, nisi Episcoporū fidelium; quis autem scire potest, an qui in Concilio conueniunt, habeant veram fidem, & veram ordinationem? Denique, in antiquis Conciliis conuenisse Episcopos ex multis prouinciis, quęstionem propositam diligenter examinasse, subscripsisse deinde sponte sua, non aliqua vi externa coactos, & alia eiusdem generis fecisse, quæ requiruntur
C ad legitima Concilia, vnde nouimus, nisi ex fide historicorum? At historici (diuinis exceptis) nō rarò mentiuntur, & certè non firmam & infallibilem fidem faciunt. Restat igitur, vt Conciliorum decreta sint omnia dubia.

Respondemus, in cœtibus humanis aliquando id accidere, vt maior pars vincat meliorem: in Concilio autem Ecclesiæ, vbi Spiritus sanctus præsidet: & vbi Christus est in medio eorum, qui in nomine ipsius congregati sunt, & vbi ille adest, cui dictum est ab ipsa Veritate: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* non est, quod tale aliquid timeatur; nam etiamsi maior pars resistat meliori, vt factum est in Concilio Ariminensi, & Ephesino II. tamen nunquam vincit; mox enim
D irritantur eiusmodi Conciliorum acta ab eo, cui conuenit ex officio fratres confirmare, quemadmodum in prædictis Conciliis Ariminensi & Ephesino II. factum videmus.

Ad Alteram obiectionem respondeo, non esse necessarium, vt sciamus Episcopos, qui ad Concilium conueniunt, habere veram fidem, & veram ordinationem, sed satis esse, si nō constet contrarium. Nam etiamsi summus Pontifex, quod fieri non posse credimus, & omnes Episcopi, qui ad aliquod generale Concilium à summo Pontifice conuocantur, essent corde hæretici, & sola externa professione Catholici, nec verè accepissent sacri ordinis inuisibilem characterem, sed nudam impositionem manuum;

tamen certi sumus, Deum nunquam permissurum, vt eiusmodi Concilium in decretis suis formandis erraret; assistit enim Concilio Spiritus sanctus, non tam propter ipsum Concilium, quàm propter Ecclesiam vniuersam, quæ diuino præcepto tenetur, Episcoporum sententiam non discutere, sed venerari. Itaque ne erraret Ecclesia vniuersa, diuina prouidentia faceret, vt etiam Concilium illud Episcoporum fictorum, vellet, nollet, verissimam fidem Ecclesiæ sequēdam proponeret. Proinde, vt conuentus aliquis Episcoporum legitimus sit, & dicatur; id solum requiritur, vt Episcopi illi conueniant, qui in Ecclesia ordinariè præsident, & Episcopi veri atque Catholici palàm ab omnibus habentur, quidquid sit de iis, quæ in cordibus eorum latent.

Quia tamen non solùm scimus Deo curæ esse salutem Ecclesiæ suæ, sed etiam ex Scripturis didicimus, Dei prouidentiam suauiter omnia disponere: propterea certò credimus, Deum non permissurum, vt in Concilio, quod ab Ecclesia legitimum creditur, conueniant Episcopi, aut omnes, aut pro maiori parte non legitimi, aut non Catholici; esset enim vehementer durum, ac violentum (etsi non impossibile Deo, qui etiam per iumentum aliquando corripuit Prophetæ insipientiam) vt Concilium totum hæreticorum, repugnante voluntate ac sententia, decretum Catholicum conderet.

Ad Postremam obiectionem quidā respondent, vt Vega in Conc. Trid. lib. 3. cap. 39. Concilium esse legitimum, fide Catholica teneri à fidelibus, nō quia id historici testantur, sed quia ipsum Concilium hoc definiuit; solent enim Concilia initiò actorum definire, suum conuentum esse legitimum, & in Spiritu sancto congregatum.

At profectò non videtur hæc solida responsio; Primvm, quia vetera Concilia non solebant initiò testari, suum conuentum esse legitimè, & in Spiritu sancto congregatum; Concilia verò quædam posteriora, vt Constantiense, Basileense, Lateranense, Tridentinum, & alia, id quidem testantur, sed non tanquam decretum aliquod formant de fide. Nusquam enim inuenitur inter canones propriè dictos, alicuius Concilij aliquis canon, quo definiatur illud ipsum Concilium esse legitimum, à quo canones illi conditi sunt. Secvndo, aut constat nobis aliunde Concilium aliquod fuisse legitimum, dū definire vellet, se esse legitimum, aut non cōstat. Si constat, frustrà conditur tale decretum; si nō constat, iam de ipso decreto dubitare incipiemus; si enim ambigo, an fuerit legitimum Cōcilium antequam definiret se esse legitimum, ambigo etiam, an non errauerit in eo ipso decreto, quo se legitimum esse pronunciauit.

Alii igitur respondent, Concilium aliquod esse legitimum iis, qui tunc adsunt præsentes,

A euidens esse posse sine alia probatione. Vident enim conuenisse in vnum Episcopos, qui habētur ab omnibus veri Episcopi, & conuenisse ex variis prouinciis, & vocatos ab eo, qui habet auctoritatem, & si quid aliud requiratur ad legitimum Concilium, id etiam videre possunt; nihil enim inuisibile, vt suprà diximus, requiritur. Posteris autem, vel absentibus, id ipsum est notum ex humana fide, sed certissima, & quæ euidentiæ naturali aliquo modo comparari possit. Nam exempli gratia, Nicænum Concilium fuisse legitimum, non solùm vnus aut alter historicus testatur, sed multi & varij scriptores eius temporis, & temporum consequentium, & Ecclesia, quæ nunc est, idipsum asserit, nec est, aut

B fuit, qui contrarium sentiat, aut senserit.

Quare, quemadmodum fuisse quondam Cōsulem Ciceronem, Iulium Cæsarem Dictatorem, Octauianum cum Antonio prælio nauali decertasse, & alia id genus, etsi ex fide humana pendeant, tamen adeò certa sunt, vt euidentiam quandam habere videantur: Sic etiam Concilia Ecclesiæ, quæ nos legitima fuisse dicimus, tot habent testimonia omnium ætatum, vt nihil dubitationis in animis nostris relinquant; quò minus credamus, talia fuisse, qualia dicuntur.

Quare cùm ex fide Catholica habeamus, Concilia legitima à summo Pontifice confirma-

C ta, non posse errare, & ex naturali euidentia, aut ex fide humana certissima sciamus, Concilium Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum I. & alia huiusmodi legitima, & à summo Pontifice approbata fuisse, id certè sequitur, vt huiusmodi Conciliorum decreta certa fide credamus. Vide, si placet, de hac re Melchiorem Cānum lib. 6. de locis, capite vltimo, in solutione decimi argumenti.

CAPVT DECIMVM.

Concilia particularia, non probata à summo Pontifice, non omnino certam fidem facere.

D Seqvitvr iam altera quæstio, num videlicet Concilia à summo Pontifice non confirmata, certam fidem faciant; quæ non est controuersa inter Catholicos & hæreticos, & vix etiam inter Catholicos; ideo rem totam breuiter explicabimus, ac primùm de Conciliis particularibus, deinde de generalibus agemus.

De Prouincialibus igitur duo ex communi sententia Catholicorum asserimus, posse eiusmodi Concilia absolutè errare, tamen magnæ esse auctoritatis, ita vt temerarium sit, eis non acquiescere. Quod eiusmodi Concilia possint errare, testis est Carthaginense Concilium sub Cypriano, quod fuit nationale, celeberrimum, legitimum, Episcoporum LXXXV. quorum plerique Martyres, aut Confessores erant, vt

patet ex epistola Cypriani ad Iubaianum, & tamen errauit. Secvndo, testis est quinta Synodus Romana sub Symmacho, vbi legimus, Concilia prouincialia, quia præsentiam Papæ non habent, valitudinem perdidisse. Tertio, Prosper in Chronico anni CCCC. XX. dicit, hæresim Pelagianam à Concilio Africano CC. XVII. Episcoporum damnatam, non prius ab Ecclesia totius orbis damnatam, quàm Zozimus Papa decreta Concilij illius probasset. Vnde etiam Augustinus lib. 2. retract. cap. 50. non dicit, hæresim Pelagianam à Conciliis Africanis, quæ particularia erant, damnatam, sed à Pontificibus Innocentio, Zozimo, cooperantibus Africanis Conciliis. Qvarto, cur Concilia generalia errare non possint, duplex est caussa præcipua; Prima, quia Concilium generale totam Ecclesiam repræsentat, & ideo ipso errante tota Ecclesia erraret; Secunda, quia Concilium generale non fit sine summo Pontifice, pro quo Christus orauit, vt non deficeret fides eius: At nulla harum caussarum locum habet in Concilio particulari.

Sed contrà Obiicies, nam cap. Ad abolẽdam, extra de hæreticis, excommunicantur omnes illi, qui iudicantur hæretici ab Ecclesia Romana, vel à Concilio prouinciali, aut diœcesano; Concilia igitur prouincialia & diœcesana faciunt dogmata de fide, alioqui non esset hæreticus, qui ea negaret.

Respondeo, duobus modis posse iudicari de hæresi; Vno modo, de ipsa hæresi secundum se, & quasi in abstracto, vt cùm quæritur, an sit hæreticum, hoc aut illud dicere; Altero modo, in ordine ad hominem hæreticum, vt cùm quæritur, an hic inciderit in hæresim ab Eccesia damnatam. Quamuis igitur Concilia prouincialia, vel diœcesana, non possint dogmata fidei constituere, tamen possunt iudicare, an aliquis inciderit in hæresim manifestam, sicut etiam iudicant inquisitores. Ad hunc finem collectum fuit Concilium Aquileiense tẽpore Ambrosij; nihil enim ibi definitum est, nisi Palladium quendam verum esse Arij discipulum, & de hoc videtur præcipuè agere caput illud, Ad abolendam, de hæreticis. Etsi enim hoc iudicium non sit infallibile, tamen sufficit ad excommunicandum.

Præterea Secvndo dico, posse etiam Concilia particularia censere de hæresi secundum se, quando res est facilis, & in qua omnes ferè Doctores conueniunt; quomodo Concilium Antiochenum olim iudicauit de hæresi Pauli Samosateni apud Eusebium lib. 7. histor. cap. 24. conuenerunt enim vndique Episcopi, non tanquam ad rem dubiam, sed tanquam ad manifestum lupum de ouili Christi eiiciendum. Etsi enim hoc iudicium non sit prorsus infallibile, tamen debent priuati homines acquiescere eiusmodi iudicio, etsi secus egerint, meritò excommunicantur, donec non iudicauerit aliter Apostolica sedes, vel Concilium vniuersale.

Denique Tertio dico, posse etiam Concilia particularia definire dogmata verè dubia, & eorum decreta esse firma, si id faciant ex commissione Apostolicæ sedis, vt fecerant Patres Concilij Arausicani II. & Toletani I. tempore Leonis I. & Synodi Complutẽsis, tempore Sixti IIII. de quo vide summam Conciliorum. Vel saltem si decisionem suam mittant ad Romanum Pontificem, & ab eo confirmationem accipiant; quomodo cõstat factum esse in Conciliis Mileuitano & Carthaginensi, ex Augustino epist. 90. 91. 92. 93. Immò credibile est, nullum Concilium particulare definiuisse aliquid de fide, sine approbatione Apostolicæ sedis. de his omnibus intelligi potest illud cap. Ad abolendam.

Quod autem Concilium particulare non expressè confirmatum, faciat argumentum adeò probabile, vt temerarium sit ei non acquiescere, planum est. Primo, quia in VII. Synodo, act. 3. & in VIII. Synodo, act. vlt. can. 1. honorantur Synodi locales, & suscipiuntur, nec fit mentio ibi confirmatorum, vel non. Secvndo, quia plurima horum Conciliorum, vt Toletana, Bracharentia, Arelatensia, Hispalensia, &c. videntur, ipso vsu Ecclesiæ quodammodo probata. Tertio, quia si aliquot sancti Patres casu in eãdem sententiã conuenientes, faciunt argumentum probabile, quantò magis L. aut LX. Episcopi simul conuenientes, & inuocato Spiritu, aliquid communi consensu statuentes?

CAPVT XI.

Concilia generalia, ante confirmationem summi Pontificis, errare posse, nisi Patres in definiendo sequantur Pontificis instructionem.

IAm verò de Cõciliis vniuersalibus variæ sunt opiniones. Parisienses enim, & illi omnes, qui docent, Concilium esse supra Papam, & aliqui præterea alij existimant, Concilia generalia legitima non posse errare, etiam ante confirmationem Pontificis. Contrarium docent alij, vt Caietanus in Apolog. parte 2. cap. 21. Turrecremata lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 38.

Nota duo. Primo, Legatos aliquando mitti ad Concilium cum instructione sedis Apostolicæ, sicut legimus factum in Concilio IV. VI. & VII. aliquando sine instructione, vt factum est in Concilio Tridentino. cuius ratio est, quia in illis primis Conciliis vna tantùm quæstio tractabatur, & ideo facilè poterat Pontifex explicare Legatis, quæ esset sententia sua de illa quæstione. At in Concilio Tridentino, tot quæstiones, & tam variæ tractandæ erant, vt non posset commodè eiusmodi instructio haberi.

SECVNDO nota, posse quatuor modis contingere, vt fiat generalis Concilij definitio. PRIMO, vt Patres consentiant, & definiant, dissentientibus Legatis Apostolicæ sedis. SECVNDO, vt definiant consentientibus Legatis, sed contra instructionem Pontificis agentibus. TERTIO, consentientibus omnibus, etiam Legatis, sed qui non habuerunt certam instructionem. QVARTO, consentientibus omnibus cum Legatis habentibus, & sequentibus Papæ instructionem.

Ac de PRIMO & SECVNDO modo nulla est difficultas. Constat enim talia Concilia errare posse; nam inprimis de facto errauit Concilium Ephesinum II. quod repugnantibus Legatis Papæ Leonis definire voluit, vt patet ex epistol. B. Leonis 24. & 25. &c. Item Concilium Constantinopolitanum tempore Nicolai I. errauit, cùm Legati Nicolai contra instructionem Papæ egerint, vt patet ex epist. Nicolai ad Patriarchas, & ceteros Episcopos Orientis, & ex Zonara in vita Michaëlis Imperatoris. SECVNDO, eiusmodi Concilia, non solùm non confirmata, sed etiam reprobata dici debent; idem enim est siue Pontifex expressè Concilium reprobet, siue Concilium agat contra Pontificis sententiam. Constat autem Concilia reprobata à Pontifice nullam habere auctoritatem, vt multis exemplis ostendit Gelasius in tomo de Anathemate, & in epistola ad Episcopos Dardaniæ. TERTIO, non possunt dici legitima Concilia, quæ pugnãt cum suo capite; & similiter quando consentiunt Legatis agentibus contra informationem; quia tunc Legati non agunt, vt Legati, cùm non agant nomine Pontificis; disertè enim D. Leo in epist. 45. ad Pulcheriam; & Agatho in epist. ad Imperatorem, quæ lecta est in 6. Synodo, act. 4. affirmant se non dare auctoritatem Legatis, nisi agant secundum sibi traditas regulas.

De TERTIO modo res est sub opinione. Ego tamen existimo tale Concilium posse errare, neque esse infallibile eius iudicium ante confirmationem Pontificis. PRIMO, quia sententia eius Concilij non est vltimum iudicium Ecclesiæ, & tamen si non posset errare, esset vltimum, & irretractabile iudicium. non esse autem vltimum iudicium horum Conciliorum, planum est. Nam eiusmodi Concilia ad Pontificem mittuntur, & Pontifex Concilium approbare potest, vel reprobare, vt patet ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ, & ex Nicolao in epist. ad Michaëlem, & ex praxi Conciliorum petentium confirmationem; de qua re Turrecremata lib. 3. c. 34. ac nominatim ex Bulla Pij IV. in qua confirmat Tridentinum Concilium.

Præterea SECVNDO, firmitas Concilij nascitur ex consensione, & coniunctione corporis cum capite. at caput nõdum aperuit sententiam suã; etsi enim Legati præsunt nomine Pontificis, tamen non sunt reuera Pontifices, nec sciunt, quæ sit mens Pontificis, nec habẽt illud priuilegium non errandi quod habet Pontifex.

A TERTIO, Concilium Basileense sessione 2. vnà cum Legato Pontificis communi consensu statuit, Concilium esse supra Papam, quod certè nunc iudicatur erroneum.

QVARTO, potest errare Concilium, quod aliquid definit contra instructionem Pontificis, vt de facto errauit Concilium Constantinopolitanum consentientibus etiam errori Legatis Nicolai I. ergo potest etiã errare, quando nulla habetur instructio; nam non tenentur Episcopi in Concilio sequi illam instructionem, alioqui non essent iudices, neque essent libera suffragia.

B At OBIICIVNT, eiusmodi Concilium est generale legitimum, & vniuersalem Ecclesiam repræsentans, ergo errare non potest. Respondet CANVS, Concilium non posse errare eo modo, quo Ecclesia non potest errare, id est, sicut Ecclesia non potest errare in iis, in quibus omnes de Ecclesia conueniunt, sic etiam Concilium non potest errare in iis, in quibus omnes de Concilio conueniunt. At CONTRA; nam Ecclesia potest errare quoad fidem personalem, & ideo in eo solùm non potest errare, in quo omnes conueniunt. At Concilium nõ potest errare in iudicio de fide, id est, in decreto formãdo. est autem verum decretum Concilij, quod C fit à maiori parte, alioqui nullum esset legitimũ Concilij decretum, cùm semper aliqui dissentiant. ergo Concilium absolutè dicitur errare, quando errat maior pars, quæ format decretum. Quare alia ratione soluendam esse obiectionem existimo.

DICO igitur, Concilium illud non posse errare, quod absolutè est generale, & Ecclesiam vniuersam perfectè repræsentat, eiusmodi autẽ Concilium non est, antequam adsit sententia summi Pontificis. Nam Episcopi ceteri repræsentant quidem corpus Ecclesiæ, & quod illi faciunt, corpus Ecclesiæ facere censetur; at Legati Papæ nõ ita repræsentant caput Ecclesiæ, id est, ipsum Papam, vt quod ipsi faciũt, absolutè censeatur fecisse Papa, alioqui nulla requireretur D confirmatio; sed solum repræsentant Pontificẽ, tanquam vicarij, & internuncij ipsius, qui ad ipsum referre debeant, cùm oriuntur dubia, & sententiam eius exspectare, & exequi. Itaq; tale Concilium cùm non repræsentet absolutè auctoritatem capitis, non nisi imperfectè totam Ecclesiam repræsentat.

Quod si quis omnino velit eiusmodi Concilium absolutè totam Ecclesiam repræsentare, is respondere poterit, Concilium generale non censeri prorsus absolutum, nisi post confirmationem Pontificis; cùm autem dicitur Conciliũ generale non posse errare, & eius decreta certã fidem facere, id esse intelligendũ, quando absolutũ fuerit penitus, & ab omnibus obsignatum.

Obiiciunt Secundo, quod Concilia dicunt anathema contrarium sentientibus, antequam confirmentur. Respondeo, illa quidem dicere anathema, sed intelligere illud vim habiturum, si fuerit à Pontifice confirmatum, sicut quando Iudex, à quo appellari potest, fert sententiam mortis in aliquem, intelligitur illum debere mori, nisi Princeps sententiam retractet.

De Qvarto modo vix dubium esse potest, videtur enim esse certum, tale Concilium non posse errare. primùm enim in tali Concilio inuenitur expressus consensus capitis, & membrorum, ac proinde totius Ecclesiæ, quæ sine dubio errare non potest; neque obest, quod instructio illa à Pontifice data non videatur definitiua sententia Apostolicæ sedis; nam quando Concilium consentit cum Pontificis sententia, formaturq; decretum à Legatis nomine Pontificis, tunc incipit esse sententia definitiua, & vltima, non solùm Concilij, sed etiam Pontificis, neque potest Pontifex eam retractare; nam certò intelligit, sententiam suam fuisse à Deo, quando à Concilio approbatur, vt dicit D. Leo in epist. 63. ad Theodoretum: *Quæ, inquit, Dominus nostro prius ministerio definierat, vniuersæ fraternitatis irretractabili firmauit assensu, vt verè à se prodire ostenderet, quod prius à prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis iudicium recepisset, vt in hoc quoq; capiti membra concordent, &c.*

Quod vt melius intelligatur, sciendum est, Pōtificem mittere solere Legatos instructos de sententia Apostolicæ sedis cum ea conditione, vt si Concilium consentiat iudicio Apostolicæ sedis, formetur decretum; sin minus, differatur decreti formatio, donec Romanus Pontifex cōsultus respondeat. Id quod patet ex Concilio Chalcedonensi, nam act. 3. cùm Concilium consensisset iudicio Pontificis circa depositionem Dioscori, mox Legati his verbis formauerunt decretum: *Sanctissimus ac beatissimus Papa, caput vniuersalis Ecclesiæ Leo, per nos Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli præditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, ac petra fidei, & cœlestis regni ianitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudauit, & ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.*

Deinde actione 16. cùm Concilium aliquid statuere vellet contra instructionem Pontificis, Legati dixerunt, debere prius id significari Apostolicæ sedi. quando ergo Concilium definit aliquid, sequens expressam sententiam Pontificis, idem est, ac si confirmatum esset.

Accedit ad hæc, quod Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quę habetur act. 3. dum petit confirmationem decretorum, apertè dicit, se scribere Pontifici, & petere confirmationem, quoniam præter decretum de fide contra Dioscorum, alia etiam quædam statuerunt sine expressa Pontificis sententia. itaque solùm petunt confirmationem eorum, quæ definierat

A præter Pontificis sententiam. Ipse etiam Leo in epist. 61. ad Concilium Chalcedonense, qua illud confirmat, indicat non fuisse opus sua confirmatione, nisi quia dubitabant aliqui, an reuera cum eius cōsensu factum fuisset decretum Concilij; qua etiam ratione confirmauit Pontifex multa alia similia Concilia, non quia errare potuerant, sed vt omnibus certius constaret, quæ Legati egerant, verè ex mandato expresso Pontificis egisse.

Denique in eiusmodi Conciliis, non exspectata alia confirmatione Pontificis, mox fit exequutio, id est, damnantur, qui contrarium sentiunt, vt manifesti hæretici, & deponuntur ab episcopatu, vel sacerdotio. Ita in Nicæno Concilio damnati sunt & in exilium acti sex Episcopi vnà cum Ario, vt scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 5. In Ephesino Concilio damnatus, & depositus est Nestorius, vt Euagrius testatur lib. 1. cap. 4. In Chalcedonensi, act. 3. depositus est Dioscorus, & act. 4. decem Episcopi Aegyptij iudicantur hæretici, quia nolebant acquiescere decreto prolato, act. 3. In Concilio VI. actione 8. & 12. damnatur & deponitur, & in exilium eiicitur Macharius Patriarcha Antiochenus cum aliquot suis discipulis, & action. 15. damnatur & deponitur Polychronius Presbyter. At si Concilia ista ante confirmationem Pontificis errare potuissent, non fuissent illi manifesti hæretici, qui ante confirmationem resistebant.

CAPVT XII.

An sit maior auctoritas Concilij, quàm Scripturæ.

Diximvs de auctoritate Conciliorum absolutè considerata; nunc de eadem dicendum est per comparatioem ad alia fidei principia, id est, ad verbum Dei scriptum, (nam de traditionibus eadem est ratio) & ad Pontificem. Et quidem hæretici huius temporis passim clamant, nos subiicere Scripturam Conciliis. Calvinvs libro 4. institut. cap. 9. §. 14. *Subiicere in eum modum, inquit, Dei oracula hominum censuræ, vt ideo rata sint, quia placuerint hominibus, blasphemia est indigna, quæ commemoretur.* Similia apud alios passim inueniuntur. Ceterùm hæc nō nostra blasphemia, sed ipsorum impostura est. Catholici enim Scripturam sacram non subiiciunt, sed anteponunt Conciliis; neque in hoc vlla controuersia est. quod si interdum Catholici aliqui dicunt, Scripturam pendere ab Ecclesia, siue à Concilio, non intelligunt quoad auctoritatem, & secundum se, sed quoad explicationem, & quoad nos.

Obseruandum est igitur, multiplex esse discrimen inter Scripturam sacram, & Conciliorum decreta, ex quibus intelligitur, Scripturam præponi Cōciliis. Primvm est, quod Scriptura

est verbum

est verbum Dei immediatè reuelatum, & scriptum quodammodo Deo dictante, iuxta illud 2. Petri 1. *Spiritu sancto inspirante loquuti sunt sancti Dei homines.* Et 2.Tim.3. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata.* Quod tamen non sic intelligendum est, quasi semper scriptores sacri nouas reuelationes habuerint, & scripserint ea, quæ antea ignorabant: constat enim Euangelistas Matthæum & Ioannem scripsisse ea, quæ viderunt; Marcum & Lucam ea, quæ audierunt, vt Lucas ipse fatetur initio Euangelij: *Sicut tradiderunt*, inquit, *nobis, qui ab initio ipsi viderunt.*

Dicuntur igitur Scriptores sacri habuisse immediatam reuelationem, & scripsisse ipsius Dei verba, quia vel noua quædam & antea incognita eis reuelabantur à Deo, iuxta illud Psalm. 50. *Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Vel Deus immediatè inspirabat, & mouebat scriptores ad scribenda ea, quæ viderant, vel audierant, & eos dirigebat, ne aliquo modo errarent. Vt enim dicitur verè epistola principis, quæ à principe dictatur, etiamsi is, qui eam scripsit, antea sciebat, quæ scripturus erat; ita dicitur, & est immediatum Dei verbum, quod scriptum est ab Euangelistis, Deo inspirante, & dirigente, licet scripserint ea, quæ viderant, vel audierant. At Concilia non habent, neque scribunt immediatas reuelationes, aut verba Dei, sed tantùm declarant, quódnam sit verbum Dei scriptum vel traditum, & quomodo intelligi debeat, & præterea ex eo per ratiocinationem deducunt conclusiones. Itaque Concilia cùm definiunt, qui sint libri canonici & diuini, non faciunt eos esse infallibilis veritatis, sed declarant solùm esse tales.

Sic etiam Concilium Tridentinũ, sess.13.cap.1. cùm definit, verba illa: *Hoc est corpus meum*, intelligi propriè, non figuratè, non edit, sed declarat verbum Dei. Et cùm Nicænum Concilium definiuit Christum esse homousion Patri, deduxit conclusionem ex Scripturis, in quibus disertè continetur vnum esse Deum, & Patrem esse Deum, ac Filium esse Deum; ex quibus sequitur necessariò Patrem, & Filium eiusdem esse substantiæ, & diuinitatis. Et similiter Concilium sextũ, cum definiuit, in Christo duas esse volũtates, diuinam & humanam, deduxit conclusionem ex Scriptura, in qua habetur, Christum esse perfectum Deum, & perfectum hominem.

Alterum discrimen ex hoc primo oritur, & est, quod scriptores sacri non debuerunt multum laborare in suis libris edendis; satis enim erat, si laborarent scribendo, vel dictando, si edebant vaticinia; vel ad summum reuocando ad memoriam, quæ viderant, vel audierant, & cogitarent verba, quibus ea scriberent, si scribebant historias, vel epistolas, vel aliquid simile. At Patres in Conciliis debent rem ipsam quærere, id est, conclusiones inuestigare, disputando, legendo, cogitando. Vnde Actor.15. legimus in primo Concilio magnam conquisitionem fuisse factam. Idem testatur de Nicæno Concilio Ruffinus lib.10.cap.5.hist. Ecclesiasticæ, quocirca Actor. 15. dicunt Patres Concilij: *Visum est spiritui & nobis*, id est, Spiritu sancto nostram industriam & diligentiam adiuuante. at scriptores sacri soli Deo tribuunt ea quæ scribunt, ac propterea tam sæpe repetebãt Prophetæ illud: *Dicit Dominus.*

Tertium est, quod in Scriptura nullus potest esse error, siue agatur de fide, siue de moribus, & siue affirmetur aliquid generale, & toti Ecclesiæ commune, siue aliquid particulare, & ad vnum tantum hominem pertinẽs; tam enim est certum & de fide, sine gratia Spiritus sancti neminem saluari, quàm Petrum, Paulum, Stephanum, & quosdam alios verè Spiritum sanctum habuisse & saluos esse; vtrumq; enim eadẽ Scriptura verissima testatur. at Concilia in iudiciis particularibus errare possunt, necnon in præceptis morum, quæ nõ toti Ecclesiæ, sed vni tantùm, aut alteri populo proponuntur.

Quartum est, quod in Scriptura non solùm sententiæ, sed etiam verba omnia, & singula ad fidem pertinent. Credimus enim nullum esse verbum in Scriptura frustrà, aut non rectè positum: at in Conciliis maxima pars actorum ad fidem nõ pertinet. Non enim sunt de fide disputationes quæ præmittuntur, neque rationes quæ adduntur, neq; ea quæ ad explicandum & illustrandum adferuntur, sed tantùm ipsa nuda decreta, & ea non omnia, sed tantùm quæ proponuntur tanquam de fide. Interdum eñ Concilia aliquid definiunt, nõ vt certum, sed vt probabile, vt Concilium Viennense, quod decreuit tenendum, vt probabilius, infantibus in Baptismo infundi gratiam & virtutes, vt habetur Clement.vni. de summa Trinitate, & fide Catholica. Quando autem decretum proponatur, tanquam de fide, facilè cognoscitur ex verbis Concilij; semper enim dicere solent, se explicare fidem Catholicã; vel hæreticos habendos, qui cõtrarium sentiunt; vel quod est cõmunissimum, dicunt anathema, & ab Ecclesia excludunt eos, qui contrarium sentiunt. Quando autem nihil horum dicunt, non est certum rem esse de fide.

Denique, in ipsis decretis de fide, non verba, sed sensus tantùm ad fidem pertinet; non enim est hæreticum dicere, in canonibus Conciliorum aliquod verbum esse superuacaneum, aut nõ rectè positum, nisi fortè de ipso verbo sit decretum formatum, vt cùm in Concilio Nicæno decreuerunt recipiendam vocem ὁμοούσιον. & in Ephesino vocem θεοτόκον.

Quintum est, quod Scriptura non eget approbatione Pontificis vt sit authentica, sed tantùm vt innotescat eius auctoritas; at Concilia etiam legitima, & generalia non sunt rata nisi à Pontifice confirmentur, vt ostendimus quæstione superiori.

Sed obiiciunt quidam, Gratianus d. 19. can. In canonicis, affirmat epiſtolas Pontificum decretales numerari debere inter Scripturas canonicas, & d. 20. can. Decretales, dicit Cõciliorum canones eiuſdem eſſe auctoritatis cum epiſtolis decretalibus, ergo etiam canones Cõciliorum numerantur inter canonicas Scripturas; non ergo Scripturæ præponuntur Conciliis. Præterea S. Gregorius lib. 1. epiſt. 24. dicit ſe venerari quatuor prima Concilia, vt quatuor libros Euangeliorum.

Respondeo ad Gratianum dupliciter. Primo, eum eſſe deceptum ex deprauato codice, quem ipſe habuit B. Auguſtini, tribuit enim illum canonem Auguſtino, lib. 2. doctrin. Chriſt. cap. 8. codices autem veri, & emendati B. Auguſtini, non habent, vt Gratianus refert, ſed longè aliter; non enim Auguſtinus dicit epiſtolas eas eſſe Scripturam canonicam, quas Apoſtolica ſedes dare, vel accipere ſolet, vt Gratianus legit, ſed iudicium de Scripturis ſanctis pertinere ad Eccleſias, atque ad eas potiſſimùm, quæ Apoſtolicas ſedes, vel epiſtolas accipere meruerunt, quales ſunt Roma, in qua ſedit Petrus, & ad quam ſcripſit Paulus, Epheſus, in qua ſedit Ioannes, & ad quam ſcripſit idem Paulus, & aliæ quædam.

Dico Secundo, Gratianum, etiam hoc errore poſito, non voluiſſe dicere, decreta Pontificum eſſe propriè Scripturas ſacras, & canonicas, vt ſunt Euangelia, vel Pſalmi, ſed eſſe Scripturas ſacras, vt diſtinguantur à prophanis, & canonicas, vt diſtinguantur à ſcriptis ſacris Patrum, quæ non ſunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi. licet enim canones Põtificum & Conciliorum diſtinguantur, & poſtponantur Scripturæ diuinæ, tamen ſuo modo ſunt & dici poſſunt ſcripta ſacra, & canonica, quomodo ſeptima Synodus, act. 3. vocat decreta Conciliorum diuinitus inſpiratas cõſtitutiones. Immò Innocentius, cap. Cùm Marthæ, extra de celebratione Miſſarum, vocat Scripturam ſacram ſententiam illam Auguſtini: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*, ſerm. 17. de verbis Apoſtoli. Quod autem Gratianus ſenſerit Conciliorum decreta non eſſe æquanda diuinis Scripturis propriè dictis, patet ex 36. cauſſa, q. 2. can. Placuit, vbi Hieronymi ſententiam, quia munita erat teſtimonio diuinæ Scripturæ, anteponit Concilij decreto.

Ad Gregorium reſpondeo, illud *ſicut* ſonare ſimilitudinẽ, non æqualitatem, vt illud Matth. 5. *Eſtote perfecti ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Vel ſi æqualitatem ſonet, dicendum erit, non comparari à Gregorio Concilia cum Euangeliis in omnibus, ſed tantùm in ipſa certitudine eorum, quæ in Scripturis dicuntur, & in Conciliis definiuntur. Cùm enim vtraque ſint infallibilis veritatis, æquè certa dici poſſunt. ſed iam quandoquidem Concilia non ſunt maioris auctoritatis, quàm Scripturæ, reſtat vt illud explicemus, vtrum ſaltem maioris ſit, Concilij œcumenici, quàm ſummi Pontificis auctoritas.

CAPVT XIII.

An Concilium ſit ſupra Pontificem.

Qvaestio hæc exorta eſt tempore Concilij Piſani, quia cùm duo Pontifices, qui ſimul ſedebant in ſchiſmate, Gregorius XII. & Benedictus XIII. nõ videbantur ſeriò cogitare de tollendo ſchiſmate per ſpõtaneam abdicationem, quemadmodum ante Pontificatum vterque vouerat, & iurauerat, Cardinales vtriuſq; partis ſeceſſerunt Piſam, & tractare cœperunt, an ſibi liceret inuitis Pontificibus illis Concilium generale cõuocare, & eos Põtifices deponere. Meminit Antoninus huius diſputationis, quę Florẽtię habita eſt, 3. part. ſum. hiſt. tit. 22. cap. 5. §. 2.

Deinde, cùm paulò pòſt fieret Concilium Conſtantienſe, & Ioannes XXIII. qui ſolus ad Concilium acceſſerat, à Concilio clàm diſceſſiſſet, atque ita Concilium ſine capite remanſiſſet, tractare Patres cœperunt, an Concilium poſſet inuitum Pontificem iudicare, & deponere. Sed maximè controuerſia creuit tempore Concilij Baſileenſis. quia enim Eugenius Papa IV. Concilium Baſileenſe inchoatum diſſoluere volebat, & impedire, ne vlteriùs progrederetur, cœperunt Patres quærere, an tenerentur obediri Pontifici, an Pontifex potiùs teneretur obedire ipſis, id eſt, generali Concilio, & quoniam paulò antè viderant duos Pontifices Ioannem XXIII. & Benedictum XIII. depoſitos fuiſſe per Concilium Conſtantienſe, & ſic impoſitum finem maximo ſchiſmati; cœperunt metuere, ne ſi Pontifex non teneatur obedire Concilio, iterum ſchiſma renouaretur, & ſine vllo remedio Eccleſia remaneret. Itaque hac occaſione tunc plurimi in eam ſententiam iuerunt, vt Concilium eſſet ſupra Pontificem. Sed dum voluerunt ſchiſmatibus viam præcludere, ipſi nouum ſchiſma fecerunt, creato Pſeudopapa Felice V. qui poſtea cognito errore abdicauit ſe Pontificatu; & quamuis poſtea in Concilio Florentino, & Lateranenſi vltimo videatur quæſtio definita, tamen quia Florentinum Concilium, non ita expreſsè hoc definiuit, & de Concilio Lateranenſi, quod expreſsiſsimè rem definiuit, nonnulli dubitant, an fuerit verè generale; ideò vſq; ad hanc diem quæſtio ſupereſt, etiam inter Catholicos.

Obſeruandum eſt autem, duobus modis poſſe comparari Papam cum Concilio: Vno modo, vt ſumatur ab vna parte ſolus Papa verus, & indubitatus, ab altera Concilium generale, cui præſit Papa per ſe, vel per legatos, ita vt nihil definiatur ſine conſenſu ipſius: Altero modo, vt ſumatur ab vna parte ſolus Papa, ab altera

Concilium

Concilium generale, cui Papa nec per se, nec per suos legatos præsit. Intelligo autem non præsidere per suos legatos, etiam quādo legatus quidem ab eo missus præest Concilio, sed agit cōtra ipsius Pontificis voluntatem; tunc enim nō est verè eius legatus, licet pro tali se gerat.

A

Quæstio præsens, licet nōnullis videatur præcipuè versari circa priorem comparationem, quippe qui existimant Concilium sine Papa nō esse verum Concilium, & proinde sine dubio Papam esse maiorem tali Concilio; tamen reuera quæstio præcipua est de posteriore comparatione. Quod patet PRIMO, quia ista quæstio introducta est propter Pontificum depositionem, id est, ad inquirendum, an Papa etiam inuitus à Concilio iudicari, damnari, & deponi posset. Ad hunc autem finem superuacanea est illa quæstio, an Concilium cum Papa, sit maius solo Papa; nam siue sit maius, siue minus, nūquam iudicabit, neque damnabit, neq; deponet inuitum Papam. Quomodo enim hoc illud Concilium faceret, quod nihil agit sine consensu Papæ? Num Papa seipsum inuitum volet iudicari, & damnari?

SECVNDO, idem patet ex Concilio Basileensi; nam Basileenses Patres, qui definierunt Concilium esse supra Papam, suum Concilium Basileense asserebant esse supra Eugenium Papam, eo tempore, quo in Concilio neque Papa, neque eius Legatus aderat. quin etiam Papam omnibus modis repugnātem deponere aggressi sunt.

Hæc ergo est præcipua quæstio, & sola tractāda, nam ex huius explicatione patebit etiam quid sit dicendum de priori. Qui enim docent, Papam esse supra Concilium sine ipso celebratum, iidem docent parem esse auctoritatem in solo Papa, & in Concilio cum Papa intensiuè, licet extensiuè sit maior in Concilio: & proinde non posse à tali Concilio Papam iudicari, vel damnari, nec eiusmodi Concilij decretis eum obligari coactiuè, sed tantùm directiuè, & posse in eis dispensare, exceptis decretis de fide, quæ immutabilia sunt. Ratio horum est, quia par in parem non habet potestatem. QVI verò docēt, Concilium sine Papa esse supra Papam, docent etiam consequenter, Concilium cum Papa esse supra Papam, & obligare Papam, tametsi ipsi iidem fatentur, posse Papam tanquam ministrum Ecclesiæ dispensare in præceptis Cōcilij generalis, sed si malè dispensauerit, posse corrigi & puniri postea à Concilio generali.

Hac ergo prima comparatione omissa, sola secunda tractanda est.

CAPVT XIV.

Explicantur opiniones diuersæ.

PORRO de proposita quæstione tres inuenio Doctorum sententias. PRIMA est, Concilium esse supra Pontificem, id quod asserunt inprimis omnes hæretici huius tēporis, & nominatim Hermannus Hamelmānus id probare conatur multis argumentis lib. 3. cap. 13. Prolegomenorum. Idem asserit Cardinalis Cameracensis, Ioannes Gerson, Iacobus Almainus, & alij nonnulli in suis tractatibus de potestate Ecclesiæ. Item Nicolaus Cusanus in tractatu de concordantia canonica, lib. 2. capite vltimo. Panormitanus in capit. Significasti, extra de electione, & ibidem Magister eius Cardinalis Florentinus, item Abulensis in caput 18. Matthæi, quæst. 108. & in defensorio trium conclusionum, & quidam alij.

B

Vt autem hæc sententia intelligatur, notandum est, duo esse fundamenta huius opinionis. PRIMVM est, Papam nō esse propriè caput Ecclesiæ vniuersæ simul congregatæ. id quod non eodem modo intelligunt hæretici, & alij auctores. Hæretici enim volunt, Papam nullo modo esse caput Ecclesiæ totius, sed tātùm Episcopum suæ Ecclesiæ particularis, & ad summum, Patriarcham Occidentis.

C

At alij auctores citati docent, Papam esse caput & pastorem singulorum Christianorum, & singularum Ecclesiarum, si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiæ simul congregatæ in Concilio generali. Tunc enim Ecclesia accipit quasi formam quandam corporis, & tota potestas, quæ erat sparsa in variis membris, ibi vnitur, ita vt comparare Papam cum ceteris Christianis seorsum sumptis, sit comparare membrum nobilissimum cum minus nobili: at comparare Papam cum Concilio, sit comparare partem cum suo toto, & proinde minus cum maiore.

D

Et ne dicamus, Concilium sine Papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite, addunt secundum fundamētum, quod est, supremam Ecclesiasticam potestatem esse tam in Cōcilio, quàm in Papa, sed in Concilio principalius, immediatius, & immobilius. Dicunt eñ, Christum immediatè omnem potestatem soluendi, & ligandi tribuisse Ecclesiæ, & cum Ecclesia semper duret, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem: quia tamen non potest Ecclesia semper congregata manere, & exercere per se hanc potestatem, instituit Christus summum Pontificem, tanquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesiæ, & in eo posuit hanc potestatem summam, vt eam exerceat nomine Ecclesiæ.

Differunt quidem inter se hi auctores, quod aliqui ponunt hanc potestatem formaliter, & subiecti-

subiectiuè in solo Pontifice, in Ecclesia autem ponunt eam, vt in fine; quia est propter Ecclesiam, & vt in regulante, quia Ecclesiæ est regulare, & dirigere Papam, cùm ipsa non possit errare, Papa autem possit; ac denique vt in supplente, quia deficiente Papa propter mortem naturalem, aut ciuilem, Ecclesia supplet eius officium.

Alij verò volunt esse formaliter, & subiectiuè principaliter in Ecclesia, instrumentaliter in Pōtifice. conueniunt tamen in eo omnes, vt doceant esse hanc potestatem immediatè in Ecclesia, & proinde mortuo Papa, vel deposito, vel nolente adesse Concilio, Concilium nō propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, & habere potestatē Papalem definiendi de fide, sanciendi leges, dandi indulgentias, &c. ex quibus deducunt, Concilium esse supra Papam, & posse ipsum iudicare, & punire, & idem esse quærere, an Papa sit maior Concilio, ac si quæreretur, an pars sit maior suo toto.

Denique, volunt Papam esse in Ecclesia id, quod est Dux Venetiarum in Republica Veneta, vel Magister generalis in aliqua religione. Constat enim Ducem Venetum esse supra singulos magistratus, & supra singulos senatores, & ciuitates Venetas, non tamen supra totum senatum simul collectum; & quando moritur Dux, certum est totam auctoritatem etiam ducalem esse in senatu. Quomodo etiam Magister generalis, est supra singulos religiosos, etiam priores, & prouinciales, tamen non est supra congregationem generalem, cùm ei parere debeat, non imperare.

SECVNDA opinio est aliquorum Canonistarum, qui volunt Papam quidem esse supra Concilium, & à nemine iudicari posse inuitum, tamen posse ipsum sese subiicere Concilio, & dare illi supra se potestatem; & si hoc fecerit, acquiescere debere sententiæ Concilij, etiam si de ipsius depositione ageretur. ita docet gloss. in can. Nos si incompetenter 2. q. 7. & in cano. in Synodo, d. 63.

VLTIMA sententia est ferè communis, quòd videlicet Papa adeò sit supra Concilium, vt non possit etiam se subiicere eius sententiæ, si propriè de sententia coactiua agatur. Hæc sententia videtur esse omnium Scholasticorum veterum, vt Alberti, B. Thomæ, D. Bonauenturæ, Richardi, Paludani, & aliorum in 4. distinct. 19. vbi de clauibus agitur, tametsi ex professo ipsi de hac re non disputarunt. Expressè autem hoc docet, sanctus Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 10. §. 4. summæ historialis, & 2. part. tit. 3. cap. 11. summæ Theologicæ. Ioannes de Turrecremata, lib. 2. cap. 93. & 104. summæ de Ecclesia. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesiæ, lib. 1. artic. 6. Dominicus Iacobatius, lib. 10. de Conciliis, artic. 7. in quo fusissimè quæstionem disputat, & soluit sexaginta tria argumenta aduersariorum. Cardinalis Caietanus in tractatu de cōparatione Papæ, & Conciliorum, & in Apologia pro tractatu prædicto. Albertus Pighius libro 6. de hierarchia Ecclesiæ. Franciscus Ferrariensis in libro 4. contra Gentes, cap. 76. Augustinus de Ancona in tractatu de potestate Ecclesiæ. & Petrus de Monte in libro de potestate Papæ, & Concilij. Franciscus Turrianus in tribus libris, quos de hac quæstione scripsit. & canonistæ ferè omnes in capit. Significasti, de electione, & can. Si Papa, distinct. 40. Ioannes Anton. Delphinus, lib. 2. de Ecclesia, capite vltimo. Thomas Campegius in tractatu de potestate Romani Pontificis, cap. 22. & sequentibus. Nicolaus Sanderus, lib. 7. de visib. monarchia, vbi agit de Concilio Constantiensi, pag. 540.

CAPVT XV.

Summum Pontificem caput esse totius Ecclesiæ.

IAM verò, vt rei veritas declaretur, adferemus ac demonstrabimus aliquot propositiones, quarum hæc sit PRIMA. *Romanus Pontifex est pastor, & caput non solùm omnium Ecclesiarum particularium, sed etiā totius vniuersalis Ecclesiæ simul congregatæ, à Christo immediatè cōstitutus.* Hæc est contra primum fundamentum aduersariorum, quæ tametsi probata est fusissimè in libris de Pontifice, tamen etiam hoc loco breuiter probanda est.

Igitur probatur PRIMO ex Scriptura. Petrus est fundamentum Ecclesiæ, à Christo positum, iuxta illud: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,* Matth. 16. Proinde caput, ac pastor; nam quod est in domo fundamentum, est in corpore caput, & in grege pastor. Vt enim fundamentum non pendet à domo, sed domus à fundamento; ita etiam caput nō pendet à corpore, sed corpus à capite, & pastor non pendet à grege, sed grex à pastore. Quod autem per Ecclesiam eo loco intelligatur Ecclesia vniuersalis, etiam cōgregata, vt est generale Concilium, probatur ex cap. Matth. 18. vbi de eadem sua Ecclesia Christus dicit: *Si eos non audierit, dic Ecclesiæ.* Quo loco per Ecclesiam intelligunt aduersarij generale Concilium.

Præterea Ecclesia cōgregata, siue Concilium propriissimè est Ecclesia Christi, vt etiam aduersarij concedunt; nam Ecclesia est congregatio fidelium, ergo quò magis fideles sunt congregati & vniti, eò magis propriè sunt Ecclesia; at stultum est, cùm aliquid de alio absolutè pronunciatur, excipere id, quod propriissimè per illud significatur. ergo cùm Christus dicit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,* stultè excipitur Ecclesia vniuersalis congregata, cùm ea propriissimè sit Ecclesia.

Denique, Ecclesia Christi semper est congregata for-

gata formaliter, quia est vnum regnum, vna familia, vnus grex, licet dispersa videatur quantum ad locum: igitur, si Pontifex est pastor, & caput Ecclesię, non certè dispersæ, quę nulla est, sed congregatæ Ecclesiæ est pastor, & caput. Idem habetur ex illo Ioan. vltimo: *Pasce oues meas.* Nam etsi aduersarij dicunt, Dominum dixisse: *Pasce oues meas*, non Ecclesiam meam, tamen Ecclesia in oratione de Pontifice sic explicat: *Deus omnium fidelium pastor, & rector, qui famulum tuum N. Ecclesiæ tuæ præesse voluisti.* Et præterea, vel Ecclesia congregata, siue Concilium generale pertinet ad oues Christi, vel non; si pertinet, ergo Ecclesiæ congregatæ, & Concilij generalis pastor est Petrus; si non pertinet, ergo Christiani per congregationem desinunt esse oues Christi, quod est absurdissimum.

SECVNDO probatur ex Conciliis; nam Concilium CHALCEDONENSE in epistol. ad Leonem disertis verbis fatetur, sanctũ Leonem caput fuisse totius illius Concilij, quod fuit omnium maximum, & in quo tota Ecclesia congregata conspiciebatur: *Quibus*, inquit, *tu quidem vt caput præeras.* Item Concilium LVGDVNENSE, vt habetur capite, Vbi periculum, de electione in Sexto, vocat Pontificem rectorem vniuersalis Ecclesiæ, non igitur solùm particularium Ecclesiarum est rector. similiter in Concilio FLORENTINO definitum est, Pōtificem esse totius Ecclesiæ caput, & accepisse à Domino plenissimam potestatē vniuersalem Ecclesiam regendi. Concilium CONSTANTIENSE, sess. 15. damnauit hæresin Ioannis Huss dicentis, non esse Papam caput Ecclesiæ.

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, Papa est vnum caput, ergo vnius corporis caput, at Ecclesiæ particulares seorsim sumptæ non sunt vnum corpus, ergo Papa est caput Ecclesiæ vniuersalis. SECVNDO, Ecclesia vniuersalis est vnum corpus visibile, ergo habere debet vnum caput visibile, alioquin videbitur monstrum. at non est fingere alium quàm Papam, ergo Papa caput est totius Ecclesiæ simul. TERTIO, Papa est immediatus vicarius Christi, vt habetur in Concilio Lugdunensi & Florentino citatis, necnon in Concilio Constantiensi, sess. 8. vbi damnatur hæresis VViclefi dicentis, Papam non esse immediatum Christi vicarium: neque id aduersarij negant; ergo præest iis omnibus loco Christi, quibus Christus ipse inuisibiliter præest, & quibus etiam pręesset visibiliter, si visibiliter adesset: Christus autem præest, & præesset visibiliter, si adesset visibiliter, non solùm Ecclesiis particularibus, sed etiam toti Ecclesię vniuersali, & generalibus Conciliis; igitur etiam Papa præest Ecclesiæ vniuersali.

CAPVT XVI.

Non esse in Concilio summam potestatem.

A SIT IAM altera propositio: *Summa potestas Ecclesiastica non est in Ecclesia, vel Concilio, remoto Papa, aut formaliter, aut suppletiuè.* Hæc est contra alterum fundamentum aduersariorum, & quidem non esse formaliter in Ecclesia, vel in Concilio summam potestatem, qualis est in Papa, ex Scripturis apertè colligitur. Nam secundum Scripturas Ecclesia non est Democratia, vel Aristocratia, sed Monarchia, siue regnum
B Christi, iuxta illud Psalm. 2. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Syon montem sanctum eius.* Et Lucæ 1. *Regni eius non erit finis.* Et Ioan. 18. non dixit Christus cùm interrogaretur: *Ergo Rex es tu?* non sum Rex, aut regnum meum nō est in hoc mundo, sed ait: *Regnum meum non est ex hoc mundo*; id est, est quidem in hoc mundo, sed non est tale regnum, quale tu putas, quale est Herodis, & similium Regum. Denique, Scriptura passim vocat Christum regem, & Ecclesiam regnum eius, ex quo sequitur; vt ab vno regi debeat, non à multis ipsa Ecclesia, quemadmodum gubernantur omnia regna.

Quod autem non sit suppletiuè hæc auctoritas in Ecclesia, ostenditur hac ratione. Non habet Ecclesia hanc auctoritatem à seipsa, nec ab
C alio, igitur nullo modo habet. Quod à se ipsa non habeat, manifestè probat discrimen, quod est inter regnum Christi, & regna cetera; non enim est Ecclesia tale regnum, qualia sunt regna huius mundi, in quibus summa potestas est in rege, sed à populo profecta, & deriuata, & proinde radicaliter, & suppletiuè eadem potestas est in regno. Nam in regno Christi summa potestas est in Christo, & non deriuata vllo modo à populo; in regnis enī hominum, potestas regis est à populo, quia populus facit regem, qui alioqui esset homo priuatus, sicut ceteri; omnes enim homines naturaliter sunt liberi, & æquales, nec potest vnus ceteris imperare, nisi illi se
D ei subiicerent, & super se potestatem ei concederent.

At Christus est Deus, & homo, & quatenus Deus, est naturaliter Dominus, & Rex omnium creaturarum, quatenus homo, habet à Deo omnem potestatem, nec ipse ab Ecclesia factus est Rex, sed ipse potiùs fecit Ecclesiam esse suum regnum. Apocalyp. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum.* hinc est, quod in Scriptura, regnũ Christi, quod est Ecclesia, ne putaretur tale, qualia sunt cetera, comparatur etiam familiæ, Matth. 24. *Quis est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Et Hebr. 3. Moses erat fidelis in tota domo Dei tanquam seruus, Christus autem erat fidelis in tota domo sua tanquam Dominus. Constat enim patremfamilias non ha-

bere à familia vllam auctoritatem, sed ex se; quia non ipse à familia constituitur pater, sed ipse facit sibi familiam gignendo filios, emendo seruos. Vnde paterfamilias, etiamsi pessimus sit, nunquam potest à familia iudicari, vel expelli, sicut potest Rex, quando degenerat in tyrannum. Comparatur etiam ouili, Ioannis 10. item corpori, & sponsæ, Ephes. 4. & 5. vt intelligamus, quod sicut non accipit auctoritatem pastor ab ouibus, nec caput à corpore, nec vir ab vxore, ita neq; Christus ab Ecclesia.

Ex his habemus Ecclesiam ex se nullam habere auctoritatem, sed omnem esse in Christo & iis, quibus Christus eam cõmunicauit. Quod autem non habeat ab alio, nimirum à Christo, probatur. Nam Christus legitur quidem dedisse Petro claues regni cœlorum, Matthæi 16. & eundem præfecisse ouili suo, Ioannis vltimo, dedit etiam Apostolis ceteris potestatem prædicandi, baptizandi, peccata dimittendi, & alia quædam faciẽdi, quæ ad munus Episcopale spectant, sed hanc potestatem Christus singulis dedit, ita vt potuerit quisque eorum illa omnia exercere sine congregatione aliorum, vt notum est: at quod ipsi Ecclesiæ, id est, fidelium vniuersitati in se, id est, ratione suæ totalitatis aliquid potestatis tribuerit, nusquam legitur; immò è cõtrario legimus, præcipi populis, vt obediant, & subiaceant pastoribus suis, Hebr. 13. & alibi. Quod si Ecclesiæ vniuersitati non est data vlla auctoritas, ergo neque Concilio generali, quatenus Ecclesiam vniuersalem repræsentat. Ergo in Concilio non est auctoritas summa, siue Papalis, sed tantùm Episcopalis, seu Archiepiscopalis, prout sunt personæ, quæ ibi conueniunt. siquidem summa seu Papalis auctoritas non ponitur in Cõcilio ab aduersariis, nisi quatenus Concilium gerit vicem Ecclesiæ vniuersę. Si ergo Ecclesia vniuersa, secluso Papa, non habet Papalem auctoritatem, ergo multò minus Concilium habet.

Probatur SECVNDO; nam si Concilium generale sine persona Papæ haberet Papalem auctoritatem formaliter, vel suppletiuè, non indigeret confirmatione Papæ. Id autẽ est falsum. Constat enim omnia generalia Concilia Catholica confirmationem petiisse.

TERTIO; Concilium sine Papa potest errare etiam in fidei decretis, vt patet in Concilio Sirmiensi, cui subscripsit Hosius, item Mediolanensi, Ariminensi, Ephesino, Constantinopolitano, sub Iustiniano II. Constantinopolitano sub Leone Isauro, & alio sub Constantino Copronymo. At Concilium cum Papa non potest errare: ergo non potest sine Papa omnia illa, quę potest cum Papa. NEQVE potest responderi, errasse illa Concilia, quod non fuerint legitima, nam plerisque nihil defuit, nisi Pontificis assensus; immò Ephesinum II. fuit omninò simile Basileensi, vtrumq; enim fuit indictum à Ponti-

A fice, in vtroque adfuit legatus Pontificis circa initium, ab vtroque recessit paulò pòst Legatus Pontificis, in vtroque fuit Pontifex excommunicatus, quæ omnia de Basileensi patent ex gestis eius ab Ænea Syluio descriptis. De Ephesino autem patet ex epistola Leonis 12. 13. 15. 21. 22. & ex Concilio Chalcedonensi, act. 3. & nihilominus errasse Concilium Ephesinum aduersarij negare non possunt.

QVARTO, si in Ecclesia esset summa potestas principaliter, in Papa instrumentaliter, vt in ministro Ecclesiæ, vt ipsi dicunt, sequeretur Papam non esse immediatum Christi vicarium, sed mediatum; immediatè enim vicaria Christi
B esset Ecclesia, Papa autem esset immediatus vicarius Ecclesiæ, quod est expresè contra Concilium Constantiense, sess. 8. vbi damnatur hæresis VViclefi dicentis, non esse Pontificem immediatum Christi vicarium.

CAPVT XVII.

Summum Pontificem absolutè esse supra Concilium.

TERTIA propositio. *Summus Pontifex simpliciter & absolutè est supra Ecclesiam vniuersam, & supra Concilium generale, ita vt nullum in ter-*
C *ris supra se iudicium agnoscat.* Hæc etiam est ferè de fide. & probatur PRIMO ex duabus præcedentibus; nam si Papa est caput Ecclesiæ vniuersæ, etiam simul congregatæ, & Ecclesia vniuersa etiam simul congregata non habet vllam potestatem ratione suę totalitatis; sequitur Papam supra Concilium esse, & supra Ecclesiam, non contrà.

SECVNDO probatur ratione, in Scripturis fundata; nam omnia nomina, quæ in Scripturis tribuuntur Christo, vnde constat eum esse supra Ecclesiam, eadem omnia tribuuntur Pontifici; ac primùm, Christus est paterfamilias in domo sua, quæ est Ecclesia, Pontifex in eadem est sum-
D mus œconomus, id est, paterfamilias loco Christi, Lucæ 12. *Quis est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, &c.* Hic enim per dispensatorem siue œconomum, vt Græcè habetur, intelligunt Episcopum Ambrosius in hunc locum & Hilarius, & Hieronymus in cap. 24. Matth. vbi similis habetur sententia. Et quamuis Patres nõ loquantur expresè de Episcopo Romano, tamen sine dubio sentẽtia Scripturæ illa est; vt Episcopi particulares sunt summi œconomi in suis Ecclesiis, ita esse Episcopũ Romanum in Ecclesia vniuersa. Vnde AMBROSIVS in illud 1. Timoth. 3. Vt scias quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, &c. *Domus Dei, inquit, Ecclesia dicitur, cuius hodie rector est Damasus.* Et Chrysostomus lib. 2. de sacerdotio circa

initium,

initium, hunc ipsum locum: *Quis est fidelis seruus, &c.* de Petro exponit.

Quod autem œconomus summus sit supra familiam, & ab ea iudicari, ac puniri non possit, patet ex hoc eodem loco, Dominus enim ait: *Quem constituit Dominus super familiam suam.* Et ibidem: *Quod si dixerit seruus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere seruos, & ancillas, edere, & bibere, & inebriari, veniet Dominus serui illius in die, qua non sperat, & diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus ponet.* Vbi vides Dominum seruare suo iudicio seruum illum, & non committere iudicio familiæ. Idem etiam docet vsus omnium familiarum; nulla enim familia est in qua liceat inferioribus famulis etiam simul congregatis punire, vel expellere œconomum, etiamsi pessimus sit, id enim ad solum Dominum totius familiæ pertinet.

ALTERVM nomen Christi est PASTOR, Ioan. 10. *Ego sum pastor bonus, &c.* Idem communicat Petro Ioan. vlt. *Pasce oues meas.* Constat autem pastorem ita præesse ouibus, vt nullo modo ab eis iudicari possit.

TERTIVM est, CAPVT corporis Ecclesiæ, Ephes. 4. idem communicat Petro, vt habemus in Concilio Chalcedonensi, act. 3. vbi legati sententiam pronunciant in Dioscorum, & in epistola Concilij ad Leonem. Porro caput à membris regi, & non ea potius regere, contra naturam est, sicut etiam est contra naturam, quod membra sibi caput præcidant, cùm fortè grauiter ægrotat.

QVARTVM est, VIR, seu sponsus, Ephes. 5. *Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit seipsum pro ea, &c.* Idem conuenit Petro, nam in Concilio generali Lugdunensi, vt habetur cap. Vbi periculum, de electione, in Sexto, loquens Concilium de electione Romani Pontificis: *Acceleret*, inquit, *vtilis pernecessaria totius mundi prouisio, idoneo celeriter eidem Ecclesiæ sponso dato.* Est autem contra Apostolum Ephes. 5. & contra naturæ ordinem, vt sponsa præsit sponso, & non potius subsit.

Probatur SECVNDO ex verbis expresis Conciliorum, & Pontificum. cùm enim controuersia ista sit de potestate Conciliorum, & Pontificum, si inter se Concilia & Pontifices conueniunt, quid opus est, vt nos litigemus? PRIMVM ergo exstat Concilium Sinuessanum sub Marcellino, in cuius fine legimus: *Prima sedes à nemine iudicabitur.* Paulò pòst exstitit Concilium Romanum sub Syluestro, in cuius vlt. can. similiter legimus: *Nemo iudicabit primam sedem.*

PRÆTEREA ex Concilio Chalcedonensi colligitur Pontificem esse maiorem Concilio, nam act. 3. recitantur multæ epistolæ scriptæ ex variis locis ad Concilium, quæ omnes ita incipiunt: *Sanctißimo & beatißimo vniuersali Patriarchæ magnæ Romæ Leoni, & sancto vniuersali Concilio congregato in*

A *Chalcedonensi ciuitate, &c.* Nemo autem in toto Concilio fuit, qui reclamarit, ac dixerit, non debere anteponi Pontificem toti Concilio. Immò in fine illius actionis exstat epistola Concilij ad eundem Leonem, in qua eum, & caput, & patrem suum agnoscunt. Præterea in eadem actione damnatus est Dioscorus cum tota Synodo Ephesina II. tum ob alias caussas, tum præcipuè quia iudicare, & damnare ausus fuerat Romanum Pontificem Leonem. Vt enim Nicolaus I. ait in epistola ad Michaëlem, non tam ob hæresim damnatus est Dioscorus, quàm ob horrendam præsumptionem, qua in summum Pontificem sententiam dictare ausus fuerat. Vbi notandum,

B quòd si Dioscorus, qui erat Patriarcha Alexandrinus, id est, primus post Romanum, cum generali Concilio non potuit iure iudicare Romanum Pontificem, certè sequitur euidenter, Concilium non esse supra Pontificem. Cur enim non potuit Pontificem iudicare, si erat supra ipsum, immò eius iudex, vt aduersarij volunt?

ITEM Concilium Romanum V. sub Symmacho recepit, & approbauit tanquam sua decreta, librum Ennodij Diaconi, in quo sic legimus: *Aliorum hominum caussas Deus voluit per homines terminari: Sedis istius præsulem suo sine quæstione reseruauit arbitrio, voluit Petri Apostoli successores cœlo tantum debere innocentiam.* In VIII. Synodo generali act. 7. legimus,

C Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum præsulibus iudicasse, de eo verò neminem vnquam iudicasse; intellige, legitimè, ita vt fuerit receptum ab Ecclesia eiusmodi iudicium. Scribunt Platina in vita Leonis III. & Paulus Æmilius lib. 3. historiæ Francorum, cùm Carolus Magnus Romam venisset ad cognoscendam caussam Leonis Pōtificis, cui multa crimina obiecta fuerant, & simul conuenisset ingens Concilium Episcoporum, omnes Episcopos vna voce clamasse, non licere vlli hominum iudicare summum Pontificem, tum verò Carolum destitisse à munere illo iudicandi, & Leonem iuramento seipsum purgasse.

Preterea Concilium Lateranense sub Alexan-

D dro III. vt habetur cap. Licet, extra de electione: *In Romana Ecclesia*, inquit, *aliquid specialiter constituitur, quia non poterit ad superiorem haberi recursus.* Vbi Concilium docet, maiori cautela debere eligi Romanum Pontificem, quàm alios Episcopos, quia si eligatur malus Episcopus, potest ille corrigi, & deponi per Romanum Pontificem; si autem eligatur malus Pontifex summus, non est remedium vllum, non enim habet superiorem, à quo deponi posit. ITEM in Constantiensi Concilio edita est Bulla Martini V. ipso approbante Concilio, in qua iubentur suspecti de hæresi interrogari, an nō credant Romanum Pontificem habere in Ecclesia Dei supremam potestatem. at certè suprema est, qua nulla est maior, & cui nulla æqualis.

DENIQVE Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 11. disertè & ex professo docuit, Pontificem esse supra omnia Concilia, & reprobauit contrarium decretũ, editum in Concilio Basileensi: *Solum,* inquit, *Romanum Pontificem, tanquam super omnia Concilia auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissoluendorum plenum ius, & potestatem habere, nedum ex sacræ Scripturæ testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum, sed propria etiam eorundem Conciliorum confessione, manifestè constat.*

Ad hunc locum nihil potest responderi, nisi vel non fuisse Concilium generale, vel non fuisse ab Ecclesia receptum, vel non definiuisse hoc, tanquam de fide. Sed non fuisse generale, vix dici potest; nam etsi fuerunt Episcopi paucissimi, nam ad centum non peruenerunt; tamen Concilium omnibus patebat, & omnes vocati fuerant, & in eo summus Pontifex verus, & indubitatus præsidebat. Quod autem non fuerit receptum, saltem ab omnibus, parum refert, nam decreta Conciliorum non indigent approbatione populi, cùm ab eo non accipiant auctoritatem. Verum est quidem, decreta de moribus, si non recipiantur, & Pontifex conniueat, tandem consuetudine abrogari: sed hoc non accidit ex eo quod indigeant populi approbatione, sed quia decreta mutabilia sunt; & cùm Pontifex videt longo tempore ea non seruari, & tacet, censetur ipse abrogare. At decreta de fide immutabilia sunt, nec possunt vllo modo abrogari, posteaquam semel statuta sunt; tale autem est hoc, de quo agimus. Quod verò Concilium hoc rem istam non definierit, propriè, vt decretum fide Catholica tenendum, dubium est, & ideo non sunt propriè hæretici, qui contrarium sentiunt, sed à temeritate magna excusari non possunt.

Accedant iam TERTIO Pontifices. Leo epist. 84. ad Anastasiũ, in fine: *Magna,* inquit, *Dei dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia, & rursum quidam in maioribus vrbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos, ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, vt nihil vnquam à suo capite dissideret.* Iam si cura vniuersalis Ecclesiæ ad Petrum pertinet, certè etiam Concilij, quod vniuersalis Ecclesiæ vicem gerit.

GELASIVS in epist. ad Episcopos Dardaniæ: *Cuncta,* inquit, *per mundum nouit Ecclesia, quod sacrosancta Romana sedes fas de omnibus habeat iudicandi, nec cuiq; liceat de eius iudicare iudicio.*

NICOLAVS I. in epist. ad Michaëlem, idem repetit: *Patet,* inquit, *profectò sedis Apostolicæ, cuius auctoritate maior non est, iudicium, à nemine fore retractandum.*

GREGORIVS lib. 9. epist. 39. ad Theotectam patritiam: *Si,* inquit, *B. Petrus, cùm à fidelibus culparetur, auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendisset, respondere poterat, vt Pastorem suum oues reprehendere non auderent; sed si in querela fidelium aliquid de sua potestate diceret, doctor mansuetudinis non fuisset; humili ergo eos ratione placauit.*

PASCHALIS Papa, vt habetur cap. Significasti, extra de electione: *Aiunt,* inquit, *in Conciliis statutum non inueniri, quasi Romanæ Ecclesiæ legem Concilia vlla præfixerint, cùm omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis, Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas.*

INNOCENTIVS III. serm. 2. de consecratione Pontificis: *In tantum,* inquit, *mihi fides necessaria est, vt cùm de ceteris peccatis Deum iudicem habeam, propter solum peccatum, quod in fide committitur, possem ab Ecclesia iudicari.*

BONIFACIVS VIII. in extrauaganti, Viam sanctam, titulo de maioritate, & obedientia: *Si deuiat,* inquit, *terrena potestas, iudicabitur à potestate spirituali. Si deuiat spiritualis, minor à maiori. Si verò suprema, à Deo solo, non ab homine poterit iudicari.* Accedat testimonium S. BONIFACII Episcopi Moguntini, qui etiamsi summus Pontifex non fuerit, fuit tamen summæ auctoritatis. Is ergo, vt habetur dist. 40. can. si Papa: *Cunctos,* inquit, *iudicaturus, à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius.*

Probatur QVARTO ex appellationibus à Concilio ad Papam. sine controuersia enim semper à minore ad maiorem appellatur. appellari autem à Concilio ad Papam, non contrà, perspicuum est, ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ: *Ad sedem,* inquit, *Apostolicam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.*

Et ne putemus eum loqui de appellatione ab aliquo Episcopo, non à Concilio: subdit, sæpe Romanos Pontifices soluisse eos, quos iniquè Concilia ligauerant. cuius rei exstant exempla clarissima. Nam ATHANASIVS Episcopus Alexandrinus, & Paulus Episcopus Constantinopolitanus à Concilio depositi, ad Iulium Papam appellauerũt, & ab eo in suas sedes restituti sunt, vt auctor est Sozomenus lib. 3. hist. cap. 7. similiter FLAVIANVS Episcopus Constantinopolitanus appellauit à Concilio Ephesino II. generali, ad Leonem Papam, vt testatur Leo epist. 25. ad Theodosium Augustum. Item THEODORETVS Episcopus Cyri appellauit à Concilio eodem Ephesino II. ad eundem Leonem, vt patet ex Liberato in Breuiario, cap. 12. & ex ipsa epistola Theodoreti, quæ exstat ad finem operum Leonis. Denique Ioannes CHRYSOSTOMVS à Concilio depositus appellauit ad Innocentium Papam, vt testatur Gelasius, vbi suprà, & idem colligitur ex epistolis Chrysostomi ad Innocentium.

Probatur QVINTO, ex approbatione & reprobatione Conciliorum; nam omnia reuocantur tandem ad examen Romani Pontificis, &

qua

quæ ille probat recipiuntur, quæ improbat reiiciuntur, vt testatur Gelasius in eadem epistola ad Episcopos Dardaniæ. & quidem quod ad petitionem Conciliorum approbauerit Pontifex multa Concilia, patet ex gestis ipsis Conciliorum, præcipuè Primi, II. III. IV. & VI.

Quod autem Pontifices aliquando Conciliorum decreta reprobauerint, quod est apertum signum superioritatis, ex Basilio patet, qui in epistola ad Athanasium, quæ est 52. scribit, videri sibi bonum, vt rogetur Romanus Episcopus, vt mittat aliquos in Græciam, qui eius nomine irritent Concilium Ariminense. Ipse etiam Damasus in epistola ad Episcopos Illyrij reprobat Concilium illud. Similiter LEO in epist. 55. ad Pulcheriam: *Consensiones, inquit, Episcoporum, canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.* B. Gregorius lib. 4. epist. 34. *Cuncta, inquit, acta illius Synodi, sede contradicente Apostolica soluta sunt.*

CAPVT XVIII.

Pontificem non posse subiicere seipsum sententiæ coactiuæ Conciliorum.

QVARTA propositio. *Summus Pontifex non potest committere, neq; Concilio, neque vlli homini supra se iudicium coactiuum, sed tantùm discretiuum.* NOTA, in iudicio perfecto duo quædam reperiri. PRIMO, potestatem discutiendi caussam, & discernendi ac iudicandi quid agendum sit. SECVNDO, potestatem cogendi eum, qui cecidit caussa, ad obtemperandum sententiæ contra se latę. Vtrumq; inuenitur in iudice propriè dicto, qualis est princeps, vel prætor à principe constitutus. Primum autem solum reperitur in arbitris, quorum sententię etiamsi tenentur homines stare ex iure naturæ, quia tenemur seruare promissa; non tamẽ ex vi sententiæ, quia non possunt arbitri cogere.

Iam ergo summus Pontifex non potest iudicem propriè dictum supra se constituere, sed tantùm quodammodo arbitros, quorum sententiæ si non obtemperauerit, faciet quod non debet, non autem quod non potest.

Prima pars probatur. PRIMO, quia potestas Papæ super omnes, est de iure diuino, vt patet. at non potest Papa dispensare in iure diuino. SECVNDO, quia non potest inferior committere alicui iudicium reseruatum superiori. Non enim potest Episcopus committere suo pœnitentiario, vt absoluat in casibus reseruatis Papę, at iudicium in caussa Pontificis est reseruatum Deo, vt suprà docuimus. TERTIO, quia sequeretur Papam esse superiorem, & non superiorem, respectu eiusdem, quæ est implicatio contradictionis. Id autẽ sequi, hac ratione ostenditur. Summus Pontifex, cùm se ac suam caussam

A iudicio alicuius committit, non desinit esse Papa; ergo nec desinit esse superior quocunque Christiano; at nihilominus non est superior, sed inferior, si cogi potest, erit igitur simul superior, & non superior.

SECVNDA pars patet ex SIXTO III. Leone III. Symmacho, Leone IV. & aliis, qui cùm accusarentur, caussas suas in Concilio Episcoporum discuti voluerunt, vt patet ex can. Mandastis, & can. Auditum, 2. q. 5. & ex Concilio IV. sub Symmacho; quos tamen Episcopi iudicare ausi non sunt. Vnde in Concilio IV. sub Symmacho, omnes Episcopi cùm subscribunt, affirmant, se totum iudicium Deo relinquere.

B

CAPVT XIX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST argumenta soluere. Ac primum Hermannus lib. 3. cap. 12. Prolegomenorum, obiicit aliquot exempla veterum. SECVNDO argumenta quædam ex Gersone. TERTIO aliud quoddam ex Concilio Basileensi.

PRIMVM exemplum est Marcellini, qui in Concilio Sinuessano ab Episcopis damnatus, & depositus fuit. Respondeo PRIMO, Marcellinum fuisse accusatum de actu infidelitatis, in quo casu potest Concilium discutere caussam
C Pontificis, & si inueniat, reuera esse infidelem, potest declarare eum esse extra Ecclesiam, & sic damnare. SECVNDO dico, Episcopos quidem damnasse Marcellinum, sed postea quàm ipse primus se ipse damnauerat, id est, abdicauerat se pontificatu, nam antea sæpe clamauerant: *Prima sedes à nemine iudicabitur, tu reus, tu iudex, noli à nobis iudicari, &c.* Vide Nicolaum I. in epistola ad Michaëlem.

SECVNDVM exemplum est Milthiadis Papę, post cuius sententiam iudicauit eandem caussam Episcopus Arelatensis, vt testatur Augustinus in epistola 162. ad Glorium & Eleusium, vbi etiam addit AVGVSTINVS: *Ecce, inquit, putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicauerunt, non bonos iudices*
D *fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium, vbi etiam cum ipsis iudicibus caussa posset agitari. Vt si malè iudicasse conuicti essent, eorum sententiæ soluerentur.*

RESPONDEO ad illud de Episcopo Arelatensi ex eodem Augustino ibidem, eam caussam iterum iudicatam fuisse, non quia oporteret, sed quia voluit Imperator acquiescere Donatistis petentibus aliud iudicium, si fortè in duobus iudiciis condemnati sanarentur. AD illud de generali Concilio dico, Augustinum non conferre Papam sine Concilio, cum Concilio sine Papa, vt nos modò conferimus, sed conferre Concilium particulare, cui præsit Papa, cum Concilio generali, cui etiam præsit Papa. Potest autem sine dubio caussa iudicata à Pontifice in Conci-

lio particulari, iterum ab eodẽ iudicari in Concilio generali, præsertim in quæstione facti, quę pendet ex informationibus, & in qua errare potest Ecclesia, qualis erat quæstio, de qua tunc agebatur. immò etiam ordinariè, indicto Concilio generali, olim fiebant Concilia particularia prius in singulis prouinciis, & etiam Romæ, & deinde res definitæ in illis Conciliis particularibus iterum tractabantur in Concilio generali, & tunc dabatur vltima, & definitiua sententia à Pontifice, Concilio assentiente.

TERTIVM est Liberij, quem Imperator deposuit, & postea restituit in suam sedem, iubens, vt simul cum Felice Romæ Ecclesiam regeret, quod idem iussit Concilium Syrmiense literis datis ad Felicem, vt refert Sozomenus lib.4.cap. 14. RESPONDEO, Imperatorem Arianum id fecisse iniustè & tyrannicè, quomodo etiam Nero Petrum & Paulum interfecit. Concilium autem Syrmiense non iussit, sed tantùm literas exhortatorias misit ad Felicem, vt pateretur secum simul sedere Liberium. Adde, quod Concilium illud pręcipuè Arianorum fuit, & nullius momenti.

QVARTVM est S. Leonis, cuius epistolam in Concilio Chalcedonensi multi Episcopi examinarunt, vt refert Euagrius lib.2. cap.18. & ipse etiam Leo epist.63. gloriatur epistolam suam à Concilio approbatam fuisse. RESPONDEO, hinc non sequi Concilium esse supra Papam; nam Leo epistolam suam miserat ad Concilium, non vt continentem vltimam, & definitiuam sententiam, sed vt instructionem tantùm, qua adiuti Episcopi melius iudicarent. Posteaquam autem omnes consenserunt epistolæ Leonis, tum demum edita est definitio vltima nomine Pontificis, & Concilij. Hæc de exemplis.

SECVNDO, proponit argumenta Gersonis,
,, ac primum est illud, Matth.18. dicitur: *Si peccaue-*
,, *rit in te frater tuus, &c. dic Ecclesiæ.* Sed Papa est etiam
,, frater noster, cùm sit Christianus, & dicere de-
,, beat, Pater noster qui es in cœlis; potest igitur
,, Papa ad iudicium Ecclesiæ vocari, proinde ab
,, Ecclesia iudicari, ac puniri potest: non autem
,, quidquam agit Ecclesia, nisi per prælatos suos,
,, igitur à prælatorum Concilio, Papa iudicari po-
,, test.

RESPONDEO, nomine Ecclesiæ, vel intelligi Episcopum, vt exponit hoc loco Chrysostomus, & Innocentius III. cap. Nouit, extra, de iudiciis, & praxis Ecclesiæ demonstrat; quotidie enim Episcopo denunciantur ij, de quibus Dominus ait: *Dic Ecclesiæ*; vel certè fidelium cœtum cum suo capite. Nam vt Cyprianus ait in epistola ad Florentium, quæ est nona lib.4. *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens.* Quare in quocunque Episcopatu deferendi sunt peccatores ad Ecclesiam, & Episcopum eius loci, sed si is Episcopus peccet, non potest deferri ad eam Ecclesiam, nisi debeat deferri ad seipsum,

A cùm ipse sit caput eiusdem Ecclesiæ, sed deferendus est ad Ecclesiam aliquam altiorem, cui præest Archiepiscopus, vel Patriarcha: si verò peccet Patriarcha, deferri non potest ad Ecclesiam suam, sed ad maiorem, id est, ad Romanam Ecclesiam, vel generale Concilium, cui summus Pontifex præsidet: quod si ipse summus Pontifex peccet, iudicio Dei reseruandus est, non enim est vlla Ecclesia, ad quam deferri posset, cum sine ipso non inueniatur Ecclesia cum capite.

SED iterum instant. Hæc verba, *dic Ecclesiæ*, di- ,,
cta sunt Petro, ergo etiam Petrus, & eius succes- ,,
sor debet deferre peccatores aliquando ad Ec- ,,
B clesiam, debet igitur agnoscere tribunal Eccle- ,,
siæ quoddam suo maius. ,,

RESPONDEO, quando hęc dicta sunt Petro, non fuisse eum adhuc Pontificem, sed hominem priuatum, proinde illud ei dictum, quod iis conuenit, qui superiorem aliquem agnoscunt. Addo præterea, suo quodam modo posse Pontificem hoc præceptum implere; primùm enim debet eum, qui peccauit, corripere priuatim; deinde adhibere testes; postremò dicere Ecclesiæ, id est, sibi ipsi, vt pręsidi, & Ecclesię, cui ipse pręest, id est, publicè eum excommunicare. Quomodo intellexit hunc locum B. Gregorius lib. 4. epist.38. ad Ioannem Constantinopolitanum Episcopum.

C Argumentum SECVNDVM; Papa est mem- ,,
brum Ecclesiæ, ergo est minor suo toto, quod ,,
est Ecclesia, & potest, & debet amputari, si infi- ,,
ciat Ecclesiam, quia de iure naturæ est vt mem- ,,
bra inficientia totum corpus abscindantur. ,,

RESPONDEO ad primam consequentiam, vel accipitur Ecclesia cum Papa, vel sine Papa, quando colligitur, ergo Papa vt membrum est minor Ecclesia, quæ est totum. Si accipiatur Ecclesia sine Papa, falsum est illam esse totum, non enim est totum, sed pars, & quidem maior, quàm caput magnitudine molis, minor autem magnitudine virtutis, siue auctoritatis, vt patet in quolibet corpore. Quod autem aduersarij dicunt, auctoritatem capitis manere in Ecclesia D suppletiuè, iam est refutatum antea. Si autem accipiatur Ecclesia cum Papa, tunc, vt aliàs diximus, maior est auctoritas Ecclesiæ extensiuè, quàm Papæ solius, intensiuè autem æqualis. Sicut ens vt comprehendit Deum & creaturas, non est maius bonum, quàm sit solus Deus intensiuè, tametsi extensiuè est maius, quia sunt plura bona; sicut etiam Christus, vt homo, est caput homogeneum Ecclesiæ, & proinde pars eius, & tamen non est maior Ecclesia tota, quàm Christus solus.

AT CONTRA instant; Semper potentia agen- ,,
di principalius est in toto, quàm in partibus, ,,
quę sunt instrumenta totius; principalius enim ,,
dicitur homo videre, quàm oculus, quare cum ,,
Ecclesia incluso etiam Papa, sit quoddã totum, ,,

&

„ & Papa sit pars quędam, & instrumentum huius totius, sequitur, principalius conuenire ipsi Ecclesiæ summam potestatē Ecclesiasticam, quàm Papæ.

RESPONDEO, aliud esse iudicium de corpore Ecclesiæ, & de corporibus naturalibus; nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potentias, ideo principalius dicitur totum agere, quàm vlla pars, seu potentia; at in corpore Ecclesiæ virtus non procedit ab essentia ad potentias, seu partes, sed ab intrinseco. Papa enim, qui est caput Ecclesiæ, non habet ab Ecclesia, sed à Deo auctoritatem, & ideo principale agens, non est Ecclesia, sed Deus. SECVNDO dici potest, principale agens in quolibet corpore semper esse ipsum suppositum, quod sustentat & mouet omnia membra. Porro suppositum corporis Ecclesiæ est Christus. Vt enim cùm dicimus, hoc est corpus Petri vel Pauli, illud Petri vel Pauli, sonat suppositum; ita cùm dicimus, Ecclesia est corpus Christi, illud Christi sonat suppositum. Neque obstat quod Christus sit etiā caput Ecclesię; nam Christus, vt influens in omnia membra, dicitur caput, vt autem sustentat & mouet omnia, dici potest suppositum, & hoc modo concedimus, Papam esse instrumentum corporis Ecclesiæ, & quoddam minus ipso toto, vt nimirum in toto Christum ipsum, vt suppositum, includimus.

Ad alteram consequentiam posset dici. PRIMO, de iure naturæ esse, vt abscindantur membra putrida, sed excepto capite. Melius enim est habere caput putridum, quàm nullum. Sed hæc solutio parum valet; nam in corporibus naturalibus debet excipi caput, quia eo amputato, totum corpus moritur. At corpus Ecclesiæ non moritur moriente Papa; vnde etiam videmus in Rebuspublicis temporalibus, si Rex degeneret in tyrannum, licet sit caput Regni, tamen à populo deponi, & eligi alium. Dico ergo SECVNDO, in corpore naturali & Rebuspublicis temporalibus posse abscindi membra inficientia totum corpus, quia ab ipso corpore pendent, & vim habent; at non eadem ratio est corporis Ecclesiæ, cuius caput non à corpore, sed à Deo auctoritatem accepit, sicut etiam non licet familiæ deponere summum œconomum, licet pessimum, quia non à familia, sed à Domino institutus est.

„ AT, INQVIVNT, ergo sola Ecclesia sine remedio manet, si habet malum Pontificem, & poterit Pontifex impunè omnes vexare, & perdere, & nemo resistere poterit.

RESPONDEO, non mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus eius præcipuè humana industria, sed diuina protectione, cùm eius Rex Deus sit. Itaque etiamsi Ecclesia non posit deponere Pontificem, tamē potest ac debet Domino supplicare, vt ipse remedium adhibeat: & certum est Deo fore curæ eius salutem, qui talem Pontificem vel conuertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat. Nec tamen hinc sequitur, non licere resistere Pontifici Ecclesiam destruenti; licet enim eum seruata reuerentia admonere, & modestè corripere, repugnare etiam vi & armis, si Ecclesiam destruere velit. Ad resistendum enim, & vim vi repellendam, non requiritur vlla auctoritas. Vide de hac re Ioannem de Turrecremata, lib. 2. cap. 106.

TERTIVM argumentum Gersonis ab Hermanno relatum, sumitur ex Concilio Constantiensi. Concilium Constantiense sess. 4. definiuit, Concilium generale habere à Christo immediatam auctoritatem, cui omnes obedire tenentur, etiamsi Papalis dignitatis existat. Vel hoc Concilium est approbatum, vel non: si est approbatum, ergo verum est, & recipiendum, quod definiuit: si non, ergo perperam deposuit Ioannem XXIII. Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Martinum V. cui postea omnes alij Pontifices successerunt. ADDE, quod Martinus V. Papa in vlt. sess. confirmauit omnia decreta circa fidem huius Concilij Constātiensis: hoc autem decretum ad fidem pertinere videtur.

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, Concilium Constantiense esse legitimum & approbatum, sed nō pugnare cum iis, quæ diximus. Non enim definiuit absolutè, Concilia generalia habere à Christo potestatem supra Pontifices, sed tantùm in casu, id est, tempore schismatis, quando nescitur, quis sit verus Papa; nam dubius Papa habetur pro non Papa, & proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam. Ita Turrecremata, Campegius, & Sanderus locis notatis.

SECVNDO, responderi potest, non fuisse Concilium Constantiense, cùm id asseruit, eiusmodi, vt quæstiones de fide definire posset; nam inprimis non erat tunc generale Concilium, cùm tantùm adesset tertia pars Ecclesiæ, id est, ij tantùm Prælati, qui obediebant Ioanni; nam qui obediebant Gregorio & Benedicto, repugnabant iis, quæ à Synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus Papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt; in Concilio autem nullus erat Papa. Ioannes enim XXIII. qui Concilium inchoauerat, iam inde recesserat, cùm quarta sessio haberetur.

Neq; verum est, quod Martinus V. confirmauerit hoc decretum. Ipse enim disertè dixit, se confirmare tantùm ea decreta de fide, quę facta erant concilialiter, id est, more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata; constat autem hoc decretum sine vllo examine factum à Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cùm confirmauit decreta de fide concilialiter conclusa, intelligebat tantùm de damnatione hæresum VViclefi & Huss.

Neque sequitur, si Concilium in hoc errauit, errasse etiã in deponendo Gregorio XII. Ioanne XXIII. & Benedicto XIII. Nam etsi Concilium sine Papa non potest definire noua dogmata fidei, potest tamen iudicare tempore schismatis, quis sit verus Papa, & prouidere Ecclesiæ de vero Pastore, quando is nullus, aut dubius est, & hoc est quod rectè fecit Concilium Constantiense. ADDE, quòd Ioannes & Gregorius non inuiti depositi sunt; nam ipsi etiam spontè renunciarunt Papatui, vt patet ex actis Concilij Constantiensis, sess.12. & 14. Benedictus autem non cessit, sed post eius obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia, vt verum Pontificem, venerabatur, id quod sufficit, vt Martinus esse posset verus Papa.

VLTIMO, adfert Hermannus Concilium Basileense, quod sess.33. definiuit, fide Catholica esse credendum, Concilium esse supra Papam. Fuit autem hoc Concilium indictum à Martino V. vt habetur sess.1. & deinde ab Eugenio declaratum sess.16. legitimè continuatum à sua inchoatione. Deniq; à Nicolao V. confirmatum cum actibus suis.

A RESPONDEO, Concilium Basileense legitimè inchoatum, sed illegitimè terminatum. Est autem mendacium expressum Hermanni, quòd sit confirmatum à Nicolao V. cum actibus suis. Nicolaus enim, vt apparet ex Bulla eius, eidem Concilio annexa, solùm confirmauit ea, quæ egerat Concilium circa beneficia, & censuras Ecclesiasticas. Quæ autem definiuit Concilium Basileense de sua auctoritate supra Pontificem, nullus Põtifex probauit, sed reprobauit ex professo inprimis Eugenius Papa, vt patet ex Concilio Basileensi, sess.38. deinde Leo X. in Concilio Lateranensi vltimo, sess.11. item Ecclesia tota, quæ Eugenium à Basileensibus depositum, B semper habuit pro vero Pontifice; denique Basileenses ipsi, & Papa Felix, quem ipsi creauerunt; nam Papa Felix tandem cessit Nicolao Eugenij successori, & Basileenses qui Lausannam Concilium transtulerant, tandem sese Nicolao subiecerunt, vt in eadem Bulla Nicolaus testatur. Multa alia argumenta proponi, & solui poterant, sed ea soluta sunt in libris de Pontifice.

Vide etiam quæ dicemus de Concilio Basileensi, in libro proximè sequente, cap.16.

LIBER

LIBER TERTIVS, DE ECCLESIA MILITANTE, TOTO ORBE TERRARVM DIFFVSA.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Ecclesiæ.

CONTROVERSIA DE Ecclesia militante, multas habet partes. PRIMVM enim de ipsa secundum se agẽdum erit; tum de membris eius, hoc est, de Clericis, de Monachis, de Laicis. Rursum autẽ de Ecclesia militante secundum se considerata, de qua nũc disputare aggredimur, tres sunt prę cipuè controuersię; PRIMA est, de nomine & definitione Ecclesiæ; SECVNDA, de qualitate, seu de visibilitate eiusdem; TERTIA, de notis, quibus ea certò cognosci potest.

A PRIMA nunc exordiemur, si tamen antea propter studiosos nomina eorum auctorum notauerimus, qui de Ecclesia scripserunt, seu potius eorum, quorum nos libros legimus; nec enim omnes legimus. Igitur scripserunt de hoc argumento B. Augustinus lib. de vnitate Ecclesiæ; B. Cyprianus librum eiusdem tituli, necnon Optatus libros sex contra Parmenianum: Ex recentioribus scripsit Thomas VValdensis tom. primo, lib. 2. doctrin. fid. cap. 8. 9. 10. &c. Ioannes de Turrecremata summam de Ecclesia; Ioannes Driedo in lib. 4. de dogm. Ecclesiast. cap. 2. Albertus Pighius controuersia 3. Cardinalis Hosius in confessione, in explicatione Symboli, & lib. 5. contra prolegomena Brentij; Petrus à Soto 1. parte defensionis suę contra Brentium; Ioannes à Dauentria in confut. 7. artic. Confessionis Augustanæ; Ioannes Cochlæus Philippica 4. & in lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate; Ioannes Eckius initio sui enchiridij; Alphonsus à Castro lib. 6. contra hæres. Melchior Canus lib. 4. de locis; Ioan. Antonius Delphinus in libris tribus de Ecclesia; Ioannes à Louanio in explicat. Symboli, & omnes alij, qui Symbolum exposuerunt; Franciscus Turrianus in libris duob. de Ecclesia, & ordinat. Ministr. Post quos, anno M.D.LXXVII. ineunte, nos hæc ipsa, quæ
A nunc emittimus in lucem, in scholis disputauimus: à quo tempore scripsit etiam de eodem argumento Gregorius de Valentia in sua Analysi fidei Catholicæ parte 6. & scripserunt etiam alij, sed non vacauit per alias occupationes eorum libros euoluere.

Venio nunc ad propositam disputationem; ac vt primùm de nomine, deinde de re ipsa dicamus; Ecclesiæ nomen est Græcum, deduciturq́; à verbo ἐκκαλέω, quod est euoco. Itaque Ecclesia est euocatio, siue cœtus vocatorum. Dicitur autem populus Dei cœtus vocatorum, quia nemo ad hunc populum se adiungit per se, & suo proprio instinctu, sed omnes quotquot veniũt,
B à Dei vocatione præueniuntur. Est enim vocatio primum beneficium, quod sancti à Deo recipiunt: *Quos vocauit*, inquit Apostolus Rom. 8. *hos iustificauit; quos iustificauit, hos & magnificauit.* Et Act. 2. *Quoscunq; aduocauerit Dominus Deus noster.* Hinc toties Apostolus Christianos appellat vocatos, in omnibus ferè epistolis.

Sunt autem tria circa hoc nomen notanda. PRIMO, nomen Ecclesiæ cum aliquo adiuncto, posse & in bonam & in malam partem accipi; dicitur enim: *Ecclesia malignantium*, Psal. 25. Et, *Ecclesia Sanctorum*, Psal. 88. Absolutè autem positum hoc nomen, non intelligi nisi de Ecclesia Christi, excepto vno loco Act. 19. vbi de populo Ethnicorum dicitur: *Erat enim Ecclesia confusa.*

C SECVNDO, nota cum Augustino in Psal. 81. in illud: *Deus stetit in Synagoga Deorum*, tametsi eadem sit Ecclesia veteris Testamenti & noui, quo ad essentiam; tamen quia status Ecclesiæ noui Testamenti est longè excellentior, ideo etiam nomina esse distincta. nam populus veteris Testamenti propriè dicitur Synagoga, id est, congregatio; populus noui Testamenti nusquam dicitur Synagoga, sed semper Ecclesia, id est, euocatio. Congregari enim commune est hominibus cum bestiis: at euocari proprium est hominum. Neque refert, quod populus Iudæorum in Testamento veteri passim vocatur etiam

Ecclesia: nam tam Synagoga, quàm Ecclesia apud Hebræos dicitur à cōgregando. עֵדָה quod vertimus Synagoga, dicitur à יָעַד congregare. Similiter קָהָל, id est, Ecclesia, dicitur à קָהַל congregari. Itaq; sunt nomina duo, sed idem prorsus significant.

TERTIO nota, quemadmodum ciuitas nunc significat cœtum hominū, nunc locum, in quo cœtus ille habitat, ita etiam Ecclesiam in Scripturis nunc significare cœtū fidelium, vt Rom. 16. *Salutant vos omnes Ecclesiæ Asiæ:* nunc locū ipsum, in quo fideles congregantur, vt Iudith. 6. *Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt.* quāquam nos nunc solùm de Ecclesia, vt cœtum fidelium significat, disputamus.

CAPVT SECVNDVM.

De definitione Ecclesiæ.

HAEC de nomine. De re autem ipsa quinque sunt hæreticæ sententiæ. PRIMA, quòd Ecclesia sit prædestinatorum congregatio, ita vt soli, & omnes prædestinati sint de Ecclesia. Ita Ioannes VViclef apud VValdensem tom. 1. lib. 2. cap. 8. & 9. Ioannes HVS artic. 1. 2. 3. 5. 6. vt habetur in Concilio Constantiensi, sess. 15. è quibus sic habet art. 5. *Præscitus etsi aliquando sit in gratia secundum præsentem iustitiam, tamen nunquam est pars sanctæ Ecclesiæ, & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat à gratia aduentitia, sed non à gratia prædestinationis.*

SECVNDA, quòd Ecclesia sit hominum perfectorum nullum peccatum habentium multitudo. Ita quondam Pelagiani, vt B. Augustinus refert lib. de hæresibus, ca. 88. *In id etiam,* inquit, *progrediuntur, vt dicant, vitam iustorum in hoc seculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici.* Eandem tribuit Anabaptistis huius temporis Caluinus lib. 4. institutionum, cap. 1. §. 13.

TERTIA, quòd Ecclesia sit iustorum congregatio, seu potius eorum, qui nunquam lapsi sunt circa fidei confessionem. Distinguitur autem hæc à superiore, quòd prior opinio quoslibet peccatores excludebat, hæc autem non excludit, nisi insignes peccatores. Ita senserunt olim Nouatiani, vt auctor est Cyprianus lib. 4. epist. 2. & Donatistæ apud Augustinum lib. de hæres. cap. 69. existimo enim falli Caluinum, vbi suprà, & alios, qui putant, Nouatianos & Donatistas exclusisse omne genus peccatorum. Clarè enim Cyprianus lib. 4. epist. 2. & Epiphanius in hæres. Catharorum, dicunt, eos retinuisse in Ecclesia fraudatores, mœchos, & similes: solumque exclusisse eos, qui in persequutione lapsi fuerant. NEQVE cum hoc pugnare videtur, quod habent Ambrosius lib. 1. de pœnitentia, cap. 1. & 2. & Theodoretus lib. 3. de fabulis hæreticorum; Nouatianos sustulisse potestatem remittendi

A peccata omnia, exceptis leuissimis. Nam etiam si non absoluebant graues peccatores, tamen in suo cœtu eos retinebant, nisi lapsi essent circa fidem. Et Augustinus lib. 3. contra Parmenianum, cap. 2. docet, Donatistas non horruisse omnia, sed solùm quædam maiora scelera, quale erat illud, quod obiiciebant Catholicis, consensisse traditoribus diuinorum librorum.

QVARTA est Confessionistarum, qui etsi nomine damnent Pelagianos, Nouatianos, & Donatistas, tamen eorum sententia composita est ex hæresi Pelagianorum, Nouatianorum, & Donatistarum. Docent enim PRIMO cum Pelagianis non solùm Confessionistæ, sed omnes Lu-
B theràni, & Caluinistæ, nullum esse peccatum veniale ex natura sua, sed omnia esse mortalia ex se, venialia autem ex misericordia Dei, qui ea credentibus non imputat. Ita docuit Lutherus in assert. art. 32. Melanchthon in locis, cap. de discrimine peccati mortalis & venialis. Caluinus lib. 2. Instit. cap. 8. §. 58. & 59.

SECVNDO, docet Confessio Augustana articulo 7. Ecclesiam esse Sanctorum congregationem, qui verè credunt, & obediunt Deo. Et in Apologia Philippus conatur ostendere, peccatores non pertinere ad Ecclesiam, nisi nomine. Similia docet Brentius in Prolegomenis contra Petrum à Soto. NEQVE obstat, quod & Philippus, & Brentius ibidem dicunt, malos es-
C se admixtos bonis; nam ipsi duas Ecclesias fingunt. Vnam veram, & ad quam pertinent priuilegia, quæ narrantur in Scripturis, & hanc esse Sanctorum congregationem, qui verè credunt, & obediunt Deo, & hanc non esse visibilem, nisi oculis fidei. Alteram externam, quæ nomine tantùm est Ecclesia, & hanc esse congregationem hominum conuenientium in doctrina fidei, & vsu Sacramentorū, & in hac bonos & malos inueniri: Itaque malos nunquam volunt esse partes veræ Ecclesię, & proinde cautè Philippus non dicit, Ecclesiam constare ex malis & bonis, sed dicit, malos admisceri Ecclesiæ. Et Brentius dicit, malos esse aliquo modo in Ecclesia, sed nō de Ecclesia.

D LVTHERVS in lib. de Conciliis & Ecclesia, parte tertia, dicit, Ecclesiam esse populum sanctum Christianum: &, vt ostendat se loqui de sanctitate singulorum membrorum, inde probat, Papam & Cardinales non esse de Ecclesia, quia sancti non sunt. Si ergo soli iusti sunt partes veræ Ecclesiæ, & omnia peccata, quantumuis leuia, sunt peccata mortalia, & faciunt hominē iniustum; sequitur solos perfectos, & omni peccato carentes, esse de Ecclesia, quæ erat opinio Pelagianorum.

TERTIO, dicunt Confessionistæ, in quo etiam cum omnibus Lutheranis conueniunt, omnia opera hominis, etiam iustificati, esse peccata mortalia. Id indicat Confessio Augustana, artic. 6. & 20. sed clarius Lutherus in assert. art.

32. ex quo videtur sequi, nullum hominem esse de Ecclesia. Nam si soli iusti sunt de Ecclesia, & nulli sunt omnino in mundo iusti, quippe cùm omnium hominum opera sint peccata; quinam, quæso, Ecclesiam facient? sed ipsi rem totam facilè explicant, dum dicunt, opera quidem hominis iusti omnia esse peccata mortalia, sed tamen nō imputari, si adsit fides, & proinde eum, qui habet fidem, simul esse iustissimum, & in omni opere peccare. In quo aliquo modo conueniunt Confessionistæ cum Donatistis & Nouatianis. Vt enim illi non excludebant ab Ecclesia omnes peccatores, sed tantū eos, qui idololatriam commiserant; ita isti non omnes peccatores excludunt, sed tantùm eos, qui non verè credunt. putant enim, vt diximus, nullum crimen imputari credentibus.

Qvinta sententia est quasi conflata ex omnibus istis. Docet enim, Ecclesiam constare ex solis iustis prædestinatis. Ita Caluinus, qui tria docet. Primo, fidem semel habitam, nunquam in æternum perdi posse, & proinde omnem, qui habet fidem, necessariò esse prædestinatum. id habet in Instit. lib. 3. ca. 2. §. 8. 9. 10. 11. quod idem antea expresè docuerat Iouinianus apud Hieronymum lib. 2. contra Iouinianum. Secvndo docet, veram Ecclesiam à solo Deo cognosci posse, eiusque fundamentum esse diuinam electionem, quia nimirum constat ex fidelibus, qui necessariò sunt de numero electorum. id habet lib. 4. cap. 1. §. 2. & in minori institutione, cap. 8. §. 4. & sequentibus. Tertio docet, esse præterea quandam Ecclesiam externam, in qua sint boni & mali, &c. vt suprà dixerunt Confessionistæ. id habet eodem libro & capite, in sequentibus sectionibus. Idem etiam sentire videtur Bvcervs, qui in lib. 1. de regno Christi, cap. 5. definit regnum Christi, procurationem salutis electorum Dei, quos Deus in terris colligit. Idem Tilmannus Heshusius lib. de erroribus Pontificiorum, loco 12. & lib. 1. de Ecclesia, cap. 3.

Nostra autem sententia est, Ecclesiam vnam tantùm esse, non duas, & illam vnam & veram esse cœtum hominum eiusdem Christianæ fidei professione, & eorundem Sacramentorum communione colligatum, sub regimine legitimorum pastorum, ac præcipuè vnius Christi in terris Vicarij Romani Pontificis. Ex qua definitione facilè colligi potest, qui homines ad Ecclesiam pertineant, qui verò ad eam non pertineant. Tres enim sunt partes huius definitionis. Professio veræ fidei, Sacramentorum communio, & subiectio ad legitimum pastorem Romanum Pontificem. Ratione Primæ partis excluduntur omnes infideles tam qui nunquā fuerunt in Ecclesia, vt Iudęi, Turcę, Pagani; tam qui fuerunt, & recesserunt, vt hæretici & apostatæ: ratione Secundæ, excluduntur Catechumeni & excommunicati, quoniam illi non sunt admissi ad Sacramentorum communionem, isti sunt dimissi: ratione Tertiæ, excluduntur schismatici, qui habent fidem & Sacramenta, sed non subduntur legitimo pastori, & ideo foris profitentur fidem, & Sacramenta percipiunt. Includuntur autem omnes alij, etiamsi reprobi, scelesti & impij sint.

Atq; hoc interest inter sententiam nostram, & alias omnes, quòd omnes aliæ requirunt internas virtutes ad constituendum aliquem in Ecclesia, & propterea Ecclesiam veram inuisibilem faciunt: nos autem, etsi credimus in Ecclesia inueniri omnes virtutes, Fidem, Spem, Caritatem, & ceteras; tamen vt aliquis absolutè dici possit pars veræ Ecclesiæ, de qua Scripturæ loquuntur, non putamus requiri vllam internam virtutem, sed tantùm externam professionem fidei, & Sacramentorum communionem, quæ sensu ipso percipitur. Ecclesia enim est cœtus hominum ita visibilis & palpabilis, vt est cœtus populi Romani, vel Regnum Galliæ, aut Respublica Venetorum.

Notandvm autem est ex Augustino in breuiculo collationis, collat. 3. Ecclesiam esse corpus viuum, in quo est anima & corpus, & quidem anima sunt interna dona Spiritus sancti, Fides, Spes, Caritas, &c. Corpus sunt externa professio fidei, & communicatio Sacramentorum. Ex quo fit, vt quidam sint de anima & de corpore Ecclesiæ, & proinde vniti Christo capiti interius & exterius; & tales sunt perfectissimè de Ecclesia; sunt enim quasi membra viua in corpore, quamuis etiam inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participent, & aliqui etiam solum initium vitæ habeant, & quasi sensum, sed non motum, vt qui habent solam fidem sine caritate. Rvrsvm aliqui sint de anima, & non de corpore, vt Catechumeni, vel excommunicati, si fidem & charitatem habeant, quod fieri potest. Deniqve, aliqui sint de corpore, & non de anima, vt qui nullam habent internam virtutem, & tamen spe, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, & in Sacramentis communicant sub regimine pastorum. & tales sunt sicut capilli, aut vngues, aut mali humores in corpore humano.

Definitio igitur nostra solùm comprehendit hunc vltimum modum existendi in Ecclesia, quia hîc requiritur vt minimum, vt quis possit dici esse pars visibilis Ecclesiæ. Probandum igitur est ordine, non pertinere ad Ecclesiam non baptizatos, hæreticos, & apostatas, excommunicatos, & schismaticos. Deinde pertinere ad Ecclesiam non prædestinatos, non perfectos, peccatores etiam manifestos, infideles occultos, si habeant Sacramenta, professionem fidei, & subiectionem, &c.

CAPVT

CAPVT TERTIVM.

De non baptizatis.

DE INFIDELIBVS non baptizatis sine dubio Paulus loquitur 1. Cor. 5. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare?* vbi generaliter eos omnes foris esse dicit, qui nõ dederunt nomina sua Christo per Baptismum, sed aliquas alias religiones sequuntur.

De CATECHVMENIS est paulò maior difficultas, quia sunt fideles, & saluari possunt, si moriantur in eo statu, & tamen extra Ecclesiam nemo saluatur, sicut nec extra arcam Noë, iuxta illud Concilij Lateranensis, cap. primo: *Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur.* At nihilominus certum est, Catechumenos non esse in Ecclesia actu & propriè, sed tantùm in potentia, quomodo homo cõceptus, sed nondum formatus, & natus, non dicitur homo, nisi in potentia. Nam legimus Actor. 2. *Qui ergo receperunt verbum, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Item Concilium Florentinum in instructione Armenorum, docet, homines fieri membra Christi, ac de corpore Ecclesiæ, cùm baptizantur. Idem & Patres docent.

Gregorius NAZIANZENVS oratione in sanctum Lauacrum dicit, Catechumenum esse in vestibulo pietatis, nec adhuc posse vocari fidelem, nisi intus ingrediatur per Baptismum. Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 24. in Ioannem, dicit, Catechumenum alienũ esse à fideli, & nihil habere commune cum eo, nõ ciuitatem, non mensam, &c. TERTVLLIANVS libro de præscriptionibus, reprehendit in hæreticis, quòd non distinguant Catechumenos à fidelibus. CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. 50. docet, Catechumenos esse apud Christianos id, quod erant incircumcisi apud Iudæos, qui propterea non poterant vesci agno Paschali. AVGVSTINVS tract. 4. in Ioannem, & alibi distinguit Catechumenos à fidelibus. Quod etiam alij Patres faciunt. Constat autem Ecclesiam esse fidelium congregationem.

Denique, Catechumeni non habent ius ad vlla Sacramenta, neque ad alia, quæ sunt communia vniuersæ Ecclesiæ. Non igitur actu, & propriè sunt Catechumeni de Ecclesia. Quomodo igitur, inquies, saluantur, si sunt extra Ecclesiam? Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 74. apertè respondet, Catechumenos non saluari. Sed hoc nimis durum esse videtur. Certè Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani disertis verbis affirmat, Catechumenos posse saluari, de quorum numero Valentinianus erat, cùm de hac vita migraret.

ALIA igitur quærenda solutio est. Melchior Canus ait, Catechumenos posse saluari, quia etsi nõ sunt de Ecclesia, quæ propriè dicitur Christiana, A sunt tamen de Ecclesia, quæ comprehendit omnes fideles ab Abel vsque ad mundi consummationem. At non videtur satisfacere. Nam post Christi aduentũ nulla est vera Ecclesia, nisi illa quæ propriè dicitur Christiana; si ergo Catechumeni de ista non sunt, de nulla sunt. RESPONDEO igitur, quod dicitur, extra Ecclesiam neminem saluari, intelligi debere de iis, qui neq; re ipsa, nec desiderio sunt de Ecclesia: sicut de Baptismo cõmuniter loquuntur Theologi. Quoniam autem Catechumeni si non re, saltem voto sunt in Ecclesia, ideo saluari possunt. Neque repugnat similitudo arcæ Noë, extra quam nemo saluabatur, etiamsi voto in ea fuisset: nam similitudines non in omnibus conueniunt. B Quocirca 1. Petr. 3. Baptismus comparatur arcę Noë, & tamen constat, sine Baptismo in re, aliquos saluari.

AT, inquies, Augustinus tract. 4. in Ioannem dicit, Catechumenos esse in Ecclesia; Verum est, sed ibidem separat eos à fidelibus. Voluit ergo dicere, esse in Ecclesia non actu, sed potentia; quod idem ipse explicuit initio libri secundi de Symbolo, vbi comparat Catechumenos hominibus conceptis, non natis.

CAPVT QVARTVM.

De Hæreticis & Apostatis.

HAERETICOS & Apostatas baptizatos, Alphonsus de Castro lib. 2. de C iusta hæreticorum punitione, cap. 24. docet esse membra & partes Ecclesiæ, etiamsi palàm falsam doctrinam profiteantur. Quæ sententia, vt est apertè falsa, ita facillimè refutari potest. Nam PRIMO, Scriptura hoc indicat, cùm ait 1. Timoth. 1. quidam circa fidem naufragauerunt. Quo loco per metaphorã naufragij, intelligit hæreticos fracta vna parte nauis Ecclesiæ, ex ea in mare decidisse. quod etiam significatur illa parabola Domini de reti, quod præ multitudine scindebatur, Luc. 5. PRAETEREA ad Titum 3. *Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit cùm sit proprio iudicio condem-* D *natus.* Vbi Apostolus Episcopo præcipit, vt hæreticum vitet, quod certè non iuberet, si esset intra Ecclesiam. Debet enim pastor non vitare, sed curare eos, qui ad suum gregem pertinent. Et addit rationem, quia talis pertinax hæreticus est, proprio iudicio condemnatus, id est (vt Hieronymus exponit) nõ est eiectus ab Ecclesia per excommunicationem, vt multi alij peccatores, sed ipse seipsum ab Ecclesia eiecit. Item 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*; id est, ex nobis exierunt, quia erant nobiscum in eadem Ecclesia, sed nõ erant ex nobis, secundum diuinam electionem, vt Augustinus exponit libro de bono perseuer. cap. 8.

SECVNDO, probatur hoc idem ex capite octauo & decimo nono Concilij Nicæni, vbi

hæretici dicuntur posse recipi in Ecclesiam, si redire velint, cum certis tamen conditionibus. Item ex Concilio Lateranensi, vnde exstat, cap. Firmiter, de summa Trinitate, & fide Catholica, vbi Ecclesia dicitur fidelium congregatio. Cōstat enim hæreticos nullo modo esse fideles.

TERTIO, ex Patribus, IRENÆVS lib. 3. cap. 3. dicit, Polycarpum multos hæreticos ad Ecclesiam conuertisse. ex quo sequitur, eos antea fuisse de Ecclesia egressos. TERTVLLIANVS libro de præscriptione dicit, Marcionem cùm ad Ecclesiam redire vellet, conditionem accepisse, vt ceteros, quos peruerterat, Ecclesiæ restitueret. CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum, dicit, hæreticos cùm sint extra Ecclesiam, tamen vendicare sibi Ecclesiæ auctoritatem more simiarum, quæ cùm homines non sint, tamen homines videri volunt.

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos, circa finem: *Sicubi audieris*, inquit, *eos, qui dicuntur Christi, non à Domino* IESV CHRISTO, *sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionistas, Valentinianos, Montenses, siue Campenses, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.* AVGVSTINVS lib. 4. contra Donatistas, cap. 10. dicit, interdum accidere, vt hæreticus foris existens non agat contra Ecclesiam, & Catholicus intus existens contra Ecclesiam agat, &c. Et libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 4. *Qui non credunt*, inquit, *Christum in carne venisse, de Virgine* MARIA, *ex semine Dauid, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, non vtiq; sunt in Ecclesia, &c.*

Accedit postremò, quod cùm Ecclesia sit multitudo vnita (est enim populus quidam, siue regnum, siue corpus vnum) & ista vnio præcipuè in professione vnius fidei, & earundem legum ac rituum obseruatione consistat; nulla ratio permittit, vt eos de Ecclesiæ corpore esse dicamus, qui cum eo nullam omnino coniunctionem habent.

AT CONTRA obiiciunt aliqui. PRIMO, quia Matth. 13. in parabola de zizaniis, in eodem agro inueniuntur tria, granum, paleæ, & zizania, quæ significant bonos Catholicos, malos Catholicos, & hæreticos, vt Augustinus exponit quæst. 11. super Matthæum, & Hieronymus, & Chrysostomus in hunc locum. Quòd autem ager sit Ecclesia, docet Cyprianus lib. 3. epist. 3. & Augustinus lib. 2. contra Cresconium, cap. 34.

RESPONDEO, aliqui intelligunt per zizania non hæreticos, sed homines malos, qui sunt in Ecclesia. ita Cyprianus loco notato. & lib. 4. ep. 2. & Augustinus sæpe, non tam ex sua sententia quàm ex Cypriani mente loquens. Quòd autem Cyprianus per zizania non intelligat hęreticos, inde intelligi potest, quod in illis ipsis locis, vbi dicit, zizania esse in Ecclesia, dicit, hęreticos non esse in Ecclesia, & præterea ex intentione Cypriani, qui in illis locis scribit contra Nouatianos, qui nolebant admittere lapsos pœnitentes

A in Ecclesiam, metuentes, ne communicarent peccatis aliorum: quibus Cyprianus ostendit ex parabola Domini, in Ecclesia non solùm esse homines fortes, sed etiam imbecilles, qui aliquando labuntur, sicut in agro simul cum frumento sunt etiam zizania.

At licet hæc expositio non sit contemnenda, neque nobis contraria, melius tamen respondetur cum Augustino quæst. 11. super Matthæum, per agrum non significari Ecclesiam, sed mundum vniuersum. Dominus enim exponens parabolam ait, ager est mundus. Porro nomine zizaniorum, etsi rectè intelliguntur hæretici, tamen fortè magis ad literam intelligeremus omnes malos in genere, siue sint hæretici, siue non. B Scopus enim parabolæ est, ostendere semper in mundo futuros aliquos malos, nec posse vlla humana diligentia mundum purgari ante diem iudicij. Vnde Dominus ait, zizania esse filios nequam, & illos omnes, qui tandem in ignem ęternum deiicientur.

SECVNDO, obiiciunt illud 2. Timoth. 2. *In magna domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia.* Vbi nomine domus videtur Paulus intelligere Ecclesiam, & nomine vasorum ligneorum & fictilium hęreticos. Dixerat enim paulò antè: *Quorum sermo, vt cancer serpit, ex quibus est Hymnæus & Philetus, qui à veritate exciderunt.* Nomine autem domus intelligi Ecclesiam, docet Cyprianus lib. 3. C epist. 3. & lib. 4. epist. 2. & Ambrosius in commentario huius loci, & Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 12.

RESPONDEO, varias hîc esse veterũ expositiones. VNA est Græcorum, Chrysostomi & Theophylacti, qui nomine domus non intelligunt Ecclesiam, sed mundum, sicut diximus de agro, in quo sunt zizania. ALTERA est Latinorum, Cypriani, Ambrosij, Augustini, qui nomine domus intelligunt Ecclesiam; & licet Augustinus & Ambrosius per vasa lignea & fictilia velint significari hæreticos; tamen Augustinus idē explicat lib. 3. de Baptismo, cap. 19. quomodo sit intelligendum, eos esse in Ecclesia, vbi dicit, eos esse in Ecclesia antequam per obstinationem & D pertinaciam separentur, & ad hoc tempus respexisse Apostolum; ita vt non tam hæretici, quàm errantes dicantur esse in Ecclesia. Addit etiam, posse dici, eos esse in Ecclesia, postquam exierunt, propter Sacramentorum administrationem, quia etiam ipsi quędam Sacramenta verè administrant. quod est dicere, eos esse in Ecclesia secundum aliquid, non simpliciter. Ambrosius autem accipit Ecclesiam largo modo, & magis vulgari, quàm proprio, prout videlicet eos omnes complectitur, qui quouis modo nominantur Christiani. Ad quem modum Pagani dicere solent, in cœtu Christianorum multas esse dissentientes opiniones ac sectas.

At secundum Cyprianum (cuius expositionem veriorem puto) per vasa lignea & fictilia

non intelliguntur hæretici, sed infirmi fideles, ac debiles, qui facilè seducuntur. Quod enim ait Apostolus; In magna domo sunt vasa aurea, &c. non refertur ad illud, quorum sermo, vt cancer serpit, ex quibus sunt Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt: sed ad illud; Et subuerterunt quorundam fidem. Vult enim Apostolus dicere, quod si illi quosdam subuerterunt, non propterea periculum est, ne omnes subuertãtur. Nam in Ecclesia sunt fortes, & sunt debiles, &c.

SED, INQVIES, Augustinus, qui intelligit per vasa lignea & fictilia hæreticos, dicit, se permotum ad hoc sentiendum ex verbis Cypriani in epistola ad Antonianum, quæ est secunda lib. 4. RESPONDEO, Augustinum existimauisse à Cypriano referri illa verba Apostoli: *In magna domo sunt vasa aurea, &c.* ad illa: *Quorum sermo, vt cancer serpit*, sicut ipse referabat. Ceterùm Cypriani verba nihil tale sonant; & sanè Cyprianum nõ voluisse dicere, hęreticos esse in Ecclesia, patet ex eadem epistola, vbi apertè dicit, Nouatianum, quia hæreticus est, extra Ecclesiam esse.

Argumentum TERTIVM, hæreticos Ecclesia iudicare & punire potest, igitur sunt intus: *Nam quid mihi est*, inquit Paulus, 1. Corinth. 5. *de iis, qui foris sunt, iudicare?* Præterea hæretici retinent characterem Baptismi, & sacerdotij, igitur sunt Christiani, & Sacerdotes.

RESPONDEO, hæreticos, licet nõ sint de Ecclesia, tamen debere esse; & proinde ad eam pertinere, vt oues ad ouile, vnde fugerunt. Sicut solet dici, ista ouis est illius ouilis, quando tamen vagatur extra ouile. Potest autem Ecclesia iudicare de iis, qui re ipsa intus sunt, vel certè esse debent, sicut pastor reuera potest ouem, quæ extra ouile errat per montes, cogere iterum ad ouile: & Imperator potest desertorem militiæ, qui transfugit ad castra hostium, vi cogere ad sua castra, aut etiam suspendere. Apostolus autem loquitur de iis, qui ita foris sunt, vt nunquã fuerint intus.

Ad illud de charactere dico, hæreticos retinere extra Ecclesiam characteres illos indelebiles, sicut retinent oues perditæ characterem inustum in dorso, & desertores militiæ signa militaria: sed non propterea sunt de Ecclesia, quia non sufficiunt characteres illi ad cõstituendum aliquem in Ecclesia; alioqui etiam in inferno esset Ecclesia. Et tamen S. Thomas 3. part. quæst. 8. art. 3. dicit, damnatos nec actu, nec potentia esse membra Christi. Pręterea, non propriè vnit hominem cum capite, sed est signum potestatis & vnionis cuiusdam, & ideo in inferno, illo signo cognoscentur, qui fuerunt membra Christi. Quòd autem non vniat, patet; nam non vnit exterius, cùm sit res inuisibilis: nec interius, cùm non sit actus, nec habitus operatiuus. Vnde diuus Thomas primam vnionem internam ponit in fide.

CAPVT QVINTVM.

De Schismaticis.

DE SCHISMATICIS nõnulli Catholicorum dubitant, an sint de Ecclesia: immò esse eos de Ecclesia affirmat Alphonsus de Castro loco notato. Sed facile est contrarium ex sacris literis, & Patrũ traditione docere. Nam inprimis cùm dicitur Luc. 5. scindebatur autem rete, per scissionem retis, & egresionem piscium ex reti intelliguntur schismata Ecclesiæ, & egresio hęreticorum & schismaticorum de Ecclesia, vt exponit Augustinus tract. 122. in Ioannem.

Præterea Scriptura vocat Ecclesiam: *Vnum ouile*, Ioan. 10. *Vnum corpus*, Rom. 12. *Vnam sponsam, vnam amicam, vnam columbam*, Cant. 6. Schisma autem scindit id, quod erat vnum in partes, vt patet ex ipso nomine. Nam σχίζειν, scindere est, & σχίσμα, scissura: ergo schismatici non sunt in Ecclesia, nec de Ecclesia. Nam pars scissa à corpore, non est amplius pars eius corporis. Vnde pulchrè Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ dicit, Ecclesiam significari per vestem Christi inconsutilem, quæ scissa nõ fuit, vt intelligeremus Ecclesiam scindi posse, sed non eo modo, quo scinduntur vestes, ita vt omnes partes æquè maneant partes vestis: sed quomodo scinditur ramus ab arbore, qui statim moritur, arbore viuente; & riuus à fonte, qui mox arescit, fonte fluente; & radius à Sole, qui continuò deficit, Sole, vt erat, permanente. Vel si contendas, partem scissam ab Ecclesia, esse etiam Ecclesiam quandam, multas Ecclesias facies, quod est contra Scripturas paulò antè notatas.

Probatur SECVNDO ex decretis Pelagij Papæ, qui ex professo probat, schismaticos non esse de Ecclesia, 24. q. 1. can. pudenda, & can. schisma. Accedit etiam testimonium totius Ecclesiæ, quæ in Parasceue orat pro hæreticis & schismaticis, vt eos Deus ad Ecclesiam Catholicam reuocare dignetur. Quod certè non faceret, si eos in Ecclesia esse crederet. Huc etiam pertinet testimonium Catechismi Romani, cuius non est exigua auctoritas in Ecclesia Dei. Disertis autem verbis Catechismus prædictus in explicatione Symboli Apostolici, schismaticos ab Ecclesia separat.

Probatur TERTIO ex Patribus. IRENÆVS lib. 4. cap. 62. posteaquam dixerat in superioribus capitibus, virum spiritualem iudicare omnes hæreticos & schismaticos, & enumerauerat in particulari multas hæreses, & subiunxerat de schismate propriè dicto, concludit in summa: *Iudicabit*, inquit, *omnes eos, qui sunt extra veritatem, id est, extra Ecclesiam.* Sanctus CYPRIANVS lib. 4. epist. 9. ad Florentinum Papianum: *Ecclesia*, inquit, *est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in*

Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse,&c. At certè schismatici cum Episcopo non sunt, igitur nec in Ecclesia sunt.

CHRYSOSTOMVS hom. 3. in epistolam primam ad Corinthios: *Schismatis*, inquit, *significantia satis eos arguit, vel potius satis est eius appellatio, quæ vehementer eos tangat. Non enim plures integræ partes factæ sunt, sed vna periit. Siquidem integris Ecclesiis multas eas constituerent.* Et hom. 11. in epistolam ad Ephesios docet, schismaticos similes esse manui à corpore præcisæ, quæ mox desinit esse membrum; & ibidem dicit, schismaticos in altera esse Ecclesia, licet in fide & dogmatibus cum vera Christi Ecclesia consentiant.

HIERONYMVS in caput primũ Amos: *Schismatici*, inquit, *separant quidem deceptam multitudinem ab Ecclesia Dei; tamen hoc non faciunt crudelitate, qua hæretici, &c.* Et in cap. 3. ad Titũ: *Inter hæresim*, inquit, *& schisma hoc interesse arbitramur, quod hæresis peruersum dogma habeat: schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet.* Vbi nota illud: *Pariter.* AVGVSTINVS libro de Fide & Symbolo, cap. 10. *Credimus*, inquit, *& sanctam Ecclesiã, vtiq; Catholicam; nam & hæretici, & schismatici congregationes suas Ecclesias vocant: sed hæretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant, schismatici autem discißionibus iniquis à fraterna caritate dißiliunt, quamuis ea credant, quæ credimus. Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quoniam diligit Deum, nec schismaticus, quoniam diligit proximum.*

OPTATVS lib. 1. contra Parmenianum, de schismaticis loquens: *Deserta*, inquit, *matre Catholica, impij filij dum foras excurrunt, & se separant, vt vos fecistis, à radice matris Ecclesiæ inuidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedunt.* Et lib. 2. comparat schismaticos cum ramis, riuulis, & radiis præcisis ab arbore, fonte, Sole. FVLGENTIVS de fide ad Petrum, cap. 38. & 39. *Firmißimè tene*, inquit, *& nullatenus dubites, non solùm Paganos, sed etiam Iudæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam, præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Denique idem habent THOMAS VValdensis tomo 1. lib. 2. cap. 9. doctrinalis fidei antiquæ; Ioannes DRIEDO lib. 4. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 2. part. 2. & alij ex recentioribus.

Probatur VLTIMO ratione; nam de ratione Ecclesiæ est, vt sit vna vnione membrorum inter se, & cum suo capite; hanc autem vnionem schismaticus tollit, dum se à communione capitis, & aliorum membrorum separat. Quod autem vnitas essentialis Ecclesiæ consistat in illa coniunctione membrorum inter se, & cum capite, probatur; nam multiplex vnitas inuenitur in Ecclesia. PRIMA est vnitas ratione eiusdem principij, id est, Dei vocantis, Ioan. 6. *Nemo venit ad me, &c.* SECVNDA vnitas ratione eiusdem vltimi finis, quod significatum est Matth. 20. in illo vno denario omnibus operantibus promisso. TERTIA est ratione eorundem me-

A diorum, id est, Fidei, Sacramentorum, Legum, iuxta illud Ephes. 4. *Vna Fides, vnum Baptisma.* QVARTA est ratione eiusdem Spiritus sancti, à quo tanquam externo & separato Rectore vniuersa Ecclesia gubernatur, 1. Corinth. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* QVINTA est ratione eiusdem capitis, tanquam interni & cõiuncti Rectoris; omnis enim Ecclesia eidẽ Christo, & eius Vicario tanquam capiti paret, Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam.* Et Ioannis vltimo: *Simon Petre, pasce oues meas.* SEXTA est ratione connexionis membrorum inter se, & præcipuè cum capite, vt est principale membrum, Rom. 12. *Vnum corpus sumus, alter alterius membra.*

B Iam verò inter has vnitates, illæ, quæ faciunt propriè Ecclesiam vnam, sunt duæ vltimæ. nam per Primam, Ecclesia non tam est vna; quàm ex vno. Per Secundam, non tam est vna, quàm ad vnum. Per Tertiam, non tam est vna, quàm per vnum. Per Quartam, non tam est vna, quàm sub vno. Per Quintam & Sextam, propriè est vna, id est, vnum corpus, vnus populus, vna societas. SCHISMA autem opponitur his vnitatibus postremis; tunc enim est schisma, quando vnum membrum non vult amplius esse membrum illius corporis, nec sub illo capite; quare tollit vnitatem essentialem, atque Ecclesiam ipsam: Schismaticus igitur non est de Ecclesia.

At obiiciunt PRIMO, Ecclesia est Catholicorum congregatio, vt Papa Nicolaus definit de C consecrat. distinctione prima, can. Ecclesia: At schismatici sunt Catholici, igitur sunt de Ecclesia. RESPONDEO primò, schismaticos etsi fidem Catholicam habeant, tamen non propriè dici Catholicos, nisi eam fidem in Ecclesia Catholica profiteantur, vt patet ex Augustino & Optato locis notatis. Secundò dico, non esse plenam definitionem Nicolai Papæ: neque eum voluisse definire Ecclesiam, sed tantùm excludere hæreticos ab Ecclesia. Sicut etiam Innocentius fecit, cùm ait, Ecclesiam esse fidelium congregationem, cap. Firmiter, de summa Trinitate & Fide Catholica.

SECVNDO obiiciunt. Schismatici etsi nolint D subesse Pontifici, tamẽ volunt subesse Christo summo capiti; & licet nolint communicare huic Ecclesiæ, quæ est in terris, tamen volunt communicare Ecclesiæ, quæ est in cœlis, quæ est melior pars Ecclesiæ, non igitur tollunt Ecclesiæ vnitatem, nec sunt absolutè extra Ecclesiam. Et confirmatur argumentum à simili. Nam si quis non vellet esse sub Episcopo suo particulari, nec communicare cum Ecclesia particulari, quæ sub illo Episcopo est, & tamen vellet esse sub Romano Pontifice, & communicare cum Ecclesia vniuersali, is non posset dici esse extra Ecclesiam.

RESPONDEO, neminem posse, etiamsi velit, subesse Christo, & communicare cum Ecclesia cœlesti, qui non subest Pontifici, & non com-

municat cum Ecclesia militante. Christus enim ait: *Qui vos audit, me audit*, Lucæ 10. Et præterea, vt Christus est summum caput, quoad influxum interiorem; ipse enim influit in sua membra sensum & motum, id est, fidem & caritatem: ita Papa in Ecclesia militante est summũ caput, quoad influxum exteriorem doctrinæ fidei & Sacramentorum. Ecclesia quoque triumphans vnita est, immò potius vna est cum militante, & proinde nemo separatur ab vna, quin separetur ab altera.

Ad confirmationem similiter respondeo, eum, qui separat se ab Ecclesia & Episcopo particulari, necessariò separari ab Ecclesia & Episcopo vniuersali; nisi fortè ideo se aliquis separet ab Ecclesia & Episcopo particulari, quòd illa Ecclesia & ille Episcopus hæretici aut schismatici sint. Rectè enim CYPRIANVS lib. 4. epist. 9. *Frustra*, inquit, *sibi blandiuntur ij, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cùm Ecclesia, quæ Catholica vna est, scissa non sit, neq; diuisa, sed sit vtiq; connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata.*

CAPVT SEXTVM.

De excommunicatis.

DE EXCOMMVNICATIS, quòd in Ecclesia non sint, docent, Catechismus Romanus in explication. Symboli; Thomas VValdensis tom. 1. lib. 2. cap. 9. doctr. fid. antiquæ; Ioannes de Turrecremata lib. 1. cap. 3. summæ de Ecclesia; Ioannes Driedo lib. 4. cap. 2. part. 2. de Script. & dogmatibus Ecclesiasticis, & alij nonnulli. Et probatur PRIMO ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi Dominus de excommunicatis loquitur secundum omnium expositionem. At Ethnici nõ sunt de Ecclesia. Item ex illo 1. Corinth. 5. *Cur non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit?* Et infrà: *Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Item: *Auferte malum ex vobismetipsis, &c.* Quibus omnibus verbis describit Apostolus, quid sit excõmunicari. Iubet enim excommunicari eum, qui vxorem patris sui habuerat.

SECVNDO, probatur ex Iure canonico, 11. q. 3. can. Canonica: *Canonica instituta, & sanctorum Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei & iudicio sancti Spiritus, à gremio sanctæ matris Ecclesiæ, & à consortio totius Christianitatis eliminamus.*

TERTIO, ex Patribus, EVSEBIVS lib. 5. historiæ, cap. 24. narrans, quemadmodum Victor Papa excõmunicauerat omnes Asianos: *Literas*, inquit, *mittit, quibus omnes simul absq; discretione ab Ecclesiastico fœdere segregaret.* Et infrà: *Irenæus*, inquit, *Victorem arguit, quòd non rectè fecerit, abscindere à corporis vnitate tot & tantas Ecclesias Dei.* EPIPHANIVS hæres. 42. quæ est Marcionis, loquens de Marcione, qui antequam esset hæreticus, virginitatis professor erat, & tamen corrupit mulierem, quæ virginitatem quoque profitebatur, & ideo à patre suo excommunicatus fuit: *A proprio*, inquit, *patre ab Ecclesia eiicitur. Erat enim pater ipsius propter excellentem pietatem illustris, & in Episcopatus ministerio honestè viuens perseuerabat.*

A

HILARIVS in cap. Matth. 18. in illud: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*, dicit, Deum sic egisse cum populo Israël, vt Christus monet agendum. PRIMO enim corripuit populum inter se & ipsum solum, quando apparuit illis cum maiestate in monte Sinai. SECVNDO, adhibuit secum duos testes, id est, Legem & Prophetas. TERTIO, dixit Ecclesiæ, id est, misit Christum summum Præsulem Ecclesiæ, qui Iudæos obiurgaret. VLTIMO, cùm illi Ecclesię Præsulem non audirent, neglexit eos, ac deseruit, vt Ethnicos & Publicanos. Quibus verbis ostendit, fieri sicut Ethnicum & Publicanum, quod fit per excommunicationem, esse, eiici de populo Dei, & non amplius à Deo gubernari peculiari illa prouidentia, qua gubernatur Ecclesia.

B

CHRYSOSTOMVS & Theophylactus in hũc locum, exponunt, eiici de Ecclesia, quod hîc dicitur, fieri vt Ethnicum & Publicanum. HIERONYMVS in caput tertium ad Titum, dicit, alios peccatores per Episcoporum excommunicationem propelli extra Ecclesiã, quo per seipsos sponte eunt hæretici & schismatici. AVGVSTINVS lib. de vnitate Ecclesię, capite vltimo, dicit, excommunicari esse visibiliter præcidi à corpore Ecclesię. Item lib. de corrept. & gratia, cap. 15. dicit, per excommunicationem separari ab ouibus sanis morbidam, ne per plures serpant dira contagia. Citatur etiam ex Augustino hæc sententia, 11. quæst. 3. can. Omnis: *Omnis Christianus, qui à Sacerdotibus excõmunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia scilicet extra Ecclesiam Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus.* Cui subscribit Anselmus, qui in cap. 5. primæ ad Corinthios, dicit, tradere hominem Satanæ, esse per excommunicationem eum de Ecclesia pellere.

C

Probatur VLTIMO ratione. PRIMO, per excommunicationem priuantur homines omni commercio spirituali, quod habent homines Ecclesiæ inter se, vt docet Tertullianus in Apologet. cap. 39. igitur non sunt amplius in cœtu Ecclesiæ. Quid enim est, ciuem aliquem priuari ciuitate, nisi priuari omni commercio, quod est inter homines illius ciuitatis? SECVNDO, excommunicatio eum locum habet in Ecclesia, quem pœna mortis habebat in Testamento veteri, & quem habet in temporalibus Rebuspublicis: at per mortem separantur homines planè à tota Republica. Augustinus quæst. 39. in Deuteronom. *Hoc*, inquit, *nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio.* Vbi cõfert quod dicebatur Deuter. 24. *Auferes malum de medio tui.*

D

cum

cum eo, quod dicit Apostolus 1. Cor. 5. *Auferte malum ex vobisipsis.* TERTIO, nulla est pœna grauior, quam Ecclesia infligere possit, excommunicatione, vt B. Augustinus docet, libro de correptione & gratia, cap. 15. ergo per excommunicationẽ eiicitur homo de Ecclesia. Nam grauius est proiici de Ecclesia, quàm quælibet pœna, quæ de manentibus in Ecclesia sumitur. QVARTO, excommunicatio non potest ferri, nisi in contumaces & incorrigibiles, vt B. Augustinus docet libro de vera religione, cap. 6. Et idem etiam omnes Theologi deducunt ex illo Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Igitur excommunicatio est eiectio de Ecclesia; si enim excommunicatio esset pœna aliqua infra eiectionem, ferretur etiam quandoque in homicidas, adulteros, & alios facinorosos, licet non contumaces. Adde, quòd cùm absoluuntur excommunicati, dicitur: *Restituo te vnitati Ecclesiæ, et membrorũ participationi.* Quod signum est perspicuum, excommunicatum separatum fuisse ab Ecclesiæ vnitate.

At cõtrà obiiciunt. PRIMO, potest homo excommunicatus retinere Baptismum, fidei professionem, & subiectionem Prælatis legitimis, atque adeò esse amicus Dei, si nimirum sit iniustè excommunicatus: potest etiam iustè excommunicatus pœnitentiã agere, & habere illa tria antequam absoluatur, igitur in Ecclesia erit, etiam manens excommunicatus.

RESPONDEO, talem esse in Ecclesia animo, siue desiderio, quod sufficit illi ad salutem, non tamen esse corpore, siue externa communicatione, quæ propriè facit hominem esse de Ecclesia ista visibili, quæ est in terris. Augustinus lib. de vera religione, cap. 6. *Sæpe etiam sinit diuina prouidentia expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam, vel iniuriam suam cùm patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neq; vllas nouitates, vel schismatis, vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quàm vero affectu, & quanta synceritate caritatis Deo seruiendum sit. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns.*

SECVNDO obiiciunt, quia Augustinus libro contra Donatistas, post collationem, cap. 20. dicit: *Neque enim à populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem pœnitendo locum redigimus.*

RESPONDEO; suspicor locum esse corruptum, & sic legendum esse; Neque enim à populo Dei non separamus. Nam statim sequitur: *Et vbi hoc facere, pacis & tranquillitatis Ecclesiæ gratia non permittimur, non tamen ideo Ecclesiam negligimus, sed toleramus quæ nolumus, vt perueniamus quò volumus, vtentes cautela præcepti Dominici, ne cùm voluerimus ante tempus colligere zizania, simul eradicemus & triticum.* Quòd si locus hic non sit corruptus, responderi potest, per populum Dei hoc loco non intelligi solam Ecclesiam militantem, sed absolutè numerum omnium saluandorum; siue sint in Ecclesia, siue esse possint. Non enim per excommunicationem intendunt Pastores separare homines à numero saluandorũ, sed potius ea correptione iuuare eorum salutem.

TERTIO, excõmunicatio est medicina quædam spiritualis instituta in vtilitatem eorũ, qui excommunicantur. Vnde Apostolus secundæ ad Thessalonicenses vltimo, ait: *Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, vt fratrem.*

RESPONDEO, excommunicatio etiamsi abscindit hominem ab Ecclesia, tamen non aufert potentiam, vt non possit iterum inseri in Ecclesiam is, qui præcisus est, si pœnitentiam agere velit. Idcirco Ecclesia per excommunicationem separat quosdam à suo corpore, sed in vtilitatem eorum, quia cupit eos illa confusione humiliari, & humiliatos iterum in suum corpus recipere.

CAPVT SEPTIMVM.

De prædestinatis.

IAM VERO, quòd non soli prædestinati, sed etiam reprobi ad Ecclesiam pertinere possint, contra VViclefum, & Huss, & Caluinum, probatur PRIMO ex parabolis Domini apertissimis. Comparatur enim Ecclesia Matth. 3. areæ: *Permundabit,* inquit, *aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* Certè nomine areæ non potest intelligi, nisi Ecclesia, in qua tamen inueniuntur paleæ, quæ si comburentur igni inextinguibili, certè non significant electos. ITEM Matth. 13. comparatur sagenæ missæ in mare, ex omni genere piscium congreganti, quorum tandem aliqui mittuntur in caminum ignis, qui certè non erant de prædestinatis.

Item Matt. 22. comparatur conuiuio nuptiali, ad quod intrauerunt boni & mali, & postea mali non habentes vestem nuptialem, proiiciuntur in tenebras exteriores, & ideo concludit Dominus: *Multi sunt vocati, pauci electi;* id est, multi sunt in Ecclesia, quæ est euocatio quædam, siue cœtus vocatorum, qui tamen non sunt de electis. ITEM Matth. 25. comparatur decem virginibus, quarum quinque prudentes intrabunt in die iudicij cum sponso ad nuptias, quinque fatuæ excludentur. Et ibidem comparatur ouili, in quo sunt oues & hœdi; & illæ, Domino ipso explicante, significant electos, isti reprobos. Primæ ad Corinth. quinto, Paulus iubet expelli de Ecclesia incestuosum; & tamen non poterat illum facere reprobum ex prædestinato, immò nec volebat; nam eiecit illum, vt humiliatus rediret, & saluus fieret in die Domini, vt ibidem dicitur. ITEM 2. Timot. 2. *In magna autem domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia, quædam in gloriam, & quædam in contumeliam.* Nec dubium esse

videtur, quin vasa in gloriam sint electi; vasa in contumeliam reprobi, etiamsi in eadem domo sint.

Confirmatur hoc idem ex CYPRIANO lib. 3. epist.3.& lib.4.epist.2.qui apertissimè docet, in eadem Ecclesia esse triticum, & zizania, & vasa aurea, & lignea, cùm certum sit, zizania comburenda,& lignea vasa esse in contumeliã. Item ex AVGVSTINO, qui tract.45. in Ioannem: *Secundum præscientiam,* in quit, *et prædestinationem, quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus?* Vbi prædestinatos multos dicit esse extra Ecclesiam, & reprobos multos intra Ecclesiam. quod idem repetit lib.2.contra Cresconium,cap.34.

ACCEDANT præterea exempla Pauli & Iudæ. Nam Ioannes Hufs dicebat,Paulum semper fuisse de Ecclesia,Iudam nunquam fuisse de Ecclesia. Ipse autem Paulus 1.Timoth.1.ad Galat. 1.& 1. Corinth. 15. affirmat, se persequutum esse Ecclesiam Dei, & idem de eo affirmat Lucas Actor. 9. Quæro igitur, vel illa Ecclesia, quam Paulus persequebatur, erat vera Dei Ecclesia, vel non: si vera, igitur Paulus aliquando non fuit membrum veræ Ecclesiæ. Quomodo enim erat de illa Ecclesia,quam totis viribus oppugnabat? si non erat illa vera Ecclesia,ergo mentiuntur Paulus & Lucas, cùm eam absolutè Dei Ecclesiam vocant.

Quare beatus AVGVSTINVS serm.1.de conuersione sancti Pauli, rectè docet, Paulum,licet prædestinatum, prius fuisse lupum, deinde ouem.Et CHRYSOSTOMVS hom.6.in secundam ad Timotheum, dicit, Paulum fuisse vas fictile, sed esse versum in aureum; & Iudam fuisse vas aureum,sed conuersum in fictile. PORRO Iudas reprobus erat, vt patet ex Actis Apostolorum primo, & tamen de vera Ecclesia aliquando fuit;nam, vt dicitur ibidē, fuit Apostolus ex duodecim, & Episcopus vocatus à Dauid Propheta, Psalm. 108. quæ non possunt esse vera, nisi aliquando de Ecclesia fuerit. Vnde Augustinus in Psalm.3.dicit,Iudam filium Christi fuisse, & tamen persequutum esse patrem suum,quomodo Absalon persequebatur Dauidem. Et libro de vnitate Ecclesiæ,cap.13.dicit, Iudam in Ecclesia fuisse,in qua erant ceteri Apostoli.

ACCEDAT quoque ratio; nam si sola prædestinatio facit hominem esse de Ecclesia, sequitur,Turcas,Iudæos,hæreticos, & quoslibet impios, si prædestinati sint, nunc esse de Ecclesia, & viua membra Christi:& contrà,quoslibet sanctos & pios baptizatos, si non sint prædestinati, non esse de Ecclesia, nec de corpore Christi: at vtrumque est falsissimum & contra expressas Scripturas.Nam quòd non baptizati,& hæretici non sint de Ecclesia, suprà ostendimus: quòd autem impij nō sint viua membra,dicitur Rom. 8.*Qui Spiritum Christi non habet,hic non est eius,* nimirum viuum membrum. Quòd autem impij non habeant Spiritum Christi, sed spiritum Diaboli,

A li,patet ex operibus eorum. Non enim sunt patientes, casti,&c. quæ sunt opera Spiritus; sed sunt adulteri, homicidæ, blasphemi, &c. quæ sunt opera carnis, ad Galat. 6. E contrario autem, quòd omnes pij baptizati sint membra Christi, habetur 1. Corinth.12. *Omnes nos vno spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Et Gal.3. *Omnes enim filij Dei estis per fidem in* CHRISTO IESV; *quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Et tamen non est credibile,omnes Corinthios & Galatas fuisse prædestinatos.

Denique AVGVSTINVS in epistola ad Dardanum: *In compagem,* inquit, *Christi tanquam in viuam structuram templi Dei, quæ est Ecclesia,nati homines,*
B *non ex operibus iustitiæ, quæ fecerunt, sed renascendo per gratiam transferuntur,tanquam de massa ruinæ ad ædificij firmamentum.* Et lib.2.contra Cresconium,cap.21. ostendens impios non pertinere ad membra viua Christi: *Absit,* inquit, *vt intrare possint limites horti conclusi, cuius ille custos est, qui non potest falli: qui tamen si confitentur, & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti conclusi, tunc in membris vnicæ columbæ numerantur.*

Probatur VLTIMO ex incommodis; nam si soli prædestinati essent de Ecclesia, omnia essent incerta. nam nemo tunc cognosceret fratres suos,& nec pastores cognoscerent oues suas, nec ab illis cognoscerentur:cùm nemo sciat qui sint prædestinati: & præterea nemo sciret, quæ sint
C veræ Scripturæ,quæ vera Sacramenta, quæ vera fides, &c. omnia enim pendent ex testimonio veræ Ecclesiæ.

At contrà obiiciunt, PRIMO illud Cantic.4. *Hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ viuentiu, &c.* quæ sine dubio dicuntur de Ecclesia; & tamen exponit Augustinus illa omnia de solis electis, lib.5.de Baptismo,cap.27.

Respondeo PRIMO, sæpe Scripturam per figuram intellectionis attribuere aliquid toti, quod solùm conuenit parti. sicut Matth. 27. dicuntur latrones, qui erant cum Domino crucifixi,blasphemasse contra eum, cùm tamen constet ex Lucæ 23. vnum tantùm eorum blasphemasse. Philippen.2. *Omnes quæ sua sunt quærunt.* Et
D tamen tales non erant permulti sancti, qui tunc viuebant,& præcipuè Philippenses. SECVNDO dico, quæ dicuntur in Canticis de sponsa, non necessariò intelligenda esse de Ecclesia. Quidam enim ea intelligunt de Ecclesia, quidam de B. Virgine, quidam de qualibet anima perfecta, quod probabilius videtur. nam cap. 6. dicitur: *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ.* Quo loco si per vnicam illam sponsam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per reginas, concubinas, & adolescentulas, quas omnes fouet sponsus & diligit? igitur per matrem intelligitur Ecclesia, per reginas, concubinas, & adolescentulas intelliguntur animæ imperfectiores, fideles tamen

men & bonæ. Dicitur enim cap. 1. *Propterea adolescentulæ dilexerunt te.* at per vnicam, perfectam, sponsam, & columnam intelligitur anima perfecta. Sic etiam in eo quod dicitur, cap. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Si per amicam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per ceteras filias? num congregationem infidelium? absit. loquitur igitur de anima pfecta, quæ inter multas peccatrices in eodem horto Ecclesiæ commoratur. Augustinus epist. 48. *Dicuntur*, inquit, *spinæ propter malignitatem morum, dicuntur filiæ propter communionem Sacramentorum.*

Argumentum SECVNDVM. Arca Noë figura fuit Ecclesiæ, vt Augustinus docet li. 5. de Baptismo, cap. vlt. at in Arca non fuerunt nisi qui saluandi erant ex aquis, ergo in Ecclesia nō sunt nisi prædestinati.

RESPONDEO, similitudines non in omnibus conuenire, alioqui omnis baptizatus esset etiam prædestinatus, quia 1. Petri 3. comparatur Baptismus cum Arca Noë. & non solùm boni, sed etiam mali saluarentur, quia in Arca saluata sunt animalia munda, & immunda. in eo igitur Arca conuenit cum Ecclesia, quòd sicut extra Arcam nemo saluari potuit, ita nec extra Ecclesiam, vt Augustinus loco notato, Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ, & Hieronymus in epistola ad Damasum, de tribus hypostasibus, docent. nec est quærenda alia similitudo.

Argumentum TERTIVM. Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, & quam exhibebit sibi in die iudicij gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, vt dicitur Ephes. 5. at soli prædestinati erunt salui, & gloriosi, igitur soli prædestinati ad Ecclesiam Christi pertinent.

RESPONDEO, cùm dicitur, Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, illud: *Eius Ecclesiæ*, potest significare, eius partis Ecclesiæ, quā saluabit, & tunc propositio est falsa. nam est caput totius corporis sui, licet quædā membra desitura sint esse membra, & in æternum peritura. Potest etiam significare illud: *Eius Ecclesiæ*, totam Ecclesiam, vt distinguitur ab aliis congregationibus infidelium, & tunc propositio est vera, sed consequentia est mala. Quamuis enim aliqua membra huius Ecclesiæ non saluentur, non propterea sequitur, Christum non saluare Ecclesiam suam, cuius est caput.

Argumentum QVARTVM. Corpus mysticum simile est corpori vero, sed totum corpus Christi verum cum omnibus suis partibus saluum, & gloriosum est, igitur etiam corpus mysticum in omnibus suis membris & partibus saluari debet.

RESPONDEO Primò, similitudines non in omnibus conuenire. Secundò, sicut corpus Christi verum saluū est, & gloriosum, quoad omnes partes formales, non tamen quoad omnes ma-

A teriales: fluebant enim & mutabantur in Christo partes materiales, vt in nobis fieri videmus: ita etiam corpus mysticū saluum futurum est, quoad omnes partes formales, quæ sunt Apostoli, Prophetæ, Pastores, Doctores, &c. ex omni enim genere hominum aliqui saluantur, non tamen quoad omnes partes materiales, quæ sunt homines singulares.

Argumentum QVINTVM. Ecclesia est vnum ouile, Ioan. 10. at oues non sunt nisi prædestinati, vt Augustinus docet tractatu 45. in Ioannem, igitur soli prædestinati sunt de Ecclesia.

RESPONDEO, nomen ouis in Scripturis in-
B terdum significare solos prædestinatos, vt Matt. 25. vbi separantur ouis ab hædis, & Ioannis 10. *Oues meæ vocem meam audiunt.* Interdum tamen significare omnes in genere tam bonos, quàm malos, qui sunt in Ecclesia, vt Ioannis vltimo: *Pasce oues meas.* Et Psal. 73. *Iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ.* Et Ezechiel. 34. describuntur oues Dei, aliæ pingues, aliæ macilentæ, aliæ sanæ, aliæ ægrotæ, &c. & quidem secundum hanc significationem argumentum non habet vllam vim. AT secundum priorem respondemus, in ouili non esse solas oues, sed etiam hædos, vt patet Matth. 25. vbi separantur oues ab hædis, cùm antea simul fuissent in eodem ouili. Ouile autem dicitur, & si non solas oues contineat, à
C meliore parte. Quemadmodum Roma dicitur ciuitas, licet etiam multos non ciues complectatur.

Argumentum SEXTVM, Ioan. 10. *Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili.* Et Ioannis 11. IESVS *moriturus erat pro Gente, & non solùm pro Gente, sed etiam vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.* In quibus locis prædestinati dicuntur oues, & filij Dei, etiam cùm in erroribus Gentilitatis versarentur. quare prædestinati semper sunt de Ecclesia. Item 2. Timoth. 2. *Firmum Dei fundamentum stat habens signaculum hoc, nouit Dominus, qui sunt eius.* Et 1. Ioannis 2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent vtiq; nobiscum.* Igitur etiam antequam exirent, non erant ex nobis,
D sed videbantur esse. Et confirmatur ex Augustino libro de corrept. & gratia, cap. 9. vbi tractans loca citata, sic ait: *Quidam*, inquit, *filij Dei, propter susceptam vel temporaliter gratiam, dicuntur à nobis, nec sunt tamen Deo.* Et infrà: *Ex nobis*, inquit, *exierunt, sed non erant ex nobis, hoc est, & quando videbantur in nobis, non erant ex nobis. Item, non erant filij, etiam quando videbantur in professione, & nomine filiorum.* Et infrà: *Quia ergo non habuerunt perseuerantiam, sicut non verè discipuli Christi, ita nec verè filij Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur.* Præterea li. 3. doctrinæ Christianæ, ca. 32. arguens Ticonium, qui vocauerat corpus Domini mysticum, id est, Ecclesiam, corpus bipertitum: *Non ita*, inquit, *debuit appellari. Non enim reuera Domini corpus est, quod cum illo non erit in æternum.*

RESPONDEO, notandas esse pro explicatione horum locorum duas distinctiones. PRIMA est, hominem posse dici Christi ouem, filium, membrum, duobus modis; vno modo secundum prędestinationem; altero modo secundum præsentem iustitiam. Hæc distinctio habetur apud Paulum; nam Rom. 8. dicit: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et tamen 2. Timoth. 2. dicit de prædestinatis: *Nouit Dominus qui sunt eius.* Itaque vnus, & idem potest esse Christi membrum, & non esse. Erit enim eius, si sit prædestinatus, & non erit eius, si interim spiritum eius non habeat. Idem docet AVGVSTINVS 4. lib. de Baptismo, cap. 3. *Secundum præscientiam,* inquit, *multi etiam qui apertè foris sunt, & hæretici appellantur, multis & bonis Catholicis meliores sunt.* Et tract. 45. in Ioan. *Secundum præscientiam,* inquit, *& prædestinationem quam multæ oues foris? quàm multi lupi intus?* Similia vide de bono perseuer. cap. 8. & de corrept. & gratia, cap. 9.

Interest autem inter hæc, quod qui sunt oues, aut filij, aut membra, solùm secundum prædestinationem, non sunt actu, sed solùm potentia tales. Prædestinatio enim nihil ponit in homine, sed est actus in ipso Deo manens: at qui sunt tales secundum præsentem iustitiam, sunt actu & simpliciter tales, quia in se reuera habent id, vnde tales appellantur. id quod apertè docet Augustinus tract. 45. in Ioan. *Quid est,* inquit, *quod dixi, quàm multæ oues foris? quàm multi luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christum, credituri in Christum? & hi oues sunt. Veruntamen modò alienam vocem audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intus laudant, blasphematuri? casti sunt, fornicaturi? stant, casuri? & non sunt oues. de prædestinatis enim loquimur.* Hæc ille. Vbi vide, quomodo dicat, in futuro, *luxuriantur, casti futuri, &c.* nam eodem modo potest dici, foris sunt intus futuri. & ex hac distinctione satis fit illis locis Scripturæ adductis. Dicuntur enim ibi oues, & filij Dei quidam, qui adhuc non erant in Ecclesia, quia tales erãt secundum prædestinationem, & in potentia, non autem actu & simpliciter.

Pari ratione, cùm dicitur 2. Timoth. 2. *Nouit Dominus, qui sunt eius;* sermo est de illis, qui sunt eius per prædestinationem, non autem de tota Ecclesia; nam ibidem subiungit: *In magna autem domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia.* Et similiter dicuntur reprobi, qui exierunt de Ecclesia, non fuisse ex nobis, quia non fuerunt ex nobis secundũ prædestinationem, licet fuerint secundum Sacramentorum communionem. Quomodo etiam intelligi debet quod ait Auctor operis imperfecti in Matthæum homil. 20. vbi dicit, eum, qui ab Ecclesia cadit, nunquam fuisse Christianum; intelligit enim secundum prædestinationem.

ALTERA distinctio est, posse aliquem dici verè filium Dei, aut membrum corporis Christi duobus modis; vno modo veritate essentiæ,

A siue formæ; altero modo veritate finis, vel vt alij dicunt, veritate permanentiæ. Veritate essentiæ, est filius Dei, qui habet caritatem. 1. Ioannis 4. *Omnis, qui diligit, ex Deo natus est.* Et similiter veritate essentiæ est membrum Christi, qui de eodem spiritu viuit. 1. Corinth. 12. *In vno spiritu omnes vos in vnum corpus baptizati estis.* At veritate finis dicitur filius Dei, qui assequetur hæreditatem; & qui non assequetur, videtur filius, sed non est. finis enim filiationis est hæreditas: *Quòd si filius, & hæres per Deum,* Galat. 4. sic etiam veritate finis est membrum, qui saluabitur, nam ad hoc vniuit sibi Christus Ecclesiam, tanquam corpus capiti, vt eam saluaret, vt dicitur Ephes. 4. Itaque qui

B est in gratia, & tamen non est prædestinatus, est verè filius, & membrum veritate essentię; & non est verè filius, nec membrum veritate finis. Et contrà, qui non est in gratia, & tamen est prædestinatus, non est verè filius, nec membrum veritate essentiæ, & tamen est verè vtrumq; veritate finis. De prima veritate intelligitur illud: *Qui seruat verbum eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est.* 1. Ioannis 2. de secunda intelligitur illud Ioannis 8. *Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis.*

Quibus notatis, facilè intelligentur loca Augustini, vbi dicit, iustos non prædestinatos non esse verè filios, nec membra. Loquitur enim de veritate finis, non de veritate essentiæ. Nam ipse

C in iisdem locis se explicat. Libro de corrept. & gratia, cap. 9. postquam dixerat probos non prædestinatos non esse verè filios, subiungit: *Non quia iustitiam simulauerunt, sed quia in ea non permanserunt.* Et lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 32. reddens rationem cur dixerit, non verè pertinere ad corpus Christi eos, qui cum illo non erunt in æternum: *Nunc,* inquit, *in vno sunt, non tamen semper in vno erunt. ipse est quippe ille seruus commemoratus in Euangelio, cuius Dominus cùm venerit, diuidet eum, & partem eius cum hypocritis ponet.*

CAPVT OCTAVVM.

De non perfectis.

D NON perfectos in Ecclesia, contra Pelagianorum, & Anabaptistarum sententiam, esse posse, facilè probari potest; nam si non essent in Ecclesia ij, qui habent aliquam imperfectionem, nulla fuisset, neque esset, neque futura esset Ecclesia in terris. Nam excepto Christo, & B. Virgine, qui soli non faciunt Ecclesiam, nulli sunt, quamuis sanctissimi in hac vita, qui non habeant aliqua venialia peccata, quæ tamen non tollunt iustitiam, nec faciunt hominem Deo inimicum, vt Pelagiani putabant. Id quod testantur inprimis diuinæ literæ. Psal. 31. *Tu remisisti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.* Quid est enim, *pro hac,* nisi pro remissione? & sanctus igitur est aliquis, & tamen

habet, quod sibi postulet remitti, 3.Reg.8. *Nec enim est homo, qui non peccet.* Prouerb.24. *Septies in die cadet iustus, & resurget.* Eccles.7. *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Matth.6. iubentur omnes dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* Iacobi 3. *In multis offendimus omnes.* 1.Ioan.1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quæ certè testimonia clariora sunt, quàm vt explicatione vlla indigeant.

ITEM testatur Concilium MILEVITANVM, can.7. & 8. vbi definitur, iustos dicere, non solùm humiliter, sed etiam veraciter, & non solùm pro aliis, sed etiã pro se: *Dimitte nobis debita nostra.*

IDEM testantur veteres Patres, S.CYPRIANVS serm. de eleemosyna: *Quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est.* S. GREGORIVS Nazianzenus orat.2. in Iulian. *Omni prorsus peccato vacare, supra humanæ naturæ modum Deus constituit.* B. AMBROSIVS serm.16. in Psalm.118. *Non potest,* inquit, *hoc iustus negare, quia nemo sine peccato est.* B. CHRYSOSTOMVS in Psal.39. *Nec ex perfectis,* inquit, *vniuersa constat Ecclesia, sed habet etiam ocio, & socordiæ deditos, &c.* S.HIERONYMVS lib.2. contra Pelagianos: *Iustos,* inquit, *esse concedo, sine omni autem peccato esse, non assentior.* Et lib.3. ferè toto hoc idem probat, vbi tamen admittit, posse ad aliquod breuissimum tempus esse hominem sine omni peccato, non tamen diu.

B. AVGVSTINVS lib. de spiritu & litera, cap. vlt. docet posse hominem ex priuilegio Dei singulari viuere sine omni peccato: tamen re ipsa neminem esse, qui sic viuat, aut vixerit, excepto Christo. Idem dicit lib. de natura & gratia, cap. 34. vbi tamen excipit etiam B. Virginem, & epist. 89. & 95. & toto libro de perfect. iustitiæ: ac demum lib.1. contra duas epistolas Pelagiani, cap. 14. *Nullus in Ecclesia,* inquit, *rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato est, vbi dixit, si quis sine crimine est; aut si dixisset, peccatum nullum habentes, vbi dixit, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim.* B.GREGORIVS lib.21. moral. cap.9. & in hac vita quidem multi sine crimine; sine peccato esse nullus valet.

ARGVMENTA in contrarium multa sunt, sed non omnia hîc soluenda. Quæ enim adferuntur ad probandum, per quodlibet peccatum perdi iustitiam, vel posse hominem viuere sine omni peccato, nõ egebunt solutione, cùm paulò pòst ostenderimus, in Ecclesia esse optimos, & pessimos viros. Duo tantùm sunt propria huius loci. VNVM ex Cantic.4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* ALTERVM ex Ephes.5. *Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi.* Quem locum de Ecclesia Catholica huius temporis intelligendum esse docet Concilium Toletanum VI. cap. 1. explicans enim confessionem fidei, loco illius, sanctam Ecclesiam, ait, Ecclesiam sine macula, aut ruga.

A RESPONDEO ad PRIMVM, siue intelligatur illud de Ecclesia ratione vnius partis tantùm, id est, ratione animarum iustarum, siue de anima perfecta, quod magis probo, animam iustam dici totam pulchram, vel per hyperbolem, quæ familiaris est amantibus: vel quia anima iusta, & perfecta mortalibus caret peccatis, quæ propriè maculam relinquunt, & vitat venialia, quantum licet per humanam fragilitatem: & si quæ committit, mox delere studet. Id enim etsi non est esse immaculatum simpliciter, est tamen esse immaculatum pro statu huius vitæ, vt Augustinus explicat libro de perfectione iustitiæ. Quomodo etiam nemo est perfectus in hac
B vita absolutè, & tamen multi in Scripturis dicuntur perfecti, quia erant tales pro statu huius vitæ. Genes.5. *Noë vir iustus fuit, atque perfectus.* Philipp.3. *Quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Immò etiam dicuntur immaculati, qui sine dubio venialibus non carent. Psalm.17. *Et ero immaculatus cum eo.* Psal.118. *Beati immaculati in via.* Ephes. 1. *Elegit nos in ipso, vt essemus sancti & immaculati in veritate.*

Ad SECVNDVM dico, PRIMO intelligi posse de Ecclesia, non vt nunc est, sed vt erit post resurrectionem. vt exponunt S. Hieronymus in cap.31. Hieremiæ circa finem. S. Augustinus lib. de perfect. iustit. & alibi. & B. Bernardus serm.3. de festo omnium Sanctorum. Neq; obstat Con-
C cilium Toletanum; nam etsi illa verba intellexit Concilium de Ecclesia huius temporis, tamen non definiuit, sic necessariò esse intelligenda. Dico tamen SECVNDO, probabilius esse quod loquatur Apostolus de Ecclesia huius temporis, sed tribuat per Synecdochen toti Ecclesiæ, quod vni parti conuenit. Qui enim sunt nunc in Ecclesia iusti, sunt gloriosi per gratiæ pulchritudinem, quæ est gloria inchoata: sunt sine macula, vt paulò antè expositum est, & sunt sine ruga, quia per Baptismum renouati sunt, depositoque vetere homine induerunt nouum; rugæ enim signa sunt vetustatis. Ita hunc locum intelligunt, præter Concilium Toletanum iam citatum, Chrysostomus, Hieronymus, & Theo-
D phylactus in commentario.

CAPVT NONVM.

De magnis peccatoribus.

IAM verò in vna vera & Catholica Christi Ecclesia non solùm imperfectos, sed etiam graues peccatores esse, & non solùm occultos, sed etiam manifestos, contra errorem Nouatianorum, Donatistarum, & Confessionistarum, probatur PRIMO ex parabolis Euangeliorum de area, de reti, de conuiuio nuptiali, de decem virginibus, & de ouili, suprà citatis, quibus Catholici ita confutarunt olim Donatistas, vt planè non inuenerint vllo modo quo exirent, vt

Augustinus refert in breuiculo collationis, explicans collationem tertiæ diei.

PRÆTEREA sunt alia loca apertissima, Matt. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum, &c. si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Hic negari non potest, quin sermo sit de vera Ecclesia; nam Christus loquitur de Ecclesia sua. & in hac Ecclesia constat inueniri peccatores, & tales peccatores, qui sæpe nō emendantur per correptionem fraternam, nec etiam adhibitis duobus testibus: & tamen in Ecclesia manent, donec ab ipsa Ecclesia per sententiam prælati eiiciantur. ITEM Matth. 23. Dominus præcipit de præpositis malis, vt faciamus quod dicunt, non quod faciunt. & cap. 24. describit præpositum malum, qui percutit conseruos, comedit, & bibit cum ebriosis, &c. & dicit: *Veniet Dominus eius in die, qua non sperat, & diuidet eum, partemque eius cum hypocritis ponet.* Vbi de præpositis Ecclesiæ agi docent Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, & alij in hunc locum. ITEM in epist. 1. ad Cor. cap. 1. Paulus dicit scribere se Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi. & mox ibidem subdit: *Significatum est mihi, quòd contentiones sunt inter vos, &c.* Et cap. 5. *Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat.* Quid hîc dicent? non esse hanc veram Ecclesiam? at Apostolus dicit esse Ecclesiam Dei. non fuisse istum peccatorem grauissimum, & manifestum? at Apostolus hoc dicit. non fuisse in illa Ecclesia? at Apostolus iubet, vt expellãt eum per excommunicationem: *Tollatur,* inquit, *de medio vestri, &c.*

PRÆTEREA Apocal. 2. & 3. scribit Ioannes septem Ecclesiis Asiæ, & ferè singulas reprehendit de rebus non leuibus. Et vt notat Augustinus lib. 2. contra Parmenianum, cap. 10. non solùm Ecclesias, sed etiam præpositum reprehendit significatum per Angelum Sardensis Ecclesiæ: *Nomen,* inquit, *habes, quod viuas, sed mortuus es, esto vigilans, &c.* ADDE, quod tempore Testamenti veteris nunquam defuerunt grauissima peccata in populo Dei, & tamē nusquam legimus, quod Moses, aut Samuel, aut alij Prophetæ, qui diuersis temporibus fuerunt, aut Maria, Anna, Elizabeth, Simeon, Zacharias, Ioannes Baptista, & alij iusti, quos Dominus inuenit in populo Iudæorum, separauerint se à reliquis pessimis hominibus, quantum ad templum, altare, sacrificia, & alia, quæ religionis sunt, ergo in eadem congregatione manebant boni & mali. quod argumentum valde vrget, & meritò S. Augustinus in breuiculo, collatione tertia.

Probatur SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ Catholicæ, quæ erat tempore B. Augustini. B. AVGVSTINVS enim in breuiculo collationum refert collationem celeberrimam Carthagine habitam inter CCC. VI. Episcopos Catholicos, quorum vnus ipse erat, & CC. XCVI. Episcopos Donatistas. Tot enim fuisse indicat Augustinus in collatione primæ diei. Deinde in collatione tertiæ diei refert, Donatistas coactos fateri, esse in Ecclesia bonos & malos, prolata à Catholicis illa parabola de rete, pisces bonos & malos congregante: sed dixisse adhuc Donatistas, tantùm occultos malos esse in Ecclesia; sicut in reti, dum est in mari, non discernuntur à piscatoribus pisces boni à malis, sed in littore discernuntur, & mox separantur. Ad hoc autem dicit respondisse Catholicos, propterea Ecclesiam comparatam etiam esse areæ, in qua discernuntur paleæ à frumento, immò magis apparent paleæ, quàm frumenta: & etiam Arcæ Noë, in qua etiam post egressum corui, quo significantur hæretici, adhuc remanserunt palam animalia munda & immunda.

Addit etiam Augustinus, quod cùm calumniarentur Donatistæ, Catholicos duas Ecclesias facere, vnam in terris, quæ haberet bonos & malos, alteram in cœlis, quæ non haberet, nisi bonos; responderunt Catholici, se non duas Ecclesias facere, sed distinguere duo tempora Ecclesiæ: *Eandem,* inquit, *ipsam vnam, & sanctam Ecclesiam dixerunt nunc esse aliter, tunc aliter futuram, nunc habere malos mixtos, tunc non habituram. sicut non ideo duo Christi sunt, quia aliquando mortalis, aliquando immortalis fuerit Christus.* Quæ sunt notanda contra nostros Confessionistas, & Caluinistas, qui duas Ecclesias fingunt.

Probatur TERTIO testimoniis Patrum. CYPRIANVS lib. 3. epist. 3. ad Maximum: *Impediri,* inquit, *non debet aut fides, aut caritas nostra, vt quoniam Zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus.* Gregorius NAZIANZENVS in orat. 1. Apologetica, ante medium, comparat Ecclesiam ingenti beluæ ex variis beluis compositæ, id est, magnis, paruis, feris, mitibus, &c. vt ostendat maximum esse laborem Episcopi, qui regere debet tot hominum genera, perfectos, & imperfectos, bonos, & malos. CHRYSOSTOMVS multa similia dicit de peccatis eorum, qui ab Episcopis reguntur, lib. 3. de sacerdotio. Idem in Psal. 39. in illud; Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, &c. *Nec ex perfectis quidem vniuersa constat Ecclesia, sed habet eos etiam, qui otio, & socordiæ se dedunt, mollemque, & dissolutam vitam amplectuntur, & libenter seruiunt voluptatibus, & quoniam est vnum corpus, tanquam ex vna persona hæc, & illa pronunciat.*

HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos vltra medium: *Arca Noë,* inquit, *Ecclesiæ typus fuit; vt in illa omnium animalium genera, ita & in hac vniuersarum, & gentium, & morum homines sunt: vt ibi pardus, & hædi, lupus, & agni, ita & hîc iusti, & peccatores, id est, vasa aurea, & argentea cum ligneis, & fictilibus commorantur.* AVGVSTINVS in tractat. 6. in Ioannem: *Nos,* inquit, *fatemur, in Ecclesia Catholica, & bonos, & malos esse, sed tanquam grana, & paleas.* Idem habet lib. 2. retract. cap. 18. Libro post col-

lationem, cap.7. & 20. Libro de vnitate Ecclesiæ, cap.13. Lib.18. de ciuit. Dei, cap.4.9. & alibi. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum, cap.43. *Firmißimè tene, & nullatenus dubites, aream Dei esse Catholicam Ecclesiam, & intra eam vsq; in finem seculi frumento mixtas paleas contineri, id est, bonis malos Sacramentorum communione misceri.* GREGORIVS hom. 11. & 38. in Euangelia, docet, & probat multis argumentis, malos esse in Ecclesia.

Probatur VLTIMO ratione. Nam si soli boni essent in Ecclesia, frustrà esset Sacramentum pœnitentiæ, quod solis iis administratur, qui sunt de Ecclesia. Præterea nemo certò sciret, qui sint de Ecclesia. incertum est enim qui sint reuera boni, & qui non. item mox atq; prælati in aliquod peccatum incidissent, non essent amplius de Ecclesia, nec prælati, & proinde non oporteret eis amplius obedire: & similiter subditi mox atque peccarent, non essent amplius de grege; & proinde liceret pastoribus curam eorum non agere; ex quo summa confusio, & perturbatio oriretur.

At obiiciunt PRIMO Scripturam Isai.52. *Non adiiciet vltra, vt pertranseat per te incircumcisus, & immundus.* Et ibidem: *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio eius.* Quem locum exponens Apostolus 2. Corinth.6. addit: *Et recipiam vos, dicit Dominus.* Itaque Deus in Ecclesiam non recipit, nisi eos, qui separant se ab immundis, & peccatoribus. Et rationem reddit ibidem Paulus, dicens: *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ conuentio Christi ad Belial.* 1. Corinth.10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus.* At panis non efficitur nisi ex frumento, non ex paleis, & frumento. Roman.8. *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et 1. Corinth.12. *In vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus.* Ergo qui non habet spiritũ, vt sunt omnes peccatores, non est membrum Christi. si dicas, nõ est membrum viuum, tamen est membrum. Contrà, quia membrum mortuum non est membrum, nisi æquiuocè. ergo non est membrũ verum, igitur non est membrum simpliciter.

RESPONDET ad primum B. Augustinus lib. contra Donatistas post collationem, cap.8. & 20. & in breuiculo collationis tertiæ diei, intelligi de Ecclesia triumphante, quod dicitur: *Non adiiciet vltra, vt pertranseat per te incircumcisus, & immundus.* Et quod additur: *Recedite, exite, &c.* intelligi de separatione, quæ debet fieri animo, & moribus, non autẽ corporali discessione ab eodem templo, & Sacramentis, &c.

At melius CYRILLVS in hunc locum Isaiæ, à quo non videtur Hieronymus multum discrepare, docet secundum historicum sensum, agi de temporali persequutione Iudæorum, vt sensus sit, cùm à captiuitate redieris, non adiiciet vltra, id est, in longum tempus, aliquis infidelis persequutor per terras tuas, eas vastando, pertransire: secundum mysticum autem sensum agi

A de Ecclesia, & prædicere Isaiam, fore, vt portæ inferi non præualeant aduersus eam. Incircumcisi enim, & immundi hostes Ecclesiæ præcipuè sunt dæmones. Pari ratione quod sequitur: *Recedite, recedite, &c.* secundum historicum sensum, intelligitur de Iudæis, quos hortatur Isaias, vt exeant de Babylone cùm finitum fuerit tempus captiuitatis: secundum mysticum sensum intelligitur de Christianis, qui debent post Baptismũ separari ab infidelium cœtibus, templis, sacrificiis, cõiugiis, & ceteris rebus, quæ quoquo modo ad religionem pertinent. Et hoc modo intellexit hunc locum B. Paulus, & citauit 2. Cor.6. non enim de commercio cum quibusuis peccatoribus, sed solùm cum infidelibus agit: *Nolite*
B *iugum,* inquit, *ducere cum infidelibus. quæ pars fideli cum infideli? quis autem consensus templo Dei cum idolis?*

Ad illud de vno pane, qui ex solo tritico fit, respondeo, similitudines non in omnibus conuenire. in hoc autem consistit similitudo panis, & Ecclesiæ, vt Cyprianus explicat epist.6. lib.1. ad Magnum, & Irenæus lib.3. cap.19. quòd sicut ex multis granis per aquam fit vnus panis, ita ex multis hominibus per aquam Baptismi, vel per Spiritum sanctum, qui etiam dicitur aqua, Ezechiel.36. & alibi, fit vnus populus Dei. Nemo enim est in Ecclesia, qui non sit baptizatus, & non participet aliquod donum vel internum, vel externum Spiritus sancti. Quanquam non est e-
C tiam verum, panem semper constare ex solo tritico. Interdum enim vel ex negligentia, vel ex malitia eorum, qui panem faciunt, admiscentur etiam grana lolij; sicut in vino sæpe ex malitia vendentium admiscetur aqua. Denique, idem ostenditur ex ipsis verbis Pauli, nam dicit: *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.* At de vno participant boni, & mali, alioqui non arguerentur à Paulo 1. Cor.11. qui indignè communicant.

Ad VLTIMVM dico, malos non esse membra viua corporis Christi, & hoc significari illis Scripturis. Ad id quod addebatur, igitur sunt æquiuocè membra, &c. à multis solet concedi, malos non esse membra vera, nec simpliciter, corporis Ecclesiæ, sed tantùm secundum quid, & æqui-
D uocè. Ita Ioannes de Turrecremata lib.1. cap.57. vbi id probat ex Alexandro de Ales, Hugone, & B. Thoma. idem etiam docent Petrus à Soto, Melchior Canus, & alij, qui tamen etsi dicant malos non esse membra vera, dicunt nihilominus verè esse in Ecclesia, siue in corpore Ecclesiæ, & esse simpliciter fideles, seu Christianos. Neque enim sola membra sunt in corpore, sed etiam humores, dentes, pili, & alia quę non sunt membra. Neque fideles aut Christiani dicuntur tales à caritate, sed à fide, siue à fidei professione. AT si ita est, sequitur, Pontificem malum non esse caput Ecclesiæ: & alios Episcopos, si mali sint, non esse capita suarum Ecclesiarum. Caput enim non est humor, aut pilus, sed mem-

brum, & quidem præcipuum: at hoc est contra Concilium Constantiense, in quo sess.15. damnatur error XXII. Ioannis Huss, quo asserebat pastorem malum esse æquiuocè pastorem.& error XXX. quo asserebat prælatum malum non esse verè prælatum.

Respondeo igitur, membra posse considerari duobus modis: Vno modo, vt sunt res quædam secundum se, siue secundum essentiam, ac substantiam suã: alio modo, vt sunt instrumenta operatiua. Nam exempli gratia, oculus hominis, & oculus bouis, vt sunt substantiæ quædam, differunt specie, ratione diuersæ animæ: at vt instrumenta operatiua, sunt eiusdem speciei, quia idem habent obiectum.

Dico igitur, Episcopum malum, Presbyterum malum, Doctorem malum, esse membra mortua, & proinde non vera, corporis Christi, quantum attinet ad rationem membri, vt est pars quædam viui corporis: tamen esse verissima membra in ratione instrumenti, id est, Papam & Episcopos esse vera capita, Doctores veros oculos, seu veram linguam huius corporis, &c. & ratio est, quia membra constituuntur viua per caritatẽ, qua impij carent: at instrumenta operatiua constituuntur per potestatem siue ordinis, siue iurisdictionis, quæ etiam sine gratia esse potest. Nam etsi in corpore naturali non possit membrum mortuum esse verum instrumentum operationis, tamen in corpore mystico potest. In corpore enim naturali opera pendent ex bonitate instrumenti, quia anima non potest bene operari, nisi per bona instrumenta, nec opera vitę exercere, nisi per instrumenta viua: at in corpore mystico opera non pendent ex bonitate, aut vita instrumenti. Anima enim huius corporis, id est, Spiritus sanctus æquè bene operatur per instrumenta bona, & mala, viua, & mortua, &c.

" Obiectio Secvnda. Ecclesia in Symbolo di-
" citur sancta, igitur non constat, nisi ex sanctis.
" Nec sufficit, dicent, responsio eorum, qui di-
" cunt Ecclesiam dici sanctam, quia vna pars est
" sancta. Nam tunc etiam dici posset Ecclesia sce-
" lerata, quia vna pars, immò maior pars est sce-
" lerata.

Respondeo, Ecclesiam dici, & verè esse sanctam, quia omnia, quæ ad ipsam constituendam pertinent, sunt sancta. Tria requiruntur ad Ecclesiam constituendam. Primo, Baptisma, quod sanctum esse nemo negare potest. Secvndo, professio Christiana, id est, fidei, & morum, siue dogmatum, & præceptorum Christianorum. quam professionẽ sanctam esse, & solam ipsam esse sanctam, certissimum est. Nec enim Iudæorum, Turcarum, Ethnicorum, Hæreticorum professio sancta est, sed solùm professio Christianorum. Tertio, vnio membrorum inter se, & cum capite, saltem externa, & quoad ea, quæ ad religionem pertinent; quę vnio etiam si-

A ne dubio est sancta. Dicitvr etiam sancta propter sanctos, quos habet, & non propterea dici debet etiam scelerata; nam denominatio fit à meliori. & præterea, quia habere sanctos est proprium Ecclesiæ, quia ipsa sola habet verè sanctos: at habere malos non est proprium Ecclesię. id enim etiam aliis cœtibus conuenit. Denique sancta dici potest, quia tota est consecrata Deo; & quia caput eius Christus, est sanctus sanctorum.

Obiectio Tertia. Non habet Deum Patrem, "
qui Ecclesiam non habet matrem, vt Cyprianus "
docet libro de vnitate Ecclesiæ, & similiter, non "
habet Ecclesiam matrem, qui Deum non habet "
B patrẽ. Sed nulli improbi Deum habent patrem: "
Nam qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei, Rom.8.& "
Ioan.8. dicitur improbis: *Vos ex patre Diabolo estis.* "
Et 1.Ioan.3. *In hoc sunt manifesti filij Dei, & filij Diaboli, omnis qui non est iustus, non est ex Deo.* Ergo soli bo- "
ni habẽt Ecclesiam matrem, ergo soli boni sunt "
in Ecclesia. "

Respondeo cum Augustino libro contra Adimantum, cap.5. nomen filij tribus modis accipi in Scripturis. Vno modo dicuntur filij ratione productionis, siue illa sit propriè generatio, siue creatio, siue regeneratio; sic Dominus Christus propriè dicitur Filius Dei, quia à Deo Patre generatus. dicuntur etiam omnes homines filij ratione creationis. Deuter.32. *Nunquid non ipse est pater tuus, qui fecit, & creauit te?* Necnon C ratione nouæ regenerationis dicuntur filij omnes iusti, & soli iusti, vt in locis notatis, Rom. 8.& 1.Ioan.3. Secvndo dicuntur filij aliqui ratione imitationis, quomodo Gal.4. & Rom.4. vocat Apostolus filios Abrahæ, eos qui fidem Abrahæ imitantur, & Matth.5. *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, vt sitis filij patris vestri, &c.* Et hoc modo soli boni sunt filij Dei, mali omnes sunt filij Diaboli, vt dicitur, Ioan.8.& 1.Ioan.3. locis notatis. Tertio modo dicuntur filij ratione doctrinæ, quomodo 1.Cor.4. Apostolus vocat Corinthios filios, quia eos docuerat Euangelium, & Gal.4. *Filioli mei*, inquit, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Et hoc D modo omnes qui sunt in Ecclesia, sunt filij Dei, & Ecclesię, quia tenent veram doctrinam Dei, & Ecclesiæ, tamen possunt esse boni, & mali. Vnde Isaiæ 1. *Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Et Cantic.2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Vbi filiæ dicuntur animæ Christianæ, sed malæ.

His notatis, ad argumentum respondetur. Si de filiis doctrinæ agatur, falsam esse assumptionem; non enim est verum, solos iustos esse filios Dei, si solius doctrinæ ratio habeatur; si verò agatur de filiis Dei per regenerationem, aut imitationem, malam esse postremam illam consecutionem, ergo soli boni sunt in Ecclesia. in Ecclesia enim non sunt soli filij, sed etiam serui, quanquã isti non manent in domo in æternum,

filij

filij manent in æternum Ioannis 8. & hoc est ad mentem B. Cypriani. Is enim non voluit dicere, non esse in Ecclesia nisi filios, sed non esse vllos filios extra Ecclesiam, sicut non sunt vlli boni extra, licet sint aliqui mali intus. volebat enim terrere hæreticos & schismaticos, ac monere eos, ne putarent, se posse esse bonos, aut filios extra Ecclesiam.

Argumentum QVARTVM ex Cypriano lib. 1. epist. 6. ad Magnum: *In Ecclesia Dei*, inquit, *non nisi concordes atque vnanimes habitant, loquente in psalmis Spiritu sancto, & dicente, Deus, qui inhabitare facit vnanimes in domo.* Ergo peccatores, qui cum aliis rixas, & contentiones mouent, non sunt in Ecclesia.

RESPONDEO, loqui Cyprianum non de quacunque concordia, sed de illa, quæ opponitur schismati propriè dicto. agit enim ibi de Nouatianis schismaticis. alioqui dissensiones alias in Ecclesia esse posse, & re ipsa sæpe inueniri, testatur idem Cyprianus in sermone de lapsis, vbi inter alia peccata, quæ erant in hominibus in Ecclesia, ponit etiam, odiis pertinacibus inuicem dissidere.

Argumentum QVINTVM ex Chrysostomo & Theophylacto in 2. Tim. 2. vbi dicunt, illud: *In magna domo sunt vasa aurea, &c.* non posse intelligi de Ecclesia, sed de mundo, quia in Ecclesia, non sunt vasa, nisi aurea, & argentea.

RESPONDEO, non negant, malos esse posse in Ecclesia, sed dicunt non esse necessarium, vt sint in Ecclesia. quia enim Apostolus dicit in magna domo sunt vasa aurea, & argentea, fictilia, & lignea, & notum est, in magna domo hæc omnia esse necessaria, ne quis putaret Ecclesiam non posse consistere sine malis, dicunt hi Patres, nomine domus non intelligi Ecclesiam, sed mundum, nam Ecclesia non indiget malis; immò quando erit in optimo statu suo, id est, in cœlo, nullos habebit malos; at mundus ornatur ex malis, non quidem per se, sed per accidens, si enim non essent mali, in mundo non exerceretur iustorum patientia, nec Dei iustitia.

Argumentum SEXTVM ex Hieronymo, qui in comment. ad Ephes. 5. in illud; Ecclesia subiecta est Christo: *Ecclesia*, inquit, *Christi gloriosa est, non habens maculam, neque rugam, neque aliquid huiusmodi; qui ergo peccator est, aut aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici.*

RESPONDEO, significat Hieronymus non posse malos de ea parte Ecclesiæ appellari, quæ solos perfectos continet; nam Hieronymus in caput 1. ad Galatas exponens illud: *Paulus Apostolus, &c. Ecclesiis Galatiæ.* volens explicare, quomodo cohæreant inter se verba Apostoli, qui nunc totas Ecclesias videtur laudare, nunc totas vituperare, ac reprehendere, dicit Ecclesiam dupliciter accipi, id est, non duas esse Ecclesias, sed de vna diuersimodè Scripturas loqui; interdum

A enim tribuit Scriptura toti Ecclesiæ, id quod est proprium perfectorum, vt carere macula, & ruga, interdum id quod est proprium imperfectorũ, vt peccare, & correptione indigere. Cùm ergo laudatur Ecclesia, respiciendum est ad eam partem, quę perfectos continet; cùm reprehenditur, ad eam quæ continet imperfectos.

Argumentum SEPTIMVM, Pacianus epist. 3. ad Sympronianum dicit, in Ecclesia non esse maculam, aut rugam, quia peccatores, donec non pœnitet eos vitæ prioris, non sunt in Ecclesia, cùm autem pœnitet, iam sani sunt, &c. RESPONDEO, non loquitur de omnibus peccatoribus, sed solùm peccatoribus, qui in hæresim

B labuntur, nam antea dixerat, Ecclesiam carere macula, & rugis, quia caret hæreticis.

Argumentum OCTAVVM ex Augustino, qui lib. 2. contra Cresconium, cap. 21. *Ac per hoc*, inquit, *etiam nesciente Ecclesia, propter malam pollutamq́; conscientiam damnati à Christo, iam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest Christus habere membra damnata.* Similia habet lib. 2. contra Petilianum, cap. vlt. lib. 4. de Baptismo, cap. 3. lib. 6. cap. 3. lib. 7. cap. 49. 50. & 51. lib. de vnitate Ecclesiæ, cap. vlt. lib. 3. doctrinæ Christianę, cap. 32. & alibi.

RESPONDEO, propter hæc loca non solùm Brentius & Caluinus, sed etiam aliqui Catholici fingunt duas Ecclesias, sed verè fingunt; nam

C nec Scripturæ, nec Augustinus vsquam meminerunt duarum Ecclesiarum, sed vnius tantum. Certè in breuiculo collationum, collatione tertia, cùm Donatistæ calumniarentur, Catholicos duas Ecclesias facere, vnam, quæ solos bonos, aliam, quæ bonos cum malis contineret: responderunt Catholici, se nunquam duas Ecclesias somniasse, sed tantùm distinguere partes, vel tempora Ecclesiæ, partes quidem, quia aliter boni, aliter mali ad Ecclesiam pertinent, boni enim sunt pars interior, & quasi anima Ecclesię, mali sunt pars exterior, & quasi corpus, & dabant exemplum de homine interiore, & exteriore, qui non sunt duo homines, sed duæ partes eiusdem hominis.

D Tempora autem distinguentes dicebant, Ecclesiam aliter esse nunc, aliter futuram post resurrectionem, nunc enim habet bonos & malos, tunc non habebit, nisi bonos; & ponebant exemplum de Christo, qui cùm semper sit idem, tamen ante resurrectionem suam fuit mortalis, & passibilis, postea immortalis, & impassibilis. quam doctrinam idem Augustinus alibi sæpe confirmat, & variis similitudinibus explicat. Nam lib. 7. contra Donatistas, cap. 51. dicit bonos sic esse in domo Dei, quæ est Ecclesia, vt ipsi sint domus Dei cōstructa ex viuis lapidibus, malos sic esse in eadem domo, vt ipsi tamẽ non sint domus. & libro de vnitate Ecclesiæ, capite vltimo, dicit malos esse præcisos ab Ecclesia animo, non tamen corpore; quod est dicere, per-

tinere ad hominem exteriorem Ecclesiæ, non tamen ad interiorem. Et lib.3. doctrinę Christianæ, cap.32. explicans illud Cantic.1. *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula cedar, sicut pelles Salomonis*; notat non esse dictum, nigra fui, seu formosa sum, sed nigra sum & formosa, quia ipsa vna, & eadem Ecclesia nunc est nigra sicut tabernacula cedar, propter peccatores, quos in se habet, & simul est formosa sicut pelles Salomonis, id est, sicut tentoria regis, propter bonos, quos in se habet.

Idem Augustinus tract.3. in Ioannis epistolam, docet malos esse quidem in Ecclesiæ corpore, non vt membra, sed vt humores corruptos, qui manent in pectore, qui reuera sunt in corpore, & tamen sunt etiā verè separati à membris corporis. Ex his respondetur, quando Augustinus dicit malos non esse in Ecclesia, debere intelligi non esse eo modo quo sunt boni, id est, non esse vt membra corporis viua.

Sed OBIICIES, quia B. Augustinus lib.3. de Baptismo, cap.18. & lib.1. cap.21. & 22. & lib.6. cap.3. & lib.7. cap.51. docet, solos sanctos esse illam Ecclesiam, quæ est fundata super petram, & cui datæ sunt claues regni cœlorum, & de qua dicitur, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.

RESPONDEO, Augustinum nihil aliud significare voluisse, quàm omnia priuilegia, quæ sunt à Deo concessa Ecclesiæ vniuersæ, propter solos sanctos concessa esse, id est, in vtilitatem, & commodum eorum, qui salutem æternam consequuntur. nam alioqui idē Augustinus frequentissimè repetit, malos etiam Christianos vtiliter Sacramenta administrare, ac proinde regenerare homines, soluere, ligare, &c. Itaq; tract. 5. in Ioannem confert malos ministros canali lapideo, per quē transit aqua ad areolas, & cùm nihil ipse vtilitatis acquirat, tamen caussa est, vt herbæ, & flores in areolis nascantur, & crescant. quod idem fusius docet lib.2. contra Parmenianum, cap.10. & 11.

OBIECTIO NONA est Magdeburgensium Centur.1. lib.1. cap.4. col.171. vbi ex Scripturis probant duas esse Ecclesias, vnam bonorum, aliam malorum. Sic enim distinguitur Matthæi 5. iustitia discipulorum à iustitia Pharisæorum; Matth.6. distinguuntur pij ab hypocritis; Matt. 7. distinguitur cœtus euntium per viam angustam, à cœtu euntium per viam latam, & ibidem distinguitur domus fundata super petram, à domo fundata super arenam. constat autem, Ecclesiam malorum non esse vnam sanctam Christi Ecclesiam, igitur vera Christi Ecclesia solos bonos amplectitur.

RESPONDEO, in nullo horum locorum distingui duas Ecclesias, sed solùm diuersas qualitates eorum, qui in vna, atque eadem Ecclesia sunt. quemadmodum enim Matthæi 13. distinguuntur boni pisces à malis; & tamen in eodem

A reti, quod Ecclesiam significat, tam isti, quàm illi erant; ita quoque in eadem Ecclesia, quæ constat professione eiusdem fidei, & communicatione eorundem Sacramētorum, quidam sunt, qui ambulant per viam latam vitiorum, quidam per viam angustam virtutum, quidam sunt verè pij, quidam hypocritæ, quidam iustitiam Pharisaicam, quidam Apostolicam sequuntur. DENIQVE, quidam sunt veluti domus fundata super petram, quidam autem veluti domus fundata super arenam. Nec enim hoc loco duæ domus duas Ecclesias significant, nisi velimus tot Ecclesias facere, quot sunt homines, sic enim Dominus ait: *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, &*
B *facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram, &c.*

OBIECTIO DECIMA. Si Christi corpus Ecclesia est, non possunt esse partes ac membra huius corporis, in quibus Christus nihil operatur; nihil autem operatur in impiis, & hypocritis, non igitur qui eiusmodi sunt, ad Christi Ecclesiam pertinere possunt. Item oportet omnino distinguere Christi regnum à regno Diaboli, sed omnes impij ad regnum Diaboli pertinent, soli igitur pij pertinent ad regnum Christi, quod est Ecclesia.

RESPONDEO, non esse necesse, vt Christus in omnibus suis membris aliquid operetur. sunt enim quædam membra mortua, & arida, quæ
C solùm adhærent reliquis externa coniunctione. & si autem Christi regnum distinctum sit à regno Diaboli, possunt tamen iidem homines ad vtrumque regnum pertinere; qui enim malis moribus præditi, in fide Catholica, & coniunctione cum ceteris fidelibus perseuerant, ad regnum Christi pertinent, quantum ad fidei professionem; ad regnum autem Diaboli, quantum ad morum peruersitatem. Quare S. AVGVSTINVS in Psal.47. homines impios, qui sunt in Ecclesia, dicit esse filios, & alienos; filios propter formam pietatis, alienos propter amissionem virtutum.

CAPVT DECIMVM.

D *De infidelibus occultis.*

RESTANT postremò infideles occulti, id est, ij, qui nec fidem internam, nec vllam Christianam virtutem habent, & tamen exterius propter temporale aliquod commodum fidem Catholicam profitentur, & communione Sacramentorum veris fidelibus permiscentur; quos quidem nullo modo ad veram Ecclesiam pertinere non solùm Confessionistæ, & Caluinistæ docent, sed etiam aliqui ex Catholicis, quorum vnus est Ioannes de Turrecremata, lib.4. de Ecclesia, par.2. cap.20. Quanquam hic auctor nihil fortasse aliud dicere voluit, nisi requiri fidem, vt quis vnit⁹ dici possit interna vnione corpori

Christi, quod est Ecclesia, quod quidem verissimum est.

Nos tamen modum loquendi plurium sequimur, qui docent, eos, qui sola externa professione coniuncti sunt fidelibus ceteris, esse veras partes, atque adeo etiam membra, licet arida, & mortua, corporis Ecclesiæ. Vide Thomam VValdensem tomo 1. lib. 2. cap. 9. num. 10. & cap. 11. num. 5. Ioannem Driedonem lib. 4. de Ecclesiasticis Scripturis, & dogmatibus, cap. 2. par. 2. Petrum à Soto in Confessione Catholica, quam opposuit Confessioni VVirtenbergensi, cap. de Ecclesia, & cap. de Conciliis, & in Apologia pro eadem Confessione par. 1. cap. 11. Hosium Cardinalem, lib. 3. contra Prolegomena Brentij, & Melchiorem Canum lib. 4. de locis Theologicis, cap. vlt. ad argumentum XII.

Ac Primum hæc sententia demonstrari potest ex illis verbis Ioannis: *Et nunc Antichristi multi facti sunt, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum*, 1. Ioan. 2. Hoc enim loco Ioannes de hæreticis loquitur, quos Antichristos vocat, & dicit eos, antequam exirent, non fuisse ex nobis, id est, non fuisse Catholicos animo ac voluntate, sed hęreticos, atq; Antichristos, & tamen ex nobis exiuisse, quia & si non erant ex nobis, animo, ac voluntate, erant tamen ex nobis externa professione; sed posteaquam se prodiderunt, & in apertum schisma proruperunt, iam desierunt omnibus modis esse ex nobis.

Et quanquam S. Avgvstinvs aliquando illa verba: *Non erant ex nobis*; exponit de prædestinatione, tamen in commentario huius loci exponit de hæreticis occultis. Sic enim ait Tract. 3. in epistolam Ioannis: *Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia exeunt, sed non exirent, si ex nobis essent: antequam exirent ergo, non erant ex nobis. si antequam exirent, non erant ex nobis; multi intus sunt, non exierunt, & tamen Antichristi sunt.* Et infrà: *Et qui intus sunt, certè sunt in corpore Domini nostri* Iesv *Christi, quando adhuc curatur corpus ipsius; & sanitas perfecta non erit, nisi in resurrectione mortuorum; sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali; quando euomuntur, tunc releuatur corpus; sic & mali, quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur; & dicit, quando eos euomit, atq; proiicit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est non erant ex me? non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant cùm inessent.* Eodem modo exponit lib. 3. de Baptismo, cap. 18. & Tract. 61. in Ioannem, quorum locorum verba infrà adferemus.

Secvndo demonstratur hoc idem ex testimoniis eorum Patrum, qui communi consensu docent, eos qui sunt extra Ecclesiam nullam habere auctoritatem, aut iurisdictionem in Ecclesiam. Vide Cyprianum lib. 1. epist. 6. & lib. 2. epistola 1. Optatum libro 1. contra Parmenianum. Ambrosium lib. 1. de pœnitentia, cap. 2. Hieronymum in Dialogo contra Luciferianos. Augu- A stinum in Enchiridio, cap. 65. & Celestinum Papam in epistola ad Clerum Constantinopolitanum, & in altera ad Ioannem Antiochenum, quę habetur in 1. tomo Concilij Ephesini, cap. 18. & 19. & citantur etiam à Nicolao I. in epistola ad Michaëlem.

Et sanè ipsa ratio manifestè hoc idem docet: quo pacto enim cogitari, aut fingi etiam potest, vt is habeat iurisdictionem, & proinde sit caput Ecclesiæ, qui non est membrum Ecclesiæ? quod enim vnquam fuit caput, quod non fuerit membrum? certum est autem, quidquid vnus, aut alter senserit, occultum hæreticum, si Episcopus, aut etiam summus Pontifex esset, non amittere B iurisdictionem, nec dignitatem, aut nomen capitis in Ecclesia, donec aut ipse se ab Ecclesia publicè separet, aut conuictus hæreseos inuitus separetur; nam propterea Celestinus, & Nicolaus locis citatis dicunt, Episcopum hęreticum, ex quo hæreses prædicare cœpit, neminem potuisse soluere, vel ligare, quia nimirũ antequam publicè prædicare inciperet, etiamsi corde iam concepisset errorem, adhuc poterat soluere, & ligare. Quod item confirmatur ex can. Audiuimus, 24. quæst. 1. vbi sic legimus: *Sin autem ex corde suo nouam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit.* Adde, quod si occulti hęretici nullam habere possent iurisdictionem, redderentur incerti omnes actus, qui ex C iurisdictione dependent, quod non parum Ecclesiam vniuersam perturbaret. Iam ergo si is, qui non est in Ecclesia, non potest habere auctoritatem in Ecclesiam, & hæreticus occultus habere potest, & aliquando re ipsa habet auctoritatem in Ecclesiam, certè hæreticus occultus esse potest in Ecclesia.

Tertio idem probatur ex Origene, Augustino, & Gregorio. Origenes homil. 21. in Iosue: *Etiam hic*, inquit, *in Hierusalem, id est, in Ecclesia sunt quidam Iebusæi, qui, & fide, & actibus peruersi sunt.* Nec dubium est, quin loquatur de occultis, nam statim adiungit: *Neque enim dicimus de iis, qui manifestè, & euidenter criminosi sunt, vt non de Ecclesia expellantur.*

D Avgvstinvs lib. 3. de Baptismo, capite 18. *Huius*, inquit, *fraternæ caritatis inimici, siue apertè foris sint, siue intus esse videantur, Pseudochristiani sunt, & Antichristi, inuentis enim occasionibus foras exeunt. Sed etiamsi occasiones desint, cùm intus videntur, ab illa inuisibili caritatis compage separati sunt.* Hæc Augustinus, qui cùm de occultis hæreticis dicit, eos videri esse in Ecclesia, non significat, eos non esse reuera, sed non esse eo modo, quo esse videntur. Videntur enim esse vniti interna & externa coniunctione, membris ceteris, & tamen non sunt vniti, nisi coniunctione externa. Nam si reuera nullo modo essent intus, sed tantùm esse viderentur, pari ratione, non verè exirent, quando apertè se produnt, sed exire viderentur. Augustinus autem dicit, inuentis occasionibus foràs

exeunt, & addit, eos esse separatos quidem, etiam antequam exeant, sed ab inuisibili caritatis compage, non ab externa Ecclesiæ communione. quemadmodum intelligi debet etiam, quod idem Augustinus dicit lib. 4. cap. 16. vbi dicit, hęreticos occultos separatos esse iudicandos, licet ipsi non exeant. loquitur enim de separatione interna, non de externa. neque proprium est hoc, apud Augustinum, hæreticis occultis, sed omnibus peccatoribus, quos Augustinus affirmat non esse in corpore Christi, vt patet ex locis citatis capite superiore. Pergit loco notato Augustinus: *Vnde*, inquit, *Ioannes dixit, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, non ait, quod exeundo alieni facti sunt, sed quod alieni erant, propter hoc eos exisse declarauit.* Dicit & Apostolus Paulus, de quibusdam, qui circa fidem aberrauerant, in vna magna domo eos fuisse, credo quod nondum exierant.

Item lib. 4. cap. 10. *Aut si Zizania*, inquit, *sola dicenda sunt, quæ vsque in finem in maligno errore perdurant, & foris multa frumenta sunt, & intus multa Zizania.* Quorum verborum hic videtur esse sensus, vt intelligamus, extra Ecclesiam esse multos manifestos hæreticos, qui tandem conuertentur ad veram fidem; & intus in ipsa Ecclesia esse multos occultos hæreticos, qui nunquam conuertentur. Idem habet lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 35. *Meminerit sanè*, inquit, *in ipsis inimicis suis latere ciues futuros, sicut ex illorum numero etiam Dei ciuitas habet secum connexos communione Sacramentorum.* Vbi illud est obseruandum, de inimicis, qui sunt extra Ecclesiam, Augustinum dixisse, eos esse ciues futuros, quia modo non sunt ciues, sed erunt tempore suo. at de inimicis, qui latent intra Ecclesiam, non dixisse inimicos futuros, sed præsentes, iam enim sunt in ipsa Ecclesia, cùm tamen pertineant ad numerum inimicorum.

Rursum Tract. 61. in Ioan. tractans illud Ioan. 13. vbi legimus Christum exeunte Iuda turbatum fuisse: *Hoc nobis*, inquit, *Dominus significare sua turbatione dignatus est, quod scilicet falsos fratres, & Dominici agri illa Zizania, ita necesse est vsque ad messis tempus inter frumenta tolerari, vt quando ex eis aliqua separari etiam ante messem vrgens caussa compellit, fieri hoc sine Ecclesiæ perturbatione non possit. Hanc perturbationem sanctorum suorum, per schismaticos, & hæreticos futuram, quodammodo prænuncians Dominus præfigurauit in seipso, cum exituro inde homine malo, & commixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicturo, turbatus est, non carne, sed spiritu.* Et infrà declarat, quomodo Iudas vnus esset ex discipulis Domini, & tamen iam typum gereret hæreticorum: *Vnus*, inquit, *numero, non merito; vnus specie, non virtute; commixtione corporali, non vinculo spirituali; carnis adiunctione, non cordis socius vnitate.* Et infrà: *Vtrumque verum est, & ex nobis, & non ex nobis; secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis; secundum communionem Sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis.* Item lib.

A de gestis cum Emerito, cap. 1. *Quidam*, inquit, *adhuc corde positi in parte Donati præsentiam nobis exhibent corporalem, carne intus, spiritu foris.*

Denique in libro de catechizandis rudibus, capit. 17. distinguit tria genera Christianorum, hæreticos occultos, malos Catholicos, bonos Catholicos: *Sunt*, inquit, *qui propterea volunt esse Christiani, vt aut promereantur homines, à quibus temporalia commoda exspectant, aut quia offendere nolunt, quos timent; sed isti reprobi sunt, etsi ad tempus eos portat Ecclesia, sicut area vsque ad tempus ventilationis paleam sustinet. Si non se correxerint, & propter futuram sempiternam requiem Christiani esse cœperint, in fine separabuntur. nec sibi blandiantur, quod in area esse possunt cum frumento Dei,* B *quia in horreo cum illo non erunt, sed igni debito destinabuntur. sunt etiam alij meliori quidem spe, sed tamen non minore periculo, qui iam Deum timent, & non irrident Christianum nomen, nec simulato corde intrant Ecclesiam Dei, sed in ista vita exspectant felicitatem.* Vbi manifestè vides, ex collatione horum duorum generum hominum, primum illud esse eorum, qui Deum non timent, sed irrident Christianum nomen, & ficto corde intrant Ecclesiam, & tamen in ea sunt, & manent, ac numerum faciunt, donec aperta discesione non separantur.

GREGORIVS lib. 13. moral. cap. 5. explicans illa verba Iob 16. Rugę meę testimonium dicunt contra me: *Quid*, inquit, *per rugas nisi duplicitas designatur? Rugæ itaque sunt sanctæ Ecclesiæ omnes, qui in ea* C *dupliciter viuunt, qui fidem vocibus clamant, operibus denegant. Hi nimirum pacis tempore, quia huius mundi potestatibus eandem fidem honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiuntur: sed cùm sanctam Ecclesiam subitæ aduersitatis procella turbauerit, ilico ostendunt quod in perfida mente moliuntur.* Et infrà: *Sed quia nunc intra sinum fidei multos etiam reprobos tenet, cùm tempus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur, quos prædicationis verbis alere antè videbatur. Dicat ergo, rugæ meæ testimonium dicunt contra me, id est, ipsi me insequendo increpant, qui nunc in meo corpore positi duplicitatis suæ in se malitiam nō emendant.* Et infrà: *Etiam pacis suæ tempore sancta Ecclesia falsiloquium patitur, dum sunt in ea multi, qui de æternitatis promissione diffidunt, & tamen se fideles esse mentiuntur, sed cùm malitiæ tempus eruperit, is qui nunc metuens derogat ad contradicendum, ante faciem venit, quia verbis veræ fidei apertis vocibus obsistit.*

D QVARTO probatur ratione, ac primùm similitudo corporis humani id quod quærimus suadere potest. Est enim Ecclesia similis corpori humano, vt Apostolus docet Rom. 12. & 1. Cor. 12. in corpore autem humano multa ac varia esse videmus partium genera, ita vt quędam viuant, & sentiant, quædam viuant, non sentiant, quædam nec viuant, nec sentiant, vt notum est. Igitur in Ecclesia quoque nihil impediet, quo minus sint aliqui, qui habeant fidem, & caritatem, quidam solam fidem; quidam ne ipsam quidem fidem, sed externam duntaxat coniunctionem.

DEINDE si ij, qui fide interna carent, non sunt, nec esse possunt in Ecclesia, nulla erit inter nos,

& hæreticos amplius quæstio de Ecclesiæ visibilitate, proinde (quod ego certè magni facio) superuacaneę erunt tot eruditissimorum hominum disputationes, quæ hactenus prodierunt. Omnes enim qui hactenus scripserunt, id obiiciunt Lutheranis, & Caluinistis, quod Ecclesiam inuisibilem faciant. Nullam autem futuram amplius quæstionem, ita probo.

Lutherani, & Caluinistæ signa visibilia quædam & externa Ecclesię statuunt, nimirum prędicationem verbi Dei, & Sacramentorum administrationem, & constanter docent, vbicunque hæc signa conspiciuntur, ibi esse etiam veram Christi Ecclesiam. quia tamen solos iustos, & pios ad Ecclesiam veram pertinere volunt, & nemo potest certò scire, qui sint verè iusti, & pij inter tam multos qui iustitiam, & pietatem exterius præ se ferunt, cùm certum sit multos vbique esse hypocritas, & falsos fratres: Idcirco nostri rectè concludunt, eos facere Ecclesiam inuisibilem. Porro Lutheranis, & Caluinistis iustitia in sola fide consistit, idemque est apud eos, Ecclesiam esse cœtum iustorum, & piorum, & esse cœtum verè credentium; quis non igitur videt, nos cum illis planè conuenire, si omnes illos ab Ecclesia excludamus, qui veram fidem in corde non habent?

Ad hæc, necesse est, vt nobis certitudine infallibili constet, qui cœtus hominum sit vera Christi Ecclesia; nam cùm Scripturæ traditiones, & omnia planè dogmata ex testimonio Ecclesiæ pendeant, nisi certissimi simus, quæ sit vera Ecclesia, incerta erunt prorsus omnia. At non potest certitudine infallibili nobis constare, quæ sit vera Ecclesia, si fides interna requiritur in quolibet membro, seu parte Ecclesię; quis enim certò nouit, in quibus sit ista fides? non igitur fides, aut aliquid aliud inuisibile, & occultum requiritur, vt quis aliquo modo pertineat ad Ecclesiam.

Respondent quidam ad hoc argumentum dupliciter. Primo, satis certò posse cognosci cœtum hominum fidelium, ita vt etiam videri dicatur, si effectus fidei conspiciantur, qualis est protestatio, & confessio fidei; nam etiam hominem verè & propriè videre dicimus, cùm tamen animum non videamus nisi in suis effectibus. Secundo addunt, non esse necessarium, vt constet nobis distinctè qui sint illi homines, qui Ecclesiam faciunt, sed satis esse si assignemus quendam cœtum hominum, intra quem certò sciamus, vel credamus esse omnes illos, qui ad Ecclesiam pertinent. Siquidem si cui ostenderetur populus Romanus vniuersus in foro, aut in theatro, vbi tamen essent etiam aliqui externi admisti, verè diceretur illum vidisse populum Romanum, tametsi discernere non potuisset Romanos ab externis.

Sed neutra solutio videtur satisfacere; ac prior quidem facilè refellitur; nam cognitio illa

A ex effectis non est certa, sed coniecturalis. neq; exemplum hominis conuincit, nam inprimis effectus vitæ in homine naturales sunt, & necessarij, effectus autem fidei liberi sunt, ac voluntarij, proinde multò minus certi. Deinde nec ipsum hominem ita videmus, vt certitudine infallibili nobis constet, eum quem videmus esse hominem; siquidem fieri potest, vt cùm nos hominem videre credimus, Angelum, aut dæmonem videamus in forma humana. Certè Abraham, Loth, Tobias, & alij in Testamento veteri non rarò homines esse crediderũt, qui Angeli erant; nos autem infallibilem certitudinem de Ecclesia habere volumus, qualem habemus, non de

B ipso homine, sed de figura, & externis coloribus, ac lineamentis corporis humani, in quorum visione decipi non possumus.

Posterior verò solutio multis de caussis non satisfacit. Primo, quia potest fieri, vt adeo crescat aliquando numerus hypocritarum, vt plures sint hæretici occulti, quàm veri ac perfecti Catholici; tum autem non posset quisquam verè dicere, hic cœtus est Ecclesia Christi: quandoquidem in eo cœtu, quem ostendit, maior pars ad Ecclesiam non pertinet, nec ipse scit, qui sint illi pauci, qui Ecclesiam faciunt. & quamuis sperandum sit, maiorem partem eorum, qui profitentur fidem, esse synceros, id tamen non est certum.

C Secundo, quia cùm nunquam tota Ecclesia in vnum locum conueniat, ita vt possimus certò dicere, in hoc cœtu est Ecclesia, sed sparsa sit per varia loca, & de nulla parte certi simus, an non sit tota illa pars sine vera fide, quocunq; iuerimus, semper erimus dubij, an communicemus cum vera Christi Ecclesia. Neque his repugnat, quod alibi scripsimus, Romanam Ecclesiam particularem non posse destitui vera fide; nam nec ipsa Romana Ecclesia particularis tota simul alicubi conuenit, sed sparsim congregatur in variis basilicis, quæ sunt in Romana ciuitate, nec certò scimus certitudine infallibili in eo cœtu, ad quem nos fortè accedimus, non esse omnes sine vera fide in corde.

D Tertio, quia posset etiam fieri, vt totum generale Concilium esset extra Ecclesiam; quid enim magnum esset, si inter tot millia profitentium Christi fidem, trecenti, vel quadringenti homines, qui ad Concilium conueniunt, fide vera carerent? ita nimirum res alioqui notissimæ, & quas certissimas esse oportet, in dubium reuocabuntur. Certè Brentius, vt in disputatione de Conciliis annotauimus, ea ratione Conciliorum auctoritatem eleuat, quia non sumus certi, an vllus eorum Patrum fidem veram in corde habuerit, & proinde in Ecclesia Dei fuerit, non enim est columna & firmamentum veritatis falsa Ecclesia, sed vera.

Qvarto, quia si non scimus distinctè, qui sint, qui Ecclesiam constituunt, non tam scie-

mus, quæ sit Ecclesia, quàm vbi sit, seu potius vbi lateat Ecclesia, quod quidem non satis est ad Ecclesiæ visibilitatem saluandam, de qua in sequenti capite disputandum erit: sed iam quid aliqui obiiciant, videamus.

Obiiciunt PRIMO, fundamentum & quasi formam Ecclesię esse fidem, cùm legamus 1. Corinth. 3. *Quasi bonus architectus fundamentum posui, & fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus* IESVS. Ad Ephes. 2. *Superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo* IESV. Ephes. 4. *Vnus Deus, vna Fides, vnum Baptisma.*

RESPONDEO, formam Ecclesiæ non esse fidem internam (nisi Ecclesiam inuisibilem habere velimus) sed externam, id est, fidei confessionem. id quod apertissimè docet S. Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. & experientia idem testatur; illi enim admittuntur ad Ecclesiam, qui profitentur fidem. In locis autem allegatis fides non dicitur forma, vel fundamentum Ecclesię, sed fundamentum iustitię, vel doctrinæ, quæ est in Ecclesia; adde, quòd Scripturæ, sicut in Ecclesia ponunt fidem, ita etiam ponunt caritatem, & omnia dona Spiritus sancti, & tamen nemo Catholicorum docet, non esse de Ecclesia eos, qui caritate & donis Spiritus sancti carent.

Obiiciunt SECVNDO, definitionem Concilij Lateranensis, quæ habetur cap. Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica: vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nemo saluatur: cui similis est definitio Nicolai Papæ, quæ habetur de consecrat. dist. 1. can. Ecclesia, Ecclesia est Catholicorum collectio, non sunt autem fideles & Catholici, qui fidem in corde non habent, etsi eam ore profiteantur.

RESPONDEO, non esse has Ecclesiæ definitiones; nam Concilium Lateranense solum asserere voluit, Ecclesiam esse vnam, non autem quid sit Ecclesia, accuratè describere. Appellauit autem Ecclesiam fidelium, quia hoc nomine distinguuntur Christiani baptizati, tum ab iis, qui manifestè infideles sunt, tum etiam à catechumenis. Propriè enim apud veteres catechumeni non dicebantur fideles, vt suprà ostendimus. Itaque idem est, ac si Concilium dixisset, Christianorum Ecclesia vna est, non multæ. Adde SECVNDO, posse etiam nomen fidelis accipi pro eo, qui fidem publicè profitetur, quemadmodum mox dicemus de nomine, Catholicus. Adde TERTIO, verissimè etiam dici potuisse, Ecclesiam fidelium, id est, eorum, qui veram fidem habent in corde, vnam esse; Ecclesia enim præcipuè, & ex intentione fideles tantùm colligit; cùm autem admiscentur aliqui ficti, & qui verè non credunt, id accidit præter intentionem Ecclesiæ. Si enim eos nosse posset, nunquā admitteret, aut casu admissos continuò excluderet.

A Porro in verbis illis Nicolai Papæ: *Ecclesia est Catholicorum collectio*, necessariò cogimur dicere, vocari Catholicos eos, qui fidem Catholicam profitentur, quidquid sit de fide interna; iubet enim Nicolaus, vt non fiant Ecclesiæ, id est, vt ipse exponit, Catholicorum collectiones, sine nutu sedis Apostolicæ. Planum autem est, non aliter fieri posse Catholicorum collectiones, quàm conuocando in vnum locum eos, qui habentur, & dicuntur Catholici, id est, eos, qui publicè Catholicos se esse profitentur.

Obiiciunt TERTIO, testimonia Patrum, qui dicunt hæreticos nō esse verè Christianos, quales sunt Tertullianus lib. de pudicitia. Cypria-

B nus lib. 4. epist. 2. Athanasius serm. 2. contra Arianos, & Augustinus lib. de gratia Christi, cap. 11. at Ecclesia Christi non nisi Christianorum esse potest; non igitur ad Ecclesiam pertinent, qui veram fidem non habent. RESPONDEO, eos Patres loqui de manifestis hæreticis, qui nec in corde, nec in ore Christi fidem habent. Christianus enim nomen est professionis, & illi dicuntur Christiani, qui Christi legem ac fidem publicè colunt ac sequuntur.

Obiiciunt QVARTO, ante Christi aduentum non solùm Synagogam Iudęorum ad Ecclesiam Dei pertinuisse, sed omnes præterea Gentiles, qui per orbem terræ dispersi, vnum Deum syncerè colebant. Ex quo videtur sequi, vt fides sit

C Ecclesiæ vinculum, & proinde, qui fidem non habet, ad Ecclesiam non pertineat. RESPONDEO, omnibus seculis eos omnes & solos Ecclesiam Dei constituisse, qui simul colligati erant confessione & protestatione, siue ea per sacrificia, siue alio modo fierent, vnius fidei in vnum Deum creatorem cœli & terræ.

Obiiciunt VLTIMO. Potissima caussa, cur in Ecclesiæ membris includuntur hæretici occulti, illa esse videtur, vt constet nobis infallibili certitudine, quínam cœtus hominum sit Ecclesia; at hæc certitudo haberi nequit, etiamsi hæretici occulti ad Ecclesiam pertinere dicantur: quod his argumentis confirmatur.

PRIMO, non sunt Ecclesiæ membra qui non

D sunt baptizati, at nemo scit certò, qui sint verè baptizati, tum quia character Baptismi est inuisibilis, tum etiam quia cùm exterior Baptismus exhibetur, pauci adsunt, qui videant, ac proinde ceteri fide humana contenti esse debent.

SECVNDO, Ecclesia non potest esse sine Episcopis & Presbyteris, vt Hieronymus docet contra Luciferianos. At quis nouit certò, qui sint veri Episcopi & Presbyteri, cùm id pendeat ab intentione ordinātis, & à charactere inuisibili.

TERTIO, excommunicati non sunt de Ecclesia, vt nos suprà docuimus, at multi sunt excommunicati occulti, nimirum excommunicati à iure ipso facto, & non promulgati coram populo, ex quo cogimur dubitare, cùm aliquē videmus, sit ne ille de Ecclesia, an non?

QVARTO, sæpe accidit, aut certè accidere potest, vt hæretici manifesti alicubi simulent se Catholicos, item Iudæi, Turcæ, Pagani miscent se fidelibus, & tamen aut ipsi de Ecclesia non erunt, aut Ecclesiam esse dicemus cœtum hæreticorum, & Paganorum hypocritarum.

Respondeo ad PRIMVM, ad hoc, vt aliquis sit de corpore Ecclesiæ, non requiri characterem, sed externum Baptismum; nec externum Baptismum requiri, vt quis censeatur & sit de Ecclesia, sed tantùm vt admittatur. Si quis enim petit admitti ad Ecclesiam, id non fiet sine Baptismo. Tamen si quis dicat se baptizatum, & non constet contrarium, admittetur ad Sacramenta cetera, & per hoc erit de corpore Ecclesiæ; & signum huius est, quia si postea innotescat, illum non fuisse baptizatum, si quidem culpa ipsius id sit factum, expelletur de congregatione, nec recipietur, nisi post pœnitentiam baptizetur: at si non culpa eius, non repelletur, sed perficietur in eo, quod deerat, nec iudicabitur non fuisse in Ecclesia, sed iudicabitur intrasse aliunde, quàm per ordinariam potestatem. Vnde Innocentius III. cap. Apostolicam, de Presbytero non baptizato, iudicauit, Presbyterum non baptizatum verè fuisse in Ecclesia, & iussit pro eius anima offerri sacrificium, vt pro aliis fidelibus. Et Dionysius Alexandrinus, vt habemus lib. 7. cap. 8. hist. Eccles. iudicauit quendam fuisse verè in Ecclesia, quem constabat non verè baptizatum, sed tantùm percepisse alia Sacramenta, vt baptizatum.

Ad SECVNDVM dico, posse in Episcopis duo considerari. PRIMO, quòd locum Christi teneant, & quòd propterea debeamus illis obedientiam, & quòd ipsi nõ possint nos decipere in iis, quæ necessaria sunt ad salutẽ. SECVNDO, quòd habeant potestatem Ordinis & Iurisdictionis. Si PRIMO modo cõsiderentur, certi sumus certitudine infallibili, quòd isti, quos videmus, sint veri Episcopi & Pastores nostri. Nam ad hoc nõ requiritur, nec fides, nec character ordinis, nec legitima electio, sed solùm, vt habeantur pro talibus ab Ecclesia. Cùm enim sint Episcopi propter Ecclesiam, non contrà; Deus assistit eis, qui pro talibus habentur, ne errent in Ecclesia docenda. Si SECVNDO modo considerentur, non habemus certitudinem, nisi moralem, quòd isti sint verè Episcopi, quanquam certum est certitudine infallibili, quòd aliqui saltem sint veri, alioqui Deus Ecclesiam deseruisset: sed ad hoc, vt teneamus Ecclesiam certam & conspicuam, quantum ad capita & membra, sufficit prima consideratio.

Ad TERTIVM dico, excommunicatos occultos esse de Ecclesia, numero, non merito; de facto, non de iure.

Ad QVARTVM dico, inprimis difficile esse, vt eiusmodi homines nõ continuò detegantur, sed tamen etiamsi longo tempore deludant Ec-
A clesiam, nihil inde incommodi accidere posse; nam Ecclesia non eos numerat inter suos, nisi ratione professionis externæ (nec enim de internis homines iudicant) professio autem illa externa sanctissima est, licet ab illis malè vsurpetur. Itaq; sunt illi de Ecclesiæ corpore, dum fidelibus iunguntur eo vinculo professionis & obedientię, quod Ecclesiam vniuersam ligat, & in vnum corpus redigit. Nec tamen sequitur, Ecclesiam propterea esse cœtum hæreticorum, & Paganorum hypocritarum; nam etsi pauci quidã tales in Ecclesia sunt, tamen certi sumus certitudine fidei diuinæ, in eadem Ecclesia multos esse verè fideles, pios, & electos, quemadmodũ
B etiã in corpore humano inueniuntur & vngues & capilli, qui non viuunt, & nemo tamen inde colligit, corpus humanum nihil esse, nisi vngues & capillos.

CAPVT XI.

Proponitur altera cõtrouersia; An Ecclesia sit semper visibilis, siue, an errare & deficere possit.

EXPLICVIMVS, quid sit Ecclesia, nũc dicendum est, qualis sit. Dissensio inter nos & hæreticos in tribus consistit. Primùm enim illi dicunt, veram Ecclesiã esse inuisibilem, soliq; Deo cognitam. Quo loco nota ex Friderico Staphilo in prima
C Apologia, part. 3. Lutheranos initiò Ecclesiam inuisibilem fecisse; deinde tamen, cùm viderent absurda, quæ inde sequebantur, secreto consilio statuisse, vt Ecclesia visibilis diceretur: Itaq; cœperunt oẽs docere, Ecclesiã esse visibilem; sed sic tamen, vt nomine visibilis, re inuisibilis esset.

Ac PRIMVM Lutherus in libro de seruo arbitrio, cùm ei Erasmus obiecisset, non esse credibile, Deum tam longo tempore deseruisse Ecclesiam, respondit, Deum nunquam deseruisse Ecclesiam, sed non esse Ecclesiam Christi illam, quæ vulgò dicitur Ecclesia, id est, Papam, Episcopos, Clericos, Monachos, & ceteram Catholicorum multitudinem; sed Ecclesiam esse quosdam paucos pios, quos, quasi reliquias, Deus
D conseruat: Et semper hoc fuisse in mundo, vt vera Ecclesia non esset illa, quæ dicebatur Ecclesia; sed pij quidam pauci. Et in lib. contra Catharinum dicit, Ecclesiam esse spiritualem, & sola fide perceptibilem. In libro de abroganda Missa priuata, part. 1. sic loquitur idem Lutherus: *Quis,* inquit, *Ecclesiam nobis monstrabit, cùm sit occulta in Spiritu, & solùm credatur? sicut dicitur; Credo Ecclesiam sanctam?*

Iam MAGDEBVRGENSES Cent. 1. lib. 1. ca. 4. col. 170. definiunt, Ecclesiam cœtum visibilem; tamen col. 171. distinguunt duas Ecclesias, & colum. 178. dicunt, veram Ecclesiam esse cœtum exiguũ plerumq;; falsam verò, numerosissimũ, quia ad veram soli illi pertinent, qui intrant per portam angustam, id est, verè pij; quæ Ecclesia

proinde sit inuisibilis; & col. 181. dicunt, tempore Christi fuisse de Ecclesia vera Pastores, Magos, Zachariam, Simeonem, Mariam, Annam; non autem Pontifices & Sacerdotes, quia nimirum illi pij, isti impij erant.

Philippus MELANCHTHON in locis, loco 12. qui est de Ecclesia, repetit aliquoties Ecclesiam esse visibilem; tamen ibidem dicit, in controuersiis sequendum esse verbum Dei iuxta confessionem veræ Ecclesiæ; hanc autem veram Ecclesiam dicit non esse Pontifices & Sacerdotes, nec maiorem partem Concilij, sed quosdam pios & electos à Deo illuminatos: & ibidem dicit, tempore Eliæ Ecclesiam veram fuisse Eliam, Heliseum, & paucos alios illis adhærentes: non autem ceteram Iudæorum multitudinem: Et tempore Christi Ecclesiam fuisse Zachariam, Simeonem, Mariam, Pastores, quia nimirum pij erant.

BRENTIVS in Confessione VVirtemberg. cap. de Conciliis, dicit, habere Ecclesiam Dei promissionem; tamen non esse standum iudicio Conciliorum, quia pauci sunt ibi electi, & quia sæpe maior pars vincit meliorem. Et in Prolegomenis: *Vide*, inquit, *quod faciat* (Petrus à Soto) *Ecclesiam visibilem, & sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur erit ille articulus Symboli Apostolici; Credo Ecclesiam sanctam Catholicam, & erit sic reponendus; Video & sentio Ecclesiam sanctam Catholicam.* Item CALVINVS lib. 4. Institut. cap. 1. §. 7. *Bifariam*, inquit, *de Ecclesia sacræ literæ loquuntur: Interdum enim cùm Ecclesiam nominant, eam intelligunt, quæ est reuera coram Deo, &c.* Et infrà de hac loquens: *Nobis*, inquit, *inuisibilem solius Dei oculis conspicuam credere Ecclesiam necesse est.* Et §. 3. *Ceterùm*, inquit, *ad amplexandam eo modo Ecclesiæ vnitatem, nihil opus est Ecclesiam ipsam oculis cernere, aut manibus palpare.*

SECVNDO docent, visibilem Ecclesiam interdum ita errare in fide, & moribus, vt penitus deficiat: ita Caluinus in præfatione Institut. *Sed non parùm*, inquit, *à vero aberrant, dum Ecclesiam non agnoscunt, nisi quã præsenti oculo cernant.* Et infrà: *Fremunt*, inquit, *nisi Ecclesia digito semper ostendatur.* Et infrà: *Quin potius*, inquit, *permittamus Deo, vt quando ipse solus nouit, qui sui sunt, interdum etiam Ecclesiæ suæ exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat.*

TERTIO docent, Ecclesiam veram, id est, inuisibilem non posse quidem deficere, nec errare in iis, quæ necessariò ad salutem pertinent; tamē in aliis errare posse: Ita Caluinus lib. 4. cap. 8. Instit. §. 13. & alibi. Nos contrarium asserimus, ac singula suis argumentis confirmabimus.

CAPVT XII.

Ecclesiam esse visibilem.

PRIMVM igitur, quòd vera Ecclesia sit visibilis, probatur primò ex Scripturis omnibus, vbicunque inuenitur nomen Ecclesiæ; nam semper

A nomine Ecclesię visibilis congregatio significatur; nec vnum saltem locum Caluinus proferre potuit, nec protulit, vbi hoc nomen tribueretur congregationi inuisibili. Certè cùm dicitur Numer. 20. *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?* Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israël, qui exierat de Ægypto. Sic 3. Reg. 8. de visibili Ecclesia manifestè loquitur Scriptura, cùm dicit: *Conuertitq; Rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israël; omnis enim Ecclesia Israël stabat.* Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* nomine petræ siue intelligas Christum, aut fidei confessionem, vt hæretici volunt, siue Petrum, vt nos credimus, semper fundamentum Ecclesiæ est

B aliquid sensibile, vt patet, ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, siue visibilis; nam etsi nunc neque Christum, neque Petrum videamus, tamen tunc vterque sensibus corporeis expositus erat ad videndum: & nunc vterque videtur, non in se, sed in vicario, aut successore suo: Sicut Regnum Neapolitanum non ideo est inuisibile, quia Rex abest, nam Rex videtur in suo Prorege. Matt. 18. *Dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, &c.*

Certè neutrum seruari posset, si esset Ecclesia inuisibilis, Actor. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Quomodo poterant regere Ecclesiam quam non nouerant? Actor. 15. *Illi quidem deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem.* Et ibidem: *Cùm*

C *venissent Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia.* Et cap. 18. *Ascendit Paulus, & salutauit Ecclesiam.* Quomodo ista conueniunt Ecclesiæ inuisibili? 1. Corint. 15. Galat. 1. & Philip. 3. Paulus dicit, se persequutum Ecclesiam Dei; at notum est, quos persequebatur, ex Actis Apostol. cap. 9. Denique 1. Tim. 3. *Hæc tibi scribo, fili Timothee, vt scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, &c.* At sanè non poterat in ea conuersari, nisi sciret, quænam esset.

SECVNDO, probatur ex aliis Scripturis, vbi non nominatur, sed tamen apertè describitur Ecclesia, Psalm. 18. *In Sole posuit tabernaculum suum.* exponit Augustinus tract. 2. in epistola Ioannis; In manifesto posuit Ecclesiam suam, vt, sicut Sol

D non potest omnino latere, ita nec Ecclesia possit abscondi. Item Isaiæ 2. Daniel. 2. & Micheæ 4. comparatur Ecclesia monti magno & conspicuo, qui nullo modo potest latere, secundum communem expositionem Hieronymi in ea loca, & Augustini tract. 1. in epist. Ioannis. Item illud Matth. 5. *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.* Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 14. & alibi passim exponit de Ecclesia. Denique, parabolæ Euangelicæ de area, de reti, de ouili, de conuiuio, &c. omnes ostendunt Ecclesiam veram, quæ est regnum cœlorum, esse visibilem.

Probatur TERTIO, ex ipso ortu, & progressu Ecclesiæ; nam, vt omittamus statum Testamenti veteris, in quo adeò visibilis erat Eccle-

sia,

sia, vt in ipsa carne portarēt visibile signum circumcisionis; In Testamento nouo sine dubio Ecclesia Christiana tota erat in principio in Apostolis & discipulis Christi, qui adeò visibiles erant, vt super illos visibiliter Spiritus sanctus descenderit in die Pentecostes: Deinde, istis additi sunt visibiliter vna die homines ad tria millia, & rursum ad quinque millia, per fidei Confessionem & Baptismum, vt patet Actor. 1. 2. 3. & 4. ac deinceps semper illi omnes, & soli habiti sunt de Ecclesia Christi, qui ad illos primos se adiunxerunt per Baptismum, & Confessionem fidei, & inde non recesserunt per hæreses, aut schismata, vel expulsi non sunt per excommunicationem.

QVARTO, probatur ex ipsa ratione Ecclesiæ; Ecclesia enim est societas quædam, non Angelorum, neq; animarum, sed hominum: Non autem dici potest societas hominum, nisi in externis & visibilibus signis consistat; nam non est societas, nisi se agnoscant ij, qui dicuntur socij, non autem se possunt homines agnoscere, nisi societatis vincula sint externa & visibilia. Et confirmatur ex more omnium humanarum societatum; nam in militiam, in ciuitatem, in regnum, & alia similia non aliter homines adscribuntur, quàm signis visibilibus: Vnde Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. *In nullum,* inquit, *nomen religionis, seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur.*

QVINTO, tempore Christi, vt volunt Philippus & Illyricus, Ecclesia solùm erat in Zacharia, Simeone, Anna, Maria, & paucis aliis piis, non autem in Pontificibus, & cetera multitudine Iudæorum. At constat, quòd Zacharias, Simeon, & ceteri communicabant cum Pontificibus in templo, sacrificiis, &c. Nam Zacharias in eodem templo sacrificabat: Anna ab eo templo non recedebat: Maria ibat singulis annis ad templum illud: Christus ipse mittebat leprosos ad Sacerdotes, & dicebat: *Quæ dicunt, facite.* ergo, vel malè faciebant isti communicando falsæ Ecclesiæ; vel malè faciunt Lutherani non communicando nobiscum, & non obediendo Pontifici.

SEXTO, probatur ex necessitate; nam tenemur omnes sub periculo æternæ mortis veræ Ecclesiæ nos adiungere, & in illa perseuerare, id est, capiti eius obedire, & ceteris membris communicare, vt patet ex Cypriano de simplicitate Prælatorum, Hieronymo in epist. 1. ad Damasum de nomine hypostasis, & Augustino lib. 4. de Baptismo, cap. 1. At hoc fieri non potest, si est Ecclesia inuisibilis.

SEPTIMO, ex dictis quæstione superiore; si enim Ecclesia est congregatio hominum vtentium Sacramentis iisdem, & fidem Christi profitentium, sub regimine legitimorū pastorum,

A vt ibi probatum est, sequitur necessario eam esse visibilem.

VLTIMO, testimoniis veterum, ORIGENES homil. 30. in Matthæum: *Ecclesia,* inquit, *plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem, &c.* CYPRIANVS libro de vnitate Ecclesiæ: *Ecclesia,* inquit, *Domini luce perfusa, radios suos per orbem terrarum spargit, &c.* CHRYSOSTOMVS homil. 4. in cap. 6. Isaiæ: *Facilius est,* inquit, *Solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.* AVGVSTINVS lib. 3. contra epist. Parmeniani, cap. 5. *Nulla,* inquit, *est securitas vnitatis, nisi ex promissis Dei, Ecclesia declarata, quæ supra montem, vt dictum est, constituta, abscondi non potest.* Tract. 1. in epistolam Ioannis: *Nunquid digito ostendimus Ecclesiam,*

B *fratres mei? nónne aperta est?* Et Tract. 2. *Quid amplius dicturus sum, quàm cæcos, qui tam magnum montem non vident? Qui contra lucernam, in candelabro positam, oculos claudunt?*

CAPVT XIII.

Ecclesiam visibilem non posse deficere.

IAM, quòd Ecclesia ista vera & visibilis non possit deficere, facilè probari potest. Notandum autem est, multos ex nostris tempus terere, dum probant, absolutè Ecclesiam non posse deficere; nam Caluinus, & ceteri hæretici id concedunt; sed dicunt, intelligi debere de Ecclesia

C inuisibili. Probare igitur volumus, Ecclesiam visibilem non posse deficere; & nomine Ecclesiæ non intelligimus vnum, aut alterum, sed multitudinem congregatam, in qua sint Prælati, & subditi.

PRIMVM, id ostenditur ex Scripturis, vbi apertè nominatur Ecclesia, Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Cui similis est ille 1. Tim. 3. *Vt scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.* In vtroq; loco agitur de Ecclesia visibili, vt ostendimus, & tamen audiuimus ipsam veritatem asserentem, portas inferorum non præualituras contra eam Ecclesiam.

D SECVNDO, ex aliis locis, vbi aperta est promissio sine nomine Ecclesiæ, Matth. vlt. *Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi.* Quæ verba ad Ecclesiam visibilem dicta sunt, nimirum ad Apostolos, & discipulos ceteros, quos in die ascensionis suæ Dominus alloquutus est; & cùm illi homines non essent permansuri in corpore vsque ad mundi consummationem, necesse est dicere hanc promissionem pertinere ad eorum successores. Itaque hunc locum de Ecclesiæ perpetua duratione intelligunt LEO I. in epist. 31. ad Pulcheriam Augustam, & LEO II. in epistola ad Constantinum Augustum.

Præterea Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidē Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores, & Doctores ad consummationē Sanctorum in opus ministerij,*

in ædificationẽ corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, & mensuram ætatis plenitudinis Christi. vbi Apostolus docet, mansura in Ecclesia ista ministeria pastorum & doctorum, & continuam ædificationem corporis Christi, & proinde visibilem Ecclesiam, vsq; ad diem iudicij; nam quando sola esset in mundo Ecclesia inuisibilis, non inuenirentur ista ministeria, quæ non possunt exerceri, nisi se pastores & oues agnoscant: & notandum, quòd licet veteres intelligant hunc locum de spirituali mensura corporis mystici; recentiores autem de corporali mensura corporum beatorũ, quæ dicunt futura tantæ magnitudinis, quantæ fuerunt vel fuissent in perfecta sua ætate; tamen omnes intelligũt hunc locum de nouissimis diebus, quando complebitur numerus electorum. Vide Augustinum lib.22.de ciuit.Dei, cap.15.17. & 18. vbi vtramque explicationem tangit.

Præterea Psal.47. *Deus fundauit eam in æternum*; id est, Ecclesiam suam, quæ est ciuitas eius, vt Augustinus exponit, & res ipsa clamat; nam totus Psalmus est de fundatione Ecclesię Christianæ, tanquam nouæ & visibilis ciuitatis. incipit enim: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius: Fundatur exultatione vniuersæ terræ, &c.* Item Isaiæ 61. (quod caput intelligi de Ecclesia noui Testamenti, docuit Christus Lucæ 4. cùm in Synagoga citauit, & exposuit de aduentu suo initium huius capitis: *Spiritus Domini super me, &c.*) sic habetur: *Et fœdus perpetuum feriam eis: & scietur in Gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semẽ, cui benedixit Dominus.* Profectò tam est perspicuus hic locus, vt expositione non egeat. Quomodo enim inuisibilis erit ille cœtus, de quo dicitur: *Omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.*

Accedant TERTIO testimonia ex parabolis, quibus omnium consensu significatur Ecclesia: Area enim, in qua sunt grana & paleæ; & rete, in quo sunt boni & mali pisces; & ager, in quo sunt frumenta & zizania; & conuiuium, in quo sunt boni & mali discumbentes; & ouile, in quo sunt oues & hœdi, significant Ecclesiam visibilem, vt etiam hæretici fatentur. Nam Ecclesia inuisibilis non habet malos & bonos, sed tantùm bonos, secundum eorum sententiam. At eædem parabolæ docent, istã Ecclesiam visibilem nunquam interituram vsque ad diem iudicij; nam Matth.3. dicitur: *Ipse permundabit aream suam, & triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* quod sine dubio non fiet ante diem iudicij. Et Matth.13. dicitur: *Sinite vtraque crescere vsque ad messem.* Et infrà: *Messis autem consummatio seculi est.* Et infrà: *Sic erit in consummatione seculi, exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, &c.*

QVARTO, probatur ex Scripturis, quæ loquuntur de regno Christi. Psal.88. *Thronus eius sicut Sol in cõspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis.* Ibidem: *Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli.* Daniel.2. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non dissipabitur: & Regnum eius alteri populo non tradetur, &c.* Et Lucæ 1. *Et Regni eius non erit finis.* Ista loca non possunt intelligi, nisi de vera & visibili Christi Ecclesia nunquam interitura. Nam Regnum Christi sine dubio est vera eius Ecclesia. Neq; regnum dici possunt aliquot homines occulti, & dispersi, & separati ab inuicem, qui se non nouerunt, qualis est Ecclesia inuisibilis Lutheranorum: Regnum enim est multitudo hominum congregatorum, qui se inuicem nouerunt.

Præterea in Psalm.88. vbi dicitur Christi regnum æternum, dicitur etiam, quòd in eo sint boni & mali, ac proinde, quòd Ecclesia sit visibilis: *Si autem dereliquerint filij eius*, inquit, *legem meam, & iustitias meas non custodierint, &c. Visitabo in virga iniquitatem eorum, & in verberibus peccata eorum; misericordiam autem meam non dispergam ab eo, &c.* Quem locum pulchrè exponit de flagellis Ecclesiæ S. Cyprianus in serm. de lapsis. In illo etiam cap.2. Dan. vbi dicitur, Regnum Christi perpetuum; legimus quoq; illud, Regnum esse montem magnum implentem omnem terram, quem Isaias cap.2. & Mich.cap.4. vocabant montem manifestum, secundum LXX.

QVINTO, probatur testimoniis veterum: Origenes & Chrysostomus locis citatis id affirmant; sed clariùs Augustinus, & Bernardus. AVGVSTINVS in Psal.101. concion.2. disputans contra Donatistas, qui totam Ecclesiam visibilem periisse dicebant, & in solis quibusdam iustis in Africa remansisse: *Sed*, inquit, *illa Ecclesia, quæ fuit omnium Gentium, iam non est, periit, hoc dicunt, qui in illa non sunt. O impudentem vocem, illa non est, quia tu in illa non es. Vide, ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu non sis.* Et infrà Ecclesiam ita loquentem introducit: *Quamdiu ero in isto seculo? annuncia mihi, propter illos, qui dicunt, fuit, & iam non est, apostatauit & periit Ecclesia de omnibus Gentibus; & annunciauit, nec vacua fuit vox ista. quis annunciauit mihi, nisi ipsa via? Quando annunciauit? Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Similia habet in Psal.147. & lib. de vnitate Ecclesiæ, cap.13. & 20. & alibi.

Neque responderi potest, loqui Augustinum de Ecclesia inuisibili; nam illam non periisse, nec perituram, Donatistæ admittebant, & ad se trahebant illud: *Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi*, vt Augustinus refert loco notato in Psal.101. BERNARDVS serm.79. in Cant. in illud; Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domũ matris meæ: *Ita est*, inquit, *& tunc, & deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra, nec caritas de Ecclesia: Venerunt flumina, flauerũt venti, & impegerunt in eam, & non cecidit, eò quòd fundata esset super petram, petra autem erat Christus. Itaq; nec versositate Philosophorum, nec cauillationibus hæreticorum,*

nec gladiis persequutorum, potuit ista, aut poterit aliquando separari à caritate Dei, &c. Nec possunt hæc intelligi de Ecclesia inuisibili; nam illam non persequuntur gladij tyrannorum, nec verbositas Philosophorũ, nec cauillationes hæreticorum: Itaque visibilis Ecclesia non deficiet. Accedat Vincentius Lyrinensis, qui in suo commonitorio tanquam errorem grauissimum reprehendit Nestorij sententiam, qui dicebat, totam Ecclesiam errasse in mysterio Incarnationis, eò quòd cæcos Doctores sequuta esset.

VLTIMO, probatur hoc idem naturali ratione. PRIMVM enim, si aliquando sola maneret in mundo Ecclesia inuisibilis, aliquando etiam esset impossibilis salus iis, qui sunt extra Ecclesiam. Nam non possunt saluari, nisi in Ecclesiam ingrediantur; quemadmodum tempore Noë peribant necessariò, qui non habebant aditum ad arcam: at non possunt ingredi in Ecclesiam, quam ignorant, igitur non habent remedium.

PRÆTEREA, de ratione vnius veræ Ecclesiæ est, vt sit visibilis, ergo si Ecclesia visibilis perit, nulla vera Ecclesia remanet.

DENIQVE, vel homines illi occulti, qui Ecclesiam inuisibilem constituunt, profitentur palàm fidem suam, & abstinent ab idolorum cultura, vel non; si profitẽtur, ergo non est Ecclesia inuisibilis, sed maximè visibilis, sicut erat tempore Martyrum; si non profitẽtur, ergo nulla est Ecclesia; nam non est Ecclesia vera, in qua nulli sunt boni, & qui saluentur; non autem sunt boni, nec saluantur, qui non confitentur fidem, sed ea in corde retenta, exterius profitentur perfidiam & idololatriam, cùm ad Roman. 10. dicat Apostolus: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Et Matth. 10. *Omnis, qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* Ergo implicat contradictionem, Ecclesiam esse, & carere omnino forma visibili, nisi ponatur extra mundum, vbi nunquam sit necessarium fidem confiteri.

CAPVT XIV.

Ecclesiam non posse errare.

SVPEREST vt probemus, Ecclesiam non posse errare vllo modo, etiam non apostatando à Deo. Est tamen prius paulò diligentius explicanda sententia aduersariorum, & nostra.

CALVINVS igitur dicit, istam propositionem: *Ecclesia non potest errare,* esse veram, si intelligatur cum duplici restrictione. PRIMA est, si Ecclesia non proponat dogmata extra Scripturam, id est, si reiiciat traditiones non scriptas, & solùm proponat fideliter quæ habentur in Scripturis. SI autem quæras, an certi simus, quòd Ecclesia proponet semper fideliter, quæ sunt in Scripturis: RESPONDET, adhibens secundam restrictionem, Ecclesiam semper proponere fideliter, quę habentur in Scripturis, in rebus necessariis ad salutem, non tamen in aliis, ac proinde semper remanere in Ecclesia nęuos aliquos errorum.

A

SECVNDA restrictio est, vt illud: *Ecclesia non potest errare,* intelligatur de sola Ecclesia vniuersali, non autem extendatur ad Episcopos, qui sunt Ecclesia repræsentatiuè, vt nostri loquuntur; quilibet enim Episcopus gerit personam suę Ecclesię particularis, & proinde omnes Episcopi gerunt personam totius Ecclesiæ; ita habet Caluinus lib. 4. cap. 8. §. 11. 12. 14. 15. maioris institutionis, & in minori institutione, cap. 8. §. 146. 148. 149. & 150. vbi tamen mendaciter & fraudulenter explicans sententiam nostram, dicit, nos asserere, Ecclesiam non posse errare, siue vtatur verbo Dei, siue non; cùm tamen ipse non ignoret, nos non loqui de verbo Dei absolutè, sed tantùm de verbo scripto, ac dicere, Ecclesiam non posse errare, siue proponat, quæ habentur in Scripturis, siue dogmata extra Scripturam.

B

NOSTRA igitur sententia est, Ecclesiam absolutè non posse errare, nec in rebus absolutè necessariis, nec in aliis, quæ credenda, vel facienda nobis proponit, siue habeantur expressè in Scripturis, siue non; & cùm dicimus, Ecclesiam non posse errare, id intelligimus tam de vniuersitate fidelium, quàm de vniuersitate Episcoporum, ita vt sensus sit eius propositionis, Ecclesia nõ potest errare, id est, id, quod tenent omnes fideles tanquam de fide, necessariò est verum & de fide; & similiter id, quod docent omnes Episcopi, tanquam ad fidem pertinens, necessariò est verum & de fide.

C

HIS explicatis, probatur hæc veritas. PRIMO, de Ecclesia vniuersa, vt continet omnes fideles, ac primùm ex illo 1. Timoth. 3. *Ecclesia Dei est columna, & firmamentum veritatis.* RESPONDET Caluinus, Ecclesiam dici columnam & firmamentum veritatis, quia conseruat tanquam fidissima custos prędicationem verbi Dei scripti, non quod in nulla re errare possit.

AT CONTRA, nam inprimis hoc modo officinæ librariorum essent columnæ veritatis, quæ diligentissimè custodiunt omnes Scripturas; deinde Apostolus non meminit hîc Scripturarum, sed simpliciter dicit, Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis. PRÆTEREA, multò ampliùs est, esse columnam, quàm simplicem custodem; nam columnæ innititur domus, & ea remota, cadit. Sic igitur Apostolus vocans Ecclesiam columnam veritatis, vult significare veritatẽ fidei, quoad nos, niti Ecclesiæ auctoritate, & verũ esse quidquid Ecclesia probat, falsum quidquid illa improbat. Adde, quòd etiam Ecclesia fuit columna, quando non erant Scripturæ, ex quo sequitur, non dici columnam propter custodiam Scripturarũ. DENIQVE, si de custodia ageretur, meliùs arcę, q̃ colũnæ Paulus

D

compa-

comparasset Ecclesiam; nec enim columnæ, sed arcæ libros custodiunt.

Præterea SECVNDO, Ecclesia gubernatur à Christo, tanquam à capite sponso suo, & à Spiritu sancto, tanquam ab anima, vt patet Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Et Ephes. 4. *Vnum corpus, & vnus Spiritus.* Ephes. 5. *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiæ.* Ergo si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel morum erraret, Christo & Spiritui sancto error tribueretur. Quocirca Ioan. 16. Dominus ait: *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.*

Respondet Caluinus, Christum & Spiritum sanctum docere Ecclesiam omnem veritatem simpliciter necessariam, semper tamen relinquere aliquem næuum. Neque sequitur, tribui propterea Christo, aut Spiritui sancto errorem, sicut eis non tribuitur ignorantia, quæ sine dubio aliqua est in Ecclesia.

RESPONDEO, sicut vir, qui est caput mulieris, non tenetur remouere ab vxore omnem ignorantiam, tenetur tamē remouere omnem errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur, licet vxor excusetur per ignorantiam; ita etiam Christus tenetur remouere omnem errorem ab Ecclesia, ex quo magnū oritur malum, talis autem est omnis error circa fidem. Nam magnum est malum, quod Ecclesia falsa fide Deum colat, cùm pręcipuè cultus diuinus in Fide, Spe, & Caritate consistat, vt Augustinus docet in Enchiridio, cap. 3.

TERTIO, obligamur sub anathematis pœna, credere Ecclesiæ in omnibus, vt patet Matth. 18. *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus:* & Concilia omnia dicunt anathema nō assentientibus Ecclesiæ decretis: at iniquum esset, sub tam graui pœna obligari ad assentiendum rebus incertis, & interdum falsis.

RESPONDET Caluinus, ideo Christum iussisse, vt Ecclesiam audiremus, quia sciebat, Ecclesiam nihil docturam extra verbum Dei scriptum. AT CONTRA, nam, vt omittam plurima, quæ diximus in disputatione de traditionibus: vera Ecclesia docet, epistolam ad Romanos esse verbum Dei, epistolam ad Laodicenos non esse verbum Dei; & idem de Euangelio Marci & Nicodemi, & similibus dici potest, quæ nusquam scripta sunt, non igitur est verum, Ecclesiam nihil docere extra verbum Dei scriptum.

QVARTO, Ecclesiam esse sanctam, docet Symbolum Apostolorum, ista autem sanctitas propriè in professione dogmatum consistit, ergo Christiana professio nihil continet, nisi sanctum, id est, verum, quoad fidei doctrinam, & iustum, quoad præcepta morum, & in hoc reuera excellit omnibus professionibus Philosophorum, Ethnicorum, Iudæorum, Hæreticorum: Omnes enim habent dogmata aliqua falsa admista veris.

A QVINTO, si esset vera Caluini sententia, maxima pars dogmatum fidei in dubium reuocari posset; nam multa sunt de fide, quæ non sunt absolutè necessaria ad salutem. Sanè credere historias Testamenti veteris, vel Euangelia Marci & Lucæ esse canonica scripta, immò vllas esse diuinas Scripturas, non est omnino necessarium ad salutem; nam sine hac fide multi saluati sunt, antequam Scripturæ scriberentur, & postea tempore noui Testamenti, multę barbarę nationes, de quibus scribit Irenæus lib. 3. cap. 4. At hoc est absurdissimum, nec vllo modo admitteret Caluinus posse dubitari de Scripturis; non igitur verum est, solùm in rebus necessariis ad salu-
B tem, Ecclesiam non posse errare.

Probatur VLTIMO ex Patribus, qui, vt suprà ostendimus, in quæstione de iudice controuersiarum, omnes ad Ecclesiam prouocant in quęstionibus fidei quibuscunque; quod certè nullo modo facerent, si Ecclesiam falli posse existimarent. TERTVLLIANVS libro de præscript. *Age,* inquit, *omnes Ecclesiæ errauerint, nullam respexerit Spiritus sanctus.* AVGVSTINVS lib. 1. contra Cresconium, cap. 33. *Scripturarum à nobis tenetur veritas, cùm id facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.*
C Et epist. 118. *Disputare contra id, quod vniuersa Ecclesia sentit, insolentissimæ insaniæ esse dicit.*

Iam quod etiam Ecclesia repræsentatiuè non possit errare, probatur PRIMO, quia si omnes Episcopi errarent, tota etiam Ecclesia erraret, quia tenentur populi sequi suos Pastores, dicente Domino Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* & Matthæi 23. *Quæcunque dixerint, facite.* SECVNDO, ex epistola Concilij Ephesini ad Nestorium, vbi cogitur Nestorius, si Ecclesiæ satisfacere velit, iuramento confirmare, se ita sentire, vt sentiunt Orientis & Occidentis Episcopi. Item ex Augustino, qui libro 1. de Baptismo, cap. 18. vocat decretum Concilij generalis, Ecclesiæ vniuersæ consensum; & meritò, nam Ecclesia non do-
D cet, nec decernit quidquam, nisi per suos Pastores, sicut quodlibet corpus per suum caput. Vnde etiam 3. Regum 8. congregatio Sacerdotum & Seniorum vocatur omnis Ecclesia Israël. Et Chrysostomus exponit illud Matthæi 18. *Dic Ecclesiæ,* id est, *Prælato.* Sed de his plura in materia de Conciliis.

CAPVT XV.

Soluuntur argumenta, quibus astruitur Ecclesia inuisibilis.

SVPEREST, vt argumenta aduersariorum diluamus. Ac primùm, Ecclesiam esse inuisibilem, his testimoniis probant. Hieremiæ 31. *Dabo*

legem meam in cordibus eorum, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Vbi Deus distinguit Ecclesiam noui Testamenti ab Ecclesia Testamenti veteris, quod illa fuerit cœtus quidam externus, & propterea habuerit legem scriptam in tabulis externis, & lapideis; ista autem sit populus quidam interior, & propterea legem habeat scriptam in cordibus. Idem habetur Luc. 17. *Regnum Dei non venit cum obseruatione: neque dicent; Ecce hîc, aut ecce illic. Ecce enim Regnum Dei intra vos est.* Et Ioan. 4. VENIT *hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Ergo Ecclesia noui Testamenti non consistit in aliquo signo exteriore, nec est alligata locis & cæremoniis corporalibus. Et Hebr. 12. NON *enim accessistis ad tractabilem montem, & accessibilem ignem, sed ad Syon montem, & ciuitatem Dei viuentis, &c.* Vbi comparat Synagogam monti Sinai visibili & tangibili, Ecclesiam autem monti Syon spirituali. ITEM 1. Petri 2. *Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias Deo;* at hæc domus est Ecclesia. Denique Ecclesiam esse, est articulus fidei, ergo non videtur Ecclesia, sed creditur.

RESPONDEO ad primum locũ, Hieremiam non conferre Ecclesiam cum Synagoga, sed Testamentum nouum cum veteri, vt eo loco patet; & quamuis Testamentum nouum propriè sit caritas, quæ est lex in corde scripta, Testamentum vetus propriè sit doctrina exterior, siue lex scripta in lapidibus, tamen non sequitur, Ecclesiam noui Testamenti esse inuisibilem; vt enim corpus cuiuslibet animalis visibile est, & tamen habet multa intus, quæ non videntur, vt cor, hepar, spiritus vitales, & similia: ita Ecclesia visibilis habet multa inuisibilia, Fidem, Spem, Caritatem, &c. & quamuis hæc dona inuisibilia, sint necessaria in Ecclesia, & in sola Ecclesia, non tamen in omnibus eius partibus; sicut sensus est necessariò in animali, & solo animali, & tamen non est in omnibus eius partibus.

Ad SECVNDVM dico, per Regnum Dei Lucę 17. intelligi vel gratiam, per quam Deus nunc regnat in cordibus hominum, vt exponit Theophylactus, vel ipsum Christum, vt Beda exponit; loquitur enim eo loco Christus de vtroque suo aduentu. Interrogauerant enim Pharisæi: *Quando veniet Regnum Dei,* id est, Regnum Messiæ? Dominus autem respondet, Messiam venisse, & rursum etiam venturum in die iudicij. Itaq; de aduentu primo ait: *Regnum Dei non veniet cum obseruatione, ecce enim Regnum Dei intra vos est,* id est, iam aduenit Messias, iam præsens est. De secundo subiungit: *Et dicent vobis; Ecce hîc, aut ecce illic, nolite exire; sicut enim fulgur coruscat de sub cœlo, etc. ita erit aduentus Filij hominis.*

Ad TERTIVM dico, eo loco doceri, præcipuum cultum Dei in Ecclesia internum futurum, sed non propterea sequitur, Ecclesiã ipsam esse inuisibilem, vt iam diximus; neque etiam sequitur, omnem cultum externum esse reiiciendum, & externa templa esse destruenda. Dominus enim eo loco nõ agit de loco orationis, sed de modo & ritu. Si enim dicere voluisset, veros Dei cultores non amplius adoraturos Deum in Hierusalem, neque in monte Garizim, falsum dixisset. Constat enim Petrum & Ioannem, post acceptu[m] Spiritum sanctum, ascendisse in templum Hierosolymitanum ad horam orationis nonam, vt dicitur in Actis Apostol. 3. Constat etiam, semper fuisse postea in Palæstina Christianos, qui Deum adorauerunt in Hierusalem, & in monte Garizim, & vbicunque eos esse contingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi, siue orandi; & sensus est, neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem, id est, neque ritu Samaritanorum, neq; ritu Iudæorum, sed ritu Christianorum adorabitis, qui ritus est adorare in spiritu & veritate. quod duobus modis exponitur.

Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius in hunc locum, opponunt illud, *In spiritu,* cæremoniis Iudęorum, quatenus corporales erant; illud in veritate, iisdem cæremoniis, quatenus figuræ & vmbrę erant rerum futurarum. Theophylactus, beatus Thomas, & Caietanus opponunt illud, *In spiritu,* ritui Iudæorum, qui præcipuè externus & corporalis erat; illud, *In veritate,* ritui Samaritanorum, qui falsus & erroneus erat; illi enim simul colebant Deum verum, & Deos falsos. Itaque Dominus dicit, ritum populi Christiani fore pręcipuè spiritualem, & simul verum ac purum ab omni errore, licet spiritualis ritus non excludat corporales cæremonias, quatenus prosunt ad spiritualem cultum promouendum.

Ad QVARTVM dico cum Chrysostomo, Theophylacto, D. Thoma, & aliis, Apostolum ibi per montem Syon spiritualem, & ciuitatem Dei viuentis, non intelligere Ecclesiam militantem, sed triumphantem, quæ ex beatis spiritibus constat. Confert enim Synagogam cum Ecclesia, ac dicit, homines Testamenti veteris accessisse ad montem Sina corporeum, vt aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderent; at homines noui Testamẽti accessisse non re, sed spe, ad montem Syon spiritualem, id est, ad gloriam beatorum, vbi Deus videtur facie ad faciem. vnde ibidem subditur: *Et multorum millium Angelorum frequentiam, & spiritus iustorum perfectorum, &c.*

Ad QVINTVM respondeo, duobus modis dici aliquid spirituale. Vno modo, secundum substantiam. quomodo Ephes. 6. dicuntur *spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* Altero modo, secundum ordinationem ad Spiritum, quia ordinatur aliquid ad spiritum, vel spiritus in eo dominatur. Quomodo 1. Cor. 2. dicitur homo spiritualis, & 1. Cor. 15. corpus spirituale, & 1. Petr. 2. vocantur hostiæ spirituales omnia bona opera, vt Eleemosyna & Ieiunia. Beatus Petrus ergo

cùm

cùm dicit, Ecclesiam esse domum spiritualem, intelligit hoc secundo modo; vult enim, Ecclesiam non esse domum ex lignis & lapidibus, sed ex hominibus Deo consecratis ædificatam.

Ad SEXTVM posset dici, in Symbolo non poni tantùm, Credo Ecclesiam, sed, *Credo sanctam Ecclesiam.* Porro sanctitatem Ecclesiæ sine dubio inuisibilem esse. Sed melius dico, in Ecclesia aliquid videri, & aliquid credi. Videmus enim eum cœtum hominum, qui est Ecclesia, sed quòd ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia, non videmus, sed credimus. Vera enim Ecclesia est, quæ profitetur Christi fidem. Quis autem euidenter scit, nostram fidem esse Christi? id quidem firma ac certissima fide credimus: sed aliud est credere, aliud videre: immò ipsum credere definitur ab Apostolo, argumentum non apparentium.

Quod vt melius intelligatur, notandum est, omnem sententiam de fide, nasci, vel ex duabus propositionibus de fide, & tunc totam conclusionem ineuidentem esse; vel ex vna de fide, altera euidenti; & tunc conclusionem partim esse euidentem, partim ineuidentem. Talis est ista conclusio: Isti homines, qui nunc profitentur fidem sub Romano Pontifice, sunt Ecclesia Christi; nam oritur ex hoc syllogismo: Ecclesia Christi est cœtus hominum profitentium Christi fidem, sub regimine legitimorum Pastorum: sed isti qui subsunt hodie Romano Pontifici, sunt talis cœtus; igitur sunt Ecclesia Christi. In quo syllogismo maior est de fide, & proinde ineuidens. Minor est euidens; nam nihil ponimus in minore, quod non oculis, aut auribus percipiatur. Rectè ergo inde infertur conclusio partim euidens, & partim ineuidens.

Denique, res illa, seu (vt logicè loquamur) incomplexum illud, de quo prædicatur Ecclesiæ ratio ac definitio, visibile quiddam est: at complexum, seu connexio prædicati cum subiecto, sola fide tenetur. Nec desunt exempla, quibus hoc illustretur. Siquidem hominem illum, qui est Christus Dei Filius, Apostoli videbant, & tamen illum esse Christum Dei Filium, non videbant, sed credebant. Vnde Ioan. 20. dictum est Thomæ: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti.* Et in Symbolo dicimus: *Credo vnum Baptisma*, licet videamus, & sentiamus Baptisma, id est, aquæ aspersionem, & verborum prolationem. Non enim videmus, sed credimus illam aquę aspersionem, & verborum prolationem esse Baptisma Christi, id est, Sacramentum quoddam.

CAPVT XVI.

Soluuntur argumẽta, quibus aduersarij probant, Ecclesiam posse deficere.

IAM quod Ecclesia possit deficere, & aliquando deficiat, probant his argumentis. PRIMO, initio mundi in solis Adamo & Eua Ecclesia tota

A consistebat saltem in virtute; at vterque fidem amisit, & à Deo apostatauit, vt patet tum ex Genes. 3. tum ex Patribus, Ambrosio lib. de Paradiso, capit. 6. Augustino Enchirid. cap. 45. & Prospero lib. de gratia Dei, contra collatorem, ante medium.

SECVNDO, tempore Mosis tota Ecclesia à Deo apostatauit. Nam Aaron summus Pontifex proposuit vitulum adorandum, & totus populus clamauit: *Hi sunt Dij tui Israël,* Exod. 32.

TERTIO, tempore Heliæ tota Ecclesia visibilis defecerat. Nam 3. Reg. 19. Helias dicit: *Relictus sum ego solus. Et Dominus ad eum; Reliqui mihi septem millia virorum in Israël, qui non curuauerunt genua ante*
B *Baal;* hos autem occultos fuisse non dubium est, cùm eos ne Elias quidem cognosceret.

QVARTO, ex Isai. 1. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israël autem me non cognouit. A planta pedis vsq; ad verticem capitis non est in eo sanitas.* Et Hierem. 2. *Confusi sunt domus Israël ipsi, & Reges eorum, & Principes eorum, & Sacerdotes, & Prophetæ, dicentes ligno; Pater meus es tu, quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus.* Et 2. Paral. 15. *Transibunt dies multi in Israël sine Deo vero, sine Sacerdote, & Doctore, & sine Lege.*

QVINTO, prædictum est, Ecclesiam istam visibilem cessaturam, Daniel. 9. *Deficiet hostia, & sacrificium.* Luc. 18. *Filius hominis cùm venerit, putas inueniet fidem in terra?* 2. Thess. 2. *Nisi venerit discessio pri-*
C *mùm, & reuelatus fuerit homo peccati.* Itaq; nobis Caluinus dictum esse existimat id, quod legimus Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes; Templum Domini, templum Domini.* Vt enim antiqui illi Iudæi non credebant Prophetis prædicentibus desolationem, quia videbant se habere templum Domini, & externas cæremonias; ita nos gloriamur, quòd habeamus antiqua templa, Episcoporum successiones, Apostolicam sedem, & interim non attendimus ad Scripturas, quæ nobis desolationem apertè prædicunt.

SEXTO, Concilium Basileense generale deposuit Eugenium tanquam hæreticũ, & omnes ei adhærentes, & elegit Felicem, deinde tamen Concilio concluso & soluto, iterum Eugenius
D in sedem irrepsit sine vlla canonica electione, & ab eo nati sunt quotquot postea fuerunt Papæ, Cardinales, & Episcopi; ergo saltem ab eo tempore Ecclesia Romano Pontifici adhærens, non fuit vera Ecclesia, & cùm nulla fuerit alia visibilis, sequitur, visibilem Ecclesiam periisse. HOC argumentum Caluinus in præfatione Institut. ponit in vltimo loco tanquam fortissimum, & addit hæc verba: *Hîc deprehensi, hæreant necesse est, aut igitur aliter Ecclesiam definiant, aut omnes à nobis schismatici habebuntur.*

SEPTIMO, proferunt Patrum testimonia. ac primùm HILARIVS libro contra Auxentium, circa finem: *Malè,* inquit, *vos parietum amor cœpit; malè Ecclesiam Dei in tectis, ædificiisq; veneramini, malè sub his, pacis nomẽ ingeritis; montes mihi, & lacus, & carceres,*

& vora-

& voragines sunt tutiores. Vbi dicit, adeò suo tempore fuisse obscuratam veram Ecclesiam, vt solùm in latebris & cauernis inueniretur. Deinde HIERONYMVS in Dialogo contra Luciferianos de eodem tempore loquens: *Ingemuit*, inquit, *totus orbis, & se Arianum esse miratus est.* Item Basilius epist. 69. & 70. & Bernardus serm. 33. in Cantica, ita deplorant vitia Prælatorũ omnium sui temporis, vt satis ostendant, eo tempore omnes declinasse in viam suam, & nullam fuisse visibilem Ecclesiam. Denique, Chrysostomus homil. 49. in Matthæum, docet, interdum nullum esse visibile signum, quo vera Ecclesia cognoscatur, & ideò tunc solùm ad Scripturas esse recurrendum.

Respondeo ad PRIMVM, si primos parentes peccasse, est Ecclesiam defecisse, tunc non solùm visibilem, sed etiam inuisibilem Ecclesiam defecisse, quod est contra aduersarios. Dico SECVNDO, tunc non fuisse Ecclesiam; nec enim duo homines sunt Ecclesia, sed tãtùm fuisse initium Ecclesiæ, & initium tam materiale, quàm formale. Nam Adam fuit principium Ecclesiæ materiale, quia primus omnium fuit de Ecclesia; fuit etiam formale principium, quia fuit caput siue Doctor & Rector populi Dei, dum vixit. Porrò caput Ecclesiæ nõ potest quidem errare docendo falsam doctrinam, tamen potest errare malè viuendo, & malè etiam sentiendo, vt priuatus homo, atq; hoc tantũ videmus accidisse Adamo; malè enim aliquãdo vixit, & fortè etiam malè de Deo sensit, tamen non malè docuit.

Ad SECVNDVM, de peccato Aaronis & populi in cultu vituli aurei, dico, eo tempore neq; caput, neq; corpus Ecclesię defecisse; nam caput erat solus Moses, quem certum est non errasse. Aaron siquidem nondum erat Pontifex; nam postea factus est, vt patet Exodi 40. Non etiam corpus defecit, nam omnes Leuitæ immunes fuerũt ab eo peccato, vt patet ex eodem tricesimo secundo capite, vbi Moses dicit: *Si quis est Domini iungatur mihi, congregatiq; sunt ad eum omnes filij Leui.*

Ad TERTIVM, de tempore Heliæ, negatur consequentia & antecedens huius argumenti. Consequentia quidem, quia non est eadem ratio populi Iudæorum & populi Christianorum; nam populus Iudæorum non erat Ecclesia vniuersalis, vt est populus Christianorum, sed particularis, & propterea etiam extra illum populum inueniebantur fideles & iusti, vt Melchisedech, Iob, & postea Cornelius, Centurio, & Eunuchus Candacis Reginæ, & alij nonnulli. Itaque etiamsi vniuersa Synagoga Iudæorum defecisset, non continuò omnis Ecclesia Dei in terris defecisset. Sed antecedens etiam negatur. Non enim ostendi potest, vnquam Synagogam Iudæorum defecisse omninò vsq; ad Christi aduentum, quo tempore etiam non tam defecit, quàm mutata est in melius.

A Ad illud ergo de Elia dico, Eliam non loqui de omni populo Iudæorum, sed solùm de illa parte, quæ subiecta erat Regi Samariæ. Constat enim ex eodem libro tertio Regum, tempore Eliæ regnasse in Hierusalem Asa, & post eum Iosaphat optimos Reges, & sub ipsis fuisse in Hierusalem populum & Sacerdotes manifestissimè in vera religione persistẽtes. Vnde Dominus, cùm ait: *Reliqui mihi septem millia virorũ*, addidit; *In Israël.* Israël enim tunc dicebantur ij, qui erant sub Rege Samariæ, sicut ij, qui erant sub Rege Hierusalem, dicebantur Iudas. Ex quo apparet euidenter, deceptum esse Philippum Melanchthonem, qui in Locis communibus, cap. de Ecclesia, dicit, tempore Heliæ Ecclesiam fuisse in solo Helia, & Helisæo, & paucis Sacerdotibus. Quem etiam in errore sequutus est Caluinus præfatione institutionum, qui hoc argumento de Helia præcipuè nititur.

B Ad QVARTVM respondet Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 12. & libro contra Donatistas, post collationem, cap. 20. vbi docet, Prophetas & Apostolos interdum reprehendere vniuersum populum, quasi nemo ibi sit bonus, cùm tamen permulti sint boni, & è contrario interdum consolari omnes, quasi omnes sint boni, cùm constet ibi multos esse malos. Ezech. 3. dicitur: *Omnis domus Israël attrita fronte est, & duro corde.* Et tamen cap. 9. dicitur: *Signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctas abominationes, quæ fiunt in medio eius.* Ad Galat. 3. *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati?* Et tamen cap. 6. ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Ad illud ex Paralypomenon respondeo, inprimis solum intelligi de regno Israël, non de regno Iuda. Deinde fortasse loqui Scripturã de tempore, quod erat futurum post Messiæ aduentũ; Nunc enim transeũt dies multi in Israël sine Deo, sine Sacerdote, sine Lege.

C Ad QVINTVM dico, nos non gloriari in templis, & successione Episcoporum, & Apostolica sede secundum se, sed propter Christi promissionem, qui ait: *Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. Et portæ inferi non præualebunt, &c.* Qualem promissionem Iudæi nunquam habuerunt. Neq; verum est, alicubi in Scripturis prædictam esse Ecclesiæ ruinam, sed potiùs contrarium vbique. Quare ad illud Danielis, etsi Hilarius can. 25. in Matthæum, & Hyppolitus atque Apollinarius apud Hieronymum in cap. 9. Danielis, intelligunt eam prophetiam de tempore Antichristi, tamen sine dubio decepti sunt. Loquitur enim Daniel apertissimè de euersione Hierusalem, & cessatione sacrificij Iudæorum. Sic enim exponunt Chrysostomus, & Theophylactus, & Hieronymus in cap. 24. Matthæi, Augustinus epist. 80. ad Esichium, necnon Euseb. lib. 8. Euangel. demonst. cap. 2. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Tertullianus libro contra Iudæos,

D

cap.5. & communis opinio Hebræorum, ac Iulius Africanus apud Hieronymum, in cap. 9. Danielis.

Et hanc solutionem coguntur admittere hæretici; nam ipsi dicunt, nunc esse tempora Antichristi, & fuisse iam à multis seculis, & tamen nõ cessauit hostia & sacrificium; ergo debent intelligere hunc locum Danielis nõ de tempore Antichristi, sed de euersione Hierosolymæ, quod sanè ex Euangelio euidenter colligitur. Quod enim Matthæi cap. 24. ait: *Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stante in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.* Idem sic exposuit Lucas cap. 21. *Cùm videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquauit desolatio eius; tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.*

Ad illud Lucæ 28. *Putas inueniet fidem in terra?* dico, Dominum non loqui de fide simpliciter, sed de eximia quadam fide, quæ in paucis reperitur, & in paucissimis reperietur in vltimis diebus. Ita exponunt Hieronymus in Dial. contra Luciferianos, & Augustinus libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. vel dicamus cum Theophylacto, loqui Dominum de fide absolutè, & velle dicere paucos futuros fideles tempore Antichristi, non tamen nullos, nec tamen paucos, vt non faciant Ecclesiam.

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine, vel intelligi ipsum Antichristum, vt Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, & Augustinus lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 19. exponunt, quem volunt appellatam discessionem per metonymiam, quia erit caussa, vt multi discedant à Christo; vel defectionem à Romano imperio, vt Ambrosius, Sedulius, & Primasius exponunt, quæ est valde probabilis sententia: vel demum discessionem ab Ecclesia non generalem, sed particularem, id est, non omniũ, sed multorum, vel omnium quidem, sed occultorum hæreticorum; vt enim pulchrè exponebant quidam veteres apud Augustinum lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 19. sicut modò multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia ficto animo, tãdem apertè discedũt per manifestam hæresis professionem, ita veniẽte Antichristo, omnes prorsus, qui tunc inueniẽtur in Ecclesia occulti hęretici, ab Ecclesia discedẽt, & Antichristo se adiungẽt.

Ad Sextvm dico, Basileense Concilium initiò quidem fuisse legitimum; nam & Legatus aderat Romani Pontificis, & Episcopi plurimi; at quo tempore Eugenium deposuit & Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed Conciliabulum schismaticum, seditiosum, & nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in Cõcilio Lateranensi vltimo, sess. 11. & proinde Eugenius semper fuit verus Pontifex, & mendacium est apertissimum Caluini, quod dicit, hoc Concilium vsq; ad finem perdurasse in eadem auctoritate & dignitate.

A Nam inprimis, quo tempore Concilium in Pontificem sententiam pronuntiare ausum est, non erat in Concilio Legatus Pontificis, & Episcopi præcipui oẽs discesserant, sed Cardinalis quidam Arelatẽsis assumpserat sibi munus præsidendi, & quia Episcopi paucissimi erant, introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem Presbyterorum, ita vt contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non Episcoporum, sed Presbyterorum Synodus esset.

Deinde eodem tempore agebatur Florentiæ Concilium alterum, in quo præsidebat summus Pontifex, & cum eo sedebant Episcopi Latini & Græci sine comparatione plures, quàm essent B Basileenses, & vnà cum Episcopis aderat Imperator Græcorum, & Legatus Imperatoris Latinorum, vt nullo modo dubitari posset, vtrum ex duobus esset verum Concilium Ecclesiæ generale.

Tertiò, Deus quoq; sententiam suam dicere volens, tam horribili peste Basileam tũc affligebat, vt maior pars eorum Patrum, qui ibi erant, vel extincti, vel secedere coacti fuerint. Quæ omnia refert Æneas Syluius in historia Concilij Basileensis, cui ipse interfuit, & quam ediderunt nuper hæretici Basileenses, tanquam sibi fauentem, propter damnatum Eugenium, cùm reuera illis plurimùm noceat. Adde, quòd Cõcilium Basileense Lausannæ continuatum, subiecit se C Nicolao, vt patet ex epistola Nicolai V.

Nvnc ad loca Patrum. Ad Hilarivm dico Primo, id quod respondit olim Augustinus epistol. 48. Donatistis idem testimonium obiicientibus, Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum, sed ita tamen, vt etiam tunc in suis firmissimis emineat, sicut reuera eo tempore, de quo loquitur Hilarius, eminebat Ecclesia in Iulio, Athanasio, Hilario, Eusebio Vercellensi, ac deinde in Damaso, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, aliisque non paucis firmissimis atq; constantissimis Ecclesiæ columnis.

Dico Secvndo, Hilarium loqui eo loco tãtùm de Ecclesia Mediolanensi, in qua multi sim-D plices venerabãtur Auxentium, vt Catholicum, cùm tamen esset Arianus; nam mira calliditate agebat Auxentius, vt ab Arianis agnosceretur Arianus, & tamen à multis simplicibus crederetur Catholicus. Vult igitur Hilarius, non esse credendum Auxentio, etiamsi Episcopus videretur, & in templo cõcionaretur, & melius esse, in carceribus & speluncis manere cum recta fide, quàm in templo Dei cum hæreticis.

Hoc autem, quod dicitur de vna ciuitate, vna Basilica, & vno Episcopo, non potest trahi ad Ecclesiam vniuersam. Potest enim fieri, vt vnus Episcopus in vna vrbe, & vno templo doceat hæresim, non tamen vt omnes Episcopi in omnibus vrbibus & templis mundi totius idem faciant.

A Ad locum HIERONYMI respondeo, in verbis Hieronymi duas esse figuras; vnam intellectionis, cùm ait: *Ingemuit orbis*; vocat enim orbem magnam partem orbis, non totum orbem; alteram abusionis, cùm ait: *Arianum se esse miratus est*, vocat enim Arianos impropriè eos, qui per ignorantiam subscripserant hæresi. Loquitur enim de illa multitudine Episcoporum, qui ex toto orbe conuenientes Arimini, ab Arianis decepti, decreuerunt, tollendum esse nomen ὁμοούσιος, quod quid significaret, non intelligebant: qui sine dubio non fuerunt hæretici, nec errantes, nisi materialiter; quemadmodum si quis nostrûm blasphemam sententiam proferret lingua extranea, putans esse piam aliquam precationem, non propriè blasphemus dici posset: B Quocirca iidem Episcopi, vt admoniti sunt, & fallaciam agnouerunt, continuò errorem etiam correxerunt, & cum lacrymis pœnitentiam egerunt blasphemiæ, licet sola lingua prolatæ, & tum videlicet ingemuit orbis, & se Arianum esse miratus est.

Ad BASILIVM dico, eum non deplorare in illis epistolis vitia Catholicorum, sed miseriam Ecclesiæ, propter infestationem hæreticorum; quæ enim dicuntur eo loco aduersus Episcopos, non dicuntur aduersus Episcopos Catholicos, vt Brentius putauit, sed aduersus Episcopos Arianos.

C Et sanè credibile est, Brentium non ex ignorantia, sed ex malitia peccasse. Nam ibidem, vt apud Episcopos Catholicos doceat non esse veram Ecclesiam, refert ex lib. 11. Ruffini hist. Ecclesiast. cap. 6. Mosem Eremitam sanctum noluisse vllo modo ordinari ab Episcopo Alexandrino, qui erat post Romanum Pontifiem primarius Patriarcha.

At in eodem libro & capite Ruffinus dicit, illum Episcopum Alexādrinum fuisse Arianum, & sæuissimum persecutorem Catholicorum, & propterea Mosem noluisse ab eo, sed ab aliquo Catholico ordinari; ita vt nulla ratione fraus & impudentia Brentij tegi vel excusari queat.

D Ad BERNARDVM dico, eum reprehendere vitia morum, non vitia doctrinæ, & non propterea credidisse, Episcopos illos malos non fuisse verè Episcopos. Ipse enim sermone 66. in Cantica, refellit ex instituto Apostolicos hæreticos, qui dicebant, Episcopos malos non esse Episcopos.

Ad CHRYSOSTOMVM iam responsum est suprà, verba illa desumpta esse ex opere imperfecto, quod vel habet auctorē hæreticum Arianum, vel fuit ab hæreticis deprauatum. Vide homil. 48. vbi apertè vocat hæreticos homousianos.

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant, pastores Ecclesiæ omnes simul errare posse.

QVOD Ecclesia vel saltem omnes pastores Ecclesię simul errare possint, probant PRIMO, quia tempore Michææ, Prophetæ omnes, qui erant CCCC. excepto Michæa, errauerunt, vt patet lib. 3. Reg. 22. & proinde Ecclesia, quæ illos sequebatur, vt debebat, decepta fuit. SECVNDO, Isaiæ 56. *Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi, &c.* TERTIO, in passione Domini summus Sacerdos cum omnibus sacerdotibus, & senioribus populi condēnauerunt Christum esse reum mortis. Marc. 14. & totus etiam populus à sacerdotibus seductus, clamauit ad Pilatum: *Crucifige eum.* Marc. 15. Eodem tempore Apostoli omnes fidem amiserunt; nam Dominus Marc. vlt. *Exprobauit incredulitatem eorum, & duritiem cordis, &c.* Et Matth. 26. ait: *Omnes vos scandalum patiemini in me.*

Adde, quod non desunt etiam Catholici, qui dicant in passione Domini non mansisse veram fidem, nisi in sanctissima Virgine Maria, idq; significari credunt vna illa candela, quæ sola accensa conseruatur, in triduo ante Pascha in officio nocturno. Ita Alexander Alensis 3. parte q. vlt. artic. 2. & Ioannes de Turrecremata, lib. 1. de Ecclesia, cap. 30. & lib. 3. cap. 61. Sed hæc satis leuia sunt, nec magno negotio refellentur.

Ad PRIMVM dico, illos CCCC. Prophetas manifestè fuisse Pseudoprophetas, neq; id ignorasse, vel ipsum Achab, qui eos consulebat. nam ibidem cùm diceret Rex Iosaphat: *Non est hic aliquis Propheta Domini, per quem interrogemus Dominum?* Respondit Achab: *Remansit vnus, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi nisi malum.* Certè si quis nūc in media Saxonia consuleret CCCC. Ministros Lutheranos de fide iustificante, & postea vnum Catholicum; non esset mirum, si maior pars erraret. Et sicut nunc non sequitur totam Ecclesiam errare, etiam si errarent CCCC. Ministri Lutherani, quia præter Saxoniam, & vicina quędam loca, sunt alia multa, vbi vera fides prædicatur; ita non sequitur omnes Doctores Iudæorum tempore Achab errasse, etiam si errauerint CCCC. Prophetæ, qui in Samaria erant. nam præter eos Prophetas erant in Iudæa multi alij Prophetæ, & (quod potissimum est) erant sacerdotes in Hierusalem, quibus ex officio incumbebat respondere ad consulta de lege Domini.

Ad SECVNDVM dico, verba illa Prophetarum esse figurata, & dirigi quidem ad omnes, nō tamen reuera intelligi debere de omnibus, sed de multis, vt suprà diximus.

Ad TERTIVM dico, Sacerdotes, & Pontifices non habuisse priuilegium nō errandi in docendo populo, nisi vsque ad tempora Christi,

Christo autem præsente, & docente parum oberat illorum error. Immò hoc videtur prædictũ per Hieremiam, cap. 18. cùm ait: *Peribit lex à sacerdote, verbum à Propheta, consilium à sapiente.* Quamuis propter honorem sacerdotij Deus prouidit, vt sententia Pontificis Caiphæ in aliquo sensu, licet à Caipha nõ intento, esset vera & iusta. Nam Ioan. 11. dicitur, quia erat Pontifex anni illius, prophetauit; de qua re plura diximus in lib. 2. de Conciliis.

Quod ad populum attinet, qui clamauit: *Crucifige*, dico eum populum non fuisse omnes Iudæos, sed aliquos tãtùm, & fortè minorem partem; nam in ipsa vrbe Hierusalem erat Nicodemus, & Ioseph ab Arimathia, & multi alij, quibus id displicebat, & extra Hierusalem in tota reliqua Iudæa, & in toto orbe terrarum erant plurimi Iudæi dispersi, qui nihil sciebãt de morte Christi, & proinde in vera fide, & religione permanebant.

Ad illud de Apostolis dico, PRIMVM Apostolos tunc nõ fuisse Episcopos nisi designatos, vt patet, sed solùm partes Ecclesiæ materiales, quæ errare possunt, neque in eis solis Ecclesia consistebat; nam status Ecclesiæ Christianę cum obligatione ad ingrediendum in eam incepit in die Pentecostes, quando peractis omnibus mysteriis redemptionis cœperunt Apostoli in Hierusalem publicè promulgare fidem Christi, & Baptisma. Itaque etiamsi Apostoli omnes tempore passionis Christi errassent circa fidem, nihil obfuisset eorum error Ecclesiæ vniuersali.

Dico SECVNDO, non esse probabile quod Apostoli fidem amiserint; nam nõ leguntur reprehensi, nisi de fide resurrectionis, illam autem nõ potuerunt amittere, cùm eam non habuerint, nisi postquam Dominus resurrexit, & si enim antea Christus sæpe illis prædicauerat se resurrecturum, tamen ipsi putauerant eum loqui figuratè, & non intellexerant, neq; crediderant. Siquidem Luc. 18. cùm dixisset Dominus: *Occident eum, & tertia die resurget.* Subiungit Lucas: *Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur.* Et Ioan. 20. legimus, Petrum & Ioannem, audito à Magdalena sublatũ esse corpus Domini de monumento, mox cucurrisse ad monumentum, & visis linteaminibus & sudario credidisse, nimirum Christi corpus fuisse ab aliquo sublatum: *Nam,* inquit Ioan. *nondum sciebant Scripturas, quia oporteret eum à mortuis resurgere,* id est, ideò crediderunt ab aliquo sublatum, quia non sciebant eum debuisse resurgere. PRÆTEREA Lucæ 22. dictum est Petro: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Quomodo igitur credibile erit eadem nocte fidem Petri defecisse, ita vt non saltem in corde eius remaneret; nam quod in ore non permanserit certum est. DENIQVE, Maria Magdalena summa caritate flagrabat in illo triduo, vt patet ex Ioan. 19. & 20. at sine fide non potest esse caritas, ergo non amiserat Magdalena fidem in Christum, quam antè habuerat, ergo non in sola B. Virgine fides permansit.

Quod autem dicitur Marci vltimo: *Exprobrauit incredulitatem*, non significat eos amisisse fidem, quam habuerant, sed tardos fuisse ad credendum, quod nondum crediderant, quod quidem aliquod peccatum fuit, sed non propriè infidelitatis. Illud verò Matth. 26. *Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista*, significat peccatũ, quod commiserunt Apostoli fugiendo, & nimis timendo, & vacillando, etiam circa fidem, ex occasione Dominicæ passionis; nec enim omnis vacillatio est infidelitas, sed solùm vacillatio deliberata.

Miror autem Ioannem de Turrecremata, qui propter argumentum leuissimum de candela, dicit esse contra fidem vniuersalis Ecclesiæ asserere non in sola B. Virgine mansisse fidem in die passionis Domini. Nam Rupertus lib. 5. de diuin. offic. cap. 26. dicit vltimam candelam tempore suo consueuisse etiam extingui. & addit cap. 28. illis tribus noctibus post omnia lumina extincta, iterum postea ex lapide nouum ignem accendi solitum; & quidem per omnia lumina, quæ paulatim extinguebantur, significari Prophetas, quos diuersis seculis Iudæi occiderunt, & illos occidentes sibi ipsis tenebras mentis faciebant; per vltimam verò significari Christum, quem cùm occiderunt, sibi ipsis tenebras densissimas pepererunt; per nouum autem lumen, quod singulis illis tribus noctibus ex lapide excutiebatur, significari nouum lumen Christianorum, quod ex lapide Christo à Iudæis percusso in mentibus nostris ortum est.

Quod si neglecta consuetudine, antiquæ Ecclesiæ vim faciãt in eo vsu, qui nunc est, vltimam candelam non extinguendi: potest cum Abulensi respõderi quæst. 14. prologi in Matthæum, per illam candelam significari beatam Virginem, in qua sola, vt piè creditur, fuit in illo triduo fides explicita resurrectionis. Ex quo tamen non sequitur in aliis fuisse errorem, vel infidelitatem, quia non tenebantur credere explicitè resurrectionem, nisi post legitimam eius promulgationem, & probationem; & præsertim illi, qui aberant à Hierusalẽ, & nihil de Christo audierunt, & sanè videtur periculosum dicere in sola Virgine mansisse veram fidem; tum quia Ecclesia periisset, non enim vna persona potest dici Ecclesia, cùm Ecclesia sit populus & regnum Dei; tum etiam quia tunc illi qui aberant à Hierusalem, & vsque ad illud tempus habuerant veram fidem, mox illam amisissent sine sua culpa.

LIBER QVARTVS, DE NOTIS ECCLESIAE.

CAPVT PRIMVM.

Tractationem de notis Ecclesiæ vtilißimam esse.

SVPEREST Controuersia de notis veræ Ecclesiæ, quę controuersia vtilissima est; omnes enim cõfitentur, in sola vera Ecclesia esse verã fidem, veram peccatorũ remissioné, veram spé salutis æternæ, adeò vt CYPRIANVS de simplicitate Prælatorum dicat: *Cùm Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt; ardeant licet flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: occidi talis potest, coronari non potest.*

B Similia docent omnes Patres, nec hæretici ea negant; nam idcircò omnis hæresis ad se solam trahit veram Ecclesiam, & alios omnes extra Ecclesiam ponit, vt his verbis LACTANTIVS docet, lib. 4. cap. vlt. diuinarum institutionum: *Sola Catholica*, inquit, *Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic autem est fons veritatis, hoc est, domicilium fidei, hoc templum Dei, quo si quis non intrauerit, vel à quo si quis exierit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Sed tamen singuli quique hæreticorum cœtus se potißimùm Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant.* Itaque si in hac controuersia conueniremus, reliquæ omnes facilè componerentur. Duo igitur tractanda sunt. PRIMO refellenda sententia hæreticorum huius temporis de notis veræ Ecclesiæ. SECVNDO explicanda & defendenda sententia Catholicorum.

CAPVT SECVNDVM.

Refellitur sententia hæreticorum.

QVANTVM ad PRIMVM, Lutherus in libro de Conciliis & Ecclesia, in vltima parte libri proponit has septem notas. Primò, veram, & incorruptam prædicationem Euangelij. II. Legitimã administrationem Baptismi. III. Legitimum vsum Eucharistiæ. IV. Legitimum vsum clauium. V. Legitimam electionem ministrorum, qui doceant, & Sacramenta ministrent. VI. Orationem publicam, & Psalmodiam, & Catechismum, sed lingua, quæ intelligatur ab omnibus. VII. Mysterium crucis, id est, tribulationes intus & extra, ita vt intus sit mœstitia, pusillanimitas, terrores; foris, paupertas, contemptus, & vt habeantur ab hominibus hæretici, cacodæmones, catharmata.

NOTANDVM verò est, Lutherum valde cauisse, ne vllam notam reciperet earum quæ sunt in Symbolo Constantinopolitano, cùm tamen omnia vetera Concilia per eas notas, maximè per Apostolicam Ecclesiam se discerni vellent ab omnibus sectis. PORRO ceteri solent duas tantùm proponere, quæ complectuntur primas quinque notas Lutheri, id est, prædicationem synceram verbi Dei, & syncerum vsum Sacramentorum; & ex his duabus quælibet secta probat apud se esse veram Ecclesiam. Ita docet Cõfessio Augustana, art. 7. & in Apologia eiusdem. item Brentius in Confessione VVirtenbergensi capite de Ecclesia. & Ioannes Caluinus in Instit. lib. 4. cap. 1. §. 9. 10. & 11. Cẽturiatores, Centur. 1. lib. 1. cap. 4. col. 173. & 174. & Cent. 1. lib. 2. cap. 4. colu[illegible]. 379. 380. & 381. his duabus addunt alias duas, quæ possunt reduci ad quintam & septimam Lutheri, id est, constantiam in confessione fidei, siue perseuerantiam; & obedientiam erga ministros verbi, quatenus verbum ipsum administrant.

C HÆ NOTÆ non sunt vllo modo sufficientes. nam inprimis non declarant, quæ sit vera Ecclesia secundum hæreticos, nisi probabiliter; non enim hinc scire possumus, qui sint electi, vel iusti, & potiùs discimus, vbi lateat Ecclesia, quam quæ sit; præterea, neque hoc sufficienter declarant. id quòd de singulis facilè probari potest.

Ac primum de prima, tribus rationibus. PRIMVM enim, notæ debent esse propriæ, non communes. si enim velim designare tibi certum hominem, quem nunquam vidisti, vt mox atque

eum videris, discernas ab aliis, non debeo dicere, est quidam qui habet duos oculos, duas manus, &c. nam hæc sunt communia omnibus; neque etiam debeo eum designare per notas, quæ licet sint ei propriæ secundum rem, tamen non sunt propriæ opinione aliorum, cùm multi sibi illas vendicare soleant; sic enim nunquam ille, qui quæritur, inueniretur.

Iam verò syncera prædicatio veritatis est nota communissima omnibus sectis, saltem opinione ipsarum; nam vel debet esse prædicatio pura ab omni errore, vel solùm ab essentialibus, & fundamentalibus. Si detur primum, ex hac ipsa nota colligemus, apud nullos Lutheranorum esse Ecclesiam; nam ipsi fatētur suas Ecclesias non carere næuis. Lutherus libro de Ecclesia clarè dicit, verbum Dei esse notam, licet alias magis, alias minus purè prædicetur; & Caluinus idem fatetur, lib. 4. Instit. cap. 1. §. 12. Si secundum, iam erit nota communis multis sectis; certè Lutherani, & Zwingliani non dissentiunt de fundamento præcipuo fidei, vt de Trinitate, & Incarnatione, immò etiam Pelagiani veram Ecclesiam habuissent, qui in primariis articulis, antequam Nestorianos peperissent, non dissentiebant: vnde etiam Celestius apud Augustinum lib. 2. de peccato originali, cap. 22. hac ratione conabatur ostendere se non esse extra Ecclesiam: & tamē Lutherani, & Caluinistæ nullos magis execrantur, quàm Pelagianos. & nos ideò potissimùm ponunt extra Ecclesiam, quia Pelagianos putant.

Præterea hoc secundo modo, etiamsi reipsa aliquibus non conueniat hæc nota, vt Anabaptistis, tamen omnibus conuenit opinione sua. quæ enim secta vnquam fuit, quæ non diceret se habere synceram prædicationē veritatis? certè Augustinus lib. contra epistolam fundamenti, cap. 4. dicit, Catholicam quidē Ecclesiam multis notis facilè cognosci, sed hæreticos nihil habere, nisi veritatis pollicitationem, id est, quod apud se sit vera, & syncera prædicatio.

SECVNDO, notæ debent esse notiores ea re, cuius sunt notæ, alioqui enim non sunt notæ, sed ignotæ. Iam aduersarij non volunt solùm externam prædicationem verbi esse notam Ecclesiæ, sed prædicationem, & receptionem. Ibi enim dicunt esse veram Ecclesiam, vbi prædicatur, auditur, & creditur verbum. At quis nosse potest, vbi verè credatur verbum? præterea etiam de externa prædicatione. sine dubio notius est, quæ sit vera Ecclesia, quàm quæ sit vera prædicatio verbi; nam id ab Ecclesia discimus, vt Irenæus, Tertullianus, Augustinus, & omnes veteres docent.

IRENAEVS lib. 3. cap. 4. *Quid enim*, inquit, *& si de aliqua modica quæstione disceptatio orta fuisset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, & ab eis sumere de præsenti quæstione, quod certum, & re liquidum est?* Tertullianus libro de præscript. *Quid*, inquit,

A *prædicauerint Apostoli, quid illis Christus reuelauerit, & hîc perscribam, non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt. si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis, & matricibus, & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam. reliquam verò omnem de mendacio præiudicandam.*

Idem ratione ostenditur; nam vera prædicatio, est prædicatio, & interpretatio veræ Scripturæ diuinæ; quæ sit autem vera Scriptura, & quis eius verus sensus, non possumus scire, nisi ex testimonio veræ Ecclesiæ, vt Augustinus docet, lib. contra epist. fundamenti, cap. 5. & libro de vtilitate credendi, cap. 14. & ipse quoque B Brentius in Confessione VVirtenbergensi, cap. de Scriptura, qui confitetur Ecclesiam habere ius testificandi de vera Scriptura, & etiam interpretandi veram Scripturam; & Caluinus, lib. 4. cap. 1. §. 5. vult Ecclesiam esse fidelem custodem verbi Dei, & Philippus in Locis, capite de Ecclesia, requirit testimonium veræ Ecclesiæ ad dirimendas lites. AT prius debet esse notus custos Thesauri, quàm Thesaurus; & Doctor, quàm doctrina, cùm à Doctore petatur doctrina, non contrà; ergo potiùs Ecclesia est nota veræ prædicationis, quam vera prædicatio sit nota veræ Ecclesiæ.

TERTIO, veræ notæ sunt inseparabiles à vera Ecclesia, sed Ecclesiæ Corinthiorum, & Galatarum, ad quas scribebat Paulus, veræ Ecclesiæ erant, & tamen ibi non erat aliquando syncera C prædicatio verbi, vt ex Apostolo cognosci potest, qui dicit se scribere Ecclesiis Dei, quæ sunt Corinthi, vel in Galatia, 1. Cor. 1. & Galat. 1. & tamen 1. Corinth. 15. arguūtur Corinthij, quod docerent non esse futuram resurrectionem, & Galatæ per totam ferè epistolam reprehenduntur, quòd docerent, seruandam esse legem Mosis cum Euangelio.

Sed DICES, quomodo erant istæ veræ Ecclesię, cùm hęresim docerent? RESPONDEO, aliud esse errare, & paratum esse ad discēdum, & cùm didiceris, ad obediendum; aliud nolle discere, & cùm audieris veritatē, nolle acquiescere; neutrum horum esse potest in Ecclesia vniuersali, in D Ecclesia autem particulari esse potest illud primum, in neutra autem illud secundum, sed solùm in Synagogis Satanę, & Ecclesiis malignātium. RVRSVM, esse potest pura doctrina ab omni errore in falsa Ecclesia; nam schismatici puri, vt quondam Luciferiani & Donatistæ, initio integram habent doctrinam, & tamen sunt extra Ecclesiam; si dicant non habere integram doctrinā, quia doctrina vera docet manendum in veræ Ecclesię vnitate: contrà; nam tunc petetur principium, cùm in ipsa nota ponatur esse in vera Ecclesia. Pręterea schismatici credunt oportere esse in vera Ecclesia, & obedire vero capiti, licet non faciant; & proinde non errant in fide, sed deficiunt in caritate.

At OBII-

At Obiiciunt pro hac nota, Brentius, Philippus, & Caluinus quædam loca Scripturæ. Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audient:* Ergo ibi est Ecclesia, vbi auditur verbum Dei. Item ad Ephes. 5. *Mundans eam lauacro in verbo vitæ.* Ecclesia mundatur verbo, ergo vbicunque est verbum mundans, ibi est Ecclesia. Ita Philippus in Apologia. At Caluinus lib. 4. cap. 1. §. 9. contentus est illo Matth. 18. *Vbi sunt duo vel tres, &c.*

Brentius in confessione capite de Ecclesia profert illud Ioannis 10. *Illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est.* Et illud 15. cap. *Vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis.* Illa enim est Ecclesia, quæ est munda coram Deo. Et illud Rom. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* Addit Chrysostomum homilia 49. in Matth. *Qui ergo vult cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, vnde cognoscat, nisi tantummodo per Scripturas?* Et Augustinum epist. 166. *In Scripturis didicimus Christum, in Scripturis didicimus Ecclesiam, &c.* Itē libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 2. *Quæstio inter nos versatur, vbi sit Ecclesia; quid ergo facturi sumus, in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis capitis sui? puto quod potius in illius verbis eam quærere debeamus, qui veritas est, & optimè nouit corpus suum.* Et cap. 3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis, sed audiamus, hæc dicit Dominus.* Et infrà: *Nolo hominis documentis, sed diuinis oraculis sanctam Ecclesiam demonstrari.*

B

Respondeo. Primus locus non docet vbi sit Ecclesia, sed docet, qui sint electi, nimirum qui corde perseueranter audiunt, & retinent verbum, vt exponit Augustinus; cùm autem nō possit sciri, qui corde audiant, non potest hæc esse visibilis nota Ecclesiæ, sed est nota vnicuique, vt saltem coniecturaliter cognoscat suam electionem.

C

Secundus locus nihil probat; nam illa mundatio est inuisibilis, nec Paulus ibi vult docere, quæ sit, vel vbi sit Ecclesia, sed quid boni Deus contulerit Ecclesiæ.

Tertius, non demonstrat vbi sit Ecclesia, sed vbi sit Christus. Vbi enim est vera Ecclesia, ibi est Christus; præterea si congregari in nomine Christi sit nota Ecclesiæ, certè non erit congregari quomodocunq; in nomine Christi; sic enim omnes hæreses, & schismata congregātur in nomine Christi: sed erit congregari ab illis, qui fungūtur Christi auctoritate, quales sunt Episcopi legitimè ordinati, & succedentes aliis & aliis vsq; ad Apostolos, quos Christus primo reliquit loco suo, & sic ista nota coincidit cum nostris, de quibus postea.

D

Quartus locus nihil probat. Primò, quia ibi dicūtur Dij soli Principes, quibus Deus aliquid commisit; id enim est fieri ad aliquem verbum Dei. Secundò, quia verbum Dei non facit Deos, si tantùm prædicetur, sed si recipiatur, & credatur; at hoc inuisibile est, vt patet.

Quintus locus est similis secundo, vnde idem Brentius dicit, Ecclesiam esse mundam

A

coram Deo, id est, non coram hominibus; & nō aduertit ex hac nota sequi, illam fieri Deo manifestam, non nobis.

Sextus locus nihil probat; nam effectus Euangelij est inuisibilis.

Sed instat Calvinus. Verbum Dei est ferax, & vbicunque prædicatur fructificat, ergo vbicunque prædicatur, ibi est aliqua Ecclesia.

Respondeo. Si quid probat hæc ratio, tantùm probat, vbi prædicatur, ibi esse aliquos bonos; sed nos illos non nouimus. Sed neque hoc probat; nam verbum Dei semper fructificat, cùm legitimè prædicatur, id est, à prædicatoribus missis ab ordinaria potestate; alioqui videmus prædicari inter hæreticos variarum sectarum, vbi non fructificat nisi lolium. Ad locum Chrysostomi iam sæpe respondimus. Ad loca Augustini respondeo, ex Scriptura probari, vbi sit Ecclesia, non tanquam ex nota Ecclesiæ, sed quia Scriptura docet, quæ sint notę dum docet, qualis illa sit, vbi cœperit, quomodo creuerit.

Dices, saltem Scriptura est notior, quàm Ecclesia, quandoquidē inde probatur Ecclesia.

Respondeo. Simpliciter Ecclesiam esse priorem, & notiorem, quàm sit Scriptura; nam Ecclesia fuit ante Scripturam, & ipsi data est Scriptura à Deo, & ipsa eam aliis tradit, & explicat: tamen aliquando ex hypothesi Scripturam esse notiorem, quando videlicet Scriptura est recepta, & clarè loquitur, & oritur quæstio de ipsa Ecclesia: sicut interdum è contrario Ecclesia est recepta, & nota, & quæstio oritur de Scriptura. & sic vnum probatur ex altero. verbi gratia, quando disputabatur de Baptismo hæreticorum, quia Scriptura obscurè loquitur, & Ecclesia notą erat, Augustinus probabat secundū Scripturas ratum esse Baptismum hęreticorum, quia Ecclesia illum habet pro rato. Contrà, cùm disputabatur de Ecclesia, an esset in sola Africa, quia Scripturæ receptæ & claræ erant, inde Augustinus probabat; & idem nos faciemus, cùm deducemus notas Ecclesiæ ex Scripturis, sed non propterea Scriptura est simpliciter notior, quàm Ecclesia.

Secunda nota iisdem argumentis refutatur; nam Primo eam sibi omnes vendicant. nam præter Catholicos, Caluinistæ ideo separati sunt à Lutheranis ceteris, quod vtriq; putant, se solos habere verum Sacramentum Eucharistiæ. Anabaptistæ autem separati sunt ab vtrisque, quia se solos putant habere verum vsum Baptismi. Præterea Pelagiani habebant omnia Sacramenta, & similiter omnes schismatici. Secundo, legitimus vsus Sacramentorum minus notus est, quàm sit Ecclesia. Nam ille est legitimus Sacramentorum vsus, qui est conformis Scripturæ, vt ipsi docent: Scripturæ autem pendent ab Ecclesia, non contrà, vt sæpe diximus. Tertio, Ecclesia Corinthiorum erat vera

Ecclesia, & tamen 1. Corint. 11. reprehenduntur Corinthij, quòd non syncerè tractarent præcipuum Sacramentorum, & similiter Ecclesiæ Africanæ, quæ erant sub Cypriano, & sub illis 86. Episcopis, quorum sententias ipse refert in epistola ad Quirinum, veræ Ecclesiæ erant, vt B. Augustinus lib. 6. cap. 7. de Baptismo, & B. Hieronymus contra Luciferianos docent; & tamen non syncerè tractabant Sacramentum Baptismi, vt iidem Hieronymus & Augustinus ibidem docent.

TERTIA nota refutanda, est oratio & psalmodia, quæ est sexta Lutherana. refellitur autem; quia si loquatur de inuocatione, quæ ex corde procedit, inuisibilis nota est; si de externa tantùm inuocatione & psalmodia, est nota communissima: nam hoc tempore omnes sectæ, etiam Anabaptistarum, dicunt orationem Dominicam, & canunt Psalmos lingua vulgari, & idem olim faciebant Ariani, vt refert Socrates lib. 6. cap. 8. & Ambrosius de tradendis basilicis. immò hoc tempore nota veræ Ecclesiæ ferè dici potest, canere Psalmos lingua Latina, quia hoc relictum videtur fermè soli antiquæ, & Catholicæ Ecclesiæ, quæ non mutatur quotidie, vt sectæ hæreticorum.

QVARTA nota refellenda, est septima Lutherana, nimirum interna mœstitia, & pusillanimitas, externæ persequutiones, & vocari hæretici; ac de internis falsissima nota est; nam obscuræ sunt, si internæ sunt. Item pusillanimitas est vitium, & Paulus vbique hortatur ad internam lætitiam, & dicit regnum Dei esse gaudium in Spiritu Sancto. Vide Rom. 14. Coloss. 3. Philip. 4. Ephes. 5. De externis non est nota perpetua; nam Ecclesia in principio & in fine passa est magnas angustias: at in medio florentissima fuit. & omnia prædicta sunt. Vide Augustinum epist. 50.

QVINTA nota est Centuriatorum, quod ea sit vera Ecclesia, in qua inueniuntur qui perseuerant in cōfessione fidei vsq; ad mortem. Quæ refelletur PRIMO, quia non magis nota est confessio veræ fidei, quàm vera Scripturæ prædicatio, & legitimus Sacramentorum vsus.

SECVNDO, quia ex hac nota colligeretur, veram Ecclesiam non posse esse vllo modo apud Lutheranos. Ipsi enim dicunt, per multa secula ante Lutheri aduentum cessasse confessionem veræ fidei, & Ecclesiam conseruatam in latebris, & fuisse prorsus inuisibilem, ergo Ecclesia Lutheranorum est noua, & proinde falsa.

TERTIO, quia hanc notam videmus in omnibus sectis, & in nulla minus, quàm in cœtu Lutheranorum; nam inprimis Ecclesia nostra habet innumerabiles martyres, qui perseuerarunt constantissimè in confessione fidei; deinde Montanistæ valde gloriabantur de suis martyribus, vt patet tum ex Eusebio lib. 5. hist. cap. 18. tum ex Tertulliano in lib. de fuga in perse-

A cutione, quem scripsit, cùm Montanista esset, contra Catholicos, obiiciens eis quod malè facerent fugiendo.

Item MESSALIANI apud Epiphanium hæres. 80. ideo dicti sunt etiam Martyriani, quia gloriabantur valde de numero martyrum suorum. Idem de Donatistis constat. S. AVGVSTINVS epist. 68. *Viuebant*, inquit, *vt latrones, honorabantur vt martyres.* De Anabaptistis, qui erant tempore B. BERNARDI, scribit ipse sermon. 66. in Cantica: *Mirabantur*, inquit, *aliqui quod non modò patienter, sed etiam læti ducerentur ad mortem.* De ADAMITIS scribit Aeneas Syluius lib. de hist. Boëmorum, cap. 41. viros cum fœminis coniugibus

B suis lætos, atque canentes properare solitos ad ignem. Hoc verò tempore nostro nemo ignorat in hac obstinatione moriendi pro perfidia, primum locum tenere Anabaptistas, secundum Caluinistas, extremum ac pene nullum meros Lutheranos, qui tamen hanc notam veræ Ecclesiæ soli proponant.

CAPVT TERTIVM.

Proponuntur veræ notæ Ecclesiæ.

HIS igitur notis breuiter refutatis, restat vt veras notas proponamus. Est autem initio obseruādum, Ecclesiam Catholicam esse quasi solem quendam, qui radios lucis clarissimos ex

C omni parte diffundit, vt facillimè per eos cognosci possit. Habet enim plurimas notas, siue testimonia, ac signa, quæ eam discernunt ab omni falsa religione Paganorum, Iudæorum, Hæreticorum: & non quidem efficiunt euidenter verum, ipsam esse veram Dei Ecclesiam; sed tamen efficiunt id euidenter credibile; nec enim est idem euidenter verum, & euidenter credibile. Nam euidenter verum dicitur, quod vel in se, vel in suis principiis videtur; euidenter credibile illud dicitur, quod non videtur, nec in se, nec in suis principiis, habet tamen tot, & tam grauia testimonia, vt quilibet vir sapiens meritò id credere debeat; vt si iudex videat homi-

D nem à latrone occidi, vel vulnerari lætaliter, & postea mori, habet euidentiam veritatis, quod ille latro sit homicida; si autem cædem fieri non videat, sed habeat viginti testes viros grauissimos, qui dicunt se vidisse, habet euidentiam credibilitatis.

Dicimus ergo, notas Ecclesiæ, quas adferemus, non facere euidentiam veritatis simpliciter, quia alioqui non esset articulus fidei, hanc Ecclesiam esse veram Ecclesiam, neque vlli inuenirentur, qui id negarent, sicut nemo inuenitur, qui neget sententias, quas Mathematici demonstrant; sed tamen efficiunt euidentiam credibilitatis, iuxta illud Psal. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Apud eos autem, qui admittunt Scripturas diuinas, & historias, ac Pa-

trum veterum scripta, faciunt etiam euidentiã veritatis. Tametsi enim articulorum fidei veritas non potest nobis esse euidens absolutè, tamẽ potest esse euidens ex hypothesi, id est, supposita veritate Scripturarum. quod enim à Scriptura euidenter deducitur, est euidenter verum, suppositis Scripturis.

Porro hæ notæ à variis variè nominantur, & numerantur. B. AVGVSTINVS lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. sex notas ponit. B. Hieronymus contra Luciferianos in fine, duas. Vincentius in suo commonitorio, tres.

Ex recentioribus DRIEDO li. 4. cap. 2. part. 2. de Eccles. dogmat. & Petrus à Soto prima parte defensionis, cap. 44. & sequentibus alias tres. Cardinalis Hosius in explicatione Symboli, quatuor. Nicolaus Sanderus lib. 8. de visibili monarchia, capite 50. alias sex. Michaël Medina lib. 2. de recta fide ponit decem. & lib. 7. cap. 26. addit vndecimam. Cunerus Petri in libello de notis Ecclesiæ ponit (ni fallor) duodecim, nec enim, cùm hæc scriberemus, libellum eius habebamus in manibus.

Nos quindecim notas proponemus, quæ, si quis velit, poterunt aliquo modo reuocari ad illas quatuor, quæ communiter à recentioribus asignantur ex Symbolo Constantinopolitano, Vnam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam.

CAPVT QVARTVM.

Explicatur prima Nota.

PRIMA NOTA, est ipsum Catholicæ Ecclesiæ & Christianorum nomen; nam, vt S. AVGVSTINVS docet lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. etiamsi omnis hæresis velit videri, & dici Catholica Ecclesia, tamen cùm interrogantur hæretici à paganis, vbi ad Catholicam conueniatur, nemo audet domum suam ostendere, & CYRILLVS catechef. 18. dicit: *Si iueris in aliquam vrbem, non petas, vbi sit Ecclesia, vel domus Dei; nam etiam hæretici dicunt se habere domum Dei, & Ecclesiam, sed petas, vbi sit Catholica Ecclesia; id enim nomen proprium est huius sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrûm;* quasi dicat, *si hoc petas, nullus hæreticus suam Ecclesiam ostendet.*

PACIANVS in epistola ad Sympronianum, quæ est de nomine Catholico: *Certè*, inquit, *non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit. Catholicum istud, nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit auctores.* Et infrà: *Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen; illud me nuncupat, istud ostendit.* Et ibidem pulchrè dicit, nomen Catholicum conuenire capiti principali, & trunco illius arboris, vnde multi rami variis temporibus excinduntur: sectæ enim hæreticæ sunt rami, id est, partes quædã ab arbore Ecclesiæ præcisæ; ipsa autem arbor, quæ sua ra-

A dice nititur, & semper eadem manet, & est quid totum, Catholica dicitur. Similiter nulla est hęresis, quæ non accipiat nomen ab aliquo homine auctore suo, & nomen Christianum iis relinquat, à quibus discedit. Sic 1. Corinth. 3. schismaticorum alij dicebant: *Ego sum Pauli, alij, ego Apollo, alij, ego verò Cephæ.*

IVSTINVS in Triphone: *Et sunt*, inquit, *distincti cognominibus, denominati à quibusdam viris, vt quisq; fuit auctor alicuius nouæ doctrinæ. ex iis alij vocantur Marcionistæ, alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Saturniniani, alij alio vocabulo, quisq; à primo inuentore sui dogmatis.* IRENÆVS lib. 1. cap. 20. *Habent*, inquit, *& vocabula, à principe impiissimæ sententiæ Simone dicti Simoniani.*
B LACTANTIVS lib. 4. cap. 30. *Cùm Marcionitæ aut Ariani nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana & externa vocabula induerunt.*

ATHANASIVS sermon. 2. contra Arianos: *Nunquam*, inquit, *populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit; certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris appellationes adepti non sumus, sed à Christo Christiani sumus, & nũcupamur; illi verò qui aliunde originem suæ fidei deducunt, meritò auctorum suorum cognomenta præ se ferunt. Quapropter cùm à Christo omnes Christiani essemus, & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos; reliqui autem qui remanserunt, Christiani titulum retinuerunt: qui verò Marcionem sequuti sunt, non iam inde Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichæus, & ceteri sectatoribus suis nomina impertie-*
C *runt.*

CHRYSOSTOMVS homil. 33. in acta Apostolorum: *Illi habent quosdam à quibus appellantur. prout enim hæresiarchæ nomen, ita & secta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, sed fides ipsa.*

HIERONYMVS contra Luciferianos in fine: *Sicubi audietis eos, qui dicuntur Christiani, non à Domino IESV CHRISTO, sed à quoquo alio nuncupari, vt Marcionitas, Valentinianos; scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.* Iam ergo si nunc dicuntur alij Martinistæ, vel Lutherani, alij Zvvingliani, alij Caluinistæ, &c. nos autem ab aliquo certo homine nemo vnquam vocauit, constat nostram solùm esse veram Ec-
D clesiam.

AT, INQVIVNT, vos vocamini pasim, Papistę, Romani, vel Romanenses. RESPONDEO, etiam olim fuisse vocatos Catholicos homousianos, sed ista ipsa nomina veritati attestantur; nõ enim sunt nomina alicuius noui auctoris, & hæresiarchæ, vt sunt ipsorum nomina; sed homousianus significat eum, qui credit Filium Patri consubstantialem, quod est dogma verissimum. Papista deducitur à Papa, qualis fuit etiam Petrus, & Christus ipse, vt notum est. Romanus autem, & Romanensis, etiam ante M.C. annos idem erat, quod Catholicus, vt patet ex Ambrosio in oratione de obitu Satyri. ADDE, quod Chrysostomus homil. 33. in acta dicit, non esse malum si Catholici denominentur ab iis,

qui Ecclesiam gubernant nomine Christi, modò non denominentur ab aliquo homine particulari, sicut hæretici faciunt. vbi videtur præuidisse nos vocandos quandoque Papistas. Adde, quod non vocamur Papistæ, nisi à Lutheranis in Germania, & vicinis regionibus, non sic autem vocamur in Græcia, Asia, Africa, Indiis, vt interim omittam Italiam, & Hispaniam.

CAPVT QVINTVM.

NOTA secunda.

SECVNDA NOTA est ANTIQVITAS; nam sine dubio vera Ecclesia antiquior est, quàm falsa; quemadmodum Deus antè fuit, quàm esset Diabolus. Quocirca Matth. 13. prius seminatum legimus fuisse bonum semen, quàm zizania: & Ecclesia dicitur Catholica, quia omni tempore fuit; & similiter dicitur Apostolica, quia fundata ab Apostolis, & proinde antiquissima. IAM quod nostra Ecclesia sit antiquior omniũ paganorum conuenticulis, immò quòd nostra Scriptura sit antiquior ipsis Diis Gentiliũ, demonstrat TERTVLLIANVS in Apologetico, cap. 19. & 20. & B. Augustinus libro 18. de ciuitate Dei, cap. 37. & 38. Quod autem nostra Ecclesia, quam aduersarij Papisticam vocant, sit illa ipsa quam Christus instituit, & proinde vetustior omnibus sectis hæreticorum, hac ratiocinatione concludi potest.

In omni insigni mutatione religionis semper ista sex demonstrari possunt. Primò, auctor eius. II. dogma aliquod nouum. III. tempus, quo cœpit. IV. locus vbi cœpit. V. quis eam oppugnauerit. VI. exiguus aliquis cœtus, vnde paulatim aliis accedentibus cœperit. nam illa omnia inuenimus in ipsa Christi Ecclesia, quæ tamen non fuit noua Ecclesia, sed solùm mutatio quædam status Ecclesiæ secundum Prophetarum prædictiones. PRIMO enim scimus, auctorem fuisse Christum, vnde Christiani dicimur. SECVNDO cœpisse tunc explicitè credi noua dogmata Trinitatis, & Incarnationis. TERTIO cœpisse ista prædicari anno XV. Imperij Tiberij Cæsaris. QVARTO cœpisse in Iudæa. QVINTO mox oppugnatam fuisse hanc religionem à Scribis & Pharisęis, deinde à Gentilibus summa vi. SEXTO scimus, initio fuisse multò pauciores Christianos, quàm essent Iudæi, cùm separatio facta est. Si ergo in hac mutatione status eiusdẽ Ecclesiæ illa sex ostendi possunt, multò magis eadem poterunt demonstrari in quauis perfecta mutatione. Iam verò nos illa omnia, de singulis hæreticorum sectis facillimè demonstramus. nihil autem horum aduersarij vnquam de nostra Ecclesia post Apostolica tempora demõstrare potuerunt.

Ac vt exemplis rem illustremus. Arianorum auctorem scimus fuisse ARIVM quendam pres-A byterum Alexandrinum. Nestorianorum verò NESTORIVM, Episcopum Constantinopolitanum. Lutheranorum autem Martinum LVTHERVM presbyterum, & Monachum ordinis S. Augustini.

SECVNDO scimus, quę dogmata inuenerint. ARIVS enim docuit Filium Dei esse creaturam. NESTORIVS in Christo esse duas personas. LVTHERVS iustificari homines per solam fidem specialem, id est, per hoc solum, quod se iustos putent: item negauit Eucharistiam esse sacrificium.

TERTIO scimus tempora. Cœpit enim Ariana hæresis anno Domini CCC. XXIV. Nestoriana anno CD. XXXI. Lutheranorum anno
B M. D. XVII.

QVARTO scimus loca. Cœpit Arianismus in Aegypto. Nestoriana hæresis in Thracia. Lutherana in Saxonia.

QVINTO scimus, Arianos mox oppugnatos fuisse à Syluestro Pontifice, à Concilio Nicæno, ab Athanasio, Hilario, & aliis. Nestorianã à Pontifice Celestino, Cõcilio Ephesino, Cyrillo, aliisque permultis. Lutheranã à Leone X. Pontifice, à Concilio Tridentino, ab Academiis omnibus Catholicis, & Doctoribus plurimis.

SEXTO scimus, initia harum hæresum valde exigua fuisse, & multò plures initio separationis sine comparatione fuisse Catholicos toto
C orbe terrarum diffusos, quàm erant Ariani, Nestoriani, vel Lutherani, quod ne ipsi quidem negant.

Quod verò nihil horum de nobis ostendere possint, perspicuum est; nam PRIMO, nunquam obiecerunt nobis auctorem nostræ sectæ, nec ab vllo particulari homine nos appellauerunt, quod certè libentissimè facerent si possent.

SECVNDO, nunquam ostenderunt primam orignem vllius dogmatis nostri; immò Centuriatores in singulis centuriis cap. 4. circa finẽ, annotant, qui auctores defenderint nostra dogmata, quæ nunc ipsi oppugnant, nec originem inueniunt, nisi tempore Apostolorum. nam etiam Iustinum, & Irenæum numerant inter nostros fautores, quos constat proximè inse-
D quutos Apostolorum tempora. Et cap. 5. in singulis centuriis enumerant omnes hæreses cuiuslibet seculi, & qui restiterint, nec vnquam annotarunt aliquam hæresim excogitatam à Romanis Pontificibus, sed potius omnes hæreses ab illis condemnatas. NVNC quidem nobis multas hæreses obiiciunt. Nam TILMANNVS Heshusius scribit librum de sexcentis hæresibus Papistarum, sed illæ hæreses, exceptis mendaciis Tilmanni, sunt antiquissima dogmata, quod vel ex centuriis, facillimè probari posset; nam Illyricus nostra dogmata in omnium Patrum libris inuenit; sed in Patribus vocat næuos, in nobis hæreses, scilicet, hæc est astutia aduersariorum: vt ostendant nos esse

extra Ecclesiam, nostra dogmata vocãt hæreses: vt non videantur ipsi separati ab Ecclesia Patrũ, eadem dogmata in illis vocant næuos.

TERTIO, nunquam designare potuerunt tempus certum nostræ defectionis ab Ecclesia. Dicunt quidem, post primos quingentos annos cœpisse valde inualescere hanc sectam, tamen quando cœperit, absolutè nunquam dixerunt.

QVARTO, nunquam ostenderunt, quo loco cœperit. nam post primos quingentos annos floruit GREGORIVS, cum quo totum orbem terrarum communicasse, ex epistolis eius, quas ad omnes prouincias mittit, cognosci potest. Item post Gregorij obitũ celebratum est Concilium VI. generale, ex quo manifestè colligitur, totum Orientem, & Occidentem eo tempore cum Romano Pontifice, vt membra cum suo capite, coniuncta fuisse.

QVINTO, nunquam ostenderunt, quis eam oppugnauerit, tanquam nuper ortam; & quæ Concilia contra eam celebrata fuerint. Obiiciunt quidem Concilium Constantinopolitanum sub Copronymo, quod videtur fuisse generale, & damnauit imagines, quas Romani defendebant. At non fuit hoc verum generale Concilium, cùm non habuerit vllum verum Patriarcham. Præterea istud Concilium non damnauit dogma tunc exortum, sed dogma antiquum, & in tota Ecclesia receptum; nam non statuit, vt non reciperetur cultus imaginum, sed vt aboleretur, & vt imagines è templo auferrentur. Vide Cedrenum, Zonaram, & Paulum Diaconum.

SEXTO, non potest vllo modo ostendi, quod vnquam nostra Ecclesia separauerit se ab aliqua maiore, ita vt qui adhærebant Romanæ sedi, essent paucissimi, reliqui Christiani multò plures; nam ex epistolis B. Gregorij, quas scribit ad Episcopos Orientis, Africæ, Hispaniæ, Galliȩ, Italiæ, cõstat omnes ferè Christianos cum eo communicasse.

Hoc argumento ab antiquitate semper vsi sunt veteres Patres contra hæreticos, ad ostendendam veram Ecclesiam. TERTVLLIANVS libro de præscript. *Qui estis vos,* inquit, *vnde, & quando venistis? vbi tamdiu latuistis?* OPTATVS lib. 2. cõtra Parmenianum: *Vestræ,* inquit, *cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiã vendicare.* HILARIVS lib. 6. de Trinitate ante medium: *Tardè mihi,* inquit, *hos piissimos Doctores ætas nunc huius seculi protulit, serò hos habuit fides mea, quam tu erudisti, magistros, inauditis ego his omnibus in te credidi, &c.* HIERONYMVS in epist. ad Pammachium, & Oceanum: *Quisquis,* inquit, *assertor es nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod antè nesciuimus? vsque in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus fuit.* Et libro contra Luciferianos in fine: *Ex hoc ipso,* inquit, *quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænuntiauit.* Denique AVGVSTINVS libro contra epistolam fundamenti, capite 4. antiquitatem inter notas Ecclesiæ ponit.

Ad hoc argumentum quatuor adferunt solutiones. PRIMO, respondet Caluinus lib. 4. instit. cap. 2. §. 3. non posse ex antiquitate inuictum argumentum duci. nam Ismaël fuit senior, quàm Isaac, & tamen dictum est, eiice ancillam, & filium eius. At Ismaël non fuit figura falsæ religionis, sed solùm Testamenti veteris, quod erat bonum, & à Deo: Sed quia status hominum eius Testamenti erat seruorum, qui timore ducuntur, debuit ei succedere Testamentum nouum perfectius, ad quod pertinent liberi, qui ducuntur amore. Gal. 4. *Scriptum est, quia Abraham duos filios habuit, &c. quæ sunt per allegoriam dicta, hæc enim sunt duo Testamenta, &c.*

SECVNDO dicunt, non posse ostendi de nostra Ecclesia, quo tempore, quo loco, per quem auctorem præcisè cœperit, &c. non quod reuera non sit noua, sed quia non facta est simul ista mutatio, sed paulatim irrepserunt errores non aduertentibus, immò etiam dormientibus pastoribus. At etiam aliæ mutationes non factæ sunt totæ simul, sed paulatim, vt patet de Luthero, qui initio non negabat nisi indulgentias, &c. & tamen scimus de singulis quando, & quomodo ortæ sint. Præterea Matth. 13. non dicuntur zizania nata dormientibus hominibus, sed seminata dormientibus hominibus; mox autem nata apparuisse, & cognita fuisse; quomodo igitur nostræ hæreses per mille fermè annos detectæ non sunt? sanè non solùm pastores, sed etiam Deus valde dormiuisset, si per tot secula nunquam excitasset aliquem, qui istis erroribus resisteret. & delendum esset ex Euangelio illud: *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.*

TERTIO dicunt, quòd licet non possit ostendi, quando cœperit initium huius deprauationis, tamen posse ostendi, quando insignis mutatio facta est. nam initio anni DC. Papa in Antichristum apertè mutatus est, quando videlicet Romanus Pontifex obtinuit à Phoca Imperatore, vt caput Episcoporum diceretur, & quando aperuit Pantheon templum omnium Deorum. ita docent Magdeburgenses Centur. 7. capit. 1. & concordant plerique aduersariorum. Nam etiam Theodorus Bibliander in tabulis suæ Chronologiæ initio anni DC. ponit apparitionem Antichristi, id est, Papæ; & Lutherus in supputatione temporum, vult S. Gregorium fuisse vltimum Papam; & passim Caluinistæ, & Lutherani, vsque ad primos D. vel DC. annos extendunt Ecclesiæ puritatem.

At inprimis post annum DC.LXX. diu post tempora Phocæ celebratum est Concilium VI. generale,

generale, quod aduersarij vt sacrosanctum recipiunt, vt patet tum ex aliis, tum ex Confessione Tigurinorum, & ex Centuriis Magdeburgensium; in eo autem Concilio præcipuæ partes fuerunt Romani Pontificis Agathonis; nam eius sententiam per legatos & epistolas ipsius explicatam, omnes sequuti sunt, vt etiam prolixè describunt Centuriatores Cent. 7. cap. 9. vel ergo Papa nondum erat Antichristus, vel tota Ecclesia, & sanctum generale Concilium Antichristum venerata & sequuta est.

Præterea falsum est, quod Phocas primus tribuerit Romano Pontifici nomen capitis Ecclesiæ. nam Iustinianus senior, qui ferè centum annis fuit ante Phocam in epistola ad Ioannem II. Papam disertis verbis vocat eum caput omnium Ecclesiarum, & hoc idem habetur in epistola eiusdem Ioannis II. responsiua ad Iustinianum, vbi Papa repetit summam literarum Imperatoris, & habetur vtraq; epistola in Codice libri 1. titul. 1. leg. 4. & 5. nec id ignorabant Centuriatores. nam Centur. 6. cap. 10. col. 670. meminerunt legis quartæ Codicis, quæ ex epistola Ioannis Papæ sumpta est. Itaq; contra conscientiam suam mentiuntur.

Præterea ante tempora Iustiniani Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem vocat eum caput omnium Episcoporum. & ipse S. Leo serm. 1. de sanctis Petro, & Paulo, sic Romam alloquitur: *Per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta, latius præsides religione diuina, quàm dominatione terrena.* Et infrà: *Minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quàm quod pax Christiana subiecit.* Phocas igitur non primus hoc nomen tribuit Romano Pontifici, sed primus compescuit superbiam Episcopi Constantinopolitani, qui se Romano Pontifici æquare volebat.

Ad illud de Ecclesia, quæ dicitur Pantheon, dico primò, argumentum esse contra aduersarios. nam Daniel. 11. legimus, Antichristum pugnaturum contra omnes Deos, & solùm in occulto adoraturum Deum Maozim. & 2. Thes. 2. dicitur eleuaturum seipsum supra omne, quod dicitur Deus. Ergo si Papa aperuit templum omnibus Diis, hoc ipso non est Antichristus. Præterea, antequam templum Pantheon consecraretur Deo in memoriam omnium Sanctorum, iam erant Romæ templa S. Petri, Pauli, Laurentij, Sebastiani, &c.

Sed OBIICIT Melanchthon in Confessione & Apolog. art. 21. inuocationem Sanctorum nō fuisse ante Gregorij tempora, ergo tunc cœpit. RESPONDEO, mendacium esse; nam plurimi Patres, & in iis Ambrosius in lib. de viduis, meminerunt inuocationis Sanctorum; sed de Antichristo, & inuocatione Sanctorum suis locis fusè disseruimus.

QVARTO, respondet Caluinus in præfat. instit. suam Ecclesiam non esse nouam, sed antiquissimam; immò illam ipsam, quam Christus

A fundauit, tamen non esse visam per multa secula, & nunc demum apparuisse. At contrà est argumētum quod facit B. Augustinus contra Donatistas lib. 3. de Baptismo, cap. 2. aut ista Ecclesia, quæ nunc apparuit, antea perierat, & nunc resurrexit; aut non perierat, sed tantùm latuerat, & nunc extulit caput. Non PRIMVM, quia tunc non potuissent renasci ipsi, si mater perierat. Si periit: *Vnde ergo,* inquit B. Augustinus, *Donatus apparuit? de qua terra germinauit? ex quo mari emersit? de quo cœlo cecidit?* Et præterea falsæ erunt promissiones Christi, Matth. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Et Matthæi vltimo: *Ego vobiscum sum vsq, &c.* Non SECVNDVM, quia tunc

B vel ista Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non profitebatur. si profitebatur, ergo non erat latens, sed manifesta. & si manifesta, quomodo nemo aduertebat? quomodo non capiebantur, & coërcebantur ab inquisitoribus, qui longo tempore ante Lutheri ætatem esse ceperunt in Ecclesia? quomodo nullum vestigium, nulla memoria eorum exstat? si autem non profitebatur fidem, sed verè & propriè latebat, (quam partem ipsi defendere coguntur) ergo illa non fuit Ecclesia, ac proinde nulla fuit in mundo vera Ecclesia. nam vt ipsi dicunt, confessio fidei est nota veræ Ecclesiæ. & Rom. 10. *Ore confessio fit ad salutem.*

Præterea si ita est, quomodo apparente Lu-

C thero, & Caluino nemo fuit, qui se illis adiungeret, nisi quos ipsi deceperunt? si multi Lutherani, & Caluinistæ latebant, debuissent multi prædicante Luthero, & Caluino mox cognoscere socios suos, & ad eos currere, etiam non vocati, at non ita factum est; nam omnes ferè qui sunt Lutherani & Caluinistæ, fatentur se antea fuisse ex nostris, & nihil cogitasse de noua illa doctrina. Immò Lutherus ipse fatetur, se aliquando nō fuisse Lutheranum, sed Monachum Catholicum, & Missas celebrasse per quindecim annos seriò, ac deuotè. Vide librum de Missa angulari, vel Ioannem Cochlæum in actis Lutheri anni M. D. XXXIV. Item librum 2. Lutheri contra Zvvinglium, vel Septicipitem Ioannis

D Cochlæi, cap. 24.

Denique, si ita Ecclesia latuisset, vt Caluinus dicit, sequeretur Ecclesiam Christi fuisse peiorem, & miseriorem, omni secta hæretica, & ipso etiam populo Iudæorum post euersionem Hierosolymæ, quod certè est blasphemum, cùm Deus per Prophetas passim prædicet gloriam Ecclesiæ, & polliceatur se cum ea semper futurum. Quod illud sequatur, patet; nam omnis hæretica secta habuit sua templa, suos Episcopos, sua Sacramenta, & similiter Iudæi post euersam Hierusalem semper habuerunt aliquas Synagogas, vbi liberè exercuerūt suas cæremonias, vt patet ex Gregorio li. 7. ep. 5. nec vnquā coacti sunt generaliter adorare Deos alienos. At Ecclesia, quam latentem fingit Caluinus, per

annos ferè mille, nulla habuit templa, nulla sacra, nullos Episcopos, nec habuit vnum angulum terræ vbi liberè exerceret actus religionis suæ, & quod peius est, coacta est seruire Diis alienis, adorare idola, sacrilegiis communicare, quæ est horribilior, & longior captiuitas, quàm vnquam fuerit Iudęorum, immò est ista Ecclesia deformior ipsis ruinis Synagogæ.

CAPVT SEXTVM.

Nota tertia.

TERTIA NOTA est DVRATIO diuturna, nec vnquam interrupta. Ecclesia enim dicitur Catholica, non solùm quia semper fuit, sed etiam quia semper erit, iuxta illud Dan. 9. *Regnum quod in æternum non dissipabitur.* Et Act. 5. *Si est ex hominibus Concilium hoc aut opus, dissoluetur; si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere.* De hæreticis autem S. Paulus dicit: *Sed vltra non proficient,* 2. Tim. 3. & B. CYPRIANVS lib. 4. epistol. 2. dicit, schismaticos semper inter initia feruere, incrementa verò habere non posse, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Et B. AVGVSTINVS Psal. 57. in illud; Ad nihilum deuenient, tanquam aqua decurrens: *Non vos terreant,* inquit, *fratres quidam fluuij, qui dicuntur torrentes. decurrit aqua, ad tempus perstrepit, mox cessabit, diu stare non possunt. Multæ hæreses iam emortuæ sunt, cucurrerunt in riuis suis quantum potuerunt, decurrerunt, siccati sunt riui, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint.*

Iam verò constat Ecclesiam nostram durasse ab initio mundi hucusque, vel si de statu noui Testamenti loquamur, durasse à Christo hucusque per M. D. LXXVII. annos, frustrà eam oppugnantibus primo Iudæis, deinde paganis, vltimo hæreticis; nec solùm durasse, sed etiã ex persecutionibus creuisse. Vt enim aquæ diluuij palatia regum obruebant, atque deiiciebant, arcam verò Noë semper magis ac magis attollebant, ita persequutiones regna temporalia facilè destruunt, Christi regnum, quod est Ecclesia, non modò non destruunt, sed etiam illustrant. Itaque IVSTINVS in Triphone, dicit persequutionem id esse Ecclesię, quod est vineis putatio; vt enim vineæ putatione ad vbertatem prouocantur, ita quoque Ecclesia persequutionibus crescit. & TERTVLLIANVS capite vlt. Apologetici sanguinem Martyrum eleganter semen Christianorum vocat, quod explicasse videtur LEO ser. 1. de SS. Petro & Paulo, cùm ait: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana quæ singula cadunt multiplicata nascuntur.*

Quamuis autem hæretici huius temporis nõ concedant nostram Ecclesiam M. D. LXXVII. annis durasse, concedunt tamen durasse sine vlla interruptione à Gregorio I. hucusque, id est, annos ferè mille, quod tempus etiam si solùm

A esset, adhuc esset longius, quàm fuerit ætas vllius hæresis; sed tamen falsum est non diutius durasse. ipsi enim non possunt ostendere per vllam historiam, aut veterum scripta, factam esse mutationem religionis in Ecclesia Romana tempore S. Gregorij.

Deinde nostram Ecclesiam esse veram Ecclesiam probari potest etiam hoc argumento; nam ante Lutheri tempora, non erant in mundo, nisi hæ religiones, Paganismus, Iudaismus, Mahumetismus, Græcismus, Nestorianismus, Hussitarum hæresis, & Romana Ecclesia; sed certum est non fuisse veram Ecclesiam Christi apud vllã ex prædictis sectis, vt etiam Lutherani fatentur,

B ergo fuit apud Romanam Ecclesiam, aut certè periit de mundo omnis vera & visibilis Ecclesia; quod non posse fieri, suprà docuimus. At verò sectæ omnes hæreticæ breui defecerunt præter eas, quæ nunc exortæ sunt.

Refert Theodoretus in lib. de hæreticis fabulis, septuaginta sex diuersas hæreses vsque ad sua tempora exortas, & li. 3. eiusdem operis testatur omnes illas extinctas fuisse, paucissimis exceptis. Augustinus in lib. de hæresibus numerat 88. hæreses, ex quibus plurimas periisse testatur in expositione Psal. 57. Nos numeramus vsq; ad tempora Lutheri CC. hæreticorum diuersissimas familias: ex his autem non supersunt, nisi reliquiæ quædam Nestorianorum, &

C Eutychianorum in Oriente; & Hussitarum in Boëmia; reliquæ omnes funditus interierũt. Et mirabilis valde est in hac re prouidentia Dei, quod fuerint hactenus vsq; ad Lutheri tempora, vt minimum CC. hæresiarchæ, quorũ multi habuerunt multos Episcopos, multas Ecclesias, multos potentissimos Patronos, & Imperatores, & Reges, & scripserunt libros innumerabiles, vt viderentur nunquam posse deficere; & tamen ita defecerunt, vt iam non supersint nec ipsi, nec libri eorum, nec dogmata, nec nomina, aut vestigia vlla, nisi in libris Catholicorum. Itaque si Catholici non scripsissent eorum nomina in suis libris, nesciremus quidem eos fuisse vnquam in hoc mundo.

D Quàm firmis radicibus nixa videbatur hæresis Ariana temporibus Athanasij & Hilarij? At nunc vbi, quæso, est? euanuit velut puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Ante annos ducentos regnabat in Gallia hæresis Albigẽsium, quæ præter vires doctrinæ, magis abundabat copiis militum, & potentia, quàm nunc hæresis Caluinistarum, vt cognosci potest ex lib. 6. Pauli Aemilij de rebus Gallorum; & tamen vbi nunc sunt Albigenses? quotusquisque est, qui eos vel nominare audierit?

Porro Lutherani vix nati arescere cœperunt. cœpit regnum LVTHERI anno M. D. XVII. sed vix septem annis pacificè regnauit. nam anno M. D. XXV. surrexit Zvvinglius, & post duos alios annos surrexerunt Anabaptistæ, qui

maiorem partem Lutheranorum à Luthero separatam ad se traxerunt. Qui verò manserunt Lutherani, ita immutarunt Lutheri doctrinam, vt vix vlli iam inueniantur puri Lutherani, de quo grauiter conqueritur Illyricus in præfationibus omnium Centuriarum.

Sed nec Zvvinglius diu regnauit; nam anno M. D. XXXVIII. surrexit Caluinus, qui ita breui inualuit, vt vix pauca quædam oppida Heluetiorum Zvvinglianis reliquerit. Ipsi quoq; Caluinistæ per Libertinos in Gallia, per Puritanos in Anglia, per Trinitarios in Polonia, & Samosatenos in Transyluania, quotidie magis ad paucitatem rediguntur.

Porro Calvinvs, vt erat sagax, regnum suum non fore diuturnum præuidit & prædixit in præfatione Catechismi Geneuensis, quem ad Ministros in Frisia Orientali misit: *De posteritate,* inquit, *ego sic sum anxius, vt tamen vix cogitare audeam; nisi enim mirabiliter Deus è cœlo succurrerit, videre mihi videor extremam barbariem impendere orbi; atque vtinam non paulò pòst sentiant filij nostri fuisse hoc verum potius vaticinium, quàm coniecturam.* Quæ Caluini anxietas satis apertè declarat sectam ipsius rem esse planè humanam, non spiritu Dei, sed industria quadam, atque artificio humano excogitatam, ac denique longissimè abesse à spiritu eius, qui dixit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Centvriatores quoque in præfatione secundę Centurię idem vaticinantur de suo Lutherismo: *Maximæ,* inquiunt, *in doctrina variationes, & inclinationes impendere videntur, & sic merentur hominum peccata, quæ fiunt indies atrociora, ac tempora quidem Germanici Prophetæ Martini Lutheri, cuius voce & ministerio lux Euangelij quasi è tenebris Aegyptiacis reuocata est, propemodum Apostolorum ætati respondent; nunc verò ipso sublato, quasi alteram Euangelij ætatem ingressi sumus, vbi plures phanatismi incipiunt pullulare, & paulatim regnare.* Et præfatione Centuriæ 5. postquam ostenderunt præcipuos articulos de libero arbitrio, de fide iustificante, de bonis operibus, non defendi amplius à Lutheranis plurimis Luthericè, sed Papisticè, subiungunt: *Perit iam idq; repentè, veritas patefacta Philosophia, Papismus & aliæ sectæ longè lateq; in templo Dei primam cathedram occupant.*

Concludimus ergo cum S. Hieronymo in extremo Dialogo aduersus Luciferianos: *Breuem,* inquit, *apertamq; animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsq; ad diem hanc durat.* Et cum S. Augustino lib. de vtilitate credendi, cap. 17. *Dubitabimus,* inquit, *nos illius Ecclesiæ condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustrà hæreticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit?*

CAPVT SEPTIMVM.

Nota quarta.

A QVARTA Nota est Amplitvdo, siue multitudo, & varietas credentium. Ecclesia enim verè Catholica non solùm debet amplecti omnia tempora, sed etiam omnia loca, omnes nationes, omnia hominum genera. Sic enim explicat, quid sit esse Catholicum, Vincentius Lyrinẽsis in suo cõmonitorio, vbi dicit eos propriè esse Catholicos, qui tenent id, quod semper, quod vbique, quod ab omnibus creditũ est. Et sic prædictum erat Psal. 2. *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & pos-*
B *sessionem tuam, terminos terræ.* Et Psal. 71. *Dominabitur à mari vsq; ad mare, &c.* Et Dominus ipse Luc. vlt. & Act. 1. dicit prædicandum Euangelium in omnes gentes initio facto à Hierusalem.

Sunt autem aliqua obseruanda, antequam ex hac nota argumentum depromamus. Primvm est ex Augustino lib. de vnitate Ecclesiæ, c. 6. & Beda in ca. 6. Cant. vt Ecclesia sit Catholica, inprimis requiri, vt non excludat vlla tempora, loca, vel hominum genera, in quo distinguitur à Synagoga, quæ erat Ecclesia particularis, non Catholica, quia erat alligata vni tempori, id est, vsq; ad aduentum Messiæ; item vni loco, id est, templo Salomonis, extra quod non poterant sacrificare; & vni familiæ, id est, filiis Iacob.

C Secvndo, nota ex Augustino epist. 80. ad Hesychium, vt sit Ecclesia Catholica, non requiri, vt sit in omnibus hominibus totius mundi, sed tantùm, vt innotescat omnibus prouinciis, & in omnibus fructificet, ita vt in omnibus prouinciis aliqui sint de Ecclesia; donec enim hoc fiat, non veniet dies Domini, vt patet ex Matth. 24.

Tertio ex Driedone lib. 4. cap. 2. part. 2. de Eccles. dogmat. nota, non requiri, vt hoc fiat simul, ita vt vno tempore in omnibus prouinciis necessariò esse oporteat aliquos fideles. Satis enim est, si fiat successiuè. Ex quo id sequitur, quòd si sola vna prouincia retineret veram fidem, adhuc verè & propriè diceretur Ecclesia
D Catholica, dummodò clarè ostenderetur, eam esse vnam & eandem cum illa, quæ fuit aliquo tempore, vel diuersis in toto mundo, quemadmodum nunc quælibet Diœcesis dicitur Catholica, quia est continuata cum aliis, quæ faciunt vnam Ecclesiam Catholicam.

At, inqvies, hoc est incidere in errorem Petiliani & Donatistarum, qui dicebant, Ecclesiam quidem fuisse in toto orbe, sed postea periisse ex omnibus prouinciis, & in sola Africa remansisse, quos Augustinus reprehendit Psalm. 101. conc. 2. Respondeo, Donatistas errasse in duobus. Primùm, quòd vellent, Ecclesiã tantùm fuisse in Africa, eo tempore, quo manifestè in toto mundo adhuc fructificabat. Secundò, quòd suam Ecclesiam Africanam non poterant

continuare

continuare cum illa, quæ in toto orbe fuerat; nã in illa semper fuerunt boni & mali, vt Augustinus probat, ipsi autem non volebant nisi bonos.

VLTIMO nota, quod etsi Ecclesia non necessariò debuit simul esse in omnibus locis, tamen hoc tempore debet necessariò vel esse, vel fuisse in maiori parte orbis terræ. Nam Ecclesia omnium consensu, etiam hæreticorum, iam senuit; si ergo in sua adolescentia, & iuuentute non creuisset, quomodo nunc in senectute cresceret? Oportet igitur, vt iam creuerit, atque occupauerit, si non totum orbem terrarum, at certè magnam partem.

Iam verò nostram Ecclesiam maximam partem orbis occupasse, & esse verè Catholicam, ita probatur. Nam tempore Apostolorum in toto mundo fructificare cœpit, vt Paulus dicit Coloss. 1. Item tempore Irenæi erat sparsa per totum orbem, id est, per omnes prouincias tũc cognitas, id quod ipse refert lib. 1. cap. 3. Idem postea refert de suo tempore Tertullianus libr. contra Iudæos, cap. 3. Idem postea Cyprianus lib. de vnitate Ecclesię. Idem postea Athanasius lib. de humanitate Verbi. Idem postea Chrysostomus & Hieronymus in cap. Matth. 24. & Augustinus in epist. 78. & 80. ad Hesychium, necnon Theodoretus in lib. de legibus, & Leo Magnus serm. 1. de sanctis Petro & Paulo, ac S. Prosper, qui in lib. de ingratis, ita cecinit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Relligione tenet.

Sed hæc fortasse non negabunt aduersarij. at nos idem ostẽdemus de posterioribus temporibus. Tempore B. GREGORII Ecclesiam nostrã fuisse in toto orbe terrarum, planũ est, vt suprà etiam adnotauimus ex epist. ipsius Gregorij ad Episcopos Orientis, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, Siciliæ. Item ex Beda in cap. 6. Canticorum, necnon ex Bernardo, qui disputans coram Rege Siciliæ Rogerio, asserebat, Romano Pontifici suo tempore paruisse Oriẽtem & Occidentem totum, item Franciam, Germaniam, Angliã, Iberos, & plurimas barbaras nationes. Vide vitam S. Bernardi lib. 2. cap. 7.

Denique, nostro tempore Ecclesia Romana præter Italiam & Hispaniam totam, præter Galliam, Germaniam, Angliam, Poloniam, Boẽmiam, Hungariam, Græciam, Syriam, Aethiopiam, Aegyptum, in quibus multi inueniuntur Catholici, in ipso nouo orbe habet Ecclesias sine admistione hæreticorum, in omnibus quatuor partibus mundi; ad Orientem, in Indiis; ad Occidẽtem, in America; ad Septentrionem, in Iaponia; ad Meridiem, in Brasilia, & exteriorẽ parte Africæ. At sectæ hæreticæ nunquam totum orbem, aut certè dimidiam eius partem occuparunt.

Secta Mahumeti, cum hæresibus Nestorij & Eutychetis, quæ adhuc vigent in Oriente, nunquam ad Occidentem transierunt. Hæreses autem Lutheranorum nunquam transierunt mare, nec Asiam, aut Africam, Aegyptũ, aut Græciam viderunt. Ex quo intelligimus illustre esse mendacium, quod habetur in principio præfationis Concordiæ Lutheranorum, anno M. D. LXXX. editæ; dicunt enim, Confessionem Augustanam in toto orbe terrarum percrebuisse, & in ore & sermone omnium esse cœpisse. At ex tribus partibus orbis terræ, duæ maiores, Asia & Africa, nec nomen huius Confessionis audierunt, in Europa multæ prouinciæ, vt tota Græcia, Italia, Hispania, vel nesciunt quid sit Confessio Augustana, vel execrantur; Gallia, Heluetia, & Britannia, non recipiunt, nisi nomine tenus; immò rara est ciuitas, quæ ab vna aliqua secta hæretica tota possideatur; & quamuis videantur hæretici hoc tempore magnam partẽ Septentrionis obtinere, tamen non tenentur omnia illa loca ab vna secta, sed à plurimis, quæ inter se non minus pugnant, quàm nobiscum.

Itaq; pulchrè August. in lib. de pastor. cap. 8. docet, Ecclesiam esse vbique, & hęresim vbique. Sed Ecclesiam esse vnam & eandem vbique, hæreses autem non easdem, sed diuersissimas, quæ se inuicem non nouerunt, & proinde nullam earum esse Catholicam. Quocirca rectè eas comparat sarmentis præcisis, quæ vbi cadunt, cùm præciduntur, ibi manent; cùm interim Ecclesia tanquam vitis viua, vbique palmites suos extendat. Hinc etiam ipse passim hoc argumento vtitur, vt lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. & de vtilitate credendi, cap. 14. & 17. & alibi.

Neque sperare possunt hæretici, sectam suam aliquãdo occupaturam esse totum orbem; nam non debet nunc incipere Ecclesia crescere, cùm iam senuerit, vt suprà diximus, et si Augustinus absurdissimum censuit, quod hæresis Donatistarum post annum Domini CCC. ex Carthagine esset propaganda in omnem terram, libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 14. & 15. quanto magis absurdum erit nunc post annũ M. D. LXXVII. VVittemberga vel Geneua in omnem terram esse diffundenda?

CAPVT OCTAVVM.

NOTA quinta.

QVINTA NOTA est SVCCESSIO Episcoporum in Romana Ecclesia ab Apostolis deducta vsque ad nos; hinc enim dicitur Apostolica. Ac propterea omnes veteres hac successione, tanquam argumento euidentissimo vsi sunt ad veram Ecclesiam ostendendam. IRENÆVS lib. 3. cap. 3. enumerat Episcopos Romanos à Petro, vsq; ad Eleutherium, qui suo tempore sedebat, ac dicit, per hanc successionem confundi omnes hæreticos. TERTVLLIANVS in lib. de præscript. *Cedant,* inquit, *hæretici origines Ecclesiarum*

suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum refert. confingant tale aliquid hæretici. Eusebius in historia & in Chronico, & Hieronymus ac Prosper, qui Chronicum Eusebij continuarunt, diligentissimè annotãt successionem Romanorum Episcoporum, vt inde continuatio Ecclesiæ manifesta sit. EPIPHANIVS hæres. 27. quæ est Carpocratis, enumerat ordine Pontifices Romanos, & subiungit: *Et ne quis,* inquit, *miretur, quòd tam exactè singula recensemus. Per hæc enim semper claritas ostenditur.*

OPTATVS Mileuitan. lib. 2. contra Parmenianum, enumerat omnes Romanos Põtifices à Petro vsque ad Syricium, qui tunc sedebat, vt ostendat non esse Ecclesiam apud Donatistas, qui per similem successionem ad Apostolos ascendere non poterant, & subdit: *Vos,* inquit, *vestræ cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.*

Denique AVGVSTINVS in epist. 165. ad Generosum, ad eundem finem enumerat Pontifices Romanos à Petro vsque ad Anastasium, qui tunc sedebat. Et in Psalmo contra partẽ Donati: *Numerate,* inquit, *Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Et lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. *Tenet me,* inquit, *in Ecclesia ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascẽdas oues suas Dominus commendauit, vsq; ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.*

Si ergo veteres tanti fecerunt ad veram Ecclesiam ostendendam continuationem XII. vel XX. aut XL. Pontificum, quanti nos facere dẽbemus continuationem non interruptam Pontificũ CC. & amplius? præsertim cùm videamus defecisse alias Apostolicas sedes, Antiochenã, Alexandrinam, & Hierosolymitanam, in quibus posteaquam à Persis, vel Saracenis, ea loca Romanis adempta sunt, quod accidit ante annos DCCCC. aut nulla, aut obscurissima fuit successio. Et in ipsa vrbe Roma toties mutatam esse formam temporalis dominij, nunc Imperatoribus, nunc Regibus Gothorum, nũc Exarchis Græcorum, nunc etiam Consulibus, siue iustè, siue iniustè dominantibus, & ipsam vrbem aliquoties euersam, & tamen sedem Petri nunquã defecisse, neque euersam fuisse, sed immobilem semper permansisse.

Sed vt vis huius argumenti melius intelligatur, aliqua notanda sunt. PRIMVM est, non posse vllo modo Ecclesiam esse sine Pastoribus & Episcopis, vt rectè docet Cyprianus in epist. 9. lib. 4. vbi dicit, Ecclesiam esse plebem Episcopò adunatam, & Episcopum esse in Ecclesia, & Ecclesiam in Episcopo. Quare HIERONYMVS lib. contra Luciferianos: *Ecclesia,* inquit, *non est, quæ*

A *non habet Sacerdotes.* Id quod apertè probatur ex Paulo Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes, &c.* Vbi docet Apostolus, futuros pastores in Ecclesia vsq; ad diem iudicij; tunc enim occurremus Domino in vnitate fidei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Esse autem Episcopos Pastores huius gregis, docet idem Apostolus, apud Lucam Act. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Sed nec Lutherus id negat, quin potius in lib. de Eccl. & Conc. inter notas Ecclesiæ ponit, habere veros pastores. Ex quo sequitur,
B eam non esse veram Ecclesiam, quæ aut nullos, aut non veros habet pastores.

Nota SECVNDO, illos solos in Ecclesia semper habitos fuisse veros Episcopos, qui ab Apostolis per legitimam successionem & ordinationem descendisse ostendebantur. Omnes autem alios fures & latrones, quippe qui non per ostiũ intrassent, sed ascendissent aliunde; nam cõstat, Christum, à quo Ecclesia noui Testamenti cœpit, duodecim Apostolos tantùm elegisse Episcopos & Sacerdotes, & eis commisisse omnem auctoritatem pascendi & gubernãdi Ecclesiam; Apostolos autem postea elegisse atque ordinasse alios Episcopos, & eis tradidisse similem po-
C testatem, alios deinceps ordinandi; id quod ex historiis nõ solùm antiquis Eusebij & similium, sed etiam ex ipsis Centuriis Magdeburgensium apertè ostenditur. & hinc est quod Paulus, qui extra ordinem Apostolus à Christo post ascensionem in cœlum factus est, non fuisset agnitus in Ecclesia pro tali, nisi prius in ipsa Ecclesia baptizatus fuisset, & ab Apostolis dexteras accepisset; immò & ab illis ordinatus fuisset, vt patet ex Act. 9. & 13. & Galat. 1. Itaque sicut in populo Testamenti veteris, qui per carnalem generationem propagabatur, nulli erant de populo illo Dei, nisi qui descendebant à duodecim filiis Iacob; nulli Sacerdotes, nisi qui descendebant à Leui per Aaron. Et idcirco diligentissimè tunc conseruabantur genealogiæ, vt patet ex toto ve-
D teri Testamento: ita in populo Testamenti noui, qui spirituali generatione multiplicatur, nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab eis missos conuersi; nulli Episcopi, nisi qui eisdem legitimè succedunt, & ideo tam diligenter annotantur à nostris Episcoporum successiones.

Nota TERTIO, duo requiri, vt aliquis Episcopus dicatur ab Apostolis legitimè descendere, & proinde esse legitimus Episcopus. Vnum est successio, alterum est ordinatio. Quantum ad successionem, id requiritur, vt is qui verus Episcopus haberi cupit, succedat alicui Apostolo, quomodo Clemens successit Petro, & Polycarpus Ioanni, vel certè vt succedat alicui, quem

aliquis Apostolus fecerit Episcopũ, quomodo Ignatius successit Euodio, & Anianus Marco, quos Petrus fecerat Episcopos; vel demum, si Episcopatus est nouus, vt fiat Episcopus ab eo, qui habet Apostolicam auctoritatem, qui est solus Rom. Pontifex. Nam, vt B. Augustinus scribit in epist. 162. in Romana Ecclesia semper viguit Apostolicæ cathedræ principatus.

Ratio huius est, quia institutio nouorum Episcopatuum non potest pertinere ad vllum, qui habeat definitam regionem, quales sunt Episcopi particulares, sed ad eũ, qui toti Ecclesiæ præest, & cui propriè cura incumbit Ecclesiam propagandi, quales fuerũt omnes Apostoli. Petrus quidem ex officio, & ceteri ex delegatione, & quicunq; aliter intrat, non est de Ecclesia Apostolica, cùm non possit ostendere originem suã ab Apostolis. Nec tamen ob id negamus, quin etiam Patriarchæ & Metropolitani aliquando possint nouos Episcopatus erigere, quod sanctum Athanasium in Oriente, & sanctum Bonifacium in Germania fecisse constat; modò à sede Apostolica facultatem habuerint.

Quantum ad ordinationem autem, requiritur, vt qui fit Episcopus, ordinetur à tribus Episcopis, qui & ipsi sint ab aliis ordinati, & illi ab aliis, donec ad Apostolos veniatur. Id clarè habetur can. 1. Apostolorum, vbi præcipitur, vt Episcopus ordinetur à duobus vel tribus Episcopis, id est, à duobus assistentibus, Metropolitano, vel à pluribus. Item Anacletus epist. 2. docet, Iacobum ordinatum fuisse Episcopum Hierosolymæ, à Petro, Iacobo, & Ioanne, & eodem modo à tribus, vt minimum, omnes alios ordinari debere. Idem habetur in Concilio Nicæno I. ca. 4. & in Carthag. IV. ca. 2. immò Apostolus hoc ipsum indicat, cùm 1. Tim. 4. scribit: *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi cum impositione manuum Presbyterij.* Siquidem nomine Presbyterij intelligit cœtum Episcoporum, qui simul cum ordinante imponebant manus super caput ordinandi, vt exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Oecumenius; neque mirum est, Episcoporum cœtum vocari Presbyterium; nomen enim Presbyteri, commune erat olim Presbyteris & Episcopis, vt patet ex epistola Irenæi ad Victorem, quæ est apud Eusebium libr. 5. hist. cap. 24. vbi Irenæus vocat Presbyteros Romanos Pontifices, Victorem, Anicetum, Pium, Telesphorum & Xystum. Itaque dubium esse non potest, quin requirantur ordinariè tres, vt minimum, Episcopi, ad noui Episcopi ordinationem, nisi fortè ex dispensatione cum vno Episcopo ordinante adsint Abbates infulati, qui vicem Episcoporum gerant, vt aliquando fieri solet ob Episcoporum raritatem.

Nota QVARTO, antiquos hæreticos consueuisse, vt plurimam Ecclesiam imitari in ordinatione Episcoporum, vt patet ex Cypriano 1. lib.

A epist. 3. & Augustino epist. 165. & ideo sanctos Patres non reprehendisse in eis, nisi defectum successionis, & ex eo solùm probasse, eos non esse veros Episcopos, quippe qui ad Ecclesiam Apostolicam non pertinerent, cùm ab Apostolis per successionem non ducerent originem. Nostri autem temporis hæretici neutrum habent, id est, nec ordinationem, nec successionem, & propterea longè inuerecundius, quàm vlli vnquam alij hæretici, sibi nomen & munus Episcopi vsurpant.

Ex quo argumentum insolubile sumitur hoc modo. Ecclesia non potest esse sine Episcopis, vt ostendimus. Apud Lutheranos non sunt Episcopi, nam non habent ordinationem, nec suc-

B cessionem ab Apostolis: Igitur apud eos non est Ecclesia. Et quidem quòd nec Lutherus, qui habitus est Episcopus VVittembergensis, nec Zvvinglius, qui habitus est Episcopus Tigurinus, nec Oecolampadius, qui in ipso sepulchri Epitaphio vocatur primus Basileæ Episcopus, nec Caluinus, qui dictus est Episcopus Geneuensis, nec vlli alij ordinati sint à tribus Episcopis, neque ex dispensatione ab vno assistentibus Abbatibus, notissimum est, nec ipsi negant. Ergo saltem Patribus Nicæni & Carthaginensis Concilij, immò & ipsis Apostolis, qui statuerũt, Episcopum à tribus Episcopis debere ordinari, isti non sunt Episcopi, eisq; conuenit, quod Cy-

C prianus lib. de simplicitate Prælatorum ait: *Ij sunt, qui se vltro apud temerarios conuenas sine diuina dispositione præficiunt, qui se Præpositos sine vlla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt.*

RESPONDET Brentius: Nos legitimè vocati sumus à populo & magistratu, & ab eis Episcopatum accepimus, & non nos intrusimus. AT CONTRA; Nam hîc nõ disputamus de electione Episcopi, quam scimus variè, variis temporibus celebratam. Constat enim, Apostolos & veteres Romanos Põtifices misisse Episcopos ad varias ciuitates, sine vllo cõsensu populorum requisito. Constat etiam, aliquando populum simul cum Clero Episcopum elegisse, aliquãdo solum Clerum. Ceterùm quomodocunq; fieret

D electio, semper fuit necessaria ordinatio; quam non populus, sed soli Episcopi, & quidem tres, vt minimum, regulariter conferebant, quod nemo nescit, nisi qui nihil legit. Dicat ergo Lutherus, à quibus Episcopis ordinatus fuerit Antistes VVittembergensis? Dicant etiam ceteri, à quibus fuerint ordinati: sed nec dicunt, nec dicere possunt.

Deinde, quòd non successerint in Episcopatu antiquis Episcopis, certissimum est, tum quia in omnibus vrbibus, vbi isti se fecerunt Episcopos, erant antea, & sunt etiam modò in plerisq; locis Episcopi Catholici, qui legitimè successerunt antiquis; non autem succeditur, nisi Episcopis defunctis, aut legitimè depositis. Tum

etiam, quia ipsi fatentur, se primos esse earum vrbium Episcopos. Certè Basileæ exstat adhuc epitaphium ad sepulchrum Oecolampadij, vbi dicitur, vt paulò antè notaui, & ego ipse legi, nō sine risu, Oecolampadius primus illius vrbis Episcopus. De istis ergo dici potest, quod ait CYPRIANVS lib. 1. epist. 6. ad Magnum: *Nouatianus,* inquit, *in Ecclesia non est, neque Episcopus computari potest, qui Apostolica traditione contempta, nemini succedens, à seipso ordinatus est.* Et infrà: *Aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore, & in Ecclesia Dei, ordinatione succedanea, præsidente, nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus fit, & prophanus?* Et libro 4. epist. 2. ad Antonianum: *Cornelius,* inquit, *Episcopus factus est, cùm Fabiani locus, id est, cùm locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrûm consensione firmato, quisquis iam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est.* His similia sunt, quæ suprà citauimus de successione legitima, ex Irenæo, Tertulliano, Epiphanio, Optato, & Augustino.

Sed obiiciunt PRIMO, Episcopi Papistæ deseruerunt veram fidem, ergo non sunt amplius Episcopi, ergo meritò possunt pij Ministri loca eorum occupare.

RESPONDEO ad hoc Brentij argumentum (admisso quod sit dubium, vbi sit vera fides, quanquam apud nos certissimum est esse) Episcopos Catholicos, qui per tot secula possederunt sedes suas pacificè, non posse eis priuari, nisi legitimè iudicentur, & damnentur. Nam in omni controuersia melior est conditio possidentis; constat autem, Episcopos Catholicos in nullo legitimo iudicio esse damnatos. quis enim eos damnauit, præter Lutheranos? at ipsi accusatores sunt, non iudices. Quis enim eos constituit iudices nostros? Præterea etiamsi nostri iam damnati essent, non continuò illi succedunt, cùm nemo eos Episcopos instituerit, qui habuerit instituendi Episcopos auctoritatem: nec veri sint Episcopi, cùm eos nemo ordinauerit, qui habuerit ius ordinandi, vt suprà ostendimus.

SECVNDO, obiicit BRENTIVS ibidem, id est, in Prolegomenis contra Petrum à Soto. Cayphas legitimè successit antiquis Pontificibus, & potuisset vsque ad Aaronem deducere maiores suos, & tamen non petierunt Apostoli, vt à Caypha ordinarentur; sed Caypha, & omnibus illis Pontificibus, qui legitimè succedebant inuitis, facti sunt Episcopi & Pontifices sine vlla successione, ergo etiam modo cùm ordinarij Episcopi imitantur Caypham, licet sine eorum ordinatione & successione Episcopatum gerere.

RESPONDEO, sacerdotium Aaronicum fuisse temporale, & solum durasse vsque ad inchoationem noui Testamenti; deinceps autem cœpisse sacerdotium secundum ordinem Melchisedech à Christo institutum, cuius sacerdotij cū

A primitiæ fuerint Apostoli, non debuerunt succedere Cayphæ, sed esse principium noui sacerdotij, vt patet ex Psalmo 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex cap. 7. ad Hebræos. Sicut ergo ab Aaron vsque ad Christum non fuerunt veri Sacerdotes, nisi qui successerunt Aaroni, ita ab Apostolis vsque ad finem mundi non erunt veri Sacerdotes, nisi qui Apostolis succedent. Verum tamē est, quòd vt cum honore sacerdotium Aaronicum deferretur ad sepulturam, Apostoli illud honorabant, vt patet ex Cypriano lib. 1. epist. 3. ad Cornelium, & lib. 4. epist. 9. ad Florentium Pupianum, vbi adducit illud ex Actor. 23. *Nesciebam fratres, quia Princeps Sacerdotum est.*

B TERTIO, obiicit Caluinus lib. 4. inst. cap. 2. §. 2. & 3. cur non enumeremus etiam successiones Episcoporum Africæ, Aegypti, & totius Asiæ, & respondet ipsemet nobis insultans, quia periit ibi sacrosancta ista successio.

RESPONDEO, vel Caluinus ex eo, quòd periit successio in illis locis, vult concludere, ibi non esse Ecclesiam, vel esse Ecclesiam; si Primū, pro nobis facit; nam si ibi non est Ecclesia, quia ibi non est successio, ergo hìc est Ecclesia, quia hìc est successio. Si Secundum, respondemus, eos, qui ibi ad veram Ecclesiam pertinent, non posse quidem ostendere successionem continuam Episcoporum suorum particularium,
C sed posse ostendere successionem continuam Episcoporum vniuersalium, qui sunt Romani Episcopi, quibus illi subiectos se esse fatentur. Hæc enim est caussa, cur veteres Episcopi magis solliciti fuerint de successione Roman. Pontificis, quàm de sua. Irenæus erat Episcopus Lugdunensis in Gallia, Optatus, & Augustinus erāt Episcopi in Africa, Epiphanius Salaminæ in Cypro, Eusebius Cæsareæ in Palæstina, & tamen nullus eorum texere voluit suæ Ecclesiæ successionem, sed Romanæ tantùm Ecclesiæ. Satis enim illis videbatur ostendere continuam successionem in Ecclesia principali, cuius ipsi se membra esse gaudebant.

QVARTO, obiicit idem Caluinus. In Ecclesia Græca adhuc seruatur successio non inter-
D rupta Episcoporum, & tamen non est illa vera Ecclesia, secundum opinionem nostram, non igitur successio est nota veræ Ecclesiæ.

RESPONDEO primùm, non posse ostendi in Ecclesia Græca certam successionem; nam inprimis fatetur Caluinus, in Asia, in Aegypto, & proinde Antiochiæ, Hierosolymæ, & Alexandriæ interruptam fuisse successionem; sola restat Constantinopolitana Ecclesia ex Patriarchalibus, quę non videtur vnquam caruisse proprio Patriarcha. At Constantinopolitana Ecclesia non est Apostolica, nec ostendit certam originem ab Apostolis; tametsi enim Nicephorus Patriarcha in Chronologia conatur deducere ab Andrea Apostolo successionem Episco-

porum Bizantij, tamen nulli veteres id tradunt, nec vnquam à Patribus Ecclesia Bizantina, siue Constantinopolitana dicta est Apostolica, & Patres Concilij Constantinopolitani I. in epistola ad Damasum Romanum Pontificem, apertè fatentur, Ecclesiam illam nouellam esse. Itáq; habet quidem Ecclesia Constantinopolitana qualemcunque successionem à tempore Constantini hucusque, nō autem ab Apostolicis temporibus, quod præcipuè quæritur.

Dico Secvndo, argumentum à successione legitima adferri à nobis præcipuè ad probandum non esse Ecclesiam, vbi non est hęc successio, quod quidem euidens est; ex quo tamen non colligitur necessariò, ibi esse Ecclesiam, vbi B est successio. Itaque hoc argumento probamus euidenter, non esse Ecclesiam apud Lutheranos. Qvod autem apud Græcos non sit Ecclesia, probamus alio modo, quia nimirum conuicti sunt legitimè in tribus plenariis Conciliis, Lateranensi, Lugdunensi, & Florentino, de schismate & hæresi; ac præcipuè de hæresi circa processionem Spiritus sancti à Filio, quam esse manifestam hæresim, Lutherani & Caluinistæ etiam confitentur.

Adde Vltimo, quòd omnes Ecclesiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora Episcopos manifestos hæreticos, & proinde interrupta est veterum Pastorum successio.

Qvinto, obiicit idem Caluinus, veteres Patres, qui ostendunt Ecclesiam ex successione Pontificum Romanorū, id facere, quia illis temporibus constabat non fuisse mutatam fidem & religionem in Ecclesia Romana; at nunc contrarium constat.

Respondeo, vel intelligit Caluinus, eo tempore constitisse Catholicis tantùm, vel Catholicis simul & hæreticis, quod in Romana Ecclesia non esset mutata religio. Si primum assumat, nihil dicit; nam etiam hoc tempore Catholicis cōstat, non esse in Romana Ecclesia mutatam religionem. Si secundum asserat, apertè mentitur. Nulli enim fuissent hæretici, si semper omnes putassent, in Romana Ecclesia esse veram fidem. Præterea Donatistæ Romanam Ecclesiam oppugnabant, vt nunc faciunt Lutherani & Caluinistæ.

Optatvs lib. 2. contra Parmenianum: *Vnde est, inquit, quòd claues Regni vobis Donatistæ vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus & audaciis sacrilegio militatis?* Et Avgvstinvs lib. 2. contra Petil. cap. 51. *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua nunc Anastasius sedet? Cur appellas cathedram pestilentiæ, cathedram Apostolicam?* Et tamen Optatus & Augustinus à successione ista contra Donatistas argumentantur, vt suprà diximus.

CAPVT NONVM.

Nota sexta.

Sexta Nota est Conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua. Vera enim Ecclesia dicitur Apostolica, teste Tertulliano, libro de præscript. non solùm propter successionem Episcoporum ab Apostolis, sed etiam propter doctrinæ consanguinitatem, vt ipse loquitur, quia videlicet doctrinam retinet, quam Apostoli tradiderunt; certum autem est, antiquam Ecclesiam primis quingentis annis veram Ecclesiam fuisse, & proinde Apostolicam doctrinam retinuisse. Quare laudatur Theodosivs Imperator à Sozomeno, lib. 7. histor. cap. 12. quòd hac arte compescuerit hæreticos sui temporis. Iussit Principes sectarum conuenire, deinde petiit, an existimarent, antiquos Patres, qui Ecclesiam rexerant ante dissidium illud, quod tunc de religione ortum fuerat, rectè consensisse, & verè sanctos & Apostolicos fuisse; quod cùm illi concessissent, subiunxit: *Examinemus ergo doctrinam vestram ad illorum scripta, & si cum illis consenserit, retineatur, sin minus, abiiciatur.*

Iam duobus modis possemus ex hac nota probare, nostram esse veram Ecclesiam, non autem aduersariorum. Primo, proferendo sententias veterum, quibus singula nostra dogmata cōfirmaremus, aduersariorum refutaremus; sed hic modus prolixissimus esset, & multis calumniis & obiectionibus obnoxius. Altera via est breuior & certior, nimirum ostendendo primùm ex confessione aduersariorum, nostra dogmata esse doctrinam omnium veterum. Deinde, dogmata aduersariorum habita fuisse in Ecclesia antiqua pro exploratis hæresibus. Sic enim constabit, doctrinam nostram conspirare cum doctrina veterum Catholicorum, doctrinam verò illorum conspirare cum doctrina veterum hæreticorum.

Ac primùm Calvinvs in sua institutione cum nostra oppugnat, passim fatetur, se repugnare toti antiquitati; ex quo sequitur, nostra esse omninò antiquitati consentanea. Sic igitur ait, lib. 2. cap. 2. §. 4. *Semper apud Latinos nomen liberi arbitrij exstitit, apud Græcos verò αὐτεξούσιον, vocabulum multò arrogantius.* Et infrà §. 8. *Ego verò neq; ipse huiusmodi vocem vsurpare velim, & alios, si me consulant, abstinere optarim.* Ibidem dicit, omnes veteres, excepto Augustino, in hac re plus æquo extulisse humanas vires, & de libero arbitrio aut variasse, aut vacillasse, vt nihil certi ex eorum scriptis sumi possit.

Ita profitetur, se nullum veterum, excepto Augustino, sequuturum; & paulò pòst etiam Augustinum deserit. Nam lib. 2. cap. 3. §. 7. reprehendit illam Augustini sententiam, ex epist. 106. voluntatem nostram cooperari gratiæ, non vt præuiam, sed vt pedissequā. atqui, ait Caluinus,

nec vt pedissequam cooperari, sed simpliciter totum fieri à gratia. Et lib.3.cap.11.§.15. *Ac ne Augustini quidem*, inquit, *sententia per omnia recipieda est, qui gratiam ad sanctificationē refert, qua in vitæ nouitatem regeneramur per spiritum*. Itaque in articulo de gratia & libero arbitrio fatetur Caluinus, se toti antiquitati repugnare. Item lib.2. cap.14. §.3. *Excusari non potest veterum error, inquit, qui dum ad Mediatoris personam non attendunt, totius ferè doctrinæ, quæ in Euangelio Ioannis legitur, ieiunum obseruant sensum, seseq; implicant multiloquiis.* Docet hoc loco Caluinus, Filium Dei subiectum esse Patri etiam ratione Diuinitatis; & quia omnes veteres cōtrarium docent, ipse ait, omnes errasse, neque eorum errorem excusabilem esse.

A

Item lib.2.cap.16. §.9. *Fabula, inquit, de loco subterraneo, qui dicitur Limbus, tametsi magnos auctores habet, tamen nihil aliud, quàm fabula est.* Vocat magnos auctores, antiquos Patres; nam scholasticos Doctores non solet appellare, nisi Sophistas.

B

Item lib.3.cap.3. §.10. *Ab vno Augustino, inquit, sumant Lectores, si quid de sensu antiquitatis habere volunt. Porrò inter illum & nos, hoc discriminis videri potest, quod ipse morbum concupiscentiæ, tunc demum peccatum fieri docet, cùm appetitioni cedit voluntas; nos autem illud ipsum pro peccato habemus, quod aliqua omninò cupiditate contra legem Dei homo titillatur, immò ipsam prauitatem, quæ huiusmodi cupiditates nobis generat, asserimus esse peccatum.* Hîc apertè omnibus Patribus se fatetur contrarium, atque ipsi etiam Augustino, in quæstione de cōcupiscentia, quæ præcipua quæstio est; nam ex hoc fundamento deducunt non esse in nobis veram iustitiam, sed tantùm imputatiuam, & nulla esse bona merita, immò omnia opera esse peccata.

C

Item lib.3.cap.4.§.38. *Omnes ferè veteres, inquit, quorum libri exstant, aut hac in parte lapsi sunt, vbi de satisfactione agitur, aut nimis asperè & durè loquuti sunt.* Item lib.3. cap.5. §.10. *Ante mille & trecentos annos vsu receptum fuit, vt precationes fierent pro defunctis. Sed veteres omnes, fateor, in errorem abrepti sunt.* Item lib.3.cap.15. §.2. *Vsi sunt, fateor, passim vetusti Doctores nomine meriti.* Et infrà dicit, pessimè consuluisse fidei synceritati, qui hoc nomen inuenit. Item lib.4.cap.4.§.10. *Peccauit antiquitas immodica seueritate, quòd plus requireret in Episcopo, quàm Paulus requirat, ac præsertim successu temporis cœlibatum.* Item lib.4.cap.12. §.8. *Excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quæ & prorsus à Domini præscripto dissidebat, & erat mirum in modum periculosa, cùm peccatori pœnitentiam solennem nunc in septem, nunc in quatuor, nunc in tres annos, nunc in totam vitam indicerent.* NOTA, Caluino ita videri hoc asperū, quia ipse putat, per fidem sic iustificari hominem, vt nihil penè luendum restet; quod si verum esset, rectissimè accusaret omnes veteres: proinde sequitur sententiam nostram de pœna remanente post remissionem culpæ, iudicio Caluini sententiam esse omnium veterum.

D

Item lib.4.cap.12.§.20. *Non in totum excusare audeo veteres, quin & superstitionis quædam semina iecerint, & occasionem præbuerint tyrannidi, quæ postea exorta est, & tunc passim inualuerat superstitiosa Quadragesimæ obseruatio, quia & vulgus eximium aliquod obsequium præstare se Deo in ea existimabat, & pastores eam commendabant pro sancta Christi imitatione.* Et infrà: *Fuit igitur mera κακοζηλία, & superstitionis plena, quod titulo ac colore imitationis Christi ieiunium ordinabant.* Ibidem §.23. *Quod Sacerdotibus interdictum fuit coniugium, id factum est impia tyrannide.* Quando autem fuerit interdictum, notat ipse in margine ponens, Syricius in epistola ad Episcopos Hispaniæ. Porrò Syricius ferè ante annos M. CC. sedit. Et infrà subiungit de hac lege: *Hæc quæ videbantur reuerentiam sacerdotio conciliare, magno plausu etiam antiquitus recepta esse fateor.*

Item lib.4.cap.15. §.20. *Quod multis ab hinc seculis, adeoq; ab ipso ferè Ecclesiæ exordio vsu receptum video, vt in periculo mortis Laici baptizarent, si Minister in tempore non adesset, non video quàm firma ratione possit defendi.* Item lib.4. cap.18. §.21. *Excusari non posse arbitror, veteres, quin aliquid in actionis modo peccauerint; imitati sunt enim Iudaicum sacrificādi morē magis, quàm aut ordinauerit Christus, aut Euangelij ratio sinebat.* Hæc Caluinus.

Iam Centuriatores in singulis centuriis ad finem 4. capitis, annotant, omnes ferè Doctores illius seculi, docuisse ea dogmata, quæ nos hoc tempore tuemur, quæ ipsi næuos sanctorum Patrum vocant. Et quia de omnibus dicere nimis longum esset, annotabo solùm aliqua pauca ex 2.3.4. & 5. Centuriis.

In secunda ergo Centuria cap. 4. colum. 59. de libero arbitrio, dicunt, id ab omnibus Patribus eius seculi concessum fuisse: *Eodem, inquiūt, modo Clemens liberum arbitrium vbique asserit, vt appareat in eiusmodi tenebris, non tantùm fuisse omnes eius seculi Doctores, verùm etiam in posterioribus eas subinde creuisse & auctas esse.*

NOTANDVM autem est, Lutheranos habere articulum de libero arbitrio pro fundamento totius suæ doctrinæ. Lutherus enim in assert. artic.36. dicit, hunc articulum esse optimum, & summam rerum suarum, adeò vt articuli de Papatu, de Conciliis, aliisque similibus rebus nugæ dici possint. Itaque in præcipua controuersia, & in ipsa summa rei omnes veteres (testibus Magdeburgensibus) nobis fauent. Deinde colum.60. *Doctrina, inquiunt, de iustificatione negligentius & obscurius ab his Doctoribus tradita est, videlicet, non docent nos sola fide iustificari.* Et Centur. 3.cap.4. colum.83. *Videas, inquiunt, in Doctorum huius seculi scriptis, non obscura vestigia inuocationis Sanctorum.* Et colum.85. *Martyrium immodicè extulerunt omnes huius ætatis Doctores.* Nolunt enim Lutherani esse martyrium genus quoddam Baptismi, aut vllo modo expiari peccata per martyrium.

Centuria 4.col.295. ponunt testimonia vete-

rum ferè omnium illius seculi, vt Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Epiphanij, Ephrem, Ambrosij, & Prudentis, pro inuocatione Sanctorum, quam ipsi tamen idololatriam vocant.

Centuria 5. colum. 500. *Sicut, inquiunt, prioribus aliquot seculis doctrina de libero arbitrio deprauata est, ita hoc etiam, &c.* Et infrà: *Etiamsi autem interdum bene, & sanè videntur loqui, tamen tandem liberum arbitrium in rebus etiam spiritualibus in ipsa conuersione statuunt.* Et columna 506. *Nimirum hæc ætas bonis hominum operibus adscripsit, id quod ex deprauato articulo iustificationis emanat, &c.* Et statim citant omnium veterum illius seculi, etiam Augustini, multa testimonia, quòd opera sint meritoria, quod ipsi pro magno errore habent.

Porrò eleganter aduersus istos; qui omnes antiquos errasse dicũt, loquitur TERTVLLIANVS libro de præscriptionibus: *Age, inquit, nunc omnes Ecclesiæ errauerint, nullam respexerit Spiritus sanctus, vti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus à Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset Doctor veritatis. Neglexerit officium Dei villicus, Christi Vicarius, sinens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos prædicabat, & quid verisimile est, vt tot ac tantæ in vnam fidem errauerint? Audeat ergo aliquis dicere, errasse eos, qui tradiderunt? quoquo modo sit erratum, tamdiu vtique errauit error, quamdiu hæreses non erant. Aliquos Marcionitas & Valentinianos liberanda veritas exspectabat, interea perperam euangelizabatur, tot millia millium perperam tincta, &c.*

NVNC ad alteram partẽ vt accedamus, præmittendum est, in Ecclesia antiqua illos errores habitos esse cõmuniter ab omnibus pro exploratis & damnatis hæresibus, qui ponũtur in Catalogo hæresum ab Irenæo, Hieronymo, Epiphanio, Philastrio, Augustino, Theodoreto, Damasceno, aliisque probatis auctoribus; nam illi cùm essent viri sancti & docti, nunquam fuissent ausi, simpliciter in Catalogum hæreseon referre ea dogmata, de quibus in Ecclesia dubitari sciuissent. Et præterea neminem legimus, qui vnquam contradixerit his Patribus, tanquam qui non iustè aliquem notassent hæreseos. Hoc præmisso, aggrediamur Catalogum.

SIMONIANI docebant, saluari homines secundum gratiam Simonis, quem Deum faciebant, & *non secundum operas iustas*, inquit Irenæus lib. 1. cap. 20. EVNOMIANI similiter docebant, non posse homini vlla peccata nocere, modò fidem habeat, vt Augustinus testatur, libro de hæres. cap. 54. qui etiam libro de fide & operibus, cap. 14. dicit, hanc hæresim de sola fide sufficiente ad salutem sine operibus, ortam esse tempore Apostolorum, ex non intellecto Paulo, & propterea contra hãc hæresim stylum præcipuè direxisse alios Apostolos in suis epistolis, id est, Petrum, Ioannem, Iacobum, & Iudam. At hæc eadem est sententia omnium sectariorum huius temporis.

LVTHERVS in libro de captiuitate Babylo- A nica, cap. de Eucharistia: *Non alia via, inquit, potest homo cum Deo conuenire, aut agere, quàm per fidem, opera ille nihil curat.* Ibidem: *Tam diues est Christianus, vt non possit perire, etiamsi velit, quantumcunque malè viuat, nisi nolit credere.* Etsi autem Caluinus, Brentius, & alij quidam conantur nonnihil temperare hanc sententiam, dum dicunt, opera bona esse necessaria, tãquam effectus fidei, tamen adhuc hærent in eodem errore; nam etiam posita ista necessitate, docent, opera non mereri vllo modo vitam æternam, etiamsi Deus ea requirat, tanquam testimonia fidei. Hæc autem erat impiissima hæresis Simonis, qui dicebat, hominem saluari per gratiam, non per operas iustas. B Præterea posita illa necessitate operum, docent omnes sectarij; Si quis post omnia scelera patrata habeat actum fidei, nullum ei peccatum imputari, quod nihil est aliud, quàm quod Eunomius & Lutherus docent.

Deinde FLORINI hæresis fuit, Deum esse caussam peccatorum, quam Irenæus apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 20. dicebat esse plus quàm hæresim, quam etiam tribuit Vincentius Lyrinensis in suo cõmonitorio Simoni Mago. Eandem sine vllo pudore docet CALVINVS, lib. 1. Instit. cap. 18. §. 2. *Non solùm permissu, inquit, sed etiam voluntate Dei homines peccant, ita vt nihil ipsi deliberando agitent, nisi quod Deus apud se decreuerit, & arcana directione constituit.* Et lib. 3. cap. 23. §. 24. dicit, C Dei non solùm præuisione & permissione, sed etiam voluntate in peccatum lapsum esse Adamum. Et infrà, cap. 24. §. 14. *Quod, inquit, aliqui verbum Dei audire contemnunt, ipsorum est prauitas, sed in hanc prauitatem à Deo addicti sunt, vt in eis potentiam suam & seueritatem ostendat.*

Idem apertè docuit Lutherus in libro de seruo arbitrio, vbi dicit, illud velle, quo Iudas voluit Christum prodere, fuisse opus Dei, nec fuisse in manu Iudæ, aut vllius creaturæ, mutare illam voluntatem. Similiter docuit Petrus MARTYR in commentario, cap. 2. lib. 1. Regum; & PHILIPPVS Melanchthon in cõmentario, cap. 8. ad Romanos, vbi dicit, ita fuisse opus Dei Iudæ proditionem, ac Pauli conuersionem; quæ D commentaria adeò dicuntur placuisse Luthero, vt diceret, Philippum secundum esse à Paulo: hunc tamen errorem Philippus retractauit, tum in Locis, tum in Apologia, art. 19. Confessionis Augustanæ.

III. ORIGENIS hæresis fuit, perdidisse Adamum imaginem Dei, ad quam creatus fuerat, testis est Epiphanius, hæres. 64. Idẽ docet CALVINVS lib. 2. Instit. cap. 1. §. 5. *Per peccatum, inquit, primi hominis obliterata est cœlestis imago.* Item Origenis fuit error, infernum nihil esse, nisi conscientiæ horrorem, teste Hieronymo, in epistola ad Auitum. Idem docet Caluinus lib. 3. Instit. cap. vltimo, §. vltimo.

IV. PEPVTIANI hæretici, vt ait Augustinus libro de hæres. cap. 27. tantum dant mulieribus

principatum, vt sacerdotio quoq; apud eos honorentur. LVTHERVS artic. 13. ex iis, quos Leo X. damnauit, dicit, in Sacramento Pœnitentiæ æquè absoluere posse mulierē, vel puerum, atq; Episcopum, vel Papam; & iam re ipsa Caluinistis in Anglia mulier quædā est summus Pontifex.

V. PROCLVS hæreticus apud Epiphanium hæres. 64. dicebat, peccatū in renatis semper viuere; cōcupiscentiam enim verè esse peccatum, nec tolli per Baptismum, sed sopiri per fidem; quod idem postea docuerūt Messaliani hæretici apud Theodoretum, lib. 4. de hæreticis fabulis. Hæc est ipsissima sententia Lutheri, art. 2. & 31. atq; in assertionibus eorūdem articulorum. Itē Philippi in locis communibus, cap. De peccato originis, & Caluini lib. 4. instit. cap. 15. §. 10.

VI. NOVATIANORVM error præcipuus erat, non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi homines Deo, nisi per Baptismum, postea etiam addiderunt, non debere baptizatos inungi Chrismate ab Episcopo. Ita refert Theodoretus, lib. 3. de hæret. fabulis, & S. Cornelius Papa apud Eusebium, lib. 6. cap. 33. hist.

Quæ sententia pro parte priore expresse Caluinistarum est. Nam Caluinus lib. 4. institut. cap. 19. §. 17. sic ait, nullum esse Pœnitentiæ Sacramentum, præter Baptismum: *Quod verò Hieronymus ait, Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium, planè impium est, & excusari non potest.* Pro altera parte est omnium Lutheranorum. LVTHERVS de captiuitate Babylonica, cap. De Eucharistia, tria tantùm agnoscit Sacramenta; Baptismum, Pœnitentiam, & Panem; tamen infrà cap. De extrema Vnctione, reiicit Pœnitentiam. Confessio Augustana, artic. 12. disertè reiicit Confirmationem. Et Caluinus lib. 4. instit. cap. 19. §. 5. & sequentibus, dicit, Chrisma nostrum esse oleum Diaboli mendaciis pollutum, & propterea Caluinistæ ex illo ocreas suas inungunt, cùm possunt.

VII. SABELLIVS docuit, vnam tantùm esse personam in Deo, non tres, testis Epiphanius, hær. 57. Idem docuit nostro tempore Michaël Seruetus, lib. 1. de Trinitate, sine vllis ambagibus, & nunc ea sententia in multis locis regnat.

VIII. MANICHAEORVM, inquit Hieronymus in præfatione Dialogorum contra Pelagianos, *est, hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium.* Et Augustinus de hæres. cap. 46. *Peccatorum originem,* inquit, *non tribuunt Manichæi libero arbitrio.* Idem apertè sectarij omnes. LVTHERVS art. 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo; in assertionibus autem eiusdem articuli dicit, esse titulum sine re, & omnia ex necessitate absoluta euenire. Et propterea libro, quē scripsit contra liberum arbitrium, in Erasmum, nomen posuit, de seruo arbitrio. CALVINVS lib. 2. institut. cap. 2. 3. & 4. non permittit homini liberam electionem vlla in re, adeò vt ne ipsum quidem nomen tolerare possit. Hoc tamē est magis impius Caluinus Manichæo, quòd Manichæus Deo malo tribuat peccatorum originem, Caluinus Deo bono.

Manichæi præterea accusabant passim Patres Testamenti veteris, vt Abraham, Sampsonem, Saram, Rebeccam, & similes, vt Augustinus testatur lib. 22. contra Faustum, & duobus libris contra Aduersarium Legis & Prophetarum. Idem fecit CALVINVS. Nam lib. 3. cap. 2. §. 31. instit. *Sara,* inquit, *multis modis peccauit, cùm ancillam viro suo supposuit. Rebecca verò variis fraudibus, & imposturis Dei veritatem corrupit, cùm malo artificio filij benedictionem procurat, maritum decipit, filium mentiri cogit.* Item lib. 3. cap. 5. §. 8. *Superstitione & præpostero zelo non caruit factum Iudæ Machabæi, qui oblationem misit pro mortuis in Hierusalem.* Item lib. 3. cap. 14. §. 11. dicit, Abraham fuisse idololatram. Item lib. 3. cap. 20. §. 15. *In Sampsone,* inquit, *cùm ait; Robora me Domine, etc. vitiosa cupiditas vindictæ dominata est.* Item lib. 4. cap. 15. §. 22. posteaquam docuerat, mulieri in nullo casu licere baptizare, subdit: *Nec in exemplum trahi debet, quòd Sephora stulta mulier filium circumcidit, in quo multis modis grauiter peccauit.*

IX. DONATISTAE Ecclesiam ex solis iustis constare volebant, atque inde deducebant, Ecclesiam visibilem periisse de orbe terrarum, & in sola Africa remansisse, vt Augustinus docet libro de vnitate Ecclesiæ, cap. 12. Iidem Catholicos crudelissimè trucidabant, oderant præcipuè Monachos & Episcopos, quos Pharisæos vocabant, & inprimis Episcopum Romanum, cuius sedem cathedram pestilentiæ appellabāt, altaria frangebant, Ecclesias spoliabant, sacros calices vendebant, Eucharistiam canibus dabant, sacrum Chrisma proiiciebant, vt patet ex Augustino, lib. 2. cōtra Petilianum, cap. 51. & 61. lib. 3. cap. 40. & epist. 163. & alibi. Idem ex Optato lib. 2. & 6. contra Parmenianum.

Eandem esse doctrinam & vitam Caluinistarum, certum est; nam Ecclesiam ex solis bonis constare, docet Caluinus, lib. 4. instit. cap. 1. §. 7. quod etiam docet artic. 7. Confessionis Augustanæ. Ecclesiam visibilem à multis seculis periisse, & nunc solùm esse in Septentrionalibus partibus, vbi ipsi sunt, docent omnes, & præcipuè Caluinus, lib. 4. instit. cap. 2. §. 2. Porrò nihil eorum, quæ blasphemè, vel crudeliter, vel sacrilegè dixerunt Donatistæ, vel egerunt in Catholicos, & Sacramenta, atque altaria, &c. omisisse Caluinistas, sed multò plura & maiora dixisse, & egisse, patet ex historia Surij, & ex libro, qui nuper prodiit, qui inscribitur; De furoribus Gallicis, & aliis auctoribus fide dignis.

X. ARIANI docebant, Filium Dei esse Patre minorem, vt est apud Epiphanium, hær. 69. Deinde, iidem Ariani nō recipiebāt vllo modo traditiones non scriptas, vt docet Maximinus Episcopus Arianorum apud Augustin. lib. 1. cap. 2. & vltimo contra Maximinū; quam hæresim postea

A imitati sunt multi alij, vt Nestorius, Dioscorus, Eutyches, vt habetur in VII. Synodo, act. I. Denique, iidem Ariani plura & maiora sacrilegia patrarunt in Sacramenta, Altaria, Sacerdotes, Monachos, Sanctimoniales, &c. quàm Donatistæ, vt patet ex Athanasio in Apologia pro fuga sua, Ruffino lib. II. hist. cap. 3. Theodoreto lib. 4. hist. cap. 19. & 20. & Victore Vticensi, lib. 2. & 3. de VVandalica persecutione.

Primvm errorem Arianorum apertè docent hoc tempore multi, qui Tritheitæ dicuntur, vt agnosci potest ex Prothesibus Valentini Gentilis. Quamuis autem Lutherus, Philippus, Caluinus, & similes habeant Arium pro hæretico, tamen negare non possunt, quin in suis scri-

B ptis huius erroris semina iecerint, vnde postea orti sunt isti noui Ariani, quos ipsimet impugnant, vt nos demonstrauimus in præfatione librorum de Christo. Deinde, Altervm errorem docent omnes huius temporis hæretici. Sectarij enim huius temporis omnes traditiones reiiciunt, vt patet ex Brentio in prolegomenis, Caluino lib. 4. instit. cap. 8. §. 8. & aliis. Porrò illa crudelia & sacrilega facinora Arianorum, si tantùm nomina mutentur, sunt illa ipsa, quæ Caluinistæ passim factitant.

XI. Aeriani hæretici, teste Epiphanio, hæres. 75. & Augustino lib. de hæres. cap. 33. tres errores docuerunt: *Orare*, inquit Augustinus, *vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta so-*

C *lenniter celebranda esse ieiunia, sed cùm quisq; voluerit ieiunandum, ne videatur esse sub lege.* Denique, presbyterium ab Episcopo nulla differentia debere discerni. Addit Epiphanius, eos è contrario consueuisse feria sexta, & in Quadragesima, ac præcipuè in hebdomada sancta vesci carnibus, & si quando ieiunare volebant, potiùs die Dominico, quàm alio die ieiunare solitos.

Eadem docent & faciunt Caluinistæ, & Lutherani ferè omnes. Caluinus instit. lib. 3. cap. 5. §. 6. 7. & sequentib. disputat ex professo contra orationem pro defunctis. Idem lib. 4. cap. 12. §. 20. disputat contra ieiunium Quadragesimæ, & superstitiosum vocat. Deniq; lib. 4. cap. 3. §. 8. inquit: *Episcoporum, ac Presbyterorum, Pastorum, ac Mini-*

D *strorum eadem functio & prouincia est.* Centvriatores Cent. 4. cap. 5. col. 401. cùm in aliorum hæreticorum erroribus numerandis soleant omittere eos, quos suos etiam esse agnoscūt, cùm ad Aërium venerunt, quia videbant hos tres errores tantùm, tanquam proprios Aërij, ab Epiphanio & Augustino annotatos fuisse, non potuerunt eos omittere: Itaq; posuerunt illos quidem, sed mox addiderūt, si nihil aliud sit, hos nō videri errores, sed contrarios potiùs. Fatentur igitur, has tres sententias sibi cum Aërio esse cōmunes, neq; negant, in antiqua Ecclesia pro dānatis hæresibus habitas esse. Ex quo sequitur, vt etiam Centuriatores, licet tum nondum nati, antiquæ Ecclesiæ hæretici fuerint.

XII. Iovinianvs, non posse peccare asseruit hominem post Baptismum, si verè baptizatus fuerit, id est, si reuera fidem & gratiam Dei acceperit; deinde ciborum delectum, & ieiunia non esse meritoria: præterea coniugium virginitati dignitate & merito æquari. Vnde etiam aliquot Sanctimoniales eius hortatu nupserūt. Item præmia beatorum esse paria. Denique, B. Mariam in partu carnis virginitatem amisisse: Ita referunt Hieronymus lib. I. & 2. cōtra Iouin. & Augustinus lib. de hæres. cap. 82.

Primvs horum errorum est etiam Caluini, lib. 3. instit. cap. 2. §. II. & 12. vbi dicit, veram fidem, quæ à gratia separari nequit opinione ipsius, semel habitam, nunquam amitti posse: & ideò non esse, nisi electorum.

Secvndvs eiusdem Caluini est lib. 4. cap. 12. §. 19. vbi arguit omnes veteres, quòd laudauerint ieiunium, quasi esset meritorium. Idē error Iouiniani habetur in Confessione Augusta. art. 24. & in locis Philippi, cap. De mortificatione.

Tertivs error est Martini Lutheri in epithalamio, vbi exponens cap. 7. primæ ad Corinth. quatuor comparationes facit. Prima est, castitatis cum Matrimonio absolutè, & sic fatetur castitatem esse nobilius donum. Secvnda, castitatis cum Matrimonio coram Deo, & sic dicit esse æqualia. Tertia, mulieris coniugatæ cum virgine, & ait: *Oportet admittamus mulierem coniugatam coram Deo præstare virginibus.* Qvarta, status coniugatorum cum statu religiosorum & Ecclesiasticorum profitentium cœlibatum; & dicit, statum coniugatorum ex natura sua esse spiritualem, diuinum, cœlestem, & quasi aurum: statum verò cœlibum esse secularem, terrenum, & quasi lutum. Similia habet Confessio Augustana, artic. 23. & Caluinus lib. 4. instit. cap. 13. §. 3. & sequentibus. De his duobus erroribus Centuriatores, Cent. 4. cap. 5. col. 381. dicunt, perperam reprehendi Iouinianum à Hieronymo & Augustino, cùm ipsi potiùs, si cōtrarium senserunt, fuerint hæretici.

Qvartvs error Buceri ac Molinæi est. Hic enim, Bucero auctore, in tertia vnionis Euangelicæ parte affirmat, Iesvm nascentem adaperuisse vuluam B. Mariae.

Qvintvs est Lutheri in sermone de natali B. Mariae, & in commentario primæ epistolę Petri, vbi dicit, omnes Christianos esse ęquè sanctos ac iustos, atq; est mater Dei: Ex quo sine dubio sequitur, fore omnes æquè beatos.

XIII. Vigilantivs multa etiam docuit. Primò, Sanctorum reliquias non esse venerandas. Secundò, orationes mortuorum pro aliis non exaudiri; ex quo sequitur, frustrà Sanctos inuocari. Tertiò, Ecclesiasticos debere esse vxoratos. Quartò, non expedire relinquere omnia, & dare pauperibus, & ad religionē, relicto seculo, properare: Ita refert Hieronymus in libro contra Vigilantium.

Eadem

Eadem omnia docent nunc sectarij. LVTHERVS in sermone de sancta cruce dicit, reliquias Sanctorum esse fidelium seductionem, & ideò sub terram penitus condi debere; & in libro de abroganda Missa, parte 3. affirmat, non maiorem esse Deo curam de sancto sepulcro Domini, quàm de bobus, de quibus Apostolus ait: *Nunquid Deo est cura de bobus?* Idem Lutherus libro de Eucharistia ad VValdenses dicit, stultam & pernitiosam esse Sanctorum inuocationem. Idem in epithalamio dicit, Matrimonium iure diuino esse præceptum omnibus, etiam Ecclesiasticis & Monachis, qui non sentiunt se habere donum continentiæ. Vocat autem ipse donum continentiæ, non gratiam, qua non consentimus tentationibus carnalibus, sed qua non tentamur, qualem ferè nulli habent. Denique, idem ferè in libro de votis monasticis ex professo dehortatur à religione, & solùm permittit, vt fœminæ LX. annorum, & viri LXXX. vel XC. annorum in monasteriis maneant. Eadem docet Confessio Augustana; nam contra Sanctorum inuocationes, agit artic. 21. contra Clericorum continentiam & Monachorum, articulo 23.

Similiter CALVINVS contra inuocationem Sanctorum agit, lib.3.instit.cap.20.§.21. vbi etiã dicit, Papistas in suis Litaniis, Hymnis & Prosis, in quibus Sanctis mortuis nihil non tribuunt, nullam Christi mentionem facere, quod est mẽdacium crassissimum. Contra reliquiarum visitationem agit, lib.4.cap.13.§.7.& in libro, quem inscripsit, Admonitionem de reliquiis; & reipsa Caluinistæ combusserunt, & in flammam proiecerunt corpora Sanctorum Irenæi, Martini, Hilarij, Bonauenturæ, &c. Contra cœlibatum Clericorum, & Monachorum professionẽ, disputat Caluinus lib.4.cap.12.& 13.totis capitibus. DENIQVE Centuriatores nõ voluerunt numerare Vigilantium inter hæreticos, sed scribunt de eo Centur.4.cap.8. col. 602. vbi dicunt fuisse contentionẽ inter duos sanctos Presbyteros, id est, Vigilantium & Hieronymum de reliquiis, inuocatione Sanctorum, &c. sed Hieronymum clamoribus tantùm egisse, Vigilantium autem solidis rationibus: vbi etiam impudentissimè censuram quandam Erasmi in librum Hieronymi contra Vigilãtium tribuunt Gregorio, quasi Gregorius desiderasset in Hieronymo modestiam. Sed de his aliàs.

XIV. PELAGIANI duo inter alia docebãt. Primò, non esse in hominibus peccatum originale, & præcipuè in filiis fidelium; ita refert Augustinus lib.6.cõtra Iulianum, cap.2. & 3. & lib. 4.ad Bonifacium, cap.2.& 4. Secũdò, per quodlibet peccatum, quamuis leuissimum, perdi iustitiam, ac proinde omne peccatũ esse mortale. Ita refert D. Hieronymus lib.2.contra Pelagianos. Primum horũ disertè docent Zwinglius in libro de Baptismo, Martinus Bucerus in cap.3. Matthæi, & Caluinus lib.4.instit.ca.15. §.20. nisi quòd Zvvinglius negat simpliciter peccatũ originale in quolibet homine, & tantùm vult miserias quasdã per Adamum nos contraxisse; Bucerus autẽ & Caluinus, solùm in filiis fidelium negant peccatum originale, quos dicunt Sanctos nasci; & saluari etiam sine Baptismo. Errorẽ alterum docent omnes sectarij. Lutherus assert.art. 32. Philippus in locis, cap. De discrimine peccati mortalis & venialis, Caluinus lib.2.instit.cap.8. §.58. & lib.3. cap.4. §.28. & ceteri omnes omne peccatum natura sua volunt esse mortale.

XV. NESTORIANI docuerunt, in Christo duas esse personas, & duas naturas; ita Theodoretus lib. 4. de hæret. fabulis. iidem omnes veteres contemnebant, teste Vincentio Lyrinensi, id quod egregiè præstat Lutherus, Caluinus, & alij omnes; errorem autem præcipuum Nestorij docet hoc tempore Theodorus BEZA siue ex ignorantia, siue ex malitia, qui in libro de hypostatica duarũ in Christo naturarum vnione, dicit, se duas vniones hypostaticas in Christo ponere, vnã animæ cum carne, alteram diuinitatis cum humanitate.

XVI. Eodem tempore fuerunt aliqui, nescio an etiam ipsi Nestoriani essent, qui docuerunt, in Eucharistia nõ manere corpus Christi, si seruetur in alteram diem, quos Cyrillus in epistola ad Calosirium Episcopum insanire dicit. Hunc errorem rursum excogitauit Bucerus, docens, in Eucharistia non esse Christi corpus, nisi quando sumitur. Vide Cochlæum tractat.8.lib. 3. Miscellaneorum. Idem postea docuit Philippus Melanchthon in locis, cap. De cœna Domini, & Caluinus lib.4.instit.cap.17. §.39.

XVII. EVTYCHIANI docuerunt, vnam esse in Christo naturam, sicut vnam personam; ita refert Theodoretus lib.4.de hær.fabulis. Eandem hoc tempore multi instaurarunt. Inprimis Gaspar Svvenckfeldius in libro de diuina Maiestate humanitatis Christi, asserit, post ascensionem Christi humanam eius naturam cõuersam esse in diuinam, & iam esse verum Deum, non creaturam. Idem, vel aliquid aliquãto peius videtur sensisse Brentius, qui in sermone de ascensione Domini docet, Christi humanitatem ab ipsa incarnatione semper fuisse vbique. Idem docet Iacobus Smidelinus in disputatione Tubingensi, cap.34. de qua re vide libros nostros de Christo.

XVIII. XENAIAS Persa primus palàm asseruit, Christi & Sanctorum imagines non esse venerandas: testis Nicephorus, lib.16.cap.27. Idem nunc Caluinus lib.1.instit.cap.11.toto, vbi etiam §.7. non vult vllo modo erigi signum crucis, in quo se fratrem Diaboli ostendit, nisi quod Diabolum ipsum impietate vincit. Diabolus enĩ crucem execratur, quia timet, & timẽdo honorat; Caluinus execratur, quia despicit atque irridet. Ibi etiam §.13. dicit, primis quingentis

annis

annis nullas fuisse imagines in templis Christianorum, quod est insigne mendacium, etiam ipso Caluino teste; nam in præfatione institut. dicit, Epiphanium in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum scribere, se in templo vidisse imaginẽ Christi, aut nescio cuius Sancti pendere: Et preterea Lactantius in carmine ad crucifixum; Basilius in oratione in Barlaam, circa finem; Nyssenus oratione in Theodorum, non procul ab initio; Paulinus in vita Felicis; Prudẽtius de sancto Casſiano; Euodius lib. 2. de miraculis S. Stephani; Athanasius ad Antiochum, quæst. 16. docent, suo tempore imagines Sanctorum fuisse in templis: istos autem omnes vixisse ante mille & centum annos, notisſimum est. Adde, quod Nicephorus lib. 14. cap. 2. dicit, imaginem beatæ MARIAE à sancto Luca depictam, positam fuisse in templo, quod Pulcheria soror Theodosij Constantinopoli exstruxit in honorem beatæ Virginis.

XIX. LAMPETIANI docuerunt, Monasteria debere esse libera, id est, sine votis perpetuis; ita refert Damascenus libro de centum hæresibus, circa finem. Idem hoc tempore Lutherus, qui in libro de votis monasticis dicit, non posse voueri piè in Monasteriis, nisi hac forma; Voueo castitatem, paupertatem, & obedientiam vsque ad mortem, liberè, id est, vt mutare posſim, quando volo.

XX. Quorundam, qui negabant, Eucharistiam verè esse carnem Christi, & tantùm esse volebant figuram, seu imaginem corporis Christi; ita refertur in VII. Synodo, act. 6. tomo 3. & longè antea ex Ignatio idem refert Theodoretus in Dialogo, qui dicitur Impatibilis. Hanc hæresim docent hoc tempore Zvvinglius in lib. de verbis cœnæ Domini, & Caluinus lib. 4. instit. cap. 17. §. 12.

Habemus hactenus viginti Hæresiarcharum hæreses, quæ damnatæ sunt ab Ecclesia, quæ fuit primis DCC. annis, quas hæreses cùm nos pro hæresibus, aduersarij nostri pro articulis fidei habeant, sequitur nostram doctrinam conspirare cum doctrina antiquæ Ecclesiæ; Aduersariorum autem cum hæresibus antiquis.

CAPVT DECIMVM.

NOTA *septima.*

SEPTIMA NOTA est VNIO membrorum inter se, & cum capite; nam Ecclesiam esse vnum corpus, vnam sponsam, vnum ouile, pasſim Scripturæ docent, ad Roman. 12. Cantic. 6. Ioan. 10. & in Symbolo Cõstantinopolitano, dicimus vnã Ecclesiam. Præcipua autem vnitas corporis cõsistit in coniunctione membrorum cum capite, & inter se. De vtraque vnione dicendum est, & primùm de prima; sed quoniam de capite Ecclesiæ, qui est Romanus Põtifex, alibi disseruimus, hìc solùm, aliquot in medium allatis testimoniis Patrum, ostendemus, apud veteres semper fuisse habitam pro nota veræ Ecclesiæ coniunctionem cum Romano Pontifice.

A

IRENAEVS lib. 3. cap. 3. apertè dicit, ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse esse omnem conuenire Ecclesiam, id est, eos, qui vndique sunt fideles. CYPRIANVS lib. 1. epist. 3. *Post ista*, inquit, *adhuc insuper Pseudoëpiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram atq; Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare, eos esse Romanos, ad quos perfidia habere non posſit accessum.* Et lib. 4. epist. 8. de cathedra Romani Pontificis loquens: *Scimus*, inquit, *hortatos nos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ matricem & radicem agnoscerent, & tenerent.* AMBROSIVS in oratione de obitu Satyri: *Rogauit*, inquit, *si cum Episcopis Catholicis, id est, si cum Ecclesia Romana consentiret.*

B

HIERONYMVS in epistola ad Damasum de hypostasis nomine: *Hîc*, inquit, *in tres partes scissa Ecclesia, me ad se rapere festinat, ego interim clamito; Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt. Possem credere, si hoc vnus assereret; nunc aut duo mentiuntur, aut omnes.* Et in epistola superiori: *Ego*, inquit, *Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior; super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus est: si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicunque tecum non colligit, spargit; id est, qui Christi non est, Antichristi est.* Et in epitaphio Marcellæ scribit, S. Athanasium & eius successorem Petrum, Alexandrinos Episcopos, persequutionem Arianæ hæreseos declinantes, tanquam ad tutisſimum suæ communionis portum, Romam confugisse.

C

OPTATVS lib. 2. contra Parmen. à principio per aliquas paginas, docet, veræ Ecclesiæ dotem primam, & præcipuam esse cathedram Petri, quæ Romæ est, & inde probat, Donatistas non pertinere ad Ecclesiam veram, quia non essent coniuncti cum Syricio, qui tunc sedebat in cathedra Petri.

D

AVGVSTINVS in epist. 162. loquens de Ceciliano Episcopo: *Qui*, inquit, *posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cùm se videret Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, per communicatorias literas esse coniunctum.* Et in Psalm. contra partem Donati: *Venite fratres, si vultis, vt inseramini in vite: dolor est, cùm vos videamus præcisos ita iacere: numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, in ordine illo Patrum quis, cui successerit, videte: Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* LEO epistol. 87. ad Episcopos Viennensis prouinciæ: *Prædicationis*, inquit, *Euangelij Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatisſimo Petro Apostolorum omnium sum-*

mo, principaliter collocaret, vt ab ipso quodam capite dona sua, velut in corpus omne diffunderet, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere.

His adde experientiam; videmus enim omnes illas Ecclesias, quæ ab isto capite se diuiserunt, tanquam ramos præcisos à radice, continuò aruisse. Certè Ecclesiæ Asiaticæ & Africanæ, quæ quondam ita florebant, vt numerosissima Concilia celebrarent, & semper haberent multos homines, vel doctrina, vel sanctitate, vel vtroq; Dei munere clarissimos: ab eo tempore, quo à Romana Ecclesia schisma fecerunt, nulla Concilia celebrarũt, nullos habuerũt homines fama sanctitatis, aut doctrinæ toti orbi notos, & nunc in summa ignoratione versantur.

Veniamus nunc ad consensionem membrorum inter se. Certum est, Concordiam esse signum Regni Dei, quod stare debet in æternum; Discordiam autẽ, Regni Diaboli, quod tandem ruere debet. Vnde Matth. 12. *Omne Regnum in seipsum diuisum, desolabitur.* Et 1. Cor. 14. *Non est dissensionis Deus, sed pacis.* Et D. August. lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 52. dicit, Diabolum cupiuisse per hæreticos efficere, vt in Ecclesia Christi essent liberæ dissensiones, quomodo erant in Academiis Philosophorum: vt sicut illæ per multas diuisiones tandem intereunt, & ab inuicem consumuntur, ita fieret in Ecclesia.

Iam ex hac nota clarissimum est, nostram Ecclesiam solam esse veram Dei Ecclesiam: siquidẽ in nostra Ecclesia inprimis oẽs Scriptores sacri mirificè inter se consentiunt, licet fuerint homines diuersi, & in locis, temporibus, ac linguis diuersis scripserint: quod pro re planè diuina B. August. obseruat lib. 18. ciuit. Dei, ca. 41. deinde omnia legitimorum Conciliorum & Pōtificum decreta etiam in omnibus dogmatibus inter se cōueniunt, licet edita sint à diuersis hominibus, diuersis locis, temporibus, occasionibus, & cōtra diuersissimas, immò sæpe cōtrarias hæreses. quod est apertum signum vnius & eiusdem Spiritus sancti, hanc Ecclesiam gubernantis. Hoc autem esse verum, ostendit diligentia hæreticorum, qui licet omnia diligenter euoluerint, tamen non inuenerunt quidquam vllius momenti, quod reprehendere possent; vt in disputatione de Conciliis ostendimus.

Denique, nũc omnes Catholici toto orbe dispersi de omnibus dogmatibus fidei sentiunt idẽ; nec possunt aliter sentire, cùm omnes subiiciant sensum suum sensui vnius, & eiusdem summi Pastoris ex cathedra Petri cum consilio aliorum pastorum Ecclesiam dirigentis.

Quod autem nulla vnquam fuerit secta Gentilium, vel Hæreticorum, in qua talis consensio esset; facilè potest ostendi. Ac primum de Paganorum sectis, docet Augustinus serm. 11. de verbis Domini, ad eãdem religionem apud eos Iunonem, & Herculem, aliosque Deos inter se dis-

A sidentes, & etiam belligerantes pertinuisse. De Philosophis notũ est omnibus adeò, vt Basilius orat. 1. de opere sex dierum dicat, nō esse opus, vt nos pugnemus contra Philosophos, cùm illi mutuis dissensionibus sufficiant ad suam ipsorum doctrinam euertendam; de quo etiam vide Theodoretum libro de fide, & Augustinum lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 41.

Eundem fuisse morem omnium hæreticorum, certissimum est; nam Irenæus lib. 1. cap. 21. & sequentibus docet, hæresim Simonis primi hæresiarchæ mox diuisam, & inde natas esse sectas Menandrianorum, Basilidianorum, Saturninianorum, &c. Item lib. 1. cap. 5. scribit de

B Valentinianis, quòd cùm essent plurimi, vix duo, aut tres inter se conueniebant in omnibus dogmatibus. De Donatistis scribit Augustinus lib. 1. de Baptismo, cap. 6. hæresim Donatistarum in multa minutissima frusta concisam fuisse suo tempore.

Marcionitas mox diuisos fuisse, & inde natos Lucianistas, Appellianos, & Seuerianos docet Epiphanius lib. 1. tomo 3. contra hæreses. Montanistas diuisos esse in Pepuzianos, Artotyritas, Phrygastas, &c. scribit Epiphanius lib. 2. tomo 1. Manichæos quoq; in sectas diuisas testatur Augustinus lib. de hæres. cap. 46. Messalianos autem diuisos in Martyrianos, Sathanianos, Entusiastas, docent Epiphanius hæres. 80. & Theo-

C doretus lib. 4. de hæret. fab. Ariani mox diuisi sunt in Acacianos, Macedonianos, Eunomianos, vt patet ex Ruffino, lib. 10. hist. cap. 25. iidẽ etiam Ariani singulis ferè annis fidem mutabãt, vt scribit Hilarius in vtroque libro ad Constantium. Pari ratione Eutychiani ita diuisi fuerunt, vt omnes ferè sectæ, quæ postea exstiterũt in Oriente, sint proles Eutychianorum, vt patet ex Euagrio, lib. 3. & 4. hist. & ex Damasceno libro de centum hæresibus.

Deniq; nostro tempore constat ex Friderico Staphylo in libello de Concordia discipulorum Lutheri, Lutheranos vixdum natos, diuidi cœpisse in Anabaptistas, Confessionistas, & Sacramentarios; & rursum singulas sectas in a-

D lias & alias vsque ad 34. & hoc quidem tempore Staphyli; nunc autem numerantur ferè 100. diuersissimæ sectæ ab vno Luthero prodeuntes. id quod fit magna prouidentia Dei; nam hoc modo hæreses seipsas consumunt; diuisio enim earum non est Mathematica, quæ procedit in infinitum. Vnde Isaiæ 19. dicitur: *Concurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios.* Et Hilarius lib. 7. de Trinitate: *Bellum hæreticorum,* inquit, *pax est Ecclesiæ.*

Adde, quòd iidem etiam auctores hæretici secum non consentiunt, quæ est certissima nota falsæ doctrinæ, vt ipsemet Lvthervs ait in lib. de votis monasticis: *Mendacia,* inquit, *certius dignoscere non potes, nisi quando sibimetipsis contraria sunt. A Deo enim ita ordinatum est, vt impij semper seipsos*

confun-

confundant, & quòd mendacia non consonent, sed semper contra semetipsa testentur. PORRO Lutheri contradictiones innumeras collegit Ioannes Cochlæus in Septicipite, vbi ad finem adiecit 36. varias sententias vnius Lutheri de vno articulo, id est, de communione sub vtraque specie. Confessionem quoq; Augustanam, quam omnes pro sacrosancta habent, ita immutarunt, & variè ediderunt, vt nesciant ipsi, quæ sit vera Confessio Augustana: de qua re consule Harmoniam Andreæ Fabritij Leodij, vbi videbis præter cetera editionem anni XXX. & editionem anni XL. quarum vna duplo est maior altera.

SED ad hoc argumentum aduersarij respondent vt possunt. CALVINVS inprimis in præfatione Institut. dicit, non esse mirum si ex religione sua mox oriantur diuisiones, & sectæ contrariæ; nam id accidit etiam Ecclesiæ Apostolorum; ex ea enim prodierunt Simoniani, Nicolaitæ, &c. semper enim Diabolus, vbi videt bonum semen seminari, accedit, & superseminat zizania. DEINDE, idem Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 14. dicit, ex hac nota colligi, non esse apud nos verã Ecclesiam; nam tot sunt apud nos schismaticorum conuenticula, & diuisiones, quot sunt monasteria: olim enim Monachi viuebant quidem separati ab aliis, sed non percipiebant Sacramenta separatim, immò concurrebant ad Ecclesias ordinariorum ministrorum, & ibi cum reliqua plebe sacris intererant; nunc autem singula monasteria sibi priuatum altare erexerunt, & Sacramenta percipiunt separati à populo Christiano, quod etiam nominibus testãtur, cùm alij Benedictini, alij Franciscani, alij Dominicani dicantur. TERTIO addunt alij, plures apud nos esse sectas Thomistarum, Scotistarum, & similium, quàm apud illos.

RESPONDEO ad primum, hoc esse discrimẽ inter diuisionem hęreticorum ab Ecclesia, & diuisionem ab aliqua hęresi, quòd in Eccclesia Catholica inuenitur certa regula componẽdarum controuersiarũ, id est, sententia summi Pastoris, vel Concilij plenarij, & ideò non oritur ex doctrina Ecclesiæ dissensio, sed ex sola malitia Diaboli. PRAETEREA vndecunq; oriatur, mox dãnatur, & eiecto hæretico scissura resarcitur, nec vlterius in ipsa Ecclesia progreditur. At apud hæreticos non est vlla regula finiendarum controuersiarum. Quisq; enim se præponit aliis, & quisq; vult esse iudex aliorum, & inde fit, vt ordinariè quælibet noua hæresis statim pariat alias, & alias, donec per multas diuisiones consumatur, ita vt miraculum videatur, si aliqua hæresis diutius duret. ITAQVE Ecclesiæ doctrina per se gignit vnionem, & coniunctionẽ animorum; hæresis verò per se, & ex propria sua natura diuisiones, & schismata germinat. Cùm ergo videamus more aliarum hæresum, sectam Lutheranam mox diuisam fuisse in tam multas alias sectas, & quotidie magis, & magis diuidi, nec sperari ab illis vllum finem diuisionum, meritò iudicamus eos hæreticos, & tandem penitus interiturum nomen Lutheranum.

Ad SECVNDVM argumẽtum dico, inprimis esse mendacium Caluini, quòd antiqui Monachi non habuerint proprium altare, sed acceperint Sacramenta in Ecclesiis ordinariorũ parochorum; nam Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolym. testatur, se in Monasterio S. Hieronymi ordinasse Presbyterum Paulinianum, qui in ipso Monasterio Sacramenta conficeret ceteris Monachis; quia S. Hieronymus præ humilitate nimia non audebat sacrificia altaris offerre. Item Cassianus collatione 18. quæ est Abbatis Pyamonis, cap. 15. narrat in ipsa eremo habuisse Monachos suos Presbyteros, etiam Monachos, qui Sacramenta ceteris ministrabant. Augustinus libro 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & 33. docet non solùm in solitudine, sed etiam in vrbibus, vt Mediolani, & Romæ habuisse Monachos in suis cœnobiis præpositũ Presbyterum, qui sine dubio ideò Presbyter erat, vt in cœnobio Sacramenta conficeret, & non cogerentur Monachi egredi è Monasteriis, vt irẽt ad Ecclesias. Denique Ioannes Damascenus in historia de Barlaam & Iosaphat scribit, Barlaam eremitam in sua cella sacrificiũ Missæ celebrasse, præsente solùm ministro suo Iosaphat.

Dico SECVNDO, schismaticum non fieri vllum propter diuersum altare materialiter, sed formaliter, alioqui omnes parochi essent schismatici, quia habent diuersa altaria in eadem ciuitate: & omnes Episcopi essent schismatici, quia habent altaria diuersa in ciuitatibus diuersis. Soli igitur illi schismatici sunt, qui ita erigũt altare proprium, vt altare aliorum profanum censeant. Denique Monachos huius temporis nõ esse schismaticos ex eo perspicuum est, quòd parent vni summo Põtifici, ordinantur Presbyteri ab Episcopis ordinariis, deniq; frequentãtur à populis. Porrò nomina illa, Benedictinorum, Franciscanorum, Dominicanorum desumpta sunt non ab auctore doctrinæ, sed ab institutore seuerioris disciplinæ, vt notum est.

Ad TERTIVM dico, Thomistas & Scotistas non dissentire, nisi in iis rebus, quæ ad fidem nõ pertinent, vt B. Augustinus dicit de dissensionibus Doctorum sui temporis lib. 1. contra Iulianum, & præterea semper subiiciunt se, & sua Ecclesiæ definitioni omnes Catholici. Proinde etsi verbis interdum pugnare videantur, re tamen ipsa in rebus fidei omnes conueniunt, cùm omnes id vnum credere se profiteantur, quod in Ecclesia Catholica Romana credendum esse iudicatum fuerit.

At hæretici de rebus fidei præcipuis dissentiunt, & vnus habet alium pro hæretico, & tamẽ eundem Lutherum patrem agnoscunt. de quo vide Hosium, lib. 1. contra Brentium, & Canisium in præfatione librorum Vegæ Coloniæ excusorum.

cusorum. neq; id aduersarij inficiari vlla ratione possunt: Siquidem primò non negant, Anabaptistas hæreticos esse Lutheranis & Zvvinglianis, & contrà; & tamen ex eodẽ Luthero omnes prodierunt: deinde Zvvingliani sunt hæretici Lutheranis ceteris, vt patet ex testamẽto Brentij, & multis Lutheri libris; at Zvvingliani, & Caluinistæ non audent Lutherum execrari, & tamẽ in rebus grauissimis ab eo dissentiunt, vt patet ex libris Caluini, Bezæ, Martyris, de cœna Domini, & de loco corporis Christi.

Rursus inter Confessionistas Lutheranos, rigidi, & molles grauissimè contendunt. id apparet ex libris Ioannis VVigandi, & Illyrici cõtra Georgium Maiorem, & Philippum Melãchthonem, & horum contra illos. Centuriatores in præfatione 5. Centuriæ de se sic aiunt: *Etsi sunt aliqui adhuc Doctores Ecclesiæ Dei in variis locis dispersi, tamen ij non tantùm à filiis huius seculi, quibus hoc solenne est, sed etiam à propriis synergis, & confratribus irridentur, molestantur, affliguntur, debilitantur, & franguntur, dum eos stoicos, & seditiosos proclamant: dum seditionis, & hæresium crimina eis impingunt.*

Ioannes VVIGANDVS in libro de erroribus Georgij Maioris: *Tu*, inquit, *Georgi, es ille vir, qui turbat Israël, non nos, qui te monemus de fœdis erroribus pugnantibus cum verbo Dei: nam tu ista zizania & tetros errores, in Ecclesia Dei libris editis, longè, lateq́; disseminas, ac plantas. Nos verò Ecclesiam Dei hortamur, vt in vera, & semel agnita, atque accepta puritate doctrinæ à Deo per salutare organum Lutherum perstet.* Et infrà: *Non sunt lana, neq; linum, de quibus hîc disceptatur, sed de grauissimis doctrinæ Christianæ capitibus, quæ à Maiore, & aliis fœdè deprauantur.* Et infrà post quartum errorem: *Maior*, inquit, *ingenti audacia gloriatur, se ne pilum quidem de doctrina Lutheri discessisse, & interim totam Lutheri doctrinam de seruo arbitrio, reprobæ menti & Diabolo in cathedra Lutheri sedens attribuit.* Et infrà post septimum errorem: *Hos perniciosos errores*, inquit, *Maioris, vir Dei Lutherus tum in scriptis suis, tum disputationibus publicè refutauit, & explosit.*

Præterea inter ipsos rigidos quæstio grauissima orta est de peccato originis; nam Illyricus contendit peccatum originis esse substantiam, & contrariam sententiam vocat spectra Pelagiana. Contra verò Ioannes VVigandus, Tilmannus Heshusius, & alij scribunt contra Illyricum, vt contra manifestum Manichæum. Certè Heshusius initio antidoti contra Illyricum, docet istam quæstionem ad fundamenta fidei pertinere.

Denique ex eadem prouincia Saxonia, intra decem annos prodierunt contradictoriæ sententiæ publico nomine editæ, de re omnium grauissima. Nam in Synodo Dresdendi anno M. D. LXXI. celebrata communi consensu exploserunt sententiam Brentij, Illyrici, & aliorum de persona Christi, & tamen illam ipsam sententiam à se damnatam, anno M. D. LXXX. in libro Concordiæ publicè receperunt, & tam Synodus, quàm Concordia VVittembergæ impressa sunt, & eiusdem Principis auctoritatem præ se ferunt.

CAPVT XI.

Nota octaua.

OCTAVA NOTA est SANCTITAS doctrinæ. Vera enim Ecclesia non solùm est Catholica, Apostolica, vna, sed etiam sancta, vt habet Symbolum Constantinopolitanum: Constat autem sanctam dici Ecclesiam, quia professio eius est sancta, nihil continens falsum quoad fidei doctrinam, nihil iniustum quoad doctrinam morum. vnde in Psalm. 18. appellatur lex Domini immaculata, testimonium fidele, præceptum Domini lucidum. Ex hac nota euidenter ostenditur nullam esse veram Ecclesiam, nisi nostrã; nulla enim est secta vel Paganorum, vel Philosophorum, vel Iudæorum, vel Turcarum, vel Hæreticorum, quæ non contineat aliquos exploratos errores, & rectę rationi manifestè contrarios.

De PAGANIS multorum Deorum cultoribus ostendit quàm absurda, ac turpia senserint Minutius Felix in Octauio, Arnobius lib. 4. 5. 6. & 7. contra Gentes. & Augustinus lib. 7. de ciuitate Dei, per totum, nec vllus de hac re hoc tẽpore dubitat.

De PHILOSOPHIS antiquis idem docet Theodoretus in libro de legibus, qui est nonus ad Græcos, vbi docet, Lycurgi legibus permitti adulteria: legibus Persarum, permitti incestas nuptias cum matribus, filiabus, sororibus: legibus Massagetarum, morituros & senes à propinquis deuorari: legibus Tibarenorum, deiici senes ex altis turribus: legibus Hircanorũ, proiici cadauera hominum canibus: legibus Scytharum, cum mortuis sepeliri viuos, qui ab eis dilecti fuerant: legibus Platonis, quæ visæ sunt omnium optimæ, horrenda vitia præscribi, vel laudari, vt communionem vxorum, nefandam libidinem, extinctionem cõceptuum, cædes infantium, & similia.

De MAHVMETANIS idem patet ex Alcorano; nam cap. 2. docet omnes saluari in suis legibus, si eas seruent, Iudæos, Christianos, Turcas, cap. 5. 28. 47. 48. & aliis passim docet beatitudinem futuræ vitæ consistere in cibo, & potu, & vxorum multitudine, nec vnquam in toto Alcorano mentio fit actionum spiritualium visionis, vel amoris Dei, cap. 43. dicit Deum, & Angelos orare pro Mahumeto: similia abdurdissima passim leguntur in Alcorano.

De IVDAEIS, qui post Christi aduentum scripserunt, manifestum est ex libris ipsorum; nam inprimis in doctrina Talmud, quæ est ipsorum verbum Dei non scriptum, inueniuntur innumerabiles errores, de quibus vide Sixtum Se-

nensem,

nensem, lib. 2. bibliothecæ sanctæ. R. Salomon, quem Iudęi maximi faciunt, in comment. cap. 2. Genes. in illud: *Hoc nunc os ex ossibus meis*; dicit Adamum cum omnibus bestiis, & feris carnaliter cōgressum, nec potuisse libidinem explere quousque ad Euæ amplexus peruenit. Idem in cap. 28. Numer. in illud: *In Kalendis autem offeretis holocaustum Domino.* Ipse legit holocaustum Domini, & dicit præceptum esse offerri holocaustum in die nouilunij pro peccato Dei, quod commisit cùm diminuit lumen lunæ. quam fabulam narrat idem R. Salomon in caput 1. Genes. in illud: *Duo luminaria magna*; Idem in caput 4. Deuteron. in illud: *Creauit Deus hominem*, dicit Adamum fuisse tam procerum, vt capite cœlum tāgeret, dum esset in terra: similia passim occurrunt in libris Iudæorum.

De HÆRETICIS antiquis idem ostendi potest; nulla enim ferè fuit hæresis, quæ non habuerit manifestos errores. GNOSTICI inter alia frequentari debere docebant scortationes, & luxuriam omnem exerceri, tamen vitari conceptum, & si conceptus casu sequebatur, extrahebant de vtero prægnantis, & contusum in mortario, ac melle & pipere conditum deuorabant, & hoc modo magnum Pascha se celebrare dicebant: Ita refert Epiphanius hæresi 26.

CARPOCRATIANI docebant, teneri vnumquemque ad omnia genera scelerum perpetranda, & si cùm moriebantur, non patrauerant omnia, dicebant animas remitti ad corpora, idque toties, donec implerent scelerum mensuram, & hoc modo exponebant illud Euangelij; Non exies inde, donec reddideris nouissimum quadrantem: Ita Epiphanius refert, hæres. 27.

MONTANISTAE sacrificium efficiebant ex sanguine anniculi infantis, quem minutis vulneribus æreis aciculis totum exprimebant incredibili crudelitate: Testis est Augustinus, hæres. 26.

MANICHÆI docebant, ęquale peccatum esse præcidere folium de arbore, atque hominem interficere: iidem asserebāt partes diuinæ essentiæ teneri captiuas à principibus tenebrarum, & ex iis aliquas liberari, alias in æternum damnandas: Augustinus hæres. 46.

DONATISTAE, vt seipsos martyres facerent, de montibus ipsi se præcipitabāt, vel aquis præfocabant, vel in ignem coniiciebant, vel mortem minabantur, & inferebant iis, qui eos occidere nollent: Testes Augustinus, epistol. 50. & Theodoretus, li. 4. de hæret. fabulis: eius generis infinita adduci possent.

Sectarij nostri temporis docent, omnem hominem iustificari sola fide speciali, qua quisque certò credit, se propter Christum coram Deo esse iustum, quod cum quolibet paradoxo comparari potest, non enim est id supra, vel præter rationem, sed planè contra omnem rationem. Quæro enim, incipio credere me esse iustum, vel sum iustus, vel iniustus; si iustus, igitur iustificor per fidem illam quæ est posterior mea iustitia; si iniustus, ergo ista fides est falsa, ergo non est fides diuina iustificans, nisi dicamus, homines iustificari per mendacium.

Pręterea Lutherani omnes, maximè spiritum precum, & inuocationem extollunt, & tamen hæc fides tollit orationem Dominicam; nam si certò credo, me nullum habere peccatum, mentior, si cum hac fide dico, dimitte nobis debita nostra: præterea Caluinistæ Anabaptistas omninò damnant, nec censent posse eos iustificari, nec saluari, nisi conuertantur ab erroribus suis, & tamen sciunt Anabaptistas certò credere se esse iustos, ergo coguntur dicere eos simul & iustos, & non iustos esse.

Præter hoc dogma commune, singuli habent sua propria dogmata, plena manifestæ absurditatis: Anabaptistæ præter alia multa habent nocturna conuenticula, in quibus nuptias caninas exercent, vt colligitur ex articulis eorum, quos Ioannes Cochlæus refutauit, & apertè etiā propriis sororibus iunguntur. Artic. 11. Anabaptistarum est, nemo debet publicè prędicare; artic. 17. post sermonem fiat adhortatio, vt crescant, & multiplicentur; artic. 19. licet fratri germanam sororem in vxorem accipere.

LVTHERANI habent quasi proprium errorem illum manifestissimū, quòd infantes, dum baptizantur, vtantur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, quod in Synodo VVittembergensi anno M. D. XXXVI. publicè definierunt; quod tamen apertè repugnat veritati, vt Augustinus epist. 57. ad Dardanum scribat, iniuriam facere humanis sensibus, qui hoc dicunt: Quomodo enim credibile est infantem, qui plorat, & reluctatur quantum potest, dum abluitur, intelligere, quid agatur? Porrò CALVINISTAE habent tanquam propriam sententiam illam, non modò pietati, sed etiam rationi apertissimè repugnantem, quòd omnia absoluta necessitate eueniant, quodque Deus sit caussa peccatorum, à qua Lutherani penę omnes iam discesserunt.

AT Ecclesia nostra Catholica nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etsi multa supra rationem: Proinde sola est absolutè sancta, eiq; soli conuenit, quod in Symbolo dicimus: *Credo sanctā Ecclesiam*; Quam rem ostenderunt aduersus Paganos, Iustinus in vtraque Apologia: Tertullianus in Apologet. capite 36. & sequentibus, Ambrosius lib. 1. 2. & 3. contra Gentes: Minutius Felix in Octauio: Augustinus in libris de ciuitate Dei: Contra Paganos autem & hæreticos omnes, idem ostendit accuratissimè beatus Thomas in libris contra Gentes.

Concludamus igitur cum sancto Augustino

lib. 2. de ciuit. Dei, cap. 28. *Nihil in Christianis Ecclesiis turpe, & flagitiosum spectandum, imitandumq́, proponitur, vbi veri Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur.* Et lib. 22. cap. 7. *Persuadebatur veritas noua consuetudini, sed non contraria rationi.*

CAPVT XII.

Nota nona.

Nona Nota est Efficacia doctrinæ; sola enim vera Ecclesia habet doctrinam, non solùm immaculatam, sed etiam conuertentem animas, vt dicitur Psalm. 18. & sermonem viuum penetrantem vsq; ad diuisionem animæ, ac spiritus, Hebr. 4. Iam Philosophi antiqui tametsi magnam sapientiam ostentarent, & summa eloquentia leges suas populis suaderent, nunquam tamen vel vicina oppida ad suas leges trahere potuerunt, vt docet Athanasius libro de humanitate Verbi, & Theodoretus libro de legibus, quia nō erant verba eorum verba viua, sed mortua, non spiritus Dei, sed spiritus hominum. Mahumetani autem traxerunt quidem multos, sed terrore armorum, non vi, & efficacia doctrinæ: Quare ipsemet Mahumetus in Alcorano, cap. 18. & 19. docet, bello cogendos homines ad fidem. Porrò hæretici nunquam leguntur conuertisse vllos Ethnicos, aut Iudæos ad fidem, sed solùm peruertisse Christianos, quod etiam notauit Tertullianus in libro de præscript. hæret. *De verbi,* inquit, *administratione quid dicam? Cùm hoc sit negotium illis non Ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi, nostra suffodiunt, vt sua ædificent, &c.*

At, inqvies, Freculphus in Chronico tomo 2. lib. 4. cap. 20. refert ab Arianis tempore Valentis Imperatoris totam gentem Gothorum à paganismo ad fidem conuersam.

Respondeo, non ab Arianis Gothos esse cōuersos, sed miserè deceptos; Gothi enim cùm iam de finibus suis egresßi sub Romani imperij auspiciis militarent, & multa præclara de Christianis audirent, sua sponte, nemine impellente, ab Imperatore petierūt Episcopos, à quibus docerentur, parati ad credendum quidquid eis diceretur: Imperator verò, quia Arianus erat, Arianos Episcopos misit, atque ita Gothi miserè decepti, cùm Christiani fieri vellent, Ariani facti sunt; non tamen vlla virtute, aut miraculis Arianorum, quæ enim difficultas est instillare venenum homini parato ad illud sumendum? Adde, quòd Freculphus non integrè historiam hāc refert, constat enim ex Socrate, lib. 4. cap. 27. Sozomeno, lib. 6. cap. 37. Theodoreto, lib. 4. cap. vltimo, maiorem partem illorum Gothorum fuisse Christianam, & Catholicam, & ab Arianis postea deceptam. Non igitur cōuertunt homines ad fidem hæretici, nec possunt; nam hæretici habent quidē Scripturam, sed nō habent verum

A sensum Scripturarū, qui propriè est gladius spiritus; verba enim non tam gladius, quàm vagina sunt, qua gladius spiritus continetur. Cùm ergo illi non pugnent gladio, sed vagina tantùm, quid mirum, si non feriunt corda infidelium? Neque etiam mirum est, quod Catholicos peruertant, nam proni sunt homines ad descensum, ad viam latam & facilem, quam illi aperiunt: Et Deus id fieri sinit propter ingratitudinem eorum, qui semel sunt illuminati, & lumini accepto, bonis operibus non respondent.

At Ecclesia verè sancta, & Apostolica olim breuißimo tempore per homines contemptibiles externa specie, sine armis, & sine pompa B verborum totum mundum traxit, id est, homines magnos, paruos, doctos, indoctos, iuuenes, senes, viros, fœminas; & traxit, non ad delicias huius seculi, sed ad res credendas supra omnem rationem, & ad crucem, & angustias, & vitā perfectißimam repugnantem carni & sanguini, & hæc omnia propter præmium nullum in hac vita, sed solùm in futura; & hoc ita persuasit, vt maluerint plurimi potiùs amittere omnes opes, honores, amicos, affines, & vitam ipsam, quàm Christi fidē; de quo vide Athanasium, & Theodoretum locis notatis, & Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 5. vbi ponit inter præcipua miracula, quòd pauci Apostoli sola Verbi diuini efficacia, sine eloquentia, aut armis totum mundum subegerint.

C Deinde à tempore B. Gregorij vsq; ad nostra tempora cōuersos multos à nostris, probari potest testimonio aduersariorum; nam quòd sexto seculo iussū B. Gregorij Anglos paganos nō hæretici, qui tunc etiam non deerant, sed Monachi Pontificij ad fidem Christi conuerterint, testantur Centuriatores, Cent. 6. cap. 2. col. 37.

Deinde tempore Cononis Papæ, S. Kilianus à Papa missus conuertit Francones, vt dicunt ipsimet Centuriatores, Cent. 7. cap. 2. col. 31.

Deinde tempore Gregorij II. & Gregorij III. ac Zachariæ Pontificum conuersa est magna pars Germaniæ ad fidem, non per hæreticos Iconomachos, quibus tunc mundus abun- D dabat, sed per S. Bonifacium Episcopū, & Martyrem, quem Papa Gregorius II. miserat, vt fatentur Centuriatores, Cent. 8. cap. 2. col. 20. vbi honorificè de eo loquuntur his verbis: *Hoc seculo postquam illuxit tempus, quod Dominus suæ misericordiæ præfiniuit, maiori cum fructu res successit; nam excitauit Dominus Vinofridum, quem Romani dixerunt Bonifacium, cum suis collegis ad Ecclesiæ suæ in Germania propagationem, & opus manuum eorum ipse gubernauit, & promouit, &c.*

Hìc erant obliti Centuriatores S. Bonifacium fuisse Papistā, propterea tam bene de eo loquūtur. Nam in pręfatione eiusdem Centuriæ blasphemi, & ingratißimi in suum Apostolum sic loquūtur: *Hanc ad rem habet, Papa, suos dromones egregios, peritißimos eiusmodi aucupiorum, audaces, temerarios, qui*

rios, qui præmiis, & honoribus illecti & irretiti, sedulam operam in omnibus nationibus, & regnis nauant. Et infrà: *Talis fuit dromo, Bonifacius ille, Germanorum Apostolus dictus, qui in hoc summo studio, arte, ac vi incubuit, vt vniuersam Germaniam in potestatem Papæ Romani redigeret. Etsi autem in nonnullis locis Ethnicam idololatriam aboleuisse narratur, tamen religionem Christianam non seminauit puram, & incorruptam.* Et infrà: *Ea fuit insolentia inflatus iste Pseudoapostolus, vt non modò monitores omnes ex alto despiceret, verùm etiam apud tyrannum illũ Romanum inuidiosè deferret tanquam hæreticos, & turbatores Ecclesiæ, &c.* Ecce quomodo tractant Apostolum Germaniæ, de quo omnes historici eius temporis honorificentissimè loquuntur.

A

Deinde Centuria 9. cap. 2. col. 15. fatentur, Monachos Corbeienses conuertisse VVandalos, & col. 18. fatentur Bulgaros, Sclauos, Polonos, Danos, Morauos, eo seculo conuersos, subiectos fuisse Romanis Pontificibus, ex quo apparet à Papistis fuisse conuersos. Item Centuria 10. cap. 2. col. 18. & 19. plures reges, & populos ad fidem conuersos docent opera Henrici I. Imperatoris, & Adalberti Boëmorum; ac Methodij Morauorum Archipræsulum, quos omnes Papistas fuisse negare non possunt, cùm constet eos Pontificibus Romanis subiectos fuisse.

B

Denique Centuria 11. cap. 2. col. 27. docent, Hungaros magna ex parte hoc seculo conuersos, & Episcopos illi Genti datos, à Romano Pontifice confirmatos fuisse, petente hanc eorum confirmationem S. Stephano Hungarorum Rege nuper conuerso.

C

Post illa tempora non defuerunt etiam in Ecclesia Catholica similes conuersiones, siquidem Adrianus Pontifex IV. ante suum Pontificatum ab Eugenio Papa missus, Noruegiam ad fidem conuertit, vt Platina, aliiq; testatur; &, ni fallor, ipsi etiam Centuriatores Centuria 12. quam vnà cum 13. editam audio, sed nondum vidi. Ab vno S. Vincentio ordinis Prædicatorum constat esse conuersos ad fidem vigintiquinque millia, partim Iudæorum, partim Saracenorum, vt scribit B. Antoninus 3. parte hist. tit. 23. cap. 8. §. 4. qui floruit eadem ætate.

D

Denique, hoc nostro seculo in nouo orbe multa millia Gentilium Catholici conuerterũt: Iudæorum quoq; singulis annis cõuertuntur & baptizantur Romæ aliqui à Catholicis Pontifici Romano addictis, nec desunt etiam Turcæ, qui tum Romę, tum alibi à Catholicis cõuertantur; Lutherani verò vix vnum aut alterũ conuerterunt, cùm tamen cõparent se cum Apostolis, & Euangelistis, & habeant in Germania plurimos Iudæos, & in Polonia, & Hungaria vicinissimos Turcas. Rectissimè igitur B. Augustinus lib. 13. contra Faustum, cap. 12. comparat hæreticos cũ perdicibus, quæ congregant pullos, quos non pepererunt: cùm è contrario Ecclesia sit columba fœcundissima, quæ quotidie parit nouos pullos.

CAPVT XIII.

Nota decima.

Decima Nota est Sanctitas vitæ auctorum, siue primorum Patrum nostræ religionis. Ecclesia enim vera non solùm habet doctrinam sanctam, & efficacem, sed etiam Doctores sanctos, & signorum gloria clarissimos; nunc de probitate, posteà de miraculis dicemus.

Iam ergo si quis consideret magistros Ecclesiæ Catholicæ, primùm Patriarchas, & Prophetas, deinde Apostolos, tum Doctores, qui contra singulas hæreses dimicarunt, denique institutores ordinum religiosorum, inueniet omnes tam sanctos, castos, pios, sobrios fuisse, vt aduersarij nihil habeant, quod reprehendant, nisi nimiam sanctitatem, vt B. Augustinus ait de Monachis sui temporis, libro de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & idem Augustinus libro 2. in Iulianum de Catholicis Doctoribus ait: *Isti sunt Episcopi, & Pastores docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores, qui Catholicam fidem in lacte suxerunt, in cibo sumpserunt, cuius lac, & cibum paruis, magnisq; ministrauerunt: Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit.* Adde, quòd Bernardum, Dominicum, & Franciscum, sanctos fatentur fuisse, Lutherus cap. 2. libro de captiuitate Babylonica, Philippus in Apologia art. 5. & 27. & alij ex aduersariis.

At Ethnicorum Doctores fuerunt vel Poëtæ leues, vel Philosophi superbi; vtrique autem impurissimi; nam præcipuos sapientes Græcorum supra modum impudicos fuisse, adeò vt etiam apud suos essent infames, præcipuè propter vitia contra naturam; testis est Athenæus lib. 13. cap. 27. & ex nostris Theodoretus libro de legib. & apertè etiam B. Paulus Rom. 1. Mahumeto autem nihil incontinentius fingi potest, nam ipse in Alcorano cap. 43. dicit se à Deo priuilegium accepisse coniungendi sibi omnes fœminas, quas dilexisset, quamuis consanguineæ essent.

De hæresiarchis plurima dici possent, sed vnum est vitium omnibus commune, superbia. Augustinus libro de pastoribus cap. 8. *Diuersis locis,* inquit, *sunt diuersæ, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra Catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos.* Et certè nulla hæresis inuenitur ex intentione, & per se inuenta, sed per accidens ex aliqua mala occasione, vt solent monstra generari.

De Theobvte primo omnium hæreticorum scribit his verbis Egesippus apud Eusebium libr. 4. histor. cap. 22. *Tunc,* inquit, *Ecclesia Virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta: sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit Episcopatus, cœpit initio perturbare omnia, & corrumpere.*

Post hunc surrexit SIMON MAGVS, quem constat ex Actor. 8. Episcopalem auctoritatem ambiuisse, & data pecunia emere voluisse. Vbi verò exclusus fuit, hæresim nouam excogitasse, vt qui in Ecclesia non poterat, saltem extra eam principatum gereret.

Paulò post Simonem exstitit VALENTINVS, de quo sic Tertullianus libro contra Valentinianos, non procul ab initio: *Sperauerat,* inquit, *Episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat & eloquio, sed alium ex martyrij prærogatiua loci potitum indignatus, de Ecclesia authenticæ regulæ abrupit, vt solent animi pro prioratu exciti præsumptione vltionis accendi.*

Exoritur deinde MARCION, de quo sic Epiphanius hæres. 42. circa initium: *Aemulatione,* inquit, *elatus Marcion, vbi non accepit præsidentiam, & ingressum Ecclesiæ, excogitat sibi ipsi consilium.* Et infrà: *Aemulatione,* inquit, *igitur commotus, & ad magnam indignationem, & superbiam elatus, fissuram efficit, sibi ipsi hæresim erigens, ac dicens: Ego findam Ecclesiam vestram, & mittam fissuram in ipsam in æternum, & reuera fissuram immisit non paruam; sed non Ecclesiam fidit, verùm seipsum, & eos, qui ipsi obediunt.*

De MONTANO sic scribit Theodoretus lib. 3. de hæreticis fabul. *Is.* inquit, *ambitione, & primum locum obtinendi cupiditate motus seipsum Paracletum vocauit, &c.* De NOVATIANO idem scribit ex Cornelio in epistola ad Flauianum Eusebius lib. 2. histor. cap. 33. *Refert,* inquit, *quòd Episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc omnia deciderit.* SABELLIVS, inquit Epiphanius, hęres. 57. *ad maiorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Mosem, & fratrem suum Aaronem.* ARIVS, vt ait Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabul. in principio: *Cùm esset relatus in numerum Presbyterorum Alexandrinæ Ecclesiæ, & magnum Alexandrum in pontificali cathedra sedentem videret, inuidiæ stimulo percitus est, cumquè aduersus eum pugnæ committendæ materiam quæreret, occasionem inuenit dogmatum impietatem.*

De hæresi Semiarianorum sic loquitur Epiphanius hæres. 73. *Itaque ad contentionem deuenerunt,* inquit, *iidem rursus cum sodalibus suis, propter odia quædam & æmulationem humanam, rixantes inter se, & de principatu litigantes.* De AERIO idem Epiphanius hæres. 75. *Cùm autem,* inquit, *venisset Eustathius ad Epscopatum, Aërius magis concupiscebat, sed non peruenit ad ipsum: hinc oritur æmulatio.*

NESTORIVM scribit Theodoretus libro 4. hæret. fabularum, magnam partem ætatis egisse occupando fauorem populi fusca veste, simulato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcopatum peruenit. De SABBATIO item hæresiarcha scribit Socrates lib. 5. histor. cap. 20. *Quin etiam,* inquit, *adipiscendi Episcopatus desiderio flagrabat.* IOANNEM VVICLEFVM, quia Episcopus esse non potuit, hæresiarcham factum scribit Thoms VValdens. lib. 2. doctr. fid. cap. 60.

A Eodem modo sectas huius temporis exortas esse ex ambitione, superbia, inuidētia, odio, aduersarij certè negare non possunt; nam initium primum omnium hęresum huius temporis constat fuisse inuidentiam, & ambitionem Lutheri ægrè ferentis munus promulgandarum indulgentiarum à sui ordinis Monachis, ad Monachos ordinis prædicatorum translatum fuisse, vt scribit Ioannes Cochlæus in actis Lutheri anno M. D. XVII. vndę (vt idem refert paulò pòst in actis anni M. D. XIX.) in prima disputatione, quæ Lipsiæ habita est inter Lutherum, & Eckium, exclamauit Lutherus: *Hæc caussa nec propter Deum cœpta est, nec propter Deum finietur.*
B Idem in epistola ad Argentinenses dicit, se libenter negaturum fuisse in Eucharistia esse corpus Christi, si Scripturæ non essent tam claræ, quia ea ratione videret se multum Papatui posse incommodare.

Idem in libro contra Regem Angliæ tanta superbia iactat se, & sua, vt dicat Reges, Principes, Pontifices, &c. non esse dignos, qui soluant suorum corrigiam calciamentorum: & se pro sancto viro velle haberi, velint, nolint homines; & se non magni facere mille Cyprianos, & mille Augustinos: & in libro de Missa angulari, vt Patrem suum esse ostenderet eum, qui est Rex super omnes filios superbiæ, dicit se à Diabolo doctum, quòd Missa esset res mala, & rationi-
C bus Diaboli conuictum aboleuisse Missam. Denique tantus fuit Lutheri fastus, vt etiam à suis tolerari non potuerit: Sic enim de eo scribit CONRADVS Gesnerus in vniuersali sua Bibliotheca: *Illud,* inquit, *non est dissimulandum, virum esse Lutherum vehementis ingenij, impatientem, & qui nisi per omnia sibi consentientes ferre nesciat.* Et infrà: *Dominus faxit, ne contentione, & impudentia oris obsit Ecclesiæ suæ, cuius olim crepundia tam feliciter promouit.*

Tigurini verò Ministri in responsione ad librum, quē inscripserat Lutherus contra Zvvinglium, sic aiunt: *Prophetæ,* inquiunt, *& Apostoli Dei gloriæ non priuato honori, non suæ pertinaciæ, & superbiæ studebant: Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & in omnibus correptionibus suis*
D *plurimum maligni spiritus, quàm minimum verò amici, & paterni animi deprehenditur.* Similes sunt Lutheri discipuli omnes, è quorum libris si iactationes, mendacia, scommata, maledicta, conuitia tollerentur, ex maximis voluminibus vix libelli perexigui effici possent.

Quod verò attinet ad populum, sunt quidem in Ecclesia Catholica plurimi mali, sed ex hæreticis nullus est bonus; & quamquam res ipsa notissima est iis, qui norunt mores vtrorumq;, tamen non est contemnendum LVTHERI testimonium ab ipsa veritate extortum; is in postilla super Euangel. Dominicæ primæ Aduentus sic ait: *Mundus indies fit deterior, sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multoquè*

deteriores, quàm fuerint in Papatu. Hæc ille. Testimonium hoc verum est, cui non absimile est testimonium Iacobi Andreæ Smidelini in concione 4. super cap. 21. Lucæ, cuius concionum partem habes apud Petrum Canisium lib. 1. cap. 4. de corruptelis verbi Dei. Inter alia sic loquitur de Lutheranis suis Smidelinus: *Vt totus mundus agnoscat eos non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum etiam operum nullum exercent penitus: Ieiunij loco comessationibus, & perpotationibus nocte dieq; vacant, vbi pauperibus benignè facere oportebat, eos deglubunt & excoriant, precationes vertunt in iuramenta, blasphemias, & diuini nominis execrationes, idq; tam perditè, vt Christus ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantoperè blasphemetur: Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio, atq; hoc vniuersum vitæ genus ab illis Euangelicum dicitur institutum.* Hæc ille.

Addam & tertium testimonium Erasmi, qui & res eorum optimè nouerat, & ab eorum doctrina non omnino abhorrere visus est. Is igitur in epistola ad Vulturium Neocomum, quam scripsit anno M. D. XXIX. *Circumspice,* inquit, *populum istum Euangelicum, & obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciant ij, quos detestamini: Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore, sobrium; ex feroci, mansuetum; ex rapaci, liberalem; ex maledico, benedicum; ex impudico, reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores.* Vide, si placet, Ioannem Cochlæum præfatione libri de actis & scriptis Martini Lutheri.

CAPVT XIV.

Nota vndecima.

VNDECIMA Nota est Gloria miraculorum; sunt autem duo fundamenta præmittenda. Vnum, quòd miracula sint necessaria ad nouam fidem, vel extraordinariam missionem persuadendam. Alterum, quòd sint efficacia, & sufficientia, nam ex priore deducemus non esse apud aduersarios veram Ecclesiam: ex posteriore deducemus eam esse apud nos.

Quod igitur miracula sint necessaria probatur Primo Scripturæ testimonio. Exod. 4. cùm Moses mitteretur à Deo ad populum, ac diceret: *Non credent mihi, neque audient vocem meam.* Non respondit Deus, debent credere, velint nolint, sed dedit illi potestatem faciendi miracula, & ait: *Vt credant, quòd apparuerit tibi Dominus, &c.* Et in in nouo Testamento Matth. 10. *Euntes, prædicate dicentes: Appropinquauit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos suscitace, leprosos mundate, dæmones eiicite.* Ioannis 15. *Si opera non fecissim in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

Præterea qui mittitur, debet ostendere testimonio eius à quo mittitur, suam auctoritatem, alioqui nemo tenetur eum recipere; omnis autem, qui mittitur ad prædicandum, vel mittitur à Deo per ordinarios prælatos, vel extra-
A ordinariè à solo Deo; & quidem qui mittitur per ordinarium prælatum, debet ostendere testimonium ordinarij prælati, nimirum literas eius sigillo munitas; qui verò mittitur à solo Deo, debet ostēdere sigillum Dei, quod nihil est aliud, quàm miraculum. Sic enim dicitur Marci vltimo: *Illi verò profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Et Hebr. 2. *Contestante Deo signis, & virtutibus.*

Deniqve adeo est hoc verum, vt non solùm B. Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. dicat miracula fuisse necessaria, vt mundus crederet, sed etiam Philippus Melanchthon id concedat, nam in cap. 3. Matth. dicit, quando magnæ sunt
B tenebræ, vocari nouos Doctores, & semper addi à Deo miracula, vt certò sciamus à Deo esse missos.

Iam quod attinet ad Secvndvm, quòd miraculum sit testimonium sufficiens, & vbi est verum miraculum, ibi sit vera fides, facilè probari potest; siquidem vera miracula non possunt fieri, nisi Dei virtute; dicitur enim miraculum, quod superat vires omnium creaturarum, & ideo omnibus creaturis est mirabile, & propterea etiam in Scripturis dicuntur testimonia Dei, vt suprà vidimus; quare, quod miraculo confirmatur, Dei testimonio cōfirmatur, Deus autē non potest esse testis mendacij, igitur quod miraculo confirmatur, verum sit necesse est. Ne-
C que repugnat, quòd vera miracula non semper fiunt ad confirmandam fidem, sed interdum ad illustrandam Sanctorum vitam; nam cùm miracula fiunt ad gloriā alicuius sancti demonstrandam, illa miracula ostendunt eum hominem verè esse sanctum. Cùm autem nemo sit verè sanctus sine vera fide: *Quia iustus ex fide viuit,* Hebr. 10. eadem miracula ostendunt, & confirmant veram fidem.

His iactis fundamentis facilè erit colligere apud Ethnicos, Turcas, Iudæos, Hæreticos non esse veram fidem, nulla sunt enim apud eos vera miracula, & tamen omnes illi nouam doctrinam prædicant, & non sunt missi ab ordinariis prælatis.

D De Paganis notum est, nam solùm leguntur quædam leuia, quæ facillimè arte dæmonis fieri possunt, qualia sunt, quæ refert Valerius Maximus lib. 8. de statuis, de brutis loquentibus, deque Virgine Vestali aquam cribro hauriente, & M. T. de augure, qui nouacula cotem scidit, lib. 1. de diuinatione; quæ omnia quomodo à dæmonibus facillimè fierent ostendunt Tertullianus in Apolog. c. 22. & 23. & B. Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 16.

De Ivdæis post Christi aduentum notum est, non habuisse eos vlla miracula, & id vnum de piscina, quod adhuc durabat Christo prædicante, postea interiisse.

De Mahvmetanis testatur Damascenus lib. de centum hære. circa finem, Mahumetum

nullo

nullo testimonio probare potuisse suam legem: Et in Alcorano ipse fatetur Christo miracula, sibi gladium esse datum: tamen cap. 64. dicit, tantùm semel in luna nescio quod miraculum fecisse, non enim clarè explicat; expositores autem dicunt aliquãdo lunam in duas partes fuisse diuisam, tùnc Mahumetum eam in manus accepisse, & reparatam ad cœlum remisisse, sed neminem fuisse, qui videret hoc miraculum, nisi auctorem, id est, Mahumetum.

De Falsis Prophetis, & hæreticis non minus est certum eos, & sæpe miracula facere conatos, & semper spe sua esse frustratos: Nota est historia Prophetarum Baal, qui ignem de cœlo deducere voluerũt per inuocationem Baal; nec tamen potuerunt: quod tamen verus Propheta Helias per inuocationem veri Dei nullo negotio effecit. vide lib. 3. Reg. cap. 18.

Pari ratione delusum Simonem Magum scribit Egesippus lib. 3. de excidio Hierosol. cap. 2. nam & mortuum excitare, & per aërem volare tentauit, sed nihil ei succeßit. Manichæum frustra conatum filio Regis ægrotãti sanitatem afferre scribit Epiphanius hæresi 66. Cyrolam Patriarcham Arianorum planè excæcasse miserum quendam, qui se cæcum finxerat, & ab eo pręsidium implorabat, scribit Gregorius Turonicus lib. 2. hist. Francorum, c. 3. Eunomianum quendam à S. Machario victum in contentione de suscitatione hominis mortui, scribit Ioannes Caßianus collatione 15. cap. 3. Polychronium Monothelitam frustra sudasse in excitatione alterius cuiusdam defuncti, testantur publica acta sextæ Synodi, actio. 15.

De Donatistis quòd contra se miracula fecerint, dum ampullam Chrismatis proiecerunt in saxa, quę Angelica manu sustentata frangi non potuit, & dum Eucharistiam canibus dare voluerunt, & ipsi ab iisdem canibus discerpti sunt, scribit Optatus libro 2. contra Parmenianum.

De Timotheo Aeluro Eutychiano scribit Theodorus lector libro 1. collectaneorum, per multas noctes eum habitu nigro indutum, per cellas Monachorum discurrisse, dicentem se esse Angelum à Deo missum, vt illis significaret, ne Proterio (is erat vir sanctus, & Catholicus Episcopus Alexandriæ) communicarent; sed eius loco Timotheum Aelurum Episcopum designarent.

De quodam Iconomacho scribit Paulus Diaconus li. vlt. rerum Romanarum, eum in sepulcro quodam inclusum, inde Constãtinum Iconomachum laudibus in cœlum vehere cœpisse, vt nimirum ita quasi mortuorum responsis hæresis confirmaretur.

De nostri seculi hæreticis idem omnino constat. Nam inprimis Lutherus bis tentauit miraculum facere: voluit aliquando de quadam discipula sua Diabolum eiicere, sed periculum

A fuit, ne ipse à dæmone occideretur. Vide Staphylum, qui interfuit, in absoluta responsione.

Rursum, (vt scribit Ioannes Cochlæus in actis Lutheri anno M.D.XXIII.) Nesenum in Albi miserè submersum, spe miraculi Lutherus vanis immurmurationibus frustra in vitam reuocare tentauit. Sed quamuis viuenti miracula non successerint, idem tamen post mortem miraculo insigni claruit; nam eius cadauer cùm deferretur in media hyeme, quo tempore corpora mortua in multos dies conseruari solent, & esset inclusus in arca stannea optimè clausa, vt VVittembergæ sepeliretur, tam tetrum odorem spirare cœpit, vt nemo eum ferre potuerit: B Proinde coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Vide historiolam de morte Lutheri, quæ solet annecti libro Cochlæi de vita, & actis eiusdem Lutheri.

Aliud miraculum refert Felicianus Ninguarda in libro contra Annam Burgensem, & Lindanus in Dubitantio, & Alanus Copus libro 6. Dialogorum cuiusdam Ministri, qui in finibus Poloniæ & Hungariæ anno M.D.LVIII. excitare voluit hominem nomine Matthęum, quem ipse persuaserat, vt se mortuum fingeret, & reuera mortuum effecit. Simile narratur de Caluino ab iisdem, sed fusius à Hieronymo Bolseco in vita Caluini, cap. 13. ex quo hinc pauca inserere placuit.

C *Præterire, inquit, non debeo vafram eius, & subtilem machinationem, qua tum vsus est, cùm quendam, cui Bruleo nomen, & patria Ostunum in vitam reuocare cogitaret, moliretur(que), vt sancti atq(ue) gloriosi Dei Prophetæ, miraculorum(que) patratoris nomen sibi, & famã pararet. Historia talis est, is, quem dixi, Bruleus Ostuno Geneuam demigrarat, & cùm inops esset ipse, & vxor eius, Caluini gratiam aucupabantur, vt ei commendati peculij, pauperum fierent participes. Eis Caluinus vitæ subsidia benignè pollicetur, si ipsi contra suam operam sibi nõ negarent ad rem quandam, quam per eos fieri vellet: sed opus esse fide, & magna taciturnitate. Vicißim illi ad id, quod iubere vellet, promptos se offerunt, & quemadmodum à Caluino instructus fuerat, miser hic Bruleus morbum simulat. Ministri pro concione populo commendant, vt precibus iuuarent, & eleemosynis* D *paupertati succurrerent: non diu pòst personam mortui induit, & mortuum se simulat. Hic Caluinus clam admonitus, quasi tum omnium rerum ignarus deambulatum prodit; sed comitatus magna caterua amicorum; postquàm eò ventum esset, vbi clamores, & eiulatus vxoris, quæ misellam, & desolatam egregriè exprimebant, exaudiret, quidnam hoc esset, sciscitatus, domum ingreditur, vbi in genua ipse, & reliqua caterua prouoluitur, precibus(que), alta voce profusis Deum obtestatur potentiam suam ostendere et mortuo huic vitam restituere, gloriam(que) suam sic vniuerso populo declarare vellet, simul(que) manifestum facere se* (Caluinum) *peculiarem, sibi(que) gratum seruum esse, & à se ad Euangelij sui ministerij atq(ue) Ecclesiæ reformationem singulariter, & verè vocatum; post quas preces ad mortuum appropinquat, & miseri hominis manu apprehensa in Dei nomine imperat, vt se erigat: repetit iterum, sæpius(que)*

eosdem sermones voce etiam altius eleuata. Quid fit? neque audit, neque loquitur, neque se commouet mortuus; iusto enim Dei iudicio, qui fucos, mendaciaq; detestatur, is, qui se mortuum simulabat, verè esse mortuus repertus est. Et vxor, quidquid eum agitaret, quomodocunque impelleret, neque vocem extorquere, neque vt se commoueret, efficere potuit, sed totus frigebat, rigebat totus. Quo animaduerso plorare, vlulatus seriò edere, & ex animo cœpit vxor, & in Caluinum inuecta, impostorem eum, sicarium, latronem, qui maritum interemisset, appellās, ex ordine rem, quo modo erat gesta, clara altaq; voce exposuit. Et infrà: *Negent hoc quantum velint Caluini mancipia, exploratum & cognitum satis fuit, veritasq; rei probata, immò per ipsammet vxorem confirmata.*

A

Possumus ergo his opponere quod ait Tertullianus in libro de præscript. *Si alium Deum prædicant, cur eiusdem rebus, & literis vtuntur, contra quem prædicant? si eundem, quomodo aliter? alioqui probent se nouos Apostolos: dicant Christum iterum descendisse, & dedisse eis virtutem eadem signa edendi. Volo igitur,* inquit, *virtutes eorum proferre, nisi quòd agnosco maximam virtutem eorum, qua Apostolos in peruersum æmulantur: illi enim de mortuis suscitabant, isti de viuis mortuos faciunt.*

B

Respondet Caluinus in præfat. instit. & alij, nos iniuriam eis facere, quòd ab eis miracula exigimus, cùm ipsi doctrinam antiquam, & innumeris miraculis ab Apostolis, & Martyribus confirmatam prædicent.

At contra; nam inprimis ostendimus supra doctrinam eorum esse nouam, & pugnantem cum tota antiquitate: deinde constat eos saltem aliter docere, quàm doceant ordinarij pastores Ecclesiæ; constat etiam eos non missos ab ordinariis pastoribus; ergo non tenemur eos recipere, nec tutò possumus, nisi suam missionem, & apostolatum probent diuino testimonio.

C

Respondet, Ioannem quoque Baptistam missum extraordinariè, & tamen signum nullū fecisse, vt dicitur Ioan. 10.

At inprimis etsi Ioannes ipse non fecit miracula, tamen in eo facta sunt à Deo multa, & magna: Primùm, quòd natus de anu, & sterili: deinde, quòd pater eius obmutuit, & postea soluta est lingua eius in natiuitate filij: quòd in vtero exultauit: quòd à puero in desertis locis vixit. Luc. 1. deinde Ioannes erat filius Sacerdotis, & proinde Sacerdos, & ordinarius minister. Præterea nihil docuit contra communem doctrinam, neque se à ceteris sacerdotibus, & populo separauit: & quamquam Principes, & Pharisæi eum odissent, quia Christum prędicabat; tamen interrogati à Christo, Matth. 21. quid sentirent de Baptismo Ioannis, nō sunt ausi illum improbare. Denique Iosephus lib. 18. antiquit. cap. 10. testatur Ioannem à Iudæis habitum inter præcipuos viros, iustitiæ & probitatis caussa. Vnde mendacium est, quod Centuriatores dicunt, Centur. 1. lib. 1. cap. 10. col. 363. Ioan. habitum à Sacerdotibus, & Pharisæis pro hæretico.

D

Veniamus nunc ad alteram partem, ac nostram Ecclesiam esse veram Dei Ecclesiam demonstremus ex miraculis, quæ singulis ætatibus habuit plurima, & testatissima: Ac Primum de vndecim primis seculis planum est ex XI. tomis histor. Ecclesiasticæ Magdeburgensium: In singulis enim centuriis illis, cap. 13. annotant ex auctoribus illorum temporum omnia miracula, & in singulis seculis inueniunt miracula plurima in cōfirmationem dogmatum nostrorum, vt confessionis Sacramentalis, reliquiarum, imaginum, Eucharistiæ, pontificatus, monachatus, inuocationis sanctorum, &c. ipsi enim hos titulos ponunt. & quamuis postea subiungant, illa omnia fuisse dæmonum illusiones, vel falsas narrationes; tamen nihil afferunt, quo id probent, nisi quòd ea miracula pugnant cum Euangelio Lutheri.

Proderit tamen breuiter annotare, quomodo omnibus seculis Ecclesia miraculis claruerit, vt etiam nunc intelligamus eam esse veram Ecclesiam, quæ antiquæ similis est, id est, in qua durat hoc donum. Primo seculo habemus miracula Christi, & Apostolorum in Euangeliis & actis.

Secundo seculo habemus miracula Christianorum militum in exercitu M. Antonini, de quo vide Tertul. in lib. ad Scapulum, & in Apolog. c. 5. Euseb. lib. 5. hist. c. 5. & Oros. lib. 7. hist. cap. 15. & ipsam epistolam Imperatoris ad Iustini opera adiunctam.

Tertio seculo habemus miracula Gregorij Thaumaturgi, de quibus vide Basilium libro de Spiritu sancto, c. 29. Gregorium Nyssenum in vita eius. Hieronymum de viris illustribus, & Ruffinum lib. 7. hib. cap. 25.

Qvarto seculo habemus miracula Antonij, Hilarionis, Martini, Nicolai, & aliorum, scripta ab Athanasio, Hieronymo, Sulpitio, & aliis.

Qvinto seculo habemus miracula plurima, quæ describit Augustinus facta suo tempore, lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8.

Sexto seculo habemus miracula, quæ narrat Gregorius in Dialogis, vbi narrat duo facta à Romanis Pontificibus, Ioanne, & Agapeto, li. 3. cap. 2. & 3.

Septimo seculo miracula facta in Anglia à S. Augustino, & sociis, de quibus Gregorius li. 9. epist. 58. & Beda lib. 1. hist. cap. 31. Item ab Osualdo Rege per lignum crucis lib. 3. cap. 2.

Octavo seculo miracula S. Cuthberti, & S. Ioannis in Anglia, teste Beda lib. 4. & 5. hist.

Nono seculo miracula Tharasij, scripta ab Ignatio Nicæno. Itē alia innumerabilia omnis generis facta in ciuitate Suessionensi in translatione reliquiarum S. Sebastiani martyris, quæ facta est anno Domini DCCCXXVI. de qua vide annales Francorum, scriptos summa fide ab auctore, qui illo ipso tempore floruit.

Decimo seculo miracula S. Romualdi, scri-

pta à B. Petro Damiani: Item S. VVenceslai Regis Boëmorum, S. Vdalrici, & S. Dunstani, de quibus vide Surium.

VNDECIMO seculo miracula S. Eduardi Regis & Virginis, S. Anselmi, Gregorij Papæ VII. & aliorum. Post illa vndecim secula;

DVODECIMO seculo claruerunt in Ecclesia Catholica miraculis B. Malachias, & B. Bernardus. De Malachia Episcopo legato Pont. Rom. sic scribit Bernardus in vita eius. Posteaquã narrauit multa eius miracula: *Quo*, inquit, *antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? si bene aduertimus pauca ipsa, quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non reuelatio, non gratia sanitatum, non mutatio mentiũ, non denique mortuorum suscitatio.*

Beatus autem BERNARDVS Monachus, & pater Monachorum, ac Romanis Pontificibus addictissimus, pluribus miraculis claruit, quàm vllus Sanctorum, quorum vitæ scriptæ exstant: nam vna die in Constantiensi diœcesi constat eum illuminasse cæcos vndecim, curasse mancos decem, & claudos decem & octo, vt scribit Gotfridus, qui cum ipso vixit, lib. 4. cap. 4. vitæ eius, & præterea omnes quinque libri plenissimi sunt miraculis, vt difficile sit eorum numerum inire.

DECIMO TERTIO seculo claruerunt in Ecclesia Catholica multi, sed præcipuè B. Franciscus, cuius vitam miraculis plenissimam scribit B. Bonauentura: Item B. Dominicus, cuius vita, etsi negligentius scripta fuit, tamẽ constat eum tres mortuos excitasse: Claruerunt eodem seculo miraculis B. Petrus Martyr, & B. Thomas ex ordine Prædicatorum, & B. Antoninus, ac B. Bonauentura ex ordine Minorum, de quibus vide Antoninum 3. par. hist. tit. 23. & 24. & ad finẽ eius seculi claruit miraculis plurimis S. Celestinus V. Pontifex Romanus tam ante Pontificatum, quàm postea, vt scribit in eius vita Petrus Cardinalis Cameracensis.

DECIMO QVARTO seculo claruerunt miraculis etiam multi, sed præcipuè S. Bernardinus, S. Catharina Senensis, S. Nicolaus Tolentinas, de quibus vide Antoninum, vbi suprà.

DECIMO QVINTO seculo claruit S. Vincentius viuus, & mortuus miraculis plurimis, adeò vt B. Antoninus 3. parte hist. tit. 23. dicat, constare de XXXVIII. mortuis per eum excitatis: Idem etiam B. Antoninus eodem seculo miraculis claruit, cuius vita exstat apud Surium.

DENIQVE hoc nostro seculo claruit inprimis S. Franciscus de Paula plurimis miraculis, vt in Bulla Canonizationis scribit Leo X. Pont. quæ Bulla exstat apud Surium: claruit etiam in Indiis omni genere miraculorum beatus pater Franciscus Xauerius Societatis IESV Presbyter; Constat enim ex Indicis literis, quas ij, qui cum eo versabantur, huc miserunt, ab eo paralyticos, surdos, mutos, cæcos esse curatos, mor-A tuum quoq; ad vitam reuocatum, & cùm mortuus deferretur ad Insulam Goam ex Malacca, maris tempestatem sedatam, denique corpus eius post XV. menses à morte integerrimum, & suauiter olens repertum, cùm tamen iacuisset per multos menses calce obrutum: nec dubium est, quin vsque ad hanc diem integrum & incorruptum conseruetur.

Conferantur ista cum Lutheri vita, & morte: Lutherus deserit monasterium, ducit vxorem post votum continentiæ, bellum indicit Papæ; Franciscus ingreditur ordinem religiosum, seruat diligentissimè votum continentiæ: obligat se Papæ voto obedientiæ peculiari, & ab eo missus in extremas mundi oras proficiscitur. Certè B isti contrariis itineribus incedunt, vt necesse sit alterum eorum aberrare à recta via. Quis poterit melior esse iudex, quàm Deus, qui scrutatur renes & corda? Quomodo autem potuit Deus apertius sententiam suam explicare, quàm tribuendo vni donum singulare miraculorum, & conseruando corpus eius præter naturæ ordinem perpetuò incorruptum, cùm interim alter ne vnam quidem muscam excitare potuerit, & corpus eius præter naturæ etiam ordinem subitò putrescere cœperit, idq; in hyeme, quando gelu omnia rigebant, & ita putrescere, vt intra arcam stanneam fœtor contineri nequiuerit?

C Meritò igitur Augustinus libro de vtilitate credendi, cap. 17. & libro contra epistolam fundamenti, ca. 4. dicit, se teneri in Ecclesia vinculis miraculorum; & Richardus de S. Victore lib. 1. de Trinitate, cap. 2. audet dicere: *Domine, si error est quod credimus, à te decepti sumus; ista enim in nobis iis signis & prodigiis confirmata sunt, quæ non, nisi à te, fieri potuerunt.*

Sed respondet CALVINVS in præfatione Institutionis, & Magdeburgenses in singulis ferè Centuriis, miracula Sanctorum nostrorum vel esse ficta, vel imaginaria, id est, vel non ita res contigisse, & falsò narrari ab historicis, vel, si contigerunt, esse præstigias dæmonum. Quocirca Magdeburgenses Cent. 5. cap. 10. col. 1393. D dicunt, si vera sunt, quæ de miraculis B. Martini scribit Sulpitius, B. Martinum sine dubio fuisse necromanticum; & quidem esse hæc miracula ficta, non probant, sed dicunt solùm.

Fuisse autem dæmonum præstigias, ex eo probare nituntur, quod vera miracula confirmant Euangelium, Marci vltimo; ista autem euertunt Euangelium, & confirmant idololatriam, id est, reliquiarum, & imaginum cultum, Sanctorum inuocationem, Missam, & alia id genus. Addunt secundò, ex miraculis non sumi argumentum firmum ad probandam veram fidem, id quod probant quatuor argumentis. PRIMO, quia etiam Antichristus faciet signa, & prodigia magna, Matth. 24. Apocal. 13. & 2. Thessal. 2.

Secundo, quia Augustinus tractatu 13. in Ioan. dicit, non esse credendum Donatistis etiamsi miracula faciant; vbi per contemptum vocat eos mirabiliarios; & libro de vnitate Ecclesiæ, ca. 16. postquam docuit non esse credendum miraculis Donatistarum, addit, nec etiam miraculis Catholicorum: *Quæcunq;*, inquit, *talia in Catholica fiunt, ideo sunt approbanda, quia in Catholica fiunt: non ideo ipsa manifestatur Ecclesia, quia hæc in ea fiunt.*

Tertio, quia olim ad sepulchrum Hieremiæ fiebant miracula, opera Dæmonum. quod inde patet, quia fiebant in eorum vtilitatem, qui Hieremiam pro Deo, sacrificiis, diuinisque honoribus colebant.

Quarto, quia ex Suetonio constat Vespasianum Imperatorem cæco lumen, & claudo gressum aliquando reddidisse: Item ex Socrat. lib. 7. histor. cap. 17. proferunt Centuriatores Magdeburgenses Centuria 5. cap. 13. col. 1463. miraculum Pauli Episcopi Nouatiani; nec tamen inde colligere licet veram fuisse religionem, quam Vespasianus, aut Nouatiani colebant.

Sed respondeamus ad singula. Ad Primum, cùm negant facta esse miracula, quæ à nostris referuntur, Respondeo, impudentissimè negari. stultum enim est credere potius Caluino, & Illyrico de historiis antiquis, quibus non interfuerunt, quàm Bernardo, Bonauenturæ, Antonino, qui interfuerunt. Præterea, vt sanctus Augustinus respondit Paganis negantibus historias miraculorum nostrorum lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 18. si liceat absque vlla ratione negare facta olim miracula, peribit fides omnium librorum, & tolletur non solùm nostra, sed etiam omnis alia religio; omnes enim, qui Dij habentur, operibus mirabilibus, à doctis viris conscriptis, diuinitatem suam, siue veram, siue falsam, mundo persuaserunt.

Ad Secundum, cùm dicunt esse præstigias Dæmonum, Respondeo, inprimis hanc esse veterem calumniam, sic enim Scribæ, & Pharisæi loquebantur de miraculis Christi, Matth. 12. & Pagani de miraculis martyrum, quos magos, & necromanticos vocare solebant: Et Ariani, Eunomiani, Vigilantiani de miraculis Catholicorum, vt testantur Ambrosius in serm. de SS. Geruasio, & Prothasio, Hieronymus contra Vigilantium, & Victor libro 2. de persequutione VVandalica. Deinde nullam habet probabilitatem, quòd SS. Martinus, Franciscus, & alij quidam, qui simplicissimi erant, magica arte vterentur.

Sed, inquiunt, ista miracula euertunt Euangelium. Respondeo, verum est, sed Caluini, non Christi; vel probent ipsi quod tam audacter affirmant. Nec minus facilè refelluntur illa argumenta postrema, quibus probant miracula non facere certam fidem.

A Ad Primum respondeo, miracula Antichristi fore mendacia, vt Apostolus dixit 2. Thess. 2. id est, non vera, & solida, sed apparentia, vel mirabilia hominibus; non tamen absolutè miracula, qualia arte Dæmonis fieri possunt. id patet ex Apocalypsis, ca. 13. vbi pro maximis Antichristi miraculis ponitur, quòd faciet ignem de cœlo descendere, & vt imago bestiæ loquatur. hæc autem facillima esse Diabolo, palàm est: At miracula Sanctorum sunt illuminationes cæcorum, curationes claudorum, excitationes mortuorum: quæ non nisi eius virtute fieri possunt, de quo canimus in Psalmo 135. *Qui facit mirabilia magna solus.*

B Ad Secundum dico, miracula Donatistarum, quæ Augustinus contemnit, non fuisse miracula talia, qualia Sanctorum sunt, sed occultas quasdam visiones tantùm, quas sine vllo teste iactabant se vidisse; qualis fuit visio Zwinglij, qui in libro, qui inscribitur subsidium de Eucharistia, dicit se vidisse spiritum, sed non potuisse discernere, esset ne albus, an niger; qualis est etiam visio, quæ narratur in libro, qui inscribitur querela, vel somnium Lutheri, vbi Lutherus narratur apparuisse quibusdam Lutheranis, tristique vultu conquestus, quòd tam se, quàm doctrinam suam discipuli sui breui essent deserturi. Itaque non sine caussa ea miracula S. Augustinus vocat fabulas.

C Quòd autem Augustinus maximi faciat vera miracula, patet ex lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. vbi contra Paganos adducit miracula maxima, facta ad reliquias Sanctorũ, præcipuè Stephani Protomartyris.

Ad id, quod Augustinus dicit, Ecclesiam non demonstrari ex miraculis, sed ex Scripturis, Respondeo, Augustinum contrario modo loqui in libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. & 5. vbi dicit, Ecclesiam demonstrari ex miraculis, non ex Scripturis, immò Scripturas demonstrari ex Ecclesia. Ne igitur secum pugnet, dicendũ est, in vtroq; loco eum loqui ex hypothesi. quia enim Manichæi admittebant miracula, & negabant Scripturas; nam veterem dicebant esse à D Diabolo, nouam dicebant esse totam corruptam à falsariis; Augustinus in libro contra epistolam fundamenti Manichæorum, ex miraculis demonstrat Ecclesiam, deinde ex Ecclesia demonstrat Scripturã. Sed quia Donatistæ credebant Scripturæ tam veteri, quàm nouæ, & iactabant suas visiones, contemnentes miracula Ecclesiæ; ideo Augustinus contra Donatistas alia via procedit, & ex Scripturis demonstrat Ecclesiam, deinde per Ecclesiam vult iudicari de miraculis.

Est autem obseruandũ, rectè demonstrari ex miraculis Ecclesiam, & ex Ecclesia miracula, sed diuerso genere demonstrationis; quemadmodum ex effectu demonstratur caussa, & ex caussa effectus; nam ex miraculis demonstratur

A Ecclesia, non quoad euidentiam, vel certitudinem rei, sed quoad euidentiam, & certitudinem credibilitatis. Cuius rei ratio est, quia ante approbationem Ecclesiæ, non est euidens, aut certum certitudine fidei de vllo miraculo, quòd sit verum miraculum; tamen est tale, vt euidenter faciat rem credibilem: Et quidem, quòd non sit euidens, patet, quia tunc fides esset euidens: quòd non sit certũ certitudine fidei, patet, quia non constat nobis certitudine, cui non possit subesse falsum, illam non esse illusionem Dęmonis: Dæmon enim etsi non potest facere verè miracula, tamen potest facere apparenter etiam maxima quæque.

B Cur ergo (INQVIES) tenebantur credere Christo prędicanti, qui eius miracula videbant? RESPONDEO, quia homo nõ potest saluari sine fide Christi: & ideo tenetur accipere eam fidem, vt medium ad salutem suam necessarium. Noluit autem Deus obligare homines, vt crederent incredibilia, sed solùm quando per miracula, & similia motiua fides facta est credibilis; At ex Ecclesia demonstratur miraculum, quoad certitudinem rei, quia, quando Ecclesia declarat miraculum factum, esse verum miraculum, certi sumus ita esse.

Ad TERTIVM dico, mendacium esse Caluini, quòd populi coluerint Hieremiam sacrificiis, diuinisque honoribus; nam nullum testem adducit huius rei, nisi quòd in margine ponit (Hieronymus præfatione in Hieremiam) Ceterùm, C neque in præfatione Hieronymi in Hieremiam à se translatum, neq; in præfatione commentariorum Hieremię vllo mentio fit huius historię. Præterea exstat alia quædam præfatiuncula in Bibliis Benedicti, Hieremiæ præfixa, ad quam videtur Caluinus respexisse; sed ea non est Hieronymi, neque in ea fit mentio sacrificiorum, diuinorumque honorum; sed solùm, quòd miracula facta sint ad sepulcrum eius. Deniq; Epiphanius & Isidorus in vita Hieremiæ, dicunt quidem miracula facta; sed de sacrificiis, diuinisque honoribus nihil dicunt.

Ad QVARTVM respondeo, nec cæcum verè, nec verè claudum à Vespasiano esse curatum; nam, vt scribit Cornelius Tacitus lib. 4. histo- D riæ, interrogati Medici, an morbi duorum illorum curabiles essent; responderunt, esse curabiles: *Medici,* inquit, *variè disserere, huic non exesam vim luminis, & redituram, si pellantur obstantia, illi elapsos in prauum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari.* Igitur mirum non est, si morbi curabiles naturaliter, opera Diaboli curati fuerint. ADDE, quod, vt Tertullianus docet in Apologetico, cap. 22. credibile est, totum illum morbum fuisse à Diabolo, qui insidens in oculo vnius, & alterius tibia, impediebat vsum eorum membrorum: idque eo fine, vt videretur sanare, cùm desineret nocere.

Ad POSTREMVM de miraculo Nouatiani respondeo, miraculum factum esse non in confirmationem fidei Nouatiani, sed Catholici Baptismi; id enim pro miraculo scribit Socrates, quod cùm ad Paulum Episcopum Nouatianum venisset quidam Iudæus impostor, vt ab eo baptizaretur, & apud se Baptismum irrideret, continuò tota sacri fontis aqua euanuit; At non fuisse hoc miraculum Nouatiani erroris, sed veri Baptismi, perspicuum est ex eo, quod idem Socrates subiungit, cognitum paulò pòst fuisse, eum Iudęum iam antea baptizatum ritu Catholico ab Attico Episcopo Constantinopolitano. Itaque Deus, quia noluit irrideri Baptismum in Ecclesia ritè susceptum, non permisit impostorem Iudæum ab hæretico Episcopo iterum baptizari.

CAPVT XV.

NOTA duodecima.

DVODECIMA NOTA est LVMEN propheticum; sicut enim Christus Marci vlt. promittit Ecclesiæ donum miraculorum, ita etiam Ioël. 2. exponente Petro Actor. 2. promittit donum prophetiæ, quod certè est maximum; cùm certum sit, neminem cognoscere futura contingentia, excepto Deo, Isaiæ 41. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dij estis vos.* Et è contrario Deuter. 18. ponitur tanquam nota falsæ doctrinæ, si Propheta prædixerit aliquid, & non euenerit.

Iam apud Ethnicos & Hæreticos nulla fuerunt vera vaticinia, sed multa falsa, nisi fortè fierent in testimonium nostræ fidei, vt fuerunt vaticinia Sybillarum & Balaam. Etsi enim Ethnici habuerunt plurima oracula Apollinis, tamen illa, vel per ambages respondebant, quando scilicet Apollo non sciebat reuera, quid esset futurum; vel ea prædicebant, quæ Dæmones ipsi facturi erant; vel ea, quæ cœpta erant fieri, ignorantibus nuntiabant tanquã futura; vel demum ea prædicebant, quæ naturales habent caussas nobis ignotas, illis autem notas propter maiorem naturæ subtilitatem. de qua re vide S. Athanasium in vita S. Antonij, S. Augustinum lib. de diuinatione Dæmonum, & Theodoretum libro de oraculis.

Hæretici quoque, quotiescunq; aliquid prædicere voluerunt, decepti sunt: id patet de falsis Prophetis in Testamento veteri, 3. Reg. 22. Tempore autem noui Testamenti fuit olim Montanus, qui Propheta videri voluit cum duabus Prophetissis Prisca & Maximilla, & prędixerunt bella, & nescio quæ alia tunc futura; sed planè contrarium accidit, vt notat Eusebius lib. 5. hist. cap. 16. & 18.

Nostris temporibus Lutherus, quem Lutherani constanter Prophetam Germanicum, & Heliam vocant, apud Cochlæum in actis Lutheri, anni M. D. XXV. prædixit fore, vt, si ipse

adhuc per duos annos suam doctrinam prædicaret, euanesceret Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi, Moniales, turres, campanę, Missę, &c. & tamen prædicauit postea non duos, sed ferè XXII. annos; obiit enim anno M. D. XLVI. & tamen non euanuit Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi, &c. Ibidem Cochlæus refert de Thoma MVNCERO, qui se Gedeonem vocabat, & infinitos rusticos armauerat contra Principes Germaniæ, quòd prædixerit certam victoriam suis, & se in manica excepturum omnes globos tormentorum bellicorum, & tamen paulò pòst cæsi sint ferè omnes rustici, & Thomas captus, & securi percussus. Idem Cochlæus in actis Lutheri, anni M. D. XXXIII. scribit, tam constanter asseruisse Lutheranorum Prophetas, illo anno futurum diem vltimi iudicij, & ipsum etiam diem designasse, vt multi nec arare, nec serere voluerint; qui tamen mendaces inuenti sunt.

At in Ecclesia Catholica præter Prophetas Testamenti veteris, & eos, qui fuerunt primis quingentis annis à Christi aduentu, vt Agabum, de quo Actor. 11. & Gregorium Thaumaturgum, de quo Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 29. & Antonium, de quo Athanasius in eius vita, & Abbatem Ioannem, de quo Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26. Fuerunt etiam posterioribus seculis, quibus iuxta Lutheranos perierat apud Romanos Ecclesia, veri Prophetæ, & quidem Monachi, ac Romano Pontifici addicti. De S. Benedicto ita scribit Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 15. *Benedictus*, inquit, *Regem de suis actibus increpauit, atque in paucis sermonibus cuncta, quæ illi erant euentura, prænuntiauit, dicens; Multa mala facis, multa mala fecisti, iam aliquando ab iniquitate conquiesce. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus, nouem annis regnans, decimo morieris.* Quæ omnia completa se vidisse, ibidem Gregorius testatur.

De S. BERNARDO scribitur in eius vita lib. 4. capite 3. eum quatuor hominibus prædixisse conuersionem, tribus de ea nihil cogitantibus, quarto etiam ab ea re alienissimo; quæ omnia, sicut prædixerat, euenerunt. Sed mirabile est prorsus, quod ibidem de nobili quodam viro narratur; nam cùm pro eius conuersione, vt S. Bernardus oraret, quidam illius filius peteret; respondit Sanctus: *Ne timeas, ego illum probatum Monachum in hac Claraualle sepeliam.* Quot sunt in hac vna sententia vaticinia? nam & Monachum illum aliquando futurum, & in ordine monastico vsque ad mortem perseueraturum; & sanctè ac piè diem extremum clausurum; idque ante ipsum Bernardum, & in Claraualle, & ipsius Bernardi manibus sepeliendum; sex vaticinia sunt inter se diuersa; & omnia tamen, nec sine singulari Dei prouidentia, impleta. Sic enim auctor pergit: *Et perfectus*, inquit, *Monachus factus est, & à Patre sancto (sicut ipse prædixerat) in Claraualle sepultus: tanquam enim mori illo absente non posset, quinque mensibus infirmatus, & celeberrimum, immò continuum responsum mortis in seipso habens, sustinuit, donec Pater sanctus rediret, qui, vt olim promiserat, eum traderet sepulturæ.*

S. FRANCISCVS (vt scribit in eius vita B. Bonauentura) cùm Christianus exercitus certo die cum Saracenis pugnaturus esset, admonuit Duces, ne eo die pugnarent: sibi enim à Deo reuelatum, victoriam hostibus eo die cessuram: Sed cùm contemnerent Duces beati Francisci monita, cæsi, fusique sunt Christiani inaudita strage. Addi possent multa alia eiusdem generis: ferè enim nulli coluntur in Ecclesia sancti homines, qui simul cum miraculis, non etiam hoc dono claruerint. Sed hæc pauca hoc loco sufficient.

CAPVT XVI.

Nota decima tertia.

DECIMATERTIA NOTA est CONFESSIO aduersariorũ: Tanta enim est vis veritatis, vt etiam aduersarios cogat interdum sibi testimonium dare, iuxta illud Deut. 32. *Non enim est Deus noster vt Dij eorum, & inimici nostri sunt iudices.* Iam nusquam inueniuntur Catholici laudasse, aut approbasse doctrinam, aut vitam vllorum Ethnicorum, aut hæreticorum. Scimus enim, vnam tantùm esse veram fidem, & sine ea nullam esse veram iustitiam. Itaque nos constanter asserimus, errare omnes, qui doctrinam nostram non sequuntur. At non sic de nobis loquuntur Pagani, Iudæi, Turcæ, Hæretici.

De Paganis multa testimonia sunt; Plinius II. in epistola ad Traianum, libro 10. epistolarum, scribit, Christianos omnia vitia detestari, sanctissimeque viuere, & hoc solum in eis posse reprehendi, quòd nimis facilè pro Deo suo vitam profundant, quodq; horis antelucanis surgant ad canendas laudes Christo. TERTVLLIANVS in Apologetico, cap. 1. & 2. testatur, Paganos noluisse discuti caussam Christianorum, sed damnari sine discussione, quia sciebant, se in eis nihil mali reperturos. & cap. 5. & 6. affirmat, eos Imperatores, qui sunt habiti optimi, fauisse Christianis; vt M. Aurelium, Vespasianum, Antoninum Pium; eos autem persequutiones mouisse, qui sunt habiti pessimi, etiam ab ipsis Gentilibus, vt Neronem, & Domitianum.

Exstat quoque epistola Marci Aurelij Imperatoris, in qua testatur, in Germania cùm per dies quinque siti laboraret exercitus, & essent Romani circundati ab incredibili multitudine Germanorum, vt esset impossibile humanis viribus euadere: tunc se ad Deos patrios confugisse, sed frustrà; deinde aliquot milites Christianos, qui erant in exercitu, rogasse, vt etiam ipsi Deum suum orarent. Porro vix illos in genua ad orationem procubuisse, cùm statim de cœlo in Romanos quidem iucundissimus imber de-

scendit;in hostes verò ignis & grando permixta: cuius epistolæ meminit Tertullianus in Apologetico,cap.5.& in lib.ad Scapulum,& nuper inuenta est,& impressa in operibus Iustini.

A

Denique, S.Antonium, S.Hilarionem, & S. Martinum fuisse honori & reuerentiæ Paganis, scribunt Athanasius,Hieronymus,& Sulpitius, in eorum vitis.

De Iudæis habemus inprimis testimonium Iosephi lib.18. antiq. cap.6. vbi affirmat, Christum plus quàm hominé fuisse, & verè Messiam esse. PHILO scripsit librum insignem de laudibus eorum Christianorum, qui sub Marco Euangelista in Ægypto viuebant: quem librum scriptum de laude Christianorum, non de secta aliqua Iudaica, vt putant Centuriatores Centur.1. lib.2.cap.3.col.18.testatur Eusebius lib.1.histor. cap.16. Epiphanius hæres.29. Hieronymus de viris illustribus, in Philone. Sozomenus lib.1. cap.12.& Beda præfatione in Marcum.

B

Mahumetus in Alcorano,cap.2.docet,Christianos saluari, & cap.4. dicit, Christum maximum esse Prophetarum, & ipsam Dei animam habere. Testatur quoq; S.Bonauentura, Sultanum Aegypti, licet Mahumetanum, in summo honore ac reuerentia habuisse B. Franciscum, quem tamen sciebat Christianum & Catholicum esse.

Idem de hæreticis dici potest;nam B.Benedictum Catholicum à Rege Totila Ariano summo honore affectum, vt verum Dei seruum & Prophetam, scribit S. Gregorius lib.2. Dialog. cap. 15. Et LVTHERVS, iam hæreticus existens, sic scribit in lib.contra Anabaptistas, qui in odium Papæ reiiciunt Baptismum paruulorum: *Nos*, inquit, *fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani, immò omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur, in Papatu veram esse Scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, vt sunt, oratio Dominica, decem Præcepta, articuli Fidei. Dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, immò verum nucleum Christianitatis esse.* Hæc ibi. Vbi si nobis nucleum tribuit, certè sibi nihil seruat, nisi corticem vel putamina.

C

CALVINVS Institut.cap.10. §.17. vocat Bernardum pium scriptorem. At certè Papista fuit Bernardus,& nemo est pius sine vera fide. PHILIPPVS in Apologia art.5. & 27. Confessionis Augustanæ, vocat sanctos Bernardum, Dominicum, & Franciscum, quod idem facit Lutherus in libro de abroganda Missa, prope finem. Item, vt scribit Cochlæus in actis Lutheri, anni M. D. XXXI. cùm post multa prælia inter Catholicos & hæreticos Heluetios pax componeretur, in 1.art. Concordiæ hæretici scribebant, se velle deinceps dimittere confœderatos suos quietos circa veram, indubitatam, & Catholicam fidem suam: Catholici autem scribebant, se velle dimittere confœderatos suos quietos circa fidem eorum;nihil verò addebant de vera, indubitata, vel Catholica.

D

CAPVT XVII.

Nota decima quarta.

DECIMA QVARTA NOTA est INFELIX exitus, seu finis eorum, qui Ecclesiam oppugnant. Etsi enim Deus punit suos, & flagellat, tamen tandem proiicit virgam in ignem. Deut.32. *Laudate Gentes populum eius, quia sanguinem seruorum suorum vlciscetur, & vindictam retribuet in hostes eorum.*

De misero fine Pharaonis, primi persequutoris Ecclesiæ, legimus Exod.14. de Dathan & Abiron primis schismaticis legimus Numer.16. de Iezabel, 4.Reg.9. De ANTIOCHO 2.Machab. 9. De Pilato, quòd seipsum interfecerit, scribit Eusebius lib.2. historiæ,cap.7. & cap.vlt. refert breuiter cladem Iudęorum, quam Iosephus latè prosequitur in lib. de bello Iudaico. De HERODE Ascalonita, qui obiit scatens vermibus, cùm prius occidisset vxorem,& filios,& seipsum occidere voluisset, scribit Iosephus lib.17.antiquitat.cap.9. De HERODE Tetrarcha, quòd amisso regno, in exilium relegatus perpetuum miserrimè vixerit, scribit idem Iosephus li.18. cap.14. de filia Herodiadis, vide Nicephorum lib.1.cap. 20. De HERODE Agrippa vide Actor.12. Neronem, Domitianum,& ceteros Imperatores, qui Christianos persequuti sunt, omnes vel à seipsis, vel ab aliis crudeliter necatos, vel certè miserè periisse, constat ex Chronicis & historiis omnibus; nam Traianus horrenda paralysi, & simul hydropisi extinctus est; Diocletianus Imperium deposuit præ dolore, quòd Christianos delere non posset; Galerius Maximianus, & Maximinus tam horrendis doloribus correpti sunt, vt etiam Medici Ethnici dicerent, diuinam esse plagam. Vide Eusebium in Chronico, & lib.8.hist. cap.vlt.& lib.9.cap.vlt.

VENIAMVS ad Hæresiarchas & Apostatas. Simon MAGVS cùm volare vellet, orationibus B.Petri deiectus, tibias fregit, & paulò pòst cum summa ignominia obiit: Egesippus lib.3.cap.2. de excidio Hierosolymitano, & Arnobius lib.2. contra Gentes.

Excoriatus est à Rege Persarum MANICHÆVS viuus, non ob fidem, sed quia filium Regis curaturus occidit: Epiphanius hæres.66.

MONTANVS, Theodotus, & Prophetissæ eorum laqueis seipsos necauerunt. Eusebius lib.5. histor. cap.16. Donatistæ quidam cùm canibus Eucharistiam proiicerent, ab iisdem canibus lacerati sunt: Optatus li.2.contra Parmenianum.

ARIVS cùm in Ecclesiam intrare vellet, subito motu alui ad latrinas publicas accessit, & simul cum excrementis intestina omnia & animam effudit: Testis Athanasius orat.1. contra Arianos, & Ruffinus lib.10.hist.cap.13.

IVLIANVS

IVLIANVS Apostata diuinitus occisus, communi etiam caruit sepultura; nam à terra spontè aperta, absorptum scribit Gregorius Nazianzenus oratione in Athanasium, circa finem.

VALENS Arianus, qui Iuliano in persequutione Christianorum successit, viuus à Gothis etiam Arianis crematus est: Ruffinus lib. 11. histor. cap. 13.

NESTORIVS lingua impia à vermibus consumpta, miserrimè interiit: Euagrius lib. 1. hist. cap. 7.

HVNERICVS Rex VVandalorum Arianus, & persequutor Ecclesiæ, vermibus toto corpore scatens, consumptus est: Victor li. 3. extremo.

ANASTASIVS Imperator, fautor hæreticorum Eutychianorum, fulmine ictus interiit, vt scribunt Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Tempore Leonis Iconomachi, pestilentia consequuta combustionem imaginum in foro Constantinopolitano, trecenta millia hominum sustulit Constantinopoli: Vide Chronica Matthæi Palmerij anno DCC. XLI. De Constantino Copronymo, vide Paulum Diaconum.

LVTHERVS morte repentina sublatus est; nam cùm vesperi opiparam cœnam sumpsisset lætus, & sanus, & facetiis suis omnes ad risum prouocasset, eadem nocte mortuus est: Vide Cochlæum in vita Lutheri.

ZWINGLIVS in bello contra Catholicos trucidatus est, & paulò pòst Basileæ frater eius spiritualis OECOLAMPADIVS, cùm vesperi sanus cubitum iuisset, manè inuentus est ab vxore mortuus in lecto: Auctor Cochlæus in actis Lutheri anno M.D.XXXI.

ANDREAM Carolstadium à Dæmone interfectum, Ministri Basileenses scribunt in epistola, quam ediderunt de morte Carolstadij.

Ioannes CALVINVS vermibus consumptus expirauit, vt Antiochus, Herodes, Maximinus, & Hunericus, testatur Hieronymus Bolsecus in eius vita. Qui etiam addit, eum, dæmonibus inuocatis, blasphemantem & execrantem obiisse.

CAPVT XVIII.

NOTA *decimaquinta.*

VLTIMA NOTA est FELICITAS temporalis, diuinitus iis collata, qui Ecclesiam defenderunt: nunquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserunt, quin facillimè de hostibus triumpharent. Notæ sunt inprimis victoriæ in Testamento veteri Abrahę, Mosis, Iosuæ, Gedeonis, Samuelis, Dauidis, Ezechiæ, Iosiæ, Machabæorum. In Testamento nouo CONSTANTINVS, qui primus publicè ex Imperatoribus Ecclesiam defendit, eo ferè modo Maxentium vicit, quo Moses Pharaonem. Vide Eusebium

A lib. 9. hist. ca. 9. de eo sic ait Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, ca. 25. *Constantinum Imperatorem non supplicantem dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis terrenis impleuit muneribus, quanta optare nullus auderet: Vniuersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit, & defendit, in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit, in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est: grandæuus ægritudine & senectute defunctus est: filios imperantes reliquit.*

De THEODOSIO seniore scribit idem Augustinus ibidem, cap. 26. ei, quòd verè pius & Catholicus esset, adeò prosperè omnia successisse, vt in præliis hostium tela in auctores, Deo agente, retorquerentur. Addit Theodoretus B lib. 5. histor. cap. 24. sanctos Ioannem & Philippum Apostolos apparuisse in equis albis in eodem prælio pro Theodosio Imperatore pugnantes.

De HONORIO etiam planè Catholico, & Romano Pontifici addictissimo, vt patet ex eius epistolis ad Bonifacium Papam, scribit Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 23. ita Deum pro illo pugnasse, vt vno prælio multò amplius, quàm centum millia Gothorum prosternerentur, & Rex ipse Radagaisus cum filiis caperetur, & occideretur, ex Romanis ne vno quidem vulnerato, nedum extincto.

De THEODOSIO iuniore scribit Socrates lib. 7. hist. cap. 18. exercitu eius pugnante cum C Barbaris, & ipso interim in vrbe precibus apud Deum vacante, circiter centum millia Saracenorum ab Angelis acta in Euphratem, miserrimè periisse.

IVSTINIANVS senior, donec Catholicus fuit, felicissimè imperauit, ita vt Italiam, Africam, aliasque multas prouincias Romano Imperio restituerit, vt patet ex Euagrio lib. 4. histor. cap. 16. & sequentibus. At, vbi hæreticus factus est, & edictum proponere voluit de sua hæresi recipienda, mox repętina morte sublatus est, & Ecclesiam magno metu liberauit, vt idem Euagrius scribit lib. 4. cap. vlt.

HERACLIVS quoque, vt ex Ioanne Zonara, aliisque historicis cognosci potest, dum Catho- D licus esset, præclarissimam victoriam de Persis reportauit, & crucem Domini recepit, quando res Romanæ desperatæ omnino esse videbantur; At cùm in hæresim incidit Monothelitarum, omnia illi infeliciter successerunt, & ipse nouo atque inaudito morbi genere extinctus est.

Constat item ex Græcorum historiis, Imperatores Orientis ab eo tempore, quo propter dissidium circa imagines se ab Ecclesia Romana separauerunt, semper indies deterius se habuisse, donec tandem Imperium penitus amiserunt. In Occidente verò ex Latinorum historiis manifestè colligitur, semper Imperatores magis, vel minus floruisse; vt magis, vel minus Romanæ Ecclesiæ addicti fuerunt.

A Tempore Vrbani II. ad annum Domini M. XCVIII. Christiani in bello sacro à Papa indicto pro recuperatione Hierosolymæ, cùm essent Antiochię in summa desperatione, eò quòd propè adesset infinitus exercitus Turcarum & Persarum, & ipsi pauci essent & diuturna fame propè enecti, ita vt etiam viri fortissimi baculis innixi incederent, nec equos haberent, nisi paucissimos, ita vt præcipuus Princeps Godefredus equo commodato vteretur, & multi Principes in asinis equitare cogerentur. Tandem Deus reuelauit, vbi esset lancea, & ea prælata, in bello victoriam dedit, ita vt occiderint centum millia Turcarum, & ex ipsis vix quatuor millia ceciderint: Cecidit etiam ros diuinitùs in illos, quæ animis & corporibus vires addidit: Denique apparuerunt tres viri sancti pro illis de cœlo pugnantes. Vide Paulum Aemilium lib. 4. Gulielmum Tyrium lib. 6. prope finem, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem.

B Tempore Innocentij III. in Gallia ab octo millibus Catholicorum cæsa sunt vno prælio centum millia Albigensium hæreticorum, vt scribit Aemilius lib. 6. historiæ Francorum.

Nostris temporibus anno M.D.XXXI. quinque pręlia commiserunt pro fide Catholici Heluetij cum hæreticis Heluetiis, & semper Catholici vicerunt, cùm tamen essent numero & armis multò inferiores: vide Ioannem Cochlæum in actis Lutheri, anni M.D.XXXI.

Carolus V. miraculo diuino victoriam retulit de Lutheranis anno M.D.XLVII.

In Gallia quoque & Belgio multas victorias Catholici de hæreticis, non sine miraculo, reportarunt; immò vix vnquam fuerunt hæretici superiores, quando iusto prælio dimicatum est.

Atque hæc de notis Ecclesiæ, & vniuersa hac disputatione pro instituta breuitate dicta sint.

Finis quartæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIAE.

QVINTA

CONTROVER-SIA GENERALIS,

DE MEMBRIS ECCLESIAE MILITANTIS.

TRIBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Clericis.

PRÆFATIO.

Ordo Disputationis de Clericis.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

De Monachis.

PRÆFATIO.

LIBER TERTIVS.

De Laicis, siue Secularibus.

PRÆFATIO

IN LIBROS TRES DE MEMBRIS ECCLESIAE MILITANTIS.

ECCLESIA CATHOLICA, OPTIME LECTOR, VNI trinoq́ Deo militans, atque, vt Scripturæ loquuntur, terribilis, velut castrorũ acies ordinata, tribus potissimùm ordinibus militum, Christo auctore, distinguitur. Alij siquidem in hoc diuino exercitu Clerici, alij Laici dicuntur. Quidam etiam sunt, tum ex Clericis, tum ex Laicis, qui certis symbolis ac functione ab vtrisq́ distincti, tertium ordinem faciunt, ac Regulares, siue Monachi nominantur.

Ordo primus ac nobilissimus Clericorum vel Duces habet, vel Ducum ipsorum famulos & administros. licet enim Imperator Ecclesiæ primus ac summus, Christus ipse sit, tamen quod non solùm in terris, sed etiam in cœlis, & apud inferos magnos exercitus habeat, quódque solis cœlestibus præsentiam suam, vt par est, aspectabilem præbeat, Vicarium Imperatorem, ac Ducem exercitui, qui est in terris, Apostolum Petrum eiusq́ successores summo cum imperio, & potestate præfecit. Ergo Romanus Pontifex hæres Apostolorum Principis, castra cœlestia in terris ducit, Christumq́ ipsum nobis mortalibus quodammodo repræsentat.

Proximi sunt Episcopi, qui Tribunorum militarium locum sortiti, imperant etiam ipsi, non totis castris, sed agmini quisque suo. Siquidem in partem sollicitudinis, vt nostri loquuntur, vocati sunt, non in plenitudinem potestatis. Sub his Presbyteri, quos Parochos dicimus, quasi quidam Centuriones singulis cohortibus præsunt; Diaconi, Subdiaconi, Lectores, atq́ Administri ceteri, vel signa atq́ aquilas gerunt, vel tubis, ac tympanis accendunt ad præliũ, vel huc atq́ illuc celeriter discurrentes, mandata Imperatoris ac Ducum ad milites perferunt.

Porro Laici, hoc est, populus ipse fidelis, longè latéque toto campo diffusus, atque aduersus Diabolum sub Christi signis in acie constitutus, quasi quadratum agmen efficit, atque statarias legiones. Omnes enim in Baptismo ad Christi militiam nomen dederunt, eiusq́ charactere insigniti,

Sacramentum perceperunt. Omnes per ſacram Confirmationem ad prælium inuncti, crucis ſigno muniti, atque armis cœleſtibus donati inſtructiq́; ſunt. Denique, omnes de menſa Domini opulentiſſimo commeatu, ampliſſimæq́; mercedis pignore in Euchariſtia percepto, bellum æternum Diabolo, atq; omnibus eius copiis indixerunt.

Iam verò Regulares ac Monachi, neq; vno in loco degunt, neq; iiſdem muneribus diſtinentur, ſed alij in montibus & turribus quaſi vigiles quidam perpetuò excubant, & clamore propè aſſiduo hoſtes exterrent; alij tanquam deuoti milites ante ipſam aciem longè progrediuntur, caſtraq́; hoſtilia audacter infeſtant; quidam etiam ſunt, quos Anachoretas nominare ſolemus, qui diuina quadam virtute præditi, ſeorſim à ceteris in aperto campo, lociſq́; deſertis ad ſingulare certamen hoſtem prouocãt, nec rarò eundem Chriſti ope glorioſè proſternunt.

Hæc igitur eſt Eccleſia Dei viui, hæc ſunt caſtra Sanctorum, tribus militum ordinibus ab ipſa Dei ſapientia diuino planè conſilio diſpoſita atque diſtincta, quæ quidem licet aduerſus omnes hoſtiles acies inſuperabilia atque inuicta conſiſtant, neque vllam ſiue humanam, ſiue diabolicam vim ſub omnipotentis Imperatoris præſidio pertimeſcant: non tamen Satanas ſibi ipſe deeſt, circuit, quærit, obſeruat, inſidiatur, nullam nocendi elabi ſinit oportunitatem: non poteſt ille Dei exercitum profligare, conatur tamen: non ſperat victoriam, at non deſinit laceſſere: non fundet vnquam Chriſti copias, nec delebit, at confundere & perturbare nouis ac variis ſtratagematum formis, & libris, & ſermonibus hæreticorum, non ceſſat. Hinc enim hæretici huius temporis planè omnes Clericos cum Laicis ita confundunt, vt ne nomen quidem Clericorum (de qua re paulò pòſt agemus) ſupereſſe patiantur.

Deſignant illi quidem certos homines, quibus docendi munus, Sacramentorumq́; adminiſtrationem permittunt, quos etiam Eccleſiæ Miniſtros vocant: At eos nec populis cum poteſtate præeſſe, nec legibus continentiæ aſtringi, nec à tribunalibus politicis liberos eſſe volunt: Sed Laicorum more, iungere connubia, filios procreare, ſeculi huius negotia exercere, ad forum & iudicia pertrahi, inuitis etiam ſummis Antiſtitibus, iubent. Nam de conſecratione atque vnctione Pontificum, de tiaris, infulis, pedis, de palliis, tunicisq́; ſacratis, de corona capillorum, de reliquo apparatu, qui ad officium exornandum Miniſtrorum Dei, atque ad ornatum Eccleſiaſticum à cultu prophano diſtinguendum pertinet, nihil commemorare neceſſe eſt. Hæc enim omnia adeò confidenter aſpernantur, ac de medio tollunt hæretici, ac ſi ea certiſſimis rationibus, cùm ne probabiles quidem attulerint, ſuperſtitionem redolere Iudaicam demonſtraſſent. Monachos

autem in vniuersum omnes, siue Anachoretæ, siue Cœnobitæ illi sint, nec minus omnia Monastica instituta, ritus, vota, consuetudines, vestes, functiones, & ipsa etiam vocabula execrantur. Neque aliud esse vult Caluinus, libro 4. Institutionum, capite 13. Monasteria Cœnobitarum, nisi lupanaria sceleratorum, vel conuenticula schismaticorum: Anachoretas autem, Magdeburgenses Centuriatores Centuria quarta, cap. 6. & 10. monstra quædam humana, vel vrsos potius, ac Mysanthropos appellandos censuerunt.

Soli restant Laici, quibus etsi mirum in modum adulentur Lutherani, vt ea ratione maior Clericis ac Monachis confletur inuidia, veruntamen adsunt Anabaptistæ, qui nec Laicis parcunt, dum iurisdictione magistratus, magistratibus vrbes, vrbibus genus humanum spoliant, atque ad eam formam regimen vniuersum reuocant, quæ non modò Reipublicæ ipsorum, sed ipsi etiam generi humano, si passim vsu recipiatur, extremam ruinam, atque exitium possit afferre. Sed enim haud scio, plúsne Laicis Anabaptistæ noceant vexando, ac detrahendo, an cumulando, & blandiendo Lutherani. Detrahunt illi populo Christiano politicam potestatem, sine qua salus Reipublicæ terrenæ in apertum discrimen, interitúmque vocatur: Augent contrà Lutherani eundem populum etiam Ecclesiastica potestate, vt nimirum ducantur Pastores ab ouibus, & imperent Imperatoribus milites, atque interim pereat res Christiana, pereat Christi regnum, pereant animæ, quarum salutem propria vita, & sanguine Dei Filius emerat.

Quæ cùm ita sint, ad omnes pertinet, qui in Ecclesia Catholica Doctoris munere funguntur, impiis hæreticorum conatibus, vel Satanæ potius consiliis & furori occurrere, & omnes Ecclesiæ partes, omnia membra, omnes ordines pro viribus protegere, ac tueri: à nobis verò non modò caritas Christiana, & onus à maioribus impositum flagitat, sed etiam cogit ordo disputationum, vt ad eas controuersias explicandas aggrediamur, quæ sunt de tribus illis Ecclesiæ partibus; id est, Clericis, Laicis, Monachis, ab hæreticis huius temporis excitatæ. Quando enim pro capite militantis Ecclesiæ, próque ipsa Ecclesia, tum in Conciliis congregata, tum etiam diffusa toto orbe terrarum, pro nostrarum virium tenuitate pugnauerimus: Illud vnum est reliquum, vt pro membris eiusdem Ecclesiæ, pro nostra virili parte dimicemus, & Christo duce, atque imperatore, omnia hostium tela clypeo veritatis, & gladio verbi Dei discutiamus.

Ordo Disputationis de Clericis.

IGITVR *disputatio de Clericis (nam ab ea exordiendum esse, tum antiquitatis, tum etiam dignitatis ordo nos admonet) octo partibus continetur.* PRIMVM *enim, de ipso nomine Clericorum disserendum erit.* DEINDE, *de vocatione, siue electione ad sacrum Ministerium.* TERTIO, *de distinctione, numero & officio Ministrorũ.* QVARTO, *de cœlibatu hominum sacratorum.* QVINTO, *de solennibus precibus, & laudibus, certis horis, certoq́ue ordine concinendis.* SEXTO, *de Ecclesiastica tonsura, vel rasura capillorum.* SEPTIMO, *de possessione temporalium bonorum, siue politico, siue Ecclesiastico iure acquisitorum.* OCTAVO, *de exceptione Clericorum à tribunalium ciuilium potestate. Nibil autem de Sacramento Ordinis, nihil item de Ecclesiastica iurisdictione hoc loco dicendum erit, quòd ea partim ad quæstiones de Sacramentis, partim ad quæstiones de Pontifice, & Conciliis pertinere videantur.*

LIBER PRIMVS, DE CLERICIS.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Clerici & Laici.

QVID hæc nomina Clerici atque laici sibi velint, nemini dubium esse puto: tametsi enim Græcam originem habeant, tamen trita sunt, ac puulgata. Quis enim ignorat idẽ esse λαὸν Grȩcis, quod populũ Latinis? Idem illis κλῆρον, quod sortem, siue hæreditatem nobis? Inde igitur laici dicti sunt quasi plebeij, ac populares, quibus nulla pars functionis Ecclesiasticæ demandata est; Clerici autem quasi Domini sors, & hæreditas, qui diuino cultui consecrati, procurãdæ religionis, ac rerum sacrarum, Deo ipso iubente, prouidentiam, ac solicitudinem susceperunt: *Clericus,* inquit S. Hieronymus in epist. ad Nepot. *interpretetur primò vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur; si enim κλῆρος Græcè, sors Latinè appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est.* Cur autem hæreditas sortis nomine appelletur, illa ratio reddi solet, quòd hæreditas in plures sorte plerunque diuidatur; vnde est illud Prophetæ Psal. 77. *Sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.*

Accedit quod licet ad vnum aliquem hæreditas tota perueniat, id tamen non electione, sed sorte fit; nascuntur enim vt plurimum, non fiunt hæredes. quis autem laborauit, quis operam dedit, vt huius potius quàm illius filius & hæres nasceretur? Atque huc Apostolus Paulus, Chrysostomo teste, respexit cùm ait, scribens ad Coloss. *Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum.* Et rursus ad Ephes. *In quo nos sorte vocati sumus.* Non quod (vt Lutherani volunt) æterna beatitudo nullis meritis acquiratur, sed quod ad gratiam & adoptionem filiorum Dei sine vllo opere nostro vocemur. Falluntur enim Pelagiani, qui priores partes homini, posteriores verò Deo tribuunt in conuersione ac pœnitentia peccatoris. Quomodo enim sorte vocamur, si nos ipsi Deum vllo nostro vel opere vel conatu præueniamus?

Nemo igitur gratiam inuocat, nisi prȩuentus à gratia, nemo eligit Deum, nisi prius electus à Deo, nemo diligit, nisi prius dilectus, auersos ille conuertit, errãtes reuocat, inuenitur à non quærentibus, palàm apparet non interrogantibus. quia tamen quod nobis sors est, Deo prouidentia, & prȩdestinatio est, propterea sapienter Apostolus simul iungit vtrumq;, cùm ait: *In quo nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum voluntatis eius.* Sed de his hactenus.

Habemus igitur quid Clericorũ ac laicorum nomen significet. Hinc autem prima inter nos, & hæreticos quæstio nascitur, rectè ne, an secus quidam inter Christianos Clerici, quidam laici nominentur. Lutherani enim & Caluinistæ tametsi minimè negant, quod ad rem attinet, ministerium verbi, & Sacramẽtorum non ex æquo ad omnes pertinere, & habent ipsi quoque suos quosdam Ministros & Pastores, siue (vt ipsi loquuntur) Superintendentes, quibus totam ferè religionis suæ curam permittunt: tamen quod eorum contentiones, & schismata ab odio Clericorum, & laicorum fauore initium duxerint, & vocabulum Cleri non obscurè excellentiam quandam, ac dignitatem præ se ferre videatur, nullo modo ferunt, vt Ministri Ecclesiastici, Clerici; ceteri, laici appellentur.

Itaq; LVTHERVS in lib. illo planè tartareo de abroganda Missa priuata, parte 1. tractans illud D. Petri; Nõ dominantes in Cleris: *Quod,* inquit, *nostra translatio habet, non dominantes in Cleris, interpretis incuria fuit, quæ fecit vt Clerum hoc loco intelligerent quos nunc à laicis discreuit impia hominum traditio.* Et infrà: *Hoc dixisse contenti sumus, Christianum populũ esse simplicem, in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus, nullus vnctus, nullus rasus, nullus monachus esse debeat.* Et CALVINVS in 4. lib. suæ Instit. cap. 4. §. 9. *Hæc,* inquit, *appellatio aut errore, aut certè ex praua affectione nata est, cùm tota Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini à Petro dicatur.* Et in comment. cap. 5. prioris epist. B. Petri: *Vtinam,* inquit, *nunquam Patribus venisset in mentem, vt hac voce vterentur.* Hæc illi. à quibus ego libenter quærerem, quo tempore, quo loco, quibus auctoribus hanc appellationem natam esse putent?

Si enim paucis antè annis, in angulo nescio quo, ab aliquo ambitioso atque indocto artifice vocabulorum fabricatam esse hanc vocem demonstrare possent Lutherani, possemus & nos vicissim facilè credere, ex errore, aut prauo affectu, aut etiam impia traditione natam esse: sin autem ex diuinis literis deprompta hæc appellatio, in ore omnium Conciliorum, omnium Patrum, totius Ecclesiæ, orbis terrarum vniuersi, omnibus ætatibus, ac seculis fuit, quis poterit satis hominum istorum audaciam, impudentiamque mirari?

Et quidem si de Conciliorum decretis, & sanctorum Patrum voluminibus agitur, non tam quęrendum est, vbi Clericorum & laicorum nomen & distinctio habeatur, quàm vbi non habeatur. ita passim in singulis propè paginis tum Patrum, tum Conciliorum veterum appellatio illa occurrit, quam ex errore, aut prauo affectu, vel impia traditione natam esse Lutherus & Caluinus affirmant.

Prodeat ex vetustis scriptoribus TERTVLLIANVS, qui non modò antiquissimus, sed etiam doctissimus fuit. Is igitur in lib. de Monogamia hoc modo loquitur: *Cùm extollimur,* inquit, *& inflamur aduersus Clerum, tunc vnum omnes sumus, tunc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo & Patri fecit: cùm ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas, & impares sumus.* Et infrà: *Laicis verò quia Monogamia non conuenit, cetera quoq; aliena sunt.* Quid potuit clarius aduersus Lutherum & Caluinum Tertullianus dicere, quàm arrogantes ac superbos esse laicos, qui extolluntur, atque inflantur aduersus Clericos? Sed fortasse singulorum hominum testimonium sine temeritate contemnitur.

Prodeat igitur, non ex hominibus singulis, sed ex cœtibus hominum, Concilium I. NICÆNVM, œcumenicum, vetustissimum, frequentissimum, celeberrimum, cuiusq; auctoritas tanta semper apud omnes veteres fuit, vt ab Eusebio lib. 3. de vita Constantini, & Augustino lib. 1. de Baptismo, cap. 18. orbis terræ Concilium appelletur; ab Athanasio in epist. ad Episcopos Africæ, & Leone epist. 53. ad Anatholium, cum oraculis Spiritus sancti; à Gregorio verò lib. 1. epist. 24. cum ipso Euangelio conferatur. In ea igitur tanta Synodo, quam neque erroris, neque praui affectus, multò etiam minus impietatis possumus reprehendere, nisi vitiorum eorundem Ecclesiam totam, & orbem terræ vniuersum reprehendamus: in ea, inquam, Synodo appellatio Clericorum in singulis ferè canonibus inculcatur. Sic habet Canon primus: *Si quis in ægritudinem vel à Medicis sectus vel à Barbaris castratus est, placuit vt iste permaneat in Clero: si quis autem sanus seipsum abscidit, hic etiamsi est in Clero, cessare debet, & ex hoc nullum talem oportet ordinare.* In II. verò canone III. VIII. in XVII. in XVIII. & XIX. nihil ferè tractatur aliud, quàm de ordinationibus Clericorum. quod idem in omnibus omnino Conciliis passim occurrit.

A Quid, quòd in ipsis etiam Apostolorum canonibus à S. Clemente descriptis, distinctio, & nomen Clericorum, & laicorum non semel legitur? Can. XII. *Si quis cum damnato Clerico, vt cum Clerico, orauerit, damnetur.* Can. XIII. *Si quis Clericus aut laicus à communione suspensus, &c.* Can. XV. *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum relinquēs propriam parochiam pergat ad aliam, hunc vlterius ministrare non patimur, præsertim si vocat us ab Episcopo redire contempserit, veruntamen tanquam laicus ibi communicet.*

B Quid hîc Caluinus & Lutherus dicent? ignorabant Patres Nicæni, ignorabat Clemens Pontifex, ignorabant Apostoli Christianum populum simplicem esse debere, vt nullus in eo Clericus, nullus sit laicus? An potius impia traditione, errore, prauoque affectu Ecclesiæ Ministris eiusmodi nomen indiderunt?

AT, INQVIVNT, non multum nos laboramus quid homines dicant, iamdudum enim valere iussimus verba hominū. Verbum Dei proferatur ad medium, si controuersia finienda est. Videamus igitur quid habeat verbū Dei, quanquam opus non esset, cùm de re constet, magnopere de nomine litigare. Apud Hieremiam cap. 12. ita Spiritus sanctus loquitur: *Cleri eorum non proderunt eis.*

C Ac ne fortè de istis ipsis verbis Dei litigandum sit, profero testes omni exceptione maiores, Origenem, Epiphanium, Hieronymum, qui non modò Scripturarum diligentissimi tractatores fuerunt, sed etiam penè soli inter omnes Ecclesiæ Patres Hebraicæ linguæ, qua Hieremię volumen scriptum esse constat, scientiam habuerunt. Sic igitur ORIGENES hom. 7. in Hierem. exponit hæc verba, Cleri eorum non proderunt eis: *Hæc,* inquit, *ante me alij exposuerunt, & quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eandem profero; Nos qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine præsidemus, in tantum, vt quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant peruenire, nosse debetis, non statim in eo esse saluandos, quia Clerici sumus; multi enim & Presbyteri pereunt, & laici beatissimi reperiuntur.*

D Sanctus autem EPIPHANIVS ad initium eius epistolæ, quam ad Ioannem Episcopum Hierosolymæ scripsit: *Oportebat,* inquit, *nos dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei, & obseruatione diligentissima hoc esse quod dicimur; si enim sacra Scriptura loquitur, Cleri eorum non proderunt eis; quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solùm cogitatione & sensu, sed etiam sermone peccamus?*

Eodē modo S. HIERONYMVS in commentario huius loci: *Dicitur,* inquit, *hoc & Ecclesiasticis; quid enim eos iuuare poterit Episcopi nomen, & Presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus; cùm magis grauentur dignitatibus suis, & potentes potenter tormenta patiantur?*

Idem

Idem quoq; Hieronymus in epistola ad Nepotianum: *Obsecro, inquit, te, & repetens iterum, iterumque monebo, ne officium clericatus, genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra seculi in Christi quæras militia, ne plus habeas quàm quando Clericus esse cœpisti, & dicatur tibi, Cleri eorum non proderunt eis.* Habemus igitur verbum Dei, in quo, Origene, Epiphanio & Hieronymo testibus, Episcopi & Presbyteri, ceterique ordines Ecclesiastici, clerici nominantur.

Sed accedat postremò Dei ipsius grauissimũ testimonium, non solùm verbo prolatum, sed etiam horribili quodam prodigio quasi sigillo proprio consignatum. Quod enim hoc tempore Lutherus & Caluinus aduersus Clericos clamant, idem olim Datan & Abyron aduersus Sacerdotes Testamenti veteris clamabant: *Sufficiat vobis,* aiebant illi Numer. 16. *quòd omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus, cur eleuamini super populum Domini?* Quid verò Lutherus & Caluinus dicunt? Sufficiat vobis quod omnis Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini est, cur eleuamini super laicos? cur soli vobis Cleri vocabulum vsurpatis?

At qualem exitum reperit contentio illa veterum schismaticorum? Acerbum omnino, & luctuosum: siquidem continuò, vt Scriptura eodem loco narrat, ad imperiũ Domini, qui schismata, & seditiones aduersus ministros suos ferre non potest, *dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos, cum vxoribus, cum liberis, cum tabernaculis, cunctisq; opibus, descenderuntq; viui in infernum, operti humo, & perierunt de medio multitudinis.* Hæc videlicet iustissima pœna illorum est, qui diuersos in Ecclesia gradus, ordinemq; pulcherrimum, ab ipsa Dei sapientia constitutum, confundere, ac perturbare nituntur, vt ad ea inferorum detrudantur loca, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Sed eorum obiectiunculas, licet frigidas, & ieiunas, breuiter diluamus. Christianus populus, inquit Lutherus, simplex debet esse, vbi nemo sit clericus, nemo laicus; nam vt Apostolus ait ad Galat. 3. *Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neq; liber, non est masculus neque fœmina, omnes enim vos vnum estis in Christo* Iesv.

Vnum & simplicem Christianum populum esse debere, negari non potest, sed interest qua vnitate, qua simplicitate: *Vnus Dominus,* inquit Apostolus ad Ephes. 4. *vna Fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Pater omnium.* Hæc est vnitas, hæc simplicitas populi Christiani, vt vnius sint omnes fidei, idem dicant, idem sentiant omnes, nec sint in eis schismata. Qua simplicitate cùm omnino careant Lutherani, quippe quibus tot penè sunt sectæ, quot ciuitates; tot symbola, quot capita, viderint ipsi quàm bene Christianus populus dici possint.

Porro distinctio Clericorum & laicorũ cum hac simplicitate non magis pugnat, quã pugnet membrorum distinctio cum corporis vnitate. Vnum est corpus humanum, nec tamen totum est oculus, nec totum est auris, nec totum manus, nec totum pedes, alioqui, vt verbis vtar Apostoli 1. Cor. 12. *Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi odoratus? & si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem sunt membra, vnum autem corpus.* Sic prorsus in Ecclesia alij Clerici, alij Laici, alij Monachi sunt; & rursus Clericorum, alij Sacerdotes, alij Ministri; Laicorum alij Principes, alij priuati; Monachorum alij anachoretæ, alij cœnobitæ. Sed hæc membrorum ac partium varietas est, corpus verò vnum, quoniam vnum omnes Dominum habemus, vnam Fidem, vnum Baptisma, vnum Deum Patrem, vnam Ecclesiam matrem, vno spiritu viuimus, vno pane nutrimur.

Neq; verò his repugnant verba illa Pauli: *Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque fœmina.* Tametsi eadem ratione dicere potuisset, non est laicus, neque clericus. Neque enim illis verbis excludere voluit Apostolus ab Ecclesia diuersitatem sexuum, nationum, conditionum, sed admonere, non ista esse quæ filios Dei faciant, sed fidem quæ per dilectionem operatur, sic enim ait: *Omnes vos filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo* Iesv; *Quicunque enim in Christo* Iesv *baptizati estis, Christum induistis, non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque fœmina.* Itaque nihil obest sexus, si adsit fides: nihil prodest, si absit; & laicus cum caritate, Dei filius est, & Clericus sine caritate mancipium Diaboli est: Sunt igitur in Ecclesia clerici, sunt laici, sunt liberi, sunt serui, sunt masculi, sunt fœminæ: sed hæredes regni sempiterni, non istæ graduum, siue conditionum, siue sexuum differentiæ, sed fides cum spe & caritate constituit.

At B. Petrus in epistola sua priore cap. 5. totam Ecclesiam Clerum appellat, cùm ad Episcopos ait: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Ex errore igitur, inquiunt, impiáue traditione, aut prauo affectu ab honore Clerici nominis deiecti sunt laici.

Sed hæc obiectio nec difficulter, nec vno modo soluitur. Primũ omnino probabile est quod S. Hieronymus in epistola ad Nepotianum, & Oecumenius in commentario huius epistolæ docent, Cleri appellationem hoc loco positam, non ad Ecclesiam vniuersam, sed ad eos tantùm esse referendam, qui propriè Clerici vulgò nominatur. tametsi enim ad Episcopi gregem tum Clerici, tum laici pertinent, tamen quia tanto maius periculum erat, ne Episcopi Clericis dominari vellent quàm laicis, quanto Clerici magis subiecti, atq; obsequentes Episcopis, vt proprij eorum administri, ex ipsa sua professione

debent

debent esse, quàm laici; propterea beatus Petrus Episcopos monet, vt vniuersum quidem gregem diligenter pascant, sed in pascendis laicis caueant turpe lucrum, in Clericis regendis fugiant dominandi cupiditatem.

Adde, quòd nomen Cleri deriuatum est ad Christianos à Iudæis, & sine dubio S. Petrus allusit ad Leuitas Iudęorum, qui Num. 18. & Deuter. 18. dicuntur esse de sorte Domini, & Dominus dicitur esse eorum sors & hæreditas, quia donauit eis quodammodo partem suam, id est, decimas, & oblationes filiorum Israël. Porro Leuitis non respondent in Ecclesia noui Testamenti omnes Christiani, sed soli sacerdotes, eorumq; ministri. Petrus igitur nomine Cleri non omnes Christianos, sed solos ministros Ecclesiasticos intellexit.

Quòd si hæc interpretatio ab aduersariis obstinatè reiiciatur, nihil est cur magnopere contendamus. potest enim eadem appellatio Cleri diuersa ratione cùm vniuersæ Ecclesiæ, tum solis templi Ministris aptissimè conuenire. Nam vt Ecclesia vniuersa, sors atq; hæreditas Christi est, quòd eam acquisierit sanguine suo, & simul tamen quędam certa Ecclesię portio, altaris ministerio consecrata, magis propria ratione sors, & hęreditas eiusdem Christi dici potest, non secus atq; olim Synagoga Iudæorum vniuersa in libris Prophetarum passim hæreditas Domini vocabatur, quòd eam vniuersam Deus ex Ægypto liberasset, & quodammodo redemisset, & tamen solam tribum Leuiticam, quam rebus sacris præfecerat, speciali quadam ratione sortem suam & hęreditatem idem Dominus appellabat.

CAPVT SECVNDVM.

Proponitur quæstio de institutione ministrorum Ecclesiæ.

SEQVITVR altera quæstio de institutione Episcoporum, aliorumque Ecclesiæ Ministrorũ, quæ sanè cùm grauissima, tum etiam vtilissima est, non ad id modò, de quo agimus in præsentia, sed etiam ad veram Dei Ecclesiam cognoscendam. Illud autem initio præmittendum est; appellatione creationis Episcoporum tria contineri; electionem, ordinationem, & vocationem seu missionem; Electio nihil est aliud, quàm designatio certæ personæ ad Ecclesiasticam præfecturam; Ordinatio, sacra cæremonia est, qua certo ritu futurus Episcopus inungitur & consecratur; Missio seu vocatio iurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem, ac Præsulem facit.

Existit igitur inter nos & aduersarios controuersia, cui potissimum ius sit in Ecclesia Episcopos creandi, id est, eligendi, vocandi, atque initiandi. Rursus obseruandum est, electionem

A multis ac variis modis fieri posse; nam aut Deus solus eligit, quomodo Aaron, & Petrus electi fuêre, aut Deus per homines. Cùm autem per homines Deus eligit, aut id facit naturali propagatione, quomodo filij Aarõ, & nepotes olim ad sacerdotium perueniebant, aut certè voluntaria electione. Quòd si voluntaria electione, aut vnius, qua ratione Clemens à Petro electus dicitur, aut plurium; & si plurium, aut populi, aut cleri, aut vtriusque.

Sunt autem tres de hac tota quæstione sententię. PRIMA Ioannis VViclef, & Ioannis Huss, qui teste Thoma VValdensi libro 2. doctr. fidei, cap. 39. & 40. docebant, solius Dei munus esse

B eligere Pastores Ecclesiæ; quod soli pij, & prædestinati, Episcopi & Pastores esse possint, & solus Deus nouerit, qui sint pij, & prædestinati. Vide in Concilio Constantiensi, sess. 8. & 15. articulos horum hæreticorum.

ALTERA sententia est Martini Lutheri, Ioannis Caluini, Mathiæ Illyrici, Ioannis Brentij, Martini Kemnitij, aliorumque huius temporis Sectariorum, qui electionem, & vocationem, iure diuino ad Ecclesiam vniuersam, hoc est, ad Clerum & Populum spectare volunt, ita prorsus vt sine populi consensu ac suffragio nemo legitimè electus, aut vocatus ad Episcopatum habeatur. Porro ordinationem, quæ per manus impositionem fieri solet, solis Pastoribus tribu-

C unt. Nec enim fieri posset vt totus populus manus imponeret, sed ita tamen ad solos Pastores munus hoc referunt, vt illi nomine totius Cleri ac Populi nouis pastoribus manus imponant, ac verè dici possit totus Clerus ac Populus non solùm eligere ac vocare Pastores, sed eosdem etiam initiare, & ordinare. Sed verba ipsorum audiamus.

Martinus LVTHERVS in lib. de potestate Papæ: *Hunc ritum,* inquit, *per multas epistolas Cyprianus commemorat, semper suffragium populi, & iudicium propinquorum Episcoporum, ita allegans, vt hanc ex Deo ordinationem esse cum fiducia pronunciet.* Et infrà: *Nec referre est necesse quanto felicius hodie is ritus diuinus seruaretur, præsertim tot sacerdotibus malis regnantibus, & in-*

D *uito populo impositis.* Idem fusè atque ex verbo Dei, vt ipse iactat, in eo libro demonstrat, quem inscripsit de instituendis ministris, ad Boëmos. Ioannes CALVINVS lib. 4. Institutionis Christianæ, cap. 3. §. 15. *Habemus,* inquit, *esse hanc legitimam ex verbo Dei ministri vocationem, vbi ex populi consensu & approbatione creantur, qui visi fuerint idonei. Præesse autem electioni debere alios Pastores, ne quid vel per leuitatem, vel per mala studia, vel per tumultum à multitudine peccetur.* Mathias Flaccius ILLYRICVS præter eum librum quem scripsit de electione Episcoporum, in quo totis viribus contendit, ius eligendi, atque instituendi Episcopos, neq; summo Pontifici, neque Regibus, neque Canonicis permittendum esse, sed multitudini fideliũ, cui conuenit iure diuino, esse restituendam.

Scripsit etiam multa cum collegis suis Magdeburgensibus Centuriatoribus in histor. Eccles. Cent.1.lib.2.cap.4. col.391. *Habet, inquit, Ecclesia in quolibet loco, hoc est, totus cœtus, tum, vt nunc vocamus, laicorum, tum clericorum coniunctim potestatem eligendi, vocandi, & ordinandi ministros idoneos.* Non dissimilia sunt quæ scribunt Ioannes Brentius in Prolegomenis aduersus Petrum à Soto, & Martinus Kemnitius in Examine Concilij Tridentini in disputatione de ordinis Sacramento. Hęc igitur eorum sententia est, ex qua non obscurè colligi putant, nullos esse apud nos Episcopos ritè vocatos, quòd iamdudum nostri in Episcoporum electionibus plebem excluserint à ferendo suffragio.

CONTRA autem Doctores Catholici summa consensione docent, ius Episcopos ordinandi ac vocandi ad plebem nullo modo pertinere posse; ius autem eligendi fuisse aliquando, & aliquo modo penes populum, sed Pontificum concessione vel conniuentia, non lege diuina; ex quo nos longè verius colligemus, nullam esse apud hæreticos veram ordinationem, nullam vocationem, nullam electionem, proinde, nullos Episcopos, nullam Ecclesiam; vt autem hæc omnia distinctè, atque ordine demonstremus, propositis aliquot sententiis seu propositionibus, disputabimus primùm de ordinatione, tum de vocatione, postremò de electione.

CAPVT TERTIVM.

Non pertinere ad populum ius ordinandi Pastores, siue Ministros.

SIT igitur hæc prima nostra propositio seu sentẽtia. *Ordinationem tum Episcoporum, tum aliorum Ecclesiæ Ministrorum, non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinere.* Testantur id passim diuinę Scripturę, testantur decreta Conciliorum, testantur veteres Patres, testantur denique mos populi Dei, & exempla maiorum. Aaronem, & filios eius sacerdotes primos Testamenti veteris solus Moses Sacerdos, & Pontifex ordinauit, & consecrauit, Leuit. 8. Mosem autem Sacerdotem fuisse, testatur Dauid in Psalm. 98. *Moses,* inquit, *& Aaron in sacerdotibus eius.* Testatur Philo lib. 3. extremo de vita Mosis: *Hæc, inquit, fuit vita, obitusq; Mosis Regis, Legislatoris, Vatis, & Pontificis.* Testatur Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, testatur Augustinus in commentario Psalm. 98. testatur Gregorius Nazianzenus oratione ad Gregorium Nyssenum, testatur deniq; S. Leo epist. 88. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

In Testamento nouo, vbicunque mentio fit manus impositionis, quo ritu etiam apud aduersarios ordinatio celebratur, semper ea Apostolis, ceterisque Episcopis, nunquam verò plebi tribuitur. Actor. 6. Soli Apostoli per manus impositionem Diaconos ordinarunt, 1. Tim. 4. A *Noli,* inquit Apostolus, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterij.* Quo loco Presbyterium, Episcoporum cœtum significat, vt testãtur omnes ferè interpretes, ac præsertim Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus: *Non de Presbyteris,* inquit Chrysostomus, *hîc loquitur, sed de Episcopis, neq; enim profectò Presbyteri ipsum ordinarunt.* Item in eodem loco loquitur Apostolus ad Episcopum: *Manus citò nemini imposueris.* Ac rursus 2. Tim. 1. *Resuscites,* inquit, *gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum mearum.*

Itaq; ex diuinis literis satis probatur, munus ordinandi proprium esse Episcoporum. quod B idem ex plurimis Conciliorum decretis confirmari posset: sed quoniam res est perspicua & notissima, eum solum canonem hoc loco ad memoriam reuocabo, quo Episcopum à tribus Episcopis ordinandum esse, definitum est, qui canon primus est inter canones Apostolorum, & rursus 4. est inter canones Concilij I. Nicæni, œcumenici, maximi, ac celeberrimi. Denique 12. est Concilij II. Carthaginensis, tricesimus nonus III. secundus IV. & quartus VI. Quæ Concilia etsi non œcumenica, sed nationalia fuerint, fuêre tamen frequentissima, & sancti Augustini præsentia ac suffragio illustrata.

Accedat, quòd veteres Patres constanter docẽt, solius Episcopi esse initiare sacris, siue Pres-C byteros, siue Diaconos, siue ipsos etiam Episcopos, neque id vllo modo Presbyteris licere. Vide Epiphanium hæresi 75. quæ est Aërij. Ioannem Chrysostomũ cum ceteris Græcis in comment. 3. & 4. cap. 1. epist. ad Tim. Hieronymum in epistola ad Euagrium. Augustinum in breuiculo, collat. 3. cap. 5. Quòd si Presbyteris non licet Episcopos aut Presbyteros ordinare, quod id munus solis Episcopis conueniat, quanto minus id clericis inferioris gradus aut etiam laicis licebit?

Accedat postremò antiquissima, ac perpetua Ecclesiæ vniuersæ consuetudo, quæ optima iuris interpres esse solet. Nam, vt verbis vtar Euangelicis, à seculo non est auditum, vt Episco-D pum non Episcopus ordinaret; neq; huiusce rei vllum vnquam vel institutum ex disciplina, vel exemplum ex historiis, vel etiam vsurpatio ex hæretica licentia proferetur. Nam apud Lutheranos quoque & Caluinistas, qui ritus Ecclesiasticos penè omnes sustulerunt, ij solùm manus imponunt, & Pastores, seu Ministros faciunt, qui Pastores, & Episcopi, licet re vera non sint, tamen haberi & appellari volunt. Quare quod attinet ad ordinationes, non Clerus, & populus vniuersus, sed soli Pontifices Episcopos & Presbyteros creant.

SED, inquiunt: Etsi Clerus ac populus per se " manus Episcopis non imponat, id tamen non " eo fit, quod desit multitudini auctoritas, sed " quod ad vitandam confusionem, quę necessariò "

„ existeret, si tot manus super vnius hominis caput imponendæ essent, visum est melius vt paucis Pastoribus ea cura demandaretur. Itaque auctoritas ordinandi ministros, totius multitudinis est, exequutio verò Pastorum: sed cùm Pastores, quod faciunt, totius Cleri, ac populi auctoritate, & nomine faciant, ipse etiam Clerus & populus ordinare, & consecrare ministros dici potest.

At certè falluntur, vel fallere volunt aduersarij, dum ita ratiocinantur. Nam tribus modis potest intelligi, quod ipsi dicunt, auctoritate, ac nomine totius Cleri, & populi à Pastoribus ordinari Pastores. PRIMVM, quomodo nomine totius corporis lingua loquitur, oculi vident, aures audiunt, & de ceteris membris ad eundem modum. Quod enim pars corporis facit, toti etiam corpori tribui solet, licet reliquum corpus neque præstet vnquam, neque præstare possit, quod est illius partis proprium: Videt oculis totus homo, sed ita videt, vt nulla ratione queat lingua, manibus, pedibus, aliòue membro videre. Quod si hoc modo vellent aduersarij ab vniuersa multitudine per suos Pastores ordinari ministros, non esset cum eis magnopere contendendum. Nihil enim potestatis vel auctoritatis in ipsa multitudine ponerent præter eam quam habent Pastores, qui in membris, ac partibus eiusdem multitudinis numerãtur. Sed non id solum illi quærunt, neque hac moderatione contenti sunt.

ALTERO igitur modo potest intelligi, auctoritate populi Antistites à Pastoribus ordinari, vt videlicet in ipso populo, remotis etiam omnibus Pastoribus, sit vera ordinandi potestas, neque aliud impediat, quo minus populus re ipsa Pastoribus manus imponat, quàm cõfusio multitudinis; quomodo prętores in vrbibus, auctoritate ac nomine Principis, pro tribunali sedent, ac ius ciuibus dicunt. Ita enim prætor in iure dicendo locum Principis obtinet, vt possit tamen Princeps, si velit, per se ius dicere.

At neque hic modus aduersariis probari debet, si ipsi sibi constare velint. Nam si sola confusio multitudinis impediret, quo minus populus ordinaret ministros, posset certè idem populus munus ordinandi paucis hominibus de suo corpore, id est, etiam non Pastoribus demandare; at id non modò Conciliorum decretis, & perpetuæ consuetudini, & omnium Patrum testimoniis, sed etiam aduersariorum exemplis, & verbis, & ipsi rationi repugnat. Nam vt paulò antè diximus, in hæreticorum cœtibus non quiuis è populo, sed soli Pastores manus imponere ordinandis ita solent, vt si secus fiat, irrita censeatur ordinatio. & Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 3. §. 16. ita omnino faciendum esse ex Apostolorum consuetudine his verbis docet: *Licet nullum exstet certum præceptum de manuum impositione, quia tamen fuisse in perpetuo vsu Apostolis vi-*

A *demus, illa tam accurata eorum obseruatio præcepti vice nobis esse debet.* Et infrà: *Hoc postremò habendum est, non vniuersam multitudinem manus imposuisse suis ministris, sed solos pastores.* Hæc ille. Et sanè cùm potestas ordinis, quæ ad ordinandos ministros necessaria est, per ordinationem accipiatur: quis capere potest, vt vel populus vniuersus, vel pauci de populo, nulla prius ordinatione accepta, manus imponere, & ordinare ministros possit.

Restat igitur modus TERTIVS, quo possit intelligi quod aduersarij dicunt, auctoritate multitudinis Pastores à Pastoribus ordinari, nimirum, licet non habeat multitudo ordinis potestatem, habeat tamen iurisdictionis, & proinde ius Pastoribus imperandi, vt certis hominibus à se designatis manus imponant.

B Sed quoniam de hac potestate iurisdictionis, quam aduersarij populo tribuunt, in sequenti capite disputandum erit, nunc solùm ex iis quæ dicta sunt, quæque ab aduersariis affirmantur, argumentum, ni fallor, indissolubile colligemus, Ecclesiam eos nullam habere; est autem hoc argumentum. Non sunt veri Pastores, qui non sunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Id Caluinus ex Apostolorum perpetua consuetudine, quæ nobis pro lege, vt ipse ait, esse debet, rectissimè collegit. Lutherus autem, Zwinglius, Caluinus, & ceteri qui Pastores primi apud suos habentur, non fuerunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Nam si secus, à quibus obsecro? à suis ne? an à nostris? non à suis, ipsi enim sunt primi, neque enim ante Lutherum vlli fuerunt Lutherani, neque ante Zwinglium Zwingliani, neque ante Caluinum Caluinistæ, qui eos Pastores ordinare possent. Non item à nostris, siquidem in Ecclesia Catholica, vnde recesserunt, neque Lutherus, neque Zwinglius, neque Caluinus Episcopi fuerunt, sed tantùm Presbyteri. Porro Presbyteri, qui Caluino Ministri sunt, non Pastores, non habent ordinandi potestatem: *Quid facit,* inquit Hieronymus in epist. ad Euagrium, *excepta ordinatione Episcopus, quod Presbyter non faciat?*

C Et Caluinus Hieronymo subscribens paulò antè dixit, à solis Pastoribus, id est, Episcopis Ministros ordinari.

D Adde etiam, quòd ordinationem Catholicam aduersarij nihili faciunt; sic enim Caluinus de nostra ordinatione loquitur lib. 4. Institut. cap. 5. §. 3. *Ordinatio autem nihil aliud est, quàm merum ludibrium.* Et Martinus Kemnitius loco notato, non magis ratas esse contẽdit hoc tempore Catholicorum Episcoporum ordinationes, quàm olim fuisse Apostolicis temporibus Annę & Caiphæ Pontificum Iudæorum.

Quod si primi illi aduersariorum Episcopi & Pastores, veri Pastores & Episcopi non fuerunt, certè nec secundi, nec tertij, nec ceteri, qui primis illis successerunt. At Ecclesia sine Episcopis

& Pa-

& Pastoribus esse non potest, vt idem Caluinus verè affirmat lib. 4. Institut. cap. 3. §. 4. *Sequuntur*, inquit, *Pastores, & Doctores, quibus carere nunquam potest Ecclesia.* Hæc ille. *Est enim Ecclesia*, vt S. Cyprianus eam definit in epist. 9. lib. 4. *plebs Episcopo adunata, & Pastori suo grex adhærens.* Sequitur igitur, vt aduersarij, qui veros Episcopos, & Pastores non habent, neque veram Ecclesiam habeant.

Hoc argumento S. HIERONYMVS in Dialogo aduersus Luciferianos, Hilarium quendam hæresiarcham apertissimè confutauit: *Hilarius*, inquit, *cum Diaconus de Ecclesia recesserit, solusq; vt putat, turba sit mundi: neque Eucharistiam conficere potest, Episcopos & Presbyteros non habens, neque Baptisma sine Eucharistia tradere; & cùm iam homo mortuus sit, cum homine pariter interiit & secta, quia post se nullum Clericum Diaconus potuit ordinare, Ecclesia autem non est quæ non habet Sacerdotes.*

Vnum duntaxat effugium inuenit Caluinus; scribit enim lib. 4. Instit. cap. 3. §. 4. Ecclesia constituta, non nisi à Pastoribus Pastores ordinandos esse. At cum Ecclesia vel primum constituitur, vel iterum renouatur, ac restituitur, solere Deum extraordinario modo excitare Apostolos, & Euangelistas, in quorum numero se, & Lutherum sine dubio vult haberi: *Quanquam*, inquit, *non nego, quin Apostolos postea quoque, vel saltem eorum loco Euangelistas interdum excitarit Deus, vt nostro tempore factum est; talibus enim, qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent, opus fuit: munus tamen ipsum nihilominus extraordinarium appello, quia in Ecclesiis ritè constitutis locum non habet.* Sed hoc miserum est perfugium: nam Ecclesia semel à Christo bene constituta non potest ruere, nec deficere ad Antichristum, cùm non sit fundata super arenam, sed supra firmam petram Matthæi 16. quocirca non eget nouis Apostolis, & architectis.

Deinde, si Lutherus & Caluinus noui Apostoli fuissent, venissent omnino cum signis, & miraculis Apostolorum, sic enim veri Christi Apostoli legationem suam probauerunt. Alioqui cur potius Lutherum recipiemus, quàm Manichæum? Caluinum, quàm Arium? Eodem enim modo omnes venerunt. Adde, quod primi Apostoli omnes per impositionem manuum ordinati fuerunt, Petrus quidem à Christo, ceteri à Petro, vt Ioannes de Turrecremata ostendit lib. 2. cap. 32. & nos in 1. lib. de Pontifice cap. 23. docuimus, dum S. Petri prærogatiuas enumeraremus.

CAPVT QVARTVM.

Non esse populi, sed Episcoporum, vocare Ministros.

SEQVITVR altera propositio. *Vocatio seu missio Ministrorum non ad populum pertinet, sed ad Episcopos, & potissimùm ad summum Pontificem.* De hac propositione satis multa dicta sunt in libro de Pontifice, vbi demonstrauimus Ecclesiasticam iurisdictionem non esse in ipso cœtu fidelium, sed in capite, id est, in summo Pontifice, & ab eo ad Episcopos ceteros deriuari. Probatur igitur hæc propositio primùm ex verbo Dei; legimus enim Petro collatam potestatem, Matth. 16. & Ioan. 21. *Tibi dabo claues.* Et: *Pasce oues meas.* Et rursus Apostolis Ioan. 20. *Ego mitto vos, & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Multitudini autem fidelium Christus auctor omnis Ecclesiasticæ iurisdictionis nihil vnquam tribuisse legitur.

Deinde idē hoc probatur ex Apostolica consuetudine. Nam Actor. 14. Paulus, & Barnabas Episcopi & Apostoli constituebant per ciuitates Presbyteros, & ad Tit. 1. *Huius rei gratia*, inquit Apostolus, *reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates Presbyteros, sicut ego constitui tibi.* Et ipsi etiam Centuriatores Cent. 1. lib. 2. cap. 2. fatentur primos Episcopos post Apostolos ab Apostolis constitutos.

Deniq; idem colligitur ex sequentibus. Demonstraturi enim sumus paulò infrà, electionem Ministrorum populo non conuenire; ex quo certè sequitur maiori ratione, vocationem eidem populo non conuenire. obiectiones aduersariorum omnes simul tum refellentur, cùm de electione disputabitur.

CAPVT QVINTVM.

Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo.

HIs igitur de ordinatione, & vocatione præmissis, ad electionem, de qua præcipua quæstio est, veniamus. sitque hæc tertia propositio. *Electio Ministrorum Ecclesiæ non fit à solo Deo.* Hęc propositio asseritur aduersus errores Ioannis VViclef, & Ioannis Huss, qui damnati sunt in Concilio Constantiensi; nàm sess. 8. damnatur hic articulus VViclefi, qui est octauus: *Si Papa sit præscitus & malus, non habet potestatem super fideles.* Et rursus iste, qui est articulus 40. quiq; ex octauo deducitur: *Electio Papæ à Cardinalibus, per Diabolum est introducta.* Sessione autem 15. damnantur hi articuli Ioannis Huss. Articulus 22. *Papa vel prælatus malus, & præscitus, est æquiuocè Pastor.* Articulus 26. qui deducitur ex 22. *Non eo ipso quo electores, vel maior pars eorum consenserit viua voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitimè electa. vnde siue electores bene vel malè elegerint, operibus electi debemus credere.* Hæc ille.

Refellitur iste error, ac sententia nostra comprobatur. PRIMVM exemplo ipsius Dei, qui non semper eligit prędestinatos ad gubernacula politica, vel Ecclesiastica. Nam 1. Reg. 10. Saulem Deus elegit, qui tamen postea reprobus fuit. & Christus Ioannis 6. Iudam elegit, quem constat minimè prædestinatum fuisse: *Nónne*, inquit, *ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis Diabolus est?*

SECVNDO exemplis Apostolorum, qui Act. *6.* elegerunt Diaconos, & inter eos Nicolaum, qui postea fuit hæresiarcha. ex quo apparet eos non laborasse in electione, essent ne prędestinati, an reprobi, quos eligebant, cùm satis intelligerent id sciri non posse.

TERTIO ex Patribus. ORIGENES homil. 4. in librum Iudicum docet, ac demonstrat, sæpe diuinam prouidẽtiam ad punienda peccata populorum efficere, vt impij sedeant ad gubernacula tum Regnorum, tum etiam Ecclesiarum. Chrysostomus autem homil. postrema in epist. ad Hebr. Augustinus lib. 2. cap. 4. contra epistolam Parmeniani. & Bernardus serm. *66.* in Cantica, docent, homines malos veros Episcopos esse posse si legitimè eligantur. id quod etiam confirmat S. Bernardus ex testimonio illo Ioan. 11. de Caipha: *Cùm esset Pontifex anni illius prophetauit.* Fuit enim Caiphas, etsi iniquus & reprobus, verissimus Pontifex, cùm eius dignitatis gratia Deus ei dederit, vt prophetaret.

QVARTO ratione. Si solus Deus eligeret Pastores Ecclesiæ, aut id faceret sola sua voluntate, sine vllo signo externo & visibili, aut certè visibili aliquo signo; si primum affirmetur, quid nobis eiusmodi electio prodesset? nunquam enim sciremus quis Ecclesię esset Pastor; si secundum, aut signum illud esset prodigiosum, ac præter ordinem naturæ, vt columbæ descensus; aut cœlestis aliquis fulgor, aut certè loco signi accipiendæ essent sortes, quomodo Apostoli Actor. 1. cupientes S. Mathiam eligi à solo Deo, sortibus vsi sunt. At prodigia illa columbę, & luminis rarissima esse solent; certè hoc tempore minimè ea videmus.

Sortibus autem vti, cùm humano consilio res transigi potest, nullo modo licet. Nam aut sortes existimãtur gubernari à casu, aut à cœlo, aut à Diabolo, aut à Deo. Si à casu, stultum est homines ratione præditos velle sortibus eligere Pastores suos, & committere fortunæ temeritati, quod poterant consilij maturitate definire: si à cœlo, superstitionis vitium est vti sortibus in eiusmodi electionibus. neque enim cœlum vim habet moderandi liberas actiones, quales sunt iacere sortes, vel educere: si à Diabolo, impium, & sacrilegum est, rerũ sacrarum auctorem Diabolum facere: si deniq; à Deo, peccatum est tentationis Dei, expetere, atque exspectare à Deo, vt ipse sortes dirigat, quando neque ipse id se facturum promisit, neque deest humanum consilium. Quocirca Ecclesia rationem eligendi prælatos sortibus, meritò improbauit, capite Ecclesia, extra de Sortilegiis. quam rationem reprehendunt etiam Hieronymus in cap. 1. Ionæ, & Beda in cap. 1. Actor.

AT, INQVIES, Salomon Prouerb. *16.* asserit sortes à Deo gubernari, cùm ait: *Sortes mittuntur in sinu, à Domino autem temperantur.* RESPONDEO, Salomonem dicere voluisse omnia gubernari à

A diuina prouidentia, etiamsi nobis planè casu quodam fieri videantur, vt id, quod sorte alicui contingit. Porro diuina prouidentia in sortibus cernitur, non quod semper qui sorte eligitur sit melior, sed quod siue melior siue peior sit, non sine Dei prouidentia eligatur; qualis prouidentia in omnibus aliis euentibus, quamuis maximè fortuitis, cernitur. Proinde non tollit ista communis prouidentia casum; neq; facit vt melius sit sorte præpositos Ecclesiæ eligere, quàm suffragiis.

Neq; his repugnat exemplum S. Mathiæ, qui sorte electus fuit. Nam inprimis nón fuerunt fortasse illæ sortes propriè dictę, sed cœleste aliB quod lumen super Mathiam à Deo effusum, vt indicare videtur Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia, cap. 5. parte 3. Aut certè sortes illæ veræ, ac propriæ fuerunt, sed priuilegium, atq; inspiratio Dei peculiaris caussa fuit, cur iis Apostoli vterentur. Quia enim Apostoli ceteri à Christo electi fuerant, ne videretur S. Mathias ceteris inferior, voluit fortasse idem Christus per se illum eligere. Itaque inspirauit Apostolis, vt sorte vterentur. Sed priuilegium, vt Hieronymus notauit in cap. 1. Ionæ, non debet trahi in exemplum ordinariarum electionum. Aut postremò sine vllo priuilegio sortibus Apostoli in ea electione vti voluerunt, quod Mathias & Barsabas adeo essent pares sanctitaC te, & doctrina, vt humano iudicio discerni non posset vter præponẽdus esset. In eiusmodi enim casibus licitus est sortium vsus, tum quia non tentatur Deus, cùm id ab eo exquiritur, quod humano iudicio declarari non potest, tum quia nullum est periculum, quicunque sorte exeat, etiamsi planè casu exiret, quando pares sunt, de quibus præficiendis agitur, & tollitur materia querimoniarum, nulliq; fit iniuria.

Quapropter sortibus vtendum esse in eiusmodi casibus, docet S. Augustinus lib. 1. doctrinæ Christianæ, cap. 28. & in epist. 180. ad Honoratum. quomodo apud Iudæos ex multis sacerdotibus sorte eligebatur vnus, qui certo temD pore thus Domino adoleret; vnde est illud Lucæ 1. *Sorte exiit, vt Zacharias incensum poneret, &c.* Atque ad hunc ritum respexisse Apostolos in electione S. Mathiæ testantur Ambrosius in cap. 1. Lucæ, & Beda in cap. 1. Actorum.

CAPVT SEXTVM.

Quarta Propositio.

NON decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari. Confirmatur hæc sententia PRIMVM ex figura, quæ in lege naturæ præcessit; nam Melchisedech, secundum cuius ordinem Christus & Christiani sacerdotes esse dicuntur, idcirco sine patre, sine matre, sine ge-

nealogia fuisse describitur ad Hebr. 7. vt intelligeremus sacerdotes Christianos non debere nasci, sed fieri.

Secundo idem probatur ex prophetia Isaię 66. *Assumam, inquit Dominus, ex eis Sacerdotes, & Leuitas.* In quem locum obseruat S. Hieronymus, ideo dixisse Prophetam, assumam ex eis, quia in Testamento nouo, de quo apertissimè eo loco loquitur Isaias, non erant Sacerdotes nasciturí ex vna aliqua familia, sed assumendi ex omnibus Gentibus.

Tertio, idem probatur ex differentia Testamenti noui, ac veteris; vt enim in Testamẽto veteri populus Dei propagabatur per carnalem generationem ex Iacob, in nouo autem propagatur per spiritualem regenerationem ex Christo: ita quoque par erat vt in Testamento veteri Sacerdotes carnali succesione propagarentur, in nouo autem spirituali electione assumerentur. Item quemadmodum sacerdotium Aaronicum carnale fuit, quippe quod totum in bobus, & ouibus mactandis occupabatur, Christianum autem sacerdotium spirituale est, cùm in hostia spirituali, ac diuina sacrificanda occupetur, sic etiam ęquum erat, vt sacerdotum propagatio in Testamento veteri carnalis, in nouo, spiritualis esset. Adde, quòd illi vxores, & liberos habebant, proinde facilè potuit illa ratio institui, vt parentibus filij succederent; nostri autem cœlibes esse debent, præsertim secundum ritum Ecclesiæ purioris: quare non potest vllo pacto fieri, vt sacerdotium Christianum succesionem carnalis generationis consequatur.

Qvarto idem probatur naturali ratione. Christianæ enim Reipub. (quæ sanè perfectissima est) perfectissima ratio conuenit instituendi Ministros: At longè melior est ratio per electionem, quàm per generationem; nam si electio valeat, semper optimi, & doctissimi Pastores præfici possunt Ecclesiis; si autem generatio locum habeat, cogemur non rarò pueros habere Episcopos, aut viros improbos, & imperitos.

Neq; verò rectè obiici potest, etiam nunc eligi sæpe improbos, & imperitos, aut adolescentulos, ac penè pueros. id enim non accidit ex natura rei, sed vitio eligentium, quod facilè emendari potest. At generatio naturaliter affert secum eiusmodi incommoda, quæ nullum omnino remedium admittunt. Maneat igitur, melius esse Pastores Ecclesiæ eligi, quàm nasci.

CAPVT SEPTIMVM.

Quinta Propositio.

Ivs eligendi summum Pontificem, ceterosq́; Ecclesiæ Pastores, & Ministros, non conuenit populo iure diuino: Sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex conniuentia, vel concessione Pontificum. Hæc propositio proprię statuitur aduersus Lutheranos, & Caluinistas. & probatur Primo exemplo Aaronis, & testimonio D. Pauli. scribit enim Apostolus ad Hebr. 5. Neminem assumere sibi debere honorem, nisi vocetur à Deo, tanquam Aaron; atqui Aaron à solo Mose fuit electus in Pontificem, sine vllo vel consensu, vel consilio multitudinis.

Secvndo idem probatur exemplo, & verbo Christi; Christus enim Ioan. 20. Apostolis ait: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Quocirca voluit, vt ea potestate, eaq; ratione Apostoli gubernarent Ecclesiam, qua ipse eam gubernauerat eo tempore, quo præsentiam suam mundo exhibuerat. At ipse Apostolos primùm duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos elegit, sine consilio, aut suffragio vllo multitudinis.

Tertio ex iure diuino, tum naturali, tum etiam scripto; nam iure diuino scripto Episcopi sunt Pastores populi, populi sunt oues, Ioan. vlt. Act. 20. 1. Pet. 5. Ratio autem naturalis apertissimè docet, ouibus non conuenire, vt pascant, ac regant, sed regantur, atque pascantur. At eligere Pastores, ad gubernationem & regimen pertinere certissimum est; non igitur populo conuenit Pastores eligere.

Obiicies fortasse, quòd in terrena Republica populi dicantur oues; reges, pastores, & tamen regis electio ad populum spectet. Respondeo, aliam esse rationem terrenæ, aliam cœlestis, id est, Christianæ Reipublicæ. Nam in terrena Repub. nascuntur omnes homines naturaliter liberi, & proinde potestatem politicam immediatè ipse populus habet, donec eam in regem aliquem non transtulerit. At Christiana Respublica nunquam habuit eiusmodi libertatem, siquidem cum ipsa natus est & Pastor ipsius; Christus enim simul Ecclesiam instituit, & Petrum ei præfecit. Deinde populus in terrena Republica tum solum potest regem eligere, cùm rege caret; at Ecclesia nunquam rege caret, semper enim Christus viuit, semper etiam sunt in Ecclesia Episcopi aliqui, qui Pastores nouos eligere & creare possunt.

Qvarto idem probatur exemplo Apostolorum, qui Episcopos passim eligebant sine vllo suffragio multitudinis, vt vel ex eo constet, quòd Episcopos à se creatos mittebãt ad populos absentes, & infideles. Neq; valet quidquam responsio Kemnitii, qui in Examine Tridentini Concilij in disputatione de Sacramento ordinis scribit, Episcopos, quos Apostoli mittebant ad infideles, eligi solitos à plebe illius Ecclesiæ, vbi ordinabantur. Nam qui dicunt iure diuino pertinere electiones ad populum, eam rationem reddunt, ne populus accipiat Pastorem, quem neq; nouit, neque cupit. Proinde volunt iure diuino pertinere ad populum Episcopi proprij, non alieni electionem. Deinde quo iure vnus populus Episcopum alterius populi

eligere potest? Deniq; vnde probat Kemnitius, Episcopos, quos Apostoli mittebant, à populo eius Ecclesiæ electos fuisse, vbi ordinabantur?

QVINTO probatur eadem nostra conclusio ex Conciliorum veterum decretis, ac I. LAODICENVM Concilium can. 13. sic habet: *Non est permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi.* Nec valet CALVINI responsio, qui canonem istum ita interpretatur, vt velit non excludi eo canone turbas ab electione, sed solùm constitui vt non solæ turbæ eligant, sed intersint etiam seniores. Cùm enim semper interfuerint seniores, nihil omnino Concilium statuisset, si vera esset Caluini interpretatio.

Ad hæc in Concilio Martini Papæ apud Martinum Bracarensem, cap. 1. decretorum ita legimus: *Non licet populo electionem facere eorum, qui ad sacerdotium promouentur, sed in iudicio Episcoporum sit.* Item Concilium NICÆNVM II. can. 3. sic habet: *Omnem electionem, quæ fit à magistratibus, Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, irritam manere. Oportet enim eum, qui est promouendus ad Episcopatum, ab Episcopis eligi.*

Deniq; Concilium IV. CONSTANTINOPOLITANVM, quod est octauum generale, can. 28. *Sancta,* inquit, *& vniuersalis Synodus definit, neminem laicorum Principum, vel potentum semet inserere electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitani, aut cuiuslibet Episcopi, præsertim cùm nullam in talibus potestatem, quemlibet potentium, vel ceterorum laicorum habere conueniat, sed potius silere, ac attẽdere sibi, vsq; quò regulariter à collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri Pontificis.*

SEXTO idem probatur exemplis, seu testimoniis veterum, qui post Apostolos floruerunt. S. HIERONYMVS in epist. 85. ad Euagrium: *Alexandriæ,* inquit, *à Marco Euangelista vsque ad Heraclam & Dionysium Episcopos Presbyteri semper vnum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant.* Hæc ille. Quo satis apertè docet Alexandriç antiquißimis temporibus Episcopos non à populo, sed à Presbyteris eligi solitos. RVFFINVS lib. 10. hist. cap. 9. scribit, Frumentium à S. Athanasio creatum Episcopum Indorum, Indis ipsis ea de re nihil neq; scientibus, neque cogitantibus. EPIPHANIVS in epistola ad Ioannem Episcopum Hierosolymç scribit à se Paulinianum S. Hieronymi fratrem Presbyterum ordinatum, & directum ad monasterium, vt in eo fungeretur munere sacerdotali, cùm tamen de ea re nihil ad se eiusdem monasterij fratres scripsissent. S. AVGVSTINVM Anglorum Apostolum B. Gregorius Episcopum designauit, atq; ab Arelatensi Episcopo ordinari iussit, si Angli fidem reciperent, neq; electionem, aut postulationem vllam Anglorum exspectauit. Vide Bedam lib. 1. historiæ gentis suæ. Beatus quoq; Gregorius II. S. Bonifacium Germanis Episcopum ordinauit nihil ea de re scientibus, cogitantibúsue Germanis. Vide ipsius vitam nuper editam, atque eiusmodi exempla plurima possent afferri.

SEPTIMO idem probatur ex incommodis,

A quæ popularem electionem consequuntur. PRIMVM, populares imperiti sunt, nec possunt, etiamsi maximè velint, iudicare an aliquis sit idoneus sacerdotio nec ne. Valẽtinianus Augustus, vt refert Theodoretus lib. 4. hist. cap. 6. cùm ad eum deferretur ab Episcopis electio Episcopi Mediolanensis, respõdit: *Maior res est, quàm vt nobis conueniat, vos autem gratia diuina præditi, & illius splendore fulgentes melius eligetis.* Hæc ille. At quantò magis id posset ac deberet dicere imperita multitudo, si saperet? Quo pacto enim, quæso, iudicabunt mercatores, agricolç, cæmentarij, ceteriq; opifices, num quis habeat eruditionem, & prudentiam Episcopo necessariam?

B DEINDE, si populus ius habeat eligendi, necesse erit, vt semper ij præficiantur quos præfici cupient peiores, & stultiores; nam maior pars vincet, plures autem sunt in qualibet ciuitate mali, quàm boni, plures stulti, quàm sapientes. Quare S. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio grauiter queritur, quod suo tempore Episcoporum electiones in manu populi essent, ac dicit non esse mirandum, si pessimi quique præficiantur, & optimi viri interim negligantur, cùm eorũ sit eligere, qui nihil norunt nisi de rebus temporalibus iudicare.

DENIQVE, electio popularis obnoxia est tumultibus, ac seditionibus, vt S. Augustinus dicit in epist. 110. & 225. vbi refert historiam turbu-

C lentißimç commotionis popularis in electione Piniani. Ruffinus quoq; li. 11. hist. cap. 11. narrans dissensionem populi Mediolanensis in Episcopo designando: *Dissensio,* inquit, *grauis, & periculosa vrbi propriæ maturum parabat exitiũ.* Sed insignis contentio præter ceteras fuit in electione S. Damasi, tanto enim ardore animi partes concurrerũt, vt in quodam templo C. XXXVII. homines necarentur, vt scribunt Ammianus Marcellus lib. 27. Hier. in Chronico, & Ruffinus li. 11. hist. c. 10.

AT, inquit Caluinus, si tam est incommoda hæc ratio eligendi, cur eam veteres patiebãtur? Quod ergo eam non tollerent è medio, argumento est non potuisse tolli, propterea quòd esset iure diuino constituta.

D RESPONDEO, eam rationem eligendi ad suffragia populi, paulatim in Ecclesiam irrepsisse, proinde debuisse etiam paulatim suauiterque de medio tolli; initio enim, hoc est, Apostolicis temporibus, insciente populo, Pastores eligebantur. Deinde cœpit populus adhiberi ad testimonium dandum de vita, & moribus eligendi. Vnde est illud Tertulliani in Apolog. cap. 39. *Præsunt probati quique seniores, honorem istum non precio sed testimonio adepti.* Tũ vt populi magis diligerent suos Episcopos, cœpti sunt ij tantùm ordinari, quos populus postulasset. Vnde est illud S. LEONIS in epist. 87. vel 89. *Exspectarentur vota ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitriũ, electio Clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus ab his, qui norunt Patrum regulas, custodiri.* Vbi S. Leo popu-

lis

lis tribuit vota, id est, desideria, & testimonia, Clericis autem electionem.

Tandem obtinuit in quibusdam locis consuetudo, vt etiam ius suffragij sibi populus vsurparet, vt intelligi potest ex lib. 3. Chrysostomi de sacerdotio. Sed posteaquam hoc aliquandiu toleratum est, & apparuit eius rei confusio, & indignitas, tum etiam paulatim sublata est populo electio, & postulatio, solumq; relictum est testimonium vitę & morum. Nam etiam nunc ordinantur Episcopi, & Presbyteri coram populo, & Episcopus, qui ordines collaturus est, per Diaconum populũ alloquitur, ac petit, vt si quis est, qui aliquid habeat aduersus ordinandos, accedat, & dicat. Superest argumenta soluere.

Mathias Illyricus in lib. de electione Episcoporum collegit omnia fermè argumẽta, quæ à Luthero, Brentio, Caluino, & aliis excogitata fuerant. Sex autem primo loco ex verbo Dei argumenta depromit. Primum eiusmodi est; Claues regni cœlorum non soli Papæ, aut Episcopis, sed toti Ecclesiæ datæ sunt. Nam quod dicitur, Matth. 16. *Tibi dabo claues, &c.* S. Augustinus tract. 124. in Ioan. interpretatur dictum esse Petro, vt is personam gerebat Ecclesiæ. Præterea Matt. 18. toti multitudini dicitur: *Quæcunq; alligaueritis super terram, &c.* Illis enim hoc dicitur, quibus dicitur paulò antè: *Si peccauerit in te frater tuus, vade corripe eum, etc.* At nomine clauiũ significatur omnis potestas Ecclesiastica, igitur tota multitudo fidelium potestatẽ habet à Christo eligendi, & vocandi, atq; etiam ordinandi Ministros.

Respondeo, de hoc argumento multa diximus in 1. li. de Pontifice, idcirco paucis hoc loco rem totam expediemus. Igitur verba illa Matth. 16. *Tibi dabo claues,* sententiæ nostræ manifestè fauent, neque illi repugnat S. Augustini interpretatio. Nam propterea S. Augustinus dicit, Apostolum Petrum in persona totius Ecclesiæ accepisse claues, quia in totius Ecclesię commodum & vtilitatem eas accepit, & etiam quia non ipse solus illis vsurus erat, sed transmissurus ad successores, & communicaturus cum aliis omnibus Episcopis & Presbyteris.

In altero autem loco: *Quæcunq; alligaueritis, &c.* promittitur Ecclesiæ potestas ligandi & soluendi, sed quæ in Prælatis sit, non in reliqua multitudine. Verè enim dicitur Ecclesia soluere & ligare, quia Prælati eius soluunt & ligant, quemadmodum dicitur homo loqui & videre, licet non nisi lingua loquatur, & oculis videat. Id autem ita esse, ex ipso illo loco deducitur; nam posteaquam iusserat, vt qui correptione fraterna, adhibitis etiam duobus aut tribus testibus, non moueretur, deferretur ad Ecclesiam, & ne quis Ecclesiæ tribunal contemnendum putaret, adiecit eam promissionem: *Quæcunq; alligaueritis, etc.* quare illi Ecclesiæ dicitur: *Quæcunque alligaueritis,* de qua dictum est: *Dic Ecclesiæ.*

Illud autem: *Dic Ecclesiæ,* exponitur à Chrysostomo in commentario eius loci, ac si dictum esset; Dic Prælato Ecclesiæ: ceteri quoq; Doctores per Ecclesiam eo loco positam, intelligunt Prælatum, aut Concilium Prælatorum. & vsus Ecclesiæ idem confirmat; semper enim qui ad Ecclesiam deferuntur, ad Episcopum aut Concilium deferuntur.

Secundum argumentum tale est; Imperat Dominus, Ioannis 10. vt non audiamus vocem alienorum. Et rursus Matt. 7. vt fugiamus falsos Prophetas; & Apostolus ad Gal. 1. iubet anathematizari eos, qui docent aliquid præter Euangelium: Igitur populus Christianus diuinum habet mandatum, quo tenetur bonos Pastores quærere, & vocare, & pernitiosos reiicere.

Respondeo, populum debere quidem discernere verum à falso Propheta, sed non alia regula, quàm diligenter attendẽdo, an is, qui prędicat, dicat contraria iis, quæ dicebantur à prædecessoribus, vel iis, quę dicũtur ab aliis ordinariis Pastoribus, & prę sertim ab Apostolica sede, & Ecclesia principali; nam imperatum est populo, vt audiat Pastores suos. Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Matth. 23. *Quæ dicunt, facite.* Non igitur debet populus iudicare suum Pastorẽ, nisi noua audiat, & à doctrina aliorum Pastorum aliena.

Præterea, hoc est quod Paulus monet ad Gal. 1. vt anathematizemus, qui docent noua, & contraria iis, quæ antea euangelizata sunt. Adde, quod populus cùm sit rudis, non potest aliter iudicare de doctrina Pastoris. Si enim per se posset iudicare, non egeret prædicatoribus: ex quo deducitur, debuisse hominibus huius temporis suspectam esse doctrinam Lutheri, Caluini, & similium, qui per se veniebant, & prædicabant noua & pugnantia cum doctrina omnium Pastorum Ecclesię. Nam cùm Pastor ordinarius, & aliquis alius, qui prædicat non vocatus, contraria docent, debet omnino populus Pastorem suum potius sequi, quàm illum alterum, qui nõ est Pastor, etiamsi fortè contingeret, vt Pastor erraret. Nam cùm ipse populus non possit de ea re iudicare, cur non potius credet illi, cui iussus est obedire? Quanquam nõ est credibile, Deum permissurum, vt ordinarius Pastor ita erret, vt decipiat simplicem populum; facilè enim apparet, an doceat contraria ceteris Pastoribus.

Obseruandum est præterea, populum posse quidem ea regula, quam posuimus, internoscere verum Prophetam à falso, sed non propterea posse falsum Pastorem, si is sit Episcopus, deponere, & alium eius loco substituere. Nam Dominus & Apostolus tantũ iubent, vt falsi Prophetæ non audiantur à populo: non autem vt populus eos deponat. & certè vsus Ecclesiæ semper hoc habuit, vt hæretici Episcopi à Conciliis Episcoporũ, vel à summis Pontificibus deponerentur. Ex his secundum argumentum manet solutum.

Tertium argumentum est hoc; Episcopi non sunt Domini, sed Ministri Ecclesię, 1. Cor. 3.

& 1. Pet. 5. Et preterea Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. Igitur summum tribunal est penes Ecclesiam, non penes Episcopos, proinde ipsa potest eligere & vocare Ministros.

Respondeo, Episcopos esse Ministros Ecclesiæ, quia pro ea laborant, non illi obediendo, sed eam regendo, eiq; præsidendo, vt aliàs diximus. Duplex enim est genus Ministrorum, cùm alij seruiant obediendo, vt mancipia; alij imperando, vt pædagogi, & omnis magistratus; porro Episcopos seruire populis regendo & imperando, patet Actor. 20. & ad Hebr. 13. Est autem Ecclesia columna veritatis, quia semper audit Petrum, pro quo Dominus orauit, ne deficeret fides eius.

Argumentum Qvartvm sumunt ex Actor. 1. vbi non soli Apostoli, sed tota Ecclesia elegit Mathiam & Barsabam, vt ex eis Deus vnum assumeret.

Respondeo cum Chrysostomo in hunc locum, id factum esse ex concessione Petri, non ex necessitate: *Quid,* inquit Chrysostomvs, *an non licebat ipsi Petro eligere? licebat, & quidem maximè; verùm id non fecit, ne cui videretur gratificari.* Præterea illa non tam electio fuit, quàm postulatio quędam, qua cupiuerunt à Deo aliquem eligi in locum Iudæ. Denique, ab exemplo vno non deducitur aliquid esse de iure diuino. Nos quidem efficaciter probamus, non esse de iure diuino, vt populus eligat; quando exemplis ostendimus, aliquando sine populi suffragio Episcopos fuisse electos, quia non potest rectè fieri contra ius diuinum. At non efficaciter probamus esse de iure diuino id omne, quod aliquando factum legimus.

Qvintvm argumentum ex Actor. 6. vbi de multitudine credentium dicitur: *Et elegerunt Stephanum, &c.*

Respondeo Primo, ab hoc exemplo non probari, id esse de iure diuino. Secvndo dico, id etiam esse tributum populo ex concessione Apostolorum, vt Lucas ipse apertè testatur. Tertio dico, locum hunc non esse ad propositum: Nos enim agimus de electione Pastorum, qui præficiuntur Ecclesiæ regendæ, isti autem Diaconi erant præficiendi mensis.

Argumentum Sextvm Actor. 14. *Et cùm constituissent illis per singulas ciuitates Presbyteros*, verbum Græcum χειροτονήσαντες, significat, cùm elegissent per suffragia. Nam χειροτονέω est quasi χέρας τείνω, id est, manus tendo, seu attollo in signum suffragij; vt enim constat ex M. T. in oratione pro Flacco, signum suffragij apud Gręcos erat, attollere manus. Cùm ergo Paulus & Barnabas elegerint Episcopos ad suffragia populi, manifestum est, eos præfuisse quidem electioni, sed non solos elegisse.

Respondeo ad hoc argumentum, quod est præcipuum fundamentum Illyrici, Caluini,

A Kemnitij, & aliorum, verbum χειροτονέω tria significare posse. Primo, eligere per suffragia, vt ratio ipsa etymologiæ docet, & vsus etiam prophanorum auctorum.

Secvndo, eligere ac decernere quocunq; id fiat modo: Nā etiamsi etymologia ab extensione manuum sumpta sit, tamen deriuatur postea verbum ad omnem electionem & sanctionem, vt multis aliis verbis accidit. Nam Act. 1. Lucas dicit: *Cecidit sors super Mathiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.* Græcè est καὶ συγκατεψηφίσθη, id est, suffragiis additus est. Nam ψηφίζεσθαι est dare suffragium, & ψήφισμα est ipsum suffragium, & tamen B. Mathias non suffragiis, sed sorte electus est. Itaque ψηφίζεσθαι eo loco accipitur pro

B cooptare, quocunque modo id fiat, & Actor. 10. *Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo.* Græcè, ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Nec tamen Deus suffragiis elegit, quibus ostenderet Christum rediuiuum.

Tertio, significat apud Ecclesiasticos, ordinare per manuum impositionem. Nam Chrysostomus homil. 14. in Acta, exponens illud: *Et cùm orassent, imposuerunt illis manus.* Sic ait: τοῦτο γάρ ἐστι χειροτονία. Et homil. 10. in 1. Tim. quærit, cur Apostolus, cùm præcepit de Episcopis, transit ad Diaconos, omissis Presbyteris. & respondet, quia Episcopi & Presbyteri sunt iidē, nisi quod

C Episcopi ordinant, Presbyteri non ordinant. τὴν γὰρ χειροτονίαν μόνην ἀναβεβήκασι. Eodem modo Concilium Nicænum in epistola ad Alexandrinos apud Theodoretum lib. 1. hist. cap. 9. vtitur voce χειροτονία, pro ordinatione; si igitur accipiamus illud Actor. 14. χειροτονήσαντες, secundo modo, vel tertio, argumentum solutum est; si autem accipiamus primo modo, tunc notandum est, χειροτονεῖν, non significare eligere per suffragia ab aliis data, sed eligere ꝓprio suffragio, vt patet ex etymologia, & ex vsu auctorum. Nam Demosthenes in oratione contra Timocratem, tribuit populo χειροτονεῖν. Sic enim ait: ὁ δῆμος τὰς ἐμὰς γνώμας περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἐχειροτόνει. Similiter Cicero in oratione

D pro Flacco, de populo dicit; Porrexerunt manus, psephisma natum est. Cùm ergo Lucas dicit de Paulo & Barnaba χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατὰ ἐκκλησίαν, non vult dicere, Paulum & Barnabam ad suffragia populi creasse Episcopos, sed ad suffragia propria tantùm, nisi velint aduersarij illud, χειροτονήσαντες referri ad populum, repugnante tota sententia Scripturæ. Nam de quibus dicitur; cùm constituissent Presbyteros, de iisdem dicitur: *Commendauerunt illos Deo, in quem crediderant*, quæ sine controuersia ad Apostolos tantùm referuntur.

Argumentum Septimvm sumunt Lutherus, Caluinus, Kemnitius, & Illyricus ex Cypriano, qui lib. 1. epist. 4. sic ait: *Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore*

» *tore præposito separare se debet, nec ad sacrilegi Sacerdotis sacrificia miscere, quando ipsa maximè habeat potestatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi, quod & ipsum videmus de diuina auctoritate descendere, vt Sacerdos plebe præsente, sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur, &c.*

A

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, Cyprianum non velle dicere, descendere ex iure diuino, vt Episcopus à populo eligatur, sed ab exemplis diuinis, vt patet ex sequentibus. Nam probare volens, hoc descendere de diuina auctoritate, probat solùm tribus exemplis Scripturarum; quia nimirum Eleazarus, Num.20. coram populo ordinatus est, & similiter Mathias, Act. 1. & septem Diaconi, Actor.6. At exempla Scripturarum non faciunt, rem esse de iure diuino, sed præcepta Dei sunt, quæ hoc faciunt.

B

SECVNDO dico, Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones Sacerdotum, nisi vt ferant testimoniũ de vita & moribus ordinandorum, quod etiam nunc seruatur in Ecclesia Catholica. Dicit autem Cyprianus, populum habere potestatem eligẽdi, & suffragium ferendi, quia potest dicere, si quid nouerit boni vel mali de ordinando, & sic testimonio suo efficere, vt eligatur, vel non eligatur. Itaque habet populus secundum Cypriani sententiam, potestatem eligendi & suffragandi per testimonium, non per calculum, more testis, non iudicis. id quod ex eodem loco perspicuum fieri potest; dicit enim debere in Ecclesia eligi Episcopum, quomodo Scriptura docet fuisse electum Eleazarum. At Scriptura Num.20. dicit, Eleazarum electum à Mose, & nihil tribuit populo, nisi coram eo fuisse Eleazarum electum; & Cyprianus explicans hoc, ait: *Coram omni Synagoga iubet Deus constitui Sacerdotem, id est, instruit, & ostendit ordinationes sacerdotales, non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur.* Et infrà: *Propter quod diligenter de traditione diuina & Apostolica obseruatione seruandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, & ferè per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes ritè celebrandas ad eam plebem, cui Præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ proximi quiq; conueniant, & Episcopus deligatur, plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissimè nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit.*

C

Argumentum OCTAVVM sumit Illyricus ex Nicæno Concilio. Nam in epist. eiusdem Concilij ad Alexandrinos, apud Theodoretum lib. 1. cap.9. hist. habentur hæc verba: *Dignum est, vos potestatem habere, & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui Clero sunt digni, & absolutè facere omnia secundum leges & sanctiones Ecclesiæ; si quem verò contigerit requiescere in Ecclesia, tunc prouehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente simul & designante maximè Alexandrinæ ciuitatis Episcopo.*

D

RESPONDEO, ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse, nisi iam tum cœpisse consuetudinem, vt populus electioni admisceretur, quod nos minimè negamus. Non autem inde colligitur, id esse de iure diuino, quod aduersariis erat probandum. Sed NOTANDA est hoc loco duplex fraus Illyrici. Nam Concilium Nicænum initio huius testimonij ab Illyrico citati, non loquitur de plebe, sed de Episcopis, atq; illos dicit habere debere potestatem eligendi, & omnia faciendi secundum Ecclesiæ sanctiones: Illyricus autem sic peruertit, & immutauit verba, vt videatur Concilium tribuere plebi omnem potestatem gubernandi Ecclesiam; deinde ad finem eius testimonij Concilium dicit debere eligi Episcopum à populo, sed confirmari electionẽ ab Episcopo Alexandrino (nam de Episcopis Ægypti agitur) & proinde tribuit Conciliũ præcipuam auctoritatem Episcopo in electionibus: Illyricus autem immutauit verba, vt videretur Episcopus nihil amplius posse, quàm populus. vide totum locum.

Argumentum NONVM Illyrici, Caluini, & Kemnitij, sumitur ex epistola Concilij II. generalis ad Damasum, quam recitat Theodoretus lib.5. hist. cap.9. vbi sic legimus: *Reuerendissimum & Deo amabilem Nectarium Episcopum ordinauimus coram vniuersali Concilio cum omni concordia, sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosij, vniuersiq; Cleri, cuncta decernente pariter ciuitate.* Similia profert Caluinus ex Leone epist.89. & Gregorius lib.2. epist. cap.69. Addit Kemnitius vnum testimonium ex Ambrosio lib.10. epist.82. & alia, quæ non ex fontibus citat, sed ex decreto Gratiani, dist.23. 24. 62. 63. 65. 67. & 8. quæst.1. can. Licet. multa etiam eiusdem generis citat Illyricus in suo libro de electione Episcoporum.

RESPONDEO PRIMO, ex nullo horum testimoniorum colligi, esse de iure diuino, vt populus eligat. SECVNDO, in his omnibus, vno vel altero exceptis, nullam fieri mentionem electionis, sed solùm postulationis vel testimonij. TERTIO, nos non negare, quin aliquando populus elegerit, sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt Reges, sed id iuris habere eos, vel habuisse ex concessione Pontificum, non ex iure diuino. Ex quibus apparet, quàm splẽdidè mentiatur Caluinus lib.4. Instit. cap.5. §.2. cùm dicit, ritum eligendi Episcopos sine suffragio populi, pugnare cum verbo Dei, & cum multis Conciliorum decretis, quę statuerunt, irritam esse electionem si aliter fiat. Nam nec vllum verbũ Dei attulit, nec vllum Concilij decretum, nec vllum afferri potest, in quo habeatur quod ipse dicit.

Argumentum DECIMVM Illyrici, sumitur à consuetudine Ecclesiæ. Dicit enim, fuisse vsum istum in Ecclesia per annos ferè M. CCC. & solùm à tempore Friderici II. qui obiit anno M. CC. L. introductum, vt Laici excluderentur ab electione. Probat autem, quod tamdiu durauerit con-

" rit consuetudo eligendi ad suffragia populi, ex Gregorio IX. qui sedit tempore Friderici. Exstat enim in decretalibus epistolis à Gregorio IX. editis, tit. de electione, cap. Messana, mentio huius rei; necnon in epistola eiusdem Gregorij ad Episcopum Bremensem, apud Krantium lib. 8. Metropolis, cap. 3. Denique ita concludit Illyricus hoc argumentum. Quare nullum prorsus est dubium, quin electio ante annos CCC. & deinceps quoq; aliquandiu à Laicis citra omnem controuersiam sit factitata.

RESPONDEO, Illyricum egregiè mentiri. Nam inprimis, Apostolorum tempore, & deinceps multis annis nihil potuit in electionibus populus, nisi testimonium vitæ dare, vt ex suprà dictis patet, deinde consequentibus seculis irrepsit plebs ad suffragia, sed nec tam longo tempore, nec citra controuersiam, vt Illyricus dicit. Nam Gregorius IX. in epist. citata ad Bremensem Episcopum clarissimè dicit, Canonicorum fuisse electionem, licet accesserint etiam vota, id est, desideria & postulationes populi.

PORRO caput Messana, est contra ipsum Illyricum; nam illud caput non est Gregorij IX. vt Illyricus falsò dicit, sed Honorij III. Gregorio antiquioris, & in eo capite prohibetur seuerissimè, ne Laici eligant: *Edicto,* inquit Honorius, *perpetuo prohibemus, ne per Laicos cum Canonicis Pontificis electio præsumatur; quod si fortè præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine, quæ dici debet potius corruptela.* Hæc ille. Non igitur citra controuersiam Laici ante annos trecentos eligebant. PRÆTEREA, electio Alexandri III. ante annos CD. per solos Cardinales facta est, vt cognosci potest ex Radeuico lib. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 50. & sequentibus. Item electio Gregorij VII. ante annos quingentos, per solos Cardinales facta est, vt patet ex decreto electionis illius apud Platinam. DENIQVE, quomodo citra controuersiam vsque ad annum M.CC. Laici elegerunt? cùm, vt suprà citauimus, Concilium octauum ante annos DCC. & Concilium septimum ante annos DCCC. & Concilium Martini Papæ ante annos DCCCC. & Concilium Laodicenum ante annos M.CC. interdixerint, ne Laici eligant.

Argumentum VNDECIMVM est eiusdem Illyrici, qui politicas rationes quasdam profert, sed ineptissimas, qualis illa est, quòd Canonici & Monachi ferè semper eligant Episcopos, aut Abbates Papistas, raròaut nunquam Lutheranos. scilicet, valde expediret Ecclesiis & Monasteriis, vt ab iis gubernarentur, qui nihil oderunt magis, quàm Clericos & Monachos. Addit etiam, valde esse incommodum, quòd cùm Episcopi & Abbates Germaniæ sint etiam Principes temporales, à sex tantùm aut octo interdum hominibus eligãtur; quasi Imperator non sit Princeps longè maior, qui tamen à sex tantùm aut septem Electoribus creatur.

CAPVT OCTAVVM.

Sexta Propositio.

A *ELECTIO Episcoporum non pertinet iure diuino ad Clerum, sed ad summum Pontificem, vt vel ipse eligat, vel præscribat eligendi modum.*

Probatur PRIMO, quoniam ex Euangelio nihil aliud habemus, nisi Ecclesiam vniuersam S. Petro esse commissam, Ioan. vlt. Itaque ad illum pertinet, prouidere Christianis de iis, qui curam eorum gerant. DEINDE, si ad Clerum pertineret electio iure diuino, ad totum Clerum
B pertineret. Non enim ius diuinum definiuit, vt hi potius, quàm illi ex Clericis eligant; at non omnibus Clericis conuenire electionem, satis probatur ex eo, quòd eadem ferè incommoda acciderent ob multitudinem Clericorum, quæ accidebãt in electione populari. Quocirca multis iam seculis soli Clerici primarij eligũt, quod tamen fieri non potuisset, si iure diuino omnes Clerici electores fuissent. DENIQVE, S. Petrus, qui ius diuinum certè non ignorabat, non solùm in Ecclesia Romana successorem sibi delegit Clementem, neque exspectauit, vt is à Clericis eligeretur, sed etiam ad plurimas prouincias Episcopos misit. Vide Damasum in Pontificali, Innocentium I. in epist. ad Decentium, & Ioan-
C nem III. in epistola ad Germanos. Vide etiam de tota re Caietanum de potestate Papę & Concilij, cap. 13.

CAPVT NONVM.

Septima Propositio.

RATIO eligendi summum Pontificem per solos Cardinales, est omnium optima, & meritò conseruanda, etsi absolutè posset Pontifex eam mutare, si vellet.

Secunda pars est euidens, quia de iure positiuo est, vt Cardinales eligant. Probatur prima
D pars huius conclusionis, PRIMO, inductione. Non debet Pontifex creari per sortes, nec per carnalem successionem, nec per solius prædecessoris nominationem, nec ad suffragia populi, nec ad suffragia totius Cleri, vt iam probatum est, ergo ad suffragia primorum ex Clero: Tales sunt Cardinales, sunt enim præcipui Episcopi, Presbyteri, & Diaconi Romanæ Ecclesiæ.

SECVNDO, nulli melius iudicare possunt, qualis debeat esse Episcopus eligendus, quàm ij, qui sunt Episcopi Consiliarij, & cum eo Ecclesiam regunt, & optimè norunt Ecclesiastica negotia; tales sunt Cardinales, igitur ad eos rectissimè pertinebit electio.

TERTIO, ex duratione; nulla enim forma electionis diu durare potuit, pręter istam per solos

Cardi-

A Cardinales. Cōſtat enim ab anno M.C.LXXIX. vſque ad hoc tempus per annos CD. ſemper electos Pontifices à duabus partibus Cardinalium, iuxta decretum Alexandri III. promulgatum in Concilio Lateranenſi, vt habemus cap. Licet, extra de electione; nec tamē tunc cœpit electio fieri per ſolos Cardinales, ſed diu antea videtur incœpiſſe. Nam in illo cap. Licet, Alexander III. apertè indicat, iam antè cœpiſſe morem iſtum, vt ſoli Cardinales eligerent, & ſolum ſe conſtituere, vt non ſufficiat maior pars Cardinalium, ſed requirãtur duæ partes. Porro ante hoc tempus per M.C. annos, XVII. mutationes inueniuntur in electione Romani Pontificis, vt quidam annotarunt. B

QVARTO probatur experientia, quia nunquam fuerunt pauciora ſchiſmata, quàm hoc tempore. Annotauit Onuphrius in lib. de Pontificibus Romanis, ſchiſmata XXIX. in Eccleſia Romana, ex quibus XXVI. fuerunt vſq; ad Alexandrum; toto reliquo tempore ſolùm tria, ex quibus etiam tribus vnum ſolum accidit vitio Cardinalium, nimirum illud, quod factum eſt tempore Vrbani VI. Nam illud alterum, quod accidit tempore Ioannis XXII. ab Imperatore Ludouico IV. excitatum eſt; poſtremum verò temporibus Eugenij à Concilio Baſileenſi.

QVINTO probatur; nam hæc forma eligendi temperata eſt ex omnibus aliis bonis & legitimis formis; ſciendum eſt enim quinque modis C præcipuè conſueuiſſe eligi Epiſcopos. PRIMVS modus fuit, vt ipſe ſummus Pontifex per ſe eligeret, qui modus præſertim ſeruabatur olim in nouis Epiſcopatibus erigendis, nouiſque Epiſcopis mittendis.

SECVNDVS modus fuit, vt Epiſcopum eligerent Epiſcopi omnes eiuſdem prouinciæ, vel maior eorum pars, poſtulato tamē teſtimonio, & conſenſu Cleri & populi eius loci, cui Epiſcopus dabatur: & eodem modo eligebantur Metropolitani, & Patriarchæ, & ipſe ſummus Pontifex, nimirum ab Epiſcopis vicinis, ſeu prouincialibus. & hic modus antiquiſsimus fuit, & durauit ſatis diu. De hoc modo loquitur Cyprianus D lib.1. epiſt.4. *Apud nos*, inquit, *& ferè per vniuerſas prouincias tenetur, vt ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem, cui Præpoſitus ordinatur, Epiſcopi eiuſdem prouinciæ proximi quiq; conueniant, & Epiſcopus deligatur plebe præſente, quæ ſingulorum vitam pleniſsimè nouit, & vniuſcuiuſq; actum de eius conuerſatione perſpexit.* Idem li.4. epiſt.2. teſtatur, Cornelium Papam electum fuiſſe à plurimis Epiſcopis, de teſtimonio & ſuffragiis totius Cleri & populi. De eodem modo legimus in Concilio Nicæno, can.4. Epiſcopum debere conſtitui ab omnibus Epiſcopis prouinciæ, & ſi id fieri nequit, ſaltem per literas debere haberi conſenſum abſentium omnium, vel maioris partis, vt exponit can.6. eiuſdem Concilij. Idem habetur in Concilio Antiocheno, can.19. & in decretis collectis à Martino Bracarenſi, c.3.

TERTIVS modus fuit, vt eligeret Clerus & populus ciuitatis. Hic modus fuit in vſu tempore Chryſoſtomi, Ambroſij, Auguſtini, Leonis, Gregorij, vt patet ex locis ſuprà citatis.

QVARTVS modus fuit, vt Imperatores & Reges, vel ſoli, vel cum Clero & populo eligerent. Conſtat enim, Iuſtinianum Seniorem poſt recuperatam Italiam, noluiſſe quenquam creari Romanum Pontificē, ſine ſua approbatione, quod ſeruatum eſt vſq; ad Conſtantinum IV. qui iuri ſuorum prædeceſſorum in hac parte ceſsit, vt ex Platina, & aliis cognoſci poteſt. Conſtat item, Carolo Magno ius eligendi Romanum Pontificem & alios Epiſcopos conceſſum ab Adriano I. & deinde ſimile ius conceſſum Othoni à Leone VIII. vt patet ex Gratiano diſt.63. can. Adrianus, & can. in Synodo.

QVINTVS modus fuit, vt ſoli Canonici, id eſt, primarij Clerici Epiſcopum eligerent, qui modus ſeruatur à longo tempore in multis Germaniæ locis.

Ex his quinq; formis PRIMA non poteſt reperiri in electione ſummi Pontificis, quia non expedit, vt prædeceſſor eligat ſucceſſorem: reperitur tamen aliquo modo, quatenus hæc forma electionis ab ipſius Pontificis decreto manauit. SECVNDA reperitur in hac forma, quantum ad id, quod erat in ea præcipuum; nam eligunt nunc Epiſcopi vicini, vt tunc eligebant, nimirum ſex Epiſcopi Cardinales. TERTIA non reperitur, quia erat omnium maximè incommoda, vt ſuprà oſtendimus. QVARTA non reperitur etiam, quia quòd Imperatores ſe miſcuerint electioni, factum eſt vel vi, & quaſi tyrannide Imperatorum, vt quando Græci Imperatores nolebant creari Pontificem ſine ſuo iuſſu, immò etiam niſi pecuniariam ſummam accepiſſent; quam conſuetudinem tyrannicam fuiſſe affirmat S. Gregorius in commentar. Pſal.4. pœnitentialis; vel quia Pontifices ipſi id neceſſarium iudicabant ad Eccleſiæ defenſionem, vt quando Carolo Magno & Othoni id Pontifices conceſſerunt. At nunc nec Imperatores tyrannicè ſe ingerunt electioni, nec id requiritur ad Eccleſiæ defenſionem. Immò etiam vix inuenitur aliquis pius Imperator, qui hoc iure ſibi conceſſo vti voluerit, & è contrario exſtat aperta renuntiatio huic iuri facta à Ludouico Caroli filio, can. Ego Ludouicus, diſt.63. & ab Othone I. can. Conſtitutio, eadem diſtinctione. QVINTA denique reperitur; nam quòd ſunt Canonici in aliis vrbibus, id ſunt Presbyteri & Diaconi Cardinales in vrbe.

CAPVT DECIMVM.

Octaua Propoſitio.

SI nulla exſtaret pontificia conſtitutio de electione ſummi Pontificis, vel caſu aliquo omnes electores à iure deſignati, id eſt, omnes Cardinales

ſimul

simul perirent, ius electionis ad Episcopos vicinos & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Episcoporum.

In hac propositione nō videntur omnes conuenire; quidam enim existimant, secluso iure positiuo, ius eligendi deuolui ad Concilium Episcoporum, vt Caietanus tractat. de potestate Papæ & Concilij, cap. 13. & 21. & Franciscus victoria relect. 2. quæst. 2. de potestate Ecclesiæ. Alij, vt refert Syluester verbo Excommunicatio, 9. §. 3. docet, ad Clerum Romanum pertinere ius eligendi in illo casu. Sed conciliari possunt hæ duæ opiniones. Nam ad Episcoporum Concilium pertinet sine dubio primaria auctoritas eligēdi in illo casu; siquidem, mortuo Pontifice, non est in Ecclesia vlla maior auctoritas, quàm generalis Concilij: & si Pontifex non esset Episcopus Romanus, nec alicuius particularis loci, sed solùm generalis Pastor totius Ecclesiæ, ad Episcopos pertineret, vel eligere successorem, vel designare electores: tamen posteaquam vnitus est Pontificatus orbis Episcopatui vrbis, immediata auctoritas eligendi in illo casu deberet ab Episcopis totius orbis permitti Episcopis vicinis, & Clericis Romanę Ecclesię. quod probatur dupliciter:

PRIMO, quia ab omnibus Episcopis vicinis, & Clericis Romanis translatum est ius eligendi ad Cardinales, qui sunt quædam pars Episcoporum & Clericorum Romanæ Ecclesiæ; ergo Cardinalibus deficientibus deberet redire ius eligendi ad omnes Episcopos & Clericos Romanæ Ecclesiæ.

SECVNDO, quia hæc est antiquissima consuetudo, vt ex Cypriano suprà ostendimus, vt Episcopum tam Romanum, quàm alios eligant Episcopi vicini, præsente Clero. Nec vnquam est auditum, quod Episcopi, aut Archiepiscopi totius orbis conuenirent ad electionem summi Pontificis, nisi in casu, in quo dubitatur, qui sint legitimi electores. Hoc enim dubium à Concilio generali explicari debet, vt factū est in Concilio Constantiensi.

CAPVT XI.

De numero Ordinum Ecclesiasticorum.

SEQVITVR tertia Quæstio de distinctione Clericorum, seu Ministrorum Ecclesiæ; quæ sanè quæstio tribus in rebus posita est. Dissentimus enim ab aduersariis de numero, de antiquitate, & de officio Clericorum. Ac, vt à numero incipiamus, Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 4. & cap. 19. & Martinus Kemnitius in Examine 23. sess. Concilij Tridentini, reprehendunt numerum septenarium ordinū, quem Catholici passim asserunt; ac docent, tres tantùm esse veros ordines Episcoporum, quos ipsi Pastores libentius vocant, Presbyterorum, quos Seniores, vel Doctores, vel Ministros verbi appellant, & Diaconorum.

Ex ceteris ordinibus simpliciter auferunt ordinem Exorcistæ, reliquos agnoscunt quidem, sed neque ordines esse volunt, neque certo numero contineri. Dicunt enim, Lectores Acolutos, Ostiarios, & similes, fuisse ministros quosdam, quos pastores liberè assumebant pro necessitate Ecclesiæ, id est, plures aut pauciores, prout Ecclesiæ magnitudo, aut paruitas requirebat. Id verò probant ex eo, quòd variè à Patribus isti ordines numerantur. Et quidem Caluinus lib. 4. cap. 4. §. 1. Hieronymum producit testem, qui in commentario cap. 19. Isaiæ, quinque ordines numerat, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Fideles, & Catechumenos.

KEMNITIVS autem testes producit; PRIMO, Dionysium Areopagitam, qui in 5. cap. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, tres tantùm facit ordines, Pontificum, Sacerdotum, & Ministrorum. SECVNDO, Canones Apostolorum, vbi numerantur quinque ordines, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Lectorum, & Cantorum. TERTIO, Ambrosium, qui in commentario capit. 4. ad Ephesios, numerat etiam quinque, sed loco Cantorum ponit Exorcistas. QVARTO, Ignatium in epistola ad Antiochenos, & Epiphanium in fine Panarij, qui plures numerat, quàm septem; addunt enim κοπιῶντας, id est, laborantes. Addit etiam Ignatius Confessores. QVINTO, Canonistas, qui apud Gratianum distinct. 23. & 25. addunt Psalmistam: *Non igitur*, inquit Kemnitius, *Catholicum dogma est, de septem illis ordinibus*. Hæc illi.

Porro Catholici certum ac statum numerum esse volunt eorum, qui propriè ordines Clericorum nominantur. Est autem obseruandum, duobus modis accipi solere apud auctores ordinem Ecclesiasticum; Vno modo propriè; alio modo communiter. Propriè illi dicuntur ordines, qui certo ritu sacro & solenni conferuntur ab Episcopo, & ad certum ministerium sacrificio diuino exhibendum referuntur. Qua ratione septem duntaxat ordines numerantur, videlicet, Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolutus, Lector, Exorcista, & Ostiarius. Etsi enim Episcopus & Presbyter distinguuntur, tamen quantum ad sacrificium, idem omnino ministerium exhibent, proinde vnum ordinem, non duos faciunt, sicut etiam Lector, & Cantor, seu Psalmista.

Quare Cornelius Papa in epistola ad Fabianum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, in Ecclesia Romana suo tempore, id est, ante annos M. CCC. fuisse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolutos XLII. Exorcistas cum Lectoribus, & Ostiariis, LII. vbi nullam facit mentionem Cantorum,

torum, vel laborantium, vel aliorum quos alij numerant; quia nimirum illi nec habent propriam ordinationem, nec referuntur distincta ratione ad sacrificium.

In Concilio item Rom. sub Syluestro, cap. 3. numerantur iidem septem ordines. In Concilio autem Carthag. IV. can. 2. & sequentibus, præter ordines iam nominatos, in epist. 5. Cornelij, & in Concilio Roman. additur vltimo loco Psalmista, seu Cantor, sed ibidem Concilium monet, Psalmistam non ordinari ab Episcopo, sed etiam sine licentia Episcopi, sola iussione Presbyteri, posse officium canendi suscipere. Isidorus lib. 7. Etymol. cap. 12. & in epistol. ad Ludifredum; Rabanus lib. 1. de instit. Cleric. cap. 6. & sequentibus; Amalarius lib. 2. de officiis Ecclesiast. cap. 7. & sequentibus; Hugo de sancto Victore, lib. 2. de Sacramentis, part. 3. cap. 5. eosdem septem ordines numerant, & explicant; Idem facit Magister sent. quem omnes Theologi sequuntur in 4. d. 24.

Denique eosdem numerat Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Tridentinum sess. 23. cap. 2. & Ecclesiæ vsus idem testatur; non enim alij ordines præter istos conferri solent: Nam prima tonsura non est ordo, cùm nullum habeat officium annexum, sed est præparatio ad ordines, vt Catechismus ad Christianismum.

Communiter autem dicuntur ordines illi omnes, qui quomodocunq; dedicantur diuinis obsequiis, etiam si non referantur ad sacrificiũ, & hoc modo etiam Monachi, virgines, & viduæ Deo sacratæ, necnon laborantes in sepeliendis defunctis, ordines aliquando dicuntur à Patribus; nam de ordinatione Monachi scribit Dionysius cap. 6. Ecclesiast. Hierarh. de ordine verò laborantium in sepeliendis mortuis, Epiphanius in Compendiaria doctrina: Habebatur enim factio quædam religiosa, sepultura mortuorum. De ordine Diaconissarum, virginum, aut viduarum, quæ seruiebant Ecclesiæ in instructione mulierum, quæ baptizandæ erant, idem Epiphanius ibidem.

Ex his autẽ facile erit explicare loca, quæ ab aduersariis afferuntur contra numerum septenarium ordinum. Ac PRIMVM ad locum Hieronymi, à Caluino adductum, respõdeo, S. Hieron. eo loco non loqui de ordinibus Clericorum, sed de ordinibus Christianorũ, ideò ponit primo loco Clericos, deinde Laicos, quos fideles vocat, vltimo Cathecumenos; Porrò ex Clericis nominat tres tantùm, id est, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quia volebat perficere numerum quinarium; Explicabat enim illud Esaiæ: *Erunt quinque ciuitates in terra Aegypti loquentes lingua Chanaanitide*, ac per eas ciuitates Ecclesiam Christianam intelligi volebat; Itaque ad perficiendum quinarium numerum, ex omnibus Clericis tres primos posuit, in quibus omnes a-

A lij continentur, quos idem Hieronymus alibi distinctè ponit: Nam Subdiaconorum meminit in epist. 91. in primis verbis: Acolutorum meminit ac Lectorum in epist. 2. ad Nepotianum: Denique Exorcistarum & Ostiariorum in commentario cap. 2. epist. ad Titum in postremis verbis.

Ad LOCVM Dionysij, à Kemnitio productum, respondeo, Dionysium non voluisse exponere numerum ordinum, sed numerum Hierarchiarum: Tres enim sunt Hierarchiæ in Ecclesia militante, vt etiam tres sunt in Ecclesia triumphante; Prima est Pontificum; Secunda Sacerdotum; Tertia Diaconorum. Diaconi enim, etiamsi ministri dicuntur & sunt, si compa- B rentur ad Sacerdotes; tamen sunt etiam Principes, & Præsules, si comparentur ad plebem, & ideò dicuntur Hierarchæ; Ordines autem inferiores non præsunt populis, sed tantùm ministrant Diaconis, & Sacerdotibus.

Quòd autem Diaconi præsint, docent IGNATIVS in epist. ad Trallianos: *Subiecti*, inquit, *estote Episcopo, similiter & Presbyteris atque Diaconis.* Item HIERONYMVS in cap. 2. ad Titum: *Non solùm*, inquit, *Episcopi, Presbyteri & Diaconi debent magnopere prouidere, vt cunctum populũ, cui præsident, conuersatione, sermone, ac scientia præcedant, verùm & inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, Aeditui, & omnes omnino, qui domui Dei seruiunt.* Docet id etiam Ioannes CHRY- C SOSTOMVS, qui homil. 83. in Matthæum, Diacono suadens, vt Imperatorem arceat à communione, si indignè adeat: *Cohibe*, inquit, *& coërce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et hæc etiam ratio est, cur Episcopi ordinariè assumerentur ex Presbyteris, aut Diaconis Ecclesiæ, non ex inferioribus ordinibus, vt patet ex Leone, epist. 84. ad Anastasium, ca. 6. quam etiam puto caussam esse, cur in Romana Ecclesia soli Episcopi, Presbyteri, & Diaconi sint Cardinales.

Ad locum ex Canonibus Apostolorum respondeo, Clementem in canonibus Apostolorum nusquam voluisse omnes ordines numerare, sed data occasione, modo vnum, modo alium ordinem nominasse; eundem autem Cle- D mentem plures ordines agnouisse, perspicuum est ex can. 15. vbi dicit: *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum, &c.*

Ad testimonium Ambrosij respondeo, Ambrosium in comment. cap. 4. ad Ephesios, solùm quinque ordinum mentionem fecisse, quia volebat de ordinibus explicare verba illa Pauli; Alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores, & quia Paulus solùm quinque nomina posuit, idcirco conatus est etiam ipse quinque ordines numerare: Itaque per Apostolos intellexit Episcopos, per Prophetas Presbyteros, per Euangelistas Diaconos, per Pastores Lectores, per Doctores, vel, vt ipse legit, Magistros, Exorcistas.

Ad testimonium Ignatij & Epiphanij respondeo, illos Patres numerasse non solùm ordines propriè dictos, sed etiam alios.

Ad testimonia Canonistarum respondeo, illos facere nouem ordines, quia distinguunt Episcopum à Presbytero, & Lectorem à Cantore, quod Theologi non faciunt; sed in re non est dissensio. Theologi enim solùm considerant ordines, vt se habent ad sacrificium; quomodo (vt diximus) Episcopus & Presbyter; Lector & Cantor non distinguuntur; Canonistæ autem considerant ordines, vt Hierarchiam constituunt, & idcirco rectè distinguunt Episcopum à Presbytero. atque hæc de primo.

CAPVT XII.

De antiquitate Ordinum.

IOANNES CALVINVS, de Ordinum, præcipuè minorum, antiquitate ita loquitur lib. 4. inst. cap. 19. §. 27. *Primitiuæ*, inquit, *Ecclesiæ incogniti fuerunt, & multis postea annis excogitati.* Sed falsam esse hanc Caluini sententiam testantur Clemens, & Ignatius, Apostolorum discipuli: Vterque enim eorum ordinum meminit. CLEMENS lib. 8. constit. omnium ferè ordinum etiam minorum ritus declarat. IGNATIVS autem in epistola ad Antiochenses ita concludit: *Saluto*, inquit, *sanctum Presbyterum vestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas.*

Ad hæc, tempore sancti Cypriani, omnes ordines erant in Ecclesia, nec tamen nunc cœperunt: Nam vt de re antiqua, & vbique recepta loquuntur auctores illius temporis, qui sanè non multum aberant ab Apostolicis temporibus. CYPRIANVS lib. 2. epist. 10. *Exemplaria*, inquit, *eadem nunc quoq; per Mettium Hypodiaconum à me missum, & Nicephorum Acolutum transmisi.* Lib. 2. epist. 5. & li. 4. epist. 5. scribit se ordinasse Lectores Aurelium, & Celerinum. Lib. 5. epist. 14. *Presbyter*, inquit, *de Clero, & Exorcista, & Lector Lucianus scripsit.*

Eodem tempore scripsit epistolam sanctus Cornelius, ad Fabianum Antiochenum, ex qua hæc sunt verba apud Eusebium lib. 6. histor. Eccles. cap. 33. *Is ergo qui Euangelium vendicabat, nesciebat in Ecclesia Catholica vnum Episcopum esse debere, vbi videbat esse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolutos XLII. Exorcistas, & Lectores cum Ostiariis LII.* Omitto Concilium Laodicenum, canone 24. & Carthaginense IV. canone 2. & sequentib. in quibus omnium ordinum mentio fit, quorũ hoc celebratum est ante annos M. C. illud ante annos M. C C. ex quibus satis colligitur rem esse longè antiquiorem, quàm putet Caluinus.

A

CAPVT XIII.

De officiis Ministrorum.

RESTAT officium, in quo etiam non parum à nobis Kemnitius, & Caluinus dissentiunt. Dicamus de singulis seorsim. Exordium in Ecclesia sumitur à prima tonsura, quę quidem non est ordo, cùm nullum habeat certum officium annexum, sed est quædam dispositio, ac præparatio ad ordines; Profitentur enim se ordinibus initiandos, & à seculi negotiis ad militiam Ecclesiasticam transituros, qui ita tondentur. Porrò de ritu tonsuræ, & rasuræ erit infrà propria disputatio.

B

PRIMVS igitur ordo, Ostiariorum est, de quo ordine ferè conuenimus: Fatetur enim Caluinus lib. 4. instit. cap. 4. §. 9. Officium Ostiariorum apud veteres fuisse aperire, & claudere fores Ecclesiæ, proinde curam habere ipsius templi; ceterum postea libro eodem, cap. 19. §. 27. reprehendit, quod solenni ritu Ostiarios ordinent Episcopi apud nos. Existimat enim ipse non esse certum ordinem Ecclesiasticum, sed officium tantùm, quale est eorum, qui Ianitores sunt in prophanis domibus. At nihil ipse affert, quo sententiam suam probet: Nos autem habemus testimonia suprà citata, in quibus Ostiariorum ordo inter ordines Ecclesiæ numeratur; ac præterea in Concilio Carthaginensi 4. can. 9. præscribitur forma, & ritus ordinandorum Ostiariorum, & est ille ipse, quo nunc vtitur Ecclesia:

C

Ostiarius, inquit Concilium, *cùm ordinatur postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claues Ecclesiæ de Altario dicens; Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus reconduntur.* Itaque Caluinus dum hæc ridet, non solùm modernos Papistas, vt ipse loquitur, ridet, sed etiam Ecclesiam Catholicam, quæ est, & quæ erat in Christo ante annos M. C.

SECVNDVS est ordo Lectorum, quorum officium erat legere ex pulpito in Ecclesia quidquid legendum erat ex vtroque Testamento;

D

nam etiam Euangelia legi à Lectoribus consueuisse, testatur CYPRIANVS lib. 2. epist. 5. vbi loquens de Aurelio ordinato Lectore: *Nihil*, inquit, *magis congruit voci, quæ Dominum gloriosa prædicatione confessa est, quàm celebrandis diuinis lectionibus personare, & post sublimia verba, quæ Christi martyrium proloquuta sunt, Euangelium legere, vnde Martyres fiunt.* Hæc ille. Credibile tamen est, Lectoris officium non fuisse, vt legeret Euangelium tempore sacrificij, (id enim Diaconorum fuisse paulò pòst ostendemus) sed solùm extra illud tempus.

CALVINVS fatetur quidem hoc fuisse officium Lectorum, lib. 4. cap. 4. instit. §. 9. Sed dicit non fuisse gradum, neque ordinem certum

in Ecclesia,

in Ecclesia, sed solùm solitos Episcopos quibusdam ex domesticis suis ministris iniungere, vt in Ecclesia legerent Scripturas, vt eo modo innotescerent plebi, & discerent ferre conspectum hominum.

At non solùm Concilium Carthaginense IV. can. 8. præscribit ritum solennem ordinandi Lectores, sed etiam S. Cyprianus lib. 2. epist. 5. lib. 3. epist. 22. & lib. 4. epist. 5. apertè significat, Lectoratum fuisse ordinem, & gradum in Ecclesia; nam passim vocat gradum, & honorem Ecclesiasticum. Item dicit, Celerinum initio ex humilitate refugisse eum gradum, sed tādem diuina reuelatione admonitum acquieuisse. Ad hæc excusat multis verbis, quòd quosdam ordinauerit Lectores, vrgente necessitate, sine consilio, & consensu expresso Cleri. Denique dicit, se prius quendam Saturum nomine fecisse Clero proximum, quod ei permisisset in Paschate legere in Ecclesia, cùm ordinatus non esset; deinde verò eum in Clerum cooptasse, atque ad ordinem Lectoris promouisse. vbi vides aliud esse legere in Ecclesia, quod solùm Caluinus agnoscit; aliud verò promoueri ad ordinem Lectoris.

Tertius ordo Exorcistarum est, ad quorum officium pertinet exorcismos Ecclesiæ legere super Energumenos, & eo modo præparare illos, vt sacrificij diuini participes fieri possint. Olim siquidem, quia frequentissimè dæmones pellebantur de corporibus humanis, cōcurrebant plurimi Energumeni ad Ecclesiam, ita vt essent quasi greges Energumenorum, ac propterea iste ordo institutus fuit.

Fuisse reuera ordinem certum Ecclesiasticum Exorcistarum, & non solùm donum, & gratiam gratis datam, vt vult Caluinus, patet ex testimoniis suprà citatis, Ignatij in epistola ad Antiochenos, Cornelij Papæ in epistola ad Fabianum, apud Eusebium lib. 6. histor. cap. 33. & Cypriani lib. 5. epist. 14. Concilij Romani sub Syluestro can. 3. & Concilij Laodiceni canone 24. vbi Exorcistæ inter ordines numerantur: sed præcipuè id ostenditur ex Concilio Carthaginensi IV. can. 7. vbi sic legimus: *Exorcista cùm ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo; Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manum super Energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum.* Concilium item Laodicenum can. 26. prohibet, ne quis exorcizet neque publicè, neque priuatim, nisi ab Episcopo ad eum ordinem prouectus sit.

Ex quibus Conciliis intelligimus, quàm apertè mentiatur Caluinus, cùm ait libro 4. institut. cap. 19. §. 24. *Fingitur illis Exorcistis potestas data imponendi manus super Energumenos.* Quomodo enim fingimus, quod ex tam antiquis Conciliis comprobamus? Adde etiam testimonium Sulpitij, qui in libro de vita D. Martini, cap. 4. ita scribit: *Tentauit Hilarius imposito Diaconis officio sibi Martinum arctiùs implicare, & ministerio vincire diuino, sed cùm sæpissimè restitisset, indignum se esse vociferans, intellexit vir altioris ingenij, hoc eum modo posse constringi, si id ei officij imponeret, in quo quidam locus iniuriæ videretur; itaq; Exorcistam eum esse præcepit, quam ille ordinationem ne despexisse tanquam humiliorem, videretur, non repudiauit.*

Qvartvs ordo Acolutorum est, quorum id est proprium, vt cum cereo accenso sequantur Diaconum ad locum Euangelij: & vrceolos, atque ampullas ad sacrificium præparent, ac Subdiacono porrigant. Inde enim dictus est Acolutus, quasi pedissequus ab ἀκολουθέω, quod est sequor, & etiam ceroferarius à gestando cereo.

Hîc verò Caluinus risum tenere non potest, sic enim ait lib. 4. instit. cap. 19. §. 23. *Sed*, inquit, *inprimis spectabilis est argutia, qua in Acoluti nomine philosophantur, ceroferarium appellantes, verbo, vt arbitror, magico, certè inaudito Gentibus ac linguis omnibus.* Et suprà cap. 4. §. 9. *Vocabant*, inquit, *Acolutos, qui Episcopo in domesticis obsequiis adessent, eumqúe perpetuò comitarentur, primùm honoris caussa, deinde ne qua suspicio oriretur.* Hæc ille. Itaque vult Acolutos nihil aliud olim fuisse, nisi Episcoporum quasi Cubicularios. At ipse quidē nullo teste probat quod dicit, proinde viderit ipse, an non finxerit Acoluti officium ex capite suo: Nos autem Acolutatum ordinem fuisse, & gradum Ecclesiasticum, probamus ex testimoniis plurimis suprà citatis, Cornelij, Cypriani, Concilij Romani, & Concilij Carthaginensis.

Porrò ad officium eius pertinuisse cereos, & vrceolos, quæ Caluinus ridet; testatur Concilium Carthaginense IV. can. 6. *Acolutus*, inquit Concilium, *cùm ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat, sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ lumina mancipari: Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.* Hæc ibi. Vbi etiam vides nomen ceroferarij non esse magicum, neque omnibus Gentibus, & linguis inauditum, nisi tot sanctos Patres, & cum eis D. Augustinum, qui Concilio interat, Magos, & nullius Gentis aut linguæ homines esse velis. Idem quoque nomen est apud Isidorum lib. 7. etymolog. cap. 12. apud Amalarium lib. 2. cap. 10. apud Rabanum lib. 1. de institut. Clericorum, cap. 9. apud Hugonem libro 2. de Sacramentis, part. 3. cap. 5. & apud alios multos, qui nec Magi erant, nec nullius Gentis, aut linguæ.

Qvintvs ordo Subdiconorum est, ad cuius officium propriè pertinet ministrare Diacono in sacrificio, ac propterea dum ordinatur, accipit calicem vacuum, & patinam, vt habemus in Concilio Carthaginensi IV. canon. 5. & in Concilio Toletano IV. canone 27. Eiusdem est epistolas B. Pauli ad Missam legere, vt Con-

cilium Remense canone 4. docet. Meminerunt huius ordinis omnes auctores suprà citati. Proinde falsum est quod scribit Caluinus libro 4. instit. cap. 4. §. 5. Subdiaconorum officium nil aliud fuisse, nisi iuuare Diaconos in eleemosynis distribuendis, pauperibusque curandis.

Sextvs ordo Diaconorum est, quos oblationibus colligendis, & opibus Ecclesiæ administrandis præpositos fuisse, inter Catholicos, & hæreticos constat; id enim testantur Acta Apostolorum, capit. 6. Idem patet ex Leone in sermone de sancto Laurentio: ex quo officio fortasse factum est olim, vt Diaconi insolescerent aduersus Presbyteros: semper enim officia pecuniaria adamata præ ceteris fuisse videntur. Reprehendunt Diaconorum arrogantiam Concilia nonnulla, Nicænum canone 14. Laodicenum canone 20. & Toletanum IV. canone 38. Item Patres, Cyprianus libr. 3. epist. 9. Hieronymus in epistola 85. ad Euagrium, & libro 14. in Ezechielem exponens caput 48. & Bernardus libr. 4. de consideratione.

Sed præter hoc officium habebant etiam Diaconi alia nonnulla, quæ aduersarij non agnoscunt. Primo, Diaconorum erat Sacerdoti sacrificanti assistere, ac ministrare, & populo distribuere Eucharistiam: ac propter sacrum hoc ministerium, potissimùm sacram ordinationem accipiunt. Videmus enim Actor. 6. per impositionem manuum ordinari Diaconos. qua sacra cæremonia non est credibile Apostolos vsuros fuisse, si solum ministerium mensarum Diaconis committere voluissent; antea enim viduę ministrabant mensis, nec tamen certo ritu ordinabantur.

Præterea Clemens lib. 2. cap. 14. Constitut. significat Diaconos Sacerdoti ministrare solitos in sacrificij oblatione: quod etiam apertè docet Cyprianus in sermone 6. qui est de lapsis: Idem cognoscimus ex historia sancti Laurentij, apud Ambrosium libr. 1. de officiis cap. 41. Inducit enim S. Laurentium sic loquentem ad D. Sixtum: *Quò progrederis sine filio pater? Quò Sacerdos sancte sine Diacono properas? Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueueras.* Et infrà: *Cui commisisti consummandorum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Idem patet ex liturgia Chrysostomi, & ex hom. 83. super Matthæũ. Idem ex sancto Gregorio, qui in epistola ad Leandrum, quæ præfigitur libris eius in Iob, nihil aliud Diaconatum, nisi sacri altaris ministerium vocat: Denique Isidorus, Rabanus, Amalarius, Hugo, & alij suprà citati, qui describunt officia omnium ordinum, hoc docent, quod nos diximus.

Secvndo, Diaconorum erat tempore sacrificij Euangelium legere: Id testatur præter suprà dictos auctores S. Hieronymvs in e-

A pist. 48. ad Sabinianum: *Tu,* inquit, *exanguis & pallidus, vt suspitione omni careres, Euangelium Christi, quasi Diaconus lectitabas.* Testatur etiam S. Gregorivs in Synodo Romana, quæ habetur lib. 4. epist. cap. 88. vbi prohibet, ne Diaconi cantent in Ecclesia, excepto Euangelio, tempore sacrificij: Idem etiam testantur Concilia antiqua, Vasense can. 4. & Remense can. 5.

Tertio, Diaconorum erat baptizare, prædicare, reconciliare publicos pœnitentes, Eucharistiam deferre, & præbere laicis, ac breuiter omnia facere, quæ Episcopi & Presbyteri faciunt, excepta consecratione corporis Domini, & ordinatione Clericorum, & aliis of-

B ficiis, quæ requirunt potestatem ordinis. nam Diaconos baptizare posse, patet exemplo Philippi Diaconi, Actor. 8. vnde Tertvllianvs in libro de Baptismo: *Ius,* inquit, *dandi Baptismum summus Sacerdos habet, dehinc etiam Presbyteri, & Diaconi.* Posse item Diaconos prædicare, docet exemplum Stephani & Philippi Diaconorum, Actor. 7. & 8. Item exemplum sancti Vincentij Martyris, qui cùm Diaconus esset, prædicabat tamen, vt Augustinus testatur serm. 2. de S. Vincentio.

Denique Gregorius lib. 4. epist. cap. 88. docet, ad Diaconum etiam pertinere officium prædicationis, & ipsum etiam Gregorium adhuc Diaconum prędicasse testatur Ioannes Dia-

C conus in eius vita lib. 1. cap. 41. Rursus Diaconos aliquando reconciliare solitos pœnitentes in absentia Episcopi, & Presbyterorum, docet Cyprianus li. 3. epist. 17. Item Eucharistiam prębere laicis in absentia Presbyterorum posse Diaconos, docet Concilium Nicænum can. 14. Testatur item Iustinus in Apologia secunda extrema, Diaconos deferre solitos Eucharistiam ad absentes.

Est tamen obseruandum, hæc omnia, ac præcipuè officium prædicandi, propria Episcoporum esse, ita vt ne Presbyteris quidem prædicare liceat, nisi ex Episcopi mandato, aut consensu. Episcopi enim propriè Apostolis succedunt,

D Apostoli autem sunt, qui Actor. 6. dicunt: *Non est bonum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.* Scribit etiam Possidius in vita B. Augustini cap. 5. Valerium Episcopum concessisse sancto Augustino Presbytero suo prædicandi potestatem, quòd ipse cùm Græcus esset, minus commodè Latino populo prędicare posset. Legimus quoque in Concilio Vasensi, can. 4. factam ab Episcoporum Concilio Presbyteris potestatem prædicandi. In Concilio autem Vasensi, can. 4. præcipitur etiam vt Diaconi, quando non est Presbyter, qui prædicet verbum, Homilias sanctorum Patrum loco concionis recitent.

Septimvs ordo, Sacerdotum est, de quo grauis controuersia inter nos, & hæreticos versatur, quæ in sequenti capite disputanda est.

CAPVT

CAPVT XIV.

De distinctione Episcopi & Presbyteri.

EXISTIT igitur quæstio; *Sitne Presbyter idem omnino quod Episcopus, ac præsertim iure diuino.* Fuit antiqua hæresis Aërij, teste Epiphanio hæresi 75. & Augustino lib. de hæresibus, cap. 53. nihil interesse inter Episcopum & Presbyterum; quam hæresim propterea ille videtur excogitasse, vt se ipse consolaretur, quòd Episcopus factus non esset, vt apertè significat Epiphanius. Eandem hæresim postea sequutus est Ioannes VViclefus, teste Thoma VValdensi lib. 2. doctr. fidei, artic. 3. cap. 60. & nostris temporibus Lutherani & Caluinistæ. siquidem Ioannes CALVINVS lib. 4. inst. cap. 4. §. 2. sic loquitur: *Quibus docendi munus iniunctum erat, eos omnes nominabant Presbyteros, illi ex suo numero in singulis ciuitatibus vnum eligebant cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex æqualitate, vt fieri solet, dissidia nascerentur; neque tamen sic honore, & dignitate superior erat Episcopus, vt dominium in collegas haberet, sed quas partes habet consul in senatu, vt referat de negotiis, consulendo, monendo, hortando, aliis præeat, auctoritate sua totam actionem regat, & quod decretum communi consilio fuerit, exequatur. Id muneris sustinebat Episcopus in Presbyterorum cœtu; atque id ipsum pro temporum necessitate fuisse humano consensu inductum, fatentur ipsi veteres.* Hæc ille. Non dissimilia habent Martinus Kemnitius in examine sess. 23. Concilij Trident. Necnon & Erasmus annotatione ad 4. caput 1. ad Timotheum.

At Ecclesia Catholica distinctionem agnoscit, ac docet iure diuino Episcopatum Presbyterio maiorem esse, tum ordinis potestate, tum etiam iurisdictione: sic enim loquitur Conciliū Triden. sess. 23. cap. 4. *Proinde sacrosancta Synodus declarat præter ceteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipuè pertinere, & positos, sicut Apostolus ait, à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque Presbyteris superiores esse, &c.* Et canon. 6. *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris, anathema sit.* Et can. 7. *Si quis dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores, &c. anathema sit.* Eandem sententiam docent, & defendunt Theologi Doctores apud Magistrum in libro 4. sentent. dist. 24. & S. Thom. in 2. 2. quæst. 184. artic. 6.

Nos igitur omissa illa quæstione, quæ ad disputationem de Sacramentis pertinet; Sitne vnus ordo, vnúmue Sacramentum Episcopatus, & Presbyterij, an duo: tria demonstrare conabimur. PRIMO, iure diuino maiorem esse Episcopum Presbytero, quod attinet ad ordinis potestatem. SECVNDO, maiorem esse etiam quantum ad iurisdictionem. TERTIO,

A Episcopos in veteri Ecclesia non fuisse in cœtu Presbyterorum, quasi Consules in senatu, sed quasi Reges ac Principes in cœtu Consiliariorum.

Quod ad PRIMVM attinet, facilè probari potest, Episcopum maiorem esse Presbytero, quantum ad ordinis potestatem, idque iure diuino; Nam solus Episcopus ordinare potest Presbyteros, & eo modo generare Patres Ecclesiæ, vt Epiphanius ratiocinatur aduersus Aërium: Presbyteri autem ordinare non possunt, sed solùm baptizare, & eo modo filios Ecclesiæ generare. id autem ita esse docet Damasus in epist. 3. Item Concilium Antiochenum cap. 10. & Ancyranum canone 12. Epiphanius hæ-
B resi 75. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius, in 3. & 4. cap. 1. ad Timoth. Item S. HIERONYMVS in epist. 85. ad Euagrium: *Quid facit,* inquit, *Episcopus excepta ordinatione, quod Presbyter non faciat?* Denique S. LEO epist. 88. idem docet, & Ecclesiæ consuetudo. Nunquam enim est auditum, quod Presbyteri Presbyteros aut Diaconos, nedum Episcopos ordinauerint.

Esse autem ex iure diuino, vt soli Episcopi ordinent, inde colligitur, quod habebatur irritū, si quid in ea re fecissent, qui veri Episcopi non erant. Sic enim scribit Gregorius III. in epist. ad Bonifacium: *Presbyteri quos reperisti, si incogniti*
C *fuerint viri illi, qui ordinant, & dubium est eos Episcopos fuisse, aut qui eos ordinauerint, si bonæ actionis, viriq; Catholici sint, & ipsi Presbyteri in ministerio Christi Dei sancta lege edocti, ab Episcopo suo benedictionem Presbyteratus suscipiant, & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.* Et ante eum DAMASVS in epist. 3. loquens de Chorepiscopis, qui cùm solùm Presbyteri essent, Pontificum more ordinare audebant: *Vacuum,* inquit, *est & inane, quidquid in prædicto sacerdotij summi egerunt ministerio.* At certè si iure diuino Presbyteri ex ipsa sua ordinatione, id est, ex charactere suo sacerdotali haberent, vt ordinare possent, non esset irritum quod facerent, tametsi prohibente Ecclesia facerent. Preterea cùm ordinatio Sacramentum sit (vt etiam
D Caluinus admittit) & Sacramenta omnia à Deo sint instituta, certè qui maior est ordinis potestate, quæ per Sacramentum ordinationis accipitur, is quoque maior sit ex diuina institutione necesse est

Idem argumentum fieri potest ex confirmatione baptizatorum, & templorum atque altarium consecratione. Constat enim solos Episcopos, vt ordinarios Ministros, confirmationis Sacramentum posse conferre, necnon templa & altaria consecrare, neque id Presbyteris licere, vt S. LEO docet in ep. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, & ante eum Damasus in epi. 3. de Chorepiscopis, & ante vtrumque Dionysius cap. 4. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi dicit solum Episcopum diuina ordinatione Chris-

ma consecrare; quin etiam videmus Actor. 8. Apostolos ipsos, quibus Episcopi succedunt, missos, vt per manus impositionem, darent Spiritum sanctum iam baptizatis.

Quod ad SECVNDVM attinet de potestate iurisdictionis, Episcopos iure diuino Presbyteris esse maiores. Probamus PRIMO ex figura Testamenti veteris, quanquam hoc argumentum, vt etiam sequens de distinctione Apostolorum & discipulorum, probat etiam de potestate ordinis; nam in Testamento veteri erat vnus summus Sacerdos Aaron, & qui ei succedebant; erant præterea minores Sacerdotes, omnes videlicet filij Aaron, & qui ab illis descendebant; ac denique erant Leuitæ ceteri, qui à Leui originem ducebant, sed non per Aaronem. Constat autem iure diuino fuisse distinctos hos tres gradus, Pontificum, Sacerdotum, & Leuitarum; ita vt Pontifex maior esset Sacerdotibus, & Sacerdotes Leuitis; nam & consecrationes eorum distinctæ erant, & vestes, & officia, vt patet Exod. 28. & 40. Leuit. 8. & Numeri 3. 4. & 20.

Quod autem iurisdictio penes Pontificem esset, non autem penes cœtum minorum Sacerdotum, patet ex lib. Deuter. cap. 17. *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis moriatur.* quod etiam fatentur Centuriatores Magdeburgen. Cent. 1. lib. 1. cap. 7. col. 257. *In Ecclesia,* inquiunt, *populi Iudaici, vnus tantùm erat lege diuina Sacerdos summus, quem omnes cogebantur agnoscere, eiq; parere.* Idem quoque fatetur Caluinus lib. 4. instit. cap. 6. §. 2. *Illic,* inquit, *vnum Antistitem præfecit, quem omnes respicerent, quò melius in vnitate contineretur.* At Episcopi id sunt in Ecclesia, quod erant Pontifices in Testamento veteri, id Presbyteri apud nos, quod illic minores Sacerdotes, vt etiam id Diaconi nostri, quod illorum Leuitæ, vt docent Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis, Hieronymus in epistola ad Euagrium 85. Leo epist. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ 88. Concilium Hispalense II. can. 7. & alij permulti grauissimi auctores.

Et sanè nulla ratio permittit, vt distinctior fuerit hierarchia in Testamento veteri, quàm in nouo, cùm illud vmbræ, istud imagini comparetur ab Apostolo ad Hebr. 10. Sequitur igitur, vt sicut in Testamento veteri iure diuino Pontifices Sacerdotibus minoribus auctoritate præstabāt, ita etiam Episcopi in Ecclesia Presbyteris præstent.

SECVNDO, probatur hoc idem ex distinctione Apostolorum & discipulorum LXX. Nam Episcopos Apostolis succedere, Presbyteros autem septuaginta discipulis, docent constanter omnes Patres. Vide Concilium Neocæsariense can. 13. Damasum in epist. 3. de Chorepiscopis, Anacletum epist. 2. Hieronymum in epist. ad Marcellam de erroribus Montani, Augustinum tract. in Psalm. 44. Leonem epist. 88.

A Isidorum libro 2. de diuinis officiis, Bedam in caput 10. Lucæ, & alios. Porrò, Apostolos iure diuino maiores fuisse discipulis septuaginta, satis apertè colligitur. Primùm, ex institutione distincta, & diuersa. Apostolos enim solùm duodecim Dominus esse voluit, Luc. 6. & eos semper ferè secum habebat, ac priuatim instituebat; Discipulos autem LXXII. Lucæ 10: instituit. Præterea Ioan. 20. solis Apostolis dixit: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Denique Actor. 1. Cùm ex Iudæ apostasia numerus duodenarius imminutus esset, assumptus est Mathias, nec sine solenni quadam cæremonia, cùm tamen esset ille antea ex numero discipulorum.

B TERTIO, probatur hoc idem ex illis Domini verbis Matthæi 24. *Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* Hæc enim verba S. Hilarius & ceteri Patres in hunc locum, de Episcopis dicta esse volunt; ex quo intelligimus, ipso Domino instituente, Episcoporum propriam esse curam, & gubernationem Ecclesiæ, quò etiam pertinet locus ille Actorum 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.*

QVARTO, probatur ex antiquitate; nam si iure humano Episcopi Presbyteris præessent, inueniretur certè principium aliquod huius institutionis post Apostolica tempora. At ipso

C tempore Apostolorum is erat Ecclesiæ vsus, vt Presbyteri Episcopis subessent; nam 1. Timoth. 5. Apostolus ita scribit: *Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Vbi videmus Episcopum Apostolorum tempore, iudicem Presbyterorum, proinde verum Principem, ac superiorem fuisse.

Item IGNATIVS Apostolorum discipulus in epist. ad Philadelphienses ita scribit: *Boni sunt Sacerdotes, & sermonis Ministri, melior autem est Pontifex, cui credita sunt sancta Sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei.* CLEMENS quoque Ignatij æqualis, in Apostolorum canonibus, can. 40.

D *Presbyteri,* inquit, *& Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent; nam Domini populus illi commissus est, & pro animabus eorum hic redditurus est rationem.* Denique DIONYSIVS Areopagita Pauli Apostoli discipulus cap. 5. Ecclesiast. hierarch. describens hierarchiam diuinitus institutam; primo loco Pontifices, secundo Sacerdotes, tertio Ministros ponit. IRENÆVS, qui proximus Apostolicis temporibus fuit, lib. 3. cap. 3. *Habemus,* inquit, *annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi, & successores eorum. Nam si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim & latenter ab reliquis perfectos docebant, iis vel maximè traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant, &c.* Vbi Episcopis dicit commissas esse Ecclesias, vt Apostolorum successoribus. TERTVL-

LIANVS antiquissimus Latinorum, in libro de Baptismo: *Ius habet*, inquit, *dandi Baptismum summus Sacerdos, qui est Episcopus, dehinc Presbyteri, & Diaconi, sed non sine Episcopi facultate.*

Quantum ad TERTIVM, quòd Episcoporum auctoritas non sit in cœtu Presbyterorum, quasi Consulis in senatu, sed vt Principis in Concilio Consiliariorum sibi subiectorum, primùm colligitur ex testimoniis iam citatis beati Pauli, in epistol. ad Timotheum, Clementis, Irenæi, Tertulliani; deinde ex Conciliis. omnia siquidem Concilia, tum generalia, tum prouincialia, etiam antiquissima, quorum meminit Eusebius, lib. 5. hist. cap. 23. & 25. à solis Episcopis celebrata sunt.

Constat autem in Conciliis maximè exerceri iurisdictionem, cùm leges in eis ponãtur, & pœnæ præuaricatoribus decernantur: Item ex eo, quod multis in locis legimus, Presbyteros ab Episcopis excommunicatos, nusquam autem Episcopos à Presbyteris. Vide Concilium II. Carthaginense, can. 8. & 9. Denique ex eo, quod soli Episcopi solium, siue thronum habent in Ecclesia, quod est potestatis indicium, vnde & imperare Principum more dicuntur à Patribus. Vide Chrysostomũ in libro de sacerdotio, Ambrosiũ in libro de dignitate sacerdotali, & Gregorium Nazianzenum in oratione ad Principẽ irascentem, & populum timore perculsum. Sed iam obiectiones diluamus.

CAPVT XV.

Soluuntur obiectiones.

PRIMO loco obiiciunt testimonium beati Pauli, ex quo iidem videntur esse Episcopi & Presbyteri, Philip. 1. *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus.* Certè hoc loco Presbyteri dicuntur Episcopi; non enim in vna vrbe multi fuissent Episcopi, si Episcopi nomen summum aliquem Sacerdotem significaret: Deinde quare non dixit Paulus, cum Episcopo, Presbyteris, & Diaconibus, si Presbyteri ab Episcopis eo tempore distinguebantur?

RESPONDEO; Ambrosij commentarius nõ refert illud, cum Episcopis & Diaconibus, ad eos quibus scribitur, sed ad eos qui scribunt, ita vt Episcopi hoc loco dicantur Paulus & Timotheus, & hic sit sensus: *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis,* id est, cum Paulo & Timotheo, & eorum Diaconibus, gratia vobis, & pax, &c. Sed nimis dura expositio videtur.

EPIPHANIVS in libro de hæresibus, hæresi septuagesima quinta, dicit Paulum ita scribere solitum, quod eo tempore ob ministrorum penuriam multis in locis non essent Presbyteri vlli, sed Episcopi soli cum Diaconibus: Possunt enim Episcopi etiam Presbyterorum officio fungi. At hæc Epiphanij explicatio tum haberet locum, si Paulus diceret, cum Episcopo & Diaconibus, aut si non ad vnam ciuitatem, sed ad multas simul scriberet: Sed cùm ipse ad vnam vrbem Philippensem scribat, & dicat se scribere ad Episcopos & Diaconos; quomodo, quæso, illa explicatio locum habere potest? Si enim in vna vrbe multi Episcopi esse poterant, quantò facilius vnus Episcopus, & aliquot Presbyteri?

THEODORETVS in commentario huius lôci, & fusiùs in cap. 3. primæ ad Timotheum scribit, Apostolorum tempore veros Episcopos, non Episcopos, sed Apostolos dici solitos; Presbyteros autem Episcopi nomine tunc appellari consueuisse. Nam ad Romanos 16. Paulus Andronicum Apostolum vocat, & Philipp. 2. Epaphroditum Apostolum Philippẽsium appellat, qui videlicet Episcopi erãt; postea tamen omisso Apostoli nomine, Episcopos solùm Episcopos, Presbyteros autem solùm Presbyteros appellari cœpisse. Quæ obseruatio Theodoreti si vera sit, non solùm obiectioni desumptæ ex hoc loco, sed etiam ex omnibus aliis locis satisfacit; semper enim dicere poterimus, Paulum nomine Episcoporum Presbyteros accepisse.

Facilior est sancti Ioannis CHRYSOSTOMI & aliorum multorum commentarius, qui docent, Apostolorum tempore nomina illa, Episcopus & Presbyter, communia fuisse omnibus Sacerdotibus, tam maioribus, quos nunc Episcopos dicimus, quàm minoribus, quos Presbyteros appellamus, licet res ipsæ & potestates distinctæ essent. Itaque Paulum nomine Episcoporum complexum esse omnes Sacerdotes, vt hic sit sensus: *Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus*, id est, cum Sacerdotibus, & eorum Ministris?

Adde, quod videtur beatus Paulus vniuersum Clerum salutare voluisse, sed ne cogeretur singulos ordines numerare, generatim id fecit; omnes enim ordines ad duo primaria genera reuocantur, ad Sacerdotes, & Ministros, quorum illud subdiuiditur in duas species Analogas, in summos Sacerdotes, & simplices Sacerdotes: Istud verò in sex alias species, in Diaconos, Subdiaconos, Acolutos, Lectores, Exorcistas, & Ostiarios. Quamuis autem nunc omen Episcopi tantùm principali analogato, id est, summo Sacerdoti, tribui soleat, & nomen Diaconi, tantùm principali ministro; tamen conuenit suo modo nomen Episcopi minoribus etiam Sacerdotibus; nam & illi superintendunt, & regunt populum saltem in foro conscientiæ, & ex delegatione Episcopi, & nomen Diaconi conuenit suo modo ordinibus etiam inferioribus, cùm omnes ministrent Sacerdoti?

ALTERA obiectio sumitur ex capite primo epistolæ ad Titum, vbi sic Apostolus loquitur: *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates Presbyteros, sicut ego disposui tibi.* Et paulò infrà: *Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, &c.* quo loco videmus Presbyteros Episcopos esse. Sed eadē adhiberi potest responsio, quæ ad locum superiorem adhibita est; Nomina enim eo tempore communia erant.

TERTIA obiectio sumitur ex 3. cap. prioris epistolæ ad Timotheum, vbi B. Paulus posteaquam præcepta quædam Episcopis dederat, cōtinuò Presbyteris omissis transiit ad Diaconos; quare videtur pro iisdem habuisse Episcopos, & Presbyteros. RESPONDEO, B. Paulum generatim instruere voluisse Clerum vniuersum, ac propterea sub nomine Episcoporum comprehendisse etiam Presbyteros, sub nomine Diaconorum omnes inferiores Ministros; eadē enim præcepta omnibus conueniebant.

QVARTA obiectio ex cap. 4. prioris ad Timotheum, vbi paulus ait: *Noli negligere gratiam Dei, quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterij.* Ex quo loco KEMNITIVS affirmat, S. Hieronymum demonstrasse, posse Episcopum à Presbyteris ordinari: proinde nihil interesse inter Episcopum & Presbyterum. sed impudenter mentitur Kemnitius. Nam sanctus Hieronymus in epistola ad Euagrium (quam Kemnitius citat) disertis verbis affirmat Presbyteros ordinare non posse: *Quid facit*, inquit, *Episcopus, excepta ordinatione, quod nō etiam faciat Presbyter?* Adduxit autem sanctus Hieronymus locum illum Apostoli, vt ostenderet Episcopos in Scripturis interdum appellari Presbyteros. sic enim exposuit verba illa: *Per impositionem manuum Presbyterij*, ac si dictum esset, per impositionem manuum, qua Presbyteratum accepisti, cùm tamen constet, Timotheum nō Presbyterum simplicem, sed Episcopum fuisse; quo modo etiam exposuit Anselmus, & quidam alij Latini, & ipse etiam Caluinus, lib. 4. Institut. cap. 3. extremo. Quamquam nobis verior videtur Græcorū expositio, qui nomine Presbyterij intelligūt chorum, siue cœtum Presbyterorum, id est, Episcoporum, qui nouo Episcopo manus imponunt; sic enim exponunt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius.

QVINTA obiectio ex cap. 20. Actor. vbi B. Paulus mittens Ephesum, vocauit ad se maiores natu Ecclesiæ, id est, Presbyteros, & tamē dum eos alloquitur, Episcopos appellat, dicens: *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.* Item ex cap. 5. prioris epistolæ B. Petri, vbi Petrus Presbyteros sic alloquitur: *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, &c. Pascite, qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, &c.* Vbi illud *Seniores* in Græco textu est πρεσβυτέρους, illud autem *Prouidentes*, in Græco est ἐπισκοποῦντες. Denique ex

A epist. 2. & 3. S. Ioannis, in quibus Apostolus se Presbyterum vocat, cùm sine vlla dubitatione Episcopus fuerit. Sed ad hæc omnia vno verbo respondetur. Nomina eo tempore fuisse communia, & propterea in his omnibus locis veros etiam Episcopos Presbyteros appellari. his addunt Patrum testimonia.

Est igitur SEXTA obiectio ex S. Hieronymo, qui in cōment. 1. cap. epist. ad Titum ita scribit: *Idem est Presbyter qui Episcopus, & antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ, communi Presbyterorū consilio Ecclesiæ gubernabātur; postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi,*
B *in toto orbe decretum est, vt vnus de Presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur.* Et infrà: *Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine, ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint se magis consuetudine, quàm dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere.* Similia habet idem Hieronymus in epist. 85. ad Euagrium.

Hæc S. Hieronymi verba aliqui piè interpretari conantur, vt S. Thomas, qui in 2. 2. q. 184. artic. 6. scribit Hieronymum loqui solùm de nominibus Episcopi & Presbyteri, non de ipsa re. At certè verba illa citata: *Communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur.* Et illa: (*Magis consuetu-*
C *dine, quàm dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse maiores, &c.*) aliud significant, quàm solam communitatem vocabulorum.

Ioan. Anton. DELPHINVS, lib. 2. de Ecclesia docet, ex Hieron. sententia initio nascentis Ecclesiæ omnes Presbyteros fuisse Episcopos. Non quod idem sit Episcopatus & Presbyteratus, sed quod vtraque dignitas omnibus Sacerdotibus primo illo tempore daretur. Deinde autem ad schismata euitanda cœpisse aliquos solùm Presbyteros ordinari, & hoc modo ex Ecclesiæ consuetudine factum esse, vt Episcopi maiores Presbyteris essent.

At hæc etiam solutio nō plenè satisfacit: sanctus enim Hieronymus tueri conatur Presbyte-
D rorum dignitatem, qualis erat suo tempore aduersus insolentiam Diaconorum, vt patet ex epist. ad Euagrium; inde autem demonstrare nititur dignitatem Presbyterorum esse maximam, quod eadem sit cum Episcopali: Nihil autem ad hoc probandum afferret, si solùm doceret primos Presbyteros ideò fuisse Episcopis pares, quod haberent etiam Episcopalem potestatem, nec essent simplices Presbyteri. DEINDE, si ideò primi Presbyteri fuissent pares Episcopis, quòd essent etiam ipsi veri Episcopi: distinctio, quæ ex Hieronymi sententia postea exorta est, inde accidisset, quod aliqui simplicem Presbyteratum in ordinatione postea accepissent. At S. Hieronymus contrarium significat, docet enim, Episcopatū esse nouum, & ex Ecclesię con-

ſuetudine, non ſimplicem Presbyteratum; ſic enim ipſe ait: *Communi Presbyterorum conſilio Eccleſiæ gubernabantur. poſtquam verò vnuſquiſq;, &c.*

Michaël MEDINA in lib.1. de ſacrorum hominum origine, & continentia, cap.5. affirmat ſanctum Hieronymum idem omninò cum Aërianis ſenſiſſe, neque ſolum Hieronymum in ea hæreſi fuiſſe, ſed etiam Ambroſium, Auguſtinum, Sedulium, Primaſium, Chryſoſtomum. Theodoretum, Oecumenium, & Theophylactum: *Atq; ita,* inquit Medina, *iſti viri alioqui ſanctiſſimi, & ſanctarum Scripturarum conſultiſſimi; quorũ tamen ſententiam prius in Aërio, deinde in VValdenſibus, poſtremò in Ioanne VViclefo, damnauit Eccleſia.* Et infrà: *Ergo in Hieronymo & Græcis illis Patribus olim propter eorum honorem & reuerentiam hæc ſententia aut diſſimulabatur, aut tolerabatur in illis: contrà in hæreticis, quod in aliis quoq; multis ab Eccleſia declinarent, tanquam hæretica ſemper eſt damnata.* Hæc ille.

Ceterùm hæc Medinæ ſententia (vt leuiſsimè dicam) valde eſt inconſiderata. Nam PRIMVM iniuriam facit tot clariſsimis Patribus, quos ſine vlla cauſſa, vt mox oſtendam, Aërianos facit. DEINDE iniuriã facit Eccleſiæ, quam acceptionis perſonarum nota inurit. Nam cùm omnes citati auctores poſt Aërium vixerint, cur, quæſo, Eccleſia vnam atque eandem ſententiam in Aërio damnauit, in Patribus tolerauit? Nónne Aërio potiùs ignoſcendum fuit, qui ante definitionẽ Eccleſiæ peccaſſe videbatur, quàm Patribus illis, qui damnatã iam hæreſim ſequuti ſunt? DENIQVE iniuriam facit communi cauſſæ Doctorum Catholicorum. Qua enim fronte ſanctos Patres aduerſus hæreticos adferemus, ſi eam ſententiam ab Eccleſia damnatam dixerimus, quam omnes ferè Patres, tum Græci, tum Latini docuerunt?

At (inquit Medina) *VValdenſes hæretici Hieronymi teſtimonio vtebantur, idem igitur illi, & Hieronymus ſenſerunt.* Egregium profectò argumentum. hoc modo concludere licebit etiam, idem ſentire Lutherum, & Paulum; nam Pauli teſtimoniis paſsim vtitur Lutherus. Mentiuntur igitur VValdenſes, cùm Hieronymum auctorẽ ſequi ſe dicunt.

SED inſtat Medina, Aërius non ignorabat, ſecundum Eccleſiæ leges Epiſcopum Presbytero eſſe maiorem, ſed iure diuino pares eſſe affirmabat. Quare cùm Hieronymus apertiſsimè dicat, non Dominicæ diſpoſitionis veritate, ſed ſola conſuetudine Eccleſiaſtica Epiſcopos maiores Presbyteris eſſe, nihil omninò inter Aërij & Hieronymi ſententiam intereſſe videtur.

RESPONDEO, tantum diſtare Hieronymum ab Aërio, quantum Catholicus ab hæretico, & cœlum ab inferis diſtat. Nam inprimis S. Hieronymus vbique agnoſcit Epiſcopum eſſe maiorem Presbytero, quantum ad ordinis poteſtatem, & hoc ſine dubio iure diuino, vt patet ex epiſt. ad Euagrium, vbi ſic ait: *Quid facit Epiſcopus,*

A *excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter?* At Aërius id diſcrimen non agnoſcebat, vt ex Epiphanio poteſt intelligi, hæreſi 75.

Deinde quantum ad poteſtatem iuriſdictionis, Aërius, vt etiam Lutherani, & Caluiniſtæ, non modò negabat iure diuino maiorem eſſe Epiſcopum Presbytero, ſed etiam contendebat non rectè facere Eccleſiam, quę Epiſcopos Presbyteris anteponat. At ſanctus Hieronymus, etſi iure diuino agnoſcere non videtur diſcrimen inter iuriſdictionem Epiſcopi & Presbyteri, tamen agnoſcit hoc ipſum diſcrimen tanquam legitimè, immò & neceſſariò ad ſchiſmata vitanda ab Apoſtolis introductũ. Non enim vult S. Hieron. ante paucos annos ex temporum corruptela natum eſſe Epiſcoporum principatum, ſed

B ab eo tempore, quo cœpit dici in Eccleſia: *Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ.* quæ verba Apoſtoli Pauli ſunt, 1. Corinth. 1. Proinde in ipſis Eccleſiæ primordiis, cùm adhuc viuerent Apoſtoli, in toto orbe ab ipſis Apoſtolis, Eccleſias tum regentibus, vult S. Hieronymus iuriſdictionem Eccleſiaſticam ad Epiſcopos eſſe delatam. Itaq; nihil commune eſt Aërio & Hieronymo. Neq; vllo modo credibile eſt S. Hieronymũ Aërij ſententiam fuiſſe ſequuturum, quam ſciebat iam à S. Epiphanio refutatam.

Eſt autem hoc loco obſeruandum, S. Hieronymum in illa ſua ſententia non adeò conſtan-

C tem videri, vt valdè probabile ſit, eum non omnino certum fuiſſe: Docuit enim in explicatione capitis primi ad Titum, conſuetudinem, quæ Epiſcopos Presbyteris antepoſuit, cœpiſſe ab eo tempore, quod dictum eſt: *Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ*, & tamen Presbyteros Epiſcopis pares eſſe colligere nititur ex epiſtola ad Titum, & ad Philippenſes, & ex epiſtolis Petri & Ioãnis, quæ ſcriptæ ſunt poſt epiſtolam priorem ad Corinthios, vbi illa verba habentur: *Ego ſum Pauli, ego Apollo, &c.* Deinde in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Iacobo, dicit Iacobum continuò à Chriſti aſcenſione ordinatũ Epiſcopum Hieroſolymorum: Non igitur fuit vnquam illud tempus, quo Eccleſię ſine Epiſcopis à Presbyte-

D ris gubernantur.

Præterea idem Hieron. in epiſt. ad Euagrium, comparat Epiſcopum Aaroni, Presbyteros filiis Aaronis. & in epiſtola ad Marcellam de erroribus Montani, Epiſcopos Apoſtolis ſuccedere dicit. At certè Aaron iure diuino maior erat ordine & iuriſdictione, filiis ſuis, & Apoſtoli omnibus aliis Chriſti diſcipulis.

Denique in lib. 1. aduerſus Iouinianum, idem Hieronymus affirmat ab ipſo Chriſto vnum electum ex duodecim, id eſt, Petrum, *vt capite conſtituto, ſchiſmatum tolleretur occaſio.* At ſi Chriſtus voluit inter ipſos Apoſtolos vnum eminere, cur non credemus etiam voluiſſe eum, vt inter Presbyteros vnus emineret? Ac de S. Hieronymo ſatis, vt etiam de Anſelmo & Sedulio, qui in com-

mentario

mentario cap. 1. epistolæ ad Titum, ad verbum Hieronymi sententiam retulerunt.

Septima obiectio sumitur ex Ambrosio, qui in commentario cap. 4. ad Ephesios ita scribit: *Timotheum Episcopum à se creatum, Presbyterum vocat, quia primi Presbyteri Episcopi appellabantur, vt recedente eo, sequens ei succederet; deniq; apud Aegyptum Presbyteri consignant, si præsens non sit Episcopus: sed quia cœperunt sequentes Presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente Concilio, vt non ordo, sed meritum crearet Episcopum, multorum sacerdotum iudicio constitutum, &c.*

Sed hic locus non habet difficultatem. Nam (vt interim omittam, commentaria illa non videri ab Ambrosio edita) auctor eorum commẽtariorum loquitur solùm de ratione successionis Episcoporum, ac docet, initio nascentis Ecclesiæ, antiquissimum Presbyterum consueuisse ordinari Episcopum, eoque mortuo succedere solitum, sine alia electione, antiquissimum item Presbyterum: sed nõ negat auctor iste primum illum Presbyterum, cùm Episcopo succedebat, debuisse iterum consecrari, & nouam potestatem ac iurisdictionem accipere. Neque semel idem auctor clarissimè docet, multum interesse inter Episcopum, & Presbyterum; nam in eodem commentario capitis 4. ad Ephesios sic ait: *In Episcopo omnes ordines sunt, quia primus Sacerdos est, hoc est, Princeps est Sacerdotum.* Et in caput 3. prioris ad Timotheum: *Episcopi,* inquit, *& Presbyteri vna ordinatio est, vterque enim Sacerdos est, sed Episcopus primus est, vt omnis Episcopus Presbyter sit, non tamen omnis Presbyter Episcopus; hic enim Episcopus est, qui inter Presbyteros primus est; deniq; Timotheum Presbyterum ordinatum significat, sed quia ante se alterum non habebat, Episcopus erat, vnde, & quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit: neq; enim fas erat, aut licebat, vt inferior ordinaret maiorem; nemo enim tribuit quod non accepit.* Hæc ille. Vbi vides maiorem esse Episcopum Presbytero, & ideò à Presbytero Episcopũ ordinari non posse, quòd Presbyter nõ habeat Episcopalem ordinationem.

Octava obiectio ex Chrysostomo in commentario, cap. 3. prioris ad Timotheum, vbi sic legimus homil. 11. *Inter Episcopum atque Presbyterum interest fermè nihil, quippe & Presbyteris Ecclesiæ cura permissa est, & quæ de Episcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruunt: sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atque hoc tantùm plusquam Presbyteri haberi videntur.* Idem docent, & verbis ferè iisdem, Primasius, Theophylactus, & Oecumenius, in commentario eiusdem loci.

Respondeo, ex istis ipsis verbis apertè colligi, maiores esse Episcopos Presbyteris, cùm Episcopi ordinare possint, Presbyteri non possint, vt auctores citati vna voce testantur.

At, inquies, saltem quoad iurisdictionem pares sunt Episcopis Presbyteri, quandoquidem nihil habent Episcopi, quod Presbyteri non habeant, excepta ordinatione. Re-

A spondeo, hos auctores cùm nihil tribuunt Episcopo, quod non sit cum Presbyteris commune, excepta ordinatione, loqui de iis rebus, quæ nullo modo Presbyteris conueniunt; tale autem nihil est, nisi ordinatio præcipuè Sacerdotum. Nam potestas iurisdictionis, ex commissione Episcopi, potest etiam Presbyteris conuenire, immò etiam confirmare baptizatos possunt Presbyteri ex dispensatione. At ordinatio Sacerdotum ita propria Episcoporum est, vt nullo modo Presbyteris permitti possit.

Quod autem Chrysostomus senserit, Apostolorum tẽpore Episcopum à Presbytero distin-B ctum fuisse, colligitur etiam ex homil. 1. in epistolam ad Philippenses, vbi exponens illud, cum Episcopis, & Diaconibus: *Quid,* inquit, *hoc sibi vult? itáne vnius ciuitatis plures erant Episcopi? Nequaquam; sed hoc titulo designat Presbyteros, tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune.*

Nona obiectio ex Theodoreto, qui in commentario capitis 1. ad Philippenses aliquoties repetit, Presbyteros fuisse, quos Paulus Episcopos appellat. Sed hoc iam antea explicatum est; Theodoretus enim docet quidem, olim Presbyteros Episcoporum nomẽ habuisse: sed ibidẽ addit veros Episcopos nomine Apostolorum, eo tempore appellari solitos, ita vt semper & re & nomine maiores fuerint Episcopi Presbyte-C ris, ex sententia Theodoreti. Quare idem auctor in caput tertium prioris ad Timotheum ita scribit: *Sed tamen, etiamsi Presbyteris has leges constituit diuinus Apostolus, clarum est, quod has leges oportet primos seruare Episcopos, vt qui sint maiorem dignitatem assequuti.*

Decima obiectio ex Augustino, qui in epist. 19. ad Hieronymum sic ait: *Quamuis enim secũdum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, in multis rebus tamen Augustinus Hieronymo minor est.*

Respondeo, illud (*Iam obtinuit*) non opponi tempori antiquo ipsius Ecclesiæ, sed tempori quod fuit ante exortum Ecclesię nostræ Christianæ: Itaque non est sensus, olim Episcopi, & D Presbyteri erant æquales, sed iam vsus obtinuit, vt Episcopatus Presbyterio maior fit. sed hic est sensus; Ante Christiana tempora, nomina ista Episcopus & Presbyter non erant honoris vocabula, sed officij, aut ætatis, nunc autem honoris ac dignitatis nomina sunt, & secundum hæc nomina Augustinus Hieronymo maior est, quamuis aliis multis nominibus Augustinus Hieronymo minor sit.

Vndecima obiectio; Presbyteri succedunt Apostolis nõ minus quàm Episcopi, vt patet ex Clemente, lib. 2. constit. cap. 32. & Ignatio in epist. ad Smyrnenses: Non igitur sunt Presbyteri Episcopis inferiores.

Respondeo, Episcopos & Presbyteros variis modis à Patribus comparari, sed semper

ſeruata proportione, & diſtinctione. Aliquando dicunt Epiſcopum tenere locum Dei, Presbyterum locum Chriſti, Diaconum locum Apoſtolorum. Ita Clemens lib.2. conſtit.cap.30. & Ignatius in epiſt. ad Trallianos. Aliquando Epiſcopo dant locum Chriſti, Presbyteris locum Apoſtolorum, Diaconis locum Diſcipulorum LXXII. Ita Clemens loco citato, lib.2. cap.32. & Ignatius ad Smyrnenſes. Aliquando Epiſcopis dant locum Apoſtolorum, Presbyteris locum LXXII. diſcipulorum, vt Patres ſuprà citati.

DVODECIMA obiectio; Chriſtus Presbyteros ordinauit in cœna, vt Catholici omnes docent: at Epiſcopos nuſquam legitur ordinaſſe. Non igitur Epiſcopatus iure diuino eſt introductus. RESPONDEO, à Chriſto beatum Petrum ordinatum fuiſſe Epiſcopum, à beato Petro Iacobum & Ioannem, ab his tribus ceteros Apoſtolos, vt in lib. 1. de ſummo Pontifice ſuprà oſtendimus.

CAPVT XVI.

De Cardinalibus.

DE Cardinalibus Romanæ Eccleſiæ pauca quædam addenda ſunt, vt Ioanni Caluino etiam de hoc ordine Clericorũ breuiter reſpondeamus. Dicemus autem PRIMO, de antiquitate, & ſignificatione nominis Cardinalium. SECVNDO, de antiquitate, & varietate officij Cardinalium. TERTIO, de comparatione Cardinalium cum Epiſcopis: Hæc enim tria Caluinus attingit, lib. 4. Inſtit. cap.7. §.30.

Si quis autem plura cognoſcere velit, legat ex Theologis Aluarum Pelagium, lib.2. de planctu Eccleſiæ, art.16. Auguſtin. Triumphum in ſumma de poteſtate Eccleſiæ, quæſt. 102. Thomam VValdenſem, lib.2. doctrinalis fidei, artic.3. cap. 54. Ioan. de Turrecremata, lib.1. ſummæ de Eccleſia, ca.81.82.83. & 84. S. Antoninum in ſumma Theologica, 3. parte, tit.21. Ioan. Antonium Delphinum, lib.2. de Eccleſia. Ex CANONISTIS, Andream Barbatium in tract. de præſtantia Cardinalium ad Beſſarionẽ, Martinum Laudenſem in tract. de Cardinalibus, Dominicum Iacobatium, lib.1. de Conciliis, artic.12. & Ioannem Hieronymum Albanum in libro de Cardinalibus. Ex HISTORICIS, Onuphrium Panuinum in libello de Epiſcopatibus, Titulis, & Diaconiis Cardinalium.

Vt igitur à PRIMO incipiamus, Caluinus loco notato, ante Gregorij tempora dicit ſe non legiſſe nomen Cardinalium: At in Concilio Romano ſub Syluestro, canone 6. legimus ſeptem fuiſſe Diaconos Cardinales in Romana Eccleſia; præceſsit autem Syluester Gregorium annis ferè trecentis; neq; tamen tunc primum cœpit hoc nomen; non enim Concilium illud inſtituit Cardinales, ſed ſolùm iuſsit vt præter Cardina-

A les Diaconos Rom. Eccleſiæ, eſſent etiam duo Diaconi ad examen Parœciarum.

Porrò nomen CARDINALIS idem ferè ſignificare videtur quod Principalis, ſiue is à quo alij pendent, vt à cardine oſtia dependere ſolẽt: Hinc enim & virtutes Cardinales, & venti Cardinales, & puncta cœli Cardinalia dici ſolent. & Auguſt. lib.1. de Baptiſmo, cap.6. Primarios Donatiſtas, Cardinales Donatiſtas appellauit. Cur autem Electores Pontificis Cardinales dicãtur, non omnes explicant eodem modo.

CALVINVS loco notato docet, hoc nomen tempore ſancti Gregorij proprium fuiſſe Epiſcoporum, proinde non rectè nunc tribui Preſ-

B byteris & Diaconis, aut ſolis Epiſcopis Romanæ Curiæ: *Hic titulus*, inquit, *Gregorij ætate in ſolos Epiſcopos competebat. nam quoties meminit Cardinalium, non Romanæ Eccleſiæ, ſed aliis quibuslibet eos attribuit, vt in ſumma nihil aliud ſit ſacerdos Cardinalis, quàm Epiſcopus.* Hæc ille. At Caluinus in exploratum errorem incidit. nam ſanctus Gregorius libro 5. epiſt.11. ad Fortunatum Epiſcopum Neapolitanum meminit Diaconorum Cardinalium. & libro 11. epiſt.34. ad Ioannem Epiſcopum Syracuſanum meminit Presbyterorum Cardinalium. & Ioannes Diaconus, lib.3. vitæ S. Gregorij, capite 7. enumerat Epiſcopos, quos S. Gregorius ex Presbyteris Cardinalibus fecerat: Non igitur verum eſt, idem eſſe apud Gregorium, Epi-

C ſcopum & Cardinalem.

LEO IX. Pont. Max. in epiſtola ad Michaëlem, cap.32. dicit, Clericos Romanæ Eccleſiæ Cardinales vocari, quòd ſummo Pontifici proximè adhæreant, qui eſt veluti cardo totius Eccleſiæ. Nam vt in Cardine oſtium vertitur, & regitur, ac ſuſtentatur, ſic etiam à ſummi Pontificis prouidentia, & firmitate tota Eccleſia pendet. Hæc verò explicatio rectè docet, cur Cardinales Romanæ Eccleſiæ dicantur præ ceteris, & per Antonomaſiam Cardinales, at non explicat cur ſimpliciter dicantur Cardinales, cùm conſtet etiam alibi eſſe, & fuiſſe qui dicerentur Cardinales, vt patet ex Gregorio, locis citatis, lib.5. epiſt. 11. & lib. 11. epiſt. 34. & ex Concilio Mel-

D denſi, can. 54.

ONVPHRIVS in libro de Cardinalium titulis exiſtimat, Presbyteros & Diaconos Cardinales dictos eſſe eos, qui prærerant aliis Presbyteris vel Diaconis eiuſdem Eccleſiæ, quaſi principales Presbyteri, vel Diaconi in illa Eccleſia; erant enim plures Presbyteri in eadem Eccleſia, ſed Præſes tantùm dicebatur Cardinalis.

Hæc Onuphrij explicatio non videtur vera; nam in eodem titulo plures erant aliquando Cardinales, vt patet ex Synodo S. Gregorij, quæ habetur lib.4. regiſt. cap. 88. vbi ponuntur ſubſcriptiones Presbyterorum Cardinalium, & inter eas tres inueniuntur tituli ſanctæ Balbinæ, duo ſancti Damaſi, duo ſancti Syluestri, duo ſanctorum Apoſtolorum: Non igitur is tantùm

Cardina-

Cardinalis dicebatur, qui præerat titulo. PRAETEREA, tempore S. Syluestri, septem tantùm Romæ erant Diaconi Cardinales; nam adhuc recens erat eo tempore Canon XIV. Concilij Neocæsariensis, vbi definitur, in qualibet ciuitate, quamuis magna, septem tantùm debere esse Diaconos, & tamen illi omnes Romæ dicebantur Cardinales, vt patet ex Concilio Romano sub Syluestro can. 6. Non igitur Diaconus Cardinalis erat, qui præerat aliis Diaconis eiusdem Ecclesiæ. ADDE postremò, quod iuxta hanc Onuphrij explicationem, nulla ratio reddi posset, cur dicerentur quidam Episcopi Cardinales; non enim dici possunt Episcopi Cardinales, quòd præsint aliis Episcopis suæ diœcesis, sicut Presbyter Cardinalis, quòd præsit Presbyteris sui tituli, nam non sunt in vna diœcesi plures Episcopi.

Existimo igitur nomen Cardinalis primò impositum esse loco, & à loco deriuatum ad personas: Dicebãtur enim tituli Cardinales, quædam Ecclesiæ principales, vbi Baptisma conferebatur; & dicebantur Ecclesiæ vel tituli Cardinales, ad differentiam aliorum locorum sacrorum minus principalium: Inde autem Presbyter, qui eam Ecclesiam regebat, dicebatur Presbyter Cardinalis. Pari ratione Diaconiæ Cardinales erant loca quædam principalia in vrbe distincta iuxta numerum regionum, & qui in eis residebant Diaconi, dicebantur Cardinales Diaconi, ab Ecclesia videlicet Cardinali, quam tenebant. Sic etiam postmodum dicti sunt Episcopatus Cardinales, & inde Episcopi Cardinales sex illi, qui ad eligendum Pontificem conueniebant, & eidem Pontifici à consiliis erant præter ceteros orbis Christiani Episcopos.

Quod autem à loco cœperit hoc nomen, cognosci potest ex Concilio Meldensi, can. 54. vbi sic legimus, vt titulos Cardinales in vrbibus, vel suburbiis constitutos Episcopus canonicè ordinet, & disponat. Item ex Ioan. Diacono in vita S. Gregorij, lib. 3. cap. 11. vbi sic ait: *Cardinales violenter in Paræciis ordinatos forensibus, in pristinum Cardinem Gregorius reuocabat.* Vbi Cardinem vocat Cardinalem titulum siue Ecclesiam. Ac de nomine quidem hactenus. Si quis autem velit cognoscere nomina, & numerum titulorum, Diaconiarum, & Episcopatuũ Cardinalium, Onuphrium consulat in libro de Cardinalibus.

Iam de officio, & officij antiquitate breuiter dicamus. Tria sunt officia Cardinalium. Primum est commune cum Episcopis, Presbyteris & Diaconis ceteris; omnes enim Cardinales, aut Episcopale, aut Presbyterale, aut Diaconale officium habent: Alterum officium est, summum Pontificem eligendi: Postremum eidem Pontifici perpetuò assistere, eumque in regenda vniuersa Ecclesia consilio, & industria adiuuare. Ex his officiis primum negari non potest, quin sit antiquissimum. Neque id negat Caluinus, quin potiùs hoc solum agnoscit, sic enim scribit loco citato, libro 4. cap. 7. §. 30. *Et sanè nihil officij tunc habebant, nisi vt in doctrina & Sacramentorum administratione Episcopo adessent ac subessent.* Hæc ille.

At CALVINVS secum pugnare mihi videtur; nam eodem lib. 4. Institut. cap. 4. §. 2. docet, antiquissimis temporibus eum fuisse vsum in Ecclesia, vt Presbyteri eligerent Episcopum, & cum illo ita Ecclesiam communi consilio regerent, vt nihil plus Episcopus haberet in cœtu Presbyterorum, quàm Consul in senatu: *Presbyteri,* inquit, *ex suo numero vnum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi.* Et infrà: *Quas partes habet Consul in senatu, eas habet Episcopus in Presbyterorum cœtu.* Hæc ille. Quod si verum est, certè sequitur, vt quod nunc Romæ Cardinales faciunt, dum Episcopum ex suo numero eligunt, aut tãquam senatores quidam Ecclesiastici cum eo Ecclesiam regunt, antiquissimum sit, ac proinde omnia tria officia sint antiquissima.

Est autem hoc loco obseruandum; Omnia quidem tria Cardinalium officia esse antiquissima, & ab ipso tempore Apostolorum inchoata, sed tamen non esse æquè antiquum, vt soli Cardinales duobus officiis posterioribus fungantur: Nam à tempore Apostolorum per multos annos, immò etiam per aliquot secula, quia pauci erant Presbyteri, & Diaconi, omnes simul ad electionem Episcopi, & ad Concilia vocabantur, neque erat opus tunc distinguere à Cardinalibus non Cardinales, sicut etiam in aliis Ecclesiis non distinguebantur Canonici à non Canonicis. Quare Cyprianus cùm aliquoties scribat ad Romanum Clerum, non scribit ad solos Cardinales, sed ad omnes Presbyteros & Diaconos Romanæ Ecclesiæ. & similiter illi cum Cypriano respondent, Presbyteri & Diaconi omnes respondent. Vide lib. 2. epistol. 7. & lib. 3. epist. 5. & 21.

Deinde autem cùm creuisset multitudo Cleri, vocabantur quidem omnes ad electionem faciendam, sed non omnes ad concilia vocabãtur, sed aliqui principales, qui Romæ, & aliis quibusdam in locis Cardinales dicebantur. Id constat ex Synodo Gregorij, lib. 4. registri, cap. 88. Nam solùm Concilio interfuerunt ex Presbyteris XXXIV. & ij Titulares omnes, id est, Cardinales: certum autem est, tunc Romæ fuisse multò plures Presbyteros, quàm XXXIV. Nam si tempore sancti Cornelij circa annum Domini CCL. in medio persequutionum, regnantibus idololatris, tamẽ erant Romę XLVI. Presbyteri, vt ex epistola eiusdem Cornelij refert Eusebius, lib. 6. histor. cap. 33. certè multò plures erant tempore sancti Gregorij, circa annum Domini DC. quando nullus in vrbe erat Paganus. Denique, postremis quingentis annis neque ad concilia, neque ad electionem admissi sunt omnes Clerici, quòd nimis multi essent,

sent, sed soli Cardinales, vt suprà ostendimus, cùm de vocatione Ministrorum ageremus.

A

Quantum ad TERTIVM, de comparatione Cardinalium cum Episcopis, fusè tractant suprà citati auctores, sed in hoc tamen ferè omnes conueniunt, quòd si consideremus ordinis potestatem, maior sit Episcopus Presbytero, vel Diacono Cardinali. Nam Episcopus ordinat Presbyteros, confirmat baptizatos, aliaque id genus facit, quę Cardinales Presbyteri, vel Diaconi facere non possunt. Qua etiã ratione summus Pontifex Episcopum se vocat, non Cardinalem, & Episcopos omnes appellat venerabiles fratres, Cardinales autẽ dilectos filios, quomodo vocat etiam Laicos.

B

Pari ratione, si consideremus iurisdictionem in propriam Ecclesiam, id est, Episcopi in suam Diœcesim, & Cardinalis in suum titulum, aut Diaconiam, maior est Episcopus Cardinali Presbytero, vel Diacono: Nam inprimis maior est ordinariè Diœcesis Episcopi, quàm titulus Cardinalis, ac præterea Episcopus in sua Diœcesi amplissimam habet iurisdictionẽ tanquam proprius & ordinarius Pastor, ferendi leges, dispensandi, puniendi, indulgendi, &c. At Cardinalis Presbyter & Diaconus, cùm in suo titulo sit veluti Parochus Episcopo subiectus, nihil potest, nisi quantum Episcopus ei permiserit.

C

At si consideremus regimen Ecclesiæ vniuersalis, maior est Cardinalis Presbyter, vel Diaconus Episcopo non Cardinali. Nam Episcopi simplices nunquam adhibentur ad regimen vniuersalis Ecclesiæ, nisi rarissimè, id est, cùm ad generale Concilium conuocantur. At Cardinales ferè quotidie præstò sunt Pontifici, neque vllum negotium maioris momenti sine eorum consilio peragitur. Et quia hinc fit, vt Episcopi à Cardinalibus, vt summi Pontificis cooperatoribus, iudicentur, creentur, deponantur, non autem contra Cardinales ab Episcopis; propterea absolutè Cardinalis Episcopum non Cardinalem præcedit. atque hanc rationem vt præcipuam affert etiã Eugenius Pontifex IV. in epistola ad Archiepiscopum Cantuariensem, quæ exstat apud Dominicum Iacobatium, lib. 1. de Conciliis, artic. 12. & ante Eugenium sanctus BERNARDVS lib. 4. de consideratione, de Cardinalibus loquens: *Veniamus*, inquit, *ad collaterales, & coadiutores tuos, hi seduli tui, hi intimi tui.* Et infrà: *An non eligendi de toto orbe, orbem iudicaturi?* Et in epist. 188. ad Cardinales scripta: *Nulli dubium*, inquit, *quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas.* Et infrà: *Agite pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro potestate quam accepistis, &c.* vbi apertissimè agnoscit sanctus Bernardus maiorem in Cardinalibus, quàm in Episcopis potestatem.

D

Sed occurrit Caluinus loco notato, lib. 4. capite 7. §. 30. & obiicit tria testimonia: *Video*, inquit Caluinus, *fuisse tunc Episcopis minores, quos nunc longè antecellunt. Notum est illud Augustini epistola decima nona ad Hieronymum; quanquam secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. Hic certè Romanæ Ecclesiæ Presbyterum ab aliis minimè discernit, sed omnes ex æquo postponit Episcopis: idq; eousq; fuit obseruatum, vt in Cõcilio Carthaginensi, cùm duo adessent Legati Romanæ sedis, vnus Episcopus, secundus Presbyter, hic in vltimum locum reiectus fuerit. Verùm ne nimis vetera prosequamur, exstat Concilium sub Gregorio habitum Romæ, in quo Presbyteri vltimo loco sedent, & seorsum subscribunt, Diaconi locum nullum in subscriptione habent.* Hæc ille.

Sed Augustini testimonium ad rem non facit; non enim negamus Episcopatum Presbyterio maiorem esse, sed dicimus, Presbyterum Cardinalem Episcopo non Cardinali esse maiorem, non quod Presbyter sit maior Episcopo, sed quòd Cardinalis maior sit non Cardinali. Nam alioqui Episcopus Cardinalis Presbyterum Cardinalem, & Presbyter Cardinalis Diaconum Cardinalem semper præcedit.

At, inquit Caluinus, *Augustinus non quemuis Presbyterum, sed Hieronymum Presbyterum Romanæ Ecclesiæ Episcopo postponit.*

RESPONDEO, sanctum Hieronymum non Romanæ Ecclesiæ, sed Antiochenæ Presbyterum fuisse; id enim ipse testatur in epistol. 61. ad Pammachium, de erroribus Ioannis Hierosolymæ Episcopi; neque repugnat quòd ipse aliquando Romæ fuerit, & Damasum Pontificem iuuerit in epistolis scribendis, vt ipse testatur in epistola ad Ageruchiam de Monogamia. Nam etsi Romæ fuerit, non tamen habuit Romæ titulum aliquem proprium, siue Ecclesiam regendam, vt Cardinales habent; quocirca cùm iam ex Roma rediisset, & in Syria degeret, quando scripsit epistolam ad Pammachium aduersus Ioannem Hierosolymitanum, non tamen ait, se Romanum, sed Antiochenum Presbyterum fuisse. Et sanè, si potuisset verè dicere, se Romanæ Ecclesiæ Presbyterum Cardinalem esse, vel fuisse, libenter dixisset. Cupiebat enim Ioanni Episcopo Hierosolymę demonstrare, se Presbyterum fuisse maioris cuiusdam Ecclesiæ, quàm Hierosolymitana esset; & proinde se non reliquisse suam Ecclesiam, vt in Ecclesia Hierosolymitana aliquid quæreret: *Ob id*, inquit, *& ego Antiochiam, & ille Constantinopolim, vrbes celeberrimas, deseruimus; non vt te in populis prædicantem laudaremus, sed vt in agris & in solitudine adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus.* Hæc ille. Cùm igitur constet, semper Romanam Ecclesiam Antiochenæ prælatam fuisse, certè sanctus Hieronymus libenter dixisset, si id verè dicere potuisset, ob id & ego Romam, & ille Constantinopolim, &c.

Neque etiam testimonium Concilij VI. Carthaginensis valde est ad rem. Nam etsi in eo

Concilio Presbyter Romanus sederit post Episcopos, tamen in Concilio Nicæno, in Ephesino, in Chalcedonensi, in VI. VII. & VIII. Synodo generali, Romani Presbyteri sederunt ante Episcopos; sed quanquam hæc ita se habent, fateor tamen, olim Episcopos quoscunque prælatos fuisse Cardinalibus non Episcopis, immò etiam Cardinalatum gradum fuisse ad Episcopatum, vt Onuphrius rectè docet in libro de Cardinalibus, & apertissimè colligitur ex lib. 1. cap. 7. vitæ S. Gregorij.

Postea tamen mutatus est ordo, & cœpti sunt Cardinales Episcopis anteponi, & Episcopatus gradus esse ad Cardinalatum; cuius mutationis duplex ratio assignari potest. VNA, quòd ad solos Cardinales deuoluta sit electio summi Pontificis; Nam quo tempore Pontifices eligebant Imperatores, vel Clerus & populus, non est mirum, si non tanti fierent Cardinales. At posteaquam cœperunt soli ipsi eligere, & etiam soli ipsi, vt plurimum, eligi, non sine caussa cœpit dignitas Cardinalitia pluris fieri, quàm antea.

ALTERA caussa est, quòd soli Cardinales cœperint adesse summo Pontifici in consiliis; Nam antea Cardinales neque soli, neque primarij Consiliarij Pontificis erant. siquidem primis sexcentis, vel octingentis annis; summi Pontifices ad grauiora negotia Ecclesiæ diiudicanda cogebãt Concilia nationalia Episcoporum Italiæ, quibus Conciliis intererant quidem Cardinales Presbyteri, sed tamen primus locus Episcoporum erat. Id cognosci potest ex tomis Cõciliorum, vbi plurima inueniuntur Concilia Romana, siue Lateranensia, celebrata ab anno Domini CCC. ad DCCC.

Quocirca nõ erat ratio, cur eo tempore Cardinales Presbyteri Episcopis anteponerentur, cùm eo tempore non minus, immò magis Pontificem iuuarent in Ecclesia vniuersali regenda Episcopi, quàm Cardinales. At postea creuerunt negotia Ecclesiæ Romanæ, præsertim cùm accessisset principatus temporalis, tempore Pipini & Caroli Magni: proinde egebat summus Pontifex Cõsiliariorum ope multò sæpius, quàm antea. Neque poterat tam sæpe conuocare Concilia Episcoporum, quàm necesse erat; Concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterant, Pontifex autem quolibet anno sæpius egebat consilio. Itaque vsu docente, & necessitate cogente his postremis annis sexcentis vel septingentis cœperunt paulatim omitti Concilia Episcopalia, & res tota redigi ad senatum Cardinalium. Potuisse autem hoc fieri, & rectè factum esse, in dubium reuocari non potest; nam non tenetur Pontifex hos potiùs, quàm illos in consilium adhibere.

Deinde, hac ratione multa commoda consequuta sunt. PRIMVM, quòd habeat nunc summus Pontifex senatum in promptu, ita vt possit etiam singulis diebus, si velit, de rebus grauissimis deliberare. ALTERVM, quòd hoc fiat sine detrimento Ecclesiarum particularium. Nec enim possent Concilia Episcoporum sæpe cogi sine detrimento Ecclesiarum, quibus absentia Pastorum perniciosa est. TERTIVM, quòd habeat Consiliarios magis instructos, & exercitatos, cùm hæc sola & assiduè tractent: facta autem legitimè hac mutatione concilij Pontificij ab Episcopis & Cardinalibus ad solos Cardinales; mirum esse non debet, si etiam facta est mutatio dignitatum.

Sed placet, ad finem huius loci repugnantiam verborum Caluini in extrema disputatione capitis 7. lib. 4. Instit. annotare. Nam in vltimo paragrapho miratur Cardinalium amplitudinem: *Nescio*, inquit, *quî factum sit, vt ita subitò in tantam amplitudinem emerserint*. Et mox infrà: *Nunc adeò mutata sors est, vt facti sint Regum & Cæsarum cognati. Nec dubium est, quin vnà cum suo capite sensim creuerint, donec ad hoc dignitatis fastigium euecti fuerunt.* Hæc ille. Qui tamen continuò subiungit contrarium: *Impleri*, inquit, *in illis oportuit quod de talibus ait Malachias; Vos recessistis de via, & offendere fecistis in lege plurimos; propterea ecce ego dedi vos contemptibiles & viles omni populo.* At quomodo, quæso, ista cohærent, vt in summum fastigium amplitudinis creuerint Cardinales, ita vt Regum ac Cæsarum cognati facti sint, & tamen contemptibiles ac viles euaserint omni populo? Sed de his satis.

CAPVT XVII.

De Chorepiscopis.

DIXIMVS de distinctione & officio Clericorum eorum, qui etiam hoc tempore locum suum habẽt in Ecclesia; nunc addendum visum est aliquid de Chorepiscopis, quorum nomen & officium olim in vsu erat, nunc autem penè interiisse videtur.

Igitur Chorepiscopi dicebantur olim Presbyteri quidam, qui in pagis, aut oppidulis curam animarum gerebant loco Episcoporum, vt nunc ferè Parochi faciunt. Dicebantur autem Chorepiscopi, vel, vt Damasus indicat in epist. 3. quasi villarum Episcopi. nam χώρα Græcè oppidum ac regionem significat: vel potiùs, vt Cõcilium Neocæsariense canone 13. & Antiochenum can. 8. docent, quasi Vicarij Episcopi, vel Vicarij Episcoporum, seu loco Episcoporum constituti; χώρα enim locum etiam significare potest. Porrò eiusmodi Chorepiscopi non poterant Presbyteros & Diaconos ordinare, nec Chrismate fidelium frontes inungere, nec templa, aut altaria consecrare. cetera ferè omnia præstare poterant, quæ præstant Episcopi, vt cognosci potest ex Concilio Ancyrano, can. 12. & Antiocheno, can. 10. & Hispalensi II. can. 7. item ex Damaso in epist. 3. Leone epist. 86. aliàs

88. & Ioanne III. in epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

Sed quæstio hoc loco occurrit; An Subdiaconos ordinare Chorepiscopis aliquando licuerit. Nam in Concilio Antiocheno can. 10. id eis licuisse disertis verbis asseritur. Contrà autem, id eis minimè licuisse, Damasus Papa in epist.3. æquè disertis verbis affirmat; Concilia & Pontifices ceteri suprà citati negãt licere Chorepiscopis Presbyteros vel Diaconos ordinare; de Subdiaconis, ceterisque ordinibus nihil expressè dicunt.

RESPONDEO, quosdam fuisse Chorepiscopos, qui verè Episcopalem consecrationem acceperant, sed Chorepiscopi dicebantur, quòd non haberent propriam Ecclesiam, sed in aliena Diœcesi ministrarent, quales sunt hoc tempore Episcopi quidam Titulares, qui & Suffraganei dici solent. Alios verò Chorepiscopos fuisse, qui nihil aliud, nisi Presbyteri essent, sed, vt diximus, in pagis, ac villis, seu etiam oppidulis, Episcopum aliquo modo repræsentarent. De prioribus loqui videtur Concilium Antiochenum, vt etiam Damasus annotauit in epist. 3. nam ita incipit Canon: *Chorepiscopi, qui manus impositionem ab Episcopis acceperunt, & vt Episcopi sunt ordinati, &c.* vbi non de omnibus Chorepiscopis loquitur Concilium, sed de illis tantùm, qui à pluribus Episcopis, ritu Pontificum, sunt consecrati: præterea in eodem canone Concilium non solùm his Chorepiscopis permittit, vt Subdiaconos absolutè ordinent, sed etiam vt Presbyteros & Diaconos ordinare possint, si id Episcopus loci permiserit. ex quo certè sequitur, eos Chorepiscopos veros Episcopos fuisse.

Porrò in fine illius canonis, vbi legimus (*Chorepiscopus ab Episcopo loci ordinandus est*) non de iisdem Chorepiscopis agitur, sed de illo altero genere; voluit enim Concilium legem statuere, vt deinceps Chorepiscopus ordinetur ab vno Episcopo, & proinde Presbyter sit, non Episcopus. De quo genere Chorepiscoporum loquitur Damasus in epist.3. cùm dicit, non licere Chorepiscopis ordinare Subdiaconos.

Cetera autem Concilia & Patres, qui negant, Chorepiscopis licere ordinare Diaconos, & de Subdiaconis nihil dicunt, videtur nomine Diaconorum etiam Subdiaconos accepisse, cùm sit vterque sacer ordo, & sæpe apud veteres eodem nomine appellentur. Quod si euidenter ostendi posit, cõcessum aliquando fuisse Chorepiscopis secundi generis, vt Subdiaconos ordinarent; dicendum erit, id fuisse priuilegium & dispensationem quandam, qualis etiam fuit quibusdam in locis, vt Presbyteri, absente Episcopo, Confirmationis Sacramentum exhiberent, vt Ambrosius scribit de Sacerdotibus Aegypti, in commentario cap. 4. epistolæ ad Ephesios. Atque hæc de distinctione & officio Clericorum.

CAPVT XVIII.

De cœlibatu Sacerdotum; Sítne iure diuino annexus sacris ordinibus cœlibatus, an non?

SEQVITVR quarta Disputatio, quæ est de cœlibatu, seu cõtinentia hominũ sacratorum, quę quidem trimembris erit. Primùm enim explicandum occurrit; Sítne iure diuino annexus cœlibatus ordinibus sacris. Deinde, si constiterit non ita esse, vtrum saltem iure Apostolico, ac rectissimè id factum sit. Postremò, num digami Apostolica lege arceantur à sacris ordinibus.

Ac, vt à primo incipiamus, Ioannes Maior in 4. dist. 24. quæst. 2. de iure diuino esse putauit, quòd votum Sacerdotum solenne sit, ac proinde indispensabile esse. Idem ferè docuit Clichtouæus libro de continentia Sacerdotum, cap. 4. & sequentibus, vbi duo dicit, quæ nescio, an inter se bene cohæreant. Vnum est, de iure diuino esse, vt qui est sacris ordinibus initiatus, non possit vxorem ducere, neque in hoc vllam dispensationem cadere posse. Alterum est, eos, qui vxores duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum Ecclesiæ, & à Syricio Papa primùm editum, nec vnquam ab Ecclesia Orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in tota Ecclesia Sacerdotibus vti vxoribus, quas ante ordines duxerant, vsque ad tempora Syricij; in Ecclesia autem Orientali, & nunc licere, & semper licuisse.

At beatus Thomas in 2. 2. quæst.88. artic. 11. disertè docet, votum continentiæ esse annexum ordinibus sacris ex solo Ecclesiæ decreto, ac proinde dispensabile esse. Idem docet Caietanus in opusculis, tomo 1. tract.27. & Sotus libro 7. de iustitia, quæst. 6. artic.2. vbi etiam docet, quod ego verissimum puto, decretum hoc, quo votum est annexum ordinibus, non quidẽ propriè diuinum esse, sed tamen esse Apostolicum, & in tota Ecclesia à temporibus Apostolorum longo tempore esse seruatum; sed quia hoc multis rationibus in sequenti capite contra hæreticos confirmabimus: nunc solùm breuiter probandum est, non iure diuino, sed humano duntaxat prohibitum esse coniugium Sacerdotibus, & proinde in hoc dispensari posse.

Probatur PRIMO, ex altero eorum, quæ Clichtouæus asserit: non est de iure diuino, vt coniugati, si ordinentur, ab vxoribus suis abstineant, igitur neque est de iure diuino, vt Sacerdotes non ducant vxores. Nam matrimonium nõ pugnat cum ordinibus ratione essentiæ suæ, sed ratione officij seu exercitij coniugalis; si enim Deus prohibuisset Sacerdotibus coniugium, certè prohibuisset propter actum coniugalem, qui hominem reddit totum carnalem, & ineptum ad diuina; necnon propter sollicitudi-

nem domus, & liberorum, quæ plurimas parit distractiones, non autem propter solum Sacramentum coniugij, vel propter contractum matrimonij, qui celebratur solo consensu animorum, & est res breuissima & honestissima. Si ergo licuit Sacerdotibus iure diuino habere vxores, quas ante ordinationem duxerant, & eis vti maritorum more: Cur, quæso, non licuisset etiam post ordinationem ducere? Adde, quòd rationes, quas Clichtouæus pro se adducit, omnes sumuntur à puritate munerum sacerdotalium, cui certè non repugnat, vxorem ducere, vel duxisse, sed ei cohabitare.

Non esse autem iure diuino prohibitum, ne Sacerdotes vtantur vxoribus, quas duxerãt ante ordinationem, conceditur à Clichtouæo: sed propter quosdam alios, qui de ea re dubitant, probatur apertissimè ex eo, quòd Ecclesia Romana multis iam seculis permisit Græcis Sacerdotibus vsum vxorum, quas ante ordinationem duxerant, vt patet ex capit. Cùm olim, de Clericis coniugatis. Adde Gregorij testimonium, libro 1. epist. 42. vbi permittit Subdiaconis, vt liberè vtantur vxoribus suis, quas duxerant ante ordinationẽ, licet prohibeat deinceps eiusmodi ordinari, nisi continentiam voueant.

Secundo probatur, quia in tota Scriptura nullum tale exstat præceptum. Nam in Testamento veteri Sacerdotibus licitum erat vxores ducere: In nouo autem nihil de hac re Dominus loquutus est. Apostolus quidem in epistolis ad Timotheum, & Titum, iubet Episcopos & Diaconos eligi castos, sed quod Apostolus pręcipit, non diuinum, sed Apostolicum præceptum est, de quo postea agemus.

Proferunt illi ex Deuter. cap. 33. benedictionem Mosis, in qua dicitur de Leuitis, id est, vt ipsi exponunt, de Sacerdotibus Christianis: Qui dixerunt patri suo & matri; Nescio vos, & filios ignorauerunt. At istud, diuinum vaticinium, nõ diuinum præceptum est; siue enim lege diuina, siue humana fiat, vt Sacerdotes vxoribus careant, impletur vaticinium Mosis.

Proferunt deinde illud Christi Lucę 21. *Videte, ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius mundi.* quod ad Sacerdotes præcipuè spectare, testatur Leo, serm. 8. de ieiunio decimi mensis. Sed in hoc apertè falluntur, qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in isto ipso loco, ad omnes fideles, Christi præceptum pertinere dicit; sed ad nos præcipuè, quibus dies Domini iam est vicinior. Deinde, cùm Paulus 1. Timoth. 3. iubeat Episcopum eligi: *Qui domui suæ benè præsit, & filios habeat subditos in omni castitate*; nec tamen contraria Christo doceat: certè non iubet Christus vlli, ne habeat curam vxoris ac liberorum, sed ne grauetur nimia sollicitudine.

At, inquiunt, ratio naturalis dictat, ministerium purissimum à continentibus esse peragendum. Respondeo, dictare id quidem rationem, sed vt rem conuenientem, non vt omninò necessariam.

Tertio probatur, ex Concilio Ancyrano, cap. 10. vbi dicitur posse Diaconos cum licentia Episcopi vxores ducere, etiam post susceptum Diaconatum; ergo non est de iure diuino; nec enim Episcopi in iure diuino dispẽsant. Estque hoc Concilium antiquissimum, & confirmatum à Leone Papa, distinct. 20. can. de libellis. Accedat postremò, quòd Concilia, & Patres in sequenti capite producendi, passim testantur, hanc legem esse Ecclesiasticam; quod etiam legimus in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

CAPVT XIX.

Cœlibatum iure Apostolico rectissimè annexum ordinibus sacris.

Iam vero de altera quæstione; An rectè factum sit, vt cœlibatus perpetuus sacris ordinibus annecteretur, duo sunt refutandi errores; vnus Græcorum, alter Lutheranorum. Prior error est; Oportere Clericos, antequam ordines sacros suscipiant, vxores ducere, quia post sacros ordines susceptos, non licet id facere, & nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine vxore viuit.

Huius erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum, vnum ex septẽ primis Diaconis; sed quidquid de hoc sit, constat, Vigilantium hunc errorem expresse docuisse; de quo sic beatus Hieronymvs initio libri contra Vigilantium: *Prô nefas, inquit, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam.* Hunc errorẽ receperunt Patres Concilij Trullani, circa annum Domini DCC. vt patet ex can. 13. vbi prophana illa Synodus damnat nominatim canones Romanæ Ecclesiæ, & contrarium statuit, nimirum vt Clerici ante Subdiaconatum vxores ducant, & cum eis viuant postea, in sacris ordinibus constituti. Tempore huius Synodi cœpit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est & confirmatus tempore Leonis IX. quando dissidium Græcorum à Latinis maximè creuit in multis aliis articulis. Vnde exstat liber Humberti Cardinalis eo tempore scriptus de hac re, cõtra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum tunc acerrimè defendebat.

Posterior error longè grauior est; Non solùm licere ante ordinationem, sed etiam post ordinationem, vxorem ducere. Huius erroris fundamenta quædam iecit Iouinianus, qui docuit, virginitatem non præstare matrimonio; inde enim sequebatur, frustrà Sacerdotes velle carere vxoribus. Vnde etiam quædam Sancti-

moniales, Iouiniano audito, nupserunt, vt beatus Augustinus refert libro de hæresibus, cap. 82. Hæc tamen hæresis mox extincta fuit, nec vsque ad deceptionem alicuius Sacerdotis peruenit, vt ibidem Augustinus ait.

PRIMVS autem qui docuit apertè, licere post ordinationem vxorem ducere, fuit Ioãnes VVíclefus, vt refert Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 128. & 129. & tomo 3. de Sacramẽtalibus, cap. 66. & 67. Eum sequuti sunt Lutherus in libro de abroganda Missa priuata, Pomeranus in libro de coniugio Episcoporum, Magdeburgenses in Centuriis singulis, cap. 7. & nominatim Centuria 11. cap. 7. col. 389. vbi dicunt, hanc esse hæresim maximè pestiferam omnium, quæ vnquam Christianum regnum perturbarunt. Item Beza, & Martyr in primam ad Corinthios 7. Philippus Melanchthon in Confessione Augustana, artic. 23. & in Apologia eiusdem articuli, Caluinus lib. 4. Institut. cap. 12. §. 23. Brentius in Confessione VVirtembergensi, capite de coniugio; Præterea Erasmus in declamatione de laudibus matrimonij, vtile esse iudicat, si Sacerdotibus ius coniugij concedatur, & idem sensisse videtur Panormitanus, Catholicus alioqui & doctus auctor, in cap. Cùm olim, de Clericis coniugatis. Audio Kemnitium in tertia parte Examinis Concilij Tridentini, de cœlibatu Sacerdotũ copiosè tractasse, sed eum librum nondum videre potui. Ac si ex aliis eius operibus coniectura facienda est, nihil aut parum admodum addit ad ea, quæ Centuriatores & Caluinus collegerunt.

Contra hos errores probandum nobis est, votum continentiæ annexum esse ordinibus sacris, ita vt nec ducere vxores, nec vxoribus antea ductis vti liceat post ordinationem; positiuo quidem iure, sed antiquissimo & æquissimo, & quod nullo modo expediat, vt hoc tempore relaxetur.

Probatur PRIMO, Scripturis; ac primùm Paulus in epist. ad Titum, cap. 1. *Oportet*, inquit, *esse Episcopum hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.* Vbi notãdum pro eo, quod nos habemus sobrium, Græcè esse σώφρονα, quod, vt Hieronymus in hunc locũ dicit, ambiguum est, & prudentem, sobrium, castũ significare potest; hoc autem loco significat castum. Quia verò castitas etiam cõiugatis communis est, ideò Apostolus addit etiam, *continentem*; quod ibidẽ B. Hieronymus exponit, ab vxoris amplexibus. Idem in epist. 2. ad Timoth. cap. 2. *Labora*, inquit, *sicut bonus miles Christi Iesu, nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Hic Apostolus Episcopo præcipit, vt strenuè militet Deo; deinde dicit, nõ posse eum bene militare Deo, si se implicauerit negotiis secularibus, qualia certè esse nuptias, nemo negare potest. Nam, vt S. Basilius pulchrè docet in proœmio constitutionum Monasticarum: *Nuptiæ pedicæ sunt.* Idem Apostolus 1. ad Co-

A rinthios 7. iubet, coniugatos vacare ex cõsensu ad tempus ab opere nuptiarum, vt orationi instare possint; ex quo per bonam consequentiam deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, & lib. 1. in Iouinianum, eum præcipere Episcopis, & aliis hominib. sacratis, vt perpetuò à nuptiarum opere vacent, cùm quotidie orationi insistere debeant. Quo eodem argumẽto ex hoc loco vtuntur Origenes homil. 23. in Numer. & Epiphanius hæresi Catharorum.

Præterea, in veteri Testamento, cõtinentiam ab vxoribus videmus inprimis fuisse requisitam in iis, qui Deo propinquaturi, vel rem aliquam sanctam tractaturi erant. Nam Exod. 12. præci-

B pitur, vt comesturi Agnum Paschalẽ renes suos accingerent, quo significabatur, vt Gregorius exponit homil. 22. super Euangel. debere eos carnis voluptatẽ edomare, qui Agnum Paschalem comedunt. Exod. 19. cùm populus legem à Deo accepturus esset, ait illis Moses: *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris.* Quo testimonio vtitur Ambrosius lib. 1. de officiis, cap. vltimo, ad probandam continentiam Clericorum.

Item Exod. 28. præcipit Deus, vt Aaron & filij eius cùm ingrederentur tabernaculum, fœminalibus lineis à renibus vsque ad fœmora tecti essent; quo exponit Beda, lib. 3. de tabernaculo, cap. 9. significatum esse, debere Sacerdotes

C noui Testamenti aut virgines esse, aut contracta cum vxoribus fœdera dissoluisse. Itẽ 1. Reg. 21. noluit Achimelech Sacerdos dare Dauidi panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset, eum ab vxore aliquandiu se continuisse. Ex quo deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, perpetuam requiri in Sacerdotibus continentiam, etiam ab vxoribus, qui corpus Christi, quo ille panis propositionis significabatur, cõficiunt, edunt, aliisque tradunt.

Denique ex lib. 1. Paralip. cap. 24. & Lucæ 1. colligitur, Sacerdotes veteris Testamenti per vices suas ministrare solitos, & toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, à domo & vxore abfuisse. Ex quo deducunt Syricius Pa-

D pa in epistola ad Himericum, & Innocentius I. in epistola ad Victricium, necnon Beda in caput primum Lucæ, quòd si illi tempore, quo ministrabant, ab vxoribus abstinebant, omninò decere, vt Sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper ministrant, semper ab vxoribus se contineant.

Hoc vltimum argumentum soluere conatur Caluinus, lib. 4. cap. 12. §. 25. ac dicit, Sacerdotes Leuiticos ἀντιτύπους Christi fuisse, id est, figuram Christi gessisse, & quia Christi excellentiam & sanctitatem exactè referre non poterant, iussos fuisse vltra humanum morem se purificare. Nunc autem id necessarium non esse, cùm per Christi aduentum figuræ atque vmbræ cessauerint.

At ſolutio parum valet; nam ſicut Leuitici Sacerdotes, Chriſti venturi figuram gerebant, ita nunc Sacerdotes Chriſtiani Chriſtum, qui venit, repræſentāt. Sacerdos enim, dum ſacra myſteria peragit, Chriſti perſonam ſuſtinet, & propterea ſacrificans, non dicit; Hoc eſt corpus Chriſti, ſed; Hoc eſt corpus meum. Ipſe enim Chriſtum eo loco agit, id quod etiam veſtium ſacrarum ornatus deſignat. Deinde, non eſt illa primaria cauſſa, cur Sacerdotes Leuitici deberent abſtinere ab vxoribus, quia gerebant Chriſti figuram, ſed quia Domino miniſtrabāt. Exodi 19. *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum, ſanctificentur, ne percutiat eos.* Nam alioqui Dauid ſemper erat Chriſti figura, & tamen tunc ſolùm iuſſus eſt abſtinere ab vxore, quando panem ſanctum comeſturus erat, vt diximus. Denique, ſi illi, quia Chriſtum ſignificabant, debuerunt vltra humanum modum ſe purificare, quantò magis purificari debebunt, qui Chriſtum ipſum quotidie tractant?

Probatur SECVNDO, teſtimoniis Conciliorū antiquorum totius Eccleſiæ. Ac primum Eccleſiæ Orientalis. habemus Concilium ANCYRANVM celebratum ante annos M. CC. can.10. vbi dicitur, Diaconos qui in ipſa ordinatione non proteſtantur ſe velle vxorem habere, non poſſe poſt ordinationem eam ducere. Si autem proteſtentur, poſſe ducere, quia tunc cenſetur Epiſcopus cum eis diſpenſaſſe. Item Conciliū NEOCÆSARIENSE paulò pòſt celebratum, cap.1. *Preſbyter*, inquit, *ſi vxorē duxerit, ordine ſuo moueatur.* Cōcilium NICÆNVM I. can.3. interdicit Epiſcopo, Presbytero, & Diacono ne domi mulierem vllam habeat præter matrem, ſororem, amitam. Nulla vxoris mentio fit, quæ tamen primo loco poni debuit, ſi cum ea habitare liceret. Item, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, ſi vxorati eſſe poſſunt? Nónne vxores ancillas habere poſſunt in eadem domo? Denique Synodus TRVLLANA, can.6. prohibet, ne Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi poſt ordinationem ſuam, vxorem ducant, & can.48. pręcipit, vt Epiſcopus non cohabitet vxori.

Eccleſiæ Africanæ habemus inſigne teſtimonium. Concilium enim CARTHAGINENSE II. can.2. *Omnibus placet*, inquit, *vt Epiſcopi, Preſbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ cuſtodes etiam ab vxoribus ſe abſtineant.* Et ratio ibi redditur: *Vt quod*, inquiunt, *Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus.* Hoc teſtimonium non ſolùm refellit Lutheranos, ſed etiam eos ex Catholicis, qui volunt hoc decretum de ſacerdotum continentia à Syricio incœpiſſe; iſti enim Patres ab Apoſtolis incœpiſſe dicunt. Item Concilium Carthaginenſe V. can.3. & Concilium Africanum, can.37. idem conſtituunt.

Eccleſiæ Italicæ habemus Concilium ROMANVM ſub Syluestro I. quod canon.8. prohi-

A bet Subdiaconis, ne vxores vllo modo ducere audeant.

Eccleſiæ Gallicæ habemus Concilium ARELATENSE II. ante annos M. CC. celebratum. in quo can. 2. cauetur, ne vllus coniugatus, ad ſacerdotium aſſumatur, niſi continentiam ab vxore promiſerit. Item Concilium TVRONENSE I. canone 1. & 2. & Turonenſe II. canone 20. AGATHENSE, cap.9. & AVRELIANENSE III. canone 2. *Vt nullus*, inquit, *Clericorum à Subdiacono & ſuprà, propriæ, ſi fortè iam habeat, miſceatur vxori.*

Eccleſiæ Hiſpanicæ habemus Conciliū ELIBERTINVM ante tempora Syricij, càn.33. *Placuit*, inquit, *in totū prohibere Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis abſtinere ſe à coniugibus, & non generare filios.* TOLETANVM II. capite primo, &
B Toletanum IV. capite 26. & Toletanum VIII. capite 6. etiam Subdiaconis vſum vxorum prohibent.

Deniq; Eccleſiæ Germanicæ habemus Concilium AQVISGRANENSE tempore Ludouici I. cap.6. Concilium VVormacienſe, cap. 9. *Placuit*, inquit, *vt Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abſtineāt ſe ab vxoribus, & non generent filios.* Deniq; Concilium MOGVNTINVM tempore Arnulphi Imperatoris, cap. 10. ſtatuit, vt nulla penitus mulier, ne ſoror quidem, aut mater, cum Eccleſiaſticis habitare permittatur.

C Ex his apparet mēdacium eſſe apertiſsimum, quod Philippus dicit in ipſa Confeſsione Auguſtana, artic.23. cui tot Principes ſubſcripſerunt, in Germania ante annos CD. primùm eſſe legē cœlibatus impoſitam Clericis. Nam Concilia citata, ſunt in Germania ante annos DCC. celebrata, vel etiam amplius. Nec minus mendacium eſt, quod in Apologia dicit, legem de cœlibatu Clericorum in nullo Concilio reperiri, ſed à ſolo Romano Pontifice cōtra Synodorum ſententiam inductam eſſe.

Probatur TERTIO, teſtimoniis veterum Pōtificum; CLEMENS I. in Canonibus Apoſtolorum, can. 27. in nuptiis autem qui ad Clerum prouecti ſunt, præcipimus, vt ſi voluerint, vxo-
D res accipiant, ſed lectores, cantoresq; tantummodò. quod autem de lectoribus, & cantoribus dicitur, idem de aliis minoribus ordinibus intelligitur, cùm ſit omnium eadem ratio. Calixtus I. apud Gratianum, diſt. 27. canone Preſbyteris: *Presbyteris*, inquit, *Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere ſeu matrimonia contrahere penitus interdicimus.* SYRICIVS in epiſtola ad Himericum, cap.7. (quod etiam Caluinus fatetur) prohibet cum vxore commercium iis qui ſunt in ſacris. Idem paulò pòſt confirmauit INNOCENTIVS I. in epiſtola ad Victricium, cap.9. & in epiſt. ad Exuperium, cap.1. Idem LEO I. in epiſtol. 82. ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicæ, capite 4. & in epiſtola 90. ad Ruſticum Narbonenſem, cap.3. Idem GREGORIVS I. in

epiſtola

epistola 42. lib. 1. & epist. 34. libri 3. Idem ZACHARIAS Papa in epistola vltima, ad Bonifacium Episcopũ Germaniæ, ante annos DCCC. Vnde etiam apparet clarius Philippi mendacium.

Sed placet verba referre LEONIS I. in epistola ad Anastasium, quia non solùm Lutheranos, sed etiã Græcos, euidenter coarguunt. Ad Græcos enim scribit hoc modo: *Omnium*, inquit, *Sacerdotum tam excellens est electio, vt hæc, quæ in aliis membris Ecclesiæ vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cùm enim extra Clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares & innupti. Quòd si in hoc ordine, qui quartus exstat à capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo, vel in secundo, tertióue seruandum est, ne aut Leuitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria, necdum frenasse detegitur?* His adde expressa testimonia veterum Imperatorum, quæ exstant Codice de Episcopis, & Clericis, leg. eum qui, & sequentibus, item in Authenticis de Monachis.

Probatur QVARTO, testimoniis veterum Patrum Grçcorum & Latinorum. ORIGENES homilia 23. in librum Numeri: *Certum est*, inquit, *quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt: vnde videtur mihi quòd illius solius est offerre sacrificium, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.* EVSEBIVS lib. 1. demonstrat. Euang. cap. 9. *Verumtamen*, inquit, *eos qui sacrati sint, atque in Dei ministerio, cultuq́; occupati, continere deinceps seipsos à commercio vxoris decet, &c.*

EPIPHANIVS ad finem operis contra hæreses: *Sanctum*, inquit, *sacerdotium ex virginibus, vt plurimum, aut ex solitariis, aut si hi ad ministerium non suffecerint, de his qui se à propriis vxoribus continent, & si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi.* Item hæresi 59. quæ est Catharorum: *Sed*, inquit, *& adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum: maximè vbi synceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, & Diaconos, & Hypodiaconos: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.*

CHRYSOSTOMVS homil. 2. de patientia Iob: *Dixit*, inquit, *vnius vxoris virum, non ea ratione, vt id nunc in Ecclesia obseruetur, oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse.* GREGORIVS NYSSENVS libro de virginitate capite vltimo: *Quomodo*, inquit, *Dei sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, vt munus offerres, vnctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne sacra impurus faciat? ac si Deum tibi apparere expetis, quid caussæ est cur Mosem non audias, qui populo edicit, vt à nuptiis purus sit, quo Dei aspectum comprehendat?* CYRILLVS catechesi 12. *Si*, inquit, *qui apud IESVM bene fungitur sacerdotio, abstinet à muliere: ipse IESVS quomodo ex viro, & muliere proditurus esset?* OECVMENIVS in caput 3. primæ ad Timoth. in illud: Vnius vxoris virum: *Non statuit*, inquit, *vt ab vxore pendeat Episcopus, aut vxorem necessariò habeat, sed si fiat*, inquit, *è mundanis, non sit saltem bigamus, ita tamen vt vocatus ad Episcopi munus, illud compleat; quòd qui habent vxores, sint tanquam non habentes.*

Iam ex Latinis. CYPRIANVS, siue quicunque est auctor, in libro de singularitate Clericorum, affirmat sibi à Domino reuelatum, non debere Clericos domi suæ habere mulieres; id quod etiam toto eo libro probat. Neque obstat, quod in extremo libro (vt Petrus Martyr notauit) sic loquitur: *Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel coniugem, vel cognatam, sic habeat, vt nulla ancilla intersit, &c.* Nam loquitur de coniuge, quæ simul vouerit continentiam. Similis habetur locus in Concilio II. ARELATENSI, canon. 3. *Si quis de Clericis à gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conuersam secum vxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Alioqui si Cyprianus vxorem Clericis concederet, qua vti liceret, pugnaret cum toto suo libro, & cum ipso titulo: *De singularitate Clericorum.*

AMBROSIVS lib. 1. de officiis, cap. vltimo: *Inoffensum*, inquit, *exhibendum, & immaculatum ministerium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. quod ideo non præterini, quia in plerisque abditioribus locis, cùm ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt.* Idem in epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem: *Habentem*, inquit, *filios, dixit Apostolus, non facientem, &c.* Et in caput 1. epistolæ 1. ad Timotheum: *Deinceps*, inquit, *ab vsu fœminæ cohibentur, &c.*

HIERONYMVS libro in Vigilantium circa initium: *Quid facient*, inquit, *Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?* Idem in fine Apologiæ pro libris contra Iouinianum: *Episcopi*, inquit, *Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium pudici.*

AVGVSTINVS lib. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 20. *Solemus*, inquit, *eis proponere continentiam Clericorum, qui plerumque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamq́; susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducunt.* Vide totum locum. AVCTOR quæstionum veteris & noui Testamenti, qui nõ est Augustinus, vt titulus præ se fert, sed aliquis antiquior, quæstione vltima sub

 finem:

finem: *Si licet,* inquit, *& bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere?* Et prolixè caussam reddit.

Gregorivs præter decreta suprà citata lib. 6. cap. 1. in lib. Regum errare dicit eos, qui propter verbum Pauli: *Vnusquisque vxorem suam habeat,* putant licere Ecclesiasticis vxores habere. Gregorivs Tvronicvs libro 4. hist. capite 4. refert quendam comitem, qui dimissa vxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad vxorem redire voluit, ab omnibus Episcopis excommunicatum fuisse.

Isidorvs libr. 2. de officiis diuinis, cap. 10. *Placuit,* inquit, *sanctis Patribus, vt qui sacra mysteria contrectant, casti sint & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi.* Hæc de Subdiaconis dicit. similia docet de Diaconis, & Presbyteris cap. 5. & 8. ex quibus locis intelligi possunt ea verba capitis secundi: *Castimoniam corporis perpetuò seruent, aut vnius matrimonij vinculo fœderentur.* Hæc enim dicuntur de Clericis in vniuersum, tum maioribus, tum minoribus. Debent enim omnes Clerici aut perpetuò esse continentes, si maioribus ordinibus initiati sint, aut vnius matrimonij vinculo copulari, si minoribus.

D. Anselmvs in epistola 8. asserit rectè à Gregorio VII. prohibitum fuisse, ne vlli interessent Sacris sacerdotum coniugatorum. Beda lib. 3. de tabernaculo, cap. 9. *Nemo potest,* inquit, *vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum vxore matrimonij fœdera soluerit.* Deniqve, vt recentiores omittam, Arator Subdiaconus Vigilij Papæ ante annos mille libro in Acta Apostolorum cap. 30. posteaquam explicuit rationem, cur sacerdotibus veteris legis permitteretur, vt solùm ad tempus ab vxoribus se continerent, subdit:

Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos
Pontifices iubet esse suos, &c.

His testimoniis accedant exempla eorundem; nam à tempore Apostolorum, omnes Episcopi, Presbyteri, aliique Ecclesiastici, quorum vitas habemus, & quos vnquam laudatos audiuimus, continentes fuerunt, neque vllum exemplum probati viri in contrarium afferri potest. Magdebvrgenses quidem diligentissimè quæsierunt omnibus seculis aliquos, qui vxorē duxerint post susceptos ordines, & multa exempla proferunt, Centuria 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. initio capitis septimi, sed nullum eorum aliquid valet. Nam vel exempla illa debent intelligi de vxoribus, quas antea duxerant, vt de Gregorio patre Gregorij Nazianzeni, vel intelliguntur de minoribus Clericis, vt quod proferunt ex Concilio Toletano IV. capite 42. vel sunt exempla eorum qui reprehenduntur, vt quæ proferunt exempla Zachariæ ad Bonifacium, vel sunt expressa mendacia, vt cùm dicunt Cent. 5. cap. 7. Presbyteros Macedoniæ duxisse vxores, teste Innocentio I. epistola 22. nihil enim tale Innocentius dicit. Philippvs in libro de cœlibatu ad Regem Angliæ, probat veteres Episcopos matrimonio vsos ex epistola Polycratis, apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24. scribit enim Polycrates septem ex parentibus suis fuisse Episcopos, seq; octauum esse. At deceptus Philippus est ex versione Ruffini. Græca enim vox συγγενῶν, quæ est apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat. Sed fac esse parentes, num propterea sequitur eos in Episcopatu matrimonio vsos?

Ex hac autem tanta nube testium tria deducuntur. Primo, errare Clichtouæum & alios, qui putant legem continentiæ impositam Clericis primùm à Syricio. Nam Clemens, Origenes, Eusebius, Epiphanius, & aliqua Concilia citata, antiquiora sunt Syricio. Secvndo, morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis annis, vt patet ex iisdem auctoribus, necnon ex Chrysostomo, Hieronymo, & Leone locis citatis. Tertio, mendacium esse, & quidem impudentissimum Caluini lib. 4. instit. cap. 12. §. 25. vbi dicit omnes veteres Patres approbasse coniugium in ordine Episcopali; nam Patres plurimi citati, & Concilia plurima contrarium statuunt, & nullum exemplum in contrarium adferri potest.

Probatur iam Qvinto ratione; cùm enim coniugium vehementer impediat Ecclesiastica munera, æquum fuit, vt sacerdotibus, aliisque sacratis hominibus coniugia prohiberentur; nam Ecclesiasticorum munera sunt sacrificare, orare, docere, exhortari, Sacramenta ministrare, curam pauperum gerere, & similia, quæ ritè exerceri non possunt, vt Apostolus ad Titum cap. 1. docet, nisi sacerdos sit hospitalis, benignus, sobrius, iustus, sanctus, continens, doctus.

Iam verò matrimonium impedit inprimis, vt Hieronymus dicit lib. 1. in Iouinianum, munus sacrificandi, quia summa quædam puritas, & sanctitas in eo requiritur, vt Chrysostomus explicat lib. 6. de sacerdotio; in actu verò coniugij negari non potest, quin admixta sit quædam impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit. Quamuis enim Caluinus, loco notato, vociferetur contra Syricium, qui coniugium sacerdotum pollutionem vocauit, tamen non solùm coniugium sacerdotum, quod sacrilegium est, non coniugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, & turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum, & verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper quærit, vt notauit B. Augustinus lib. 14. de ciuitate Dei, cap. 17.

Deinde, impedit studium orationis, & lectionis,

ctionis, in quo assiduè sacerdos versari debet. Oratio enim requirit mentem eleuatam, purgatam, & tranquillam; actus autem coniugij, vt B. Augustinus docet lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 16. maximè hebetat aciem mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat, & animam ipsam carnalem quodammodo facit.

Tertio, impedit efficaciam prædicationis, vt Ambrosius docet lib. 1. de officiis capite vltimo. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas, & virgines, qui liberis pepertuò operam dat?

Qvarto, impedit curam pastoralem; nam qui vxorem & liberos habet, de illis semper cogitat, & affectus, quo oues suas prosequi deberet, in vxore & filiis totus consumitur, & tamen (vt Ambrosius docet lib. 1. de officiis, cap. 7.) plus diligendi essent filij spirituales, quàm carnales.

Qvinto, impedit curam pauperum, & illam hospitalitatem, & benignitatem, quam Apostolus tantopere commendat; nam qui vxorem, & liberos habet, debet eis thesaurizare, & raro inueniuntur coniugati qui superfluum habeant. Adde, quod cùm Clericus non possit filiis relinquere beneficia, & tamen omnis Pater cupiat benè prospectũ filiis suis, cogerentur esse auarissimi, & vendere Sacramenta.

Sexto, impediret Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici à Laicis, & esset sicut populus, sic sacerdos. quod experientia testatur; nam tempore Gregorij VII. cùm in Germania cœpissent sacerdotes vxores ducere, tãtus contemptus Sacramentorum sequutus est, vt passim Laici Sacramenta administrarent, vt Ioannes Nauclerus, & alij referunt. Itaq; meritò D. Epiphanius hæresi 59. dicit, propter honorem sacerdotij necessariam esse continentiam. Superest argumenta soluere. Ac primùm soluam argumenta Caluini eodem ordine quo ipse proponit.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Caluini.

Argvmentvm Primvm. Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, & confirmatur ex Apostolo 1. Timoth. 4. vbi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

Respondeo, concedimus totum argumẽtum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit vllum ad cœlibatum absolutè suscipiendum, sed solùm requirit eam cõditionem in iis, qui initiari volunt sacris mysteriis, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere iudicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ec-

A clesiasticis fieri. Ad locum Apostoli dicimus cum Hieronymo lib. 1. in Iouinianum, & Augustino lib. 30. contra Faustum, cap. 4. & 6. Ambrosio, Chrysostomo, aliisq; in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolutè nuptias vt malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion, & Manichæus.

Sed fortè obiicient, quia Apostolus dicit id futurum in nouissimis diebus. Respondeo, nouissimos dies intelligi totam hanc vltimam ætatem, quæ est à Christo vsque ad iudicium. Nam Apostolus ait: *Nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt.* 1. Corinth. 10. Et: *Filioli nouissima hora est.* 1. Ioan. 2. Adde, quòd vox Græca non est ἐσχάτοις sed ὑστέροις, id est, non in vltimis, sed in

B posterioribus temporibus; neque id negare possunt aduersarij, nisi velint Manichæos & Encratitas ab Apostolo notatos nõ fuisse, qui tamen apertissimè nuptias prohibebãt. nec enim illi in vltimis temporibus fuerunt.

Sed obiicit Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis monasticis, sanctum Augustinum, qui lib. 2. de moribus Manichæorum, cap. 18. & in epistola 74. ad Deuterium, testatur Manichæos nõ prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos, quasi Sacerdotes, & Monachi: & tamen dicit eos notari ab Apostolo, cùm ait, doctrinam esse dæmoniorum, prohibitionem nuptiarum.

C Respondeo. Idem Augustinus lib. 30. cõtra Faustum, cap. 6. scribit, à Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etsi eas permittebant auditoribus suis, id faciebant, quia non poterãt aliud obtinere: *Nec ideo*, inquit, *vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes, aut non valentes, salua amicitia toleratis.* Hæc ille. Nos autem non solùm toleramus Christianos coniugatos, sed etiam laudamus. Ac præterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, vt tamen conceptum, & liberorum procreationem cauendam esse monerent. Quod est nuptias apertissimè detestari. Catholici autem ideo potissimùm nuptias laudant, quod ad procreationem liberorum à Deo institutæ fuisse

D noscantur.

Argumentum Secvndvm. Apostolus 1. Timot. 3. & Tit. 1. cùm absoluti Episcopi ideam exprimeret, inter reliquas dotes, & virtutes, quas in eo requirebat, ausus est coniugium ponere: ait enim, vnius vxoris virum esse eligendum.

Respondeo, falsissimum est, quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat coniugium: ad quod probandum sufficere deberet, quod quotquot SS. Episcopi hactenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, vt suprà diximus: quos certè nullo modo credibile est, aut non intellexisse verba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea cùm idem Paulus,

1. Corinth.

1. Corinth. 7. hortetur ad continentiam, & dicat bonum esse innuptis & viduis, vt sic permaneant, &: *Qui nubit bene facit, qui non nubit melius facit*; quomodo credibile est eundem Paulum inter dotes, & virtutes Episcopi posuisse vt vxorem habeat? Adde, quod non solùm Chrysostomus & alij Patres in hunc locum docent, Paulum nõ tulisse legem, vt Episcopi habeant vxores, sed solùm vt non habeant, vel habuerint plures quàm vnam: sed etiam Martinus Lutherus in propositionibus de digamia contendit ista verba: *Vnius vxoris virum*, esse accipienda negatiuè, non positiuè, ita vt non teneatur Episcopus habere vnam, sed teneatur non habere plures fœminas vnà cum vxore.

At, inquit Caluinus, Paulus ibidem, vbi descripserat quales debeant esse Episcopi & Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum vxores. Respondeo, Paulum, vbi dicit: *Mulieres similiter pudicas, &c.* vel loqui de mulieribus generatim, vt Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant, vt Chrysostomus & Theophylactus docent, vel si loquatur de vxoribus Episcoporum, & Diaconorum, loqui de vxoribus, quas acceperant ante ordinationem, non quas postea accepturi essent.

Argumentum Tertium. Apostolus Heb. 13. citra exceptionem securè pronunciat, honorabile esse inter omnes cõiugium: Cur non etiam inter Sacerdotes?

Respondeo, argumentum facilè in ipsum retorqueri posse; si enim coniugia omnium sunt honorabilia, etiam coniugia consanguineorum in primo aut secundo gradu erunt honorabilia, & coniugia adolescentium iniussu parentum contracta, erunt honorabilia, quæ tamen Caluinus improbat lib. 4. cap. 19. §. 37. instit. Dico igitur, tribus modis posse exponi illud, *In omnibus*, Græcè ἐν πᾶσι. Primo, vt in omnibus, idem sit, quod omni ex parte, id est, coniugium honorabile est in omnibus, quæ coniugij sunt, siue Sacramentum, siue fidem, siue prolem consideres. ita Oecumenius in hunc locum. Secundo, vt in omnibus, significet, apud omnes, id est, nemo debet coniugium reprehendere, etiamsi virginitatem ipse profiteatur; ita videtur accepisse Fulgentius lib. de fide ad Petrum c. 3. Denique, in omnibus, id est, in omnibus legitimè coniunctis, quicunque illi sint, siue senes, siue iuuenes, siue nobiles, siue obscuri, siue Græci, siue Hebræi, &c. Ita Theophylactus in hunc locum, & hæc videtur magis literalis expositio, sed parum refert.

Argumentum Quartum. Apostoli exemplo suo docuerunt, nullius quamuis excellentis functionis sanctitate indignum esse coniugium; nam eos vxores non solùm habuisse, sed etiam circumduxisse testatur Paulus 1. Corinth. 9. cui loco etiam addi potest illud Philipp. vlt.

A *Rogo te etiam Germane compar adiuua illas, &c.* Posset enim commodè verti, Germana coniunx, quod Græcè scriptum est.

Respondeo, non esse omnino certum, qui ex Apostolis vxorem habuerint, & qui non habuerint. Tertullianus libro de Monogamia, & B. Hieronymus lib. 1. in Iouinianũ existimant præter Petrum, cuius socrum in Euangelio legimus, nullum alium Apostolorum vxorem habuisse. S. Ignatius in epistola ad Philadelphienses dicit, Petrum & Paulum, & reliquos Apostolos coniugatos fuisse, excepto Ioanne, quanquam in Vaticano codice, & quibusdam aliis vetustis non habetur nomen Pauli.

B Clemens quoque Alexandrinus lib. 3. Stromatum circa medium, aliquos Apostolorum, & nominatim Paulum vxorem habuisse asserit ex locis citatis. Sed quidquid de hoc sit, certum est eos ex Apostolis, qui vxorem habuerunt, postquam vocati à Christo fuerunt, officio coniugali renunciasse, vt beatus Hieronymus docet lib. 1. in Iouinianum, & satis colligitur ex cap. 19. Matth. *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.* Statim enim Dominus explicans, quid sit relinquere omnia; adiicit: *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut vxorem, &c.*

Ad locum igitur illum 1. Corinth. 9. vbi dicitur: *Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?*

C Dico Apostolum non de vxoribus, sed de piis fœminis loqui, quæ sequebantur Apostolos, & eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebantur Lucæ 8. Ita ferè omnes Græci & Latini exponunt, vt Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, Haymo, & alij in hunc locum. Necnon Tertullianus libro de Monogamia, beatus Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, beatus Augustinus libro de opere Monachorum, cap. 4. & 5. Et certè proprietas linguæ Græcæ hoc satis ostendit. Nam dicit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, sine vllo articulo. Si enim de vxore loqueretur, diceret τὴν γυναῖκα; vxor enim certa quædam mulier est. Adde, quod Clemens Alexandrinus, qui vnus ex veteribus exposuit hunc locum

D de vxoribus Apostolorum, ibidem addit, quod etsi vxores erant, tamen cessauerat inter eos cõiugale officium, & loco sororum, non loco vxorum ab Apostolis habebantur, quod nobis sufficit contra hæreticos.

Occurrit Petrus Martyr in cap. 9. primæ ad Corinth. vbi probat tripliciter Apostolum loqui de vxoribus. Primo, quia alioqui non diceret, sorores mulieres, sed sorores tantùm, cùm constet omnem sororem esse mulierem. Secundo, quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem, quod sonat auctoritatem, sed diceret consueuisse mulieres sequi, vt legimus Luc. 8. Tertio, quia si illæ mulieres aluissent Apostolos ex suis facultatibus, falsum

esset

esset quòd Apostoli accepissent sumptus à populis, ergo loquitur de vxoribus, quæ sequebātur Apostolos viros suos, & non eos alebant, sed ab eis alebantur ex sumptibus populorum.

Ad PRIMVM dico, sic vocari sorores mulieres, sicut Act.1. dicuntur viri fratres, nisi quod Paulus, vt sæpè solet, mutauit ordinem, & dixit sororem mulierem, pro mulierem sororem. Ad SECVNDVM dico, potestatem, de qua Paulus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent, vel si in mulieres erat potestas, dicam, Apostolos habuisse auctoritatem in eas mulieres, non virorum in vxores, sed doctorum in discipulas. Ad TERTIVM dico vel eas mulieres non fuisse diuites, & non ministrasse pecunias, sed obsequiū tantùm, accipientes pecunias à populis, quibus Apostoli prædicabant, vel fuisse diuites, & aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cùm Apostolis, & ideo Apostolos aliquando fuisse nutritos à populis, aliquando ab illis mulieribus.

Ad locum ex Phil.4. dico duo. PRIMO, non de vxore Pauli hîc agi, sed de viro aliquo, quem Paulus vocat Germanum comparem, seu coniugem, aut coniugalem, σύζυγος enim significat eum, qui idem iugum trahit. vocat autem eum coniugem, vel quia erat maritus alicuius ex fœminis antea nominatis, id est, Euodiæ aut Synthiches, vt Chrysostomus & Theophylactus dicunt, vel quia erat socius suus in Euangelij prædicatione, vt Theodoretus, & Haymo docent, vel certè est nomen proprium viri, vt vult Oecumenius.

Quod autem ita sit, id est, quòd non loquatur de vxore, suadent hæ rationes. PRIMA, quia plurimi veterum asserunt Paulum non habuisse vxorem, vt Hieronymus in epistola ad Eustochium de virginitate, Hilarius in Psal. 127. Augustinus libro de gratia, & libero arbitrio, cap. 4. Epiphanius hæresi 58. Valesiorum, Ambrosius in cap.7. prioris ad Corinth. & in exhortatione ad virgines, Tertullianus in vtroque libro ad vxorem. Item Chrysostomus, Theodoretus, aliiq; veteres omnes in hunc locum, excepto Clemente Alexandrino. SECVNDA, quia, vt Theophylactus notauit, si de vxore loqueretur, non diceret γυνὴ σύ, sed in genere fœminino γνησία. non enim tam politus erat Apostolus vt Atticismis vteretur. TERTIA, quia, vt dicit Oecumenius, non est credibile vxorem Pauli habitasse Philippis, & non potius in Iudęa, vel certè in Tarso Ciliciæ, vnde Paulus oriundus erat. QVARTA, quia, vt Ambrosius notauit in 1. Corinth.7. Paulus adolescens à Domino vocatus est, quo tempore non est credibile eum vxorem habuisse, & certum est postea non accepisse. QVINTA, quia, vt notauit Theodoretus, Paulus 1. Corinth. 7. ponit se inter eos qui non habebant vxores: *Innuptis, & viduis,* inquit, *dico, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego;* A *quod si non se continent, nubant.* At epistola ad Corinthios scripta est ante epistolam ad Philippenses, vt idem Theodoretus ostendit in præfatione commentarij in epistolas: Igitur vel Paulus accepit vxorem postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile, aut non habuit vxorem cùm scriberet ad Philippenses.

Dico SECVNDO, quòd si constaret Paulum loqui de vxore sua, tamen certum etiam nobis esse deberet, eum ab vxore separatum fuisse, quoad torum. Quod enim Paulus vitam continentem duxerit cùm Euangelium prædicabat, euidenter deducit ex 1. Cor.7. B. Augustinus libro de gratia & libero arbitrio, cap.4.

B Argumentum QVINTVM & vltimum Caluini sumitur ex historia Socratis lib.1. cap.8. & Sozomeni lib.1. cap. 22. vbi dicunt, quòd cùm Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum vxoribus suis dormire, surrexit Paphnutius confessor, & contradixit, & Synodus tota in eius sententiam iuit, & continentiam ab vxore in arbitrio cuiusque reliquit.

RESPONDEO, hoc testimonium aliquid habere momenti pro sententia Græcorum, sed nullum penitus pro errore Lutheranorū. Nam vterque auctor in eodem loco testatur Paphnutium adiecisse, bonum sibi videri vt secunC dum antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne post ordinationem vllo modo vxores ducant, sed solùm permittantur vti illis, quas ante ordinationem acceperunt. Nónne hoc totum contra Lutheranos est, qui post sacerdotium vxores ducunt?

At neq; pro Græcorum errore magnum est præsidium in hoc testimonio Socratis, & Sozomeni; nam vel totum est falsum quod isti de Paphnutio tradunt, vel certè (quod magis credo) tale aliquid tunc accidit, sed non bene ab istis narratum est. Fortasse voluerunt Patres Concilij grauiores pœnas constituere in Clericos incontinentes, quales tunc aliquos fuisse ex Epiphanio, & Ambrosio locis notatis intelligi potest, & Paphnutius suasit non esse id facienD dum.

At quòd Concilium statuerit, continentiam esse relinquēdam in arbitrio Clericorum, nullam habet apparentiam, nec debet illis auctoribus credi. PRIMO, quia Sozomeni historia à S. Gregorio reprobatur lib. 6. epistol. 31. *Quia,* inquit Gregorius, *multa mentitur.* Socrates autem, vt omittam cetera, lib.5. suæ historiæ, cap. 21. tria clara mendacia dicit. PRIMO, licuisse suo tempore vnicuique celebrare Pascha quando vellet, nec de hac re Ecclesiam aliquid certi statuisse. At constat, Nicænam Synodum statuisse vt Pascha semper celebraretur prima Dominica post quartamdecimam lunam primi mensis; cuius Canonis meminerunt Epipha-

nius hæres.

nius hæref.70. Audianorum,& Ambrosius lib. 10. epistola 83. Eusebius in vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ. SECVNDO dicit, in Romana Ecclesia non ieiunari ante Pascha, nisi tres hebdomadas, & tamen vocari Quadragesimam. At S. Leo, qui eodem tempore vixit, quo Socrates, serm. 4. de Quadragesima dicit, Romę ieiunari XL. dies, & idem dicit Gregorius hom. 16. in Euangelia, & certissimum est. TERTIO dicit, Romæ non ieiunari in Sabbatis, cùm tamen contrarium sit certum ex Augustino epist. 86. & 118. ad Ianuarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates tam apertè mentitur, vel certè refert quæ non scit, quæ fides adhiberi illi potest in historia Concilij Nicæni, quod annis plusquam centum ante eius ætatem celebratum est?

A

PRÆTEREA, historia ista de Paphnutio manifestè pugnat cum verbis Epiphanij contra hæref. 59. vbi ait, esse contra Canones Ecclesiasticos, quòd Sacerdos vel Diaconus liberos gignat; & cum verbis Hieronymi libro contra Vigilantium, vbi dicit, in Oriente & Aegypto non esse licitum Sacerdotibus & Diaconis vxoribus vti, quod sanè falsum est, si Nicæna Synodus, in Oriente paulò antè celebrata, vxorum vsum illis concessit. vel ergo Epiphanius, & Hieronymus, vel Socrates, & Sozomenus mentiuntur. At certè magis credendum est Epiphanio, & Hieronymo viris sanctis, & qui vicini fuerunt temporibus Concilij Nicæni, quàm Socrati, & Sozomeno hæreticis, & multò recentioribus.

B

DEINDE, quomodo cohæret illa narratio de Paphnutio cum canone tertio Concilij Nicæni, vbi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeãt, præter matrem, sororem, amitam? & hoc argumento conuictus Lutherus, in lib. de Conciliis parte prima dicit, Patres Concilij noluisse sequi sententiam Paphnutij, quamuis etiam contrarium Lutherus alibi scripserit.

C

DENIQVE, quî fieri potest, vt nec Ruffinus, qui multa de Concilio Nicæno & Paphnutio scripsit libro 1. historiæ Ecclesiasticæ, nec vllus alius ex veteribus ante Socratem huius rei meminerit, nec vllum vestigium tantæ rei in actis Concilij exstet? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui huius rei meminit in vita Paphnutij, fuisse paulò post tempora Constantini, apertè falsum est; nam Suidas aliquot seculis Socrate posterior est, quippe qui scribit etiam vitam Ioannis Damasceni.

D

CAPVT XXI.

Soluuntur argumenta Philippi.

NVNC ad argumenta Philippi veniamus. Argumentum PRIMVM; Coniugium est de iure diuino, Genes. 1. *Crescite & multiplicamini.* Et de iure naturæ, vt patet ex naturali appetitu generandi; at ius diuinum & naturæ non potest tolli vlla humana lege, ergo, &c. Et confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari à se vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conseruandi indiuiduum, ita nemo potest obligari à se vel ab alio ad non ducendam vxorem, quia id esset contra naturalem inclinationem conseruandi speciem.

RESPONDEO, verbum Domini non præceptum sonare, sed naturæ institutionem exprimere; nam etiam auibus, & brutis animantibus ibidem Deus dixit: *Crescite & multiplicamini.* quibus tamen nihil propriè præcipi potest. Præceptum autem naturale esse de coniugio ineundo, concedi potest, sed quia est affirmatiuum, non obligat nisi in casu necessitatis, id est, quando periculum immineret, ne humanum genus periret. Et per hoc respondetur ad confirmationem.

Nam sicut non tenemur comedere, nisi quãdo periculum est, ne pereat indiuiduum, ita non tenemur ducere vxorem, nisi quando periculum esset, ne species humana periret. Ad quod respicientes Patres dixerunt, illud: *Crescite & multiplicamini*, tunc fuisse præceptum singulis hominibus, quando terra erat vacua, vt in exordio mundi, & mox à diluuio. Nunc autem cùm terra plena sit, cœlum esse replendum, quod melius continẽdo quàm nubendo fit; etsi enim hanc solutionem Philippus ridet, tamẽ est Tertulliani libro de Monogamia ante medium, Cypriani libro de habitu Virginum, Hieronymi lib. 1. in Iouinianum, & Augustini de sancta Virginitate, cap. 9. & ipse textus hoc docet; nam postquam Deus dixit: *Crescite & multiplicamini*, subdit, quasi rationem reddens: *Et replete terram.* Itaque tunc solùm vim præcepti illa verba habent, cùm terra est vacua. Denique, si Philippus vult iure diuino & naturali, quocunq; tempore teneri homines omnes ad coniugium, iniuriam facit Christo, Mariæ, Ioanni, innumerisq; aliis sanctissimis viris.

Argumentum SECVNDVM. Apostolus præcipit omnibus, qui donum continentiæ non habent, vt nubant, 1. Corinth. 7. *Propter fornicationem autem vnusquisq; vxorem suam habeat.*

RESPONDEO, Apostolum loqui de coniugatis, qui cùm in Paganismo vxores duxissent, post conuersionem ad fidem, dubitabant an deberent vxoribus vti; iis enim respondet, vt vnusquisque vxorem suam retineat, & coniugale debitum inuicem reddant. Ita Tertullianus libro

de Monogamia, & beatus Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & patet ex sequentibus. Nam paulò pòst addit: *Dico autem non nuptis, & viduis, bonum est eis si sic permanserint.* Et: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.*

Adde etiam, non esse hoc præceptum Apostoli, sed consilium, vel permissionem potius, sicut illa eiusdem capitis: *Si non se continet, nubat, & si nupserit virgo, non peccauit, &c.* Est enim sensus Apostoli, vt Hieronymus ibidem & Chrysostomus, & Ambrosius, & alij in hunc locum exponunt: Bonum est mulierem non tangere, & vel vxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab officio coniugali abstinere; tamen si timetis fornicationem, bene facitis vxori adhærendo, quia melius est carere perfectione virginitatis, quàm incidere in flagitia fornicationum.

Adde tertio, hæc omnia dici iis, qui votum continentiæ non habent. Qui enim vouerunt continentiam, iis non dicitur: *Vnusquisque vxorem suam habeat, & virgo si nupserit, non peccauit.* Sed dicitur: *Redde altissimo vota tua.* Et: *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.* Hanc exceptionem discrtè ponunt Hieronymus lib. 1. in Iouinianum in illud: *Si nupserit virgo, non peccauit.* Chrysostomus in commentario eiusdem loci. Epiphanius hæresi 61. eadem verba exponens. Item Augustinus in Psal. 83. tractans eadem verba. & Gregorius lib. 6. cap. 1. in lib. Regum, tractans illud: *Vnusquisque vxorem suam habeat.*

Argumentum TERTIVM. Lex pontificia, quæ cœlibatum sacerdotio adiunxit, dissentit à Conciliis antiquis, proinde iniqua censenda est. Quæ autem sint illa Concilia, ipse non dicit. Nos tamen adducamus quæcunque adduci possunt. PRIMO est Canon Apostolorum sextus: *Episcopus aut Presbyter vxorem propriam nequaquam obtentu religionis abiiciat.*

SECVNDO est Canon Concilij Gangrensis quartus: *Quicunque discernit à Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit.*

TERTIO est Canon 13. sextæ Synodi, qui disertè reprobat morem Romanæ Ecclesiæ, quo iubentur profiteri continentiam, qui sacris initiantur.

QVARTO est Canon 3. Concilij V. Carthaginensis, in quo statuitur, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi se abstineāt ab vxoribus in propriis terminis, id est, in ordine vicis suæ, vt exponunt Trullani Patres Canone iam citato.

QVINTO est Canon Aliter, distinctio. 31. vbi Stephanus Papa dicit, in Orientali Ecclesia Ecclesiasticos viros matrimoniis copulari, nec eum morem reprehendit, ergo falsum est, quod sæpe diximus, nunquam esse auditum quod licuerit post sacram ordinationem vxorem ducere.

VLTIMO est Canon B. Augustini 35. q. 1. can. cum igitur, vbi dicitur: *Ecclesia, post Apostolica instituta, quædam consilia perfectionis addidit, vtpote de continentia Clericorum, &c.* Ergo hoc, consilium, non præceptum est. Hæc fortè sunt omnia quæ ex iure Canonico pro sententia hæreticorum adduci possunt.

A Ad PRIMVM respondet Hubertus Cardinalis in libro contra Nicetam, & habetur hæc responsio sub nomine Leonis IX. distinct. 31. canon. Omnino, Apostolos iussisse vt non abiiciāt Clerici vxores à cura sua, & si reliquerint quoad thorum: debent enim adhuc eas alere, & eis in omnibus prouidere. id quod exposuit Concilium Trullanum can. 48. vbi dicitur, quod Episcopi vxor debet in monasterio aliquo degere, & prouidentia Episcopi viri sui frui. Necnon Concilium Turonense II. can. 8. vbi dicitur, quòd Episcopus coniugatus debet habere vxorem vt sororem, & eius curam gerere, absque tamen vlla suspicione carnalis commercij. ADDE, quòd iste ipse Canon pro nobis facit; nam Græca vox pro qua habemus (religionis) est εὐλαβείας, quæ cautionem propriè significat. Itaque sensus est, Episcopus aut Presbyter nequaquam prætextu cautionis vxorem abiiciat, id est, ne curam vxoris dimittat, eo prætextu quòd tenetur ab ea se continere, &c.

Ad SECVNDVM dico, anathema dici eis, qui putant matrimonium ex se esse malum, & propterea existimant non licere sacra facere ei qui vxorem habuit, etiamsi ab illa se contineat. Id ita esse, patet, tum quia in ipso primo Canone dicitur anathema iis, qui putant nuptias absolutè esse malas, & in hoc canone quarto non dicitur, qui vxorem habet, sed qui vxorem habuit.

Ad TERTIVM dico, illos Canones non esse vllius approbati Concilij. Nam vera sexta Synodus nullos Canones edidit, vt patet ex VII. Synodo, actione 4. & 5. sed post VI. Synodum quidam Episcopi conuenerunt Constantinopoli, & in palatio Imperatoris Iustiniani II. quod Trullum dicebatur, Canones istos ediderunt nomine sextæ Synodi. Ceterùm hos Canones non solùm nullus Romanus Pontifex probauit, sed etiam apertè improbauit Sergius Papa, qui tunc sedebat, vt Beda scribit, in libro de sex ætatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus libro 8. cap. 9. de rebus Romanis. Vocat autem Beda erraticam Synodum cœtum illorum Patrum, qui hos canones ediderunt. ADDE, quòd etiamsi isti Canones aliquid valerent, nihil tamen iuuarent caussam Lutheranorum; non enim permittunt, vt vlli Clerico post sacrorum ordinum susceptionem liceat vxorem ducere, quod Lutherani faciunt, sed solum vt liceat vti vxore ante ordinem ducta, & hoc etiam non permittunt Episcopis, sed solùm inferioribus Clericis, vt patet ex canon. 6. 12. & 48.

Ad QVARTVM dico, verba Latina Concilij non esse, in propriis terminis, sed, secundum

priorum statuta, vel, secundum propria statuta, id est, secundum legem conditam in Conciliis prioribus Carthaginensibus, ac præcipuè in II. Carthaginensi can. 2. Græci autem hæc verba malè intelligentes verterunt, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Quanquam etiam hæc ipsa Græca verba non malè reddi possent, secundum proprias definitiones. sed cùm Latinum sit Concilium, non Græcum, non multum laborandum est de Græca lectione. Prohiberi autem in hoc Concilio omnem vsum vxorum sacris hominibus, patet ex Augustino lib. 2. de adulterinis coniugiis, ca. 20. qui Augustinus illi Concilio interfuit. Item ex eo quod iste Canon loquitur eodem modo de Episcopis, & de aliis. At Patres Trullani non permittunt Episcopos misceri vnquam suis vxoribus.

Ad QVINTVM dico; PRIMVM, Canonem illum fortè nullius esse auctoritatis; nam nec dicit Gratianus quotus sit Stephanus ille, qui eũ Canonem edidit, cùm plurimi fuerint Pontifices eius nominis, nec vllius Stephani epistola exstat, vbi ille Canon habeatur. Dico SECVNDO, absque vllo dubio auctorem eius Canonis, cùm dicit Orientales Clericos matrimonio copulari, non velle dicere, vxores ducunt, sed matrimoniale officium exercent, vt glossa explicat. Nam cùm certum sit ex Conciliis plurimis, & ex ipsa praxi, & confessione Græcorum, nunquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Græcia, vt in sacris existentes, ducant vxores, vel ille Stephanus falsum dicit, vel tantùm intelligit, vt nos diximus, matrimonio copulantur, id est, matrimonij copulam exercent. Porro hoc ipsum etsi Romana Ecclesia non probat, & abusum esse iudicat, tamen permittit Græcis; & si errorem alium non haberet, facilè pax componeretur.

Ad VLTIMVM dico, ea verba non esse beati Augustini, sed Gratiani, qui sua verba cum verbis B. Augustini continuauit, vt sæpè facere solet. Legatur apud Augustinum lib. 15. de ciuitate Dei, cap. 16. Præterea quod Gratianus dicit, bonum sensum habet; cùm enim ait Ecclesiam addidisse quædam consilia perfectionis, & in eis numerat continẽtiam Clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse Clericis continentiã præcepto seruandam, quæ alioqui solùm erat consilium perfectionis. nec enim credibile est tam ineptum fuisse Gratianum, vt putauerit continentiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesiæ definitionem.

Alium Canonem profert Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis, ex epistola 87. aliàs 85. S. Leonis, vbi sic legimus: *Dicente enim Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem vnius vxoris virum fuisse aut esse constaret, tam sacra semper est habita ista præceptio, vt iam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda conditio: ne fortè illa priusquam in matrimonium eius veniret, qui aliam non habuisset vxorem, alterius viri esset experta coniugium.* Ex hoc loco duo deducit Martyr, posse fieri Episcopum, non solùm qui habuerit, sed etiam qui habeat vnam vxorem: & posse Episcopum vxorem ducere, si non habeat. At mira est impudentia huius hominis; nam idem Leo in epist. 84. ad Anastasium capite 3. & 4. disertis verbis iubet, Episcopum ita vnius vxoris virum esse posse, vt tamen ab illa perpetuò se contineat. quod verò in quibusdam exemplaribus legitur: *De muliere sacerdotis eligenda,* mendũ est manifestum. Sic enim legi debet, & legitur in codicibus melioribus: *De muliere sacerdotis eligendi.*

Argumentum QVARTVM Philippi; Continentia res est difficillima, nec omnibus datur; vt patet Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc.* Ergo non debuit ita indifferẽter omnibus Clericis imponi. RESPONDEO, sicut non omnium est donum continentiæ, ita nec omnes debent esse sacerdotes, sed solùm ij, qui videntur hoc donum habere.

Sed DICES. Quid si aliquis putet se posse continere, & postea experiatur se non posse, quando ordines accepit?

RESPONDEO, illos habere donum continentiæ, qui volunt, & cupiunt continere: quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere si ipsi velint. Proinde nemo potest dicere se non habere donum, quod se habere putabat; nam illa voluntas continendi propter Deum, est ipsum donum continentiæ. ADHÆC, nónne etiam coniugati sæpè coguntur, vel propter absentiam, vel propter ægritudinem longissimam coniugis, abstinere se ab vxore? & tamen non licet eis aliam vxorem ducere, quantumuis vrantur æstu libidinis: quod exemplum affert D. Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 19. & 20. contra eos, qui contra ius vxorem ducunt eo prætextu, quòd continere non possint.

Adde, quod nemo est, qui continere non possit si velit, vt docent Patres, Tertullianus in fine libri de Monogamia, Nazianzenus oratione 31. Basilius de virgin. vltra medium, Chrysostomus & Hieronymus in cap. 19. Matth. & Augustinus lib. 6. confess. cap. 11. sed oportet remedia necessaria non negligere, quæ tria sunt; oratio, ieiunium, & periculorum euitatio. Nam tentatio carnis vel oritur ex suggestione dæmonis, vt patet in Antonio, Hilarione, Benedicto, & similibus, qui in eremo, & perpetuis ieiuniis viuentes, tamen tentabantur, & tunc necessaria est oratio, quia dæmon fortior nobis est, nec possumus eum vincere nisi auxilio fortioris, qui est Deus. propter hoc dicitur Sap. 8. *Nemo potest esse continens nisi Deus det.* Vel oritur ex abundantia cibi & potus; nam cùm natura accepit quod sufficit ad nutritionem, reliquum conuertitur in materiam generationis, inde nascitur pruritus carnis; & contra hoc necessarium est ieiu-

nium, vt carnis terat superbiam, potus cibique parcitas. Vel denique oritur ex aspectu, & colloquio fœminarum; nam res visæ vel auditæ, si naturæ conueniant, imaginationem naturaliter mouent, & imaginatio appetitum. Hinc tot leges Conciliorum prohibentium Clericis fœminarum contubernium; de quo etiam vide Basilium cap. 3. monastic. constit.

Cùm igitur Lutherani hæc tria abiecerint, videlicet orationem Canonicarum horarum, ieiunia omnia, & etiam feria 6. carnibus vescantur, ac demum quisque domi suæ mulierem habere velit, quid mirum si continere non possint? Certè Lutherus ipse in singulis prandiis & cœnis, largissimè epulabatur, & vnum sextarium vini dulcis hauriebat, vt est in epistola quadam ad finem operis Ioannis Cochlæi de vita Lutheri.

Argumentum QVINTVM & vltimum; Cœlibatus iste Clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis, & Ecclesiam scandalis replet, ergo, &c.

RESPONDEO, falsum esse, quod cœlibatus ista pariat, sed abusus est cœlibatus, qui ista parit. Apostolus enim 1. Cor. 7. fructus cœlibatus esse dicit, cogitare quæ Dei sunt, sanctum esse corpore & spiritu, sine intermissione Domino assidere: Non igitur vsus, sed abusus cœlibatus prodigiosas libidines parit. Si autem propter abusus res bonæ tollendæ essent, cœlum, & terra etiam tollenda essent, quia eis quidam abutuntur, putantes esse Deos; necnon Decalogus tollendus esset, & omnia Sacramenta, quia etiã eis multi abutuntur. Ita respondet GREGORIVS Nazianzenus oratione in Basilium non procul à principio, illis qui execrantur Philosophiam naturalem, & scripta gẽtilium, propterea quod quidam eis abutuntur. Nec tamen admittimus tot esse concubinarios, & impuros inter Ecclesiasticos, quot hæretici dicunt, qui omnes alios ex se metientes, nullos putant esse castos; certè plurimi sunt qui quotidie celebrant, & de quibus nulla mala suspicio auditur.

PRÆTER hæc argumenta respondendum videtur etiam querimoniæ Philippi: *Olim*, inquit, *Canones suspendebant sacerdotes, qui vxores duxissent, ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus.*

RESPONDEO inprimis, hinc sequi Lutherum, & alios qui post sacerdotium vxores duxerunt, suspensos fuisse ab officio ex sententia veterum Canonum, & ideo cùm officio fungi voluerint, & tamen coniuges retinere, rebelles & contumaces fuisse aduersus Ecclesiam, ac proinde meritò ab arboribus suspendi potuisse. Dico præterea, Canones veteris Ecclesiæ, alios mitiores, alios seueriores fuisse; nam Concilium Neocæsariense can. 1. iubet Presbyterum ordine moueri, si vxorem ducat; at Concilium Toletanum II. canon. 1. iubet sacerdotem, qui vxorẽ duxit, vt sacrilegij reum ab Ecclesia haberi ex-

A trancum, & Toletanum VIII. canon. 6. iubet eiusmodi homines recludi in monasteriis, vt ibidem sub grauibus pœnitentiæ oneribus vsq; ad finem vitæ degant. ADDE vltimò, Presbyteros nunquam in Ecclesia tam seuerè puniri, quia vxores ducunt, vt Philippus dicit: sed quia post votum solenne ducunt, & proinde non vxores, sed concubinas sub coniugij nomine ducunt, & matrimonium simul ac sacerdotium polluunt, cui intemperantiæ cùm etiam hæresim addunt, ac dicunt, vota non esse seruanda; quid mirum si digni sunt, qui ab arboribus suspendantur?

Addamus HIERONYMI testimonium lib. 1.
B aduersus Iouinianum: *Certè confiteris*, inquit, *non posse esse Episcopum qui in Episcopatu filios faciat, alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.* Hæc ille. Porro adulterij pœnam Hieronymi tempore, & quidem ordinariam, fuisse vltimum supplicium, patet ex epist. 49. eiusdem Hieronymi, de muliere septies icta. & ex lib. 1. contra Iouinianum, vbi sic ait: *Quotidie mœchorum sanguis effunditur, & inter ipsas leges, secures, ac tribunalia flagrans libido dominatur.* Quare Hieronymi sentẽtia, Episcopi liberis operam dantes, non solùm suspendi possunt ab officio, sed etiã, vt adulteri, capite cædi. Sed iam ad Magdeburgenses veniamus.

C

CAPVT XXII.

Soluuntur argumenta Magdeburgensium.

MAGDEBVRGENSES Cent. 9. cap. 10. col. 540. 541. & 542. colligunt decem argumenta contra cœlibatum Clericorum ex vna epistola S. Vdalrici Episcopi Augustani ad Nicolaum Papam, quæ nuper excusa est Basileæ, & inserta in illo opere, quod inscribitur, Orthodoxologia sanctorum Patrum; sed ex iis argumẽtis nouem sunt eadem cum illis, quę iam soluimus, à Caluino & Melanchthone proposita, vnum solùm soluendum superest, quod sumitur ex quadam miserabili narratione. Scribit enim iste sanctus
D Vdalricus hanc historiam: *Beatus Gregorius Magnus Papa I. aliquando suo quodam decreto vxores sacerdotibus ademit. Deinde paulò pòst cùm idem Gregorius iussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum repererunt; quam cædem infantium cùm intelligeret S. Gregorius ex occultis fornicationibus vel adulteriis sacerdotum natam esse, continuò reuocauit decretum, & peccatum suum dignis pœnitentiæ fructibus purgauit.* Hanc narrationem, quia vehementer odiosam reddit legem de cœlibatu Clericorum, sæpe alibi inculcant iidem Magdeburgenses, vt Centuria 6. cap. 7. col. 388. & cap. 10. col. 686.

Respondeo PRIMO, si quid valet huius sancti Vdalrici auctoritas, ea magis premi Lutheranos, quàm nos. Nam in hac epistola fatetur,

Romanum Pontificem esse caput omnium, & ei ab omnibus deberi obedientiam. Item asserit, Pontificem debere cogere Presbyteros & Monachos, ne vllo modo vxorem ducant, & si duxerint post votum continentiæ, debere separari.

Dico Secundo, eam epistolam videri confictam; & confictam ab aliquo imperito defensore coniugij Ecclesiasticorum; nam inprimis tempora nullo modo cohærent; nam sanctus Vdalricus creatus est Episcopus anno Domini DCCCC.XXIIII. vt Hermannus Contractus, & Abbas Vrspergẽsis docent, vel anno DCCCC.III. vt dicitur scriptum esse in Chronico Augustanæ Ecclesiæ; Nicolaus autem Papa I. obiit anno DCCC.LXVII. vt Onuphrius annotauit in libro de Romanis Pontificibus: non ergo potuit scribere Episcopus Vdalricus ad Papam Nicolaum, qui iamdudum obierat.

Dicent, scripsit fortasse antequam fieret Episcopus. at in principio epistolæ se Episcopum vocat; præterea conueniunt auctores, S. Vdalricum LXXXIII. annos vixisse, L. in Episcopatu, & XXXIII. ante Episcopatum; ex quo sequitur eum natum esse anno Domini DCCC.LXX. vel DCCC.XCI. iuxta alios, ergo inter obitum Nicolai, & ortum Vdalrici sunt anni vt minimum tres; nam secundũ alios sunt XXIV. Nisi ergo scripserit ipse antequam nasceretur, vel ad Nicolaum post eius mortem, non potest esse epistola S. Vdalrici ad Nicolaum.

Dicent, non esse Nicolaum I. sed II. ad quẽ scribit S. Vdalricus, at id minus fieri potuit; nã obiit S. Vdalricus ferè circiter centum annis ante initium Pontificatus Nicolai II. obiit enim S. Vdalricus anno DCCCC.LIII. vel DCCCC.LXXIV. & Nicolaus II. creatus est Papa anno M.LIX.

Dicent fortasse, duos esse Vdalricos Episcopos Augustanos. Vnum enim ponunt Magdeburgenses Centuria *9.* cap. 10. col. 540. alterum Centur. 10. cap. 10. col. *602.* Sed priorem illum confinxerunt ipsi Centuriatores; non enim aliunde probant illum aliquando exstitisse quàm ex epistola ad Nicolaum. Munsterus enim lib. 3. de Germania Catalogum recensens Episcoporum Augustanorum, nullum Hudericum vel Vdalricum ponit ante S. Vdalricum, qui vixit post tempora Nicolai, vt suprà ostendimus. Quocirca Magdeburgenses illius prioris Hulderici à se conficti neque patriam, neque parentes indicant, neque auctorem vllum citãt, qui de eius Episcopatu testetur, vt in aliis facere solent.

Præterea, quod iste auctor dicit S. Gregorium ademisse vxores sacerdotibus, falsum est, & magis adhuc falsum quod resciderit huiusmodi decretum. Quod verò in piscina Gregorij sex millia capita sint inuenta, falsissimum. Nec enim vllum exstat vestigium harum rerum

A in omnibus B. Gregorij operibus, immò ipse lib. 1. epist. 42. meminit decreti sui prædecessoris, qui iusserat, Subdiaconos Siculos separari ab vxoribus, & viuere cœlibes, vt reliqui Subdiaconi in tota Ecclesia viuebãt, & ibidem temperat rigorẽ decreti; iubet enim permitti vxores Subdiaconis, qui eas duxerant ante ordinationem, sed non ordinari rursum alios nisi prius vouerent continentiam. Itaque nihil ipse noui statuit, sed solùm mitigauit rigorem sententiæ sui prædecessoris.

Præterea, si ex decreto Gregorij nata est illa cædes sex millium infantium, certè in Sicilia nata est, ad quam solùm pertinet Gregorij de-

B cretum. Quomodo autem verisimile est paucissimos Subdiaconos Siciliæ breuissimo tempore sex millia infantium genuisse? & quomodo illa sex millia capita ex Sicilia in Romanam piscinam Gregorij saltauerunt? quomodo autem intellectum est illa esse capita filiorum Clericorum, non Laicorum? deniq; cur de historia tam admiranda nihil scripsit Ioann. Diaconus, Beda, Sigebertus, Ado, Freculphus, aliique tam multi? Itaque non immeritò suspicatur Staphilus hanc epistolam confictam sub nomine S. Vdalrici, in responsione ad fictas dissensiones, quas inter Catholicos esse falsò criminatur Illyricus, qui etiam addit Augustæ inter opera S. Vdalrici, nullam syllabam de hac re exstare.

C De tota hac disputatione, vide Michaëlem Medinam in libris quinque de continentia hominum sacrorum, Claudium Espenceum in libris eiusdem argumenti, Iodocum Clichtouæum in libro de cœlibatu Sacerdotum, Hosium in Dialogo de hac re, Aialam de traditionibus parte tertia, Didacum Payuam libro vltimo, Ioannem Cochlæum de votis contra Caluinum, Alphonsum à Castro lib. 13. de hæresibus, verbo Sacerdotium, hæresi 4. Albertum Pighium controuersia 15. Vide etiam solutiones aliorum argumentorum, quæ huc etiam referri potuissent, infrà lib. 2. de Monachis, capite *29.* & sequentibus.

D

CAPVT XXIII.

De Digamia.

Postrema restat quæstio, num Apostolica lege prohibitum sit, ne qui post primæ vxoris obitum alteram duxit, ad sacros ordines admittatur. Tota autem controuersia de verbis illis beati Pauli est: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum.* Et rursum: *Diaconi sint vnius vxoris viri,* 1. Timoth. 3. & Tit. 1. Tres autem eius loci expositiones præcipuè reperiuntur.

Prima Lutheri est in libro de captiuitate Babylonica, capite de ordinis Sacramento, & fusiùs in propositionibus de digamia Episcoporum, vbi docet, B. Paulum illis verbis solùm

prohibuisse scortationem, & adulteria, & sensus sit: *Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum*, id est, oportet Episcopum sola vxore legitima, siue vna, siue pluribus esse contentum, non indulgere scortationibus; ita vt vocabulum viri, non significet maritum, sed aliquid commune ad maritum, & adulterum; & addit, non modò non esse prohibitam à Paulo pluralitatem vxorum successiuè, sed neque simul, nisi fortè apud Gentiles propter scandalum; nam apud Iudæos, vbi erat consuetudo plures vxores ducendi, non existimat Lutherus interdictum fuisse Christianis Episcopis multas simul vxores habere.

ALTERA sententia est aliorum, qui existimant à Paulo prohiberi multitudinem plurium vxorum simul, non tamen successiuè. Ita docent Mageburgenses, etsi alioqui rigidi Lutherani esse soleant, Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 451. & 452. & Caluinus in cap. 3. prioris ad Timoth. & in caput 1. epistolæ ad Titum.

TERTIA sententia Catholicæ Ecclesiæ est, quæ semper verba illa B. Pauli ita intelligenda esse docuit, vt prohibitum sit sacris ordinibus initiare eos, qui quouis modo bigami fuerint. quam sententiam probare possumus tribus argumentis.

PRIMO ex cap. 5. prioris ad Timotheum, vbi de viduis legimus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor.* Ex hoc enim loco refellitur inprimis Lutheri sententia; nam eadem phrasi dicitur, vnius viri vxor, & vnius vxoris vir: certum autem est illud: *Vnius viri vxor*, non posse significare, vt vidua non fuerit adultera, vel scortatrix; nam scortum non dicitur vxor, si ad adulterum aut scortatorem referatur, sed adultera, vel meretrix. DEINDE continentia ab adulterio & scortatione, nō solùm requiritur in muliere quo tempore vir eius viuit, sed etiam postea dum in viduitate degit, & tamen Paulus non loquitur hoc loco nisi de tempore quo vir eius viduę viuebat; non enim dicitur vxor vnius viri fuisse, nisi quando virum habebat. igitur illis verbis: *Quæ fuerit vnius viri vxor*, non potest significari vt eligatur vidua quæ non fuerit scortatrix, aut adultera, sed quæ vnum solum maritum habuerit.

Ex eodem loco refellitur etiam sententia Centuriatorum, Caluini, Pomerani, & aliorum, qui volunt Paulum prohibuisse, ne habeat Episcopus vel Diaconus duas simul vxores. Nam (vt diximus) eadem phrasi & in eadem epistola, & ab eodem Apostolo iubetur esse Episcopus vnius vxoris vir, & vidua vnius viri vxor; at nulla ratio permittit, vt Paulus iubere voluerit, ne vidua eligatur, quæ fuerit vxor multorum virorum simul. id enim frustrà Paulus iussisset, cùm nusquam & nunquam fuerit eiusmodi vsus, vt vna mulier esset plurium virorum vxor. Habuerunt quondam Iudæi multas vxores, vt etiam nunc habent Turcæ, at nunquam

A est auditum, vt vna mulier plures maritos habuerit. Nam vt ait S. Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. Cur vnus vir haberet plures vxores, ratio erat, vt plures filij nascerentur; at cur vna mulier sit vxor plurium virorum, nulla esse potest ratio; non enim pariet mulier nisi semel in anno, siue habeat vnum, siue centum viros, immò meretrices nullos pariunt ordinariè.

ALTERA ratio ducitur ex tempore, quo hæc Paulus scripsit; nam eo tempore non erat consuetudo, neque apud Iudæos, neque apud Gentiles, & multò minus apud Christianos, vt vnus vir duas simul vxores haberet; proinde quod non fiebat, non erat cur tam seriò prohi-

B beretur. & quidem quod ad Gentiles attinet, satis patet ex eo quod in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, semper infamis & prohibita fuit polygamia plurium vxorum simul. Vide ff. de his qui notantur infamia lege primâ. Item, Codice de incœstis nuptiis, L. neminem, & ad L. Iuliam, de adulteriis, L. eum qui; tametsi enim leges istæ paulò posteriores sunt Apostolicis temporibus, tamē indicant prohibitionem polygamiæ, multò esse antiquiorem.

Primus, qui publica lege concessit polygamiam plurium vxorum simul, fuit Valentinianus Senior, vt Socrates refert lib. 4. cap. 26. sed

C non diu ea lex durauit, cùm constaret, Imperatorem nō alia de caussa eam legem tulisse, quàm vt tegeret intemperantiam suam.

Quod verò attinet ad Christianos, necnon etiam Iudæos, ex Testamento nouo facilè colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, vt quis duas vxores haberet; semper enim de coniuge in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti noui. Matth. 5. *Qui dimiserit vxorem suam.* Cap. 19. *Si licet homini dimittere vxorem suam.* Et ibidem: *Omnis, qui reliquerit domum, vel agros, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, &c.* Lucæ 14. *Qui non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, &c.* 1. Cor. 7. *Vnusquisque suam vxorem habeat.* Item: *Alligatus es vxori, noli quærere solutionem; solutus es ab vxore, noli*

D *quærere vxorem.* Ad Ephes. 5. *Vnusquisque vxorem suam, sicut seipsum diligat.* Quin etiam Lucæ 1. legimus, Zachariam vxore sterili vsque ad senectutem permanente, non tamen superduxisse alteram, quod haud dubiè fecisset, si eo tempore id fieri licuisset. Scribit quidem Iosephus libro 17. antiquitat. cap. 2. Herodi Regi nouem vxores fuisse: At priuati homines etiam apud Iudæos iamdudum desierant plures vxores accipere.

TERTIA ratio est auctoritas Patrum, qui semper hunc locum de monogamia ita intellexerunt, vt non liceat eum Episcopum vel Diaconum creari, qui duas vxores, etiam diuersis temporibus, habuerit. TERTVLLIANVS lib. 1. ad vxorem: *Quantum fidei detrahant, quantum ob-*

strepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, cùm digamos non sinit præsidere, cum viduam allegi in ordinationem, nisi vniuiram non concedit. Neque dubium est, quin per digamos intelligat eos, qui duas vxores habuerunt, non simul, sed vnam post alteram; nam de hac digamia in toto libro loquitur; hortatur enim vxorem suam, vt se mortuo non ineat secundas nuptias. Similia habet in lib. de monogamia, & in libro de exhortatione castitatis. NEQVE his repugnat, quod idem Tertullianus in libro de monogamia Catholicis obiicit, digamiam Sacerdotum: *Quot,* inquit, *ex digamia præsident apud vos?* Nam vel aliqui digami ex dispensatione præsidebant: vel certè aliqui, qui alteram habuerant ante Baptismum, qui multorum opinione non habebantur digami, etsi apud alios, in quibus Tertullianus erat, digami censerentur: vel tandem vitio & abusu id fiebat; nec enim defendimus, nunquam esse factum id quod fieri non debere dicimus.

EPIPHANIVS hæref. 59. Catharorum: *Quæ ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum; ea æqualiter ferri ad omnes putauerunt, cùm audierint, quod oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, continentem, similiter & Diaconum, & Presbyterum; reuera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptiis, mortua ipsorum vxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem, & hæc certò sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat.* Hæc ille. Vbi apertissimè loquitur de digamia plurium vxorum successiua, cùm eos digamos appellet, qui mortua vxore, aliam ducunt, & cùm Catharos reprehendat, qui ex hoc loco Pauli etiam Laicis interdicebant secundas nuptias.

AMBROSIVS lib. 10. epist. 82. ad Ecclesiam Vercellens. tractans hunc locum Pauli; Vnius vxoris vir: *Qui,* inquit, *coniugium iterauerit, culpam non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur Sacerdotis.* Hæc ille. Vbi apertissimè reiicit Lutheri atque Caluini sentētiam, qui volunt ab Apostolo prohiberi vel duas simul vxores, vel adulteria; hæc enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, & non solùm prærogatiua exuuntur Sacerdotis. Similia habet Ambrosius lib. 1. de officiis, cap. vltimo, & lib. de digntiate sacerdotali, cap. 4.

HIERONYMVS in commentario primi capitis epistolæ ad Titum, per vnius vxoris virum monogamum intelligit. Quòd autem monogami nomine intelligat eum, qui nec simul, nec successiuè plures habuerit, perspicuum est ex illis verbis: *Apostolus,* inquit, *de Episcopis & Presbyteris hæc præcipiens, vtique in ceteris relaxauit, non quòd hortetur ad secunda matrimonia, sed quòd necessitati carnis indulgeat.* Hæc ille. At certè non indulget Apostolus Laicis vt fornicentur, aut duas simul vxores ducant, sed solùm, vt vxore defuncta, iterum ineant matrimonium; igitur hoc ipsum Sacerdo- A tibus prohibet, ne plures etiam successiuè vxores habeant.

S. AVGVSTINVS lib. de bono coniugali, capite 18. tractans hunc locum; Vnius vxoris vir: *Non absurdè,* inquit, *visum est, eum qui excessit vxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quandam Sacramenti amisisse, non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam.* Hæc ille. Vbi cùm dicit, numerum singularem vxorum excedere, impedimentum esse ordinationis, nec tamen esse peccatum, apertè indicat, se loqui de multitudine vxorum non vno tempore, sed diuerso. Nam eodem tempore plures vxores habere, Christiano nullo modo licet, ex Augustini sententia: sic enim B loquitur idem Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 47. *Quid,* inquit, *tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis vxoribus, obiicitur sancto viro Iacob? si naturam consulas, nō lasciuiendi, sed gignendi caussa illis mulieribus vtebatur; si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur; si præceptum, nulla lege prohibebatur; nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia, & moribus, & legibus non licet?* Idem quoque habet in libro de bono coniugali, cap. 7. & lib. 3. de doctrina Christiana, capite duodecimo.

Sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 2. in epist. ad Titum: *Castigat,* inquit, *hoc ipso etiam impudicos, dum non eos permittit post secundas nuptias ad* C *Ecclesiæ regimen, dignitatemq́; Pastoris assumi; nam qui defunctæ vxori beneuolentiam nullam seruasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præceptor esse optimus poterit? Nostis enim profectò omnes, quòd etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet; nullam ergo occasionem præbere subiectis præsulem vult.* Hæc ille. Vbi clarissimè significat, vnius vxoris virum à beato Paulo dici eum, qui post obitum primæ vxoris, secundam non duxit, quomodo exponunt etiam ceteri, tum Græci, vt Theophylactus & Oecumenius, tum Latini, Sedulius, Anselmus, Primasius, Haymo, sanctus Thomas, & ceteri in commentariis huius loci. IDEM etiam disertis verbis docent veteres summi, sanctissimiq́; Pontifices; Syricius in epist. 1. D ad Hemericum, cap. 11. Leo I. in epist. 85. aliàs 88. ad Episcopos Africæ, cap. 1. Gelasius I. in ep. 1. ad Episcopos Lucaniȩ, Brutij, & Siciliæ, cap. 5. Hilarius in Concilio Romano; & Innocentius in epist. 22. Vnus est Theodoretus, quantū legere potui, ex omni numero veterum, qui per vnius vxoris virum intellexerit eum, qui duas aut plures simul vxores non habet; ita enim exponit in commentario cap. 3. prioris epistolæ ad Timotheum; sed non est tanta eius auctoritas, vt tot sanctis Pontificibus, & omnibus aliis Patribus anteponi debeat.

His accedit QVARTO & vltimò totius Ecclesiæ consuetudo. Nam, vt Innocentius scribit in epist. 22. c. 1. in toto Oriente & Occidente hoc seruabatur, ꝙ etiam nūc seruari videmus, vt

bigami non ordinentur. Neque solùm vbique, sed etiam semper hoc seruatum esse, planum esse potest ex Leone epistol. 88. ad Afros, vbi dicit, semper hoc esse seruatum; necnon ex eo, quod huius rei mentio fit in Canonibus Apostolorum, can. 17. & 18. & in antiquissimis Conciliis, vt Neocæsariensi, can. 8. & in Nicæno I. teste Ambrosio in epistol. 82. Deinceps etiam semper esse seruatum, patet ex decreto Gratiani, distinct. 26. & ex decretalium volumine, tit. de digamis, vbi multa ponuntur testimonia Pontificum, & Patrum diuersarum ætatum; quod autem semper & vbique seruatum est, sine dubitatione vlla ab Apostolica traditione descendit.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

SED IAM ad argumenta LVTHERI respondeamus. PRIMA OBIECTIO; Apostolus iubet, Episcopum eligi irreprehensibilem, siue, vt ad Titum loquitur, sine crimine, quod est Græcè ἀνέγκλητος. Is autem est eiusmodi, qui non potest palàm argui alicuius criminis. Explicat verò statim Apostolus, quæ sint crimina, quibus carere debet Episcopus, & ait: *Vnius vxoris vir, filios habens fideles.* igitur vnius vxoris vir, non significat monogamiam, quæ opponitur poligamiæ plurium vxorum successiuè, quæ nunquam fuit crimen, sed eam, quæ opponitur fornicationi & adulterio, quæ vera sunt crimina.

RESPONDEO, potest hoc loco nomine criminis non solùm peccatum intelligi, sed quidquid ab hominibus reprehendi solet; neque enim sola peccata reprehenduntur, sed etiam ea, quæ signum præbent incontinentiæ, aut alterius vitij: talem autem esse quamlibet bigamiam certissimum est. Nam idcircò in Concilio Neocæsariensi, can. 7. prohibentur Sacerdotes interesse nuptiis digamorum, & etiam apud Gentiles bigami Pontifices esse nō poterant, vt Tertullianus refert, lib. 1. ad vxorem, & Seruius in illud 4. Æneidos:

Huic vni forsan potui succumbere culpæ.

Culpæ, inquit, *propter antiquum ritum, quo repellebantur à sacerdotio bis nuptæ.*

Apostolus igitur vult, Episcopum nullius rei, quæ malam speciem præ se ferat, apud homines posse notari, & ideò monogamum esse iubet. Ita hunc locum Chrysostomus exponit; possumus tamen nomine criminis intelligere etiam peccatum graue ac læthale, vt vult S. Augustinus tract. 41. in Ioannem, & lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 14. sed si ita accipiamus nomen criminis, non debemus exponere verba sequentia beati Pauli, quasi iis explicetur quid sit, esse irreprehensibilem, siue sine crimine; sed ita, vt eis declaretur, Episcopum non solùm sine crimine esse debere, sed etiam multis præclaris dotibus ornatum, vt monogamia, sobrietate, doctrina, &c.

SECVNDA OBIECTIO; Si Episcopus monogamus esse deberet, aut ratio huius rei esset moralis, videlicet ob maiorem continentiam, aut certè spiritualis siue mystica, videlicet ob significationem cōiugij vnius Christi cum vna Ecclesia; at neutrū dici potest. Nam si ratio esset moralis, multò magis requireretur in Episcopo ne esset adulter, aut concubinarius, quàm ne esset bigamus, & tamen videmus adulteros, & cōcubinarios non repelli à sacerdotio, digamos autē repelli; si verò ratio sit mystica, multa sequuntur absurda. Nā inprimis ceteræ dotes Episcoporū, quæ à Paulo numerantur, omnes sunt morales, vt sobrietas, hospitalitas, doctrina, & ceteræ. Cur non etiā ista erit moralis; vnius vxoris vir?

SECVNDO, si ideò Episcopus debet esse monogamus, quia eius coniugium significat matrimonium Christi cum Ecclesia, igitur etiam Laici debebunt esse monogami, quia eorum quoq; coniugium significat Christi coniugium.

TERTIO, si illa est ratio, igitur debebit Episcopus ducere virginem, & eam semper virginem conseruare; ita enim Christus fecit.

QVARTO, debebit Episcopus priorem vxorem repudiare, & posteriori adhærere. Nam Christus, Synagoga repudiata, adhæsit Ecclesię. quocirca Episcopus, vt Christum imitetur, non monogamus, sed bigamus erit.

QVINTO, debebit idem Episcopus necessariò vxorem habere, eaque ne ad punctum quidem temporis carere; Christus enim Ecclesia sponsa sua nunquam caret.

RESPONDEO, rationem, cur Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debeant esse monogami, partim esse moralem, partim mysticam; tametsi enim multæ rationes reddi solent à Patribus, tamen omnes reuocantur ad duas illas in argumento aduersarij notatas. VNA igitur caussa est moralis, videlicet minor suspicio incontinentiæ, siue perfectior continentia. Hanc reddit Tertullianus locis citatis, & Chrysostomus in cōmentario locorum beati Pauli; atque ad hanc reuocatur caussa, quam reddit Epiphanius hæresi 59. vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum ob excellentiam sacerdotij. Ad eandem reuocari potest ea, quam reddit Ambrosius, lib. 1. de officiis, cap. vlt. vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum, vt liberiùs hortari possit homines ad continentiam.

ALTERA caussa est mystica, videlicet perfecta significatio coniugij Christi cum Ecclesia; qui enim secūdam vxorem duxit, significat quidem coniugio suo Christi coniugium, sed non ita perfectè, vt is, qui vnam solam habuit; non enim significat, Christum ita esse vnum vnius Ecclesiæ sponsum, vt nunquam habuerit aliam.

Dices, peccat igitur, qui secundam vxorem ducit; nam falsum significat, Christum videlicet plurium esse sponsum Ecclesiarum. Respondeo, id non sequi; Nam secundæ nuptiæ nō sunt institutæ ad significandum, Christum bis maritum esse, ideoque id non significant; quanquam nec significant, eum esse ita vnum vnius, vt non habuerit aliam, sed simpliciter significant ipsam coniunctionem vnius cum vna præsenti, quidquid fuerit de præterito. Itaque nuptiæ digamorum nihil falsi significant, sed carent quadam perfectione significationis, quam habent nuptiæ monogamorum. Atque hanc caussam reddunt sanctus Augustinus libro de bono coniugali, cap. 18. & sanctus Leo in epist. 88. ad Afros, & huc etiam pertinet ratio illa Epiphanij de excellentia sacerdotij.

Vt igitur respondeamus ad singulas partes obiectionis; Si ratio, inquiunt, moralis est, igitur maiori ratione prohibentur adulteria & cōcubinatus, quàm digamia.

Respondeo, prohiberi quidem etiam ista, non enim voluit adulteros, aut concubinarios Episcopos eligi, qui iussit eligi homines sine crimine, irreprehensibiles, sobrios, castos, &c. sed tamen negamus magis ista prohiberi, quàm digamiam in Episcopo deligēdo. Nam ista prohibentur vna solùm ratione, & ea non primaria: digamia verò duabus rationibus prohibetur. quod autem primaria ratio non sit illa moralis, ob signum incontinentiæ, sed altera mystica ob significationem, patet ex eo, quòd digami censentur etiam illi, qui vnam vxorem habuerunt. sed viduam, vel alio modo corruptam, vt cōstat ex citatis locis canonum Apostolorum, Concilij Neocæsariensis, Innocentij, Leonis, & aliorū, ac præterea etiamsi longè turpior sit concubinatus, quàm digamia, tamen digamia ex natura sua signum est incōtinentię magis diuturnæ, firmiusque inhærentis.

Ad Primum alterius partis respōdeo, rectè monogamiam numerari cum ceteris moralibus dotibus, tum quia etiā ipsa est moralis dos, tum etiam quia nihil incommodi habet, numerare dotem mysticam cum moralibus, cùm omnes Episcopo necessariæ sint.

Ad Secundum, negamus id sequi, vt etiam Laici debeant esse monogami. Non enī necesse est, vt Laici ea perfectione sint præditi, qua prędit esse debent Episcopi; quare satis est, si matrimonium Laicorum significet coniugiū Christi cum Ecclesia, licet non significet illud, vt est vnius cum vna, vt suprà diximus.

Ad Tertium, negamus etiam sequi, vt Episcopus debeat vxorem semper virginem seruasse. Nam Christi sponsa Ecclesia duo priuilegia habet; nam & virgo est, iuxta illud 2. Corinth. 11. *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo*; & simul fœcundissima est, & plurimos quotidie filios parit per lauacrum regenerationis. Duo

A autem ista priuilegia simul, nullū cōiugium humanum repræsentare potest, illo excepto, quod fuit inter B. Virginem & S. Iosephum. Idcircò satis est, si Episcopi coniugium, alterum eorum significet, nimirum aut fœcunditatem Ecclesiæ, si filios ex vxore habuerit, aut virginitatem, si fortè vxorem virginem conseruauit, vt aliqui sancti viri fecerunt.

Ad Quartum, negamus, Christum repudiasse vnquam spōsam suam, vt acciperet aliam. Nam Christus, vt homo, non accepit vnquam, nisi vnam sponsam, id est, Ecclesiam Christianam, quam ipse ex latere suo perfosso sibi formauit, vt quondam Adam, vnam Euam ex latere suo eductam, vxorē accepit. Idem verò Christus, vt Deus, ab initio mundi Ecclesiam sibi cōiunxit in matrimonium, neque vnquam eam dimisit. Etsi enim videtur Christus repudiasse Synagogā, quia sunt hoc tempore Iudæi sine Deo, & quia beatus Paulus ad Galatas quarto, exponit de Testamento vetere illud Genes. 21. *Eiice ancillam & filium eius*. Tamē reuera Ecclesiam Testamenti veteris Christus nō repudiauit, sed renouauit, & pulchram reddidit, & ex ancilla liberam fecit, & hoc modo eiecit ancillā, id est, statum illum seruilem. quomodo si aliquis ancillam vxorem acciperet, ac post aliquantum temporis eam liberaret. Quare B. Paulus ad Romanos 11. *Nunquid*, inquit, *Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israëlita sum; non repulit Deus plebem suam, quam præsciuit, &c.* Itaq; solùm pars quædam obstinatorum Iudæorum recessit ab vnitate veræ Synagogæ: reliqui manserunt, & per eos continuatum est coniugium Christi cum Ecclesia.

Ad Quintum, negamus, Episcopum semper ac necessariò vxorem habere debere; immò melius facturum dicimus, si nunquam vxorem duxerit. Nam cùm Christus & virgo & maritus sit, si Episcopus vxorem non habeat, Christum virginem repręsentabit, si vxorem habeat, Christi coniugium significabit. Itaq; monogamia in Episcopo requiritur, si coniugatus fuerit, non absolutè.

Tertia Obiectio, quòd Paulus ait, 1. Timoth. 3. Episcopum esse oportere vnius vxoris virum; simile est ei, quod idem ait, 1. Corinth. 7. *Vnusquisq; vxorem suam habeat*. at in his posterioribus verbis non prohibentur secūdæ nuptiæ, sed adulteria, & scortationes.

Respondeo, probādam esse Luthero propositionem argumenti; non enim sunt omninò similes duæ illæ sententiæ. Nam in priori determinatur numerus coniugij, cùm vnius vxoris mentio fit; in posteriore non determinatur; habebit enim verè vnusquisq; suam vxorem, si legitimam coniugem habeat, etiamsi fortè non sit prima, sed secunda.

Sed instat Lutherus, & probat sententias illas esse similes. Nam 1. Timoth. 3. Paulus ait:

Diaconi sint vnius vxoris viri, vbi illud; *Vnius*, non potest determinare numerum, alioqui sensus esset, vt multi Diaconi vnam vxorem communem haberent. Ponitur igitur illa vox, *Vnius*, pro, Solius, vt sensus sit, Diaconi solius vxoris suæ viri sint, non mulierum ceterarum. AT indigna est obiectio, cui respondeatur. Quis enim non intelligit illud: *Diaconi sint vnius vxoris viri*; diuisè accipi debere, non coniunctè? Iste igitur sensus est; Diaconi, id est, quilibet Diaconus sit vnius vxoris vir.

QVARTA OBIECTIO. Apostolus Paulus 1. Corinth. 7. se in numero viduorum ponit, & tamen 1. ad Corinth. 9. ait: *An non habemus potestatem sororem vxorem circumducendi, sicut Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Poterat igitur Paulus, licet viduus esset, vxorem ducere; quomodo enim potuisset sororem vxorem circumducere, si nō potuisset eam prius ducere?

RESPONDEO, hoc argumentum multis modis peccare. Primùm enim B. Paulus nō se inter viduos numerat, sed inter eos, qui vxore carebant, siue eam nunquam accepissent, siue iam amisissent: *Innuptis*, inquit, *& viduis dico, quia bonum est, si sic permanserint, sicut & ego.* Deinde, non dicit idem Apostolus, habere se potestatem sororem vxorem circumducendi, sed sororem mulierem, vt interpretes omnes tradunt. de qua superiore quæstione disputauimus.

OBIECTIO QVINTA. Poterat Paulus, si voluisset, apertè dicere, Episcopū debere esse monogamum, ergo cùm non dixerit, Episcopum debere esse monogamum, sed vnius vxoris virū, cogere voluit Lectores, vt intelligerent verbá sua, non de singularitate nuptiarum, quod sonat nomen monogamiæ, sed de singularitate mulieris, quod significat illud: *Vnius vxoris vir.* Non igitur interdicit Episcopo B. Paulus secundas nuptias, sed aliarum mulierum commercium, præter commercium legitimæ vxoris.

RESPONDEO, si ita cauillari liceat, nūquam finiendas quæstiones; dixit Apostolus, quod intelligeretur; non debuit omnes loquendi formas excutere. Adde vocem, *Monogamus*, apud Græcos non esse in vsu, sed à Latinis primùm vsurpari cœptam, etsi ex Græcis vocibus compositā. Proinde nō esse mirum, si Paulus, qui Græcè scripsit, ea non fuerit vsus. Adde etiam, hanc ipsam vocem, licet propriè ab vnis nuptiis deductam, tamen vsitatè etiam accipi pro eo, qui habet vnam vxorem, siue ea prima fuerit, siue secunda; ex quo sequitur, vt idem omninò sit Monogamus, quod vnius vxoris vir.

SEXTA OBIECTIO. Ambrosius libro de dignitate sacerdotali, cap. 4. illa verba: *Vnius vxoris vir*, exposuit de coniugio spiritali Episcopi cum Ecclesia, atque ait, Apostolum id iubere, vt Episcopus vnam Ecclesiam regat, non multas. Non igitur, si Ambrosio credimus, interdicitur Sacerdotibus digamia.

A Hieronymus quoq; in epistola ad Oceanum, defendit acerrimè Carterium Hispanum Episcopum, qui duas vxores habuerat, & ad legem Apostoli, in quam peccasse Episcopus ille accusabatur; respondet, posse illud: *Vnius vxoris vir*, multis modis intelligi. Nam primùm hic potest esse sensus; Sit Episcopus vnius vxoris vir, id est, vnam habeat vno tempore, & licet ea mortua alteram ducat, nunquam tamen simul habeat duas. Deinde etiam, nomine vxoris accipi potest Ecclesia, vt ille sit vnius vxoris vir, qui vni præpositus Ecclesiæ est. Et rursus, nomine vxoris mulier potest accipi, vt idem sit vnius vxoris vir, quod vnius mulieris vir, vt non tam secundæ

B nuptiæ, quàm multarum simul mulierum commercium prohibeatur.

Addere possumus testimonium S. Augustini libro de bono coniugali, cap. 18. vbi opponit Sacerdotem Testamenti veteris, qui multas vxores habere poterat, Sacerdoti Testamenti noui, qui vnam solùm habere potest. At ille multas simul habere poterat, igitur iste plures vno tempore habere prohibetur, non autem vnam post alteram.

Ad AMBROSII testimonium facile erit respondere, siquidem ipse in illo ipso loco, qui nobis obiicitur, scribit, ad literam prohiberi digamiam vxorum Sacerdotibus. Mysticè autē posse etiam exponi de digamia Ecclesiarum; quo-

C circa idem Ambrosius in epist. 82. & lib. 1. de officiis, cap. vlt. & in commentariis in Paulum, nō meminit huius mysticæ expositionis, sed exponit simpliciter de vera Monogamia.

Ad HIERONYMI verò, vt respōdeamus, obseruandum est, controuersiam fuisse inter veteres Patres; An qui vnam vxorē habuit ante Baptismum; eaque mortua, alteram duxit post Baptismum, bigamus cēsendus esset, nec ne? Nam S. Hieronymus in epistola ad Oceanum contendit, eiusmodi hominem non esse bigamum, propterea quod per Baptismū sit factus nouus homo ex veteri, & nihil ei nocere posit eorum, quæ fecit ante Baptismum. Et sanè huic sententiæ multum fauet can. 17. Apostolorum, qui

D disertè prohibet Episcopum fieri, qui post Baptismum bis nuptias celebrauit.

Contrà verò, Ambrosius, Innocentius, & Augustinus locis citatis contendunt, omninò habendum bigamum, qui duas vxores habuit, siue ante Baptismum, siue post Baptismum. Nam Baptisma diluit peccata, non soluit coniugia; & renouat hominem, quantum ad vetustatem vitiorum, nō quantum ad ea, quæ rectè se habent. Atq; hæc sententia tandem præualuit, & ab vniuersa Ecclesia recepta est. Neq; obstat canon Apostolicus; fortasse enim eo tempore propter hominum paucitatē dispensabant Apostoli cum illis, qui ante Baptismum vxorem vnam, vel plures habuerant, modò nō habuissent plures post Baptismum. Neque enim est hoc præceptum

Apostoli

Apostoli omninò indispensabile. Hieronymus igitur non defendit Episcopum polygamum, nec docet, à beato Paulo permissam polygamiam Sacerdotibus, sed solùm contendit, eum, qui vnam tantùm vxorem habuit, post Baptismum non esse polygamum, licet habuerit alteram ante Baptismum.

Et quamuis idem HIERONYMVS tres illas expositiones loci Paulini adducat, quæ in obiectione præpositæ sunt, non tamen eas approbat, vt veras & germanas. Nam PRIMAM illam de polygamia plurium vxorum simul, dicit se adducere, vt malo cuneo malũ nodum scindat. ALTERAM de polygamia Ecclesiarum, dicit esse coactam, & duram expositionem: *Quidam*, inquit, *coactè interpretantur vxores pro Ecclesiis, viros pro Episcopis.* Denique TERTIAM illam de viro vnius mulieris, & simul duas superiores, reiicit apertissimè, cùm sic ait: *Hæc vniuersa proferimus, non quo veræ & simplici intelligentiæ resistamus, sed vt doceamus te Scripturas sanctas sic intelligere, vt scriptæ sunt, nec euacuare Baptismum Saluatoris, & totum patibuli Sacramẽtum irritum facere.* Hæc ille. Vbi tres illas expositiones vni simplici & veræ opponit; quam autem vocet simplicem & veram, intelligi potest ex commentario eius ad caput primum epistolę ad Titum, vbi simpliciter exponit, vnius vxoris virum esse eum, qui post obitum primæ vxoris, secundam non duxit.

Ad locum AVGVSTINI respondeo, antithesim sacerdotum Testamenti veteris, & noui, in eo solùm positam esse, quòd illi habuerunt plures vxores, isti vnam; non autem in eo, quòd illi habuerunt plures simul, isti non plures simul, id quod ex duobus colligi potest; nam Augustinus dicit, ideò Sacerdotes noui Testamenti nõ posse habere plures vxores, quia significant Christi coniugium cum vna Ecclesia; at Ecclesia vna est omninò, non vna post alteram. Deinde idem Augustinus ibidem dicit, non esse peccatum, habere nunc duas vxores, sed tamen esse impedimentum ordinationis. At habere duas simul tempore noui Testamenti, peccatum esse, idem Augustinus docet libro de bono coniugali, cap. 7. Igitur cùm dicit, Sacerdotem Testamenti noui non posse habere, nisi vnam vxorem, intelligit, nec simul, nec successiuè.

SEPTIMA OBIECTIO nostra est, vt res melius intelligatur, si bigamia prohibita esset Sacerdotibus ob defectum significationis, certè bigamus esset, qui plures vxores legitimas habuisset, licet cum vna tantùm matrimonium cõsummasset; nam matrimonium integrum est & perfectum etiam sine copula coniugali. At contrarium definit ius canonicum, cap. Debitum, de bigamis.

Ad hæc, illa sola bigamia prohibita esset, quæ ex duobus veris matrimoniis constaret, at non ita est; nam cap. Nuper, de bigamis, censentur bigami etiam illi, qui vnam vxorẽ legitimè du-

A xerunt, & alteram non legitimè, cùm tamen posterius non fuerit verum matrimonium: immò etiam qui post votum solẽne vnam vxorem ducunt, bigami censentur, & illi quoque, qui fornicariam ducunt, licet vnam; vbi nullo modo fingere licet duo matrimonia, nisi quis fornicationem matrimonium appellet. & confirmatur; Nam si vir fornicarius ducat vxorem virginem, non est bigamus; si verò vir castus ducat fornicariam, bigamus est: Non igitur fundamentum bigamiæ est defectus significationis; nam in hoc paria sunt illa coniugia, in quibus aut vir, aut mulier fornicationem admisit.

RESPONDEO, tres sunt species bigamiæ, vt B interpretes iuris Canonici rectè docent in titulum de digamis. PRIMA species est digamia vera & propria, ea videlicet, quæ ex duobus veris matrimoniis oritur. Contingit autẽ tribus modis hæc digamia. PRIMO, ex parte viri tantùm, cùm vir habuit duas veras vxores. SECVNDO, ex parte vxoris tantùm, cùm vxor habuit duos veros maritos. TERTIO, ex parte vtriusque, cùm viduus viduam ducit; & de hac specie nulla dubitatio est. Constat enim, semper in ea defectum significationis adesse, cùm aut vir non sit vnus vnius, aut vxor non sit vna vnius.

SECVNDA species est digamia interpretatiua, id est, quæ verè ex natura rei non est digamia, sed iuris interpretatione habetur ac repu-C tatur digamia. Contingit autem hæc digamia quotiescunque aliquis ducit secundam vxorem, aut vxor secundum virum de facto, non de iure, siue primum coniugium de iure, siue tantùm de facto fuerit, vt patet ex titulo de digamis; licet enim hic non sit verè defectus significationis, tamen Ecclesia extendit pœnam bigamorum etiam ad istos. & fortè sanctus Paulus, cùm ait: *Episcopi sint vnius vxoris viri*, intelligi voluit id de iure, vel de facto, ita vt interdixerit, ne quis ordinetur, qui fuerit plurium vxorum vir, siue de iure, siue de facto.

TERTIA species est digamia metaphorica, id est, quæ consurgit ex duplici coniugio, quorum alterum nõ verum, sed metaphoricum fue-D rit; sic enim Ancyranum Concilium, can. 19. inter digamos haberi iubet eos, qui post votum cõtinentiæ ad matrimonium transierunt. siquidem votum continentiæ genus est matrimonij animæ cum Deo, licet metaphoricum. Porrò isti prohibentur ordinari, non quòd verè bigami sint, sed quia Ecclesia pœnam bigamorum ad eos extendere voluit.

Ex his ad PRIMVM respondeo, bigamiam nõ oriri, nisi ex matrimonio consummato. Nam, vt rectè dicit Innocentius Papa, cap. Debitum, de digamis, Matrimonium ratum, sed non consummatum significat coniunctionem Dei cum anima per gratiam; Matrimonium autem consummatum significat coniunctionẽ Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Nam Apo-

stolus

stolus ad Ephes.5. tum dixit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia*, cùm paulò antè dixisset: *Erunt duo in carne vna*. Bigamia verò nascitur ex defectu significationis coniugij Christi cum Ecclesia, non Dei cum anima.

Ad id verò, quod obiiciebatur de bigamia eorum, qui habuerunt plures vxores de facto, non de iure, iam responsum est in explicatione specierum bigamiæ.

Ad illud verò de eo, qui ducit fornicariam, quidam respondent, ideò bigamum esse, qui ducit fornicariam, licet bigamus non sit fornicarius, qui ducit virginem, quia Episcopus repræsentat Ecclesiam, sponsa Episcopi repræsentat Christum; constat autem, in ipsa Ecclesia non deesse aliquas corruptelas, in Christo verò nihil eiusmodi esse posse. At hæc solutio pugnat cum Apostolo Paulo, qui ad Ephes.5. comparat virum cum Christo, & sponsam cum Ecclesia: *Viri*, inquit, *diligite vxores vestras, sicut Christus Ecclesiam*. Alii, in quibus est Dominicus à Soto in 4. sent. dist. 27. quæst. 3. artic. 1. dicunt, caussam illius discriminis esse, quia matrimonium sumit speciem suam à termino ad quem, ac proinde matrimonium viri tũc solùm vitiatur, cùm in vxore est vitium; illa enim est terminus ad quem, respectu viri, & contrà, quãdo vitium est in viro, tunc vitiatur matrimonium ex parte vxoris, & si illa esset capax ordinationis, fieret irregularis, si nuberet viro fornicario.

At hæc solutio acutior, quàm verior esse videtur; nam si ex termino ad quem, tãtùm nasceretur bigamia, certè qui duceret secundam vxorem virginem, nõ esset bigamus; nam in eiusmodi matrimonio nullum est vitium in termino ad quem, sed totum est in termino à quo, id est, in ipso viro, qui bis matrimonium cõtrahit: atqui nulla est magis propria bigamia, quàm ducere duas vxores, licet virgines. Sicut igitur æquè oritur bigamia, si viduus ducat virginem, & si virgo ducat viduam, vt patet, ita quoq; bigamia esset, cùm vir fornicarius ducit virginem, si bigamia esset, cùm vir castus ducit fornicariam.

Respondeo igitur, prohibitum esse ne ordinetur, qui ducit fornicariam, non quod ea sit bigamia, neq; ob illud Apostoli præceptũ: *Vnius vxoris vir*, sed quia sic placuit Ecclesię ob dignitatem sacerdotij; nam indignũ est tam graui personá matrimonium cum fornicaria, non autem indignum est viro fornicario, si vxorem virginẽ ducat; esse autem huius rei caussam, non bigamiam, sed dignitatem sacerdotij, ex eo probari potest, quod can. 18. Apostolorum, vbi prohibetur sacerdos fieri qui duxit fornicariam, prohibetur etiam is fieri sacerdos, qui duxit ancillam, vel comœdiarum actricem, vbi nullum locum habet bigamia, sed sola infamia. Atque hæc de cœlibatu dicta sufficiant.

Sequerentur nunc disputationes, quinta & sexta videlicet; quinta de horis canonicis, & sex-

A ta de ritu tonsuræ, siue rasuræ Clericorum; sed quia de horis canonicis in disputatione de oratione commodiùs tractari poterit, de ritu verò tonsuræ differemus in sequenti libro, qui erit de Monachis, nunc ad septimam disputationem nos conferemus.

CAPVT XXV.

De decimis.

SEPTIMA quæstio erat de temporalibus bonis Clericorum; Sunt autẽ tria bonorum genera, de quibus ambigi potest, an Clericis conueniant.

B PRIMO loco sunt decimæ, quæ debentur Clericis ex iustitia. SECVNDO, sunt agri, domus, ac possessiones ceteræ, quas dono Laicorũ, maximè Principum, Ecclesia possidet. TERTIO, sunt bona, quæ habentur titulo planè seculari, vt hæreditate paterna, emptione, vẽditione, &c. de singulis ordine dicemus. Ac primùm, de decimis quatuor inuenio errores.

PRIMVS error fuit Ioan. VViclefi, qui, vt refert VVald. lib. 2. doctrinalis fidei, art. 3. cap. 64. & 65. docebat decimas esse puras eleemosynas, & nullo iure deberi Sacerdotibus; Eundem errorem sequuntur hodie Anabaptistæ, Trinitarij: Nam in libello, quem ediderunt anno M.D. LXVIII. Albæ Iuliæ de Antithesibus veri & falsi

C Christi, tertiam Antithesin faciunt hanc: *Falsus Christus, sicut ipse est Deus æternus, & ditissimus, sic dedit suis Sacerdotibus decimas, & multa bona temporalia. Christus autem verus, qui homo temporalis, & pauper fuit, pauperes etiam vult Ministros.*

Error est manifestus; facilè enim doceri potest, esse de iure naturæ & diuino, quod aliquid soluant Laici Sacerdotibus, & præterea de iure Ecclesiastico, vt id quod soluitur sit pars decima. Quod sit de iure naturę, probatur: Nam certè ratio dictat, vt iis, qui pro populo laborant, populus alimenta præbeat; vnde enim deducimus deberi Regibus tributa, & militibus stipẽdia, & iudicibus, aliisque ministris publicis salaria, inde etiam deducere possumus, deberi sa-

D cerdotibus decimas, vel aliquid earũ loco. Itaq; tempore legis naturæ videmus Abraham dedisse decimas Melchisedecho sacerdoti, qui tunc erat, Genes. 14. in quem locum scribẽs Chrysostomus, homil. 35. in Genes. dicit Abrahamum hoc facto Doctorem nostrum fuisse, ac monuisse quid nos facere debeamus.

Quod autem de iure diuino sit, probatur ex vtroq; Testamento, ac primùm Leuit. vlt. Num. 18. Malach. 3. & alibi, Deus iussit decimas Leuitis dari, quæ quidem præcepta licet non obligent Christianos, vt iudicialia erant, obligant tamen quatenus moralia, id est, quod pars aliqua fructuum sit Sacerdotibus danda; id enim apertè docet Clemens libro 2. constitut. Apostol. cap. 29. 38. & 39. & libro 8. capit. 36. vbi dicit,

etsi Christiani sint liberi à cæremoniis legis veteris, non tamen à decimis, & oblationibus, immò nunc magis teneri ad hæc omnia Christianos, cùm debeat eorum iustitia abundare plus quàm Scribarum & Pharisæorum.

Item B. HIERONYMVS in cap. Malach. 3. sic ait: *Quod*, inquit, *de decimis, primitiisq; diximus, quæ olim dabantur à populo Sacerdotibus, atq; Leuitis, in Ecclesiæ quoq; populis intelligite, quibus præceptum est non solùm decimas, & primitias dare, sed & vendere omnia quæ habent, & dare pauperibus: quod si facere nolumus, saltem Iudæorum imitemur exordia, vt pauperibus partem demus ex toto, & Sacerdotibus, ac Leuitis honorem debitum deferamus: quod qui non non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.* Vbi tamen nota, quod etsi beatus Hieronymus dicat esse præceptum, vendere omnia, & dare pauperibus, tamen intelligit esse præceptum nõ absolutè, sicut de soluendis decimis, sed si quis perfectus esse velit; nam de isto subdit: *Quod si facere nolumus, &c.* De decimis autem dicit: *Quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.*

Item B. AVGVSTINVS serm. 219. de tempore, eundem locum Malachiæ tractans: *Deus*, inquit, *qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam; sic enim per Prophetam ipse promisit, dicẽs: Inferte omnem decimam in horreis meis, vt sit cibus in domo mea, & probate me in his, dicit Dominus.* Fortè non est B. Augustini iste sermo, tamen insignis est sine dubio, & antiqui alicuius Patris; nam inde tanquam ex Augustino multa sunt adscripta in decreto 16. q. 1.

Item B. GREGORIVS homil. 16. in Euangelia: *Sicut*, inquit, *offerre in lege iubemini fratres carissimi decimas rerum, ita ei offerte contendite, & decimas dierum*: Deinde in Testamento nouo habemus, Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* In quem locum Hieronymus & Augustinus lib. 50. homil. hom. 48. dicunt præcipere Dominum, vt reddantur Cæsari tributa, & Deo decimæ: præterea Matth. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* 1. Corinth. 9. *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant: ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.* Et ibidem: *Quis militat suis stipendiis vnquam? & si nos, vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?*

De quo loco tractans Augustinus tract. in Psal. 146. & inde exponens illa verba Psalmi: *Qui parat terræ pluuiam, producens in montibus fœnum,* dicit populos, qui tanquam terra accipiunt pluuiam doctrinæ à Sacerdotibus, debere illis producere fœnum temporalium bonorũ: *Accipe*, inquit, *pluuiam, & da fœnum, etenim ista omnia, quæ Ecclesiæ ad necessitates seruientium Deo dantur à diuitibus, quid sunt nisi fœnum?* Et infrà: *Debetur pluuiæ fructus, debetur seruo cibus, sicut Dominus ait: Manducate quæ ab ipsis sunt; & ne putarent aliquid de suo donare; dignus est, inquit, operarius mercede sua.* Et infrà: *Exime aliquam par-*

A *tem redditũum tuorum, decimas vis, decimas exime, quanquam parum sit; dictum est enim, quia Pharisæi decimas dabant; & quid ait Dominus? Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.*

NOTA, tempore beati Augustini multos in Africa non consueuisse decimas soluere, sicut modo in quibusdam aliis partibus, & ideò eos beatum Augustinum ad decimas cohortari, sicut etiam facit homil. 48. ex libro 50. homiliarum: *Maiores nostri*, inquit, *ideò copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant, modo autem quia discessit deuotio Dei, accessit indictio fisci: Noluimus partiri cum Deo decimas, modo autem totum tollitur.*

B SVPEREST, vt iura Ecclesiastica proferamus, Ac primum multa sunt antiqua Concilia, in quibus id apertè præcipitur, vt Aurelianense I. cap. 17. ante annos mille. Item Matisconense II. capite 5. eodem seculo celebratum, dicit leges diuinas de soluendis decimis longis temporibus in Ecclesia custoditas, etiam deinceps esse custodiendas. Foroiuliense cap. vlt. idem habet. Moguntinum tempore Caroli Magni, cap. 38. Moguntinum sub Rabano, cap. 10. Mogũtinum tempore Imperatoris Arnulphi, cap. 17. excommunicari iubet eos, qui decimas dare neglexerint. Remense, cap. 38. tempore Caroli Magni, Valentinum tempore Lotharij, cap. 10. Arela-

C tense IV. cap. 9. Cabilonense II. cap. 19. Metense cap. 2. Triburiẽse, cap. 13. quæ omnia ante annos DCC. vel DCCC. vel mille acta sunt.

Præterea sunt Concilia generalia, Lateranense sub Innocentio III. cap. 53. 54. 55. & 56. statuit, vt decimæ ante tributa, & census persoluantur, & alia quædam. in Concilio Viennensi, vt habetur in Clement. cupientes, de pœnis, excommunicantur ipso facto religiosi, qui in concione aliquid dicunt, vnde retrahant populum à soluendis decimis. Concilium Constantiense, sess. 8. damnauit articulũ VViclefi, quod decimæ sint puræ eleemosynæ, ac demum Concilium Tridentin. sess. 25. ca. 12. docet solutionem decimarum debitam esse Deo, & iubet vt excommuni-

D centur, qui eas subtrahunt, aut ne ab aliis dentur impediunt, nec debere absolui, donec integrè restituãt. His accedant plurima decreta Põtificum summorum, quæ habẽtur 16. q. 1. & 7. & extra de decimis, necnon in Sexto & Clementinis, & extrauagantibus eodem titulo.

ALTER error est eiusdem VViclefi, quod scilicet decimæ non modò sint puræ eleemosynæ, sed etiam nullo modo dandæ sint malis Sacerdotibus; existimauit enim VViclefus, eum qui eleemosynam facit peccatori, in peccato eius communicare, de quo errore plura dicemus in tractatu de eleemosyna: nunc breuiter refellitur error pręsens. PRIMO, ex illo Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo.* Vbi ita S. Hieron. scribit: *Quod ait*, inquit, *reddite quæ sunt*

Cæsaris, Cæsari, nummum, tributum, & pecuniam; & quæ sunt Dei, Deo, decimas, primitias, & oblationes, ac victimas sentiamus. At certum est tempore Domini nō solùm Cæsarem impium, & infidelem, sed etiam Sacerdotes improbissimos, ac deprauatissimos fuisse. SECVNDO ex Innocentio III. in epistola ad Episcopum Vercellensem, & habetur cap. Tua nos, de decimis: *Prætextu*, inquit, *nequitiæ Clericorum nequeunt decimas, nisi quibus ex mandato diuino debentur, pro suo arbitrio erogare, cùm nulli sit licitum aliena cuiq; concedere præter Domini voluntatem.* Denique TERTIO, quia decimæ non dantur Clericis, quia boni sunt, sed quia Clerici sunt, sicut tributa dantur Regibus, nō quia probi, sed quia Reges.

TERTIVS error est quorundam, qui dicuntur FRATRICELLI, siue Pseudoapostoli, qui inter alios errores, quos refert Ioannes Turrecremata lib. 4. part. 2. cap. 37. summæ, docebant non posse percipere decimas eos, qui nō viuunt in paupertate more Apostolorum; error est sine vllo fundamento; nam ratio, cur debeantur Clericis decimę, est, quia laborant in populi vtilitatem; hęc autem ratio non minus in diuite quàm in paupere inueniri potest; Accedit quod Dominus Matth. 22. iussit dari decimas Sacerdotibus Iudęorum, qui in paupertate non viuebant.

QVARTVS error est multorum Canonistarum, qui contendunt decimas, etiā quoad determinationem quantitatis, esse de iure diuino. nec posse vlla humana lege aut consuetudine aliam statui quantitatem. Ita Glossa in cap. 1. de decimis, in Sexto, Innocentius in rubricam de decimis, Panormitanus in cap. In aliquibus, de decimis, & Hostiensis in sua summa tit. de decimis, §. 7. quos alij ferè omnes sequuntur. Argumentum eorum est, quia plurimi Canones, ac præsertim cap. In aliquibus, de decimis, dicunt decimas deberi iure diuino. AT sine vllo dubio error est manifestus, vt non solùm Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis docent Syluest. verbo Decima, quæst. 4. & Nauarrus cap. 21. nu. 28. nec semel tantùm, sed bis peccant multi Canonistarum; semel, quia falsum defendunt: Iterum, quia damnant ferè hæreseos omnes Theologos, qui contrarium sentiunt; cùm è contrario ipsorum sententia facillimè conuinci possit erroris.

Probatur igitur præceptum de soluendis decimis, quantū ad determinationem talis quantitatis non esse nunc de iure diuino. Tale præceptum nusquam inuenitur Christianis impositum, nec in noua, nec in veteri lege; & quod non in noua patet; quod nō in vetere, probatur; nam præceptum legis veteris, quoad illam determinationem, non erat morale, nec propriè cæremoniale, sed iudiciale, vt Alexander docet 3. par. quæst. 51. in 3. & B. Thomas in 2. 2. quæst. 87. art. 1. quos omnes Theologi sequuntur.

Quod non sit morale, patet, quia moralia

A semper obligauerunt, lex autem de decimis non fuit ante tempora Mosis, nec ratio dictat, vt sacerdoti dentur decem partes, sed vt detur quantum satis est ad eius sustentationem. vnde Genes. 28. Iacob vouit se daturum decimas Deo omnium quæ possideret, si Deus eum dirigeret in via, &c. At impium fuisset vouere decimas cum tali conditione, si absolutè fuisset obligatus eas soluere. Præterea si moralis fuisset ista determinatio decimarum, certè etiam morale esset præceptum, quod ibidem additur, vt qui decimas habent, nullum aliud patrimonium habeant, atque ita iure diuino tenerentur Clerici dimittere patrimonium.

B Quod autem non sit propriè cæremoniale, sed iudiciale, probatur; nam non ordinatur immediatè ad colendum Deum, sed ad æquitatem inter homines constituendam; ideò enim iussit Deus dari decimam partem omnium bonorum Leuitis, non octauam aut vicesimam, vt esset proportio inter opes Leuitarum, & aliorum. Erat enim familia Leui vna ex duodecim tribubus Israël, vel potius ex tredecim; nam etiamsi duodecim fuerint filij Israël, tamen Ioseph duas tribus fecit, id est, Ephraim, & Manasse, & secundum æquitatem tertiam decimam partem bonorum habere debuissent, tamen quia erant ceteris nobiliores, & quia Deus prouidebat, non defuturos transgressores, qui non integrè soluerent, idcirco attribuit eis partem decimam, id est, amplius quàm ceteris, vt sic ad æqualitatem veniretur, non obstantibus transgressoribus.

C Neq; obstat quod Innocentius Papa cap. Tua nos, de decimis, dicit decimas Deum requirere ad professionē supremi dominij. ex quo videtur sequi, quod sit præceptum cæremoniale; nam nō dantur decimæ immediatè, & per se ad hunc finem, vt profiteantur, qui eas dant, se agnoscere supremum dominium Dei, sicut faciunt qui sacrificium offerunt, sed solùm mediatè, & per aliud, quia nimirum dantur Deo per suos ministros; dantur enim Sacerdotibus vt ministris Dei; constat autem ex fide Catholica legem veterem post Christi aduentum esse abrogatam, quatenus positiua erat, vt Apostolus Galat. 3. Ephes. 2. Hebr. 7. & alibi disertè docet, & idem confirmat decretalis vnica, de purificatione post partum, quam Canonistæ ignorare non possunt; non igitur lex illa de soluenda decima parte bonorum, cùm sit cæremonialis, ad Christianos pertinet, ex vi Testamenti veteris.

D Ad ARGVMENTVM ipsorum respondemus, quod cùm sacri Canones dicunt, iure diuino deberi decimas, tribus modis intelligi possunt. VNO modo, vt sensus sit, deberi iure diuino quoad substantiam, non quoad quantitatem, siue iure diuino addita Ecclesiæ determinatione, sicut dicimus festa iure diuino sanctificanda esse etiam nunc: & hoc modo intelligo Concilium

Matiſconenſe II.cap.5.vbi dicit,legem diuinam de ſoluendis decimis eſſe ſeruandam.

ALTERO modo, vt ſit ſenſus, Deum impoſuiſſe decimam Chriſtianis nõ verbo,ſed exemplo;nam dum eas Iudæis impoſuit,ſimul oſtendit, quid etiã Chriſtianos facere par eſſet; quomodo quidam Patres dicunt, quadrageſimam indictam eſſe à Domino, quia nimirum exemplo nos docuit ieiunare quadrageſimam. Vide Ambroſium ſerm.36.

TERTIO modo, vt ſit ſenſus, deberi iure diuino, id eſt, iuxta determinationem quantitatis, quæ habetur in iure diuino, quanquam non ex vi iuris diuini, ſed ex vi iuris Eccleſiaſtici; & hoc modo intelligi debent verba capitis, in aliquibus, de decimis, quæ talia ſunt: *Illæ quippe decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci conſuetudine approbata.* Eſt enim ſenſus; Illæ decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt, quæ debentur, vel iuxta quantitatem lege diuina determinatam, quam Eccleſia innouauit; vt fit, vbi ſoluuntur integræ decimæ; vel iuxta quantitatem conſuetudine loci determinatam; vt fit, vbi ſoluitur minus quàm decima, & tamen vocatur decima. Et nota ex hoc textu, quo Canoniſtæ maximè nituntur, ſumi argumentũ optimum contra ipſos; Si enim decimæ quoad quantitatem deberentur iure diuino, vbique integræ ſoluendæ eſſent, nec diceret textus iſte, alicubi debere ſolui iuxta conſuetudinem. Atque hæc de erroribus. Sequitur vt dubia quædam explicemus.

DVBIVM PRIMVM.

An præceptum de ſoluendis decimis poſſit contraria conſuetudine abrogari.

RESPONDEO, certum eſt, præceptum de ſoluendis decimis, qua parte diuinum & naturale eſt, non poſſe vlla lege humana vel conſuetudine contraria aboleri: Ac proinde certum eſt, Eccleſiam habere ius petẽdi decimas, etiam vbi conſuetudo eſt vt non ſoluantur; In hoc enim omnes Theologi & Canoniſtę conueniunt. Dubium autem eſt, an præceptum de decimis, quatenus poſitiuum, & humanũ eſt, poſſit mutari conſuetudine. Sotus lib.9.quæſt.4. art.1. de iuſtitia, dicit non poſſe, & hanc putat mentem eſſe B.Thomæ.

Contrarium puto verum cum Syluestro, verbo Decima, quæſt.4.& Nauarro cap.21.num.28. Nec dubito hanc eſſe mentem B.Thomæ; nam B.Thomas in 2.2.quæſt.87. art.1.docet, præceptum de decimis, quatenus humanum eſt, poſſe ab Eccleſia mutari, ita vt teneatur populus non decimam, ſed duodecimam, vel octauam ſoluere; At non minorem vim habet conſuetudo legitimè præſcripta, quàm lex quælibet humana, vt, cum ceteris, docet ipſe etiam Sotus lib.1.quæſt.7.art.2.de iuſtitia. Præterea B.Thomas quodlib.2. art.8. poſteaquam docuit conſuetudine nunquam abrogari legem de ſoluendis decimis, ſubiungit rationem, quia lex iſta diuina & naturalis eſt; ergo B.Thomas non negat legem de decimis, quatenus Eccleſiaſtica eſt, poſſe mutari conſuetudine, ſed ſolùm quatenus naturalis & diuina eſt.

His accedit cap.In aliquibus, de decimis, vbi dicitur ſoluendas eſſe decimas ſecundum determinationem aut legis diuinæ, aut conſuetudinis approbatæ. Hic tamen obſeruandum eſt, quod ſicut conſuetudo tollit legem, ita lex tollit conſuetudinem, ſi iuſtis de cauſsis feratur ab eo, qui habet auctoritatem: Itaque vbi nunc eſt conſuetudo ſoluendi ſolùm triceſimã aut quinquageſimam, loco decimæ, non tenentur ſoluere quidquam amplius; tamen ſi nunc Pontifex, aut Concilium iuſtis de cauſsis iterum legem ferat, vt integræ decimæ ſoluantur vbique, non obſtante conſuetudine, ſine dubio tenerentur omnes ſoluere; ſicut omnium iudicio tenentur ſoluere, qui in eis locis agunt, vbi non eſt conſuetudo ſoluendi minus, quàm decimam.

DVBIVM SECVNDVM.

An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis diuitibus.

RATIO dubitationis eſt, quia ſicut laicus tenetur alere Sacerdotem, quia Sacerdos eſt, ita Sacerdos tenetur alere laicũ, quia pauper eſt.

Reſpondet B.Thomas quodlib.6.art.10.ſine dubio debere pauperem laicum dare decimas Clerico diuiti, quia obligatio decimarum ad iuſtitiam commutatiuam pertinet, in qua non conſideratur conditio perſonæ, ſed æqualitas rei ad rem; qui enim verbi gratia emit, debet ſoluere quantum res valet, ſiue ipſe ſit diues, ſiue pauper. Neque argumentum in contrarium valet, quia non tenetur Clericus hunc pauperem potius alere, quàm alium.

DVBIVM TERTIVM.

An excuſari poſſint à peccato, qui nullas decimas ſoluunt, vbi non eſt conſuetudo ſoluendi.

RESPONDEO, tribus modis peccare poſſe, qui nullas decimas ſoluunt, vt Sylueſter, vbi ſuprà, & alij docent. PRIMO, ſi Eccleſia propter defectum decimarum notabiliter patiatur, tunc enim ſiue ipſa decimas petat, ſiue non, tenetur populus omnino ei prouidere. SECVNDO, ſi Eccleſia iure petat decimas, ſiue egeat notabiliter, ſiue non, tenetur populus ſoluere, etiamſi conſueuerit non ſoluere. TERTIO, ſi populus eo animo eſſet, vt non ſolueret, etiamſi iuſtiſsimè eas à ſe peti intelligeret.

Extra hos casus sine vllo dubio excusantur, quia, vt B. Thomas dicit, Ecclesia dum non petit decimas, censetur eas condonare; non autem peccat, qui non soluit debitum sibi condonatum; Alioqui Apostolus peccare fecisset Corinthios, qui stipendia sibi debita ab eis accipere nolebat, ne impedimentum poneret Euangelio, 1. Corinth. 9. Sanctus etiam Augustinus in peccato fouisset populum suum, quem ad soluendas decimas non cogebat, etiamsi hortaretur, vt patet ex tractatu in Psalm. 146. & ex homil. 48. ex 50. homiliis.

DVBIVM QVARTVM.

Qua ratione ostendi posit, iustam esse determinationem Ecclesiæ, quòd Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesiæ tribuant.

B

NON disputamus, an hoc sit iustum, quod Ecclesia statuit; id enim insolentissimæ insaniæ esset, vt beatus Augustinus scripsit in epist. 118. sed qua ratione id esse iustum ostendi possit: nam in veteri lege ideò iustum erat, quia Leuitæ erant pars duodecima, vel tertia decima totius populi Hebręorum: At Clerus in noua lege non videtur esse cętesima pars Christianorum; qua igitur æquitate decimam partem habere debet omnium bonorum, quæ sunt in orbe Christiano? Caietanus in 22. q. 87. respondet, se non posse aliam rationem reddere, quàm ideò iustum esse, vt Clerus habeat decimam partem, quia debet pauperes alere, qui sine vllo numero sunt: sed quamuis hæc ratio optima sit, cùm videamus canones passim id præcipere, vt Clerici ex decimis alant pauperes, tamen non est hæc sola ratio, cur iustæ sint decimæ.

C

PRIMVM enim non est verum Leuitas fuisse tertiam decimam partem populi Iudaici, & nostrum Clerum non esse centesimam partem populi Christiani; nam Hebræi numerati sine Leuitis Numer. 1. erant sexcenta tria millia, quingenti quinquaginta, & non numerabantur pueri ante annos vinginti, neque senes; nam cum his sine dubio erant plus quàm duplo plures, id est, circiter mille millia, & trecenta millia: Leuitæ autem omnes ab infante vsque senem numerantur Numer. 3. viginti duo millia tantùm. IAM igitur addendo Leuitas ceteris Hebræis, & diuidendo totum numerum per viginti duo millia, efficiuntur partes diuisæ sexaginta, ergo Leuitæ non erant pars tertia decima, sed vix sexagesima totius populi; Porrò Clerus Christianorũ fortè maior est, quàm sexagesima pars Christiani populi. Nulla est enim ferè ampla familia, ex qua non sit aliquis Ecclesiasticus, & nullus est pagus, vbi non sit templum vnum, aut plura, & aliquot Sacerdotes.

D

DEINDE, Christianus Clerus maioribus laboribus & sumptibus obnoxius est, quàm tribus Leuitica erat apud Iudæos, vt omittam dignitatem sacerdotij nostri incomparabiliter maiorem quàm sacerdotij Aaronici; tunc vnum erat templum, vnus Pontifex, & pauci quidam Sacerdotes ex sola familia Aaron, qui per vices in templo ministrabant, reliqui omnes erant turba famulorum: At nunc sunt innumera templa conseruanda sumptibus Ecclesiæ, sunt etiam plurimi Episcopi & Prælati, necnon innumeri Sacerdotes, qui docti esse debent, & proinde multum in studiis ex patrimonio suo insumere, & postea non per vices, sed perpetuò Ecclesiæ ministeriis adesse, quos certè honestè pro status sui conditione viuere oportet ex Ecclesię bonis.

His accedit, quod multi sunt liberi à soluendis decimis, multi ex malitia non soluunt, aut certè non plenè & fideliter; sæpe etiam Reges & Principes non solùm non soluunt, sed etiam impetrant ab Ecclesia decimarum partem in subsidium belli, aliorumque publicorum sumptuum.

DENIQVE, cùm populus Christianus debeat esse perfectior, quàm Iudaicus, vt dicitur Matthæi 5. si ille decimam suorum bonorum dabat Deo, cur non tantundem saltem faciet Christianus? Itaque verum est, quod loco notato dicit beatus Thomas, hanc determinationem Ecclesiæ respectu populi esse humaniorem ac benigniorem, quàm rigor iustitiæ absolutæ pateretur.

CAPVT XXVI.

De possessionibus, quæ dono Laicorum possidentur à Clericis.

DE possessionibus Ecclesiasticis fuit error Ioannis VViclefi, apud Thomam VValdensem lib. 4. doctr. fidei, artic. 3. qui docebat non licere Clericis habere vllas possessiones, & peccasse tam qui eas donauerunt Ecclesiæ, quàm qui eas receperunt. Fundamenta eius hæc sunt: PRIMVM, quia Sacerdotes Testamenti veteris prohibebantur habere possessiones, vt patet Numer. 18. *Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars, & hæreditas tua.* Item Deuter. 10. *Quamobrem non habuit Leui partem, nec possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio eius est.* Et Iosuæ 13. *Tribui autem Leui non dedit possessionem, quoniam Dominus Deus Israël ipse possessio eius.*

SECVNDVM, quia Matth. 10. Dominus iubet Apostolis, vt nihil possideant, non pecuniam, non duas tunicas, &c. Ibidem dicit: *Non est discipulus super magistrum.* Christus autem nullam possessionem habuit. Item Luc. 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* At certè discipuli Christi, Clerici omnes esse debent.

At hunc errorem manifestum esse, probatur, PRIMO, de Sacerdotibus, & Leuitis Testamenti veteris; nam etsi in partitione terræ non erant habituri agros, & vineas, erant habituri tamen & possessuri vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora: poterant etiam agros & vineas emere, & etiam ex oblationibus populi habere, vt modo habet Ecclesia: Nam Numer. 35. dicitur: *Præcipe filiis Israël, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, quæ à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur.* Et Iosue 21. id legimus impletum.

Neque obstat quod Lyranus in 35. Numer. dicit eas vrbes fuisse Sacerdotum quoad vsum, dominium autem earum fuisse penes alios: & probat de Hebron, quæ data est Sacerdotibus, Iosue 21. & tamen dominus eius erat Caleb de tribu Iuda, Iosue 14. Hoc non obstat; nam Lyranus fallitur, vt patet ex Leuit. 25. vbi legimus vrbes & suburbana Sacerdotum esse eorum possessionem, & posse illas vendere, & redimere domos, vt alij faciebant, & de Hebron legimus Iosue 21. solos agros, & vineas, quæ erant in territorio Hebron, fuisse Caleb; vrbem autem & suburbana, Sacerdotum. Item Leuit. vlt. præcipitur, vt si quis agrum Domino vouerit, eum Sacerdotes possideant. 3. Reg. 2. dicit Rex Abiathar Sacerdoti: *Vade ad agrum tuum.* Item Hieremias Sacerdos erat, & tamen Hierem. 32. scribit ipsemet se emisse ac possedisse agrum, qui fuerat patruelis sui. Et Actor. 4. legimus Barnabam fuisse Leuitam, & vendidisse agrum quem habebat.

Ex his facile est respondere ad PRIMVM argumentum VViclefi. Quando enim Scriptura dicit, Sacerdotes non debuisse habere quidquam, sed Dominum esse eorum hæreditatem, vult dicere, non debuisse eos habere quidquam more aliorum, tanquam filios Iacob, & ex paterna hæreditate: sed solùm habere debuisse ea, quæ debebantur Deo, cuius ipsi ministri erant; & sic factum est; nam tota terra Palæstinæ quasi quædam hæreditas diuisa fuit in duodecim partes pro numero tribuum, exclusa omnino tribu Leui, quæ erat decima tertia.

Nam etsi duodecim tantùm fuerint filij Iacob, tribus tamen fuerunt XIII. quia Ioseph duas tribus faciebat, nimirum Ephraim & Manasse; deinde terra iam diuisa, & Leui exhæredadato, Deus voluit sibi tanquam proprio Regi Iudæorum dari loco tributi decimam partem omnium fructuum, & XLVIII. ciuitates cum suburbanis suis, & hæc omnia donauit ipse Leuitis: quæ portio Leuitarum, vt suprà diximus, maior fuit quacunque portione aliarum tribuum; nam habuerunt decimam partem, cùm ipsi vix essent sexagesima pars totius populi, & hoc significant illa verba: *Ego Dominus hæreditas Leuitarum sum.* VBI NOTA miram Dei prouidentiam erga Sacerdotes; Iacob exhæredauit filium Leui, propter peccatum ipsius, vt patet Genes. 49. *Diuidam illos in Iacob, & dispergã eos in Israël.* Deus autem ratam habuit sentẽtiam Israëlis, sed eam impleuit cum summo honore Leuitarum, & totius populi vtilitate; nam dedit ipse Leuitis suam hæreditatem, & totus populus maximum commodum inde consequutus est; si enim fuissent Leuitæ collecti in vnum locum, vt erant aliæ tribus, non potuissent omnes populi facilè ab eis doceri: dispersi autem in omnes tribus, facilè omnibus adesse, eosque instituere in lege Domini potuerunt.

PROBATVR iam hoc idem de Sacerdotibus noui Testamenti; nam etsi in Scripturis nihil legimus de possessionibus Ecclesiarum, legimus tamen in antiquissimis Pontificum, & Conciliorum decretis, & in libris sanctorum Patrum. PIVS Papa I. in epist. 2. dicit, sacrilegum esse, qui Ecclesiæ prædia & donaria diripit. VRBANVS I. in epistola ad omnes Episcopos dicit, initio Ecclesię consueuisse pios homines vendere possessiones, & precium donare Ecclesiis; Deinde tamen iudicatum esse commodius, si possessiones ipsæ donarentur Ecclesiæ, vt eo modo non solùm præsentibus, sed etiam futuris prouideretur.

Sunt etiam Concilia omnium Ecclesiarum, quæ prohibent alienari possessiones Ecclesię, & earum curam Episcopo promittunt. Vide Concilium Antiochenum, cap. 25. & Ancyranum, cap. 15. Item Concilium Carthaginense IV. cap. 32. & Carthaginense V. cap. 4. Item Concilium Hispalense I. cap. 1. Toletanum IV. can. 32. & 68. Item Agathense cap. 49. & 51. Item Moguntinum sub Arnulpho Imperatore, cap. 12. Denique Romanum VI. sub Symmacho. Præterea meminerunt Ecclesiasticarum possessionum Ambrosius epist. 32. Chrysostomus homil. 37. ad populum Antiochenum: Augustinus serm. 1. & 2. de communi vita Clericorum: Prosper li. 2. de vita contemplatiua, cap. 9. Gregorius lib. 4. epist. 33. & alij Patres passim.

Ad illud Matth. 10. *Nihil tuleritis in via, &c.* Respondeo, illa verba dici Apostolis pro eo tempore, quo in itinere erant futuri in terra promissionis ante Christi passionem; tunc enim vt expeditiores essent, non debuerunt ferre secum quidquam, præsertim cùm neque pauperum, neque Ecclesiarum tunc curam haberent. At vbi cœperunt Apostoli post Christi ascensionem figere sedes in certis locis, & habere curam Ecclesiarum, & pauperum, non timuerunt recipere bona temporalia, vt patet Actor. 4. 5. & 6. vbi Apostoli recipiebant multas pecunias, vt inde alerent & se, & alios.

Ad illud: *Non est discipulus super magistrum,* Respondeo, Dominum loqui eo loco de tribulationibus, à quibus non fuerunt immunes Apostoli, cùm eorum Dominus, & magister multa

passus

passus sit; neque esse ditiorem, est esse maiorem, sed potius minorem; nam apud Deum ille est maior, qui est melior, melior autem est, qui est pauperior, cùm Dominus dicat: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.* Matth. 19.

Ad postremum respondet Augustinus epist. 5. ad Marcellinum, Dominum loqui de præparatione mentis; Nam ibidem explicans quid sit renunciare omnibus, dicit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et tamen non tenemur, nec possumus, parentes, filios, vxorem, & multò minus vitam odisse, nisi in præparatione animi.

CAPVT XXVII.

De bonis secularibus.

QVANTVM ad TERTIVM de secularibus bonis, Thomas VValdensis lib. 4. doctrinæ fidei, art. 3. cap. 42. docet, Clericos debere bona propria vel erogare pauperibus, vel in commune ponere, & probat aliquot sententiis Patrum, qui non permittunt Clericis, vt habeant vlla bona propria, qualia sunt patrimonialia, sed solùm bona communia, nimirum Ecclesiastica. ORIGENES homil. 16. in Genes. exponens, cap. 47. de sacerdotibus Pharaonis. HIERONYMVS in epistola ad Nepotianum de vita Clericorum, vbi dicit Clericum, qui habet partem in terra, non futurum partem Domini, nec Dominum partem eius. Similia & duriora habet B. BERNARDVS in declamatione super illud Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia: *Clericus,* inquit, *qui habet partem in terra, non habebit partem in cœlo.*

Veruntamen certum est, non obligari Clericos propter Clericatum ad dimittendum patrimonium. probatur PRIMO Scriptura: Nam 1. Timoth. 3. iubet Apostolus eligi *Episcopum hospitalem, & qui domui suæ benè præsit, & filios subditos habeat*; at hæc omnia præsupponunt diuitias proprias. Præterea Philemon habuit seruum, & diues erat, vt apparet ex epistola ad Philemonem, & tamen Episcopus erat, vt Hieronymus & Anselmus docent in eam epistolam: Hieronymus enim vocat eum Euangelistam, Anselmus verò nominatim Episcopum.

Præterea EVSEBIVS lib. 3. historiæ, cap. 19. scribit de consanguineis Domini, quòd habuerint possessiones quasdam, licet modicas, ex paterna hæreditate, & tamen fuerint Ecclesiæ Duces, id est, Episcopi. Item canon. 40. Apostolorum sic ait: *Sint manifestæ res Episcopi, si tamen habet proprias, & manifestæ Dominicæ, vt potestatem habeat de propriis moriens Episcopus, sicut voluerit, & quibus voluerit derelinquere.* Idem habet Concilium Agathense, canon. 48. & Martinus Bracarensis, canon. 15. suorum decretorum, & Hispalense Concilium I. can. 1.

A Præterea AMBROSIVS in epist. 33. ad Marcellinam, dicit se, cùm rogaretur vt Ecclesiam vnam Arianis traderet, obtulisse patrimonium suum, patrimonium autem Christi se tradere noluisse. B. AVGVSTINVS serm. 1. de moribus Clericorum, dicit eos Clericos, qui professi fuerant vitam communem, si postea resiliant à proposito, & propria habere velint, grauiter peccare propter voti violationem; vbi indicat alios Clericos, qui non vouerunt vitam communem, posse habere propria. Beatus PROSPER lib. 2. de vita contemplatiua, capite 12. dicit sine vllo peccato posse Clericum viuere ex proprio patrimonio.

B Ad locum Origenis, Hieronymi & Bernardi responderi potest, loqui eos de illis Clericis, qui dant operam augendis opibus, & non contenti rebus necessariis, etiam superflua retinent: illi enim propriè dicuntur habere, vel quærere possessionem in terra, qui non contenti victu, & vestitu, semper flagrant habendi cupiditate; certè Hieronymus cùm dicit Clericum non debere quidquam in terra possidere, addit: *Vt possit,* inquit, *cum Propheta dicere; pars mea Dominus, & vt sit verus Leuita.* At Propheta Dauid, qui ait: *Pars mea Dominus,* Rex ditissimus erat, & similiter veri Leuitæ diuites erant externis opibus, sed non affectu.

Posset autem dubitari, an qui bona patrimo- C nialia habet, possit simul bona Ecclesiastica habere? Nam S. PROSPER lib. 2. de vita contemplatiua, cap. 9. 10. 11. & 12. docet non posse Clericum sine grauissimo peccato viuere ex bonis Ecclesiasticis si habeat bona propria, vnde sufficienter alatur, & probat hac ratione; Bona Ecclesiastica non dantur Clericis in præmium laboris, sed solùm, vt sustententur, & necessaria ad vitam habeant, quia præmium laboris est vita æterna, & simonia esset dare spiritualia pro temporalibus; & confirmatur ex can. 41. Apostolorum, vbi dicitur, vt Episcopus accipiat ex bonis Ecclesiæ pro sua sustentatione, si tamen indiget; & idem reperitur in Concilio Antiocheno, cap. 25. quare qui ex patrimonio viuit, D nec eget sustentatione, non potest percipere fructus bonorum Ecclesiasticorum. At contrarium docet Glossa, & Ioannes de Turrecremata in can. Clericos 1. quæst. 2. & ratio est, quia Matt. 10. dicitur: *Dignus est operarius mercede sua.* & 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendiis vnquam?* Ergo potest Clericus laborans pro Ecclesia percipere alimenta, & parcere suis propriis rebus. Adde, quòd praxis est, & fuit pro hac opinione secunda; nam B. Prosper loco notato dicit sententiam suam visam esse duram permultis, & ideò duram, quia noua esset; Itaque etiam tunc plurimi Clerici patrimonium suum seruabant, & nihilominus portionem decimarũ habere volebant.

Ex his opinionibus prima est tutior, etsi secunda fortasse est verior, nisi hoc modo conci-

lientur, vt dicamus S. Prosperum loqui de illis, qui planè sufficientem habent sustentationem ex patrimonio, aut beneficio, tunc enim alterum est superfluum, & proinde pauperibus debitum: Alios verò auctores loqui de illis, qui neque ex patrimonio, neq; ex beneficio sufficientem omnino sustentationem habent; hi enim vtrumque retinere possunt, modò ex vtroque nihil accipiant vltra sustentationem.

CAPVT XXVIII.

An Clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

POSTREMO restat quæstio de libertate Ecclesiastica. Tres autem sunt in hac parte sententiæ. PRIMA hæreticorum multorum, quòd Clerici sint & esse debeant iure subiecti potestati seculari, tum in soluendis tributis, tum in iudiciis, præsertim in causis nõ Ecclesiasticis. Marsilius de Padua & Ioannes de Ianduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse liberum à soluendis tributis, & quod fecit Matt. 17. cùm tributum soluit, id fecisse non voluntate, sed necessitate; ita refert Turrecremata lib. 4. summæ de Ecclesia, part. 2. cap. 37.

Ioannes CALVINVS lib. 4. Instit. cap. 11. §. 15. docet, Clericos omnes, præterquam in causis merè Ecclesiasticis, subiectos esse debere legibus, & tribunalibus secularium magistratuum. Idem docet Petrus MARTYR in cap. 13. ad Romanos, vbi etiam addit, Principes non potuisse concedere Clericis priuilegium ne subiicerentur magistratibus politicis, cùm id sit contra ius diuinum, & ideo, non obstante concessione Principum, debere Clericos subiectos esse magistratibus secularibus. Ioannes BRENTIVS in Prolegomenis, & Philippus in locis cap. de magistratu, etiam in rebus Ecclesiasticis subiiciunt Clericos politico tribunali.

SECVNDA opinio in altero extremo versatur, estq; multorum Canonistarum, qui putant iure diuino Clericos & eorum bona libera esse à potestate secularium Principum; ita docet Glossa in can. tributum 23. quæst. 8. & in cap. quamuis, de censibus in 6. Huic opinioni adhærere videtur ex parte, Ioannes Driedonius lib. 1. de Christiana libertate, cap. 9. vbi dicit, bona secularia Clericorum non esse libera, nisi fortè Principum concessione; personas autem, & bona Ecclesiastica insinuat libera esse iure diuino.

TERTIA opinio, media est multorum Theologorum, quòd liberi sint Clerici, partim iure diuino, partim iure humano, partim etiam neutro modo; ita Franciscus Victoria relectione 1. quæst. vlt. de potestate Ecclesiæ, Dominicus à Soto in 4. distinct. 25. quæst. 2. articul. 2. & Couarruuias in libro practicarum quæstionum, cap. 31.

A Sit igitur PRIMA propositio. *In caussis Ecclesiasticis, iure diuino, liberi sunt Clerici à secularium Principum potestate.* Explico; Vocantur caussæ Ecclesiasticæ illę, quæ non pendent ex legibus ciuilibus, sed ex Euangelio aut canonibus Conciliorum, & Pontificum, quales sunt controuersiæ de ordinibus Ecclesiasticis, de Sacramentis, de fide, & aliæ id genus.

Probatur PRIMO; Iure diuino regimen Ecclesiasticum est distinctũ à politico, & illo etiam sublimius, ergo caussę Ecclesiasticę iudicari non debent à politicis magistratibus. præterea tota auctoritas regendi Ecclesiam à Christo commissa est Apostolis, & præcipuè Petro, adeò vt
B omnes laici in rebus Ecclesię sint oues, & subditi, non pastores vel iudices, vt in lib. de summo Pontifice, demonstratum est.

SECVNDO, ex Conciliis; Mileuitano, can. 13. & Matisconensi, can. 8. vbi puniuntur grauiter Clerici, qui caussam Ecclesiasticam ad iudicium Imperatoris deferunt.

TERTIO, ex Patribus; Sulpitius lib. 2. sacræ historiæ refert, S. Martinum aliquando dixisse, nouum esse, & inauditum nefas, vt caussam Ecclesiæ iudex seculi iudicaret; Item Ambrosius epist. 78. ad Theophilum, & Augustinus epist. 162. reprehendunt eos qui caussam Ecclesię terrenis iudicibus deferunt.

C QVARTO, ex Apostolorum exemplo; Apostoli enim Ecclesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, ac proinde nunquam ad eos caussam Ecclesiæ iudicandam deferebant. Nam si Apostolus 1. Cor. 6. iubet lites etiam ciuiles Christianorum non deferri ad iudicium Paganorum, quomodo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas?

VLTIMO, ex Iustiniano, qui idem asserit Nouell. 83.

SECVNDA propositio. *Non sunt exempti Clerici vllo modo ab obligatione legum ciuilium, quæ non repugnant sacris canonibus, vel officio clericali.* Explico; Loquimur hîc præcipuè de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in re-
D bus temporalibus, vt cùm Princeps lege sua constituit precia rebus venalibus, vel iubet noctu neminem incedere cum armis, aut sine lumine, aut non asportare frumentum extra prouinciam, &c. Nec volumus dicere his legibus teneri Clericos obligatione coactiua, sed solùm directiua, vt sunt leges Principum; quanquam iisdem legibus, vt ab Ecclesia approbantur, & ratæ habentur, etiam coactiua obligatione teneantur.

Probatur; nam Clerici præterquã quod Clerici sunt, sunt etiã ciues, & partes quædam Reipublicæ politicæ, igitur vt tales viuere debent ciuilibus legibus, non sunt autem aliæ, quàm quæ à magistratu politico latæ sunt, igitur illas Clerici seruare debent, alioqui magna confu-

sio, & perturbatio in Repub. oriretur, si Clerici non seruarent politicas leges in rebus humanis & politicis.

Secvndo, probatur ex confessione Pontificum, & Imperatorum: Nam Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem circa finem dicit, Deum diuisisse Pontificiam auctoritatem ab Imperiali, vt & Christiani Imperatores ꝓ æterna vita Pontificibus indigerēt, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, imperialibus legibus vterentur. Et Imperator Valentinianus in epist. ad Episcopos Asiæ, quam refert Theodoretus lib. 4. cap. 7. hist. dicit, probos Episcopos non solùm Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare. Denique Chrysostomus in illud Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, dicit Christi legem non tollere politicas leges, & ideò debere etiam Sacerdotes & Monachos eis parere.

Tertia propositio. *Etsi Clerici teneantur leges ciuiles seruare, non tamen possunt à iudice politico puniri, vel vllo modo trahi ad secularis magistratus tribunal.* Explico; Si Clericus violans ciuilem legem, vt carius vendendo, quàm lex patiatur, peccat, & restituere tenetur, non tamen poterit accusari apud iudicem secularem, sed apud Episcopum tantùm.

Probatur Primo ex Conciliis, Chalcedoneñ. can. 9. *Si Clericus aduersus Clericum habet negotium, non relinquat Episcopum suum, & ad secularia iudicia non recurrat, &c.* Concilium Agathense, can. 32. *Clericū nullus præsumat apud secularem iudicem Episcopo non permittente pulsare, &c.* Concilium Carthaginen. III. can. 9. & Toletanum III. can. 13. Matisconense, cap. 8. idem habent.

Secvndo probatur ex Imperatorum constitutionibus; nam eximit Iustinianus Clericos & Monachos à seculari iudicio in Nouellis constitutionibus 79. 83. & 123. quanquam non eximit in caussis criminalibus, sed solùm ciuilibus; in criminalibus autem vult à Prætore cognosci caussam, non tamen condemnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus; At nihilominus lex Canonica exemit simpliciter etiam in caussis criminalibus, cui cedere debet lex Imperialis, cùm possit Pontifex Imperatoribus iubere in iis, quæ ad Ecclesiæ auctoritatem spectant.

Tertio ex Pontificum decretis, Caivs Papa epist. ad Felicem Episcopum: *Nemo,* inquit, *Episcopum, aut reliquos Clericos apud iudicem secularem accusare præsumat.* Marcellinvs in epist. 2. *Clericum cuiuslibet ordinis absq; Pontificis sui permissu, nullus præsumat ad secularem iudicem trahere.* Gregorivs I. lib. 11. epist. 14. ad Ioannem defensorem: *De persona,* inquit, *Presbyteri hoc attendendum est; si quā caussam habuit, non ab alio teneri, sed Episcopum ipsius adire debuit.*

Qvarto ratione; nam absurdum videtur,

A vt ouis pastorem suum iudicet quocunque modo. Deinde adhuc absurdius esset, si hodie Prætor posset vocari ad tribunal Episcopi, & cras Episcopus ad tribunal Prætoris. Prærerea absurdum etiam videtur, vt terrenus iudex summi Iudicis seruos, sacratosque homines capiat, vel puniat; vnde laudatur ab omnibus vox illa Constantini Magni, qui ad Episcopos quosdam, qui collegas suos de nescio quibus criminibus accusauerant, ait: *Vos Dij estis, à summo Deo constituti, conueniens non est, vt homo iudicet Deos.* Refert Ruffinus lib. 10. hist. cap. 2. & post eum D. Gregorius lib. 4. epist. 75. ad Mauritium.

At obiicit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 11. §.
B 15. epistolam Constantini ad Nicomedienses, quam refert Theodoretus lib. 1. hist. cap. 20. vbi dicit Constantinus, se Eusebium Nicomediensem Episcopum eiecisse in exilium; & subiungit: *Si quis Episcoporum inconsultè tumultuatus sit, Ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia coërcebitur.*

Respondeo, more solito Caluinum imponere simplicibus; nam Constantinus in illa epistola dicit, se eiecisse in exilium Eusebium Episcopum, sed addit, eum prius fuisse à Nicæno Concilio depositum ab Episcopatu propter hæresim; nec enim negamus, quin debeat magistratus punire Clericos, quando ab Ecclesia degradantur, & iudicibus secularibus tradun-
C tur; verba autem Constantini, quæ Caluinus subiungit, ab ipso deprauata sunt, non enim Constantinus minatur eo loco Episcopis, sed laicis, dicit enim se grauiter puniturum plebem Nicomediensem, si iterum redire velit ad Episcopos hæreticos à Concilio damnatos, & non acquiescat suscipere probum, & Catholicum Antistitem. Hæc enim sunt verba eius: *Sin autem quisquam,* non dicit Episcoporum, *temeritate & audacia accensus eas Ecclesiæ pestes, id est, Episcopos Arianos à Concilio damnatos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, cōfestim opere ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea, pœnas suæ inscitiæ dabit.*

Obiicit Secvndo Petrus Martyr, iure diuino subiecta est omnis anima sublimioribus
D potestatibus, id est, Regibus, ergo non potuerunt Reges eximere à sua potestate vllos Christianos. Et confirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, qui ea ratione probant, non posse vllum eximi à potestate Papæ, quia iure diuino omnes subiiciuntur Papæ in spiritualibus.

Respondeo, negando cōsequentiam; nam etiamsi de iure diuino est, vt pareamus superioribus nostris, & proinde Regibus, dum superiores sunt, tamen potest fieri, vt qui nunc est superior, paulò pòst non sit, nimirum si ipse subiiciat alteri partem sui regni, vel si iure belli amittat regnum, aut regnum ipsum vertatur in Rempublicam. quoniam ergo partim Principes ipsi Clericos, alioqui sibi subiectos in re-

bus temporalibus, subiecerunt in omnibus Episcopis suis; partim etiã summus Pontifex eosdem Clericos exemit à subiectione Principum; nõ sunt amplius Reges Clericorum superiores, & proinde non tenentur iure diuino, nec iure humano eis parere, nisi quantum ad leges directiuas, vt suprà diximus.

Ad confirmationem respondeo, non esse simile; nam regna non sunt de iure diuino, sed de iure Gentium, & proinde mutabilia sunt: Pontificatus autem de iure diuino est, nec potest, vel ab ipso Pontifice, vel ab Ecclesia tota immutari.

QVARTA propositio. *Bona Clericorum, tam Ecclesiastica, quàm secularia, libera sunt, ac meritò esse debent, à tributis Principum secularium.* Quod sint exempta, patet ex Concilio Lateranensi, sub Alexandro III. parte 1. cap. 19. Ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 46. Item ex capite, Ecclesia S. Mariæ, extra de constitutionibus; ex cap. Quanquam, de censibus in Sexto, & cap. Quia nonnulli, & capite, Clericis, de immunitate Ecclesiarum in Sexto, & ex Extrauaganti, Quod olim, de immunitate Ecclesiarum. Item ex legibus Principũ aliquorum, quæ habentur in Codice Theodosiano lib. 16. tit. 2. lege 16. & 26. & in Codice Iustiniani L. Sancimus, titulo de sacrosanctis Ecclesiis, & lib. 10. histor. Eusebij ex versione Christophorsoni, cap. 7. vbi tamen est obseruandum ante Iustiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, vt etiam indicat S. Hieronymus in commen. ad cap. 17. Matth. non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum, vt colligitur ex S. Ambrosio, & aliis quæ infrà citabimus pro sequenti propositione.

Quod autem hoc æquum fuerit, probatur; nam inprimis habemus exemplum hominum viuentium in lege naturæ; nam Genes. 47. Ioseph subiecit Pharaoni omnes Aegyptios, voluitque eos certum tributum pendere, exceptis solùm Sacerdotibus, quos immunes & liberos esse debere iudicauit. Deinde bona Ecclesiastica sunt Deo consecrata, vnde in canonibus Apostolorum, can. 40. dicuntur bona Dominica: æquum est igitur, vt illa libera sint ab exactionibus Regum, ne Deus ipse soluere Regibus tributum videatur.

QVINTA propositio. *Exceptio Clericorum in rebus politicis tam quoad personas, quàm quoad bona, iure humano introducta est, non diuino.* Hæc est contrà Canonistas.

Probatur PRIMO ex illo Rom. 13. *Omnis anima potestatib⁹ sublimioribus subdita sit.* Et infrà: *Ideò tributa præstatis.* Illud: *Omnis anima,* includit etiã Clericos, teste Chrysost. ergo illud: *Ideò tributa præstatis,* dicitur etiã Clericis, ergo Clerici nisi eximantur priuilegio Principum, obligantur soluere tributa; & confirmatur ex B. Thoma, qui in hunc locum idem asserit.

SECVNDO testimoniis veterum; nam Vrbanus, vt habetur 23. q. 8. can. Tributum, sic ait: *Tributum,* inquit, *in ore piscis piscante Petro inuentum est, quia de exterioribus suis Ecclesia tributum reddit, &c.* AMBROSIVS in oratione de tradendis basilicis: *Si tributum,* inquit, *petit, non negatur, agri Ecclesiæ soluunt tributum.* VALENTINIANVS senior in epistola ad Episcopos Asiæ, teste Theodoreto libro quarto, hist. cap. 7. dicit bonos Episcopos tributa pensitare Regibus; si ergo tunc Imperator pius petebat tributum, si S. Vrbanus Papa, & beatus Ambrosius dicunt non esse negandum, certè non est de iure diuino, vt non soluatur. Item B. Gregorius lib. 11. epist. 54. ad Ioannem defensorem, non aliter probat, Presbyterum non debere trahi ad tribunal iudicis secularis, quàm quia ita ordinauit Iustinianus Imperator.

Probatur TERTIO, quia nullum proferri potest Dei verbum, quò ista exceptio confirmetur, vt patebit ex argumentorum solutione.

PRIMO igitur obiiciunt illud Matth. 17. *Quid tibi videtur Simon, Reges Gentium à quibus accipiunt tributum, à suis an ab alienis? Respondit Simon; ab alienis. Ait Dominus, ergo liberi sunt filij.* Et confirmatur ex Augustino lib. 1. quęst. Euang. q. 23. vbi sic loquitur: *In omni regno intelligendum est liberos esse filios, id est, non esse vectigales, multò ergo magis liberi esse debent in omni regno terreno filij regni illius, sub quo sunt omnia regna terræ.* Hæc ille. Quare ex sententia S. Augustini, ex hoc loco Euangelij Clerici, qui sunt maximè filij, & domestici summi Regis, liberi erunt. Accedat etiam Hieronymi sententia, qui in commentario huius loci, indicat Clericos tanquam regni filios immunes esse à tributis.

Respondeo PRIMO, hunc locum non conuincere, nã alioqui eximeret à tributis omnes Christianos; omnes enim sunt filij Dei, qui per Baptismum renati sunt. SECVNDO dico, Dominum loqui de se ipso tantùm; facit enim hoc argumẽtum: Filij Regum liberi sunt à tributis, quia nec soluunt parentibus suis, cùm sint communia parentum & filiorum bona; nec aliis Regibus, quia eis non subsunt; At ego filius sum primi, & summi Regis, igitur nulli homini tributum debeo; Itaque Dominus cùm ait: *Ergo liberi sunt filij,* id solum inde colligi voluit, se non fuisse obligatum ad soluendum tributum; de ceteris hominibus nihil dixit.

At CONTRA; nam etiam filij adoptiui Regum non soluunt tributa; sumus autem nos filij Dei per adoptionem, ergo non tenemur tributa soluere. RESPONDEO; Nos filij Dei sumus adoptiui secundum animam, non secundum corpus; renouati enim sumus spiritu, corporis autem redemptionem adhuc exspectamus, Roman. 8. tributa verò ratione corporis soluuntur.

At Marsilivs de Padua obiiciet, Christus quoque ante resurrectionem secundum corpus mortalis erat, & renouationem exspectabat, ergo tenebatur soluere tributum. A

Respondeo, Christus secundum corpus mortalis erat, non tamen seruus, sed liber, nec exspectabat redemptionem corporis sui, sed solùm resurrectionem. Nos enim secundum corpus nondum redempti sumus, quia adhuc concupiscentia manet in nobis, & ideò mente seruimus legi Dei, *carne autem legi peccati*, vt dicitur Roman. 7. Atq; hinc obnoxij sumus peccatis, pœnis, periculis, propter quæ necessarium est habere magistratum, & illi tributa soluere, vt ipse vigilet, & Rempub. in pace contineat. Quocirca B in statu innocentiæ fuisset quidem subiectio filiorum ad parētes, & fortasse ciuium ad Regem, non tamen exactio tributorum, cùm nulla essent pericula, nulli terrores, nulli labores; Christus igitur, qui nullam habuit concupiscentiam malam, liber erat etiam corpore, etsi mortuus est, id factum est, quia ipse voluit, vt dicitur Isaiæ 53. Quocirca meritò damnata est tanquam hæretica sententia Marsilij à Ioan. 22. in Extrauaganti, Licet, apud Ioan. de Turrecremata lib. 4. summæ de Ecclesia, part. 2. cap. 37.

Ad testimonium S. Hieronymi respondeo, eo loco sanctum Hieronymum nō voluisse probare ex Euangelio, Clericos esse liberos à tributo, sed solùm afferre congruentiam quandam, cur liberati fuerint; ideò enim dicit eos quasi filios regni tributa non soluere; & addit aliam caussam, nimirum Christi honorem; ait enim, pro eius honore Clericos tributa non soluere. Itaque non ius diuinum, sed Principum decreta, ob honorem Christi facta, Clericos liberarunt. C

Ad testimonium S. Augustini respondet B. Thomas in 2.2. q. 104. art. 6. Augustinum voluisse dicere, Christianos omnes esse filios regni, & proinde liberos à seruitute peccati. Reprehendit Cornelius Iansenius in commentario, cap. 17. Matthæi hanc responsionem, quoniam Augustinus disertè dicit, filios regni esse liberos à vectigalibus. D

Respondet autem Iansenius, Augustinū per filios regni intellexisse filios Dei naturales, id est, Christum, & si per impossibile, alij essent. At dura videtur hæc etiam explicatio. quorsum enim Augustinus de filiis Dei naturalibus in numero multitudinis loqueretur, cùm constet neque esse, neque esse posse, nisi vnum Dei Filium naturalem?

Probabilior igitur videtur sententia Alphonsi Thostati, q. 191. in cap. 17. Matth. & Caietani in 22. q. 104. art. 6. qui dicunt per filios regni S. Augustinū intellexisse Clericos, & Monachos, qui, vt etiam S. Hieronymus docuit in cap. 17. Matthæi, immunes erāt, & sunt à tributis, tanquam qui ad familiam Christi pertineant. Neqve verò hinc sequitur, iure diuino Clericos esse immunes à tributis; nam inprimis quod Augustinus dicit, nō habetur in verbis Domini, sed colligitur solùm per consequentiam probabilem. Dominus enim de filiis veris, & naturalibus Regum loquitur, vt Chrysostomus exponit; deinde ipse etiam Dominus hoc loco nihil propriè iubet, vt dici possit ius diuinum, sed solùm indicat ex vsu hominum, filios Regum liberos esse à tributis.

Secvndo obiiciunt caput, Quamquam, de censibus in Sexto, vbi Bonifacius Papa VIII. dicit, iure humano & diuino liberos esse Clericos ab exactionibus.

Respondet Dominicus à Soto, debere intelligi decretalem istam in caussis Ecclesiasticis, vel certè quoad personas, non quoad bona. At Bonifacius disertè dicit, Clericos & eorum bona libera esse ab exactionibus; Dicendum igitur vel Bonifacium nomine iuris diuini intelligere exemplum, quod habetur in Scriptura diuina, nimirum Gen. 47. vel certè fuisse Bonifacium in sententia Canonistarum, & sententiam illam suam aperuisse, nō autem aliquid definiuisse; nam non loquitur per modum definientis rem controuersam, sed simpliciter, & obiter id asserit, ait enim: *Cum iure diuino sint immunes Clerici, &c.*

Tertio obiiciunt, si solùm est de iure humano, vt Clerici non soluant tributa, & non trahantur ad tribunalia secularium, ergo poterunt Reges & Principes contrarium statuere. Respondeo, id non sequi, tum quia non soli ipsi, sed etiam Pontifices & Concilia hanc exemptionem Clericis tribuerunt, tum etiam quia orbis terræ in eam consensit, qui Regibus contulit eam potestatem, quam habent.

LIBER SECVNDVS, DE MONACHIS.

PRÆFATIO.

DISSERVIMVS LIBRO SVPERIORE DE EPISCOPIS, ET Clericis, id est, de prima & nobilissima parte corporis Ecclesiastici. Sequitur, vt de altera parte Ecclesiæ, hoc est, de iis hominibus disseramus, qui Euangelica Christi sequuti consilia, vitæ genus arctioris, ac sublimioris instituunt, quàm aut lex diuina, vel humana præscribat, aut etiam multorum mortalium infirmitas patiatur. De quo hominũ genere disputationem ingrediar, si pauca prius de huius ipsius disputationis vtilitate, vel potius necessitate, dixero.

Quanquam enim monastica vitæ instituta, non ad omnes Christianos pertinent, defensio tamen tam magnæ, & tam excellentis partis Catholicæ nostræ Ecclesiæ, ad eos omnes communiter pertinet, qui Christianam Rempub. saluam cupiunt. Hæretici enim dum hanc partem petunt, ac vt monasticen vituperent, portentosa mendacia quotidie de Monachis fingunt, & quacunque oblata occasione in Monachos inuehuntur, atq; eos in odium fulgi rapiunt, & primarios Antichristi satellites vocant, non eò certè spectant, vt ordines solùm hominum religiosorum disiiciant, monasticenque de medio tollant, sed vt Ecclesiam totam hac ratione perturbent, ac lædant, eamq; (si fieri possit) à fundamentis euertant. Intelligunt enim, si contra Monachos caussam obtinuerint, id est, si populo Christiano persuaserint, non à Christo institutos, sed à malo dæmone excogitatos ordines religiosorum fuisse, se continuò id effecturos, vt vniuersa Ecclesia, quæ vna voce, & consensu tot iã seculis monasticen approbauit, vano errore delusa, pro Christo Antichristũ coluisse, & à rectæ fidei, veræq; doctrinæ tramite quàm longissimè aberrasse videatur.

Neq; verò nouum est hoc hæreticorum aduersus Monachos bellũ, neq; recens mali dæmonis artificium, per monasticæ vitæ oppugnationem Ecclesiam vniuersam petere. Sicut enim quotquot fuerunt vnquam pij scriptores, tum sermonibus, tum scriptis libris, hoc genus vitæ laudibus in cœlum tollere conati sunt, sic nulli ferè vnquam hæretici exstiterunt, qui vel nomen Monachorum patienter audire potuerint: Quando vos *(inquit*

B. Augustinus in Psal. 132.*)* rectè hæreticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, vt erubescendo sanentur: illi vobis insultant de Monachis. Primò, si comparandi sunt, vos videte; quid opus est, vt verbis nostris comparentur ebriosi cum sobriis, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis? sed tamen dicere consueuerunt, quid sibi vult nomen Monachorum? quanto melius dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionum? *Et rursus, de Petiliano hæreticorum principe, idem Augustinus lib. aduersus Petilianum* 3. *cap.* 40. Deinceps, *inquit*, perrexit ore maledico in vituperationem monasteriorum & Monachorum, arguens etiam me, quòd hoc genus vitæ à me fuerit institutum.

Iam verò ARIANI *tanto furore bacchabantur in Monachos, vt ipsas etiam desertissimas solitudines locaq́; maximè abdita & recondita penetrarent, vt Monachos quærerent, raperent, atq; occiderent. Sic enim de Lucio Episcopo Ariano scribit Ruffinus lib. hist.* 11. *cap.* 3. Inde, *inquit*, ad monasteria furoris sui arma conuertit, vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. Ter mille simul, aut eo ampliùs, viros per totam solitudinem secreta, & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum ac peditum manum: Tribunos, Præpositos, & bellorum Duces, tanquam aduersus Barbaros pugnaturus, elegit. Qui cùm venissent, nouam belli speciem vident, hostes suos gladiis obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi; Amice, ad quid venisti? *De* VALENTE *Imperatore pariter Ariano in Chronico B. Hïeronymus annotauit, vsq; adeò illum odisse Monachos, vt lege lata, Monachos omnes aut arma sumere, milites q́; fieri, aut fustibus cædi, mactariq́; decreuerit.*

Sed nimis longum esset, si omnia veterum hæreticorum, ac præsertim Imperatoris Constantini Copronymi, & ceterorum veterum Iconomachorum in sanctos illos Monachos, aut improbè dicta, aut crudeliter facta commemorarem. Quid igitur, vt ad posteriora tempora descendamus, Ioannes VVICLEF *de Religiosorum ordinibus sensit? nempe omnes ad vnum à Diabolo in Ecclesiam introductos, & Augustinum, Benedictum, Bernardum ad inferos esse damnatos, nisi pœnitentiam egerint, quòd Monachi, & Patres Monachorum fuerint. Sic enim habent articuli eius postremi in Concilio apud Constantiam reprobati. Quid Martinus* LVTHERVS*? nónne tertio quoque verbo in omnibus scriptis suis, quæ sanè quàm plurima exstant, monasticen lacerat? Ac, vt alia prætermittam, quæ suo loco postea afferentur, certè in epithalamio illo suo, plus quàm credi poßit, obscœno & sordido, quod in caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios scripsit, qui cœlibem vitam in monasteriis ducunt, eos omnes ido-*

lo Mo-

lo Moloch corpora ſua cremare confirmat. Et in eodem libro, ſtatum religionis nihil valere, ſed Ethnicum, terrenum, ſecularem, ac veluti lutum eſſe dicit, cùm è contrario ſtatum coniugij ſpiritualem, cœleſtem, diuinum, atque aureum eſſe prædicet. Ioannes CALVINVS *libro Inſtitut.* 4. *cap.* 13. *rem totam breuiter ita definit, vt eſſe velit monaſteria lupanaria; vota monaſtica, retia Satanæ; Monachos omnes ſophyſtas cucullatos, qui ab Eccleſia diſſenſionem fecerint, & ſe totos Diabolo conſecrauerint.* PHILIPPVS *Melanchthon in Apologia pro Confeſſione Auguſtana, artic. de votis, vota atque opera Monachorum nunc obſeruationes fatuas, nunc hypocriticas ſimulationes, nunc etiam traditiones Phariſaicas atque Mahumeticas vocat.* MAGDEBVRGENSES *Centuriatores in* 10. *cap.* 4. *Cent. poſteaquam multorum veterum Eremitarum vitas & res geſtas breuiter deſcripſerunt, in hæc verba ſermonem claudunt:* Sed quis, *inquiunt*, non hæc hominum monſtra execretur, vt inimicos humanæ ſocietatis, & contra totam ſecundam tabulam delinquentes. *Vt illud interim omittam, quòd partem non modicam ingentium illorum voluminum in Monachorum vituperatione conſumunt, quos vbiq; hypocriſis, vbiq; ſuperſtitionis, vbiq; impietatis accuſant.*

Sed quid, obſecro, Lutheranos in tam apertum, tamq; implacabile bellum contra Monachos impulit? Quid eis Monachi nocuerunt? quid rapuerunt? quid illis debent? Nónne, ſi ſaperent, ingentes gratias potius regno Monachorum, vt ipſi vocant, agere deberent? Ex quo nimirum Apoſtolus ille Germanicus, tertius Helias, totq; alij illuſtres Prophetæ, atq; Euangeliſtæ, tanquam ex equo Troiano prodierunt. Vnde enim habent Lutherum, Pomeranum, Bucerum, Pellicanum, Munſterum, Menium, Muſculum, Miconium, Oecolampadium, Martyrem, Ochinum? Nónne ex monaſteriis? Quanquam ſi verum fateri volumus, non monaſteria tot nobis hæreticos pepererunt, ſed ipſa potius peſtis hæreſeos monaſteriorum deſertores fecit.

Sed quid miramur, ſi filij tenebrarum lucem religionis æquis oculis intueri non queunt: ſi deſertores militiæ, caſtra Sanctorum oderunt: ſi fugitiui ac perfidi, ſtantes in acie commilitones ſuos exhorrent: ſi denique principis tenebrarum, primíque cœleſtis militiæ deſertoris ac transfugæ, diſcipuli eius ac filij, opera imitantur? Nam (*vt apud Athanaſium magnus ait Antonius*) omnes quidem Chriſtianos Diabolus odit, ſed probos Monachos, Chriſtique virgines tolerare nullo modo poteſt. *Hinc illæ voces Abbatis Sereni apud Caßianum collat.* 7. *cap.* 23. In ipſis, *inquit*, cœnobiis, in quibus commorabantur octo, vel decem, ita Dæmonum atrocitas graſſabatur, & frequentes, ac ſenſibiles ſentiebantur aggreſſus, vt non auderent omnes pariter noctibus obdormire, ſed viciſsim

aliis

aliis deguſtantibus ſomnum, alij vigilias celebrantes, Pſalmis & orationibus, ſeu lectionibus inhærebant, cumque illos ad ſoporem naturæ neceſsitas inuitaret, expergefactis ad eorum, qui dormituri erant, cuſtodiam, ſimiliter excubiæ tradebantur.

Habetis, quid hæretici tam veteres, quàm recentes, & quid ipſe etiam pater eorum Diabolus de Monachis cenſeat. Nunc de iiſdem quid cenſeant Patres, quid etiam Chriſtus, & Deus, meritò à me requiri, atque exſpectari video. Sed quoniam plurima huius generis teſtimonia in ipſa Diſputatione ſæpius nobis erunt neceſſariò afferenda: nunc duobus tantùm duorum clariſsimorum vtriuſque Eccleſiæ luminum teſtimoniis contentus, rem totam, quàm breuiſsimè fieri poterit, expediam. Prodeat igitur inprimis totius Græciæ eximium decus ſanctus IOANNES CHRYSOSTOMVS; *is enim & pro vitæ monaſticæ defenſione tribus integris libris acerrimè decertauit, & vbique ſolitudines, ac monaſteria ita ſplendidè, magnificéque laudat, vt illa regnis atque imperiis, & ipſi etiam paradiſo, ac cœlo non dubitet anteponere. Denique homilia* 8. *in Matthæum:* Si quis, *inquit*, nunc ad Aegypti veniat ſolitudines, paradiſo prorſus omnem illum eremum videbit digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus: eſt enim cernere tota illa regione diffuſum exercitum Chriſti, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cœleſtium conuerſationem in terris micantem. Atque hæc non in viris ſolùm, verùm etiam in fœminis ſplendere conſpicias. Non ita variis aſtrorum choris cœlum refulget, vt Aegyptus innumeris Monachorum, ac virginum diſtinguitur, atque illuſtratur habitaculis. *Quanta eſt hæc laus? & à quanto viro, quanta verborum maieſtate profecta? Sed iam B.* AVGVSTINVM *totius Occidentis clariſsimum lumen audiamus.*

Is igitur in libro de moribus Eccleſiæ primo, cap. 31. *Monachorum vitam, tum Eremitarum, tum Cœnobitarum, Manichæis perfectionem iactantibus obiiciens:* Nihil, *inquit*, de iis dicam, qui ſecretiſſimi penitus ab omni hominum conſpectu, pane ſolo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, deſertiſsimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæſerunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatiſsimi, quæ niſi Sanctorum intellectu percipi non poteſt: Nihil (inquam) de his loquar, videntur enim nonnullis res humanas plus quàm oporteret, deſeruiſſe, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus proſit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non ſinimur. Sed hinc diſputare longum & ſuperuacaneum puto: nam hoc tam excellens faſtigium ſanctitatis, cui non ſua ſponte mirandum & honorandum vide-

tur, oratione nostra videri quî potest? Sed si hoc excedat nostram tolerantiam, quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis atq; desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamq; cõgregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus; nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intensissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium; nemo cuiquã onerosus est. Patres verò non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, nulla superbia consulunt his, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna eorum in obtemperando voluntate. *Ac demum post alia multa finem faciens, ait:* Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor, ne iudicare videar, per seipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendũ putauero. *Quàm dissimilia sunt hæc verba Catholicorum Patrum iis, quæ ex Luthero & Caluino paulò antè recitauimus? nimirum, hîc fides, ibi perfidia; hîc sapientia, ibi stultitia; hîc grauitas, ibi furor; hîc Deus, ibi Diabolus loquebatur.*

Neq; verò Deus per voces & scripta solùm Catholicorum Patrũ, sed etiam ipse per se sanctitati, atque præstantiæ ordinum Religiosorum testimonium tulit. Quid enim de hoc vitæ genere Deus censeat, testantur inprimis diuinæ illæ, amplissimæquè promissiones, quæ partim in Prophetis, partim in Euangeliis exstant, quibus (Matthæi 19. *Marci* 10. *Lucæ* 18. *Isaiæ* 56.*) centuplum in hoc seculo; sedes honoraria in iudicio; locus & nomen in regno cœlorum maius, atque nobilius, quàm filiorum & filiarum sit, huius disciplinæ cultoribus Dominus pollicetur: testantur deinde hoc idem diuina signa, atque prodigia. Certè enim post Apostolica tempora splendore maximorum signorum, iudicio orbis terræ, semper clarissimi habiti sunt magnus Antonius, vterque Macharius, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus. At ij omnes sine controuersia professione Monachi fuerunt.*

Quantæ igitur, & quàm proiectæ est audaciæ, sanctissima instituta, à Deo ipso, de cœlo signis, atque prodigiis clamante, & approbante, confirmata, adhuc tamen animis obfirmatis contemnere, improbare, reiicere, conspuere, lacerare? Vt interim omittam, quòd hæc ipsa instituta longè antè Helias & Ioannes adumbrarunt, Christus consuluit, Apostoli coluerunt, Sancti ferè omnes adamarunt. Exceptis enim sacris Martyribus, rari omnino in numerum Sanctorum relati leguntur, qui ex Monasteriis non prodierint.

dierint. Vt mihi iam monasticæ vitæ approbatio inter eas notas ac symbola, quibus Ecclesiam Catholicam ab omnium hæreticorum conuenticulis internoscimus, atque distinguimus, principem locum tenere, clarißimeque eminere videatur. Quod sanctus ille Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus Petrus probè intellexit, cùm, auctore Theodoreto lib. hist. 4. cap. 20. ex eo potißimùm demonstrauit, Lucium quendam non Episcopum, non Catholicum, sed hæreticum, hostem, lupum, & inuasorem esse, quòd eum nulli Monachi de more Ecclesiæ sacros Hymnos concinentes, ad solium Pontificale deduxerint. Existimabat enim magnus ille Pontifex, ita partem veræ Ecclesiæ esse ordines Monachorum, vt Episcopus Ecclesiæ haberi non posset, qui secum Monachos habere noluisset.

Quæ cùm ita sint, intelligi profectò facilè potest, ita caussam Monachorum cum Ecclesiæ caussa esse coniunctam, vt nemo vnquam Ecclesiæ hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore Monachis omnibus indixerit. Quare à nobis mater nostra Ecclesia Catholica petere mihi videtur, ne nos ab hostibus diligentia, studioq; vinci patiamur, sed quantum illi dies ac noctes legendo & scribendo laborant, vt aliquod Ecclesiæ, vel eius partibus ac membris detrimentum afferant, tantum nos operæ, & laboris in omnibus Ecclesiæ partibus sartis tectísque conseruandis collocemus; præsertim cùm nos apud Deum clarißima iustitiæ, fideique corona, illos pœna sola perfidiæ atque scelerum apud inferos maneat. Nunc ad rem ipsam propiùs accedamus.

Omnis hæc de Monachis Disputatio septem præcipuis capitibus, siue quæstionibus continetur. Quibus quæstionibus vna eademq; opera explicabuntur nomina, origo, natura, partes, proprietates, & actiones vitæ religiosæ; & simul ad ea omnia respondebitur, quæ aduersarij nostri in Monachis & eorum ordinibus reprehendunt.

PRIMA *igitur quæstio erit de origine, ratione, & varietate Religionum. Nec enim verentur aduersarij, asserere ordines Religiosorum, rem esse recens in Ecclesia inuectam; & idem esse dicere; Ego sum ordinis B. Augustini, ego Benedicti, ego Dominici, ego Francisci. ac dicere; Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ. quod Apostolus in Corinthiis grauißimè reprehendit, vt etiam illos propterea seditionis, schismatis, atq; hæreseos notare non vereatur.*

SECVNDA *quæstio erit de consiliis Euangelicis, quæ sunt quasi bases & fundamenta totius monastici ædificij. Horrent enim hæretici ad vocem consiliorum, & operum supererogationis, tanquam ad ingentem blasphemiam. Id quod necessariò faciunt; cùm enim arbitrentur ipsi, præcepta diuina non posse à quoquam, tametsi iustißimo, vnquam impleri, non possunt non vehementer mirari, cùm nos dicere audiunt, veros Religiosos*

non solùm præcepta, sed etiam consilia adimplere, & plus facere, quàm Deus præcepit.

Tertia quæstio erit de votis monasticis. Cùm enim aduersarij putent, nihil Deo placere, nisi quod ipse fieri iussit, omnia vota, quæ de rebus à Deo non imperatis suscipiuntur, tanquam superstitiosa, & inania reprehendunt: immò apertè votum continentiæ sacrificium idoli Moloch, votum paupertatis meram stultitiam, votum obedientiæ summam temeritatem esse volunt.

Qvarta quæstio erit de votis, quæ filij inuitis parentibus, & coniuges inuito altero coniuge, aliquando suscipiunt. Nam cùm Deus mandauerit, honorari parentes, & non separari quos Deus coniunxit, grauiter nos accusant, quòd filios, inuitis parentibus, Monachos fieri patiamur; & matrimonia, licet nondum consummata, tamen rata & firma, propter monasticam professionem dissoluamus.

Qvinta de solitudine, & summa vitæ seueritate Eremitarum. Eremitas enim aduersarij vrsos ac misanthropos vocant propter solitudinem: propter eam autem seueritatem, qua plurimi eorum nunquam cilicium exuebant, solis radicibus vescebantur, humi cubantes somnũ breuissimum capiebant: nonnulli etiã integris hebdomadibus ieiunabant: alij ferreis cathenis se onerabant: quidam in editis columnis perpetuò consistebant; eos omnes execrantur, tanquam sui ipsorum homicidas, & illius Apostolici præcepti transgressores: Habeto honorem corpori; quo præcepto nullum ipsi religiosius ac sanctius colunt.

Sexta de habitu, & tonsura. Miram enim superstitionem in eo positam esse credunt, quod Monachi semper idem vestimenti genus, eadem forma, eodem colore, eadem magnitudine gerant, & eodem semper modo, qui sunt eiusdem ordinis, tondeantur.

Septima de opere Monachorum. Existimant enim aduersarij, de natura & ratione veræ monasticæ professionis esse, vt Monachi omnes labore manuum victum quærant, & idcirco eos omnes, qui id non faciunt, tanquam suæ ipsius professionis corruptores, falsosq́ ac degeneres Monachos arguunt, & malum & illicitum esse docent, tam sponte sua ad mendicitatem deuenire, quàm mendicatione victum colligere.

Scripserunt de hoc argumento sanctus Ioannes Chrysostomus in tribus libris contra vituperatores vitæ monasticæ; Ioannes Cassianus in libris de institutis Cœnobiorum; Albertus Magnus in defensorio mendicantium; beatus Thomas in opusculo 19. quod est contra impugnantes religionem; beatus Bonauentura in Apologia pauperum, & libro de paupertate Christi; Thomas VValdensis lib. 3. & 4. de doctrina fidei, & de sacramentalibus, tit. 9. Albertus Pighius controuersia 14. Alphonsus Viruesius Philip-

pica 20. Alphonsus à Castro in libris contra hæreses, verbo Mendicitas; verbo Monachus, & verbo Votum; Ioannes Bunderius in suo compendio concertationum, tit. 34. Conradus Koellim in euersione epithalamij Lutherani; Ioannes à Dauentria in refutatione Confeßionis Augustanæ; Ioannes Eckius in Enchiridio, & in conclusionibus de votis; Franciscus Orantius lib. 5. de locis Catholicis; Gaspar Schatzgerus lib. 1. cap. vlt. & lib. 2. cap. 1. suarum Controuersiarum; Ioannes Hoffmeisterus contra art. 27. Confeßionis Augustanæ; Iacobus Latomus libro de Monachorum institutis & votis; Ioannes Cochlæus libro de votis, & in discußione art. 27. Confeßionis Augustanæ; Iodocus Clichtouæus lib. 3. Antilutheri; Alanus Copus Dialogo 2. Matthæus Galenus de origine Monastices; Richardus Cœnomannus in antidoto ad censuram Erasmi in regulam sancti Augustini; Franciscus Turrianus libris duobus de votis monasticis; Gulielmus Lindanus lib. 4. cap. 98. Panopliæ.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Monastices.

EXPLICATVRVS igitur primo loco naturam, partitionem, atque ortum religionũ, & simul hęreticorum mendacia, & calumnias refutaturus, à nomine, vt par est, exordiar. Nomina apud Græcos quinq; inueniuntur. vocant enim professorem huius vitæ θεραπευτὴν, ἀσκητὴν ἱκέτην, φιλόσοφον, μοναχὸν: Latini retinuerunt vltimum Græcum vocabulum, & addiderunt regularem & religiosum. θεραπευτὴς significat cultorem. B Vtitur hoc nomine Dionysius, capite 6. Eccles. hierarchiæ, vbi dicit ab Apostolis fuisse Monachos vocatos θεραπευτὰς, eo quod ipsi purè præter ceteros Deum colant. Vtitur eodem nomine Philo initio libri de vita contemplatiua supplicum, vbi dicit, eos vocari θεραπευτὰς, vel quod Deum diligentissimè colant, vel quod animas suas colant, & curent à morbis vitiorum; nam θεραπευτὴς significat & cultorem & medicum. ἀσκητὴς significat pugilem siue exercitatorem, quo nomine passim vtitur Basilius, qui etiam sermones suos de rebus monasticis vocat asceticos. Dicuntur autem Monachi pugiles, vel exercitatores, quia totum eorum officium deberet esse virtutum palæstra, C cùm alij homines exerceant se in bello, in mercatura, &c. ἱκέτης supplicem significat, quo nomine vtitur Philo, qui librum de vita Monachorum sui temporis, inscripsit de vita contemplatiua supplicum. dicuntur autem supplices à præcipuo munere, quod est orare, & laudare Deum.

Philosophi dicuntur Monachi passim à Chrysostomo in libris contra vituperatores vitæ monasticæ, & à Nilo, qui librum suum de monastice, inscripsit de Christiana Philosophia. dicuntur autem Monachi Philosophi, vt Nilus indicat, quia eum locum tenent apud Christianos, quem Philosophi apud Ethnicos. Philosophi enim dicebantur apud Ethnicos, homines quidam seueri contemptores rerum temporalium, & toti sapientiæ studio dediti. Nomen Monachi frequentissimum est apud omnes Patres Græcos & Latinos. quid autem significet, nó eodem modo explicatur ab omnibus.

Beatus Hieronymus in epistola ad Heliodo-A rum, videtur velle nomen Monachi propriissimè conuenire eremitis, qui soli habitabant: *Interpretare, inquit, vocabulum Monachi, hoc est, tuum; quid facis in turba, qui solus es?* At non ita esse, tum ex eo cognosci potest, quod eremitæ cœperunt à Paulo primo eremita, ipso Hieronymo auctore in eius vita: nomen autem Monachi inuenitur apud Dionysium Areopagitam, qui ferè CCC. annis Paulum primum eremitam antecessit: tum ex eo, quod omnes veteres, & ipse etiam Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruãda virginitate nomen Monachi tam eremitis, quàm cœnobitis volunt esse commune.

Beatus Augustinus in Psal. 132. exponens illud: *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum*; dicit hoc dulcissimum canticum excitasse homines, & de secularibus Monachos fecisse, nihilque aliud significare Monachum, quàm hominem in tali vnitate, & communitate cum aliis eiusdem instituti viuentem, vt cum illis omnibus vnum cor habeat, & vnum, ac solum hominem faciat; secundum quam significationem nomen Monachi solis cœnobitis conueniret. AT verissima explicatio huius nominis est apud Cassianum, & Dionysium. Scribit enim Cassianus collatione 18. Abbatis Pyamonis, capite 5. inde Monachos dictos, quod à coniugiis abstinerent, & à parentum se consortio, ac mundi huius conuersatione secernerent, vt nimirum soli Deo per contemplationem inhærerent. Quod idem tradit Dionysius, cap. 6. Ecclesiast. hierarchiæ, vbi dicit, Monachos appellari, quod rebus diuisibilibus relictis, Monadi, id est, Diuinitati soli placere contenderent.

Ex quo sequitur, propriè Monachos non esse, nisi eos religiosos, qui soli vitæ contemplatiuæ dant operam, quales sunt Cassinenses, Cistercienses, Carthusiani, Camaldulenses, atque alij id genus. Quod intelligentes S. Thomas, S. Bonauentura, & alij Doctores posteriores, non vocant Monachos, Dominicanos, & Franciscanos, & similes, qui non soli contemplationi insistunt, sed in actione versantur, iuuantes Episcopos, & Clericos in concionibus, & Sacramentis, sed regulares, vel religiosos appellant. Regulares quidem, quod certæ regulæ viuendi addicti sint, quo nomine passim vtuntur Concilia. Religiosos autem, quòd se totos Dei ob-

ſequio mancipauerint, vt rectè explicat B. Thomas 2.2. quæſt. 186. art. 1. religio enim eſt virtus, qua Deo debitum cultum exhibemus: quare ſicut omnes pbi Chriſtiani dici poſſunt religioſi, ſi Deo ſeruiant, vt eorum vocatio requirit: ita illi per antonomaſiam dicũtur religioſi, qui nulli rei ſeruiunt, niſi Deo: & licet hoc nomen videatur nouum, tamen reuera eſt omnium antiquiſsimum; reſpondet enim propriè illi Græco, θεραπευτὴς, quo Dionyſium, & Philonem vſos fuiſſe docuimus. Hæc de nomine.

CAPVT SECVNDVM.

De natura ſiue definitione Religionis.

QVANTVM ad rem attinet, religio, vt hîc à nobis accipitur, ſic definiri poteſt, Religio ſtatus eſt hominum ad perfectionem Chriſtianam per paupertatis, continentiæ, & obedientiæ vota tendentium.

Sunt autem hoc loco annotanda quædam. PRIMVM illud eſt, veram perfectionem in caritate conſiſtere; perfectio enim vniuſcuiuſq; rei in eo poſita eſt, vt fini ſuo vltimo quàm arctiſsimè coniungatur. Finis autem hominis Deus eſt, caritas verò maximè vnit hominem cum Deo, iuxta illud 1. Ioan. 4. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et Coloſſ. 3. *Caritas eſt vinculum perfectionis*, id eſt, vinculum, quod ligans hominem cum Deo, hominem reddit perfectum: vel (vt Chryſoſtomus exponit) vinculum quod ligans, & continens in homine omnes virtutes, hominem reddit perfectum. Vt enim ſpiritus humanus ligat, & continet omnes humores, & partes alioqui dilapſuras, ita Spiritus ſanctus inhabitans corda noſtra per caritatẽ continet omnes virtutes alioqui facilè dilapſuras. Quod etiam idem Apoſtolus oſtendit, cùm ait 1. Cor. 13. *Caritas patiens eſt, benigna eſt*, & quæ ſequuntur.

Itaque IRENÆVS lib. 5. ante medium exponens illud Apoſtoli 1. Theſſal. vlt. *Vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus conſeruetur*; dicit hominem perfectum tribus conſtare, corpore, anima, & Spiritu ſancto inhabitante per caritatem. Vt enim ſi deſit ei corpus, vel anima, erit imperfectus in genere naturæ: ita ſi deſit caritas, erit imperfectus in genere moris. Quo modo locum illum Pauli intelligunt etiam ferè omnes Græci, Chryſoſtomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, & cum eis Hieronymus in epiſtola ad Hedibiam, quæſt. vlt. Denique quòd caritas ſit Chriſtiana perfectio ex eo patet, quòd ad eam omnia referuntur. Matth. 22. *In his duobus mandatis vniuerſa lex, &c.* 1. Timoth. 1. *Finis præcepti caritas.*

Nota SECVNDO, ex B. Thoma in opuſculo de perfectione, quatuor eſſe gradus caritatis, proinde etiam quatuor eſſe gradus perfectionis; dicitur enim perfectum id, cui nihil deeſt in ordine ad aliquem finem. Quare, non repugnat aliquid eſſe perfectum, & imperfectum, ſi comparetur ad diuerſos gradus, ſeu etiam fines.

PRIMVS gradus caritatis eſt, diligere Deum, quantum eſt diligibilis, id eſt, infinito amore. Qui gradus ſoli Deo conuenit, & idcirco ſolus Deus in ordine ad iſtum gradum perfectus eſt: Angeli, & Sancti omnes ſunt imperfecti: quanquam hæc imperfectio non eſt propriè dicenda priuatio, aut vitium, ſed pura quædam negatio.

SECVNDVS gradus eſt, diligere Deum, non quantum eſt diligibilis, ſed quantũ poteſt creatura diligere, ita vt ſemper actu de Deo cogitet, & ſine intermiſsione in eum per affectum feratur, & ne primos quidem motus cupiditatis ſentiat contra Deum. In hoc gradu verſantur beati, quorum comparatione omnes alij ſunt imperfecti. Quare Philipp. 3. Apoſtolus, qui dixerat: *Quicunque perfecti ſumus, hoc ſentiamus.* Idem ait: *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim.*

TERTIVS gradus eſt, diligere Deum, non quantum eſt diligibilis, nec quantum poteſt creatura quælibet abſolutè diligere: ſed quantum poteſt creatura mortalis, quæ à ſe remouit omnia diuini amoris impedimenta, & totam ſe Dei obſequio cõſecrauit. Qui in hoc gradu verſantur, imperfecti ſunt reſpectu beatorum, ſed perfecti reſpectu aliorum hominum, etiam iuſtorum, & piorum. Et hæc eſt perfectio, de qua loquuntur Theologi, cùm dicunt, ſtatum Epiſcoporum eſſe ſtatum perfectionis adeptæ, & ſtatum religioſorum eſſe ſtatum perfectionis acquirendæ. Hoc enim intereſt inter Epiſcopos & religioſos, quòd religioſi non tenentur continuò eſſe perfecti, ſed tantùm aſpirare ad perfectionem. Verſantur enim in exercitatione virtutis, & remotione impedimentorum: at Epiſcopi deberent eſſe perfecti, id eſt, ad eum gradum caritatis perueniſſe, ad quem religioſi per ſua vota, & exercitia tendunt. Propterea in definitione diximus, religionem eſſe ſtatum hominum ad perfectionem tendentium.

QVARTVS gradus eſt, diligere Deum, non quantum eſt diligibilis, non quantum poteſt creatura vel abſolutè, vel in hac vita diligere: ſed tamen ita, vt nihil æquè, aut magis, quàm Deum diligat, id eſt, nihil admittat contrarium diuinæ dilectioni. & hic gradus præceptus eſt omnibus, & quandam habet perfectionem, licet reſpectu ſuperiorum ſit imperfectus. Vnde 1. Ioan. 2. dicitur: *Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc caritas Dei perfecta eſt.* Et tamen Matth. 19. Dominus ei, qui dicebat ſe omnia præcepta ſeruaſſe, ait: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, &c.* Loquitur enim Ioannes de iſto quarto gradu: Dominus autem de tertio, de quo nos in definitione religionis, & in tota hac diſputatione agemus.

Nota TERTIO, inſtrumenta aptiſsima, atque vtiliſsima ad hanc perfectionem acquirendam, eſſe illas tres virtutes, paupertatem, con-

tinentiam, & obedientiam; nam vt quis perfectè Deum diligat, debet & se totum Deo tradere, & omnia impedimenta remouere. vtrumque consequimur per has virtutes. Tradimus enim Deo nos totos, quando tradimus animum, corpus, & res externas; nihil enim habemus aliud. Tradimus autem animum per obedientiam, corpus per continentiam, res externas per paupertatem. Item per has virtutes remouentur omnia impedimenta diuini amoris: *Radix* enim *omnium malorum est cupiditas*, 1. Timot. 6. quemadmodum: *Radix omnium bonorum est caritas*, vt Augustinus adiungit serm. 12. de verbis Domini.

Omnis autem mala cupiditas ad tria capita reuocatur, ad luxuriam, auaritiam, superbiam: quod & auctoritate, & ratione probatur. Nam 1. Ioan. 2. dicitur: *Quidquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*. Ratione, quia in homine duplex est appetitus, concupiscibilis, & irascibilis, ille appetit bonum absolutè, iste bonum arduum. Rursum ille prior duplex est, naturalis, & animalis.

NATVRALIS appetit ea bona, quæ sunt necessaria ad naturam conseruandam tam in indiuiduo, vt cibum, & potum, quàm in specie, vt actum generationis. Qui appetitus cùm est inordinatus, dicitur incontinentia, & à Ioanne concupiscentia carnis. ANIMALIS appetitus dicitur ille, quo appetimus ea, quæ sunt bona secundum existimationem, vt pecunias, vestes, lapides preciosos, & similia, quæ non appetuntur à bestiis, quibus non inest appetitus, nisi naturalis, & hic appetitus cùm est inordinatus, dicitur auaritia, vel curiositas, & à Ioanne concupiscentia oculorum.

Denique appetitus irascibilis appetit excellentiam, quæ apprehenditur vt res maximè ardua, & cùm est inordinatus, dicitur à Ioanne superbia vitæ. Hos igitur tres fontes impedimentorum obstruunt tres illæ virtutes, concupiscentiam carnis continentia, concupiscentiam oculorum paupertas, superbiam vitæ obedientia.

Nota QVARTO, non sufficere ad religionem has tres virtutes, nisi accedat votum, id est, sacra promissio Deo facta, qua quis obstringat se perpetuò ita victurum. Religio enim est status quidam: status autem significat rem immobilem, & perpetuam. Quare fieri poterit, vt aliquis sit perfectus, & tamen non sit in statu perfectionis: quemadmodum è contrario non rarò accidit, vt multi tam Episcopi, quàm religiosi sint in statu perfectionis, & non sint perfecti.

Ex his poterit tota definitio satis intelligi.

A

CAPVT TERTIVM.

De variis Ordinibus Religiosorum.

QVANTVM ad TERTIVM. Veteres duo tantùm agnoscunt genera religiosorum; vnum anachoretarum, siue eremitarum; alterum cœnobitarum. Ita enim docet Hieronymus in epistola ad Eustochium de Virginitate, Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & Cassianus collat. 18. c. 4. Itaq; errat Isidorus lib. 2. de diuinis officiis, cap. 15. vbi tria facit genera Monachorum, eremitas, anachoretas, cœnobitas; nam iidem sunt anachoretæ, & eremitæ.

B

Addit quidem Hieronymus tertium genus, & Cassianus tertium & quartum, sed illa non sunt verè genera religiosorum, sed quædam relaxationes, & corruptiones religionum. Nam tertium genus vocant eorum, qui in cœnobiis viuunt, sed adhuc aliquas proprias retinent facultates, nec in omnibus obtemperant præpositis; quæ sine dubio est corruptio vitæ cœnobiticæ. Quartum genus vocant eorum, qui ex monasteriis ad eremum transeunt, non vt sanctius, sed vt liberius viuant, nimirum excusso iugo superiorum, & legum cœnobiticarum; quæ est corruptio vitę eremiticæ. quare ista duo à Patribus vocantur deterrima genera Monachorum.

C Possumus nos cum B. Thoma, & Scholasticis paulò plenius & subtilius explicare formas, & genera religionum iuxta fines, ad quos instituuntur. Omnis igitur religio ad perfectionem caritatis refertur, vt dictum est.

Possumus autem tribus modis Deum diligere, eique seruire: Vno modo, per contemplationem ipsum Deum in se diligendo, eique inhærendo: Alio modo, per actionem Deo in membris eius seruiendo, vt alendo pauperes, suscipiẽdo peregrinos, &c. Tertio modo, per vtrumque simul Deo obsequium præstando, id est, per contemplationem, quæ in actionem prodeat, siue per actionem, quæ necessariò requirat contemplationem. Quod faciunt, qui concionibus, & Sacramentorum administratione populo seruiunt.

D

Iuxta hos fines tria sunt genera religionum. VNVM earum, quæ profitentur vitam contemplatiuam solùm, quod genus in multas formas diuidi potest iuxta varias constitutiones, & regulas, quas sequuntur. Alij enim sequuntur instituta S. Antonij, alij S. Pachomij, alij S. Basilij, alij S. Benedicti, alij S. Romualdi, alij S. Brunonis, &c.

ALTERVM genus est earum religionum, quę profitentur vitam actiuam, quod in tot formas diuiditur, quot sunt opera caritatis. Quidam enim militando atque Ecclesiam armis protegendo seruiunt Deo. Quales sunt equites Hierosolymitani, S. Iacobi, S. Ioannis, & alij quidam

ægrotos curando in Xenodochiis, quidam mortuos sepeliendo, & alij aliis rationibus dum in proximos beneuolentiam ostendunt, Deo gratum obsequium præstant.

TERTIVM genus est eorum, qui profitentur vitam mistam, quod etiam in varias formas diuiditur iuxta varias eorũ institutiones. Quidam enim sequuntur regulam sancti Augustini, quidam sancti Dominici, quidam sancti Francisci, &c.

Quòd autem hæc ordinum varietas fuerit in vsu in veteri Ecclesia, & vtilissima sit, facilè probari potest; nam, vt ex Hieronymo, Augustino, Cassiano locis notatis patet, semper fuerunt tam eremitæ, quàm cœnobitæ, qui vitam contemplatiuam profiterētur; quod etiam fuerint, qui vitam actiuam exercerent, patet ex Cassiano collat. 14. quæ est prima Abbatis Nestoris, cap. 4. vbi dicit, ex religiosis sui temporis alios dedisse operam contemplationi, alios curando Xenodochio, alios alendis pauperibus, alios miserorum suscipiendo patrocinio, &c. Quod denique fuerint, qui vitam mistam sequerentur, perspicuum est tum ex eodem Cassiano ibidem, vbi dicit, quosdam etiam religiosos dedisse operam instruendis, & docendis imperitis, tum ex beato Augustino, qui in duobus sermonibus de communi vita Clericorum, asserit se instituisse in suo Episcopatu religionem regularium Clericorum.

Quòd autem in his tribus generibus religionum multæ essent diuersitates iuxta varias obseruationes, & ritus viuendi, docet Epiphanius in fine librorum contra hæreses, vbi dicit, quosdam religiosos ex instituto sui ordinis abstinuisse à carnibus, alios etiam ab ouis, alios etiam à piscibus, alios etiam à pane. Rursum, quosdam nudis pedibus ambulasse, alios saccum interius gestasse, alios humi cubasse, &c.

Iam verò quòd hæc varietas institutorum in eadem fidei consensione nihil obsit Christianæ religioni, sed potius valde prosit, hinc intelligi potest, quod hac ratione prouisum est omni hominum generi, vt nemo sit, qui velit ad perfectionem tendere, & non possit. Varia enim sunt hominum ingenia, variæ propensiones, nec pares omnibus vires. Vnus diligit solitudinē, alius gaudet frequentia; vnus libenter orat, alius libentius legit, vel operatur, &c. Si ergo omnis religio requireret solitudinem, vel omnis communionem, & frequentiam; aut si omnis religio abstinētiam à carnibus indiceret, vel nulla indiceret, &c. pauci admodum religiosi esse possent. Nunc autem in tanta varietate religionum potest omnibus satisfieri.

Altera ratio esse potest, quia cùm omnis ordo initio ferueat, ac multos homines excitet ad pietatem; paulatim autem postea feruorem illum remittat; Deus subinde nouos ordines excitando, quasi perpetuò feruorem in Ecclesia

A sua nunc per hos, nunc per illos conseruat. Certè si quis legat vitam, & res gestas sanctorum Antonij, Benedicti, Bernardi, Brunonis, Francisci, Dominici, & aliorum, qui aut nouos ordines instituerunt, aut veteres iam penè collapsos restituerunt, is fatebitur esse verissimum, quod diximus de mirifico ardore in studium pietatis, & multorum hominum conuersione à peccatis ad DEVM per nouos ordines religiosos.

CAPVT QVARTVM.

De confirmatione Religionum.

B QRITVR hoc loco breuis quædam dubitatio, an religionum institutio libera sit, an verò egeat summi Pontificis confirmatione, sed facilis est solutio. Duo siquidem in omni religione inueniuntur; essentia ipsa religionis, quæ in tribus votis sita est; & determinatio illius essentiæ ad certum modum viuendi. Et quidem essentia religionum in Euangelio fundamentum habet, vt paulò pòst demonstraturi sumus: proinde ex hac parte non egent religiones Pontificum approbatione. Modus autem ille varius, quo tria vota suscipi possunt, non ita perspicuè in Euangelio elucet, & non parum ex prudentia, & directione humana pendet. Quare Pontifi-
C cis confirmatione indigere potest, & nunc re ipsa, propter ius positiuum nouas religiones prohibens, omnino indiget. Itaque Antonius, Basilius, Augustinus, Benedictus, auctores religionum fuerunt, nec vllam leguntur à Pontifice approbationem quęsiuisse, propterea quod nondum exstaret ius Ecclesiasticum id præcipiens. Condendi autem noui iuris hæc fuit occasio.

Ad annum Domini circiter M.C.LXX. pauperes de Lugduno ordinem quendam religiosum instituerunt, sed multis admistis superstitionibus, & hæresibus. Quocirca à Lucio III. Alexandri III. successore hęreseos damnati fuerunt, & secta eorum reprobata, vt scribit Abbas
D Vrspergensis in Chronico anni M.CC.XII. Illi verò postmodum, id est, tempore Innocentij III. sedem Apostolicam adeuntes diu institerunt, vt idem auctor ait, vt reconciliarentur, & religio ipsorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

Inde igitur factum est, vt B. Franciscus, & B. Dominicus volentes similiter nouos ordines instituere, & metuentes, ne sibi accideret, quod videbant accidisse VValdensibus, noluerunt confidere suo iudicio, sed à Pontifice confirmationem petiuerunt, & impetrauerunt. Paulò autem pòst in Concilio Lateranensi generali considerans Innocentius III. periculum, quod imminebat Ecclesiæ, si vnicuique liceret nouam religionem excogitare, prohibuit, ne deinceps

vllus nouus ordo institueretur, nimirũ sine approbatione Apostolicæ sedis, vt habemus cap. fin. de Relig. dom. quod decretum renouauit Gregorius X. in Concilio Lugdunensi, vt habemus cap. Vnico de Relig.dom. in Sexto. Atque hinc cœpit esse necessarium, quod antea erat liberum.

CAPVT QVINTVM.

De origine Religionum.

QVOD ad QVARTVM attinet de origine, aduersarij tria docent. PRIMO, religiones incœpisse demum quarto seculo, id est, post annum Christi CCC. primosque auctores fuisse Antonium, Macharium, & similes. Ita docent Magdeburgenses Cent.4.cap.6.col.464. *Cœpit,* inquiunt, *hoc seculo primum monastice, &c.* Idem repetunt sæpissimè.

SECVNDO, religiones cœpisse partim casu, partim errore, partim praua imitatione. Cent. 4.cap.6.col.470. dicunt Magdeburgenses, non sponte sua ad solitudinem concessisse primos eremitas, sed casu quodam, nimirum, vt fugerent persequutionem. Id, quod scribit de Paulo primo eremita B. Hieronymus in eius vita, & Sozomenus lib.1. cap.13. iidem autem Magdeburgenses Cent.5. cap.6. col.700. *Cœpit,* inquiunt, *monachatus partim ex obscuratione doctrinæ de iustificatione, & veris cultibus Dei, partim ex praua æmulatione Essenorum.*

TERTIO, addunt Philippus in Apologia pro artic.27. Confessionis Augustanæ, & Caluinus lib.4. Institut. cap. 13. §. 10. fuisse quidem apud veteres quarti & quinti seculi aliquos Monachos, sed eos, qui nunc sunt, nihil cum illis habere commune, & ideo verè dici posse, monachatum, qualis nunc est, rem nouam, & recentem esse.

Nos ergo primò ostendemus religiosam vitam diu ante quartum seculum incœpisse. Secundò, originem eius non fuisse casum, vel errorem, vel prauam imitationem, sed perfectionis desiderium. Tertiò, religiones, quæ nunc sunt, easdem esse quoad essentiam cum iis, quæ erant temporibus antiquissimis. Dicimus itaq; primùm vitam religiosam adeo esse antiquam, vt quædam eius adumbratio fuerit in lege naturæ ante diluuium: maior quædam expressio in lege Mosis: perfectio autem Apostolorum tempore.

Habemus inprimis Genes.4. de Enos: *Iste cœpit inuocare nomen Domini.* Ex quo loco colligunt auctores, hunc Enos instituisse peculiarem aliquem cultum, & sublimiorem, quàm esset religio vulgi; nam ante Enos certè etiam Adam, & Abel, & Seth Deum inuocauerunt: & tamen iste dicitur primus cœpisse inuocare nomen Domini. Vide de hac re VValdensem lib.3. doctr. fidei, art.1.cap.1.

A Habemus deinde Numer.6. vota Nazaræorum, qui seipsos Domino consecrabant; ad quorum exemplum etiam in Ecclesia quosdam seipsos totos diuino cultui deuouere scribit Origenes homil.11.in Leuiticum.

Habemus deinde in eodem Testamento veteri; Heliam, & Helisæum, ac filios Prophetarum sine vxoribus, & diuitiis in hoc mundo vixisse. De quibus B. Hieronymus in epistola ad Rusticum, quæ est ordine quarta: *Filij Prophetarum,* inquit, *quos Monachos in veteri Testamento legimus, ædificabant sibi casulas, propter fluenta Iordanis; & turbis vrbium derelictis, polenta, & herbis agrestibus victitabant.* Et epist.13. ad Paulinum, de Monachis lo-

B quens: *Noster princeps,* inquit, *Helias, noster Helisæus, nostri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis.*

Habemus etiam Hierem.35. insignem commendationem nepotum Rechab, qui cum eis pater, siue auus præcepisset, vt domos non ędificarent, agros non seminarent, vineas non plantarent, vinum nunquam biberent, vitam durissimam quasi extra mundum agerent, omnia diligentissimè obseruarunt. quos etiã Monachorum nostrorum figuram gessisse scribit Hieronymus in eadem ad Paulinum epistola.

Denique Ioannem Baptistam Monachorum, & eremitarum principem fuisse, scribunt ferè

C omnes Patres. Nazianzenus oratione in Basilium, S. Basilium, quia Monachus fuerat, cum Ioanne Baptista comparat. Chrysostomus hom. 1.in Marcum: *Sicut,* inquit, *Sacerdotum principes sunt Apostoli, sic Monachorum princeps Ioannes Baptista est.* Hieronymus ad Eustochium de seruanda virginitate, de eremitis disserens: *Huius vitæ,* inquit, *auctor Paulus, illustrator Antonius, &, vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista.* Idem docent Cassianus collat.18.cap.6. Sozomenus lib.1. histor. cap.12. Isidorus lib.2. de diuinis officiis, cap.15. & B. Bernardus sermone de excellentia Ioannis Baptistæ.

Veniamus ad nouum Testamentum, & ostendemus ante annum CCC. fuisse Monachos in

D Ecclesia. PRIMVM id probatur ex Athanasio in vita B. Antonij, vbi Athanasius docet, ante Antonium non fuisse quidem eremitas, sed tamen Monachos fuisse, qui in agris, ciuitatibus vicinis, monasteria sua constituebant: & Antonium, cùm is Monachus fieri vellet, ad senem quendam accessisse, qui ab ineunte ætate monasticen exercuerat. Ex quo sequitur & B. Antonium non fuisse primum Monachum, & ante annum Domini CCC. fuisse Monachos; nam Antonius floruit initio IV. seculi; anno enim CCC. erat annorum XL. vt colligitur ex Chronico Hieronymi, & tamen ipso adolescente inueniebantur multi Monachi senes.

Quoniam autem Magdeburgenses Cent. 4. cap.10. col.1306. subdubitant, an hæc vita sit ab

A Athanasio scripta, facilè id probari potest; nam scripsisse Athanasium vitam Antonij, testantur Nazianzenus in Athanasio, Hieronymus de viris illustribus in Antonio, in Euagrio, & in Athanasio, Ruffinus lib.1.hist.cap.8. Augustinus lib. 8.Confess.cap.6. Paulinus in vita Ambrosij, Palladius in historia Lausiaca, cap.8. & Socrates lib. 4.cap.18. Quòd autem hęc ipsa, quam habemus, sit illa ipsa Athanasij, patet ex eo, quod est reuera insigne volumen, vt Hieronymus dicit fuisse librum illum Athanasij: item continet plurima illa miracula, quorũ meminit Augustinus. Praeterea recenset historiam illam de anima Ammonis, quam Palladius, & Socrates ex libro Athanasij de vita Antonij referunt. Denique nihil in

B contrarium afferunt Centuriatores, nisi iudicium suum; stultum autem est sine vlla ratione, vel coniectura, vel auctoritate id in controuersiam vocare, de quo nemo dubitat.

Probatur SECVNDO ex Damaso, qui in vita Dionysij Papae scribit, hunc ipsum Dionysium ex Monacho ad Pontificatum assumptum fuisse. Constat autem ex Chronico Eusebij, Dionysium Romae sedisse anno Domini CC. LXVI. non ergo Monachi cœperunt post annum Domini CCC.

TERTIO probatur ex Cypriano, & Tertulliano, qui etiam antiquiores Dionysio Papa fuerunt; scribit enim Tertullianus librum de velandis virginibus, & CYPRIANVS Tertullianum

C sequutus scribit librum eiusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Vterq; autem loquitur de virginibus religiosis, & per solennem professionem Deo consecratis. Nam TERTVLLIANVS distinguit in eo lib. inter virgines mundi, id est, seculares, & virgines Dei, id est, sanctimoniales, de quibus ait: *O sacrilegae manus, quae dicatum Deo habitum detrahere potuerunt. quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset?* Et infrà, eas alloquens: *Nupsisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, &c.* Similia habet Cyprianus.

QVARTO probatur ex Dionysio Areopagita, Tertulliano antiquiore; is enim epistolam scribit ad Demophilum Monachum, & libro de

D Ecclesiastica hierarchia, cap.6. prolixè explicat monasticae professionis formam.

Fatentur Magdeburgenses verè de Monachis scribere auctorem eius libri, sed eum negant esse Dionysium Pauli Apostoli discipulum, Cent. 1.lib.2.cap.10.col.624. quod idem negant Laurentius Valla, & Erasmus in annotat. ad cap.17. Actor. item Lutherus, Caluinus, & omnes haeretici. AT opera ista nomine Dionysij citant tres veteres Pontifices, Gregorius I. homilia 34. in Euangelia, Martinus I. in Concilio Romano, & Agatho in epistola ad Imperatorem Constantinum IV. Item Nicolaus Papa I. in epistola ad Michaëlem Imperatorem citat epistolam S. Dionysij Areopagitę ad Demophilum Monachum. Item duo generalia Concilia VI. act.4. & VII. canon.2. Praeterea Doctores plurimi, vt S. Maximus, qui annotationes scripsit in Dionysium, Sophronius Patriarcha Hierosolymae in oratione pulcherrima, quae habetur act.11. sextae Synodi, Damascenus lib.1. cap.12. de fide, Eutymius panopliae parte 1. tit.2. Anastasius bibliothecarius in epistola ad Carolum Caluum, Hilduinus in epistola ad Ludouicum Pium, & alij posteriores omnes. Non est autem vllo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id, quod nunc Valla, & Erasmus vidisse se dicunt.

DEINDE sic possumus ratiocinari: Auctor horum librorũ non potest esse recentior, quàm sit B. Gregorius, vt notum est, cùm à Gregorio ipso citetur. Rursum non potest esse recentior, quàm sit Hieronymus; nam Gregorius eum citans vocat antiquum, & venerabilem patrem, non autem vocaret antiquum hominem, suo seculo proximũ. Non potest etiam floruisse paulò ante Hieronymum, id est, IV. seculo; nam sine dubio tunc Hieronymus posuisset eum inter scriptores Ecclesiasticos; non enim potuisset ignorare scriptorem, qui sua memoria exstitisset. Et pręterea notus fuisset eadem ratione Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, aliisque Patribus, quibus tamen incognitus fuit, quantum ex eorum operibus colligi potest: Quare necesse est, vt Anastasius dicit, auctorem esse antiquissimum, & suppressum fuisse ab haereticis, ac tandem Romae repertum fuisse tempore B. Gregorij, vel paulò antè.

Ex quo soluitur argumentum Vallae, Erasmi, & Centuriatorum, qui hoc vtuntur tanquam praecipuo argumento, quod Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, & maximè Hieronymus nunquam citent hos libros. Hoc enim argumentum eorum nobis maximè fauet; nam cùm isti Patres non citent haec opera, signum est auctorem hunc non exstitisse ipsorum tempore, & cùm constet ex Gregorio eum non esse illis posteriorem, sequitur necessariò esse longè antiquiorem. Vnde etiam Valla testatur, plurimos viros doctissimos sensisse haec opera non esse quidem Dionysij Areopagitae, sed tamen auctoris ferè aequè antiqui, nimirum Apollinaris hierapolitae, vel, vt alij volunt, Dionysij Corinthij, quorum vterque floruit anno Domini C. LXXIV. vt Eusebius testatur in Chronico. Hoc autem etsi non est verum, tamen nobis sufficit ad asserendam antiquitatem monastices.

QVINTO probatur ex Philone Iudaeo, qui etiam Dionysio Areopagita fuit antiquior. Philo igitur in lib. de vita contemplatiua supplicum, prolixè admodum describit vitã, & mores Monachorum, & sacrarum virginum, quos instituit in Aegypto S. Marcus Euangelista, vbi apertè ponit professionem continentiae, & paupertatis, ieiuniorum, psalmodiae, &c.

Magde-

Magdeburgenses Cent.1. lib.2.cap.3.pag.18. fatentur Philonem hæc scripsisse, sed eum non esse loquutum de Christianis, sed de Essenis, quę erat secta Iudæorum omnino similis nostris religionibus. Hoc autem non probant alia ratione, nisi quia nondum Christiani talia exercitia habuerunt. Quòd si eis obiiciamus, hoc esse petere principium, respondebunt, vt solent, nos agere sophistas.

Probemus igitur breuiter non dialectica ratiocinatione, sed testimoniis Patrum, Philonem de Christianis esse loquutum. Inprimis EVSEBIVS lib.2. historiæ, cap.16. dicit Philonem Romæ S.Petrum vidisse, atque eius adhæsisse colloquiis, verbum Dei prædicantis, & eorum vitam, qui in monasteriis degunt, luculenter scripsisse. Item EPIPHANIVS hæresi 29. quæ est Nazaræorum, de hoc libro Philonis loquens: *Monasteria ipsorum*, inquit, *in vicinia circa Mariam paludem recensens, non de aliis narrauit, quàm de Christianis.*

Præterea HIERONYMVS de viris illustribus in Philone, posteaquam docuit Philonem de Christianis esse loquutum, subiungit: *Ex quo apparet*, inquit, *talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse nituntur, & cupiunt.* Præterea CASSIANVS lib.2. cap.5. de institutis cœnobiorum asserit, à S.Marco Ægyptios Monachos accepisse primam viuendi normam. Id quod non potest Cassianus didicisse, nisi ex hoc lib. Philonis. Idem asserunt disertis verbis BEDA prologo in Marcum, Sozomenus lib.1.cap.12.& Nicephorus lib.2. cap.15.

DICET fortasis aliquis, similia narrat de Essenis Iosephus lib.2. de bello Iudaico, c.7.& lib. 18.antiquitat.cap.2.iis, quæ narrat Philo. Constat autem Iosephum de Iudæis loqui, cùm affirmet tres esse Iudæorum sectas, Pharisæorum, Sadducæorum, Essenorum.

RESPONDEO, duas esse de loco isto Iosephi opiniones. Quidam enim asserunt non loqui de eisdem Iosephum, & Philonem. Nam Iosephus lib.18.antiq.cap.2.asserit Essenorum sectam antiquam apud Iudæos fuisse: Philo autem indicat se loqui de disciplina suo tempore exorta: Præterea multa tribuuntur Essenis à Iosepho, quæ sunt manifestè erronea, & superstitiosa, quorum nihil tribuit Philo suis therapeutis. Vnde S.NILVS initio Asceticorum suorum, asserit Essenos (de quibus videlicet Iosephus loquitur) habuisse quidem mores similes moribus Monachorum, sed quia fide in Christum caruerunt, nihil eis profuisse sanctos mores.

Alij docent tam Philonem, quàm Iosephum de Christianis loqui, quibus fauere videtur B. HIERONYMVS in epistola ad Eustochium de seruanda virginitate, vbi de Monachis loquens: *Tales*, inquit, *Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus, Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, Essenos refert.* Quam sententiam tuetur Matthæus Galenus lib. de origine Monastices, cap. 5.& ad ea, quę obiiciuntur ab aliis, de erroribus, quos tribuit Iosephus Essenis, & de eorum antiquitate, respondet, Iosephum non fuisse consequutum exactè mysteria nostrorum Monachorum, & ideo frequenter lapsum esse, & eos confudisse cum antiquis Iudæis. Fuerunt enim tria genera eiusdem ferè nominis, nimirum Esseni Samaritani, de quibus Epiphanius hæresi 10.Item Esseni Iudæi, de quibus Epiphanius hęresi 19.quos tamen ipse Ossenos vocat. Denique Esseni Christiani, ex Iudæis conuersi, quos Epiphanius Esseos, vel Iesseos vocat hæresi 29. Credibile igitur est, Iosephum confudisse nostros Iesseos cum suis Essenis, præsertim cùm eo tempore Christiani pro Iudæis haberentur. Vtraq; solutio probabilis est.

SEXTO probatur ex Apostolorum exemplo, qui verè primi fuerunt Monachi Christiani; nam quòd vitam cœnobiticam instituerint, vbi essent omnia communia, patet ex actis Apostolorum, cap.4. Quod ea ratio viuendi non fuerit omnium Christianorum, sed eorum tantùm, qui volebant perfectius viuere, patet ex cap.5. Act. vbi cùm Ananias fraudasset de precio agri, & decipere voluisset Apostolos, audiuit à S. Petro: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Quòd etiam voto ad eam perfectionem se obligarint Apostoli, docet Augustinus lib.17. de ciuit.Dei, cap.4. *Hoc votum*, inquit, *potentissimi vouerant, &c.* Quòd denique ab Apostolorum exemplo cœperint religiones, testantur plurimi Patres, vt Eusebius lib.2. hist.cap.16. Hieronymus de viris illustribus in Philone, Augustinus serm.2.de vita communi Clericorum, Possidius in vita Augustini, Isidorus lib.2. de offic.cap.15. Deniq; Cassianus collat.18.cap.5. *Itaque*, inquit, *cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium.*

AT Magdeburgenses Centuria 1.lib.2.cap.6. col. 506. obiiciunt Chrysostomum, qui homil. 25.in epistolam ad Hebræos: *Neque vestigium*, inquit, *Monachi tunc erat, sed omnia ad seculares loquebatur B.Paulus.*

RESPONDEO, Chrysostomum loqui solùm de Ecclesia Corinthiorum. Exponit enim illa verba Pauli, 1.Cor.5. *Si quis frater nominatur in vobis, &c.* ac dicit, Paulum nomine fratris non intelligere solos Monachos, sed quoslibet fideles, quia tunc ne vestigium quidem erat Monachi apud Corinthios. At non propterea sequitur, non fuisse tunc Monachos in Palæstina, & in Aegypto. Quòd autem CHRYSOSTOMVS non neget Apostolorum tempore fuisse Monachos, patet ex plurimis eius testimoniis. Nam homil.17.ad pop. de monastice loquens: *Tanti est*, inquit, *Philosophia à Christo introducta.* Certè si Christus introduxit monasticen, iam erat tempore Pauli Apostoli. hom.11.in Acta dicit, Monachos sic viuere, vt olim initio Ecclesiæ viuebant fideles omnes

in Hierusclem. item homilia 69. in Matth. dicit Monachos etiam habitu imitari Apostolos. deniq; lib.3.contra vituperat.vitæ monasticæ,non procul à fine, asserit ea ab Apostolis impleta, quæ nunc à Monachis implentur.

Nunc quod attinet ad SECVNDVM, non occasione persequutionum, & casu exortam esse vitam monasticam,facilè demonstrabitur. nam de cœnobitis non est dubium, cùm exstiterint ante omnes persequutiones. de eremitis idem probatur; nam etsi Paulus primus eremita occasione persequutionis solitudinem colere cœperit, tamen Antonius non tali occasione cœpit, sed solo studio vitæ purioris, vt ex Athanasio in eius vita perspicuum est: vita autem eremitica non à Paulo, sed ab Antonio introducta B est; etsi enim Paulus primus omnium in eremo vixerit, tamen non habuit ipse discipulos, nec fuit notus, nisi paulò ante mortem. Antonius autem verè princeps eremitarum dici debet, quippe qui nec ab alio didicit, & ipse docuit omnes. Quare rectè Hieronymus in vita Pauli dicit, Antonium meritò vocari auctorem vitę eremiticæ, non tam quod ipse omnes præcesserit, quàm quòd ab ipso omnium incitata sint studia. Quocirca vterque dici potest primus eremita, Paulus quidem tempore, Antonius autem magisterio.

Quòd etiam caussa instituendæ vitæ religiosæ non fuerit obscuratio doctrinæ de iustificatione, vel praua Essenorum imitatio, ex iis, quæ C diximus, manifestum est; nam auctores religionum fuerunt primùm Apostoli, ac deinde Antonius, Basilius, Augustinus doctissimi, & sanctissimi homines, quos non possumus ignorantiæ, & prauæ æmulationis accusare. Nam BASILIVM fuisse auctorem cuiusdam ordinis monastici, testatur Nazianzenus in eius vita: AVGVSTINVS verò à se institutum monasticum ordinem fatetur lib.3. contra literas Petiliani, cap. 40. Certè autem inter Græcos vix inuenietur aliquis Basilio doctior, vt nec Augustino inter Latinos.

Quantum ad TERTIVM, quòd essentia monastices eadem sit nostrorum, & antiquorum D Monachorum, plurimis testimoniis probari posset, quæ postea afferentur in disputatione de votis. Nunc, quia Caluinus, & Melanchthon per antiquos Monachos intelligunt eos, qui erant tempore sanctorum Augustini, & Basilij; ex his duobus probemus sententiam nostram.

Essentia vitæ religiosæ in tribus illis virtutibus, obedientia, paupertate, castitate, ab omnibus huius temporis religiosis cõstituitur. Idem fiebat ab antiquis; nam Augustinus lib.1. de moribus Ecclesiæ, cap.31. vitam cœnobitarum explicans; Primùm ait, eos spretis mundi huius illecebris in vitam castissimam, & sanctissimam congregari. Secundò addit, à nullo quidquam possideri proprium. Tertiò adiungit, Patres nulla superbia consulere iis, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.

BASILIVS autem in præfatione constitutionum monasticarum, de Monacho futuro sic loquitur: *Nuptias, inquit, veluti compedes fugit, his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatem profitetur, vt neque facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias.* Item cap.22. constitutionum, de obedientia fusissimè disputat, ac tandem concludit, ita oportere Monachos obedire præposito, vt oues pastori, atque vt instrumentum fabro: *Non curiosè*, inquit, *inuestigando præcepta, vbi à peccato fuerint pura, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea, quæ sunt demandata.* Denique cap. vlt. differit de paupertate, ac docet, Monachum ab omni prorsus priuata rerum materialium possessione liberum esse debere.

Porro fuisse olim etiam cucullas, & reliquum habitum monasticum, necnon psalmodiam, ieiunia, ciborum delectum, aliaq; id genus instituta, cognosci potest, tum ex Epiphanio in compendiaria doctrina, tum ex Ioanne Cassiano in libris de institutis cœnobiorum.

CAPVT SEXTVM.

Mendacia deteguntur, & calumniæ refutantur.

QVANTVM ad quintam partem quæstionis, referemus breuiter mendacia quædam manifesta, vel absurdissimas sententias trium præcipuorum huius temporis Hæresiarcharum, Lutheri, Melanchthonis, Caluini, quas in disputationibus suis contra monasticen protulerunt; horum enim mendaciorum refutatio plus valet ad eos confundendos, quàm multa subtilissima argumenta.

LVTHERVS igitur in epithalamio, PRIMO asserit, mulieres non nisi ad matrimonium creatas fuisse. At si ita est, non igitur in cœlo vllæ erunt mulieres, vbi non nubent, neq; nubentur, & incidemus in hæresim Origenistarum, qui in futuro seculo negant futuram sexuum distinctionem, quam Hieronymus refellit in epistola contra errores Ioannis Hierosolymitani. frustrà etiam fuerunt in hoc mundo tot millia sanctissimarum virginum, si mulier nõ est ad aliud creata, quàm ad nuptias.

SECVNDO dicit, idem esse consultare, sit ne ducenda vxor, & sit ne comedendum, & bibendum. At de priore omnes sapientes consultant, etiam Ethnici, vt patet ex Gellio lib.1. cap.5. de posteriore, soli stulti, vel ne stulti quidem.

TERTIO dicit, Mosem præcepisse omnibus Iudæis matrimonium, ita vt nullo modo licuerit in veteri Testamento carere vxore. Quomodo igitur Helias, Helisæus, Hieremias, Ioannes Baptista vxoribus caruerunt? caruisse enim

probat Hieronymus lib. I. contra Iouinianum, sed Lutherus hoc præceptum non in diuinis literis reperit, sed ex Rabinorum deliriis sumpsit. Nam R. Salomon in cap. 9. Genes. vult esse reum homicidij, qui liberis non dat operam, & R. Dauid Kimhi in cap. 56. Isaiæ ait, sententiam esse antiquorum Iudæorum, eum qui non relinquit filium, esse tanquam excommunicatum à Deo.

QVARTO dicit, & sæpissimè repetit, & inculcat Paulum, cùm ait, se potuisse circumducere sororem mulierem, I. Cor. 9. voluisse dicere, se potuisse ducere vxorem, quasi περιάγειν, & γαμεῖν idem significent, quæ est imperitia, vel malitia intolerabilis.

QVINTO dicit, virginitatem quidem præstare coniugio, tamen mulierem coniugatam meliorẽ esse coram Deo, quàm sit virgo; quæ quàm bene cohæreant, ipse viderit. Certè aliter loquitur B. AVGVSTINVS lib. de sancta virginitate, cap. 31. *Cùm ergo,* inquit, *perpetuæ continentiæ professores se coniugatis comparantes, secundum Scripturas compererint eos infra esse, & opere, & mercede, & voto, & præmio, statim veniat in mentem quod scriptum est: Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus.*

Idem LVTHERVS libro de votis monasticis, PRIMO dicit, Ecclesiam primitiuam, & nouum Testamentum in totum ignorasse vouendæ cuiusque rei vsum. At B. MARIAM vouisse continentiam docet Augustinus de sancta virginitate, cap. 4. *Quomodo,* inquit, *ait* MARIA, *fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset.* Vouisse etiam Apostolos, aliosque multos in primitiua Ecclesia, paupertatem, & continentiam, infrà ostendemus in quæstione de votis. Immò Lutherus ipse in hoc ipso libro paulò inferiùs dicit, in Baptismo omnes Christianos verè vouere omnia pręcepta. At hoc votũ primitiua Ecclesia non ignorauit, nisi etiam Baptismum ignorauerit.

SECVNDO dicit, formam vouendi hanc esse debere, si piè vouendum sit; Voueo castitatem, paupertatem, & obedientiam vsque ad mortem liberè, id est, vt mutare possim quando volo. At si vsq; ad mortem continentiam polliceris, quomodo liberè? si liberè, quomodo vsque ad mortem?

TERTIO dicit, Christum nunquam consuluisse virginitatem, sed ab ea potius deterruisse, & Apostolum, cùm ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autẽ do.* voluisse dicere, non consulo, sed absterreo. Quid ista glossa præclarius? Adde quod idem Lutherus in assertione articuli XXX. ait nullum esse consilium Euangelicum, nisi vnum virginitatis.

QVARTO dicit, vnam vitam non esse meliorem alia coram Deo, sed omnia paria, cum Iouiniano; & quia nouerat à D. Hieronymo Iouinianum confutatum, dicit Hieronymum vt placeret amicis ea dixisse, & Scripturæ loca inconsiderate vndique corrasisse, & ea ad suum propositum detorsisse: *Ne dicam,* inquit, *deprauasse.* Et Iouinianum ab eo non solida eruditione, sed sola auctoritate sua superatum. & tandem concludit: *Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit vnus illorum de quibus in Ezechiele dicit Dominus; Propheta cùm errauerit, & mendacium loquutus fuerit, ego Dominus decepi Prophetam illum?* At Augustinus epist. 29. ad Hieronymum, libros Hieronymi contra Iouinianum vocat suauissimam, præclarissimamq; disputationem, & epist. 28. Iouiniani librum vaniloquia nominat.

QVINTO dicit, optimam formam religionum futuram, si ad professionem nemo admittatur ante annum LXX. vel LXXX. At hoc absurdissimum est, & indignum quod refellatur. Certè HIERONYMVS in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis, de cœnobitis loquens: *Senibus,* inquit, *& paruulis sæpe fit prandium, vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens.* Ex quibus verbis duo colligimus; vnum, fuisse tempore sancti Hieronymi in monasteriis homines omnium ætatum, senes, pueros, & mediæ ætatis viros; alterum, minus aptos esse ad labores monasteriorũ homines nimium senes, aut nimium iuuenes, quandoquidem oporteat his prandia præbere, ieiunantibus ceteris.

Philippus MELANCHTHON in Confessione Augustana art. 27. & in Apologia eiusdem articuli, PRIMO dicit, tempore S. Augustini monasteria fuisse libera collegia, non astricta vllis votis. At AVGVSTINVS in Psal. 75. ait: *Nemo positus in monasterio frater dicat, recedo de monasterio, neq; enim soli, qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei, sed illi non vouerunt, tu vouisti:* Et in Psalm. 99. de Apostatis ait: *Dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.*

SECVNDO dicit, monasteria olim fuisse scholas sacrarum literarum, & aliarum disciplinarum. At BASILIVS in constitutionibus monasticis, Cassianus de institutis cœnobiorum, Hieronymus in epistola ad Rusticum, & in alia ad Paulinum de institutione Monachi, Augustinus lib. I. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. aliiq; veteres dum describunt instituta monasteriorum, meminerunt orationis, ieiuniorum, psalmodiæ, continentię, obedientię, paupertatis: de scholis literarum, & dialecticę aliarumq; disciplinarum ne verbum quidem.

TERTIO dicit, S. Bernardum & Franciscum ob solam corporis vtilitatem religionem suscepisse; corporis verò vtilitatem vocat carere impedimentis coniugij, curis liberorum educandorum, & similibus, quæ quidem non immeritò ad corporis quandam vtilitatem pertinere dicuntur. Sed quod S. Franciscus nudis pedibus ambularet, vna sola tunica, eaq; cilicina, & asper-

aſperrima vteretur, humi cubaret, totas noctes vigilaret, ferè ſemper ieiunaret, pane ſolo, & aqua, vt plurimum ſuſtentarentur, quis niſi inſanus ad corporis vtilitatem referet? Porro S. Bernardus non ſolùm duriſsimè vixit, ſed etiam ſermon.30. in Cantic. & alibi paſsim apertè docet, non eſſe Monachi, ſed Medici, corporis vtilitatem & bonam habitudinem curare, Monachi verò eſſe ſpiritus vtilitatem quærere, & carnem crucifigere, & corpus caſtigare, vt ſpiritus viuat, & valeat.

QVARTO dicit, monachatum eſſe nuper inuentum; quod quantum ſit mendacium, iam à nobis demonſtratum eſt, cùm ab Apoſtolorum tempore eum deduxerimus. Præterea libenter diſcerem, quid vocet Philippus, NVPER; nam etiamſi negat Apoſtolorum tempore fuiſſe Monachos, & rurſum aſſerit Monachos noſtros non eſſe ſimiles iis, qui fuerunt Auguſtini tempore, tamen non negat, nec poteſt negare, quin ſaltem monachatus, qui nunc eſt, cœperit à tempore S. Benedicti; id enim Lutherani omnes admittunt, cùm videant adhuc exſtare, & ſeruari regulas ab ipſo conditas, & habitari monaſteria, quæ ipſe fundauit: at S. Benedictus ante annos mille floruit. niſi ergo apud Philippum mille anni ſint, vt dies vnus, iuxta Scripturas, viderit ipſe quàm ſit verum, nuper cœpiſſe monachatum.

QVINTO dicit, nos aſſerere vitam monaſticham mereri iuſtificationem, & remiſsionem peccatorum, & applicatam aliis eos ſaluare, & longè meliorem eſſe ipſo Baptiſmo. At hæc mera calumnia eſt, nulli enim Catholici ita docuerunt vnquam. Dicimus quidem opera religionis, id eſt, caſtè viuere, nihil proprij retinere, obedire maioribus, bona eſſe opera, & meritoria vitæ æternæ, ſi à iuſtis fiant, & conducere ad ſatisfactionem pro peccatis, ſicut cetera omnia bona opera; at mereri iuſtificationem nullus dicit.

Dicimus etiam, poſſe religioſos facere alios homines participes ſuorum bonorum operum, vt poſſunt omnes alij fideles; eſt enim communicatio inter membra eiuſdem corporis; at poſſe Monachum ſaluare alios ſuis operibus, id eſt, mereri illis gratiam, vel gloriam, nemo Catholicus dixit vnquam.

Denique dicimus, inter Baptiſmum, & profeſsionem religionis eſſe quandam ſimilitudinem; quòd ſicut in Baptiſmo renunciamus Diabolo, & incipimus nouam vitam, ita per profeſſionem religionis renunciamus ſeculo, & multis licitis voluptatibus, & incipimus nouam vitam; & ſicut in Baptiſmo remittuntur perfectè omnia peccata, quoad culpam & pœnam, ita in profeſsione religioſa, quando debita intentione ſuſcipitur, piè creditur remitti omnis pœna temporalis, pro qua alioqui ſatisfaciendum eſſet, etiam culpa remiſſa; non tamen propterea

A anteponimus, vel æquamus Baptiſmo profeſſionem monaſticam; Baptiſmus enim non ſolùm pœnam, ſed etiam culpam tollit, idque certò ſcimus; profeſsio autem monaſtica non tollit culpam, ſed ſolam pœnam, & hoc ipſum non certò aſſerimus, ſed piè credimus, neq; eſt hoc noſtrum inuentum. Nam inprimis teſtatur Athanaſius in vita Antonij, B. Antonium in viſione audiuiſſe ſanctos Angelos dicentes, omnia peccata ſibi remiſſa fuiſſe, quando monaſticam vitam ſuſcepit.

B. HIERONYMVS in epiſt.25. de obitu Bleſillæ: *Cùm, inquit, propitio Chriſto ante quatuor fermè menſes ſecundo quodam modo ſe propoſiti Baptiſmo lauerit, & ita deinceps vixerit, vt calcato mundo ſemper monaſterium cogitauerit.*

B B. BERNARDVS lib. de præcepto, & diſpenſatione non procul à fine: *Audire*, inquit, *& hoc vultis à me, vnde inter cetera pœnitentiæ inſtituta monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt ſecundum Baptiſma nuncupetur: arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac ſingularem excellentiam vitæ ſpiritualis, qua præeminens vniuerſis vitæ humanæ generibus, huiuſcemodi conuerſatio profeſſores, & amatores ſuos Angelis ſimiles, diſſimiles hominibus facit, immò diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Chriſto inſtar Baptiſmi, & quaſi denique ſecundò baptiZamur, dum per id, quod mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, Chriſtum induimus, complantati denuò ſimilitudini mortis eius, &c.*

C Et ſerm.30. in Cantica, laborem monaſticum martyrij genus eſſe dicit; nemo autem ignorat martyrium genus eſſe Baptiſmi. Deniq; etiam B. Thomas 2.2. quæſt. vlt. art.30. docet rectè credi per monaſticam profeſsionem ſatisfieri pro omnibus peccatis, & eſſe hanc profeſsionem alterum Baptiſma.

Idem MELANCHTHON in locis communibus capite de diſcrimine conſiliorum & præceptorum dicit; PRIMO, deplorandam eſſe noſtram cæcitatem, quod mendicitatem, aut ſimile opus non mandatum ornemus maioribus titulis, quàm legem diuinam, cùm nullum opus poſsit cogitari maius, quàm quod in primo præcepto flagitatur: *Diligas Dominum Deum tuum, &c.*

Ad hanc calumniam breuiter reſpondemus, D neminem eſſe Catholicorum, qui ſimpliciter præponat conſilia præceptis, immò beatus Thomas in 2.2. quæſtione 184. artic. 3. contrarium docet; vult enim perfectionem Chriſtianam eſſentialiter conſiſtere in obſeruatione præceptorum, inſtrumentaliter in obſeruatione conſiliorum.

Poſſumus tamen anteponere conſilia præceptis tribus modis. PRIMO, comparando ſingula conſilia non cuicunque præcepto, ſed præceptis illis, quæ verſantur circa eandem materiam, verbi gratia, circa materiam externorum operum verſatur præceptum: *Non furaberis*; circa eandem verſatur conſilium: *Vede omnia, & da pauperibus*; certum eſt conſilium hoc eſſe perfectius

præcepto, non furaberis. Similiter consilium virginitatis perfectius est præcepto: *Non mœchaberis*, & sic de aliis.

SECVNDO, comparando non consilia cum præceptis, sed statum hominũ seruantium præcepta & consilia, cum statu eorum, qui sola obseruant præcepta. Neque enim dubitari potest, quin sit res longè melior, & perfectior status prior posteriore, quandoquidem ille istum includit, non contrà; vnde Dominus ei, qui dicebat seruasse se omnia præcepta, dixit: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, &c.*

TERTIO, comparando consilia cum quolibet præcepto, etiam cum illo: *Diliges Dominum Deum tuum*; sed considerando in consiliis non opera externa consiliorum, sed caritatem, quam præsupponunt, & ad quam ducunt; illo enim præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum*, non præcipitur caritas infinita, sed certus quidam gradus, nimirum tanta caritas, vt per eam nihil Deo æques vel anteponas. At maior gradus caritatis requiritur, vt propter Deum renuncies omnibus opibus, & voluptatibus alioqui licitis; dicit enim Augustinus sermon. 18. de verbis Apostoli de virginibus loquens: *Maior amor maius imposuit onus.*

SECVNDO dicit Melanchthon, falsò nos putare legem Dei tantùm de externa disciplina concionari, vt illa lege: *Non occides*, prohiberi iniustam cædem, non autem priuatam cupiditatem vindictæ, maleuolentiam, iniusta odia, &c. & hoc deducit ex eo, quòd non putamus esse peccata primos motus concupiscentiæ, quibus non consentimus. In qua re ter ipse peccat. PRIMO, quod mentitur nos non agnoscere pro peccatis nisi externa opera, quod est tam ingens mendacium, vt ferè sit incredibile. SECVNDO, quod hoc deducit ex eo, quòd docemus inuoluntarios motus animi non esse peccata, quasi nulli sint actus interni nisi inuoluntarij. TERTIO, quod hoc ipse asserit, nimirum inuoluntarios motus esse peccata: immò etiam naturalem propensionem, & naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritum, vult esse peccata; quod est contra omnem rationem; nomine enim peccati omnes intelligunt actum malum, & voluntarium, vnde B. Augustinus in extremo lib. de perfectione iustitiæ dicit, eum, qui nullo modo consentit illicitis motibus concupiscentię, etiamsi eos sentiat, non debere dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, sed solùm quod sequitur: *Ne nos inducas in tentationem.*

IAM CALVINVS lib. 4. Institut. cap. 13. §. 3. dicit nos pollutionem vocare coniugium, quod Deus instituit. Mendacium est. Nos enim quod Deus instituit vocamus Sacramentum, & magnum Sacramentum cum Paulo, non pollutionem: At concupiscentiam, & membrorum inobedientiam, quam Deus non instituit, & sine qua tamen non consummatur coniugium, vocamus pollutionem, & morbum, qui non peccatum sit, sed ex peccato natus sit. Vide Augustinum de nuptiis, & concupiscentia.

A

SECVNDO, dicit ibidem §. 8. olim pios homines, qui Monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quàm vt se monastica disciplina ad Ecclesiæ gubernationem præpararent: quod est mendacium contumeliosum in omnes sanctos, qui ex monasteriis ad Episcopatum vocati sunt, qui, si Caluino credimus, ambitiosissimi fuerunt, cùm è contrario constet eos omnes inuitos ex Monachis Episcopos factos. Certè B. AVGVSTINVS sermone 1. de communi vita Clericorum affirmat se Monachum non Episcopum esse voluisse, & ideo nunquam iuisse ad loca, quæ Episcopo carebant, ne fortè ibi Episcopus esse cogeretur. CHRYSOSTOMVS & Basilius quàm vehementer fugerint Episcopatum, vt perpetuò in monasterio viuerent, ex libro Chrysostomi de sacerdotio facilè potest intelligi. HIERONYMVS in epistola ad Pammachium contra Ioannem Hierosolymę Episcopum, asserit se inuitum à Paulino Episcopo Presbyterum esse creatum, cùm non Presbyter, sed Monachus tantùm esse decreuisset. GREGORIVS in epistola ad Leandrum, quæ habetur initio moralium, miserabiliter deplorat casum suum, quòd cum elegisset perpetuò viuere in monasterio, tamen compulsus fuisset Pontificatum suscipere.

B

Et quoniam Caluinus pro se adducit epist. 81. Augustini ad Monachos insulæ Caprariæ, cùm tamen locus, quem adducit, magis nobis, quàm illi faueat, ipsum locum proferamus: *Vos autem fratres*, inquit, *exhortamur in Domino, vt propositum vestrum custodiatis; & vsque in finem perseueretis, ac, si quam operam vestram mater Ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo, nec vestrum ocium necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturienti, si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inueniretis.* Ex hoc loco probat Caluinus, consueuisse olim, ex monasteriis Episcopos & Clericos aliquando peti: ex quo vult esse consequens, eos, qui Monachi fiebant, ideo fieri solitos, vt se ad Episcopatum, & similia Ecclesiastica munera præpararent: sed hoc non esse consequens, nemo non videt, & verba illa Augustini contrarium indicant; nam inprimis si Monachi illi insulæ Caprariæ se præparabãt ad Ecclesiastica munera, quid opus fuit eos hortari, ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarentur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, vt propositum suum custodiant, & vsq; in finem perseuerent, si non erant ibi perpetuò mansuri, sed solùm ad tempus, donec videlicet se præparassent Ecclesiastico ministerio?

C

D

TERTIO, dicit ibidem §. 10. Augustinum cùm legitimum monachatum nobis deformat, omnem rigidam exactionem voluisse abesse earum rerum, quæ nobis verbo Domini liberæ relinquuntur.

quuntur. Hoc mendacium esse, patet ex locis suprà allegatis ex Augustino in Psalm. 75. & 99. & aliis infrà citandis.

QVARTO, dicit ibidem, Augustinum requirere in Monachis, vt omnia sua instituta referant ad eam pietatē, quam Deus omnibus commendauit, id est, ad caritatem Dei & proximi; nostros autem Monachos nescio quam nouam pietatem sibi finxisse, cuius meditatione sint omnibus perfectiores. Hoc quoque mendacium est, & solùm verè dicit Caluinus, nescio quam nouam pietatem, &c. Verè enim nescit, quàm nouam pietatem Monachi finxerint; nihil enim finxerunt noui, cùm omnibus suis votis nihil aliud cupiant, quàm perfici in caritate; quòd verò monastica vita sit perfectior vita secularium, quod tantopere exhorret Caluinus, Augustinus apertissimè docet in epistol. 89. quæst. 4. ad Hilarium, vbi sic ait: *Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit; Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: hîc autem; Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, &c.*

QVINTO, dicit ibidem §.11. vitam monasticam nusquam esse vel vna syllaba à Domino approbatam. Hoc mendacium refellit Augustinus loco iam citato, & Chrysostomus homil. 17. ad popul. *Tanti est*, inquit, *Philosophia à Christo introducta.*

SEXTO, dicit §.12. nulli vnquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquid consuluisse, sed omnes vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum. Hoc impudentissimum est mendacium; ipse enim nullum adduxit testem ad suam sententiam confirmandam. Nos autem in sequenti quæstione adducemus omnes veteres, qui reuera vna voce clamant, multa esse consilia Euangelica. Nunc sufficiat locus Augustini citatus.

SEPTIMO, dicit ibidem, Monachos, vt videantur aliis perfectiores, promittere se consilia Euangelica seruaturos, de non iurando, de inimicis diligendis, de non appetenda vindicta. At neque ista vlli Monachi vouent, & nos ea non consilia, sed præcepta esse dicimus.

OCTAVO, dicit §.14. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphemia & sacrilego dogmate, quo professio monastica secundum Baptisma nominatur. At nos ostēdimus, Athanasium, Hieronymum, Bernardum, Thomam, non abhorruisse ab illa sententia. Ipse verò pro se nullum adduxit.

NONO, dicit ibidem, tempore Augustini veros Monachos totos se ad caritatem proximi accommodauisse, nostros autem à tota Ecclesia discessionem fecisse; id verò probat dupliciter. PRIMO, quia veteres Monachi ad eandem Ecclesiam cum ceteris Christianis conueniebant, & cum iisdem Sacramenta participabant; nostri autem proprias habent Ecclesias, propria altaria, &c. SECVNDO, quia 1. Corinth. 1. Apostolus vocat schismaticos eos, qui dicebant: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ*; at Monachi dicunt; Ego sum Augustini, ego Benedicti, ego Francisci.

Hîc est mendacium duplex; nam inprimis falsum est, veteres Monachos non habuisse proprias Ecclesias, Altaria, Sacramenta; nam olim tam Eremitæ, quàm Cœnobitæ ferè omnes extra vrbes procul à reliquis hominibus habitabant, & quia non poterant ad Ecclesias Episcoporum, vel Parochorum conuenire, habebant singula monasteria suum Abbatem Presbyterum, à quo Sacramenta percipiebant. Id manifestè indicat Augustinus tum lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. & 33. tum in epist. 81. ad Eudoxium Presbyterum, & Abbatem in insula Capraria; item Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum, vbi dicit, se ordinasse Paulinianum Presbyterum monasterij Bethleemitici, quia S. Hieronymus eius monasterij Præpositus, præ nimia humilitate non audebat Sacramenta Fratribus ministrare. Idem apparet ex collationibus Cassiani ferè omnibus, ac præcipuè 18. cap. 15.

Deinde, falsum est, Monachos nostros discessionem fecisse ab Ecclesia, cùm videamus, eos eundem Pontificem agnoscere, quem reliqua Ecclesia: ab iisdem Episcopis ordinari, à quibus ceteri Clerici; denique eidem populo communicare, cui ceteri Christiani. Si autem, quia habent Ecclesias, & altaria, schismatici essent; essent etiam schismatici omnes Parochi; nulla enim est paræcia, quæ non habeat Ecclesiam, & altaria distincta ab Ecclesia, & altaribus aliarum paræciarum.

Vltimò, falsum est, eodem sensu, Monachos dicere; Ego sum Augustini, ego sum Benedicti, quo Corinthij dicebant; Ego sum Pauli, ego Apollo; isti enim in duobus errabant, dicendo; Ego sum Pauli, ego Apollo. PRIMO, quia putabant, vim Sacramenti Baptismi pendere à probitate baptizantis, & ideo gloriabantur, se filios esse spirituales excellentium virorum, vt exponit Augustinus tract. 5. in Ioannem, & alibi. Et patet primò ex verbis sequentibus: *Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?* Secundò ex eo, quòd toto illo capite, & tribus sequentibus, ad hunc errorem tollendum, Paulus docet, Apostolos solùm esse ministros Christi, Christum autem esse, qui verè, & ex potestate omnia facit, & ideo Deum elegisse indoctos & viles, per quos mundum conuerteret, ne salus ab hominibus pendere videretur. Tertiò ex eo, quòd hinc intelligimus, quomodo verè schismata facerent, qui dicebant; Ego sum Pauli, ego Apollo; nam tot Baptismata faciebant, quot erant baptizatores, & proinde tot fides & Ecclesias.

SECVNDO errabant, quòd temerè iudicabant

de prædicatoribus suis, & alios aliis præferebant, vt patet ex illis verbis capitis quarti: *Nolite ante tempus iudicare, &c. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, &c.* At Monachi cùm dicunt; Ego sum Augustini, ego Benedicti, solum hoc dicunt ad distinctionem ordinum indicandam; quòd si aliqui ex simplicioribus religiosis interdũ contendunt pro gloria suorum Ducum, & B. Franciscum propter stigmata B. Dominico anteponunt, vel è contrario, malè faciunt, & incidunt in posteriorem reprehensionem Apostoli, sed nec isti propterea schismatici sunt, nec oportet propter paucos idiotas, vniuersos ordines religiosorum infamare.

Decimo dicit, §.19. olim nefas fuisse, mulierem admittere ad votum continentiæ ante annum LX. Sed aliud indicat summa illa sollicitudo veterum, Cypriani, Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, in sacris virginibus custodiendis; si enim Sanctimoniales omnes excederent annum LX. non magna custodia indigèret earum pudicitia.

CAPVT SEPTIMVM.

Quid sit Consilium perfectionis?

Seqvitvr nunc quæstio de consiliis perfectionis, quam secundo loco tractandam proposuimus; ac primùm explicandum erit, quid sit consilium perfectionis, & in quo differat à præcepto. Secundò, quid sentiant hæretici, & quid Catholici. Tertiò, probanda veritas. Quartò, soluenda argumenta.

Quantum ad Primvm, consilium perfectionis vocamus opus bonum, à Christo nobis non imperatum, sed demonstratum; non mandatum, sed commendatum. Differt autem à præcepto ex parte materiæ, ex parte subiecti, ex parte formæ, & ex parte finis. Ex parte materiæ dupliciter. Primo, quia materia præcepti est facilior, consilij difficilior; illa enim sumpta est ex principiis naturæ, hæc superat quodammodo naturam; nam ad seruandam coniugi fidem natura inclinat, at non ita ad abstinendum à coniugio. Ambrosivs libro 1. de virginibus: *Quis*, inquit, *humano eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? aut quis naturali voce complecti, quod supra vsum naturæ sit? è cœlo accersiuit, quod imitaretur in terris.* Et Hieronymvs, siue quicunq; fuit auctor, sermone de assumptione: *Profectò*, inquit, *in carne præter carnem viuere non terrena vita est, sed cœlestis.*

Secvndo, quia materia præcepti bona est, consilij melior & perfectior, loquendo de præceptis, quæ circa eandem materiam versantur, circa quam versantur consilia; consilium enim includit præceptũ, & aliquid supra præceptum addit. Avgvstinvs serm. 18. de verbis Apostoli: *Illæ autem*, inquit, *amantes, quibus terrenæ nuptiæ* A *viluerunt, quæ terrenos amplexus non desiderauerunt, vsq; adeò acceptarunt præceptum, vt non recusarent consilium; vt plus placerent, plus se ornauerunt.*

Ex parte subiecti differunt consilia & præcepta, quod præceptum commune sit omnium, consilium non item. Augustinus sermone 61. de tempore: *De virginitate dicitur; Qui potest capere, capiat; de iustitia non dicitur: Qui potest facere, faciat, sed: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excindetur, & in ignem mittetur.*

Ex parte formæ, quod præceptum vi sua obliget, consilium in arbitrio hominis positum sit. Hieronymus in epistola ad Eustochium de seruanda virginitate: B *Vbi consilium, ibi offerentis arbitrium; vbi præceptum datur, ibi necessitas est seruientis.* Et Augustinus de sancta virginitate, cap. 30. *Neque enim*, inquit, *sicut non mœchaberis, non occides, ita dici potest, non nubes; illa exiguntur, ista offeruntur: si fiunt ista, laudantur, nisi fiant illa, damnantur.*

Ex parte finis, siue effectus, quod præceptum obseruatum habet præmium, non obseruatum habet pœnam: Consilium autem si non seruetur, nullam habet pœnam, & si seruetur, maius habet præmium. Augustinus de sancta virginitate, cap. 14. *Præcepto quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ.* Et infrà: *Sed quoniam deuitatis remissisué peccatis, adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda; cui consequendæ, parum est, liberatum* C *esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis: Consilium, inquit Apostolus, do, &c.*

CAPVT OCTAVVM.

Ponuntur variæ sententiæ de Consiliis.

Qvantvm ad Secvndvm, quatuor sunt de hac re sententiæ, tres falsæ, vna vera. Quidam enim volunt ea, quæ nos vocamus consilia, vt voluntariam paupertatem, & continentiam, non esse consilia, sed præcepta. Alij, non esse consilia, nec præcepta, sed res indifferentes. Alij, non D esse consilia, nec præcepta, sed mala & prohibita. Alij denique, esse consilia.

Prima opinio est vetustissima eorum, qui se Apostolicos dicebant, qui, teste Epiphanio, hæresi 61. & Augustino hæresi 40. affirmabant, non posse saluari eos, qui non viuerent in cœlibatu, & paupertate, more Apostolorum. Idem, ex parte, docuerunt Encratitæ, auctore Tatiano, S. Iustini discipulo, qui docebant, omnes Christianos debere à nuptiis abstinere, & cœlibes viuere, vt Irenæus testatur lib. 1. cap. 30. Item Pelagiani, qui, teste Augustino, epist. 89. & 106. negabant spem salutis iis, qui non renuntiarent actu omnibus, quę possidebant. Quod idem aut sensit, aut sentire se simulauit Iulianus Apostata; nam, teste Nazianzeno orat. 1. in Iulianum,

lege lata decreuit, ne Christiani vlla se ratione defenderent, etiamsi spoliarentur, vel occiderentur iniustè. & rationem legis reddens, dicebat, velle se Christianos cogere, vt Euangelium obseruarent, quo præceptum esset, vt Christiani nihil possiderent, & percutienti vnam maxillam, alteram præberent.

SECVNDA opinio fuit Iouiniani, Vigilantij, Lampetianorum; Iouinianus enim docuit, nullum esse consilium, neq; præceptum continentiæ, cùm eiusdem meriti sint virgines & coniugatæ, vt Hieronymus libro 1. in Iouinianum, & Augustinus hæresi 82. testes sunt. Vigilantius idem asseruit de paupertate; nam, vt Hieronymus refert in libro contra Vigilantium, asserebat ille, melius esse opes suas possidere, & ex iis Eleemosynas facere, quàm omnia simul dimittere. Lampetiani idem senserunt de obedientia; nam, vt scribit Damascenus hæresi 98. volebant Lampetiani, Monachos in cœnobiis liberos esse debere, nec pendere ex Præpositi alicuius arbitrio.

TERTIA opinio est Ioannis VViclefi, & Lutheranorum, qui primi cœperunt religiones, vt malas, vituperare. Ioannes VViclef artic. 21. in Concilio Constantiensi, sess. 8. dicit, eos qui ingrediuntur religiones eo ipso reddi ineptos ad seruanda mandata Dei. ex quo sequitur, continentiam, obedientiam, & paupertatem religiosam non consuli à Deo, sed prohiberi. Lutherus in epithalamio, & lib. de votis monasticis. Philippus in locis communibus, cap. de discrimine præcepti & consilij, & in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 27. Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis monasticis. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 13. Brentius in Confessione VVirtembergica, capite de votis monasticis, & alij hæretici in genere docent, nullum esse consilium Euangelicum. Quamuis enim Lutherus in assertione artic. 30. admiserit vnum consilium, id est, virginitatem, tamen reuocauit postea sententiam in epithalamio.

In particulari tria dicunt. PRIMO, vitam pauperem & cœlibem ducere sub obedientia Prælati, esse meram impietatem & superstitionem, si id fiat ad colendum Deum, id est, si quis putet hæc placere Deo, & esse per se meritoria. SECVNDO dicunt, voluntariam paupertatem, & obedientiam exhibitam ei, cui alioqui non debetur, si non assumatur ad colendum Deum, non esse quidem impiam, tamen esse stultam, & inanem, & proinde malam. Satis enim esse, ferre pauperiem, quam necessitas adfert, & obedire parentibus & magistratibus. TERTIO dicunt, continentiam, si non assumatur cum opinione cultus, sed vt instrumentum ad expeditius obeunda munera Euangelij, esse bonam & laudabilem, & sic laudari ab Apostolo, 1. Cor. 7. tamen non esse possibilem, nisi illis, qui sciunt, se habere peculiare Dei donum, quod tam rarum esse volunt, vt Lutherus in epithalamio dicat, neminem posse continere, nisi diuino miraculo; & vbi est vnus continens, ibi esse plus quàm centum millia, quibus matrimonium necessarium sit.

QVARTA sententia est Catholicorum omnium, multa esse verè & propriè consilia Euangelica, sed præcipuè tria; Continentiam, Obedientiam, & Paupertatem, quæ nec sint præcepta, nec indifferentia, sed Deo grata, & ab illo commendata.

CAPVT NONVM.

Asseruntur Consilia Euangelica testimoniis Scripturæ.

QVÆ sententia, vt ad TERTIVM veniamus, probatur primò, Scripturis: Secundò, exemplis primitiuæ Ecclesiæ: Tertiò, testimoniis veterum: Quartò, rationibus.

PRIMVM testimonium est Isaiæ 56. *Non dicat Eunuchus; Ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis: qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & seruauerint fœdus meũ, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus; nomen æternum dabo eis, quod non peribit.*

Quòd hîc agatur de continentibus voluntariis, non de abscisis, vel sic natis, qui necessariò continent, docent Hieronymus & Cyrillus in hunc locum, Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 24. & Basilius in lib. de vera virginitate, Ambrosius in exhortatione ad virgines, & Gregorius 3. part. pastoralis, cap. 29. & patet ex præmio, quod Eunuchis promittitur; nec enim vlla ratio est, cur abscisis vel natis Eunuchis promittatur maior gloria, quàm sit filiorum & filiarum Dei. Addit autem subtiliter Augustinus; Si quis contendat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, adhuc iuuari caussam nostrã; nam si Eunuchis, qui continent se, quia non possunt aliud facere, promittitur maior gloria, quàm iustis con iugatis: certè maiore ratione promittitur iis, qui se continebunt, etiamsi possent non nere.

Est autem hoc loco obseruandum illud nomen: *Melius à filiis & filiabus*; posse habere alium etiam sensum, videlicet, vt intelligamus promitti aliquid melius, quàm fuissent filij & filiæ; nam verba Hebræa שֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת, id est, nomen bonum præ filiis & filiabus; optimè recipiunt hunc sensum, dabo illis qui carent liberis aliquid melius, quàm sit habere liberos; & sic etiam verterunt LXX. interpretes: τόπον ὀνομαστὸν κρείττω υἱῶν, καὶ θυγατέρων. Et recidit in idem cum superiore sententia; nam semper anteponuntur continentes coniugatis, cùm isti liberos, illi melius aliquid habituri sint.

Quòd autem continentia Eunuchorum hoc loco non imperetur, sed consulatur, docent

iidem auctores, & probat Hieronymus ex illis verbis: *Qui elegerint quæ ego volui.* Illi enim dicuntur eligere, qui non coguntur præcepto; itaque sensus est; Qui elegerint quæ ego volui, id est, qui transcendentes ea, quæ præcepi accommodans me humanæ imbecillitati, sponte sua elegerint perfectiora, quę ego cupio & vellem. Pręterea idem patet ex eo, quòd qui Eunuchi non sunt, etsi postponuntur Eunuchis, tamen non excluduntur à regno cœlorum, immò filij & filiæ vocantur; ergo non tenentur omnes esse Eunuchi, ergo non est præceptum.

Quòd autem continentia non solùm sit vtilis in hac vita, vt aduersarij dicunt, sed sit verè meritoria gloriæ singularis, quod tanquam blasphemiam horrent, patet ex illis verbis: *Nomen æternum dabo eis, quod non peribit.* quod sic exponit AVGVSTINVS de sancta virginitate, capite 25. *Quid,* inquit, *tergiuersaris impia cæcitas? quid temporalem tantummodo vtilitatem promittis continentibus Sanctis? Nomen æternum dabo eis. Et si fortè hîc ipsum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco, nec vnquam deerit. quid quæris amplius? quid dicis amplius? æternum hoc nomen, quidquid illud est, Spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandam propriam excellentemque significat, non erit commune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadem domo constitutis: Nam ideo fortasse & nomen dictum est, quod eos, quibus datur, distinguat à ceteris.*

Sed occurrit Petrus MARTYR in lib. de cœlibatu & votis monasticis, ac probat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, qui erant apud Iudæos; nam quia eo tempore magna felicitas erat, habere multam prolem: dicit, Deum voluisse consolari Eunuchos, atque illis idcirco pollicitum se habiturum eos meliore in loco, quàm filios & filias, id est, quàm Israëlitas reliquos, qui non custodiunt legem diuinam, si tamen ipsi eandem legem diligenter seruauerint.

At hæc expositio facilè refelli potest. PRIMO, quia contraria est antiquis, sanctissimis, ac doctissimis Patribus, Basilio, Cyrillo, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Gregorio, quibus in re dubia multò tutius credi potest, quàm vni Apostatæ, qui mauult Rabinos Iudæorum, quàm sanctos Patres Ecclesiæ sequi.

SECVNDO, quia absurdè Petrus Martyr per filios Dei, quibus anteponuntur Eunuchi, intelligit Israëlitas malos; nam vel dicuntur filij Dei Israëlitæ mali, quatenus Israëlitæ, vel quatenus mali, non quatenus Israëlitæ, quia etiam Eunuchi erant Israëlitæ, & proinde filij, quocirca inepta esset collatio: non etiam dicuntur filij, quatenus mali, quia homo, quà malus est, non ex Deo, sed ex Diabolo est; quare per filios coniugati fideles & boni intelligũtur, qui etiam locum bonum habent in domo Dei, sed eis anteponuntur virgines, & continentes, qui locum meliorem habent, id est, locum sponsæ.

A TERTIO, quia hoc loco Deus pollicetur Eunuchis nomen æternum, id est, celebrem famam, eamque nunquam interituram, neque in hoc seculo, neque in futuro. OSTENDAT igitur Petrus Martyr, qui sint illi Eunuchi, in quibus impletum sit hoc vaticinium; certè non inueniet carne abscissos valde celebratos. At nos proferre possumus exercitum innumerabilem Sanctorum, & sanctarum Virginum, quorum laudibus pleni sunt libri sanctorum Patrum. Itaque ipsa vaticinij huius tam manifesta impletio in sanctis Virginibus satis esse deberet ad excludendam carnalem & Iudaicam illam sententiam de carnalibus Eunuchis.

B SECVNDVM testimonium Sap. 3. *Felix sterilis, & incoinquinata, quæ nesciuit torum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum, & Spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit contra Deum nequissima, dabitur enim ei fidei donum electum* (id est, donum quoddam singulare, respondens fidelitati ipsius) *& sors in templo Dei. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ.* Quem locum similem esse superiori, docet Hieronymus, vbi suprà.

TERTIVM testimonium Matth. 13. vbi Dominus comparat regnum cœlorum, id est, Ecclesiam, terræ bonæ, cuius vna pars reddebat fructum centesimum, alia sexagesimum, alia tricesimum. Quem locum exponentes Cyprianus C de habitu virginum, Hieronymus libro 1. in Iouinianum, & Augustinus de sancta virginitate, cap. 44. & 45. docent, ea parabola distingui meritum casti coniugij, viduitatis & virginitatis. Ex quo apparet, continentiam virginalem esse maius bonum, & magis meritoriũ apud Deum, quàm sit castitas coniugalis, ac proinde esse consilium diuinum; quod enim Deus non præcipit, & tamen commendat, & anteponit aliis rebus, sine dubio consulit.

QVARTVM est Matth. 19. cùm Apostoli dixissent: *Non expedit nubere;* Dominus ait: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est; sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt; & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus; & sunt Eunuchi, qui seipsos* D *castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat.* Hîc non dari præceptum de continentia, patet ex superioribus; nam initiò huius capitis Dominus approbauit nuptias, dicens: *Quod Deus coniunxit, homo non separet;* ergo non prohibet hoc loco nuptias, ergo non præcipit continentiam. Idem patet ex sequentibus: *Qui potest capere, capiat;* nam, vt eleganter ait Augustinus serm. 61. de tempore, de præceptis iustitiæ non potest dici; Qui potest facere, faciat; sed omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excindetur. quod autem consilium detur, patet ex eo, quod cùm Apostoli dixissent; Non expedit nubere, Dominus non ait; Immò verò expedit, sed ait: *Non omnes capiunt verbum hoc, qui potest capere, capiat;* id est, verum dixistis, nuptias non expedire, nam

impe-

impediunt potius. Tamen non omnes hoc intelligunt, sed qui potest assequi, non omittat. Quòd denique continentia non solùm conferat corporalem vtilitatem, sed premium habeat in cœlo, patet ex illo: *Sunt Eunuchi, qui castrauerunt se propter regnum cœlorum.*

At aduersarij, ac inprimis Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis, illud: *Propter regnum cœlorum*; exponunt, propter Euangelium expeditiùs prædicādum. Contrà autem est omnium Patrum expositio. CYPRIANVS libro de habitu virginum: *Nec ornari iam*, inquit, *aut placere alij, quàm Domino suo studeant, à quo & mercedē virginitatis exspectant, dicente ipso; Sunt enim Spadones, qui se castrauerunt propter regnum Dei, &c.* Vbi regnum Dei exponit Cyprianus virginitatis mercedem; non ergo significat prædicationem Euangelij, præsertim cùm Cyprianus de mulieribus virginibus loquatur, quę non possunt prędicare Euangelium. HILARIVS in hunc locum, illud: *Propter regnum cœlorum*; exponit, spe regni cœlestis, quod ad Euangelij prædicationem referri non potest.

CHRYSOSTOMVS in hunc locum alloquens Eunuchum spiritualem: *Gratias*, inquit, *age Deo, quia magna præmia, rutilantesq́ coronas habebis, si ita viues, quemadmodum sine aliquo illi præmio.*

HIERONYMVS libro 1. contra Iouinianum: *Proponit*, inquit, *Agonothetis præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauium, ostendit purissimum fontem, & clamitat; Qui sitit, veniat, & bibat, qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum, sed qui voluerit, qui potuerit currere atq́ potare, ille vincet, ille satiabitur.*

Denique, AVGVSTINVS de sancta virginitate, cap. 24. *Christo*, inquit, *laudanti eos, qui se castrauerunt, non propter hoc seculum, sed propter regnum cœlorum, Christianus contradicat, affirmans, hoc præsenti vitæ esse vtile, non futuræ? etc.* vide similia apud Bedam & Anselmum in commentario huius loci.

QVINTVM est ibidem, vbi adolescenti dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* Quòd hîc non detur præceptum, sed consilium, patet ex ipsa consequentia verborum; nam interroganti: *Quid faciam, vt saluus fiam*; Dominus respondit: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Vbi ostendit, mandatorum obseruationem sufficere ad salutem; ac deinde subiungit: *Si vis perfectus esse*, id est, si non es contentus vita æterna, sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita æterna: *Vade, vende omnia.*

Præterea, si hoc esset præceptum, certè esset pręceptum caritatis, at non est; nam caritas non requirit, nisi vt diligamus proximum, sicut nosipsos; ergo non requirit, vt demus omnia nostra proximis, & nobis nihil seruemus, sed satisfacimus ei præcepto, si partim demus, partim retineamus. Quod autem dare omnia mereatur insigne præmium, patet ex illis verbis: *Et habebis*

A *thesaurum in cœlo.* Sed occurrunt quinque expositiones refellendæ.

PRIMA est S. Hieronymi & Bedæ in hunc locum, vbi docent, iuuenem istum non voto discentis, sed animo tentantis ad Dominum accessisse. Ex quo posset aliquis colligere, Dominum quoque non seriò respondisse, sed ironicè. Refellit CHRYSOSTOMVS hanc sententiam. PRIMO, quia nullus Euangelista hunc adolescentem reprehendit, cùm tres hanc historiam scribant, nimirum Matthæus capite 19. Marcus cap. 10. Lucas cap. 18. SECVNDO, quia Dominus lenissimè cum eo locutus est, cùm alioqui tentatores aliter excipere soleat. TERTIO, quia

B non abiisset tristis audito verbo Domini, nisi reuera seriò perfectionem desiderasset.

Adde, quòd Dominus *intuitus eum, dilexit illum*, vt ait Marcus, Dominus autem non diligit hypocritas; ergo B. Hieronymus memoria lapsus est; existimauit enim, hunc iuuenem eundem esse cum illo Pharisæo tentatore, de quo Marc. 14. nam hunc locum Marci allegat, cùm tamē Marcus distinguat vnum ab altero, vt patet ex cap. 10. & 14. quare Hieronymus quæst. 1. ad Hedibiam, & libro contra Vigilantium, hunc locum expendens, longè aliter exponit. Similiter memoria lapsus est Erasmus, qui in annotatione ad hunc locum scribit, à Chrysostomo hunc adolescentem tanquam tentatorem accusari, cùm è

C contrario potius Chrysostomus eum defendat. Beda quoque in commentario ad cap. 10. Marci, apertè mutat sententiam, ac docet falli eos, qui putant, hunc adolescentem animo tentantis accessisse.

ALTERA expositio est Ioannis CALVINI lib. 4. Instit. cap. 13. §. 13. qui primò demonstrat, Dominum non potuisse constituere perfectionem in vendendis omnibus rebus, cùm Apostolus 1. Cor. 13. dicat: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Et ad Coloss. 3. dicat, caritatem esse vinculum perfectionis. Deinde explicat ipse locum hunc, ac dicit, adolescentem illum, qui dixerat: *Omnia hæc seruaui à iuuentute mea*, mentitum fuisse,

D & ideo Christum ei dixisse: *Vade, vende omnia quæ habes*, non vt eum ad hoc faciendum hortaretur, sed vt proposito illi mandato, quod implere nō posset, disceret, se esse mentitum; quomodo si iactanti se scire omnia diceremus; explica igitur nobis, quot sint stellę in cœlo, vel grana arenę in littore maris; quòd autem ille iuuenis non seruauerit omnia mandata, probat Caluinus, quia vnum ex mandatis est, diligere Deum ex toto corde: qui autem diligit ex toto corde, paratus est, omnia dimittere propter Deum; nec efficitur tristis, si ei dicatur à Deo, vt dimittat omnia, iste autem iuuenis, audito Christi verbo, tristis effectus est.

Eadem est expositio Petri Martyris in lib. de cœlibatu & votis, vbi addit etiam hoc argumen-

tum;

tum; Dominus ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia, &c.* at perfectio omnibus imperatur, Matth. 5. *Estote perfecti*; igitur non consilium, sed præceptum fuit huic adolescenti, vendere omnia.

At errare Petrum Martyrem & Caluinum, probatur PRIMO ex cap.10. Marc. vbi legimus: *Dominus autem intuitus eum, dilexit eum.* Dominus autem non diligit mendaces, igitur credibile est, eum vera dixisse. Neq; argumentum Caluini concludit; nam qui diligit ex toto corde, non tenetur facere omnia, quæ Deus consulit, sed solùm quæ præcipit; hîc autem Dominum non præcipere, sed consulere, iam probatum est: & rursus probari potest; nam Dominus non absolutè dixit: *Vende omnia*, sed sub conditione: *Si vis perfectus esse.*

AT, inquiunt, tenebatur esse perfectus, cùm sit præceptum: *Perfecti estote*, Matth.5. igitur tenebatur etiam vendere omnia; sed contrà, nam inprimis iam suprà ostedimus, perfectionem hoc loco positam, non esse præcepti, cùm distinguatur ab obseruatione legis, de qua dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

Neque obstat illud Matth.5. *Estote perfecti*; nam varia sunt genera perfectionis, vt diximus suprà cap.2. quædam enim est perfectio necessaria ad salutem, quæ consistit in plena obseruatione mandatorum; quædam est perfectio maior, quę necessaria est non ad salutem simpliciter, sed ad excellentiorem gradum gloriæ in regno cœlorum, & hæc consistit in obseruatione consiliorum; de priore igitur perfectione loquitur Dominus Matth.5. de posteriore hoc loco; id quod rursus hoc modo probatur; nam si hęc perfectio esset præcepti, certè tenerentur omnes Christiani vendere omnia sua, nam ad præcepta omnia omnes tenentur.

RESPONDET Martyr, hoc præceptum vendendi omnia datum esse solùm huic adolescenti, & proinde, illi fuisse necessarium ad perfectionem, non autem aliis; ille enim est perfectus, qui Deo iubenti obedit.

AT CONTRA; sicut cùm Dominus ait: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*; indicauit, seruare mandata esse medium ad vitam æternam omnibus hominibus. Sic etiam cùm ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia*; indicauit, vendere omnia esse medium ad perfectionem omnibus hominibus, & non solùm illi adolescenti. Præterea, idem probamus ex testimoniis veterum sanctorum Patrum, qui docent, Dominum hoc loco non imperasse, sed tantùm hortatum esse, & consuluisse, tanquam perfectionem vendere omnia, & dare pauperibus.

AMBROSIVS libro de viduis, vltra medium: *Vt intelligas*, inquit, *distantiam præcepti, atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio antè præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat; præceptum enim ibi est, vbi est pœna pecca-*

A *ti; at verò cùm se præcepta legis memorasset implesse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum, hæc enim non pro præcepto dantur, sed pro consilio deferuntur.*

HIERONYMVS libro contra Vigilantium: *Quod autem asseris eos melius facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quàm eos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non à me, sed à Domino respondebitur: si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: ad eum loquitur qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, & nauiculam, & rete dimittit: iste quem tu laudas, secundus & tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis & tertiis præferenda.*

B AVGVSTINVS epist.89. quæst.4. *Viderit*, inquit, *ille iuuenis quemadmodum illa legis mandata seruauerit, veruntamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit, si vis venire ad vitam, serua mandata; hîc autem, si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c.* CHRYSOSTOMVS in hunc locum: *Vt alliciatur*, inquit, *ingentem ei mercedem futuram ostendit, & voluntati eius omnia relinquit.*

Idem probatur ex verbis sequentibus; nam cùm Petrus vidisset adolescentem audito hoc consilio abiisse tristem, dixit Domino: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te; quid ergo erit nobis?* quasi diceret, ecce nos fecimus quod iste iuuenis facere noluit, quid ergo nobis dabis? cui C interrogationi, si vera est Martyris & Caluini sententia, Dominus respondere debuit, nihil vobis dabo, nam soli illi iuueni, & illi non seriò loquutus sum, sed solùm ea dixi, vt iuuenis ille intelligeret se fuisse mentitum. At non ita respondit, sed ait: *Amen dico vobis, quòd vos qui sequuti estis me in regeneratione, &c.* Et ne putemus solis Apostolis hæc promitti, audiamus AVGVSTINVM epistol.89. quæst.4. hunc locum exponentem: *Qui*, inquit, *illius perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande, tamq́; præclarum non receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus esurientem Christum pauerunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi.*

D Ad argumentum Caluini ex Apostolo respondeo, desertionem omnium rerum posse duppliciter considerari; vno modo secundum se, altero modo vt est actus imperatus dilectionis. PRIMO modo, desertio omnium rerum non est perfectio, sed tamen est instrumentum ad perfectionem, & sic possumus exponere verba Domini: *Si vis perfectus esse, vende omnia*, id est, sume hoc instrumentum & acquires perfectionem; quia tamen hæc desertio rerum, si absq; caritate sit, non saluat hominem, ideo dicitur non prodesse, ab Apostolo, 1. Corinth.13. SECVNDO modo desertio ipsa potest dici perfectio siue opus perfectionis, quia includit gradum quendam eximium caritatis, & de hac etiam potest intelligi verbum Domini, vt sensus sit, si vis esse

perfectus, vende omnia; nam hinc apparebit te habere perfectam caritatem.

Tertia expositio est Pelagianorum; qui illud: *Si vis esse perfectus*, explicabant, si vis vt tibi nihil desit ad consequendam salutem; ille enim est perfectus, cui nihil deest, & hoc probabant ex illis verbis Domini Marc.10. *Vnum tibi deest*. & ex verbis adolescentis Matth.19. *Quid adhuc mihi deest?* quasi diceret, seruaui ista præcepta Decalogi à Mose tradita; num aliquid aliud faciẽdum est? cui respondit Dominus Marc.10. *Vnum tibi deest, vade, vende omnia, &c.*

At falsam esse hanc expositionem, docet Avgvstinvs epist.89.q.4.ex illis verbis 1.Tim.6. *Diuitibus huius seculi præcipe, non superbè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo; benefaciant diuites, sint in operibus bonis, facilè tribuant, &c. Puto*, inquit Augustinus, *quod ista præcipiens, diuites instruebat, non fallebat Apostolus, qui non ait, præcipe diuitibus huius mundi, vt vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & sequantur Dominum, sed non superbè sapere, &c.*

Cùm ergo Dominus ait: *Si vis perfectus esse*, non loquitur de perfectione necessaria ad salutem, sed de alia quadam maiore. & cùm ait: *Vnum tibi deest*, non vult dicere ad salutem consequendam, sed ad perfectionem istam maiorem; & similiter ille iuuenis dicens: *Quid adhuc mihi deest?* non intelligit ad salutem simpliciter assequendam; iam enim audierat responsum: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* sed intelligit ad salutem facilius, & perfectius assequendam, q. d. quid possem adhuc facere vtile ad vitam æternam? quod si quis admittere velit iuuenem petiuisse, an aliquid sibi deesset simpliciter ad salutem, dicere poterit à Domino fuisse responsum, nihil ei deesse ad salutem; non enim Dominus ait: *Vnum tibi deest, vende omnia*, sed: *Si vis perfectus esse, vnum tibi deest*, vt patet ex verbis Matthæi, & Marci simul iunctis, q. d. nihil tibi deest ad salutem simpliciter assequendam, sed, si vis perfectus esse, vnum tibi deest, &c.

Qvarta expositio est Gulielmi de sancto amore, contra quem scribit B. Thomas opusculum 19. qui dicebat verba ista Domini debere intelligi secundum animi præparationem, & verum præceptum continere, sicut illa Matth.5. *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alteram*; quod præceptum est, sed intelligitur in animi præparatione, vt Augustinus exponit in epistola 5. ad Marcellinum. Eodem modo videtur intelligere hunc locum Melanchthon in locis communibus, cap. de paupertate.

At hæc quoq; falsa expositio est, nam exempla Domini, & Sanctorum sunt optima commentaria Scripturarum; videmus autem Dominum, cùm fuit in maxilla percussus, Ioannis 18. non vertisse alteram, sed dixisse: *Cur me cædis?* Et similiter Apostolum, cùm esset in maxilla percussus, Actor,23. non vertisse alteram, sed dixisse: *Percutiet te Deus paries dealbate.* Ex quibus exem-

A plis euidenter colligit Augustinus in epist.5. illud esse præceptum, sed intelligi in præparatione animi; At verò consilium de relinquendis omnibus rebus, Dominus, & Apostoli, & Sancti plurimi nõ in præparatione animi retinuerunt, sed re ipsa & factis impleuerunt, Lucæ 9. de se Dominus ait: *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Et Matth.19. Apostoli dicunt: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.* Et de S. Antonio scribit Athanasius, quod cùm audisset in Ecclesia legi hoc Euangelium: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia*, eum mox à Deo edoctum de vero sensu eorum verborum, omnia vendidisse, & dedisse

B pauperibus. Ex quo apparet de reali desertione omnium facultatum hunc locum esse intelligendum.

Præterea illud præceptum de maxilla præbenda percussori, non potest impleri re ipsa sine damno proximi, & offensione Dei, ideo intelligimus præcipi solùm patientiam, non autem vt re ipsa offeramus alteram maxillam. At vendere omnia & dare pauperibus, sine vllius damno fieri potest; nemini enim faciat iniuriã, qui res suas donat pauperibus: idcirco intelligimus hoc consilium re ipsa implendum.

Qvinta expositio falsa, est Osiandri, qui, vt refert Alphonsus Viruesius Philippica 20. admisit hoc esse verè consilium Euangelicum, sed

C non esse datum nisi iuueni illi, cum quo Christus loquebatur.

At contra; nam inprimis non dixit Christus illa verba adolescenti quomodocunque, sed cum conditione, si vellet esse perfectus, ergo consilium illi datum, omnibus fidelibus, qui volunt esse perfecti, datur, iuxta illud Mar.13. *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Præterea quæ Christus dixit alicui vt Principi, accipiuntur dicta omnibus Principibus, vt: *Pasce oues meas*, Ioannis 21. ergo etiam quæ dixit vni vt priuatæ personæ, intelliguntur dicta omnibus priuatis personis; præterea quòd Christus hæc dixerit omnibus, patet ex intelligentia Apostolorum, qui hæc sibi etiam dicta crediderunt, dicentes: *Ecce nos reli-*

D *quimus omnia.* Et ex approbatione Domini dicẽtis: *Amen dico vobis, quòd vos qui sequuti estis, &c.* Ad hæc, vt suprà diximus, simillimę sententię sunt, & ab eodem, atque eidem dictæ: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et: *Si vis perfectus esse, vende omnia, &c.* At prior dicta est omnibus, cur non etiam posterior? Denique S. Antonius teste B. Athanasio, & S. Franciscus teste B. Bonauentura, sibi dictum putauerunt: *Si vis perfectus esse, vende omnia.* Quod idem pluribus aliis testibus probare possemus: Non igitur soli illi iuueni datum est consilium hoc.

Sextvm testimonium est ibidem de obedientia, vbi Dominus ait: *Et sequere me*; nam quod hæc sequela sit consilium, patet, quia dicitur ei soli; Qui vult esse perfectus, & cui dictum est:

Vende

Vende omnia quæ habes. Quod autem in illo: *Sequere me*, significetur obedientia, probatur dupliciter. PRIMO, quia sequi Christum est imitari Christum; Christus autem *factus est obediens vsq; ad mortem*, Philip.2. SECVNDO, quia Matth.16. explicat ipse Christus quid sit sequi se dicens: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Quod vltimum, est explicatio superiorum, vt sensus sit, qui vult post me venire, id est, me sequi, abneget se, & tollat crucem suam, & sic sequetur me; porrò abnegare se, nihil est aliud quàm valedicere suo iudicio, & suis affectibus, & accommodare se alterius iudicio, & voluntati.

DICET aliquis; Abnegare se est quidem obedire, sed hoc loco agitur de obedientia quæ necessariò debetur Deo, non quæ sponte exhibetur homini; sequitur enim, qui amat animam suam, perdet eam.

RESPONDEO, hoc loco agi de obedientia, quæ necessariò debetur Deo; tamen hinc deduci etiam consilium religiosæ obedientiæ: nam hinc habemus, sequi Christum esse abnegare seipsum, id est, alterius voluntati seipsum subiicere; habemus autem ex aliis locis duplicem esse Christi sequelam; vnam communem, & necessariam omnibus fidelibus, de qua hîc agitur, id est, Matth.16. & Luc.9. & rursum aliam quæ solis iis consulitur, qui volunt esse perfecti, de qua agitur Matth.19. & Luc.18. ergo necesse est duplicem esse abnegationem sui, id est, obedientiam, vnam communem & necessariam omnibus, quæ consistit in obediendo in iis rebus tantùm, quæ sunt necessariæ ad salutem; alteram maiorem, & vniuersaliorem, quæ consistit in obediendo in omnibus rebus, etiam non necessariis, modo peccata non sint; qualis obedientia laudatur in Rechabitis Hierem.35. qui obedierunt patri suo in iis, in quibus non tenebantur.

SEPTIMVM testimonium est 1.Corint.7. vbi multis modis proponitur consilium continentiæ: *Bonum est*, inquit Paulus, *mulierem non tangere.* Item: *Bonum est homini sic esse.* Item: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.* Item: *Dico autem innuptis, & viduis, bonum est si sic permanserint, sicut & ego.* Item: *Volo omnes vos esse sicut me ipsum*, id est, continentes, sic enim omnes veteres exponunt. Item: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino vt sim fidelis.* Vbi indicat Apostolus consilium hoc non esse humanum, sed diuinum; dicit enim se consilium dare, non vt hominem politicum, sed vt fidelem ministrum Dei. Item: *Qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit, & qui non iungit, melius facit.* Denique de vidua: *Cui vult nubat, tantùm in Domino, beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium, puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam.* vbi rursum vides tribui consilium hoc Spiritui sancto.

A Ad hæc loca respondent aduersarij tripliciter. PRIMA solutio est Lutheri in epithalamio, vbi dicit, Apostolum hoc loco non consulere, sed dissuadere continentiam; & probat ex eo quod Apostolus in hoc capite laudationi continentię admiscet necessitatem matrimonij; nam postquam dixit: *Bonum est homini mulierem non tangere*, statim subiungit: *Propter fornicationem autem vnusquisq; suam vxorē habeat*; quasi velit dicere, ego quidem vellem hortari ad continentiam, quæ sanè præclarum quiddam est, tamen non sinit me hoc facere periculum fornicandi. IDEM ferè docet Caluinus in commentario huius loci; ait enim similem esse Pauli sententiam: *Bonum est homini mulierem non tangere*; huic sententiæ, bonum

B esset homini non comedere, neq; bibere, si fieri posset; sed quia non potest fieri sine miraculo, ideo vnusquisque comedat, & bibat.

AT CONTRA; nam inprimis verba Pauli apertissima sunt; non enim dicit bonum esset, sed: *Bonum est*; non ait consilium dare vellem, sed: *Consilium do, &c.* Deinde Patres omnes sic exponunt. Vide Chrysostomum & alios in hunc locum, Ambrosium lib. de viduis prope finem. Hieronymum lib.1. in Iouinianum, & Augustinum libro de sancta virginitate, cap.13. & sequentibus. Ex quibus Augustinus, quasi præuidisset, vnum ex suis Augustinianis apostatis dicturum, Apostolum hoc loco hortari ad nuptias, & deterre-

C re à continentia, disertè scripsit contrarium; sic enim ait, cap.16. *Hoc modo, inquit, exhortatur ad virginitatem, continentiamq; perpetuam, vt aliquantulum à nuptiis etiam deterreret.*

PRÆTEREA, si ita est difficile continere, vt isti dicunt, & exemplo ostēdunt, cùm nulli apud eos contineant: certè Paulus ineptissimus fuit, qui rem impossibilem tantopere laudauit; & patebit absurditas huius rei, si quis applicet omnia verba Pauli ad exemplum Caluini. Nónne enim ridiculus fuisset Apostolus, si dixisset, bonum est non comedere? Item, cares cibo, noli quærere cibum? Item, de non comedendo præceptum Domini non habeo, consilium autem do, vt nemo comedat? Item, qui comedit, benè facit; qui

D non comedit, melius facit? Item, non peccat qui comedit, quod vult faciat, beatior erit si non comederit? Non igitur de re impossibili loquitur Paulus.

Per illud autem: *Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat*, non monet Apostolus, vt vnusquisq;, cui inest aliquod periculum fornicandi, vxorem ducat: nam tunc omnes omnino deberent vxorem ducere, nullo excepto, cùm tamen Lutherus ipse excipiat eos, qui habent donum continentiæ; nam etiam illis inest periculum fornicandi, cùm possint donū illud amittere, & vinci aliquando à tentatione, sed monet, vt qui vxorē duxerunt, illam retineant, & quicunque est fornicaturus, vxorem potius ducat, sicut infrà dicit: *Qui non se continet, nubat.*

Altera expositio est Petri Martyris in hunc locum, vbi opponit his verbis Pauli: *Bonum est homini mulierum non tangere*, id est, sine vxore esse, illa verba Dei, Genes. 2. *Non est bonum hominem esse solum*, id est, non est bonum hominem sine vxore esse; & quia nõ debet pugnare Paulus cum Deo, dicit Paulum loqui solùm de illis, qui certi sunt se habere continentiæ donum; Deum autem, de omnibus illis, qui hoc dono carent. Et quoniam rarissimi, aut nulli sunt, qui certò sciant se habere hoc donum, inde vult inferre, bonum esse, vt omnes ducant vxores.

At vtrinque errat; nam quod Deus non loquatur de iis, qui hoc dono carent, patet; nam ea verba loquutus est Deus ante peccatum Adæ, quo tempore Adam sine vllo dubio carebat mala concupiscentia, & habebat cum ceteris virtutibus etiam donum continentiæ, ita vt posset continere, si opus esset.

Quod autem Paulus non loquatur de iis solùm, qui habent donum continentiæ, sed absolutè pronunciet, bonum esse viro mulierem non tangere, patet etiam; nam etsi nõ omnes habent hoc donum, tamen omnes possunt habere, si à Deo illud petant, & proinde omnibus potest conuenire Pauli consilium; nam si ita hoc donum esset à Deo, vt nullo modo esset in nostra potestate continere, & non continere, sicut non est in nostra potestate prophetare, quod exemplum affert Caluinus in commentario huius capitis, absurdè Paulus diceret: *Consilium autem do.* Et: *Quod vult, faciat*; non enim vlla est consultatio aut electio de eo quod non est in nostra potestate. Quis enim, nisi stultus, consultaret, an vellet prophetare, vel non prophetare?

Item, idem B. Paulus ibidem dicit, etiam continentiam coniugalem esse donum Dei, & non dari omnibus: *Vnusquisque*, inquit, *donum suum habet ex Deo, vnus quidem sic, alius autem sic.* Peto igitur, qui non habet donum continentiæ coniugalis, quid aget? num licebit ei fornicari? Respondebunt, non licere fornicari, quia etsi non habet donum continentiæ, tamen habebit, si à Deo petat. Idem ego dicam de continentia virginali. Verba igitur Dei & Pauli aliter concordanda sunt. Deus loquitur de bono speciei, Paulus de bono indiuidui. Item, Deus loquitur pro eo tépore, quo mundus erat vacuus, Paulus pro eo, quo mundus est plenus. Denique, Deus loquitur de bono, quod refertur ad vitam temporalem, Paulus autem de bono, quod refertur ad vitam æternam, vt iam probabimus.

Est ergo Tertia solutio, quòd Paulus siue suadeat cõtinentiam, siue non, solùm illam laudet tanquam vtilem ad aliud, non autem vt per se Deo gratam & meritoriam; hanc autem vtilitatem non eodem modo exponunt; Nam Lvthervs in Epithalamio non agnoscit aliam vtilitatem quàm temporalem, quia nimirum liberat à curis, & afflictionibus multis, quæ necessariò sunt annexæ matrimonio: *Vult*, inquit, *S. Paulus hoc verbum spiritualiter intelligi, vbi ait, bonum est homini mulierem non tangere, vt hoc bonum non sit dictum de merito coram Deo, sicut hactenus textus ille etiam à S. Hieronymo est expositus, sed dictum est de temporali bono, commodo, & quiete in hac vita, quibus homo castus antecellit coniugatos, siquidem is, qui sine coniugio castè viuit, ab his molestiis, & tribulationibus, quæ in matrimoniali statu sunt, liber est.*

At Melanchthon in locis, cap. De castitate, Martyr in hunc locum Apostoli, & alij nõ solùm hanc vtilitatem temporalem agnoscunt, sed etiam aliquam spiritualem, quod nimirũ qui vxore carent, expeditiores sunt ad orandum, prædicandum, &c. Nos autem præter has duas agnoscimus tertiam, nimirum ad placendum Deo, & præmia maxima promerenda. Et quidem ad refellendum Lutherum sufficere deberet, quòd idem omninò senserat Iouinianus, quẽ his verbis refellit Avgvstinvs, lib. de sancta virginitate, cap. 13. *Vnde*, inquit, *mirabiliter desipiũt, qui putant huius continentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cœlorum, sed propter præsens seculum, quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus, atq; arctioribus distenduntur, qua molestia virgines, & continentes carent, &c.*

At, inquiunt, Apostolus dicit: *Arbitror hoc bonum esse propter præsentem necessitatem.* Et infrà: *Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi.*

Respondeo, illud: *Propter præsentem*, vel, vt nos legimus: *Instantem necessitatem*, non significare propter præsentes molestias fugiendas, sed propter temporis breuitatem, quia Dominus propè est, & dies illi propinquant, de quibus dicitur: *Væ prægnãtibus, & nutrientibus in illis diebus*, Matt. 24. vt exponit Hieronymus, lib. contra Heluidium, lib. 1. cõtra Iouinianum, & in epist. ad Eustochium de virginitate, & patet ex Apostolo hoc loco, qui quasi explicans quid sit præsens necessitas, ait: *Tempus breue est*, & rursum: *Præterit enim figura huius mundi.* Illud autem: *Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi*, intelligitur quidẽ de afflictione temporali, quam patiuntur coniugati, sed non ad eam solam fugiendam, docet D. Paulus bonam esse continentiam: Immò, vt pulchrè exponit Hieronymus, lib. 1. contra Iouinianum, ne quis putaret, coniugatos esse quidem inferiores virginibus quantum ad spiritualia, sed tamen esse feliciores quantum ad carnalia, ideò addit eos etiam miseros esse quoad carnalia, & propterea nullã esse caussam ambigendi, sit ne melius continere an nubere.

Iam verò contra Philippum, & Martyrem, sunt in hoc ipso capite duo vel tria loca. Primus est: *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, vt sit sancta, & corpore, & spiritu.* vbi Apostolus dicit, virginitatem esse sanctitatem corporis, & spiritus, & per eam nos placere Deo; sensus enim est, sicut mulier coniugata cogitat, quomodo se pulchram conseruet, vt sic placeat viro suo, sic virgo cogitat, quomodo

seruet corporis integritatem, & sanctitatem, vt per eam placeat Deo. HIERONYMVS lib. I. cótra Iouin. hoc exponens: *Illa*, inquit, *virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit.* vbi vides virginitatem hostiam Dei nominari; proinde rem esse, qua colitur Deus, & quæ placet Deo.

SECVNDVS est: *Non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.* vbi Apostolus dicit, continentiam & per se honestam, ac decoram esse, & proinde Deo caram, & simul vtilem ad aliud, id est, ad orandum sine intermissione.

TERTIVS est: *Beatior autem erit si sic permanserit*, id est, vt exponit Ambrosius, dignior in futuro seculo.

Accedat VLTIMO Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 14. vbi sic ait: *Quoniam adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ non satis est liberatum esse à peccato, nisi ipsi liberatori voueatur aliquid quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis, ideò ait Apostolus; Consilium autem do.*

OCTAVVM testimonium est, 1. Corint. 9. quo toto capite Paulus conatur ostendere, se plus fecisse quàm sibi esset præceptum, & propterea singularem gloriam apud Deum meruisse; nam cùm Dominus ordinasset iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere, Paulus maluit gratis Euangelium prædicare, & sic facere opus supererogationis: *Melius*, inquit, *est mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Nam etsi euangelizauero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit: Væ enim mihi est, si non euangelizauero. Quæ est ergo merces mea? vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium.*

RESPONDET Petrus Martyr in commentario huius loci, Paulum non loqui de opere supererogationis, sed de opere debito corã Deo, licet non debito secundum iudicium hominũ, & ideò etiam nomine gloriæ vult intelligi gloriationem coram hominibus, non coram Dei tribunali. Et probat tripliciter. PRIMO, quia Paulus ait: *Melius est mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet.* at pro opere non necessariò, quale est supererogationis, nemo debet mortem subire, sed solùm pro necessario, ergo loquitur de opere necessario coram Deo; ex quo tamẽ sequitur gloriatio coram hominibus, qui illud opus iudicare possunt non necessarium.

SECVNDO, quia Paulus desperat de mercede, nisi hoc opus faciat, ait enim: *Etsi euangelizauero non est mihi gloria*; id est, si prædicauero accipiendo sumptus à populo, nihil lucrabor; vnde sequitur: *Quæ est ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans sine sumptu ponam Euangelium*; ergo loquitur de opere debito, quod nisi fiat, perditur tota merces.

A TERTIO, quia dicit, vt non abutar potestate mea; & ne quod offendiculum ponam Euãgelio Christi; At abuti potestate, & offendiculum ponere Euangelio, peccatum est. Itaq; concludit Martyr, Apostolum Paulum grauiter peccaturum fuisse si accepisset sumptus à populo, quia hoc modo impediuisset cursum Euangelij.

In hac explicatione duo sunt errores Martyris. PRIMVS, quòd pro gloria, quam sibi tribuit Paulus, intelligit gloriationem coram hominibus, nõ coram Deo; nam inprimis B. August. lib. de opere Monachorum, cap. 10. cõtrarium scribit his verbis: *Bonum est magis mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Quam gloriam? nisi quam habere voluit apud Deum in Christo*; hæc August. vbi vide

B quàm apertè Martyri contradicat. DEINDE verba Pauli apertè ostendunt, eum loqui de gloria apud Deum, id est, de merito cuiusdã excellentis gloriæ, quam exspectabat ex opere isto supererogationis; nam infrà, id quod vocauit gloriam, vocat mercedem: *Quæ est ergo merces mea? &c.* At certè non exspectabat Paulus mercedem ab hominibus, sed à Deo. Deniq; si Paulus gloriaretur coram hominibus, quasi de opere indebito, quod tamen re vera coram Deo debitum esset, falsò gloriaretur. quod quis dicat, nisi fortè aliquis Petrus Pseudomartyr?

SECVNDVS error est, quòd dicat Paulum peccaturum fuisse, si accepisset sumptus à populo, & proinde opus eius fuisse debitum, non super-

C erogationis; nam inprimis Paulus in toto isto capite nihil aliud agit, quàm vt probet sibi licuisse viuere ex populi sumptibus; id eñ probat, Primò, exemplo aliorum Apostolorum. Secundò, exemplis militum, Pastorum, Agricolarum. Tertiò, ex lege Mosis. Quartò, ex Christi ordinatione. Quintò, ex ipsa natura.

Præterea ita exposuerunt oẽs Patres, CHRYSOSTOMVS in hunc locum: *Quæ*, inquit, *supra præceptum fiunt, multa, secundum hoc dictum, mercedem consequuntur; quæ autem sub præcepto continentur, non itidem.* Ambrosius bis repetit Paulum sibi licita illicita fecisse. AVGVSTINVS lib. de opere Monachorum, cap. 5. *Audiuerat*, inquit, *stabularius, ad quem*

D *vulneratus ille perductus est, si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi: amplius ergo erogabat Paulus, qui suis, vt ipse testatur, sumptibus militabat.* Deniq; Apostoli ceteri sumptus à populis accipiebãt, vt hîc Paulus dicit, nec est verisimile eos peccasse, ergo nec Paulus peccasset accipiendo.

RESPONDET Martyr, non esse eandem rationem Pauli, & aliorum; nam alij nõ habuerunt Pseudoapostolos æmulos, vt habuit Paulus. AT hoc nihil valet; nam alioqui non rectè probaret exemplo aliorum Apostolorum B. Paulus se potuisse ali à populo. Responderi enim potuisset, non esse eandem rationem aliorum Apostolorum, & suam. deinde Paulus non abstinuit ab accipiendis sumptibus propter Pseudoapostolos, sed ne grauaret populos, vt ipse dicit, 1.

Thessal. 2.

Thessal.2. & 2. Thessal.3. Immò propter Pseudoapostolos debuisset potius accipere sumptus. Illi enim de hoc Paulũ accusabant, vt Caiet. bene animaduertit, quod Paulus non videretur verus Apostolus, cùm non viueret more aliorum Apostolorum; quocirca ille in toto isto capite probat se esse verũ Apostolum, & se posse accipere sumptus si velit.

Ad PRIMVM argumentum dico, falsum esse, non licere mori pro opere supererogationis; quot enim sacræ virgines occisæ sunt, quia nuptias recusauerunt?

Ad SECVNDVM respondet Anselmus in hunc locum, Paulum desperare de gloria, si solùm euangelizet propter alimenta temporalia. possumus secundo & melius dicere, Paulum, cùm ait: *Si euangelizauero non est mihi gloria, &c.* non desperare de gloria simpliciter, sed de gloria quadam singulari, quæ debetur operi supererogationis, vt exponit Chrysostomus.

Ad TERTIVM dico cum Chrystomo hom. 8. de pœnitentia, & cum Oecumenio & Theophylacto in hunc locum, Paulum accepisse nomen abusus pro vehementi vsu; voluit enim dicere, ne quantum possum vtar potestate mea. Neque est hoc nouum; nam alij etiam auctores tum sacri, tum prophani vtuntur hac voce in bonam partem. Tria enim significat vox καταχρῶμαι, & Latinè, abutor. Primò, vti re aliqua contra eius institutionem, & hoc malum est. Secundò, vti præter institutionem, & hoc non est malum; vnde est figura κατάχρησις. S. Paulinus epist. 11. ad Seuerum: *Itaq́,* inquit, *prompto filij Imperatoris assensu mater Augusta patefactis ad opera sancta thesauris toto abusa fisco est.* Tertiò, vti simpliciter, vt apud Platonem epist. 8. & alios auctores.

Quod autem ait: *Ne quod offendiculum ponam,* dico ibi offendiculum non significare scandalum, sed interruptionem, est enim Græcè ἐγκοπὴν. metuebat enim Paulus, vt aliqui auariores, ne deberent alere concionatores, ab Euangelio retardarentur; hic autem metus poterat communis esse Paulo cum ceteris Apostolis, qui tamen hoc non obstante, sumptus à populo capiebant. Ex quo intelligimus non fuisse peccatum accipere sumptus à populo, etiamsi inde sequeretur aliqua retardatio cursus Euangelij; nam illa retardatio non oriebatur culpa Apostolorum, qui vtebãtur iure suo, sed culpa auditorum: tamen beatus Paulus maluit pati famem, & laborem, quàm vt vllo modo Euangelij cursus retardaretur.

Adde postremò, quod si illa verba: *Vt nõ abutar potestate mea;* & illa: *Ne offendiculum ponam,* significarent Paulum peccaturum fuisse, si à populo sumptus accepisset, sequeretur eum non potuisse apud homines gloriari tanquam de opere indebito; nam si ipse dicit se debuisse illud facere, idq́; hominibus dicit, quomodo gloriatur se fecisse opus indebitũ? ergo Petrus Martyr secũ ipse pugnat, dum docet, Paulum gloriari apud homines de opere indebito; & tamen inducit eundem Paulum dicentem, se debuisse illud opus facere, & peccaturum nisi fecisset.

NONVM testimonium est Apoca. 14. vbi legimus: *Nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor millia; hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt & sequuntur Agnum, quocunq́ ierit.* Ex quo testimonio apparet, singulare præmium habere virgines, quandoquidem canunt canticum, quod nulli alij Beatorum canere possunt.

RESPONDENT Mageburg. Cent.1. lib.2. cap.4. col. 454. hunc locum debere intelligi mysticè de iis, qui non sunt maculati idololatria, quæ vocatur fornicatio Babylonis, meretricis magnæ.

AT CONRA; nam inprimis Ioannes indicat paucos quosdam fuisse istos virgines, qui soli canticũ illud dicere poterant; pauci enim sunt centum quadraginta quatuor millia, si cum illa turba magna Sanctorum comparentur, quæ pręmultitudine numerari non poterat, quam idem Ioannes vidit Apoc. cap. 7. At maior pars Sanctorum immunis fuit ab idololatria, vt notum est. Præterea Ioannes non diceret, cum mulieribus non sunt coinquinati, sed cum muliere, si intelligeret de fornicatione Babylonis.

Deniq; Patres de veris virginibus exponunt, Primasius, Beda, Oecumenius, & Anselmus in hunc locum; Hier. lib. contra Heluidium in fine, Greg. 3. parte pastoralis, cap. 29. & AVGVSTINVS de S. virginitate, cap. 27. & sequentibus, qui inter cetera sic ait, cap. 29. *Videbit vos cetera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non valet: videbit nec inuidebit, & collætando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis; nam & illud canticum nouum, proprium vestrum, dicere non poterit, audire autem poterit, & delectari vestro tam excellenti bono, sed vos qui & dicetis, & audietis, quia & hoc quod dicetis, à vobis audietis, felicius exultabitis, iucundiúsque regnabitis.* Hæc de Scripturis.

CAPVT DECIMVM.

Idem asseritur exemplis.

SECVNDO probatur exemplis primitiuæ Ecclesiæ; Nam constat mox initio nascentis Ecclesiæ plurimos cœpisse colere continentiam, & vitam communem, rebus omnibus diuenditis, quòd in Testamento veteri rarissimum fuerat. Nec potuit eius nouitatis alia esse caussa, nisi prædicatio Christi, & Apostolorum. Act. 4. legimus, quotquot erant possessores agrorum & domorum, iis venditis, pretia attulisse ad pedes Apostolorũ. vnde hoc? nisi quia audierant Dominum id consuluisse.

Porro continentiam tam multi certatim arripiebant, vt Act.21. legamus, vnũ Philippũ qua-

tuor filias habuisse, & omnes virgines, quas certè non ad tempus aliquod virgines fuisse credere debemus, sed perpetuò, & ex electione; refert enim id Lucas tanquam aliquid magnum, quòd videlicet vni homini essent quatuor filiæ virgines. At quid magni est habere quatuor filias virgines, quę vbi maturę fuerint, nupturę sint? Adde, quod Euseb. lib. 3. hist. cap. 30. ex Policrate docet, filias Philippi in virginitate consenuisse.

Præterea PHILO Iudæus in lib. de vita contemplatiua testatur, plurimos suo tempore, id est, initio Ecclesiæ, vitam communem & cœlibem duxisse; ait enim, talia hominum collegia fuisse in multis orbis terræ partibus, tam apud Græcos, quàm apud barbaros, sed præcipuè in Ægypto. IVSTINVS ex Græcis fermè antiquissimus in Apologia secunda ante medium ait, apud nullam gentem ita coli cœlibatum, vt apud Christianos, vbi sunt plurimi vtriusq; sexus vsq; ad senectutem in virginitate permanētes; quod idem scribit Tertullianus antiquissimus Latinorum in Apologetico, cap. 9.

CAPVT XI.

Idem asseritur testimoniis Patrum.

TERTIO probatur ex clarissimis Patrum testimoniis, tum Græcorum, tum Latinorum; & quia testibus abundamus, omittam eos, quorum testimonia hæretici non recipiunt, vt Dionysium, Ignatium, & similes.

ORIGENES in cap. 15. ad Rom. *Ea,* inquit, *quæ supra debitum facimus, non facimus ex præceptis. Verbi caussa; Virginitas non ex debito soluitur, neq; enim per præceptum expetitur, sed suprà debitum offertur.*

EVSEBIVS lib. 1. demon. Euang. cap. 8. *Quocirca,* inquit, *in Ecclesia Dei duo modi viuendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerum cœlestium amore addictus, & talis quidem existit in Christianismo perfectæ vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior, hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus, quæ sint agenda describit, agros quoque & mercaturam adiuncta religione non negligit, & his quidem secundus pietatis attributus est gradus.* Et quod vterque vitæ modus à Christo sit institutus, initio capitis apertè docuit.

ATHANASIVS in lib. de humanitate Verbi, vltra medium: *Quis,* inquit, *hominum, vel post mortem, vel in vita auctor seruandæ virginitatis fuit? at non contrà arbitratus est, eam virtutem præstari non posse? attamen Saluator noster, & omnium Rex Christus tantùm valuit in huiusmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum disciplinæ, virginitatem, quæ supra leges est, profiteantur.* Nota, vocari hìc præcepta, non leges obligantes, sed institutiones, & doctrinam, alioqui

A pugnaret ipse secum, cùm & præceptum vocat, & supra legem esse dicit.

BASILIVS in libro de virginitate, vltra medium: *Voluit enim Dominus,* inquit, *non præceptum esse ipsum virginitatis rectè factum, sed insigne animæ, virtutis studiosæ ex propria ac libera potestate, id quod supra mandatum, & supra naturam est, à seipsa perpetrantis.*

EPIPHANIVS hæres. 48. *Gaudet quidem,* nimirum Ecclesia, *his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitatem exercere diligunt, verùm vnas nuptias honorat, &c.*

Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 8. de pœnitentia: *Nequaquam,* inquit, *Dominum incuses, haud mandat impossibilia, multi & ipsa superant mandata.* Et

B infrà, posteaquam exempla posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei: *Non cogo, non grauo, sed proficientem quidem coronabo, non proficientem non punio.*

Gregorius NAZIANZENVS orat. 1. in Iulianum, vltra medium: *Quomodo,* inquit, *illud non animaduertis omnium sapientissime & ingeniosissime, atq; ad virtutum arcem & verticem Christianos coarctans, quòd in legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt, alia non necessitate constringunt, sed in electione, & voluntate posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, vt qui ea custodierint, honore & præmiis exornentur, qui autem minus ea expleuerint, nihil periculi pertimescant.*

Iam ex Latinis. CYPRIANVS libro de habi-

C tu virginum, prope finem: *Neq; hoc iubet Dominus,* inquit, *sed hortatur, nec iugum necessitatis imponit, quādo manet voluntatis arbitrium liberum: sed cùm habitationes multas apud Patrem suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petitis; carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cœlestibus obtinetis.*

AMBROSIVS lib. de viduis, vltra medium: *Qui præceptum,* inquit, *impleuerint, dicere possunt, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus; Hoc virgo nō dicit, non dicit ille, qui bona sua vendidit.* Et infrà: *Ideò ergo præceptum non datur, consilium datur; præceptū enim castitatis est, consilium integritatis.*

HIERONYMVS libro 1. contra Iouinianum: *Proponit Agonothetes præmium, inuitat ad cursum, tenet*

D *in manu virginitatis brauium, ostēdit purissimum fontem, & clamitat; Si quis sitit, veniat, & bibat; non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atq; currendum, sed qui voluerit, qui potuerit currere atq; potare, ille vincet, ille satiabitur, & ideò plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum, maiorisq; gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.*

GREGORIVS libro 15. moralium, capite 9. *Electi,* inquit, *nonnunquam plus student agere, quàm eis dignatus est Dominus iubere; carnis enim virginitas nequaquam iussa est, sed tantùm laudata; nam si illa iuberetur, nimirum coniugium iam culpa crederetur, & tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quàm acceperunt præcepto.* Hæc ille. Vide etiam tertia parte pastoralis, capite 28. & 29.

AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap.30. loquens de præceptis & consiliis: *In illis,* inquit, *Dominus debitum imperat vobis, in his autem, si quid amplius supererogaueritis, in redeundo reddet vobis.* Et serm.18. de verbis Apostoli: *Ambierunt,* inquit, *virgines illam maiorem pulchritudinem cordis sui, tanquã dicerent; quid iubes? ne adulteræ simus? hoc præcipis? amando te plus facimus, quàm præcipis.* Et in Enchiridio, cap.121. *Quæcunque,* inquit, *mandat Deus, ex quibus vnum est; Non mœchaberis; & quæcunque non iubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus vnum est; Bonum est homini mulierem non tangere, tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum, & in hoc seculo, & in futuro.* Ex his apparet, quanto mendacio Caluinus dicat, lib.4. Instit. cap.13. §.12. nulli veterum venisse in mentem, quod Christus aliquid consuluerit.

CAPVT XII.

Idem confirmatur naturali ratione.

VLTIMO probatur ratione desumpta, tum ex corporibus naturalibus, tum ex politicis Rebuspublicis; Videmus enim in qualibet re naturali, duplicem esse perfectionem: vnam necessariam ad esse, alteram ad bene esse: vnam, sine qua rei natura non est perfecta, alteram, sine qua non est ornata; homo si habeat animam & corpus, perfectus est, quod ad naturã attinet, etiamsi alioqui deformis, & imperitus, atque improbus sit. At cùm est elegans, politus, formosus, doctus, probus, aliam quandam habet perfectionem; ergo eodem modo homo Christianus duplicem habere debet perfectionem: vnã necessariam ad esse, id est, per quam sit verè Filius Dei, & hæres regni, quæ consistit in præceptorum obseruatione: alioqui enim non esset Christus bonus legislator, si legem tulisset, quæ non perficeret hominem Christianum: alteram necessariam ad bene esse, quæ consistit in consiliis.

Videmus item in omnibus bene institutis Rebuspublicis præter præmia, & pœnas constitutas seruantibus, aut transgredientibus leges, esse etiam præmia quædam decreta heroicis operibus; hinc apud Romanos præter stipendia debita militibus, non violantibus militiæ disciplinam, fuisse etiam coronas ciuicas, ouationes, supplicationes, ac triumphos decretos factis heroicis, vt omnes nouerunt; ita ergo non abhorret à ratione, immò potiùs conforme est rationi, vt præter vitam æternam promissam obseruatoribus legis diuinæ, sint etiam certa præmia; & singulares honores pro iis, qui non solùm Dei legem seruant, sed etiam virtutes heroicas ostendunt.

CAPVT XIII.

Soluuntur obiectiones.

A IN contrarium sunt argumenta tria Pelagianorum, & XIV. Caluinistarum, quæ diligẽter collegit ex Caluino & aliis Petrus Martyr in comment. 1. Corinth. 9.

PRIMVM est, Matth.19. Dominus ait: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum; illud est impossibile, igitur et hoc.* RESPONDEO cum Augustino epist. 89. quæst. 4. in eodem loco esse solutionem; nam Dominus ait: *Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum.*

B SED instant, ideò possibile apud Deum dici, quia Deus per Euangelium suum docuit vendere omnia, & dare pauperibus, quod qui fecerit, poterit intrare in regnum cœlorum. RESPONDEO, si ita esset, tunc esset etiam possibile apud homines; nam etiam Ethnici Philosophi potuerũt abiicere omnes facultates, vt de Crate Thebano, & de Antistene refert beatus Hieronymus in epistola vicesima sexta ad Pammachium de obitu Paulinę vxoris; sicut etiam apud homines possibile est camelum intrare per foramen acus, si desinat esse camelus, & redigatur ad subtilitatem setæ; Christus autem dicit: Id quod impossibile est hominibus, possibile esse C Deo, id est, introducere camelum, existentem camelum, per foramen acus, & diuitem, existẽtem diuitem, in regnum cœlorum; potest ergo diues saluari, si gratia Dei adiutus bene vtatur diuitiis.

SECVNDVM argumentum Lucæ 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* RESPONDEO cum Augustino, epistola 5. & epist. 89. quæst. 4. loqui Dominum de præparatione animi; nam paulò antè inter ea, quibus renunciare oportet, numerauit Dominus vxorem, & propriam animam.

TERTIO, Matth.5. *Estote perfecti,* dicitur omnibus Christianis; at qui vult perfectus esse, debet omnia vendere, & dare pauperibus, Matth. D 19. ergo, &c. RESPONDEO, in primo loco agi de perfectione necessaria, in secundo de perfectione vtili, sunt enim varij gradus caritatis, vt aliâs expositum est.

Argumentum PRIMVM Petri Martyris tale est. "Deus iubet se diligi ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus; vnde nihil superest nõ debitum quod erogemus; quidquid enim agimus, corde, anima, mente, ac viribus agimus; quare omnia nostra Deo sunt obstricta. Augustinus lib. 1. doctr. Christ. cap. 22. *Cùm autem,* inquit, *ait toto corde, tota mente, tota anima, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat.*

"Ad hæc, præceptum dilectionis, vt etiã præceptum non concupiscendi, in hac vita impleri non posse, Augustinus affirmat libro de spiritu

" & litera, cap. vltimo: *Ad illam*, inquit, *vitam iam immortalem pertinet; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: ad hanc autem, non regnet peccatum in vestro mortali corpore: ad illam, non concupisces, ad istam, post concupiscentias tuas non eas.* Et in libro de perfectione iustitiæ ante medium: *In qua plenitudine caritatis, nimirum in patria, præceptum illud implebitur; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; nam cùm est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo frenetur, non omni modò ex tota anima diligitur Deus.*

Adde etiã S. Bernardum, & B. Thomam; nam Bernardus serm. 50. in Cantic. *Si placet*, inquit, *tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas & tu mihi, quod minimè in vita ista ab aliquo hominum possit vel potuerit adimpleri.* Thomas in 2. 2. quæst. 44. artic. 6. dicit, in hac vita præceptum dilectionis imperfectè impleri: & quæst. 184. artic. 3. dicit, hoc præcepto ita imperari dilectioné sine mensura, vt nullus gradus caritatis remaneat, qui sit in consilio. Quare si in hac vita præceptum primum nunquã perfectè implere possumus, certè multò minus possumus amplius facere, quàm sit nobis præceptũ.

RESPONDEO; Vis arguméti principalis potissimùm in duobus posita est. Primò, in illa enumeratione potentiarum cordis, animæ, mentis, virium omnium. Secundò, in illa particula: *Ex toto.* Hinc enim videtur colligi debere, nihil omninò posse hominem propter Deum facere, siue corde, siue corpore, quod non teneatur facere. Ostendam igitur neutra ex parte argumẽtum concludere.

Quod attinet ad illam enumerationem, quidam ex Patribus existimarũt, illa omnia esse diuersa, & ideò conati sunt distinctionem eorum ostendere, vt videlicet anima significet partem animæ vegetatiuæ, cor sentientem, mens intelligentem, vel aliquid eiusmodi. Vide Gregorium Nyssenum in libro de creatione hominis, cap. 8. Theophylactum & Anselmum in commentariis capitis 22. Matthæi. Augustinum lib. 1. doctrinæ Christianæ, cap. 22. Bernardum serm. 20. in Cantica, & Thomam in 2. 2. quæst. 44. artic. 5.

Sed simplicior & Scripturæ conformior est eorum sententia, qui docent ista omnia idem significare, & more Scripturæ multa, & varia nomina poni ad rem eandem explicandam, maioris expreſsionis gratia; itaque idem esse, diligere corde, & diligere anima, & diligere mente, nimirum diligere verè, syncerè, non fictè, non simulatè; nam inprimis Hilarius, Hieronymus, & Chrysostomus, in commentario ad caput 22. Matthæi, & Ambrosius ad caput 10. Lucæ, vbi hoc præceptum explicant, nihil omninò de distinctione harum vocum tradunt.

Deinde Matthæus cap. 22. Marcus cap. 12. & Lucas cap. 10. referunt præceptum dilectionis ex libro Deuteronomij cap. 6. & tamen nullus horum auctorum cõuenit in numero, & ordine harum vocum cum altero, quod est euidens argumentum, nihil esse mysterij in illa enumeratione. Moses dixerat: *Diliges ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine tua.* Matthæus posuit: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente.* Marcus: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex tota virtute.* Lucas: *Ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & ex tota mente.*

Præterea 3. Regũ 14. de Dauide dicitur, quod sequutus sit Dominum in toto corde suo; de Iosia autem 4. Regum 23. dicitur, quod sequutus sit Dominum in toto corde, tota anima, & tota virtute, nec tamen vllus auderet Iosiam Dauidi anteponere; Item Moses requirit Deuter. 4. vt homo quærat Deum in toto corde, & in tota anima, si eum inuenire desiderat: At Samuel 1. Regum 7. solùm requirit, vt Deus quæratur in toto corde: Apparet igitur illis omnibus verbis id vnum imperari, vt Deum syncerè diligamus.

Porrò illa verba: *Ex omnibus viribus*, non significant ex omnibus potentiis animæ, sed omni virtute, & quod vulgò dicimus, pro viribus; nam in Græcis codicibus nihil est aliud nisi ἐξ ὅλης ἰσχύος, quod tamen interpres nunc vertit ex omni virtute, nunc ex omni fortitudine, nunc ex omnibus viribus. Quare ineptè Lutherus in assert. articuli 31. contendit, hoc præceptum impleri non posse, quia vna quædam ex viribus animæ, nimirum appetitus sensitiuus, non diligit Deum, cùm tamen diligere iubeamur Deum ex omnibus viribus. Sed etiam si iuxta priorem expositionem enumerarentur variæ potentiæ animæ, ac iuberemur illas omnes exercere ad gloriam Dei, adhuc nihil aduersarij obtinerent. quoniam enim præceptum hoc affirmatiuum est, ideò dicendum esset solùm præcipi, vt exerceremus eas potentias propter Deum, quando id neceſsitas gloriæ eius procurandæ requireret, alio autem tempore si id fieret, opus esset consilij, & supererogationis.

Iam verò quantum ad illam particulam: *Ex toto*, sunt etiam duæ Patrum expositiones; Vna est sanctorum, Augustini, Bernardi, & Thomæ, locis notatis, qui docent illud: *Ex toto*, significare, imperari nobis hoc mandato omnes gradus caritatis, quos vel in hoc mundo, vel in alio habere possumus, ita vt semper Deum amemus, & non sit in nobis vllus motus cupiditatis, neque voluntarius, neque inuoluntarius, cum Dei amore pugnans, ex quo rectè deducunt hoc mandatum in hac vita perfectè impleri non posse. Quæ sententia non pugnat cum sententia nostra, de consiliis Euangelicis, tametsi non videtur admodum conformis sacris literis. quod autem non pugnet cum sentẽtia nostra, ex eo patet, quod iidem Patres affirmant, hoc præceptum, licet non poſsit perfectè impleri in hac vita, non tamen facere præuaricatores, si non impleatur.

Vt autem

A Vt autem id intelligatur, obseruandum est duobus modis posse aliquid præcipi; Vno modo, vt solùm indicetur id quod faciendum est; Alio modo, vt indicetur præcepto id quod faciendum est, & finis, cuius gratia id faciendum est. Si dicat Imperator militibus, pugnate aduersus illam vrbem, solum indicat id quod faciendum est; si verò dicat, capite illam vrbem, indicat quid faciendum est, & finem etiam illius operis; id enim est, ac si diceret, pugnate ad hunc finem, vt vrbem capiatis; interest autem multum inter hos duos modos præcipiendi; nam cùm præcipitur priore modo, præuaricator est, qui non facit id totum quod præcipitur: cùm verò præcipitur posteriore modo, non B est præuaricator, qui non facit id totum, quod præcipitur, sed is tantùm præuaricator est, qui non facit id, quod indicatur per modum medij ad finem. Præceptum enim propriè nō obligat, quatenus indicat finem, sed solùm quatenus præcipit medium. Itaq; si dicat Imperator, pugnate, peccant milites, si non pugnent; si verò dixerit, capite vrbem, non peccant si vrbem non capiant, modò pugnent, ac pugnando dent operam vt illam capiant.

Patres igitur suprà citati, Augustinus, Bernardus, Thomas, existimant hoc præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, simul imperari medium, & indicari finem; & ideò docent, nō posse impleri perfectè hoc pręceptum C in hac vita, & tamen non esse præuaricatorem, qui non perfectè illud implet. AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite vltimo, posteaquam dixerat, non posse impleri hoc mandatum in hac vita, addidit: *Sed ideò nobis hoc etiam nunc præceptum est, vt admoneremur, quid fide exposcere, quò spem præmittere debeamus.* Et infrà: *Neque enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæquè debetur, iam culpæ deputandum est, &c.* Et libro de perfectione iustitiæ: *Cur*, inquit, *non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? non enim rectè curritur, si quò currendum est nesciatur; quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?* Et ad finem eiusdem libri docet idem Augustinus, motus inuo- D luntarios concupiscentiæ, licet hoc præcepto prohibiti sint, tamen adeò non esse peccata, vt non sit opus dicere pro eis: *Dimitte nobis debita nostra.*

Sanctus BERNARDVS sermon. 50. in Cantica: *Nec latuit*, inquit, *præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires, sed iudicauit vtile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, & vt scirent sanè, ad quem iustitiæ finem niti pro viribus oporteret; ergo mandando impossibilia non præuaricatores homines fecit, sed humiles.* Sic etiam beatus THOMAS solum docet, hoc præceptum imperfectè seruari, quatenus indicat finem, & in eodem sensu dicit, nullum gradum dilectionis esse in consilio, sed omnes in præcepto, quatenus videlicet hoc præceptum continet, & medium, & finem; nihil enim addi potest ad eam dilectionem, quæ vt finis proponitur; finis enim sine mensura appetitur; quare in eodem loco sanctus THOMAS affirmat, nullum esse peccatum, non implere hoc præceptum in tota sua latitudine, sed satis esse si aliquo modo obseruetur.

Quocirca remanet iam suus locus consiliis etiam circa hoc præceptum; nam etiamsi nihil possim addere huic præcepto, quatenus indicat finem, tamen possum addere quatenus indicat medium: & si non pecco, ex sententia sancti Thomæ, si non amem Deum, nisi vno gradu amoris, certè non teneor in rigore amplius amare; implicat enim contradictionem, quod non peccem, non faciendo quod facere teneor; ergo si addam alterum gradum amoris, amo plus quàm teneor, atque eo modo facio actum supererogationis, & consilij.

Demonstrauimus igitur, sententiam istam Patrum, non esse contrariam sententiæ nostræ de consiliis Euangelicis; quod autem hæc sententia non sit conformis diuinis literis, mox ostendemus. EST igitur alia sententia, illud: *Ex toto corde*, non significare omnes actus cordis, vel omnem intentionem possibilem, ita vt imperetur, vt nihil corde agamus, nisi Deum diligere, idque summa vehementia amoris, sed solùm vt amemus Deum præcipuo amore, nihilq; illi in amore anteponamus, vel æquemus, ac proinde solùm in hoc præcepto contineatur id, quod faciendum est, non etiam finis ob quem faciendum est; Ex quo sequuntur sex quasi corollaria.

PRIMVM est, huic præcepto aduersari omnia peccata mortalia, quia in omni peccato mortali anteponitur creatura creatori. SECVNDVM, huic præcepto non aduersari amorem honestum affinium, & amicorum, licet non referatur actu in Deum, quia non tenemur Deum solum amare, sed eum præcipuè. TERTIVM, non aduersari peccata venialia eidem præcepto, quia peccata venialia non mutant vltimum finem. QVARTVM, non aduersari eidem præcepto motus inuoluntarios concupiscentiæ, etiamsi rerum alioqui grauissimarum, vt infidelitatis, blasphemiæ, adulterij, &c. nam cùm caritas Dei sit in voluntate, non aduersantur ei, nisi motus voluntarij. QVINTVM, hoc præceptum perfectè in hac vita seruari posse, quia non exigit, nisi vt amemus Deum plus quàm creaturas. SEXTVM, posse Deum ex toto corde magis & minus diligi; qui enim propter Deum abstinet se à licitis, magis diligit, quàm qui solùm se abstinet ab illicitis, & tamen vterque diligit toto corde.

Quòd autem hęc explicatio sit verior, & Scripturis conformior, quàm superior, multis modis probari potest. PRIMO, quia in Scripturis

passim ita accipitur illa vox: *Totum*, vel, *omnis*, vt Matth. 2. *Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo.* Et Actor. 21. *Tota confunditur Hierusalem.* In his enim locis significatur, magnam partem eorum, qui erant in Hierusalem turbatos fuisse, non autem omnes omnino, & tamen simpliciter Scriptura dicit: *Omnis Hierosolyma turbata est.* Et: *Tota confunditur Hierusalem.* Sic etiam Gen. 31. dicit Iacob: *Scitis, quod totis viribus seruierim patri vestro*; & tamen multa alia eodem tempore Iacob fecerat. 2. Reg. 15. *Toto corde vniuersus Israël sequitur Absalon*, aliaque id genus frequentissimè inueniuntur; Scriptura enim vtitur sæpe communibus phrasibus: vulgo autem absolutè dicimus; Totus sum in hac re, vel totis viribus hoc agam, cùm tamen nihil aliud significare velimus, nisi præcipua cura, ac studio nos incumbere.

SECVNDO, Scriptura docet hoc præceptum esse facile, ac præsupponit seruari posse, quod tamen non esset verum, si in hac vita impleri non posset. Deuteron. 10. *Et nunc Israël quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & diligas eum, ac seruias ei in toto corde tuo, & in tota anima tua.* Et cap. 13. *Tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum in toto corde vestro, & in tota anima vestra, an non.* Lucæ 10. quærenti iurisperito: *Quid faciendo vitam æternam possidebo, Dominus respondit; In lege quid scriptum est? quomodo legis? ait ille: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et Dominus; Hoc fac, & viues.* Certè hæc omnia præsupponunt mandatum hoc in hac vita impleri posse, alioqui in promptu fuisset reprehensio.

TERTIO, promisit Deus se facturum, vt tempore noui Testamenti diligatur in toto corde, tota anima, &c. Igitur aut Deus, quod esse non potest, mentitus est, aut hoc mandatum in hac vita simpliciter adimpletur. Deuteron. 30. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas eum in toto corde, & in tota anima, vt possis viuere.* Hieremiæ 24. *Dabo eis cor, vt sciant me, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, quia reuertentur ad me in toto corde suo.*

QVARTO, multi hoc mandatum impleuerunt, igitur in hac vita impleri potest. Deut. 30. *Gaudebit Dominus in te, sicut gauisus est in Patribus tuis, si tamen reuertaris ad eum in toto corde tuo, & in tota anima tua.* 3. Regum 14. *Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & sequutus est me in toto corde suo.* Ecclesiast. 47. *De omni corde suo laudauit Dominum, & dilexit eum qui fecit illum.* 4. Regum 23. *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi.* Psalmo centesimo decimo octauo: *In toto corde meo exquisiui te.*

ACCEDAT postremò consensus Patrum, qui nihil impossibile nobis à Deo mandatum esse docent. Vide Origenem homil. 9. in Iosue; Basilium in illud: *Attende tibi*; Hilarium in illud Psalmi 118. *Latum mandatum tuum nimis*; HIERONYMVM lib. 3. contra Pelagianos, & Augustinum libro de natura & gratia, capit. 69. qui auctor non solùm in genere dicit, Deum nihil impossibile præcepisse, sed etiam in specie de mandato dilectionis: *Quomodo*, inquit, *est graue, cùm sit dilectionis mandatum?* Et in Psalmum 56. de hoc ipso mandato: *Neque enim*, inquit, *imperaret hoc Deus, vt faceremus, si impossibile iudicaret, vt ab homine fieret.* Vbi videtur Augustinus aut mutasse, aut certè explicauisse priorem sententiam. BERNARDVS etiam serm. 50. in Cantica, etsi exposuit hoc mandatũ vno modo de dilectione, quæ hîc perfectè haberi non potest, tamen magis propendet in sententiam hanc posteriorem, quam etiam sequitur Bonauentura, in 3. dist. 27. art. 2. quæst. vltima, & plerique Doctores in eadem distinctione.

Argumentum SECVNDVM. Dominus ait Matth. 7. de lege sua: *Quàm angusta porta est, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam*; Quomodo ergo non errant, qui eam tam latam & facilem prædicant, vt etiam dicant, posse hominem plus facere, quàm lex exigat?

RESPONDEO, idem Dominus ait de lege sua Matthæi 11. *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* Et Dauid de lege Domini sub eadem metaphora Psalmo 118. *Latum mandatum tuum nimis.* Et Apostolus 1. Ioan. 5. *Et mandata eius grauia non sunt.* Quare lex Domini difficilis est, & facilis: difficilis ex natura sua, quia difficile est attingere medium, in quo virtus consistit, facile verò est aberrare à scopo; difficilior etiam redditur ex naturæ corruptione; difficile enim est auaro facere eleemosynam, luxurioso continere, &c. At facilis est habenti gratiam & caritatem; gratia enim & naturam sanat, & dirigit, atque inclinat ad medium attingendum; vt etiam difficile est homini pingui & onusto ingredi portam etiam vtcunque latam, at homini tenui, & nudo non est difficile ingredi portam, etiam vtcunque angustam. Vnde sanctus LEO serm. 5. de Epiphania: *Nihil*, inquit, *arduum est humilibus, nihil asperum mitibus.* Et beatus AVGVSTINVS libro de natura & gratia, cap. 69. *Omnia*, inquit, *sunt facilia caritati.* Et Dauid Psalmo 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum*; certè autem qui currit, cùm solùm ambulare teneatur, plus facit quàm ei imperatum sit.

Argumentum TERTIVM. In opere nostro semper aliquid deest, ergo nunquam implemus legem, ergo multo minus possumus facere opera supererogationis. Probatur antecedens, quia Paulus ad Rom. 7. dicit, *se mẽte seruire legi Dei, carne autẽ legi peccati*; & Iob *verebatur omnia opera sua*, Iob 9.

Iob.9.& Isaias cap.64. vocat *pannum menstruatæ omnes iustitias nostras.* & Dauid clamat Psalm. 142. *ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.*

Respondeo, negandum esse antecedens; nam si nullo modo legem seruare possemus, mentiretur Ioannes, cùm ait: *Et mandata eius grauia non sunt,* 1.Ioan.5. & Dominus, cùm ait Matt. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata,* iuuenem illum non docuisset, sed delusisset, ac si dixisset, si vis in cœlum ascendere, fac tibi remigium alarum, & vola per aërem; immò sequeretur hominem nunquam peccare; non enim peccat qui nō facit quod non potest, & Deus esset omni Tyranno iniquior, & crudelior, quippè qui tributum peteret quod nemo posset soluere, & hoc ab amicis suis peteret. Adde quod Basilius oratione in illud: *Attende tibi,* dicit impium esse asserere, aliquid impossibile Deū præcepisse, quod idem docent omnes Patres.

Ad Primvm ergo locum dico, Paulum loqui de motibus concupiscentiæ inuoluntariis, qui non peccata, sed pœnæ sunt.

Ad Secvndvm dico, contrarium inde elici, ideo enim Iob verebatur omnia sua opera, quia metuebat ne aliquid in eis imperfectionis misceret; illi autem propriè metuunt, qui vidēt posse vitari malum quod metuunt; semper enim coniuncta sunt spes, & metus; qui enim certò sciunt non posse vitari, desperant, & dolent potius quàm metuunt. Vnde B. Gregorivs in hūc locum scribens, ait: *Ipsa bona nostra, quia insidiantis culpæ euadere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc rectè dicitur, verebar omnia opera mea.*

Ad Tertivm dico cum Hieronymo ibidem, Prophetam loqui in persona grauissimorum peccatorum, qui si qua opera bona faciebant, saltem moraliter, ea inquinabant admixtione multorum criminum; nos autem non de peccatoribus, sed de iustis loquimur, cùm dicimus homines posse legem seruare, & etiam amplius facere; nec tamen admittimus omnia opera peccatoris necessariò esse peccata; nam Isaias non comparat opera peccatorum sordibus, sed panno sordidato, in quo sunt partes nitidæ, & partes maculatæ.

Ad Vltimvm dico, cum Augustino lib. de perfectione iust. Hieronym. in epist. ad Ctesiphontem, & Gregorio in hunc Psalmum, non posse hominem iustificari coram Deo, quia nemo est, qui non habeat peccata venialia, quæ tamen non impediunt quin homo sit iustus, & multa opera bona faciat, etiam supererogationis; non enim dicit Dauid, non iustificabitur omne opus, sed omnis viuens; vel dicendum cū Arnobio, Hilario, Hieronymo, & Eutymio in hunc locum, non posse vllum iustificari si comparetur cum Deo; tam sublimis enim est Dei iustitia, vt eius comparatione omnis hominum & Angelorum iustitia, iniustitia videatur, sicut candela accensa coram sole, non lucere, sed vmbram facere videtur.

Argumentum Qvartvm. Verba Christi Luc.17. inquit Martyr: *Cùm feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* istud commentum prorsus excludunt. & cōfirmatur, nam seruus quidquid est, Domini est, & quidquid facit, Domino facere tenetur.

Respondeo, Petrum non egisse hoc loco fidelem martyrem, nam omisit ea verba in quibus latebat solutio; non enim Dominus ait, cùm feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus, &c. Sed *cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Vnde Ambrosivs lib. de viduis: *Hoc,* inquit, *virgo non dicit, hoc non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita exspectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait; Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? non enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dicit, sed quasi vtilis Domino, qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicauit vsuris, mercedem fidei, atque virtutis, bene sibi conscius meritorumq́, securus exspectat.* Adde quod Dominus non ait, serui inutiles estis, sed dicite, *serui inutiles sumus*; vult enim nos humiles esse & non iactare nostra merita, sed ipse tamen postea dicit: *Euge serue bone & fidelis*; inutilem autem seruum vocabit eum duntaxat, qui præceptis non obedierit, vt patet Matt.25. in parabola de talentis: *Inutilem,* inquit, *seruum proiicite in tenebras exteriores.*

Ad confirmationem, fateor, seruum, quidquid est, Domini esse, & quidquid agit, in lucrum Domini cedere: at non inde sequitur ex debito eum facere quidquid facit; quid enim si velit sibi de somno concesso aliquid subtrahere, vt pro Domino suo aliquid agat, nónne plus faciet quàm tenetur?

Argumentum Qvintvm. Iubemur quotidie dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*; ergo nunquam facimus quantum debemus, ergo multò minus facimus plus quàm debemus. Respondeo, quotidie nos Deo dicere: *Dimitte nobis debita nostra,* propter peccata venialia, quibus in hac vita, aut nunquam, aut raro caremus, quibus tamen non obstantibus, & iusti esse, & supererogationis opera facere possumus.

Argumentum Sextvm. Apostoli Matth. 19. non solùm non cogitauerunt de operibus supererogationis, sed etiam de ipsa salute dubitarunt, dicentes: *Quis poterit saluus esse?* Quibus Dominus non ait, nō solùm salui esse, sed etiam supererogare potestis, sed ait: *Quod impossibile est hominibus, possibile est apud Deum.* Respondeo, apud homines impossibile esse, & saluari, & opera supererogationis facere; apud Deum vtrumque esse possibile.

Argumentum Septimvm. Hieremias dicit:

Maledictus qui facit opus Dei negligenter, capite 48. Nemo autem est, cui non subrepat aliqua negligentia; ergo nemo satisfacit debito suo erga Deum. RESPONDEO, loquitur de negligentia graui, quæ amicitiam Dei tollat, vnde in Hebræo רְמִיָּה, fraudem potius, quàm negligentiam significat, sicut Hieronymus etiam vertit.

Argumentum OCTAVVM. Christus ait: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos*, Ioannis decimo tertio. At Christus sic nos dilexit, vt pro nobis sit mortuus; ergo & nos debemus pro fratribus animas ponere, vt concludit Ioannes, 1. Ioan. 3. at hæc est summa caritas, cui nihil addi potest: *Maiorem enim caritatem nemo habet, quàm vt animam quis ponat pro amicis suis*, Ioannis 13. Ergo nullus remanet locus consiliis, & operibus superogationis. RESPONDEO, non tenemur animas ponere pro fratribus, nisi quando id necessarium est ad eorum salutem æternam; si ergo id faciamus, cùm nõ est necessarium, sed vtile tantùm, opus consilij & supererogationis faciemus. & similiter si proximo benefaciam, quando non est in extrema necessitate, opus facio supererogationis.

Argumentum NONVM. Iubet Deus Deuteronom. 4. nihil addi præceptis suis, malè ergo adduntur consilia. RESPONDEO, iubet Deus nihil addi præcepto, quod ipsum corrũpat, non autem aliquid, quod ipsum perficiat; consilia autem perficiunt, non corrumpunt præcepta, vt patet. Vide plura, si libet, de hoc argumento in lib. 4. de Pontifice, cap. 17.

Argumentum DECIMVM. Ita sumus Deo obligati, vt non possimus vnquam facere, quãtum debemus, ergo nunquam supererogamus. Antecedens patet; nam quidquid habemus boni, ab illo habemus; ergo omnia nostra sunt ei debita, & si millies pro Deo vitam poneremus, nunquam tamen redderemus ei aliquid æquale.

RESPONDEO, argumentum probat, potuisse Deum à nobis exigere quidquid possumus, non tamen voluisse. Constat enim ex diuinis literis, Deum pro sua benignitate imposuisse nobis iugum suaue, & onus leue. Præterea probat hoc argumentum, nunquam hominem posse facere plus quàm debet, immò etiam nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collata; nunquam enim ei reddemus æquale; & tamen possumus facere plus quàm debemus, si consideremus, legem nobis à Deo impositam, & proinde possumus facere plus quàm reuera facere teneamur; nam etsi non possimus superare, aut æquare Dei beneficia nostris operibus, tamen non propterea rei efficimur, quia nõ tenemur id præstare, sed id solùm, quod Deus imperauit.

Argumentum VNDECIMVM. Ad Philip. 4. dicitur: *Quod reliquum est, fratres, quæcunq; sunt vera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæcunq; pura, quæcunque accommoda, quæcunq; boni nominis: si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiscum. Inueniant*, inquit Petrus Martyr, *isti acuti homines, quod huic præcepto Pauli superaddi possit.* RESPONDEO, hæc omnia debere accipi negatiuè, vt sensus sit; Nihil cogitetis, neq; agatis, nisi quod iustum est, quod verum, quod pudicũ, &c. & hoc modo multa possunt superaddi affirmatiua; alioqui si iuberet Paulus, vt omnia, quæ sunt vera cogitaremus, deberemus cogitare, non solùm omnem Scripturam sanctam, sed etiam totam Philosophiam, ac præsertim Mathematicas demonstrationes, quæ verissimæ sunt.

Argumentum DVODECIMVM. Te, inquit, interrogo, an possis aliquid facere vltra legem, vel non? si non potes, conuenimus; si potes, ergo teneris id facere; nam lex requirit omnes tuas vires, & quidquid potes; ergo implicat cõtradictionem, quòd possis vltra legem aliquid facere. RESPONDEO, nego, legem requirere omnes vires, & quidquid possumus; solùm enim requirit, vt impleamus, quod præcipitur, siue nobis superent vires, siue non; alioqui primæ ad Corinth. septimo. Paulus non potuisset dicere de homine soluto: *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat*. Sic enim argumentabor: aut ille potest continere, aut non; si non, ergo tenetur nubere, vt Caluinus & Martyr docent; si potest, ergo tenetur continere; lex enim requirit quidquid possumus; ergo nunquam datur tempus, quo liceat dicere: *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat*.

Argumentum DECIMVM TERTIVM. Non caret superbia & arrogantia infinita, vt dicas, te plus facere quàm tenearis, & Christo fit iniuria non vulgaris, qui frustrà dicetur mortuus, si valuisses legẽ præstare, aut plus efficere, quàm in illa præceptum fuerit.

RESPONDEO, non timuisse istam superbiam infinitam illas virgines, quæ, teste Augustino, serm. 18. de verbis Apostoli, dixerunt; Amando te plus facimus, quàm præcipis: neque illos omnes Patres, quos suprà citauimus: sed hoc reuera nõ caret superbia infinita, propter tam debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris Doctoribus, immò & ipsi Scripturæ, quod Petrus Martyr facit. Illud autem de Christo est manifesta calumnia; non enim dicimus, posse hominem suis viribus, aut sine Christi gratia legem seruare, vel aliquid superaddere.

Argumentum DECIMVM QVARTVM. Nolle Deum plus amare, si plus possis, grauissimum peccatum est, ergo nihil potes superaddere, quod non debeas. probatur antecedens; primò, quia negat Deum esse summum bonum, qui non vult eum amare quantum potest; secundò, quia abutitur Dei dono, qui potest plus diligere, & non vult; nam posse plus diligere, sine du-

» bio Dei donum est. Adde, quod qui talentum » abscondit, à Deo punitus est, Matth. 25. & pec- » catum est ingratitudinis, nolle facere quod po- » tes pro eo, cui non potes referre paria.

RESPONDEO, nolle plus amare si plus possis, esse peccatum, si ex contemptu id fiat, vel si necessitas exigat maiorem illum amorem; vel si id fiat ex superbia, quasi putes te satis esse perfectum; vel denique si ex accidia & pigritia nolis vllo modo amplius proficere; id enim repugnat statui viatoris; at si velis quidem plus diligere, & proficere, sed iuxta conditionem, & gradum tuum, etiamsi nolis ad altiorem statum ascendere, quamuis possis, non peccas. Verbi gratia, cui est imperatum, vt proficiscatur Venetias, si in media via consistat, & nolit progredi, peccat: at si velit progredi, sed per viam communem, non per compendia, & si velit in ipsa via ambulare, non currere, non peccat.

Igitur ad PRIMVM dico, illum negare Deum esse summum bonum, saltem factis, qui non vult eum summo amore diligere, id est, super omnia alia: qui autem diligit Deum super omnia, ille Deum habet pro summo bono, etiam si eum non tam ardenter amet, quàm fortè posset, vel non faciat pro eo omnia, quæ posset; alioqui semper essemus perplexi, immò etiam semper peccaremus. quantumuis enim ardenter Deum diligamus, semper tamen videmur paulò ardentiùs posse diligere, si paulò ampliùs conemur.

Ad SECVNDVM dico, illum abuti Dei dono, qui eo non vtitur quando est necessarium; qui autem paratus est eo vti, si necessarium sit, etiamsi nunquam fortasse vtatur, non dicitur eo abuti; nam ille cui Paulus dicit 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat,* sine dubio potuit continere, & tamen ei dicitur: *Non peccat, si nubat.* & B. AVGVSTINVS de bono coniugali, cap. 21. dicit, Abraamũ habuisse donum continentiæ, non minus, quàm Ioannes habuerit, ita vt potuerit semper continere, & tamen nunquam continuisse, ne in extrema quidem senectute: & Ioannem Euangelistam habuisse donum patiendi martyrium, non minus quàm Petrum, & tamen non exercuisse illud donum, vt fecit Petrus: Accusare autem Abraamum, vel Ioannem, quasi donis Dei abusi sint, extremæ dementiæ est.

Ad illud de ingratitudine dico, non esse ingratum benefactori eum, qui benefactori adest, cùm necessitas eius id postulat, aut cùm ipse operam nostram requirit, & qui voluntati eius satisfacit: porrò Deus contentus est vt legem eius seruemus, neque aliud à nobis requirit, etiamsi possimus plura præstare.

Ad illud de talentis dico, seruum illum fuisse damnatum, quia habuerat præceptum negotiandi: quomodo nunc qui habet talentum concionandi, & simul habet præceptum, quia est Episcopus, punietur, si non concionetur;

A at qui habet idem talentum, sed non habet præceptum, non punietur, vt patet de sancto Antonio, &c.

CAPVT XIV.

Explicatur nomen & definitio voti.

SEQVITVR Disputatio tertia, quæ est de votis monasticis, cuius disputationis sex erunt partes. Primùm enim, exponemus breuiter nomen & definitionem voti. Deinde, explicabimus sententiam aduersariorum. Tertiò, probabimus omne quod fit ex voto esse cultũ Dei.

B Quartò, vota non esse propria Iudæorum, sed etiam à Christianis rectè fieri ostendemus. Quintò, de rebus preceptis, qualis est promissio facta in Baptismo, non solere propriè fieri vota. Sextò, de rebus non præceptis, ac nominatim de continentia, paupertate, & obedientia, vota rectè fieri demonstrabimus.

Quod ad PRIMVM, nomen voti apud Latinos ambiguum est; significat enim promissionem & orationem, ac desiderium; dicimus enim suscepi votum continentiæ, id est, promisi Deo continentiam; item, pro voto mihi continentia succedit, id est, vt desiderabam; & vota pro continentia Deo fudi, id est, precatus sum à Deo continentiam, Apud Græcos non est idem nomen pro voto, & oratione, tamen sunt

C duo affinia nomina; nam εὐχὴ significat votum, προσευχὴ orationem: apud Hebræos voti & orationis nomina nullam habent affinitatem; votum enim dicitur נֶדֶר oratio תְּפִלָּה cuius rei ea est ratio, quod apud Græcos & Latinos, cùm hæc nomina inuenta sunt, non erat vlla vera pietas, & ideo nihil homines Deo, vel Diis vouebãt, nisi ad id, quod desiderabant impetrandum, & propterea semper votis annectebant preces, iuxta illud Virgilij Aeneidos 6. *Cessas in vota precesque.*

Hinc igitur Græci, vt obseruauit Gregorius Nissenus orat. 2. in orationem Dominicam, vocauerũt orationem προσευχὴν, quia post votum

D fiebat, quod vocabant εὐχὴν. Latini autem (vt diximus) eodem nomine promissionem Deo factam, & preces ad Deum appellabant. At Hebræi, quia Deum piè colebant, & absoluta etiam vota facere consueuerant sine vlla relatione ad preces, vt nos quoque Christiani facimus, propterea propriis & diuersis nominibus hæc duo nominabant.

Potest autem definiri votum: *Religiosa promissio alicuius excellentioris boni, Deo facta, libera voluntate.* PROMISSIO dicitur, quasi contractus quidam inter Deum & hominem. Nec enim sufficit ad votũ, proposuisse ac statuisse aliquid facere, nisi etiam promittatur; votum enim includit obligationem vnius ad alterum; nõ enim obligat votum solum ratione veritatis, id est,

quia

quia tenetur qui vouit, verum facere, quod dixit; ſed etiam ratione fidelitatis, quia tenetur, alteri fidem datam ſeruare; hæc autem obligatio non poteſt naſci ex propoſito ſolo, quod quis apud ſe concipit, ſed neceſſariò promiſsionem requirit. RELIGIOSA dicitur, vt ſignificetur, cuius virtutis actus ſit votum, nimirum religionis.

Eſt autem obſeruandum, in voto ſemper eſſe duas actiones; alteram materialem, alteram formalem. Materialis eſt, de qua fit votum, vt ieiunare, ſacrificare, &c. Formalis eſt ipſa promiſsio ieiunandi, vel ſacrificandi, & promiſsionis adimpletio; quare formalis actio ſemper eſt actus religionis; materialis autem interdum eſt religionis, vt ſi quis voueat quotidie ſacra facere; interdum alterius virtutis, vt ſi quis voueat ſexta feria ſemper ieiunare. EXCELLENTIORIS boni dicitur, vt determinetur materia voti; nec enim voueri poteſt, niſi id, quod melius ſit facere, quàm omittere.

Ex quo perſpicuum eſt, quinque rerum genera excludi à materia voti. PRIMO, peccata, vt cùm Iudæi vouerunt ſe occiſuros Paulum, Act. 23. nam vouere peccata, non eſt Deo munus promittere, ſed minari. SECVNDO, opera indifferentia, vt non ire ad forum; non enim poteſt Deo placere, quod eſt vanum & inutile: *Diſplicet enim ei ſtulta promiſsio,* Eccleſ. 5. TERTIO, opera impoſsibilia, vt ſi quis voueat ſe profecturum in Hieruſalem ſine naui. QVARTO, opera neceſſaria, vt ſi quis voueat ſe moriturum quando placuerit Deo. QVINTO, opera bona, quæ tamen maiora bona impediũt, vt ſi quis voueat ſe ducturum vxorem. Quanquam hoc ipſum certo tempore, ac certæ perſonę poteſt eſſe melius facere, quàm omittere: proinde tum erit legitima voti materia, etſi abſolutè contrà iudicandum ſit.

DEO FACTA dicitur, vt intelligamus, vota differre à iuramentis, licet vtraque ſint actus religionis, & in materia ferè conueniant; vota enim fiunt Deo, iuramenta hominibus per Deum; non autem hinc excluduntur vota, quæ fiũt ſanctis; nam vel ea ſunt vota materialiter, non formaliter, vt quidam docent, qui exiſtimant, in votis Sanctorum duas eſſe promiſsiones; vnam Sanctis, quibus aliquid promittitur; alterã Deo, cui promittitur adimpletio promiſsionis factæ Sanctis, & hanc ſolam propriè votum eſſe dicunt; vel (quod verius puto) vota fiunt verè Sanctis, ſed vt ſancti ſunt, id eſt, vt excellentiſsimo modo participant Dei naturam & gloriam, de qua re diſputauimus in lib. 3. de Eccleſia triumphante, cap. 10.

Addimus vltimò, LIBERA VOLVNTATE, vt diſtinguatur votum à lege communi; votum enim eſt lex quædam priuata, & obligat more legis; ſed lex communis obligat etiam nolentem, & inuitum; votum autem eſt lex, quam

A noſipſi nobis ferimus, & proinde non obligat, niſi eum, qui ſponte votum fecerit, & hinc non habentur rata vota facta ante vſum rationis, nec ea, quæ propter ignorantiam, aut metum cenſentur inuoluntaria.

CAPVT XV.

Explicatur ſtatus quæſtionis.

IAM VERO, vt breuiter explicemus, quibus in rebus ab aduerſariis diſſentiamus; Lutheri & Caluini ſententia eadem eſſe videtur; vterque enim tria quædam de votis docet. PRI-

B MVM, vota ad colendum Deum non poſſe fieri, niſi de rebus pręceptis, proinde vnum eſſe commune votum fidelium, promiſsionem illam, quam facimus in Baptiſmo.

SECVNDVM, vota de rebus à Deo non præceptis poſſe fieri, ſi non ad colendum Deum, aut ſatisfaciendum pro peccatis, ſed ad negotia huius vitæ expeditiùs peragenda, aut ad vitanda peccata, aut ad alios bonos fines fiant: exempli cauſſa docet Caluinus, eum, qui ſæpè in vitium ebrietatis labitur, rectè facturum, ſi voueat, ſe triduo aquam bibiturum, ſi iterum inciderit in ebrietatem; quomodo etiam exiſtimat, Apoſtolorum tempore viduas quaſdam vouiſſe continentiam, vt expeditiùs fungerentur munere Diaconiſſarum.

C TERTIVM, vota Monachorum impia, irrita, & omnino ſoluenda eſſe, quòd fiant cum opinione cultus, & tamen de iis rebus ſint, quas Deus nuſquam præcepit. Hæc omnia Lutherus docet in libro de votis monaſticis, & Caluinus libro quarto inſtitutionum, capite decimo tertio. Nec diſsimilia docent Confeſsio Auguſtana art. 27. & Confeſsio VVittembergenſis cap. de votis monaſticis.

Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis monaſticis, duo dicit pugnantia cum doctrina Lutheri & Caluini. PRIMVM eſt, vota in Teſtamento veteri fieri potuiſſe, vt etiam ſacrificia & cæremonias ceteras; in nouo Teſta-

D mento fieri non poſſe, cùm ſint abrogata cum reliquis Iudaicis cæremoniis. SECVNDVM eſt, promiſsionem, quæ fit in Baptiſmo, non eſſe votum, in tertio dicto cum Luthero & Caluino concordat.

CAPVT XVI.

Omne quod ſit ex voto, eſſe cultum Dei.

VT igitur ad diſputationes veniamus, ſtatuo hanc propoſitionem: *Omne quod ſit ex voto, etiamſi alioqui non ſit à Deo præceptum, verè & propriè eſt cultus Dei.* Hæc propoſitio eſt contra Lutherum & Caluinum, qui vota de rebus non præceptis, docent non poſſe fieri ad

colendum Deum; quasi aliqua esse possint vera vota, quæ non sint cultus Dei. Probo igitur positam assertionem.

PRIMO, vouere est actus religionis, ergo & reddere siue implere votum est actus religionis, siue fiat de re præcepta, siue non præcepta. Probatur antecedens ex illo Isaiæ 15. *In illo die cognoscent Aegyptij Dominum, & colent eum in hostiis & muneribus, & vota vouebunt, & soluent.* Vbi posteriora sunt explicationes priorum; vota enim munera sunt. Præterea hæc est natura voti, vt rem alioqui non ordinatam ad Dei cultum, ordinet ad cultum Dei, iuxta illud Deuteron. 12. *Quidquid sanctificaueris & voueris, &c.* Denique, fatetur Caluinus lib. 4. cap. 13. §. 2. vouere esse officium religionis. Probatur iam consequentia; nam promittere & soluere, ad eandem virtutem pertinent; sed per id, quod fit ex voto, etiamsi non præceptum, impletur votum, ergo per id colitur Deus.

SECVNDO, omne votum est promissio Deo facta, vt etiam Caluinus docet initio cap. 13. lib. 4. institut. ergo votum quodcunque implere, est fidem Deo seruare; at seruare Deo fidem, est Deum immediatè colere, & honorare: sicut è contrario fidem ei non seruare, est iniuriam illi facere, ergo cuiuslibet voti impletio cultus Dei est.

TERTIO, omne iuramentum est cultus Dei, etiamsi fiat de re non præcepta; vt, si quis iuret, se non bibiturum vinum, vt Caluinus ipse affirmat libro 2. cap. 8. §. 23. institutionum, ergo & votum de re eadem erit cultus Dei. Probatur consequentia; nam adeò similia sunt iuramenta & vota, vt in Scripturis sæpe iuramẽtum pro voto accipiatur, vt patet Num. 30. *Si mulier,* inquit Scriptura, *habens virum vouerit aliquid, & verbum de ore egrediens, animam eius obligauerit iuramento, voti rea erit, reddet quod promisit, &c.* Præterea sicut per iuramentum de re non præcepta facienda, honoramus Deum, quia protestamur, eum esse immutabilem veritatem, & veritatis assertorem; ita per votum de re non præcepta, sed tamẽ bona, Deum honoramus, quia protestamur ei, vt summo bono, placere actus virtutum.

QVARTO, soluere ex voto aliquid non præceptum, sed tamen bonum, falsis Diis, est peccatum, & non aliud, quàm idololatriæ, ergo soluere Deo vero ex voto rem eandem, erit actus latriæ.

QVINTO, si quis voueat abstinere per triduum à vino, & non faciat, sine dubio peccat: at non peccat peccato intemperantiæ; non enim est actus necessarius temperantiæ abstinere à vino, ergo peccat, quia Deum afficit iniuria, non seruando illi fidem, ergo si abstineat, Deum honorat.

SEXTO, omni actu virtutis etiam non præcepto, nec ex voto facto, sed facto tamen propter Deum, colitur Deus; ergo multò magis, si

A is actus fiat ex voto, eo Deus coletur. Probatur antecedens. PRIMO, Scripturæ testimonio; nam Lucæ 2. dicitur Anna seruisse Deo ieiuniis & orationibus, & est verbum λατρέυουσα, quod propriè cultum significat, Philippens. 4. *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis, hostiam placentem & acceptabilem Deo.* Hebr. vltimo: *Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.* Iacobi 1. *Religio munda apud Deum est visitare pupillos & viduas, &c.* Quæ omnia intelliguntur etiam de Eleemosyna non præcepta.

SECVNDO, ex Patribus. Nam TERTVLLIANVS libro de resurrectione carnis ait: *Nam sacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, ieiunia, &*
B *seras, & aridas escas, & appendices huius officij sordes, caro de proprio suo incommodo instauratur, virginitas quoque, & viduitas, & modesta in occulto matrimonij dissimulatio, & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur.* EPIPHANIVS hæres. 48. virginitatem & abdicationem rerum vocat approbatum Dei cultum. HIERONYMVS lib. 1. in Iouinianum: *Illa,* inquit, *virginitas hostia est Christo, cuius nec animum cogitatio, nec carnem libido maculauit.* AVGVSTINVS libro de bono viduitatis, cap. 9. de continentia loquens: *Nulla,* inquit, *Christo subtrahatur oblatio, &c.* Et lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 6. sacrificium vocat omne opus bonum propter Deum factum; certum autem est, sacrificium propriè
C cultum esse Dei.

SEPTIMO, votum de re præcepta non est verum & proprium votum, nisi quatenus res illa concipitur, vt nõ præcepta, vt paulò pòst ostendemus; igitur vel votum de re nõ præcepta cultus Dei est, vel nullum votum est cultus Dei, sed hoc est falsum, ergo illud verum.

OCTAVO, si votum de re non præcepta, non est cultus Dei, ergo nec ipsum vouere absolutè est cultus Dei; nam ipsum vouere nusquam est præceptum. at hoc est contra ipsum Caluinum, qui docet, vouere esse actum religionis.

NONO, probatur exemplis Scripturarum. Nam primum votum legitur Genes. 28. *Votum vouit Iacob, si fuerit Dominus mecum, &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi, vocabitur*
D *domus Dei, cunctorumque, quæ dederit mihi, decimas offeram tibi.* Quod hoc sit votum de re non præcepta, patet, quia alioqui peccasset Iacob faciendo votum conditionatum de re præcepta. Quòd autem hoc votum fuerit factum ad colendum Deum, patet, nam habere lapidem pro domo Dei, id est, pro ara, & offerre decimas, sunt actus religionis. Aliud votum fuit Dauidis de extruendo templo, de quo Psalm. 131. *Votum vouit Deo Iacob, &c.* quòd hoc votum fuerit de re non præcepta, patet ex libr. 2. Reg. cap. 7. vbi Deus audito hoc voto Dauidis, & laudata eius voluntate, dicit se non præcepisse, vt sibi fieret templum, nec velle fieri à Dauide. Quòd autem Dauid hoc loco voluerit colere

Deum, patet, quia extruere templum est actus religionis.

Denique, omnia vota, quæ leguntur in Scripturis, Leuit. 27. Num. 6. & 30. Deuter. 12. & 23. vota erant de rebus non præceptis, vt ex ipsis locis patet, & tamen quod placerent Deo, patet, quia seuerissimè illorum solutionem exigebat: *Si votum voueris,* inquit Deut. 23. *non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus; & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Vbi clarè vides, votum liberè factum, à Deo seuerè exigi.

Sed soluamus argumentum illorum. Sic igitur argumentantur: Omnis cultus voluntarius, id est, quem Deus non præcepit, Deo placere non potest; ergo non debet fieri votum de re nō præcepta ad colendum Deum. Probatur antecedens; nam Coloss. 2. Apostolus reprehendit omnem ἐθελοθρησκείαν, sic enim est in Græco, quod noster interpres vertit, superstitionem, & Rom. 14. ait: *Quod non est ex fide, peccatum est.* Quibus verbis indicat, peccatum esse id aggredi, quod fides ex verbo Dei concepta non ostendit, qualiter à Deo æstimetur; tales autem sunt omnes cultus voluntarij.

Ad illud, ad Coloss. 2. de ἐθελοθρησκεία, quidam respondent, Paulum eo loco non accipere in malam partem cultum voluntarium, sed in bonam. tamen quia vulgata editio vertit, superstitionem, & Hieronymus in epistola ad Algasiam, quæst. 10. Augustinus in epistola 59. ad Paulinum, quæst. 7. Ambrosius, Theodoretus, Oecumenius, & alij omnes in hunc locum, accipiunt eam vocem pro simulata religione: dicendum est, Apostolum hoc loco voluntarium cultum appellare non eas actiones, quæ non sunt à Deo præceptæ, id enim repugnaret plurimis Scripturarum testimoniis, vt iam probauimus, sed eas, quæ nec à Deo probatæ, vel commendatæ sunt, nec reuera ex natura sua sunt materia cultus, sed sunt res inanes, & tamen ab aliquibus vsurpantur quasi essent cultus; quales sunt qui dicuntur superstitiosi cultus, vt cùm aliqui ponunt religionem in numero lotionum, vt Iudæi olim faciebant, & Turcæ hoc tempore faciunt, qui putant valde se colere Deum, si toto corpore sæpius loto ad orandum accedant; loquitur enim Apostolus de iis, qui se abstinebant à cibis quibusdam, tanquam natura sua immundis, & in eo ponebant religionem, si tales cibos nunquam attingerent.

Ad illud ex Rom. 14. dico, cum communi expositione veterum, fidem accipi pro conscientia, vt sensus sit, peccatum esse id omne, quod fit contra conscientiam. Sed admissa etiam Caluini expositione, non video, qua ratione inde colligatur, non placere Deo cultus, quos ipse non præcepit; nam fides ex verbo Dei concepta, non ostendit solùm placere Deo quæ ipse præcepit, sed etiam quæ ipse consuluit; & quæ neque præcepit, neque consuluit, sed tamen ex se bona sunt: quales sunt actus omnium virtutum, vt patet ex infinitis locis, vbi iubet sibi reddi vota sponte facta.

CAPVT XVII.

Non fuisse Iudæorum proprium vota facere, sed cum Christianis etiam id esse commune.

Repellenda nunc est Petri Martyris sententia, qui in libro de votis & cœlibatu contra Smithæum, aduersus omnes, cùm Catholicos, tum hæreticos, omnia omnino vota Christianis interdicit: *Quare,* inquit, *vt aliæ cæremoniæ per Christum sublatæ sunt, ita & vouendi ratio debet facessere.* Et infrà: *Quare votū, licet antiquitus potuerit vsui esse, cùm ad legis cæremonias pertineret, modò explosum est.*

Hæc sententia Primo refellitur ex illa prædictione Isaiæ 19. *Colent eum in hostiis & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent.* Hæc enim de Christianis prædicta esse, S. Hieronymus, S. Cyrillus, & ceteri omnes in commentario huius loci apertissimè docent.

Respondet Martyr, hæc quidem de Christianis dici, sed per vota & hostias non intelligi vera vota, verasq; hostias, sed cultum spiritalem & Christianum. Dicit enim, Isaias cùm Iudæis loqueretur, per ea, quibus tūc Deus colebatur, explicare voluisse cultum postea futurum; non enim aliter Iudæos intellecturos fuisse, quæ dicebantur.

Sed refellitur hæc solutio; nam inprimis etiamsi non habeamus easdem hostias, neque eadem vota, quæ Iudæi habuerunt, tamen si nulla haberemus, malè explicuisset Isaias cultum Christianum per hostias & vota; non enim explicatur aliquid per id, quod nullo modo ei simile est. Longè melius explicuisset per contradictorium, si dixisset: Non colent hostiis, nec vota vouebunt; tunc enim omnes intellexissent cultum quidem futurum, sed non qualis tunc erat. Præterea expositio ista Petri Martyris non potest probari, nisi assumatur vt certum id, quod est in quæstione. Nam si petas ab eo, cur illa verba: *Vota vouebunt, & soluent,* exponere velit metaphoricè potius, quàm propriè, nihil aliud respondebit, nisi quia propriè exponi non possunt, cùm apud Christianos nulla essent futura vota. At hoc est, de quo contendimus; An Christiani sint vota facturi, & cùm ille neget, nos asseramus, quis non videt verbum Dei à nobis facere, cùm de Christianis dicat: *Vota vouebunt, & soluent.*

Secvndo, idem probatur ex illa exhortatione Psalmi 75. *Vouete, & reddite Domino Deo vestro, &c.* tametsi enim Petrus Martyr contendat, hæc Iudæis tantùm dici, tamen longè aliud docent sancti Patres, ex quibus beatus Augustinus hūc locum ita enarrat, non Iudæis, sed Christianis

loquens: *Quisque quod potest voueat, & reddat, non sitis pigri ad vouendum; non enim viribus vestris implebitis.*

TERTIO, idem probatur ex illis verbis B. Pauli prioris epistolæ ad Timotheum, cap. 5. vbi de viduis quibusdã dicit: *Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidem omnes omnino interpretes, tum Græci, tum Latini, intelligunt votum continentiæ. Sanctus Augustinus in Psalmum 75. *Quid est,* inquit, *primam fidem irritam fecerunt? vouerunt, & non reddiderunt.* Sed de hoc loco infrà fusè disseremus, nũc solùm innuisse sufficiat. Omnia quoque testimonia & argumenta, quæ proferemus, ad probandum vota monastica esse licita, huc etiam referri possent.

VLTIMO, votum non est cæremonia Iudaica, nulla igitur caussa est, cur solis Iudæis, & non etiam Christianis liceat vouere; nam inprimis vouendi actus sola mente perfici potest. Tametsi enim ore quoque vouere solemus, tamen etiam sine vlla voce solo cordis motu votum emitti potest: cæremoniæ autem omnes res sunt exteriores & sensibiles, vt notum est, non igitur vota ad cæremonias, sed ad internum cultum pertinent. DEINDE, licet vota cæremoniæ essent, non continuò Iudaicæ essent; multæ enim sunt cæremoniæ omni hominum generi, & omni religioni communes, vt genua flectere ad orandum, manus attollere, cœlum aspicere, tundere pectus. Et denique, illæ solæ dicuntur propriè Iudaicę cæremoniæ, quę vel à Mose sunt institutæ, vel Christum venturum significabant, quãuis ante Mosem cœperint; & proinde Christo adueniente cessauerunt.

Porrò vota non cœperunt à Mose; nam Iacob Patriarcha *votum vouit*, Genesis 28. longè antequam Moses nasceretur, neq; vota ad Christum venturum significandum instituta sunt. Quid enim habent cum Christo venturo vota ieiuniorum, continentiæ, eleemosynarum, & similia? Nec demum cum Mose cessarunt. Nam licet in Ecclesia Christi post Euangelij plenam promulgationem cessauerit circumcisio, sacrificia ouium ac boum, & alia id genus, tamen vota nunquam cessarunt, vt patet vel ex vno loco sancti AVGVSTINI: siquidem in illud Psalmi 75. *Vouete, & reddite,* sic ait de Christianis sui temporis. *Alius vouet Deo castitatem coniugalem, vt præter vxorem non nouerit aliam. Alij etiam vouent, etsi experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius, quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt; & isti vouerunt plurimum. Alij vouent, domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet, relinquere omnia sua, distribuendo pauperibus, & ire in cõmunem vitam, in societatem Sanctorum, magnum votum vouit.* Hæc ille.

A Ac ne fortè respondeatur, vouendi cæremoniam esse iure abrogatam, sed non facto, ac non defuisse qui vouerint, sed eos fecisse, quod non licebat: considerandum est, non qualescunque homines, sed doctissimos & sanctissimos, vt Augustinum, Basilium, Hieronymum, Bernardum, aliosq; permultos vota vouisse, & laudasse, quorum testimonia postea afferentur: nunc Augustinum sufficere posse putaui, præsertim cùm id aduersarius noster non neget.

Respondet enim Martyr, non esse curandum, quid homines, etiamsi inculpati, & sine controuersia Deo grati, fecerint, quia non illorum vita, sed verbum Dei est regula nostræ fidei. quod quidem accepit Martyr à Luthero,
B qui in libro de abroganda Missa fusissimè docet, non esse cogitandum, quid Sancti fecerint, sed quid facere debuerint secundum regulam verbi Dei.

AT QVOMODO, quæso, potest fieri, vt inculpati & Deo grati fuerint, qui vota frequentarunt in Christi Ecclesia, si vota ad cæremonias Iudaicas pertinent? Certè, si qui hoc tempore, vel circumcisionem, vel Sabbathum, vel sacrificia cruenta publicè celebrarent, nullo modo inculpati & grati Deo esse possent, præsertim si nulla ignorantia laborarent. Si ergo vota similia sunt circumcisioni, & sacrificiis cruentis, vt Martyr affirmat, quomodo inculpati, & grati Deo fue-
C runt Basilius, Augustinus, Bernardus, & alij doctissimi viri, qui vota fecerunt, & aliis facienda suaserunt?

DEINDE non est nostra quæstio, verbum Deine, an exempla Sanctorum pro regula fidei & morum habere debeamus, sed vtri verbum Dei melius intellexerint, Petrus Martyr, Caluinus, Lutherus, & similes homines, an viri illi, quos sanctissimos, & doctissimos fuisse vtrique confitemur: exempla enim Sanctorum non repugnant verbo Dei, sed explicant, ac declarant, ideo & Apostolus dicebat: *Imitatores mei estote.* Et Christus Matthæi 5. viros sanctos comparat lucernæ positæ super candelabrum, quæ lucet omnibus, qui in domo sunt. neque huic veritati
D repugnat, quod etiam sancti interdum labuntur, vt patet de ebrietate Noë, de adulterio Dauidis, de simulatione B. Petri, quam Paulus reprehendit; non enim omnia facta Sanctorum imitanda esse dicimus, sed ea solùm, quæ neque pugnant apertè cum regula fidei, neque inueniuntur vel à Scriptura, vel ab aliis sanctis viris reprehensa, sed contrà potius à piis, & doctis passim laudata. Eiusmodi autem esse vota, nemo negare potest, nisi qui vel nihil legerit, vel nihil credat.

CAPVT XVIII.

Soluuntur obiectiones.

SED audiamus nunc obiectiones Petri Martyris, vt videamus, an habuerit aliquam, si non iustam, saltem probabilem caussam recedendi à communi sententia omnium penè tum Catholicorum, tum hæreticorum.

Obiectio PRIMA. In Testamento veteri frequens est mentio votorum, in nouo ne nominatur quidem votum, nisi cùm sermo est de votis Iudaicis, vt Actor. 21. igitur vota ad cæremonias Iudaicas pertinent.

RESPONDEO, nomen voti in Testamento nouo non habetur, res tamen habetur, vt ostendimus ex Apostolo, & infrà clariùs ostendemus; sed etiamsi non haberetur, sufficerent testimonia veteris Testamenti cum vsu & explicatione Ecclesiæ. Moralia enim præcepta, vel documenta Scripturæ veteris, non minus ad Christianos, quàm ad Iudæos pertinent; idcirco enim assiduè in Ecclesia leguntur Psalmi, quod pleni sint moralibus documentis.

Et sanè, si Martyris argumentum valeret aliquid, concluderet etiam, vsuram Christianis non esse prohibitam; nam vsura in Psalmis, & Prophetis passim prohibetur, in Testamento nouo non legitur prohibita sub nomine vsuræ. colligitur quidem vsuræ prohibitio ex illo loco: *Mutuum date, nihil inde sperantes,* Lucæ 6. sed multò obscurius quàm votum colligatur ex illis verbis Pauli, quia primam fidem irritam fecerunt; nam ista verba omnes Patres de voto intelligunt, illa non omnes intelligunt de vsura; nam sanctus Basilius in commentario Psal. 14. sanctus Ambrosius in libro de Tobia, capite 16. sanctus Hieronymus in commentario in Ezechiel. capite 18. & aliqui recentiores contendunt in illis verbis non prohiberi vsuram, sed consilium dari diuitibus, vt dent mutuo sine vlla spe sortem ipsam recuperandi.

Si igitur vsura iure diuino prohibita est Christianis, licet expresse eiusmodi prohibitio non habeatur nisi in veteri Testamento, quantò magis religio vouendi licita erit Christianis, cùm & res, & nomen voti in Testamento veteri, res autem in nouo expresse contineatur?

SECVNDA obiectio. Quotquot fidem Christi profitemur, eo ipso toti sumus illi obstricti; quid igitur voto nos rursus ei tradimus? ridiculus porro haberetur filius, qui tabulis obsignatis atque testibus vellet sese patrię potestati subdere. Idcirco qui vota nuncupant, aut se fateantur non esse Dei, aut intelligant quàm vouendo stultè agant, dum, quemadmodum dicitur, actum agunt. Lege cauit Deus, ne Israëlitæ primogenita ex pecoribus sibi vouerent, non alia sanè ratione, nisi quod iure sibi debebātur; propterea cùm nos iam Christi membra simus, A & Deo omnibus modis obstricti, non minus quā primogenita antiquitus erant, non est permittendum vt voueamus. Hæc ille.

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, retorquendo argumentum; nam quemadmodum Christiani Deo sunt obstricti ratione creationis, & redemptionis, sic etiam Iudæi obstristi erant Deo ratione creationis, & liberationis de Aegypto, igitur etiam illi vouere non poterant, ne actum agerent.

Respondet Petrus Martyr, nos quidem vouere non posse, quia non solùm Deo obstricti sumus, sed etiam scimus obstrictos nos esse luce iam Euangelij coruscante; illi autem vouere B poterant, & debebant, vt admonerentur hac veluti pædagogia perpetuo debito se ac sua omnia Deo obstricta esse.

AT nullo negotio hæc solutio refelli potest; nam qui apud Iudæos vouebant, non erāt solum imperiti aliqui homines, sed etiam Prophetæ sapientissimi, qui melius nouerant debitum nostrum cum Deo, quàm vlli nostrûm sciant. Dauid Propheta sapientissimus: *Votum vouit Deo Iacob,* Psal. 131. & principes ad vouendum hortatus est lib. 1. Paral. cap. 29. vbi hæc addidit, vt os obstrueret Petro Martyri, indicans se & suos non ignorare omnia esse Dei: *Quis,* inquit, *ego, & quis populus tuus, vt possimus tibi hæc vniuersa promittere? tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* C PRÆTEREA, si Iudæi hoc ignorassent, non potuissent per vota huius debiti admoneri, sed potius contrarium ex sua vouendi consuetudine colligere potuissent; nam si non possumus vouere Deo quæ ipsius sunt, qui vouet, admonetur se aliquid habere quod non sit Dei. Itaq; pædagogiam valde malam Deus Iudæis tribuisset, si esset vera martyris sententia. Voluisset enim eos assuescere faciendis votis, vt admonerentur omnia esse Deo obstricta, & interim contrarium eueniret.

Respondeo SECVNDO ad argumentum directè, nos & omnia nostra Deo esse debita & obstricta in hoc sensu, quod omnia ab illo accepimus, & eius beneficio retinemus, & proinde D potest ille, si velit, omnia repetere, & nos tenemur quidquid ille iusserit facere: tamen quia ille multa nobis libera relinquit, in quibus possumus pro arbitrio, hoc aut illud facere, idcirco multa sunt Dei & nostra simul; Dei, quia eius beneficio illa habemus; nostra, quia possumus pro arbitrio de illis disponere, dummodo nō contra Deum. Quocirca quādo vouemus, & offerimus aliquid Deo, de rebus eius damus, & tamen verè damus, quia res illæ etiam nostræ erant, & potuissemus non dare. Vnde Concilium ARAVSICANVM can. 11. *Nemo,* inquit, *quidquam Domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur, quæ de manu tua accepimus, damus tibi.*

Ad illud exemplum filiifamilias, qui ridiculus esset si tabulis obsignatis se subdere vellet

patri,

patri, respondeo; filiumfamilias ridiculum fore si tabulis obsignatis se patri subdere vellet in iis rebus, in quibus necessariò parere tenetur, & de quibus imperium patris iam habet, at non fore ridiculum si in iis rebus se subdat, in quibus alioqui sui iuris erat. Nec enim parentes possunt omnia quæ volunt filiis imperare, & in iis etiam quæ possunt, sæpe non imperant, sed dant filiis optionem; exempli caussa, liberum est filiis vxorem ducere, vel non ducere, nec possunt in ea re à parentibus cogi, si tamen quis patri polliceatur se facturum in eo negotio, quod is imperauerit, tenebitur stare promissis.

Ad illud autem de primogenitis pecorum, quæ Deo voueri non poterant, quia Dei erant, respondeo, hoc ipsum sententiæ nostræ fauere; nam ideo primogenita pecorum voueri non poterant, reliqua autem voueri poterant, tametsi omnia Dei sint: (*Domini enim est terra, & plenitudo eius*, Psal. 23.) quia Deus Leuit. 27. non reliquerat Iudæis liberam dispositionem primogenitorum, vt reliquerat rerum ceterarum. Sic igitur & nos non vouemus ea quæ non sunt in nostra potestate, sed ea solùm, quæ Deus libera nobis reliquit.

" Sed instat Petrus Martyr. Nihil est liberum, nihil indifferens in particulari, licet in genere dicantur quædam ἀδιάφορα, quia nec omnibus, nec omni tempore conueniunt; nam cùm aliquid occurrit expetendum, vel reiiciendum, aut illud repugnat saluti propriæ vel aliorum, & necessariò reiiciendum est; aut conducit saluti propriæ vel aliorum, & necessariò expetendum est, si verè Deum & proximum diligimus.

Respondeo, falsum esse membrum hoc postremum; non enim necessariò expetendum est quod conducit saluti propriæ vel aliorum, alioqui non diceret Dominus, Deut. 23. *Si nolueris polliceri, absq; peccato eris.* Neque Apostolus diceret, 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat.* Qui enim potest sine peccato facere quod voluerit, id est, nubere, aut non nubere, vouere, aut non vouere, certè nec necessariò cogitur expetere nuptias, aut votum, nec necessariò illa reiicere. Illud ergo solùm necessariò est expetendum, quod necessarium est ad salutem; quod verò vtile est, non necessarium, vtiliter quoque, non necessariò expetitur.

" Obiectio Tertia. Libertas Euangelica, in qua nos Dominus constituit, minuitur per vota, non igitur Christianis licet vouere. Antecedens probatur; nam Christus libera esse voluit genera vitæ, quod nec omnibus, nec omni tempore conueniant. Qui autem vouent vnum genus vitæ, necessarium sibi illud faciunt, vt iam nō possint ad aliud transire. Item, Christus nos à lege exonerare constituit, qui autem vouent, se magis ac magis impediunt legibus. Cur, inquit Martyr, non se liberos seruant? si nolunt rectè agere, nisi lege adigantur, se magis ad seruitutem legis, quàm ad regnum gratiæ & fidei pertinere declarant.

Respondeo Primo, retorquendo argumentum; nam si Christus libera esse voluit genera vitæ, cur ipsi se legibus matrimonij adstringunt? nec minus enim impedit coniugium à cœlibatu, quàm votum cœlibatus à coniugio. Deinde, si Deus liberos nos à legibus esse voluit, & genera vitæ libera nobis reliquit, quid est quod paulò antè Martyr dicebat, nihil esse liberum, nihil indifferens, sed omnia omnino aut præcepta, aut prohibita? Itaq; prædicant verbo libertatem Euangelicam, & interim imponunt legem importabilem, & qualem nullus vnquam tyrannus imposuit.

Secundo respondeo, libertatem Euangelicam non esse libertatem (vt illi somniant) à lege, sed à peccato, Rom. 6. *Liberati à peccato serui facti estis iustitiæ.* Item à cæremoniis Iudaicis, quæ erant vmbræ futurorum, ac demùm à timore, & seruitute, non autem ab obligatione legis; qui enim caritate, quæ est propriè gratia Testamenti noui, & libertas Euangelica, præditus est, lege quidem tenetur, sed non est sub lege, quia libenter implet legem. Sed de hac re alibi sæpe tractauimus.

" Obiectio Quarta. Qui vouet, iniuriam Deo facit; nam inprimis repugnat illi, faciens necessaria quæ ille voluit esse libera. Deinde arguit Deum vel insipientiæ, vel inuidiæ; nam voto se obligat ad vnum genus vitæ, vt eo modo perfectior euadat; quasi Deus, qui eum ad illud vitæ genus non obligauit, aut non sciuerit ei tam bene prospicere, vt ipse sibi prospexit, aut certè inuiderit illi istam maiorem perfectionem.

Respondeo, nullam fieri Deo iniuriam per vota, quia ipse voluit esse libera genera vitæ negatiuè (vt sic loquar) non affirmatiuè, id est, noluit obligare, sed reliquit in arbitrio nostro, vt quisq; ad quod vellet se obligaret. Quod itaque non obligauerit nos, benignitas eius fuit; quod verò per vota ipsi nos obligemus ad id, quod illi gratius esse scimus, gratitudo, & pietas est: & sicut non pugnant benignitas Domini, & gratitudo serui, sic etiam non pugnat quod nobis necessaria faciamus, quæ libera Deus nobis reliquit: neque insipientiæ aut inuidiæ illum arguimus; nam quod facimus, eius consilio, & admonitione facimus; etsi enim non imperauit nobis maiorem illam perfectionem, ad quam per vota tendimus, consuluit tamen, & admonuit, vt ad eam aspiraremus; de qua re paulò pòst agemus.

CAPVT XIX.

Non esse propriè votum promissionem, quæ fit in Baptismo.

SEQVITVR ordine quinta pars disputationis, in qua refellenda est sententia Lutheri & Caluini, quod promissio, quę fit in Baptismo, votum propriè dici debeat. Sunt autem quædam antea prænotanda. PRIMVM est, quæstionem esse inter Theologos, num res à Deo imperatæ sub votum propriè cadere possint. Quidam enim id negant, vt sanctus Thomas, & sanctus Bonauentura in quarta distinct. 38. Alij verò affirmant, vt recentiores quidam, Dominicus à Soto lib. 7. de iustitia, & iure, quæst. 1. art. 3. & Alphonsus à Castro lib. 1. de lege pœnali, ca. 10.

Sed conciliari possunt hæ sententiæ; nam duobus modis fieri potest votum de re præcepta: vno modo cum intentione se obligandi, etiamsi res illa præcepta nō esset; alio modo cum intentione solùm acceptandi, & testificandi obligationem, quæ antea erat. PRIORE modo loquuntur auctores posteriores, & rectè docent res etiam à Deo imperatas, propriè posse voueri si concipiantur vt liberæ, & qui vouet, intendat ad eas se obligare noua obligatione; nam qui cœlibatum Deo vouit, non minus propriè censetur sacrilegus si fornicetur, quàm si nubat; ex quo sequitur, non fornicari esse etiam materiam voti propriè dicti, licet alioqui præceptum sit; pari ratione qui post votum paupertatis furatur, non minus sacrilegus est, quàm si res suas, quas iam dimiserat, repetat: ex quo intelligimus non furari, quod præceptum est, posse sub votum cadere, vt res suas dimittere, quod non est præceptum, sed consilium. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 186. artic. 10. vbi admittit religiosos bis peccare si furentur, aut fornicentur, quod & contra legem communem, & contra votum proprium delinquant.

POSTERIORE modo loquuntur auctores priores, qui rectè docent, res præceptas non cadere propriè sub votum, si accipiantur vt præceptæ, id est, si quis dum eas recipit se facturum, nihil noui promittit, sed solùm agnoscit & recipit obligationem, quam lex ipsa secum affert; qualis fuit illa promissio Hebræorum, Exod. 19. *Cuncta quæ loquutus est Dominus, faciemus.* Vbi enim non est intentio nouæ obligationis, nullum esse votum propriè dictum constat.

SECVNDO loco prænotandum est, in Baptismo omnes Christianos promittere se legem Dei seruaturos, atque ex eo tempore abrenunciare Diabolo, & pompis eius; id enim & ritus Baptismi testatur, & Patres apertissimè docent, vt Tertullianus libro de corona mili-

A tis. S. Cyprianus lib. 1. epist. 5. S. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 27. S. Hieronymus in Apologia prima contra Ruffinum prope finem. S. Augustinus libr. 1. de peccatorum meritis, & remission. cap. 33. S. Gregorius homil. 29. in Euangelia, & Beda lib. 3. histor. Anglorum, cap. 19.

Quæstio igitur est; An ea promissio sit solùm quædam testificatio, & acceptatio obligationis, quam lex Dei secum affert, proinde non appellanda votum, nisi fortè impropriè, & largo modo. An verò sit noua promissio nouam obligationem includens, atque adeo votum propriè dictum. Martinus enim Lutherus in libro de votis monasticis, & Ioannes Caluinus

B lib. 4. instit. cap. 13. §. 6. votum primarium esse docent promissionem illam, quam facimus in Baptismo, cuius contrarium affirmat communis sententia Theologorum, in quarto sententiarum, distinctione 38. Quæ sententia quoniam verissima est, his argumentis confirmari potest.

PRIMVM, vota, vt in Scripturis accipiuntur, spōtanea ac voluntaria, non necessaria esse debent. Sic enim legimus Deuteronom. 23. *Si votum voueris, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri, absque peccato eris.* At promissio, quæ fit in Baptismo, necessaria est, neque de illa

C potest dici, si nolueris polliceri, absque peccato eris. Omnes enim ad Baptismum suscipiendum diuina lege obligantur, neque Baptismus sine illa promissione ab Ecclesia datur.

SECVNDO, vota paruulorum à parentibus edita, rata non sunt, nisi ab ipsis, quorum nomine facta sunt, postmodum in ætate adulta confirmentur; id enim docet sanctus Bernardus in epist. 1. ad Robertum, & apertissima ratio id ipsum confirmat, quia votum est lex particularis, quam sibi quisque imponit, si vult, ac proinde voluntatem propriam necessariò exigit. At promissio quæ fit in Baptismo paruulos obligat, ita vt postea, velint nolint, cogantur eam habere ratam, etiamsi non per se, sed

D per alios eam ediderint; igitur non ex voto, sed aliunde vim habet obligatio quæ suscipitur in Baptismo.

TERTIO, si ea promissio votum esset propriè dictum, omnia Christianorum peccata essent duplicia, quia contra legem, & contra votum; omnia essent sacrilegia, quia contra voti religionem; nec minus peccaret secularis fornicando, aut furando, quàm religiosus, vt patet. At hæc omnia communi fidelium sententiæ ac iudicio repugnant, non igitur illa promissio votum est propriè dictum.

QVARTO, illa promissio quæ fit in Baptismo, si votum esset, certè aut explicitè, aut implicitè voti obligationem contineret. At non explicitè continet, nec enim fideles dum ba-

ptizantur explicitam intentionem habent, aut habere debent se obligandi, nisi quantum ex ipsis Dei legibus obligantur: quod autem nec implicitam obligationem contineat, ita probatur; si esset implicitum votum in Baptismo, aut esset ex lege Ecclesiæ annectente hoc votum Baptismo, quomodo adiunctum est votum continentiæ Sacramento ordinis; talis autem Ecclesiæ lex nusquam exstat: aut esset ex natura ipsa religionis Christianæ, vt quemadmodum connexa sunt vota monastica ordinibus religiosis, ita etiam annexum esset Christianæ religioni votum renunciandi Diabolo, & pompis, atque operibus eius. Sed neque hoc dici potest; nam religio Christiana cùm sit omnibus necessaria, vincula habere debuit, diuinas leges, quæ necessariò ab omnibus seruandæ sunt: ordines verò religiosi, quia non necessitatis, sed voluntatis sunt, vincula quoque non necessaria, sed voluntaria habent, qualia sunt omnia vota propriè dicta.

Accedat POSTREMÒ, quod cùm non sit vllo modo necessarium, neque etiam admodum vtile de iis rebus, quæ sunt in præcepto, vota facere, non est credibile Deum, aut Ecclesiam voluisse, vt omnes fideles ad eiusmodi vota facienda obligarentur. Non esse autem admodum vtile de rebus iis, ad quas ex lege obligati sumus, vota facere, nisi fortè ea vota coincidant cum votis de rebus non præceptis, ex eo perspicuum est, quòd vota de rebus non præceptis ideò laudabiliter fiunt, præter alias caussas, vt homo eo modo firmius, & stabilius perseueret in bono opere iam concepto; qui enim se liberos cernunt, facilè mutant propositum bonum. Cùm igitur ad opera legis facienda satis ligati simus ex ipsa lege, nō opus est noua vincula quęrere, ne occasionem grauius peccandi nobis ipsi sine magna vtilitate procuremus.

Obiectiones, quæ contrà fieri solent, facilè solui possunt. PRIMA obiectio. Christiani grauius peccant, & puniuntur cùm non seruant legem Dei, quàm Ethnici vel Iudæi: Igitur aliquam habent obligationem, quam illi non habent. RESPONDEO, grauius peccāt, & puniuntur Christiani, quia magis ingrati sunt, & melius nouerunt Domini voluntatem; non autem quia habeant aliam obligationem, quia tunc non solùm grauius peccarent, sed etiam bis peccarent.

SECVNDA obiectio. Sanctus AVGVSTINVS in Psalm. 75. *Vouete*, inquit, *& reddite Domino Deo vestro omnes communiter. Quid debemus vouere? credere in illum, sperare ab illo vitam æternam, benè viuere secundum communem modum; est enim quidam modus communis omnibus, furtum non facere, adulterium non facere, non amare vinolentiam, non superbire, non hominem occidere, non odisse fratrem, non aduersus aliquem texere perniciem, hoc totum omnes vouere debemus*. Hæc ille. RESPONDEO, accipit sanctus Augustinus, eo loco nomen voti largo & communi modo, vt non solùm comprehendat vota propriè dicta, sed etiam quamlibet aliam promissionem, quamuis talis acceptio voti nō facilè in Scripturis inuenietur.

TERTIA obiectio. Ecclesia eos, qui promiserunt in Baptismo Christi legem se seruaturos, cogit vt eam seruent: non autem cogit Ethnicos, & Iudæos, qui id non promiserunt; igitur obligatio quædā nascitur ex promissione, quam non adfert secum ipsa lex, proinde illa promissio verum votum esse videtur. RESPONDEO, cogit Ecclesia Christianos baptizatos, vt seruent legem Christi, non tam ex eorum promissione, quàm ex eo, quod per Baptismū facti sunt membra, & filij Ecclesiæ; omne enim membrū subiectum esse debet capiti, & omnis filius parenti iure naturæ subiicitur.

CAPVT XX.

Paupertatem voluntariam rectè Deo voueri.

RESTAT pars quæstionis postrema, in qua, vt pmisimus, tria vota monastica defendēda sunt. Incipiemus à voto paupertatis, inde ad votum obedientiæ, postremò ad votum continentiæ, de quo potissima quæstio est, veniemus.

Igitur PAVPERTATEM voluntariam rectè suscipi ac Deo voueri, PRIMO probatur ex illis verbis Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Vbi notandum est, pauperes in Scriptura tribus modis accipi solere. Primò dicuntur pauperes, qui sunt afflicti, vt Psalm. 24. *Vnicus, & pauper sum ego, tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.* Secundò dicuntur pauperes, qui sunt humiles, vt Isaiæ vltimo: *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum, & trementem sermones meos?* Tertiò dicuntur pauperes propriè, qui non sunt diuites, idque tribus modis, aut actu, sed non affectu, aut affectu, sed nō actu, aut actu simul, & affectu.

Quinq; igitur existunt huius loci expositiones. PRIMA est Caluini in hunc locum, qui per pauperes intelligit afflictos. Sed hæc expositio non est germana; nam coincideret tunc hæc prima beatitudo cum tertia: *Beati qui lugent*; aut cum vltima: *Beati qui persequutionem patiūtur.* Et præterea non est expositio Patrum, ac demum Lucæ 6. Dominus pauperibus diuites opponit.

SECVNDA expositio est Chrysostomi in cōmentario huius loci, & Augustini lib. 1. de sermone Domini in monte, qui per pauperes intelligunt humiles; quæ expositio vera quidem est, sed non primario intenta, vt paulò pòst ostendemus.

TERTIA esse posset, vt beati dicantur illi, qui sunt pauperes actu, non affectu, sed hæc falsa expositio est, & à Patribus reprehenditur; non enim beati, sed miseri sunt isti pauperes;

quocirca Dominus addidit, *spiritu*, id est, volũtate, & electione, nec qualicunq; volũtate, sed spirituali, vt notat S. Bernardus serm. I. de festo omnium Sanctorum. Fuerunt enim etiam Philosophi quidam voluntate pauperes, sed non spiritu pauperes, quia non propter Deum, sed propter curiositatem amarunt paupertatem.

QVARTA expositio esse posset, quod beati dicantur pauperes affectu, licet non actu. Hæc vera est, sed non pręcipuè intenta, vt mox ostendam.

Est igitur QVINTA, vt beati dicantur, qui propter Deum spontè eligunt paupertatem, & proinde etiam humilitatem; & pauperes spiritu hoc loco nominari eos, qui sunt voluntariè pauperes, & proinde etiam humiles; nam vt plurimum diuitiæ elationem, paupertas humilitatem gignit. Ita exponunt B. Ambrosius in cap. 6. Lucæ, B. Gregorius Nyssenus, B. Hieronymus, & venerabilis Beda in cap. 5. Matthæi, necnon S. Leo I. in sermone de illis verbis Dñi, Matth. 5. qui paupertatis voluntariæ, & humilitatis simul meminerunt. Item Chromatij, & Anselmi in hunc locum, Basilij quæst. 205. Bernardi serm. I. de festo omnium Sanctorum, & recentiorum, vt Abulensis, Lirani, Caietani, Iansenij, & aliorum, qui de paupertate voluntaria, & actuali exponunt, & rectè; nam inprimis verbum Græcum πτωχός, mendicum propriè significat; vt etiam Latina vox pauper, non humilem propriè, sed egenum significare solet.

Deinde præmium illud (*Quoniam ipsorum est regnum cœlorum*) propriissimè respondet verè paupertati. Præterea Luc. 6. Pauperes, qui beati esse dicuntur, non superbis, sed diuitibus opponuntur; sic enim paulò pòst subiungit Dominus: *Væ vobis diuitibus*. Denique Christus actu & affectu pauper fuit, & docuit sine dubio id quod ipse fecit. Præterea sæpius diuitias periculosas esse dixit; nam Matth. 13. comparauit spinis, quæ suffocant sementem, & Marci 10. *Quàm difficilè*, inquit, *qui pecunias habent, intrabunt in regnum cœlorum*. Et: *Facilius est camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem in regnum cœlorum.*

Hinc ergo sic argumentari possumus pro voto paupertatis. Id omne Deo rectè vouetur, quod ex eius testimonio scimus esse bonum, & illi gratum, sed paupertas voluntaria testimonio Christi bona est & Deo grata, cùm beati dicantur eiusmodi pauperes, & illis promittatur regnum cœlorum in præmium, igitur eiusmodi paupertas Deo rectissimè vouetur.

SECVNDVM testimonium est Matth. 19. vbi Dominus ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* Et ibidem: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? &c.* Quod enim hîc detur consilium verè abdicationis facultatum, suprà demonstrauimus in disputatione de consiliis Euãgelicis; quod autem hinc sequatur, posse voueri

A paupertatem, patet ex argumento paulò antè facto; & præterea ex vtroq; testimonio non solùm colligitur paupertatem rectè voueri posse, quod tamen ad rem nostram sufficit, sed etiam colligitur hortatum esse Dominum ad vouendam hanc paupertatem; parum enim prodesset dare omnia pauperibus, & fieri pauperem spiritu, si quis paulò pòst iterum rediret ad lucra, & opes comparandas; quocirca sancti Patres intellexerunt his testimoniis commendari paupertatem perfectam, quæ suscipitur cum proposito, & voto semper ita permanendi.

Itaque S. AVGVSTINVS in epist. 89. q. 4. & in Psalm. 103. concione 3. totum hunc locum refert ad professionem monasticam; & S. BERNARDVS in declamatione super hunc locum

B Euangelij: *Hæc*, inquit, *sunt verba, quæ contemptum mundi in vniuerso mundo, & voluntariam persuasêre paupertatem, hæc sunt quæ Monachis claustra replent, deserta Anachoretis.*

TERTIVM testimonium est Actor. 4. vbi sic legimus: *Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* Quod autem ex voto ita viuerent primi illi Christiani in Hierusalem, docet sanctus AVGVSTINVS sermo. I. de cõmuni vita Clericorum, vbi dicit, idipsum se cum suis facere voluisse, quod primos Christianos fecisse testantur Acta Apostolorum

C iam citata, & tamen ibidem sæpius repetit, nemini licere in tali vita habere proprium, idque ex professione facta Deo; sic enim loquitur de quodam Presbytero suo, qui contra professionem aliquid retinuerat, & inde testamentum cùm moreretur fecerat: O dolor, inquit, *illius societatis, ô fructus natus non de arbore, quam plantauit Dominus, sed Ecclesiam scripsit hæredem: nolo numerare ista, non amo amaritudinis fructum, ego illum Deo quærebam, Deo societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret.*

QVARTVM testimonium est Actor. 5. vbi Ananias & Sapphira vxor eius, cùm vitam cõmunem profiteri velle viderentur, & tamen aliquid proprij sibi clam retinuissent, continuò ab Apo-

D stolo Petro detecti & increpati, atque à Deo inuisibiliter percussi interierunt. Hîc Petrus Martyr in libro de votis dicit, se nullum votum videre; peccatum enim Ananiæ & Sapphiræ fuisse mendacium, ambitionem, auaritiam, & hypocrisim, non autem voti violationem, seu sacrilegium. Sed facilè possumus ostendere, primò ex circumstantiis loci huius, deinde ex testimoniis Patrum, Ananiam & Sapphiram vouisse, & tanquam sacrilegij reos esse punitos.

Quod igitur Ananias & Sapphira vouerint vitam illam communem, colligitur ex illis verbis: *Fraudauit de precio agri, conscia vxore sua.* Non enim fraudasse diceretur, nisi rem iam obligatam promissione, subripuisset; quod autem rem non præceptam vouerint, patet ex illis verbis:

Nónne

Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quod deniq; votum illud Deo factum esset; & proinde eius violatio sacrilegium fuerit, testantur verba illa: *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri?* Quid enim est mentiri Spiritui sancto, nisi fallere fidem datam Spiritui sancto?

Posset quidem vtcunque dici mentitus Spiritui sancto, si mendacium tantum sancto Petro dixisset, in quo sine dubio erat Spiritus sanctus: tamen nemo negare potest, quin magis propriè dicatur mentiri Spiritui sancto, qui promittit aliquid Deo, & non seruat, quàm qui mentitur homini alicui sancto. Præterea seuerissima illa pœna, quàm Deus ipse continuò sumpsit de Anania & Sapphira, omninò clamat maius illud peccatum fuisse, quàm simplicis mendacij, & auaritiæ, & ambitionis, atq; hypocrisis; quomodo enim potuit puniri culpa vlla atrocius? Itaque sine dubio sacrilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

Accedat iam communis expositio Patrum. S. Ioannes Chrysostomvs, homil. 12. in Acta Apostolorum: *Quare*, inquit, *hoc fecisti? voluisti habere? oportebat initio habere, et non promittere, nunc autem postquam consecrasti, maius sacrilegium commisisti; qui enim aliena rapit, forsan alienarum rerum desiderio rapit: tibi autem licebat tua retinere, cur igitur sacra fecisti ea, & posteæ accepisti?*

S. Hieronymvs in epistola ad Demetriadem, quæ est octaua primi Tomi: *Ananias*, inquit, *& Sapphira dispensatores timidi, immò corde duplici & ideò condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant, partemq; sibi iam alienæ substantiæ reseruauerunt.*

S. Avgvstinvs serm. 27. de verbis Apostoli: *Dum*, inquit, *ex eo quod promiserat, partem subtraxit, sacrilegij simul condemnatur, & fraudis.* Et serm. 10. aliàs 12. de diuersis, in editione Louaniensi: *Si Deo*, inquit, *displicuit detrahere de pecunia quam vouerant Deo, quomodo irascitur quando vouetur castitas, & non exhibetur?* Et infrà: *Potest igitur virgini sanctimoniali nubenti dici quod ait Petrus de pecunia; Virginitas tua nũquid non manens tibi manebat, & antequam eam voueres, in tua fuerat potestate?*

S. Fvlgentivs in epistola de debito coniugali, cap. 8. *Quàm*, inquit, *sit malum, quamq; sollicitè fugiendum, si quis de hoc, quod Deo vouerit, aut retinere, aut rapere aliquid mortifera præuaricatione pertentet; exemplo sunt Ananias & Sapphira.*

S. Gregorivs lib. 1. epistol. 33. ad Venantium: *Ananias*, inquit, *Deo pecunias vouerat, quas postea victus persuasione Diaboli subtraxit, sed qua morte mulctatus est scis.*

Arator lib. 1. in Acta Apostolorum hunc locum enarrans, sic ait:

—Sed quod mutata voluntas
Falsi crimen habet: cumq; est iam cautio voti
Stare decet, nec velle prius violare sequenti, &c.

Oecvmenivs in commentario huius loci aliquoties sacrilegium vocat Ananiæ peccatum. Beda in eundem locum dicit, ab Ananiæ exemplo natum esse deterrimum illud Monachorum genus, quod Sarabaitarum dicitur, qui sub vita, & professione monastica aliquid proprij retinere volunt. Atque hæc de Scripturis pro voto paupertatis.

Confirmari potest hoc idem ex traditione Patrum. S. Vrbanvs Papa I. in epistola seu decretali: *Quicunque vestrûm*, inquit, *vitam communem suscepit, & vouit se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam irritam faciat.* S. Basilivs in constitutionibus monasticis, cap. vltimo dicit, Monachum salutem animæ perdere, & furem esse, atque alterum Iudam, si quid priuati possideat. At cur ita, quæso, si nulla est promissio, nullum votum?

S. Hieronymvs in epistol. 22. ad Eustochium de virginitate, scribit adeò arctam fuisse in Monachis sui temporis professionem paupertatis, vt nemini liceret vel necessaria petere; tametsi vigilabat præpositorum diligentia, ne cui aliquod necessarium deesset: *Quia*, inquit, *non licet dicere cuiquam tunicam, & sagum, textaq; iuncis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat.* Ibidem scribit, aliquando in monasterio quodam Nitriæ repertum fuisse Monachum iam moriturum, qui nescio quot solidos sibi retinuerat: quocirca placuisse Macario, Isidoro, aliisque sanctis congregatis in vnum, vt cum mortuo pecuniæ infoderentur, clamantibus omnibus, pecunia tua tecum sit in perditionem. Quod idem postea in simili casu fecisse S. Gregorium, scribit Ioannes Diaconus, lib. 1. cap. 15. vitæ B. Gregorij, & ipse etiam Gregorius, lib. 4. Dialogorum, cap. 55.

S. Avgvstinvs in Psalm. 25. *Alius*, inquit, *vouet relinquere omnia, & ire in communem vitam, in societatem Sanctorum; magnum votum vouit.* Et lib. 17. de ciuit. Dei, cap. 4. *Dixerunt*, inquit, *potentes illi, ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Hoc votum potentissimi vouerant, sed vnde hoc eis, nisi ab illo, de quo hîc continuò dictum est, dans votum vouenti?*

Ioannes Cassianvs lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 13. *Illam*, inquit, *virtutem inter ceteras eorũ institutiones vel commemorare superfluum puto, quod scilicet nulli cistellam, nulli peculiarem sportellam liceat possidere, nec tale aliquid, quod velut proprium retinens suo debeat communire signaculo.* Et cap. 33. de hac ipsa renunciatione perfecta loquẽs: *Sicut*, inquit, *immensa gloria fideliter seruientibus Deo, ac secundum regulæ institutionem ei adhærentibus repromittitur in futurum, ita pœnæ grauissimæ præparantur his, qui tepidè eam, negligenterq; fuerint exequuti, & secundũ hoc quod professi sunt, vel quod ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctitatis eidem exhibere neglexerint; melius est enim secundum Scripturæ sententiam non vouere quemquam, quàm vouere, & non reddere.*

Adde etiam Concilium Avrelianense I. can. 21. vbi grauiter Monachi puniri iubentur,

qui con-

qui contra professionem suam aliquid proprij possidere voluerint.

Contra paupertatis votum autem vna est obiectio Ioannis Brentii in Confessione VVirtembergica, cap. de votis monasticis. Aut is, qui vouet, est pauper cõditione, aut diues: si pauper est, nihil habet quod possit vouere se relicturum aut daturũ, sed debet ferre patienter crucẽ sibi à Domino impositã; quam si prӕterea vouet, idem facit, ac si in morbo voueret se ӕgrotaturum; qui est furor, non pietas: si autẽ diues est, aut vouet ponere omnia in cõmune, aut dare omnia pauperibus propter maius meritum, & viuere deinceps ex eleemosynis: si primum, nihil aliud agit, quàm prouidere sibi de certiore, & copiosiore victu, quod est fugere, nõ amare paupertatem: si secundũ, peccat contra fidem, & caritatem; contra fidẽ, quia vnus est mediator Dei & hominũ, qui nobis omnia meruit; cui facit iniuriam, qui suis ꝓpriis operibus mereri se arbitratur; cõtra caritatẽ aũt, quia caritas prӕcipit ne sine necessitate molesti simus ꝓximo nostra mẽdicatione.

Respondeo ad Primvm membrum, etiam pauperes rectè vouere, & multum dare, dant em̃ id omne quod acquirere possent. Avgvstinvs epist. 89. quæst. 4. *Neque, inquit, mihi minus imputabitur, quia diues non fui; nam nec Apostoli, qui primi hoc fecerunt, diuites fuerunt: sed totum mundum dimittit, qui, & quod habet, & quod optat habere dimittit.* Neque est simile votum ӕgritudinis voto paupertatis; nam Christus dixit: *Beati pauperes,* non beati ægroti, Matth. 5. Et: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ possides, & da pauperibus,* Matth. 19. non autẽ si vis perfectus esse, proiice sanitatem, cura vt ægrotes. denique tenemur, si possumus, sanare ægritudinem, ne nostræ mortis caussa fuisse videamur: at ditescere nemo tenetur.

Ad Secvndvm membrum dico, ponere omnia in cõmune, esse verè amare paupertatem; nam ille verè est pauper, qui nullius rei est Dominus, qui nihil habet quod vendere, donare, permutare, destruere possit. & quam aliã paupertatem elegerunt primi Christiani, nisi istam qua nemo aliquid diceret suum, sed essent illis omnia communia? Actor. 4.

Ad Tertivm; Nego esse contra fidem, dare omnia sua pauperibus propter maius meritum, alioqui Christus aliquid contra fidem cõsuluisset, cùm ait: *Vende omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo,* Matth. 19. nõ enim pugnant merita nostra cum Christi meritis, sed ex illis potiùs vt effectus ex caussa promanant; nam sine Christi meritis nulla sunt nostra merita. ille enim, præter alia, etiam potentiam merendi nobis acquisiuit merito mortis suæ. Nego etiam esse contra caritatem proximi mendicare, quãdoquidem neminem cogũt dare eleemosynam mẽdicantes, sed potiùs occasionẽ diuitibus prӕbent comparandi sibi regnum cœlorum. Sed de hoc infrà latiùs.

A

CAPVT XXI.

De voto obedientiæ.

Iam verò Obedientiam religiosam rectè voueri Deo, his rationibus probari potest. Primo, grata est Deo obedientia etiam in iis rebus, quas ipse non præcepit; nam Hieremiæ 35. laudantur, & remunerantur à Deo filij Ionadab, qui, vt obedirent patri suo, non bibebãt vinum, non serebant agros, non habebant domos, sed habitabant perpetuò in tentoriis: omne autem quod Deo gratum est, voueri illi potest, igitur obedientia, etiam alioqui non debita, Deo voueri potest.

B

Respondet Petrus Martyr in libro de votis, nihil indebitũ fecisse filios Ionadab; nam etiamsi Deus non iusserat illis, vt nõ biberent vinum, nec sererent agros, nec domos inhabitarẽt, iusserat tamen vt parenti obedirẽt, ac proinde illi, dum patri obedierunt, id solum fecerunt, quod facere diuino præcepto tenebantur.

Sed refellitur hæc solutio. Primo, ex testimonio Rabani, qui in commentario huius loci dicit, filios Ionadab plus fecisse, quàm lex diuina præciperet.

Secvndo, ex ipso textu Hieremiæ; nam Deus eo loco exemplo filiorum Ionadab reprehendit populum suum, quod illi obedierint voci vnius hominis, ipse autem voci ipsius Dei obedire noluerit; Firmauerunt, inquit, filij Ionadab, filij Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis, populus autem iste non obediuit mihi. Quæ Domini ratio planè frigeret, si filij Ionadab diuino præcepto obstricti fuissent obedire patri suo in rebus illis, vt non biberent vinum, &c. tunc enim nulla esset antithesis inter Deum & creaturam; nam & filij Ionadab obediuissent Deo, & filij Israël non obediuissent Deo.

C

Tertio, idem colligitur ex laude & remuneratione diuina; non enim tantopere Deus laudasset filios Ionadab, nisi aliquid singulare fecissent.

D

Postremo, idipsum ratio manifesta suadet; nam etiamsi tenentur filij obedire parentibus, non tamen tenentur obedire in omnibus rebus, postquam ad annos pubertatis peruenerint. Est enim vnusquisq; sui iuris in deligendo statu, & genere vitæ, alioqui nihil interesset inter seruos, & liberos, si semper, & omnibus in rebus filij in patris potestate essent.

Quod verò B. Paulus ait Coloss. 3. *Filij obedite parentibus per omnia.* Vel ita intelligi debet, vt illud (*Per omnia*) significet per omnia ad quæ se extendit patria potestas, vt rectè docet S. Thomas in 2. 2. quæst. 104. artic. 5. quemadmodum si quis diceret, oportere milites obedire Imperatori per omnia, exponendum esset per omnia, quæ ad militiam pertinent. Vel certè tenentur

filij per omnia parentibus obedire, sed dum paruuli sunt; nam vt dicitur ad Galat. 4. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo.* Et Dominus ipse parentibus subditus erat cùm puer esset, vt legimus, Luc. 2.

SECVNDA ratio ex Testamento nouo sumi potest; nam, vt suprà diximus in disputatione de consiliis, cõsilium perfectionis est sequi Dominum perfectè abnegando seipsum, vt colligitur ex illo Matth. 16. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*; nam etsi in præparatione animi abnegare seipsum præceptum sit, cùm ibidem Dominus addat; qui enim voluerit animam suam saluã facere, perdet eam: tamen extra articulũ necessitatis abnegare seipsum perfectè, & omnibus in rebus subiiciendo iudicium, & voluntatem suam alterius iudicio, & voluntati, non est pręceptum, sed consilium. Ideò enim Matth. 19. dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. & veni, sequere me.*

Porrò, perfecta sequela Domini, quæ in abnegatione suiipsius, id est, in perfecta obedientia consistit, necessariò includit votum, quo quis ita seipsum abneget, vt non possit retrocedere; non enim perfecta est abnegatio sui, obedire alteri ad tempus, & paulò pòst non obedire; quocirca Dominus ibidem addidit: *Et tollat crucem suam.* siquidem vt eleganter monet Ioannes Cassianus, lib. 4. de institutis cœnobiorum, cap. 35. verus, ac perfectus Monachus similis crucifixo esse debet. Qui enim cruci affixus est, non solùm non ambulat quò vult, nec facit quod vult; sed nec potest ambulare, aut operari, nisi ab alio moueatur.

TERTIA ratio; rectè faciunt homines, qui cupientes vitam communem agere, communi consensu eligunt sibi aliquem in præpositum; id enim & recta ratio suadet, & Scriptura etiam monet, Prouerb. 3. cùm dicit: *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Rursus, præposito constituto, bonum est & Deo gratum, vt illi obediatur, cùm scriptum sit: *Qui vos audit, me audit*, Lucæ 10. Et: *Obedite præpositis vestris*, Hebrę. 13. At omne quod Deo placere constat, testimonio ipsius, rectè voueri potest, vt aduersarij concedunt; poterit igitur obedientia exhibenda præposito, à nobis ipsis electo, & cui alioqui obedire non teneremur, rectè voueri.

QVARTA ratio ex vsu antiquę Ecclesiæ; certum est apud veteres sanctos obedientiam monasticam in vsu fuisse; nam sanctus BASILIVS in constitut. monasticis, cap. 22. *Nunc*, inquit, *rursus sermonem de obedientia exerceamus, ostendentes, quantam obedientiam ab exercitationibus erga præfectum exacta doctrinæ ratio exigat, &c.* Et toto capite de obedientia disserit, ac docet, debere Monachum præposito parere, & non discutere quid sit quod præcipitur, modò non sit manifestè peccatum, ac breuiter talem se exhibere præposito, quales sunt oues ad pastorem, & instrumenta ad opificem comparata. nec illud omittit, necessarium esse Monachis, perfectè obedire præpositis, & alioqui à salute æterna eos excidere; idem docet Cassianus, lib. 4. de institutis cœnobiorum, cap. 23. & sequentibus.

A

Sanctus HIERONYMVS in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, describens instituta Monachorum: *Prima*, inquit, *apud eos confœderatio est, obedire maioribus.* Et in epist. ad Rusticum Monachum: *Per hæc omnia*, inquit, *ad illud tendit oratio, vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioq; multorum.* Et infrà: *Non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis.* Et infrà: *Præpositum monasterij timeas vt Dominum, diligas vt parentẽ, credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt.*

B

SVLPITIVS in Dialogo primo de virtutibus sancti Martini, de Monachis disserens: *Præcipua*, inquit, *ibi virtus, & prima, est obedientia: neque aliter adueniens ad monasterium Abbatis suscipitur, quàm qui tentatus prius fuerit, & probatus, nullum vnquam recusaturus, quamlibet arduum ac difficile, indignumq; toleratu Abbatis imperium.*

Sanctus AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. *Hi verò Patres*, inquit, *nulla superbia consulunt iis, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperãdo voluntate.* Hæc ille. Eiusmodi autem testimonia plurima afferre possemus, si opus esset.

C

Respondebunt fortasse, obedientiam quidem in vsu fuisse apud veteres Monachos, sed votum obedientiæ non item. At IOANNES CASSIANVS libro 4. de institutis renunciantium, capit. 33. voti & professionis nominatim meminit, vbi disserit de obseruatione monasticarum institutionum, quarum primaria de obedientia erat, verba eius capite superiore citauimus.

Item S. GREGORIVS homil. 20. in Ezechielem: *Cùm*, inquit, *quis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est, cùm verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est.* Hæc ille. Vbi de votis monasticis loquitur, quibus homo nihil sibi retinet, ac ne iudicium quidem, quod Deo non offerat.

D

Denique S. AVGVSTINVS in Psalm. 75. *Nemo*, inquit, *positus in monasterio frater dicat, recedo de monasterio; neque enim soli qui sunt in monasterio peruenturi sunt ad regnum cœlorum, et illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent; respondetur ei, sed illi non vouerunt, tu vouisti.* Et in Psalm. 99. *Dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.*

ACCEDANT postremò miracula, quæ Deus ad confirmandam obedientiam monasticam nõ rarò ostẽdit. Scribit SVLPITIVS in primo Dialogo de virtutibus sancti Martini duo miracula his verbis: *Duo vobis referam incredibilis obedientiæ*

admodum

admodum magna miracula, licet suppetant plura recoleti, sed ad excitandam virtutum æmulationem, cui pauca non sufficiunt, multa non proderunt. ergo cùm quidam seculi actibus abdicatis, monasterium magnæ dispositionis ingressurus, cœpisset rogare, Abbas ei cœpit multa proponere, graues esse istius disciplinæ labores, sua verò dura imperia, quæ nullus facilè valeret implere patiẽtia, aliud potiùs monasteriũ, vbi facilioribus legibus viueretur, expeteret, non tentaret aggredi quod implere non posset. Ille verò nihil his terroribus permoueri, sed magis ita omnem obedientiam polliceri, vt si eum Abbas in ignem ire præciperet, non recusaret intrare. Quam illius professionem vbi magister accepit, non cunctatur probare profitentem. Casu clibanus propter ardebat, qui multo igne succensus coquendis panibus parabatur: exundabat abruptis flamma fornacibus, & intra camini illius concaua totis habenis regnabat incendium. Hoc igitur aduenam illum iubet magister intrare, nec distulit parere præcepto, medias flammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victæ, velut illis quõdam Hebræis pueris cessêre venienti, superata natura est, fugit incendium, & qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus seipse miratus est. Sed quid mirum si tuum Christe tyronem ignis ille non attigit, vt nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum pœniteret imperio paruisse? qui eo die quo aduenerat dum tentaretur infirmus, perfectus inuentus est, meritò felix, meritò gloriosus, probatus obedientia, glorificatus est passione.

In eodem autem monasterio factum id, quod dicturus sum, recenti memoria ferebatur. Quidam itidem ad eundem Abbatem recipiendus aduenerat, cùm prima ei lex obediẽtiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam: casu Abbas storacinam virgam iampridem aridam manu gerebat, hanc solo fixit, atq; illi aduenæ id operis imponit, vt tamdiu virgulæ aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in solo arente viuisceret. Subiectus aduena duræ legis imperio aquam propriis humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo ferè millia petebatur, iamq; emenso anni spacio labor non cessabat operantis, & de fructu operis spes esse non poterat, tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoque annus vanum laborem iam affecti fratris eludit; tertio demum succedentium temporum labente curriculo, cùm neque noctu, neque interdiu aquarius ille cessaret operator, virga floruit. Ego ipsam ex illa virgula arbusculam, quæ hodieq; intra atrium monasterij est ramis virentibus, vidi, quæ quasi in testimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides possit, ostendit. Hęc ille.

Alia non dissimilia narrat sanctus Gregorius lib. 2. Dialogorum, cap. 7. de S. Mauro, qui ad Abbatis imperium super aquas ambulauit; & Ioannes Cassianus libro 4. de institutis renunciantium, capite 23. de Abbate Ioanne, qui propter obedientiæ virtutem ad prophetiæ gratiam sublimatus, sic vniuerso claruit orbi, vt etiam regibus mundi huius merito suo redderetur illustris.

Sed occurrunt soluendæ obiectiones. Prima Lutheri est in libro de votis monasticis, vbi ,, hoc modo ratiocinatur. Scriptura iubet, vt om- A nibus hominibus obediamus; Philipp. 2. *Superiores inuicem arbitrantes.* Et 1. Petri 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.* Igitur obligare se ad obediendum vni soli præposito, contra Scripturã est; idem eñ est ac si quis ita voueret; Deus voueo tibi nolle me secundũ Euangelium tuum omnibus subiici, sed tantùm vni maiori. "

Respondeo, Apostolum Paulum eo loco non velle vt omnes habeamus tanquam principes, quibus parere teneamur, sed vt omnes iudicemus nobis esse superiores, id est, meliores, & sanctiores; commendat enim humilitatem, vt ipsa verba eius indicant: *Per humilitatem inuicem superiores arbitrantes.* Adde, quòd si vellet Apostolus, vt omnibus obediremus, rem planè impossibilem vellet; si enim omnes omnibus obedire debent, nulli erunt qui iubeant, & nulli qui obediant. Porrò S. Petrus per omnem humanam creaturam, intelligit omnem hominem potestate imperãdi præditum. Sic enim explicat ipse: *Siue, inquit, regi tanquam præcellenti, siue ducibus tãquam ab eo missis.*

Secunda obiectio est eiusdẽ Lutheri in eodem loco. Præpositus monasterij liber est ab obedientia, quam vouerat, sine alia dispẽsatione, igitur signum est, votum illud non obligare coram Deo. Respondeo, in eo, qui eligitur in præpositum, remanere obligationem voti, licet per accidens cesset exercitium illius voti, quia deest materia: cuius signum est, quia si is qui nũc est præpositus priuetur officio, iterum tenebitur ad obedientiam, etiamsi nouum aliquod votum non faciat. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 88. art. 11. & quæst. 186. art. 5.

Tertia est Petri Martyris in commentario ad caput 7. prioris ad Corinth. Vetat beatus Paulus, ne Christiani seruos se faciant, cùm ait: *Precio empti estis, nolite fieri serui hominum.* Non igitur licet votum obedientiæ facere. Quid enim hoc est aliud, quàm sponte sua se in seruitutem Abbatibus tradere?

At facilis responsio est; non enim B. Paulus prohibet seruitutem, quæ hominibus exhibetur, sed id prohibet, ne hominibus propter ipsos D homines potissimùm, sed propter Deum seruiatur, id quod exposuit clariùs ad Coloss. 3. vbi sic ait: *Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Dominum. quodcunq; facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes quod à Domino recipietis retributionem hæreditatis, Domino Christo seruite.* Quocirca S. Paulinus etsi non ignorabat Apostolum dixisse: *Nolite fieri serui hominum;* tamen seipsum vendidit, vt filium viduæ redimeret, quod S. Gregorius cum laude eius refert, lib. 3. Dialogorum, cap. 1.

Sed, inquit Petrus Martyr, S. Paulinus ex caritate erga proximum seipsum vendidit, quod autem ex caritate fit, rectè fit. Quasi verò perfecti Monachi ex cupiditate, & non ex caritate

erga Deum, se Abbatibus, aliisque Præpositis sponte subiiciant. Sed de obedientia hactenus.

CAPVT XXII.

Asseritur votum continentiæ ex illis verbis Lucæ primo; Quomodo fiet istud? &c.

VENIO tandem ad votum CONTINENTIÆ; quod primùm Scripturæ testimoniis; deinde Conciliorum, & Ecclesiæ totius consensu; tertiò Pontificum, & Imperatorum decretis ac legibus; quartò Patrum Græcorum, & Latinorum traditione; postremo naturali etiam ratione confirmare pro viribus nitar.

PRIMVM igitur testimonium sit illud Luc. 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quibus verbis Virgo sanctissima significat impedimentum se habere, quo minus filium concipere & parere posset: impedimentum autem illud non aliud esse potuit, quàm votum continentiæ iam emissum. Illa enim verba: *Virum non cognosco,* non significant iam actu non cognosco, sed non licet mihi cognoscere, alioqui ineptissima interrogatio fuisset, cùm posset statim responderi, etsi nunc virum non cognoscis, tamen paulò pòst cognosces. Itaque sicut dicimus in Quadragesima; Ego non vescor carnibus, id est, non licet mihi hoc tempore carnibus vesci; sic beata Virgo dixit: *Virum non cognosco*, id est, prohibeor virum cognoscere: cur autē prohiberetur, nulla ratio potest reddi, nisi votum; nam & virum habebat, & iuuenis erat; nec est credibile sterilem, aut impotentem fuisse, vel certè id ipsa nondum scire poterat cùm ad virum nondum peruenisset. Nec denique prohibebatur virum cognoscere lege aliqua communi, vt notum est, igitur lege particulari, id est, voto.

Idem confirmatur ex Patribus. S. GREGORIVS NYSSENVS in oratione de natiuitate Domini: *Nam, inquit, si nuptiarum caussa assumpta erat à Iosepho, quomodo Angelum de partu prædicentem, quasi re noua, atq; insolita obstupefacta, aduersata esset? cùm prorsus speraret se quoq; ipsam aliquando iuxta legem naturæ matrem esse futuram? sed quoniam Deo dicatam, & consecratam carnem, veluti sanctum quoddam donarium, intactam seruari oportebat, propterea etiamsi Angelus sis, inquit, ac de cœlo veneris, etiamsi supra hominem sit id quod apparet, attamen vt virum cognoscam, fieri non potest; quî mater ero absq; viro? Iosephum enim sponsum quidem noui, virum autem non cognosco.*

S. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap. 4. *Ipsa quoque*, inquit, *virginitas eius gratior, & acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conseruaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. hoc indicant verba, quæ sibi fœtum annuncianti Angelo* MARIA *reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Sed quia hoc Israëlitarum mores adhuc re-*

A *cusabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potiùs contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat.*

BEDA in caput 1. Lucæ: *Propositum*, inquit, *suæ mentis reuerenter exposuit, vitam videlicet virginalem se ducere decreuisse. Quæ, quia prima fœminarum tantæ se virtuti mancipare curauit, iure singulari præ ceteris fœminis beatitate meruit excellere.*

S. ANSELMVS libro de excellentia virginis, cap. 4. *Virgo*, inquit, *& tenera, & delicata, regali stirpe progenita, & speciosissima, totam intentionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intendit, vt corpus, & animam suam Deo virginitate perpetua consecraret.*

B RVPERTVS lib. 3. in Cantica: *Votum*, inquit, *egregium prima Deo vouisti, votum virginitatis.*

Denique S. BERNARDVS serm. 4. super Missus est: *Non dubitat*, inquit, *de facto, sed modum requirit, & ordinem; nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodo, quasi dicat, cùm sciat Dominus meus testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum; qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat istud? si oportuerit me frangere votum vt pariam filium, & gaudeo de filio, & doleo de voto.* Et in serm. Signum magnum: *In libertate spiritus legis Mosaicæ decreta transcendens, illibatam Deo corporis simul & Spiritus sanctimoniam vouit. probat enim propositi inuiolabile fundamentum, quòd tam constanter promittenti filium Angelo respondit, quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Accedat consensus
C Theologorum apud Magistrum in 4. lib. sententiarum, dist. 30.

Sed videamus quid ad hæc aduersarij respondeant. Ioannes CALVINVS in commentario huius loci apud Marloratum, tria dicit reprehensione digna. PRIMO, accusat beatissimam Virginem, quòd malignè restrinxerit Dei potentiam: *Videtur*, inquit, *sancta Virgo non minus malignè restringere Dei potentiam, quàm priùs Zacharias; quod enim præter communem naturæ ordinem est, impossibile esse colligit. Sic enim ratiocinatur, virum non cognosco, quî credam igitur futurum quod nuncias? Nec verò magnopere laborandum est, vt eam purgemus ab omni vitio.* Hæc ille.

Cuius sanè verba satis indicant impietatem eius, & quàm nihil ei commune sit cum sanctis
D Patribus; nam sanctus Ambrosius, sanctus Bernardus, Beda venerabilis, & alij in hunc locum, disertis verbis monent, illud: *Quomodo fiet istud?* non fuisse dubitantis, sed quærentis, ac discere cupientis modum quo res illa futura erat, quæ cum ipsius voto pugnare videbatur. Deinde, quomodo credibile est eam malignè restringere voluisse Dei potētiam, quæ erat gratia plena, & cum qua Dominus ipse singulari modo semper aderat, vt Angelus paulò antè dixerat. Denique si non minus malignè S. Virgo potentiam Dei restrinxit, quàm antè Zacharias, cur non æquè punita fuit? certè Zacharias ab Angelo ob incredulitatem, & verbis castigatus, & amissæ loquelę supplicio punitus fuit. Beatissima

Virgo ne minimo quidem verbulo reprehensa. at si idem vtriusque peccatum, cur non & pœna eadem fuit?

SECVNDO, Caluinus accusat Patres, qui votum virginitatis ex his verbis colligunt: *Quod autem*, inquit, *ex hoc loco occasionem quidem sumpserunt, vt dicerent virginem habuisse votum perpetuæ virginitatis, quod alioqui superuacanea fuisset ista responsio, nimis infirmum est, immò absurdum, ac ridiculum. Existimabimus ne Virginem passam fuisse marito se collocari, vt eum luderet? fuisset profectò perfidia, graui reprehensione digna, si sanctum coniugij fœdus non sine Dei ludibrio spreuisset.* Hæc ille.

Hîc etiam desideramus Caluini modestiam. quale enim est, vt absurdum & ridiculum dicat, quod asseritur à Nysseno, Augustino, Beda, Bernardo, Anselmo, Ruperto, & ab omni schola Theologorum? Porrò argumentum eius duobus modis soluitur. PRIMVM negando consequentiam, quidquid sit de antecedente; nam etiamsi daremus beatam Virginem cum Iosepho coniugiũ contraxisse animo consummandi matrimonium, vt Caluinus annotatione in cap. 1. Lucæ, Beza ibidem, Bucerus in cap. 1. Matthæi, Martyr in libro de cœlibatu & votis monasticis, & Centuriatores, Centur. 1. lib. 1. cap. 10. falsò docent, adhuc tamen non sequeretur, eam, cùm dixit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* non habuisse votum virginitatis; potuit enim hoc votum emisisse post coniugij celebrationem, & tamẽ ante Angelicam salutationem, vt S. Thomas docet, 3. parte quæst. 28. artic. 4. ita vt primùm nuptiæ celebratæ sint, deinde antequam ad matrimonij consummationem veniretur, B. Virgo votum virginitatis emiserit, ipso S. Iosepho consentiente, &, vt piè creditur, etiam simul vouente.

Addo tamen SECVNDO, B. Virginem nunquam habuisse explicitum animum consummandi matrimonium, ac proinde falsum esse etiam antecedens argumẽti aduersariorum; nam alioqui non esset Virgo animo, sed solùm carne. Nec tamen impeditum fuit verum matrimoniũ ex perpetua voluntate continendi; nec lusit virum suum, neq; cõiugium perfidè S. Virgo spreuit, vt blasphemat Caluinus; nam cùm matrimonium iniit, dedit viro absolutam potestatem in corpus suũ, ita vt verè licuerit S. Iosepho, si voluisset, cum beata Virgine matrimonium consummare, id enim requiritur, & sufficit ad essentiam veri coniugij: tamen quia sciebat ipsa, diuina reuelatione edocta, nunquam S. Iosephum id expetiturum, idcircò poterat habere, & habebat explicitam voluntatem semper continendi, in qua voluntate propriè virginitas consistit. & quamuis S. Thomas non admittat votum absolutum virginitatis in B. Virgine ante desponsationem, Scotus tamen admittit in 4. distin. 30. quæst. 2. & ante Scotum Albertus Magnus in libro de laudibus Virginis, & ante Albertum sancti Patres, Gregorius Nyssenus, & Augustinus locis notatis disertis verbis docent, beatam Virginem vouisse ante desponsationem; neq; video cur id votum pugnet cum veri coniugij celebratione, posita reuelatione, quam omnes Theologi ponunt, qua beatæ Virgini reuelatum fuit, nunquam sanctum Iosephum debitum coniugale expetiturum.

A

AT, inquiunt quidam, non potest qui per votum se Deo tradidit, per nuptias se alteri tradere. Vnde & Apostolus 1. Timoth. 5. dicit eas, quæ post votum nubere volebant, damnationem habere; *Quia primam fidem irritam fecerunt*. RESPONDEO, eum, qui vouit continentiam, non posse iam se alteri tradere cum periculo violandi voti; nam de huiusmodi personis Apostolus loquitur, & ratio ipsa hoc docet. At si adsit certitudo infallibilis voti nunquam violandi, non repugnat, vt qui est vnius se tradat etiam alteri in diuerso genere nuptiarum, alioqui non possent coniuges ex communi cõsensu vouere continentiam, quod tamen admittunt omnes Theologi; nam eiusmodi coniuges se tradunt Deo per votum, & tamen sunt inuicem obligati per matrimonium.

B

TERTIO, Caluinus respondet nostro & Patrum argumento, quo probamus, Virginem vouisse virginitatem, quia alioqui ineptè respondisset Angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Soluendum*, inquit, *est obiectum, quod Virgo in futurum tempus respiciat, ideoq; significet, nullam sibi fore cohabitationem cum viro. Hæc verò coniectura & probabilis est, & simplex, quod rei magnitudo, vel potiùs maiestas virginem perculerit, vt sensus omnes admiratione ligatos haberet ac constrictos; cùm audit nasciturum esse Dei Filium, aliquid non vulgare concipit; atque hæc ratio est cur coitum virilem excludat. Hinc attonita exclamat; Quomodo fiet istud?* Hæc ille. Ad quem modum exponit etiam Theodorus Beza.

C

Sed primùm, si sola coniectura Caluinus nititur, cur deserit Patrum & Theologorũ omnium auctoritatem? An tutum sit ob coniecturã vnam repugnare omnibus Patribus, ipse viderit: deinde improbabilis & longè petita illa coniectura est. Nam primum quod occurrit ei, cui filius promittitur, est naturalis modus generandi. Proinde omninò credibile est, sanctam Virginem, cùm sibi filium promitti audiuit, non statim cogitasse filium illum sine opera viri nasciturum, sed more & ordine cõmuni, & naturali. Neque obstat quod ab Angelo promittebatur, & magnus futurus dicebatur; nam sæpe aliâs Angeli nunciauerunt filiorum magnorum generationem, vt Abrahæ Genes. 18. Manuæ Iud. 13. Zachariæ Luc. 1. & tamen omnes naturali generatione nasciturí erant.

D

Deinde Virgo sanctissima humillima erat, propterea non est credibile statim eam cogitasse se fore Mesiæ matrem, & virginem illam, de qua scriptũ erat, Isaiæ 7. *Ecce virgo concipiet*; immò

etiam valde probabile eſt eam non ſciuiſſe Meſſiæ matrem virginem futuram, non enim id notum erat vulgo apud Iudæos; nam prophetiæ obſcuræ erant, & à paucis intellectæ antequam implerentur. Preterea Virgo ſancta curioſa non erat, idcircò ſi ſciuiſſet, vt Caluinus dicit, ſe virginem parituram, nunquam dixiſſet, quomodo fiet iſtud? id enim fuiſſet velle indagare diuina myſteria ſine neceſsitate, quod pertinet ad curioſitatem.

Ad hæc, Angeli reſponſio ſatis apertè docet, quid beata Virgo quæſierit: ſiquidẽ nihil aliud Angelus reſpondet, niſi illam ſine viri opera, ſolius Spiritus ſancti virtute concepturam & parituram.

Denique ſancti Patres ita hunc locum intellexerunt, ac præter eos, quos ſuprà citauimus, ſanctus ATHANASIVS in ſermone de ſanctiſſima Deipara: *Quin,* inquit, *& hîc hæſitat virgo, vtpote ad naturam reſpiciens, & de Ioſepho cogitans, cui nupta erat, ad Angelum tale reſponſum dedit; Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco.*

Sed iam Caluino dimiſſo Petrum Martyrem audiamus, is in libro de cœlibatu & votis, tria quædam affert ad hunc locum Euangelij explicandum. PRIMO dicit, non cohærere matrimonium virginis cum voto virginitatis. Sed hoc iam ſolutum eſt.

SECVNDO dicit, non poſſe colligi votum ex illis verbis: *Quoniam virum non cognoſco*, niſi more Anaxagoræ quodlibet faciamus ex quolibet, & probat ex aliis ſimilibus loquutionibus; nam Exod. 6. Moſes dixit: *Quomodo audiet me Pharao, cùm ſim labiis incircumciſus?* Et tamen non inde rectè colligeremus, Moſem vouiſſe labiorum incircumciſionem. Et Nicodemus dixit, Ioan. 3. *Quomodo poteſt homo naſci cùm ſit ſenex?* Et tamẽ quis inde colligat Nicodemum vouiſſe ſenectutem?

Sed hæc nimis frigida ſunt; nam incircumciſio labiorum, & ſenectus, non pendent ex libero arbitrio, & ideò impedimentum afferunt, ſiue ad loquendum, ſiue ad naſcendum, quod nõ poteſt tolli ab homine. Quocirca prudenter dixit Moſes: *Quomodo audiet me Pharao, cùm ſim labiis incircumciſus?* Et Nicodemus: *Quomodo poteſt homo naſci cùm ſit ſenex?* etiamſi nec ille vouerit incircumciſionem labiorum, nec iſte ſenectutem: quia ſine tali voto impedimentum habebant, ille ad loquendum, & iſte ad naſcẽdum, quod per ſe remouere non poterant. At virum cognoſcere, mulieri coniugatæ in arbitrio poſitum eſt; idcircò ineptè reſpondit ſancta MARIA: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco*, ſi nulla lege prohibebatur virum cognoſcere: conſtat autem, eam non fuiſſe prohibitam lege communi; ſequitur igitur, vt prohibita fuerit lege priuata, id eſt, voto.

TERTIO, conatur ſoluere hoc noſtrum argumentum, atq; ait, beatam Virginem etiamſi votum non fecerit, tamen prudẽter interrogaſ-

A ſe: *Prudens,* inquit, *ſanè Virginis noſtræ interrogatio, quia ſi conceptus & partus, qui ei prædicebatur, ordinaria vſitataq; ratione futurus eſſet, dixit hoc obſtare, quòd viro nondum admiſceretur: ſi verò extra ordinem, ac ſupra naturam, de modo cupit edoceri.* Hæc ille.

Sed fruſtrà laborat; nam ſi naturali & ordinaria via conceptus futurus erat, non prudenter, ſed ſtultiſsimè dixiſſet hoc obſtare, quòd nondũ viro admiſceretur; nam non promittebatur ei conceptus præſens, aut præteritus, ſed futurus: *Ecce,* inquit, *concipies, & paries*; ad futurum autem conceptum non requirebatur, vt virum cognoſceret, aut cognouiſſet, ſed vt cognoſcere poſſet, ac vellet in futurum; quare nulla omninò

B ſponſa, niſi fortè amens, à prædicente aliquo conceptum quæreret; Quomodo fiet iſtud, cùm virum nondum cognouerim; reſponderetur enim ei, ſi nondum cognouiſti, poſtea cognoſces. Si autem ſupra naturam conceptus Virginis futurus erat, adhuc imprudenter dixiſſet: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* idem enim eſt, ac ſi dixiſſet; Quomodo poteſt fieri, vt Virgo pariam, cùm virum nõ cognouerim; quæ non minus ſtulta interrogatio eſt, quàm ſi quis diceret; Quomodo poteſt ignis calefacere, cùm non ſit frigidus? Veriſsima igitur eſt ſententia Patrum, & Theologorum, rectiſsimè colligi ex interrogatione beatæ Virginis votum perpetuæ continentiæ.

C

CAPVT XXIII.

Idem aſſeritur ex illis verbis Matth. 19. Sunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt, &c.

ALTERVM teſtimonium pro voto continentiæ eſt, Matth. 19. vbi Dominus quoſdam eſſe dicit: *Eunuchos, qui ſe caſtrauerũt propter regnum cœlorum.* Et addit cohortationem: *Qui poteſt capere, capiat.* Ipſa enim Eunuchorũ appellatio perſpicuè indicat votum; non enim eſt Eunuchus, qui ſolùm continet, ſed qui non poteſt non continere; Eunuchi autem, de quibus hîc agitur, nõ coguntur continere ex vitio naturæ; nam ab his eos Chri-

D ſtus ipſe ſeiunxit, neq; coguntur lege aliqua cõmuni (nulla enim lex eſt prohibens nuptias abſolutè) igitur id ſolum remanet, vt non poſsint ex lege particulari ſpõtè aſſumpta, id eſt, ex voto. Idem etiam colligitur ex illo verbo: *Qui ſe caſtrauerũt*; nam ſi Dominus loqueretur de his, qui ſine vllo voto cœlibes viuunt, diceret, qui ſe caſtrant quotidie, non qui ſe caſtrauerunt; cùm ergo dixerit, qui ſe caſtrauerũt, ſignificat eos vnica actione voluntaria amputaſſe ſibi omnem facultatem contrahendi nuptias. Et confirmatur explicatio hæc ex Patribus.

S. EPIPHANIVS hæreſi 58. Valeſiorum: *Quinam,* inquit, *hi fuerint, qui ſe caſtrauerũt propter regnum cœlorum, quàm generoſi Apoſtoli, ac monaſticam vitam degentes, & deinceps virgines?* Et infrà: *Poſt ipſos verò,*

Apostolos, *quot millia in mundo solitariam vitam agentes, & à monasteriis, & virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt.* Hæc ille. Qui dum affirmat, castrare seipsum propter regnum cœlorum id esse, quod Monachi & sacræ Virgines faciunt, apertè significat, castrationem hanc non simplicem continentiam, sed cõtinentiam Deo deuotam significare.

S. HIERONYMVS in commentario huius loci: *Vnusquisque*, inquit, *consideret vires suas, vtrum possit virginalia implere præcepta.* Hæc ille. At quæ sunt præcepta virginalia, nisi obligatio non nubendi, quæ sine voto nulla est? Et lib. I. in Iouinianum dicit, eos castrare seipsos qui templum se Deo purissimum, & holocaustum acceptissimum offerunt; vbi quoque non solùm cœlibatum, sed cœlibatum Deo deuotum & sacratum, castrationem vocat.

S. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap. 30. alludens ad hunc locum, vbi Dominus de castratione ista voluntaria ait: *Qui potest capere, capiat. Vos etiam*, inquit, *qui hoc nondum vouistis, qui potestis capere, capite.*

Sanctus FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum, cap. 3. *Quisquis*, inquit, *seipsum castrauerit propter regnum cœlorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, &c.* vbi illud (ET) ad explicationem pertinere, non dubium est.

SED occurrit Petrus Martyr in libro suo de cœlibatu & votis, ac docet, ex hoc loco nõ posse votum continentię statui; nam Apostoli, quibus Dominus respõdit per illam similitudinem Eunuchorum, tantùm dixerunt: *Si ita est caussa cum vxore, non expedit nubere*; non autem dixerũt, expedit vouere continentiam: quare Dominus si ad propositum respondere voluit, non de voto, sed de vtilitate & incommodis cõiugij differere debuit, ergo per Eunuchos, qui se castrãt propter regnum cœlorum, intelligit eos, quibus ex peculiari Dei dono expedit non nubere, vt expeditiùs Euangelium prædicent. ADDIT etiã Martyr, non oportere vim facere in metaphora Eunuchorũ, sed in scopo pręcipuo ipsius parabolę; quẽadmodũ in parabola de villico iniq̃tatis, etsi ducatur similitudo ab eo, q̃ ex bonis alienis sibi fecit amicos: nõ tamen Christus intẽdit hoc docere, vt ex bonis alienis eleemosynas faciamus.

AT frustrà laborat Petrus Martyr, vt verba Domini satis aperta & dilucida obscuret & peruertat; ac in multis errat. PRIMVM, quantũ ad scopum horum verborũ; nam etiamsi Apostoli non loquerentur de voto, sed solùm quærerent, an expediret nubere; Dominus tamen aliquid perfectius eis ostendit, & sic confirmauit non expedire nubere, vt etiã adderet, expedire, voto se obligare ad nõ nubendum, vt patet ex metaphora Eunuchorum & castrationis.

SECVNDO errat, cùm ait, non esse vim faciendam in vocibus istis, quòd in parabolis non omnia ponantur ad significandum. Errat, in-

A quam, nam licet in parabolis esse possint interdum quædam partes, quæ nihil significant, sed ponantur solùm ad explẽdam narrationem; tamen in verbis Euangelij, de quibus agimus, nulla est parabola, sed solùm duo verba metaphorica, nimirum nomen, Eunuchi, & nomen, castrationis; quæ verba nisi aptam similitudinem contineant, tota Christi oratio inepta redditur; non continent autem illa verba aptam similitudinem, nisi illi, qui dicuntur metaphoricè Eunuchi, habeant voluntariam necessitatem continendi, sicut Eunuchi propriè dicti habent naturalem continendi necessitatem.

TERTIO deinde errat Martyr, quia licet in B parabolis prolixis possit aliqua pars nihil significare, tamen id, in quo parabola præcipuè consistit, non potest non significare, nisi ineptissima sit parabola. Iam verò in verbis Euangelij, de quibus nunc agimus, si parabola esset, ea præcipuè in vocibus (Eunuchi & Castrationis) consisteret, vt patet, ac proinde meritò in his vocibus vis facienda esset.

Errat QVARTO, in exemplo, quod affert de villico iniquitatis; nam non existimat aliquid significare, quòd villicus ille ex alienis bonis sibi amicos fecerit, cùm tamen in hoc maximè parabola consistat; vult enim nos Dominus docere, vt quemadmodum ille villicus ex bonis Domini sui multa largiendo, sibi multos amicos C comparauit: ita & nos ex bonis Domini nostri, id est, Dei, cuius sunt omnia quę habemus, Eleemosynas faciendo multos amicos in cœlo faciamus. Hoc solum interest, quòd ille peccabat bona domini sui largiendo, quia contra eius voluntatem largiebatur, & idcircò dicitur villicus iniquitatis; nos autem non peccamus bona Domini nostri largiendo, quia hoc ipsum ei vehementer placet, vt bona sua liberaliter erogemus, cùm nullum ipse ex hac largitione dispendium patiatur: & sanè vehementer accendit ad Eleemosynam faciendam ista cogitatio, quòd opes nostræ res sint alienæ, id est, Dei, & tamen ex eiusmodi alienis rebus possimus nobis regnum cœlorum comparare.

D POSTREMO errat Petrus Martyr, quòd existimet, hîc solùm continentiam laudari, vt quis liber à cura vxoris & liberorum, faciliùs possit Euangelium prędicare; quem errorem suprà refutauimus in disputatione de consiliis Euangelicis. Hîc vnum duntaxat S. AVGVSTINI testimonium addam, libro de sancta virginitate, capite 23. *Quid*, inquit, *veracius, quid lucidius dici potuit? Christus dicit, Veritas dicit, Virtus & Sapientia Dei dicit, eos, qui pio proposito ab vxore ducenda se continuerint, castrare se propter regnum cœlorum: & contrà, humana vanitas impia temeritate contendit, eos, qui hoc faciunt, præsentem tantummodò necessitatem molestiarum coniugalium deuitare: in regno cœlorum amplius quidquam ceteris nihil habere.*

Hæc ille.

CAPVT XXIV.

Idem asseritur ex verbis Apostoli 1. ad Timoth. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

TERTIVS locus pro continentiæ voto habetur in epistola priore ad Timotheum, cap. 5. vbi hoc modo Apostolus loquitur: *Adolescentiores viduas deuita; cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidem nihil aliud intelligi potest, nisi continentiæ votum, vt omnes omninò veteres intellexerũt. Nam cùm Apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quæ nubere volunt, necessariò colligimus eum loqui de fide seruandæ continentiæ, quæ per nuptias violatur.

Ista autem fides seruandæ continentię, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali; non potest esse fides data carnali marito; illa enim tamdiu durat, quamdiu maritus viuit; mortuo autem viro, soluta est mulier, & cui vult, nubere potest, vt Apostolus ait ad Roman. 7. & 1. Corinth. 7. igitur sequitur, vt hoc loco fides, quæ per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Christo. Non potest autem hæc fides Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto; tum, quia simplex propositũ non habet relationem ad aliud, nec fides dici potest; vnde non irritatur fides, cùm mutatur propositum; tum etiam, quia propositum sæpe licet sine vlla culpa mutare: Apostolus autẽ absolutè dicit, eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt; sequitur igitur, vt fides hoc loco votum significet. Ex quo sequitur, votum perpetuæ continentiæ non esse impossibile, nec illicitum, quia nullum tunc fuisset peccatum illud violare.

Ita exposuit Concilium Carthaginense IV. can. 104. Si quæ viduæ quantumlibet in minoribus annis positæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierint, secundum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Hęc sentẽtia est CC. XIV. Episcoporum, qui in hoc Cõcilio interfuerunt. Idem habetur in Concilio Toletano IV. cap. 55. vbi LXX. Episcopi fuerunt.

Ita exponunt etiam tres summi sanctiq; Pontifices; Clemens lib. 3. constit. cap. 1. & 2. Innocentius I. in epist. 2. cap. 13. & Gelasius I. in epist. 1. cap. 23. Ita etiam Tertullianus in libro de Monogamia, non procul à fine; Basilius in libro de virginitate, parum vltra medium; Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & in cap. 44. Ezechielis; Epiphanius hæresi 48. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 23. & libro de bono viduitatis, cap. 8. & 9. & in Psalm. 75. Fulgentius in epist. 1. Præterea omnes expositores huius loci, tum Græci, vt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius; tum Latini, vt Ambrosius, Primasius, Beda, Haymo, Sedulius, Anselmus, & alij.

Ad hunc locũ multi respondere conati sunt, ac primùm LVTHERVS in libro de votis monasticis, contendit, per primam fidem non posse intelligi votum, eò quòd nusquam alibi in Scripturis votum dicatur fides: vult autem ipse per primam fidem intelligi fidem Christianam, quam perdiderunt viduæ illæ, quæ vt faciliùs nubere illis liceret, defecerunt à fide Christiana ad Iudaismum, vel Paganismum; & confirmat hanc explicationem suam duabus rationibus. PRIMO, quia de his viduis Apostolus dicit, eas abiisse retrò post Satanam. SECVNDO, quia dicit, eas luxuriatas esse aduersus Christum; nam & abire post Satanã, & luxuriari aduersus Christum, nihil videntur significare aliud, quàm Apostasiam à fide Christi.

Sed hæc noua explicatio facilè refellitur. Nam etsi fides nusquam alibi significat votum, tamen multis in locis significat promissionem, siue constantiam in promissione seruanda, quorum vtrumque ad votum pertinere certum est, cùm votum promissio quædam sit. Genes. 44. *Ego hũc in fidem meam recepi.* Ad Rom. 3. *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit?* Sic igitur hoc loco fides promissionem, seu pactum significare potest; quod autem non solùm possit, sed etiam debeat fides hoc loco pro pacto ac voto accipi, non pro fide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo verbo adiuncto (*Irritam fecerunt.*) nam fides, qua Deo credimus, non rectè dicitur irritari, sed amitti, vel corrumpi: pacta autem & vota propriissimè irritari dicũtur. Deuter. 30. *Si quis Domino votum vouerit, non faciet irritum verbum suum.* Psalm. 88. *Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita.*

Deinde, nulla caussa erat, cur viduæ illæ, si non vouerant continentiam, non possent nubere, nisi deficerẽt ad Iudæos, aut Paganos; quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An nõ Apostolus 1. Corinth. 7. apertè permiserat, vt viduæ iterum nuberẽt, modò in Domino, id est, inter Christianos? NEQVE Lutheri rationes cõcludunt; nam abire post Satanam, non solùm contingit per apostasiam, sed per omne peccatum mortale; luxuriari autem contra Christum, non potest significare defectionem à Christi fide, sed scortari in iniuriam Christi: Nam Apostolus dicit, eas viduas prius luxuriari in Christum, & postea nubere velle: Lutherus autem dicit, eas nubere velle, & propterea deficere à Christo, ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari & deficere.

Ad eundem locum tres solutiones Caluinus

affert. PRIMO, dicit, Apostolum nomine primæ fidei accipere fidem in Baptismo datam, quã istæ viduæ irritam fecerunt lasciuiendo, & scortando.

AT SOLVTIO parum valet; nam præterquam quòd aduersatur omnibus veteribus citatis, apertè Apostolus dicit, eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt nubere volendo, nulla autem mulier in Baptismo promittit se non esse nupturam. si ergo non vouerant continentiam, cur damnantur, si nubere velint? Quòd autem Apostolus hoc loco ait: *Cùm luxuriatæ fuerint in Christo*; aliqui intelligunt de spiritalibus deliciis, vt sit sensus; Posteaquã deliciis spiritualibus in domo Dei abundarunt, ingratæ sponso cœlesti terrenas appetunt nuptias; ita Tertullianus de Monogamia, & Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 74. Alij intelligunt de temporalium rerum affluentia, vt sit sensus; Posteaquam in domo Dei Ecclesiæ sumptibus ad satietatem pastæ fuerint, nubere volunt; ita Theodoretus & B. Thomas in hunc locum. Alij, vt Chrysostomus hoc loco, & Hieronymus in epistola ad Ageruchiam de Monogamia, intelligũt de fornicatione, vt sit sensus; Postquam in iniuriam sponsi sui Christi fornicatæ fuerint, etiam hoc addunt, vt nubere velint.

Sed quocunque modo accipiatur illud: *Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt*; semper argumentum nostrum suum robur habet; nam si de scortatione non accipiatur illud: *Postquam luxuriatæ fuerint*, constat solùm reprehendi quòd nubere velint cõtra votum: si autem accipiatur de scortatione, tunc non solùm non reprehendi, sed etiam laudari deberent, si à scortatione ad honestum coniugium transire vellent. Non igitur primam fidem vocat Apostolus fidem Baptismi, sed fidem voti, cui respondet tanquam secunda, fides matrimonij ineundi; idem enim est, ac si diceret, post fidem Christo datam, volunt fidem mortali marito dare, & primam illam irritam facere. ADDE, quod etiamsi de fide in Baptismo data Apostolus loqueretur, adhuc nihil pro hæreticis concluderetur; nam in Baptismo promisimus legem Dei nos seruaturos; lex autẽ passim id inculcat, vota esse reddenda. Itaque etiam hoc verum est, eas viduas, quæ post votum nubere volunt, votum violando, fidem in Baptismo Deo datam irritam facere.

ALTERA solutio Caluini est, viduas illas, de quibus Apostolus loquitur, promisisse continentiam, & hanc promissionem irritam fecisse, cùm nubere voluerunt, sed tamen non potuisse id promittere, nisi eas, quæ excesserant annum sexagesimum, & iam non amplius aptæ erant coniugio. Dicit enim Apostolus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.* Itaque nihil ex hoc loco deduci posse pro voto Sanctimonialium, quæ etiam in flore ætatis continentiam profitentur. Hæc etiam solutio nihil solidi ha-

A bet; nam etsi Apostolus iubeat, viduam eligi annorum sexaginta, tamen non vetulas, sed adolescentiores accusat, quòd primam fidem irritam fecerint volendo nubere.

Si igitur verum est quod Caluinus ait, nõ posse iuniorem continentiam vouere, cur Apostolus eas reprehendit? Præterea dico Apostolum, cùm ait: *Vidua eligatur non minus annorum sexaginta.* Et: *Adolescentiores viduas deuita*, id est, non eas eligas, non loqui de admissione ad votum continentiæ, sed vel de electione ad quandam præfecturam & ordinẽ Diaconissæ, vt exponunt Tertullianus libro de velandis virginibus, & lib. 1. ad vxorem, & quidam alij; vel, quod probabilius

B est, de admissione ad numerũ earum viduarum, quæ ab Ecclesia alebantur, vt Chrysostomus & Ambrosius in hunc locum, & Hieronymus in epistola ad Saluinam, exponunt; verbum enim *Eligatur*, Græcè καταλεγέσϑω, in Catalogum adscribi & numerari significat.

Nolebat autem Apostolus, viduas minores annis sexaginta ab Ecclesia ali, vt beatus Hieronymus loco notato docet, quia iuniores possunt labore suo victum sibi comparare: & præterea, quia iuniores difficiliùs conseruantur in pudicitia, & turpius erat, aliquam earum viduarum, quæ ab Episcopo alebantur & regebantur, labi, quàm aliquam aliam, ideò eas valde probatas esse volebat, & quibus nullum periculum

C incontinentiæ timeretur.

TERTIA solutio est, quòd ista promissio cõtinentiæ, quam viduæ faciebant, non erat propriè votum Deo factum ad eum colendum, sed erat promissio facta Ecclesiæ ad expeditiùs ministrãdum iis, quibus ex officio Diaconissarum debebant; quomodo si aliqua cupiens recipi in ancillam, promittat se non cogitaturam de nuptiis, vt liberiùs seruire possit.

HÆC SOLVTIO minimè omnium quadrat; nam præterquam, quòd Patres citati dicunt, eas Deo verè vouisse; si votum Deo factum rescindi potest, ac debet (vt Caluinus dicit) ab eo, qui stimulis carnis agitatus, continere non potest, quantò magis rescindi poterit promissio facta

D Ecclesiæ? Cur ergo istas adolescentiores Apostolus damnat, quia nubere volunt?

SED, inquiunt, non damnat, quia nubere volunt, sed quia fidem Ecclesiæ datam irritã fecerunt scortando. AT CONTRA; nam Apostolus in præsenti dicit: *Habentes damnationem*; ergo debet culpa præsens damnationi præsenti respondere: scortatio autem iam præterierat, & ex sententia Caluini emendata fuerat per nouam voluntatem honesti coniugij; Sic enim loquitur Apostolus: *Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt*; non igitur damnantur, quia luxuriatæ fuerint, sed quia nubere volunt, quod est præsens. Cur autem damnantur, quia nubere volunt, nisi quia continentiam vouerunt, & sic nubere volendo, primam fidem irritam fecerunt?

Sed instant rursus, quia ibidem Apostolus dicit: *Volo iuniores nubere*; non ergo approbat vota iuniorum. At vide huius loci explicationem infrà cap. XXX.

Iam verò Petrus Martyr in lib. de cœlibatũ & votis, post repetitionem eorum, quæ ex Luthero & Caluino iam protulimus & refutauimus, duo adfert noua. Primum dicit, hunc locum esse ambiguum, & posse variis modis exponi, proinde nihil solidi hinc adferri posse ad cõfirmanda dogmata.

Respondeo, non posse rectè ambiguum vocari eum locum, quem omnes interpretes, qui quidem ante nostras lites exortas exstiterunt, vno modo exposuerunt: alioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim est tam apertè dictum, quod non posit à contentiosis ambiguũ fieri. Addo præterea, ex locis ambiguis dogmata stabiliri, & cõfirmari posse, quando accessit explicatio Ecclesiæ per Concilia approbata, aut per communem Patrum consensum; nam alioqui nihil omnino habebimus certi, vt reuera nihil hæretici certi habent; nam, vt diximus, nihil est in Scripturis, quod non posit exponi variis modis, si velimus contentiosè agere. Quòd si addas præterea, ex eiusmodi ambiguis locis dogmata fidei confirmari nõ posse, nullum omnino habebimus dogma. Exempli caussa, Christum esse Deum, negant hodie in Transyluania permulti, & omnia loca Scripturæ, quibus id nos probamus, illi variis modis exponunt; ergo si Petro Martyri credimus, nõ erit dogma fidei, Christum esse Deum. Atque hoc idem de omnibus aliis articulis facilè poset ostendi.

Secundo, Petrus Martyr contendit illud: *Habentes damnationem*; non significare pœnam, quæ peccato respondeat coram Deo, sed solùm quandam infamiam apud homines. Etsi enim illæ, quæ promiserant Ecclesiæ castas se futuras, non peccent nubendo, immò bene faciant, cùm Paulus dixerit: *Melius est nubere, quàm vri*, 1. Corinth. 7. tamen subeunt quandam notam leuitatis, quod non perseuerent in eo, quod cœperant.

Porro id non aliter probat, quàm auctoritate Martini Buceri, qui vocem illam κρίμα, quam noster interpres damnationem interpretatus est, ambiguam esse docuit, & interdum accipi pro accusatione coram hominibus.

At nos Bucero opponimus inprimis omnes Patres suprà citatos, qui damnationem æternam coram Deo habere dicunt viduas, quæ post votum nubere volunt. Opponimus deinde ipsum Apostolum Paulum, qui vbique illa voce vtitur ad significandam damnationem coram Deo & hominibus, pro crimine magno & manifesto, ad Rom. 3. *Quorum damnatio*, τὸ κρίμα *manifesta est*, appellat damnationem, iudicium Dei cõtra illos, qui blasphemabant, ac mentiebantur Apostolum dicere: *Faciamus mala, vt eue-*

A *niant bona.* Et ad Roman. 13. *Qui autem resistunt Dei ordinationi, ipsi sibi damnationem*, κρίμα, *acquirunt.* Certè autem, qui Deo resistunt, damnationem habent coram Deo, & non coram hominibus tantùm.

Denique, Ioannes etiam cap. 3. non semel, sed ter vtitur verbo (κρίμα) in hac significatione: *Non venit*, inquit, *filius hominis, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.* Vbi illud, ἵνα κρίνῃ (vt iudicet) non significat iudicium discussionis, sed damnationis. Est enim sensus; Non venit, vt sententiam damnationis ferat aduersus mundum, sed contrà potius, vt absolutionis. Sic etiam paulò pòst: *Qui credit, non iudicatur*, id est, non damnatur, *qui autem non credit, iam*

B *iudicatus est*, id est, manifesta est sententia damnationis, quam habebit, etiamsi nondum pronuntiata sit. Viderint igitur Bucerus & Martyr, vbi legerint κρίμα, non significare damnationem coram Deo.

Præterea, quare, quæso, viduæ illæ, si nullo voto obstrictæ erant, infames fuissent apud homines, si nubere voluissent? Si non erat turpe (vt ipsi dicunt) Episcopo vxorem habere, & ea mortua, rursus aliam, & aliam ducere, & in ipso Episcopatu filios procreare, cur turpe fuisset viduæ, quæ continere non poterat, nubere? Et si nec infamiam, nec leuitatem, nec turpitudinem esse volunt hoc tempore Monachis &

C Sanctimonialibus, post solenne votum continentiæ, ad matrimonium transire; quomodo audent dicere, fuisse infame, ac turpe viduis illis velle nubere, cùm nullam haberent non nubendi obligationem?

CAPVT XXV.

Idem asseritur ex Conciliis.

NVnc Secundo probanda est nostra sententia testimonio omnium Ecclesiarum, quod ex Conciliis antiquis facilè haberi poterit. Iudicium Ecclesiæ Orientalis, patet ex Concilio Ancyrano, can. 18. *Quotquot virginitatem pollicitam præuaricati sunt, professione contempta, inter diga-*

D *mos habeantur.* Item ex Concilio Chalcedonensi generali, can. 16. *Virginem, quæ se Domino consecrauit, similiter & Monachum, non licere nuptialia iura contrahere, quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.*

Iudicium Ecclesiæ Africanæ, patet in Concilio Carthaginensi III. cap. 33. vbi præcipitur, vt sacræ Virgines in monasteriis diligentissimè custodiantur. Et in Concilio Carthaginensi IV. cap. vltimo, vt suprà citatum est.

Iudicium Ecclesiæ Hispanicæ, patet in Concilio Toletano IV. cap. 55. *Duo sunt genera viduarum, seculares & sanctimoniales.* Et paulò infrà: *Eæ, si ad nuptias transierint, iuxta Apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primùm Deo vouentes, postea castitatis propositum abiecerunt.*

Iudicium Ecclesiæ Gallicæ, patet in Concilio TVRONENSI II. cap. 16. ante annos mille celebrato: *Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi, nec, quod absit, vllus eorum coniugem ducere, & si vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris malè sociatæ consortio etiam iudicis auxilio separetur; quod si iudex ad hoc solatium dare noluerit, excommunicetur. Qui infelix Monachus tali coniunctione fœdatus, si per cuiuscunque patrocinium se conatus fuerit defensare, & is, qui in hac pertinacitate perdurat, & illi, qui eum exceperint defensandum, ab Ecclesia segregentur, donec reuertatur ad septa monasterij, & indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiam.*

Iudicium Ecclesię Germanicæ, patet ex Concilio MOGVNTINENSI, tempore Arnulphi Imperatoris, capite vltimo: *Quæ propositum castitatis assumpserint, aut monasterij claustris regulariter constringantur, aut domi manentes, castitatem suæ professionis integerrimè custodiant.* Ibidem confirmatur decretum 13. Concilij Elibertini, & sextum Coloniensis Concilij, sub Carolo Crasso, in quibus statutum fuit, vt Virgines sacræ, si semel votum violauerint, pactumq; virginitatis perdiderint, solùm in fine vitæ communionem percipiant: si autem libidini diu seruierint, ne in fine quidē eam accipiant. Multa item de vita Monachorū & Sanctimonialium habentur in Concilio Moguntino, sub Rabano.

Iudicium Ecclesiæ Italicæ, patet ex Concilio ROMANO sub Syluestro, can. 10. vbi prohibetur Episcopus benedicere virginem, quæ nuptias aliquando expetiit, nisi diu fuerit eius pudicitia probata. Et ex Concilio FOROIVLIENSI, tempore Caroli Magni: *Item placuit de fœminis cuiuscunque conditionis, puellis scilicet vel viduis, quæ virginitatis, siue continentiæ propositum spontaneæ pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in his religionibus, indutæ fuerint, licet non à Sacerdote sacratæ, in hoc tamen proposito eas perpetim perseuerare mandamus. Si verò postea, siue clanculò, seu publicè nupserint, dignis quidem mundano iudicio corporalibus coërcitæ vindictis, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vitæ suæ pœnitentiam, &c.*

CAPVT XXVI.

Idem asseritur ex responsis Pontificum & Imperatorum.

TERTIO, probanda est responsis aliquot veterum & sanctorum Pontificum. Ac PRIMVM CLEMENS lib. 3. constitut. Apostol. capit. 1. *Quare*, inquit, *oportet non temerè facere professionem, sed cum consilio & consideratione. Præstat enim, eam non vouere, quàm vouere, & non reddere.* De viduis loquitur.

SYRICIVS epist. 1. cap. 6. dicit, nec publicas
A leges, nec iura Ecclesiastica vllo modo permittere Monachis vel Sanctimonialibus nuptias post votum.

INNOCENTIVS I. epist. 2. cap. 12. dicit, eas, quæ post votum nupserunt, esse adulteras Christi, id est, sacrilegas.

LEO I. epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum, quæ est 90. cap. 13. *Propositum*, inquit, *Monachi proprio arbitrio & voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere.* Idem dicit capite sequenti de Sanctimonialibus.

GELASIVS epistola 1. capite 22. *Virginibus*, inquit, *sacris temerè se quosdam sociare cognouimus, &*
B *post dicatum Deo propositum incœsta fœdera sacrilegaq; miscere, quos protinus æquum est à sacra communione detrudi, & nisi per publicam probatamq; pœnitentiam omnino non recipi, &c.* Idem ca. 23. dicit, viduas etiam peccare, si post votum nubant.

Denique, GREGORIVS I. lib. 1. epist. 33. ad Venantium: *Considera*, inquit, *quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui temetipsum Deo omnipotenti, cui sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti, &c.* Et epist. 40. ad Anthemium, iubet Monachos, si vxores ducant, debere separari, & remitti ad monasteria.

HIS accedant responsa etiam Principum politicorum. Scribit enim Eusebius libro 4. de vita Constantini, fuisse abrogatam à Constan-
C tino antiquam legem Romanorum, qua priuabantur successione hæreditaria homines steriles, vel orbati liberis. Caussam autem abrogationis scribit fuisse propter eos, qui religionis & pietatis gratia ex voto cœlibatum colebant, ne videretur lex politica pietatem velle punire. Rursus, cùm tempore Iuliani Apostatæ cœpissent quidam sacras Virgines in coniugium petere, Iouinianus Imperator Christianus, qui Iuliano successit, legem tulit, vt capite plecteretur, qui sacram Virginem, vel ad coniugium petere, vel etiam impudicè aspicere deprehensus fuisset. Scribit hanc historiam Sozomenus lib. 6. hist. Eccles. cap. 3. & exstat adhuc ea lex in Codice, L. Si quis, de Episcopis & Clericis. Quę
D lex si hoc tempore obseruata fuisset, Martinus Lutherus, cum non paucis ex suis, iustissimè caput amisisset.

CAPVT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

QVARTO probanda est testimoniis Patrum. S. IGNATIVS epist. ad Tharsenses iubet honorari virgines Deo sacras. & epist. ad Antiochenses: *Virgines*, inquit, *agnoscant cui se consecrauerunt.*

DIONYSIVS Eccles. hierar. cap. 6. p. 2. describens ritum, quo initiabantur Monachi, dicit eos publicè in Ecclesia promittere, se renun-

ciare vitæ diuisibili, id est, vitæ seculari; secularis enim diuisus est, vt Apostolus dicit 1. Corinth. 7. cùm partim de Deo, partim de vxore cogitet.

MARTIALIS epistola ad Tholosanos, capite octauo, dicit se Valeriæ virgini persuasisse, vt virginitatem suam Deo voueret, quod etiam Iphigeniæ suasisse Matthæum scribit Abdias in eius vita, & Theclæ beatum Paulum scribit S. Ambrosius lib. 2. de virginibus, & Flauiæ domitille sanctum Clementem scribit Beda in martyrologio die 7. Maij, cuius etiam meminit Eusebius in Chronico.

TERTVLLIANVS libro de velandis virginibus: *O sacrilegæ manus,* inquit, *quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt; quid peius aliquis persequutor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset?* Et in fine libri: *Nupsisti,* inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam.* Et ibidem: *Quid,* inquit, *faciet ipsum continentiæ votum? &c.* Et libro de Monogamia, vltra medium: *Habentes,* inquit, *iudicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, à qua, in viduitate inuentæ, & professæ eam, noluerint perseuerare.*

CLEMENS Alexandrinus Strom. 3. initiò: *Est ergo,* inquit, *continentia, corporis despicientia conuenienter pactis conuentis cum Deo initis.* Et in fine libri: *Dominus,* inquit, *dixit, qui vxorem duxit, non repudiet eam; qui non duxit, non ducat; qui autem professus est se nunquam ducturum, sine vxore perseueret.*

ORIGENES homilia 23. in Numeros: *Vnde,* inquit, *mihi videtur illius solius esse indesinens offerre sacrificium, qui se indesinenti, & perpetuæ deuouerit continentiæ.*

HILARIVS in Psalm. 64. *Deo ergo,* inquit, *vouenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia.*

EVSEBIVS libro 4. de vita Constantini: *Castitatem,* inquit, *virginalemq; modestiam amplexatæ quædam, corpus, & animum consecrauêre Deo.* Et infrà de Constantino: *Virgineum,* inquit, *chorum tantùm non adorabat, istic habitare Deum, cui se puellæ deuouerant, arbitrabatur.*

S. CYPRIANVS lib. 1. epist. 11. ad Pomponium: *Christus,* inquit, *Dominus & Iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, iacere cum altero cernat, quàm indignatur, & irascitur, & quas pœnas incœstis eiusmodi coniunctionibus comminatur?* Et infrà: *Quæ,* inquit, *hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.* Et lib. de habitu virginum: *Qui,* inquit, *se Christo dicauerint, & tam carnem quàm mentem Deo deuouerint, opus suum consummēt magno præmio destinatum.*

S. ATHANASIVS in libro de humanitate Verbi dicit, etiam pueros virginitatem suo tempore profiteri solitos. & in Apologia pro fuga sua meminit sacrarum virginum, quas Ariani petulantissimè vexauerunt. quod fusiùs scribit Petrus Athanasij successor, in epistola quadam, quæ exstat apud Theodoretum lib. 4. hist. Eccl.

A cap. 20. 21. 22. Idem Athanasius in libro de virginitate: *Postquam,* inquit, *continentiam professa es, corpus tuum sanctificasti.*

S. BASILIVS in prœmio constitutionum monasticarum: *Itaque,* inquit, *qui à mundi vinculis liber esse cupit, nuptias veluti pedicas quasdam fugit; his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatē profitetur, vt neq; facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias.* Et epistola vltima, quæ est ad virginem lapsam: *Et quia,* inquit, *impius in profundum collapsus mala de cetero contemnit, etiam ipsa abnegas ad verum spōsum pacta, neq; esse virgo, neq; vnquam promisisse clamas. Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo, & Angelis, & hominibus. Reuoca in memoriam venerandā congregationem, & sacrum virginum chorum, quot literas*
B *ad Sanctos sæpe exarasti, per quas pro te orare petiisti, nō vt nuptias humanas, immò ignominiosam corruptionem assequereris, sed vt à Domino* IESV *non excideres? &c.* Idem libro de virginitate parum à medio: *Cùm,* inquit, *virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt.* Et paulò antè: *Horrendo,* inquit, *sacrilegio Christi sponsæ adulter efficitur.* Et paulò infrà: *Nam quod solemne,* inquit, *legitimumq; connubium sponsus ille* (Christus) *occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & præterea processus ipse testatur, huiusmodi quippe nobilitata viro processit in publicum, &c.* Idem in quæstionibus fusè explicatis, quæst. 14. & 15. multa de vo-
C to solenni Monachorum disputat.

S. Gregorius NAZIANZENVS oratione de obitu patris sui vltra medium: *Vt enim,* inquit, *nos Deo vouimus, si discrimen effugeremus, ita periculo defuncti, nosmetipsos obtulimus, &c.* Gregorius enim, vt ipse in poemate de vita sua scribit, à matre Deo consecratus fuerat, antequam nasceretur, & ipse postea, cùm in mari periclitaretur, iterum votum continentiæ, & religionis emisit, quod etiam seruauit.

S. OPTATVS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum: *Spirituale,* inquit, *hoc genus nubendi est; in nuptias sponsi iam venerant voluntate ex professione sua, &c.*

Sanctus EPIPHANIVS hæres. 61. Apostolicorum: *Tradiderunt,* inquit, *sancti Dei Apostoli pecca-*
D *tum esse, post decretam virginitatem ad nuptias conuerti.* Et infrà: *Si,* inquit, *quæ vidua fuit, ac Deo dicata, & postea nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit; quantò magis quæ Deo dicata virgo fuit, & nupsit, contra Christum lasciuiit, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit?* Et hæres. 48. Montanistarum: *Gaudet,* inquit, *Deus verbum his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & virginitatem, & continentiam exercere deligunt, &c.* Vides cultum vocari professionem continentiæ.

Sanctus Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 15. in priorem ad Timotheum: *Et vidua,* inquit, *in viduitatis professione Christo consentit, id est, Christo nubit.* Et infrà: *Cùm,* inquit, *illi se deuouerint, nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam*

fecerunt, fidem pactum dicit. Et hom. 14. prolixissimè describit, ac miris laudibus prædicat monasticam professionem, sed clarissimè epistola 6. ad Theodorum lapsum: *Honorabiles,* inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum. quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c.*

Svlpitivs in vita S. Martini ante medium: *Arborius,* inquit, *vir sancti admodum & fidelis ingenij, cùm filia eius grauissimis quartanæ febris æstibus vreretur, epistolam Martini, quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit, statimq; fugata febris est; quæ res apud Arborium tantum valuit, vt statim puellam Deo voueret, & perpetuæ virginitati dicaret, profectusque ad Martinum, puellam ei præsens obtulit, neque ab alio eam, quàm à Martino, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari.*

Rvffinvs libr. 10. hist. cap. 8. dicit, Hierosolymis fuisse insigne monasterium sacrarum virginum, quibus Helena mater Constantini suis manibus ministrare in mensa aliquando volebat.

Sanctus Ambrosivs lib. 3. de virginibus, ante medium: *Initiatas,* inquit, *sacris mysteriis, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuissem reuocare nupturas, vtinam potuissem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare; an indignum videtur, vt sacratæ virgines, à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? & quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre?* Et infrà: *Discite,* inquit, *quantas Alexandrina, totiusq; Orientis, & Africana Ecclesia, quotannis sacrare consueuerint; pauciores hîc homines prodeunt, quàm illic virgines consecrantur.* Similia passim repetit.

B. Hieronymvs in epist. ad Sabinianum: *Moris est,* inquit, *in Aegypti & Syriæ monasteriis, vt tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo vouerint, & seculo renunciantes, omnes delitias seculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum, non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter, ac velato.* Plena sunt scripta sancti huius viri testimoniis, pro castitatis voto, & professione, adeò vt Petrus Martyr dicat, nullum esse ex Patribus, qui magis dogmati ipsorum aduersetur, quàm Hieronymus.

S. Avgvstinvs lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 24. *Quod,* inquit, *cuiquam, antequam vouisset, licebat, cùm id se nunquam facturum vouerit, non licebit: si tamen id vouerit, quod vouendum fuit, sicut est perpetua virginitas, &c.* Et in Psal. 75. *Nescio,* inquit, *quæ castimonialis nubere voluit. quid voluit? quod & mater ipsius. aliquid mali voluit? mali planè. quare? quia vouerat Domino Deo suo.* Idem ibidem: *Quid,* inquit, *ait Apostolus de quibusdam quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes,* inquit, *damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. quid est primam fidem irritam fecerunt? vouerunt & non reddiderunt.*

S. Fvlgentivs lib. de fide ad Petrum, cap. 42. *Eis,* inquit, *qui siue coniugati, siue à coniugio liberi, continentiam Deo vouerunt, admodum est damnabile,*

A *si vel illi coniugale opus voluerint appetere, quo se non accessuros, vel illi repetere, à quo recessuros, illi libera, illi communi professi sunt voluntate.* Idem S. Fulgentius in epist. 1. cap. 6. *Non peccat,* inquit, *virgo nubens, si virginitatem Deo priusquam nuberet in corde non vouit.* Et epistola 3. cap. 4. *Hic est,* inquit, *vnigenitus Dei Filius, vnigenitus etiam virginis Filius, vnus omnium sacrarum virginum sponsus, sanctæ virginitatis fructus, decus, & munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritualiter sancta virginitas nubit; à quo sancta virginitas fæcundatur, vt perseueret intacta: à quo decoratur, vt permaneat pulchra; à quo coronatur, vt regnet perenniter gloriosa; quapropter bonum depositum custodi, & meritum tanti boni, quod vt haberes, Deus dedit, & vt Deo voueres, ipse fecit.*

B Ad hæc omnia Conciliorum, Pontificum, & Patrum testimonia, tres adfert responsiones Petrus Martyr ad finem libri. Primo dicit, omnia ista humana esse testimonia, nec esse Christiani hominis officium prouocare à testimoniis Dei ad testimonia hominum: *Quod,* inquit, *ad alterum attinet de iudicio Patrum, quoniam aduersarij nostri, & in hac caussa, & in aliis controuersiis semper prouocare solent ad eos, pronuncio mihi non videri hominis esse Christiani ad hominum iudicia prouocare à Scripturis Dei. hoc enim est iniuriam facere Spiritui sancto; nam fides est ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, non ex Patribus.* Hæc ille. Vbi etiam fusissimè probat, non esse prouocandum à Scriptura ad Patres.

C Sed dum hæc dicit, ipse mihi prouocare videtur à candore ad impudentiam, à veritate ad mendacium; nō enim Catholici Doctores prouocarunt vnquam à Scriptura ad Patres, sed in Scripturæ intelligentia à iudicio paucorum seditiosorum, ad iudicium multorum sapientissimorum, & optimorum virorum: vel etiam à iudicio partis ad iudicium aliorum, qui partes non sint. Vt enim in humanis litibus cùm duo contendunt, & iudicem aliquem appellant, non prouocant à lege ad iudicem, sed à parte litigāte ad iudicem: & si rursus iudex non satisfaciat, prouocant iterum non à lege, sed ab vno iudice ad alium, donec veniatur ad aliquem, à quo prouocari non possit: Ita quoque in Ecclesia

D cùm oriuntur lites, inspiciuntur leges diuinæ, quæ ab omnibus recipiuntur. Quod si lis non finiatur, quæritur iudex, non quod Scripturæ non credatur, sed quod de ipsa Scriptura quæstio fit. Itaque prouocamus ab explicatione aduersarij litigantis, ad arbitrium sapientium, & peritorum, qui ante litem exortam floruerunt. quod si illi inter se fortasse non conueniant, prouocamus ad Ecclesię totius iudicium, id est, ad summi Pastoris, vel generalis Concilij definitionem.

Quod si quis adhuc velit ab isto iudice ad Scripturam prouocare, idem facit, ac si quis in humanis litibus à Prætore prouocaret ad legem. quod ridiculum esset, cùm nihil sit aliud

prouocare

prouocare à Prætore ad legem, quando de sensu legis quæstio est, quàm prouocare à sententia publici iudicis ad suum proprium, priuatumque iudicium.

AT, inquit Petrus, etiam Patres omnes, & Concilia, licet inter se optimè consentiant, errare possunt, nisi cum verbo Dei consentiant. RESPONDEO, id quidem esse verum, sed assumptionem, quæ subiicetur, esse falsam, nimirum posse omnes Patres, aut Concilia legitima & approbata, cum verbo Dei non consentire. Exempla autem, quæ ipse adfert, nihil aliud probant, nisi posse Patres singulos seorsim, & Concilia illegitima, & reprobata errare. Concilium enim II. Ephesinum, & Constantinopolitanum sub Leone Iconomacho, quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

ALTERA eius responsio est. Patres quidem id asserere, quod nos dicimus, sed non esse audiendos, quod non habuerint iustam caussam id asserendi: *Certè,* inquit, *vt quod verum est fateamur, eos in hac caussa habemus iniquiores. Statim enim ab Apostolorum temporibus nimium tribui cœptum est cœlibatui, quibus autem de caussis id factum sit, suprà multis verbis docuimus.* Hæc ille.

Docuit autem suprà, quatuor esse caussas, cur initio Ecclesiæ cœperit coli cœlibatus: *Cur tanto,* inquit, *in pretio virginitas fuerit, caussa vna esse potest, quod Christus dixerit, esse Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, & in eam sentētiam permulta Paulus habet in septimo capite prioris ad Corinth. hæc sanè Patres semper habuerunt in ore, sed eos cogitare oportuit, quemadmodum essent accipienda.* Et infrà: *ALTERA caussa est, quod illo tempore graues erant persecutiones omnibus in locis, minùs autem molestum est in persecutione, si quis solus fugiat, quàm si cogatur sollicitus esse de vxore & liberis. TERTIA caussa est, quia illis temporibus Christiana religio graui laborabat infamia; cùm enim horis antelucanis, & in tenebris metu Principum ad hymnos & synaxes conuenirent, populus cœpit suspicari illos vti inter se promiscuo concubitu, & nefaria libidine, &c.* Et infrà: *Atque ea gratia magnum numerum alebant virginum & cœlibum. QVARTA caussa est, quia bona pars eorum, qui accesserunt ad Christum, erat Ethnicorum. At illi maximè semper suspiciebant virginitatem & cœlibatum.*

Hîc nos respondemus, PRIMAM caussam esse præcipuam, & verissimam, nimirum verba Christi, & Apostoli. Quod autem addit Martyr, sanctos Patres debuisse cogitare, quemadmodum illa essent accipienda, coincidit cum responsione superiori. Id enim est quærere, vtris tandem magis credendum sit in eorum locorum explicatione, Patribus ne antiquissimis, sanctissimis, & doctissimis, an Luthero, & Caluino. Sed certè non video quomodo ambigi possit de hac re; nam si statim ab Apostolis, vt Martyr dicit, floruerunt Patres illi, profectò Apostolos ipsos audire & consulere potuerunt: ac proinde longè melius verba illorum

A intelligere, quàm isti, qui mille & quingentis annis post Apostolos fuerunt.

SECVNDA, & TERTIA caussa potuerunt quidem momentum aliquod habere ad suadendam continentiam, sed non fuisse caussas præcipuas huius rei, facilè probamus. PRIMO, quia Patres, dum laudant, & suadent continentiam, & continentiæ votum, nunquam adferunt istas caussas, sed verba Christi, Apostolorum, & Prophetarum. Quocirca ipse etiam Petrus Martyr fatetur, semper Patribus fuisse in ore verba Christi, & Pauli, nec attulit vllum testimonium alicuius veteris, qui scripserit suspiciendum esse, vel suscipiendum cœlibatum ob

B fugam in persequutione, aut ob refellendam calumniam Ethnicorum. SECVNDO, si istæ fuissent caussæ præcipuæ, iamdudum cessasset admiratio cœlibatus; nam caussæ illæ breuissimo tempore durarunt: non autem ita est, sed semper magis & magis in Ecclesia floruit, & viguit honor continentiæ Deo sacratæ ac deuotæ.

QVARTA caussa falsissima est, cùm constet cœlibatum in Ecclesia non à Gentilibus, sed à Iudæis cœpisse; siquidem Christus ipse virgo, mater eius virgo, Ioannes virgo, Apostoli omnes post vocationem suam continentes, ex Iudæis, non ex Gentibus nati fuerant. Illi etiam primi Christiani, qui in Aegypto continentiam

C colebant, de quibus scribit Philo in lib. de vita contemplatiua supplicum, ex Iudaismo, non ex Paganismo, ad Ecclesiam venerant.

Adde, quòd Petrus Martyr contrarium scripsit in commentario ad caput 7. prioris ad Corinthios, vbi sic ait: *Neque iudicamus de cœlibatu, quod sit in præsentia, vt hactenus erat in Iudaismo, & apud Ethnicos parum honestus. Scribit enim Cicero de legibus; Cœlibes esse prohibento. Christus hanc ignominiam cœlibatus amouit, &c.*

Porrò Gentilium testimonia adferūtur quidem interdum à Patribus, sed ita adferuntur, vt Apostolus quondam citauit Aratum Poëtam, Act. 17. & Menandrum 1. Cor. 15. nimirum non vt in eiusmodi testimoniis ponatur firmamen-

D tum dogmatum fidei, sed vt ostendatur cœlibatus non pugnare contra naturam, & rationem, & vt Christiani erubescant, si in iis, quæ ad virtutem pertinent, inueniantur Ethnicis inferiores. Hoc modo S. Hieronymus in libris aduersus Iouinianum, postquam multis Scripturæ testimoniis cœlibatum confirmauit, producit etiam Ethnicorum testimonia & exempla.

TERTIA responsio Petri Martyris constat ex aliquot Patrum testimoniis, quæ cum voto continentiæ pugnare videntur. Sed ea paulò pòst adferemus, vbi ad obiectiones aduersariorum dissoluendas peruenerimus.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

Idem asseritur ratione.

NVNC tandem, vt ad postremum genus argumentorum veniamus, duplici ratione, in Scripturis, & Patrum testimoniis fundata, id ipsum breuiter confirmabimus. Prima ratio ex dignitate continentiæ, secunda ex vtilitate vouendi sumetur. PRIMVM igitur id omne Deo rectè vouetur, quod est illi gratius si fiat, quàm si non fiat. Eiusmodi autem continentia est, cùm longè excellat coniugio, & cùm fornicatione ne comparari quidem debeat; poterit igitur rectè continentia Deo voueri. Assumptio, quæ sola negari solet, paucis confirmanda est. QVIA verò Lutherus in Epithalamio cauillatur, virginitatem quidem præstare coniugio, sed non item vitam cœlibem vitæ coniugali: Argumenta adferemus de vita ipsa, & statu cœlibum. Ac primùm Scriptura diuina clamat 1. Cor. 7. *Igitur qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.* Et infrà: *Cui vult nubat, tantùm in Domino, beatior autem erit, si sic permanserit.* Huc etiam pertinent alia testimonia, quæ attulimus suprà in disputatione de consiliis.

Iam verò Patres passim perfectam vitam hanc esse dicunt. CYPRIANVS libro de habitu virginum, virginum cœtum esse dicit illustriorem portionem gregis Christi. Et ibidem: *Magna*, inquit, *vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum castitatis.* DIONYSIVS de Ecclesiastica hierarch. cap. 6. part. 2. *Sacerdos*, inquit, *perfectißimam ei vitam exponit, ei videlicet, qui monasticam vitam profitetur.* EVSEBIVS lib. 1. cap. 8. demonst. Euangel. *Et talis*, inquit, *existit in Christianismo perfectæ vitæ modus.* BASILIVS cap. 18. monasticarum constitutionum, & Gregorius Nazianzenus in oratione de obitu S. Basilij, vitam perfectam, immò etiam perfectissimam appellant, monasticen. Ioannes CHRYSOSTOMVS lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, eandem vitam appellat perfectionis culmen, virtutisque fastigium.

HIERONYMVS in epist. 1. ad Heliodorum: *Tu perfectum te fore pollicitus es; nam quando relicta militia te castrasti propter regna cœlorũ, quid aliud quàm perfectam secutus es vitam?* AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. *Iam*, inquit, *accipite perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda solùm, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem.* Et de sancta virginitate, cap. 52. *Pergite*, inquit, *virgines Dei, via sublimitatis, pede humilitatis.*

SVLPITIVS in 2. Dialogo: *Beata species*, inquit, *& Deo digna, nihil enim virginitati est comparandum.* Iidem quoque Patres summo consensu vitam virginum, angelicam vitam esse docent, vitam verò coniugalem, vitam hominum. AMBROSIVS lib. 1. de virginibus: *Nemo miretur, si Angelis*

A *comparentur, quæ Angelorum Domino copulantur.* CYRILLVS catechesi 12. *Non ignoremus castitatis gloriam, Angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio.*

NAZIANZENVS in carmine de virginitate:

Salue virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars & spiritibus sociata supernis
Ignaris thalami.

ATHANASIVS libro de virginitate extremo, his titulis virginitatem celebrat: *O virginitas opulentia indeficiẽs, corona immarceßibilis, templum Dei, domicilium Spiritus sancti, margarita speciosa, vulgò inconspicua, gaudium Prophetarum, gloriatio Apostolorum,*
B *Angelorum vita, Sanctorum corona.* Vide præterea, si placet, de comparatione virginum cum Angelis, Hieronymum in ep. 8. ad Demetriadem, Augustinum de sancta virginitate cap. 13. Chrysostomum hom. 18. in Genesim, Basilium in lib. de virginitate, Fulgentium in epist. 3. ad Probam, Damascenum lib. 4. cap. 25. Isidorum li. 2. de summo bono.

Hîc verò mirè irascitur Petrus Martyr; nam in libro de cœlibatu, & votis, recitat sententiam Athanasij suprà citatam, & ait: *Sunt hæc hyperbolis plena, neque ad amußim veritatis consistunt. Apostoli sanè coniuges habuerunt, & Prophetæ, quomodo ergo virginitas est illis gaudium, & corona? quid præterea cum virginitate commune habent Angeli, quandoquidem corpore carent? vnde non magis illi virgines queunt dici, quàm si quis*
C *lapidem cæcum appellet.* Hæc ille. Sed quid mirum, si non placent porcis margaritæ?

Quod autem falsi accusat Athanasium Petrus, quod dixerit, continentiam gaudium esse Prophetarum, & gloriam Apostolorum, refellitur facillimè ex S. Hieronymo, qui in epist. 22. ad Eustochium sic ait: *Virgo Helias, Heliseus virgo, virgines filij Prophetarum: Hieremiæ dicitur, & tu ne accipias vxorem.* Hæc ille. Quis verò nescit Ioannem Baptistam, & Prophetam, & virginem fuisse? ex Apostolis Ioannem certò scimus virginem fuisse. Quod idem de Paulo idem HIERONYMVS affirmat loco citato, & de Apostolis omnibus in Apologia pro libris contra Iouinianum: *Apo-*
D *stoli*, inquit, *aut virgines, aut post nuptias continentes.* Ad hos ergo Apostolos, & Prophetas respiciens Athanasius, verè & propriè, non falsò & hyperbolicè locutus est.

Quod autem reprehendit Petrus comparationem virginum cum Angelis, non solùm Athanasio, sed omnibus aliis Patribus, & ipsi etiã Christo iniuriam facit, qui Matth. 22. ait: *In resurrectione, neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo.* Cui credemus iam, Petro Martyri neganti eos, qui non nubunt, similes esse Angelis, an Christo id ipsum asserenti?

AT, inquit, Angelis non magis conuenit non nubere, quàm lapidi non videre. ITA est, sed tamen sicut eum, qui valdè cæcus, aut surdus, aut mutus est, lapidi, & trunco, non ineptè com-

comparamus; sic etiam eos, qui continentia & puritate excellunt, rectißimè Angelis similes facimus; nam alioqui nec vultum habent Angeli, & tamen non timuit S. Lucas dicere Actor. 6. *Viderunt vultum Stephani, sicut vultum Angeli.* Atque hæc de prima ratione. ADDO aliam rationem ex parte ipsius voti; Melius est & Deo gratius ex voto aliquid facere, quàm sine voto, igitur non solùm licet, sed etiam expedit continentiam vouere. Antecedens his argumentis confirmatur.

PRIMO, Scriptura hortatur ad vouendum Psalm. 75. *Vouete, & reddite.* Quo testimonio permotus S. Augustinus, multis in locis ad vouendum hortatur, vt in epist. 45. ad Armentarium, epist. 89. ad Hilarium, epist. 143. ad Iulianum, in libro de bono viduitatis, cap. 19. in lib. de sancta virginitate, c. 29. & 30. in Psal. 75. 99. & alibi. At si melius esset absque voto operari, deciperet nos Spiritus sanctus, quod nullo modo fieri potest: igitur melius est operari ex voto.

SECVNDO, opus eò melius est, ac Deo gratius, quò ex pluribus, aut ex maiori virtute procedit: continere sine voto, est temperantię, continere ex voto, est actus simul temperantiæ & religionis, quę quidem religio temperantia ipsa longè est nobilior: igitur continere ex voto melius, ac Deo gratius est, quàm sine voto. Itaque S. Augustinus in libro de sancta virginitate, cap. 8. *Nulla,* inquit, *fœcunditas sanctæ virginitati etiam carnis comparari potest; neq; enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruatur, ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis, quam vouet ac seruat continentia pietatis.*

TERTIO, quod fit ex voto, maiori caritate & liberalitate fit, quàm quod sine voto. Qui enim sine voto aliquid facit, opus duntaxat offert Deo; qui autem vouet, atque ex voto facit, & opus, & facultatem offert. Quod explicat S. Anselmus in lib. de similitudinibus, cap. 84. his verbis: *Plus donat, qui arborem cum fructibus, quàm qui solos fructus donat.*

QVARTO, melius est quod fit ex voluntate confirmata in bonum, quàm quod fit sine eiusmodi firmitate: sicut peius est peccare ex voluntate obfirmata ad malum, quàm ex fragilitate. & quemadmodum qui peccat ex voluntate confirmata in malum, similes sunt damnatis: ita qui operantur ex voluntate confirmata in bono, similes sunt beatis.

QVINTO, qui vouet, non solùm id lucratur, quod diximus, quod excellentius opus facit, sed etiam munit seipsum aduersus tentationes Diaboli, & humanam fragilitatem, ac mutabilitatem. Homines enim in iis rebus, ad quas non sunt alligati vinculis legũ, etiam si optimæ sint, & vtilißimę, facilè mutant propositum, Diabolo instigante, & etiam sine Diaboli artibus, ex propria mutabilitate. Quocirca videmus in rebus humanis sæpe requiri iuramenta, vt alligetur voluntas, ne facilè mutari poßit. Ita milites, magistratus, sponsi, atq; alij id genus iurare coguntur, non autem solis verbis se facturos quod debent, polliceri. Hinc S. AVGVSTINVS epist. 45. ad Armentarium: *Non te,* inquit, *vouisse pœniteat, immò gaude iam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset.* Et infrà: *Felix neceßitas, quæ ad meliora compellit.*

CAPVT XXIX.

Soluitur obiectio prima aduersariorum.

RESTAT nunc, vt obiectiones aduersariorum soluamus. PRIMA obiectio communis est omnibus, & sumitur ab illis Scripturis, quæ docent, opera bona non ex necessitate, quam tamen secum adferunt vota, sed voluntariè, ac liberè esse facienda: Id enim est melius, & laudabilius, & Deo etiam acceptius, quod est magis voluntarium, & liberum, ac proinde minus necessarium. Psal. 53. *Voluntariè sacrificabo tibi.* 1. Corinth. 7. *Non vt laqueum vobis iniiciam,* id est, hortor ad continentiam, sed non ad votum. 2. Corinth. 9. *Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex neceßitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.* Et ad Philemonem: *Ne veluti ex neceßitate bonum tuum sit, sed voluntarium.* S. HIERONYMVS lib. 1. in Iouinianum, ante medium: *Et ideò plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: maiorisque gratiæ est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.* Et S. PROSPER lib. 2. de vita contemplatiua, cap. vlt. *Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos neceßitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti, rem voluntariam faciamus.*

RESPONDEO, triplicem esse libertatem, ac triplicem item necessitatem. VNAM ex parte debiti, siue debitum oriatur ex præcepto, siue ex voto, siue aliunde. Id enim dicimur liberè facere, quod non tenemur facere, id verò necessariò, quod tenemur. ALTERAM ex parte naturalis determinationis voluntatis. Illa enim dicimur liberè facere, in quibus non habemus voluntatem determinatam ad vnum: atque hæc libertas est, quæ propriè dicitur liberum arbitrium. TERTIAM ex parte coactionis, siue ea sit absoluta coactio, vt cùm quis trahitur vi, quò ire non vult, siue sit moralis quædam, & quasi conditionata coactio, vt cùm quis nollet aliquid facere, & non libenter facit, facit tamen coactus timore aliquo humano, aut seruili.

Ex his PRIMA libertas non est necessaria ad opus laudabile, aut Deo gratum faciendum: neque contraria necessitas pugnat cum laude & merito operis boni, quia potius cõtrà, vt ostendimus, ista necessitas auget laudem operis boni. Semper enim, nisi aliunde sit impedimentum, melius est opus ex præcepto, quàm non ex præcepto; ex voto, quàm non ex voto. ALTERA illa libertas necessaria est ad laudem boni ope-

ris, ſed ea, quæ reperitur in opere, quod fit ex præcepto aut voto, & in opere omnibus modis indebito; nam etiam ſi quis millies vouerit aliquid, poterit tamen ex arbitrij libertate votum non reddere, & peccare. Tertia libertas eſt item neceſſaria ad laudem boni operis, ſed neq; ipſa repugnat præcepto, & multò minus voto. Poteſt enim fieri, vt quis tanta alacritate, & prõptitudine exſequatur opera præcepta, quanta alius opera non præcepta. Vnde Dauid dicebat, Pſal.118. *In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis.* Et: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua? ſuper mel ori meo.*

Pari ratione fieri poteſt; immò ordinariè fit, vt quod fit ex voto, fiat libentius, & promptius, quàm quod fit ſine voto. Votum enim ex ſe lætitiam gignit, cùm ex magna caritate procedat, iuxta illud 1.Paralip.vlt. *Lætatus eſt populus, cùm vota ſponte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino.* Quod ſi aliqui cum triſtitia ſoluunt, quod vouerunt, id accidit ex vitio hominum, non ex natura voti, nec tamen etiam tunc melius eſt quod fit ſine voto, quàm ex voto; nam, vt S.Thomas docet in opuſc.18. quod eſt de perfectione cap. 12. poteſt tribus modis quis ſe habere in ſoluendo voto.

Vno modo, vt libenter faciat id, ad quod tenetur ex voto, & quia res ipſa placet, & quia votum placet; & tunc ſine dubio magis meretur, quàm alius, qui æquè libenter illud idem operatur ſine voto.

Altero modo, vt inuitus faciat rem illam, quam vouit, tamen libenter impleat votum: vt ſi is, qui vouit ieiunium, incipiat non amare ieiunium, & proinde cum difficultate, & triſtitia ieiunet, adeò vt ſi eſſet ſui iuris, non voueret ieiunium: tamen quia iam vouit, & placet ei vehementer ſeruare Deo fidem datam, propterea prompto & alacri animo ſuperet eam difficultatem, vt impleat votum. Atque hic etiam magis meretur quàm alius, qui ſine voto libenter ieiunet; vt enim excellentior eſt religio, quàm temperantia, ita melius eſt implere votum libenter, quod eſt religionis, quàm libenter ieiunare, quod eſt temperantiæ.

Tertio modo poteſt fieri, vt quis adeò doleat ſe vouiſſe, vt non velit amplius ſeruare votum; ſed quia hoc eſt ſimpliciter malum, non poteſt conferri cum bono.

Ex his ad ea teſtimonia, quæ contrà protulimus, facile eſt reſpondere. Ad illud Pſal.53. *Voluntariè ſacrificabo,* reſpondeo, illud, *voluntariè,* opponi triſtitiæ, & coactioni, non autem neceſsitati, quæ oritur ex voto, aut præcepto.

Ad illud 1.Corinth.7. *Non vt laqueum vobis iniiciam;* quibus verbis apertiſsimè demonſtrari exiſtimat Petrus Martyr prohibita eſſe vota, reſpondeo, *laqueum*, appellari neceſsitatem, quæ detinet inuitum, non autem quamlibet neceſſitatem. Proinde vota eſſe laqueos illis, qui te-

A merè vouerunt, vel qui coacti ſunt ab aliis vouere, cùm ipſi nihil tale cuperent: quemadmodum etiam nuptiæ laquei dici poſſunt iis, qui temerè ducunt vxorem; & eo modo alligant ſe alicui, cum qua viuere non poſſunt, & inde occaſionem accipiunt cum aliis fornicandi. Eſt igitur ſenſus Apoſtoli; Exhortor vos ad continẽtiam, ſed ita tamen, vt non cogã inuitos, nec ſuadeam temerè eam accipere, & vouere, quod eſſet laqueus animarum, ſed vt oſtendam id, quod eſt per ſe honeſtum, & vtiliſsimum; vt quibus Dominus huius rei deſiderium inſpirauerit, illi accipiant, & voueant.

Quod autem laqueus hoc loco non dicatur
B votum, aut neceſsitas abſolutè, ſed, vt diximus, votum ab inuito, aut temerè ſuſceptum, teſtatur S.Avgvstinvs lib. de bono viduitatis, cap. 5. qui ſic exponit: *Non vt laqueum vobis iniiciam, id eſt, non vt vos cogam.* & S.Hieronymvs lib.1. in Iouinianum: *Non imponit,* inquit, *nobis Apoſtolus laqueum, nec cogit eſſe, quod nolumus.* Similiter exponunt commentaria in hunc locum Theodoreti, Theophylacti, Anſelmi, & aliorum.

Accedit ipſa laquei metaphora; non enim laqueus dicitur funis ligans, & tenens hominem, ne fortè cadat; ſed funis vi detinẽs, & ad capiendum, & ad perdendum expoſitus. Denique Sapiens Prouerb.20. idipſum diſertis verbis expoſuit: *Ruina,* inquit, *eſt homini deuotare Sanctos, & poſt*
C *vota retractare.* Vbi pro eo, quod Hieronymus vertit, ruina in Hebræo eſt מוֹקֵשׁ quod propriè laqueum ſignificat; nam יָקֹשׁ illaqueare eſt, יָקוּשׁ auceps dicitur. vnde verterunt ſeptuaginta interpretes, παγὶς, id eſt, laqueus; nec malè Hieronymus vertit ruinam, quia finis proprius laquei caſus & ruina eſt. Igitur iuxta Salomonem laqueus, & ruina eſt, non abſolutè vouere, ſed vouere, & poſt votum retractare, quod accidit iis, qui temerè aut inuiti vouent. Iſti enim voto, vt laqueo quodam tenentur coacti, & occaſionem accipiunt grauius delinquendi.

Ad illud 1.Corinth.9. *Non ex triſtitia, aut ex neceſsitate,* reſpondeo, hoc loco appellari neceſsitatem, non legem, aut votum, ſed humanam ne-
D ceſsitatem, quę cogit homines facere, quod non vellent. Loquitur enim de iis, qui eleemoſynas faciunt inuiti, quia videlicet erubeſcunt non facere, quod alij faciunt, ne iudicentur auari; aut non audent negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipſe Paulus, pro egenis. De hac neceſſitate loqui B. Paulum teſtantur verba ſequentia: *Hilarem enim datorẽ diligit Deus.* neceſsitas enim quæ ex humano timore naſcitur, hilaritati opponitur, non autem neceſsitas voti quæ oritur ex caritate. Idem reſpondendum eſt ad alium locum ex epiſtola ad Philemonem.

Ad teſtimonium autem S. Hieronymi lib.1. in Iouinianum, vbi dicit maioris gratiæ eſſe offerre quod nõ debeas, quàm reddere quod exigaris, reſpõdeo, S.Hieronymum loqui de opere

illo quod exigitur ratione præcepti, non de eo quod exigitur ratione voti. Nam multum intereſt inter legem & votum, quod ad rem præſentem pertinet. qui enim facit opus non imperatum vlla lege, & ſi non faciat opus laudabilius, quatenus facit opus non imperatum, immò, vt ſuprà diximus, ceteris paribus, melius ſit opus imperatum, quàm non imperatum facere; tamen tribus de cauſsis, vt plurimùm, facit opus laudabilius.

PRIMO, quia res non imperatæ ſunt plerumque nobiliores ſecundum ſe, quàm res imperatæ. Deus enim minora imperauit, maiora conſuluit. at hoc nō habet locum in votis; non enim minora fiunt ex voto, maiora ſine voto, ſed è contrario; perfectiſsima enim quæq; opera voueri poſſunt, & ſolent.

SECVNDO, quia ſemper, qui facit opera non imperata ex caritate, ſicut oportet, facit etiam omnia opera imperata: atq; ita plus dat, quàm ille, qui facit ſolùm opera imperata; includuntur enim præcepta in conſiliis, non contrà. ſed neque hoc in votis locum habet; non enim qui facit aliquid ſine voto, continuò implet etiam omnia vota.

TERTIO, quia vt plurimum maior promptitudo requiritur ad opus non imperatum aggrediendum, quàm ad opus imperatum, vt notum eſt; ac propterea ratione maioris promptitudinis opus non imperatum maioris gratiæ eſt, vt Hieronymus dicit, quàm opus imperatū. At de voto hoc dici non poteſt; nam etſi maior promptitudo fortè requiratur ad aggrediendum nouum opus, ad quod non tenemur vllo modo, quàm ad opera ordinaria facienda, ad quæ tenemur ex voto: tamen maior illa promptitudo ſuperatur ab alia quadam adhuc maiore, quæ neceſſaria fuit ad votū ipſum faciendum. Cùm enim votum ſponte offeratur, & ſit res ardua, & difficilis, multò maior promptitudo requiritur ad votum faciendum, quàm ad faciendum aliquid ſine voto.

Ad teſtimonium S. Proſperi ex lib. 2. de vita contemplatiua, cap. vlt. vbi dicit, ſic eſſe abſtinendum, vt non nos neceſsitati ſubdamus, reſpondeo, neceſsitatem, de qua S. Proſper loquitur, non eſſe neceſsitatem legis, aut voti, ſed neceſsitatem timoris humani, quæ triſtitiam gignit; ideo enim ſubiungit idem auctor: *Ne non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus.*

CAPVT XXX.

Soluitur ſecunda obiectio.

ALTERAM obiectionem ducunt ex illis Scripturę teſtimoniis, quæ apertè imperant matrimonium iis, qui ſtimulum carnis patiuntur: Hinc enim ſequitur, votum continentiæ perpetuæ temerarium eſſe, & proinde illicitum, cùm nemo A ſciat quamdiu ſine eiuſmodi ſtimulis viuere queat. 1. Cor. 7. *Qui non ſe continent, nubant; melius eſt enim nubere, quàm vri.* Ibidem: *Propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat.* Huc etiam maximè facit illud 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere, matresfamilias eſſe, filios procreare.* Contra quod præceptum ij peccare videntur, qui puellis continentiæ votum ſuadent, aut permittunt.

Reſpondeo ad hoc argumentum tribus modis. PRIMVM aſſero, in nullo horum locorum vocari ad nuptias ab Apoſtolo eos, qui tentantur ſtimulis carnis, ſed eos, qui incontinenter viuunt, ita, vt flagitiis ſe polluant. SECVNDO aſſero, eos, qui incontinenter viuunt, non vocari B abſoluto imperio ad nuptias, ſed ſolùm oſtendi eis remedium quoddam facile, & quaſi portum, quo ſe recipiant; ſic tamen vt liberum eis relinquatur ad maiora aſpirare. TERTIO aſſero, hoc ipſum ſiue conſiliū, ſiue permiſsionem, ſiue remedium non dari ab Apoſtolo iis, qui vouerunt continentiam, ſed ſolùm hominibus ſolutis, & liberis.

Ac vt de PRIMO prius dicamus, ſciendum eſt, aduerſarios exiſtimare nuptias eſſe neceſſarias iure diuino iis, qui vruntur; per vſtionem autem intelligunt tentationes carnis nō breues & leues, ſed graues & diuturnas, quæ conſcientiam turbant, licet eis non conſentiatur. Ita docet Lutherus in Epithalamio, vbi etiam grauiter C accuſat S. Hieronymum, quod coniugium non inierit, cùm ipſemet fateatur in epiſt. 22. ad Euſtochium, ſe grauiſsimis, & diuturnis ardoribus carnis vexatum fuiſſe. immò etiam eò Lutherus progreditur, vt S. Hieronymum propterea hæreſis Pelagianæ accuſet, quaſi videlicet ſenſerit propriis viribus, ſine dono Dei poſſe aliquem vincere tentationes. quæ tamen eſt manifeſta calumnia, cùm ibidem Hieronymus dicat ſe precibus ad Deum aſsiduè inſtare ſolitum pro victoria obtinenda contra tentationes.

Sed de vſtione cum Luthero conueniunt Caluinus, & Petrus Martyr in commentario 1. Cor. 7. diſtinguit enim Caluinus tria genera tentationum carnis. VNVM, quod ita tentat, vt vin- D cat, & hoc eſſe dicit peſsimum genus vſtionis, quod veriſsimum eſt. ALTERVM, quod ita tentat, vt ſtatim acriter repellatur, ita vt intus iacula non penetrent, nec vlla mentis perturbatio oriatur, & has tentationes fatetur non propriè vocari vſtiones, & propter has non eſſe nuptias neceſſarias. quod etiam libenter concedimus. TERTIVM genus eſſe dicit medium, cùm quis videlicet tentationi non plenè conſentit, tamen iacula intus penetrant, & ſentitur carnis delectatio & mentis perturbatio. & has tentationes propriè vſtiones eſſe dicit, & qui eas habent, eos affirmat certa lege citari ab Apoſtolo ad matrimonium, ita vt peccent non nubendo.

Vbi eſt obſeruandum, Caluinum non ſine fraude dixiſſe, ſecūdum genus tentationis eſſe,

cùm quis plenè non consentit, licet iacula intus penetrent; nam ad rem obscurandam posuit, plenè; cùm vellet dicere, secundum genus esse, cùm quis nullo modo consentit, & tamen sentit acres stimulos carnis. qui enim consentit, siue plenè, siue non plenè, ad primum genus pertinet secundum eorum sententiã, cùm non agnoscant discrimen peccati mortalis, & venialis, sed omnem motum carnis, quantumuis inuoluntarium, doceant esse mortale peccatum.

Immò hoc est fundamentum præcipuum, ex quo deducunt eos, qui grauiter tentantur, debere necessariò vxorem ducere, quia, vt Lutherus in Epithalamio docet, non sunt certamina castitatis similia aliis certaminibus. qui enim tolerat famem, aut sitim, aut alia id genus, non peccat. at æstus libidinis sine peccato esse non potest, cùm sit prohibitus omnis motus concupiscentiæ. In quo fundamento Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij conueniunt. sed & fundamẽtum ipsum est putridum, & ædificium, quod super extruunt, facilè deiici potest.

Ac de fundamento quidem alibi disputandum erit, nunc S. Pauli & Augustini testimoniũ sufficiat, Rom. 7. *Si quod nolo, facio, iam non ego operor illud.* Quis capiat, mihi esse peccatum, quod ego non operor? Augustinus lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 25. *Quod si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter voluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quantò magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?* Sed de hoc alibi. Nunc ad rem præsentem venientes, asserimus ab Apostolo vocari homines ad matrimonium non ob solas tentationes siue sensum, sed ob consensum libidinis, & per vstionem, non tentationes, sed incontinentiam, & flagitia interpretamur, vt hic sit sensus verborum Apostoli; qui omnino decreuit, aut fornicari, aut nubere; is bene facit si nubat, quia melius est nubere, quàm vri, id est, quàm fornicari.

Probamus hanc nostram expositionem. PRIMO, ex antecedentibus verbis, dicturus enim Apostolus: *Melius est nubere, quàm vri,* præmisit: *Si non se continent, nubant.* Vbi per vstionem exponit ipsemet Paulus incontinentiam; nam caussam reddit cur debeant nubere qui nõ se continent, quod videlicet melius sit nubere, quàm vri, id est, quàm non continere. constat autem incontinentiam non tentationem, sed flagitium significare.

SECVNDO idem patet ex illis verbis eiusdem capitis: *Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat.* vbi non dicit Apostolus, propter tentationem fugiendam, sed propter fornicationem fugiendam quisque suam vxorem habeat, id est, non si tentaris, sed si fornicaturus es, vxorem potius habeas.

TERTIO idem probatur ex illis verbis: *Iterum* A *reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* vbi etiam non propter simplicem tentationem iubet, vt cõiuges debitum inuicem reddant, sed propter incontinentiam. Idem igitur significat apud Apostolum vstio, quod incontinentia.

QVARTO ex illo 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere;* caussam enim reddit non tentationem, sed incontinentiam: *Nullam,* inquit, *dare occasionem aduersario maledicti caussa,* id est, ne demus occasionem Gentilibus maledicendi vitam, & mores Christianorum: non autem possunt maledicere aduersarij Christianis ob occultas tentationes, sed ob manifesta flagitia. Vnde mox subiungit: B *Iam enim quædam abierunt post Satanam.*

QVINTO idem probari potest exemplo ipsius Apostoli 2. Cor. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ, qui me colaphizet; propter quod ter Dominum rogaui, vt auferretur à me.* Nec est verũ, quod dicit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu, & votis, Apostolum impetrasse gratiam, qua nec laberetur, nec grauiter vexaretur; ipse enim Apostolus contrarium dicit, se videlicet non impetrasse quod petebat, vt auferretur stimulus carnis. Ait enim: *Et respondit mihi Dominus, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Vnde S. AVGVSTINVS tract. 7. in Ioan. & serm. 53. de verbis Domini, & alibi, sæpe hoc Pauli exemplum adfert, cùm ostendere vult, Deum sæpe vtiliter non exaudire C suorum orationes. Itaque Apostolus tentabatur magnis & diuturnis stimulis carnis, & tamen vxorem non ducebat: non igitur tentari est vri; alioqui Paulus suo ipsius iudicio damnatus esset.

SED addit Petrus Martyr, hunc locum Apostoli non necessariò de tentatione carnali esse intelligendum, cùm Chrysostomus per stimulum carnis dolorem capitis intelligat; alij verò persequutiones, quas patiebatur.

AT hæc nimis magna negligentia, vel impudentia est, cùm Chrysostomus, necnon Theodoretus, Oecumenius, & Theophylactus disertis verbis refellant eos, qui per stimulum carnis dolorẽ capitis interpretantur. Illud quidem est D verum, hos Patres referre hunc locum ad persecutiones; tamen S. Augustinus in Psal. 58. concione 2. contendit, stimulum carnis aliquid significare, quod verecundiam, & pudorem adferat, & quod nemo de tanto Apostolo dicere ausus fuisset, nisi ipse hoc de se confiteri nõ erubuisset. at certè nullus est pudor, dolores capitis, aut persecutiones confiteri.

Vnde etiam THEOPHYLACTVS, licet exponat de persecutionibus, tamen addit, satius esse exponere de tentatione carnis: *Vel,* inquit, *quod satius est, Veneris incitamenta, quibus maximè vrgebatur, expressit;* quomodo etiam exponi posse docent Sedulius, Anselmus, & Thomas in cõmentario, quod idem suadet metaphora colaphizationis; vt enim colaphus, non tam lędit carnem,

quàm pudorem iniicit animo; ita carnalis tentatio, cui non consentitur, ruborē potius, quàm detrimentum adfert; denique adeo videtur iam recepta hæc expositio, vt vulgo tentationes carnales, stimulus carnis dici soleant.

Sed quia hic locus non omnino conuincit, cùm variis modis à Patribus exponatur, sunt alia duo magis perspicua, 1. Corinth. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*. Et Rom. 7. *Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati*. Et: *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malū*. Et: *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*.

Quæ loca non modò S. Augustinus multis in locis, ac præcipuè lib. 2. retract. cap. 1. & lib. 6. in Iulianum, cap. 11. contendit de ipso Paulo, & aliis iustis hominibus intelligenda esse: sed etiam Lutherus in assert. 2. articuli, omnino affirmat non posse aliter intelligi. & probat ex laboribus omnium Sanctorum, & nominatim S. Hieronymi in superandis grauissimis carnis tentationibus: *Quid*, inquit, *in vita omnium Sanctorum legimus, quàm labores, vigilias, orationes, ieiunia, quibus veluti machinis spiritualibus pugnauerunt aduersus carnem, & concupiscentias corporis proprij? quis eorum non gemit? non accusat, non laborat in carne sua, & in concupiscentiis suis? cùm ergo in his omnibus videamus illas auctoritates, caro concupiscit aduersus spiritum, & condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem, &c. quæ caussa est, vt hæc Apostolum velimus non in sua, sed in impiorum persona dicere, quæ in personis piissimorum videmus viuacissimis studiis geri?* Et infrà: *Quoties ergo, S. Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur, etiam tum cum multo ieiunio, & labore contra eam pugnaret, hoc est, dum esset non modò baptizatus, sed & sanctissimus?* Hæc ille. Qui vt verissimè ista dicit, ita manifestè repugnat iis, quæ docuit de S. Hieronymo in epithalamio. hîc enim eum cum Paulo iungit, & cum omnibus sanctis, concupiscentiæ strenuè repugnantibus. ex quo sequitur, vt vel apud Paulum 1. Cor. 7. vri non sit tentari, sed labi in scelera: vel Paulus, & omnes Sancti vstionem passi sint; ac proinde contra Deum peccauerint, quòd matrimonium non inierint.

Accedunt Sexto testimonia Patrum. Clemens Alexandrinvs lib. 3. Stromatum in ipso principio, Basilidis Hæresiarchæ sectatoribus tribuit eam explicationem, quam nunc aduersarij amplectuntur: *Et illud*, inquit, *melius est nubere, quàm vri, aiunt dicere Apostolū, ne animam tuam in ignem iniicias, noctu, & interdiu resistens, & timens, ne à continentia excidas; nam cùm in resistendo occupata fuerit anima, à spe est diuisa. Apprehende ergo*, inquit his verbis Isidorvs in moralibus, *robustam mulierem, ne à Dei gratia auellaris, & cùm ignem in semine excreueris, cùm bona ores conscientia*. Et paulò pòst: *Has voces*, inquit, *adduxi ad Basilidianos reprehendendos, etc.* Commētarius, qui Ambrosio tribuitur, in hunc locum: Cùm, inquit, *voluntas calori carnis consentit, vritur; nam desideria pati, & non vinci, illustris viri est, & perfecti.*

A Sanctus Hieronymvs in Apologia pro libris contra Iouinianum: *Si autem*, inquit, *se continere non possunt, & ardorem libidinis non tam continentia volunt quàm fornicatione restinguere, melius est nubere, quàm vri, id est, melius est maritum ducere, quàm fornicari*. Hæc ille. S. Avgvstinvs lib. de sancta virginitate, cap. 74. *Melius*, inquit, *nuberent, quàm vrerentur, id est, quàm occulta flamma concupiscentiæ in ipsa concupiscentia vastarentur, quas pœnitet professionis, & piget confessionis*. Idem S. Augustinus lib. de bono coniugali, c. 10. *Mihi*, inquit, *videtur hoc tempore solos eos, qui se non continent, coniugari oportere, secundum illam eiusdem Apostoli sententiam; Quod si se non continent, nubant; melius est enim nubere, quàm vri.*

B Porro Chrysostomvs visus est Petro Martyri de tentatione sola hunc locum intellexisse, sed non ita est; sic enim Chrysostomus breuissimè exposuit: *Significat Apostolus quanta sit concupiscentia tyrannis. hoc autem est quod dicit, si magnam violentiam pateris, & libidine incenderis, laboribus te & sudoribus libera, ne quando decidas*. Hæc ille. Vbi vstionem interpretatur tentationem, quæ ad flagitium omnino perducet, nimirum accedente ad æstum concupiscētiæ animi infirmitate. id enim significant illæ voces: *Tyrannis, violentia, & ne decidas*. Itaq; sensus est iuxta Chrysostomum, si animo imbecillo es, & vis tentationis ita vrget, vt omnino sis fornicaturus, præstat, vt nubas; quē sensum clariùs expressit in libro de virginitate.

C Et Chrysostomum sequutus Theodoretvs ita expressit: *Vstionem*, inquit, *non vocat cupiditatis molestiam, sed animæ mancipationem, & ad id quod est deterius inclinationem. Quod autem dicit, est eiusmodi; melius quidem est, & vos quibus coniugalis consuetudo nondum obtigit, & vos qui coniuncti quidem fuistis, sed morte estis disiuncti, eligere continentiam. Sin autem cupiditatis impetum ferre non potestis, sed ad hoc sustinendum certamen imbecillo animo estis, quoniam ad ea, quæ pulchra, & honesta sunt, non habetis alacre, & ardens animi propositum, nulla lex prohibet, quo minus matrimonium contrahatis*. Hæc ille.

Denique, vt omittam ceteros, S. Thomas in commentario huius loci, non solùm affirmat vstionem hoc loco incontinentiam significare, D sed etiam id confirmat ex ipsa vocis proprietate. Vri enim non calere significat, quod tentatis conuenit, sed calore labefactari, ac detrimentum pati, quod minimè conuenit iis, qui simpliciter tentantur, sed iis, qui tentationibus superantur. Atq; hinc Scriptura 1. Petr. 1. Eccles. 2. Sap. 3. & alibi comparat iustos in tentationibus positos auro, quod per ignem probatur: aurum enim in igne probari dicitur non comburi, licet valde incalescat, quia detrimentum non patitur: paleam verò incalescere, & comburi, quia planè corrumpitur.

Alteram nunc solutionem addam. tametsi enim per vstionem Apostolus tentationem significaret, adhuc tamen nihil aduersarij obtinerent; nam in nullo eorum locorum, quos ipsi

 citant,

citant, inuenitur verum præceptum nubendi, sed sola permisio: falsumque est quod Caluinus lib.4.Institut.cap.13.§.17.dicit, certa voce citari ad coniugium eos, qui vruntur. primùm enim forma loquendi non est imperatiua; nam non ait Apostolus, qui non continetis, nubite, sed: *Qui non se continent, nubant*; nec ait, propter fornicationem ducite vxorem, sed: *Vxorem habeat,&c.*

Deinde ratio, quam Apostolus reddit, nimirum: *Melius est nubere, quàm vri,* satis indicat, verba Apostoli, non præceptum, sed permisionem continere. Vt enim Chrysostomus notat, Apostolus rationes adiungit, ne videatur legislatio, id quod ipse dixit; ac præterea ratio ipsa nō concludit, necessarium esse matrimonium, sed licitum, & permissum. nam etsi melius est nubere, quàm vri, tamen est quoddam tertium melius vtroque, id est, continere, & vstionem inedia & lachrymis restinguere. quomodo, si quis diceret, qui non vult pugnare, fugiat, quia melius est fugere, quàm occidi, is non imperaret, sed permitteret fugam; non enim prohiberet pugnare, & vincere, quod est melius, quàm fugere, vel occidi.

Tertio, sicut Apostolus ait: *Qui non se continent, nubant*, ita dixit: *Iterum reuertimini in idipsum.* vt enim monuit incontinentes solutos, vt nuberent ob periculum fornicationis, sic etiam monuit coniugatos incontinentes, vt post aliquam feriationem ab opere coniugali, iterum redeant ad opus coniugale, ob periculum adulterij. At his verbis posterioribus nihil Apostolus imperauit, sed solùm permisit; sic enim subiunxit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*; igitur in verbis quoque prioribus, nullum imperium, sed sola indulgentia, ac permisio est.

Ex quo intelligimus, etiam in illis verbis: *Vnusquisque suam vxorem habeat*, nullum esse præceptum; nam aut loquitur de illis, qui iam vxores duxerunt, vt vult S. Hieronymus lib.1. in Iouinianum, & rectè, quia sequitur paulò pòst: *Dico autem innuptis, & viduis, bonum est si sic permanserint*; aut loquitur de illis qui non duxerant, vt Petrus Martyr contendit: si de iis qui duxerant, tunc sensus erit: *Vnusquisque suam vxorem habeat*, id est, retineat etiam quoad torum, sed iuxta indulgentiam, non iuxta imperium. idem enim est: *Iterum reuertimini in idipsum: & vnusquisque suam vxorem habeat*, quoad torum: si verò de iis loquitur, qui non duxerunt, idem erit; Vnusquisque vxorem ducat ob fornicationem, &, qui non se continent, nubant. quod iam ostendimus, permissionem, non legem sonare. immò à maiori ducitur argumentum; nam si, vbi est adulterij periculum, Paulus non imperat opus coniugale, sed permittit; multò magis non imperabit vbi est periculum solius fornicationis.

A Qvarto, si vllum esse præceptum matrimonij in verbis Pauli, maximè esset in illis 1.Timoth.5. *Volo iuniores nubere.* at nullum ibi esse præceptum facilè probari potest; nam inprimis pugnaret cum illis verbis eiusdem Apostoli 1.Corinth.7. *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est, continentes; ista enim apertissimè pugnant, volo omnes continere, & volo quosdam nubere. Idem enim est ac si diceret, volo omnes continere, & non volo omnes continere. neutrum igitur Apostolus iubet, sed absolutè optat, vnum, id est, omnes continere, & tamen alterum permittit cedens infirmitati quorundam, id est, nubere. Præterea non solùm Paulus dixit: *Volo iuniores*

B *nubere*, sed addit: *Filios procreare, matresfamilias esse, &c.* Si ergo cùm ait: *Volo iuniores nubere,* imperat nuptias, etiam cùm ait, volo eas *Filios procreare, & matresfamilias esse,* imperat, vt liberos habeant. proinde si steriles fuerint, peccabunt in Apostolicam legē. quod sanè nemo nisi stultus concederet.

Addo Vltimo testimonia Patrum. ac locum quidem illum: *Qui non se continent, nubant.* iam audiuimus Theodoretum ita exponentem, nulla lex prohibet, quò minus matrimonium contrahatis. quod idem & alij docent. Locum autem istum: *Volo iuniores nubere,* ita exponit Chrysostomvs: *Volo quia ipsæ volunt.* Et infrà: *An verò ma-*

C *trimonium præcipit? absit. Sed neque prohibet.* Et infrà: *Prohibet igitur ab huiusmodi viduas, atque deterret, non quod adolescentulas esse viduas nolit, sed quod adulteras fieri vetet.*

S. Ambrosivs vtrumque locum exponit simul in libro de viduis: *Non puto,* inquit, *quod iuniores reuocādas putarit à viduitatis affectu, maximè cùm dixerit; Melius est nubere, quàm vri; nam vtique pro remedio nuptias suasit, vt peritura sanetur; non pro electione præscripsit, casta & continens quod sequatur.* Et in fine libri: *Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium.* S. Hieronymvs in epist.11. ad Ageruchiam de monogamia: *Vult,* inquit, *Apostolus alterum matrimonium, cùm ait; Volo iuniores nubere, præferens digamiam fornicationi, secundum indulgētiam duntaxat, non*

D *secundum imperium.* S. Avgvstinvs libro de bono viduitatis, cap.8. *Quod,* inquit, *dicit; Volo iuniores nubere, nuptiarum bonum Apostolica sobrietate, & auctoritate commendat; non procreandi officium etiam eis, quæ continentiæ bonum capiunt, tanquam ad obsequelam legis imponit.* Et paulò antè: *Idem dixerunt de illo loco, qui non se continent, nubant, nimirum remedium ostendi, non legem figi.*

Sed adferamus nunc tandem solutionem tertiam. Dico igitur, ista omnia, quæ ex Apostolo aduersarij obiiciunt, siue permisionem sonent, vt nos probauimus, siue præceptum, vt ipsi volunt, pertinere solùm ad homines liberos, non autem ad eos, qui votis iam obligati sunt. Nam de ea quæ habet votum continentiæ, non potest rectè dici: *Quæ non se continet, nubat;*

melius est nubere, quàm vri. Nam vtrumque est malum, & nubere, & vri; immò peius est nubere, quidquid reclament aduersarij, præsertim ei, quæ habet votum solenne.

Nam quæ vritur, aut non peccat si vstio solùm tentationem significat; aut peccat solùm contra temperantiam, & contra votum, si fornicationem significat: quæ verò nubit post solenne votum, peccat cōtra temperantiam, contra votum, & contra ipsum coniugium, cùm sub nomine coniugij tegat perpetuum sacrilegium. Quæ autem nubit post votum simplex, illa verum matrimonium cōtrahit, tamen aliquo modo magis peccat, quàm quæ fornicatur, quia reddit se impotentem ad seruandum votum, quod non facit, quæ fornicatur.

SECVNDO, ei, quæ virum habet, & siue, quod ille perpetuò ægrotet, siue quod perpetuò absit, non potest ab eo debitum coniugale petere, etiamsi grauissimè vratur, non potest dici, si non se continet, nubat; melius est nubere, quàm vri. Sed necessariò dicendum illi est, vt seruet fidem coniugi, & orationibus, & ieiuniis pugnet contra vstionem. Id quod ne aduersarij quidem negare auderent. Non igitur Apostolus ea verba dixit omnibus, qui vruntur, sed solùm iis, qui soluti, ac liberi sunt: & si ligati censentur ij, qui fidem coniugi dederunt, cur non ij, qui dederunt Deo?

TERTIO, ex Patribus, S. AMBROSIVS ad virginem lapsam, cap. 5. *Dicit aliquis,* inquit, *melius est nubere, quàm vri. Hoc dictum ad nō pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Ceterùm, quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Etiam si voluerit nubere communi lege connubij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.*

S. HIERONYMVS lib. 1. in Iouinianum: *Si nupserit,* inquit, *virgo non peccauit, non illa virgo quæ semet Dei cultui dedicauit, harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit; virgines enim quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ.*

S. AVGVSTINVS lib. 1. de adulterinis coniugiis, cap. 15. *Illis,* inquit, *qui se non continent, vtiq; expedit nubere, & quod licet, expedit. quæ autē vouerint continentiam, nec licet, nec expedit.* Et lib. de bono viduitatis, cap. 8. *Proinde,* inquit, *quæ se non continent, nubant antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur.*

GREGORIVS in lib. pastorali part. 3. admonitionis 28. *Scriptum est,* inquit, *melius est nubere, quàm vri, sine culpa quippe ad coniugium veniunt, si tamen necdum meliora vouerunt.*

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in libro de virginitate, cap. 39. *Viduæ,* inquit, *omnino si voluerit, potestatem nubendi facit, at eam, quæ coniuge mortuo se in sequens tempus Deo consecrarit, si postea nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidem Deo datam pòst fefellerit. non iis ergo sed illis dixit, si se non continent, nubant; melius est enim nubere, quàm vri.* Idem Chrysostomus hom. 19. in priorem ad Corinthios, exponens illud; Si nupserit virgo, nō peccauit: *Non de ea,* inquit, *quæ sibi elegerit virginitatem loquitur, quippe quæ iam peccauit.* Quod idem habent Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius in eundem locum, & Epiphanius hæresi 61.

CAPVT XXXI.

Soluitur tertia obiectio.

OBIECTIO TERTIA, eaque omnium grauissima, sumitur ab iis locis, qui docent, continentiam esse donum Dei, quod non omnibus detur. quod argumentum etsi soluimus breuiter in disputatione de cœlibatu sacerdotum: hoc tamen loco accuratiùs soluendum est. Loca præcipua sunt quatuor. Sap. 8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det.* Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Et infrà: *Qui potest capere, capiat.* 1. Cor. 7. *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic.* Et infrà: *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, benefacit.* Quem locum tractans S. Hieronymus li. 1. in Iouinianum dicit, quosdam habere necessitatem nubendi, aut scortandi.

Ex his locis ita argumentantur; Nemo debet vouere, nisi id, quod certò scit se posse soluere; alioqui exponit se periculo violandi votum, & proinde temerè vouet, & Deum offendit: *Displicet enim illi infidelis, & stulta promissio,* Ecclesiastæ 5. At nemo potest certò scire, an poterit perpetuò continere, cùm id non possit sine dono Dei, nec possit vlla ratione scire, an habeat illud donum, & multò minus an sit perpetuò habiturus, vt Scripturæ allatæ ostendunt; nemo igitur potest, nisi temerè, & imprudenter, perpetuam continentiam vouere. Ex qua ratione illud etiam deducunt, eos, qui iam vouerunt, posse, ac debere votum suum rescindere, quia ea, quæ non sunt in nostra potestate, non sunt materia voti.

Addit Petrus Martyr similitudinem. Si quis enim vouerit se perpetuò ministraturum pauperibus, ac deinde paulò pòst in morbum incidat, certè non tenebitur voto suo, quia quod erat ei possibile cùm vouit, iam illi impossibile factum est; igitur & ille, qui continentiam vouit, si incidat in morbum concupiscentiæ, non tenebitur amplius voto suo. Neque satis est dicere, posse istum orare Deum, ac petere continentiam; nam etiam, qui ægrotat corpore, posset orare Deum, & petere sanitatem, & tamen si non impetrat, vt sæpe accidit, liber à voto suo est.

RESPONDEMVS, continentiam, & donū esse Dei, & tamen in arbitrio, & potestate homi-

nis positam, quorum alterum aduersarij affirmant, alterum negant. Est igitur obseruandum, multa esse genera donorum Dei. Quędam enim dantur homini sine eius cooperatione, qualia sunt robur, sanitas, pulchritudo, prophetiæ, linguarum aut miraculorum gratia, & omnes habitus, quos Deus infundit, & hæc stultum esset asserere esse in nostra potestate, aut pendere ex humana electione, ita, vt possit ea habere quicunque velit: atque ad hoc genus donorum reuocant aduersarij cõtinentiam; disertis enim verbis Petrus Martyr dicit: *Idem esse, statuere an velis continere & an velis prophetare.*

Aliud genus doni consistit in auxilio diuino, sine quo non faceremus id, quod cum eo auxilio facimus. sic enim credere, sperare, diligere, perseuerare, patientem esse, vincere tentationes dicuntur, & sunt verissima Dei dona, quia nisi Deus gratia sua nos præueniret excitando, & adiuuaret dirigendo, protegendo, & cooperando, nihil boni faceremus; & tamen ista ipsa opera pendent ab electione humana, & sunt in nostra potestate, quia Deus licet iuuet, non tamen cogit, neque necessitat; & licet homo sine Dei auxilio non possit quidquam boni facere, absolutè tamen dicitur posse, quia sufficiens auxilium, vt quis operetur, aut saltem, vt possit maius auxilium petere, nunquam deest, alioqui non peccarent homines nõ credendo, nõ sperando, &c. Ad hoc genus donorum continentiam pertinere dicimus.

Vbi præterea est notandum, quod sicut circa fidem, pœnitentiam, perseuerantiam, aliosq; actus bonos, ita etiam circa continentiam duplex gratia, siue auxilium distingui solet; Vnum sufficiens, quod omnibus datur saltem pro loco, & tempore; quo auxilio non tam fit vt operemur, quàm vt operari possimus; Aliud autem efficax, quo re ipsa operamur. Atque hoc posterius est donum singulare, quod nõ omnibus datur; soli enim illi donum fidei habent, qui re ipsa credunt, soli illi donum habent perseuerantiæ, qui re ipsa perseuerant, soli illi donum habent continentiæ, qui re ipsa continent, quos notum est non esse multos, nedum omnes, & de hoc dicitur: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datũ est.* Et simul est verum, omnes, qui volunt, posse cõtinere, quia sufficiens auxilium ad cõtinendum, aut ad gratiam impetrandam nulli denegetur. Sicut etiam de fide scriptum est: *Non omnium est fides*, 2. Thess. 3. & tamen omnes credere possunt si volunt, cùm prædicatur Euangelium, alioqui non peccarent, qui non crederent. Quid intersit inter hæc auxilia, non est huius loci explicare, sed in disputatione de gratia, & libero arbitrio, si Deus annuerit, explicabitur.

His iam notatis, probandum est, continentiam donum Dei esse, & tamen in arbitrio nostro positam. Quod sit donum Dei Scripturæ allatæ clarissimè ostendunt, nec aduersarij id

A negant: quod autem sit in potestate nostra, pręueniente, vt diximus, & comitante gratia, his argumentis confirmamus.

Primo testimoniis earundem Scripturarum; nam Matth. 19. illa verba: *Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum*, apertè indicant arbitrij libertatem. Si enim continentia ita esset donum Dei, vt ab hominis electione non penderet, dicendum fuisset, sunt eunuchi, qui sunt facti à Deo, non autem, qui se castrauerunt; ideo enim de abscisis dicitur, sunt enim eunuchi, qui sunt facti ab hominibus, non autem qui se castrauerunt, quia illa abscisio est opus alienum, non proprium. Præterea, si donum conti-

B nentiæ simile est dono prophetiæ, linguarum, sanitatis, atque aliis eiusmodi, cur non dicimus, sunt Prophetæ, qui se ipsos Prophetas fecerunt, sicut dicimus, sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt?

Secundo illa verba: *Qui potest capere, capiat*, cohortationem ad continentiam habent, vt, præter sanctos Patres, etiam Petrus Martyr testatur in libro de cœlibatu & votis. Sic etiam illa verba Pauli prioris epistolæ ad Cor. 7. *De virginibus præceptum Domini nõ habeo, consilium autem do*, cohortationem cõtinent, eodem interprete Petro Martyre. At quis, rogo, sapiens hortaretur vnquam ad id, quod nõ est in potestate? Num, quis vnquam hortatus est homines, vt Prophetæ fi-

C ant, aut robusti ex debilibus, proceri ex paruis, formosi ex deformibus?

Sed, inquit Martyr, *istæ cohortationes dantur iis tantùm, qui donum Dei habent.* Contra; qui donum habent, ipsorum sententia, non possunt nõ continere. Scribit enim Martinus Bucerus, qui Petro Martyri instar oraculi esse solet, in illud Matthæi 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Sicut valde famelicus non potest non auidè cibum sumere, si offeratur ei: sic non posse non continere ab vxore ducenda, qui donum id à Deo susceperit. Si igitur, qui donum non habent, non possunt continere; qui habent, non possunt non continere; qui sunt illi, quos Christus & Apostolus eius ad continentiam cohor-

D tantur?

Tertio, illa verba 1. ad Cor. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat*; liberam homini optionem dant eligendi coniugium, aut cœlibatum: quomodo ergo nõ est in arbitrio hominis positum, vt contineat, si velit? non enim de rebus impossibilibus vlla deliberatio esse potest.

Qvarto, cõtinentes ac cœlibes in Scripturis laudãtur, & præmiis afficiuntur, vt satis probatum est in disputatione de consiliis Euangelicis, ex testimonio Isaiæ 56. de Eunuchis, quibus promittitur, *nomẽ melius, quàm filiis & filiabus.* Et ex Apocal. cap. 14. vbi *Virgines cantant canticum nouum, quod nemo alius cantare potest.* Et ex illo Sap. 3. *Bonorum laborum gloriosus est fructus, &c.* At nullum præmium, nullam laudem merentur opera, quæ nõ

sunt in nostra potestate, vt omnes consentiunt; nec enim præmio afficiuntur, qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui dæmones eiiciunt, quia hæc solius Dei dona sunt: igitur continentia non solùm est donum Dei, sed etiam libera hominis actio.

QVINTO, à simili, non minus donum Dei est credere, quàm continere. Nam de fide scriptum est Ioan. 6. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Et in Actis Apostolorum, cap. 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitã æternã.* Et ad Ephes. 2. *Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est.* Ad Philip. 1. *Vobis datum est, vt in eum credatis.* Et 2. ad Thessal. vlt. *Non omnium est fides.* At nihilominus credere possunt omnes, qui volũt, & rectè hortamur omnes ad fidem, & sine vlla temeritate promittunt omnes in Baptismo, se fidem Christianam conseruaturos vsque ad mortem: igitur & continere possunt omnes, qui volunt, & rectè hortamur omnes ad continentiam; & sine temeritate multi promittunt Deo, se continentiam perpetuam seruaturos.

Respondent, discrimen esse inter fidem & cõtinẽtiam, quòd illa sit necessaria ad salutem, hæc non item. Vnde monere solemus, vt facit S. Hieronymus in comment. cap. 19. Matthæi, vt quisque exploret vires suas, antequam voueat continentiam, non autem monemus, vt quisque exploret vires suas, antequam credat.

At facilè hoc refellitur; nam potissima caussa, cur votum continentię temerarium asseritur ab aduersariis, non est, quia continentia non sit res necessaria, sed quia res impossibilis, sine peculiari Dei dono, quod non omnibus datur. Alioqui multa nõ necessaria sine vlla temeritate voueri possunt, vt notum est. Si igitur hæc potissima caussa æquè locum habet in fide atq; in continentia, vt ex Scripturis demonstrauimus, cur temerè promittitur continentia, & non temerè promittitur fides?

Adde, quod non est verum, debere eum, qui vult vouere continentiam, explorare vires suas, & non debere explorare vires suas, qui vult fidem Christianam amplecti. Nam Dominus Lucæ 14. monet eos, qui volunt ad se venire, id est, legem ac fidem suam suscipere, vt imitẽtur eos, qui volunt turrim ædificare, qui prius computant, si habent sumptus ad perficiendum; necnon eos, qui bellum gesturi sunt, qui prius cogitant, si possint, cum decẽ millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit. Vnde & Ecclesia explorat Catechumenos, an habeant plenum & stabile propositum perseuerandi in fide & lege Christiana, quia peius est à fide deficere, quàm fidem nunquam recipere. ad quem finem ex antiquissima consuetudine in Quadragesima fiunt aliquot scrutinia Catechumenorum, qui in Paschate baptizãdi sunt. De quibus vide, si placet, Alcuinum in lib. de officiis diuinis, cap. de Sabbatho sancto.

Hoc solum interest inter fidem & continentiam, quod, qui explorans vires suas, non iudicat se habere sufficientes vires ad cõtinendum, potest nubere, quia continentia non est necessaria ad salutem, quanquam etiam potest procurare vires maiores per orationem; qui autem iudicat, se non habere sufficientes vires ad perseuerandum in fide & lege Christi, is non potest propterea licitè non amplecti fidem & legem Christi, quæ necessaria est, sed debet vires maiores à Deo petere, quas sine dubio habebit, si fideliter petat.

SEXTO, probatur ex absurdo, quod ex aduersariorum sententia sequitur. Nam si continere non possint omnes, qui volunt, sequitur, multis hominibus nullum peccatum esse fornicari, aut mœchari. Nam si quis, antequam vxorem ducat, grauissimè vrgeatur stimulis carnis, & donum continentiæ fortè non habeat, quid aget? fornicabitúrne impunè? *Habet*, inquiunt, *paratum remedium, ducat vxorem.* Sed quid, si non statim inueniat? Nec enim vno die contrahuntur matrimonia, immò multi menses plerumque intercedunt inter sponsalia, & nuptias. AD HÆC, si iam duxit, sed fortè abest procul ab ea, vt sæpe contingit, aut ea morbo graui, & diuturno laborat, ita vt non liceat viro debitũ petere coniugale. quid aget? mœchabitúrne, si fortè vritur, & donum continentiæ se habere non videt? *Non licet*, inquiunt, *mœchari: idcirco, qui eiusmodi est, pro continentiæ dono Deum exoret; non enim negabit ille, quod fideliter petitur.*

SED cur, quæso, non idem facere poterit, qui continentiam vouit, si fortè vratur, & donum se habere non videat? RESPONDENT, magnum esse discrimen inter continentiam ab adulterio, vel fornicatione, & continentiam ab vxore. Illa enim necessaria est, & à Deo imperata, idcirco nunquam Deus eam petentibus negat. At continentia ab vxore nec necessaria est, nec imperata; ideo non semper conceditur, etiamsi petatur. ADDIT Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis, cœlibatum non esse petendum à Deo absolutè, sed solùm sub conditione, si expediat ad maiorem eius gloriam, sicut petimus sanitatem, opes, & similia, quæ non sunt necessaria ad salutem. Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 13. §. 17. dicit, nostrum non esse fiduciam habere obtinendi à Deo specialis doni, quale est cœlibatus. Martinus Bucerus in caput 19. Matthæi, clarè affirmat, non esse petendum cœlibatum à Deo ab iis, qui nesciunt, an Deus velit illum eis dare. Ratio autem eorum est, quia oratio debet nasci ex fide, fides autem niti debet promissione Dei; promissio verò nulla est, qua cœlibatum perpetuum alicui certò promiserit. Ita impij & impuri isti homines, non modò cœlibatum oppugnant, sed etiam viam sibi, & aliis ad eum præcludunt.

Sed

Sed facile est ratiunculas istas refellere. nàm etsi promißio particularis deest, sufficit tamen promißio generalis: *Petite, & accipietis*, Lucæ 11. Et: *Si quid petetis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, Ioan. 14. 15. & 16. Alioqui enim, si requireretur particularis promißio, nec Fides, nec Spes, nec Dilectio, nec Continentia coniugalis, nec alia virtus peti posset; nusquam enim exstant promißiones horum donorum in particulari.

Porro generales promißiones requirũt quidem certas conditiones: non enim quod quisq; petit, semper impetrat, cùm sæpe contingat minus vtilia, & minus bona peti, quæ Deum nullo modo dare conueniat: sed conditio, quæ requiritur, non est, vt aduersarij fingunt, vt res, quæ petitur, sit necessaria ad salutem, vel imperata. Id enim nulla ratione, vel auctoritate confirmant, sed est, vt id, quod petimus, sit secundum eius voluntatem; sic enim docet nos S. Ioannes in epist. 1. cap. 5. Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundum eius voluntatem, audit nos. Nõ solùm autem est secundum eius voluntatem id, quod est necessarium ad salutem, sed etiam id, quod est vtile, & vtilius, quàm eius oppositum; neq; id solum, quod ipse imperauit, sed etiam quod consuluit, & laudauit, & cui præmium maximũ promisit. Talem autem esse cœlibatum, suprà multis docuimus.

Sanctus etiam AVGVSTINVS tractatu 102. in Ioannem, explicans quid sit, quod Deus petentibus in nomine Christi non negat, dicit esse id, quod conducit ad æternam salutem, nec addit, oportere esse necessarium, aut imperatum.

Probatur VLTIMO, cœlibatum esse in potestate nostra, Dei gratia adiuuante, ex testimoniis Patrum. TERTVLLIANVS libro de Monogamia, prope finem, explicans locum illum; Nõ omnes capiunt verbum hoc: *Elige*, inquit, *quod bonum est, si non potes, est quia non vis. Posse enim si velis, ostendit, quia tuo arbitrio vtrumq; reliquit.*

ORIGENES in commentario eiusdem loci: *Qui vult*, inquit, *capere verbum, quod de castitate positum est, petat, credens dicenti, & accipiet, non dubitans de illo, quod dictum est; Omnis qui petit, accipit.* HIERONYMVS in eundem locum: *His*, inquit, *datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui, vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.* Gregorius NAZIANZENVS orat. 31. in hoc Euangelij capitulum de tribus Eunuchorum generibus: *Cùm audis*, inquit, *quibus datum est, adde, datum esse iis, qui volunt, & assentiuntur.*

AMBROSIVS lib. 3. de virginibus: *Dominus*, inquit, *qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis; non omnes, inquit, capiunt verbum istud.* Et lib. de viduis: *Sunt*, inquit, *Spadones, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum; sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur.* Et infrà: *Scit creator omnium affectus esse varios singulorum, & ideo præmiis virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit.* Hæc ille. Vbi vides, continentiam omnibus prędicari, ab omnibus flagitari, nimirum, si ipsi velint præmia eius consequi.

Ioannes CHRYSOSTOMVS in commentario eiusdem loci: *His*, inquit, *datum est, qui spontè id eligunt; quod ideo dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac lucta euadere superiores.*

AVGVSTINVS in Psalmum 137. in illud; Votum vouit Deo Iacob: *Ipse Dauid*, inquit, *vouit, tanquam in potestate habens, & rogat Deum, vt impleat, quod vouit; est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis. Nemo præsumat viribus suis reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat, vt reddas.* Et li. 6. Confess. cap. 11. *Vtiq; dares*, inquit, *nimirum continentiam, si gemitu interno pulsarem aures tuas.* Denique, idem Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 10. 13. & 20. ex professo docet, poßibilem esse continentiam omnibus, etiam illis, qui nihil de ea cogitantes, in eius seruandæ necesßitatem inciderunt. Quod idem adhuc fusiùs docet BASILIVS in libro de virginitate, vltra medium. Ex his ad loca Scripturę, initiò posita, facile erit respondere.

Ille igitur locus primus Sapient. 8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det*, de continentia in genere accipi debet, vt non solùm virginalem, aut vidualem, sed etiam coniugalem comprehendit. Is enim, qui hæc verba dicit, Salomon est, qui quidem non virgo, aut viduus, sed maritus erat, ac proinde maritalem continentiam à Deo petebat. Quocirca non habemus ex hoc loco, continentiam ita esse donum Dei, vt non poßit esse omnibus communis. Nam etiam ex aduersariorum sententia, continentia coniugalis ab omnibus haberi potest, modò eam à Deo petant. idcirco enim sequitur: *Adij Deum, & deprecatus sum.*

Ille alius locus Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est*, maiore explicatione indiget. Aduersarij contendunt illud: *Non omnes capiunt*, hunc habere sensum; Non omnes sunt capaces continentiæ ab vxore, sed ij soli, qui habent peculiare donum. Ex quo sequitur, vt qui non habent donum, verè non poßint continere. Colligunt verò hunc sensum ex voce Græca χωρέσι, nam χωρέω, non significat capere, id est, apprehendere, quomodo dicimus cape librum, cape pileum, sed capere, id est, capacem esse, quomodo dicimus, hydria hæc tantum aquæ capit, vt metretam vnam, vel alteram, vt Euangelium loquitur.

At falluntur aduersarij ambiguitate huius vocis. Nam verbum χωρέω, & Latinum capio, interdum significat naturalem potentiam ad capiendum, quam qui non habent, dicuntur propriè incapaces; interdum tamen significat

actua-

actualem, seu voluntariam capacitatem, quæ ex libero arbitrio pendet, & qui eam non habent, non dicuntur incapaces, sed dicuntur non capere. Exempli gratia, locus angustus rectè dicitur incapax multarum rerum, & similiter pueri, qui nondũ apti sunt naturaliter ad fraudes nectendas, dicuntur doli incapaces. At qui aliquid non intelligit, quia non attendit, aut quia non est qui eum doceat, is non dicitur incapax, tametsi nondum capiat, quod dicitur. Et similiter qui consilium aliquod non admittit, quia ab alio iam est persuasus ad aliud, dicitur quidem non capere illud consilium, non tamen non esse capax, siue non posse illud admittere, si velit. Et in hac significatione accipitur hoc loco. significat enim, non omnes intelligere practicè, id est, non admittere, non persuaderi, non approbare quod dictum est, non expedit nubere.

Quod autem hoc ita sit, probatur Primo, quia si capere hoc loco significaret esse capacẽ, ineptè Dominus addidisset: *Qui potest capere, capiat.* His enim verbis adhortatur Dominus ad cõtinentiam, vt Petrus Martyr fatetur, & omnes interpretes docent. At qualis adhortatio est, qui potest esse capax, sit capax? Præterea, si de capacitate hîc ageretur, & vellet Dominus, vt aduersarij contendunt, ostendere, non omnes esse capaces continentiæ, ac proinde illis necessarium esse nubere: ratio illa (sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt, &c.) nihil planè ad rem faceret, immò contrarium potius probaret. Nam si dicas, quidam continent vitio naturæ, vt frigidi; quidam aliena crudelitate, vt ab hominibus castrati; quidam propria voluntate, vt qui propter Dei cultum cœlibes viuunt; non ergo omnes possunt continere: certè non rectiùs colliges, quàm si diceres; Quidam vi tracti currunt, alij currunt spontè, non igitur omnes possunt currere. At contrà rectissimè colligeres; Multi necessitate continent, multi voluntate; igitur credibile est, omnes continere posse, si velint.

Quocirca S. Ioannes Chrysostomus in commentario huius loci rectè docet, Christum per hanc similitudinem Eunuchorum probare voluisse, facile & vtile esse abstinere à nuptiis, & proinde non rectè iudicare eos, qui non capiunt, id est, non suscipiunt & approbant verbum hoc. Nam si multi abstinent, sine vlla spe maioris boni, vt Eunuchi corporales, quantò facilius erit abstinere proposita spe excellentissimi præmij & fulgidissimæ coronæ? Adde vltimò testimonia Patrum, quæ paulò antè citata sunt.

Illud autem: *Qui potest capere, capiat*, duobus modis potest exponi. Primo, vt loquatur Dominus de potentia proxima, quam non habent, nisi illi, quibus iam Dominus inspirauit desiderium A efficax continendi, vt sensus sit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui Dei dono sentiunt sibi intus persuaderi, vt cõtineant, approbent verbum hoc. Ita videntur hoc dictum intellexisse Hieronymus in hunc locum, & Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 19. sed non debet hinc deduci, ergo non omnes possunt continere. Nam etiamsi non omnes habent potentiam proximam, tamen habent remotam, & possunt, si velint, precibus impetrare potentiam proximam, id est, vires ad continendum: sicut de fide dicitur Ioannis 6. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Addi enim potest; Qui potest venire, veniat, id est, qui trahitur, ve- B niat; qui autem non trahitur, oret, vt trahatur.

Secundo, dici potest, hunc locum habere eundem sensum cum illo Matth. 13. *Qui habet aures audiendi, audiat.* non enim vult Dominus dicere, non omnes habere aures, sed monet omnes, vt vtantur facultate, quam habent. Quomodo solemus dicere; Qui habet oculos, videat; qui habet mentem, iudicet; sic igitur & hoc loco Dominus dicit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui habet mentem, & iudicium sanum, intelligat, iudicet, approbet verbum hoc, quod dictum est: *Non expedit nubere.*

Iam verò Tertius locus: *Vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic*, 1. Corinth. C 7. nõ habet difficultatem; nam Apostolus vocat donum Dei non solùm continentiã virginalem, sed etiam coniugalem. Donũ enim Dei est, quòd aliqui eligant virginitatem, & similiter, quòd aliqui eligant matrimonium, & in eo castè perseuerẽt. Sed quomodo cum his cohæreat, quod in potestate nostra sit continere, & castè viuere, iam antea exposuimus.

Postremus locus nõ facit ad propositum; nam cùm Paulus ait: *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit:* dupliciter accipi potest nomen, Virginis. Vno modo, pro ipsa virginitate, vt accepit S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum. Alio D modo, pro filia virgine, vt exponit Epiphanius hæresi 61. Item commentaria Ambrosij, Theodoreti, Theophylacti, & aliorum ferè omnium.

Prima expositio non est probabilis, est enim inauditum, vt virgo accipiatur pro virginitate. Neque in hac re quæstionem habemus cum aduersariis; nam Ioannes Caluinus, Petrus Martyr, Erasmus, & alij in hunc locum, per virginem, filiam virginem intelligunt, non virginitatem. Si tamen admitteretur prior illa expositio, per necessitatem non oporteret intelligere necessitatem absolutam cõiugij, sed conditionatam. Nam, vt eo loco S. Hieronymus dicit, qui nolunt continere, illis necesse est, aut vxorem ducere, aut scortari, absolutè tamen neutrum

est

est necessarium. SI VERO accipiatur expositio posterior, quæ vera & germana est: per necessitatem nõ erit opus accipere necessitatem coniugij, ob carentiam doni cõtinentiæ, de qua necessitate hîc agimus; sed necessitatem extrinsecam, quæ ad rem præsentem non pertinet; dicitur enim pater habere necessitatem iungendi filiam matrimonio, si ipsa nolit viuere in cœlibatu, vel, si ipse seruus sit, & cogatur à Domino filiam elocare: & contrà, dicitur habere necessitatem seruandi filiam virginem, si vel ipsa nolit nubere (neque enim ad id cogi potest) vel si non inueniatur, qui eam velit. Sed si nulla talis necessitas adsit, liberum erit patri statuere de filia, vt voluerit: sed si iungat eam matrimonio, bene faciet; si non iungat, melius faciet, vt Apostolus ibidem scribit. Hæc de locis Scripturæ propositis.

AD EAM verò similitudinem, quam Petrus Martyr posuit de eo, qui vouit ministrare ægrotis, & postea non fecit, quòd in morbum ipse inciderit, respondetur, non esse simile hoc votum voto continentiæ. PRIMVM enim, iste non peccat non implendo votum, quia voluntatem habet promptam & paratam ad votum implendum, non enim vult ægrotare, sed cogitur. At qui ob morbum concupiscentiæ ducit vxorem post votum, is non habet voluntatem implendi votum, sed habet contrariam, id est, non implendi; implicat enim contradictionem, quod quis velit continere, vt vouit, vt velit vxorem ducere.

DEINDE, ægritudo corporalis non pendet à voluntate ægrotantis, incontinentia verò pendet. Non enim potest rectè dici; Nemo ægrotat, nisi qui vult. at rectissimè dicitur; Nemo fornicatur, nisi qui vult. Obediũt enim membra corporis ad nutum voluntatis.

DENIQVE, sanitas corporalis non est bonum absolutè petendum, quia sæpe melior est ægritudo ad vitam æternam consequendam, quàm sanitas. Vnde nullum exstat consilium Euangelicum de tuenda sanitate, propter regnum cœlorum; at continentia absolutè peti potest, & infallibiliter cõceditur, si aliunde non sit defectus in oratione, quia est bonum ad vitam æternam longè vtilius, quàm matrimonium, & propterea consulitur & commendatur passim in Scripturis.

CAPVT XXXII.

Soluitur quarta obiectio ex ratione naturali.

DILVENDÆ sunt obiectiones, quas aduersarij sumunt ex variis incommodis, quæ videntur nasci ex cœlibatu. PRIMA ratio. Cœlibatus naturæ ipsi repugnare videtur, quę frustrà sexuum diuersitatem & vim generatiuam molita erit

A in homine, si melius est cœlibem esse, quàm coniugatum.

Hæc ratio Iouiniani est, & iam olim à sancto Hieronymo lib.1. in Iouinianum, refutata. Sed quia rursus à Luthero in sermone de matrimonio, & ab Erasmo in Encomio matrimonij reuocata in lucem est, respondemus, non esse frustrà vim generatiuam, & sexuum diuersitatem, etiamsi permulti ea non vtantur. ea siquidem, quæ propter bonum speciei instituta sunt, non dicuntur frustrà, si à quibusdam indiuiduis exerceantur, etiamsi à multis aliis non exerceantur. alioqui enim omnes herbę omniaque poma cum seminibus nascuntur, & tamen paucissima

B ex eis seruntur.

SECVNDA ratio. Si omnes cõtinerent, mundus periret: non igitur oportet omnibus continentiam prædicari.

Respondent Patres, non esse periculum, vt omnes continere velint; semper enim plures erunt imperfecti, quàm perfecti, & ideo oportere omnibus prædicari, vt saltem pauci id faciant. Sanctus HIERONYMVS libro in Iouinianum: *At dices*, inquit, *si omnes virgines fuerint, quomodo stabit genus humanum? Noli metuere, ne omnes virgines fiant. Difficilis res est virginitas, & ideo rara, quia difficilis.*

Aliam solutionem adfert sanctus AVGVSTINVS, cap.10. de bono coniugali: *Noui quosdam, qui*

C *murmurent, quid si omnes velint ab omni concubitu abstinere, vnde subsistet genus humanum? Vtinam omnes hoc vellent. Multò citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus seculi.* Hæc ille. Quod etiam clariùs docet libro de bono viduitatis, cap. 23. vnde & Apostolus dixit in priori epistola ad Corinth. 7. *Volo omnes esse, sicut meipsum*, id est, cœlibes. Quod certè non dixisset, si non liceret omnibus cœlibatum eligere, etiamsi mundus finiendus esset.

Ex quo intelligimus, non esse certam opinionem eorum, qui dicunt, si soli essent in mundo Monachi & Sanctimoniales, debere eos coniungi matrimonio ad speciem conseruandam. Possent enim eiusmodi credere mundi finem a-

D desse, ac proinde nõ tenerentur votum violare, vt speciem propagarent; si tamen quis defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, teneri ad coniugium homines in extrema illa necessitate conseruandi generis humani, non esset cur votum timeret. Vota enim nõ possunt præscribere contra legem diuinam.

TERTIA ratio. Ex cœlibatu tot Monachorũ, Sacerdotum, & Sanctimonialium, lęditur Christiana Respublica, siquidem minuitur numerus Christianorum, nec potest cõmodè resisti multitudini infidelium.

Respondet sanctus AMBROSIVS libro 3. de virginibus: *Nonnullos*, inquit, *dixisse, audiui, quòd periit mundus, defecit genus humanum, coniugia labefactata sunt. Quæro, quis tandem quæsiuit vxorem, qui non inuenerit?*

nerit? & cetera, quæ apud eum legere poteris. Sed certè hoc tempore, si qua caussa est paucitatis Christianorum, & multitudinis infidelium, ea non cœlibatus, sed monogamia est. Turci siquidem habent etiam suos quosdam religiosos, qui cœlibes esse coguntur; sed ideo valde multiplicantur, quòd plures simul vxores habeant. Non puto autem aduersarios tam esse cæcos, vt velint etiam cõtra Christi legem introducere polygamiam.

Porro caussa, cur Christiani plerumque viribus inferiores sint, cùm est aduersus Turcas pugnandum, non est paucitas hominum, sed discordia Principum Christianorum. Alioqui enim Magnus Alexander exiguum exercitum habuit, sed obedientem & strenuum, ideo totum orbem terrarum breui subegit. Romani quoque non multitudine, sed arte & disciplina vincebant. Denique, tempore Caroli Magni res Christiana mirabiliter floruit, & tamen plurimi tunc erant Sacerdotes, Monachi, & Sanctimoniales, qui cœlibatum colebant.

» QVARTA ratio. Ex cœlibatu perpetuo non » rarò morbi oriuntur, qui non aliter curari pos- » sunt, quàm opere coniugali: igitur temerè vo- » uetur eiusmodi cœlibatus. Potest enim ac debet » in eiusmodi casibus votum frangi, vt vitæ con- » sulatur. RESPONDEO, nullos morbos ex continentia, sed ex crapula, & incõtinentia omnes, aut ferè omnes nasci.

SED quid si morbus aliunde contractus vsu coniugij curari posset, & aliter non posset? RESPONDET S. Bonauentura in 4. distinct. 38. art. 2. quæst. vlt. nullo modo licere ob periculum morbi, vel mortis, votum continentiæ violare. PRIMO, quia nullus est morbus, qui non possit alia ratione curari, vt medici periti & pij de hac re consulti respondent. SECVNDO, quia etiamsi non posset aliter morbus curari, quàm voti violatione, melior est virtus continentiæ, quàm aliqua prolixitas vitæ corporalis; nam qui dant operam literis, & sacris meditationibus, præsertim si vitæ asperitatem adiungant, ferè certò sciunt se minuere sibi ipsis vitam, & tamen rectè possunt sapientiæ, & pietatis accessionem anteponere paucis annis vitæ corporalis.

DICES, si ieiunij lex, aut votum, corporis valetudini vehementer noceat, potest ac debet nõ seruari; cur igitur nõ idem dicatur de voto continentiæ?

RESPONDEO, non esse eandem rationem ieiunij & continentiæ; nam cibus ordinatur per se ad salutem indiuidui; idcirco illo non vti cùm necesse est ad salutem conseruandam, vitium est, non virtus, proinde nec voti materia. At coniugij actus non ordinatur per se ad salutem indiuidui, immò potius nocet. Quod si quando prodesse posset, solùm esset per accidens,

A neque id omnino certò. non autem licet propter incertum, & per accidens, omittere voti impletionem, quæ certò & per se bona est. & simile est, si quis me velit occidere, nisi furtum faciam. non enim licet furari, etiamsi alioqui tenear seruare vitam; nam furtum non est medium per se institutum ad vitam seruandam, sed solùm per accidens prodesset, ex mala alterius voluntate. Refert Martinus CROMERVS lib. 29. de rebus Polonicis, Casimirum quendam regis filium miraculis post obitum claruisse, qui maluerat mori, quàm fœminæ admisceri, vt ei medici suadebant. Vide de hoc argumento plura apud Michaëlem Medinam lib. 4. de continen-

B tia, controuersia 4.

QVINTA ratio. Propensio ad gignendam « prolem naturalis est & bona, quippe quæ etiam « in natura integra fuisset, & in omnibus animan- « tibus est: at impedire naturalem, ac bonam pro- « pensionem, quod faciunt qui cœlibatum per- « petuò colunt, peccatum est, cùm id nihil sit « aliud, quàm naturæ, ac Deo ipsi, qui naturam « instituit reluctari: igitur non licet cœlibatum « perpetuò colere illis, qui propensionem ad gi- « gnendum sentiunt. Atque hæc est ratio, ob « quam Lutherus in sermone de matrimonio di- « cere ausus est, nõ esse pręceptum, sed plus quàm « præceptum, illud: *Crescite, & multiplicamini*, Ge- « nes. 1. «

C RESPONDET Michaël Medina lib. 4. de continentia, cap. 11. impedire alterum ne operetur iuxta naturalem propensionem, vt si quis cogat aliquem perpetuò cõtinere, peccatum esse; non autem esse peccatum impedire in seipso naturalem propensionem, vt si quis sponte sua perpetuò contineat: quia ius, & iniuria ad alterum referuntur. nec enim aliquis propriè sibi ipse iniuriam facere potest.

At si ita est, cur peccatum erit occidere seipsum? certè B. THOMAS in 2. 2. q. 64. artic. 5. ideo affirmat peccatum esse, seipsum occidere, quod sit cõtra naturæ propensionem: & si peccatum est occidere se, quia id pugnat cum naturali propensione, cur non erit peccatum nolle

D filios procreare, cùm id etiam pugnet cum naturali propensione? Franciscus VICTORIA in relectione de homicidio, & Dominicus à Soto li. 5. de iustitia & iure, q. 1. art. 5. respondent propensionem ad generandũ esse quidem naturalem, tamen non conuenire homini, vt homo est, sed vt conuenit cum bestiis: at propensionem ad viuendum, & naturalem esse, & cõuenire homini vt homo est: propterea peccatum esse seipsum occidere, quod id fit contra propensionem hominis naturalem: at non generare non esse peccatum, quod non fit contra propensionem propriè humanam.

Sed non videtur hæc responsio plenè satisfacere; nam si propensio ad generandum non est propriè humana, quia est homini communis

cum bestiis, certè multò minus propensio ad viuendum erit propriè humana, cùm sit homini communis cum omnibus viuentibus. dicent fortasse, generare conuenire homini ratione corporis tantùm, viuere autem ratione corporis, & ratione animæ. At hoc loco non disserimus nisi de vita corporali. præterea ipsum viuere, & esse, nónne commune est cum aliis rebus? deinde si occidere seipsum esset peccatum, quia est contra naturalem hominis propensionem: certè etiam velle occidi ab alio & optare mortem, esset peccatum, quia id etiam est contra hominis propensionem naturalem; nam Ioan. 21. Petro dicitur: *Cùm senueris, alius cinget te, & ducet quò tu non vis.* Et 2. Corinth. 5. Paulus ait: *Cupimus nō spoliari, sed superuestiri.* Et tamen quis dixerit peccasse eundem Paulum, cùm ait: *Cupio dissolui & esse cum Christo.* Philippen. 1. & sanctum Ignatium, cùm (vt ipse scribit in epistola ad Romanos) summo ardore cuperet à bestiis deuorari?

Denique constat, consilium esse sanctissimum, cùm quis inuaditur à latrone, & non potest mortem euadere, nisi latronem occidendo, vt mortē potius oppetat, quàm inferat, etiamsi id maximè videatur contra naturæ inclinationem.

Respondeo igitur, duplicem esse hominis inclinationem naturalem; vnam in rem absolutè, & secundum se consideratam; alteram in rem consideratam cum omnibus circumstantiis. Nam si consideres mortem secundum se, morbum, ieiunium, atque alia id genus, naturaliter abhorrebis. at si consideres mortem, morbum & similia, vt materiam patientiæ, vt viam ad cœlum, vt occasionem glorificandi Deum, iam incipies affici & appetere. Quia verò posterior propensio sola est verè, ac propriè humana, quia est secundum rectum iudicium rationis, ideo contra illam facere peccatum est. Est enim id pugnare cum ratione, atque ideo cum ipso iure naturæ, & cum Deo auctore naturæ.

Porro cœlibatus etsi est contra priorem inclinationem, non tamen contra posteriorem, immò conformis est posteriori illi inclinationi, quia est medium ad purius, & feruentius amandum Deum. At occisio sui ipsius est contra vtramque inclinationem, nisi fortè à Deo præcipiatur. idcirco nunquam licet semetipsum occidere, nisi Deus iubeat; nam si Deus iubeat, poterit appeti vt medium ad maius bonum, id est, ad implendam Dei voluntatem, & gratiam eius promerendam: *Melior est enim misericordia Domini super vitas,* Psalm. 62. At extra hunc casum, nunquam potest esse medium ad maius bonum; nam bona omnia vel corporalia, vel spiritualia sunt; corporalium fundamentum est vita, idcirco fieri non potest, vt occisio sit medium ad maius bonum corporale. spiritua-

A lia verò sunt actus liberi arbitrij, proinde à voluntate pendent, nec est vllum eiusmodi bonum, quod non possit haberi sine sui ipsius occisione.

" Sexta ratio. Virginitas nō est virtus, sed res " omnino indifferens; nam virtutes per se expe- " tuntur, virginitas autem non est bona, nec ap- " petibilis, nisi relata ad aliud, id est, ad Deum pu- " rius orandum & colendum. Præterea virtutibus " omnibus contraria sunt vitia, virginitati autem " nullum opponitur vitium, non igitur virginitas " materia voti esse potest.

Respondeo, virginitatem absolutè consideratam, vt solùm dicit negationem quandam B coniugij, non esse virtutem: sed eandem, vt est perfecta quædam refrænatio concupiscentiæ, & proinde medium ad melius, ac purius Deum colendum, omnino esse virtutem. immò vt S. Fulgentius notauit in epist. 3. cap. 4. adeo virtus est virginitas, vt à virtute nomen acceperit; quomodo etiam mortem appetere absolutè non est virtus, tamen mortem appetere ad fidem, vel patriam defendendam, virtus est fortitudinis. Verum est tamen virginitatem antequam Deo per votum consecretur non esse virtutem specialem, & ideo non habere contrarium vitium. Est enim, si absque voto consideretur, actus quidam perfectus, & heroicus temperantiæ, & idcirco non vitium illi opponitur, sed C aliquid minus bonum. Vitia enim opponuntur actibus necessariis virtutum, non autem actibus perfectis, & heroicis. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 152.

Septima ratio est Erasmi in colloquio Proci " & Puellæ, vbi petulantissimè loquitur: Poma- " rium melius est, quod post flores fructus partu- " rit; vitis melior, quę amplexa palum, vel vlmum; " vuis grauida est, quàm quæ humi iacens com- " putrescit; rosa felicior, quæ manu hominis at- " teritur, delectās interim oculos, & nares, quàm " quæ senescit in frutice; vinum felicius, quod bi- " bitur antequam acescat. ex quibus illud effice- " re contendit, vt coniugium melius, magisque " expetendum videatur, quàm cœlibatus. Illud " D etiam addit, vnam virginem si nubat, posse mul- " tas virgines parere, proinde si virginitas placet, " non posse nuptias virginum displicere, quæ hoc " ipsum, quod tantopere placet, cùm fœnore red- " dunt.

Sed eiusmodi argumenta talia sunt, qualia equi & canes, si loqui possent, proponerent, quippe qui nihil melius nouerunt corporis deliciis. at Christianos qualescunque, quibus regnum cœlorum patria est, vita præsens exilium, auctor Christus virgo de virgine, & virginitatis prædicator, mirum est potuisse eo modo argumentari; nam virgo Christiana non habet flores sine fructibus, immò fructum habet centesimum, cùm coniugium non habeat nisi tricesimum, vt Patres colligunt ex cap. 13. Matth. vnde

de S. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap. 8. *Nulla*, inquit, *carnis fœcunditas sanctæ virginitati, etiam carnis, potest comparari.* Et S. AMBROSIVS lib. 1. de virginibus: *Conferamus*, inquit, *bona mulierum cum vltimis virginum, iactet licet fœcundo se mulier nobilis partu, &c.* Et S. quoq; HIERONYMVS in epist. ad Demetriadem, & in epist. 22. ad Eustochium, idem argumentum fusè diluit.

Sed Erasmus non habuit fortè oculos, quibus fructus virginum conspici possunt: *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus.* 1. Corinth. 2. Pari ratione non est virgo Christiana vitis humi iacens, & putrescens, sed est vlmo nobilissimæ adhærens, Christo desponsa, eiusque spiritu grauida, vt pulchrè docet S. Fulgentius in epist. 3. ad Probam, cap. 4.

Denique, virgo Christiana non est rosa in frutice senescens, aut vinum acescens, sed perpetuò florens, & vigens. Coniugia enim marcescunt, & acescunt, quippe quę finem habitura sunt: virginitatis autem flos hîc incipit, & in futura vita perficitur, vbi nemo nubit, sed omnes sunt velut Angeli Dei.

Porro, quod addit Erasmus, ex nuptiis virgines nasci, eleganter refellit S. AVGVSTINVS libro de sancta virginitate, cap. 10. *Nam*, inquit, *ne illo quidem debent continentium meritis se conferre coniugia, quod ex eis virgines procreantur. Hoc enim non coniugij bonum est, sed naturæ, quæ sic diuinitus instituta est, vt quolibet humano vtriusq; sexus concubitu siue ordinato, & honesto, siue turpi, & illicito, nulla fœmina, nisi virgo nascatur. Ita fit vt virgo nascatur etiam de stupro, sacra autem virgo nec de coniugio.* Hæc ille.

CAPVT XXXIII.

Soluitur obiectio quinta ex Conciliis.

OBIICIVNT aduersarij quoque testimonia Conciliorum & Patrum, quæ tamen nullo negotio solui poterunt. PRIMVM testimonium est Concilij Ancyrani, can. 19. *Quotquot virginitatem pollicitam præuaricati sunt, professione contempta, inter bigamos habeantur.* Hoc testimonium profert Ioannes Brentius in prolegomenis contra Petrum à Soto, vt inde probet matrimonium post votum non esse peccatum, cùm constet digamiam peccatum non esse. Sed malè Ioannes Brentius ratiocinatur; nam Concilium non docet, eos, qui ducunt vxorem post votum, verè esse digamos, sed in pœnam peccati facit eos inhabiles ad sacerdotium, ac si digami essent, ex eo autem quòd eiusmodi homines à Concilio puniuntur, non potest colligi eos non peccasse, sed contrà potius peccasse; pœna enim culpam sequitur. & cùm ipsum Concilium dicat eos præuaricatos esse promissionem, & professionem contempsisse, is tantùm dicere poterit eos nō peccasse, qui præuaricationem & contemptum peccata esse negare audebit.

A At, inquit Petrus Martyr, in libro de cœlibatu, & votis, Concilium hoc non diremit matrimonium contractum post votum, nec alia pœna affecit, quàm vt digamia reputaretur.

RESPONDEO, Concilium nō diremisse matrimonium, quia nullum erat quod dirimi posset. nec enim Concilium dicit eos matrimonium contraxisse, sed solùm præuaricatos promissionem suam, quod tam fornicatione, quàm nuptiis fieri potuit. quòd si etiam nuptiæ fuerint veræ illorum, & propterea, nec dirimendæ, quod etiam nunc seruamus in iis, qui post votum simplex vxorem ducunt, an propterea licuit ex Concilij sententia iis, qui vouerunt B continentiam, nuptiis copulari? quàm multa malè fiunt, quæ tamen facta tenent? certè si nullum esset peccatum ita copulari, non punirentur à Concilio, qui id fecerunt. siquidem apud aduersarios, vbi nullum est crimen votum continentiæ violare, non solùm non arcentur à ministerio qui ex Monachis mariti facti sunt, sed ipsi propè soli vocantur ad ministerium.

SECVNDVM testimonium est Concilij Gangrensis, can. 9. & 10. vbi damnantur, qui continentiam professi nuptias execrantur, aut despiciunt coniugatos.

RESPONDEO, Ioannem Brentium in Confessione VVirtembergensi capite de votis, & Petrum Martyrem in libro de cœlibatu & votis, C dum hos Canones proferunt, impudentiam suam ostendere. Nihil enim isti Canones docent, nisi nuptias non esse malas, licet votum continentiæ sit melius; & continentię professores humiles esse debere, non superbos. Quod ipsum fusè docet S. Augustinus in vltimis aliquot capitibus libri de sancta virginitate, sed Canones ipsos audiamus. Canon IX. *Si quis vel virginitatem, vel continentiam professus tanquam abominabiles nuptias iudicat, & non propter hoc solum, quod continentiæ, & virginitatis bonum sanctum propositum est, anathema sit.* Canon X. *Si quis propter Deum virginitatem professus, in coniugio positos per arrogantiam vituperauerit, anathema sit.* Quid hîc legitur, quod non Ca- D tholici omnes libentissimè audiamus & amplectamur?

TERTIVM testimonium est Concilij Chalcedonensis can. 16. *Si qua se virgo Deo dedicauerit, similiter & Monachus, nō licere eis iungi nuptiis; si verò inuenti fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus verò posse in eis fieri humanitatem, si ita probauerit loci Episcopus.*

Ex hoc loco colligit Petrus Martyr potuisse permitti ab Episcopo connubia Monachorum, & Sanctimonialium. At non hoc dicit Canon, immò apertè negat posse coniungi eiusmodi personas. Humanitas porro illa, de qua loquitur Concilium, non est indulgentia nuptiarum, sed absolutio ab excommunicatione. Cùm enim statuat Concilium perpetuum anathema in e-

iusmodi apostatas, permittit tamen, vt Episcopus etiam ante mortis articulum anathema tollat, si nimirum illi ad pœnitentiam venerint, & à malè contracto connubio discesserint, vt exponit Concilium Triburiense, can. 23. Nunc ad Patrum testimonia veniamus, quæ à Brentio, Caluino, Illyrico, sed potissimùm à Petro Martyre collecta sunt.

CAPVT XXXIV.

Soluitur obiectio sexta ex Patribus.

PRIMVS ex Patribus est Petrus cum omnibus Apostolis, excepto Ioanne: *Sumemus*, inquit Petrus Martyr, *principium ab Apostolis; nam quodammodo sunt Patres Patrum. Illi autem quamuis essent sanctissimi, tamen non aspernati sunt coniugia; immò si credimus Ambrosio, omnes habuerunt vxores præter Ioannem & Paulũ.* Et infrà: *Quamquam ita Ambrosium cito hoc loco, non vt prorsus cõcedam in eam sententiam: vnde enim sciebat ille, Paulum non habuisse vxorem?*

RESPONDEO, qui ex Apostolis vxorem habuerint, & qui non habuerint, ex Scripturis certò constare non posse, excepto solo Petro, cuius socrum legimus Matth. 8. Ioannem tamen virginem fuisse nemo dubitauit vnquam. Idem de Paulo, & Apostolis ceteris probabiliter docet Hieronymus lib. 1. cõtra Iouinianum; sed quidquid de hoc sit, illud nobis satis est, & Petrum, & Apostolos omnes, post vocationem à Christo, continentes fuisse: *Sed*, inquit Petrus Martyr, *solent dicere, Apostolos postquam venissent ad Christum, repudiasse quodammodo vxores, & ab illarum consortio abstinuisse. Qui ista dicunt, sua tantum dicunt, nihil probant; immò absurdè, & sine ratione dicunt; nam nisi intercessisset adulterium, nullo modo licuit discedere ab vxoribus. Nec Christus venit in mundum facere diuortia, sed potius monet, vt quod Deus coniunxit, homo non separet.* Hæc ille. Nos verò non dicimus ab Apostolis repudiatas vxores, quod Christus prohibet Matth. 19. sed ex consensu abstinuisse à commercio cõiugali. Nec enim S. Ioseph ideo repudiasse dicendus est beatissimam coniugem suam, quòd eam nunquam cognouerit. non enim carnalis copula, sed consensio animorum coniugium facit.

PORRO Apostolos omnes post vocationem renunciasse officio coniugali, non tantùm dicimus, sed etiam probamus; nam cùm Petrus dixisset Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia*, Dominus addidit: *Omnis, qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Vbi satis apertè inter omnia illa, quæ legimus Apostolos reliquisse, videmus etiam coniuges numerari. quod si relinqui non potest vxor, quin repudietur, accuset igitur Petrus Martyr Christum, qui pręmiũ tam grande vxores relinquentibus pollicetur. Adde, quod non nos primi docemus, Apostolos cœli-

A bes post vocationem vixisse. docuit id Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum. docuit S. Hieronymus li. 1. in Iouinianum. docuerunt alij ferè omnes, nec vllus Catholicorum vnquam contradixit.

SECVNDO loco ponit Petrus Martyr Ignatium, qui in epistola ad Philadelphienses dicit, non esse detrahendum nuptiis, quod Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli mariti fuerunt. RESPONDEO, de Apostolis iam diximus, eos habuisse vxores, sed post vocationem mutasse illas in sorores, vt Clemens Alexandrinus loquitur. Patriarchæ & Prophetæ tempori, & statui legis veteris seruiebant. Quamquam, vt nonnulli Prophetæ, vt Isaias & Ezechiel, exemplo

B docuerunt non esse detrahendum nuptiis, vt rectè Ignatius monet, sic alij item Prophetæ, vt Helias & Hieremias exemplum cõtinentiæ prębuerunt.

TERTIO ponit Iustinum, qui in Apologia secunda meminit continentiæ, sed non meminit voti. RESPONDEO, quid hoc ad rem? num ideo vouere non licet, quia Iustinus non meminit voti?

QVARTO ponit Dionysium Corinthium, qui in epistola ad Gnosios, teste Eusebio lib. 4. hist. cap. 23. monet Pinytum Episcopum Gnosiorum, ne compellat fratres ad seruandam continentiam. RESPONDEO, quis nostrûm con-

C tradicit? sed num quia non licet cogere fratres ad continentiam, nó licebit etiam sponte illam suscipere?

QVINTO profert Irenæum, qui lib. 1. cap. 9. meminit vxoris Diaconi cuiusdam. & cap. 31. dicit, Tatianum hæresiarcham æquasse matrimonium scortationi. Addit Petrus Martyr: *Et quid aliud nostri faciunt aduersarij? immò isti matrimonium ministrorum statuunt esse adulterio & scortatione deterius. quid est consentire cum Tatiano, si hoc non est?*

RESPONDEO, quid est ineptire, vel potius impudenter mentiri, si hoc non est? num ideo votum continentiæ illicitum erit, quia Diaconus quidã vxorem habuit? & vnde probas Diaconum illum ab vxore non continuisse post sa-

D crum ordinem susceptum? Porro Tatianus vera & legitima matrimonia damnabat, & ideo hęreticus erat, nos sacrorum ministrorum coniugia, non coniugia legitima, sed sacrilegia coniugij nomine tecta esse ostendimus, & ideo reprehendimus. alioqui si Tatianum sectatur quicunque coniugia illegitima non commendat, Tatianum etiam sectari dicetur, qui coniugium parentis cum filia non probauerit. Itaq; S. Augustinus, qui Tatiani hæresim optimè nouerat, eamque damnauerat in libro de hæresibus, cap. 25. idem tamen coniugia, quæ post votum contrahuntur, peiora adulteriis esse affirmat in lib. de bono viduitatis, cap. 11.

SEXTO loco profert Clementem Alexandrinum, qui in primo libro pędagogi, cap. 10. dicit,

Chri-

Christianos debere aut matrimonium contrahere, aut purè viuere, si non contrahant. Hinc enim colligit Petrus Martyr eos, qui non purè viuunt ex Monachis & Sacerdotibus, debere matrimonium contrahere. At cur non potius colligit, debere eos mutare vitam, & mores emendare, & sic purè, & castè viuere, & votum suum Domino reddere? *Sed,* inquit Martyr, *idem Clemens in lib. 3. Stromatum dicit, Paulum habuisse vxorem, Petrum, ac Philippum liberos genuisse.*

RESPONDEO, sed ibidem dicit, ante vocationem ad Apostolatum ista facta esse, postea verò ab Apostolis vxores habitas loco sororum, non loco vxorum. Attexit deinde longissimam disputationem eiusdem Clementis contra eos, qui nuptias damnant. Sed omnia sunt πάρεργα, neque aliud probant, nisi inopiam, qua ipse premitur testimoniorum, quæ ad rem faciant.

SEPTIMO transit ad Tertullianum, ac primum fatetur multa in Tertulliano esse pro Papistis, sed non esse fidem habendam Tertulliano, quod hæreticus fuerit, & secundas nuptias prohibuerit. SED facilè hoc refellitur; nam etiamsi hæreticus fuerit, non tamen vnquam à veteribus reprehenditur, quod votum continentiæ asseruerit, sed ob alios errores, quos sanctus Augustinus notauit libro de hæresibus, cap. 86.

Deinde Petrus Martyr mentiri audet, in libro de velandis virginibus Tertullianum tractare, an solæ nuptæ debeant velato capite ingredi Ecclesiam, an etiam virgines; non autem loqui de velo, seu habitu sacrarum viginum. Sed adeo manifestè mentitur, vt non sit opus, nisi librum ipsum legere; scribit enim aduersus virgines seculares, quæ cum nudo capite incederent, ægrè ferebant, virgines sacras tectas, & velatas procedere, & adferebant in argumentum, quod Apostolus 1. Corinth. 11. mulieres velari iusserit, de virginibus autem nihil dixerit: *Ambiunt,* inquit, *virgines hominum aduersus virgines Dei.* Et infrà: *Scandalizamur,* inquit, *quia aliter aliæ incedunt, & malunt scandalizari, quàm prouocari.* Et infrà: *O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt.* Et infrà: *Nupsisti Christo, illi tradidisti carnē tuam, illi sponsasti maturitatem tuam, incede secundum sponsi tui voluntatem. Christus est, qui & alienas sponsas & maritas velari iubet; vtiq; multo magis suas.* Denique liber sancti Cypriani de habitu virginum ex libro Tertulliani expressus, satis apertè docet, de quibus virginibus Tertullianus loquitur.

Sed habet Petrus Martyr ex Tertulliano insigne testimonium contra nos; nam in libro de monogamia, tractans locum illum, 1. Timoth. 5. *Volo iuniores nubere,* ita loquitur; *Ad eas dirigit, quales suprà denotat, iuuenculas viduas, quæ in viduitate deprehensæ, & aliquandiu affectatæ, postquam in delitiis habuerunt Christum, nubere volunt, habentes iudicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, à qua in viduitate inuentæ, & professæ eam, non perseuerant. Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem susceptæ viduitatis postea rescindant.* EX HIS *verbis,* inquit Martyr, *alterutrum horum omnino intelligendum est, vel Paulum velle eas nubere, quamuis vouissent, idque magis Tertullianus videtur sentire, vel si non de viduis, quæ professæ sint, sed de similibus agatur, tamen Paulum eas quoque velle nubere, ne postea fidem datam rescindant. Hæc quoque sententia contra aduersarios nostros facit; nam illi iuuenculas, & penè puellas permittunt vouere, & in periculum incurrere.*

RESPONDEO, priorem sensum nullo modo admittunt verba Tertulliani. Illa enim verba: *Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem susceptæ viduitatis postea rescindant,* apertissimè monent eum loqui de illis, quæ nondum vouerunt; nam quæ semel vouerunt, & fidem primam resciderunt, quomodo possunt nubere, ne primam fidem rescindant, cùm iam eam resciderint? & cùm ipsum nubere, sit primam fidem rescindere? Tertullianus enim interpretatur primam fidem rescindere, non perseuerare in professione viduitatis.

AT, inquit Martyr, *Paulus dicens; volo iuniores nubere, dirigit sermonem ad eas quæ primam fidem irritam fecerunt, vt Tertullianus dicit; vult igitur Apostolus, ex interpretatione Tertulliani, eas nubere quæ iam vouerant.* RESPONDEO, dirigere sermonem ad eas quæ vouerant, nihil aliud est, quàm eas respicere, & ex earum ruina aliis prospicere de remedio, vt verba sequentia apertissimè docent. Quod verò attinet ad posteriorem sensum, fatemur velle Apostolum iuuenculas nubere, sed vt suprà ex Patribus ostendimus, non omnes iuuenculas, sed eas tantùm quæ cōtinere nolunt. Omitto hìc mendacia reliqua Petri Martyris, cùm dicit, nos matrimonium impurum, & spurcum appellare, & alia id genus, quorum Deo rationem in iudicio reddet.

OCTAVO loco ponit Origenem, in cuius libris nihil inuenit pro se, nisi quod loca quædam pro se facere interpretatur, quia nō faciant contra se, nimirum vbi Origenes non vituperat nuptias, & multò magis, vbi aliquid dicit in laudē nuptiarum. Ita profert multa ex commentariis Origenis in cap. 12. ad Romanos, & in cap. 19. & 23. Matthæi. Sed nihil omnino est quod ad rem faciat; nos enim nuptias longè magis honoramus, quàm aduersarij faciant, cùm Sacramentum Christi esse doceamus, quod illi pertinacissimè negant, & ciuilem cōtractum solum in nuptiis agnoscant.

NONO venit ad Cyprianum, qui lib. 1. epist. 11. ad Pomponium ita scribit de quibusdam virginibus, quæ posteaquam se Deo dicauerant, cùm masculis cubare repertæ fuerant: *Quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudicè, & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes, & stabiles præmium virginitatis ex-*

spectent; si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est, vt nubant, quàm in ignem delictis suis cadant.

Hunc locum non Petrus Martyr solùm, sed etiam Caluinus, Brentius, aliique ex aduersariis obiecerunt. Refellit quoque Petrus Martyr aliquot solutiones parùm congruas, vt ostenderet argumentum planè esse insolubile. Sed responsio plana, & facilis in promptu est. Sanctus enim Cyprianus eo modo loquitur, quo sanctus Paulus 1. Timoth. 5. nimirum occasione quarundam virginum, quæ parùm honestè se gerebant post votum continentiæ, monet alias, vt si non habent firmum propositum perseuerandi, non voueant, sed nubant. Hic igitur sensus est verborum Cypriani: *Quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent; si autem perseuerare nolunt, aut nō possunt*, id est, si dum de voto faciendo deliberant, cogitant se non perseueraturas, melius est, vt nubant, quàm in ignem delictis suis cadant.

Esse autem hunc sensum eorum verborum probari potest. PRIMO, quia S. Cyprianus virginibus illis sub disiunctione concedit, vt nubant, si perseuerare nolunt, aut non possunt. Proinde concedit, vt nubant, si tantùm nolint perseuerare, etiamsi alioqui possint. At post votum licitum esse nubere ei, qui perseuerare potest, ne Caluinus quidem, aut Petrus Martyr affirmaret.

SECVNDO, de sacris virginibus in eadem epistola idem Cyprianus dicit, eas grauissimè peccare si alicui viro misceantur; & non mariti, sed Christi adulteras esse: *Si superueniens*, inquit, *maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nónne indignatur, & fremit? & per Zeli dolorem fortassis & gladium in manus sumit? quid Christus Dominus & Iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur, & irascitur? & quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur?* Hæc ille. Non ergo Cyprianus potuit eiusmodi virginibus Deo dicatis nuptias permittere, nisi incestam coniunctionem & manifestam Dei offensionem, seipso teste, permittere vellet. Quis verò credat tam stultum Cyprianum fuisse, vt sciens & prudens grauissima crimina permitteret?

TERTIO, de virginibus Deo dicatis, quæ iam lapsæ fuerant, in eadem epistola iubet vt separentur, idque aliquoties repetit, & ne semel quidem admonet, posse eas cum stupratoribus suis, aut cum aliis inire matrimonium: *Quod si*, inquit, *obstinatæ perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam à nobis admitti in Ecclesiam posse, &c.* Igitur cùm suprà monebat, vt nuberent, non de iis loquebatur, quæ iam vouerant, sed de iis, quæ adhuc sui iuris erant.

Vrget Petrus Martyr illud verbum: *Aut non possunt.* quasi aliquæ sint quæ absolutè non possint continere, etiamsi velint. Sed hoc suprà explicatum est. Sic enim Cyprianus loquitur, quomodo Christus ipse, cùm ait, qui potest capere, capiat. Illi enim dicuntur velle, & non posse, qui desiderant continere, sed non plena, & perfecta voluntate. Proinde desunt illis vires efficaces ad continendum, quas tamen vires, si vellent in oratione laborare, non difficulter acquirerent. Alium locum ex libro de singularitate Clericorum, in disputatione de cœlibatu sacerdotum explicauimus.

DECIMO ponit Eusebium Cæsariensem, ex quo tamen nihil adfert nisi coniecturam quandam, quod consecratio virginum solennis cœperit tempore Constantini Imperatoris, antea verò non fuerit. Coniectura hæc est, quod lib. 4. de vita Constantini, posteaquam narrauerat, Constantini decreto abrogatam fuisse legem veterem, quæ priuabat hæreditate eos, qui liberos non habebant, continuò subiecerit Eusebius, mulieres ad perpetuam virginitatem se Deo consecrasse, necnon ad sacerdotium Dei. AT HÆC coniectura nititur manifesto mendacio. Non enim Eusebius subiecit de virginum consecratione post narrationem de abrogata lege, sed præmittit tanquan rationem legis abrogatæ. Dicit enim, Constantinum legem illam abrogasse, quia multi viri, multæque fœminæ liberis carebant, non ob impotentiam generandi, sed quia ob immensum amorem numinis, perpetuum cœlibatum profitebantur.

VNDECIMO loco Athanasium ponit, sed ne syllabam quidem vnam pro se inuenire potuit. Idcirco solùm attulit loca quædam contra se, & respondit, non esse Athanasium audiendum, non esse tolerandum, nimis multum sibi sumpsisse hunc patrem. Centuriatores centuria 4. cap. 4. col. 267. & ca. 6. col. 466. & ca. 7. col. 486. proferunt vnum Athanasij testimonium ex epistola ad Dracontium, vbi dicit, se nouisse Episcopos & Monachos, qui filios genuerint.

RESPONDEO, nos etiam nouisse permultos Monachos, qui simul etiam Episcopi dici volebant, & filios genuerunt, nimirum Lutherum, Bucerum, Martyrem, Ochinum, Oecolampadium, VVigandum, & alios. Athanasius enim eo loco reprehendit Episcopos & Monachos perditè viuentes, ac dicit, nonnullos reperiri, qui filios genuerint; nam alioqui id illicitum fuisse ex sententia Athanasij, patet ex cohortatione ad Monachos, vbi inter alia impedimenta monasticæ vitæ ponit, alligatum esse vxori, aut filiis impeditum.

DVODECIMO loco ponit Basilium, quem ab eruditione, & doctrina magnum appellatum fuisse dicit. Profert autem vnum testimonium ex libro de virginitate, vbi Basilius arguit sacras virgines, quę perditè & flagitiosè viuunt, ac dicit, longè esse præstabilius si viros habeant, illisque subiectæ sint, & officium coniugale, vt

decet, exerceant: *Nihil*, inquit Martyr, *pro nobis dici potuit aptius.*

RESPONDEO, non monet Basilius, vt sacræ virgines; quæ flagitiosè viuunt, relicta professione nubant, sed dicit, melius fuisse futurum, si nupsissent antequam vouerent. Melius enim est in statu humiliore saluari, quàm in sublimi damnari. Id ita esse, planum est tum ex illis verbis: *Nam si abiecto viri iugo, & ad vitam, ad quam conseruandæ domus, & procreandorum liberorum gratia, facta est inutilis, & professæ virginitati pudenda futura est: tota res damni plena est. Et longè præstabilius esset, ipsam viro coniunctam ad vitam gubernari, &c.* Vbi vides nuptias suaderi, non ei, quæ vouit, sed ei, quæ professæ virginitati pudenda futura est: tum ex eodem libro, vbi BASILIVS fusissimè probat, sacras virgines non posse vllo modo nubere: *Virginitatem*, inquit, *professæ, deinde à carnis voluptatibus incitatæ, scortationis peccatum nuptiarum nomine velare volunt, non ignorantes, opinor, etiam si ignorantiam simulent, quod quæ sponsi sui dexteram præteriit: neque huius est sponsa, quem illegitimè reliquit, neque illius, cui seipsam per affectum vitiosum adiunxit, iuxta leges vxor reperiri potest.* Et infrà: *Ne decipiat seipsam, quod peccatum ipsi pro nuptiis reputabitur.* Et infrà: *Nō enim locum apud ipsum habebit nuptiarum prætextus.*

At, inquit Martyr, *Basilius cùm hæc scripsit, oblitus erat sui.* Sed quis credat virum tam admirabilem, qui ab eruditione magni nomen inuenit, in eodem libro tam apertè secum pugnare, nec potuisse tres paginas scribere, quin obliuisceretur sui? Omitto quę deinde attexit Martyr in reprehensionem S. Basilij. non enim hîc quærimus, an rectè dixerit, sed an dixerit id, de quo agimus. Quanquam etiam ad refutationem calumniarum, & ratiuncularum Martyris, satis est scire, illum fuisse verè magnum Basilium, istum esse Petrum falsò Martyrem appellatū. Adfert aliud testimonium ex quæst. 15. fusè explicata, sed ad rem non pertinet, & à nobis paulò infrà refutabitur in disputatione de votis filiorum inuitis parentibus editis.

DECIMOTERTIO ponit Gregorium Nazianzenum, ex quo nihil adferre potuit contra nos. Tantum adfert multa, quæ dicit pro se facere, quia non faciunt contra se; nimirum vbi Nazianzenus scribit nuptias esse bonas. Adfert etiam multa, quæ dicit se non probare, vt quod Nazianzenus dicat virginitatem homines Angelis aggregare, nuptias perturbationis, virginitatem splendoris indicium esse, continentiam in arbitrio positam, ita vt posint continere omnes, qui volunt. Hæc Martyr admittere se non posse dicit, sed non multum refert quid ipse admittat, modo Nazianzenus à Catholicis faciat.

DECIMOQVARTO ponit Hilarium, ex quo vnum duntaxat locum habere potuit, quem nobis obiiceret. In reliquis Hilarium reiicit cum ceteris Patribus, qui Papistis nimis apertè fauēt.

A Testimonium igitur contra nos profert Martyr ex commentario Hilarij in cap. 19. Matth. vbi sic loquitur: *Nobis circa Eunuchos sermo fit & voluntas; & in vno posuit naturam, in altero necessitatem, & in tertio voluntatem. Naturam in eo qui ita nascitur, necessitatem in eo, qui ita factus est, voluntatem in illo, qui spe regni cœlestis talis esse decreuerit, cui nos similes effici, si tamen possimus, admonet. Ecce*, inquit Martyr, *is non inquit, si tamen velimus, si possimus: rationem habens virium vniuscuiusque nostrûm.*

RESPONDEO, nihil Hilarius addit ad verbum Domini: *Qui potest capere, capiat.* De quo loco satis multa diximus. Neq; negamus habendam esse virium rationem, & eos non debere seipsos

B castrare ob regnum cœlorum, qui nondum vires habere se sentiunt ad continendum, & qui proinde non possunt: tamen addimus, eos, qui vires nondum habent, & modo non possunt, posse tamē per orationem vires acquirere, quibus postmodum poterunt, si voluerint.

Alium locum ex Hilario proferunt Magdeburgenses, Centuria 4. cap. 4. col. 300. vbi postquam posuerunt encomia virginitatis ex Athanasio, ita subiungunt: *Contra hanc superstitiosam opinionem videtur Hilarius in Psalmo 64. loqui; Cernimus nudis Philosophos algere corporibus, ipso etiam coniugiorum vsu Magistri abstinent, hæretici sicco panis cibo viuunt. Sed quis tandem ociosi huius propositi profectus? totum hoc inane, & ridiculum est, & cum ipsis superstitionis*

C *caussis miserabile. Deo ergo vouenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia. Vota enim tantùm Ecclesiasticæ religionis vtilia sunt, quæ cum & dignis Deo cautionibus, & propositæ in Ecclesia obseruantiæ studio probantur.*

Ex his verbis Magdeburgenses collegisse videntur, vouendum esse corporis contemptum, sed non extremum illum vsque ad nuditatem, & algorem; vouendam castitatem, sed coniugalem, non virginalem; vouenda ieiunia, sed non ardua illa, quibus nonnulli solo pane viunt. At non hoc Hilarius dicit, sed monet, continentiam, ieiunia, corporis contemptum, extra Ecclesiam nihil prodesse, multum autem prodesse si in Ecclesia propter Deum suscipian-

D tur, ipsique Deo voueantur. Explicat enim illa verba Psalmi: *Tibi reddetur votum in Hierusalem.* Et vim facit in illis vocibus: *Tibi*, &, *in Hierusalem*, id est, Deo, & in Ecclesia. atque inde superstitiosa vocat continentiam, & ieiunia Gentilium, quia non Deo; & hæreticorum, quia non in Ecclesia offeruntur. Quocirca Petrus Martyr ex hoc loco Hilarij colligit, Hilarium sensisse votum cœlibatus debere fieri ad placendum Deo. Sed addit, sibi hanc Hilarij sententiam non probari.

DECIMOQVINTO ponit Epiphanium, ex quo duo testimonia profert, vnum ex libro de hæresibus, hæresi 48. vbi sic legimus: *Nos verò non necessitatem imponimus, verùm cum bono consilio admonemus, exhortantes eum qui potest, non autem neces-*

ſitatem imponimus non potenti, neque reiicimus ipſum à vita.

Ex his verbis arguit Catholicos Petrus Martyr, quod imponant neceſsitatem cœlibatus, quia non admittunt ad ſacros ordines niſi cœlibes: & rurſus, quod dicant omnes poſſe continere, ſi velint; quorum vtrumque reprobat Epiphanius. Sed de hoc poſteriore iam ſæpe diximus, quomodo verum ſit quoſdam poſſe, & non poſſe continere. Nam non poſſunt, dum non habent donum, & tamen poſſunt abſolutè, quia poſſunt donum petere & habere. Et tamen interim non negamus, quin malè faciant, qui vouent eo tempore, quo ſe donum non habere ſentiunt, & peius etiam faciunt, qui eiuſmodi homines impellunt, aut etiam cogunt ad vouendum. De priore autem, manifeſta calumnia eſt; nam etſi non admittimus ad ſacros ordines, niſi cœlibes, tamen ſicut non cogimus ad ordines ſuſcipiendos, ita nec ad cœlibatum profitendum.

Itaque idem ipſe Epiphanius, qui neminem vult cogi ad cœlibatum, affirmat non debere admitti ad ſacros ordines niſi cœlibes. Sic enim loquitur Epiphanius hæreſi 59. *Reuera non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui mortua ſua vxore ſecundis nuptiis coniuncti ſunt, propter excellentem ſacerdotij honorem & dignitatem, ſed & adhuc liberos gignētem vnius vxoris virum non ſuſcipit, ſed eum, qui ſe ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Epiſcopum, & Hypodiaconum.*

Aliud teſtimonium proferunt, cùm Petrus Martyr, tum etiam Ioannes Brentius ex eodem libro hæreſi 61. vbi ſic legimus: *Melius eſt lapſum à curſu palam ſibi vxorem ſumere ſecundum legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & non quotidie iaculis ſauciari.*

Reſpondeo PRIMO, Epiphanius videtur dicere, minus malum eſſe nubere poſt votum, quàm occultè, & aſsiduè ſcortari: non tamen dicit, non eſſe malum nubere poſt votum, quod aduerſarij dicunt, & de quo noſtra controuerſia eſt. Nam in eodem loco paulò antè Epiphanius ſic ait: *Sancti Apoſtoli tradiderunt, peccatum eſſe poſt decretam virginitatem conuerti ad nuptias.* Et paulò pòſt, monet illud Pauli: *Si nupſerit virgo, non peccauit*, intelligi debere de ea quæ nondum eſt dicata Deo. Et infrà, illud 1. Tim. 5. *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt*, dicit maximè pertinere ad virgines, quæ nubere volunt poſt votum.

Denique ipſe etiam Petrus Martyr, fatetur Epiphanium nobiſcum facere: *Nunquam*, inquit, *aſſerui, Epiphanium facere mecum, quòd dicat eſſe peccatum matrimonium inire, poſt votum editum.* Et infrà: *In eo itaque mecum non conuenit Epiphanius; ſed tantùm in eo quod illas nuptias, & veras eſſe dicat, & licitas.* Hæc ille. Qui manifeſtè ſecum pugnat, vel Epiphanium falsò pugnare ſecum ipſum aſſerit. Nam peccatum eſſe nuptias inire poſt votum, & nuptias eſſe licitas poſt votum, pugnantia ſunt: vtrumq; tribuit Martyr Epiphanio, qui tamen conſtanter primum aſſerit ſemper, alterum nunquam.

A

SECVNDO dico, probabile eſſe, Epiphanium non voluiſſe etiam dicere, minus malum eſſe nubere poſt votum, quàm ſcortari, ſed hortatum eſſe ad nuptias eos, qui ſine voto perſeuerabant in cœlibatu, & tamen flagitiosè viuebant; nam in eo loco diſtinguit duo genera virginum. Vnum eorum, qui ex electione, & profeſsione, ac voto virgines erant, & de his ſæpius repetit, non licere ſine grauiſsimo crimine poſt dicatam Deo virginitatem conuerti ad nuptias. Alterum eorum, qui tempore adoleſcentiæ non inuenerant commodas nuptias, & ideo quaſi neceſſariò permanſerant toto eo tempore cœlibes, deinde cùm iam prouecti eſſent ætate, erubeſcebant conuerti ad nuptias, atque idcirco cœlibes permanere decreuerant: interim tamen occultè ſcortabantur, & coram hominibus virgines erant, coram Deo nequaquam. Hos ergo hortatur, vt agant pœnitentiam propter amiſſam per fornicationem virginitatem, & ad matrimonium confugiant, magiſque timeant Dei condemnationem quàm hominum iudicia.

B

Itaq; cùm ait Epiphanius: *Melius eſt vnum peccatum habere, quàm multa*, non vult dicere, melius eſt peccare ſemel nubendo poſt votum, quàm ſæpius ſcortari, ſed melius eſſe poſt vnam fornicationem tranſire ad nuptias, quàm cœlibem manendo exponere ſe periculo aſsiduè ſcortandi: & cùm hortatur eum, qui à curſu lapſus eſt, vt vxorem accipiat, non vocat curſum votum cœlibatus, ſed ipſum cœlibatum, quem ille longo tempore liberè ſeruauerat, & poſtea per fornicationem corruperat. Hoc dico valde eſſe probabile, tum quia verba Epiphanij hunc ſenſum patiuntur, tum etiam quia non eſt credibile Epiphanium hortari voluiſſe ad id, quod ipſe fatetur eſſe contra Apoſtolicas ſanctiones.

C

DECIMOSEXTO proponit Petrus Martyr Chryſoſtomum, ex quo nihil adfert, niſi laudes nuptiarum, quæ nihil cauſſæ noſtræ officiunt. Sed Magdeburgēſes Cent. 5. cap. 4. col. 444. producunt teſtimonium Chryſoſtomi ex oratione de cohabitatione regularium mulierum cum viris, vbi hortatur virgines ſacras, vt potius apertè nubant, quàm cum viris ita cohabitent: *Nam illas nuptias*, inquit, *neque Deus condemnat, neque homines reprehendunt. Honeſta enim res eſt neminem offendens, neminem lædens. Virginitas autem illa cum viris pluſquam ſtuprum ipſum ab omnibus arguitur.*

D

At non ſatis fideliter hæc verba Magdeburgenſes retulerunt. Siquidem omiſerunt ea, quæ proximè præcedunt; ex quibus apertiſsimè colligitur, Chryſoſtomum loqui de nuptiis, quæ votum præcedunt, non de iis, quæ illud ſequuntur. Sic ait: *Nam ſi habere cohabitatores concupiſcis,*

nou

non oportebat virginitatem eligere, sed ad nuptias transeundum erat. Multò enim melius sic nupsisse, quàm illo modo virginem profiteri, fuisset; nam illas nuptias neque Deus condemnat, &c. Et infrà: *Si concupiscunt virum, & nuptias, quis prohibebat, & libertatem adimebat, ne hoc facerent?* Hæc ille. Loquitur ergo Chrysostomus, quomodo Cyprianus, & Basilius loquebantur, de eo, quod debuisset fieri ante votum, non de eo, quod post votum fieri debuit. Idem enim Chrysostomus in epistola 6. ad Theodorum, disertè dicit, matrimonium post vota monastica non matrimonium, sed quid adulterio peius esse.

A

Exstat apud Chrysostomum alius locus, qui contra vota obiici potuisset, quamuis eum non legerim ab aliquo aduersariorum notatum fuisse. lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticę, sub finem ita loquitur Chrysostomus: *Ergo ne intempestiuè liberos nostros ab deserti commoratione reuocemus, verùm studij cœlestis disciplinam in eis solidam permittamus, altisque radicibus arbusta firmari, & siue decem annos, siue etiam viginti nutriendi illi sint in monasterio, non perturbemur.* Ex his verbis colligi videtur, non fuisse Monachos votis adstrictos, aut certè vota ipsa libera fuisse Chrysostomi ætate, quandoquidem domum ex monasterio redire poterant.

B

RESPONDEO, duo erant genera hominum, qui in monasteriis eo tempore viuebant. Alij enim monasticen profitebantur, & hi votis adstricti erant, nec redire poterant ad negotia secularia. Alij solum ad tempus in monasteriis degebant, non tam vt Monachi fierent, quàm vt in pietate, & virtutibus exercerentur. Hi verò nullis votis alligati erant, & cùm volebant abire ex monasterio, poterant. De his ergo posterioribus hoc loco Chrysostomus loquitur. Quod etiam ex eo cognosci potest, quod omnes ciues hortatur, vt ad monasteria filios suos mittant, necnon, vt ipsi etiam, licet coniugati, eò se conferant, ibique aliquandiu commorentur. De prioribus loquitur S. Basilius cap. 21. constitutionum, vbi multis rationibus ostendit non licere Monacho domum redire. Ipse etiam CHRYSOSTOMVS in epist. 6. ad Theodorum: *Equidem fleo, inquit, non quòd paternarum rerum sollicitudinem geras, sed quòd negligendo calcaueris quidquid antè de pectore Christo sponderas. ad hæc inhorresco, his angor, & crucior; propter ista formido non immeritò. Vt enim non obiicitur desertio militiæ non militanti; ita is, qui semel cœperit esse miles, cùm deseruisse detegitur, pœna vltima dignus iudicatur.* Item THEOPHYLACTVS in cap. 8. Matth. *Si autem, inquit, illi neque patrem sepelire licuit, væ his, qui monasticen professi ad mundana regrediuntur negotia.*

C

D

DECIMOSEPTIMO ponit Petrus Martyr Ambrosium, ex quo quia nihil adferre potuit contra vota continentiæ, inuehitur in eius libros de virginibus, planè aureos & dulcissimos. Dicit Ambrosium sibi ipsum nō constare, quòd nunc doceat virginitatem non imperari, sed consuli; nunc verò ipse idem eam imperet, cùm prohibeat virgines Deo sacratas nubere. SED non intelligit iste falsus Martyr carnali amore cæcatus, neque quid loquatur, neque de quibus affirmet. Aliud enim est imperare virginitatem, aliud eam exigere ab eo, qui sponte se obligauit. Denique libros illos de virginibus, qui tantopere displicent Petro Martyri, S. Hieronymus mirificè laudat in epist. 22. ad Eustochium.

DECIMOOCTAVO ponit Hieronymum, ex quo vnum locum profert ex epist. 8. ad Demetriadem. Deinde acerbè satis reprehēdit libros S. Hieronymi aduersus Iouinianum. Sed posteriori obiectioni sat est opponere S. Augustinum, qui in epistola 29. ad Hieronymum, libros illos contra Iouinianum suauissimam & præclarissimam disputationem appellat. Necnon ipsum Hieronymum, qui in Apologia pro libris suis contra Iouinianum, eas calumnias, quas nunc Petrus Martyr profert, iam antè refutauit.

Porro testimonium in epistola ad Demetriadem, hoc est: *Sanctum virginum propositum, & cœlestis, Angelorumq; familiæ gloriam, quarundam non bene se agentium nomen infamat, quibus apertè dicendum est, vt aut nubant, si se non possunt continere; aut contineant, si nolunt nubere. Hæc verba,* inquit Martyr, *non possunt intelligi de iis qui nondum vouerint. Quia nemo dehonestat aliquem ordinem nisi fuerit in illum adscriptus. Nullus turpi vita infamasset Apostolos, nisi inter eos fuisset annumeratus.*

RESPONDEO, loquitur S. Hieronymus de ancillis sacrarum virginum nobiliū. Erant enim quædam virgines sacræ, fœminæ nobilissimæ, quæ domi suæ viuebant, & multis ancillis comitatæ procedebant. Sæpe autem fiebat, vt aliquæ ancillarum, quæ quidem nullum habebant votum, parùm pudicè viuendo dominas infamarent. Sic enim pergit ibidem Hieronymus post verba citata: *Digna res risu, immò planctu, incedentibus dominis, ancilla virgo procedit ornatior, vt pro nimia consuetudine, quam incomptam videris, dominam suspiceris.* Et paulò superiùs: *Mores enim & studia dominarum plerumq; ex ancillarum & comitum moribus iudicantur.*

Porro ancillas virginum sacrarum non fuisse omnes sacras virgines, perspicuum est ex epist. 22. ad Eustochium, vbi monet virginem Eustochium, vt ex ancillis, si quas habeat eiusdē propositi, eas magis honoret, & ad mensam suam adhibeat, vt earum honor aliarum sit inuitatio: Vbi etiam addit hæc verba de ancillis, quas dixerat inuitandas ad continentiam ex aliarum honore: *Si qua dissimulat, & seruitutem refugit, illi Apostolum legito, melius est nubere, quàm vri.* Vbi docet, esse quidem prouocandas ancillas ad propositum continentiæ, sed non esse cogendas.

Aliud testimonium ex Hieronymo proferri potuisset; sic enim loquitur ad sacram virginem in epistol. 47. de vitando suspecto contubernio: *Si virgo es, quid times diligentem custodiam? si corrupta,*

cur

cur non palàm nubis? Esse autem virginem sacram, quam alloquitur, patet ex verbis illis eiusdem epistolę: *Non tibi displiceat eius conuersatio, quæ te sponso tuo virginem consecrauit.*

RESPONDEO, loquitur Hieronymus de quadam virgine, quæ non in monasterio publicè professa fuerat (nam in eadem epistola hortatur eam, vt se conferat ad monasterium) sed priuatim vouerat continentiam, vt eo tempore multæ facere solebant; ac deinde relicta matre vidua, iuueni cuidam adhæserat, & cum eo viuebat non sine suspitione impudicitiæ. Hanc ergo Hieronymus monet, vt potius apertè nubat, quàm perpetuò cum aliorum scandalo impudicè viuat. Neque ita hoc monet, quasi peccatum non sit, quod aduersarij volunt, nubere post votum, sed quia minus peccatum sit, & prudentia ac ratio doceat, ex duobus malis minus esse eligendum. Quod autem S. Hieronymus malum esse putet, nubere post votum, non negat Petrus Martyr, cùm id millies repetat S. Hieronymus libro 1. contra Iouinianum, & aliis in locis, sed præterea id ipsum habemus hoc loco; nam postquam dixerat: *Si corrupta es, cur non palàm nubis?* Ita subiungit: *Neq; verò hoc dico, quod post peccatum tollam pœnitentiam, vt quod malè cœpit, malè perseueret, sed quod desperem in istiusmodi copula diuulsionem.* Hoc est, non hortor vt nubas, quia cupiam in eo, quod malè cœpisti fornicando, malè perseueres nubendo, & non potius cupiam pœnitentiam, & emendationem; sed quia despero te posse separari à viro, ideo malo, quod minus est malum, vt marito adhæreas, non fornicario.

Est autem hoc loco obseruandum, nuptias post votum simplex, de quo Hieronymus loquitur, licet sine peccato contrahi nequeant, tamē veras nuptias esse; & ideo aliquo modo minus malum esse, nubere post votum eiusmodi, quàm assiduè fornicari, tum ob fidem coniugij, tum ob prolem legitimam, tum ob alia bona: tamen etiam aliquo modo, vt nos suprà diximus, est maius malum sic nubere, quàm fornicari, quia, qui ita nubit, reddit se inhabilem ad votum seruandum, quod non facit, qui fornicatur.

DECIMONONO ponit Augustinum, quem inprimis fatetur aduersari sibi, & suis Lutheranis apertissimè, sic enim ait: *Hæc omnia votorum genera, id est, virginum, viduarum, coniugatarum, vult Augustinus & firma & valida esse, ita vt grauissimè peccent, qui post ea nuncupata, matrimonia contraxerint.* Et post testimonia allata, subiungit: *Ista vir Dei scribit, vt homo deceptus.*

At cur non sit verisimilius decipi Martyrem, quàm illum virum Dei, qui etiam aduersariis testibus doctissimus atque sanctissimus fuit? Adfert deinde duo loca pro se. VNVM ex libro de sancta virginitate, cap. 40. & 41. vbi Augustinus dicit, impossibile esse, aut valde difficile intelligere cur Deus vni det continentiæ donum, alteri non det. Ex quo loco colligit Martyr, non

A posse omnes qui volunt, hoc donum habere. Si enim omnes, qui volunt, haberent donum, non esset difficile intelligere, cur vni daretur, alteri non daretur. Caussa enim esset, quia vnus vult, alius non vult.

ALTERVM testimonium sumit ex lib. de bono viduitatis, cap. 9. & 10. & ex epist. 70. ad Bonifacium, vbi S. Augustinus docet, nuptias post votum ratas esse, ac veras, nec debere dissolui.

TERTIVM testimonium addit Brentius ex lib. de bono coniugali, cap. 21. vbi S. Augustinus non audet anteponere virginitatem S. Ioannis, coniugio Abrahæ.

Addo ego QVARTVM testimonium ex lib.
B de sancta virginitate, cap. 34. vbi sic loquitur S. Augustinus de virginibus quibusdam sacris: Hæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impunè non possunt, quæ melius nuberent, quàm vrerentur.

RESPONDEO ad PRIMVM testimonium, & dico S. Augustinum loqui de dono continētiæ, non quo fit, vt aliquis continere possit, quod nemini negari dicimus, sed quo fit, vt re ipsa aliquis contineat; quod non datur nisi iis, quibus Deus dandum esse iudicauerit: neq; est hoc proprium dono continentiæ, sed commune cum dono fidei, dilectionis, perseuerantiæ, aliisque donis eiusdem generis. Siquidem omnes iusti verè perseuerare possunt, si velint, & tamen im-
C possibile est intelligere, cur Deus vni iusto det perseuerantiæ donum, ita vt reipsa infallibiliter perseueret, alium cadere sinat, nec det ei eam gratiam, qua efficaciter perseueret. lib. de spiritu & litera, cap. 34. *Iam si ad illam profunditatem,* inquit, *scrutandam quisquam me coarctet, cur vni ita suadeatur, vt persuadeatur, alteri non item; duo interim occurrunt quæ respondere libeat. O altitudo diuitiarum, & non est iniquitas apud Deum.* Sed de his alibi disputandum est.

Ad SECVNDVM dico, Augustinum voluisse quidem nuptias post votum esse veras nuptias, sed simul asseruisse (quod Petrus Martyr non negat) grauissimè peccare eas, quæ post votum nubunt. sic enim ait lib. de bono viduitatis, cap.
D 9. *Damnantur tales viduæ, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt.* Et cap. 11. *Non possum dicere à proposito meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores.* Hæc ille. Itaque testimonium Augustini nihil efficit contra id, quod nunc defendimus, non licere nubere post votum.

SED instat Petrus Martyr; In eo saltem contradicitis Augustino, quod matrimonia Monachorum & Sanctimonialium irrita esse decernitis.

RESPONDEO, conuenit inter Theologos, matrimonium post votum simplex continentiæ illicitum quidem esse, sed tamen ratum, nec

dirimendum: post votum solẽne nullum esse. sic enim Innocentius I. docet in epist. 2. & post eum Gelasius in epist. 1. ac Toletanum Concilium I. can. 16. Vtrum autem post solenne votum, nullum sit matrimonium iure diuino, & naturali, an solùm iure Ecclesiastico, quæstio est. Nam Albertus, B. Thomas, B. Bonauentura, Richardus, & Durandus in 4. dist. 38. & Dominicus à Soto lib. 7. de iustitia & iure, quæst. 2. art. 5. volunt iure diuino, ac naturali matrimonium nullum esse, si post votum solenne contrahatur. Atque hi dicerent S. Augustinum de voto simplici tantùm esse loquutum, non de solenni, vt etiam S. Hieronymum in epist. 47. de vitando suspecto contubernio. Contrà verò, S. Basilium in lib. de virginitate, & Chrysostomum in epistola 6. ad Theodorum, de voto solenni.

At Scotus & Paludanus in 4. dist. 38. & Caietanus in 22. quæst. 88. art. 7. & omnis schola Iureconsultorum, vt refert Panormitanus in cap. Rursus, Qui Clerici vel vouentes, asserunt solo iure Ecclesiastico matrimonium irritum esse, quod post votum solenne contrahitur. Atque hi Augustinum & Hieronymum, vel de voto simplici loquutos esse dicerent, vel de solenni secundum regulas iuris diuini, ac naturalis. Decretum enim Ecclesiasticũ, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent solẽne, ad eorum notitiam non peruenisse. vtraq; sententia probabilis est, nec est nostrę considerationis hoc loco quæstionem istam definire.

Ad Tertium dico, S. Augustinum eo loco non conferre virginitatem cum coniugio absolutè, sed virginitatem vnius personæ cum coniugio alterius personæ. Etsi enim absolutè virginitas longè excellat coniugio, vt Augustinus, cùm alibi sæpe, tum in ipso libro de bono coniugali, cap. 23. affirmat: tamen potest fieri, vt virginitas coniuncta sit in vno homine cum minore caritate, humilitate, aliisq; virtutibus, quàm coniugium in altero homine. Idcirco non possumus anteponere virginem coniugato, nisi constet in ceteris virtutibus illos esse pares.

Ad Qvartvm dico, S. Augustinum eo modo esse loquutum, quo S. Hieronymus in epist. 47. nimirum minus malum esse apertè nubere ei, qui simplex votum habet, quàm perpetuò occultè fornicari.

Vicesimo adducit Leonem, ex cuius operibus vnum testimonium profert ex epistol. 87. aliâs 85. ad Episcopos Africæ, vbi Leo ita loquitur: *Dicente Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem vnius vxoris virum fuisse, aut esse constaret, tam sacra semper habita est ista præceptio, vt etiam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda conditio.* Videtur enim hîc dicere S. Leo, non modò posse Episcopum ordinari, qui vxorem habuerit, sed etiam qui habeat; & præterea posse Episcopum, qui non habet vxorem, eam ducere, si voluerit.

A Sed ad hoc testimonium iam respondi in disputatione de cœlibatu sacerdotum. Admittimus enim Episcopum fieri posse, qui vxorem habeat, modò ab ea se continere deinceps velit. Posse autem Episcopum vxorem ducere, nunquam sensit, vel scripsit S. Leo. siquidem in codicibus emendatioribus non habetur: *De muliere sacerdotis eligenda*, sed, *de muliere sacerdotis eligendi.* Iubet enim S. Leo, vt non solùm arceatur à sacerdotio, qui plures vxores habuit, sed etiam is qui vnam habuit, quæ tamen alterius antea fuerit. Consule epistol. 84. ad Anastasium, vbi disertis verbis Leo docet, non modò Episcopum, sed etiam Presbyterum, Diaconum & Subdiaconum

B debere innuptum esse, vel continentem.

Postremo loco adducit Petrus Martyr Gregorium I. qui lib. 1. epist. 42. ita scribit: *Ante triennium omnium Ecclesiarum Siciliæ Subdiaconi prohibiti fuerunt, vt more Romanæ Ecclesiæ suis vxoribus non miscerentur, quod mihi durum atque incompetens* (impium, pro incompetens, Petrus Martyr legere maluit ad rem exaggerandam) *videtur, vt qui vsum continentiæ non inuenit, neq; castitatem promisit, compellatur à sua vxore separari, atque per hoc, quod absit, in deterius cadat.* Ex his multa deducit Martyr, quę aduersus Catholicos pugnare videntur.

Primvm est, Romanum Pontificem, qui prohibuerat, ne Subdiaconi Siciliæ suis vxoribus miscerentur, fecisse contra Nicęnam Synodum,

C quæ Paphnutio auctore decreuit, non esse Clericis prohibendum propriæ vxoris commercium. At fabulam istam Paphnutianam in disputatione de cœlibatu sacerdotum euidenter, vt arbitror, confutauimus. Præterea, si vnus Romanus Pontifex pręceptum paulò durius, & incompetens, vt S. Gregorius dicit, imposuit, mox illud à successore temperatum fuit.

Secvndvm est, non fuisse eo tempore votum annexum sacro ordini. Gregorius enim dicit, durum sibi esse visum, vt Subdiaconi castitatem tenere cogerentur, qui non promiserant. At si in Sicilia Subdiaconi non vouebant, num alibi nusquã vouebant? immò abusus erat, quod in Sicilia non vouerent. Atq; idcirco ibi S. Gre-

D gorius iubet, moneri Episcopos, vt nullum ordinent Subdiaconum, qui non antea continentiam voueat.

Tertivm est, tyrannidem hanc à Romana Ecclesia cœpisse, in Orientali autem seu Græca Ecclesia eiusmodi vsum non fuisse. Sed mendacium apertissimum est, non fuisse vsum continentiæ Subdiaconorum, atque ordinum etiam superiorum in Orientali & Græca Ecclesia ante tempora S. Gregorij. Contrarium enim disertis verbis docet Epiphanius hæresi 59. Hieronymus lib. in Vigilantium. Leo epist. 84. & alij quos suprà citauimus in disputatione de cœlibatu sacerdotum.

Qvartvm est, Gregorium, licet admodum superstitiosum, vidisse tamen hoc esse durum, &

alienum à pietate, & moderari conatum; non tamen potuisse, quantum volebat ob canones, &decreta. Sed quod sanctissimum virum admodum superstitiosum Petrus Martyr vocat, facit more suo. quod ait eum vidisse hoc esse alienum à pietate, mentitur, vt solet. Non enim impium sed incompetens Gregorius esse dixerat prædecessoris sui decretum. quòd addit S. Gregorium moderari conatum canones prædecessorum, sed non tantum fecisse quantum voluisset, planè diuinat, vel somniat potius. Gregorius enim, vt summa potestate, ita etiam summa libertate vtebatur in iis, quæ ad Dei honorem, & Ecclesiæ vtilitatem pertinere videbat.

Adferunt alij quidam adhuc vnum testimonium ex Gelasio Papa. Is enim epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, cap. 23. de viduis quæ continentiam vouerant loquens, ait: *Nos talibus nullum laqueum debemus iniicere, sed solùm adhortationes præmij sempiterni pœnasq; proponere diuini iudicij, & vt nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se rationem Deo reddat intentio.* Hæc ille.

Respondeo, laqueus, de quo Gelasius loquitur, non est, vt aduersarij credunt, nuptiarum prohibitio iis, quæ vouerant, sed iis, quæ non vouerant; nam antè dixerat Gelasius eas, quæ vouerunt, non posse nubere sine peccato: *Sicut*, inquit, *si se continere non poterant, secundum Apostolum nullatenus nubere vetabantur: sic habita secum deliberatione promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire.* Vult igitur Gelasius non debere cogi viduas ad vouendum, sed exponenda illis esse, & præmia si voueant, & reddant, & supplicia si voueant, & non reddant.

CAPVT XXXV.

Quòd iuniores vouere possint.

SEQVITVR disputatio QVARTA de iis, qui vota monastica suscipere, ac nuncupare possunt. Quatuor sunt genera personarum, quibus præ ceteris aduersarij negant facultatem huiusmodi vota suscipiendi. Primò, iuniores. Secundò, filiifamilias inuitis parentibus. Tertiò, coniuges ex consensu mutuo. Quartò, coniuges ante matrimonium consummatum, inuito altero coniuge.

De PRIMO, Lutherus lib. de votis monasticis ait, non oportere viros admittere ad vota monastica nisi post annum LXX. vel LXXX. Similiter Confessione Augustana, art. 27. conqueritur, quod pueri permittantur fieri religiosi. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 19. dicit olim nefas fuisse ante annum LX. admittere fœminam ad votum continentiæ. Martyr in lib. de cœlibatu, &votis eandem querimoniam renouat. Probant ex illis verbis 1. Tim. 5. *Adolescentiores viduas deuita*, vel vt est in Græco παραιτοῦ. reiice. &; *Volo iuniores nubere, matresfamilias esse, &c.* possumus addere

A duos veteres Canones; nam Concilium Romanum sub Syluestro, can. 10. prohibet velari sanctimoniales ante annum LXXII. & B. Gregorius lib. 3. epist. 11. vetat sanctimonialem velari ante annum LX.

At his non obstantibus dicimus duo. Primo ad vota suscipienda continentiæ, obedientiæ, & paupertatis, requiri quidem eam ętatem, in qua sit vsus liberi arbitrij, sed vbi is adfuerit, in quacunque ætate licere talia vota nuncupare. Probatur PRIMO Scriptura, Thren. 3. *Bonum est viro, cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.* Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me.*

SECVNDO exemplis; nam Ioannes Baptista à
B pueritia secessit in eremum, Luc. 1. B. Maria adolescentula vouit perpetuam continentiam, vt suprà demonstrauimus, B. Antonius, Paulus I. Eremita, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, aliiq; permulti in adolescentia Monachi facti sunt, vt patet ex Athanasio, Hieronymo, Gregorio, &Bonauentura, in eorum sanctorum vitis. pari ratione omnes ferè sanctæ Virgines, quas Ecclesia publicè colit, adolescentulæ vouerant continentiam, vt Thecla, Agnes, Cecilia, Agata, Lucia, Clara, Catharina, & aliæ propemodum infinitæ.

TERTIO probatur ex Patribus. ATHANASIVS de humanitate verbi, dicit etiam pueros virginitatem profiteri doctos esse à Christo. BA-
C SILIVS in quæstionibus diffusè explicatis, q. 15. disputat in qua ętate recipiendi sint homines ad vota monastica. & respondet, in prima ætate esse recipiendos pueros ad monasterium, sed non esse admittendos ad professionem, nisi vbi cœperint liberum habere vsum rationis. AMBROSIVS lib. 3. de virginibus: *Non ergo*, inquit, *ætas reiicitur florentior, sed animus examinatur. ac certè Theclam non senectus, sed virtus probauit, & hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo, perfecta sit Christo? nec mirere in adolescentulis professionem, cùm legeris in paruulis passionem. An dubitamus si eum vsque ad continentiam sequatur adolescentia, quem vsq; ad mortem confitetur infantia?*

HIERONYMVS in epistola ad Eustochium
D de virginitate docet, in cœnobiis fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros, viros, senes. AVGVSTINVS de sancta virginitate, cap. 36. *Sed*, inquit, *respice agmina virginum, puerorum, puellarumq; sanctarum, in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum, non potest quisquam ex hoc numero dicere, qui prius fui blasphemus, & persecutor. immò etiam quod non iussisti, sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti dicens, qui potest capere capiat, arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cœlorum seipsos non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt.*

SECVNDO DICIMVS ad professionem publicam expetendam etiam eam ætatem, quam leges Ecclesię præscribunt, quę pro temporum,

&

A & locorum diuersitate variæ exstiterunt; nam Concilium Cæsaraugustanum, cap.vlt. & Agathense, can.13. iubebant exspectari annum XL. antequam mulieres publicam professionem emitterent. Concilium autem Carthaginense III. canon.4. iubebat exspectari annum XXV. quod expositum est in Concilio Mileuitano, can.26. debere intelligi, nisi aliqua necessitas cogat ante illud tempus virginem velari. B. GREGORIVS lib.1.epist.48.in insulis vbi est molestior habitatio, iubet, ne recipiatur aliquis ad monasticam professionem ante annum XVIII. ex quo rectè deducunt canonistæ, in aliis locis posse recipi in minori ætate, nimirum anno XIV. quam ętatem definiunt multi canones, vt cap. Ad nostram, & cap. Significatum, extra de regularibus.

Porro Concilium Trullanum, can.40. & Concilium Triburiense, can.24. permittunt professionem etiam ante annum XII. sed nostro tempore Concilium Tridentinum, sess.25. cap.15. statuit professionem non debere fieri ante annum XVI. quam ętatem etiam olim definierat S. Basilius, vt testatur Concilium Trullanum, cap. 40. ex quibus apparet nunquam in Ecclesia fuisse consuetudinem, aut legem, vt exspectaretur annus LX. vel LXXX.

Ad ARGVMENTA. Illud Apostoli: *Adolescentiores deuita*, seu reiice, intelligitur à numero earum viduarum, quas Ecclesia alebat, non à voto continentiæ. Solum enim anus LX. annorum quæ seipsas alere non poterant, voluit Apostolus nutriri sumptibus Ecclesiæ.

AT, inquit Petrus Martyr, si iuniores arcebat Paulus à conuictu earum viduarum, quas alebat Ecclesia propter periculum incontinentiæ, cur non ob eandem caussam arcendæ sunt à voto? RESPONDEO, quæ alebantur ab Ecclesia, vouebant etiam continētiam, turpius autem fuisset deficere à voto aliquam ex iis, quæ publicè alebantur ab Ecclesia, quam ex aliis. idcirco nolebat Apostolus recipi iuniores ad numerum earum, quæ ab Ecclesia alebantur. Illis autem verbis: *Volo iuniores nubere*, opponimus aliud, volo, ex 1. Corint.7. *Volo omnes esse sicut meipsum*, id est, continentes. Cùm enim istæ voluntates contrariæ sint, oportet dicere neutrum adferre præceptum, & absolutè quidem Apostolum cupiuisse, vt omnes continerent, tamen quia nonnullæ bonum propositum deseruerant, cœpisse optare, vt iuniores quæ non viderentur perseueraturæ, potius nuberent, quàm vouerent. Vide quæ de hoc loco diximus suprà cap.XXX.

Ad illud Concilij Romani dico, PRIMO, locum esse corruptum, & inintelligibilem, & fortasse multò minorem annorum numerum debere poni pro LXXII. Dico SECVNDO, loqui Concilium non de omnibus virginibus, sed de illis solùm quæ antequam profiterentur, viros petierunt, vt ipsa verba Concilij indicant. illæ enim diutius quàm ceteræ probandæ videntur.

Ad Gregorium dico, eum loqui de sola Abbatissa. Sic enim ait: *Iuuenculas Abbatissas fieri vehementissimè prohibemus. nullam igitur fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cuius ætas hoc, atque mores exegerint, velari permittat.*

CAPVT XXXVI.

Licere filiis ingredi Religionem parentibus inuitis.

DE SECVNDO, an videlicet filij inuitis parentibus fieri possint religiosi. Lutherus in lib. de votis monasticis dicit, non posse filios, quamuis maximæ ætatis sint, ingredi religionem sine consensu parentum, si adhuc supersint. idem docent Magdeburgenses Cent.4.cap.10.col.1304. & Cent.6.cap.6.col.354. & Martyr in lib. de cœlibatu, & votis. Ratio eorum PRIMA est, quia præceptum de obediendo parentibus, in omni ętate obligat, & sicut non licet vlli vouere, quod non obediet parentibus, ita nō licet vouere aliquid eis inuitis. SECVNDO, quia vxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec seruus sine consensu domini, ergo nec filij sine consensu patris. & confirmatur ex Concil. Gangrensi, cap.16. *Quicunque filij à parentibus prætextu diuini cultus abscedunt, nec debitam reuerentiam dependunt illis, anathema sint.* Contrarium dicit B. Thomas in 2.2.q.88.artic.8.ad 2. & antea idem probauerat exemplo suo, quippe qui inuitis & repugnantibus matre & fratribus ordinem Prædicatorum professus est.

NOS breuiter respondemus, licere filiis inuitis parentibus ad religionem transire, duabus seruatis conditionibus. VNA, quòd ad annos pubertatis peruenerint. Porro pubertas in viris est anno XIV. vt habemus cap.1. de regularibus in Sexto; in fœminis anno XII. vt habemus can. puella, 20. quæst.2. ALTERA conditio est, vt parentes non sint in tali necessitate, vt sine filiorum auxilio viuere non possint. Tunc enim tenentur ex præcepto Dei, parentibus adesse.

Probatur iam hæc sententia, PRIMO Scripturis. etsi enim hoc Scripturæ disertè non docent, tamen eis valde conforme est. Genes.12. *Egredere de domo tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Deut.33. *Qui dixit patri suo, & matri suæ; Nescio vos: & fratribus suis; Ignoro illos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt.* Vbi Moses in laudibus Leuitarum ponit, quod parentes, & fratres deseruerint, vt Deo liberius vacarent. Vnde glossa interlinearis exponit, qui dixerunt nescio vos, patri & matri cursum mentis impedientibus. Item Psalm.44. *Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum.* Item Matt. 10. *Qui amat patrem, vel matrem plusquam me, nō est me dignus.* Et Lucæ 9. non permisit Dominus eum, quem vocabat, vt iret domum ad salutandum, vel ad sepeliendum parentem.

SECVNDO sacris canonibus; nam in Concilio Toletano X. cap. vlt. *Parentibus*, inquit, *filios religioni tradere non amplius, quàm vsque ad quartum decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse: postea verò, an cum voluntate parentum; an suæ deuotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum.* Item 20. quæst. 2. can. Puella, qui sumptus est ex Concilio Triburiensi, can. 24. *Puella*, inquit, *si ante duodecimum ætatis annum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim parentes vel tutores id factum irritum facere si voluerint. Si verò in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Item cap. Cùm virum, de regularibus, Clemens III. loquens de puella nubili: *Tunc*, inquit, *quia liberum habet arbitrium in electione propositi, parentum sequi nō cogitur voluntatem.*

TERTIO, testimoniis Patrum. CHRYSOSTOMVS in fine libri tertij contra vituperat. vitæ monasticæ: *Sin autem*, inquit, alloquens parentes, *vos contenderitis, filij quidem si fuerint egregia virtute præditi, etiamsi nolueritis, ad hanc peruenient Philosophiam monasticam, sempiternisq́ gaudiis fruentur: vos autem infinitos vobis ipsis cruciatus congeretis.* Idem homil. 84. in Ioan. *Cùm spiritualia*, inquit, *impediunt parentes, nec agnoscendi quidem sunt.* Similia habet in cap. 6. epist. ad Ephes. in illud: *Filij obedite parentibus in Domino.* vult enim additum esse, *in Domino*, quia non debemus eis parere, cùm pietatem impediunt.

THEOPHYLACTVS in cap. 19. Ioan. in illud; Ecce mater tua: *Oportet*, inquit, *quidem parentibus ad pietatem obsistentibus non parere; non obsistentibus autem omni cura seruire.*

AMBROSIVS lib. 3. de virginitate loquens de illis, quæ inuitis parentibus profitebantur, non arguit ipsas, sed eorum parentes, qui vim facere conabantur; quos dicit esse peiores Gentilibus, quæ filias præmiis ad virginitatem inuitabant: *Illic præmiis*, inquit, *reuocantur à nuptiis: hîc ad nuptias coarctabuntur iniuriis? illic violentia fit, vt capiantur? hîc fiet violentia ne profiteantur? & potest esse patientia Sacerdotum, vt non vel morte oblata, si ita necesse est, integritatis sacrificium vendicent?*

HIERONYMVS in epist. de suspecto contub. *Si quis*, inquit, *te corripit, quòd sis Christiana, quòd sis virgo, non cures quòd matrem deserueris, vt in monasterio inter virgines viueres: talis detractio laus tua est. Item crudelitas ista pietas est, illum enim præfers matri, quem præferre iuberis & animæ tuæ.* Idem ad Heliodorum, quæ prima est omnium: *Licet*, inquit, *paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine, & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iaceat, percalcato perge patre, siccisq́ oculis ad vexillum crucis euola; solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.* Idem in vita Malchi testatur, eum, cùm à parentibus ad nuptias minis & blanditiis cogeretur, eis inuitis, ad monasterium se contulisse.

AVGVSTINVS in epistol. 38. ad Letum, qui à matre impediebatur, ne ad vitam perfectam sequeretur: *Sed quid*, inquit, *dicit, aut quid allegat? fortè*

A *decem illos menses, quibus viscera eius onerasti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? hoc hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, vt in vitam æternam inuenias eam. Hoc memento, vt oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti.*

Gregorius TVRONICVS in vita Leobardi & Pappulæ, laudat eos, quod tam ille, quàm illa, inuitis parentibus, monasticam professionem susceperint. GREGORIVS homil. 37. in Euangelia, in illud: Qui non odit patrem, &c. *Quos*, inquit, *aduersarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus.*

Deniq; B. BERNARDVS epist. 111. quam scribit nomine Heliæ Monachi ad parentes eius: *Sola*, inquit,
B *caussa, qua non licet obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit, qui amat patrem, aut matrē plusquam me, non est me dignus. Si verè me, vt boni, & pij parentes diligitis, quid me Patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, & ab eius seruitio, cui seruire regnare est, retrahere tentatis? verùm nunc cognosco, quia inimici hominis domestici eius: in hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnosco vos parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad meum atque vestrum, immò vniuersorum Patrem: alioqui quid mihi & vobis? quid à vobis habeo, nisi peccatum & miseriam, &c.*

QVARTO, probatur ratione B. Ambrosij lib. de virginibus: *Cui licet*, inquit, *maritum eligere, cur non licet Deum præferre?* At licet filiis, parentibus inuitis, matrimonium contrahere, cur non e-
C tiam liceat iisdem inuitis continentiam profiteri? Præterea licet viro, vxore inuita, ad religionem transire, quando matrimonium de præsenti quidem contractum erat, sed nondum consummatum, vt habemus cap. Verum, & cap. Ex publico, de conuersione coniugatorum, ergo multò magis licebit inuito patre. Præterea quilibet ingenuus post annos pubertatis est iuris sui, quantum ad ea, quæ ad personam & statum suum pertinent. In hoc enim differunt serui à liberis. Denique, magis obediendum est Deo, quàm hominibus, Actor. 5. Deus autem consulit perfectam vitam, Matth. 19. omnibus in genere, & in particulari interna inspiratione vocat quosdam; ergo si parentes resistant, audiendi non sunt.

D Neque argumenta in contrarium vim vllam habent. PRIMVM est, Deus iubet obedire parentibus, & eos honorare, Ephes. 6.

RESPONDEO, parentibus duo à filiis deberi, obedientiam, & honorem, id est, temporalia subsidia. Quantum ad primum, dico ex Chrysostomi, Theophylacti, Hieronymi, & aliorum expositione in eum locum, ideo Apostolum addidisse, *in Domino*, vt intelligamus, non esse eis obediendum, nisi in iis, quę non impediunt pietatem. Quantum ad alterum, dico, præceptum illud, vt alia omnia affirmatiua, non obligare, nisi in casu necessitatis, cùm videlicet pater sine filij opera viuere non potest. Si enim vel diues sit, vel habeat alios, à quibus alatur, filius non

tenetur ei adesse, vt expresè docet Luc. 9. Dominus cùm ait: *Sine mortuos sepelire mortuos suos.* Nam vt Theophylactus exponit, qui dixerat: *Sine, vt vadam, & sepeliam patrem meum,* non dicere voluit; Pater meus mortuus est, debeo eum sepelire; sed, sine vt maneam cum patre meo, vsq; ad mortem eius: cùm autem abierit, & eum sepeliero, tunc sequar te. A

SECVNDVM argumentum erat: Vxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec seruus sine consensu domini; igitur nec filius sine consensu patris.

RESPONDEO, vir non habet corporis sui potestatem, sed vxor, vt dicitur 1. Corint. 7. & ideo nō potest vir de persona sua disponere sine consensu vxoris. B Filij autem, quoad personam sui, liberi sunt post annos pubertatis. Vnde B. Augustinus, qui epist. 36. ad Letum docuit posse filios inuitis parētibus sequi perfectionem, idem in epist. 199. ad Ediciam, docet, vxorem id facere non posse sine consensu viri. Pari ratione seruus non habet personæ suæ potestatem, sed dominus eius, ideo de ea disponere non potest. Addit B. Thomas 2. 2. quęst. 189. art. 6. quod cùm subiectio seruilis sit pœna peccati, non autem subiectio filialis, non mirum videri debet, si seruis adimitur aliquid, quod antea eis competebat, & id non adimitur filiis.

Argumentum TERTIVM ex Concilio Gangrensi, cap. 16. RESPONDEO, fuisse eo tempore quosdam, qui malè intelligentes verba Domini, C Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, &c.* prætextu Euangelij relinquebant non solùm parentes, sed etiam vxorem, & liberos, nec eorum vllam curā gerebant, etiamsi maximè indigerent. hos ergo Synodus anathemati subiicit. Vnde cap. 14. anathema dicit coniugibus deserentibus coniuges. Et cap. 15. parentibus deserentibus filios. & cap. 16. filiis negligentibus parentes.

Ex quo apparet, nihil facere hoc decretum contra religiosos, qui parentibus adsunt, si eorum præsentia necessariò indigeant: si autem non indigeant necessariò, absunt quidem corpore ab eis, tamen eos iuuant quomodo religiosos decet, nimirum precibus apud Deum. D nam etiam filij seculares non eodem modo iuuant parentes, sed alij consilio, alij artificio, alij opibus, prout conuenit statui vniuscuiusque.

Addit QVARTVM argumentum Petrus Martyr ex Basilio quæst. 15. fusè explicata, vt filios dicit non esse recipiendos ad monasticam disciplinam, nisi à parentibus offerantur. RESPONDEO, loquitur S. Basilius de filiis, qui ob minorem ætatem adhuc subsunt in omnibus patriæ potestati, id quod textus Basilij loquitur apertissimè: *Eos,* inquit, *qui sub parentibus sunt dum ab illis ipsis adducuntur, coram multis testibus suscipiemus.*

CAPVT XXXVII.

Licere coniugatis ex consensu vouere continentiam.

DE TERTIO, an liceat coniugatis ex consensu mutuo suscipere vota perpetuę continētię. Negat hoc disertis verbis Petrus Martyr in commentario 1. Cor. 7. & probat ex verbis Pauli: *Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum.* Vbi Paulus solum ad tempus concedit vacationem ab vsu coniugali. Idem docent Magdeburgenses Cent. 4. cap. 10. col. 1304. vbi accusant Malchum Monachum, tanquam matrimonij contemptorem, quia ex consensu perpetuo abstinuit ab vxore, quam duxerat in captiuitate sua. Vbi obiter notanda est imperitia, vel nequitia ipsorū; nam, vt Hieronymus scribit in vita Malchi, cogebatur Malchus à Barbaris ducere in vxorem mulierem quandam, quæ virum habebat; cùm igitur non posset sine peccato adulterij illam accipere, simulauit nuptias, vt mortem euaderet, & illam pro sorore habuit, & tamen Magdeburgenses illum reprehendunt, quòd illi mulieri misceri noluerit.

At hic error impudentissimus est, & probo PRIMO ex ipso Pauli loco; nam Paulus postquā ait: *Iterum reuertimini in idipsum.* subdit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Vbi illud: *Secundum indulgentiam,* nō potest referri ad illud: *Nolite fraudare inuicem.* Ibi enim locum habet imperium, non indulgentia; neque ad illud: *Nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.* Nam abstinere ad tempus ex consensu propter orationem, non eget indulgentia. Id enim dicimur indulgere quod non libenter concedimus, sed quasi coacti. Paulus autem maximè cupiebat, vt continerent, cùm dicat: *Cupio omnes esse sicut meipsum;* ergo illud, secundum indulgentiam, refertur ad illud: *Iterum reuertimini in idipsum.* Id enim Paulus non libenter concedit, sed indulget propter incontinentiam illorum; quomodo exponunt Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. Augustinus lib. 1. contra Iulianum, cap. 21. Ambrosius, Theodoretus, & alij in hunc locum. ergo qui perpetuò continent ab vxore ex consensu, rem gratissimam Paulo faciunt; tantum abest, vt ipse id prohibuerit.

SECVNDO, probatur ex Patribus. BASILIVS in quæstionibus diffusè explicatis, q. 12. *Eos,* inquit, *qui in coniugio matrimonij ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex consensu hoc faciant, &c.* EPIPHANIVS hæresi 59. & Hieronymus lib. contra Vigilant. dicunt, coniugatos non consueuisse sacris initiari, nisi continentiam perpetuam ab vxore promitterent. Quod idem statuit Concilium Arelatense II. can. 2. Idem quoq; S. Hieronymus in epist. 14. ad Celantiam, arguit eam fœminam, quod sine consensu viri continentiam vouisset.

AVGVSTINVS in epistola ad Ediciam, quæ est 199. *Quod*, inquit, *Deo pari consensu ambo voueratis, perseueranter vsque in finem reddere ambo debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem constantissimè perseuera.* Et epist. 45. ad Arment. & Paulinam: *Ambo*, inquit, *Deo reddite, quod ambo vouistis.* Et infrà: *Sit vester consensus oblatio ad supernum altare creatoris, &c.* Et suprà: *Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo.* Idem Augustinus in epist. 32. ad Paulinum, laudat eum, quod cum Therasia coniuge sua continentiæ votum susceperit: ipse etiam S. Paulinus epist. 3. ad Aprum, mirificè eum laudat, quòd cum vxore perpetuam continentiam Deo vouerat.

GREGORIVS lib. 9. epist. 39. ad Theotistam patriciam: *Si verò*, inquit, *vtrisq; conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, maiora non prohibuit?* THEODORETVS lib. 4. histor. c. 13. laudat Pelagium Laodicensem Episcopum, quod prima die nuptiarum, cùm ipse iuuenis iuuenem sponsam accepisset, ei persuaserit, vt simul continentiam vouerent. HILARIVS Arelatensis in epistola ad Augustinum, quæ præponitur libris de prædest. *Sciat*, inquit, *sanctitas tua, fratrem meum cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam deuouisse: vnde rogamus sanctitatem tuam, vt orare digneris, quo hoc ipsum in eis Dominus confirmare & custodire dignetur.*

Probatur TERTIO, exemplis eorum, quos rectè fecisse, quòd ex consensu continentiam vouerint, nullo modo negari potest, cùm sancti fuerint, & miraculis claruerint. PRIMVM exemplum est Mariæ & Ioseph. Quòd enim veri coniuges fuerint, patet ex Euangelio Matth. 1. *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Et: *Ioseph vir eius, cùm esset iustus, &c.* quod autem ex consensu perpetuo continuerint, certum est. Fuit enim error Heluidij à tota Ecclesia damnatus, quòd B. Maria non fuerit semper virgo. Vnde B. Augustinus de consensu Euangelistarum, lib. 2. cap. 1. *Hoc exemplo*, inquit, *magnificè insinuatur fidelibus coniugatis, etiam seruata pari consensu continentia, posse permanere coniugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Neq; hoc exemplum aduersarij negare possunt.

Nam Centuriatores Cent. 1. lib. 1. cap. 10. col. 366. dicunt, Iosephum & Mariam ita verum coniugiũ contraxisse, vt voluerint, statuto tempore, more aliorum coniugum liberos procreare. Quod etiam docet Martinus Bucerus in cap. 1. Matth. Petrus Martyr in lib. contra Smithæum de cœlib. & Caluinus in 1. cap. Luc. Id autem etsi blasphemum est, cùm B. Mariam virginitate animi, quę sola virtus est, spoliare nitatur, tamen in eo nobis deseruit, quod hinc habemus non posse negare hæreticos, quin veri coniuges fuerint Maria & Ioseph. Porro iidem Centuriatores Cent. 4. cap. 5. col. 405. dicunt errorem Heluidij

A esse, dicere B. Mariam aliquando cum Iosepho viro suo rem habuisse: nec possunt dicere, B. Mariam, inuito Iosepho, continuisse, nec è contrario, cùm vterque sanctissimus fuerit.

SECVNDVM exemplum est Ammonis Monachi, qui cum vxore virgine ex consensu semper virgo permansit, teste Palladio, in historia Lausiaca, cap. 8. & quod hoc Deo placuerit, ex eo manifestè colligitur, quòd eius animam sanctus Antonius in cœlum ab Angelis deferri cum summa gloria vidit, vt Athanasius refert in vita S. Antonij.

TERTIVM exemplum est apud Cassianum, collat. 14. cap. 7. vbi refert, Laicum quendam, B quia cum vxore sua, ex consensu continentiam virginalem colebat, adeò claruisse, vt Dæmonem quendam ferocissimum, quem S. Ioannes Abbas expellere ab obsesso corpore non potuerat, ipse sola sua præsentia mox expulerit.

QVARTVM est S. Paulini & Tharasiæ vxoris, qui ex consensu votum perpetuæ continentiæ susceperunt. De quo vide epist. 32. Augustini ad Paulinum.

QVINTVM est S. Maturiani & Maximæ vxoris. de quo vide Victorem lib. 1. de persecutione VVandalica.

SEXTVM est apud Gregorium Turonicum de gloria Confessorum, cap. 32. vbi refert, quòd cùm ex duobus coniugibus, qui semper ex con-C sensu castè vixerant, altera mortua esset, alter in hęc verba perrupit: *Gratias tibi ago, omnipotens Conditor, quòd hanc puellam, sicut eam tradidisti impollutam, & ab omni voluptatis contagio puram, ita tibi restituo: illa verò etiamsi mortua esset, subridens ait: Sile vir Dei, quia non est necesse proloqui nostrum, nemine interrogante, secretum.*

SEPTIMVM est S. Eduardi Angliæ Regis, de quo Surius tomo 1. ex antiquo manuscripto refert, quòd cùm vna cum vxore virgo permansisset, multis miraculis claruit, & post annos centum à morte, inuentus est omnino integer, adeò, vt ne barba quidem illi, quæ prolixa & cana fuerat, decidisset.

OCTAVVM est S. Henrici I. Imperatoris, sed D secundi Regis, & Kunegundis vxoris eius, qui similiter ex consensu virgines permanserunt, & miraculis claruerunt, adeò vt vomerem candentem sine læsione calcauerit S. Kunegundis in testimonium virginitatis. de quibus vide Krantzium lib. 3. cap. 32. suæ Saxoniæ.

NONVM est Petri Vrseoli Ducis Venetorum, apud Volaterranum li. 4. qui cum vxore ex consensu castè viuens, miraculis illustris fuit.

DECIMVM est S. Catharinæ Sueciæ, quæ cum viro suo virgo permansit, & miraculis claruit, Volaterranus lib. 22.

VNDECIMVM Boleslai pudici Polonorum Regis. de quo sic canit Clemens Ianitius Polon.

Coniuge consenuit cum virgine virgo maritus,
Addictus studiis casta Diana tuis.

DVODE-

DUODECIMUM est Alphonsi II. Regis Castellæ. de quo similia refert Volaterranus lib.2. quòd nimirum miraculis claruerit, & ab vxore perpetuò se continuerit.

Probatur VLTIMO ratione; nam tota caussa, cur non liceat viro profiteri continentiam, est, quia non habet potestatem corporis sui; & nemo potest rem alienam donare inuito domino. At ista caussa cessat, cùm ex consensu fit votum.

Adde POSTREMO, quod solum contrà obiici potest illud Matth.19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* sed hoc facilè soluitur; nam non soluitur coniugium per votum continentiæ. Vnde Augustinus lib.1. de serm. Domini, cap.14. *Beatiora,* inquit, *sanè coniugia iudicanda sunt, quæ sine filiis procreatis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint; quod neque contra illud præceptum sit, quo Dominus dimitti coniugem iubet, & illud seruatur quod ait Apostolus.*

CAPVT XXXVIII.

Per vota solennia solui Matrimonium ratum, non consummatum.

DE QVARTO duo sunt errores extremi. VNVS est Martini Kemnitij contra sess.24. Concilij Tridentini can. 6. & Magdeburgensium, qui docent, matrimonium siue sit ratum & consummatum, siue sit ratum tantùm, non posse solui per monasticam professionem. ita docent Centur.1.lib.2. cap.12. col.637. idem docet Erasmus in cap.7.1.ad Cor. & in eandem sententiam propendet ex Catholicis Claudius Espenceus lib.6. cap.4. de contin. suntque pro hac sententia grauissima argumenta. Nam Matth.19. & 1.Corint. 7. matrimonium insolubile esse pronunciatur: quod autem hoc de rato dicatur, patet PRIMO, quia matrimonium ratum nō differt à consummato vlla essentiali differentia. copula enim carnalis actus quidā est coniugij, non essentia coniugij. SECVNDO, matrimonium ratum est verum Sacramentum, significans Christi & Ecclesiæ vnionem inseparabilem, ergo indissolubile. Præterea TERTIO, per matrimonium ratum dat vir vxori potestatem corporis sui, ergo, &c.

ALTER error est in altero extremo, quod nimirum matrimonium etiā consummatum dissoluatur per ingressum in religionem. Ita decreuit Iustinianus C. de Episc. & Cler. l. finali. & refert hanc legem Gregorius lib.9. epist. 39. pro qua sententia adduci solet Basilius in quæstionibus fusiùs explicatis, q.12. vbi videtur dicere, virum, qui non potest ab vxore impetrare consensum transeundi ad religionem, posse ea inuita id facere; adducitur etiam exemplū THEONÆ Abbatis, de quo Cassianus col.21. cap.9. scribit, quòd cùm per quinq; annos cum vxore vixisset, ac deinde Monachus fieri vellet, & ab vxore licentiam non impetraret, illa inuita, matrimo-

A nium soluit, & Monachus factus est. & cap.10. scribit idem Cassianus non debere hoc factum reprehendi, cùm iste Theonas Apostolicis miraculis postea claruerit, & à plurimis magnis Patribus factum eius collaudatum fuerit.

At nihilominus Ecclesiæ sententia est in medio, nimirum matrimonium ratum solui per monasticam professionem, non autem matrimonium consummatum. ita habemus cap. ex publico, & cap. ex parte tua, & cap. verum. de conuersione coniugat. & 27.q.2.can. desponsatam, aliisque multis canonibus ibidem. quibus accessit Tridentini Concilij, sess.24. can.6. vbi dicitur: *Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius* B *coniugum non dirimi, anathema sit.*

Probatur ergo secunda pars huius sententiæ contra secundum errorem. PRIMO, ex ipsa Scriptura. nam quod Christus ait: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Et: *Qui dimiserit vxorem, facit eam mœchari.* Matt.19. & quod ait Apostolus 1.Cor.7. *Iis qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere, etc.* in aliquo matrimonio locum habere debet, ergo saltem in matrimonio consummato. si enim in hoc non habet locum, in nullo habebit. SECVNDO, ex Patribus; nam Hieronymus in epist.14. ad Celantiam, arguit eam, quod sine licentia viri continentiam vouisset. Item Augustinus epist.45. ad C Armentarium, & in epist.199. ad Ediciam, disertè docet, non licere coniugi, inuito coniuge, vouere continentiam, & si id faciat, debere cogi, vt, votò non obstante, viro suo debitum reddat. Idem docet Gregorius lib.9. epist.39. ad Theoctistum, vbi reprehendit legem ciuilem, quæ permittit contrarium. Idem prohibent VIII. Synodus & Nicolaus I. in epist. ad Carl. Regem, aliaq; Conciliorum & Pontificum decreta apud Gratianum 27. quæst.2. necnon in decretalibus, tit. de conuers. coniugatorum.

Ad testimonium Basilij respondeo, fortasse loqui eum de matrimonio rato, sed nondum consummato. quod si ita est, sententia eius nobis apertissimè fauet. Sin autem de consummato D fortè loquatur, dico tria habere eo loco Basilium. PRIMVM enim asserit, coniugatum venientem ad monasticen, debere interrogari, an consensum vxoris obtinuerit: *Vir enim non habet potestatem corporis sui, sed vxor,* vt Apostolus ait 1. Cor.7. DEINDE addit Basilius, si coniunx repugnet, ac resistat, oportere audire Domini vocem: *Qui non odit patrem, matrem, vxorem, &c. non est me dignus.* Quæ duo inter se pugnare videntur. Sed addit TERTIO, sæpe accidisse, vt orationibus à Deo impetratum sit, vt coniunx morbo correpta, consensum præbere cogeretur.

Videtur ergo S. Basilius velle, vt coniugatus, si Monachus fieri velit, primum consensum vxoris quærat: si impetrare non potest, oret Deum, & lacrymis & ieiuniis instet, quo id etiam vxori

persuadeatur, ac tum demum obtento consensu Monachus fiat. sic enim & Apostolo obediet, dum non sine consensu coniugem relinquit, & Christo etiam parebit, dum vxoris amore Christi amori postponit. Exemplum habemus in fratre & sorore S. Bernardi. Nam & ille ab vxore, & illa à marito orationum instantia consensum obtinuit, quem antea impetrare non poterant. Vide lib. 1. cap. 4. & 6. vitæ S. Bernardi.

Ad exemplum Cassiani dico, esse illud vnum ex iis factis Sanctorum, quæ sunt admirāda, non imitanda. Credendum enim est, peculiari Spiritus sancti admonitu id factum esse, præter communem ordinem, ac legem, quandoquidem ille tot claruit postea signis & virtutibus.

Probatur altera pars contra alterum errorem. PRIMO, testimoniis Ecclesiæ suprà citatis. etsi enim aduersarij ea non recipiunt, tamē cùm nulla ipsi in contrarium adferant, recta ratio docet, potius credendum esse tot sanctis Pontificibus, & vni generali Concilio, quàm simplici inficiationi paucorum hominum.

SECVNDO probatur, exemplis Sanctorum. Ac PRIMVM, quòd sanctam Theclam ante matrimonij consummationem S. Paulus à nuptiis reuocauerit, testatur Epiphanius hæresi 78. & Ambrosius lib. 2. de virginibus.

SECVNDVM exemplum est S. Alexij, qui prima nocte nuptiarum vxorem intactam relinquens, peregrè profectus est, castamque vitam perpetuò duxit. ita refert Simeon Metaphrastes in eius vita, cuius historia totius Ecclesiæ à multis seculis celebratione confirmata est.

TERTIVM exemplum est S. Euphrasię. de qua similia refert idem Simeon Metaphrastes.

QVARTVM est S. Ceciliæ, quæ, teste eodem Metaphraste, prima nocte nuptiarum negauit viro suo Valeriano coniugale debitum, quia nimirum continenter viuere volebat,

QVINTVM est apud Augustinum lib. 8. Confess. cap. 6. vbi scribit, duos milites, lecta Antonij vita, mox vota monastica suscepisse, relictis sponsis, quas habebant: illas verò cùm id cognouissent, similiter fecisse. Nec refert quod ab Augustino dicantur sponsæ, non vxores; nam sæpissimè Veteres sponsas & sponsos vocant vsq; ad consummationem matrimonij, atq, exinde maritos & vxores. Sic accipitur nomen sponsæ in cap. Ex publico, & cap. Carissimus, & cap. Ex parte tua, extra de conuersione coniugatorum: & eodem modo Augustinus li. 8. Confess. cap. 3. *Institutum est*, inquit, *vt sponsæ iam pactæ, non citò tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspirauit sponsus dilatam.* Præterea aduersarij nō solùm vxores, sed etiam sponsas futuras, negant posse dimitti propter vota monastica.

SEXTVM est S. Leobardi, qui, teste Gregorio Turonensi rupit fœdera nuptialia cum honesta puella inita, & inuitis parentibus Monachus factus est.

A SEPTIMVM est apud Gregorium lib. Dialog. 3. cap. 14. vbi dicit, Gregoriam sacram virginem, nuptiis iam constitutis, ad Ecclesiam confugisse, & sanctimonialis vitę habitum petiisse, ac impetrasse.

Probatur VLTIMO, duplici ratione. PRIMA est, quia ratio ipsa docet, semper esse licitum transire de statu minus perfecto ad perfectiorem, si id possit fieri sine vllius detrimento: at status coniugij est imperfectior statu religionis, ergo poterit ab vno ad aliū fieri transitus, quando id fiat sine vllius detrimento: fit autem sine vllius detrimento, quando matrimonium est ratum, sed non consummatum. nam cùm matrimonium est consummatum, duplex detrimentum oritur, si dirimatur; vnum proli iam natæ, vel conceptæ, quæ non poterit tam bene educari; alterum ipsi coniugi, quæ manet ligata, nec potest alteri nubere, & quādo etiam posset, non tam commodè, cùm non sit amplius virgo. At nihil horum inuenitur in matrimonio non consummato. Ibi enim nulla est proles, & vxor potest alteri nubere, & æquè bene, atque antea, cùm adhuc sit virgo, & nihil infamię incurrat ex huiusmodi repudio, vt notum est.

DICES; at iniuria illi fit, cùm spoliatur inuita re sua. RESPONDEO, tenetur consentire marito volenti perfectiores nuptias sine vlla comparatione inire, cùm id facere possit sine suo incommodo, potest autem cogi vt faciat, quod tenetur facere.

DICES rursum; si hęc ratio valeret quidquam, probaret non solùm propter monasticam professionem matrimonium ratum dirimi, sed etiam propter sacrorum ordinum susceptionem, ac præcipuè propter episcopalem dignitatem, cùm etiam sacro ordini sit annexum solenne votum continentię, & status Episcoporum sit perfectior statu religiosorum. At nō dirimitur matrimonium ratum propter ordinis sacri susceptionem, vt Ioannes XXII. definiuit in Extrauaganti, Antiquæ concertat. de voto, ergo, &c. RESPONDEO, non esse similia; nam monasticæ professioni repugnat per se, & ex natura rei cōiugium, non autem repugnat per se & ex natura rei ordini sacro, sed ex solo decreto Ecclesiæ.

SECVNDA ratio est; nam in matrimonio duplex inuenitur vinculum; vnum spirituale, quod ex solo consensu nascitur; alterū carnale, quod nascitur ex copula; sed istud carnale dirimitur per mortem corporalem, vt patet ex 1. Cor. 7. ergo vinculum spirituale dirimi debet per mortem spiritualem & ciuilem: talis est monastica professio, qua homo toti mundo quodam modo moritur, ergo, &c. Et ex hac etiam ratione patet, cur non dirimatur tale matrimonium per ordinem sacrum; nam sacer ordo non requirit mortem illam spiritualem seu ciuilem, qua quis opibus & propriæ voluntati renunciet.

Ad argumenta duplex est solutio. VNA communis

munis Theologorum, quam præcipuè Sotus explicat in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. quod tam insolubile sit matrimonium tantum ratum, quàm consummatum; & tunc ad illa omnia argumenta respōdent, ea probare optimè matrimonium ratum non posse dirimi ab homine, id est, humana vlla auctoritate, sed tamen non probare, quin possit dirimi à Deo; Deum autem esse qui dirimit, cùm sponsum vocat ad religionem.

DICES; vnde habemus, quod Deus dirimat matrimonia rata, & nō dirimat etiam consummata per vocationem ad religionem, cùm certum sit, Deum omnia posse dirimere? Respondeo, scimus ex Ecclesiæ declaratione.

ALTERA solutio est communis Canonistarum, quam etiam sequitur Caietanus in opusculis, tomo 1. tract. 28. qui docent, matrimonium consummatum non esse solubile, nisi à Deo: matrimonium autem ratum tantùm esse solubile, auctoritate Pontificis, & etiam sine illa auctoritate, solui per ingressum in religionem; & tunc ad argumentum ex verbis Domini Matthæi 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet*; respondent, ea verba intelligi solùm de matrimonio consummato. Nam hæc verba non sunt dicta à Domino, nisi postquam dixerat: *Erunt duo in carne vna*; quod non fit, nisi per copulam carnalem. Et sic docet exponi debere hunc textum Alexander III. cap. Ex publico, de conuersione coniugatorum.

Ad PRIMAM rationem respondent, matrimonium ratum, & consummatum non differre solùm accidentaliter, id est, vt rem operantem, & non operantem, vt vult prima opinio; nec tamen differre propriè essentialiter, quasi desit matrimonio rato altera pars essentiæ, quomodo differunt homo & anima; sed differre, sicut perfectum & imperfectum, sicut differunt homo, cui non deest vlla pars integralis, & homo mancus, surdus vel cæcus: id, quod ipsa verba ostendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum, & non consummatum, si nihil ei deest, nisi operatio, siue effectus? & cur non dicitur etiam sacerdotium ratum, & non consummatum, antequam Presbyter incipiat exercere sacros ordines?

Porro id, quod deest matrimonio rato, est id, quod facit illud solubile. Nam Sacramentum matrimonij triplicem habet significationem. PRIMO, significat gratiam inuisibilem, siue coniunctionem Christi cum anima. SECVNDO, coniunctionem Christi cum Ecclesia per caritatem. TERTIO, coniunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet solam primam, vt docet sanctus Thomas in 4. distinct. 27. quæst. 1. art. 3. quæst. 2. ad 1. & Innocentius III. cap. Debitum, de digamis. Quæ significatio sufficit ad constituendum verum Sacramentum, sed ea non facit matrimonium insolubile. nam illa coniunctio Christi cum anima non est insolubilis, vt patet.

Matrimonium autem consummatum habet alias duas, vt patet ex Paulo, Ephes. 5. qui non dixit: *Sacramentum hoc magnū est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, nisi postquam dixerat: *Erunt duo in carne vna*. quod certè fit per copulam. & confirmatur hoc totum ex eo, quod si matrimonium ratum, non consummatum, significaret vnionem Christi cum Ecclesia, sequeretur esse digamum, qui duo matrimonia rata contraxit, licet vnum tantum, aut nullum consummauerit, quod est contra cap. Debitum, de digamis. Sequela patet; nam digamia contrahitur ex defectu significationis vnius Christi cum vna Ecclesia, quam non habet, qui cum duabus contraxit.

Ad SECVNDAM rationem dico, matrimonium ratum esse verum Sacramentum, sed non perfectum, quoad omnem significationem.

Ad TERTIAM dico. PRIMO, eos, qui dant seipsos vxori, semper intelligere, se dare cum ea conditione, nisi vocentur à Deo ad spirituales nuptias. SECVNDO, non teneri coniugem ad soluendum eiusmodi debitum cum detrimento boni spiritualis sui, quando id potest fieri sine vllo detrimento alterius coniugis, vt in præsenti accidit. Vtraque solutio est bona, sed hæc posterior est conformior decretis & factis Pontificum, qui de facto dispensant in matrimonio rato, non consummato. Præterea, prima opinio nititur testimonio Nicolai, 27. quęst. 2. can. Scripsit, vbi dicit, Deum esse, qui soluit matrimonium, cùm aliquem vocat ad religionem. At hoc fundamentum non est solidum, quia Nicolaus loquitur de matrimonio consummato, & intelligit illud solui, quoad torum, non quoad vinculum.

CAPVT XXXIX.

De Eremitis.

SEQVITVR Disputatio QVINTA de Eremitis. Eremitarum institutum præ ceteris religionibus grauissimè reprehendunt Magdeburgenses Cent. 4. & 5. cap. 6. & 10. necnon Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 16.

Duo sunt autem, quæ reprehendunt, solitudinem, & vitæ seueritatem. Solitudine dicunt eos peccasse dupliciter contra proximum. PRIMO, quòd quasi odio humani generis in solitudines recesserint, contra illud Matthæi 24. *Ecce in deserto est, nolite exire.* Et Hebr. 10. *Non deserentes collectionem nostram.* SECVNDO, quòd illa officia caritatis deseruerint, quæ Deus mandauit, contra illud Hebr. 10. *Adiuuemus nos inuicem.*

Vitę seueritate dicunt eos peccasse in seipsos. PRIMO, quòd se exposuerint multis periculis, & tentationibus, sine Dei mandato, contra illud Mat. 4. *Non tentabis Dominū Deum tuū.* Et ideo in pœnam

peccati Deus permiserit eos vexari variis modis à Diabolo, vt de Antonio & Hilarione patet. SECVNDO, quòd sui ipsorum fuerint homicidæ, nimiis ieiuniis, ciliciis, aliisque sponte susceptis afflictionibus, contra illud Exod. 20. *Non occides.* Et Colos. 2. *Habeto honorem corpori.* TERTIO, quòd stulto labore seipsos vexauerint, in rebus ridiculis & fatuis ponentes religionem, vt patet de Simeone, qui in altissima columna more auis plurimos annos vixit: in quo apparuisse dicunt miram Diaboli fascinationem & illusionem.

At vitam Eremiticam sanctam & perfectam, & Deo gratam esse probatur. PRIMO, testimonio Scripturæ, quæ vehementer laudat Heliam & Ioannem qui Eremitarum Principes fuerunt, siue solitudinem, siue asperitatem vitæ considores; nam de Ioanne dicitur Matth. 11. *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne.* Helias autem quantus fuerit, vel ex eo patet, quod in laudibus Ioannis, Angelus posuerit, futurum illum similem Heliæ: *Ipse,* inquit, *præcedet in spiritu, & virtute Heliæ,* Luc. 1. Porro Helias vt plurimùm versabatur in monte Carmelo, & pilis induebatur, zona pellicea præcinctus, vt dicitur 4. Reg. 1. similiter Ioannes vixit in deserto ab infantia ad finem vsque vitæ, & pilis camelorum induebatur, præcinctus zona pellicea, victusque eius erant locustæ & mel syluestre, vt dicitur Luc. 1. & Matthæi 3. Quocirca veteres Patres Heliam & Ioannem Eremitas & Principes Eremitarum faciunt, vt Basilius in epist. ad Chilonem. Nazianzenus in Apologia postquam ex fuga rediisset. Chrysostomus homil. 69. in Matth. Hieronymus partim in epist. ad Paulinum de institutione Monachi, partim in epist. ad Eustochium de virginitate. Cassianus collat. 18. cap. 6. Sozomenus lib. 1. histor. cap. 12. Theophylactus in primum cap. Luc. Isidorus lib. 2. cap. 15. de officiis.

Ad hoc argumentum respondent, ac præcipuè de Ioanne docent, eum nunquam fuisse in vera eremo, nec tā aspero victu, & vestitu vsum, vt nos dicimus. Magdeburgenses Cent. 1. lib. 1. cap. 6. col. 248. dicunt, Ioannem prædicasse in deserto, esse accipiendum per Synechdochen, quia nimirum prædicabat in oppidis adiacentibus deserto. & cap. 10. col. 357. dicunt, Ioannem habitasse cum suis parentibus, sed dictum habitasse in deserto, quia domus parentum eius erat in montanis Iudeæ, qui locus vulgo dicebatur desertum, ob montes, & sterilitatē, quanquam plurima ibi oppida & pagi existerent. similiter exponunt Bucerus & Zwinglius in cap. 3. Matt.

Rursus Centuriatores ibidem colum. 356. dicunt, vestem Ioannis fuisse quidem ex pilis cameli, sed tamen bene contextam, & talem, qualibus ordinariè vtebantur homines eius loci. quod idem ait Bucerus in cap. 3. Matthæi. addit verò in eundem locum Chytræus, fuisse vestem similem illis, quas vndulatas vocamus; vel Italicè, dici ambelletto, quibus certè nobiles nunc
A
vtuntur, non rustici.

Denique Centuriatores col. 364. dicunt, locustas Ioannis fuisse genus cancrorum, id est, optimorum piscium, quos piscatores proiiciebant tanquam in lege prohibitos, sed Ioannem illos manducare solitum Euangelica libertate. Quod idem sensit Melanchthon in concione de Ioanne Baptista, & aliquot alij in cap. 3. Matthæi.

Hos errores refellit accuratè Petrus Canisius lib. 1. de corruptelis verbi Dei, cap. 2. 3. & 4. Ac primum in verissimo deserto fuisse Ioannem, probat Canisius PRIMO, quia vox desertum,
B
quæ in Scriptura frequentissima est, semper accipitur pro vero deserto.

SECVNDO probat, nam Luc. 1. dicitur, erat in desertis vsq; in diem ostensionis suæ ad Israël; ergo non viderunt illum Israëlitæ vsque ad annum eius 30. quo nimirum se ostendere, & prædicare cœpit, ergo toto illo tempore non habitauit in domo parentum, vel in oppidis, & pagis, sed in verissima eremo.

TERTIO ex illis verbis Lucæ 3. *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, & venit in omnem regionem Iordanis, prædicans Baptismum pœnitentiæ.* vbi notandum est, eam regionem Iordanis, vbi Ioannes prædicabat, fuisse etiam desertam. sic enim ait Matth. cap. 3. de re eadem lo-
C
quens: *In diebus illis venit Ioannes Baptista, in deserto prædicans Baptismum pœnitentiæ.* ergo Ioannes venit à deserto in desertum: sed prius illud desertum, vbi mansit Ioannes, antequam prædicare inciperet, adeo erat desertum, vt eius comparatione illud alterum non videretur desertum; nam alioqui cur Lucas diceret, venit à deserto in regionem, si hæc regio erat æquè deserta. Itaque vera est Euthimij sententia, qui in cap. 3. Matth. docet, duplex fuisse in Iudæa desertum; vnum interius, quo nimirum nemo, aut rarissimi penetrabant; alterum exterius, vbi nō habitabant quidem homines, tamen per illud sæpius iter faciebant: ac Ioannem quidem vsque ad annum XXX. fuisse in interiori deserto, deinde postre-
D
mo vitæ suæ anno in deserto exteriori.

Possumus addere QVARTAM rationem ex dubitatione Iudæorum, qui Ioan. 1. petunt à Ioanne, quis ipse sit, num Helias, an aliquis alius. Si enim versatus fuisset semper in domo parentum, certè sciuissent illum esse Ioannem filium Zachariæ, & Elisabeth. At quia per tot annos latuerat, videlicet ab infantia, vsque ad annos triginta; nemo erat qui eum agnosceret, & ideo petunt: *Tu quis es?* & quia videbant eum vestitum eo modo, quo Scriptura testatur indui consueuisse Heliam, & simul sciebant rediturū Heliam ante Christi aduentum, ideo quærunt: *Helias es tu?*

Accedunt VLTIMO testimonia Patrum. EVSEBIVS lib. 9. demonstrationum Euangel. cap. 5. *Procedebat,* inquit, *ex deserto inusitatum indutus habitū,*

omnemq;

omnemq; communem hominum consuetudinem declinans; nam neq; in vicum vllum, neque in vrbem, neque in communem aliquem virorum cœtum commeabat. Et infrà: *Repentè,* inquit, *nescio, vnde è latebris solitudinis prodeuntem, & post prædicationem rursus in solitudinem, & latebras recedentem, sine cibo, sine potu, abhorrentem à multitudine, meritò obstupescebant, & ne hominem quidem illum esse arbitrabantur.*

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum: *Ioannes,* inquit, *Baptista sanctam habuit matrem Pontificisq; filius fuit, & tamen nec Patris affectu, nec matris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret castitatis. viuebat in eremo, & oculis desiderantibus Christum nihil aliud dignabatur aspicere.* Accedant testimonia suprà citata, quæ Ioannem Eremitarum principem faciunt.

Iam verò de Ioannis veste, quod non fuerit ex panno, nec vllo modo mollis, ac delicata, patet ex illis verbis Domini Matth. 11. *Quid existis in desertum videre? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt.* Vnde Chrysostomus homil. 10. in Matth. dicit Ioannis vestem compunctioni, & pœnitentiæ accommodatam fuisse. & ibidem ait, fuisse cilicinam ad mundi contemptum indicandum. Sanctus quoq; Bernardus in sermone de S. Ioanne Baptista: *Venit,* inquit, *Ioannes non manducans, nec bibens, planè nec vestiens. sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum fortè irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli hominum est indumentum.* Hæc ille. Et cur quæso sanctus Euangelista tam sollicitè nobis Ioannis vestem descripsit, si ea communis, & ordinaria erat? cur vestem Christi non etiam descripsérunt Euangelistæ, si personæ & non ipsius vestis ratio habebatur?

Porro de victu, quod locustæ illæ non fuerint pisces delicati, sed aut veræ locustæ, quæ sunt minuta animantia, vel certè herbarum summitates, patet Primo, quia Græca vox ἀκρίδες nihil aliud significare potest, vt Euthimius docet. Secundo, quia Christus Luc. 7. ait: *Venit Ioannes non manducans, neq; bibens,* id est, vsq; adeo tenui cibo, & potu vtens, vt nullo vti videatur. Tertio, quia sic exponunt omnes Patres quos vide apud Canisium.

Probatur Secundo vitæ eremiticæ institutum ex testimoniis sanctorum Patrum, qui vno consensu illud approbant. Basilius in epistola ad Chilonem, Martyrio comparat vitam solitariam, & soluit omnes obiectiones quæ contra Eremitas fieri possunt. similiter in epistola 1. ad Gregorium Theologum de vtilitate solitudinis multa disputat. Nazianzenus in Apologia pro fuga sua, vocat cœlestem vitã Eremitarum, & in epist. ad Hellenium refert mira quædam de Eremitis sui temporis, vt quod aliqui nunquam homines videant, aliqui integris viginti diebus cibo abstineant. Refert etiam de quodã, quod toto anno in oratione steterit, & ne tantillum quidem obdormierit, cui reliquias exigui cibi

A vicinus coruus adferebat. Posteaquam autem hæc, & similia retulit, subiungit: *Talis est Christi pars, talis passionum Christi fructus, quem ipse è terra ad Patrem desert: religionis, inquam, Christianæ columen, populi decus, mundi fundamentum, cum cœlestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans.*

Epiphanius in compendiaria doctrina, inter ea, quæ in Ecclesia Catholica seruantur sine præcepto, primo loco ponit virginitatem, secundo solitudinem, quibus adiungit abstinentiam à carnibus, ouis, piscibus, & ab ipso etiam pane, & vino, humi cubationem, sacci gestationem, & similia.

B Chrysostomus passim prædicat laudes Eremi, vt hom. 8. in Matth. vbi sic ait: *Si quis nunc ad Aegypti veniat solitudinem, paradiso prorsus omnem illam Eremum videbit digniorem, & innumeros Angelorum choros in corporibus fulgere mortalibus, &c.* Similia habet homilia 69. & 70. in Matth. & homil. 14. in priorem ad Timotheum.

Hieronymus in epist. 1. ad Heliodorum: *O desertum,* inquit, *Christi floribus vernans, ô solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni Regis extruitur, ô Eremus familiarius Deo gaudens, &c.* Idem in epistola ad Eustochium de virginitate dicit, eos, qui ex cœnobiis ad Eremum tanquam ad vitam perfectiorem profugiunt, nihil secum ferre ad cibum, nisi panem, & salem.

C Augustinus libro 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. miris laudibus effert Eremitas: *Nihil,* inquit, *de iis dicam qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, & aqua contenti desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu percipi non potest.* Et infrà: *Hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, & honorandum videtur, oratione nostra videri quî potest?*

His adde Iustiniani nouellam constitutionem 133. vbi sic ait: *Solitaria vita atque in ea contemplatio res planè sacra est, & quæ suapte natura animas ad Deum adducat, neq; iis tantùm, qui eam incolunt commodet, sed etiam omnibus aliis, &c.*

D Tertio probatur rationibus. Prima ratio sumitur ab effectu; videmus enim magnam partem veterũ Eremitarum euasisse viros perfectissimos & miraculis clarissimos, cuius rei testes produci possunt illi omnes qui scripserunt vitas & res gestas Eremitarum, vt Athanasius in vita Antonij, Hieronymus in vita Pauli & Hilarionis, Palladius in historia Lausiaca, Cassianus in collationibus, Theodoretus in historia religiosa, Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. 13. & 14. lib. 3. cap. 13. & lib. 6. cap. 28. & sequentibus, Ruffinus lib. 2. hist. cap. 3. & 4. Euagrius lib. 1. cap. 21. & li. 4. cap. 7. ac vt de ceteris nunc taceam, certè Paulum I. Eremitam Deus non pauisset annis LX. mittens ei per coruum singulis diebus dimidium panem; neque Antonius vidisset animam eius ad chorum Apostolorum in cœlum deferri,

neque Leones illi sepulchrum effodissent, nisi summa illius solitudo centum ferè annorum, & maximè vitæ austeritas Deo placuissent.

SECVNDA ratio, vita Eremitica est culmen & fastigium vitæ religiosæ: nam omnes ferè Patres docent, ad vitam Eremiticam non debere quenquam transire, nisi priùs diligenter in cœnobio se exercuerit, propterea quòd Eremus non adferat perfectionem, sed præsupponat. B. Hieronymus, in epistola ad Rusticum, 1. Cassianus collat. 10. cap. 3. Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 3. Benedictus in Regula, cap. 1. Bernardus serm. 3. de circumcisione. & hæc fortasse est caussa cur liceat omnibus ferè religiosis transire ad ordinem Carthusiensium, quia nimirum vita illorum est solitaria, & proinde perfectorum. Cùm igitur vita Eremitica perfectissima sit, non potest Deo non esse grata; supra enim ostensum est, vitam perfectam adeò placere Deo, vt rectissimè voueri possit.

TERTIA ratio, austeritas, & solitudo sunt optima media ad optimum finem; nam finis austeræ & solitariæ vitæ est contemplatio Dei rerumque cœlestium, vt patet ex Cassiano collat. 19. quæ est de fine vitæ Eremiticæ: eam autem optimam partem Dominus vocat Luc. 10. Medium autem ad contemplationē omnium optimum, est habere animum collectum, & intentum; cui rei mirum in modum deseruit solitudo, quæ omnem strepitum rerum, quæ animum distrahere possent, procul arcet. hinc Dominus quotiescunq; orare volebat, pergebat in montes, & loca deserta. Luc. 5. *Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.* Moysi quoq; Exod. 24. cum Deus loqui vellet, iussit vt solus ascenderet in montis verticem, & caliginem intraret, nimirum vt nihil videre posset, quod animum eius à Deo auocaret. Scribit etiam B. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, adeò hoc esse verum, vt etiam multi Philosophi ductu naturæ in desertis habitauerint, & quidam etiam sibi oculos eruerint, vt sine distractione contemplari possent.

Idem de ieiunio, & reliqua vitæ seueritate dici potest. Nam quod ieiunium medium sit optimum ad orationem, patet ex eo, quod in Scriptura vbique iungitur orationi. Tob. 12. *Bona est oratio cum ieiunio.* Matth. 17. *Hoc genus non eiicitur nisi in oratione, & ieiunio.* Lucæ 2. &; *Hæc non discedebat à templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte, & die.* 1. Cor. 7. *Vt vacetis orationi, & ieiunio.* & Chrysostomus homil. 1. in Genes. dicit ieiunium esse animæ instar alarum vt sursum ferri, & summa contemplari queat. similia habet Athanasius in lib. de virginitate, & Basilius orat. 1. de ieiunio: & quisque experitur, cùm caro viget & floret, & in deliciis agit, animum quoque fieri quodammodo carnalem & terrenum, & magis de luxuria quàm de sapientia cogitare.

Quocirca etiam Plato locum pestilētem elegit, vbi versaretur & doceret, vt ait Hieronymus

A libro 2. contra Iouinianum, vt discipuli sui nihil amarent nisi sapientiam; & ibidem refert Pythagoræos vitâsse non solùm vrbes, sed etiam hortos, & omnia loca, quæ voluptatem adferunt, ne animi mollescerent, & à studio sapientiæ retardarentur. Similia docet de sacerdotibus Aegyptiorum, qui vt vacarent contemplationi syderum, neque vxores habebant, neque vllum propinquorum videbant, & cibo tenuissimo vtebantur. Scribit etiam GALENVS in exhortatione medicinæ, animas hominum voluptatibus deditorū in multo sanguine tanquam in luto demersas nihil subtile, & cœleste contemplari posse.

B Quanquam sancti illi Eremitæ, non solùm propter contemplationem ita seuerè viuebant, sed etiam aliis iustissimis de caussis. PRIMO, quia loci natura id exigebat, nec enim poterant, etiam si voluissent, eas commoditates vitæ in deserto reperire, quæ in vrbibus reperiuntur. & hæc est caussa cur Paulus primus eremita foliis palmarum indueretur, & fructibus eiusdem arboris aleretur, quia nimirum, nihil aliud ibi erat; & similiter cur Ioannes locustis & melle syluestri viueret, quia eiusmodi rebus illa Eremus abundabat, vt Hieronymus docet libro 2. contra Iouinianum.

SECVNDO, quia occupati deliciis animi, partim obliuiscebantur corporis, vt de Ioanne Abbate refert Cassianus collat. 19. cap. 4. qui non

C recordabatur, an pridie comedisset nec ne: partim etiam ægrè ferebant istam corporis seruitutem, & ideò quò rarius, & breuius poterant necessitati corporeæ satisfacere, eò se feliciores putabant, vt Philo scribit de primis illis Monachis, in libro de vita contemplatiua supplicum. multi enim propter auiditatem spiritualium epularum vix quinto aut sexto quoque die corpus reficiebant.

TERTIO, quia nouerant Deo gratissimam esse victoriam cupiditatum, & patientiæ exercitationem. quia enim caro semper concupiscit contra spiritum, placet Deo, vt spiritus semper concupiscat aduersus carnem. Vnde Tertullia-

D nus, feras & aridas escas, & reliquam corporis afflictionem sacrificium Deo gratissimum esse dicit, libro de resurrectione carnis.

QVARTO, ad fructus dignos pœnitentiæ peragendos, & pro peccatis satisfaciendum. Sancti enim qui seriò iustitiam esuriunt, leues culpas grauiter vindicare solent. & hæc est vna ex præcipuis caussis, cur Ioannes Baptista tam seuerè vixerit; nā & si ipse nulla fortasse peccata actualia habuit, tamen quia missus à Deo fuerat, vt pœnitentiam prædicaret, voluit exemplo, & verbo eam prædicare, & idcirco, vt Chrysostomus dicit homil. 10. in Matthæum, vestem habuit compunctioni & pœnitentiæ accommodatam. Ex his facile iam erit ad argumenta respondere.

Ad PRIMVM argumentum respondeo, Eremitas non odio humani generis, sed studio purioris vitæ concedere in solitudinem. Vnde AVGVSTINVS lib. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, cap. 31. *Quid est*, inquit, *quod vident qui non possunt homines non diligere, & tamen possunt homines non videre? profectò illud quidquid est, præstantius est rebus humanis, cuius contemplatione potest homo sine homine viuere.* Itaq; licet peccet contra genus humanum, qui odit societatem, non tamẽ peccat qui sine odio solitarius manet.

Locus autem Euangelij: *Nolite exire*, ad literam de aduentu Antichristi intelligitur. mysticum autem desertum, & penetralia significant Ethnicorum & Hęreticorum falsa dogmata, vt Origenes, Hieronymus & Beda scribunt in cap. 24. B Matth. Hęretici enim Christum inuenire volunt in quibusdam sensibus Scripturarum planè inuiis, & desertis, quos sancti Patres ne à longè quidem salutauerunt. qualis est hic ipse sensus horum verborũ: *Nolite exire.* quis enim vnquam cogitasset per hæc verba prohiberi vitam Eremiticam? & tamen Magdeburgenses dicunt: *Ecce hic est Christus*, in hoc deserto, in hoc sensu recondito, est vera verbi diuini intelligentia.

Ad illud Hebr. 10. *Non deserentes collectionem nostram*, dico Paulum accusare eos, qui ex odio, vel inuidentia nõ conueniebant in Ecclesiam, quia nimirum non habebant eum locum, quem cupiuissent, & ideo seorsim cum paucis conuenticula faciebant. Vnde Theodoretus, & Oecumenius notant Paulum per collectionem intelligere consensionem animorum. ADDE, quod etiam Eremitæ, exceptis paucissimis, ad Ecclesiam in ipsa Eremo simul conueniebant, vt nunc etiam Carthusianos, & Camaldulenses facere videmus.

Ad SECVNDVM argumentũ respondeo cum Augustino lib. 1. de moribus Ecclesię, cap. 31. vbi ille sic ait: *Videntur nonnullis* (Anachoretæ) *plusquam oporteret deseruisse res humanas, non considerantibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur.* Vnde & IVSTINIANVS loco citato dicit, imperium, militiam, agros ipsos, & quidquid boni habent homines seculares, per orationes conseruari sanctorum Eremitarum.

DICES, non sola oratio est opus caritatis à Deo præceptum, sed multa alia, vt Eleemosyna, visitatio ægrotorum, consilium, instructio, &c. quę Eremitę non modò non pręstant, sed etiam impotentes se reddunt ad ea pręstanda. RESPONDEO, ad opera caritatis non obligantur homines priuati, nisi quando se offert occasio. hoc enim interest inter Prælatos, & non Prælatos, quod illi tenentur ex officio inquirere, an populi sibi crediti aliqua re indigeant. at isti non tenentur quærere, sed solùm oblata occasione facere aliis, quod sibi fieri volunt. Et quanquam ex intentione facere se impotentem ad ea opera A præstanda, sit peccatum, vt si quis ideo semper maneret domi, ne vlli pauperi occurrat: tamen si præter intentionem id accidat, non est peccatum.

Ad TERTIVM dico, exponere se periculo, non esse peccatum, alioqui non liceret nauigare, nec præliari, &c. Sed peccatum esse temerè exponere se periculo; quod faceret qui sine iusta caussa, & conscius suæ debilitatis & nuditatis, cum viro forti, & armato congredi vellet. & similiter in rebus spiritualibus, qui solitudinem peteret sine caussa, id est, sine proposito purioris vitæ, & non priùs in cœnobio edoctus esset pugnare cum Diabolo, vt Patres citati docent, nisi fortasse extraordinariè Deus aliquem vocet, vt constat de Paulo primo Eremita, & aliis quibusdam.

Ad QVARTVM dico, adeò sanctos Eremitas non fuisse sui homicidas, vt etiam diutissimè vixerint; nam Paulus primus Eremita vixit annos CXIII. Antonius CV. ceteri ferè omnes admodum senes fuerunt, vt ex collationibus Cassiani colligitur. Ostendit etiam B. Hieronymus libro 2. contra Iouinianum, ex Hyppocrate, & Galeno, conducere sanitati ieiunium. quod idem ex Antiphane medico doctissimo, demonstrat Clemens Alexandrinus, lib. 2. Pædagogi, cap. 1.

C Ad illud autem Coloss. 2. *Habeto honorem corpori*, est duplex solutio. VNA secundum Augustini explicationem in epist. 59. ad Paulinum, vbi sic explicat, quæ videntur quidem rationem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis, id est, videtur abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, licet superstitiosa sit, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigandum corpus, non autem ad honorandum vel saturandum. hæc enim bona essent, si non fierent superstitiosè; nam & Paulus ait: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigio*, 1. Cor. 9.

D ALTERA explicatio est Hieronymi in epistola ad Algasiam, & Chrysostomi in hunc locum, qui dicunt reprehendi eos, qui corpus non honorant. porro honor corpori debitus id requirit, vt non subtrahantur ei necessaria, neque sine vtilitate vel necessitate affligatur. Eremitæ autem affligebantur quidem, sed magna cum vtilitate, nec tamen necessaria sibi subtrahebant, vt patet ex longissima vita ipsorum; nam & si interdum necessaria sibiipsi subtrahere videbantur, vt cùm ieiunabant multis diebus sine vllo cibo, tamen quia vires ad hoc faciendum ex diuino beneficio habebant, non erat illis eiusmodi cibus necessarius.

Ad QVINTVM sufficit Apologia Theodoreti in historia religiosa, cap. 26. vbi duobus modis defendit factum Simeonis. PRIMO, quia id non

fecit

fecit sponte, sed quasi coactus; cùm enim plurimi ad eum confluerent, eumq; certatim tangerent, vt curarentur à languoribus suis, vel certè, vt sanctitatem aliquam inde perciperent; ille indignum se iudicans tanto honore, & simul ęgrè ferens tantam distractionem, & impedimentum ab oratione, excogitauit rationem illam in columna viuendi, quo nemo attingere posset.

SECVNDO dicit, id eum fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit nouo illo spectaculo singularissimæ pœnitentiæ, & patientiæ excitare torporem hominum, quemadmodum quondam Prophetas suos Deus quædam facere præcepit, quæ stulta videntur; nam Isaiam iussit nudum prorsus incedere per ciuitatem, Isaiæ 20. Hieremiam cathena lignea sponte sua circundatum, Hierem. 28. Ezechielem comedere panem in fimo bouino coctũ, & per dies CCC. XC. dormire super latus sinistrum, & per XL. super dextrum. Ezech. 4. & caput, ac barbam radere, & pilos in medio foro in statera ponderare, & vnam partem cremare, alteram concidere gladio, tertiam dispergere in ventum, aliam ligare in summitate pallij. Ezech. 5. denique Ioannem Baptistam filium summi Pontificis iussit habitare cum bestiis, indui pilis camelorum, & vesci locustis.

Quod autem verè Simeon iste Dei instinctu in columna habitauerit, probat Theodoretus ex vita eius miraculis clarissima, & ex conuersione innumerabilium hominum, qui per eum Christiani facti sunt. Nam hic erat ordo vitæ eius, tota nocte, & magna diei parte, id est, vsque ad horam nonam orabat. deinde verba faciebat ad eos, qui illum inuisebant; inuisebant autem tam multi, vt via quæ ad illum ducebat propter continuum euntium & redeuntium hominum concursum, perenne quoddam flumen videretur. porro his concionibus multa millia Ethnicorum ad Baptismum adduxit, sæpe etiam Iudæos & Hæreticos confutauit. Post concionem curabat ægrotos, qui ordinariè adferebantur; tanta autem erat fama nominis eius propter miracula, vt ex toto orbe terrarum eò concurreretur, ex Armenia, Perside, Scythia, Aethiopia, Arabia, Hispania, Gallia, Britannia.

Romæ verò in omnium officinarum vestibulis, & porticibus imagines eius visebantur, quibus Romani sibi præsidium, & opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illam columnam, tanquam ad summum tribunal contentiones suas, & discordias diiudicandas adferebant. multa futura prædixit, quæ suo tempore impleta fuisse idem Theodoretus ibidem affirmat. Ieiunabat integram Quadragesimam sine vllo cibo & potu; idque plusquam per annos XXVIII. continuauit. Deniq;, cùm iam mortuus esset, adhuc stabat cadauer eius immotum, & erectum in columna, quemadmodum cùm viuebat, & post sepulturam miracula

A creberrima tam ad loculum reliquiarum, quàm ad ipsam columnam fiebant. Porro harum rerum mirum silentium apud Magdeburgenses; nimirũ hinc facilè euanuissent omnes ipsorum obiectiones.

CAPVT XL.

De habitu & tonsura Monachorum.

SEQVITVR Disputatio SEXTA de habitu, & tonsura, de quibus duo explicanda sunt. PRIMO, antiquitas harum cęremoniarum. SECVNDO, ratio earum; nam Magdeburgenses Cent. 4. cap. 6. col. 467. loquentes de habitu, & tonsura

B Monachorum, dicunt esse res superstitiosas, & non conformes Scripturę, nec vsui purioris Ecclesiæ. Caluinus quoque lib. 4. Instit. cap. 19. §. 27. videtur indicare, cœpisse vsum tonsuræ tempore Augustini; caussam autem fuisse dicit, quia eo tempore soli homines effœminati, & delicati alebant comam: non autem videbatur permittendum Clericis, & Monachis, vt id facerent, quod soli faciebant lasciuiores, & molliores; postea verò corruptioribus temporibus excogitata esse mysteria, & significationes.

Quidam verò HORTENSIVS Landus librum scripsit de persecutione Barbarorum, vbi multa dicit contra tonsuram Monachorum. Et ne videatur sine Scriptura loqui, profert aliquot

C Scripturas Testamenti veteris. Prima est Leuit. 19. vbi Dominus ait: *Non attondebitis comam in rotundum.* Cui similis est locus Hierem. 9. vbi Dominus dicit, se dispersurum omnes circumtonsos in comam. Tertia est Leuit. 21. vbi de Sacerdotibus dicitur: *Non radent caput, nec barbã.* Quarta est Ezech. 44. vbi idem habetur. Quinta in epistola Hieremiæ apud Baruch. cap. vlt. vbi Hieremias ridet idolorum Sacerdotes habentes caput, & barbam rasam.

Quantum igitur ad vestes, quod antiquissimum sit institutum, vt qui profitentur mundi contemptum, & pœnitentiam, singulari & notabili habitu induantur, patet primò ex DIONYSIO, cap. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, vbi de

D professione Monachi loquens ita ait: *Sacerdos,* inquit, *signo crucis eum consignatum tondet; omníque veste detracta eum alia induit, &c.* Eusebius lib. 2. historię, cap. 24. scribit ex Egesippo Iacobum Apostolum fratrem Domini nunquam induisse laneam vestem, sed sola syndone linea vsum.

ATHANASIVS in lib. de virginitate ante medium, docet sanctimonialem, vt fuscam vestem & vilem gerat. BASILIVS epist. 1. ad Gregorium multa dicit de habitu Monachi, & similiter in quæstionibus fusè explicatis, quæst. 22. CHRYSOSTOMVS homil. 69. in Matth. dicit, Monachos habitu imitari Heliam, & Ioannem. & lib. de comparatione Regis & Monachi dicit, Monachum vno tantùm amictu, instituto suo conformi, vti solere.

PALLADIVS in hist. Lausiaca, cap. 41. dicit etiam virgines sanctimoniales suo tempore cucullis vti consueuisse. TERTVLLIANVS lib. de velandis virginibus meminit habitus Deo dicati, quo vtebantur sanctimoniales.

AMBROSIVS lib. 6. epist. 36. de Paulino loquens, qui ex magno viro in seculo, & nobili senatore Monachus factus fuerat, & eo facto multos gentilium senatorum offenderat: *Et cùm ipsi,* inquit, *capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra: si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutauerit, indignum facinus appellant.*

HIERONYMVS in epist. 4. ad Rusticum Monachum: *Vidi quosdam,* inquit, *qui postquam renunciauêre seculo, vestimentis duntaxat, & vocis professione, non rebus, nihil de conuersatione pristina mutauerunt.* Epist. 13. ad Paulinum: *Tunicam,* inquit, *mutas cum animo, &c.* Et epist. 15. ad Marcellam: *Tunicam fusciorem,* inquit, *induta se repentè Domino consecrauit.* Epist. 22. ad Eustochium de virginit. omnium cœnobitarum eundem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam & sagum, quibus in vita Hilarionis addit cucullam. dicit enim vestes eius fuisse, tunicam sacceam, palliolum, & cucullam. Epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulę loquens de sanctimonialibus: *Vnus,* inquit, *omnium habitus, linteamine ad tegendas solùm manus vtebantur.*

AVGVSTINVS li. 6. contra Faustum, cap. 9. dicit, peccatum esse, si vel sanctimonialis gerat ornamenta nuptarum, vel nuptæ speciem virginum vestibus referant; & in ep. 199. ad Ediciã indicat, fuscam vestem fuisse tunc insigne continentiam profitentium.

GREGORIVS lib. 2. Dialogorum, cap. 1. meminit habitus Monachi, & lib. 3. ca. 14. meminit habitus sanctimonialis. denique CASSIANVS totum primum librum de institutis cœnobiorum consumit, in explicando habitu Monachorum, docens eos præscriptum habitum professioni congruentem à maioribus accepisse. ADDE duo Concilia; nam Gangrense can. 12. reprehendit eos Monachos, qui ob habitum superbiebant, & contemnebãt alios Christianos, qui communibus vestibus vtebantur. Concilium Carthag. IV. can. 104. distinguit habitum laicalem ab habitu religioso. De habitu Clericorum, vide Chrysost. hom. 83. in Matth. & Hieron. lib. 1. contra Pelagianos, vbi meminerunt candidæ vestis. Item Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, vbi meminit sacræ tunicæ, qua vtimur in mysterio Christi.

IAM quod attinet ad rationem habitus monastici, ea redditur ab iisdem Patribus; nam cur vestem mutet Monachus futurus, rationem esse dicit Dionysius, cap. 6. Eccles. hierarch. vt significetur vitæ mutatio. cur proprio & certo vtantur religiosi vestiũ genere, rationes duas reddit Basilius q. 22. ex diffusè explicatis. PRIMA ratio

A est ad designandam propriam professionem. Si enim conuenit, vt aliter vestiantur senatores, aliter milites, aliter nobiles, aliter rustici, & si Paulus 1. Cor. 11. iubet virum aperto capite orare ad significandam potestatem, mulierem verò velato ad significandam subiectionem, cur non conueniet religioso certam vestem deferre ad significandum statum suum? SECVNDA ratio est, vt religiosi saltem inuiti cogantur rectè viuere. si non haberent certum habitum, non internoscerentur ab aliis. at nunc ab omnibus statim cognoscuntur & obseruãtur, & si quid agant contra suam professionem, ab omnibus notantur, & reprehenduntur.

B Cur vtantur cucullis, rationem esse dicit Cassianus loco notato, ad designandam simplicitatem, innocentiamq; infantilem, ad quam Monachi redire cupiunt. Infantes enim dum adhuc in fasciis, & sinu nutricis versantur, velis quibusdam quasi cuculiis teguntur. Cur autem veste horrida, vt sacco, aut certè simplici, & vili vtantur, caussam reddunt Hieronymus & Cassianus locis notatis, tum ad agendam pœnitentiam, tum ad mundi contemptum demonstrandum. Nam saccos, & asperas vestes, habitum esse pœnitentium Scriptura testatur, cùm inducit Achab pœnitentem sacco indutum, 3. Reg. cap. 21. & Heliam veste pilosa tectum, 4. Reg. 1. & Niniuitas sacco vestitos, Ionæ, 3. & Io-

C annem pilis camelorum vtentem, Matt. 3. & denique multos alios: *Circumeuntes in melotis, & in pellibus caprinis,* Hebr. 11.

Quia tamen potest quis & benè, & malè vti veste inusitata, id est, insigniter contempta, vel horrida; monet sapienter B. Augustinus libr. 2. de serm. Domini in monte, cap. 19. vt ex sola veste neminem iudicemus, sed ex aliis eius operibus discamus, vtrum id faciat contemptu superflui cultus, an ambitione aliqua, & simulatione sanctitatis. Potest enim sub ouina pelle lupus latere, nec tamen debet ouis deponere pellem suam, quia sub ea aliquando lupus delitescit.

NVNC ad tonsuræ antiquitatem ostenden-

D dam, habemus inprimis Dionysium eodem capite 6. Eccles. hier. vbi clarè dicit, Monachum futurum primum tonderi. Deinde, indui alia veste, priore abiecta. Habemus DEINDE Anicetum in epistola ad Gallos, vbi iubet radi caput in modum spheræ.

TERTIO, Athanasium in lib. de virginitate, Palladium in histor. Lausiaca, cap. 41. & Hieron. in ep. ad Sabinianum Diaconum, qui testantur etiam sanctimoniales tonderi consueuisse.

QVARTO, Epiphanium hæresi 80. & Augustinum de opere Monachorum, cap. vlt. qui acriter reprehendunt quosdam Monachos crinitos, qui tonderi more aliorum nolebant.

QVINTO, Hieron. & August. qui coronæ sacerdotalis meminerunt. Hieron. in epi. ad Au-

gustinum, quæ est 26. inter epist. Augustini: *Fratres tuos Dominum meum Alipium, & Dominum meum Euodium, vt meo nomine salutes, precor coronã tuam.* Augustinus in epistola ad Proculianum Episcopum 147. *Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronã vestram vos adiurant nostri, &c.*

Sexto, Isidorum li. 2. de officiis diuinis, ca. 4. & Bedam li. 5. hist. Anglorũ, c. 22. quorum prior ab Apostolis dicit institutam esse tonsuram & coronam Clericorum, & Monachorum, posterior dicit S. Petrum omnium primum gestasse coronam capillorum, toto reliquo capite detõso, & ad eius imitationem omnes Clericos & Monachos idem suscepisse.

Septimo, Iustinianum, qui in Authenticis collat. 7. tit. 5. cap. 2. & 3. distinguit tonsuram Monachorum nouitiorum, quam Laicorum tonsuram vocat, à tonsura professorum.

Octavo, Concilia; nam Concilium Carthaginen. IV. can. 44. prohibet Clericos alere comam aut barbam. Concil. Tolet. IV. can. 40. iubet, vt omnes Clerici toto capite detonso, solum circulũ capillorum supra aures relinquant. ex quo apparet, olim eandem fuisse coronã Clericorum & Monachorum: sed Monachi quidem seruarunt antiquam cõsuetudinem, Clerici verò magna ex parte illam mutauerunt.

Vt autem ad rationem tonsuræ veniamus. Primvm, falsa est Caluini ratio; nam quòd tempore Augustini non solùm aliqui dissoluti comam gestarent, sed multi alij probi homines, idque sine peccato facerent; ex eo patet, quòd pœnitentes iubebantur tondere caput in signũ doloris, & pœnitentiæ, vt patet ex Concil. Agathensi can. 11. & Toletano III. can. 12. & præterea non solùm Clerici, & Monachi tõdebantur, sed ita tondebantur, vt corona capillorũ appareret, quod certè non erat in communi vsu Laicorum.

Alia ratio redditur ab Isidoro lib. 2. de officiis diuinis, cap. 4. quòd nimirum Monachi tõdebantur ad imitationem Nazaræorum, qui in die consecrationis suæ tondebantur, vt dicitur Num. 6. Nazaręi enim sunt Monachi Testamenti veteris. At hæc ratio non mihi probatur, siquidem Nazaræi tunc solùm tondebantur, cùm desinebant esse Nazaræi, insigneq; illorum erat longa cæsaries, vt ex eodem cap. 6. Numeri patet. Immò Epiphanivs hær. 80. probat Monachos nostros debere esse tonsos, quia gerere comã longam, est proprium Nazaręorũ Testamenti veteris. Sicut etiã Augustinus lib. de opere Monachorum, prope finem dicit, Patres Testamẽti veteris meritò gestasse longos capillos, quia mysteria redemptionis nondum reuelata erant. Idem enim significabant velamen positũ in facie Mosis, & coma longa Sanctorum. At nunc posteaquam Christus apparuit, conuenit, vt qui Christo sunt consecrati, contrarium significent ablatione comarum. & hæc potest esse ratio prima nostræ tonsuræ.

A Secvndam reddit Beda lib. 5. hist. cap. 22. ad exprimendam imaginẽ spineæ coronæ Christi; vt enim omnes Christiani signo communi crucis ornantur, ita par erat, vt Clerici & Monachi, qui specialius Christum patientem imitari volent, speciali signo ornarentur.

Tertiam & Qvartam rationem reddunt Isidorus lib. 2. cap. 4. de officiis, Rabanus lib. 1. de instit. Clericorum, cap. 3. & Hugo lib. 2. de Sacramentis, p. 3, ca. 1. dicunt enim tonderi capillos, qui sunt superfluæ quædam corporis partes, ad significandum, debere Clericos & Monachos omnia superflua, & pręcipuè vitiosas cupiditates amputare, vt sic maneat vertex, id est, B animus liber, & apertus diuinis contemplationibus, & illustrationibus: & rursum sic tonderi dicunt, vt relinquatur circulus capillorum, ad significandam regiam coronam, quandoquidẽ seruire Deo, regnare est.

Qvintam reddit Dionysius cap. 6. Eccles. hierar. vt significetur illa nudatione capitis, vita pura & aperta, non fucata vlla specie, quam Monachus exhibere debet.

Posset addi Sexta ratio tonsuræ Monachorum, nimirum vt signum esset pœnitentiæ, & conuersionis; nam, vt antè diximus, pœnitentes olim non nisi tonsi recipiebantur. Porro tonsuræ Sanctimonialium rationem moralem reddit Hieronymus in epist. ad Sabinianũ, quia C nimirum non lauabant vnquam, nec vngebant caput, & periculum erat, ne à paruis animalibus, quæ inter cutem & crines oriuntur, & concretis sordibus opprimerentur. Quanquam negari nõ potest, quia etiam id fiat ad contemptum mundi demonstrandum; solent enim fœminæ capillos plurimi facere.

Est autem hoc loco obseruandum, olim non tam rasuram, quàm tonsuram fuisse in vsu. tondebantur enim demissè quidem, sed ita tamen, vt cutis tecta maneret. Id apparet ex Clemente Alexandrino lib. 3. pædagogi, cap. 11. *Sed pili, inquit, tondendi sunt, non nouacula, sed tonsorum forsicibus.* Item ex Optato Mileuitano, qui lib. 2. contra Parmenianum arguit Donatistas, quòd D Catholicis Sacerdotibus, per vim capita raserint: *Docete, inquit, vbi vobis mandatum sit, radere capita Sacerdotibus, cùm è contrario tot sint exempla proposita, fieri non debere.* Item ex Hieronymo in cap. 44. Ezechielis, vbi dicit, Sacerdotes non debere comam alere, nec tamen radi, sed ita tonderi, vt cutis tecta maneat. Denique Dionysius, Epiphanius, Hieronymus, Athanasius, Palladius, Augustinus, Isidorus, Beda, & Concilia Carthaginense & Toletanum, nusquam nominant rasuram, sed solam tonsuram. Vnus est Anicetus Papa, qui, vt dixi, rasuræ meminit, sed non est ea epistola prorsus indubitata; fortè enim falsum titulum præ se fert. Nec tamen propterea reprehendimus vsum huius temporis, quo Monachi & Clerici raduntur; nam nec vnquam

fuit prohibitum radi, & præterea eiusmodi cæremoniæ, pro temporum & locorum diuersitate, variari possunt.

Ad argumenta HORTENSII respondemus, inprimis præcepta illa esse cæremonialia, & propterea non magis obligare, quàm obligent circumcisio, sacrificia, &c. Dico præterea primum & secundum locum ex Leuit. 19. & Hierem. 9. nihil concludere; nam vt rectè notauit Isichius in hunc locum, tondere comam in rotundum, non est comam scindere, sed ornare. Itaq; prohibebat Deus Iudæis, ne comam rotundam efficerent; quod certè Monachi non faciunt, qui comam radunt, vno circulo capillorum excepto. Neq; hoc Deus absolutè prohibebat, sed solùm propter intētionem malam, nimirum ne hoc facerēt in cultum dæmonis, vt eo tempore & in iis locis gentiles faciebant, vt notāt Theodoretus quæst. 28. in Leuiticum, & Isichius, ac Radulphus in hunc locum.

Ad Tertium Leuit. 21. dico, ibi non præcipi Sacerdoti, ne radat caput absolutè, sed ne radat in morte alicuius propinqui sui, in signum doloris. voluit enim Deus Sacerdotes esse ceteris constantiores.

Ad Quartum Ezechielis 44. dico, Sacerdotibus Iudæorum fuisse prohibitam rasuram, nō quòd in se mala sit, sed ne viderentur similes Sacerdotibus gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raso idolis sacrificabant, vt ex epistola Hieremiæ apparet. Quod ex se nō esset malum, patet, quia Ezechiel, qui Sacerdos erat, iubetur à Deo radi. Ezech. 5. & præterea Num. 6. Nazaręus completo tempore consecrationis suæ iubetur radi. Vnde Paulo dicit Iacobus Actor. 21. *Sunt nobis viri quatuor, habentes votum super se, his ergo assumptis sanctifica te cum illis, & radant capita sua.* Solùm ergo propter viciniam idololatrarū prohibebantur Sacerdotes Iudęorum radi. quæ fortè caussa erat, cur Optati, Hieronymi, & Ambrosij tempore Christiani Sacerdotes non raderentur, sed tonderentur; nam adhuc ipsorum tempore erant Sacerdotes Isidis, qui caput radebant, vt Ambrosius epist. 36. & Hieronymus in caput 44. Ezechielis testantur. posteaquam autem illa caussa cessauit, nihil absurdi faciunt, qui ad aliquid sacrum significandum caput radunt.

Ad vltimam dico, Hieremiam nō ridere illos Sacerdotes, quia radebant caput, & barbam, sed quia id faciebāt in honorem Deorum ligneorū, qui non poterant remunerare cultores suos.

CAPVT XLI.

Licere Monachis manibus laborare.

RESTAT postremò Disputatio de ratione viuendi, siue de opere corporali Monachorum. Sunt autem quatuor modi viuēdi apud homines religiosos. Vel enim viuunt ex labore proprio, vendentes aliquid, & ementes aliud: vel viuunt ex bonis suis communibus, id est, ex bonis quæ religiosi ipsi ad monasteriū adferunt, & in commune constituunt: vel ex bonis relictis ac donatis à piis viris: vel ex mendicatione.

A

De singulis dicendū est. Ac PRIMVM, de primo duo fuerunt extremi errores. Vnus eorum, qui dicebant non licere religiosis operari, & laborare pro victu, sed debere eos confidere in Dei prouidentia, & viuere ex alienis laboribus; huius erroris fuerunt Messaliani, siue Euchitæ, apud Epiphan. hær. 80. & rursus quidam apud Carthaginem, teste August. li. 2. retract. cap. 21.

B

ALTER error fuit Gulielmi de sancto amore, & postea Ioan. VViclefi apud Thom. VValdensem lib. 4. doct. fidei antiquæ, art. 2. ca. 22. & Ioan. Caluini lib. 4. instit. ca. 13. §. 10. qui docent teneri Monachos ex proprio labore viuere, quāquam Gulielmus non omnes religiosos obligabat ad laborandum manibus, sed eos solùm, qui non habent bona stabilia in communi. PRIMVS error natus est ex duobus locis Scripturæ malè intellectis, nimirum Matt. 6. *Nolite solliciti esse animæ vestræ, dicentes, quid manducabimus, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Refellit hunc errorem August. in lib. de opere Monachorum, ex verbis Apostoli 2. Thes. 2. vbi & se laborasse, & operatum dicit, ne quenquam grauaret, & alios monet, vt operentur, & laborent.

C

Quia verò respondebant hæretici illi, B. Paulum loqui de opere spirituali, id est, de oratione & exhortatione; notanda sunt alia loca, vbi expressè ponitur labor manuum, Act. 20. *Ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ.* Ad Ephes. 4. *Qui furabatur, iam non furetur, magis autē laboret operando manibus suis.* 1. Thess. 4. *Operamini manibus vestris.* Ad hæc, vt acutè notauit Augustin. idem Apostolus 1. Corinth. 9. dicit se operatum, cùm tamen liceret sibi secundū Domini ordinationem non operari. At certè non licebat ei secundum Domini ordinationem non concionari, & non orare. Ait enim: *Si non euangelizauero, væ mihi, &c.* Loquitur igitur de corporali labore, cùm dicit se laborâsse, cùm tamen non teneretur.

D

Ad verba illa Domini contrà citata, respondeo, non prohiberi illis verbis moderatam sollicitudinem quærendi cibum proprio labore, sed immoderatam & superfluam. Potest autem tribus modis esse immoderata sollicitudo. PRIMO, ratione finis, vt si quis quærat cibum præcipua intentione, quasi sit ille vltimus finis, vt faciunt qui euangelizant, vt comedant; cùm deberent comedere, vt euangelizent. Atque hoc reprehendit Dominus Matt. 6. cùm ait: *Primùm quærite regnum Dei, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam;* id est, primaria intētione quærite cibum spiritualem, secundaria corporalem.

Secvndo, ratione diffidentiæ immoderata est sollicitudo, vt cùm quis adeò sollicitus est de rebus temporalibus, vt vix possit credere sibi Deum adfuturum in illis acquirendis, etiamsi adhibeat ipse quoque suum laborem. Et hoc reprehendit Dominus cùm ait Matthæi 16. *Nolite solliciti esse, &c.* Vult enim persuadere fidelibus confidentiam in Deum; & sanè persuadet efficacissimis argumentis; nam si Deus, inquit, pascit aues, & vestit lilia, quæ eum non norunt, immò etiam prouidet Gentilibus, qui eum blasphemant: quomodo vobis cultoribus suis poterit deesse? & si vobis corpus & animum donauit, quæ maiora sunt; quomodo credibile est nõ daturum cibum & vestes quæ sunt minora?

Tertio, immoderata est sollicitudo ratione temporis, vt cùm quis hodie sollicitus est pro ea re, pro qua satis tempestiuè cras inciperet sollicitus esse. & hoc reprehẽdit Dominus cùm ait ibidem: *Nolite solliciti esse de crastino. Sufficit diei malitia sua.* vbi notandum, non reprehendi prouidentiam parandi necessaria pro tempore futuro, alioqui peccasset Ioseph. Genes. 41. qui recondidit frumenta pro futura sterilitate: etiam Dominus ipse habebat loculos, vt emeret cibos, Ioan. 13. Itaque vocatur sollicitudo de crastino, & mala est illa, quæ non conuenit præsenti tempori secundum rectam rationem.

CAPVT XLII.

Non teneri Monachos ad laborem manuum.

Secvndvs error tria affert præcipua fundamenta. Vnvm ex Apostolo, qui Ephes. 4. 1. Thess. 4. & 2. Thess. 3. præcipit Christianis, vt ex labore manuum victum quærant. ex quibus locis tale argumentum duci potest: vel ista verba B. Pauli continent præceptum necessitatis, vel consilium perfectionis; si primum, ergo tenentur laborare etiam religiosi; si secundum, ergo tenentur saltem religiosi, illorum enim est viam perfectionis & consiliorum tenere.

Secvndvm fundamentum est ex Avgvstino, qui in lib. de opere Monachorum dicit, religiosos teneri ad hoc Apostoli præceptum implendum, nec excusari per occupationes spirituales. Sic enim ait cap. 17. *Quid,* inquit, *agant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desidero. Orationibus, inquiunt, & Psalmis, & lectioni, & verbo Dei. Sancta planè vita, & in Christi suauitate laudabilis: sed si ab his auocandi non sumus, nec manducandum est, nec ipsæ escæ quotidie præparandæ, vt possint apponi & assumi. Si autem ad ista vacare seruus Dei certis interuallis temporis ipsius infirmitatis humanæ necessitas cogit, cur non & Apostolicis præceptis obseruandis aliquas partes temporum deputamus? citius enim exauditur vna obedientis oratio, quàm decem millia contemptoris.*

Tertivm fundamentum est ex consuetudine omnium antiquarum religionum; nã Epiphan. A hær. 80. Hieron. ep. 4. ad Rusticum, Augustin. lib. 1. de morib. Eccl. ca. 31. Cassian. li. 2. c. 3. & li. 3. cap. 2. de institutis cœnobiorum, docent omnia monasteria bene instituta, secundum Apostoli legem manibus laborare.

His non obstantibus, respondemus cum B. Thoma in opusculo 19. & in 2. 2. quæst. 187. articulo 3. & B. Bonauentura in libro de paupertate Christi, & in Apologia pauperum: Ad victum labore manuum quærendum non magis teneri Monachos, quàm seculares. & probatur Primo, vel laborare manibus est præceptum, vel consilium. Si primum, omnes obligat, tam seculares, quàm religiosos. Præcepta enim dantur omnibus; omnibus enim dicitur: *Si vis ad vitam* B *ingredi, serua mandata.* Si secundum, ergo nemo tenetur laborare manibus, nisi qui sponte ad huius consilij obseruationẽ se obligauerit; talis enim est natura omnium consiliorum: ergo religiosi qui id consilium non receperunt, non tenentur manibus laborare. Non enim tenentur religiosi ad omnia consilia, sed solùm ad illa, quę sponte suscipiunt.

Secvndo, si tenerẽtur religiosi laborare manibus, magis quàm seculares, aut id esset ex prę cepto naturali, aut ex positiuo: neutrum autem dici potest. quod enim non ex positiuo, patet, quia nullum tale exstat. quod non ex naturali, probatur; Nam præceptum de laborando, vt est C naturale, dupliciter obligat, vno modo absolutè, alio modo in certo casu. Primo modo non obligat singulos, sed Rempub. vt patet, debent enim in ea alij esse opifices, alij agricolæ, alij medici, alij iudices, &c. & ex hac parte non conuenit religiosis laborare manibus. illi enim officium habent in Repub. orandi, & psallendi, & similia faciendi. Secvndo modo tenentur quidem singuli hoc præcepto, sed non minùs seculares, quàm religiosi; nam omnes casus in quibus obligantur singuli laborare manibus, non minus accidere possunt secularibus quàm religiosis. verbi gratia, vnus, & præcipuus casus est, si quis nihil habeat vnde viuat, nec possit licitè habere, nisi operando. Alius casus est, si quis te- D neatur prouidere alteri de cibo, & non possit licitè eum inuenire nisi operando. Tertius est, si quis non possit ocium fugere, vel tentationes carnales superare, nisi operando corporaliter. At omnes tam religiosi quàm seculares tenẽtur prouidere, ne moriantur fame, & ocium fugere, ac superare tentationes. omnes igitur tenentur eodem modo laborare.

Tertio probatur ex illis ipsis argumentis, quæ contra nos proferuntur. Nam inprimis Apostolus, in illis locis non scribit Monachis, sed secularibus, vt patet, & præcipuè iuxta opinionem aduersariorum, qui docent nondum illo tempore cœpisse religiones. Deinde Apostolus in illis locis nunquam præcipit operari absolutè, sed solùm ad euitãdum furtum, vel scandalum,

dalum, vel ocium; nam Ephes. 4. ait: *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* Et 1. Thess. 4. posteaquam dixerat, vt operarentur, subiungit rationem: *Vt honestè ambuletis ad eos, qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis.* Vbi illud, *desideretis*, non significat concupiscatis, sed careatis. Sic enim est in Græco καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε, id est, & nullius indigentiā habeatis. Scandalizabantur enim infideles, cùm viderant Christianos ex alienis bonis velle viuere. Et 2. Thess. 3. postquam dixerat: *Qui non laborat, non manducet.* Subdit: *Audiuimus enim quosdam inter vos inquietos esse, nihil operantes, sed curiosè agentes.* Qui ergo possunt furtum euitare & scandalum, & ocium, alio modo quàm corporaliter operando, eos Paulus non obligat corporaliter operari.

Iam verò B. Augustinus in illo lib. de opere Monachorum, solùm obligat ad operandū manibus illos, qui antequam religiosi fierent, ex labore manuum viuebant, & nunc idem facere possunt, sine impedimento maioris boni, & tamen ex ocio, & pigritia nolunt; Nam cap. 21. excipit religiosos, qui Ecclesiastica ministeria exercent, quales sunt hoc tempore omnes mendicantes. Sic enim ait: *Si Euangelistæ, inquit, sunt, si ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed planè vendicant potestatem nimirum viuendi ex facultatibus populi.*

Dices; potestas petendi sumptus à populo, non est data nisi ordinariis pastoribus: alioqui possent religiosi accipere decimas, quod est falsum, & contra canones multos, vt Clementina prima de decimis.

Respondeo, quidquid de hoc sit, quod postea videbimus, satis nobis est, quod Augustin. hoc dicat. de cuius sententia disputamus, & prętereà siue religiosi prædicantes, & Sacramenta ministrantes, possint ex iustitia sumptus petere, siue non possint, satis est quod licitè possint petere saltem ex caritate, & accipere corporalia; sicut ipsi ex caritate ministrant spiritualia, & populus accipit. Adde etiam, quod religiosi huiusmodi rectè dici possunt operari manibus suis. Operari enim manibus, est operari corporaliter, siue id fiat manibus, siue pedibus, siue lingua, siue alio modo: appellatur autem opus corporale, opus manuum, quia manus est instrumentum præcipuum, quo operamur. Vnde etiam aurigæ, & nautæ, & cursores, & vigiles dicūtur operari manibus, quia corporaliter exercentur, licet non minùs pedibus quàm manibus in suo opere vtantur. Qui ergo canunt in choro publicè, concionantur, docent, cōfessiones audiunt, planè manibus laborare dici possunt.

Itaque soli contemplatiui; qui sibiipsis vacant, manibus non laborant. Inter illos autem excipit Augustinus ab obligatione laborandi illos omnes, qui in seculo diuites fuerunt, & bona sua pauperibus dederunt. Illis enim debet Ecclesia victum, & vestitum, quandoquidem omnia sua ipsi Ecclesiæ in eius pauperibus dederunt. Sic enim ait de istis loquens, cap. 25. *Si & ipsi, inquit, aliquid manibus operentur, vt pigris ex vita humiliore, & ab hac exercitatione venientibus auferant excusationem, multo misericordius agunt, quàm cum omnia sua indigentibus diuiserunt. quod quidem si nolunt, quis audeat cogere?* & cap. 21. tales multos fuisse dicit in Hierusalem, qui quoniam omnia sua pauperibus dederant, quando tempore famis egebant, non sunt coacti operari manibus, sed eorum inopia eleemosynis Græcorum sustentata est, Actor. 11. soli ergo remanent illi religiosi, qui in seculo viuebant ex opificio, & in religione sibi solis vacant, non populo. Hos August. obligat ad laborandum.

Sed nec istos obligat absolutè, sed solùm quando, si operentur, non impedientur à maiori bono, & si non operentur, perniciosè ociosi erunt; nam si aliquis talis posit perpetuò orare, aut legere, & velit id facere, & inueniat qui eum in tali opere versantem gratis alat, cur non poterit id facere? nam hoc modo vixit per triennium B. Benedictus, vt Greg. testatur lib. 2. dialog. cap. 1. & tota vita sua B. Alexius, vt in eius vita scribit Simeon Metaphrastes.

Vnde Augustinus cap. 17. eiusdem libri, vbi dicit Monachos non debere excusari ab opere manuum per orationem, psalmodiam, lectionem, & verbum Dei; clarissimè indicat se loqui nō de oratione assidua, nec de continua, & publica psalmodia, lectione, vel concione, quæ totum hominem occupant, sed de oratione, psalmodia, lectione, & exhortatione priuata, & rara, quæ multum ocij relinquant. Et cap. 21. dicit se reprehendere illos Monachos, qui ex conditione seruili ad monasterium veniunt, vt vitam inopem, & laboriosam fugiant, & vacui pascantur ac vestiantur, & insuper honorentur, ab iis, à quibus contemni conterique consueuerant. de quibus etiam dicit cap. 25. *Nullo modo decet, vt in ea vita, vbi fiunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices ociosi, & quò veniunt relictis deliciis suis, qui fuerant prædiorum Domini, ibi sint rustici delicati.* Et cap. 28. ait: *Ostēdite, inquit, hominibus non vos in ocio facilē victum, sed per angustam & arctam portam regnum Dei quærere.*

Ad argumentum Tertium de consuetudine antiquorum monasteriorū dico, Monachos illos fuisse obligatos operari manibus ex propriis regulis suis. Cur autem eiusmodi regulam constituerint, caussa est duplex. Vna, quia non poterant aliter sustentari, nam nec habebant prædia, & possessiones sibi relictas, vt nunc habent multi Monachi; & eleemosynas à populo petere, nec audebant, cùm populo non seruirēt, nec vllo modo id suffecisset; nam vno in loco, sub vno Abbate degebant terna, vt minimum hominum millia, vt Augustinus refert lib. 1. de moribus Ecclesiæ, cap. 31.

Altera ratio est, quia illi Monachi cùm nō

essent Clerici, sed Laici omnes, excepto Abbate, non erant satis occupati, & ideò ad fugiendũ ocium necessarium erat illis laborare. HIERONYMVS in ep. 4. ad Rusticum: *Aegyptiorum monasteria hunc morem tenent, vt nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quàm propter animæ salutem, ne vagetur perniciosis cogitationibus mens, &c.* Nec tamen absolutè est verum, omnes antiquos religiosos manibus laborasse. Sic enim scribit de monasterio S. Martini SVLPITIVS in vita S. Martini, cap. 7. *Nemo ibi quidquam proprium habebat: omnia in medio conferebãtur, non emere, aut vendere, vt plerisq; Monachis moris est, quidquam licebat, ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur. Cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant.* Hæc ille. Vbi vides solos iuniores laborasse manibus, eosque non ad victum quærendum (nam nihil eis vendere licebat, sed viuebant ex bonis, quæ attulerant) sed ad ocium fugiendum. Sed nec primi Monachi sub Apostolis in Hierusalem, aut in Aegypto operabantur manibus, vt patet Actor. 3. & 4. & ex libro Philonis de vita contemplatiua.

CAPVT XLIII.

Licitum esse Monachis viuere ex bonis patrimonialibus in communi.

DE SECVNDO modo viuendi nulla potest esse dubitatio; nam in primis talis fuit vita primorum religiosorum sub Apostolis ca. 4. Act. vnusquisq; enim adferebat precia suarum rerum Apostolis, & inde diuidebatur cuiq;, sicut cuiq; opus erat. Deinde talis etiam fuit vsus antiquorum monasteriorum, vt reciperent, si quid ij in commune dare volebant, qui Monachi fiebant, vt patet ex Augustino, in epist. 109. ad Sanctimoniales, vbi sic ait: *Quæ aliquid habebant in seculo, quando ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse commune.* Item serm. 2. de communi vita Clericorum: *Viuunt*, inquit, *nobiscum in societate communi, & nemo eos distinguit ab eis, qui aliquid attulerunt.* Et libro de opere Monachorum, cap. 25. ideò dicit, diuites non teneri ad opus manuum, quia monasterio sua bona contulerunt.

B. BENEDICTVS, vt in vita S. Placidi legitur: *Bona quæ fuerant Monachorum suorum, non sinebat aliò deriuari, quàm ad sua monasteria, vt inde multos Dei seruos alere posset.* B. BERNARDVS epist. 1. ad Robertum: *Ostenditur*, inquit, *terra quæ cum illo, & pro illo dicitur, data fuisse.*

Denique hinc natæ sunt illæ leges Iustiniani, in authenticis collat. 1. const. 5. §. Illud quoque, & collat. 9. constit. 15. §. Si qua mulier. In quibus statuitur, bona eorum, qui Monachi fiunt, eo ipso ad monasteria, quæ illi ingrediuntur, pertinere. quanquam hoc tempore multæ religiones huic priuilegio renunciarunt.

A

CAPVT XLIV.

Licitum esse Monachis viuere ex rebus spontè oblatis & donatis.

DE TERTIO modo nulla quæstio esse deberet; nam B. AVGVSTINVS in Psalm. 103. conc. 3. explicans illud: *Cedri Libani, quas plantauit, illic passeres nidificabunt*; dicit cedros esse homines potentes, & diuites; passeres autem esse religiosos pauperes. nidificare verò passeres in cedris, significare, quod religiosorum monasteria à diuitibus huius sæculi eriguntur, & sustentantur: *Cedri Libani*, inquit, *nobiles & diuites, excelsi huius seculi, quando cum timore audiunt; Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, attendunt res suas, villas suas, & omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, & prabent illas seruis Dei, dant hortos, ædificant Ecclesias, monasteria, colligunt passeres, vt in cedris Libani nidificent.*

B

HIERONYMVS in epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ, laudat sanctam Paulam, quod ex rebus suis quatuor monasteria ædificasset, & sustentasset, vnum Monachorum, & tria sacrarum virginum. GREGORIVS Papa, vt lib. 1. cap. 5. & 6. vitæ eius scribit Ioannes Diaconus, ex patrimonio suo septem monasteria erexit, & singulis prædia, & possessiones attribuit, sex in Sicilia, vnum Romæ. Similia exempla Caroli Magni, Caroli IV. Henrici II. & aliorum optimorum Principum, plurima adferri possent.

C

CAPVT XLV.

Licere Monachis ex mendicatione viuere.

DE QVARTO præcipua est difficultas. Oppugnauerunt enim acerrimè ordines mendicantium. PRIMO, Gulielmus de sancto amore apud Antoninum parte 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. summæ Theologicæ. SECVNDO, Desiderius Longobardus apud B. Thomam in opusculo 19. TERTIO, Gyraldus de Abbatis villa apud Bonauent. initio Apologiæ pauperum. QVARTO, Ioannes VViclef apud VValdensem lib. 4. art. 2. doctrinalis fidei. QVINTO, Richardus Episcopus Armacanus serm. 4. VLTIMO, Lutherus artic. vltimo, & Brentius in Confess. VVittemberg. cap. de votis monasticis, qui omnes docét, esse extra statum salutis eos, qui redigũt seipsos sponte ad mendicitatem, tum quod exponunt se euidenti periculo moriendi fame, tum quod non liceat eis, nisi fortè ægrotent, eleemosynas petere, quæ debentur solùm iis, qui seipsos iuuare nequeunt, tum denique quod lex diuina & humana reprehẽdat, & prohibeat voluntariam mendicitatem.

D

At nihilominus vitam religiosorum mendicantium tanquam sanctam, & perfectam approbarunt multi summi Pontifices; vt Innocentius

A III. teste Bonauentura, Honorius III. Gregorius IX. Innocentius IV. Alexander IV. & Nicolaus IV. vt refert Ioannes XXII. in extrauaganti, Quia quorũdam, de verborum significatione, necnon Concilium Lugdunense generale, vt refert Nicolaus IV. cap. Exiit, de verborum significatione in 6. & Constantiense, sessione 8.

Rectè autem fuisse hanc vitam approbatam, ostendemus sequentibus rationibus. PRIMO, exemplo Domini; nam Dominus non habuit possessiones, neq; proprias, neq; communes, vt patet ex illo Lucæ 9. *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* B Et quod non operaretur manibus, sed ex eleemosynis fidelium vixerit, patet ex illo Lucæ 6. *Mulieres aliquæ ministrabant ei de facultatibus suis.* Item ex tota eius vita, siquidem natus est in domo aliena, vixit in domibus & ex rebus alienis; nunc enim prandebat apud Martham, nunc apud Simonem leprosum, nunc apud Zacheum, nunc in domo Petri, nunc in domo Matthæi; equitauit in iumento alieno; fecit vltimam cœnam in domo aliena; sepultus est in sepulcro alieno. Vnde Psalm. 39. dicit: *Ego autem mendicus sum & pauper.* Et Psalm. 108. *Quia persecutus est hominem inopem & mendicum.* Quibus in locis est vox אֶבְיוֹן. quæ habetur etiam Deutero. 15. vbi dicitur: *Non erit in te mendicus.* Quem locum C pro se adferunt, qui dicunt, illicitam esse mendicitatem. & certum est vtrumque Psalmum de Christo intelligi; nam priorem allegat Paulus ad Hebræos 9. de Christo: *In capite libri scriptum est de me, &c.* Et posteriorem allegat Petrus, Actor. 1. *Scriptum est enim in libro Psalmorum, Episcopatum eius accipiat alter, &c.* Item 2. Corinth. 8. *Propter vos egenus factus est, cùm esset diues.* Græcè ἐπτώχευσε, significat enim πτωχεύω, mendicare, vnde apud Homerum Odiss. 17. δαῖτα πτωχεύειν, prandium mendicare.

Ad hoc respondent Armacanus, Christum fuisse pauperem, sed non mendicum, & pauperem non amore paupertatis, sed quia restrictio dominij eius id exigebat. Dicit enim Christum successisse Adamo in dominio originali, cui re- D pugnabat tam habere proprium, quàm mendicare; Adamus enim in statu innocentiæ fuit Dominus omnium bonorum terrenorum, sed ita tamen, vt non posset accipere in vsum suum, nisi necessaria, nec sibi aliquid appropriare; diuisio enim nata est post peccatum. Itaq; in statu innocentiæ non fuissent propriæ diuitiæ, nec tamen fuissent vlli egeni, vel mendici. Quoniam ergo Christus natus est cum iustitia originali, habuit etiam tale dominium, quale Adam, & ideò repugnabat illi habere propriũ, & simul repugnabat mendicare, cùm omnia essent sua, quãtum ad vsum, tamen fuit restrictũ dominiũ eius, quia debuit esse sub lege; & sic fuit paup, quia nõ potuit vti suo naturali dominio, obstante lege ciuili.

Hæc omnia sunt contra apertas Scripturas, & primùm, quòd Christus verè fuerit mendicus, & caruerit non solùm vsu, sed etiam dominio temporali rerum terrenarum, patet, quia dominium illud originale in bona communia, periit per diuisionem rerum iustè introductam. Nec Dominus accepit dominium politicum more humano, licet dominium diuinum semper habuerit. Itaque fuit verè mendicus, vt ex Psalmis, & ex Apostolo ostendimus. Fuit etiam verè Dominus, saltem in communi cum suis discipulis, eorum bonorum, quæ illi vt mendico donabantur. Quod enim Christus acceperit dominium ciuile, & proprietatem, saltem in communi cum Apostolis, earum pecuniarum, quæ sibi donabantur, patet ex Ioan. 12. vbi dicitur Iudas fur, quia vsurpabat sibi pecunias loculorum Christi. At si Christus non habebat proprietatem, nec dominium ciuile, non erat furtum illud Iudæ; nam per solum dominium naturale non magis pertinebant ad Christum illæ pecuniæ, quàm aliæ res omnes.

Denique, quòd Christus amore paupertatis, & non ex restrictione dominij fuerit mendicus, planum est; nam quis illum coëgit fieri sub lege? nónne sponte id ipse elegit? quod certè poterat non eligere, si odisset paupertatem. Præterea etiam existens sub lege, nónne poterat facilè ditescere si voluisset? nónne turbæ illum Regem facere voluerunt? cur ergo non habuit, vbi caput reclinaret, & sponte non habuit, si non amabat paupertatem? denique cur Paulus 2. Cor. 8. vocat istam gratiam Domini, si non ex amore, sed ex necessitate fuit egenus.

Dicit SECVNDO Armacanus, si Christus mendicasset, non propterea licere nobis mendicare. Esset enim hoc ponendum inter opera admiranda, non imitanda, sicut quod ieiunauerit XL. diebus sine vllo cibo. AT mendicare, sine vllo miraculo fieri potest, vt experientia docet: ieiunare autem sine omni cibo, non potest sine miraculo. Ad hæc, non consuluit Christus, vt se imitaremur ieiunando sine omni cibo, consuluit autem vt se imitaremur mendicando, cùm ait Matthæi decimo nono: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.*

SECVNDO probatur, exemplo Apostolorum; nam illi omnia dimiserunt, Matthæi 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Nec habuerunt possessiones in communi, vt patet Matthæi 10. *Nolite possidere aurum, neque argentum in zonis, nec duas tunicas, &c.* Nec operabantur manibus, sed viuebant ex liberalitate eorum, quibus prædicabant, vt patet ex eodem capite 10. Matthæi, & 1. Corinth. 9. Talis autem est vita mendicantium. Vnde sanctus Franciscus, qui cum sancto Dominico primus auctor fuit huius instituti, pro regula suscepit decimum caput Matthæi.

Ad hoc respondent. PRIMO, vitam illam Apostolorum fuisse à Christo institutam ad tempus tantùm, nimirum dum in Iudæa prædicabat ante suam passionem; nam Lucæ 22. Dominus reuocauit ista præcepta, dicẽs: *Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquam aliquid defuit vobis, sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram.* Vnde, & loculos cum pecuniis habuit extremo tempore, vt patet Ioan. 12. & 13. ex quo apparet, iam tunc abrogasse quæ dixerat Matth. 10. *Nolite possidere aurum, &c.* SECVNDO obiiciũt, hoc fuisse præceptum, non consilium Euangelicum, proinde non pertinere ad mendicantes, qui se dicunt consilium sequi. TERTIO, Apostoli ex Domini ordinatione, ex iustitia petebant à populo victum, vt patet ex illo Matthæi 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Et ex 1. Corint. 9. *Quis militat suis stipendiis vnquam?* ergo non mendicabant. At nostri mendicantes non petunt, nec petere possunt victum ex iustitia.

Ad PRIMVM respondeo, siue ad tempus, siue non ad tempus vitam illam Christus instituerit, inde rectissimè colligi, esse licitam, & sanctam, & imitatione dignissimam eam vitam nisi fortè Christus ad tempus vitam illicitam instituerit. Præterea non est verum, Christum reuocasse vnquã illam institutionem, quoad modum viuendi: reuocauit quidem id quod dixerat: *In viam Gentium ne abieritis.* At illa documenta de nõ possidendis pecuniis in zona, &c. nunquam reuocauit, vt patet ex 1. Corinth. 9. Quando autem ait Lucæ 22. *Nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & peram, &c.* non iubet vt hoc faciant, sed prædicit illis, tempore passionis suæ futuros eos in tali timore, & perturbatione, in quali sunt ij, qui nõ fidunt vlli amico, & ideò sibiipsis prospiciunt, & tunicam vendunt, vt gladium emant. Neque loculi Dominici repugnant illis verbis: *Nolite possidere aurum, &c.* Nam, vt Nicolaus exponit in cap. Exiit, de verborum significatione, in Sexto, Dominus vtramque vitam exemplo suo approbare voluit, nimirum illam, quæ nihil habet, neque in particulari, neque in communi, excepto simplici vsu rerum donatarum: & rursum illam, quæ aliquid habet saltem in communi; sed vnam instituendo, non destruxit alteram.

Ad SECVNDVM dico, illa verba non esse præcepta, sed consilia, & instructionem ex parte Apostolorum, & aliorum prædicatorum, & simul esse ordinationem, & præceptum, ex parte populorum, vt patet ex declaratione Pauli 1. Corinth. 9. vbi dicit, Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. ex quo colligit, teneri populum ad alendos Euangelistas, & simul dicit, se non vsum fuisse hac potestate. ex quo patet, non fuisse præceptum prædicatoribus, vt viuerent ex populi sumptibus.

Ad TERTIVM dico, Apostolos ex Domini
A ordinatione potuisse aliquando ex iustitia petere à populo sumptus, aliquando ex æquitate, aliquando ex sola caritate. Pro quo nota ex Aristot. lib. 8. Ethic. cap. 13. duplicem esse iustitiam; vnam legitimam; alteram moralem. Legitima dicitur, quando ex lege, aut pacto vnus cogitur alteri aliquid soluere. Moralis dicitur, quando sine pacto, aut lege vnus laborat pro alio, ita vt consurgat obligatio quædam compensandi laborem, sed tamen non possit eum compellere ad eiusmodi compensationem. iam Dominus ordinauit eos qui Euangeliũ annunciant, de Euangelio viuere.

Hæc ordinatio respectu fidelis populi & ordinariorum pastorum, est pręceptum iustitiæ in
B rigore. quando enim constituitur aliquis pastor, potest populus eum cogere ad spiritualia ministranda, & Pastor potest cogere populum ad temporalia danda, & hoc modo poterant Apostoli tanquam Episcopi cogere Christianos ad sumptus faciendos; At respectu populi infidelis, vel pastoris non ordinarij, illa ordinatio non inducit rigorem iustitiæ, sed quandam æquitatem, seu moralem iustitiam, & hoc modo Apostoli quando prædicabant Iudæis ipso Christo viuente, non poterant cogere populum ad sumptus faciendos; nam nec populus susceperat Euangelium, & Apostoli nondum erant Pastores ordinarij; nam adhuc tenebantur
C Iudæi agnoscere Sacerdotes Aaronicos, & eis decimas soluere. itaque Apostoli accipiebant sumptus ex morali iustitia, vel petebant ex caritate.

Iam religiosi mendicantes, qui mittuntur à summo Pontifice ad prædicandum & Sacramenta ministranda, poterant facere pactum cum ipso Pontifice, vel cum populo de sumptibus accipiendis, & tunc ex rigore iustitiæ illos petiuissent. poterant etiam mitti à Pontifice eo modo quo Christus misit Apostolos ad Iudæos, antequam lex vetus cessasset, nimirum vt ex quadam æquitate peterent sumptus; nam *dignus est operarius mercede sua,* & qui Euangelium annunciat, de Euangelio viuere debet. non enim Chri-
D stus dixit, qui est ordinarius Euangelista, dignus est mercede sua, sed *dignus est operarius*, id est, quicunque id operatur licitè, dignus est mercede sua. & hæc fuit expressa sententia Augustini de opere Monachorum, capite 21. visum tamen est melius tam Pontifici mittenti, quàm ipsis qui mittuntur, vt non peterent vllo modo ex iustitia, vel æquitate, sed solùm ex caritate, sicut ipsi non ex debito, sed ex caritate ministrant spiritualia.

TERTIO & VLTIMO probatur ex euentu, nam hoc genus vitæ innumeris signis, & prodigiis confirmatum est, quæ Deus edidit per sanctos Franciscum, & Dominicum auctores huius vitæ, deinde ab eo tempore, cõuersio gentilium, confutatio hæreticorum, pietas populi

Christiani, conseruatio Theologiæ, & innumera alia bona ordinibus mendicantium maxima ex parte accepta referenda sunt.

CAPVT XLVI.

Soluuntur obiectiones.

AT in contrarium obiiciuntur plurima argumēta, sed omnia reducuntur ad sex. PRIMVM est, quia mendicitas iure diuino, & humano prohibita est; nam de iure diuino patet Deuter. 15. *Omninò indigens, & mendicus non erit inter vos.* De humano patet ex C. de mendicantibus validis, lib. 11. cap. 25.

RESPONDEO, quantum ad legem diuinam, sine dubio nō prohiberi ea lege mendicationē, vel mendicitatem, cùm in eodem capite habeatur: *Non deerunt pauperes in terra tua, &c.* Nec valet responsio Lyrani, qui dicit, in prioribus verbis prohiberi publicos mendicantes, in posterioribus verò agi de pauperibus, qui etsi indigent aliorum auxilio, tamen non debent mendicare, sed debet eis à diuitibus prouideri. Non valet ista solutio; nam vtrobique est אֶבְיוֹן. quod propriè significat mendicum, & ad verbum verti poterant, non deerunt mendici in terra tua, sicut suprà dixerat: *Mendicus non erit inter vos.* Et prętęrea apud Iudæos multi erant mendici, vt patet Lucæ 16. de Lazaro, Lucæ 18. de cæco secus viam mendicante, Ioan. 9. de alio cæco mendicante, Actor. 3. de claudo mendicante ad portam templi speciosam.

Ad illa igitur verba: *Non erit mendicus inter vos,* respondeo dupliciter. PRIMO, illis verbis non prohiberi mendicitatem, sed promitti tantam vbertatem rerum, vt nullus sit futurus mendicus. qui sensus maximè conuenit Hebræo textui, sequitur enim immediatè: *Quia benedicet tibi Dominus Deus tuus.* Neque repugnat hæc promissio illis verbis: *Non deerit mendicus in terra tua, &c.* Nam promissio erat conditionata. Sic enim sequitur post illam promissionem: *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris vniuersa quæ iussit.* Et quoniam sciebat Deus istam conditionem non seruandam, prædicit, nunquam defuturos mendicos, & monet, vt illis benefaciant.

SECVNDO dici posset cum B. Thoma in opusculo contra impugnantes religionem, hac lege prohiberi mendicationem, non ex parte mendicātium, sed ex parte diuitum. Non enim Deus prohibet pauperibus mendicationem, cùm infrà dicat, non deerunt mendici, sed præcipit diuitibus, vt quantum est in se, prouideant ita pauperum necessitatibus, vt nulli cogantur mendicare. Melior est tamen prior solutio; nam si Dominus iussisset diuitibus, vt nō paterentur mendicos, peccassent diuites in populo Iudæorum, qui reuera permittebant mendicos tempore Christi, & tamen nunquam de hoc reprehensi leguntur à Christo, neque ab Apostolis. Præterea, si Dominus ibi prohibuit diuitibus, ne permitterent mendicos, quomodo ibidem præcipit diuitibus, vt mēdicis eleemosynam faciant? Porrò lex ciuilis loquitur de illis, qui mendicant, vt ociosè viuant, vel vt lucrentur, &c. cùm nullam adferāt populo vtilitatem. vnde ibidem inertes dicuntur.

Argumentum SECVNDVM. Scriptura passim detestatur mendicitatem, vt caussam multorum malorum, Prouerb. 30. dixit ille cum quo est Deus: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantùm victui meo necessaria, ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.* Ecclesiast. 17. *Propter inopiam multi deliquerunt.* Psalm. 36. *Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Psalm. 108. *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent.*

RESPONDEO, loquuntur hæc loca de inuoluntaria mendicitate; qui enim mendicat coactus, & animū habet ad opus, ille facilè furatur, & peierat, &c. Quanquam ad primum locum possunt dari duæ aliæ solutiones. PRIMA est, sapientem loqui in persona infirmorum, quales sunt plurimi in Ecclesia. Illis enim nocent nimiæ opes, & similiter nimia egestas. Viris autem perfectis qui sciunt cum Paulo abundare, & penuriam pati, tam opes plurimæ, quàm etiam summa egestas sunt instrumenta virtutum, vt patet de Iob, qui vtrumque expertus est. Vnde Chrysostomus homil. 18. in epist. ad Hebræ. & Ambrosius serm. 8. in Psal. 118. dicunt, hæc verba Salomonis conuenire hominibus Testamēti veteris, quia imperfecti erant.

SECVNDA solutio est, à sapiente hoc loco recusari non quamlibet mendicitatem, sed illam solùm, quæ est exposita periculo, qualis non est religiosorum mendicantium; illi enim certò sciunt sibi non defutura necessaria, tum ob Christi promissionem, Matthæi 19. *Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* & Marci 10. Centies tantùm nunc in tempore hoc: tum ob populi deuotionem, à quo non dubitant se recepturos temporalia, cùm ei ministrent spiritualia. Immò videntur religiosi ad literam petere, quod sapiens petit. nec enim volunt diuitias, & ideò eas relinquunt, nec tamen volunt mendicitatem periculosam, qua moriantur fame, & ideò dicunt, tribue tantùm victui meo necessaria.

Illud autem Psalm. 36. *Non vidi iustum, &c.* difficile est; nam Elias iustus erat, & tamen quærebat panem, cùm diceret viduæ: *Adfer mihi, obsecro, buccellam in manu tua,* 3. Regum 17. & Dauid quæsiuit panem ab Achimelech, 1. Reg. 21. & Lazarus quærebat micas panis, Lucæ 16. Hieronymus & Augustinus exponunt de pane spirituali. Caietanus & Lyranus dicunt loqui Psalmum de eo,

quod

quod fit vt in plurimum. TITELMANNVS optimè dicit debere referri illud *derelictum*, etiam ad *semen quærens panem*, vt fit sensus, non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem, derelictum. Vel certè ibi quærere, non significat quærere quomodocunque, sed quęrere cum anxietate & labore, vt illi faciunt, qui diu quærunt, & vix inueniunt. Vnde in Hebræo est verbum in Piel מְבַקֵּשׁ. quod significat quærere diligenter.

Argumentum TERTIVM. Opes moderatæ necessariæ sunt, vel saltem valdè vtiles ad vitam beatam & perfectam in hac vita ducenda; nam Ecclesiastæ. 7. dicitur: *Melior est sapientia cum diuitiis, & vtilior videntibus solem; sicut enim protegit sapientia, sic protegit & pecunia.* Actor. 20. *Beatius est dare, quàm accipere.* Et Arist. lib. 1. Ethic. cap. 8. dicit opes esse necessarias ad felicitatem.

RESPONDEO, opes & egestatem habere sua commoda & incommoda; nam opes prosunt, quia materiam præbent liberalitatis, & quia liberant à sollicitudine quærendi victum, tamen obsunt quatenus adferunt magnam sollicitudinem eas conseruandi, dispensandi, &c. Contrà; paupertas prodest, quatenus præbet materiam patientiæ, & liberat à sollicitudine conseruandi, & distribuendi pecunias; sed obest, quatenus affert sollicitudinem quærendi victum. Verum omnibus consideratis, videtur esse maius bonum, quod adfert volũtaria paupertas, quàm id, quod adferũt diuitiæ; & minus malum, quod paupertatem comitatur, quàm id, quod comitatur diuitias, & præsertim iis, qui ex officio euangelizare, & Sacramenta ministrare debent. Et propterea Dominus Apostolis eiusmodi vitam consuluit, Matth. 10. & ipsi etiam Apostoli, Actor. 6. testantur, se non parum impediri à verbo Dei, & oratione, si opes Christianorum dispensare debeant.

Ad illud autem Ecclesiastæ respondeo, nõ voluisse eum dicere, meliorem esse sapientiã cum diuitiis, quàm sine diuitiis, sed meliorem esse sapientiam cum diuitiis, quàm sine sapientia diuitias. Ita Titelmannus, & rectè; nam in Hebræo non habetur melior, sed bona est sapientia cum diuitiis: quod non potest dici, quia sit mala sine diuitiis, sed quia sine ipsa malæ sunt diuitiæ, & hoc probat, cùm ait: *Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia.* Sed in hoc differunt, quod sapiẽtia vitam tribuit possessori suo, q.d. etsi pecunia protegit in hoc mundo à multis afflictionibus: tamen sola sapientia vitam præbet, & ideò sine sapientia parum aut nihil prosunt diuitiæ.

Ad illud Actor. 20. dico, ceteris paribus, beatius esse dare omnia sua simul propter Christũ, & accipere postea aliquid modicum, quàm parum dare, & nihil accipere; & similiter beatius esse accipere temporalia, vt possis expeditè, & commodè dare spiritualia, quàm nihil accipiẽdo impediri à spiritualibus dandis.

A Ad locum Aristotelis respondeo. PRIMVM, loqui eum de humana felicitate, quæ multis rebus indiget; nam felicitas Christiana, nec ipsa in se eget vllis terrenis opibus, cùm tota in Dei visione consistat, nec ad eam adipiscendam valde necessariæ sunt opes, cùm melius humilitate & patientia, quàm opibus ad regnum perueniatur æternum. DEINDE addo, loqui Aristotelem de homine politico, qui in ciuitate viuat, & vxorem ac liberos habere, & Rempublicam vnà cum aliis gerere velit. Eiusmodi autem hominibus negari non potest, quin opes necessariæ sint. Si quis autem velit sibi soli viuere, & contemplationi vacare, huic certè Aristoteles B opes necessarias esse minimè iudicabit, modò is habeat vnde viuat sine dispendio contemplationis.

Argumentum QVARTVM. Redigere se ad extremam inopiam est vitium; nam virtus consistit in medio, vitia in extremis, sed dare aliquid est medium, nihil dare est extremum. Præterea confirmatur ex Paulo 2. Cor. 8. *Si voluntas prompta est, secundum id, quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.*

RESPONDEO, medium in virtutibus, excepta iustitia, nõ considerari penes ipsas res absolutè, sed cum ordine ad rationem, & omnes circumstantias. Verbi gratia, non est medium in C temperantia, comedere vnum panem, & extrema comedere duos, aut nullum; sed medium est tantum panis accipere, quantum ratio dictat, tibi hoc tempore conuenire; vnde quod tibi est medium, alteri erit extremum. Sic ergo dare omnia, extremum est & vitiosum homini patrisfamilias, qui ex officio alere debet vxorem, filios, seruos, &c. At ei, qui statuit mundo renunciare, & soli orationi & prædicationi instare, planè medium est omnia dare: & extrema erunt dare aliquid solum, & nihil dare, & per hoc soluitur confirmatio; nam Paulus alloquitur homines seculares vxoratos, &c.

DICES; dare omnia vel est medium ei, qui vult mundo renunciare, ante votum; vel solùm post D votum. si ante votum, ergo peccabit ille, si non det omnia, etiamsi nullum habeat votum paupertatis; nam medio virtutis opponuntur extrema vitiorum. si solùm post votum, ergo mẽdicitas non potest voueri; nam nihil rectè vouetur, nisi quod ex se iam est virtutis actus. RESPONDEO, consilia Euãgelica ante votum, non esse actus specialium virtutum, sed esse actus perfectos virtutum communium, vt liberalitatis, castitatis, obedientiæ. Porrò actibus perfectis non opponuntur actus vitiosi, sed actus minus perfecti; & medium actus perfecti, non habet extrema vitiosa, sed extrema minus perfecta; at post votum iidem actus iam sunt actus necessarij specialium virtutum, quibus opponuntur vera vitia specialia.

Argumen-

Argumentum QVINTVM. Qui se sponte redigit ad mendicitatem, exponit se periculo fame moriendi, tentatque Deum, cùm sibi ipsi auferat media ordinaria ad vitam conseruandam, nec potest dicere, panem nostrum quotidianũ da nobis hodie. nam ei responderet Dominus, quid à me petis panem, cùm tibi dederim antea, & tu illum abieceris?

RESPONDEO, ille diceretur exponere se tali periculo, qui omnia sua daret, quando probabiliter sciret, nihil se postea inuenturum: at religiosi certam spem in Deo ponunt sibi nihil defuturum, quandoquidem Christus id promisit, & experientia longa idem testatur. Neque tentant Deum; nam medium ordinarium ad vitam est cibus & potus, siue sit proprius, siue donatus ab alio: ille ergo reiicit media ordinaria, qui aut non vult comedere, aut non vult panem accipere, nisi per miraculum, vt illis accidit, de quibus Cassianus collat. 2. cap. 6. Nec prohibentur dicere, panem nostrum, &c. Immò ipsi maximè hoc dicere possunt, quandoquidem sibi nihil retinuerunt, vt Christum sequerentur. Si enim dicat aliquis Rex ciui opulento, relinque hîc tuas possessiones, & veni mecum ad bellum: certè ille iure poterit à Rege petere panem quotidianum.

Argumentum SEXTVM. Religiosi mendicãtes, iniuriam faciunt veris pauperibus; nam Lucæ 14. dicitur: *Cùm facis prandium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, qui non habent retribuere tibi, & beatus eris. Hoc loco,* inquit Armacanus, *Dominus non iubet vocari pauperes quoscunq; sed pauperes debiles, claudos, vel cæcos, neq; etiam debiles quoscunq; sed debiles pauperes; nam pauperes nõ debiles, possunt retribuere laborando: debiles non pauperes, possunt retribuere pecunias dando.* Præterea, ordo caritatis postulat, vt semper detur eleemosyna magis egenti, magis autem egẽt pauperes debiles, quàm fortes, quales sunt religiosi, non igitur licet religiosis eleemosynas petere, nisi fortè ægrotent.

RESPONDEO, si argumentum aliquid concluderet, non soli religiosi mendicantes, sed etiam omnes Clerici & Monachi, qui ex possessionibus viuunt, & non sunt debiles, claudi, vel cæci, peccarent; nam possessiones donatæ monasteriis, & Ecclesiis, quid sunt aliud quàm eleemosynæ? ridiculum autem est, non fraudari pauperes à Clericis & Monachis, qui accipiunt

A in eleemosynam redditus multorum millium aureorum, & fraudari à mendicantibus, qui accipiunt vnum panem.

Ad locum ergo Euãgelij dico, Dominũ velle vocari pauperes, siue sint debiles, siue non; legendum est enim cum distinctione, voca pauperes, debiles, &c. nam Apostolus Actor. 24. dicit, se attulisse eleemosynam pauperibus Christianis, qui erant in Hierusalem, quos certum est nõ fuisse omnes cæcos, vel claudos. Et cùm Dominus ait: *Voca eos qui non habent retribuere tibi,* non intelligit eos, qui nullo modo possunt retribuere. Tales enim nulli ferè sunt; nam etiam pauperes claudi possunt retribuere aliquod obsequiũ, sed intelligit eos, qui non possunt reinuitare ad simile

B cõuiuium, vel commodè aliquid aliud donare, & proinde à quibus nihil sperari solet. Sic enim ait: *Noli,* inquit, *vocare amicos & vicinos diuites, ne fortè ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio.* Porrò, pauperes omnes, etiam qui validi sunt, & suis laboribus victũ quærunt, tales sunt, vt non possint retribuere; nam cùm vix sufficiant sibi, quomodo poterunt conuiuio diuites excipere, aut eis munera largiri?

Ad illam rationem dico, ceteris paribus dandam esse eleemosynam semper magis indigenti, alioqui magis danda est propinquiori, & meliori, & cui debetur ex iustitia, &c. Porrò, tribus de caussis potest fieri, vt sit danda eleemosyna potiùs religioso minus indigenti, quàm nõ

C religioso magis indigenti. ex Hieronymo in fine libri contra Vigilantium.

PRIMO, si is dederit verè omnia sua pauperibus; debetur enim illi victus ex bonis pauperum, non solùm ex caritate, sed etiã aliquo modo ex iustitia.

SECVNDO, si laboret pro populo concionando, sacra faciendo, &c. nam & huic debetur aliquo modo ex iustitia, licet is non petat, nisi ex caritate.

TERTIO, ratione perfectionis monasticæ; nam dãda est semper eleemosyna potiùs meliori. quia verò non possumus iudicare de internis, danda est potiùs profitenti maiorem sanctitatem, quàm profitenti minorem, quando non

D constat de mala vita religiosi. Excipitur tamen semper extrema necessitas cuiuscunq; pauperis; illa enim semper præponitur minori necessitati.

LIBER.

LIBER TERTIVS, DE LAICIS SIVE SECVLARIBVS.

CAPVT PRIMVM.

Ordo totius Disputationis.

DISSERVIMVS de duobus membris Ecclesiæ, id est, Clericis, & Monachis; superest vt dicamus de tertio, id est, de Laicis, siue secularibus, & simul de membris ab Ecclesia præcisis, id est, de hæreticis, quæ omnia ad disputationẽ de Magistratu politico reuocari possunt.

Tota hæc Disputatio sex quæstionibus continetur. Primùm enim, de ipsa politica potestate agendum est. Deinde, de officio eius in rebus politicis. Tertiò, de officio eius in caussa religionis.

De PRIMO sunt quæstiones duæ. Prima; An ista potestas sit res bona, & proinde Christianis licita. Secunda; An per peccatum amittatur.

De SECVNDO sunt duæ quæstiones. Prima, de officio Magistratus in conseruanda Republica ab improbitate ciuium per leges, & iudicia, tam ciuilia, quàm criminalia, id est; An liceat Christianis leges condere, iudicia exercere, & gladio ferire noxios, qui sunt actus proprij Magistratus. Secunda, de officio Magistratus in protegenda Repub. ab hostibus externis, id est; An liceat Christianis bella gerere, & huic addemus quasi corollarium propter Lutherum; An liceat bellare contra Turcas.

De TERTIO sunt aliæ duæ quæstiones. Prima; An ad Magistratum pertineat cura religionis; An verò permittere possit, vt quisque credat, vt voluerit. Secunda; An Magistratus debeat hæreticos ab Ecclesia iudicatos, & damnatos punire, tam in libris eorum, quàm in facultatibus, & in personis, etiam vsque ad mortem.

A

CAPVT SECVNDVM.

Proponitur prima quæstio; An politica potestas sit bona, & Christianis licita.

EST vna ex præcipuis hæresibus Anabaptistarum, & Trinitariorum huius temporis; Non licere Christianis gerere Magistratus, nec debere esse vllo modo inter Christianos prætoria, tribunalia, iudicia, ius gladij, &c. Ministri, qui in Transyluania, Trinitatem, & Incarnationem, & paruulorum Baptismum oppugnant; ediderunt anno M. D. LXVIII. Albæ Iuliæ, Antitheses Christi veri & falsi; quarum VII. est; Christum falsum habere in sua Ecclesia Reges, Principes,
B Magistratus, gladios; Christum verum nihil tale in sua Ecclesia pati posse.

Argumenta eorum hæc sunt, vel certè esse possunt. PRIMVM, ex Scriptura, Matth. 17. *Reges Gentium, à quibus accipiunt tributa, &c. ergo liberi sunt filij.* Et Lucæ 22. *Reges Gentium dominantur eorum, non sic erit inter vos.* Roman. 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.* 1. Corinth. 7. *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.* 2. Corinth. 8. *Vnus Dominus.* Ephes. 4. *Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus.*

SECVNDVM, ab exemplis; nam plæriq; Principum abutuntur potentia, & non solùm non prosunt, sed etiam obsunt Reipub. vt patet in ipso initio mũdi de Cain, Genes. 4. de filiis Prin-
C cipum, Genes. 6. qui accipientes varias vxores, corrupti sunt omni scelere, & eorum caussa postea venit diluuium. Item de Nemrod, Pharaone, Nabuchodonosor, & de Saul, Roboam, & ceteris; nam post diuisionem regni, ex Regibus Israël nullus fuit bonus.

TERTIVM, à fine; nam Magistratus permissus fuit Iudæis propter imperfectionem temporis. erant enim pueri Iudæi, & ideò regi debebant ab alio, vt patet Galat. 4. at nos viri sumus perfecti, & vnctio docet nos de omnibus.

QVARTVM, ab efficiente; nam ista potestas

non

non est à Deo introducta, sed ab hominibus tyrānicè vsurpata; quis enim fecit Nemrod Regē? quis Nabuchodonosor? quis Ninum? quis Alexandrum? quis Iulium Cęsarem? quis alios? hinc laudatur ille pyrata, qui respondit Alexandro, ego quia cum paruo ligno discurro, pyrata dicor; tu quia cum magna classe orbem terrarum spolias, Imperator diceris. Augustinus lib. 4. ciuit. cap. 4. ex Marc. Tull. lib. 3. de Repub.

QVINTVM, ab origine; nam Deus creauit hominem liberum, & per peccatum introducta est subiectio; ergo cùm à peccato per Christum liberati simus, etiam à subiectione esse debemus. Antecedens patet; nam Genes. 1. nō dicitur; Dominamini hominibus, sed: *Dominamini piscibus maris, &c.* Item mulier nunc non subiicitur viro, nisi politica subiectione, & tamen hæc subiectio per peccatum introducta est, vt patet Genes. 3. *Sub viri potestate eris*; & prętereà ante diluuium primus, qui condidit ciuitatē, & inchoauit regnum politicum, fuit Cain, vt ex Gen. 4. deducit Augustinus lib. 15. ciuit. Dei, cap. 1. post diluuium primus fuit Nemrod, Genes. 10.

Deniq; id clarè docēt Patres. AVGVSTINVS lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 15. rationalem factum ad imaginem suam, noluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori; inde primi iusti pastores magis pecorum, quàm Reges hominum constituti sunt, vt hinc etiam insinuaret Deus, quid ordo postularet creaturarum, & quid meritum exigeret peccatorum. GREGORIVS lib. 21. moral. cap. 11. Omnes homines natura æquales genuit; sed variante meritorum ordine, alios aliis dispensatio occulta postponit, ipsa autem diuersitas, quæ accessit ex vitio, rectè est diuinis iudiciis ordinata, vt quia omnis homo iter vitæ non æquè graditur, alter regatur ab altero; similia habet in Pastorali, part. 2. cap. 6.

Hanc hæresim nō solum Catholici omnes execrātur, ac præcipuè B. Thom. in opusc. 20. & oēs Philosophi, sed etiā Philippus Melanchthon in locis, cap. de ciuili Magistratu, & Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 20. acerrimè, & fusissimè oppugnant, & Lutherus ipse in visit. Saxonica, etsi ab ipsius verbis in Babyl. Captiuitate, cap. de Baptismo, occasionem sumpserunt Anabaptistæ.

Nos eam quinq; argumentis refellemus; nam tot etiam sunt aduersariorum fundamenta. Primò, ex Scripturis. Secundò, ex exēplis Sanctorū. Tertiò, ex fine seu necessitate. Quartò, ex caussa efficiente. Quintò, ex origine.

CAPVT TERTIVM.

Ex Scripturis asseritur politicus Magistratus.

QVANTVM ad PRIMVM, Scriptura Testamenti veteris plena est testimoniis. Exod. 22. Iudices populi à Deo ipso vocantur Dij, sicut etiam Psalm. 81. *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat*; cuius vocabuli rationem explicat Iosaphat, 2. Paralip. 19. vbi dicit iudices non hominum, sed Dei iudicia exercere, id est, loco Dei iudicare. Et similiter Deuter. 1. monet Moses iudices populi, vt iustè iudicent, quia Dei iudicium est; & Christus Ioan. 10. *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, &c.* Vbi Christus vult dicere; Si Principes Deus vocat Deos, quia ad illos mandatum diuinum factum est, vt iudicent loco suo, cur non magis, &c. non enim quadrat quod alij dicunt, vocatos Deos eos omnes, quibus Deus loquutus est; si ergo Principes vocantur Dij; quia locum Dei tenent, non potest reprehendi munus Principum, nisi reprehēdatur Dei ipsius munus.

Prętereà Deuter. 17. describit Moses leges Regi futuro, & in lib. Iudicū, cap. vlt. in vltimis verbis reddere volēs Spiritus sanctus caussam omnium malorū, quæ acciderunt illo tēpore, dicit: *In diebus illis nō erit Rex in Israël, sed vnusquisq; quod bonum sibi videbatur, hoc faciebat.* In eodem libro Iudicum, & in lib. Regū passim habemus Deum excitasse Israëli Iudices, aut Principes, ꝑ quos populum liberaret, Prouerb. 8. *Per me Reges regnant.*

Respondent Anabaptistæ, Iudæis fuisse permissos Magistratus propter imperfectionem; at aliam rationem esse Testamenti noui.

AT contrà; nam inprimis Prophetæ prędixerunt omnes Reges terræ seruituros Christo, & Ecclesiæ: quod non potest fieri, nisi in Ecclesia sint Reges. Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, apprehendite disciplinam*; secūdum Hebræum נַשְּׁקוּ בַר osculamini filium, quem in eodem Psalmo Scriptura vocat Messiam; item Psal. 71. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient ei.* Isaiæ 60. *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Et cap. 49. *Erunt Reges nutricij tui, & Reginæ nutrices tuæ, vultu in terra demisso adorabunt te, & pulueres pedum tuorum lingent*; quod certè impletum videmus in Constantino, Theodosio, Carolo Magno, & aliis, qui adorauerunt sepulcra Apostolorum, & Martyrum, & Ecclesias ditauerunt, & protexerunt.

Præterea, Christus, prædicans Euangelium regni, inter alia dixit: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*, Matth. 22. & Paulus Rom. 13. iubet, vt *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; nō enim est potestas, nisi à Deo, &c.* Et ibidem ter repetit, Principes seculares, quibus tributa reddūtur, esse ministros Dei. quo loco vtitur etiam Irenęus lib. 4. cap. 70. Item 1. Tim. 2. iubet Apostolus nominatim orari pro Regibus. quo loco vtitur Tertullianus in Apologet. cap. 31. quia calumniabantur Ethnici Christianos, quod Magistratibus nollēt parere; at certè si Euangelium non ferret Magistratum, oporteret orare pro destructione Regum & Principum. Ad Tit. 3. *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse.* & 1. Petr. 2. *Deum timete, Regem honorificate.*

Sed respondent, ex his testimoniis probari, oportere nos parere Regi Ethnico, non autem licere Christianis regna possidere, & Magistratus gerere. Quibus nos respōdemus, Primvm, non esse mirum in Testamento nouo non fieri multam mentionem magistratuum; nam Christus non venit constituere regnum politicum, sed regnum spirituale, & cœleste; & similiter Apostoli in hoc regno spirituali commendando, & propagando occupati fuerunt, politicum reliquerunt, vt antea erat.

Addimvs praeterea; Licet nō expressè Scriptura noui Testamēti approbet in Ecclesia magistratum politicum, tamen euidenter colligi ex adductis testimoniis; nam si Christianis licet subesse Regi Ethnico, cur non potiùs Regi Christiano? & si licet Christiano subesse, cur nō praeesse? cùm subesse videatur magis contra libertatem Euangelicam, quàm praeesse.

Deniqve, si Christianae libertati repugnaret subiectio, vel praefectura ciuilis, magis repugnaret Ecclesiastica, quia Christiana libertas magis pertinet ad Christianum, vt est ciuis Ecclesiae, quàm vt est ciuis mundi: At non repugnat Christianae libertati praefectura, vel subiectio Ecclesiastica, vt patet ex illo Matth. 24. *Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Et ex illo Rom. 12. *Qui praeest in sollicitudine.* Et ex illo Hebr. 13. *Obedite praepositis vestris;* Neque igitur repugnat praefectura, vel subiectio politica. Atq; hinc soluitur primum argumentum contrà allatum.

Ad Primvm ergo dicendū est, Christum eo loco de seipso tantùm loqui, & rectissimè probare se, quia Filius Dei summi Regis esset, non fuisse obligatū soluere tributum vlli Principi. alioqui ipse idem iussit reddi cēsum Caesari, Matth. 22. & Apostolus Rom. 13. *Cui tributū*, inquit, *tributū, &c.*

Ad Secvndvm, eo loco Christus instituit Ecclesiasticū Magistratum, & eum distinguit à politico, & à politico corrupto, cui pompae, superbia, fastus annexa esse solent, qualem etiā politicum Magistratū, si intelligamus prohibitū esse Christianis, nihil absurdi dicemus, ibi enim non reprehenditur regnum, sed modus regnandi.

Ad Tertivm, non vult Paulus dicere, nō sinatis vos obligari vlla lege, sed soluite maturè omnia debita; praecedit em̄: *Reddite omnibus debita, cui tributum, &c.* Et quia solius amoris debitum nunquam ita reddi potest, quin semper teneamur amare, ideò ait: *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.*

Ad Qvartvm dico, fieri seruū hominis, eo loco significare seruire homini propter hominem tantùm; nam alioqui ibidē Paulus hortatur seruos, vt etiā si possint fieri liberi, tamē magis eligant seruitutem. & Gal. 5. *Seruite*, inquit, *inuicem.*

Ad Vltimvm dico, ibi nomen Domini propriè accipi, quomodo non cōuenit nisi Deo, nec propterea tolluntur Reges, & Principes, qui nō

A propriè domini sunt, sed ministri Dei, qui vnus verus est Dominus, nullus enim est titulus maior; nam verus Dominus duas habet conditiones, quae nulli creaturae conueniunt. Vna est, vt possit pro libito vti re, cuius est Dominus, & eā augere, minuere, mutare, annihilare, &c. Altera, vt nulli seruiat, id est, nulla re indigeat, sed seipso sufficiat ad omnia, vt rectè notat Augustinus lib. 8. de Genes. cap. 11. & deducit ex Psal. 15. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quia bonorum meorum non eges;* nam in Hebraeo est, dixi Domino, Dominus meus אֲדֹנָי. & hinc est quod LXX. interpretes vbiq; nomen proprium Dei יְהֹוָה reddiderūt per κύριος, & Hieronymus per Dominum. hinc etiam

B Augustus, vt Tertullianus refert in Apologetic. cap. 34. nunquam se Dominum appellari passus est, quòd intelligeret hunc titulum soli Deo cōuenire, & è contrario reprehenditur à Suetonio incredibilis arrogantiae Domitianus, quòd in Amphitheatro sibi acclamari libenter audiret: *Domino, & Dominae feliciter.* & quod iuberet de se scribi: *Dominus, & Deus noster, sic fieri iubet.*

CAPVT QVARTVM.

Idem asseritur exemplis Sanctorum.

Secvnda ratio sumitur ab exēplis; nam si res mala esset principatus, nunquam viri sancti eum gessissent; at habemus in Scriptura plurima

C exempla sanctorum Principum, vt Melchisedech Regis Salem, Iosephi Patriarchae, qui toti Ægypto vtilissimè praefuit, Moysis, Iosue, omnium ferè Iudicum, Dauidis, Salomonis, Ezechiae, Iosaphat, Iosiae, Danielis, Mardochaei, Nehemiae, Machabaeorum, & aliorum.

In Testamento nouo videmus Ioan. 4. Regulum credidisse in Christum, nec tamē iussum renunciare principatui; & similiter Actor. 13. proconsulem conuersum à Paulo, nō propterea deposuisse magistratum. Videmus deinde à S. Fabiano Papa, & Martyre, & à tota Ecclesia admissum fuisse Philippum Imperatorem, nec illi imperatum, vt deponeret imperium, vt ex historia Eusebij lib. 6. cap. 25. colligitur.

D Quod autem nō sit in Testamento nouo maior copia exemplorum, ratio est, quia Deus voluit Ecclesiam suā inchoare ab hominibus pauperibus, & vilibus, vt dicitur 1. Corinth. 1. ne putaretur augmentum Ecclesiae opus humanum, si fauore Principum creuisset. immò è contrario voluit Deus primis CCC. annis, vt Ecclesia totis viribus oppugnaretur ab Imperatoribus totius mundi, vt inde ostenderet, opus suum esse Ecclesiam, & plus posse illam patiendo, quàm possent illi cruciando.

Vnde Augustinus in epist. 50. dicit Deum voluisse primo tempore impleri illā partem Psalmi 2. *Astiterunt Reges terrae, &c.* Deinde sequenti tempore illam aliam: *Et nunc Reges intelligite.* sicut reuera impletum videmus in Constantino, &

successoribus eius; siquidem videmus Constantinum diuinitus edoctum, & vocatū à Deo singulari miraculo, vt Eusebius refert lib. 1. de vita Cōstantini. at si res mala esset principatus, quare Christus ipse Constantinum ad Ecclesiam vocasset? Vbi nota obiter dissonantiam circa hanc historiam; nam in historia Ecclesiastica Eusebij à Ruffino versa lib. 9. cap. 9. habetur Constantinum per soporem vidisse signum crucis in cœlo, & deinde Angelos ei dixisse: *In hoc vince*; At lib. 1. de vita Constantini Eusebius refert, in itinere eum corporeis oculis vidisse supra solem signū crucis cum illis literis: *In hoc vince*. & idē signum à toto exercitu cōspectum, & noctu postea ei apparuisse Christum, qui mysterium explicuerit, atque hæc omnia se ab ipso Constantino coram audiuisse. Itaque verisimile est quod in historia habetur à Ruffino additum fuisse. Alia plurima exēpla addi possent Iouiniani, Gratiani, Theodosij iunioris & senioris, Caroli Magni, Ludouici Pij, Othonis I. sancti Henrici Imperatoris, sancti Ludouici Regis Francorum, aliorumque multorum, qui vel in Britannia, vel in Hungaria, vel in Boëmia, vel in aliis regionibus sanctissimè regnauerunt.

Ad argumentum in cōtrarium dico PRIMO, falsū esse Principes vt plurimùm esse malos; hîc enim non agimus de regno in particulari, sed de politico principatu in genere, qualis Princeps fuit Abrahā, & alij; sicut ergo fuerunt mali Principes, Cain, Nemrod, Ninus, Pharao, Saul, Hieroboam, & alij Reges Israël; ita è contrario fuerunt boni Principes, Adam, Noë, Abrahā, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Iosue, omnes ferè Iudices, & plurimi Reges Iuda.

SECVNDO dico, exempla malorum Principum nō probare malum esse principatum, sæpe enim mali abutuntur rebus bonis; at exempla bonorum rectè probant, principatum esse bonum, quia homines boni non vtuntur rebus malis; præterea, etiam Principes mali plus prosunt sæpe, quàm obsint, vt patet de Saule, Solomone, & aliis; denique vtilius est Reipub. malum Principem habere, quàm nullum, vbi enim nullus est, non potest diu consistere Respub. dicente Salomone Prouerb. 11. *Vbi non est gubernator, corruet populus*; & vbi est, licet malus, conseruatur vnitas populi. Vide beatum Thomam in opusc. 20. capite 6. lib. 1.

TERTIO dico, quòd in Regibus Israël nullus fuerit bonus, ad insignem Dei prouidentiā pertinere; Deus enim id permittere voluit, quia rebellio illa Israëlitarum à tribu Iuda, significabat schismata Hæreticorum ab Ecclesia, vt EVCHERIVS docet in fine lib. 3. super lib. Regum. sicut enim inter Catholicos sunt boni, & mali; at inter Hæreticos nullus potest esse bonus, ita quoque inter Reges Iuda multi fuerunt boni, multi etiam mali. Ex Regibus Israël nullus omninò inuentus est bonus.

CAPVT QVINTVM.

Idem asseritur ex fine principatus.

TERTIA ratio ducitur à fine. Principatus politicus adeò naturalis, & necessarius est humano generi, vt tolli nō possit, quin natura ipsa destruatur; hominis enim natura est, vt sit animal sociale; nam bruta quidem sunt à natura ita instructa, vt possint sibi singula sufficere, homo autem tam multis rebus indiget, vt solus viuere nullo modo possit; nam bruta nascuntur vestita, & armata, & æstimatiuam habent ita determinatam ad omnia, quæ sibi conueniunt, vt naturaliter sine vllo doctore statim nouerint nidos ædificare, alimenta quærere, & medicinam etiam sibiipsis facere; at homo nascitur sine vestibus, sine domo, sine alimentis, omnium rerum egenus, & quanquam habet manus, & rationem, quibus omnia instrumenta parare potest, tamen singula longum tempus requirunt, & adeò longum, vt sit impossibile sibi vnum hominem sufficere ad omnia, præsertim cùm nascamur rudes, & artes magis doctrina, quàm experientia discantur; ergo necesse est, vt simul viuamus, & vnus alium iuuet.

PRÆTEREA, etiamsi quisq; sufficeret sibi ad viuendum, tamen nunquam sufficeret ad protegendum se ab impetu ferarum, & latronū, sed ad hoc necesse est conuenire, & collatis viribus resistere; & licet sufficeret sibi etiam cōtra hostes, tamen semper maneret rudis, & expers sapientiæ, & iustitiæ, multarumq; aliarum virtutum, cùm tamen ad hoc nati simus, vt mentem & voluntatem præcipuè exerceamus; nam scientiæ, & artes longo tempore, & à multis inuētæ sunt, & sine doctore percipi non possunt: iustitia autē non nisi in societate exerceri potest, cùm sit virtus constituens æquitatem inter plures.

DENIQVE, donum loquendi, & audiendi, id est, percipiendi distinctè verba, quorsum homini collatum est, si debeat solitarius viuere? Itaq; rectè Aristoteles lib. 1. politicorum, cap. 2. dicit, hominem natura ciuile esse animal, magis quàm sint apes, & grues, & quæcunque animalia, & si quis solitarius viuat, aut esse bestiam, aut Deum, id est, aut minus, aut maius homine; neque id est contra Eremitas nostros. Nam qui penitus solitarij vixerunt, vt Paulus primus Eremita, Maria Magdalena, Maria Aegyptiaca, & si qui sunt alij, dici possunt aliquid amplius homine habuisse, non natura, sed gratia; nam non sine miraculo alebantur à Deo, vt notum est; ceteri aūt etsi in solitudine degerent, tamen frequētes simul conueniebant, & Abbatibus suis subiecti erāt, vt in disputat. de Monachis demōstrauimus.

Iam verò, si natura humana socialem vitam requirit, certè requirit etiam regimen, & rectorem; nam impossibile est multitudinem diu cōsistere, nisi sit, qui eam contineat, & cui sit curæ

bonum commune: sicut in vnoquoque nostrûm nisi esset anima quæ contineret & coniungeret partes, & potentias, & elementa contraria, ex quibus cõstamus, statim omnia soluerentur. vnde Prouerb. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet.* deinde societas est multitudo ordinata, non enim dicitur societas multitudo confusa & dispersa; ordo autem quid aliud est, quàm series quædam inferiorum & superiorum? Necessariò igitur rectores habẽdi sunt si societas futura est.

Ex hac ratione soluitur TERTIVM argumentum Anabaptistarũ; falsum enim assumunt, cùm dicũt, regimen politicum permissum Iudæis ob imperfectionem eorum, nobis autem non conuenire, quia vnctio doceat nos de omnibus; nam vnctio hoc inprimis docet esse necessarium, habere rectorẽ; nec sufficit scire omnia, sed oportet etiam multa facere, & parare, quæ non possumus sine aliorum auxilio.

Et præterea hinc deducitur falsum esse, quod M. T. dicit in primo de inuentione, fuisse olim tempus, quo homines vagarẽtur more bestiarũ, deinde à sapiente quodam, & eloquẽte homine vi eloquentiæ persuasos cõuenire, & simul viuere. quod idem etiam hoc tempore dicere solent quicunq; eloquentiam laudandã suscipiunt. At reuera nunquã fuit, nec esse potuit, tale tempus. Nam Adam sapientissimus fuit, & sine dubio nõ permisit homines vagari more bestiarũ, & Cain filius eius ædificauit etiam ciuitatem materialem: ante Cain, & Adam nulli fuerunt. Sed non mirum Ciceronem & alios Ethnicos talia dicere; nam Ethnici quia putabant mũdum fuisse ab æterno, & tamen videbant omnes artes esse nouas, & nõ exstare memoriam nisi paucorum annorum, inde suspicati sunt, longissimo tempore homines vixisse more ferarum, & solùm exstare memoriam rerum gestarũ ab eo tempore, quo cœperunt homines simul degere; sed Christiani, qui ex testimonio Dei didicerunt, mundũ creatum fuisse ante annos nondum sexies millenos, & primos homines vrbes continuò habere cœpisse, mirum profectò est, cur dicere audeant, longissimo tempore homines sine rectore, & sine ciuitatibus more ferarum vixisse.

CAPVT SEXTVM.

Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.

QVARTA ratio ab efficiente sumitur; Nam certum est politicam potestatem à Deo esse, à quo nõ nisi res bonæ, & licitæ procedũt. id quod probat Augustinus in toto ferè 4. & 5. libro de ciuit. Dei; Nam sapientia Dei clamat Prouerb. 8. *Per me Reges regnant.* Et infrà: *Per me Principes imperant.* Et Daniel. 2. *Deus cœli regnum, & imperium dedit tibi, &c.* Et Daniel. 4. *Cum bestiis, ferisq; erit habitatio tua, fœnum, vt bos, comedes, & rore cœli infunderis, septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod do-*

A *minetur excelsus super regnum hominum, & cuicunq; voluerit det illud.*

Sed hîc obseruanda sunt aliqua. PRIMO, politicam potestatẽ in vniuersum cõsideratam, non descendendo in particulari ad Monarchiam, Aristocratiam, vel Dimocratiam, immediatè esse à solo Deo; nam cõsequitur necessariò naturam hominis, proinde est ab illo, qui fecit naturã hominis; præterea hæc potestas est de iure naturæ, non enim pendet ex consensu hominũ; nam velint, nolint, debent regi ab aliquo, nisi velint perire humanum genus, quod est cõtra naturæ inclinationem. At ius naturæ est ius diuinum, iure igitur diuino introducta est gubernatio; & hoc

B videtur propriè velle Apostolus, cùm dicit Roman. 13. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.*

SECVNDO nota, hãc potestatem immediatè esse tanquam in subiecto, in tota multitudine; nam hæc potestas est de iure diuino. at ius diuinum nulli homini particulari dedit hãc potestatem, ergo dedit multitudini; præterea sublato iure positiuo, non est maior ratio cur ex multis æqualibus vnus potiùs, quàm alius dominetur. igitur potestas totius est multitudinis; denique humana societas debet esse perfecta Respub. ergo debet habere potestatẽ seipsam cõseruandi, & proinde puniendi perturbatores pacis, &c.

TERTIO nota, hanc potestatem transferri à multitudine in vnum vel plures eodem iure naturæ; nam Respub. non potest per seipsam exer-

C cere hanc potestatem, ergo tenetur eam transferre in aliquẽ vnum, vel aliquos paucos. & hoc modo potestas principum in genere considerata, est etiam de iure naturæ, & diuino, nec posset genus humanum, etiamsi totum simul conueniret, contrarium statuere, nimirum, vt nulli essent principes vel rectores.

QVARTO nota, in particulari singulas species regiminis esse de iure gentium, non de iure naturæ; nam pendet à consensu multitudinis, constituere super se regem vel consules, vel alios magistratus, vt patet: & si caussa legitima adsit, potest multitudo mutare regnum in Aristocratiam, aut Dimocratiam, & è contrariò, vt Romæ

D factum legimus.

QVINTO nota, ex dictis sequi, hanc potestatem in particulari esse quidẽ à Deo, sed mediante consilio, & electione humana, vt alia omnia, quæ ad ius gentium pertinẽt. ius enim gentium est quasi conclusio deducta ex iure naturæ per humanum discursum; Ex quo colliguntur duæ differentiæ inter potestatem politicam, & Ecclesiasticam; vna ex parte subiecti, nam politica est in multitudine, Ecclesiastica in vno homine tanquam in subiecto immediatè; altera ex parte efficientis, quòd politica vniuersè considerata est de iure diuino, in particulari considerata est de iure gentium; Ecclesiastica omnibus modis est de iure diuino, & immediatè à Deo.

Ex his ad argumentum QVARTVM Anaba-

A ptistarum respondeo. PRIMO, argumentum solùm probare de regno in particulari, nõ de ipso principatu in vniuersum, nos autem hoc loco principatum in vniuersum, non certam aliquam eius formam constituere volumus.

Adde SECVNDO, sæpissimè regna esse iusta & iniusta; à Deo, & non à Deo; nam ex parte ipsorum occupantium & inuadentium, regna sunt latrocinia, & iniusta; & proinde non à Deo; tamẽ ex parte diuinæ prouidẽtiæ quæ vtitur malè intentione hominum, & illam ordinat vel ad peccata punienda, vel remuneranda bona opera, vel ad alios bonos fines, regna illa sunt iusta, & legitima. Deus enim interdum admirabili ratione B prouidentiæ suæ, ita quibusdam regna adimit, quibusdam largitur, vt & qui regno cadit iustissimè cadat, nec tamen iustè possideat, qui regnũ inuadit; daturus etiam ipse suo tempore illius inuasionis iustissimas pœnas. Ac longè alia ratione Deus filiis Israël Palæstinam tradidit possidendam, quàm illam eandem vel Salmanasar, vel Nabuchodonosor postea tradiderit. Siquidem filij Israël, duce Iosue, laudabili obedientia cum Palæstinis pugnabant, illisque ad internecionem deletis, terras eorum sibi vendicabant. Salmanasar verò, & Nabuchodonosor, detestabili sacrilegio, Dei populum captiuum ducebant; neq; enim imperio Dei, sed prauæ suæ cupiditati obsequi volebant, tametsi Deus ipsis etiam ignorantibus vtebatur ad id quod iustissi- C mè fieri volebat.

Explicant hãc rem accuratè S. August. lib. de gratia, & libero arbitrio, cap. 20. & 21. & Hugo Victorinus lib. 1. de Sacramentis part. 1. cap. 29. nec desunt Scripturarum testimonia; Nam Isaiæ 10. sic legimus: *Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponam illum in conculcationem, quasi lutum platearum; ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit, &c.* Vbi loquitur de Salmanasar, & Sennacherib, qui animo iniquo occupauerunt regiones Israël; tamen Deus illis nesciẽtibus, vsus est eorum opera ad puniendum Israëlitas.

D Sic Isa. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, etc. propter seruum meum Iacob, & Israël electum meum; & vocaui te nomine tuo, assimilaui te, & non cognouisti me.* Ex quo loco apparet Cyrum acquisiuisse sibi Monarchiam ex cupiditate dominandi, & non propter Dei obsequium: & tamen Deum illi affuisse & Monarchiam, quam quærebat, illi dedisse, vt ipse liberaret populum Israël de Babylonica captiuitate.

Hierem. 27. *Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis serui mei; Insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi, & seruient ei omnes gentes, & filio eius & filio filij eius, donec veniat tempus terræ eius, & ipsius, & seruient ei gentes multæ, & reges magni; gens autem, & regnum, quod non seruient Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicunq; non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio & in fame & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus omnipotens.* Et tamen quis dubitat, quin Nabuchodonosor mala intentione subiecerit sibi tot regna?

Ezechiel quoque ait, cap. 29. *Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum, & merces non est reddita ei de Tyro pro seruitute, qua seruiuit mihi aduersus eam.* Et infrà: *Dedi ei terram Aegypti pro eo quod laborauerunt mihi, ait Dominus Deus.*

Sic Romani non propter Deum, sed cupidi- B tate gloriæ quærebant Monarchiam, vt B. Aug. ostendit prolixè lib. 5. ciuit. Dei, cap. 12. & tamen Deus Monarchiam eis donauit, tum, vt mercedem redderet bonis eorũ operibus moralibus, vt idem Aug. docet lib. 5. cap. 15. ciuit. Dei, tum etiam, vt per vnionẽ omnium Gentium sub vno principatu pararetur via Euãgelicæ prædicationi, vt B. Leo dicit serm. 1. de SS. Petro & Paulo.

Adde tamen, quod etiamsi initio, qui regna constituerunt, fuerint inuasores, vt plurimum: tamen successu temporis fiunt vel ipsi, vel successores eorum legitimi Principes, quia populi paulatim consentiunt. hoc modo regnum Francorum nunc omnium consensu legitimum est, licet initio Franci iniustè Gallias occupauerint. C Atque idem dici potest de regno Hispanico, quod ab inuasione Gothorum cœpit; & de regno Anglorum, quod cœpit ab iniusta occupatione Anglosaxonum; & de ipso Imperio Romano, quod à Iulio Cæsare patriæ oppressore constitutum est; quod tamẽ postea adeò legitimum esse cœpit, vt Dominus dixerit Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &c.*

CAPVT SEPTIMVM.

Idem asseritur ex antiquitate.

QVINTA ratio sumitur ab origine; Nam etsi subiectio seruilis cœpit post peccatum Adæ, tamen politi- D cus principatus fuisset etiam in statu innocentiæ; & probatur PRIMO, quia etiam tunc homo fuisset naturaliter animal ciuile, & sociale, ac proinde rectore opus habuisset.

SECVNDO ex ipsa creatione; nam ideò Deus fecit mulierem ex viro, & nõ creauit simul multos viros, sed vnum tãtùm, ex quo omnes alij nascerentur; vt indicaret ordinem & præfecturam, quam inter homines esse volebat, vt Chrysostomus obseruat homil. 34. in 1. ad Corinth.

TERTIO, quia in illo statu fuisset disparitas sexuum, statuum, ingeniorum, sapientiæ & probitatis; ergo & præfectura ac subiectio; nam in humana societate debuit esse ordo. Rectus autẽ ordo postulat, vt inferior à superiore regatur, fœmina à viro, iunior à seniore, minus sapiens à

 sapien-

sapientiore,& minus bonus à meliore: quod autem hæ diuersitates tunc etiam locum habuissent, sic ostendi potest.

In illo statu fuisset generatio, vt patet Gen.1. *Crescite, & multiplicamini*, ergo & sexus disparitas, quę necessariò pręcedit generationem,& disparitas ætatum, quæ necessariò sequitur generationem,& disparitas sapientię & probitatis, quę sequitur ætatum disparitatem; nō enim fuissent nati homines perfecti in illo statu, sed debuissent paulatim discere,& proficere. Fuissent quidem omnes nati in gratia Dei,& cum maiori cognitione, quàm nunc, vt August. docet lib.1. de Baptismo paruulorum, cap. 38. at sine dubio nō fuissent tam perfecti, quàm adulti; & inter ipsos adultos poterāt per liberum arbitrium alij magis, alij minus applicari ad discendum.

Deniq; ingeniorū varietas oritur ex varietate corporū; fuissent autem tunc corpora varia magnitudine, forma, robore,& similibus, vt patet, quia illa corpora non erāt exempta à legibus naturæ,& egebant cibo, aëris inspiratione, cœlorū influxibus; fuisset igitur etiā tunc ingeniorū diuersitas. Vide B.Thomæ 1.parte, q.96.& 105.

QVARTO inter Angelos est præfectura, & subiectio, cur ergo inter homines non fuisset in statu innocentiæ? certè Beelzebub dicitur princeps Dæmoniorum, Matth. 12. qui sanè principatum nō acquisiuit peccando, sed retinuit quē antè habebat in eos Angelos, qui eum sequuti sunt.& Apocalyp.cap.12. dicitur: *Michaël & Angeli eius*. denique Dionysius, cap.9. cœlestis Hierarchiæ, dicit primam Hierarchiam Angelorum præesse,& imperare secundæ, & secundam tertiæ. & B.Gregor. homil.34. in Euang. dicit nomina Principatuum, & Dominationum in Angelis, apertè significare, quòd alij aliis præsint.

Ex his ad argumentum QVINTVM respondetur, non pugnare libertatem, in qua creati sumus, cum politica subiectione, sed solùm cum despotica, id est, cum vera & propria seruitute; differt autem politica subiectio à seruili, quod subiectus seruiliter, est, & operatur propter alium; subiectus politicè, est, & operatur propter se; seruus regitur non in sui, sed in domini sui commodum; ciuis regitur in cōmodum suum, non in commodum magistratus; sicut è contrario Princeps politicus, dum regit populum, nō suam, sed populi vtilitatem quærit, Tyrannus autem,& Dominus, non populi, sed suam quærit, vt Aristot. docet, lib.8. de moribus, cap. 10. Itaq; reuera si vlla est seruitus in politico principatu, magis propriè seruus dici debet qui pręest, quàm qui subiectus est, vt docet August. lib. 19. ciuit.cap.14.& hoc ad literam significat illud Domini Matth.20. *Qui voluerit inter vos primus fieri, erit omnium seruus*; quomodo Episcopi seruos se plebium suarum, & summus Pontifex seruum seruorum Dei se nominat.

Ad PRIMVM locum ex cap.1. Genes. dico, ibi

A agi de principatu despotico; sic enim dominari debuit homo piscibus maris, & volatilibus cœli, aliisque animantibus.

Ad SECVNDVM dico, mulierē tam ante peccatum, quàm post, sociam & subiectam esse viro, sociam in generatione, subiectam in gubernatione. Illud autem: *Sub viri potestate eris*, non significat quamcūq; subiectionem, sed inuoluntariā, & cum tristitia ac timore, qualem vt plurimum experiuntur mulieres coniugatæ; ita docet beatus Augustinus lib.11. Genes. cap. 37. *Neque enim*, inquit, *& ante peccatum aliter factam fuisse, decet credere, mulierem, nisi vt vir ei dominaretur, & ad eum ipsa seruiendo conuerteretur, sed rectè accipi potest hanc seruitutem significatam, quæ cuiusdam conditionis est potiùs,* B *quàm dilectionis.*

Ad TERTIVM fateor, Cain primùm ædificasse materialem ciuitatem, sed non propterea sequitur ibi cœpisse politicum regimen; nam etiam sine ciuitate materiali potest esse Respublica & Principatus; neque negari potest, quin Adamo subiecti fuerint filij & nepotes eius.

Ad QVARTVM dico, Augustinū loqui de seruitute propriè dicta, vt ex toto illo capite patet, vbi inter alia sic ait: *Conditio seruitutis iure intelligitur imposita peccatori, &c.* Neq; obstat quod Augustin. ibidē dicit, inde primi iusti, pastores magis pecorum, quàm Reges hominū constituti sunt, vt hinc etiam insinuaret Deus, quid postularet or- C do creaturarum, & quid exigat meritum peccatorum; nam hoc loco respicit ad abusum nominis regij, quo interdum accipitur pro despotico principatu; nam vt idem Augustinus ait lib.5. de ciuit. Dei, cap.12. Rex dicitur à regendo, & consulendo, non à regnando atque dominando; & hoc modo Abraam, Isaac, & Iacob Reges dici potuissent: tamen quia fastus humanus Regem dici putat à regnando & dominando, vnde est illud Domini Luc.22. *Reges Gentium dominantur eorum*; ideò primi iusti, pastores pecorum potiùs, quàm Reges hominum dicti sunt.

Ad QVINTVM dico, Gregorium non loqui de principatu politico simpliciter, sed adiuncto metu, & tristitia, & timore, &c. quæ per pecca- D tum inuecta sunt.& cùm ait, omnes homines natura esse æquales,& per peccatum fieri inæquales,& ideò vnum ab altero regi debere, non intelligit homines natura esse æquales sapientia vel gratia, sed æquales in essentia & specie humana; ex qua ęqualitate rectè colligitur, non debere vnum alteri dominari, quomodo homo dominatur bestijs, sed solùm debere vnum ab altero regi politicè. Vnde ibidem subdit: *Nam contra naturam superbire, est ab æqualibus velle timeri*; quia verò peccatores per peccatum similes fiūt bestiis,& degenerant ab ea naturæ integritate, in qua creati fuerant; ideò ibidem Gregorius dicit, rectè post peccatum vnum alteri dominari cœpisse, cum terrore minando & puniendo, quod in statu innocentiæ non fuisset.

CAPVT OCTAVVM.

Principatum siue dominium in impiis esse posse.

QVOD SECVNDO loco proposuimus, videlicet principatum in impiis esse posse, facilè probare poterimus. Ac primum occurrit error Armacani, qui lib. 10. quæstionum Armenicarum, cap. 4. docet, titulum præcipuum dominiorum esse gratiam Dei, siue iustitiam & caritatem: alios autem titulos oẽs in hoc fundari, & qui iustitia & gratia Dei carent, nullum habere verum dominium. Eundem errorem eodem tempore docuit Ioannes VViclef, quem refellit optimè Thomas VValdensis lib. 2. doctrinalis fidei, cap. 81. & seq. vsque in finem libri, & postmodum errorem eũdem asseruit Ioannes Huss, vt patet ex Concilio Constantiensi, sess. 15.

Argumenta eorum erant tria. PRIMVM ex Scriptura Oseæ 8. *Ipsi regnauerunt, & nõ ex me, Principes exstiterunt, & non cognoui, argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent.* Vbi Dominus improbat dominia improborum Regum, & dicit, se non dedisse ea illis, & caussam reddit, quia idola sibi fecerunt. SECVNDVM argumentum ex illo Eccles. 10. *Regnum à Gente in Gentem transfertur propter iniustitias.* Argumentum TERTIVM, ex ratione, quia nõ est dominium, nisi à Deo, Deus autem nullo modo conferret dominia improbis, tum quia hostes eius sunt; tum etiam, quia videretur approbare abusum; abutuntur enim omnes impij sua potestate.

Hic error facilè refellitur. PRIMO, Scripturis, Sap. 6. *A Domino data est potestas vobis, & cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, &c.* Isaiæ 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, &c.* Hieremiæ 27. *Ego dedi,* inquit Dominus, *omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis, &c.* Et Daniel. 2. *Tu es Rex Regum, & Deus cœli dedit regnum tibi, &c.* Et Rom. 13. & 1. Pet. 2. Apostoli Petrus & Paulus docent, Regum potestatẽ esse à Deo, & illis obediendũ, cùm tamẽ nulli tunc essent Reges, nisi infideles.

SECVNDO, ex Concilio Constãtiensi, sess. 8. & 15. vbi hunc errorem Ecclesia damnauit.

TERTIO, ex Augustino, qui lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 21. *Quæ cùm ita sint,* inquit, *non tribuamus dandi regni atq; imperij potestatem, nisi Deo verè, qui dat felicitatem in regno cœlorum solis piis, regnum verò terrenũ & piis & impiis, sicut ei placet, cui nihil iniustè placet.* Et infrà: *Qui dedit,* inquit, *Mario, ipse & Cæsari, qui Augusto, ipse & Neroni, qui Vespasiano vel patri vel filio suauißimis Imperatoribus, ipse & Domitiano crudelißimo, & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipse Apostatæ Iuliano.*

QVARTO, ratione; nam dominij fundamentum non est gratia, sed natura; homo enim quia factus est ad imaginem Dei, ac proinde mente ac ratione præditus est, ideo dominatur rebus inferioribus, vt ex 1. cap. Gen. deduci potest; at natura in infidelibus manet, licet gratia careãt,

A igitur & dominia vera habere possunt. Ad hæc, cùm gratia & iustitia sit occultissima, & nemo sciat de se, vel de alio, an sit verè iustus, si gratia esset titulus dominiorum, sequeretur, nullũ dominium esse certũ. Ex quo nasceretur incredibilis cõfusio & perturbatio inter homines. Neque argumenta eorum aliquid concludunt.

Ad PRIMVM dico, illis verbis non improbari à Deo Reges malos, sed improbari quòd Iudæi voluerint habere Regem, cùm Deus esset Rex eorum; nam, vt exponit B. Hieronymus, in hoc cap. 8. explicat Osee caussas, propter quas populus Israël tradendus erat in captiuitatem, & vnam dicit esse, quia voluerunt habere Regem; alteram, quod fecerunt sibi idola. Quòd autem
B valde peccauerint, volentes Regem habere, perspicuum est ex lib. 1. Reg. ca. 12. vbi post electum Saulem in Regem, Samuel sic ait ad populum: *State, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Nunquid non meßis tritici est hodie? Inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias; & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem.*

Ad SECVNDVM dico, transferri regna de Gente in Gentem propter iniustitiã, quia Deus propter peccata Regum sæpe donat victoriam hostibus eorum, sed non propterea eo ipso, quo peccant, ius regni amiserunt.

Ad TERTIVM dico, Dei benignitatem de-
C cere, vt etiam hostibus suis benefaciat, vt legimus in Euangelio Matth. 5. *Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* neque propterea approbat abusum. Non enim donat regna impiis, vt eis abutantur, sed vel vt beneficentia sua inuitati conuertantur à peccatis suis, vt beatus Hieronymus exposuit in illud Isai. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro; Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, vt scias, quia ego Dominus, &c.* vel vt remuneret quædam benefacta eorum, vt B. Augustinus docet lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 15. vel denique, quia interdum hoc merentur peccata populorum, vt idem Augustin. docet lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 19. ex illo Iob. 34. *Qui regnare facit*
D *hominem hypocritam propter peccata populi.* Idem tamẽ Augustin. lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 21. dicit, apud infideles non posse esse iustitiam, nec iura, nec verum populum, aut Remp. &c. sed vocat veram iustitiam, & vera iura, quæ ducũt ad vitam æternam. vide lib. 5. in Iulian. cap. 3.

CAPVT NONVM.

Proponitur quæstio de potestate magistratus.

SEQVITVR TERTIA quæstio; Liceátne Christiano magistratui leges condere, iudicia exercere, & punire improbos. Sunt autem duo errores refellendi. PRIMVS est VValdensium &

Anabaptistarum, qui hæc omnia negant. Argumenta verò eorũ sunt, quòd legũ obligatio tollat Christianam libertatẽ; iudicia autem prohibeantur, Matt. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, da ei & pallium.* Et 1. Corinth. 6. *Delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. cur non magis fraudem patimini? quare non magis iniuriam accipitis?* Denique punire gladio interdictũ videatur Christianis, Matth. 5. *Dictum est antiquis, oculum pro oculo, dentem ro dente, ego autem dico vobis non resistere malo;* constat autem in lege veteri non fuisse permissum, nisi magistratui, pœnam talionis inferre, ergo hoc ipsum Christus prohibet, qui etiam, Matth. 26. ait: *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

SECVNDVS error Caluini est, qui etsi lib. 4. instit. cap. 20. probat contra Anabaptistas, in Ecclesia debere esse leges ciuiles, iudicia & gladium, tamen li. 4. instit. cap. 10. §. 5. asserit leges ciuiles non obligare in conscientia: quod ante illum docuerat Ioannes Gerson de vita spirituali, lect. 4. & Almain de potestate Ecclesiastica, quæst. 1. cap. 10. Rationes hæ sunt.

PRIMA, quia potestas politica est temporalis, ergo nihil ei cum conscientia. SECVNDA, quia finis legum ciuilium est pax externa. TERTIA, quia Princeps nõ iudicat de internis. QVARTA, quia Princeps nõ potest inferre pœnam spiritualem, ergo nec ad illam obligare. QVINTA, quia Princeps non potest absoluere, ergo nec ligare. SEXTA, quia bis puniretur idem peccatum, semel hîc, semel in alio seculo. SEPTIMA, quia Princeps vt plurimum non intendit obligare ad culpam. OCTAVA, quia potius debemus præuaricari grauissimam legem ciuilem, quàm leuissimam diuinam, vt illam de nõ mentiendo officiosè; at ista non obligat, nisi ad venialẽ culpam, ergo illa ad nihil obligat; nam si obligaret ad peccatum, præcipuè mortale, oporteret potius cauere mortale, quàm veniale.

CAPVT DECIMVM.

Prima Propositio.

LICET *Christiano Principi leges condere.* Probatur; nam inprimis proprium est Principis leges condere, iuxta illud Prouerb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Et Isaiæ 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster.* nam Regis est iubere, & iubendo dirigere. Porro lex est ipsa iussio & regula; ergo si Christiani esse possunt Principes, certè etiam possunt leges condere; & confirmatur ex Augustino libro 19. de ciuit. Dei, cap. 17. *Ciuitas,* inquit, *cœlestis dum apud terrenam ciuitatem, velut captiuam vitam suæ peregrinationis agit, iam promissione redemptionis, & dono spirituali, tanquam pignore accepto, legibus terrenæ ciuitatis, quibus hæc administrantur, quæ sustentandæ mortali vitæ accommodata sunt, obtemperare non dubitat.* Et infrà: *Hæc ergo cœlestis ciuitas dum peregrinatur in terra,*

A *ex omnibus gentibus ciues euocat, atque in omnibus linguis peregrinam colligit societatem, non curãs quidquid in moribus, legibus, institutisq; diuersum est, quibus pax terrena vel conquiritur, vel tenetur, nihil eorum rescindens, vel destruens, immò etiam seruans, ac sequens.*

SECVNDO PROBATVR ex necessitate legum ciuilium; Christiani ex eo quòd Christiani sunt, non desinunt esse homines, & ciues, & proinde membra Reipub. temporalis, ergo debent habere regulam aliquam actionum suarum humanarum, qua dirigantur in cõmerciis, & consuedine cum aliis hominibus; nõ sufficit autem lex naturalis, quia solùm principia generalia ostendit, neq; ad particularia descendit; non sufficit etiam lex Euangelica, quia illa tractat solùm de B rebus diuinis & cœlestibus, vt notum est: lex autem diuina politica Testamenti veteris iam cessauit; solùm enim conueniebat vni illi populo Iudæorum, & in illo statu: ergo necessaria est alia aliqua regula humana, nimirum arbitrium Principis, aut lex ciuilis auctoritate Principis constituta. Et quanquam arbitrium Principis aliquo modo sufficere possit, quando Princeps est sapiens, & populus est exiguus; tamen absolutè necesse est, populum regi legibus, non solo arbitrio Principis, si rectè regi debeat. Quòd interdum sufficiat arbitrium Principis, patet, quia antiquiora sunt regna, quàm leges. Iustinus lib. 1. hist. dicit, olim populos sine vllis legibus, C solo Principum arbitrio, gubernari solitos; & ex Liuio lib. 3. cõstat, Rom. Remp. ad annos CCC. sine legibus gnbernatam. Denique, antiquissimus legislator vel est Moses, vt Iosephus contendit in 2. lib. contra Appionem, vel certè Phoroneus qui CCC. annis Mose fuit antiquior, vt Eusebius in Chron. & August. lib. 18. ciuit. Dei, cap. 3. docent. Atqui ante Phoroneum constituta sunt regna Assyriorum, Argiuorum, Aegyptiorum, & aliorum.

Quòd autem melius sit regi populũ legibus, quàm solo Principis arbitrio, immò ꝙ sit hoc aliquo modo necessarium, affirmat Aristot. lib. 3. polit. cap. 11. Et probatur PRIMO, quia facilius est inuenire vnum vel duos bonos & sapientes, quàm plurimos. Si Respub. debeat regi arbitrio D boni Principis, indigebit infinitis bonis Principibus, quorum vnus alteri succedat; at si gubernetur legibus, sufficit semel fuisse aliquos, vel vnum sapientem, qui legem fecerit.

SECVNDO, qui leges condunt multi sunt, & diligenter eas examinant; at Princeps est vnus, & sæpe repentè iudicare debet.

TERTIO, qui leges fecerũt, sine amore & odio iudicarunt; nam de rebus absentibus iudicarũt, Princeps de præsentibus iudicat, vbi locum habẽt amici, propinqui, munera, terrores, &c. vnde iudicium legum est iudicium solius rationis; iudicium hominis est iudicium rationis & libidinis, id est, hominis & bestiæ.

QVARTO, iudicium Principis etiamsi rectissimum

ſimum ſit, vix vnquam caret ſuſpicione, inuidia, querelis, maledictis; at iudicium legis his omnibus caret, quippe quod ſcitur non poſſe corrumpi muneribus.

Qvinto, gubernatio per leges poteſt longiſsimo tempore eadem perſeuerare; at iudicia hominum ſæpe mutantur.

Sexto, gubernatio per leges poteſt reduci ad artem, & facilior effici; non autem gubernatio ad arbitrium hominis.

Septimo, melior eſt gubernatio Principis per ſe, quàm per vicarios; at gubernatio ſine legibus neceſſariò requirit multos vicarios, qui oẽs ad arbitrium ſuum iudicent; quando autem per leges gubernatur, ipſe Princeps omnia per ſe iudicare cẽſetur, cùm eius legibus iudicetur.

Tertio probatvr; nam ſi nõ liceret Principi Chriſtiano legibus obligare populum, id eſſet propter libertatẽ Chriſtianam, ſed hoc dici non poteſt. nam tantùm abeſt, vt lex opponatur libertati Chriſtianæ, vt potius opponatur ſeruituti contrariæ eidem libertati, id quod oſtendo ex ipſa natura libertatis Chriſtianæ; nam libertas Chriſtiana opponitur ſeruituti peccati, Ioã. 8. *Amen, amẽ dico vobis, qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: ſeruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum; ſi ergo vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. *Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Vocatur aũt hæc iuſtificatio à peccato libertas quædam, quia qui in peccato eſt, donec non liberatur per gratiã, non poteſt velle bonum ordinatum ad vitam æternam; habet quidem liberum arbitrium, quia poteſt ex pluribus malis eligere vnum, & etiam eligere bonum morale; at eligere bonum diuinum non poteſt, niſi ſaltem liberari incipiat per Dei gratiam præueniẽtem, quia captiuus tenetur à Diabolo ad ipſius volũtatem, vt dicitur 2. Tim. 2. at liberum arbitrium liberatum per gratiam poteſt bonum diuinum velle, & facere. Sed maior adhuc libertas erat in ſtatu innocẽtiæ, quia tunc homo poterat nullũ vnquam velle malum, quod nunc etiam iuſti nõ poſſunt; maxima autem erit in cœlo, vbi nõ poterimus velle vllum malum.

Itaq; triplex eſt gradus libertatis, ſicut etiam triplex gradus vitæ corporalis. Primvs eſt Beatorũ, qui ſic poterũt viuere, vt nõ poſsint mori, & ſic poterũt bene agere, vt nõ poſsint peccare.

Secvndvs fuit Adami & Euæ in ſtatu innocentiæ, qui ſic poterant viuere, vt poſſent etiam nunquam mori, & ſic poterant bene agere, vt poſſent etiam nunquam peccare.

Tertivs noſter, qui ſic poſſumus viuere, vt non poſsimus aliquando non mori: & ſic poſſumus bene agere, vt non poſsimus non peccare ſaltem venialiter; infra hos tres gradus non eſt quartus, niſi non viuere, & non bene agere, qui gradus ad damnatos pertinet. vide Auguſt. li. de correp. & grat. c. 11. Cùm ergo libertas conſiſtat in eo, vt poſsimus eligere bonum & reiicere ma-

A lum, manifeſtum eſt, legem nõ pugnare cum libertate; non. n. impedit quò minus poſsimus eligere bonũ & reiicere malũ, ſed contra potius iuuat; nã præbet materiã exercendæ libertatis. At ſeruituti rectè opponi dici poteſt lex, qa non poteſt impleri à ſeruo peccati. vnde Paul. Rõ. 3. *Quid ergo, inquit, legẽ deſtruimus per fidem? abſit, ſed legem ſtatuimus.* vide Aug. de ſpiritu & litera, c. 30.

Probatur Secvndo hoc idem. Lex diuina nõ pugnat cum libertate, ergo nec lex humana. Antecedens patet, nam Adam liber creatus eſt, & tamen lex ei impoſita fuit, vt non veſceretur ligno ſcientiæ boni & mali, Geneſ. 2. probatur conſequentia; nam lex diuina & humana quoad obligationem ſunt omnino æquales, vt patebit B in ſequenti capite.

CAPVT XI.

Secunda Propoſitio.

LEX *ciuilis non minus obligat in conſcientia, quàm lex diuina, etſi minus firma & ſtabilis ſit hæc, quàm illa.* Explico, lex diuina & humana differunt quoad firmitatem, quia diuina nõ poteſt abrogari ab homine, humana poteſt; at quoad obligationem non differunt, vtraq;. n. obligat in cõſcientia, nunc ad mortale, nunc ad veniale peccatum pro rerum ipſarum grauitate; ita vt nulla ſit melior regula ad diſcernendum, vtrum C lex humana obliget ad mortale, an ad veniale, quàm cogitare legem illam eſſe diuinam, & videre, ſi diuina eſſet, quomodo obligaret.

Probatur Primo, obligatio vel eſt eſſentia, vel ꝓpria paſsio legis, ergo omnis lex & à quocunq; feratur, ſiue à Deo, ſiue ab Angelo, ſiue ab homine, & homine ſiue Epiſcopo, ſiue rege, ſiue patre, eodem modo obligat. Probatur conſequentia à ſimili, nam quia hominis eſſentia eſt, rationale eſſe, & propria paſsio eſſe riſibilem, omnis homo eſt rationalis & riſibilis, ſiue ſit creatus à ſolo Deo, vt Adam, ſiue à Deo ex alio homine, vt Eua, ſiue ab hominibus genitus, vt Cain. Antecedens patet, nam lex eſt regula morum, regulæ autem propriũ eſt intrinſecè ita dirigere, D vt receſſus ab ipſa ſit peccatum in moribus, ſicut receſſus à regula in naturalibus dicitur peccatũ naturæ, vt ſunt monſtra, & receſſus à regula in artibus eſt peccatum artis.

Vbi notandum eſt, ꝙ ſicut res ceteræ, quoad exiſtentiam, pendent ab agente, non quoad eſſentiam, eſſentiæ enim ſunt æternæ; ſunt enim quædam participationes poſsibiles diuinæ eſſentiæ: ita etiam lex, quoad exiſtentiam, pendet à legiſlatore; non enim erit lex, niſi dictetur ab eo, qui habet auctoritatem. at quoad eſſentiam non pendet, quod enim lex obliget eſt quid æternum, & immutabile, & participatio quædam legis æternæ Dei, quæ eſt prima & ſumma regula; & hoc videtur voluiſſe dicere B. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, cap. 27. cùm ait:

Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum, contra æternam Dei legem. Nam siue quis præuaricetur legem naturalem, siue positiuam, siue diuinam, siue humanam, semper peccat contra legem æternam, quia omnis lex est legis æternæ participatio. Et quanquam non potest fieri, vt aliqua vera lex non sit à Deo, cùm lex nõ posſit condi, nisi ab habente potestatem, & non sit potestas nisi à Deo, Rom. 13. tamen si (per impoſsibile) esset lex non à Deo, adhuc obligaret ad culpam, sicut si (per impoſsibile) homo existeret non factus à Deo, adhuc esset rationalis.

Probatur SECVNDO; nam si lex obligaret solùm, quia diuina, omnes leges diuinæ æqualiter obligarent, vt patet, nam eadem esset ratio obligationis in omnibus. At hoc est falsum, nam magis obligat lex, non occides, quàm lex, non furaberis; & magis lex, non furaberis, quàm lex, non mentieris; & lex, non mentieris, quàm lex, non loqueris verbum ociosum.

Præterea TERTIO, ostensiuè, illa lex diuina magis obligat, cuius violatio est magis contraria fini legis, id est, caritati, ideo enim peius est occidere, quàm furari, quia magis contra caritatem; & ideo mortale est mentiri perniciosè, veniale est mentiri officiosè, quia illud est cõtra caritatem. hoc verò præter caritatẽ; sed lex humana etiam habet pro fine caritatem, & ordinat media ad hunc finem. quod enim ait Apostolus, 1. Timoth. 1. *Finis præcepti est caritas*, de omni præcepto intelligitur, & patet; nam lex ciuilis iusta, semper est vel conclusio, vel determinatio legis diuinæ moralis: ergo habent eundem finem, & solùm in hoc videntur differre, quòd lex humana dirigit actus humanos in ordine ad actus externos dilectionis, id est, ad pacem & conseruationem Reipub. lex autem diuina dirigit etiam in ordine ad internos actus caritatis: igitur eadem est ratio legis diuinæ & humanæ, quod attinet ad obligationem.

SED OBIICIES; si ex natura rei, & ex ordine ad caritatem sumitur grauitas peccati, superfluæ sunt leges. nam æquè obligat ante legem ac post legem ad id fugiendum, quod natura sua lædit caritatem, & ad id faciendum, quod est necessarium ad conseruandam caritatem.

RESPONDEO, negatur consequentia, nam si lex non adsit generaliter aliquid præcipiẽs, aut prohibens, multa quæ sunt mala vni, non erunt alteri mala. verbi gratia, si lex non sit, quæ prohibeat gestare arma, erit malum gestare arma ei, qui facilè prouocatur ad iram, & qui habet inimicos, quibus cupit nocere. at non erit malum homini pacifico, & qui solùm cupit seipsum defendere; tamen si id lex prohibeat, iam est malũ omnibus; lex enim non debet respicere, quid huic aut illi sit bonum vel malũ, sed quid prosit, aut obsit Reipublicæ. PRÆTEREA plurima sunt necessaria vel noxia bono communi, quę tamen non sunt bona, vel mala vlli in particulari, nisi

A lege præcipiantur, vel prohibeantur. Verbi gratia, tributũ necessarium est Regi; tamen si lex nõ adsit, nõ est necessariũ vt ego soluam; nam parũ prodest meum solius tributũ Regi, neq; ad me pertinet videre, quibus rebus indigeat Respub. & sic possent oẽs dicere. Similiter noxium est Reipub. exportari aurum ex prouincia, at nõ est noxium notabiliter, quòd ego solus exportem meum aurum, & sic omnes dicere possent; Lex ergo necessaria est, quæ generaliter præcipiens & prohibens, publicæ vtilitati prospiciat.

QVARTO, lex diuina positiua ideo obligat ad peccatum, quia constituit actum, quẽ præcipit in genere virtutis, cùm antea non esset; nam si B Iudæus non ex contemptu, sed ex cibi appetitu moderatè comedisset carnẽ suillam in lege prohibitam, sine dubio peccasset, non aũt peccasset contra obediẽtiam, quia non ex contẽptu, ergo contra temperantiam; at moderatè vesci carne suilla, ex se non est contra temperantiam, sed res quædã indifferens, ergo lex fuit, quę illam abstinentiam fecit actũ temperantię necessarium. At hoc idẽ videmus in lege humana; nam lex diuina nõ alia de caussa facit eũ actũ virtutis eum, qui ex se erat indifferẽs, nisi quia est regula morum ab eo posita, qui habuit auctoritatem præcipiẽdi. Sed homo etiam potest præcipere, & regulas morum constituere, vt suprà ostẽdimus, potest igitur homo lege sua constituere actum, alioqui C indifferentẽ, in genere virtutis; proinde pares sunt lex diuina & humana, quoad obligationẽ.

QVINTO, lex diuina & humana ita differũt, vt lex Regis & Proregis, siue lex Põtificis & eius Legati. At istæ obligant eodem modo, & solùm differunt firmitate, ergo & illæ. Propositio patet; nam Scripturæ paſsim testantur, Reges esse ministros Dei, & ab illo habere auctoritatem, & loco eius iudicare, Prouer. 8. Sap. 6. Rom. 13. 1. Petri 2. Assumptio etiam patet; nam auctoritas Proregis est à Rege, & Legati à Papa. & experientia idem testatur, & confirmatur ex sanctis Patribus Augustino & Bernardo. Augustin. in titulum Psal. 70. *Vbi, inquit, hoc iubet pater, quod contra Dominum non sit, sic audiendus est, quomodo Deus,* D *&c.* Certum antem est, maiorem esse Regis, quã patris auctoritatẽ, vt idem August. dicit serm. 6. de verbis Domini. Bernardus tract. de præcept. & disp. *Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo*; vbi clarè dicit, differre leges ex parte materiæ, non autem ex parte præcipientium.

AT OBIICIES; nam B. Bernardus ibidem loquens de mãdatis hominum, dicit, iussa sine culpa non negliguntur, sine crimine non contemnuntur, vbique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est: vbi videtur dicere, legem humanam nunquam obligare ad culpam mortalem, nisi ratione contemptus. RE-

A spondeo, loquitur de præceptis rerum leuiũ, in talibus enim non poteſt eſſe crimen, niſi ratione cõtemptus. Nec enim poſſunt Prælati pro arbitrio obligare ad culpam mortalem.

Sexto probatur, quia videtur implicare contradictionem, poſſe Principes obligare ad pœnam, & non ad culpam, ſiquidem culpa & pœna relatiua ſunt. & B. Auguſtin. dicit lib. 1. retract. cap. 9. *Omnis pœna ſi iuſta eſt, pœna peccati eſt.* Et in epiſt. 105. & alibi, Deum ipſum fore iniuſtum aſſerit, ſi quenquam damnaret innoxium. Quomodo igitur poſſunt Principes dãnare ad mortem eos, qui leges ſuas præuaricantur, ſi illi nihil peccauerunt? ſi culpam in conſcientia non contraxerunt.

B Dices; quomodo ergo regulæ quorundam religioſorum obligant ad pœnam, & non ad culpam? Respondeo, obligant non per modum legis, ſed per modum conuentionis & pacti, vt leges purè pœnales. Nec illa eſt propriè pœna, ſed pœnalis afflictio ſuſcepta in auxilium ſpiritus.

Septimo & vltimo ex doctrina Apoſtolorũ; nam Roman. 13. Paulus multis modis id aſſerit. Primo, cùm ait: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, non enim eſt poteſtas niſi à Deo.* Secundo, cùm ait: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Tertio, cùm ait: *Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* Id enim de æterna damnatione exponunt Patres Græci & Latini in hunc C locum. Quarto, cùm ait: *Ideo neceſſitate ſubditi eſtote.* Quinto, cùm ait: *Non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* Sexto, cùm ait: *Miniſtri enim Dei ſunt.* 1. Pet. 2. *Subiecti eſtote propter Deum,* id eſt, non ſolùm timore pœnæ. Ad argumenta in contrarium.

Ad Primum, Secundum, & Tertium reſpondeo, ex eo, ꝙ poteſtas politica eſt temporalis, & eius finis eſt pax exterior, & homo non iudicat de internis, rectè colligi, eam nõ poſſe obligare, niſi ad actus temporales & exteriores; non autem, non poſſe obligare in conſcientia; nam etſi iſta regula dirigat actus exteriores, tamen quia regula eſt, ab ipſa deuiare, peccare eſt.

D Dices; quomodo poteſt lex, vel poteſtas temporalis producere effectum ſpiritualem, id eſt, ligare conſcientiam? Respondeo, licet poteſtas politica & eius lex dicantur temporales ratione obiecti, quia verſantur circa temporalia, & exteriora; tamẽ in ſe res ſunt ſpirituales. Præterea ligare conſcientiam non eſt aliquid efficere in rem ſpiritualem, ſed ſolùm imperare alteri, & ſic imperare, vt ſi is non obediat, peccet, & teſtimonio propriæ conſcientiæ intelligat, vel intelligere poſſit, ſe peccare. Itaque quicunque poteſt iubere, poteſt ligare cõſcientiam, etiamſi is de internis non iudicet, nec ſcrutetur conſcientiam alterius.

Ad Quartum & Quintum dico, Principem non poſſe inferre pœnam ſpiritualem & æternã, nec poſſe dimittere eiuſmodi pœnam, & tamen poſſe obligare ad illam; quia id facit auctoritate Dei, qui ei conceſsit vnum, & non alterum; ſicut ſi Rex permitteret Proregi obligare ſubditos ad pœnam capitis, & tamen non permitteret ei, per ſe exercere iuſtitiam, vel cõdonare ſupplicium. Vel dicendum eſt, legem politicam obligare ad pœnam æternam, non vt eſt lex hominis, ſed vt eſt lex miniſtri Dei. Qui enim miniſtrum Dei offendit, ſimul etiam Deum ipſum offendit; quocirca ſi (per impoſsibile) Deus nõ eſſet in rerum natura, lex politica obligaret in conſcientia, & eius præuaricatio peccatum eſſet, ſed nulla ſequeretur præuaricatorem pœna ſpiritualis, aut æterna damnatio.

Ad Sextvm dico, non eſſe abſurdum, idem peccatum puniri à pluribus, & pluribus in locis, quando plures offendit, ſicut videmus homicidis ſæpe abſcindi manus in eo loco, vbi cædem patrarunt, & deinde in loco publicæ iuſtitiæ abſcindi caput.

Ad Septimvm dico, ex intentione legislatoris pendere; an velit reuera imperare, & veram legem condere; an verò ſolùm oſtendere quid agẽdum ſit, ſine alio imperio: ſed ſi velit ſeriò imperare, & veram legem condere, non eſt in eius poteſtate impedire, quin lex obliget ad mortale, aut veniale, pro rei magnitudine.

Ad Vltimvm dico, ꝙ legi diuinæ cedat humana, quando ſimul ſeruari nequeunt, non eſſe cauſſam, quia humana nõ obliget ad peccatum, ſed quia lex humana minus firmiter ſtatuta eſt; in tali enim caſu deſinit eſſe lex, & proinde etiã obligare. Vide quæ diximus in lib. 4. de Pontifice; & præterea Ioannem Driedonem in 3. lib. de libertate Chriſtiana; Adrianum quodlibeto 6. Franciſcum Victoriam in relectione de poteſtate ciuili; Alphonſum à Caſtro, lib. 1. de poteſtate legis pœnalis, cap. 4. & Dominicum à Soto, lib. 1. quæſt. 6. art. 4. de iuſtitia & iure.

CAPVT XII.

Tertia Propoſitio.

Ivdicia *publica exercere non eſt illicitum Chriſtianis.* Probatur Primo, qui proprium eſt Principis iudicare; Scriptura enim ferè coniungere ſolet Regem & Iudicem, Pſal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram.* Iſai. 33. *Dominus Rex noſter, Dominus Legifer noſter, Dominus Iudex noſter.* Hier. 23. *Regnabit Rex, & ſapiẽs erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra.* Si ergo licet Chriſtianis habere Principem, cur non & Iudicem?

Secvndo, quia nihil prodeſſent leges, ſi nulla eſſe deberent iudicia: at leges tolli nõ debent, vt ſuprà oſtenſum eſt, igitur nec iudicia.

Tertio, Scriptura vtriuſque Teſtamenti iudicia admittit; ſic enim legimus Deut. 16. *Iudices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iuſto iudicio.* 1. Cor. 6. *Secularia iudicia ſi*

habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandum; sic non est sapiens quisquam in vobis, qui iudicare possit fratrem suum? Vbi Apostolus monet Corinthios, vt in iis caussis, in quibus nõ tenebãtur necessariò adire tribunalia Gentilium, constituerent inter se iudicem.

A Neque difficile erit argumenta soluere, quæ initiò posita sunt. AD illa igitur verba Matth. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, relinque illi & pallium.* RESPONDEO cum S. Augustino in epist. 5. ad Marcellinum, ea solùm intelligi debere secundum animi præparationem; nam ibidem Dñs ait: *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alteram.* Et tamen idẽ ipse Dñs Ioan. 18. percussus in maxilla, non præbuit alteram, sed dixit: *Cur me cædis?* Quo exemplo docuit, quemadmodum præcepta intelligenda sint.

B Ad verba Apostoli 1. Cor. 6. *Delictum est in vobis, &c.* dico PRIMO, vocem *Delictum*, Græcè esse ἥττημα, quod non peccatum, sed imperfectionẽ significat, & sic exponit Theodoretus. Dico SECVNDO, si delictum significet peccatum, vt exponunt Chrysost. & Ambros. in hunc locum, & August. in Enchirid. c. 78. & lib. 2. de serm. Dñi in monte, cap. 15. & conc. 24. in Psal. 118. dico, inquam, vocari delictum, non quod in se peccatum sit, sed quia vt plurimùm non caret peccato; vel ratione finis, vt quãdo litigatur ex auaritia; vel ratione medij, vt quando litigatur cum odio, rancore, iurgiis; vel ratione iniustitię, vt quando miscentur doli & fraudes; vel ratione scandali, vt accidebat Corinthiis, qui cum offendiculo Gentilium litigabant. Dico TERTIO, non reprehendi iudicia ex parte iudicis, sed ex parte litigantium. Itaq; etiamsi peccatum esset litigare, non tamen peccatũ esset iudicare; iudicia enim finem imponunt litibus, quod est bonum.

C

CAPVT XIII.

Quarta Propositio.

LICET *Christiano magistratui gladio punire perturbatores publicæ quietis.* Probatur PRIMO Scripturis; nam in lege naturæ, Mosis, & Euãgelica habemus præcepta, & exempla huius rei. Nam Gen. 9. Deus ait: *Qui effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Quæ verba non possunt sonare prædictionem, quia prædictio huiusmodi sępe esset falsa, sed ordinationem & pręceptum. Vnde Chaldaica paraphrasis vertit: *Qui effuderit sanguinem cum testibus, ex sententia iudicis fundetur sanguis illius.* Gen. 38. dixit Iudas: *Producite eam, vt comburatur.* Vbi Iudas Patriarcha tanquam princeps familiæ adiudicauit adulteram ad ignis suppliciũ.

D In lege Mosis plurima sunt præcepta, & exẽpla. Exod. 21. *Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.* Et ipse Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Helias, aliiq; SS. viri plurimos occiderunt.

Matth. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quæ verba nõ possunt rectè intelligi, nisi hoc modo; Omnis, qui cædem iniustam fecerit, debet à magistratu pariter occidi. reprehendit enim Dominus Petrum, non quod iusta defensio sit illicita, sed quod non tam se aut Dominum defendere, quàm iniuriam Domino factam vlcisci vellet, cùm tamen ipse non haberet publicam auctoritatem, vt rectè exponunt August. tract. 112. in Ioan. & Cyrillus lib. 11. in Ioan. c. 35. præterea Rom. 13. *Si malè egeris, time; non enim sine caussa gladiũ portat, minister enim Dei est.* Apostolus dicit datum gladium à Deo principibus contra facinorosos, ergo si in Ecclesia tales reperiantur, cur gladio feriri non poterunt?

SECVNDO probatur ex Patrum testimoniis. INNOCENTIVS I. in epist. 3. ad Exuperium, cap. 3. interrogatus, an post Baptismum liceret magistratui gladio animaduertere in sontes? Respõdet, omnino licere. HILARIVS in can. 32. siue in c. 26. Matt. dicit licere occidere in duobus casibus, nimirum si quis iudicis fungatur officio, aut in sui defensionem vtatur gladio. HIERONYMVS in cap. 22. Hieremiæ: *Homicidas,* inquit, *& sacrilegos, & venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.* AVGVSTINVS lib. 1. de ciuit. Dei, c. 21. *Nequaquã contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est; Non occides, qui personam gerentes publicæ potestatis sceleratos morte punierunt.*

VLTIMO probatur ratione; nam ad bonum principem, cui bonũ commune tuendum commissum est, pertinet impedire, ne partes, quæ sunt propter totum, illud corrumpant, & ideo si nõ potest omnes partes integras seruare, potius debet vnam partem amputare, quàm sinere vt bonum commune pereat; sicut agricolæ amputant ramos & sarmenta, quæ officiunt viti, vel arbori, & medicus amputat membra, quæ totum corpus inficere possent.

Ad rationem Anabaptistarum ex Matth. 5. *Oculum pro oculo, &c.* duæ sunt solutiones. VNA, quòd lex vetus, quia dabatur hominibus imperfectis, permiserit vindictæ appetitum, & solùm præceperit ne maior expeteretur quàm fuerit iniuria; non quod petere vindictam sit licitum, sed quod sit minus malum expetere moderatam, quàm immoderatam: porro Christum, qui perfectiores instruebat, hanc permissionem sustulisse, ita Augustin. lib. 1. de serm. in monte, cap. 35. & contra Adimantum, cap. 8. & idem sentit Chrysostomus & Hilarius in hunc locum; sed quia in Leuit. cap. 19. prohibetur vindicta: *Ne quæras vltionem*; & in Eccles. cap. 28. legimus: *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam*; rectius fortasse respondebimus cum S. Thoma, & S. Bonauentura, & aliis nonnullis in 3. sentent. dist. 30. Dominum, cùm ait: *Audistis, quia dictum est antiquis, oculum pro oculo, &c.* non reprehendere legẽ illam, nec prohibere magistratum infligentem pœnam talionis, sed reprehendere prauam Pha-

A risæorum expositionem, & prohibere priuatis hominibus desiderium, & postulationem vindictæ. Deus enim Exodi 21. & Leuit. 24. sanctam legem constituit, vt magistratus pœna talionis afficiat sceleratos; Pharisæi inde deducebant, licere priuatis hominibus appetere vindictam; sicut ex eo quod lex dicebat: *Diliges amicum tuum*, deducebât licere odisse inimicos: Christus autem docet istas esse legis corruptiones, & oportere diligere etiam inimicos, & non resistere malo, sed potius paratos nos esse debere, si opus sit, ad vertendã alteram maxillam ei, qui vnã percusserit. & quod alloquatur Dominus priuatos homines, patet ex iis, quæ sequũtur. sic enim Dominus ait: *Ego autem dico vobis, non resistere malo,*
B *sed si quis te percusserit in maxillam vnam, &c.*

Est autem obseruandum, cùm dicitur, *non resistere malo*, non prohiberi iustam defensionem, sed repercusSionem; iubet enim Christus, ne ferias eum qui te percussit, vt Theophylactus rectè docet. ille autem dicitur ferire, qui ferit vt noceat, non ille qui ferit vt se tueatur; ac breuiter non defensio sed vindicta prohibetur, iuxta illud Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi*, id est, nõ vos vlciscentes. sic enim est in Græco, ἐκδικοῦντες, vnde sequitur: *Sed date locum iræ, scriptum est enim; Mihi vindictam, & ego retribuam.* Sed nec ipsa vindicta simpliciter prohibetur, si petatur à legitimo iudice, & petatur ad bonum finem, ni-
C mirum, vel quia spes est emendandum hac pœna malefactorem, vel quia non aliter posset reprimi, & impediri eius malitia, & pergeret nocere, si impunitus dimitteretur; solũ ergo prohibetur vindicta, quam priuati homines per se exercere volunt, & quam petunt à iudice ex desiderio nocendi inimico, & satisfaciendi propriæ iracundiæ, atque odio.

CAPVT XIV.

Licere Christianis aliquando bella gerere.

SEQVITVR quæstio QVARTA, quæ est de bello. Continet autem hæc disputatio partes tres. Primùm enim demonstrãdum erit, licita es-
D se aliquando Christianis bella. Secundò, explicandæ caussæ iusti belli. Tertiò, propter Lutherum, probandum erit rectè Christianos aduersus Turcas arma sumere.

Ac vt à PRIMO incipiamus, antiqua hæresis fuit Manichæorum, qui bellum ex natura sua illicitum asserebant, & ideo Mosem, Iosue, Dauidem, & ceteros veteris instrumenti Patres, qui bella gesserunt, tanquam impios accusabant, vt B. Augustinus refert lib. 22. contra Faustum, ca. 74. & sequent. Eandem hæresim nostro seculo aliqui excitarunt; ac inprimis Erasmus cùm alibi, tum præcipuè in annotationibus ad cap. 3. & 22. Lucæ, prolixa disputatione contendit bellum esse vnum ex malis, quæ tolerantur, & veteribus Iudæis à Deo permissum, Christianis autem à Christo & Apostolis interdictum.

Cornelius quoq; AGRIPPA in lib. de vanitate scientiarum, cap. 79. artem bellandi à Christo prohibitam esse affirmat. Idem etiam sequutus est Ioannes Ferus lib. 4. commentariorum in Matthæum, exponens illud 26. cap. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Idem docent Anabaptistæ, vt testatur Melanchthon in locis Theologicis, capite de magistratu. Idem etiam tribuit Ioanni Oecolampadio Alphonsus à Castro, verbo Bellum, quod mirum mihi videtur, cùm Zvvinglius eius collega adeo probarit bellum, vt in prælio pugnans perierit, & similiter Caluinus lib. 4. instit. cap. 20. & Melanchthon, vbi suprà, & ceteri hæretici huius temporis, verbo & opere doceant esse bellandum.

NOS autem, vt semper docuit Ecclesia tota, & verbis & exemplis, dicimus bellum ex natura sua non esse illicitum, & non solùm Iudæis, sed etiam Christianis fas esse bellum gerere, modò conditiones seruentur, de quibus postea dicemus. Id quod probatur Scripturæ testimonio, Iudicum 3. *Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israëlẽ, & omnes qui non nouerãt bella Chananæorum, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus & habere consuetudinem præliandi.* Hæc sanè verba non permissionem, sed absolutam Dei voluntatem ostendunt. ITEM 1. Reg. 15. *Hæc dicit Dominus exercituum, recensui quæcunq; fecit Amalech Israëli; nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei, &c.* Hìc etiam non permissionẽ, sed præceptum videmus, & similium plenum est Testamentum vetus. Item Luc. 3. *Interrogabant eum & milites, dicentes; Quid faciemus & nos? Et ait illis; Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.* Anabaptistæ apud Melanchthonem dicunt Ioannem permisisse bellum Iudęis, vt imperfectis: Christum autem longè aliter docuisse.

AT CONTRA; nam Ioannes præparabat viam Domino, non ergo debuit permittere id quod Christus mox ablaturus erat; nam nec illi potuissent vti ea concessione, cùm eodem anno venerit Christus, & prohibuerit bellum, vt ipsi volunt; & præterea poterant suspicari homines Christum & Ioannem non conuenire inter se, quod absurdissimum fuisset. RESPONDET aliter Erasmus, hæc dici militibus, non vt ea seruãtes bene viuerent, sed vt minus malè viuerent, vt videtur etiam explicare Theophylactus.

AT CONTRA; nam Ioannes præmiserat: *Facite fructus dignos pœnitentiæ, & omnis arbor non faciens fructum bonum, in ignem mittetur, &c.* Inde compuncti publicani & milites petierunt, quis esset fructus bonus, quem facere deberent: vel ergo Ioannes eos decepit, vel possunt milites saluari, si seruent quod Ioannes illis præcepit.

Ad Theophylactum dico duo. PRIMO, eum non dicere bellum esse malum, sed solùm dicere

Ioannem hortatum esse turbas, quæ erant innocentes, ad opera bona, id est, ad communicanda bona sua cum aliis: Publicanos autem & milites, qui non erant capaces huius perfectionis, & non poterant facere bonum supererogationis, hortatum esse vt desisterent à malo. Putauit enim Theophylactus dare tunicam nō habenti, ei qui habet duas, esse opus consilij, & supererogationis, alioqui non vocaret turbas, quibus hoc dicitur, innocentes, nec distingueret hoc opus tanquam bonum à malo; nam si præceptum sit non retinere duas tunicas, retinere erit malum.

Dico SECVNDO, Theophylactum non rectè exponere hunc locum; nam vocat turbas innocentes, quibus Ioannes dicit: *Genimina viperarum, & facite fructus dignos pœnitentiæ.* Et præterea habere duas tunicas, est retinere superflua, vt Hieronymus dicit quæstion. 1. ad Hedibiam, peccatum autem est retinere superflua, prætereaMatth. 22. Dominus docuit tributum Cæsari esse soluendum; at certum est tributum non deberi Regibus, nisi vt possint alere milites in defensionem Reipub. quod exponit Apostolus Rom. 13. *Ideo,* inquit, *& tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes,* nimirum, vt gladio puniant perturbatores publicæ pacis. id enim præmiserat: *Non sine caussa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.*

Probatur SECVNDO exemplis Sanctorum, qui bella gesserunt; nam si bellum esset malum, certè à Sanctis non gereretur. In veteri Testamento Abraham, Mosem, Iosue, Gedeonem, Samsonem, Dauidem, Iosiam, Machabæos magna cum laude bella gessisse legimus. In nouo Testamento Matthæi. 8. Centurio cùm diceret Christo: *Habeo sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, &c.* eius fidem Dominus laudauit, non vt militiam desereret præcepit. Actor. 10. Cornelius item Centurio dicitur: *Vir iustus, & timens Deum.* Ita vt etiam Angelum videre meruerit, nec postea cùm à S. Petro viam salutis doceretur, dictū est ei, vt militiam desereret.

DEINDE post Christi in cœlum ascensionem semper fuisse Christianos aliquos verè sanctos & Deo gratos in militia, etiā sub Ethnicis principibus, docet Tertullianus in Apologetico, c. 5. vbi refert miraculum insigne à Christianis militibus factum, cùm sub M. Aurelio in Germania bellum gererent. qui certè vel non militassent, si hoc esset malum, vel si militassent, non ita Deo grati fuissent, vt etiam miracula facere possent. Vide hist. Eusebij lib. 8. cap. 4. & li. 9. c. 10. Docet etiam Basilius in oratione de laudibus XL. militum Martyrum, fuisse multos Sanctorum in castris gentilium Imperatorum, & similiter Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, vltra medium. DENIQVE Constantinum, Theodosium, Valentinianum, Carolum Magnum, S. Ludouicum Regem Galliæ, S. Mauritium cū sua legione Thebeorum, aliosq; plurimos S. Christianos bella gessisse cōstat, quos S. Episcopi nunq̄ reprehenderunt, immò Theodosius consulebat de euentu belli Ioannē Abbatem, vt Augustin. refert lib. 5. de ciuit. Dei, c. 26.

TERTIO probatur, quia Deus sæpe iusta bella adiuuat, quod nullo modo faceret, si bellum esset illicitum; nam mala permitti possunt, sed nō etiam ad ea facienda auxilium dari. Genes. 14. Abrahæ cùm debellasset quatuor reges cum solis CCC. XVIII. famulis suis, dictum est à Melchisedech: *Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt.* Exod. 17. ad preces Mosis Deus dedit victoriam Hebręis contra Amalech. Iosue 10. pugnante Iosue Sol stetit, & Dominus pluebat de cœlo lapides magnos, & plures occidit Deus lapidibus grandinis, quàm filij Israël hastis, & gladiis. 2. Machab. 10. Angeli in specie equitum pro Machabæis pugnabant, & cap. 15. legimus Deum nō secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dare dignis victoriā.

Constantinum Dei auxilio miraculis euidenter ostensis, vicisse in bellis testatur Eusebius in vita Constantini, & libro 9. histor. cap. 9. Cum Theodosio S. Ioannem, & S. Philippum Apostolos palàm pugnasse contra hostes eius testatur Theodoretus lib. 5. hist. cap. 24. pro Theodosio iuniore pugnasse Angelos contra Saracenos scribit Socrates lib. 7. cap. 18. de Clodoueo vide Gregorium Turonicum, lib. 2. hist. Francorum, cap. 30. Honorij exercitum diuino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse, scribit B. Augustinus lib. 5. de ciuitat. Dei, cap. 23. innumerabilia exempla similia referri possent.

Probatur QVARTO ratione; Licet Reipub. defendere ciues suos ab internis hostibus pacis, eos necando variis generibus suppliciorum, ergo etiam licebit bello atq; armis, quando alia via non potest, defendere eosdem suos ciues ab hostibus externis: quia vt possint conseruari Respublicæ, necessarium est vt omnes hostes tā internos, quàm externos arcere possint. & cùm hoc sit ius naturæ, nullo modo credibile est, per Euangelium esse sublatum.

Probatur VLTIMO testimoniis Patrum. TERTVLLIANVS in Apolog. c. 42. *Nauigamus,* inquit, *& nos vobiscū, & militamus, & rusticamur, & mercamur.* S. GREGORIVS Nazianzenus orat. 3. de pace: *Licet,* inquit, *vtriusq; temporis habenda sit ratio, quandoquidem iuxta illius legem atq; auctoritatem præclarè interdum bellum suscipitur, quandiu tamen licet propensiores ad pacem esse debemus, hoc enim sublimius est, & diuinius.*

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. in Euang. de nuptiis, Ioan. 2. ex variis: *Militiam,* inquit, *prætexis, & dicis, non possum esse pius: Centurio nōnne miles erat, nihilq; nocuit illum sua militia?*

B. AMBROSIVS serm. 7. *Non militare, delictum est, sed propter prædam militare, peccatum est.* Et lib. 1. de officiis, cap. 40. & 41. numerat inter virtutes,

bellicam

bellicam fortitudinem, & eam nostris non defuisse multis exemplis probat. Item in oratione de obitu Theodosij, vehementer Theodosium à laude bellica commendat.

B. AVGVSTINVS epist. 5. ad Marcellinum: *Nam si Christiana disciplina*, inquit, *omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abiicerent arma, seq; militiæ omnino subtraherent: dictum est autem, nemine concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare vtique non prohibuit.* Et epist. 207. ad Bonifacium: *Noli*, inquit, *putare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat, &c.* Idem docet libr. 22. contra Faustum, ca. 74. & sequent. & lib. 6. quæstionum in Iosue quæst. 10.

B. GREGORIVS lib. 1. epist. c. 72. ad Gennadium: *Sicut*, inquit, *excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet eam inimicis Ecclesiæ eius omni viuacitate mentis, & corporis obuiare, &c.* Et ca. 73. *Si non ex fidei merito, ex Christianæ religionis gratia, tanta excellētiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eueniret, non summopere miranda fuerat, sed cùm futuras (Deo largiente) victorias non carnali prouidentia, sed magis orationibus præuenitis, fit vt hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat.*

GREGORIVS Turonicus, lib. 5. hist. cap. 1. *Vtinam & vos ô Reges in his prælia, in quibus parentes vestri, exerceretis, vt gentes vestra pace contentæ vestris viribus premerentur.*

B. BERNARDVS in serm. ad milites, ca. 3. *At verò Christi milites*, inquit, *securi præliantur prælia Domini sui, nequaquam metuentes, aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nece periculum, quandoquidem mors pro Christo vel ferenda, vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mereatur.*

AT contrà obiiciunt. PRIMO Scripturas, ac primùm Deut. 32. *Mea est vltio, & ego retribuam.* Et Rom. 12. *Non vos defendentes carißimi; scriptū est enim, mihi vindictam, & ego retribuam.* RESPONDEO, vindictam, quam exercent publicæ personæ, rectè vocari vindictam Dei, Dei enim ministri sunt in hoc ipsum seruientes. vnde Paulus postquam dixerat in fine cap. 12. ad Rom. *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Subdit in principio cap. 13. *Si malè egeris, time, non enim sine caussa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram ei, qui malè agit.*

ADDVNT deinde illud Isaiæ 2. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prœliū.* quæ de tempore Christiano prædicta sunt. RESPONDEO, solùm hoc loco prædicitur altissima pax futura, eo tempore, quo nasceretur Christus, vt B. Hieronymns exponit, & impletum esse scimus tempore Augusti Cæsaris. Illud enim (vltra) non significat, in æternum, sed in longum tempus. præterea etiamsi nō esset hoc impletum, nihil inde concluderetur; nam non prohibet Isaias bellum, si sint hostes, qui nos in-

A festent, sed prædicit futurum, vt nulli sint hostes. Donec igitur sunt hostes, etiam bellum geri potest. Potest etiam dici prædictum esse regnum Christi fore regnum pacificum, quandoquidem non est de hoc mundo, nec temporalia curat, & in hoc distingui à regno Iudaico, quod bello, & cædibus firmandum, & conseruandum fuit.

DENIQVE obiiciunt illa verba Matth. 5. *Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alteram: & diligite inimicos vestros: benefacite his, qui vos oderunt.* Et Matt. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quibus similia sunt illa Rom. 12. *Nulli malum pro malo reddentes, & non vosmetipsos vindicantes carißimi, &c.*

B RESPONDEO, eadem argumenta obiecisse Iulianum apostatam olim Christianis, vt Gregorius Nazianzenus refert oratione prima in Iulianum, procul à medio. Dicimus autem primò, hæc omnia, siue præcepta, siue consilia dari priuatis hominibus; non enim Dominus vel Apostolus præcipit iudici, vt non puniat eum, qui alteri fecit iniuriam, sed præcipit vnicuiq;, vt proprias iniurias æquo animo ferat: bellum autem ad publicam iustitiam, non ad priuatam vindictam pertinet: & sicut dilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non impedit iudicem, aut carnificem ab officio suo; ita etiam non impedit milites & imperatores à suo.

DICO præterea, etiam priuatis hæc non sem-
C per esse præcepta, sed interdum præcepta, interdum consilia; præcepta sunt semper in animi præparatione, ita vt sit homo paratus præbere alteram maxillam, & auferenti tunicam dare etiam pallium potius, quàm Deum offendere, sed re ipsa hoc præstare præceptum est, quando necessitas honoris Dei id exigit, aliâs solū est consilium, & aliquando ne consilium quidem, vt si ex eo quod præbeam alteram maxillam nulla sequitur vtilitas, nisi quod ille iterum peccat. Ita respondent Gregorius Nazianzenus loco notato, & Augustinus epist. 5. ad Marcellinum.

SECVNDO obiici possunt tria decreta Ecclesiæ. PRIMVM est in Concilio Nicæno, can. 11. vbi grauissima iniungitur pœnitentia iis, qui
D militiam, cui renunciauerant, repetierint. SECVNDVM est in epistola B. Leonis 90. ad Rusticum, & habetur etiam canon. Contrarium de pœnit. dist. 5. *Contrarium*, inquit Leo, *est Ecclesiasticis regulis post pænitentiæ actionem redire ad militiam secularem.* Et infrà: *Non est liber à Diaboli laqueis, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.* TERTIVM est Gregorij, eadem distinct. canone, Falsas, vbi dicitur eos, qui exercent negotium quod sine peccato non potest exerceri, non esse capaces pœnitētię, nisi negotio eiusmodi renūcient, & ponit Gregorius exemplum de milite.

RESPONDEO ad PRIMVM, agi de iis, qui ob confessionem fidei priuati fuerant cingulo militari à Diocletiano, vel à Licinio, & postea repetebant cingulum, parati negare fidem. Vide

Zonaram, & Balsamonem in eum canonem, & Ruffinum lib. 10. hist. cap. 6. & quæ nos scripsimus de hac re lib. 2. de Conciliis, cap. 8.

Ad SECVNDVM & TERTIVM dico, agi de iis, qui occasione militiæ multa peccata commiserant, quique propterea pœnitentiam egerant. Isti enim malè faciunt, si ad militiam redeunt, in qua experti sunt, se sine peccato viuere non posse, non ex vitio militiæ, sed ex proprio, & tunc pcipuè malè faciunt, quando imperatum eis fuerat à sacerdote, ne ad militiam redirent. Et quod reuera isti canones non prohibeant absolutè malitiam, patet ex fine illius canonis, Falsas, vbi posteaquã dictum fuerat malè facere eos, qui post pœnitentiam ad militiam redeunt, subditur, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda iustitia.

TERTIO obiiciuntur ab Erasmo plura loca Patrum, quibus addimus duo, vnum Tertulliani, alterum Hieronymi. Tertullianus libro de corona militis, vltra medium, quærit, an Christiano militia conueniat? & respondet: *Credimus ne*, inquit, *humanum Sacramentum diuino superinduci licere? & in alium Dominum respondere post Christum? licebit in gladio conuersari, Domino pronunciante, gladio periturum, qui gladio fuerit vsus? & prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conueniet?*

RESPONDEO, Tertullianum non damnare militiam tanquam per se malam. Quod patet PRIMO, ex locis suprà citatis, ex Apologetico cap. 5. & 42.

SECVNDO, quia in hoc libro de corona militis fatetur eos, qui milites erant ante Baptismum, posse manere milites etiam post Baptismum, & solùm docet nõ debere ad militiam accedere post Baptismum eum qui liber est: *Planè*, inquit, *si quos militia præuentos fides posterior inuenit, alia conditio est, vt eorum, quos Ioannes admittebat ad lauacrum, vt Centurionum fidelissimorum, quem Christus probat, & quem Petrus catechizat, dum tamen suscepta fide, atque signata, aut deserendum statim sit, vt multis actũ, aut omnibus modis cauillandum, ne quid aduersus Deum committatur.*

TERTIO patet, quia caussæ præcipuæ, quas reddit, cur Christiani non debeant militare, sunt propter periculum idololatriæ, tunc enim omnes ferè principes Gentiles erant. Itaq; per accidẽs iudicabat Tertullianus malum esse bellum eo tempore: *Excubabit*, inquit, *pro templis, quibus renunciauit? & cœnabit illic vbi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensabit? vexillum quoque portabit æmulum Christo, &c.* Porro aliæ rationes eius suprà positæ solum cõgruentiæ sunt, vt patet.

HIERONYMVS in epistola ad Ageruchiam de Monogamia: *Olim*, inquit, *bellatoribus dicebatur, accinge gladium tuum super femur tuum potentissimè: nũc Petro dicitur, conuerte gladium tuum in vaginam, &c.*

RESPONDEO, vult dicere, in Testamento veteri bella fuisse imperata à Deo, & necessaria ad terram promissionis capiendam, & conseruandam: in Testamento nouo non esse imperata bella, sed potius pacem, quia ad regnum cœlorum acquirendum non sunt arma necessaria: non tamen hinc sequitur, nõ posse Christianos, vt ciues temporalis Reipub. bella gerere cum iis, à quibus iniuriam acceperunt.

Præter hæc obiicit ERASMVS aliquot alios Patres, ac primùm Origenem, qui lib. 2. contra Celsum paulò ante medium dicit, Christum omnia bella sustulisse: & tract. 7. in Matth. exponens obiter illud Luc. 22. *Qui non habet gladium, vendat tunicam & emat gladium.* Dicit pernitiosum esse hunc locum iis qui carnaliter eum intelligunt, qui reuera putant esse tunicam vendendam ad emendum gladium.

RESPONDEO, in priore loco nihil esse pro Erasmo; cùm enim Origenes dicit, Christum sustulisse omnia bella, non intelligit Christum prohibuisse bella, sed prouidentia sua generalem pacem mundo attulisse tempore natiuitatis suæ, immò ibidem aliquid est contra Erasmum: dicit enim Origenes, propterea Dei prouidentia factum esse, vt veniente Christo omnia Romano Imperatori subiecta essent, quia si multi fuissent reges, necessaria etiam fuissent bella, quibus alij aliorum iniurias propulsarent. IN posteriore etiam loco nihil dicitur contra bellum; fatemur enim non ita crassè verba Domini intelligenda, vt debeat vnusquisque necessariò vendere tunicã, & emere gladium, sed solùm modo illo loquendi Dominum explicare voluisse, in talibus angustiis, & necessitate Apostolos futuros tempore passionis, qualem patiuntur ij, qui vt se defendant, vendunt tunicam, & emunt gladium.

Sed quid hinc colligitur contra bellum? An quia Dominus hoc loco non iussit, vt Apostoli verè gladios emerent, ideo intelligetur prohibuisse bellum? quod item Origenes ait homil. 15. in Iosue, non esse Christianis carnalia bella peragenda, significat militiam Christianam sub Imperatore Christo non esse carnalem contra homines, vt fuit militia Iudæorum sub Iosue, sed spiritualem contra Dæmones, non tamen hinc sequitur non licere Christianis, vt sunt ciues politicæ Reipub. bella gerere.

Ad eundem modum soluuntur quæ Erasmus affert ex Chrysostomo, Basilio, & Theophylacto ex cathena B. Thomæ in cap. 22. Lucæ, solùm enim docent non iussisse Apostolis, vt verè gladios emerent.

DEINDE obiicit Ambrosium, qui libro 10. in Lucam exponens illud; Qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium: *O Domine*, inquit, *cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem vetas promi? nisi fortè vt sit parata defensio, non vltio necessaria, & videar potuisse vindicari, sed noluisse; lex tamen referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, sat est, dicis, quasi licuerit vsque*

ad Euangelium, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio. RESPONDEO Primò, nihil hoc loco dici de bello, quod publica auctoritate exercetur, sed de priuata defẽsione, vel vltione. Secundò dico etiam priuatam defensionem, secundum Ambrosij sententiam, non pertinere ad prohibitionem præcepti, sed ad perfectionem consilij, vt illa verba clarè indicant, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio.

ITEM obiicit Erasmus Augustinum, quem dicit non sibi constare, & si alicubi belli patrocinium susceperit, tamen alibi contra bellum scripsisse; nam in Psalm. 37. scribit: *Non orare debemus, vt moriantur inimici, sed vt corrigantur.* Et epist. 5. ad Marcellinum multa scribit contra bellum, in epist. verò 158. & alibi supplicat eidem Marcellino, vt hæreticos Donatistas citra sanguinem puniat.

RESPONDEO, videtur Erasmus pueros putasse, cùm quibus agebat; quid enim hæc ad propositum faciunt? nam in Psalm. 37. reprehendit odium inimici, quo aliqui Deum orant pro morte inimicorum. quis autem negat esse malum optare mortem inimico ex odio, & cupiditate vindictæ? tamen optare mortem inimico, & etiam inferre secundum ordinem iustitiæ malum non est, si fiat non odio hominis, sed amore iustitiæ, & communis boni. In epistola verò 5. nihil est contra bellum, sed potius pro bello, vt suprà citauimus, nec scio quid Erasmus somniauerit. In epistola 158. supplicat iudici pro vita sceleratorum, qui iam tenebantur captiui, & crimen fatebantur, quod Episcopi etiam modo facere solent. sed quid hoc ad bellum? num quicunque supplicat, ne latro aliquis suspendatur, continuò bellum prohibet?

OBIICIT etiam exemplum S. Martini, qui vt Sulpitius in eius vita refert, Iuliano Imperatori dixit: *Donatiuum tuum militaturus accipiat, ego Christianus sum, mihi pugnare non licet.* RESPONDEO, non satis fideliter verba S. Martini Erasmus retulit, non enim ait: *Ego Christianus sum, mihi pugnare non licet*, sed, *hactenus militaui tibi, nunc patere vt militem Deo, Christi ego miles sum, mihi pugnare non licet.* quibus verbis non significauit se tantùm esse Christianum, sed etiam voto, & proposito Monachum. id significat illud, patere vt militem Deo, &, Christi ego miles sum. vnde paulò antè Sulpitius scripserat, S. Martinũ post Baptismum susceptum adhuc duos annos militasse, non quod non cuperet statim seculo renunciare, sed quia tribunus militum, cui ipse contubernalis erat, promiserat se etiam exacto tribunatu seculo valedicturum, id est, cum ipso Monachum futurum. Itaque non Christiano, sed Monacho bellum interdictum asseruit, cùm ipse Christianus existens duos iam annos militauisset.

A POSTREMO sic Erasmus instat, arma Ecclesiæ sunt gladius verbi Dei, scutum fidei, galea salutis, lorica iustitiæ, iacula orationum, vt Apostolus docet ad Ephes. 6. non ergo ferro & armis Christiani pugnare debent.

Respondeo PRIMO, Apostolus non describit bellum contra homines, sed contra dæmones, vt patet ibidem: *Non est nobis colluctatio, &c.* SECVNDO dico, præcipua Christianorum arma esse fidem & orationem, sed non propterea etiam arma ferrea non esse necessaria; nam Exodi 17. legimus Mose orante, & Iosue pugnante victoriam Israëli à Deo donatam contra Amalech; & Machabæos scimus orationibus, & armis pugnauisse, & Augustinus scribit ad Bonifacium, epistola 194. *Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris.* Et eidem Bonifacio scribit epistola 207. *Alij pro vobis orando pugnant contra inuisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros.* B

AT, inquiunt, bellum opponitur paci, sed pax est bona, & effectus caritatis, igitur malum est bellum. RESPONDEO, bellum sic paci opponi, vt sit etiam medium ad pacem, sed hoc interesse inter bellum iustum & iniustum, quod bellum iniustum opponitur paci bonæ, & ducit ad pacem malam, & ideo tale bellum vitiosum est: at bellum iustum opponitur paci malæ, & ducit ad pacem bonam, sicut vulnera Chirurgi contraria sunt sanitati malæ, & imperfectæ quã habent ægroti, sed ad bonam & perfectam sanitatem, tanquam ad finem perducunt. C

CAPVT XV.

Quot sint, & quæ iusti belli conditiones.

BELLI iusti conditiones quatuor numerare solent, qui hæc tractant. Auctoritatem legitimam, caussam iustam, intentionem bonam, & modum conuenientem. Sed de singulis seorsim dicendum est.

PRIMA igitur conditio est auctoritas legitima. dicit enim S. Augustinus libro 22. contra Faustum, cap. 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principem sit, exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci, salutique communi.* Et ratio idem probat; nam priuati homines, & qui superiorem habent, si ab aliquo iniurias accipiant, possunt ad superiorem confugere, atque ab eo iudicium petere. at principes si ab aliis principibus aliquid patiantur, non habent commune aliquod tribunal, ad quod illos accusent, & ideo licet eis bello iniurias publicas propulsare. D

Residet autem hæc auctoritas indicendi belli, secundum communem sententiam, in omnibus principibus, & populis, qui in temporalibus superiorem non habent, quales sunt Reges omnes; item Resp. Venetorum & similes, &c.

Item nonnulli Duces & Comites, qui nulli subsunt in corporalibus: non autem Duces & Comites, qui subsunt regibus immediatè; qui enim subsunt aliis, non sunt per se capita Reip. sed potius membra. NOTA tamen hanc auctoritatem non requiri ad bellum defensiuum, sed solùm ad offensiuum; nam defendere se vnicuique licet, non solùm principi, sed etiam priuato, at indicere bellum, & inuadere hostem, solius est supremi capitis.

SECVNDA conditio est caussa iusta; nō enim sine caussa bellum indici potest, nec etiam propter quodcunq; peccatum, sed tantùm propter iniuriam propulsandam. Ita B. Augustin. quæst. 10. in Iosue: *Iusta bella,* inquit, *definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod à suis improbè factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est.* Ratio autem huius est, quia princeps nō est iudex, nisi hominum sibi subditorum, ergo non potest quæcunque peccata aliorum hominum punire, sed solùm ea, quæ cedunt in detrimentum populi sibi subiecti; nam etsi non est iudex ordinarius aliorum, est tamen defensor suorum, & ratione huius necessitatis efficitur etiā quodammodo iudex eorum, qui suis iniuriam fecerunt, ita vt possit eos gladio punire.

Est verò obseruandum, caussam belli debere esse non leuem, neque dubiam, sed magnam, & certam, ne forte plus incommodi bellum afferat, quàm sit vtilitas, quæ inde speratur; si autem dubia sit, distinguendum est de principe, & militibus; nam princeps ipse sine dubio peccat; nam bellum est actus iustitię punitiuæ, iniustum est autem punire aliquem caussa nondum probata: milites autem non peccant, nisi constaret certò bellum esse illicitum, debent enim subditi parere superiori, nec debent discutere imperia eius, sed potius præsumere debent principem suum bonam caussam habere, nisi manifestè cōtrarium nouerint: sicut etiam cum dubia est culpa alicuius particularis, peccat iudex, qui eū damnat, non carnifex, qui damnatum occidit; non enim tenetur carnifex discutere sentētiam iudicis, ita docet Bonifacius Papa in Sexto, de regulis iuris, regula 25. *Quod quis,* inquit, *mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere necesse.* Et B. Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 75. *Hoc etiam,* inquit, *fit vt vir iustus, si fortè sub rege sacrilego militet, rectè possit illo iubente bellare, ciuicæ pacis ordinem seruans, cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel vtrum sit, certum nòn est, ita vt fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.*

NOTA tamen hoc intelligi de militibus, qui sunt obligati ei principi, qui bellum gerit, quales sunt subditi eius, & etiam ij, qui ordinarium ab eo stipendium habent etiam tempore pacis, non autem de aliis qui aliunde adueniunt cùm est bellandum; qui enim non sunt obligati militare, non possunt tuta conscientia ad bellum accedere, nisi sciant bellum esse iustum: qui autem nihil cogitant, sed parati sunt militare, siue bellum sit iustum, siue non, modò stipendiū habeant, ij in statu damnationis versantur.

TERTIA conditio est intentio bona. Nam cùm finis belli sit pax & tranquillitas publica, non licet bellum suscipere propter alium finem. vnde grauiter peccant tam reges, quàm milites, qui vel vt noceāt alicui, vel vt imperium dilatent, vel vt exerceant fortitudinem bellicam, vel alia de caussa bellum suscipiunt, quàm propter commune bonum, etiamsi auctoritas legitima, & caussa iusta non desint. ita B. AVGVSTINVS in epistola ad Bonifacium comitem, quæ est 207. *Pacem,* inquit, *habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace; non enim pax quæritur vt bellum geratur, sed bellum geritur vt pax acquirarur. esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* Et lib. 22. contra Faustum, cap. 74. *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.*

Sunt autem duo notanda. PRIMO, quoniam bellum est medium quoddam ad pacem, sed valde graue, & periculosum, ideo non esse mox inferendum bellum, cùm caussa existit, sed esse prius procurandam pacem aliis rationibus facilioribus, nimirum pacificè petendo ab hostibus debitam satisfactionem. Deuteron. 20. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primùm pacem, &c.* Et B. Augustinus epist. 207. ad Bonifacium: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.*

SED quæret aliquis, quid si hostis nolit initio satisfacere, sed paulò pòst bello iam inchoato petat pacem, & satisfactionem offerat, an tenebitur alter à bello cessare. Caietanus verbo, Bellum, dicit quod non tenetur cessare quando bellum iam est inchoatum, quamquam teneretur antea quàm inchoaretur acceptare satisfactionem. Sed (meliori iudicio saluo) dicendum videtur, quod ex iustitia nunquā tenetur, qui habet iustam caussam, acceptare satisfactionem, nec ante bellum inchoatum, nec postea: tamen ex caritate vtroq; tempore tenetur, nisi per accidens aliud expediat. PRIORIS ratio est, quia princeps habens iustam caussam belli, gerit personam iudicis respectu alterius principis, qui iniuriam fecit, iudex autem non tenetur ex iustitia condonare mortem reo, etiamsi offerat satisfactionem, quamquam possit condonare ex misericordia, si sit supremus iudex. verbi gratia, Rex non tenetur donare vitam furi, etiamsi restituat, etsi ex misericordia potest. Ratio POSTERIORIS est, quia bellum est grauissimum supplicium, & quo non solùm punitur qui peccauit, sed etiam per accidens multi inno-

centes inuoluūtur: ideò Christiana caritas semper id videtur exigere vt à bello cesset ur, quādo qui nocuit debitam satisfactionem offert, nisi fortè per accidens aliud expediat, id est, nisi talis sit hostis contra quem pugnatur, vt bono cōmuni expediat eum vel subiectum esse alteri, vel funditus interire, quales erant Amorrhæi, quos Deus iussit penitus deleri, Deuter. 20.

SECVNDO notandum, differre hanc tertiam conditionem à duabus primis, quod illæ si desint, faciunt bellum esse iniustum, hæc verò si desit, facit bellum esse malum, sed non iniustum propriè. qui enim sine auctoritate vel sine iusta caussa bellum mouet, non solùm contra caritatem, sed etiam contra iustitiam peccat, & non tam est miles, quàm latro: qui verò auctoritatem, & caussam iustam habet, & tamen amore vindictæ vel augendi imperij, vel propter alium finem malum bellat, non agit contra iustitiam, sed solùm contra caritatem, nec est latro, sed malus miles.

Ex quo deducitur, quod cùm solùm deest hęc tertia conditio, non tenentur milites, nec reges ad vllam restitutionem, sed solùm ad pœnitentiam: cùm autem deest prima vel secunda, tenentur omnes ad restitutionem damni illati, nisi excusentur ignorantia inuincibili: ignorantia enim crassa, & culpabilis sicut à peccato nō excusat, ita nec à restitutione, vt habemus capite finali, de iniuriis & damno dato. qui autem laborat ignorantia inuincibili, non tenetur restituere donec ea ignorantia laborat; at cùm cognouerit bellum fuisse iniustum, tenetur restituere, non damnum tempore belli illatum, sed si quid habet alienum ex illo bello: & si nihil habet in specie, sed tamen rebus venditis factus est ditior, tenetur restituere tantum, quantum est ditior factus; nam res aliena retineri nō potest, etiamsi propter ignorātiam sine peccato acquisita sit, sed reddi debet vel Domino si scitur, vel pauperibus.

QVARTA conditio est, modus debitus, qui in eo præcipuè consistit, vt nulli innocenti noceatur, quod explicuit Ioannes Baptista Luc. 3. *Neminem concutiatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendiis vestris.* Quibus verbis prohibet iniurias, quas milites inferre solent innocentibus aut vi, aut fraude, vel in persona, vel in bonis. cùm dicit: *Neminem concutiatis*, prohibet iniuriam, quæ aperta violentia infertur personæ, vt cùm rusticos cædunt, nisi ad nutum obediant. cùm dicit: *Nemini calumniam faciatis*, prohibet iniuriam quæ fraudibus, & calumnia infertur, vt cùm dicunt aliquem esse proditorem vel hostem, etiamsi contrarium nouerint esse verum, & eo nomine vel ipsi eum spoliant, aut occidūt, vel deferunt ad ducem, vel præfectos. cùm verò addit: *Contenti estote stipendiis vestris*, prohibet iniuriam, quæ alicui non in persona, sed in bonis infertur, vt cùm furantur, & rapiunt vndecunq;

A possunt, vel etiam exigunt, & extorquent ab iis à quibus non debent.

Est autem obseruandum, tria esse genera personarum, quibus milites damnum inferre non possunt secundum regulam Ioannis Baptistæ. PRIMVM est eorum omnium, qui ad Rempub. hostium non pertinent: ex quo excusari nō possunt milites, qui damnum inferunt ciuibus, aut rusticis amicis, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, neque excusantur si dicant, sibi stipendia non solui; nam non propterea illis obligata sunt bona priuatorum ciuium, neque luere debet pœnam ciuis, aut rusticus, si rex aut dux peccat non soluendo stipendia militibus, nisi fortè iusta de caussa damnati sint homines

B alicuius loci ad hanc pœnam, vt milites alant, quod tamen rarius accidit.

SECVNDVM est quorundam, qui etsi aliquo modo ad Rempub. hostium pertinent, tamen excipiuntur capite Innouamus, de tregua, & pace, vbi sic dicitur; Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes, vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, congrua securitate lætentur. vbi nomine mercatorum non videntur intelligi ij, qui in ciuitate hostium resident, & sunt pars quædam ciuitatis, sed solùm ij, qui transeunt, vel ad nundinas veniunt, qui nō sunt pars

C ciuitatis.

TERTIVM genus est hominum ineptorum ad bellum, quales sunt pueri, senes, mulieres. tales enim, etsi capi & spoliari possunt, quia sunt pars ciuitatis, tamen occidi iustè non possunt, nisi fortè casu & per accidens occidātur; vt cùm miles iaculatur in cuneum hostium, & fortè occidit puerum, aut mulierem, aut etiam sacerdotem, non peccat, sed tunc peccat, cùm ex intentione occidit, & potest, si velit, nō occidere; nam & ratio naturalis hoc docet, & etiam Deus hoc iubebat Hebræis Deuter. 20. nimirum vt parcerent paruulis & mulieribus, & Theodosius grauiter ab Ambrosio reprehensus fuit, quod cùm punire vellet Thessalonicenses, sine delectu ob-

D uios quosque necari iussit, vt refert Theodoretus lib. 5. histor. cap. 17. & 18. QVOD si Moses aliquādo iussit etiam mulieres, & paruulos occidi, vt patet Deuter. 2. & 3. & alibi, nō propterea id etiam nostris militibus licet; nam ille Dei reuelatione clarè cognoscebat Deum sic velle, cui nemo dicere potest, cur ita facis?

CAPVT XVI.

Licere bellum gerere Christianis contra Turcas.

IAM verò quæstio de bello contra Turcas omitti potuisset, nisi Lutherus inter alia sua paradoxa etiā hoc protulisset, ac defendere co-

natus esset, non licere Christianis contra Turcas bellum gerere, vt patet ex articulo 34. in Bulla Leonis damnato. Luthero videtur assentiri Theodorus Bibliander in Chronologia tabul. 13. vbi sic ait: *Vrbanus, seu potiùs turbo sæuißimus, à spiritu malo homicidiis gaudente impulsus, bellum pro recuperanda Iudæa commouit.*

Est autem obseruandum, Lutherum non negare bellum cōtra Turcas esse licitum, quia putet in genere omne bellum esse illicitum; nam in assertione eiusdem articuli suadet, bellum contra Pontificem, quem Turcissimum Turcam esse dicit; neque quia existimet non habere Christianos iustam caussam; constat enim omnibus, Turcas nullo iure occupasse regna Christianorum, & quotidie plura occupare velle: constat etiam eum extinguere cupere omnem religionem, & dare omnem operam, vt homines ex Christianis fiant Mahumetani. Denique constat & antiquos Pontifices, vt Vrbanum II. Paschalem II. Eugenium III. & alios multos, necnon generalia Concilia, vt Lateranense, Lugdunense, Viennense, & alia, generale bellum indixisse Mahumetanis, & sanctum Bernardum, aliosque sanctos viros concionibus publicis excitasse populos ad hoc bellum, & sermonem miraculis cōfirmasse, vt ipsemet B. Bernardus modestè indicat initio libri 2. de consideratione, nec aliquid horum Lutherus negat; sed sunt aliæ tres caussæ cur senserit non licere cōtra Turcas bellare.

Prima, quia voluntas Dei esse videtur, vt à Turca, tanquam flagello quodam puniamur, neque licet nobis Dei voluntati resistere. quod autem ista sit voluntas Dei, probat in assertione articuli 34. ab experientia, quæ docuit hactenus nihil Christianis profuisse bellum contra Turcas.

Sed hæc prima caussa parum valet; nam etsi voluntas Dei sit vt peccata nostra per Turcam puniantur, tamen non est voluntas Dei, vt Turcæ non resistamus, immò voluntas eius est vt resistamus. id quod ex fine probatur. non enim Deus permittit Turcam in nos sæuire vt pereamus, sed vt conuertamur, tunc autem ad conuersionem perducimur, cùm Turcæ nos oppugnanti resistere conamur, resistēdo laboramus, laborando nostram infirmitatem agnoscimus, atque inde ad Deum toto corde reuertimur, & eius auxilium imploramus. Itaque ex fine, quo Deus permittit Turcam in nos sæuire, sequitur manifestè ipsum velle vt Turcę resistamus. Præterea, ita flagellum Dei est bellum Turcæ, sicut pestis, fames, hæresis, fomes, peccata, & similia, nemo autem tam est stultus, qui ideò putet non esse quærenda medicamenta cōtra pestem, neq; terram colendam ne moriamur fame, neque hæresi & fomiti resistendum.

Neque verum est quod Lutherus dicit, experientiam docere nihil nobis prodesse bellum

A contra Turcas; nam vt omittam plurimas victorias de Turcis relatas, certè cum primùm arma illata sunt in terram promissionis, felicissimo euentu Hierusalem à nostris recuperata fuit, & regnauerunt Christiani annis LXXXVIII. & semper plura. & plura recuperabant, donec oriri cœperunt inter ipsos Christianos Principes contentiones, quemadmodum & nunc Turca plura occupat ob discordiam nostrorum, quàm sua virtute, & harum discordiarum potissima caussa fuit Lutherus ipse. Nam vt ex Ioanne Cochlæo patet in actis Lutheri anni M. D. XXVI. Hungaria periit, quia Germani à rege Hungariæ vocati in auxilium, maluerunt Luthero pa-

B rere tunc concionanti contra bellum in Turcas, quàm cogitare quid bonum commune postularet. Saltem hoc boni habet bellum, quod impeditur Turca ne tantum noceat quantum vellet. nisi enim hactenus cum eo pugnatum esset, iamdudum ille omnia obtineret.

Secunda caussa eius est, quia Ecclesiæ vtilior est tribulatio, & persequutio, quàm victoria, & tranquillitas. vnde in sermone de matrimonio reprehendit Ecclesiæ consuetudinē, qua orat pro pace, & quiete, cùm potiùs pro tribulationibus orandum esset. Sed respōdemus, tribulationem, & persequutionē esse quidem vtilem, sed periculosam, & ideò non expetendam, sed tolerandam, cùm aliter fieri non potest. Vn-

C de Matth. 6. iubemur orare: *Et ne nos inducas in tentationem.* Et 1. Tim. 2. Apostolus iubet orare pro regibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus. Et B. Augustinus lib. 10. Confessionis, capite 28. dicit, miserias tolerandas, nō amandas, nec desiderandas, & petendas.

Tertia caussa, eaq; pręcipua fuisse videtur, odium Pontificis, tanto enim odio Pontificem aliquando Lutherus persequebatur, vt planè optaret videre Turcam occupantem omnia regna Christianorum, vt saltem eo modo nomen Pontificis extingueretur. neque hoc fuisse votum, ac desiderium eius nos diuinamus, sed ex verbis eius colligimus; nam in libro ad nobilitatem Germanię, cap. 25. dicit, nullū esse pulchrius

D regimen vsquam, quàm apud Turcas, qui legibus Alcorani gubernantur, nullum autem turpius, quàm apud Christianos, qui iure canonico, & ciuili reguntur. & in assertione articuli 34. dicit, Pontificem, & Pontificios esse multò peiores, & truculentiores Turcis, & stultum esse pugnare pro peioribus Turcis contra meliores, & in epistola quadam contra duo mandata Imperialia: *Oro, inquit, cunctos pios Christianos, ne vllo modo sequamur, vel in militiam ire, vel dare aliquid contra Turcas, quandoquidem Turca decies prudentior, probiorq́; est, quàm sunt principes nostri.* Quibus verbis quid aliud suadere conatus est, quàm esse iuuandos Turcas contra Christianos?

Sed hæc sententia tantam absurditatē, & impietatem cōtinet, vt ipse idem Lutherus postea,

cùm

cùm ille ardor nonnihil deferbuisset, planè contrarium scripserit. Sic enim ait in libro de visitatione Saxonica: *Clamant*, inquit, *aliqui prædicatores temerariè, non resistendum esse Turcæ: hic sermo seditiosus est, qui neq; ferri, neq; permitti debet; tenentur igitur potestates resistere Turcis, qui non solùm cupiunt prouincias deuastare, vxores, ac liberos violare, & interficere, verùm etiam iura prouinciæ, cultũ Dei, omnemq; ordinationem bonam abrogare ac tollere. Idcircò debent Principes ob id præcipuè belligerare, &c.* Et ibidem: *Multò*, inquit, *tolerabilius foret viro bono videre filiorum suorum interitum, quàm Turcicis eos moribus imbui: Turcæ enim nullam prorsus honestatem vel sciunt, vel curant.* Hæc ille.

CAPVT XVII.

Ad magistratum non pertinere iudicium de Religione.

QVINTA sequitur quæstio de officio magistratus politici in caussa religionis. Tres in hac parte sunt errores. PRIMVS eorum, qui nimis multum tribuunt magistratibus, vt Brentij in prolegomenis, Philippi in locis capite de magistratu, & aliorum, qui reges esse volunt nõ solùm custodes & defensores religionis, sed etiam iudices & magistros. Dicũt enim ad eos, vt ad præcipua Ecclesiæ membra pertinere, iudicare controuersias fidei, præsidere Conciliis generalibus, constituere ministros, & pastores, & similia.

In quem errorem multa disputauimus in cõtrouersiis de iudice controuersiarum, de summo Pontifice, & de Conciliis; vbi ostendimus reges habere primum locum inter Christianos, vt Christiani homines sunt, id est, vt sunt ciues terrenæ ciuitatis, non vt sunt ciues Sanctorum, & domestici Dei, ac vt Ecclesiæ membra sunt. Sic enim primum locum habent Episcopi, & præcipuè summus Pontifex, secundum Presbyteri, tertium Diaconi, aliique ministri Ecclesiastici, vltimum Laici, inter quos etiam Reges & Principes numerantur.

Vnde CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matthæum alloquens Diaconos: *Si Dux quispiam, si consul ipse, si is, qui diademate ornatur, indignè adeat, cohibe, & coërce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et GELASIVS in epistola ad Anastasium Imperatorem: *Nosti*, inquit, *fili clementissime, quòd licet præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen præsulibus diuinarum deuotus colla submittis, atque ab eis caussas tuæ salutis exspectas, inq; sumendis cœlestibus Sacramentis, eisq; vt competit disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potiùs, quàm præesse. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigi posse voluntatem.*

Denique, Christus Ecclesiam regendam Petro & Episcopis commisit, non Tiberio, & eius præfectis, & per annos CCC. sine vllis regibus Christianis, exceptis paucissimis, qui vel breuissimo tempore imperarunt, vt Philippus Cæsar, vel solùm in aliqua prouincia, vt Lucius Rex Britannorum, Ecclesia à solis Episcopis & Presbyteris optimè gubernata est. vide cetera locis citatis.

CAPVT XVIII.

Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.

SECVNDVS error est aliorum, qui ad alterum extremum deflectẽtes docent reges debere curare Rempublicam suam, & pacem publicam; de religione autem non curare, sed permittere singulis vt sentiant prout voluerint, & viuant vt voluerint, modò non perturbent pacem publicam. In hoc errore fuerunt olim Ethnici, qui omnes religiones approbabant, & omnium Philosophorum sectas admittebant, vt Augustinus dicit lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 51. vnde B. Leo serm. 1. de SS. Petro & Paulo: *Hæc autem ciuitas*, inquit, *ignorans suæ prouectionis auctorem, cùm penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium seruiebat erroribus, & magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem.* Et Themistius Philosophus, vt refert Socrates lib. 4. histor. cap. 27. Valẽti Imperatori persuadere conatus est, Deo gratam esse sectarum varietatem, dum ita pluribus modis colitur; & pluris fit, dum difficilius cognoscitur. Item hæresiarcha quidam nomine Rhetor apud Augustinum libro de hæresibus, cap. 72. omnes sectas veras esse docuit.

Denique, hanc libertatem voluerunt & obtinuerunt Germani anno M. D. XXVI. quando Principes Imperij Spiræ congregati fuerunt: & nunc idem feruntur in Flandria petere. quorum argumenta quatuor præcipuè sunt. Vnum, quod fides sit libera. Alterum, quod sit donum Dei. Tertium, quod experiẽtia doceat cogendo nihil profici. Quartum, quod Christiani semper Iudæos tolerauerint, cùm tamen Christi hostes sint.

At hic error perniciosissimus est, & sine dubio tenentur Principes Christiani non permittere subditis suis libertatem credendi, sed dare operam, vt ea fides seruetur, quam Episcopi Catholici, & præcipuè summus Pontifex docet esse tenendam. Probatur PRIMO Scriptura, Prouerb. 20. *Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.* Item: *Dissipat impios Rex sapiens.* Porrò impios esse hæreticos negari nõ potest. Item Psalm. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore.*

AVGVSTINVS epist. 50. *Aliter seruit*, inquit, *Rex Deo, quia homo est, aliter quia Rex est, quia homo est, ei seruit viuendo fideliter, quia verò etiam Rex est, seruit, leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: sicut seruiuit Ezechias, lucos*

& templa idolorum destruendo: sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciendo: sicut seruiuit Rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo: sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando: sicut seruiuit Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. Et ibidem subiungit: *Quis mente sobrius Regibus dicat; Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri? non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus, siue sacrilegus: quibus nō potest dici; Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse pudicus, quis impudicus.*

Prȩterea in Testamento nouo Apoc. 2. reprehenditur Angelus Pergami, quòd haberet apud se aliquos tenentes doctrinam Nicolaitarum, & Angelus Thiatyrȩ, quòd permitteret Iezabel seducere seruos Dei. Ex quibus colligitur, noxiam esse Ecclesiæ, mixtionem hæreticorum cum Catholicis. Rom. 16. iubentur Christiani declinare hæreticos. Galat. 5. *Vtinam*, inquit, *abscindantur.* Tit. 1. *Increpa illos durè vt sani sint in fide.* ergo Reges, qui sunt Ecclesiæ nutricij, Isaiæ 49. non debent permittere istam confusionem.

SECVNDO probatur testimoniis Pōtificum & Imperatorum. LEO epist. 75. ad Leonem Augustum: *Debes*, inquit, *Imperator incunctāter aduertere regiam potestatem tibi non solùm ad mūdi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, vt ausus nefarios comprimendo, & quæ benè sunt statuta, defendas, et veram pacem his, quæ sunt turbata, restituas.* ANASTASIVS II. Papa in epist. ad Anastasium Imperatorem: *Hoc*, inquit, *præcipuè insinuo serenitati tuæ, vt cùm caussæ Alexandrinorum patuerint piißimis auribus vestris, ad Catholicam & synceram fidem eos auctoritate, sapiētia, diuinisq́ vestris mandatis redire faciatis.* Similia habet Gregorius lib. 9. epist. 60. ad Regem Angliæ, lib. 11. epist. 44. ad Leontiam Augustam. Similia habet Agatho in epistola ad Constantinum IV.

Porrò Imperatores pij idem senserunt; nam THEODOSIVS L. cunctos populos, C. de summa Trinitate, & fide Catholica, radicitus euulsit libertatem credendi, quam aliqui Principes permiserant, ac iussit omnes credere eo modo, quo Romanus Pontifex docet esse credendum. VALENTINIANVM iuniorē laudat Ambrosius in oratione funebri, quòd Romæ repetenti antiquam libertatem in religione, vt colere posset sacrificiis Deos, fortissimè restiterit. Similiter MARTIANVS C. eodem, L. Nemo, seuerè prohibet, ne quis ea, quæ sunt in Conciliis Episcoporum definita, reuoluat, aut de iis publicè disputare præsumat.

CONSTANTINVS Magnus initiò quidem imperij permisit libertatē religionis omnibus, vt patet ex historia Eusebij lib. 10. cap. 5. tamē postea iussit claudi templa idolorum, & solā Christianam religionem vigere, vt Optatus refert lib. 2. cōtra Parmen. quem filij sunt imitati, Constans & Constantinus, vt Augustinus refert epist. 166. & (apud Ruffinum lib. 10. cap. 5.) exilium minatus est Constantinus iis omnibus, qui non acquiescerent Nicæni Concilij definitioni.

Qui libertatem credendi concesserunt, tres inueniuntur. IOVINIANVS, qui tamen ne Catholicos cum hæreticis misceret, grauiter admonitus est à Concilio Antiocheno, vt scribit Socrates lib. 3. cap. 21. VALENS Imperator Arianus omnibus hæreticis & Ethnicis liberam permisit religionem, vt scribit Theodoretus, lib. 4. cap. 22. Deniq; IVLIANVS Apostata, qui ideò permisit libertatem, quia sic sperabat posse interire Christianismum; sic em̄ ait Augustinus epist. 166. *Iulianus*, inquit, *desertor Christi & inimicus, hæreticis libertatem perditionis permisit, & tunc Basilicas hæreticis reddidit, quando templa Dæmoniis; eo modo putans, Christianum nomen posse perire de terris, si vnitati Ecclesiæ, de qua lapsus fuerat, inuideret, et sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret.*

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, potestas temporalis & spiritualis in Ecclesia non sunt res disiunctæ & separatæ, vt duo regna politica, sed sunt coniunctæ, ita vt vnum corpus faciant; vel potiùs ita se habent, vt corpus & anima in vno homine; est enim potestas spiritualis quasi anima, & temporalis quasi corpus, vt Nazianzenus docet in oratione ad populum timore perculsum, ergo debet potestas temporalis spirituali seruire, eamque ab hostibus suis protegere ac defendere, ac (vt B. Gregorius ait, libro 2. epist. 61.) terrenum regnum cœlesti famulari; sed Ecclesiæ exitialis est hæc libertas; nam vinculum Ecclesiæ est vnius fidei confesio, ad Ephes. 4. *Vna fides*, & ideò dissensio in fide, Ecclesiæ est dissolutio. debent igitur Principes hāc libertatem nullo modo permittere, si fungi munere suo volunt.

SECVNDO, quando apud Iudæos vera religio florebat, non poterant Reges permittere libertatem religionis, ergo multò minus debēt permittere Reges Christiani; nō enim minus ordinata debet esse Ecclesia, quàm fuerit Synagoga. Antecedens patet Deuter. 17. vbi ex sentētia iudicis politici iubentur occidi, qui non obediunt Sacerdoti. Et cap. 18. Pseudoprophetæ similiter exterminari iubentur; & idem patet exemplis, quæ affert Augustin. epist. 50. de Ezechia, Iosaphat, Iosia, & aliis piis Regibus, qui destruebant lucos, & templa idolorum, & seuerè puniebant idololatras, & populum ad cultum veri Dei cōpellebant. Quòd autem paulò ante Christi tempora cœperint permitti variæ hæreses, ac præcipuè Sadducȩorum, qui negabant resurrectionē, non est mirum, quia Synagoga tunc ad interitum propinquabat, nec habebat Regem verè Iudæum, qui ista curaret, sed Idumæum Herodem, Pontifices autem nihil poterant.

TERTIO, libertas credendi perniciosa est, etiam temporali bono regnorū, & publicæ paci, vt patet primùm ex Gregorio lib. 4. epist. 32. vbi dicit, Reipub. ciuilis incolumitatem, ex Ecclesiȩ

pace pendere. DEINDE ratione; nam vbi seruatur fides & obediētia Deo, ibi etiam seruatur Principi; nam fides ipsa hoc docet & exigit. ITEM dissensio in fide parit animorum & voluntatum dissensiones: omne autem regnum in seipsum diuisum, desolabitur; & experientia nostri temporis adeò manifestè hoc ostendit, vt frustrà id probare nitamur.

QVARTO, libertas credendi perniciosa est illis ipsis, quibus conceditur; nam libertas credendi nihil est aliud, quàm libertas errandi, & errandi in re omnium periculosissima; nam fides vera non est, nisi vna, Ephes. 4. *Vna fides*, ergo libertas ab ista vna fide recedendi, est libertas in errorum barathrum ruendi. Sicut ergo salubriter nō permittitur ouibus libertas vagandi per montes, & salubriter non liberatur gubernaculo, nec sinitur liberè à quolibet vento circumferri nauis; ita quoq; salubriter non conceditur populis libertas credendi, posteaquam vni verę fidei se adiunxerunt. argumenta soluentur in sequenti Quæstione.

CAPVT XIX.

Non posse conciliari Catholicos cum hæreticis.

TERTIVS error est Georgij CASSANDRI in libro de officio pij viri, vbi docet, debere Principes inuenire rationem pacis inter Catholicos, Lutheranos, Caluinistas, &c. Sed interim dum non inueniunt, debere permittere vnicuique suam fidem, modò omnes recipiant Scripturam & Symbolum Apostolicum. Sic enim omnes sunt vera Ecclesiæ membra, licet in particularibus dogmatibus dissentiant. Similia docuerunt olim pacificantes, auctore Zenone Imperatore, de qua re vide Euagrium, lib. 3. cap. 14. & 30. Item Apelles, qui apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 13. dicebat, non esse discutiendam rationem fidei, sed sat esse credere in crucifixum. Hic est manifestus error, & contra eum scripsit ex Catholicis Doctoribus Ioannes à Louanio, ex hæreticis Ioannes Caluinus.

Potest autem facilè refelli hæc sententia; primùm enim, non possunt Catholici, Lutherani, & Caluinistæ eo modo conciliari; nam in ipso Symbolo non conuenimus, exempli gratia, per articulum; *Descendit ad inferos*, diuersissima intelligimus; nos enim credimus, Christi animam à corpore separatam, secundum substantiam suā descendisse ad limbum Patrum; hæreticorum alij, volunt descendisse Christum ad inferos, nihil esse aliud, quàm sepultum fuisse; alij passum dolores inferni. Similiter articulum: *Credo sanctam Ecclesiam*; diuersis modis intelligimus. Et illud etiā: *Sanctorum cōmunionem*; nam de singulis Sacramentis sunt controuersiæ. Denique de illo: *Remissionem peccatorum*, maximè dissentimus.

DICET Cassander, sat est, quod omnes fateamur, Symbolum esse verum, & illud recipimus.

Contrà; PRIMO, Symbolum vnum est, & nō in verbis, sed in sensu est fides, non ergo habemus idem Symbolum, si in explicatione dissidemus; præterea si sufficeret verba Symboli recipere, nulli ferè veterum hæreticorū iure damnati fuissent. Nam Ariani, Nouatiani, Nestoriani, & alij ferè omnes verba Symboli Apostolici recipiebant, sed quia in sensu dissensio erat, ideo damnati, & ab Ecclesia Catholica eiecti fuerunt.

SECVNDO, fundamentum Cassandri est falsum; non enim possunt vera membra Ecclesiæ vocari Lutherani & Caluinistæ, etiāsi in Symbolo nobiscum conuenirent; nam præter illam fidem requiritur subiectio ad legitimū caput Ecclesiæ à Christo constitutum, & communicatio cum aliis membris; Ecclesia enim est vnum corpus visibile, & proinde caput & membra habet visibilia, nec potest dici membrū, quod à capite & corpore reliquo separatum est. Certè Aërius, etiam quoad sensum, in Symbolo conueniebat cum Catholicis, tamen quia nolebat subesse Episcopo, & ceteris membris communicare, ab Epiphanio & Augustino in Catalogo hæreticorum ponitur, & Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, Nouatianum esse extra Ecclesiam, quia non volebat subiici Pontifici Cornelio, etiamsi nullam aliam hæresim introduxisset.

TERTIO, Cassander ita disputat, quasi inter Catholicos, Lutheranos, & Caluinistas solùm dissensiones sint de ritibus & cæremoniis humanis; at multa dogmata sunt maximi momenti, in quibus dissentimus, quæq; non habentur expresè in Symbolo, & propter quæ nulla pax sperari potest inter Catholicos, & Lutheranos. Nam verbi gratia, nos dicimus, Missam esse diuinissimum cultum Dei; illi dicunt esse horrendam idololatriam: similiter inuocare Sanctos nobis est pietas, illis impietas, &c.

QVARTO, sancti Patres docuerunt nos, vt non solùm fidei Symbolum, sed etiam omnia alia dogmata fidei, licet minuta videantur, inuiolata seruemus, nec propter hæreticos vllo modo immutari patiamur, Galat. 2. Paulus dicit, se nec ad horam cedere voluisse falsis fratribus. Et cùm olim Ariani peterēt à Catholicis, vt saltem vnam vocem omitterent, quæ non habetur in Scriptura, nec in Symbolo Apostolorum, vel vnā literam immutarent, id est, nō dicerent ὁμοούσιον, sed ὁμοιούσιον, & si hoc fieret, pacem pollicerentur; Catholici noluerunt, & Imperatori scripserunt, nefarium esse de rebus iam definitis aliquid immutare; & si quid iustarum sanctionum fuerit immutatum, non propterea pacem futuram; nec enim apud eos pacem esse posse, qui pacis iura nescirent. vide Theodoretū li. 2. hist. c. 18. & 19. vel Trip. li. 5. c. 21. & 33. & hoc

verum

verum esse patuit in Concilio Ariminensi; nam cùm simpliciores Catholici ab Arianis decepti, nomen ὁμοούσιον tollendum esse decreuissent, mox Ariani toto orbe terrarum prędicauerunt, se vicisse; & nõ contenti sustulisse vocẽ ὁμοούσιον, & pro ea substituisse ὁμοιούσιον, paulò pòst ipsum ὁμοιούσιον, in ἑτερούσιον, id est, dissimilis substantiæ, transformarunt, vt Theodoretus refert, lib. 2. hist. cap. 21.

Hinc Basilius roganti Præfecto Valentis Imperatoris, vt tempori pareret, & non tot Ecclesias, propter paruam dogmatum subtilitatem, vexari pateretur, respondit: *Qui diuinis innutriti sunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus, ne vnam quidem syllabam patiuntur, sed pro his, si contingat, omnes etiam mortis species amplectuntur.* Vide Theodoretum lib. 4. cap. 17. historiæ Ecclesiasticæ. Eadem constantia præditi fuerunt Eustathius & Syluanus, quibus cùm Imperator exilium minaretur, nisi vocem, ὁμοούσιον, abrogarent, responderunt, potestatem habes puniendi, non tamen nos Patrum statuta destruimus. vide hist. Tripar. lib. 5. cap. 24.

Deniq; Gelasius in epistola ad Euphemianũ, petenti hæretico, vt Papa eis condescenderet, id est, aliquid remitteret de religione Catholica, pacis gratia, eleganter eius petitionem irrisit: *Cùm autem*, inquit, *dicis, condescendere nos debere vobiscum: interim iam vos descendere, aut descendisse monstratis; vnde, quæso, vel quò ista descensio est? vtiq; ex superiore quodam loco ad inferiora quæq; depositos, à Catholica, Apostolicaq; communione ad hæreticam, damnatamq; prolapsos videtis, cognoscitis, non negatis: sed etiam in superiore manentes sede, vultis impelli, condescendere nos vobiscum inuitatis ad ima de summis; nos coascendere vos nobiscum rogamus ad summa de imis.*

Qvinto, non potest liberum esse credere in vno quolibet dogmate, quin eadẽ ratione liberum esse debeat in omnibus, etiam in iis, quæ in Symbolo Apostolico continentur; nam vna est regula fidei indubitata, & certa in omnibus quæ creduntur, nimirum verbum Dei per Ecclesiam explicatum. Si ergo credo Ecclesiæ tradẽti mihi Symbolum Apostolorum, quod nõ scio aliunde esse Apostolorum, nisi quia Ecclesia dicit; eadẽ ratione credere debeo Sanctos inuocãdos, quia eadem Ecclesia hoc dicit; vel si hoc possim non credere, eadem ratione possum non credere, Symbolum illud esse Apostolorum.

Sexto, opinio ista Cassandri noua est, & ab ipso primùm excogitata, vt ipse initio fatetur, suspecta igitur haberi debet. Vt enim pulchrè docet Vincentius Lyrinensis in suo opusculo contra prophanas nouitates, suspicione carere non potest, quod nouum est; cùm vera fides vna sit, & antiquissima.

Septimo, ista opinio facit veram Ecclesiam omninò occultam & inuisibilem; immò ex solis adulatoribus & simulatoribus conflatam; nam Cassander dicit, ad verã Ecclesiam requiri duo, fidem in Christum, & pacem cum hominibus, & inde deducit eos, qui hostiliter insectantur Catholicos, vel Lutheranos, nõ esse de Ecclesia, sed eos solùm, qui cum omnibus pacem habẽt: ergo illi, qui sunt de Ecclesia, non possunt esse nisi occulti, & qui cum Catholicis simulant se hostes Lutheranorum, & cum Lutheranis hostes Catholicorum; nam Catholici nõ patiuntur in suo grege vllos, qui ostendant vllo signo externo, se fauere Lutheranis: inter Lutheranos quoq;, etsi permittuntur in iisdem prouinciis omnes sectę, tamen nulla secta in suo grege patitur amicos aliarum sectarũ, vt notum est: ergo isti pij, & pacifici viri necessariò sunt omnes ficti & simulati, aliud ore profitentes, aliud in corde cælantes, & similes Herodi, qui cum Ethnicis erat Ethnicus, cum Iudæis Iudæus; nam & Cæsari templa erexit, & simul Deo vero, vt Iosephus refert lib. 15. Antiquit. cap. 13. & 14.

Adde, quod fatetur Cassander, suos istos collegas esse paucos & occultos, sed hinc apparet, eos non posse Ecclesiam cõstituere; nam Ecclesia est manifesta & visibilis adeò, vt à Domino, Matth. 5. dicatur ciuitas supra montem posita. Denique, vera Ecclesia sine Pastoribus esse non potest, ad Ephesios 4. isti autem homines occulti nullos pastores habent, nec habere possũt, dum ita manent occulti; proinde nullam Ecclesiam habent.

CAPVT XX.

Libros hæreticorum abolendos esse.

Postrema restat quæstio de pœnis hæreticorũ, quas post Ecclesiæ iudicium & declarationem, Principes politici infligere possunt ac debent. Incipiemus autem à libris eorum, ac breuiter ostendemus, libros hæreticorum iure interdici, & exuri. Id igitur probatur Primo ex antiqua & perpetua consuetudine, non solùm Christianorum, sed etiam Ethnicorum.

Primo, refert Valerius Maximus, lib. 1. cap. 1. quòd cùm Romæ reperti fuissent libri quidam, qui nonnihil videbantur soluere religionẽ, Prætor Vrbanus, ex auctoritate Senatus, in conspectu populi eos cremauit. Marcus Tullius lib. 1. de natura Deorum refert, Protagoram Abderitem, quòd libros noxios religioni scripsisset, Atheniensium iussu, vrbe atq; agro exterminatũ, librosq; eius in concione combustos.

Deinde, tempore Apostolorũ, refert Lucas Actor. 19. multos ab Apostolis conuersos, libros curiosos & vanos contulisse, & combussisse coram omnibus: & Clemens lib. 1. cõstit. Apostol. cap. 7. dicit, Apostolos prohibuisse initio fidelibus libros Gentilium, & falsorum Prophetarũ. Scribit etiam Eusebius lib. 7. hist. cap. 6. Dionysium Episcopum Alexandrinum, qui floruit circa annum CC. L. à fidelibus reprehẽsum, quòd libros hæreticorum legeret.

Conse-

CONSEQVENTE postea tempore creuit zelus fidelium contra libros hæreticorum; Nam Nicænum Concilium libros Arij igni adiudicauit, vt Nicephorus testatur lib.8.cap.18.& Constantinus id exequutioni mandari iussit, proposita pœna capitis, si quis libros Arij occultasset, vt patet ex epistola eius apud Socratem, libro 1. cap.6.& Nicephorum li.8.cap.25. Scribit etiam Socrates lib.1.cap.24. Marcellum Ancyranum damnatum fuisse, quòd libros suorum errorum comburere noluisset; non enim recipiebantur ad pœnitentiam hæretici, nisi prius libros suos combusissent.

CIRCA eadem tempora Epiphanius in Synodo Cypri coacta, vetuit libros Origenis legi, vt Socrates lib.6. cap.9. historiæ refert, & Concilium Carthaginense IV.can.16.permittit solis Episcopis, vt tempore necessitatis libros hæreticorum legant. NON diu postea cùm Nestorij hæresis in Concilio Ephesino damnata fuisset, libri quoq; Nestorij in eodem Concilio interdicti fuêre, & à Theodosio Imperatore exuri iussi, vt Liberatus refert cap.10. Breuiarij, & exstat adhuc lex Theodosi, L.Damnato, C.de Hæreticis. Circa idem tempus prodiit lex Honorij & Theodosij, qua iubentur Mathematici omnes suos libros, in quibus aliquid est aduersum Catholicæ religioni, in oculis Episcoporum cremare, L.Mathematicos, C.de Episcopali audientia. PARI ratione in Concilio Chalcedonensi damnantur libri Eutychetis, & ab Imperatoribus Valentiniano & Martiano seuera lege prohibetur, ne vllus eos legere, aut habere audeat, sed omnes diligentissimè quæsiti crementur, vt patet ex Concilio Chalcedonensi, act.3. & ex ipsa lege, quę adhuc exstat L.Quicunque, §.Nulli, & §.Omnes, C.de Hæreticis.

Eodem tempore B.Leo in epist.91. ad Turbium, cap.15. & 16. interdixit lectionem librorum hæreticorum quorundam, & addidit eos Episcopos, qui eos in domibus fidelium haberi finerent, hæreticos censendos; paulò pòst Gelasius in Concilio LXX.Episcoporum, vt habetur dist.15.can. S.Romana, proposuit indicem hæreticorum, quorum libros à fidelibus vitandos esse dicit.

Postmodum in V.Synodo damnato Anthymo, damnantur etiam eius libri, & Iustinianus Imperator grauem pœnam statuit, nimirum amputationis manuum, in eos, qui eiusmodi libros describunt, ac iussit vbiq; comburi. habetur hęc constitutio in 1. act. Synodi V. & in Nouellis, constit.42. B.Gregorius lib.14.moralium, cap. 32. refert iussu Tyberij Imperatoris, crematum librum Eutychij, quem ipse Gregorius hæresis conuicerat. In VII.etiam Synodo, act.5. interdicuntur & comburi iubentur libri hæreticorum, & canon.9. excommunicantur, qui libros hæreticorum legunt. Concilium Constantiense sess.8. confirmat decretum Concilij Romani, A quo interdicta fuerat lectio librorum Ioannis VViclefi. Denique, Concilium Tridentinum indicem librorum hæreticorum fieri iussit, vt omnes scirent, qui libri cauendi & exurendi essent. Ex quo apparet, semper eandem fuisse consuetudinem in Ecclesia.

Accedit etiam in argumentũ huius rei, quòd nulli ferè exstent libri veterum hæreticorum. quomodo enim euanuerunt tot volumina Valentini, Marcionis, Arij, Eunomij, Nestorij, Pelagij, & aliorum, quibus S.Patres respondent?

Probatur SECVNDO ratione; nam colloquia hæreticorum sunt periculosissima, & ideo diligenter vitanda, ergo multò magis libri sunt noxij & pestilentes, ac vitandi. B Ad Rom.16. *Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis; nam per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentum.* 2.Tim.3. *Hos deuita.* Tit.3. *Hæreticum deuita.* 2.epist.Ioan. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere in domum, nec Aue ei dixeritis.*

S.IRENÆVS lib.3.cap.3. *Tantum,* inquit, *Apostoli, & horum discipuli habuerunt timorem, vt neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerant veritatem.*

S.CYPRIANVS lib.1. epist.3. ad Cornelium: *Declinent,* inquit, *fortiter, & euitent dilectissimi fratres nostri verba, & colloquia eorum, quorum sermo vt cancer serpit.* C Et infrà: *Nulla cum talibus commercia, nulla conuiuia, nulla colloquia misceantur, simusq; ab eis tam separati, quàm sunt illi ab Ecclesia profugi.*

S.ATHANASIVS de S.Antonio in eius vita: *Nunquam,* inquit, *Manichæis, aut aliis hæreticis saltem amicabilia verba largitus est, denuncians talium amicitiam, atq; sermones, perditionem esse animæ. Sic etiam Arianos detestabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem esse accedendum.* Et ipse B.Antonius iam moriturus: *Hæreticorum,* inquit, *& schismaticorũ venena vitate meumq; circa eos odium sectamini. scitis ipsi, quod nullus mihi, nec pacificus quidem sermo cum eis vnquam fuerit.*

S.AVGVSTINVS in epist.62. *Hæreticum,* inquit, *sicut vitandum monemus, ne infirmos, & paruulos fallat, ita non abnuimus quibuscunque modis possumus corrigendum, &c.* D S.LEO serm.18. de passione Domini: *Viperea,* inquit, *hæreticorum vitate colloquia, nihil vobis commune sit cum eis, qui solo sunt nomine Christiani.* Hæc ille.

IAM igitur, si tantopere vitanda sunt colloquia hęreticorum, quanto magis libri? nam oratio in libris scripta, est magis composita, & artificij plena, quàm quæ in colloquiis vsurpatur. DEINDE, est semper ad manus; nam conciones & colloquia sunt rara, & verba ore prolata mox transeunt; at verba in libris manent perpetuò, & semper nobis adsunt, nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent. PRÆTEREA libri magis sparguntur; potest enim aliquis per libros toti ferè orbi terrarum simul loqui, & multorum domos & cubicula libri penetrant, quos

auctor libri nunquam vidit, & ad quos fortè nunquam admitteretur. DENIQVE, experientia idem docet; nam Ioannes VViclefus viua voce paucissimos peruertit; docuit enim solùm in Anglia, & ibi penè nullos reliquit sui erroris hęredes: at per libros totam Boëmiam peruertit. vide Cochlæum in historia Hussitarum.

At contrà obiiciunt. PRIMO, quia multa bona sunt in libris hæreticorum, & stultum videtur, propter aliqua mala priuare se etiam bonis: & confirmatur, quia alioqui multorum Patrum scripta comburenda erunt. Item, quia Ecclesia tolerat libros Gentilium, Iudæorum, Turcarum, & veterum etiam hæreticorum, vt Origenis, Tertulliani, Eusebij, Pelagij.

RESPONDEO, veritatem quidem non esse negandam, tamen nec legendam in libris hæreticorum; nam, vt ibi est, nocet, non prodest. Scribit B. Gregorius li. 5. moral. cap. 11. hoc esse proprium hæreticorum, vt veris falsa permisceant, & bonis mala; nam si sola falsa & mala dicerent, ab omnibus repellerentur; si sola vera & bona, hæretici non essent. Itaque omnia miscent, vt ex malis bona inficiant, & per bona mala sua abscondant; quæ etiam caussa est, cur Christus & Apostoli prohiberent Dæmones vera dicere, ne videlicet per ea vera fidem sibi acquirerent, & postea falsa etiam illis crederentur. Luc. 4. *Dominus non sinebat Dæmones dicere; Tu es Christus Filius Dei.* Et Actor. 16. Paulus prohibuit Diabolo dicere: *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis.*

Præterea, etiam non decet, vt veritas ab hæreticis suscipiatur, qui hostes sunt veritatis: vt scribit Gellius li. 18. cap. 3. apud Lacedęmonios, cùm de summa Reipublicæ ageretur, vir quidam disertus & doctus, sed improbus & impurus, optimam sententiam dixit, quæ cùm placeret omnibus, & iuxta eam decretum faciendum videretur, & tamen ferre non possent, vt optimum consilium turpitudine auctoris fœdaretur, electus est vir quidam grauissimus, qui omnium consensu eandem sententiam diceret, & nulla prioris habita mentione, huius sententia in decretum referretur.

Ad PRIMAM confirmationem de scriptis Patrum, respondeo inprimis, Patres non esse hostes Ecclesiæ, & eorum errata non hæreses, sed humanos esse errores. Pręterea, errores Patrum esse errores extinctos & mortuos, qui nocere non possunt; nam error nocet quamdiu defenditur pertinaciter: Patrum autem errores non fuerunt detecti, dum Patres ipsi viuerent, alioqui enim vel ipsi eos emendassent, vel ab Ecclesia eiecti fuissent: sed post mortem eorum detecti, notatique sunt, & ab omnibus improbati, sicut etiam ab ipsis improbarentur, si viuerent.

Ad illud de Gentilibus dico, eos tolerari, quia non nocent, cùm sint errores mortui; nulli enim nunc sunt, qui non rideant dogmata Gen-

A tilium; nec vnquam audimus Christianos deprauatos libris Gentilium, deficere ad Gentilismum, vt quotidie deficiunt ad hęreticos; quia verò tempore Apostolorum multi erant, qui propugnabant dogmata Gentilium, Clemens scribit interdictos fuisse Gentilium libros, lib. 1. Constit. cap. 7. & eadem de caussa prohibentur libri Gentilium in Concilio Carthaginensi IV. cap. 16.

Ad illud de Iudæorum & Turcarum libris dico, libros Iudęorum & Turcarum melioris conditionis esse, quàm hæreticorum; illi enim sunt aperti hostes Christianorum, nec fallunt sub nomine Christiano, vt hæretici faciunt. Itaque
B etiam simplicissimi quique nôrunt discernere dogmata Iudæorum & Turcarum à Christianis dogmatibus; discernere autem hęreses non possunt, nisi homines valde docti. Præterea etiam Iudæorũ & Turcarum libri prohibentur, quando continent blasphemias in Christum, aut iudicantur perniciosi Christianis, vt patet de Talmud Iudæorum.

Ad illud de Origene, Tertulliano, Eusebio, Pelagio dico, eorum libros permitti, quia hæreses illæ sunt extinctæ, & libri illi prosunt propter antiquitatem.

Argumentum SECVNDVM. ex Paulo, qui 1. Thess. 5. dicit: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est, tenete.* est enim sensus; Si quis fu-
C tura prædicat, vel Scripturas interpretetur, aut verbo, aut scripto, nolite reiicere, sed audite, vel legite, & quod Catholicæ fidei consonum est, accipite, reliquum omittite.

RESPONDEO, Apostolus loquitur de prophetia & scriptis, quæ nondum constat, an sint bona vel mala, & talia non vult reiici, nisi prius examinata; sed quando scriptum aliquod iam est examinatum, & constat esse malum, vult omnino reiici, & talia sunt scripta omnia, quę nobis prohibentur; sunt enim probata, id est, examinata omnia, & ideo prohibita, quia mala reperta sunt.

Deinde, licet Apostolus ad totam Ecclesiam scribat, tamẽ non vult omnia fieri ab omnibus,
D sed ab iis, qui possunt, & quibus ex officio incumbit, sicut cùm ad Vniuersitatem aliquam mittuntur articuli aliqui suspecti examinandi, non ad omnes, qui sunt in Vniuersitate, pertinet eos examinare, sed solùm ad Magistros, vel quos ipsi designauerint; ita igitur cùm Apostolus iubet, in Ecclesia examinari prophetias & Scripturarum interpretationes, certè non vult hoc fieri à sartoribus & cementariis, sed ab Episcopis, & aliis, quos Episcopi sibi adiungunt.

ALIVD argumentum sumunt ex testimoniis quatuor veterum Patrum, Dionysij Alexandrini, Theophili item Alexandrini, B. Hieronymi, & Gelasij; nam DIONYSIVS, vt scribit Eusebius lib. 7. hist. cap. 6. cùm reprehenderetur quòd libros hæreticorum legeret, respondit, se visio-

nem habuisse, qua sibi dicebatur: *Lege omnia, quæ in manus tuas veniunt, valebis enim omnia expendere & probare.* THEOPHILVS quoque cùm argueretur quòd Origenem legeret, respondit, vt Socrates refert lib.6.histor.cap.15. se legere, vt quod bonum est excerperet, quod malum respueret. B. HIERONYMVS in epistola ad Alexandrum & Minerium, dicit, se legere libros hęreticorum, vt bona inde excerpat; etiamsi sciat, aliquos propterea de se murmurare.

GELASIVS in tomo de vinculo anathematis, probare volens, posse Concilium Chalcedonense partim recipi, partim non recipi, affert exemplum librorum hæreticorum, qui partim recipiuntur, partim reiiciuntur, & allegat illud: Omnia probate, quod bonum est tenete.

Ad hoc vltimum respondeo, exemplum Gelasij in eo cõsistere, quod sicut in Concilio Chalcedonensi quædam erant bona, quædam mala; & quædam recipienda, quædam reiicienda, ita & in libris hęreticorum: non tamen vult dicere, posse recipi libros ipsos hæreticorum propter vera admixta, sicut recipitur Concilium Chalcedonense; nam alia ratio est Concilij sanctorum Patrum, alia librorum hæreticorum, vt diximus, quanquam veritas ipsa inserta libris hæreticorum bona sit, & recipienda, si tamen alibi reperiatur; verba eius hæc sunt: *Nunquid nam in ipsorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem pertineant, posita leguntur? Nunquid nam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, vbi prauitas inest, refutantur? Aut ideo praui libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quæ illic inserta est, non negatur?*

Ad alia respondeo. PRIMVM, ex his locis colligi, semper in Ecclesia fuisse morem vitandi lectionem librorum hæreticorum, alioqui enim nemo istos Patres reprehendisset. Dico SECVNDO, semper concessum fuisse, & modò etiã concedi Episcopis, & aliis multis lectionem librorum hæreticorum, & ideo non mirum, si Dionysius & Theophilus, qui Patriarchæ erant, & S.Hieronymus, qui semper doctissimus est habitus, poterant suo iure omnes libros legere. Dico TERTIO, nullam tunc fortasse fuisse legem vniuersalis Ecclesiæ, sed solùm consuetudinem de non legendis libris hæreticorum, exceptis libris Arij; at nunc lex est Ecclesiæ vniuersalis, cui parendum est.

CAPVT XXI.

Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos, temporalibus pœnis, & etiam morte mulctari.

IOANNES Huss art.14. in Concilio Constantiensi, sess.15. recitato, asseruit, non licere hæreticum incorrigibilem tradere seculari potestati, & permittere comburendum. Idem Lutherus in art.33. & in assertione eiusdem. Nec nouus est error, nam etiam Donatistæ olim idem

A docuerunt, vt Parmenianus, Petilianus, & Gaudentius, vt Augustinus testatur lib.1.contra epistolam Parmeniani, cap.7. Lib.2.contra literas Petiliani, cap.10. Lib.2.contra epist. Gaudentij, cap.17.& 26.& epist.50.ad Bonifacium.

Contrarium docent omnes Catholici, & aliqui etiam ex hæreticis. Nam Caluinus posteaquam Michaëlem Seruetum tanquam hæreticum publicè supplicio extremo affecisset, & ab aliis sectariis argueretur, libellum edidit, in quo demõstrat, licitum esse in hæreticos gladio animaduertere. Benedictus quoque Aretius in historia de supplicio Valentini Gentilis, eundem Gentilẽ ob hæresim iure cæsum à Bernensi Ma-
B gistratu, contendit. Fusiùs verò id ipsum docet Theodorus Beza in lib.de hæreticis à magistratu puniendis.

Nos igitur breuiter ostendemus, hæreticos incorrigibiles, ac præsertim relapsos, posse ac debere ab Ecclesia reiici, & à secularibus potestatibus, temporalibus pœnis, atque ipsa etiam morte mulctari.

Probatur PRIMO Scripturis. Scriptura veteris Testamenti Deuter.13. seuerissimè iubet falsos Prophetas, qui suadent colere Deos alienos, sine vlla misericordia occidi, & cap.17. postquã dixerat, vt in rebus dubiis consuleretur summus Sacerdos, mox subdit: *Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis mo-
C riatur.* Et rursum cap.18. Propheta falsus interfici iubetur. Et re ipsa legem hanc seruarunt Helias, Iosias, Iehu, & alij, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, vt patet 3.Reg.18. & 4.Reg. 10. & 23. nullum est autem ferè discrimen inter nostros hęreticos & falsos Prophetas illius temporis. nec solùm sancti Reges & Prophetæ blasphemos morte mulctarunt, sed etiam Nabuchodonosor (vt dicitur Daniel.3.) edictum constituit, vt quicunq; blasphemaret Deum Danielis, id est, verum Deum, interficeretur, & domus eius vastaretur; in quo edicto Deo vero obsequium iustissimum fecit, vt B. Augustinus dicit in epist.50. & alibi.

In nouo Testamento habemus inprimis Matthæi 18. posse Ecclesiam eos, qui obedire no-
D lunt, à se reiicere, & habere vt Ethnicos & Publicanos, ac proinde permittere eos potestati seculari, tanquam non amplius Ecclesiæ filios. Habemus deinde Rom.13. secularem potestatem, posse scelestos homines gladio punire: *Non enim*, inquit, *sine caussa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram, &c.* Ex quibus duobus locis apertè colligitur, licitum esse hæreticos, qui omnium iudicio sunt rebelles Ecclesię & publicę pacis perturbatores, ab Ecclesia abscindi, & à seculari iudice morte mulctari.

PRÆTEREA Christus & Apostolus eius hæreticos iis rebus comparauerunt, quæ sine controuersia ferro & igni repelluntur; nam Matt.7. Dominus ait: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt*

ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Actor.20. *Ego scio, quoniam intrabunt post discessum meum lupi rapaces;* nomine luporum certum est hæreticos intelligi debere, vt pulchrè explicat S. Ambrosius in commentario ad initium capitis decimi B. Lucæ; at lupi rapaces optimo iure occiduntur, si aliter abigi non possunt; pluris enim facienda est vita ouium, quàm mors luporum. Item Ioan, 10. *Qui non intrat per ostium in ouile, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* vbi nomine furis & latronis intelliguntur hæretici, & omnes seductores, ac sectarum inuentores, vt Chrysostomus & Augustinus exponunt; fures autem & latrones, quomodo puniantur, notum est. Item 2.Tim.2. hæresis comparatur cancro, qui non curatur medicamẽtis, sed ferro excindi debet, alioqui perpetuò serpit, & totum corpus corrumpit. DENIQVE Christus Ioan.2. flagello coëgit negociatores egredi templum. Petrus Act.5. Ananiam, & Saphiram, quia mentiri ausi fuerant Spiritui sancto, occidit. & Paulus Act.13. falsum Prophetam, qui proconsulem à fide impedire conabatur, cæcitate percussit.

Probatur SECVNDO sententiis, & legibus Imperatorum, quas Ecclesia semper probauit. Constantinus I. Imperator ad petitionem Nicænæ Synodi Arium cum aliquot sociis in exilium relegauit, vt auctor est Sozomenus lib.1.cap.20. historiæ; item Donatistas supplicio affecit, vt Augustinus refert lib.1.contra epist. Parmeniani, cap.7.& in epist.166.ad Donatistas, vbi enumerat multos Imperatores optimos, qui seuerissimas leges tulerunt contra hæreticos, & vnũ solum Iulianum Apostatam hæreticis fauisse.

Deinde Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij religiosissimi Imperatores leges tulerunt in hæreticos, quibus eos interdum aliquot libris auri, interdum omnibus bonis, interdum exilio & verberibus, interdum vltimo supplicio mulctari voluerunt, vt patet C.de hæreticis. L.Manichæos. L.Ariani. L.Quicunque, qua vltima lege, quę est Valentiniani, & Martiani iubentur occidi omnes, qui praua docere tentant; qui verò eos docentes audiunt, aliquot libris auri mulctari. Iustinianus apud Paulũ Diaconum lib.16. lege edita omnes hæreticos de finibus totius imperij eiecit, concessis triũ mensium ad conuersionem induciis; deinde Michaël Imperator apud eundem Paulum Diaconum li.24. capitalem pœnam in hæreticos constituit.

Probatur TERTIO legibus Ecclesiæ, cap. Ad abolendam, & cap. Excommunicamus, extra de hęreticis, & in Sexto de hęreticis, cap. Super eo, definit Ecclesia, hæreticos incorrigibiles seculari potestati tradendos, vt ab eis debito modo puniantur. Item Constantiense Concilium sess. 15. damnauit sententiam Ioannis Huss; & ipsum Ioannem & Hieronymum de Praga tradidit seculari potestati, à qua ambo exusti fuerunt; denique Leo X. articulos Lutheri damnauit.

A Probatur QVARTO testimoniis Patrum. CYPRIANVS lib.de exhortatione martyrij, cap.5. postquam retulerat ex Deuter.13. necandos esse Pseudoprophetas, subdit: *Si hoc in Testamento veteri fiebat, nunc magis faciendum esse.*

HIERONYMVS in illud Galat.5. Modicum fermentum totam massam corrumpit: *Igitur,* inquit, *scintilla statim vt apparuerit extinguenda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum; secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereant. Arius vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.*

AVGVSTINVS lib.2. retract. cap.5.& in epist. B 48.& 50. retractat. quòd aliquãdo senserat, non esse vi cogendos hæreticos ad fidem, & prolixè probat id vtilissimum; semper tamen excipit supplicium mortis, non quòd illos hoc non mereri putaret, sed tum quia hoc decere Ecclesiæ mansuetudinem existimabat, tum etiam quia nondum vlla exstabat lex Imperatorum, qua hæretici iuberentur occidi; illa enim Lex, Quicunque, C.de hęreticis, paulò post mortem Augustini lata est.

Quòd autem Augustinus existimauerit, iustum esse, si hæretici occiderentur, perspicuum est; nam lib.1. contra epistolam Parmeniani, cap. 7. ostendit, quòd si punirentur morte Donatistæ, iustè punirentur. Et tract.11. in Ioan. *Occidunt,* C inquit, *animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur, etc.* vbi dicit falsò illos conqueri, quòd occiderentur ab Imperatoribus: tamen si etiam verum esset, adhuc iniustè conquererentur. Deniq; in epist. 50. ad Bonifacium dicit; Ecclesiam quidem nolle vllum hæreticum occidi, tamen sicut domus Dauid non potuit habere pacem nisi Absalon extingueretur, & Dauid pace regni mœrorem mortis filij consolatus est: sic cùm ex legibus Imperatorũ contra hæreticos sequitur aliquorum mors, Ecclesiam dolorem materni cordis lenire ac sanare tantorum liberatione populorum.

S. LEO in epist.91. ad Turbium, cap.1. *Meritò,* D inquit, *Patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur; quando etiam Principes mundi hanc sacrilegam amentiam ita detestati sunt, vt auctorem eius, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent; & profuit diu ista districtio Ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Christianorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium.* OPTATVS Mileuitanus lib.3. respondens calumniæ hæreticorum, qui ægerrimè ferebant duos ex suis à Machario præfecto interfectos: *Videtis,* inquit, *à Mose, & Phinee, & Helia, & Machario similia esse facta, quia ab omnibus vnius Dei vindicta processit.*

S. GREGORIVS lib. 1. epist. 72. ad Gennadium Exarchum Africæ, laudat eum, quòd magno zelo hæreticos armis persequeretur, & hortatur, vt pergat.

S. BERNARDVS serm. 66. in Cantica: *Melius,* inquit, *proculdubio gladio coërcerentur, illius videlicet, qui non sine caussa gladium portat, quàm in suum errorem multos traiicere permittantur; Dei enim minister ille est, vindex in iram ei, qui malè agit: mirabantur aliqui, quòd non modò patienter, sed etiam læti, vt videbantur, ducerentur ad mortem; sed qui minus aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, nō solùm in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederat. Nónne plus est sibimet hominem iniicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere?*

Probatur VLTIMO ratione naturali. PRIMO, hęretici excommunicari iure possunt, vt omnes fatentur, ergo & occidi. Probatur cōsequentia, quia excommunicatio est maior pœna, quàm mors temporalis. Augustinus lib. 1. contra aduers. Legis & Prophetarum, cap. 17. dicit, horribilius esse tradi Satanæ per excommunicationem, quàm gladio feriri, flammis absumi, ferísue subigi ad deuorandum.

SECVNDO, experientia docet non esse aliud remedium; nam Ecclesia paulatim progressa est, & omnia remedia experta; primò solùm excommunicabat; deinde addidit mulctam pecuniariam, tum exilium; vltimò, coacta est ad mortem venire; nam excommunicationem contemnunt hæretici, ac dicunt esse fulmina frigida; si mineris mulctam pecuniariam, nec Deum timent, nec homines reuerentur, scientes non defuturos stultos, qui illis credant, & à quibus alantur; si in carcerem concludas, vel in exilium mittas, corrumpunt vicinos verbis, & longè positos libris, ergo solùm remedium est, mittere illos maturè in locum suum.

TERTIO, falsarij omnium iudicio merentur mortem; at hæretici falsarij sunt verbi Dei.

QVARTO, ex ratione Augustini epist. 50. grauius est non seruare fidem hominem Deo, quàm fœminam viro, sed hoc morte punitur, cur non illud?

QVINTO, tres caussæ sunt, propter quas ratio docet homines occidendos esse, quas pulchrè describit Galenus in libro, cuius titulus est, quòd mores animi corporis temperamentum sequantur, circa finem libri.

PRIMA caussa est, ne mali bonis noceant, néue innocentes à nocentibus opprimantur; atque hinc iustissimè omnium iudicio occiduntur homicidæ, adulteri, latrones. SECVNDA est, vt paucorum supplicio multi corrigantur, & qui noluerunt prodesse Reip. viuendo, prosint moriendo; atque hinc videmus etiam iustissimè omnium iudicio quædam horrenda flagitia morte puniri, licet proximis non noceant, nisi exemplo, vt Necromantiam, quædam nefanda & contra naturam, ista ideo grauissimè puniuntur, vt ceteri intelligant, immania esse scelera, &

A non audeant similia perpetrare. TERTIA est, quia ipsis hominibus, qui occiduntur, sæpe vtile est occidi, quando videlicet semper fiunt peiores, & non est probabile vnquam eos ad sanitatem mentis reuersuros.

Hæ autem rationes omnes suadent hęreticos occidendos; nam primum nocent proximis magis, quàm vllus pirata vel latro, quandoquidem animas occidunt, immò tollunt fundamentum omnis boni, & Remp. tumultibus replent, qui necessariò religionum diuersitatem sequuntur.

Deinde, plurimis prodest eorum supplicium; multi enim, quos impunitas faciebat torpētes, B supplicia proposita excitant, vt cogitent qualis sit hæresis, quam sequuntur, & videant ne fortè vitam præsentem miserè finiant, & ad futuram beatitudinem non perueniant. Itaq; & B. Aug. in epist. 48. testatur, plurimos conuersos esse, postquam leges Imperatorum non sinebant hęreticos impunitos, & nos quotidie idem videmus fieri in locis, vbi viget inquisitio.

Deniq; hęreticis obstinatis beneficium est, ꝙ de hac vita tollantur; nam quò diutiùs viuunt, eò plures errores excogitāt, plures peruertunt, & maiorem sibi damnationem acquirunt.

CAPVT XXII.

Soluuntur obiectiones.

C SVPEREST argumenta Lutheri atq; aliorum hæreticorum diluere. Argumentum PRIMVM, ab experientia totius Ecclesiæ: *Ecclesia,* inquit Lutherus, *ab initio sui vsq; huc nullū combusit hæreticum;* ergo non videtur esse voluntas spiritus, vt comburantur.

RESPONDEO, argumentū hoc optimè probat, non sententiam, sed imperitiam, vel impudentiam Lutheri; nam cùm infiniti propemodum vel combusti, vel aliter necati fuerint, aut id ignorauit Lutherus, & tunc imperitus est, aut non ignorauit, & impudens ac mendax esse cōuincitur; nam quod hæretici sint sæpe ab Ecclesia combusti, ostendi potest, si adducamus pauca D exempla de multis. Priscillianus hæresiarcha cum sociis, à Maximo Christiano Imperatore necatus est, vt S. Hieronymus in lib. de viris illustribus testatur, & de Donatistis occisis meminit Optatus lib. 3. contra Parmenianum.

Basilius quidam Magus, ac proinde hæreticus; nam vix vlli sunt verè Magi non hæretici, Romæ combustus est à Christiano, & Catholico populo, vt B. Gregorius testatur lib. 1. Dialogorum, cap. 4.

Rursum alius Basilius auctor hæresis Bogomilorum ab Alexio Comneno Imperatore publicè exustus est, vt scribit Zonaras in vita Alexij.

Tempore etiam B. Bernardi, quòd hæretici

vltimo supplicio afficerentur, testatur ipse in Cantica serm. 66. Temporibus Innocentij III. fuerunt aliquando simul exusti C.LXXX. hæretici Albigenses, cùm antea & verbis, & miraculis eos S. Dominicus conuicisset, & multos eorum socios conuertisset. Scribit rem totam B. Antoninus 3. parte, tit. 19. cap. 1. §. 4. historiæ.

Ac vt alios infinitos omittam, Ioannes Hus, & Hieronymus de Praga in Constantiensi Concilio ab Imperatore Sigismundo exusti fuerunt.

Respondet Lutherus ad hoc vltimum exemplum; Ego de hæreticis loquor, Hus autem, & Pragensis nō fuerunt hæretici. CONTRA. Saltem Priscillianus, & Bogomiles, & Albigenses fuerūt hæretici. Præterea Ioānes Hus, & nobis Catholicis, & ipsi Luthero hæreticus fuit; quod nobis, notum est: quod Luthero, probatur; nam Lutherus in lib. contra Regem Angliæ asserit impium esse, & blasphemū negare verum panem in Eucharistia cum corpore Domini: & pium, atque Catholicum, negare cōuersionem panis in corpus. At Ioannes Hus vsque ad mortem in contraria sententia fuit, & protestatus est in ea fide se mori, credens firmissimè panis cōuersionem in corpus Christi, vt Ioannes Cochlæus refert lib. 2. de historia Hussitarum, pag. 76.

Argumentum SECVNDVM, experientia testatur, non profici terroribus. RESPONDEO, experientia est in contrarium; nam Donatistæ, Manichæi, & Albigenses armis profligati, & extincti sunt. Item Augustinus testatur plurimos conuersos suo tempore ob metū pœnæ, ep. 48.

Argumentum TERTIVM, Ecclesia tolerat Iudęos, cur non hęreticos? Respondeo PRIMO, Iudæi nunquam susceperunt fidem Christianā, hęretici susceperunt. SECVNDO, Iudæi religionem colunt, quā Deus instituit saltem pro tempore, hæretici eam, quam Diabolus inuenit. TERTIO, secta Iudæorum Ecclesiæ vtilis est, quia eorum libri sunt prophetiæ nostrarum rerum, & eorum cæremonię figuræ nostrorū mysteriorum, & hinc probamus Gentilibus nos non finxisse hæc vaticinia, quandoquidem seruantur à nostris inimicis; deniq; Iudæi non conantur peruertere Christianos, vt plurimum, sicut faciunt hæretici. Vide Concilium Toletanum IV. can. 55. & 56. & Augustinum in Psal. 59. Item Bernardum in ep. 322. ad Spirenses, & 323. ad Episcopum Moguntinum.

Argumentum QVARTVM, ex Isa. 2. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces.* RESPONDEO, non est ad propositum; nam vt B. Hieronymus exponit, describit Propheta tempus aduentus Messiæ, ac dicit futurum tempus altissimæ pacis, ita vt homines conuertant instrumenta militiæ in instrumenta agriculturæ, & non exerceantur vltrà, id est, in longum tempus ad prælium; hoc autem tempus impletum est in Christi natiuitate; nunquam enim fuit tam generalis, & tā diuturna pax in toto orbe, quàm

A tempore Augusti. DEINDE, si verum est nunquam futura in Ecclesia bella, vt Lutherus ex hoc loco deducit, manifestum erit apud Lutheranos non esse Ecclesiam, qui & inter se, & contra Catholicos grauissima bella mouerunt, quale fuit illud cōtra Carolum V. in quo captus fuit Dux Saxoniæ & Landgrauius.

Argumentum QVINTVM, ex Isa. 11. *Non occident, & non nocebunt in omni monte sancto meo.* RESPONDEO, argumentum est contra ipsum Lutherum; nam non dicit Propheta quòd Catholici non occident hæreticos, sed potius contrà quòd hæretici non occident, & non nocebunt Catholicis; loquitur enim Propheta de leonibus,

B & vrsis, & serpentibus, regulis, aliisq; venenatis bestiis, de quibus dixerat: *Et delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis; & in cauerna reguli mittet manum suam, &c.* His autem bestiis Diabolus, & hæretici eius ministri significantur, vt Hieronymus, & Cyrillus exponunt, ac dicit, quòd non occident, neque nocebunt in omni Ecclesia; tametsi enim hæretici videntur Ecclesiæ nocere, tamen re vera non nocent, sed eam exercent, & in sapientia, ac patientia proficere faciunt.

Argumentum SEXTVM, Matth. 18. Dominus constituit, vt hæretici haberentur pro Ethnicis & Publicanis, non vt comburerentur. Et Paulus ad Tit. 3. iubet hæreticum vitari, non occidi, ergo non licet eos occidere. RESPONDEO, Christum quidem, & Paulum hoc loco non præcepisse, sed nec prohibuisse, vt comburerentur hęretici: ac proinde nihil ex hoc loco deduci. & hæc

C est solutio, qua ipse etiam Lutherus vti consueuit; nam in lib. 2. contra Carolstadium, obiicienti Carolstadio, cur vocaret Sacramenta, quæ Christus non præceperat sic vocari; respondit Lutherus, & quare tu prohibes ea vocari Sacramenta, quæ Christus non prohibuit vocari: præterea Christus & Paulus nusquam iubent adulteros, & falsarios occidi, suspendi fures, comburi latrones, & tamen id fieri, & rectè fieri, neque Lutherus negare auderet.

Argumentum SEPTIMVM, B. Martinus apud Sulpitium li. 2. sacræ historiæ circa finem, vehementer redarguit Idacium, & Ithacium Episcopos, qui procurabant mortem Priscilliani hæretici apud Imperatorem; eosdem etiam tanquam ingentis criminis reos propter eandem caussam ibidem Sulpitius accusat.

D RESPONDEO, duabus de caussis meritò accusari illos Episcopos. PRIMO, quia caussam Ecclesiasticam ad Imperatorem deferebant; nam Priscillianus accusatus apud Concilium, prouocauit à Concilio ad Imperatorem, & hoc Episcopi permiserunt; & de hac re ait B. Martinus, nouum, & inauditum nefas est, vt caussam Ecclesiæ iudex seculi iudicaret. SECVNDO, quia Episcopi illi assumpserunt officium accusatoris in caussa sanguinis; etsi enim Episcoporum est hæreticos excommunicare, & relinquere iudici

dici seculari, & hortari etiam iudices, vt munere suo fungantur, non tamen decet Episcopum accusatorem agere. Quod autem Sulpitius putauerit iustè Priscillianum occisum cum sociis, patet ex illis verbis eius: *Hoc modo,* inquit, *homines luce indignißimi pessimo exemplo necati sunt.*

Argumentum Octavvm. 1. Corint. 11. *Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant*, ergo non debent extirpari. Respondeo, sensus illius sentētiæ est, posita nequitia Diaboli, qui semper hæreses seminat, & natura hominum corrupta, atque ad malum propensa, & postremò diuina permissione, necesse est in mundo hæreses inueniri, sicut dicimus, oportet in horto esse aliquas malas herbas. & sicut Dominus ait: *Necesse est vt veniant scandala*, Matth. 18. Itaque non iubet Apostolus vt hæreses seminemus, vel vt eas pro viribus non extirpemus, sed solùm prædicit id quod semper in mundo erit: sicut scandala tollere, & malas herbas de horto extirpare iustißimè conamur, licet sciamus nunquam omnia scandala tollenda.

Argumentum Nonvm. Lucæ 11. Discipulis cupientibus comburere Samaritas, Dominus ait: *Nescitis cuius spiritus estis.* Respondeo, Primò latißima differentia est inter Samaritas illos, & hæreticos; illi enim nunquam promiserant se Christi religionē seruaturos, sed tunc primùm eis offerebatur, & ideo compellendi non erant; at hæretici promiserunt, professiq; sunt se Christi fidem seruaturos, ideo meritò compelluntur. Deinde Iacobus & Ioannes non tam zelo salutis animarum, quàm amore vindictæ cupiebant Samaritas comburi, & ideo meritò arguuntur. Ecclesia verò zelo salutis animarum, quas hæretici peruertunt, eos persequitur, quo zelo ipse Christus bis flagello eiecit ex templo vendentes oues & boues: *Et mensas nummulariorum subuertit*, Ioan. 2. & Matth. 21. Petrus occidit Ananiam & Saphiram, Actor. 5. Paulus tradidit fornicarium *Satanæ in interitum carnis*. 1. Corinth. 5. vt omittam Mosem, Phinees, Heliam, Mathathiam, & alios, qui zelo Dei plurimos occiderunt.

Argumentum Decimvm. Matth. 13. *Sinite vtraq; crescere vsq; ad messem.* Hîc apertè Dominus de hæreticis loquitur, & prohibet eos occidi, vt Chrysostomus hunc locum exponens ait, vt etiam Cyprianus lib. 3. epist. 3. ad Maximum, & Vrbanum vbi de hac parabola loquens dicit, soli Domino concessum esse, vel fictilia vasa cōfringere, vel zizania euellere.

Respondeo, nomine zizaniorum non intelliguntur soli hæretici, sed omnes homines mali, vt patet ex ipsa Domini explicatione, ait enim: *Bonum semen, filij sunt regni, zizania filij nequam.* Et infrà: *Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatione seculi: Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis.* Cùm autem prohibet Dominus extirpari A malos, non prohibet ne iste, aut ille occidatur, sed prohibet ne boni conentur omnes malos vbique extirpare, & nullum omnino permittere, id enim fieri non posset sine ingenti clade bonorum, & hoc est quod Dominus ait, ne fortè cum eis eradicetis simul & triticum. Itaque parabola generalis est, & solùm docet nunquam futurum ante mundi consummationem, vt omnes mali eradicentur.

Cùm autem in particulari quæstio est vel de hæreticis, vel de furibus, vel de aliis malis; An sint extirpandi; semper considerandum est, iuxta rationem Domini, an id posit fieri sine detrimento bonorum; & si quidem potest fieri, sunt B procul dubio extirpandi: si autem non possunt, quia vel non sunt satis noti, & periculum est ne plectantur innocentes pro nocentibus, vel sunt fortiores nobis, & periculum est ne si eos bello aggrediamur, plures ex nobis cadant quàm ex illis, tunc quiescendum est. Ita respondet Augustinus lib. 3. contra epistolam Parmen. cap. 2. hunc locum explicans sibi à Donatistis obiectum. Neque aliud Chrysostomus docet, vt patet ex his verbis: *Dominus,* inquit, *prohibet euelli zizania, ne fortè simul cum zizaniis herbam etiam tritici euellant; nam si tunc trucidarentur hæretici, atrox, & irreconciliabile bellum orbi inferretur.* Porro Cyprianus non de hæreticis, sed de malis Christianis in ea epistola hanc parabolam intelligit, nec tamen C prohibet occidi scelestos, sed dicit solius Domini esse discernere malos à bonis, & frumenta à zizaniis omnino purgare.

Argumentum Vndecimvm. Ioan. 6. cùm multi ex discipulis recessissent, Dominꝰ ait: *Vultis & vos abire?* Ergo sic etiam Ecclesia facere debet.

Respondeo, negatur cōsequentia; Primo, quia illi non obligauerant se ad manendum, sicut hæretici se per Baptismū obligauerunt. Secvndo, quia decebat vt Christus, qui venerat iudicari non iudicare, non per se suas iniurias vlcisceretur, sed eas vindicandas filiis suis spiritualibus relinqueret, cuius rei figuram habemus in Dauid, qui quousq; vixit, nunquam oc- D cidi voluit Semei, qui sibi maledixerat, sed tamen in morte præcepit Salomoni, vt ipse peccatum illud non relinqueret inultum, 3. Reg. 2.

Argumentum Dvodecimvm. Fides est donum Dei, nemo igitur ad eam compelli potest. Respondeo, sic eam esse donum Dei, vt etiam sit actus liberi arbitrij, alioqui etiam castitas, & ceteræ virtutes sunt dona Dei, & tamen rectè puniuntur adulteri, homicidæ, latrones, & coguntur castè, ac iustè viuere. Sapientia quoque est donum Dei, & tamen scriptum est Prouerb. 29. virga, & correptio tribuunt sapientiam. Deniq; fides est donum Dei, sed Deus hoc donum conseruat variis modis, quorum vnus correptio est.

Argumentum Decimvm tertivm. Dominus attribuit Ecclesiæ gladium spiritus, quod est

verbum

verbum Dei, non autem gladium ferri, immò Petro volenti gladio ferreo ipsum defendere, ait: *Mitte gladium tuum in vaginam*, Ioan. 18.

A RESPONDEO, Ecclesia sicut habet Principes Ecclesiasticos, & seculares, qui sunt quasi duo Ecclesiæ brachia, ita duos habet gladios, spirituale, & materialem, & ideo quãdo manus dextera gladio spirituali nõ potuit hæreticum conuertere, inuocat auxilium brachij sinistri, vt gladio ferreo hæreticos coërceat. & hoc fortasse significauit Dominus, cùm prohibuit Petrum, qui erat futurus Princeps Ecclesiasticorum, vti gladio ferreo.

S. BERNARDVS lib. 4. de consideratione: *Quid, inquit, tu denuò vsurpare gladium tentas, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negant, non satis mihi videntur attendere verbum Domini, dicentis sic; Conuerte gladium tuum in vaginam, tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, & si non tua manu euaginandus. alioquin si nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apostolis; Ecce duo gladij hîc, non respondisset Dominus, satis est, sed nimis est; vterq; ergo Ecclesiæ & spiritualis scilicet gladius, & materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exercendus est: ille sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum sacerdotis, & iussum Imperatoris.* Hæc ille. Posset tamen breuius dici, solùm prohibuisse Dominum vsum gladij priuata auctoritate, tunc enim Petrus nondum Pontifex, sed discipulus erat.

Argumentum DECIMVM QVARTVM. Ecclesia non parcit hæreticis nisi semel, Apostolus autem ad Tit. 3. iubet vt bis ad minimum hæreticis parcatur.

RESPONDEO, etsi nunc tam Latini quàm Græci codices constanter habeant: *Post vnam & alteram correptionem.* Tamen olim in Græcis & in Latinis penè omnibus, non habebatur, nisi: *Post vnam correptionem deuita.* vt patet ex Irenæo lib. 3. cap. 3. Tertullianus de præscript. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 78. Ambrosio & Hieronymo in hunc locum Apostoli. Itaque incertum est quæ sit vera lectio. DICO præterea, Apostolum non loqui de venia danda hæretico conuerso, sed de admonitione, quę pręmittitur antequam hæreticus excommunicetur per sententiam iudicis. hoc autem Ecclesia seruat non solùm in hæreticis, sed etiam in omnibus aliis, quos excommunicat, semper enim duas admonitiones vt minimum præmittit.

Argumentum DECIMVM QVINTVM. Hæretici sunt extra Ecclesiam: *At nihil ad nos de iis, qui foris sunt*, 1. Corinth. 6. RESPONDEO, sunt extra Ecclesiam, sed cum debito atque obligatione manendi intus, & ideo cogi possunt vt redeant, sicut cogimus oues, quando de grege fugerunt.

Argumentum DECIMVM SEXTVM. Contra mansuetudinem Ecclesię esse videtur velle mortem hæreticorum.

Respondeo PRIMO, non est contra mansuetudinem Ecclesiæ, quia tenetur misereri filiorum suorum, & tunc verè immitis & crudelis esset, si mallet parcere lupis, quàm ouibus. SECVNDO, quia Ecclesia experta est omnes alias rationes, antequam ad vltimum supplicium inferendum adduci posset; nam initio, vt suprà diximus, solùm excommunicabat, deinde videns hoc non sufficere addidit pœnam pecuniariam, tum amissionem omnium bonorum, postea exilium, tandem huc deuenit, vt satis patet ex variis legibus antiquorum Imperatorum, in C. tit. de hæreticis.

Argumentum DECIMVM SEPTIMVM. Fides est libera. RESPONDEO, liberum duobus modis accipitur. VNO modo ab obligatione,

B quomodo dicimus liberum est vouere castitatem, intrare religionem, & nõ est liberum frangere votum, egredi religionem; & hoc modo fides in iis, qui eam nunquam receperunt, libera est ab obligatione humani iuris, sed non diuini, & ideo homines non cogunt, Deus tamen puniet. at in iis, qui eam in Baptismo professi sunt, non est libera ab obligatione, nec iuris diuini, nec humani, & ideo cogunt homines, vt ea seruetur. ALTERO modo sumitur liberum, vt distinguitur contra necessarium, & hoc modo liberum est nõ credere, sicut liberum est alia peccata committere, sed hæc libertas non impedit, quin homines malè agentes puniantur, imò potius exigit vt puniantur; nam si liberũ est crede-

C re, & non credere, ergo potuit credere & manere in Ecclesia, sicut debuit; & quia nõ fecit, meritò punitur. ita respondet S. Augustinus in ep. 50. ad Bonifacium, & lib. 2. contra epistolam Gaudentij, cap. 11. *Datum est homini*, inquit, *liberum arbitrium, sed vt si esset malè faciens, fieret mala patiens.*

Argumentum DECIMVM OCTAVVM. Nunquam Apostoli brachium seculare contra hæreticos inuocauerunt. RESPONDET S. Augustinus in epistola 50. & alibi, Apostolos id non fecisse, quia nullus tunc erat Christianus Princeps, quem inuocarent. tunc enim implebatur illud Psalm. 2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersum Dominum, & aduersus Christum eius.* At postquam tempore Constantini cœpit illud

D impleri, quod sequitur in eodem Psalmo: *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore.* Mox Ecclesia auxilium secularis brachij implorauit.

Finis quintæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

SEXTA
CONTROVERSIA GENERALIS,

DE ECCLESIA, QVÆ EST IN PVRGATORIO.

DVOBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS De Purgatorio.

PRÆFATIO.

LIBER SECVNDVS De circumstantiis Purgatorij.

LIBER PRIMVS, DE PVRGATORIO.

PRÆFATIO.

DISSERVIMVS HACTENVS DE EA PARTE ECCLEsiæ quæ est in terris: Nunc de ea disputandum est, quæ degit infra terram; disputaturi vltimò de illa, quæ regnat in cœlis; & quoniam fideles iam defuncti, necdum beati, & corpore, & animo sunt infra terram, diuersis in locis, ideo primùm de loco animarum dicemus; secundò de loco corporum, id est, de sepultura.

Sed antequam ad quæstiones veniamus, tria præmittenda sunt. PRIMO, *quid nomine Purgatorij hoc loco intelligamus.* SECVNDO, *qui fuerint errores de Purgatorio.* TERTIO, *quo ordine sit explicanda hæc disputatio.*

Scripserunt autem de Purgatorio Ioannes Roffensis contra articulos Lutheri; Ioannes Eckius lib. 4. de Purgatorio; Ioannes Bunderius in suo compendio, titulo 18. Ioannes Garetius libro de oratione pro defunctis; Iacobus Latomus in explicatione artic. sexti Louaniensium; Iodocus Clichtouæus in libro de Purgatorio; Bernardus Lutzenburg. lib. vnico de Purgatorio; Alphonsus de Castro, verbo Purgatorium; Martinus Peresius Aiala de traditionibus; Claudius Coussord contra VValdenses; Caietanus tomo 1. tractat. 23. & 24. Franciscus Orantius libro 5. de locis Catholicis; Hugo Etherianus de regressu animarum ab inferis; Catharinus libro de veritate Purgatorij.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Purgatorij.

TRIA IN SCRIPTVRIS inueniuntur, quib. tribuitur purgatio peccatorum, & purgatoria dici possunt. PRIMO, Christus ipse, de quo dicitur Hebr. 1. *Purgationem peccatorum faciens.* Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Sed de hoc non loquimur, tum quod non soleat Christus vocari Purgatorium, tum quod sit extra cõtrouersiam eum purgatorem peccatorum esse.

SECVNDO, tribulationes huius vitæ, de quibus ad literam videtur intelligendus Malachias, cap. 3. *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum.* Nam, vt rectè exponit B. Hieronymus, hîc agitur de tribulatione, quę pręcedet diem iudicij ad purganda peccata fideliũ. & Ioan. 15. *Omnem palmitem in me nõ ferentem fructum, tollet eum, & omnem, qui fert fructum, purgabit, vt fructum plus afferat.* De hoc Purgatorio nõ loquimur, tum quod sit extra controuersiam; tum etiam quod non semper tribulatio huius vitę sit purgatoria. Nam multi iusti affliguntur, non vt purgentur, sed vt exerceantur, & probentur iuxta illud Ecclesiast. 27. *Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.* Et multi iniusti affliguntur, non vt purgentur, sed vt incipiant damnationis suæ pœnas gustare.

Vocatur ergo TERTIO Purgatorium, locus quidam, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non plenè purgatæ fuerunt, vt nimirum sic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatum. De hoc est tota controuersia.

CAPVT SECVNDVM.

De erroribus circa Purgatorium.

MVLTI, & inter se contrarij errores fuerunt de Purgatorio. PRIMVS omnium, qui aliquid sensit contra Purgatorium, videtur fuisse Aërius, qui teste Epiphanio, hær. 75. & Augustino hær. 53. docuit, non esse pro defunctis orandũ. Hinc enim sequitur, aut eos non egere precibus, aut non posse iuuari, quorum vtrumque Purgatorio repugnat, saltem eo modo existenti, quo ab Ecclesia ponitur.

A Disertè autem Purgatoriũ negauerunt VValdenses, vt Guido Carmelita in summa de hæreticis, & B. Antoninus 4. parte, tit. 11. cap. 7. §. 2. summæ Theologiæ referunt.

Idem docuerunt Apostolici apud B. Bernardum serm. 66. in Cantica. & fortè VValdenses proles sunt Apostolicorum; nam in erroribus, qui eis tribuuntur, conueniunt, & tempore sunt vicini. Nam VValdensium secta exorta est circa annũ Domini M. C. LX. iuxta Trithemij Chronicum, vel M. C. LXX. iuxta Guidonem in sua summa, c. 1. & Reyneriũ, qui floruit ante annos CCC. cuius testimonium vide in fine libri Claudij Cussordij contra VValdenses. Apostolici autem
B sunt paulò antiquiores, nã exorti sunt tempore B. Bernardi, qui obiit anno M. C. LIII. vocari autem voluisse Apostolicos, etiã ipsos VValdenses, quòd Apostolorum paupertatem sectarẽtur, manifestum est ex historia ipsorum, apud Aemilium lib. 6. de gestis Francorum, & Abbatẽ Vrspergensem in Chronico anni M. CC. XII.

Idem cum VValdensibus docuerunt eodem tempore Henricus & Petrus Bruis, contra quos scribit B. Bernardus epist. 240. & Petrus Cluniacensis in epistola ad omnes Episcopos.

Idem postea docuerunt Albigenses, qui tamen non solùm Purgatorium, sed etiam infernum tollebant, testis B. Anton. 4. p. t. 11. c. 7. §. 5.

C Idem tribuit VViclefistis, & Hussitis Bernardus Lutzenburgensis in præfatione libri sui de Purgatorio, sed fortasse falsò, cùm nihil tale eis tribuat Concilium Constantiense, nec Thomas VValdensis; Aeneas autem Syluius, qui inter errores Hussitarum hunc etiam numerat libro de origine Boëmorum, cap. 35. videtur confundere Hussitas cum VValdensibus.

Idem tribuitur Armenis & Græcis à Guidone Carmelita in summa de hæreticis, & quanquam Græci ipsi in Concilio Ferrariensi, sess. 1. affirmabant se nõ negare Purgatorium, sed ignẽ tantùm, & existimare Purgatorium esse locum tenebricosum, & laborum plenum, tamen credibile est Græcos de hac hæresi saltem suspectos fuisse; nam B. Thomas in opusculo contra Græcos refellit etiam hunc errorem, & probat, Purgatorium esse, & in Concilio Florentino, sess. vltima damnatus est idem error, cùm tamen in eo Cõcilio solùm damnati sint errores Græcorum, aut certè de quibus Græci suspecti erant.

Deniq; Lutherus, & omnes posteri eius, licet

in varias sectas dissecti, in hoc tamen conueniunt, vt Purgatorium tollant, quanquam Lutherus ipse valde varius fuit. Nam PRIMO, Purgatorium planè Catholicè admittebat; nam in disputatione Lipsica, quę adhuc exstat: *Ego*, inquit, *qui credo fortiter, immò ausim dicere, scio Purgatorium esse, facilè persuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem.*

DEINDE, Purgatorium admisit quidem, sed multis admistis erroribus. PRIMVS error fuit, Purgatorium non posse probari ex Scripturis. SECVNDVS, animas in Purgatorio non esse certas de salute consequenda. TERTIVS, animas in Purgatorio posse mereri, & demereri. QVARTVS, animas in Purgatorio sine intermissione peccare, dum horrent pœnas, & requiem quærunt. QVINTVS, animas, quæ liberantur per suffragia Ecclesię, minus beari, quàm si per se satisfecissent. Isti quinq; habentur inter articulos à Leone damnatos in fine.

VLTIMO, simpliciter sustulit Purgatorium, suffragia pro defunctis, & asseruit nullū esse Purgatorium post hanc vitam, sed solùm in vita, & in morte; horror enim, & pœna mortis purgat, si quid purgandum superest. Ita docuit in lib. de abroganda Missa priuata, vbi dicit, melius esse in totū negare Purgatoriū, quàm credere B. Gregorio referenti animarum apparitiones, suffragia petentium. & in lib. ad VValdenses de Eucharistia: *Cùm*, inquit, *negatis Purgatorium, damnatis Missas, vigilias, cœnobia, monasteria, & quidquid per hanc imposturam erectum est, per omnia etiam probo.*

Hoc vltimū sequuti sunt omnes hæretici huius temporis. Lutherani rigidi, vt Centuriatores, cent.1.li.2.cap.4. col.460. & cent.4.cap.4. col.304. Lutherani molles, vt Philippus in locis ca. de satisfactione, & Brentius in Cōfess. VVirtemberg. cap. de Purgatorio. Item Zwingliani apud Cochlęū in actis Lutheri anni M.D.XXVI. Item Bernardinus Ochinus in Dialogo de Purgatorio. Caluinus lib.3. Instit. ca.5.§.6. vbi dicit, Purgatorium esse exitiale Satanæ commentum, quod Christi crucem euacuat, quod contumeliam non ferendā Dei misericordiæ irrogat, quod fidem nostram labefacit, & euertit. Petrus Martyr in cap.3. primę ad Corinth. duo dicit. PRIMO, siue sit, siue non sit Purgatorium, certè non esse dogma fidei. SECVNDO, dicit nec esse probabile Purgatorium existere. Denique Anabaptistæ Trinitarij lib.2.c.1. ex iis, quos nuper ediderunt anno M.D.LXVII. dicunt Lutherum iecisse fundamentum reformationis Ecclesię, cùm Purgatorium, Missas, & similia sustulit. Fundamentum omnium Lutheranorum est, quia tollunt satisfactionem, & discrimen peccati mortalis à veniali; isto enim fundamento posito, necessariò sequitur nullum esse Purgatorium.

Porro non defuerunt, qui adeo Purgatorium probarint, vt nullas pœnas nisi purgatorias post hanc vitam agnouerint. Ita Origenes sensit, qui omnibus impiis hominibus, & dæmonibus tan-

A dem salutem pollicetur, vt refert Epiphanius in epist. ad Ioan. Hierosolymitanū, & Augustinus li.21. ciuit. Dei, ca.17. vbi addit aliorum opinionem, qui non quidem dęmonum, sed hominum tamen omniū pœnas solùm purgatorias agnoscebant. & eodem lib.21. ca.13. dicit eandem sententiam Platonicorum fuisse, nullam videlicet esse pœnam post hanc vitam, nisi purgatoriam, & ꝓbat ex illis Virgilij versibus in 6. Aeneidos:

Quin & supremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitusq́; necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris,
Ergo exercentur pœnis, veterumq́; malorum
B *Supplicia expendunt, &c.*

Quanquam in ipsius Platonis operibus aliud legimus; nam in Phędone, & in Gorgia, tria facit hominum genera eorum, qui ad iudicium euocantur post mortem. VNVM eorum, qui piè iusteq; vixerunt, & hos statim ad insulas beatorum transmitti dicit. ALTERVM eorum, qui peccata curabilia perpetrarunt, & hos asserit ad tempus exerceri pœnis, donec scelus eluatur. TERTIVM eorum, qui peccata incurabilia commiserunt, & hos dicit in tartarum deiici in æternum puniendos, quorum supplicia ipsis quidem nihil prosint, sed aliis tamē prosint ad exemplum. & Virgilius quoque id non tacuit, vbi ait Aen.6.

---Sedet, æternumq́; sedebit
C *Infelix Theseus Phlegiasq́; miserrimus, omnes*
Admonet, & magna testatur voce per vmbras,
Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.

Ac de his satis.

Disputatio tota decem capitibus continetur. PRIMO, ostendemus esse Purgatoriū. SECVNDO, id fide tenendū. TERTIO, quibus personis conueniat, an iustis, an peccatoribus omnibus, an quibusdam tantùm. QVARTO, de statu eorum qui sunt in Purgatorio, an videlicet certi sint de salute. QVINTO, possint ne mereri ac demereri. SEXTO, de loco Purgatorij. SEPTIMO, de tempore quo durat. OCTAVO, de ipsa pœna, qualis sit, & à quibus infligatur. NONO, de remedio pœnæ. DECIMO, de sepultura corporum.

D

CAPVT TERTIVM.

Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veteris.

PRIMVM igitur Purgatorium esse, quinque generibus argumentorum probabimus. Afferemus enim primò, Scripturas Testamenti veteris. Secundò, Scripturas Testamenti noui. Tertiò, Concilia. Quartò, Patres. Quintò, rationes, & tum demum soluemus arguméta. PRIMVS locus habetur 2. Mach. c.12. vbi posteaquam Scriptura narrauit, Iudam Machabęum misisse in Hierusalem 12000. drachmarū argenti in sacrificia pro mortuis expēdenda, subiungit: *Sancta ergo & salubris est cogitatio ꝓ defunctis exorare, vt à peccatis soluātur.*

Hinc enim sequitur, PRIMO, posse mortuos post hanc vitam à peccatis solui, & proinde esse Purgatorium. SECVNDO, sacrificia, & orationes viuorũ prodesse defunctis. TERTIO, non expiari semper in morte omnes peccatorũ reliquias, vt Lutherus dicit; nam isti pro quibus orari iussit Iudas, mortui erant morte violenta, & pro religione, tamen credebat Iudas adhuc illos non plenè esse purgatos. QVARTO, posse hominem sanctè & piè mori, & tamen habere debitum aliquod soluendum, vel propter venialia peccata non remissa in vita, vel propter satisfactionem pro mortalibus remissis non plenè expletam; nam Scriptura hoc loco dicit eos, pro quorum peccatis iussit orari Iudas, cum pietate dormitionem accepisse. QVINTO, hoc esse de fide.

Ad hunc locũ respondent aduersarij. PRIMO, librum hunc non esse canonicũ, cùm auctor ipse in fine libri veniam petat, si qua in re errauerit: *Ergo* (inquit Brentius) *demus illi veniam quòd errauerit, cùm suffragia pro defunctis laudauit.*

SECVNDO, quia saltem hæc pars nõ potest esse canonica (*sanctè & piè de resurrectione cogitãs, nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret superfluum videretur, & vanũ pro defunctis orare*) continet enim exploratum errorem quod nimirum animæ cum corporibus moriantur & resurgant, alioqui non esset superfluum & vanum orare pro mortuis, etiamsi non resurgerent. Addit Ochinus, ex hac ipsa particula tolli posse Purgatoriũ; nam si Purgatorium esset, etiamsi resurrectio mortuorum non esset, non tamen fuisset vanum orare pro mortuis, quia profuisset illis oratio ad liberationem à pœnis Purgatorij.

TERTIO, quia illa conclusio: *Sancta ergo & salubris est cogitatio, &c.* nõ videtur historico conuenire, & fortè erat annotatio aliqua marginalis, & inde in textum violenter intrusa est.

QVARTO, quia nõ fit mentio in hac Scriptura Purgatorij, sed solùm resurrectionis; dicitur enim Iudas iussisse orare pro mortuis, sanctè & piè de resurrectione cogitans.

QVINTO, quia sacrificia, & orationes iubentur fieri à Iuda Machabæo pro illis, quos constabat in peccato mortali decessisse; nam ibidem habemus reperta fuisse sub tunicis omnium illorum occisorum quædam de donariis idolorũ, quæ illi rapuerant contra expressam prohibitionem. Deut. 7. *Inuenerunt*, inquit, *sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Iamniam fuerunt, à quibus lex prohibet Iudæos:* Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc caussam eos corruisse, ergo vel superstitiosum fuit factum hoc Iudæ, vel non orarunt vt animas illas iuuarent, sed solùm vt seipsos consolarentur.

SEXTO, quia non sequitur, oratum & sacrificatum est pro mortuis, ergo erant in Purgatorio; nam potuerunt, pro quibus orabatur, esse in inferno, & potuerunt qui orabant, orare & sacrificare, vt pium erga eos affectum, & memoriam ostenderent, & seipsos consolarentur.

A SEPTIMO, quia Scriptura ista non profert legem aliquam, aut decretum, sed solùm vnius hominis exemplum, non tenemur autem imitari, immò nec possumus, omnia exempla Scripturarum. Neq; obstat quòd laudatur hoc loco exemplum Iudæ; nam in eodem libro laudatur exemplum Raziæ, qui se occidit, 2. Machab. 7.

Ad PRIMVM dico, lib. Machabæorum non esse Canonicum apud Iudæos, sed apud Christianos esse. siquidẽ Ecclesia vniuersa legit hunc librũ in Missa, & legebat iã olim, vt patet ex epistola Petri Cluniacensis contra Petrobrusianos, & tamen prohibitum fuerat in Concilio III. Carth. c. 47.

B ne vllus liber legeretur in Ecclesia sub nomine diuinorum librorum, nisi canonicus esset. Præterea eũ numerat cum diuinis libris, ex Cõciliis Carthag. III. can. 47. ex Pontificibus, Innocentius I. in epist. ad Exuperium, c. vlt. ex Patribus, August. lib. 18. ciuit. Dei, cap. 36. vbi sic ait: *Libros Machabæorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.*

Ex quibus testimoniis refellitur mendacium impudentissimũ Ochini, qui in Dialogo de Purgatorio sic ait: *Quod apocryphi sint, ex Laodicensi, & Africana Synodo manifestum est, immò ex omnibus sacris doctoribus, qui sacrorum librorum catalogum percensentes, de Machabæicis nullam mentionem faciunt.* Hæc ille. Qui quàm apertè mẽtiatur, facilè cognoscet, qui legerit Carthag. Concilium III. quod Ochinus A-

C fricanum vocat, & præterea Innocentium loco citato, August. lib. 2. de doct. Christ. ca. 8. Gelasium in decreto de libris canonicis, quod edidit in Concilio LXX. Episcoporum, Isidorum lib. 6. etymologiarum, cap. 1. aliosque Patres à nobis citatos lib. 1. de verbo Dei, cap. 15.

Respondet Petrus Martyr in ca. 3. primę Cor. ab Augustino, & Ecclesia ipsa hunc librũ receptũ in Canonem, nõ eorum librorum, qui valent ad confirmanda dogmata, sed eorum qui valent ad morum ædificationem. & probat, quia Aug. lib. 2. contra epist. Gaudentij, ca. 23. dicit hunc librũ nõ esse paris auctoritatis cum lege, Prophetis & Psalmis, sed tamen vtilẽ esse si sobriè legatur. Itẽ quia Cyprianus in expositione Symboli dicit,

D hos libros non valere ad probanda dogmata.

At perfidè agit Pseudomartyr, nam August. adeo putabat hunc librum valere ad confirmanda dogmata, vt li. 1. de cura pro mortis, cap. 1. ex solo hoc libro argumenta petat ad probandum orandum esse pro mortuis. & hoc esse dogma fidei idem Augustinus docet, cùm in lib. de hæresibus, cap. 53. ponit Aërium in numero hęreticorum, quia negauerat orationes pro defunctis. In 2. autem lib. contra Gaudentium, cap. 23. non dicit eos libros non esse pares Psalmis, Legi, & Prophetis, in Ecclesia, sed apud Iudæos: *Et hanc quidem Scripturam*, inquit, *quæ appellatur Machabæorũ, non habent Iudæi sicut Legem, & Prophetas, & Psalmos, sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobriè legatur, vel audiatur.* Ex quo apparet insignis fraus Martyris.

Quod autem Augustinus dicit, debere sobriè legi, non ideo dicitur, quia sint in hoc lib. aliqui errores, sed propter exempla eorum, qui se occiderunt, quæ in hoc libro narrantur, & imitanda non sunt; quomodo etiam Genesis sobriè legenda est, ne putemus imitandum factum Iudæ Patriarchæ, qui incœstum perpetrauit.

Deceptus est autem idem Martyr, cùm Cyprianum pro Ruffino adduxit; illa enim Symboli explicatio, Ruffini est, non Cypriani, vt patet ex præfatione, vbi auctor indicat, se esse Aquileiensem, & Aquileiæ baptizatum, & educatum, & ibidem meminit Photini hæretici, qui centum annis Cypriano posterior fuit; & vbi libros sacros enumerat, ibidem meminit Donati, Manichæi, Arij, Eunomij, aliorumque hæreticorum, qui post Cypriani obitum exorti sunt. Neque mirum esse debet, si Ruffinus hos libros non esse canonicos putauit; nam libri Machabæorum sunt ex eorum numero, de quibus aliquando etiam inter Catholicos dubitatum est, & postea tamen ab vniuersa Ecclesia, tanquam verè canonici, recepti sunt.

Ad probationem dico, auctorem non petere veniam errorum, sed elocutionis, quomodo etiam beatus Paulus excusat sermonis sui imperitiam.

Ad SECVNDVM dico, ideo videri ineptam sententiã huius libri, quia non obseruatur apud Iudæos olim fuisse vsitatissimum, habere pro eadem quæstione illã de resurrectione, & illam de animorum immortalitate, etsi reuera distinctæ sunt. Nam apud Iudæos, qui negabãt vnum, negabant alterum, vt Sadducæi; & qui vnum fatebantur, fatebantur alterum, vt Pharisæi, vt patet Actor. 23. Nec immeritò; nam cùm anima rationalis sit vera forma corporis, & proinde vera pars hominis, non est verisimile, Deum voluisse animã perpetuò viuere sine corpore. Hinc Dominus Matth. 22. probaturus Sadducæis resurrectionem, vtitur illo testimonio Scripturæ: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*; & subiungit: *Non est Deus mortuorum, sed viuentium.* ex quibus inferre intendit, ergo mortui resurgunt.

AT hoc argumentũ nihil concludit, nisi præsupponatur, quæstionem de immortalitate animorum, & de resurrectione corporũ accipi pro vna & eadem; posset enim alioqui negari consequentia. Nam Deus erit Deus viuentium, etiam si mortui non resurgant, quandoquidem animi ipsi viuunt. PARI ratione Apostolus cùm ait 1. Corinth. 15. *Quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? comedamus, & bibamus, cras enim moriemur*; nisi præsupponat animas esse mortales, si corpora non resurgunt, nihil concludit. Nam si animus est immortalis, etiãsi corpora non resurgant, multùm proderit ieiunare, & bene viuere, quia proderit ad gloriam animæ acquirendam. Scriptura ergo libri Machabæorum loquitur omnino eodem modo, quo hîc B. Paulus, & idem præ-

A supponit. Vult enim dicere; Si mortui non resurgunt, inde sequi, animas esse mortales, & proinde superfluum & vanum orare pro mortuis, nisi speretur resurrectio.

Ad TERTIVM dico, in textu Græco non haberi particulam; Ergo, sic enim legimus: εἶτ' ἐμβλέπων τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιστον ἀποκείμενον χαριστήριον, ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἡ ἐπίνοια, ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξιλασμὸν ἐποιήσατο, τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι. hoc est: *Deinde considerãs, iis, qui cum pietate obdormierant optimam repositam gratiam, quæ sancta & pia consideratio fuit, ideo pro mortuis expiationem fecit, vt à peccato soluerentur.* Tamen sensus est omnino idem. Nec potest reiici Latina

B lectio, quin reiiciatur etiam Græca. Neque est insolitum historicis, aliquid interdum colligere ex rebus gestis, quod ad imitationem, & bonos mores pertineat.

Ad QVARTVM dico, non esse necesse fieri mentionem expressam Purgatorij, cùm satis apertè colligatur ex iis, quæ hîc habentur. Non enim de nomine, sed de reipsa contendimus. Neq; verò cùm dicitur, Iudas iussisse orari pro mortuis, benè & religiosè de resurrectione cogitans, sensus est, iussisse eum orare pro mortuis, vt resurgerent, sed est sensus, Iudam cùm religiosè cogitaret resurrectionem futuram, & proinde animas esse immortales, & formidaret, ne animæ interfectorum militum suorum, pro-

C pter peccatum aliquod, in alio seculo punirentur, iussisse pro eis orari & sacrificari, vt à peccatis soluerentur, vt in fine capitis exprimitur.

Ad QVINTVM dico, peccatum illorum aut fuisse veniale, quia fortè ignorabant legis prohibitionem, & non acceperunt ex donariis illis in honorem idolorum, sed solùm ditescendi cupiditate, quæ venialis esse potest; aut certè si mortale fuit, in mortis articulo milites illos doluisse de peccato, & quoad culpam remissum illis fuisse, iuxta illud Psal. 77. *Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur*; aut saltem Iudam Machabæum ita existimasse, alioqui non diceret Scriptura, eum considerasse eos, qui cum pietate obdormiuerant, optimam habere repositam

D gratiam. Adde vltimò, saltem incertum fuisse statum illorum, & propterea licuisse pro eis orare, etiamsi damnati fuissent.

Ad SEXTVM dico, nostram consequentiam non esse istam, oratum est pro illis, ergo erant in Purgatorio; sed, orarunt pro quibusdam defunctis, ergo existimarunt posse fieri, vt illi essent in Purgatorio; vel istam, laudatur in Scriptura oratio pro defunctorum peccatis, ergo Purgatorium est in alia vita; nam alioqui frustrà oraretur, & Scriptura erraret laudando eiusmodi orationem. Quod autem hoc loco laudetur oratio pro expiatione peccatorum, & non pro humano affectu ostendendo, patet, tum ex eo, quòd occasio huius orationis fuit peccatum illorum mortuorum detectum ob donaria

inuenta sub vestibus eorum, vt historia dicit, tum ex eo, quòd expresse dicitur, Iudas misisse 12000. drachmas offerri sacrificium pro peccatis mortuorum. & infrà, vt à peccatis soluantur. ADDE, quòd si nullum esset Purgatorium, liceret quidem flere ad humanum affectum ostendendum; at orare non item. quorsum enim oratio pro illis, qui aut non egent, aut iuuari non possunt?

Ad SEPTIMVM dico, argumentum non sumi ab exemplo vnius hominis, sed partim ab antiquo & solenni ritu Ecclesiæ Testamenti veteris; partim à testimonio infallibili scriptoris sacri; quòd enim hic fuerit solennis ritus Ecclesię, patet, cùm hoc loco dicitur: *Omnes qui cum Iuda erant ad preces conuersos.* & deinde: *Collatione facta*; id est, singulis conferentibus aliquid, collectam esse multam pecuniam, & missam à Iuda, nomine omniũ in Hierusalem, ad sacrificia pro mortuis; & hoc quidem magnum est argumentum: sed maius est, & fidem Catholicam faciens, quod sumitur à verbis Scripturæ sacræ laudantis orationem pro peccatis mortuorum tanquam sanctam, piam & religiosam. NEQVE valet instantia de laude Raziæ, qui se occidit; nam, vt Augustinus ostendit lib. 2. contra epistolã Gaudentij, cap. 23. Razias laudatur, quòd fortiter & viriliter egerit, non quòd piè & sanctè. vel, si volunt probari hoc factum ab auctore huius libri, potius dicendum est, habuisse Raziam peculiarem inspirationem, & præceptum Dei, vt hoc faceret, sicut habuit Sampson, teste Augustino lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 21. quàm dicendum esset, hunc auctorem potuisse errare. Præter hunc locum sunt alia quædam, quæ solùm probabiliter suadent, & quibus tamen sancti Patres vsi sunt. Igitur ea quoque hîc breuiter annotabimus.

SECVNDVS locus est Iob. 4. *Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus.* Huius loci non potest esse alius sensus, quàm is, quem communiter expositores tradunt, videlicet; Instrue conuiuium, & voca fideles pauperes, vt ipsi post acceptam eleemosynam orent pro anima defuncti. Hinc enim nata est illa consuetudo, quæ & olim in Ecclesia fuit, & nunc etiam est, vt affines defuncti conuiuium faciant, & mittant etiam cibum & potũ pauperibus & religiosis, vt orent pro anima defuncti. CHRYSOSTOMVS homil. 32. in Matth. *Cur, inquit, post mortem tuorum pauperes conuocas? Cur Presbyteros, vt pro eis velint orare, obsecras?* NEQVE valet quidquam commentum Munsteri, qui interpretatur nomine sepulcri, ora pauperum iustorum, quia scriptum est Psal. 6. *Sepulcrum patens est guttur eorum,* vt sensus sit; Pone panem tuum in ore iustorum, vt non moriantur fame. Hęc enim falsa expositio est. PRIMO, quia nusquam in Scriptura vocatur sepulcrum os iusti, sed solùm os peccatoris, vnde exhalant fœtores vitiorum. SECVNDO, quia Tobias in eo-

A dem capite multis verbis commendauerat pauperes viuos, & deinde transiit ad commendationem mortuorum, vt in litera patet.

TERTIVS locus est 1. Reg. vlt. vbi legimus, quòd habitatores Iabes Galaad audita morte Saul, ieiunauerunt septem dies. Et 2. Reg. 1. Dauid fleuit, & ieiunauit pro Saule & Ionatha, & aliis occisis, quod idem fecit pro Abner, 2. Reg. 3. Quamuis enim hæc videbantur fieri in signum doloris & tristitię, tamen credibile est, pręcipuè facta esse ad iuuandas animas defunctorum, vt Beda exponit in fine commentarij in lib. 1. Reg. id quod ex duobus colligimus. PRIMO, ex eo, quòd irrationabile fuisset, in signum doloris se-

B ptem dies ieiunare. SECVNDO, ex eo, quòd Dauid 2. Reg. 12. ieiunauit, & orauit pro filio suo infantulo, dum ęgrotaret; postea verò quando audiuit eum esse mortuum, non amplius ieiunauit; quo facto suo ostendit, se ieiunare solitũ, vt aliquid à Deo impetraret; ideo enim pro morte pueri non ieiunauit, quia sciebat, non esse puerum ad vitam rediturum, & præterea eum suffragiis non egere; quò etiam spectat illa sollicitudo Patriarcharum, qui cupierunt in terra promissionis sepeliri, Genes. 47. & 50. nimirum vt essent participes precum & sacrificiorum, quæ ibi offerebantur.

QVARTVS locus est Psal. 37. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.* Etsi enim

C hæc verba variè exponi possint, tamen B. Augustinus ita exponit, vt in furore argui à Deo, sit in æternum damnari; in ira corripi, sit puniri seuerè post hanc vitam, ad correctionem tamen & emendationem. Vnde subdit: *In hac vita, inquit, purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, &c.* Eodem modo exponit Beda, Haymo, Dionysius Carthusianus, & alij.

QVINTVS locus est Psalm. 65. *Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Hic etiã locus potest habere varios sensus, tamen Origenes homil. 25. in Num. & B. Ambrosius in Psal. 36. & serm. 3. in Psal. 118. exponit per aquam, Baptismum; per ignem, Purgatorium: *Hic, inquit, per aquam, illic per ignem; per aquam vt abluantur pecca-*

D *ta, per ignem vt exurantur.*

SEXTVS locus est Isai. 4. *Purgabit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum spiritu iudicij, & spiritu combustionis.* Hunc locum exponit de pœna Purgatorij B. Augustinus lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 25.

SEPTIMVS locus est Isa. 9. *Succensa est quasi ignis impietas, vepres & spinas deuorabit.* Basilius in hunc locum dicit, per confessionem peccatum arefieri, vt igne purgatorio post hanc vitam absumi possit, & ex hoc loco probat.

OCTAVVS locus est Micheæ 7. *Ne læteris, inimica mea; nam si cecidi, resurgam, cùm sedero in tenebris, iram Domini portabo, donec caussam meam iudicet. Adducet me in lucem, videbo iustitiam eius.* Hunc locum afferri solitum pro Purgatorio, docet Hierony-

mus

mus in cap.vlt.Isa. & Glossa ordinaria exponit; Iram Domini portabo hîc, vel in Purgatorio.

Nonvs locus est Zachar.9. *Tu autem in sanguine Testamenti tui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Etsi enim hunc locum adducunt passim pro liberatione Patrum ex limbo, tamen melius conuenit liberationi animarum ex Purgatorio, quas Christus eduxit, cùm eò descendit post mortem suam. Primo, quia isti rectiùs dicuntur vincti. Secvndo, quia in Purgatorio non est aqua consolationis, quæ est in limbo, vt patet Luc.16. de Lazaro: *Hic verò consolatur.* Vnde Augustinus epist.99. ad Euodium, & lib.12. in Genes.cap.33.contendit, Christum cùm descendit ad inferos, non solùm Patres inuisisse, sed etiam eos, qui cruciabantur in inferno, id est, in Purgatorio, & multos eorum inde liberasse.

Decimvs locus est Malach.3. *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & purgabit filios Leui, & colabit eos, &c.* Hunc locum exponunt de pœna purgatoria Origenes homil.6.in Exod. S.Ambrosius in Psal. 36. B. Augustinus lib.20.de ciuitate Dei, cap.25. & B.Hieronymus in hunc locum. & quanquam pœna illa purgatoria non est ea, de qua nunc agimus; nam illa purgabit viuentes, nos autem agimus de pœna mortuorum; tamen inde rectè infertur Purgatorium. Nam ideo tunc præcedet tribulatio grauissima, & postea etiam ignis descendet, & purgabit celerrimè omnes reliquias peccatorum in hominibus iustis, quia, vt Irenæus etiam notat in fine lib.5. tunc repentè Ecclesia, quæ est in terris, assumenda erit ad sponsum, nec erit tempus purgationis vlteriùs, vt nunc est post mortem ante iudicium.

CAPVT QVARTVM.

Purgatorium esse probatur ex Testamento nouo.

Primvs locus est Matth.12. vbi dicit Dominus, esse quoddã peccatum, quod non remittitur, neque in hoc seculo, neque in futuro. Hinc enim colligunt sancti Patres, quædam peccata remitti in futuro seculo per orationes & suffragia Ecclesiæ. ita B. Augustinus lib.21. de ciuitate Dei, cap.24. & lib.6. in Iulianum, cap.5. B.Gregorius lib.4.Dialogorum, cap.39. B.Beda in cap.3. Mar. B.Bernardus homil.66. in Cant. qui hoc solo testimonio contentus fuit contra hanc hæresim. Item Petrus Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos. Rabanus lib.2. de Institut. Cleric. cap.44. & omnes Glossæ, vt ordinaria, interlinearis, &c.

At contra hunc locum obiicit Primo, Petrus Martyr, hæc dici per exaggerationem. Respondeo, hoc modo poterimus etiam tollere infernum, & dicere esse exaggerationem, cùm dicitur: *Ite in ignem æternum.* Prȩterea exaggeratio non debet esse inepta, qualis est, cùm fit partitio, & vni membro nihil respondet.

A Secvndo, dicunt aliqui esse comminationem. Respondeo eodem modo.

Tertio, obiiciunt alij, Christus comparat peccatum in Spiritum sanctum cum grauissimis peccatis mortalibus, cum blasphemia in Patrem, & in Filium; ergo si vellet dicere, aliqua peccata posse remitti in alio seculo, intelligeret maximè de iis, quibuscum comparabat tunc peccatum in Spiritum sanctum; at hoc est falsum, quia sola venialia dimittuntur, per nos, in alio seculo, &c. Respondeo, Christus loquitur de perfecta remissione, quæ complectitur remissionem culpæ & pœnȩ, quomodo peccata grauissima remittuntur etiã in alio seculo, quia B ibi completur eorum remissio.

Qvarto, inquiunt, Christus videretur significare, grauiora peccata remitti in futuro seculo, in hoc autem solùm leuiora, si aliqua ibi remitti vellet, alioqui non diceret; Neq; in hoc seculo, neque in futuro, sed è contrario dixisset; Non dimittetur, neque in futuro, neque in hoc, vt oratio crescat. Respondeo, orationem crescere, quia in futuro maius spatium est diluendi peccata, quàm hîc; & præterea præponitur hoc seculum, quia hîc inchoatur, ibi perficitur remissio delictorum.

Qvinto, obiicit Caluinus, Dominus loquitur de remissione culpæ, ergò malè allegatis hunc locum pro remissione pœnæ Purgatorij. C Respondeo, in Purgatorio remitti etiam culpas saltem veniales; præterea falsum est, loqui Christum de sola culpa. hic enim est sensus; Peccatum in Spiritum sanctum non remittitur in hoc seculo, nec in futuro, neq; quantum ad culpam, neque quantum ad pœnam, cùm alia peccata vel remittantur in hoc seculo, quoad culpã, & in alio interdum quoad pœnam, vt mortalia; vel & hîc & ibi quoad culpam, & quoad pœnam, vt venialia.

Sexto, inquit Caluinus, in hoc seculo & in futuro, vult dicere; In hoc iudicio & in nouissimo non remittetur, & sic nulla fit mentio Purgatorij. At contra; nam qui erunt illi, quibus hîc non est remissum, & in iudicio remittetur? D nónne illi, qui aut venialium purgatione indigebunt, aut solius pœnæ debitores erunt? Qui enim hinc cum iniustitia decedunt, certè in iudicio non absoluentur.

Septimo, obiicit Petrus Martyr, quia ex negatione non sequitur affirmatio in bona Dialectica. non licet inferre, peccatum in Spiritum sanctum non remittitur in futuro seculo, ergo quȩdam alia peccata in eo remitti possunt. sicut non bene sequitur; Rex Philippus non est Rex Venetorum, ergo aliquis alius est Rex Venetorum. Et confirmat Ochinus; Non potuit Christus dicere; Hoc peccatum non remittetur in hoc seculo, neque in inferno: & tamen non colligeremus inde, quædam peccata remitti in inferno.

Respondeo, non sequi secundum regulas Dialecticorum, id quod inferimus ex verbis Domini, sed tamen sequi secundum regulam prudentiæ, quia alioqui faceremus Dominum ineptissimè loquutum. ineptè enim diceret; Hoc peccatum non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro, si in futuro nullum remittitur: sicut ineptè loqueretur qui diceret; Rex Philippus non absoluet te neque in aula Hispaniæ, neque in aula Franciæ. Non autem loqueretur ineptè, si diceret, neque in aula Hispaniæ, neque in aula Brabātiæ. Vnde Ioan. 19. cùm dixisset Christus: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Intulit Pilatus: *Ergo Rex es tu;* nec respondit Christus, non bene sequi ex negatiuo affirmatiuum, sed approbauit. Neqve valet similitudo allata ab Ochino; nam Christus non potuit dicere; Neque in hoc seculo, neque in inferno, nisi ineptè loqui voluisset, tum quia seculum tempus est, infernus verò locus; proinde, non opponuntur, sicut seculum præsens, & futurum: tum etiam, quia in inferno constat nullam fieri remissionem.

Octavo, obiiciunt illud: *Neque in hoc seculo, neque in futuro,* idem significare, quod nunquam, siue in æternum, vt exposuit Marcus, qui cap. 3. ita ait: *Non habet remissionem in æternum.* Et sicut Petrus ait Ioan. 13. *Non lauabis mihi pedes in æternum.*

Respondeo, nō debere exponi Matthæum per Marcum, sed potius Marcū per Matthæum, cùm Matthæus pluribus verbis vtatur, cùm constet Matthæum copiosius scripsisse, & Marcum fecisse quasi compendium ex Euangelio Matthæi. Neque ita accepit Marcus vocem, In æternum, sicut Petrus apud Ioannem. Nam ineptè dixisset Petrus; Non lauabis mihi pedes, neque in hoc seculo, neq; in futuro, cùm in futuro non lauentur pedes. Non autem ineptè dixit Dominus apud Matthæum: *Non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro.* Itaque Petrus apud Ioannem accepit vocem: *In æternum*, impropriè pro solo tempore huius vitæ, Marcus autem propriè pro toto spatio huius seculi & futuri. Præterea aut Christus dixit, vt habet Matthæus, vel, vt habet Marcus, vel vtroque modo; si primum vel tertium, habeo intentum; si secundum, quanquam hoc non est probabile, tunc Matthæus, duce Spiritu sancto, exposuit verba Christi, & nisi ineptè exposuerit, indicauit, in alio seculo dimitti aliqua peccata.

Nono, dicunt esse phrasim Hebraicam. Respondeo, falsum esse, phrasis quidem Hebraica est illa Petri: *In æternum*; dicunt enim, passim haberi לְעוֹלָם etiam de rebus temporalibus: *At neq; in hoc seculo, neq; in futuro,* non est propria phrasis Hebræorum. Neque Marcus phrasi Hebraica vtitur, sed propriè loquitur.

Secvndvs locus 1. Corinth. 3. vbi Apostolus dicit: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Nota inprimis, locum istum Apostoli 1. Cor. 3. esse vnum ex difficillimis & vtilissimis totius

A Scripturæ: nam ex eo statuunt Catholici duo Ecclesiastica dogmata, Purgatorium, & venialia peccata contra hæreticos & hæreticorū fautores, qualis inprimis fuit Erasmus, qui annotatione in hunc locum conatur ostendere, nec Purgatorium; nec peccata venialia ex hoc loco statui posse.

Quòd sit difficillimus, testatur Avgvstinvs lib. de fide & operibus, cap. 15. *Diligenter*, inquit, *oportet attendere, quomodo accipienda sit Apostoli Pauli illa sentētia planè ad intelligendum difficilis, vbi ait; Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, &c.* Et infrà: *In his deputanda est quæ Petrus dicit, esse in Scripturis eius quædam difficilia intelle-*

B *ctu, quæ non debent homines peruertere ad proprium suum interitum.* Et cap. 16. *Fateor*, inquit, *me malle audire intelligentiores atque doctiores.* Idem repetit quæst. 1. ad Dulcitium.

Nos igitur, vt locum istum diligenter explicemus, exponemus primùm Metaphoram, qua Apostolus vsus est; deinde proponemus, & soluemus difficultates, quæ circa hunc locum occurrunt. Quantum ad Primvm, hæc sunt Apostoli verba: *Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, vt sapiens Architectus fundamentum posui. Alius autem superædificat, vnusquisque autem videat quomodo superædificet; fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus* Iesvs. *Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argen-*

C *tum, lapides preciosos, lignum, fœnum, stipulam vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet; si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Vtitur autem Apostolus in hac sententia similitudine duorum Architectorum, quorum vnus super fundamentum lapideum & solidum erigit domum ex preciosa materia, & quæ ignem non timet, qualia sunt aurum, & argentum, lapides preciosi, vt Iaspis, Porphireticus, Parius lapis. Nam ex auro & argento fiunt laminæ, & columnæ, vt de templo Salomonis legimus; ex lapide pario, & porphiretico etiam integri pa-

D rietes erigi possunt. Alter verò super simile fundamentum, id est, lapideum & solidum, erigit domum more pauperum rusticorum ex asseribus & stipitibus, eamque tegit fœno & stipulis.

Hac posita similitudine, fingamus vtriq; domui adhiberi ignem, videbimus priorem nihil penitus lædi, & si Architectus intus fortasse sit, similiter nihil pati. At posteriorem domum videbimus continuò ignem concipere, & breui tempore totam consumi, & si Architectus intus sit, & velit saluus egredi, videbimus eum exire non posse, nisi per ignem. In quo transitu non quidem morietur, sed tamē barba & capilli non egredientur incolumes, nisi fortasse fiat miraculum trium puerorum, qui in fornace Babylo-

nica non comburebantur. Hæc est similitudo, qua B. Paulus vtitur, cùm ait: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Quantum ad SECVNDVM; quinque sunt difficultates huius loci. Prima, quid intelligatur per ædificantes. Secunda, quid intelligatur per aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, & stipulas. Tertia, quid intelligatur per diem Domini. Quarta, quid intelligatur per ignem, qui in die Domini vniuscuiusque opus probabit. Quinta, quid intelligatur per ignem, de quo dicitur; Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. His explicatis, sententia erit perspicua.

PRIMA igitur difficultas est; Qui sint Architecti, qui superædificant. B. Augustinus libro de fide & operibus, cap.16. & in Enchirid. cap.68. & alibi, censet omnes Christianos dici hic ab Apostolo Architectos, & omnes superædificare super fidei fundamentum, vel opera bona, vel mala. Idem mihi docere videntur, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius in hunc locum.

Alij permulti docent, Architectos hîc ab Apostolo non vocari, nisi Doctores & Prædicatores Euangelij; ita Ambrosius & Sedulius in hunc locum. Idem insinuat Hieronymus lib.2. in Iouinianum. Idem recipiunt B. Anselmus & B. Thomas in hunc locum, etiamsi priorem sententiam non reiiciant. Idem multi recentiores, vt Dionysius Carthusianus, Lyranus, Caietanus, & alij in hunc locum.

Vtraque expositio est bona, & ex vtraque deducitur assertio Purgatorij & peccatorum venialium, tamen magis literalis est posterior, id quod patet manifestè ex verbis præcedentibus & sequentibus eius capitis; dixerat enim antea: *Ego plantaui, Apollo rigauit.* Deinde in eodem sensu statim subiungit: *Ego vt sapiens Architectus fundamentum posui, alius autem superædificat.* Et ibidem: *Qui plantat & qui rigat vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem; Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.* Vbi apertissimè comparat se & alios prædicatores Euangelij agricolis, & architectis; populos autem qui docentur, comparat agris & ædificiis. Item in verbis sequentibus iterum loquitur de Doctoribus, cùm ait: *Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, vt sit sapiens.* Et rursum: *Nemo itaque glorietur in hominibus; omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas*; id est, nolite gloriari in Doctoribus & Prædicatoribus vestris, & dicere: *Ego sum Pauli, ego verò Apollo.* Nam omnes sunt vnum, & pro vobis omnes laborant. Itaque sicut dixerat, se plantasse, & Apollinem rigasse, ita nunc dicit; Ego fundamentum posui prædicans Christi fidem. Alij autem superædificant docentes ea, quæ ad vitam & mores pertinent, & etiam explicantes latiùs fidei nostræ mysteria. Et in hac prima quæstione conueniunt nobiscum Caluinus, & Petrus Martyr, atque Ochinus.

A

ALTERA difficultas est paulò grauior; sunt enim sex sententiæ. Quidā nomine fundamenti intelligunt fidem veram, sed informem. Nomine auri, argenti, lapidum preciosorum, opera bona. Nomine ligni, fœni, stipulæ, peccata mortalia; ita Chrysostomus in hunc locum, quem sequitur Theophylactus.

At hoc defendi non potest. PRIMO, quia, vt Gregorius dicit libro 4. Dialog. cap.39. peccata mortalia potius compararentur ferro & plumbo. SECVNDO, quia sequeretur, veram esse hæresim Origenis, quòd omnes saluarentur, quia Apostolus dicit; Saluus erit quasi per ignem.

B

RESPONDENT Græci; Saluus erit, id est, nunquam penitus cōsumetur, sed quasi per ignem, quia semper ardebit. Hæc solutio inprimis est dura & coacta; deinde est contra omnem vsum loquendi Scripturarum. Nunquam enim in Scripturis accipitur nomen Salutis in malam partem, sed semper in bonam, vt in Concilio Florentino ante sessionem primam Latini ostenderunt. Præterea illud (*Per*) significat transitum, non mansionē. Non dicit Apostolus: *Saluus erit, sic tamen quasi in igne; sed: Saluus erit quasi per ignem*; id est, ad similitudinem eius, qui euadit mortem transiens per ignem. Deniq;, ex communi consensu Doctorum. Nam summa consensione volunt alij omnes tam Græci, quàm Latini hunc locum intelligi de venialibus peccatis, quorum sententias in quinta difficultate proferemus. Neque verò hinc putet aliquis, Chrysostomum negasse Purgatorium, vel peccata venialia. Nam Purgatorium esse sæpissimè docet, sed præcipuè homil.3. in epist. ad Philip. & hom.69. ad populum Antiochenum. Item peccata venialia concedit homil.24. in Matth. in hoc verò loco aliter exposuit, vt hæresim Origenis refelleret, quæ docet, pœnas Gehennæ non esse æternas, vt patet ex ipsa homilia.

C

SECVNDA sententia est, nomine fundamenti intelligi Christum, siue fidei prædicationem: nomine auri, argenti, & lapidum preciosorum intelligi Catholicas expositiones: nomine ligni, fœni, & stipulæ intelligi hæretica dogmata. ita videtur docere commentarius Ambrosij, ita etiam Hieronymus exponens illud Isaiæ 5. *Væ qui coniungitis domum ad domum.* Atque huc propendet Caluinus, Martyr, & Ochinus, qui docent, per ligna, fœnum, stipulas intelligi humanas traditiones & commēta, quæ pugnant cum verbo Dei.

D

Hæc sententia minus defendi potest, quàm præcedens. PRIMO, quia hæretici non saluantur per ignem purgatorium, sed damnantur ad ignem æternum. SECVNDO, quia hæretici non ædificant super fundamentum, quod est Christus, nisi nomine tenus. Omnis enim hæresis quantumcunque de Christo magnificè loquatur,

tur, tamen non verum Christum prædicat, sed alium, quem sibi finxit. Neque ista sententia, quam refellimus, est Ambrosij vel Hieronymi. Nam commentarius Ambrosij intelligit nomine ligni, fœni, & stipulæ hæreses quidem, & falsa dogmata, sed per imprudentiam prolata, & sine pertinacia: dicit enim, eiusmodi Doctores saluos futuros per ignem purgatorium. Hieronymus verò apertè de hæreticis loquitur, sed ex mente aliorum, non sua. cùm enim posuisset suam expositionem, subdit: *Quidam autē, inquit, hæc de hæreticis intelligunt, &c.*

TERTIA sententia, nomine fundamenti intelligit fidem viuam: nomine auri, argenti, & lapidum preciosorum intelligit opera supererogationis: nomine ligni, fœni, & stipulæ intelligit omissionem consiliorum, & affectum quendam carnalem ad bona huius mundi, licitum quidem, sed qui dolorem adfert, cùm illa bona amittuntur. Ita B. Augustinus lib. de fide & operibus, cap. 16. quæ sententia vera quidem est, sed non conueniens huic loco, nisi cum illo carnali affectu intelligamus peccata saltē venialia; nam non dantur opera media in particulari. aut ergo ille amor carnalis est bonus, aut malus; si bonus, quare ardebit more stipulæ? si malus, ergo saltem admixtum habuit peccatum veniale.

QVARTA sententia est eorum, qui exponunt per aurum, argentum, &c. opera bona; per stipulam, fœnum, &c. peccata venialia: ita B. Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 39. & alij, quę bona est, sed alia est melior.

QVINTA est eorum, qui intelligunt per aurum, argentum, &c. bonos auditores; per stipulas, malos auditores. Sunt enim auditores opificium Doctoris, & quidem Doctor saluus erit; sed ex auditoribus alij sic, alij non, &c. Ita Theodoretus, & Oecumenius; at refellitur rectè à Chrysostomo; nam detrimentum tribuitur etiam Architecto, & ipse dicitur ædificare stipulam, ergo non est sola culpa & pœna auditorum.

SEXTA sententia, quam omnibus anteponimus, est, vt nomine fundamenti intelligatur Christus, à primis prędicatoribus annunciatus, quales erant Apostoli, qui fidē Christi & Euangelium detulerunt ad eos populos, qui nihil vnquam de Christo audierant. Hinc enim B. Paulus ait: *Ego plantaui, & ego vt sapiens Architectus fundamentum posui.* Hinc etiam qui primi in aliqua regione fidem prædicant, dicuntur Apostoli eius regionis. Nomine verò auri, argenti, & lapidum preciosorum intelligatur doctrina vtilis & salutaris aliorum prædicatorū, qui eos docent, qui iam fidem receperunt, & docent non solùm verbo, sed etiam exemplo, ita vt verè auditores suos ædificent, & ꝓmoueant in religione & pietate. Nomine autem ligni, fœni, & stipulæ intelligatur doctrina, non quidem hæretica, vel mala, sed tamen curiosa, inutilis, superuacanea eorum prædicatorum, qui ad Catholicum popu-

A lum Catholicè concionantur, sed absque eo fructu & vtilitate, quam Deus requirit, ita vt sicut priores cum magno merito concionantur, ita isti nō solùm sine magno merito, sed etiam non sine peccatis venialibus concionentur.

Hæc expositio maximè ꝓbatur propter tria. PRIMO, quia (vt ostendimus) nomine ędificantium intelliguntur soli Doctores, ergo nomine operis ipsorum intelligi debet doctrina.

SECVNDO, quia valde conuenit hæc similitudo sic explicata Doctoribus Corinthiorum. Erant enim plus æquo dediti eloquentię & Philosophiæ, quæ licet ex se iuuent, tamen interdum impediunt fructum concionum; quocirca

B B. Paulus de vtroque Corinthios in hac epistola reprehendit.

TERTIO, quia hoc totum caput optimè explanatur, siquidem B. Paulus in hoc capite tres similitudines posuit. PRIMAM, de agricolis plantantibus & rigantibus, qua solùm bonos Doctores complexus est. SECVNDAM, de ædificantibus super bonum fundamētum, qua non solùm bonos, sed etiam malos Doctores comprehendit. TERTIAM, de corruptoribus templi, qua solos malos contineri voluit, & malos non quomodocunque, sed perfectè malos, vt hæreticos, errores pro veritate, & vitia pro virtutibus docentes, de quibus non dicit, quòd salui erunt, quasi per ignem, sed quòd disperdet

C illos Deus.

TERTIA difficultas est de die Domini. Aliqui intelligunt nomine diei præsentem vitam, siue tempus tribulationis, in quo discernuntur sæpe boni à malis. ita B. Augustinus libro de fide & operibus, cap. 16. & Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39.

Hæc sententia non videtur ad mentem beati Pauli. PRIMO, quia Græcè est dies cum articulo, ἡ γὰρ ἡμέρα, ex quo apparet certum quendam & definitum diem significari, sicut 1. Timoth. 4. *Quam reddet mihi Dominus in illa die.* Et 1. Timoth. 2. *Certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem.* Et paulò infrà: *Det ei Dominus inuenire misericordiam in illa die.*

SECVNDO, quia præsens tempus non dici-

D tur in Scripturis dies Domini, sed dies nostra, sicut contra, tempus alterius vitæ dicitur dies Domini, non nostra, vt Luc. 19. *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi.* Luc. 22. *Hæc est hora vestra.* Galat. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Psal. 74. *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Sophon. 1. *Iuxta est dies Domini magnus.* Ioël. 2. *Veniet dies Domini, dies tenebrarum & caliginis.*

TERTIO, tempore vitę præsentis non declaratur opus vniuscuiusq; quale sit. Tribulationes enim communes sunt bonis & malis, iustis & iniustis.

QVARTO, quia omnes Doctores intelligunt hanc diem esse diem iudicij; licet enim Augustinus & Gregorius docuerint posse diem illam

referri

referri ad hanc vitam, tamen in eisdem locis docent, etiam posse intelligi de tempore futuro post hanc vitam. Verùm cùm dies iudicij sit duplex, vna dies iudicij particularis, altera dies iudicij vniuersalis, quidam, vt Caietanus, & alij, volunt Apostolum loqui de die iudicij particularis. PRIMO, quoniam post hanc diem, de quo Apostolus loquitur, aliqui purgandi sunt per ignem; id verò fieri non potest post diem vltimi iudicij.

SECVNDO, quia si hæc dies, de qua Apostolus loquitur, esset dies vltimi iudicij, sequeretur nullum Sanctorum ingredi posse in cœlum ante diem iudicij, qui est error damnatus in Concilio Florentino, sess. vlt. Consequentia probatur; Nam in hac die sunt examinanda omnia ædificia, & post examen aliqui statim coronandi, aliqui puniendi; præterea cùm nihil inquinatum intret in regnum cœlorum, si purgatio à venialibus non fieret, nisi in die vltimi iudicij, omnes qui cum venialibus hinc migrant, exspectare deberent eam diem, antequam in cœlum intrare possent.

TERTIO, quia Græcus textus non habet reuelabitur, sed reuelatur: ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται; quoniam in igne reuelatur. Dies autem vltimi iudicij non reuelatur, ergo de die iudicij particularis loquitur, qui singulis diebus, modo vni, modo alteri reuelatur. Omnes tamen veteres videntur accepisse per illam diem, diem vltimi iudicij, vt Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, & alij, quorum mihi videtur verissima sententia, quamuis neutra repugnet Purgatorio.

PRIMO, quia vbique in Scripturis dies Domini, significat diem vltimi iudicij.

SECVNDO, quia dicitur in illa die, quo designatur vna quædam certa dies, quo omnium hominum opera simul probantur; At dies iudicij particularis non est vna, sed multiplex, neq; in ea probantur omnium hominum opera.

TERTIO, quia dicit Apostolus: *Dies Domini declarabit*, quasi dicat, tunc erunt omnia omnibus manifesta, vt capite sequenti dicit: *Donec veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*; id autem non fiet, nisi in nouissimo iudicio.

QVARTO, quia sequitur: *Quia in igne reuelatur*. Dicitur enim dies iudicij reuelari in igne, quia vltimum signum, & omnium notissimum erit conflagratio totius mundi, & propterea semper ferè dies iudicij describitur per ignem; vt Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet*. Ioëlis 2. *Ante faciem eius ignis vorax*. 2. Thess. 1. *In reuelatione Domini nostri IESV Christi de cœlo, cum Angelis virtutis eius in flamma ignis*. 2. Pet. 3. *Elementa ignis ardore tabescent*. Quod si non placeat hîc per ignem accipere ignem materialem, sed ipsum iudicium Dei, vt alij exponunt, adhuc non potest intelligi per hanc diem, nisi dies vltimi iudicij; Nam tunc sensus est, quia in

A igne reuelatur, id est, quia illa dies erit notissima propter iudicium acerrimum & maximum, quod in illa exercebitur; At dies iudicij particularis non est notissima propter iudicium, sed magis propter mortem; Nam ipsum iudicium particulare paucis est notum, nec me mouent argumenta in contrarium.

Ad PRIMVM dico, post iudicium nouissimum non fore purgatorium, & ideò illa verba: *Saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, non significant saluus erit, dummodo prius transeat per ignem, sed saluus erit, dummodo prius transierit per ignem; siue saluus erit, vt illi qui per ignem transierunt.

B Ad SECVNDVM dico, si hoc concluderet, sequeretur, etiamsi Purgatorium non esset, neminem beatificari, vel damnari, ante diem iudicij; nam Scriptura passim tribuit distributionem præmiorum & pœnarum vltimo iudicio; immò & examen operum, ac sententiam iudicis, vt patet Matth. 25. & alibi. Sicut ergo sententia fertur in morte vniuscuiusque, & tunc incipiunt aliqui puniri, aliqui præmiari; & tamen dicuntur hæc eadem fieri in nouissimo iudicio, quia tūc fient coram toto mundo manifestissimè, & cum summo honore iustorum, & ignominia impiorum, ita, &c.

Ad TERTIVM dico, pro vno verbo quod hîc habetur in præsenti in Græco, haberi tria in fu-
C turo, nimirum φανερὸν γενήσεται, ἡμέρα δηλώσει, & πῦρ δοκιμάσει. & valde credibile est etiam illud vnum ἀποκαλύπτεται, in textibus correctioribus fuisse in futuro ἀποκαλύψεται, quandoquidem noster interpres vertit reuelabitur. Adde, quod frequentissimè tempus præsens non ponitur ad significandam actionem certi temporis, sed consuetudinem, opinionem, professionem, aut aliquid simile, vt: *Virum non cognosco*. Lucæ 1. vt ait B. Virgo, & Sadducæi dicebant: *Mortui non surgunt*. Et Carthusiani dicunt: *Non vescimur carnibus*. In hac difficultate dissentimus à Caluino & Martyre; nam illi intelligunt Paulum de iudicio particulari; sed nihil hoc facit ad quæstionem de Purgatorio.

D QVARTA difficultas est, quis sit ignis, qui in die Domini vniuscuiusq; opus probabit. Aliqui intelligunt tribulationes huius vitę, vt Augustinus & Gregorius locis notatis, sed hoc iam reiecimus: alij intelligunt ignem æternum; verum id esse non potest, nam ille ignis non examinabit ędificium ex auro & argento, immò nec ędificium ex ligno & fœno, vt patet: alij videntur intelligere ignem conflagrationis mundi, qui iudicium vniuersale præcedet. Id quoq; esse non potest, quia ille ignis non comburet nisi inimicos Dei, Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius*. Iste autem, de quo Apostolus loquitur, omnes tanget, etiam eos, qui aurum & argentum superædificauerunt. Præterea iste ignis non potest probare opera, cùm

sit ignis materialis, & opera non sint nisi in mente, quia transierunt.

Alij intelligunt de pœnis Purgatorij, sed neq; id rectè dici potest. PRIMO, quia ignis Purgatorij non probat opera eorum, qui ædificant aurum & argentum. At iste ignis de quo loquimur: *Vniuscuiusq; opus quale sit probabit.* SECVNDO, Apostolus apertè distinguit inter opera & operantes, & de isto igne dicit, quòd comburet opera, non operantes. ait enim: *Si cuius opus manserit*, &: *Si cuius opus arserit.* At ignis Purgatorij, qui verus & realis est ignis, nō potest opera comburere, quæ sunt actiones transeuntes, & iam transierunt.

Denique sequeretur, omnes homines etiam sanctißimos transire per ignem Purgatorij, & saluari per ignem; nam per hunc ignem, de quo loquimur, omnes transeunt. At omnes transire per ignem Purgatorij, & saluari per ignem, est apertè falsum; nam Apostolus hîc apertè dicit solùm eos, qui ædificant ligna & fœnum saluandos quasi per ignem; Ecclesia quoque perpetuò sensit sanctos Martyres & Infantes post Baptismum morientes, mox in cœlum recipi sine vllo transitu per ignem, vt Concilium Florentinum docet, sess. vlt. Idem etiam sancti Patres docent. B. HIERONYMVS lib. 2. in Iouin. & B. AVGVSTINVS in Psalm. 37. *Si ædificarent*, inquit, *aurum, argentum, lapides preciosos, de vtroq; igne securi essent, non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios, sed etiam de illo qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt.*

Superest igitur, vt dicamus hîc Apostolum loqui de igne seueri & iusti iudicij Dei, qui non est ignis purgans vel affligens, sed probans & examinans. Ita exponit AMBROSIVS in Psal. 118. concione 20. super illud; Vide humilitatem meam: *Omnes nos*, inquit, *fornax probabit, ergo quia examinandi sumus, sic nos agamus, vt iudicio probari mereamur diuino, teneamus hîc positi humilitatem, vt cùm vnusquisq; nostrûm venerit ad iudicium Dei, ad illos ignes, quos transituri sumus, dicat, vide humilitatem meam, &c.* Item SEDVLIVS in hunc locum: *Examinationem iudicij*, inquit, *igni voluit comparare secundum consuetudinem Scripturarum.* eodem modo exponunt Dionysius Carthusianus, Lyranus, Caietanus, & alij in hunc locum.

Quòd hæc sententia verißima sit, probatur PRIMO, quia non aliter potest intelligi, quomodo ignis probet eos, qui aurum & argentum ædificarunt.

SECVNDO, quia hæc expositio optimè conuenit verbis Apostoli, cùm ait: *Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit; si cuius opus manserit, mercedem accipiet; si cuius opus arserit, detrimentum patietur.* Licet enim opera transierint ab oculis hominum, & igne materiali examinari non possint, tamen non transierunt ab oculis Dei, sed, vt dicitur Eccles. vlt. *Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium*, & ea examinabit, & si cuius *opus manserit*, id est, si cuius opus iudicium Dei sustinere potuerit, sicut aurum sustinet ignem, mercedem accipiet,

A probabitur, & coronabitur à Deo: si cuius opus arserit, id est, si cuius opus iudicium Dei non sustinuerit, sicut fœnum & stipula non sustinent ignem detrimentum patietur, reprobabitur & reiicietur.

TERTIO, quia iudicium Dei rectißimè vocatur ignis, cùm sit purißimum, celerrimum, efficacißimum, & maximè penetratiuum. vnde Daniel. 7. *Fluuius igneus egredietur de ore eius.* Et quoniam Deus totus est iustitia, totus iudicium, inde etiam in Scripturis vocatur ignis, Malach. 3. *Ipse quasi ignis conflans.* Et Hebr. 12. *Etenim Deus noster ignis consumens est.* Et in hoc nō dissentimus à Caluino & Martyre.

B QVINTA & vltima difficultas est, quid per ignem intelligatur, cùm ait: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Aliqui intelligunt tribulationes huius vitæ; At hoc non potest conuenienter dici, quia tunc etiam qui ædificant aurum & argentum, saluarentur quasi per ignem. Quocirca B. Augustinus & Gregorius, qui sunt auctores huius sententię, cùm in ea non acquiescerent, etiam aliam posuerunt, de qua infrà dicemus. ALII intelligunt ignem æternum, vt Chrysostomus & Theophylactus, sed hoc iam refutauimus. ALII ignem conflagrationis mundi. Id quoque dici non potest, propter rationes antea positas; & præterea, quia sequeretur eos qui habent peccata venialia, non posse ad beatitudinem

C peruenire ante diem iudicij; nec enim intrabit in cœlum aliquid coinquinatum.

Caluinus & Martyr, Ochinus & Lutherus art. 37. intelligunt per hunc ignem iudicium Dei, quod doctrinam veram approbat, falsam confutat, sicut ignis perficit aurum, consumit fœnum. Dicunt autem hoc iudicium fieri, dum quis conuertitur, & præcipuè in hora mortis, tunc enim illustrantur multi, & sic intelligunt se deceptos, & iacturam fecisse doctrinæ suæ, & confunduntur etiam, & erubescunt, & sic per ignem salui fiunt. Addit Martyr se non dubitare, quin B. Bernardus, B. Franciscus, B. Dominicus, & alij Patres hoc modo salui facti sint, quia nimirum in morte à Deo illustrati intellexerūt,

D & damnauerunt errores suos de Monachatu de Missa, &c.

At contrà; PRIMO, qui istud iudicium fit solùm in morte, adhuc viuente homine, vel potest fieri etiam post mortē: si potest fieri etiam post mortem, ergo post mortem fiet aliqua remissio & purgatio peccati, saltem per illam confusionem, & pœnitentiam, quod ipsi nullo modo admittunt; hoc enim esset genus quoddam Purgatorij: si autem solùm in ipsa morte sit hoc iudicium, peto, quomodo agetur cum illis, qui superædificarunt lignum, fœnum, stipulas, & moriuntur repentè, ita vt non habuerint tempus pœnitentiæ? Isti enim non saluantur quasi per ignem, qui non habuerunt ignem istum iudicij, & refutationis suorum errorum, nec tamē

possunt

possunt damnari ad Gehēnam, quia habuerunt Christum in fundamento; & Paulus de omnibus talibus pronunciat, quod saluentur; nec possunt etiam saluari, quia cùm decesserint in peccato cum suis stipulis & fœno, non possunt saluari nisi per ignem.

SECVNDO, ignis iste, de quo Paulus loquitur, afficiet pœna propriè & verè, præter iacturam ipsorum operum, & confusionem, quæ inde oritur, ergo illud iudicium confutans errores, non est ignis de quo hîc agitur. Probatur antecedens primò ex illo verbo, *ipse detrimentum patietur*, Græcè ζημιωθήσεται mulctabitur, dabit pœnas. Nihil enim est apud Græcos frequentius quàm ζημιοῦσθαι θανάτῳ morte mulctari; Item ex illo, *saluus erit quasi per ignem*, similitudo transeuntis per ignem significat pœnam ac dolorem; qui enim transiret per ignem sine vlla læsione, non diceretur transire per ignem, quasi per ignem, sed quasi per flores, vt de sancto Tiburtio legimus.

TERTIO, quia Apostolus opponit hunc transitum per ignem mercedi; sicut enim dixerat: *Si cuius opus manserit, mercedem accipiet*, ita nunc dicit, *si cuius opus arserit, detrimentum patietur*, & *saluus erit quasi per ignem*. At illa merces significat aliquid præter ipsum bonum opus, & præter lætitiam, quam ex se affert bonum opus. non enim diceret, mercedem accipiet, si nihil aliud esset merces, quàm id quod ex se habebat, qui ædificauit aurum, &c. ergo etiam detrimentum, & transitus per ignem eius, qui superædificauit stipulam, est aliqua pœna præter iacturam operum, & præter confusionem, quam ex se affert.

QVARTO, quia illud iudicium confutans errores, non affert detrimentum, sed lucrum; nam est illustratio quædam mentis, vt ipsi dicunt, & veritatis cognitio; & sicut qui habet auricalchū putans esse aurum, non existimat detrimētum, si quis ei auricalchum illud auferat, & aurum verum donet, ita, &c. At Paulus dicit: *Detrimentum patietur*, ergo, &c.

QVINTO, quia sequeretur, omnes qui saluantur, saluari quasi per ignem, contra Apostoli distinctionem; nam etsi Paulus hîc solùm agat de peccatis quæ committuntur in docendo, tamen eadem est ratio omnium aliorum peccatorum. Sicut enim Deus iudicabit doctrinam, ita etiam opera omnia. At secundum Caluinum, & Lutheranos omnes, omnia opera nostra, quamuis iustissima videantur in oculis hominum, tamen peccata sunt in oculis Dei, nec ferre possunt iudicium diuinum, sed arguentur eo modo planè, quo falsa doctrina; quare si ignis, de quo Paulus loquitur, est iudicium Dei, omnes saluabuntur quasi per ignem. NEC valet responsio, quòd iustorum opera non sint arguenda, quia sunt tecta per non imputationem, impiorum autem qui non sunt per fidem iustificati, arguenda sint; nam Paulus cùm dicit: *Saluus erit quasi per*

A *ignem*, loquitur de iustis, qui ædificarunt stipulas, retento vero fundamento, id est, vera fide in Christum.

Quod autem Martyr ait de beatis, Bernardo, Dominico & Francisco, impudentissimum est mendacium. Illi enim vsq; ad vltimum spiritum commendauerunt suis perseuerantiam in Monasterio, & obedientiam Romanæ Ecclesiæ. De S. Francisco sic scribit D. BONAVENTVRA, cap. 14. vitæ eius: *Hora*, inquit, *transitus sui propinquante, fecit fratres omnes existentes in loco ad se vocari, & eos consolatoriis verbis pro sua morte demulcens, paterno affectu ad diuinum est hortatus amorem, de patientia, & paupertate, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide seruandis sermonem*
B *protraxit, & insuper adiecit; valete filij omnes in timore Domini, & permanete in eo semper; & quoniam futura tentatio & tribulatio appropinquat, felices qui perseuerabunt in his, quæ cœperunt, ego verò ad Deum propero, cuius gratiæ vos omnes commendo.* Hæc est Palinodia scilicet, quam somniat Pseudomartyr Petrus.

Est igitur communis Theologorum sententia, nomine ignis hoc loco intelligi pœnam aliquam purgatoriam, & temporalem, ad quam post mortem adiudicantur, qui in iudicio particulari inueniuntur ædificasse lignum, fœnum, aut stipulam. Hæc expositio præterquam quòd optimè conuenit textui, satis probatur ex communi consensu Patrum. Latini omnes hoc docent. CYPRIANVS lib. 4. epist. 2. ad Antonia-
C num: *Aliud est*, inquit, *ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire; aliud missum in carcerem non exire, donec soluat nouissimum quadrantem; aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem; aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse.* Hîc B. Cyprianus non meminit apertè huius loci B. Pauli, sed tamen cùm nusquam in Scriptura fiat mentio ignis, vbi apertè de Purgatorio agitur, nihil dubium est, quin B. Cyprianus ad hunc locum respexerit.

AMBROSIVS in hunc locum: *Sed cùm*, inquit, *Paulus dicit (sic tamen quasi per ignem) ostendit quidem illum saluum futurum, sed pœnas ignis passurum, vt per ignem purgatus fiat saluus, & non sicut perfidi æterno igne*
D *in perpetuum torqueatur.* Idem habet sermon. 20. in Psal. 118.

HIERONYMVS in 4. caput Amos, exponens illud; Facti estis sicut torris raptus de incendio: *Iuxta illud*, inquit, *quod in Apostolo legimus, ipse autem saluus erit quasi per ignem; qui ergo saluatur per ignem, quasi torris de incendio rapitur.* Idem docuit in vltimis verbis vltimi libri super Isaiam, & lib. 2. in Iouinianum vltra medium.

AVGVSTINVS in Psalm. 37. *In hac vita*, inquit, *purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne opus non sit.* Et infrà, explicans locum Apostoli: *Dicitur*, inquit, *saluus erit quasi per ignem, & quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis, ita planè quamuis salui per ignem, grauior tamen est ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.*

Gregorivs lib. 4. Dialogorum, cap. 39. *Quamuis hoc* (inquit, explicans hunc locum 1. Corinth. 3.) *de igne tribulationis in hac vita nobis adhibita possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicitè est, quia illum per ignem dixit saluari, non qui super hoc, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & idcirco duriora, atque tunc iam insolubilia, sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minuta, atque leuißima, quæ ignis facilè consumit.* Alcvinvs lib. 3. de Trinitate. Rupertus in 3. cap. Genes. exponens illud, quod ibi dicitur de gladio flammeo, & versatili. Magister in 4. dist. 21. & cum eo beatus Bonauentura, & alij Scholastici. Item B. Anselmus, Haymo, & B. Thomas in hunc locum. Denique Innocentius III. in Psalmum 37. & omnes Latini recentiores sic exponunt.

Ex Græcis habemus inprimis Origenem apertissimè hoc docentem, homil. 6. in Exod. & homil. 14. in Leuit. & homil. 12. in Hieremiam. Homilia 6. in Exod. sic ait: *Sed & illuc cùm conuenitur, si quis multa opera bona, & parum aliquod iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igne resoluitur & purgatur, &c.* Præterea Oecvmenivm in hunc locum, qui etiam testatur Basilium hunc locum intellexisse de igne purgatorio; Adducit etiam B. Thomas in opusculo primo contra Græcos, Theodoretum explicantem hunc locum his verbis: *Hunc credimus ignem purgatorium, quo purgantur animæ, vt aurum in conflatorio.* Gagneivs verò eandem Theodoreti sententiam ex Græcorum scholiis Gręcis verbis ita citat: τοῦτο τὸ πῦρ πιστεύομεν καθαρτήριον, ἐν ᾧ καθαρίζονται αἱ ψυχαί, καθάπερ χρυσίον ἐν τῷ χωνευτηρίῳ.

At contrà obiiciunt, primò, absurdum esse, quòd Apostolus in eadem sententia variè accipiat nomen ignis, semel pro iudicio, & semel pro vero igne purgatorio.

Respondeo Primo, nos cogi ab ipso textu ad æquiuocationem non vnam, sed duas admittendas; nam cùm dicit diem iudicij manifestari per ignem, videtur omnino loqui de igne conflagrationis; cùm addit, cuiusq; opus ignis probabit, non potest loqui de igne materiali, qui non potest probare opera quæ transierunt; rursum cùm secundo isto igne dicat Apostolus omnia opera examinanda; tertiò verò, non opera, sed operarios, & eos non omnes, sed eos solùm, qui ædificant lignum, fœnum, stipulam; necessariò diuersi ignes esse debent. Nec tamen propriè æquiuocatio, sed elegans allusio mihi videtur esse in verbis Pauli. Hìc enim est sensus totius huius loci; Dies Domini per ignem conflagrationis declarabitur, & sicut ipsa dies per ignem declarabitur; ita eadem dies manifestabit per ignem, nimirum iudicij, vniuscuiusque opus, & sicut opera per ignem manifestabuntur, ita etiam operarij, qui purgatione egebunt, per quendam ignem purgabuntur.

A Secvndo dico, non esse insuetum B. Paulo in eadem sententia vti variè aliquo nomine; variè enim accipit vocem peccati, cùm ait 2. Corinth. 5. *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Et Roman. 8. *De peccato damnauit peccatum.*

Tertio dico, quod si quis omnino non vellet significationum varietatem admittere, sed vbique acciperet ignem pro iudicio, adhuc non efficeret, quin ex hoc loco Purgatorium statueremus. Tunc enim hic esset sensus: *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem*; id est, si cuius opus iudicium Dei sustinere non poterit, opus quidem reprobabitur, ipse verò saluus erit, sed sic tamen quasi is, qui per ignem diuini iudicij transiit, quod iudicium cùm sit iustissimum, omnino aliqua pœna eum affecit.

B

Obiiciunt Secvndo particulam, *quasi*, quæ non veritatem, sed similitudinem significare solet. Respondeo, particulam, *quasi*, similitudinem significare non ignis, quasi ignis ille non sit verus, sed phantasticus, sed transeuntis per ignem, ita vt sit sensus; Ad salutem perueniet, qui ædificauit fœnum, sed ad eum modum perueniet, quo peruenit ad aliquem locum is, qui transit per ignem, sicut dicitur Ioannis 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre*; id est, vidimus eum gloriosum ad eum modum, quo decet gloriosum esse Filium Patris vnigenitum.

C

Tertivs locus est, 1. Cor. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt? vt quid baptizantur pro illis?* Hic locus apertè conuincit, quod volumus, si bene intelligatur, ideò breuiter eum expendamus. Sex inuenio huius loci expositiones.

Prima est, quòd Apostolus probet futuram resurrectionem, ex errore quorundam, qui Baptismum suscipiebant nomine alicuius amici sui defuncti sine Baptismo; existimabant enim, quod sicut orationes & ieiunia viuorum prosunt defunctis, ita & Baptismus prodesset. Ita exponunt Tertullianus lib. 5. in Marcionem, & libro de resurrectione, Ambrosius, Anselmus, & Haymo. secundum quam expositionem colligitur oratio pro defunctis ex hoc loco, quia docent isti Patres, quod Apostolus, licet non probet errorem istorum, tamen probat intentionem, quam habebant iuuandi defunctos, & ex ea argumentatur; si igitur Apostolus probat intentionem iuuandi mortuos, certè reprobari non potest, nec debet ab vllo Christiano; tamen non puto veram hanc expositionem.

D

Primo, quia Apostolus debuisset saltem insinuare hunc esse errorem, ne daret occasionem errandi. Secvndo, quia non solidè argumentaretur Apostolus; posset enim responderi, non benè probari resurrectionem ex eo, quod ita credant quidam errantes. Sicut enim errant in

eo,

eo, quod baptizat vnum pro alio, sic possunt errare in eo, quod credunt futuram resurrectionem. TERTIO, quia nullus veterum historicorum tradit hunc errorem tempore Apostolorum fuisse; tribuit enim Phylaster hunc errorem Montanistis, qui 100. annis post obitum S. Pauli exorti sunt, eundem tribuunt Chrysostomus & Theophylactus, vbi suprà, Marcionistis, qui etiam post obitum Pauli LXXX. annis inceperunt; denique Epiphanius hæresi 28. hoc tribuit Cherinthianis, quorum secta XX. annis post obitum Pauli orta est. ADDE quod Chrysostomus & Epiphanius, non ipsi Marcioni & Cherinto, sed posteritati eorum hunc errorem tribuunt, & meritò. Alioqui enim quomodo Irenæus & Tertullianus hunc errorem non refutassent, qui diligentissimè refutarunt omnes errores Cherinti, & Marcionis; dicit quidem Tertullianus, hunc errorem fuisse tempore Apostolorum, sed non habet nisi hinc. itaque meritò Chrysostomus & Epiphanius & Theophylactus, hanc expositionem vt falsam reiiciunt.

ALTERA expositio est, quod Apostolus nomine mortuorum intelligat peccata, cùm dicit, qui baptizantur pro mortuis, quasi dicat; Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, id est, pro peccatis diluendis? ita Sedulius, & B. Thomas in hunc locum Apostoli.

At contrà; PRIMO, quia Apostolus subdit: *Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* nimirum hominibus mortuis, qui non resurgunt; itaque clarè docet, se non de peccatis, sed de hominibus agere. Non enim vult probare, quod peccata resurgant, sed quod homines resurgant. SECVNDO, quia tota vis argumenti perit, si dicatur, quid facient qui baptizantur pro peccatis diluendis, si mortui non resurgunt? posset enim responderi, multum prodesse diluere peccata, etiamsi mortui non resurgant, quia bonum est in hac vita frui testimonio bonæ conscientiæ. TERTIO, quia peccata non dicuntur mortua, nisi quando sunt deleta, & extincta; non ergo Paulus nomine mortuorum intelligit peccata quæ adhuc delenda sunt.

TERTIA expositio est, baptizari pro mortuis, esse baptizari simpliciter Baptismo Christi, sed ideò dicuntur baptizari pro mortuis, qui Baptismum suscipiunt, quia antequam baptizētur, recitant Symbolum, in quo est vnus articulus: *Carnis resurrectionem*, ita illud *pro mortuis*, significet pro spe resurrectionis, vel pro corporibus mortuis, id est, in eum finem, vt corpora nostra quæ moritura sunt, aliquando immortalia resurgant. ita Chrysostomus, Oecumenius, & Theophylactus; sed certè dura & violenta expositio est.

PRIMO, quia non diceret Apostolus: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis*, sed, quid facimus qui baptizamur pro mortuis? Non enim quidam, sed omnes sic baptizantur; Apostolus autem de quibusdam tantùm loquitur, vt patet tum ex forma verborum, tum ex eo quod sequitur, vt quid & nos periclitamur tota die? SECVNDO, quia inauditum est, vt nomine mortuorum intelligatur spes resurrectionis, vel corpora mortua, cùm in Græco sit νεκροὶ, in genere masculino, & corpora sint generis neutri σώματα. TERTIO, quia si ideò diceremur baptizari pro mortuis, quia recitamus articulum de mortuorum resurrectione, etiam possemus dici baptizari pro Deo Patre, & pro Christo, & pro Spiritu sancto, & pro Ecclesia, quia hæc omnia recitamus in Symbolo. QVARTO, quia Apostolus videtur omnino nomine mortuorum, homines mortuos intelligere, & nihil aliud, cùm enim ait: *Si mortui non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis?* quid possumus intelligere per vocem, *illis*, nisi illis mortuis, qui non resurgunt?

QVARTA expositio est, baptizari pro mortuis esse baptizari Baptismo Christi; dici autem Baptismum pro mortuis, quia dum baptizamur, agimus & repræsentamus personam mortui, dum mergimur in aquam; & resurgentis, dum surgimus ab aquis, & sic profitemur resurrectionem, & ex hac professione Apostolus probat futuram resurrectionem. ita exponunt Theodoretus & Caietanus.

At contrà; PRIMO, quia neq; Hebraicè, neq; Græcè, neque Latinè, agere pro aliquo, significat eum repræsentare, sed agere loco eius, vel in eius vtilitatem. Quis vnquam dixit de agente in theatro personam Daui, aut Pamphili, ille egit pro Dauo, aut pro Pamphilo.

SECVNDO, quia qui baptizantur, repræsentant mortem Christi, & simul mortem suam, vt patet ex Apostolo, Rom. 6. *Quotquot baptizati sumus in Christo IESV, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per Baptismum, &c.* Itaque baptizari pro mortuis, erit baptizari pro se, & pro Christo, quod absurdissimum est; nec in Scripturis vnquam reperitur baptizari pro Christo, sed solùm baptizari in Christo, vel in eius nomine, vt patet Rom. 6. Galat. 3. Actor. 10. & 19.

TERTIO, quia argumentum Apostoli nullum esset; nam ex eo quod qui baptizatur, agit personam mortui, non sequitur quod profiteatur resurrectionem. debuisset ergo Apostolus dicere; Quid facient qui baptizantur pro suscitatis, vel pro mortuis, & suscitatis? sed etiam si hoc dixisset, adhuc leue esset argumentum eius, quia posset responderi, in Baptismo repræsentari resurrectionem, non carnis à morte, sed animæ à peccato. Id enim Apostolus significat Roman. 6. *Vt in nouitate vitæ ambulemus.* Et Colossens. 3. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite.*

QVINTA expositio est Epiphanij, hæresi 28. quam adfert Petrus Martyr, quod Paulus loqua-

tur de Baptismo eorum, qui baptizabantur in lecto, cùm essent in extremis, qui olim dicebantur Clinici, & quos Cyprianus festiuè opponit Peripateticis lib.4. epist.7. ad Magnum, quod nimirum Clinici non ambulent, sed hæreant lecto affixi; κλίνη enim lectum significat. Volunt ergo quidam hunc esse Apostoli sensum; Quid facient qui baptizantur pro mortuis? id est, qui baptizantur, quando habentur magis pro mortuis, quàm viuentibus, & quando certum est eos non baptizari pro vllo commodo huius vitæ, cùm pro mortuis habeantur.

Hęc expositio refellitur, PRIMO, ex illis verbis, vt quid baptizantur pro illis? nam dicere debuisset, vt quid baptizantur pro se, non pro illis. SECVNDO, quia illud, pro mortuo, non potest dici, nisi in iis actionibus, quæ fiunt circa mortuos. Verbi gratia, rectè dicimus, ille cecidit ex loco edito, & pro mortuo sublatus fuit, vel pro mortuo lotus, sepultusque fuit, etiamsi viueret. At non rectè dicitur, ille ambulabat, vel comedebat, vel loquebatur pro mortuo. At baptizari est viuorum non mortuorum; non ergo rectè dicitur baptizari aliquem pro mortuo, etiamsi agat in extremis, sed potius deberet dici baptizari pro viuo, etiamsi ferè sit mortuus.

Est igitur SEXTA expositio vera & germana, quod Apostolus loquatur de Baptismo lacrymarum & pœnitentiæ, qui suscipitur orando, ieiunando, eleemosynas faciendo, &c. Et sensus sit: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgent?* id est, quid facient qui orant, ieiunant, gemunt, affligunt se pro mortuis, si mortui non resurgunt? ita exponunt Ephrem in suo Testamento, Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, Dionysius, Hugo, Gagneius, & alij in hunc locum.

Hęc expositio verissima est. PRIMO, quia baptizari passim in Scriptura & Patribus accipitur pro affligi, vt Marci 10. *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, & Baptismo quo ego baptizor baptizari?* Lucæ 12. *Baptismo habeo baptizari.* Patres passim vocant pœnitentiæ afflictionem Baptismum laboriosum, & secundam tabulam. Cyprianus in sermone de cœna Domini: *Lacrymis*, inquit, *se baptizat.* Et in Procemio lib. de exhortatione martyrij, mori pro Christo, frequenter vocat Baptisma; & Gregorius Nazianzenus oratione de Epiphania: *Scio*, inquit, *quartum Baptisma, quod per martyrium & sanguinem fit, scio & quintum, lacrymarum & pœnitentiæ.*

SECVNDO, quia ipsa pœna Purgatorij à Scriptura & Patribus vocatur Baptisma; nam quod legimus Matth.3. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.* B. Hieronymus exponit in Spiritu sancto, in hac vita, igne vero, in futura; sicut ante eum exposuerat B. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 15. & post eos Beda in cap.3. Lucæ. Item Gregorius Nazianzenus in fine orationis de Epiphania, vocat ignem Purgatorij in alia vita, vlti-

A mum Baptisma. Itaque elegantissimè Apostolus dixit, eos baptizari pro mortuis, qui affligentes se oratione & ieiunio, sumunt in se partem illius Baptismi ignei, quo animæ baptizantur in Purgatorio.

TERTIO, quia hæc expositio maximè quadrat cum sequentibus: *Vt quid & nos periclitamur tota die?* quasi dicat; Cur quidam se affligunt orando pro mortuis, & ego affligo me prædicando Euangelium, si mortuorum resurrectio non est?

QVARTO, quia ista sententia eadem est cum illa, 2. Machab.12. si mortui non resurgunt, superfluum est & vanum orare pro mortuis.

At contra hanc expositionem duo argumenta

B obiiciuntur. PRIMVM est, quia non debuisset Apostolus dicere, quid facient qui baptizantur pro mortuis, sed quid faciemus qui baptizamur pro mortuis? nam omnes Christiani orant pro mortuis. RESPONDEO, Apostolus argumentari voluit non à consuetudine Christianorum, quæ tanquam noua reiici potuisset ab incredulis, sed à consuetudine Iudæorum, qui more veteri, & secundum Scripturarum exempla orabant, & ieiunabant pro mortuis, quasi dicat; Quid facient illi qui imitantes antiquos Patres ieiunant, & orant, ac se affligunt pro mortuis, si mortui non resurgunt?

SECVNDVM argumentum est, quia non videtur benè probari mortuorum resurrectio, ex

C eo, quòd oratur pro mortuis, quia oratur non vt resurgant, sed vt à pœnis illis liberentur, atq; ad requiem transeant. RESPONDEO, quæstionem de resurrectione & de immortalitate animorum ita fuisse coniunctas tempore Apostolorum, vt pro vna haberentur, vt suprà ostendimus, cùm testimonium ex libris Machabæorum exponeremus. Siue igitur hanc expositionem sequamur, quę nobis verissima videtur, siue primam, quæ melior est ceteris tribus, apertè colligitur oratio pro defunctis.

QVARTVS locus est, Matth.5. & Luc.12. *Esto consentiens aduersario tuo citò dum es cum eo in via, ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tortori, & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exies inde, donec red-*

D *das nouissimum quadrantem.* Exponendum est quid sit via, quid aduersarius, quid iudex, quid tortor, quid carcer, quid quadrans.

De PRIMO Chrysostomus in cap.5. Matth. docet, viam hîc accipi propriè pro vera via, qua itur ad iudicem in hoc mundo; Chrysostomus enim existimat nullam hîc esse parabolam, sed Dominum ad literam terrere dissidentes comminatione humani periculi, ita vt etiam iudex intelligatur homo, tortor homo, carcer materialis huius vitæ, & quadrans verus nummus æreus. quo etiam modo contendit Ochinus esse hunc locum exponendum. de qua explicatione duo dico.

PRIMO, eam simpliciter non esse probabilem, tum quòd repugnent omnes alij expositores,

Origenes, Cyprian⁹, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Beda, Anselmus. & recentiores, Abulensis, Lyranus, Caietanus, Iansenius, & alij, qui omnes docent, hîc viam significare vitam præsentem, vt cùm dicitur: *Beati immaculati in via*, Psal. 118. & magna ex parte hunc sermonem esse metaphoricum; tum etiam quod nõ soleat Dominus tam seriò docere & instruere humanam prudentiam, cùm ipse sæpe testatus sit, filios huius seculi prudentiores esse filiis lucis. Adde, quod non tam assertiuè Dominus diceret: *Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem*. si loqueretur de humano iudicio, cùm sæpe videamus contrarium accidere, vt rei liberentur fauore alicuius, vel per se fugiant & nihil soluant.

A

Dico SECVNDO, si Chrysostomi sententia recipi debeat, vt probabilis, solùm recipi posse pro iis verbis quæ habentur Matthæi 5. quæ ipse exponit. pro iis autem quæ habentur Lucæ 12. nullo modo recipi posse; vt enim Ambrosius rectè notauit, bis Dominus hæc verba loquutus est, diuersisque oblatis occasionibus; nam Matthæi 5. dixit hæc verba, cùm loqueretur de amore inimicorum, & de iniuriis condonandis, & ideo tolerari vtcumque expositio Chrysostomi potest. at Luc. 12. Dominus loquitur de iudicio futuro; dicit enim: *Sint lumbi vestri præcincti*. Et postea: *Vigilate quia qua hora non putatis, Dominus veniet*. Et in fine concludit: *Cùm ergo vadis cum aduersario tuo ad Principem*. vbi apertè ostendit se loqui de futuro iudicio, quod erit post hanc vitam; quod etiam confirmatur ex verbis immediatè præcedentibus, ait enim: *Quid autem & à vobisipsis non iudicatis quod iustum est? Cùm enim vadis cum aduersario, &c.* Vult enim eos admonere, parabolam hanc sumptam ex iis quæ homines facere solent; vt enim debitores dant omnem operam liberandi se à creditore antequam ad iudicium veniatur, ita, &c. Quocirca Theophylactus, & Euthymius qui in cap. 5. Matth. sequuntur Chrysostomum, tamen in cap. 12. Lucæ dicunt rectè intelligi per viam, vitam; per iudicem, Deum, &c.

B

C

De SECVNDO, & si parum refert, quod attinet ad nostrum propositum de Purgatorio, quis sit aduersarius, quia tamen res est dignissima cognitione, explicemus breuiter; quidam per aduersarium intelligunt Diabolum, vt Origenes hom. 35. in Lucam; Ambrosius, Euthymius, & Theophylactus in cap. 12. Lucæ, & Hieronymus in epist. 8. ad Demetriadem. neque Hieronymus hanc sententiam reprehendit in commentario Matth. 5. cùm ait: *Quidam coactius disserunt, &c.* Nam illud, *Coactius*, est error impressorum, & debet legi, *Cautius*.

D

Si petas quomodo debemus esse consentientes Diabolo, cùm è contrario iubeamur illi resistere? Respondet Hieronymus, debere nos consentire illi, quatenus tenemur stare pactis cum ipso initis in Baptismo; tunc enim renunciauimus Diabolo, & pompis eius; si enim rursum appetamus & inuadamus pompas eius, quibus renunciauimus, meritò nos coram Domino accusabit. Hæc opinio non est multum probabilis, & ab Augustino refellitur lib. 1. de sermone in monte, cap. 22. nam Græca vox est εὐνοῶν, id est, Beneuolus, & concors, at Diabolo non possumus esse beneuoli; deinde cùm ipse cupiat vt concupiscamus pompas eius, & ad hoc nos tentet, tunc essemus consentientes illi, si appeteremus eius pompas, & Deum offenderemus.

Alij exponunt per aduersarium, carnem, sed refelluntur meritò ab Augustino, cùm non possit iuberi spiritui vt consentiat carni, cùm hoc peccatum sit. ALII intelligunt spiritum per aduersarium, cui caro iubetur consentire. Refellit hoc Hieronymus, quia non est credibile spiritũ traditurum iudici suam carnem; neq; ibit in carcerem caro sine spiritu, sed vel solus spiritus, vel spiritus, & caro. ALII per aduersarium, saltem apud Lucam, intelligunt peccatum, quia Lucas dicit: *Da operam liberari ab eo*. ita Ambrosius, sed non est probabile; nam liberari ab aduersario, non est ab illo fugere, vel illum extinguere, sed componere cum illo, vt patet tum ex Matthæo, tum ex verbo ἀντίδικος, id est, litigator, siue actor. ALII intelligunt per aduersarium, alterum hominem, qui nimirum nos læsit, aut nos illum. ita Hilarius, Anselmus, & Hieronymus in caput Matthæi 5. Quæ sententia etsi probabilis est, quantum ad locum Matthæi, tamen eam refellit Augustinus loco citato. PRIMO, quia videtur hîc Dominus loqui de aduersario qui semper nobiscum est in via, & cum quo semper possumus concordare, dum via durat; at aduersarius homo sæpe moritur ante suam aduersarium, & illum deserit in via. Nec tamen dicendum est, non posse istum, qui est in via, per pœnitentiam saluari, licet non possit cum aduersario consentire.

SECVNDO, quia non propriè vnus homo tradet alterum Deo iudici; vel saltem multa sunt alia, quæ magis propriè dicantur tradere, vt dicemus, præsertim quia vox Græca est ἀντίδικος, quæ non significat aduersarium ratione iniuriæ, sed ratione litis, id est, actorem, siue accusatorem.

EST ergo verissima expositio, aduersarium esse Dei legem, siue Deum ipsum, quatenus præcipit contraria carni, siue conscientiam, quæ Dei legem semper obiicit peccanti; hæc enim ferè in idem coincidunt. ita exponunt Ambrosius, Beda, & Bonauentura in cap. 12. Lucæ. Item Anselmus, & Augustinus in caput 5. Matthæi, necnon idem Augustinus homil. 1. de verbis Domini, homil. 5. in lib. 50. homiliarum, & in libro de decem chordis, cap. 3. Gregorius homil. 39. & Bernardus serm. 85. in Cantica. Nam lex Dei & conscientia nostra semper sunt nobiscum in via, semper aduersantur prauis desideriis, iisq; vtilissimum

lissimum est citò consentire, & ab eorum inimicitia liberari; deniq; accusatores & testes erunt contra nos in iudicio.

VNVM solum obstare videtur huic expositioni, quod Matth. 5. immediatè ante hanc parabolam Dominus loquebatur de reconciliatione aduersarij hominis. RESPONDEO, Dominum posteaquam docuit debere hominem homini reconciliari, monere voluisse hac parabola, vt etiam recordarentur reconciliari cum Deo, siue cum eius lege. Præterea, etiamsi probabile sit propter eam rationem, Matthæi 5. per aduersarium intelligi hominem, tamen Lucæ 12. non possumus intelligere nisi legem Dei, aut conscientiam; vnde Caietanus qui Matthæi 5. exposuit de homine, Lucæ 12. exposuit de conscientia.

De TERTIO, conueniunt omnes, iudicem esse Christum; nam Scripturæ passim hoc docent, & præcipuè Ioan. 5. *Pater omne iudicium dedit filio.*

De QVARTO, Ambrosius in cap. 12. Lucæ, & Augustinus lib. 1. de sermone in monte, cap. 21. intelligunt per ministros, Angelos bonos. Gregorius homil. 39. & Theophylactus in 12. Lucæ, intelligunt Dæmones, vtrumq; est probabile.

De QVINTO, conueniunt similiter omnes carcerem esse infernum, in quo tamen multæ sunt mansiones, aliæ pro damnatis, aliæ pro his, qui purgantur; exstitit olim absurdissima hæresis Carpocratis, vt refert Irenæus lib. 1. cap. 24. qui dicebat, debere vnumquemque exerceri in omni genere flagitiorum, & ideo animas à corpore, quasi à carcere abeuntes examinari à iudice, & nisi omnia flagitia patrassent, rursum remitti in aliud corpus tanquam in carcerem, & toties id fieri, donec per omnia omnino flagitia transissent, & hoc voluisse Dominum dicere, cùm ait: *Non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem.* sed absurdior est sententia, quàm vt refutari debeat.

De SEXTO, conueniunt etiam ferè omnes, per nouissimum quadrantem intelligi minuta peccata, quadrans enim est minima moneta; quod enim Augustinus dicit, vltimum quadrantem significare peccata terrena, quia terra est vltimum elementum, nimis durum, & coactum videtur, quia tamen non vult dicere Dominus, solum quadrantem soluendum, sed totum debitum vsq; ad vltimum quadrantem, dubium manet, an hæc solutio fiat in Gehenna, an in Purgatorio? Augustinus putat hîc agi de pœnis æternis Gehennę, & ideò dicit, illud: *Donec reddas*, non significare certum tempus, sed æternitatem, sicut cùm dicitur Matth. 1. *Non cognouit eam donec pareret filium suum.* Et Psal. 109. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Et 1. Cor. 15. *Oportet illum cœlum suscipere, donec omnia subiiciantur pedibus eius.* Nō enim licet colligere; ergo postquam Maria peperit, cognouit eam Ioseph, &c.

A Alij, vt Albertus & Caietanus, exponunt de Gehenna, & Purgatorio simul, vt sensus sit, si debitum erit insolubile, nunquam exibis, si erit solubile, exibis, cùm totum exactè solueris; alij intelligunt de solo Purgatorio, nempe ij, quos statim citabimus. Ex quibus

TERTIA hæc sententia est omnium verissima. Probatur PRIMO, quia hoc modo hunc locum intellexerunt vetustissimi Patres. TERTVLLIANVS libro de anima, cap. 17. *Ille te in carcerem,* inquit, *mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.* Vbi nota, solùm esse manendum in carcere Purgatorij ad summum, vsque ad resurrectionem.

B CYPRIANVS lib. 4. epist. 2. *Aliud est ad veniam stare; aliud ad gloriam peruenire; aliud missum in carcerem non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem; aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem; aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse.*

ORIGENES homil. 35. in Lucam: *Quod si magnam pecuniam debuerimus, sicut ille, qui scribitur decem millia talenta debuisse, quanto tempore claudamur in carcere, non possum manifestè pronunciare; si enim qui parum debet non egreditur nisi exsoluat minutum quadrantem, vtique qui tanto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum secula numerabuntur.* Et in epistola ad Rom. *Quamuis,* inquit, *promittatur exeundem esse quandoque de carcere, tamen designatur non inde exiri posse, nisi red-*
C *dat quisque nouissimum quadrantem.*

EVSEBIVS Emissenus homil. 3. de Epiphania: *Hi verò,* inquit, *qui temporalibus pœnis digna gesserunt, ad quos sermo Dei dirigitur, quod non exeunt inde, donec reddant nouissimum quadrantē, per fluuium igneum transibunt, &c.*

AMBROSIVS in cap. 12. Luc. exponens hunc locum: *Quadrantem,* inquit, *in balneis dare solere reminiscimur, cuius oblatione, vt illic vnusquisque lauandi accipit facultatem, ita hîc accipit eluendi, quia vniuscuiusque peccatum suprascriptæ genere conditionis eluitur, cùm tamdiu exercetur noxius pœnis, vt commissi supplicia erroris expendat.*

HIERONYMVS in cap. 5. Matt. *Hoc est,* inquit, *quod dicit, non egredieris de carcere, donec etiam minuta*
D *peccata persoluas.* BERNARDVS sermone de obitu Huberti: *Illud,* inquit, *scitote, quia post hanc vitam in purgatoriis locis centupliciter, quæ fuerint hîc neglecta, redduntur, vsq; ad nouissimum quadrantem.*

Probatur SECVNDO, quia illud: *Donec soluas vltimum quadrantem,* non videtur rectè posse dici, nisi aliquando sit futurus finis solutionis. neque exempla beati Augustini satisfaciunt; nam cùm dicitur: *Non cognoscebat eam donec pareret,* non licet quidem inferre, ergo postea cognouit eam, sed benè inferre licet, ergo illa aliquando paritura erat; similiter cùm dicitur: *Sede à dextris meis, donec ponam, &c.* rectè infertur, ergo aliquando ponentur omnes inimici Christi sub pedibus eius; alioqui illud: *Donec*, ineptè diceretur;

ita ergo cùm dicitur: *Non exies donec ſoluas vltimum quadrantem*, inferimus rectè, ergo aliquando ſoluet vltimum quadrantem, & conſequenter exibit inde.

TERTIO probatur ex fundamento & ſcopo ipſius parabolæ; nam ſimilitudo non eſt ſumpta ab homicida, vel adultero, vel proditore, qui damnantur ad mortem, vel ad perpetuos carceres, vel triremes, ſed à debitore, qui non propter crimen, ſed propter debitum pecuniarium coniicitur in carcerem donec ſoluat. ſolent autem huiuſmodi homines ordinariè egredi poſt aliquod tempus, vt patet; itaq; ſcopus parabolæ eſt, vt in hac vita componamus cum Deo, quando facilè impetramus remiſsionem pœnæ, peccatis noſtris debitæ, nec exſpectemus ſeculum futurum, in quo ſeueriſsimè agetur, &c. Atque hæc de iſto loco.

QVINTVS eſt Matth.5. *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio; qui dixerit fratri ſuo racha, reus erit Concilio; qui dixerit fatue, reus erit Gehennæ ignis.* NOTA, hìc certum eſſe agi de pœna iniungenda in foro Dei, vt patet ex illo: *Reus erit Gehennæ ignis.* Vnde Auguſtinus lib.1. de ſermone in monte, cap.19. exponit omnia tria de pœnis animarum poſt hanc vitam. Nota SECVNDO, certum etiam eſſe hìc diſtingui tria genera peccatorum, & pœnarum, vt ibidem Auguſtinus exponit, & damnationem æternam ſolùm tribui tertio generi peccatorum, id eſt, criminibus: Aliis autem vtpotè leuioribus peccatis, pœnas leuiores, ac proinde temporales; ex quibus infertur, animas aliquas poſt hanc vitam puniri temporalibus pœnis.

DICES, at Chriſtus dixerat; Qui occiderit, reus erit iudicio: ergo reum eſſe iudicio eſt damnari ad Gehennam; nam homicidium crimen lætale eſt. RESPONDEO, cùm ait Dominus: *Dictum eſt antiquis; qui occiderit, reus erit iudicio*; loquitur de iudicio humano, & temporali, quo homicidia mulctantur morte temporali; nec enim lex vetus aliam mortem comminabatur homicidis, vt patet Exodi 21. Vult ergo Dominus dicere homicidium puniri morte in hoc mundo, at in alia vita commotionem iræ internam, etiamſi peccatum ſit veniale, puniri pœna quadam, temporali quidem, ſed quæ æquetur morti temporali; iram autem exterius prodeuntem puniri adhuc grauius; at verbum contumelioſum, & multò magis homicidia puniri morte æterna.

DICES rurſum, eſto, hoc loco loquatur Dominus de pœnis infligendis iudicio Dei, non tamen ſequitur in alia vita eſſe pœnas temporales; nam Deus in hac vita poteſt infligere huiuſmodi pœnas.

Reſpondeo PRIMO, ab Auguſtino aliiſque Patribus hunc locum intelligi de pœnis poſt hanc vitam. SECVNDO dico, ſaltem ex hoc loco poſſe deduci pœnas aliquas poſt hanc vitam

A purgatorias eſſe; nam hinc habemus quædam peccata non meteri niſi pœnam temporalē; ſed poteſt fieri, vt quis moriatur cum talibus peccatis, quia poteſt mori repentè, vel dormiens, ita vt nullum habeat ſpatium pœnitentiæ, ergo in alia vita purgabitur, alioqui vel ibit in cœlum aliquid coinquinatum, vel iniuſtè damnabitur ad pœnas æternas, qui non merebatur niſi temporales.

SEXTVS locus eſt Luc.16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Per (*deficere*) intelligunt omnes mori, per (*amicos*) intelligunt ſanctos, qui cum Chriſto regnant, ex quibus ſequitur homines

B poſt mortem iuuari precibus Sanctorum.

Sed quia poſſet aliquis dicere hìc agi de virtute eleemoſynæ, & ſenſum eſſe, eos qui eleemoſynas fecerunt, cùm moriuntur ſaluari propter opera illa bona quæ fecerunt; obſeruandum eſt, non hoc ſolùm velle Dominum, ſed etiam velle poſt mortem iuuari animas precibus Sanctorum; nam PRIMO ad id cogunt verba illa: *Facite amicos, qui recipiant.* Nam eleemoſyna quæ datur malis hominibus, bona tamen intentione, meritoria eſt, & tamen non facit amicos, qui poſsint recipere in æterna tabernacula; vnde Hieronymus libro contra Vigilantium in fine dicit, hic Dominum hortari vt detur eleemoſyna potius bonis quàm malis, vt bonorum

C interceſsione ſaluētur qui eleemoſynas faciunt; ſimiliter Ambroſius in hunc locum, & Auguſtinus lib.21. de ciuitat. Dei, cap.27. dicunt, hìc per amicos intelligi ſanctos cum Chriſto regnantes, qui ſuis precibus nos iuuant, & iuuabunt cùm mortui fuerimus.

SECVNDO, ad id nos cogit ipſa ſimilitudo; nam parabola ſumpta eſt à quodam œconomo, qui depoſitus ab officio, & egenus factus opem implorabat amicorum ſuorum: quod autem in applicatione parabolę deponi ab officio ſit mori, Dominus ipſe explicat.

Adde TERTIO, quod Auguſtinus lib.21. de ciuit. Dei, cap.27. ex hoc loco Purgatorium demonſtrat. dicit enim eſſe quoſdam tam ſanctos,

D qui rectà ad cœlum euolant poſt mortem, & qui non ſolùm ipſi ſaluantur, ſed etiam alios iuuare poſſunt; rurſum quoſdam alios tam malos, qui nec ſeipſos iuuare poſſunt; nec ab aliis iuuari, ſed ad pœnas æternas ſine remedio deſcendunt. Denique eſſe quoſdam medios, qui ita moriuntur, vt nec digni ſint morte æterna, nec tamen ſufficiant eis propria merita ad ſalutem, nimirum ſtatim recipiendam; & iſti ſunt, inquit, qui recipiūtur in æterna tabernacula precibus amicorum.

Ad hunc locum nihil reſpondet Petrus Martyr, ſed obiicit ſibi nomine Catholicorum ea quæ ſequuntur poſt hanc parabolam, aitq; nos aſſerere Epulonem fuiſſe in Purgatorio, cùm ab Abrahamo auxilium petiit, & hoc argumētum,

quasi noster esset Achilles, operosè soluit, & simul inde deducit non posse animas iuuari à viuentibus; quandoquidem nec Abraham, nec Lazarus Epulonem iuuare potuerunt, & per iocum miratur, cur Epulo non petierit anniuersaria & Missas pro se fieri; sed Catholici ferè omnes Epulonem in Gehenna esse dicunt, proinde Petrus Martyr in ventum pugnat.

Septimvs locus est Luc. 23. *Memento mei dum veneris in regnum tuum*; Nunquam hoc diceret bonus ille vir à Spiritu sancto edoctus, nisi crederet post hanc vitam posse remitti peccata, & auxilio animas indigere, & iuuari posse. Certè Augustinus lib. 6. in Iulian. cap. 5. hinc probat aliqua peccata remitti post mortem.

Octavvs est Actor. 2. *Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impoßibile erat teneri eum ab illis.* Hunc locum ita intelligit B. Augustinus epist. 99. ad Euodium, & lib. 12. Gen. cap. 33. vt sensus sit, Christum cùm descendit ad inferos, multos liberasse à cruciatibus inferni, quod cùm non possit intelligi de damnatis, necessariò videtur accipiendum de iis, qui purgabantur; quod etiam affirmat Epiphanius in hæresi Tatiani, quæ est vltima primi libri; dicit enim Christum, cùm descendit ad inferos, liberasse eos, qui per ignorantiam peccauerunt, nec tamen à Dei fide recesserunt. & præter horum Patrum auctoritatē, probatur ex ipsis verbis Scripturæ; nam illud: *Solutis doloribus inferni,* non potest intelligi de doloribus ipsius Christi, dolores enim Christi in cruce finiti sunt, vt patet ex illis verbis Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Nec de doloribus damnatorum, vt patet, quia illi æternis ignibus addicti sunt; nec de doloribus sanctorum Patrum, illi enim nullos patiebantur dolores, vt Augustinus docet locis citatis, & Gregorius homil. 22. Relinquitur igitur vt de doloribus animarum Purgatorij hoc loco agatur.

Dices; Græci non legunt solutis doloribus inferni, sed solutis doloribus mortis τοῦ θανάτου non τοῦ ᾅδου. Respondeo, nobiscum facere Primò, vulgatam antiquam editionem Latinam. Secvndo, Syriacam, quæ similiter legit: *Deus,* inquit, *excitauit illum, & soluit funes inferni.* Tertio, antiquissimos Patres Græcos, & Latinos; nam B. Polycarpus initio epistolæ suæ, citans hunc locum, scribit *solutis doloribus inferni.* Item Cyprianvs serm. de cœna Domini initio ad hunc locum respiciens ait: *Sed volebat,* inquit, *pius Magister ostendere impoßibile esse suam animam ab inferno detineri.* Epiphanius quoque & Augustinus sine dubio ita legerunt. Deniqve probatur ex verbis sequentibus; nam probat Petrus id quod dixerat ex Psal. 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

Nonvs locus est Philip. 2. *Vt in nomine* Iesv *omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.*

A Vtitur hoc loco B. Augustinus lib. 12. de Genes. cap. 33. quanquam per illud infernorum non improbabiliter accipiuntur Dæmones. similis huic est locus Apocal. 5. *Quis dignus est aperire librum, & soluere septem signacula eius? & nemo inuentus est neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram.* Per eos qui sunt in cœlo intelliguntur Angeli, per eos qui in terra homines iusti, per eos qui sub terra non possunt intelligi nisi animæ Purgatorij, nec enim id damnatis tribueretur, Patres autem qui fuerant in limbo iam liberati erant.

Vtuntur nostri hoc loco, sed tamen non videtur multum vrgere; nam probabile est intelligi per eos, qui sunt infra terram, Patres, qui
B erant in limbo; etsi enim quando Ioannes hæc scripsit Patres exierant ex limbo, non tamen exierant eo tempore de quo loquitur; loquitur enim de tempore, quod præcessit Christi mortem, ideo enim subiungitur: *Vicit Leo de tribu Iuda radix Dauid aperire librum, &c.* Christus enim morte sua aperuit mysteria libri vsque ad illam diem clausa; similiter quod affertur ex hoc eodem capit. 5. Apocal. vbi dicuntur creaturæ quæ sunt in cœlo, & quæ in terra, & quæ subtus terram dedisse laudem Deo, non conuincit; nam possunt hîc per creaturas intelligi res inanimæ, vt: *Ignis, grando, &c.* Quæ in Psalm. 148. ad Deum laudandum inuitantur, præsertim cùm Ioannes addat etiam ea quæ sunt in mari.

C

CAPVT QVINTVM.

Asseritur Purgatorium testimoniis Conciliorum.

Secvndvm argumentum sumitur ex Conciliis, & Ecclesiæ consuetudine; nam inprimis quid Ecclesia Africana senserit, patet ex Concilio III. Carthaginensi, cap. 29. *Et Sacramenta altaris,* inquit, *non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, si autem aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat*; similia habes in Concilio IV. Carthaginensi, cap. 79.

Idem sensit Ecclesia Hispanica, vt patet ex Concilio Bracarensi I. cap. 34. vbi iubet non orari pro illis, qui seipsos interimunt, & cap. 39. vbi
D iubet diuidi inter Clericos oblationes factas, vt oraretur pro defunctis.

Idem Ecclesia Gallica, vt patet ex Concilio Cabilonensi, & habetur de consecrat. dist. 1. can. Visum est: *Visum est,* inquit, *præterea, vt in omnibus Missarum solennibus pro spiritibus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominum deprecetur.* Vide etiam Concilium Aurelianense II. cap. 14.

Idem sensit Ecclesia Germanica, vt patet ex Concilio VVormatiensi, cap. 10. vbi definitur, etiam pro suspensis in patibulo esse orandum, & sacrificandum.

Idem Ecclesia Italica, vt patet ex Concilio VI. sub Symmacho, vbi dicitur sacrilegium, fraudare animas defunctorum orationibus, &c.

Item Ecclesia Græca, vt patet ex Græcorum Synodis à Martino Bracarensi Episcopo collectis, can. 69. Immò videntur aliqui Græci etiam nimium voluisse iuuare animas defunctorum; nam in Concilio VI. can. 83. reprehenduntur illi qui iis, qui sine communione sacra obierant, sacram Eucharistiam in os ingerere conabantur.

Accedant Concilia totius Ecclesiæ generalia, Lateranense sub Innocentio III. cap. 66. Florentinum sess. vlt. in decreto de Purgatorio, & Tridentino sess. 25. in initio, & omnes Liturgię, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, &c. Nam in omnibus fit oratio pro defunctis.

Respondet Petrus Martyr tripliciter loco notato. PRIMO: *Solet*, inquit, *nobis obiici, Ecclesiam semper pro defunctis orasse, quod equidem non inficior, sed assero, istius facti neque verbi Dei, neque exempli, quod desumitur ex sacris literis, auctoritatem habere. Facilè mouentur homines naturali quadam caritate impulsi, & amore in defunctos, vt illis benè cupiant, & in aliquas preces pro eis erumpant, sed affectio hæc vehementior, videndum est, ne fidei, & iustæ pietati aduersetur.* His verbis arguit totam Ecclesiam Martyr, quod sine testimonio Scripturæ oret pro defunctis, & quod id faciat ex vehementiore affectu erga mortuos; quæ affectio fidei, & pietati repugnat.

PRIMÆ parti accusationis satisfacit AVGVSTINVS lib. de cura pro mortuis, cap. 1. *Adiungis*, inquit, *vacare non posse quod vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuerit.* Et infrà, approbans hác sententiã B. Paulini, ad quem scribit: *In Machabæorum*, inquit, *libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio defunctorum.*

SECVNDÆ parti accusationis facilè respondetur; Nam quod ex naturali affectu prorumpatur in preces pro caris defunctis, etiam si quis putet nihil eis prodesse, potest contingere in precibus priuatis, & quæ ex tempore recitantur; at in solennibus precibus Ecclesiæ, quæ leguntur ex libro, & maturo iudicio compositæ sunt, & à Concilio Episcoporum approbatæ, quomodo potest id fieri?

TERTIÆ parti satisfacit B. Paulus, cùm dicit: *Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis*, 1. Timoth. 3. necnon Augustinus, qui epist. 118. dicit insolentissimæ insaniæ esse disputare contra id quod vniuersa Ecclesia facit. Denique ipsa ratio; nam si vniuersa Ecclesia potest veræ fidei & iustæ pietati aduersari, vt Martyr dicit, potest ergo tota Ecclesia ruere contra Christi prædictionem, Matth. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Vtrum autem credibilius sit, Ecclesiam vniuersam posse ruere, & Christum, ac Paulum mentiri, an Petrum Martyrem insolentissima insania laborare; cuiuslibet hominis, modo sani, appello iudicium.

A SECVNDA solutio Martyris est, quòd Ecclesia non oret pro defunctis, vt eos liberet à Purgatorio, sed vt memoriam eorum se habere testetur, & conseruet etiam quàm diutissimè potest. *Et alia caussa*, inquit, *citra Purgatorium esse potuit, vt pro defunctis in Ecclesia preces fierent. Noluerunt enim defunctorum nomen, & memoriam facilè interire.* At AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 1. tractat quæstionem; An prosint animabus defunctorum preces Ecclesiæ, & dicit prodesse illis, qui in hac vita non fuerunt valde mali, & qui meruerunt, vt sibi prodessent; non autem illis, qui fuerunt valde mali, & proinde nihil tale meruerunt: Proinde commentitia Petri Martyris

B solutio est.

TERTIA solutio est, Ecclesiam fungi munere suo erga mortuos ac si adhuc viuerent, & ideo precari illis id quod putat iam eos consequutos, quomodo Christus orauit pro Lazari excitatione, etiamsi sciret, iam se accepisse quod petebat; & Ambrosius in oratione de obitu Theodosij gratulatur illi quòd iam cum Christo regnaret, & tamen ibidem orat pro illo, vt optatam requiem Deus illi concedat; & Epiphanius hæresi 75. dicit orari etiam pro sanctis Patriarchis, Prophetis, Apostolis, & Martyribus.

RESPONDEO, si ita esset, Ecclesia oraret pro omnibus æqualiter, etiam pro Martyribus; At non ita facit; nam vt Augustinus dicit tract. 84.

C in Ioan. *Ideo ad ipsam mensam non sic Martyres commemoramus, quemadmodũ alios defunctos, qui in pace requiescũt, vt etiã pro eis oremus, sed magis, vt orent ipsi pro nobis.*

Neque videtur vllo modo conuenire, vt quis petat quod iam habet; & Christus cùm orauit pro Lazaro, nondum acceperat quod petebat, neque enim Lazarus adhuc resurrexerat. Aliud autem est petere id quod scimus nos accepturos, aliud petere id quod iam accepimus. Porrò AMBROSIVS sperabat Theodosium iam esse in cœlo, & ideo gratulabatur ei; & simul quia non certò sciebat, an ita esset, pro illo orabat. EPIPHANIVS verò nusquam dicit in Ecclesia orari pro sanctis, sed dicit memoriam fieri in Ecclesia omnium defunctorum fidelium tam peccatorum, quàm iustorum. & addit: *Peccatorum* qui-

D dem, vt illis à Deo misericordiam imploremus: *Iustorum* autem, vt eos à Christo separemus.

Separamus autem sanctos à Christo, non vt Martyr dicit, quia pro sanctis oramus, non pro Christo, sed quia pro sanctis offerimus sacrificium gratiarum actionis; Pro Christo autem non offerimus, sed ipsi potius Christo cum Patre, & Spiritu sancto offerimus. quod intelligi potest ex liturgia Græcorum; de qua Epiphanius loquitur, & quæ exstat in 5. tomo Chrysostomi. ibi enim fit commemoratio omnium Sanctorum, & dicitur: *Offerimus tibi, Domine, sacrificium pro Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Martyribus, & præcipuè pro beatissima Deipara*; quòd autem hoc sacrificium non offeratur pro peccatis, sed pro

gloria

gloria eorum, patet; Nam statim subiungit liturgia: *Quorum supplicationibus respice nos Deus.* & deinde oratio subiungitur pro aliis defunctis: *Et memento,* inquit, *omnium fidelium defunctorum, qui dormierunt in spe resurrectionis, & quiescere eos facito, vbi videtur lumen vultus tui.* Idem potest cognosci ex Augustino tract. 84. in Ioan. & ex Cyrillo catechesi 5. Mystagogica, & ex nostra liturgia, quæ omnino talis est, qualem Cyrillus, Epiphanius, & Augustinus describunt.

CAPVT SEXTVM.

Asseritur Purgatorium testimoniis Patrum Græcorum & Latinorum.

PRIMVS ex Patribus. CLEMENS lib. 8. constit. cap. 47. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam. DIONYSIVS de Ecclesiastica hierarchia, cap. 7. parte 3. *Accedens,* inquit, *deinde venerandus Antistes, precem sacram super mortuum peragit, precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumqúe in luce statuat, & regione viuorum.* ATHANASIVS quæst. 34. ad Antiochum, quærit, num animæ sentiant vtilitatem ex orationibus viuorum. Respondet, sentire omnino. BASILIVS in liturgia instituit orationem pro mortuis.

Gregorius NAZIANZENVS in oratione in Cæsarium circa finem: *Ipsi Deo,* inquit, *& nostras & eorum, qui quasi in via paratiores prius ad hospitium peruenerunt, animas commendemus.* Ibidem orat pro anima eiusdem Cæsarij. EPHREM in suo testamento: *Assiduè,* inquit, *in vestris orationibus mei memoriam faciatis; etenim in vanitate, & iniquitate vitam peregi meam.*

CYRILLVS catechesi 5. Mystagogica: *Deniq; pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum credentes esse animarum iuuamen, pro quibus offertur* OBSECRATIO *sancti illius, & tremendi sacrificij.* EVSEBIVS lib. 4. de vita Constantini, dicit eum voluisse sepeliri in celebri templo, vt fieret particeps multarum orationum. EPIPHANIVS in fine operis contra hæreses, numerat inter dogmata Ecclesiæ orationem pro defunctis, & hæresi 75. Aërium hæreticum facit, quia hoc negabat.

CHRYSOSTOMVS homil. 41. in priorem ad Corinthios: *Iuuetur,* inquit, *mortuus non lachrymis, sed precibus, supplicationibus, eleemosynis.* Et infrà: *Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes.* Homil. 69. ad populum: *Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis, defunctorum agatur commemoratio; sciunt enim inde multum illis contingere lucrum, vtilitatem multam.* Idem homil. 32. in Matth. & 84. in Ioan. homil. 3. in epist. ad Philip. & 21. in Actis Apostolorum, & alibi. THEODORETVS lib. 5. histor. cap. 26. scribit Theodosium iuniorem procubuisse ad reliquias S. Ioannis

A Chrysostomi, & orasse pro animabus parentum suorum Arcadij, & Eudoxiæ iam defunctorum.

THEOPHYLACTVS in cap. 12. Luc. *Hoc autem dico,* inquit, *propter oblationes & distributiones, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam iis, qui in grauibus delictis mortui sunt.* DAMASCENVS in lib. de iis, qui in fide migrarunt, probat hanc veritatem testimoniis multis Dionysij, Athanasij, Gregorij Nazianzeni, Gregorij Nysseni, & aliorum. vide etiam Palladium in historia Lausiaca, cap. 41.

Veniamus ad Latinos. TERTVLLIANVS in libro de corona militis, inter traditiones Apostolicas numerat suffragia pro defunctis, & lib.
B de Monogamia vltra medium: *Pro anima,* inquit, *eius coniugis defuncti, oret, & refrigeriũ interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius; nam hæc nisi fecerit verè repudiauit quantum in ipsa est.* Idem libro de exhortatione castitatis procul à medio.

B. CYPRIANVS lib. 1. epist. 9. *Episcopi,* inquit, *antecessores nostri censuerant, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam Clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, nõ offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur.* Et infrà: *Et ideo victor cùm contra formam nuper in Concilium à sacerdotibus datam Geminium Faustinum Presbyterum ausus sit actorem constituere, non est quo pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua.*

C B. AMBROSIVS lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque,* inquit, *non tam deplorandam, quàm prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Deo commendandam.* Vide etiam orationes de obitu Theodosij, de obitu Valentiniani & de obitu Satyri, in quibus omnibus pro animabus prædictorum Deo supplicat, & sacrificia se oblaturum pollicetur.

B. HIERONYMVS in epist. ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris ante medium: *Ceteri mariti,* inquit, *super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia, floresq; purpureos, Pammachius noster sanctam fauillam, ossáque veneranda eleemosynæ balsamis rigat, his pigmentis, atque odoribus fouet cineres quiescentes, sciens*
D *scriptum; sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna peccatum.*

B. PAVLINVS Nolanus in epistola ad eundem Pammachium laudat eum, quòd & corpori, & animæ vxoris defunctæ satisfecerit, corpori lachrymis, animæ eleemosynis. Idem in epist. 5. ad Delphinum Episcopum commendans illi animam fratris sui: *Fac,* inquit, *vt orationibus tuis condonetur tibi, & vt illius animam de minimo sanctitatis tuæ digito destillans refrigerij gutta respergat.* Et in epist. sequenti, quæ est prima ad Amandum, similia dicit, commendans eandem animam Amando Episcopo.

B. AVGVSTINVS de cura pro mortuis, cap. 1. *In Machabæorum,* inquit, *libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in Scripturis veteribus*

legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Et capite 4. *Cùm itaque recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus; qui cum defunctis à fidelibus exhibetur, eum prodesse non dubium est.* Et infrà: *Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumque, sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia matre communi.* Vide eundem in Enchirid. cap. 110. lib. 9. Confess. cap. 13. serm. de verbis Apostoli 17. & 34. lib. 21. ciuitat. cap. 24. tract. 84. in Ioan. quæst. 2. ad Dulcitium, ac demum lib. de hæresibus, cap. 53. vbi propterea hæreticum facit Aërium.

B. GREGORIVS lib. 4. Dialog. cap. 55. *Multum,* inquit, *solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hanc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur.* Et cap. 50. *Quos grauia,* inquit, *peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quòd eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca conueniunt, suorum, quorum sepulcra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.*

ISIDORVS lib. 1. de officiis, cap. 18. *Nisi Catholica Ecclesia crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus, vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret.* VICTOR lib. 2. de perseq. VVandal. *Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes?*

Denique beatus BERNARDVS serm. 66. in Cantica, & Petrus Cluniacensis in lib. cōtra Petrobrusianos, directè in hunc errorem scripserunt. Malachias apud Bern. *Nec parum spei mihi repositum,* inquit, *in illa die, qua defunctis tanta à viuis beneficia impenduntur.*

Sed operæ pretium est audire quid ad hæc Caluinus, & Petrus Martyr respondeant. PETRVS Martyr respondet, ferè omnes Patres in aliqua re errasse, & enumerat eorum errores. At errarunt in priuatis opinionibus, quas alij refutarunt, at simul omnes in vno errore conuenire non possunt, quin Ecclesia vniuersa erret, & pereat.

CALVINVS autem quatuor dicit, lib. 3. Instit. cap. 5. §. 10. PRIMO sic ait: *Ante mille, & CCC. annos vsu receptum fuit, vt precationes fierent pro defunctis.* Et aliquot interpositis: *Sed omnes, fateor, in errorem abrepti fuerunt.* Certè ista confessio sufficit ad Caluinum damnandum. Quomodo enim credibile est Ecclesiam per annos mille trecentos in tam crasso errore versatam, & nullum fuisse ex antiquis, qui restiterit, excepto Aërio, quem & nos, & Caluinistæ pro hæretico habemus?

A SECVNDO dicit, veteres orasse pro mortuis, non vt eos iuuarent, sed vt ostenderent erga eos pium affectum, & vt seipsos consolarentur. At hoc mendacium est; apertè enim Patres citati dicunt iuuari animas, & distinguunt solatia viuorum ab auxiliis mortuorum, ac præsertim Augustinus in Enchirid. cap. 110. & lib. de cura pro mortuis passim.

TERTIO dicit, vulgus Christianorum cœpisse orare pro mortuis ex imitatione gētilium, Patres autem accommodasse se opinioni vulgarium, vt patet ex Augustino, qui in libro de cura pro mortuis, vbi præcipuè de hac re agit: *Ita dubiè, hæsitanter, & frigidè disputat, vt suo frigore Zelum extinguere possit pugnantium pro Purgatorio;* B *Quod autem orauit pro matre, id fecit,* inquit Caluinus, *quia anile votum matris non examinauit ad Scripturas, & priuato quodam affectu omnibus probari voluit.*

At hoc etiam mendacium est; nam inprimis nunquam fuerunt Patres diligentiores in Ethnicorum ritibus prohibendis, quàm quando multi Ethnici conuertebantur. Certè Tertullianus & Cyprianus seuerissimi fuerunt castigatores omnis Ethnicæ superstitionis, adeò vt Tertullianus acerrimè reprehenderit Christianos milites, qui coronam gestarent more militum Ethnicorum; & tamen isti ipsi ad orationē pro defunctis hortantur. PRAETEREA Patres non solùm non reprehendunt hunc vsum, sed etiam C statuunt in suis Conciliis sic esse faciendum, hortantur vt sic fiat, ipsi exemplo suo præcedunt, ac demum multi eorum dicunt, hanc esse Apostolicam traditionem, & inter hæreticos numerant Aërium contrarium sentiētem; quid amplius dicere poterant? B. AVGVSTINVS autem in lib. de cura pro mortuis, cap. 4. disertè dicit, non dubium esse quin iuuentur animæ, & in toto lib. non est vna syllaba, quæ dubium vel insinuet, de quo Caluinus loquitur; quod verò vocat anile votum S. Monicæ, & B. Augustinum arguit quod illud implere curauerit, non est mirum; est enim familiare Caluino reprehendere, ridere Sanctos.

QVARTO dicit, de Purgatorio autem adeò D nihil asseruisse Patres, vt illud pro re incerta haberent: At hæc etiam est intoleranda impudentia, vel imperitia; nam inprimis, etiamsi nusquā nominassent Purgatorium, tamen satis intelligi poterat quid Patres de eo sentirent ex eo, quòd tam perspicuè docent, animas quorundam fidelium egere refrigerio, & iuuari orationibus viuentium.

Deinde sunt apertissima loca in Patribus, vbi asserunt Purgatorium, quorum pauca quædam afferam. Gregorius NYSSENVS in oratione pro mortuis procul à medio: *Vel,* inquit, *in præsenti vita precibus sapientiæq; studio purgatus, vel post obitum per expurgantis ignis fornacem expiatus, ad pristinam vellet redire felicitatem.* Et infra: *Non poterit,* inquit, *à corpore egressus diuinitatis particeps fieri, nisi maculas*

animo immixtas purgatorius ignis abstulerit. Et infrà: *Aliis,* inquit, *post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes abstergentibus, &c.*

AMBROSIVS in illud Psalm. 36. Gladium euaginauerunt peccatores: *Et si saluos faciet,* inquit, *Dominus seruos suos, salui erimus per fidem, sic tamen salui quasi per ignem. Etsi non exuremur, tamen vremur. quomodo tamen alij remaneant in igne, alij pertranseant, alio loco nos doceat Scriptura diuina, nempe in mare rubrum demersus populus est Aegyptiorum, transiuit autem populus Hebræorum, Moyses pertransiuit, præcipitatus est Pharao, quoniam grauia eum peccata merserunt, eo modo præcipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis, &c.* Vide etiam eundem serm. 20. in Psalm. 118.

B. AVGVSTINVS lib. 21. ciuit. Dei, cap. 16. loquens de infantibus baptizatis morientibus: *Non tantùm pœnis,* inquit, *non præparatur æternis, sed nec vlla post mortem purgatoria tormenta patitur.* Et cap. 24. loquens de adultis fidelibus, qui tamen cum leuibus peccatis decedunt: *Tales,* inquit, *constat ante iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, æterni ignis suppliciis non tradendos.* Idem homi. 16. ex lib. 50. homiliarum: *Qui temporalibus pœnis,* inquit, *digna gesserunt, per ignem quendam purgatorium transibunt; de quo Apostolus inquit, saluus erit sic tamen quasi per ignem.* Et lib. 2. de Genes. contra Manich. cap. 20. *Qui fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam.* Denique in Psalm. 37. *Quia dicitur,* inquit, *saluus erit, ille ignis contemnitur, ita planè quamuis saluum per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.*

Quare cùm D. Augustinus lib. 21. ciuit. Dei, cap. 26. & in Enchirid. cap. 69. dicit posse dubitari, & quæri, an post hanc vitam animæ torqueantur purgatorio igne: non dubitat de pœna animarũ, sed de modo & qualitate; nam in priore loco solùm dubitat, an ignis purgatorius sit idẽ in substantia cum igne Gehennę. de quo dicitur Matth. 25. *Ite in ignem æternum.* In posteriore autem dubitat, an post hanc vitam vrentur animæ igne illo doloris de amissione tẽporalium, quo hîc vri solent, cùm rebus valde dilectis carere coguntur.

B. HIERONYMVS in fine commentarij in Isaiam: *Sicut,* inquit, *Diaboli, & omnium negatorum, atq; impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormenta, sic peccatorum atq; impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt, atq; purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam iudicis.*

Beatus GREGORIVS lib. 4. Dialogorum, cap. 39. *De quibusdam,* inquit, *leuibus culpis esse ante iudicium, purgatorius ignis credendus est.* Et in Psalmũ tertium pœnitentialem in ipso initio: *Scio,* inquit, *futurum esse, vt post huius vitæ exitum, alij flammis expientur purgatoriis, alij sentẽtiam æternæ subeant damnationis.*

A ORIGENES homil. 6. in Exodum: *Qui saluus fit,* inquit, *per ignem saluus fit, vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & resoluat, vt efficiantur omnes aurum purum.*

Gregor. NAZIANZENVS oratione in sancta lumina, circa finem: *In altero suo,* inquit, *igni baptizabuntur, qui postremus est Baptismus, nec solùm acerbior, sed & diuturnior, qui crassam materiam instar ferri depascitur, vitiiq; omnis leuitatem absumit.*

BASILIVS in cap. 9. Isaiæ: *Si igitur per confessionem,* inquit, *detexerimus peccatum, iam succrescens gramen arefecimus, dignum planè quod depascatur ac deuoret purgatorius ignis.* Et infra: *Non omnimodam,* inquit, *internecionem, & exterminium comminatur, sed innuit* B *expurgationem, iuxta Apostoli sententiam, ipse autem saluus erit quasi per ignem.*

EVSEBIVS Emyssenus homil. 3. de Epiphania: *Hæc pœna,* inquit, *infernalis illos manebit, qui amisso, & non seruato Baptismo in æternum peribunt; hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserũt, per fluuium igneum, per vada feruentibus globis horrenda transibunt.*

THEODORETVS in scholiis Græcis in 1. Corinth. 3. *Hunc ipsum ignem purgatorium credimus, in quo animæ defunctorum probantur, & repurgantur, sicut aurum in conflatorio.* OECVMENIVS in eundem locum: *Saluabitur et ipse quoque, non tamen citra dolorem, vt par est eum qui transit per ignem, & à concretis leuioribus maculis expiatur.* TERTVLLIANVS lib. de anima, cap. 17. *In carcerem te mandet infernum, vnde non* C *dimittaris, nisi modico quoq; delicto mora resurrectionis expenso.* CYPRIANVS lib. 4. epist. 2. *Aliud est pro peccatis longo tempore cruciatum purgari, & emendari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.*

HIERONYMVS lib. 1. contra Pelagianos vltra medium: *Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & Diabolo tribuit pœnitentiam; quid ad nos qui Diabolum, & satellites eius, omnésque impios & præuaricatores dicimus perire perpetuò, & Christianos, si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas?*

PAVLINVS epist. 1. ad Amandum: *Ob hoc impensè rogamus, vt quasi frater orãdi labore conspires, vt misericors Deus refrigeret animam eius stillicidiis misericordiæ suæ per orationes vestras, &c.* BOETIVS lib. 4. Psal. 4. D *Nulla ne supplicia animarum post defunctum morte corpus relinquis? & magna quidem, quorum alia pœnali acerbitate, alia purgatoria clementia exerceri puto.* ISIDORVS lib. 1. de diuinis officiis, cap. 18. *Nam & cùm Dominus dicit; Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro, demonstrat quibusdam illic dimittenda esse peccata, & quodam purgatorio igne purganda.*

BEDA in Psalm. 37. *Quidam,* inquit, *committunt quædam peccata venialia grauiora & leuiora, & ideò necesse est, vt hi tales in ira corripiantur, id est, in purgatorio igne nunc interim ante diem iudicij ponantur, vt quæ in eis immunda sunt, per illum exurantur, & sic tandem idonei esse cum his, qui in dextra coronandi sunt, inueniantur.* Ibidem dicit hunc ignem grauiorem esse pœnis latronum, martyrum, &c.

Petrus Damianvs in serm. 2. de S. Andrea: *Non tibi blandiaris si grauiter peccanti leuior pœnitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur, cùm in purgatoriis ignibus perficiendum sit quidquid hîc minus feceris, quia dignos pœnitentiæ fructus quærit altissimus.*

Anselmvs in 1. Corinth. 3. *Nam de quibusdam leuibus culpis esse ante corporum resurrectionem, purgatorius ignis credendus est.* Et ibidem asserit esse grauissimam pœnam.

Bernardvs serm. de obitu Humberti: *Volat fratres irreuocabile tempus, & dum creditis vos cauere istam pœnam minimam, incurritis ampliorem; Illud enim scitote, quia post hanc vitam in purgatoriis locis centupliciter, quæ fuerint hîc neglecta, redduntur vsq; ad nouissimū quadrantem. scio ego quàm durum sit homini dissoluto apprehendere disciplinam, verboso silentium pati, vagari solito stabilem permanere, sed durius, & multò durius erit futuras illas molestias tolerare.*

Lactantivs lib. 7. cap. 21. *Quorum peccata pondere aut numero præualuerint, perstringentur igne atq; amburentur, &c.*

Hilarivs in Psal. 118. in illud; Concupiuit anima desiderare iudicia iustitiæ tuæ: *Nobis, inquit, est ille indefessus ignis obeundus, in quo subeūda sunt grauia illa expiandæ à peccatis animæ supplicia.*

CAPVT SEPTIMVM.

Idem asseritur ratione.

Argvmentvm Qvartvm ex rationibus. Prima ratio; Quædam peccata sunt venialia, solaq; temporali pœna digna. At fieri potest, vt cum solis talibus homo decedat ex hac vita, igitur necesse est in alia vita posse purgari.

Esse autem quædam peccata venialia, probatur ex Iacobo, qui sic ait, Iacobi 1. *Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua; concupiscentia, cùm conceperit, parit peccatum; peccatum, cùm consummatum fuerit, generat mortem.* Hîc describitur peccatum veniale ex imperfectione actus. Neque locum hîc habet distinctio hæreticorū de imputatione; nam Iacobus explicat processum peccati secundum se, ac docet, post tentationem concupiscentiæ, quæ sine peccato esse potest, cōtinuò sequi peccatum, si quis non caueat; nam ex concupiscentia oritur delectatio in parte inferiori, quæ nonnullum peccatum est, non tamen mortiferum, si non adsit consensus mentis deliberatus; ideò enim subiungit: *Peccatum verò si consummatum fuerit*, accedente nimirum pleno consensu, *generat mortem.*

Præterea 1. Corinth. 3. *Qui superædificat ligna, fœnum, stipulas, saluus erit quasi per ignem.* Hîc describitur veniale ex leuitate materiæ, & quomodocūque intelligamus verba Apostoli siue de hac vita, siue de alia, siue de doctrina, siue de omnibus operibus, necessariò cogimur exponere per ligna, fœnum, stipulas, peccata venialia, quandoquidem qui ista habet, saluatur quasi per ignem.

A Avgvstinvs lib. 83. q. 26. *Alia, inquit, sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ; infirmitas contraria est virtuti, imperitia sapientiæ; malitia bonitati; quisquis igitur nouit quid sit virtus, & sapientia Dei, potest existimare quæ sint venialia peccata; & quisquis nouit quid sit bonitas Dei, potest existimare quibus peccatis certa pœna debeatur, & hîc, & in futuro seculo, quibus benè tractatis, probabiliter iudicari potest qui non sint cogendi ad pœnitentiam luctuosam & lamentabilem, quamuis peccata fateantur; & quibus nulla omninò speranda sit salus, nisi sacrificium obtulerint Deo, spiritum contribulatum per pœnitentiam.*

Probatur Vltimo ratione; nam intelligibile non est quomodo verbum ociosum ex natura sua dignum sit perpetuo odio Dei, & sempi- B ternis flammis; hîc enim in terris stultissimus haberetur, qui ob leuissimam offensionem amici, nec malo animo factam, nollet amplius esse amicus, immò vsque ad mortem persequeretur eum, quem amicum paulò antea habuerat; maneat igitur, quædam esse peccata venialia, ac sola pœna temporaria digna. Quod autem cum eiusmodi peccatis aliqui interdum de hac vita migrent, ac proinde in alia vita purgatione temporali egeant, probatur hoc modo. Potest quis, dum moritur, habere voluntatem permanendi in peccato veniali, igitur tale peccatum deleri in morte non potest; præterea cùm *septies in die cadat iustus*, vt dicitur Prouerb. 24. & multi C moriantur repentè, quomodo credibile est non mori aliquos cum peccato veniali? Hæc est igitur prima ratio.

Secvnda ratio; Cùm reconciliantur Deo peccatores, non dimittitur semper cum peccato tota pœna temporalis: at potest fieri, & sæpe fit, vt in tota vita aliquis non satisfecerit plenè pro temporali illa pœna; ergo necessariò statui debet Purgatorium. probatur maior propositio breuiter; nam alibi ex professo probabitur; 2. Reg. 12. cùm Dauid dixisset: *Peccaui Domino*, ait Propheta: *Deus quoq; transtulit à te iniquitatem, sed quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius qui natus est tibi morte morietur.* Num. 12. Cùm Maria murmurasset cōtra Dominum, punita est mor- D bo lepræ; orante autem pro ea Moyse, dimissa est ei culpa, & tamē pœnam voluit Deus vt illa lueret per vnam hebdomadam.

Ad hæc & similia respondet Caluinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 31. duo esse genera flagellorum Dei; quædam enim sunt propriè pœnæ, & infliguntur à Deo vt iudice in vindictam peccatorū præteritorum, vt iustitiæ satis fiat; quædam autem sunt castigationes, quæ infliguntur à Deo vt patre, non in vindictam peccatorum præteritorum, sed ad futurorum remedium, nimirum vt homo admoneatur flagello, ne iterum facilis sit ad peccandum. Primum genus, inquit Caluinus, ad solos inimicos pertinere, secundum ad solos amicos; & proinde cùm non sint istæ pœnæ ex iustitia luendæ, non esse opus vt maneat

earum debitum post mortem, quando non est periculum recidendi in peccatum.

At frustrà laborat Caluinus; nam etsi fatendum est, flagella iustorum esse etiam paternas castigationes, & remedia contra peccata futura, tamen simul est agnoscenda vera pœna & satisfactio debita culpæ præteritæ ex iustitia. quòd sic probatur; nam inprimis 2.Reg. 12. exprimitur caussa cur puniretur Dauid, & non dicitur ne iterum pecces, sed: *Quia blasphemare fecisti nomen Domini.*

Deinde mors est vera pœna peccati originalis, & eam luunt homines iusti, non vt abstineant à peccato, sed vt satisfaciant iustitiæ diuinæ: quòd patet, quia non est inflicta à Deo post peccatum, vt sunt castigationes paternæ, sed est lege statuta ante peccatum tanquam pœna peccati, & eadem perseuerat post peccatum & peccati remissionem, vt patet Genes. 4. *Quacunque die comederis, morte morieris.* Et Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, in quo omnes peccauerunt.* Et Rom. 6. *Stipendium peccati mors.* Et Caluinus ipse lib. 2. Institut. cap. 1. §. 8. apertè confitetur, mortem veram esse peccati pœnam; denique quomodo potest esse mors flagellum paternum ad peccatum cauendum institutum? Qui enim moritur, non potest amplius emendari.

Præter mortem istam communem, quæ est pœna peccati originalis, habemus alia exempla in Scriptura eorum, qui puniti sunt morte violenta, cùm eis remissum esset peccatum, cùm tamen mors non posset esse paterna castigatio in remedium peccati futuri; nam Exod. 32. Deus pepercerat populo orante Moyse, & tamē Moyses in vindictam peccati iussit occidi multa millia de populo sine vllo delectu. & similiter Numer. 14. Cùm populus murmurasset, & Deus placatus à Moyse fuisset, plurimi tamen in deserto perierunt. Incredibile est autem ex tot millibus nullum fuisse quem delicti pœnituerit. 3. Regum 13. Propheta Domini quia inobediens fuit voci Domini, à leone extinguitur, iuxta quod ei ab altero Propheta prædictum fuerat, & tamen vt intelligeremus ei culpam antea remissam fuisse, & sanctè illum obiisse, neque eius cadauer, neque iumentum, quo vectus fuerat, leo tetigit, sed vtrumque potiùs custodiuit, donec venerunt qui eum sepelirent; denique 1. Corinth. 11. dicitur: *Ideò inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi.* vbi, vt exponūt Ambrosius & alij, Apostolus indicat in primitiua Ecclesia multos eorum qui indignè communicabant mortè à Deo punitos fuisse, quibus tamen culpam antea remissam patet ex eo quod Apostolus subiungit: *A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.*

His accedant duo clarissima B. AVGVSTINI testimonia. Primum est tract. 124. in Ioan. *Cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quamuis vt in eam veniret miseriam primum fuerit caussa peccatum; productior est enim pœna quàm culpa, ne parua putaretur culpa si cum illa finiretur & pœna: ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.* Secundum est in Psalm. 50. *Veritatem*, inquit, *dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum etiam quibus ignoscis non dimisisti, sic prærogasti misericordiam vt seruares & veritatem, ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti, sic seruatur misericordia, & veritas.*

Probatur iam assumptio huius argumēti; nam multi qui plurima peccata commiserunt, in articulo mortis conuertuntur, quando nullam possunt agere pœnitentiam; ex quo certè illud sequitur, vt post hanc vitam satisfacere debeāt. Respondent in morte deleri omnia. CONTRA; nam mors est pœna peccati originalis, & ideò communis omnibus etiam infantibus, ergo pro actualibus debet inueniri alia pœna. Præterea Deus iniustè ageret, nec videretur habere prouidētiam rerum nostrarum, si vna & eadem pœna, id est, naturali morte puniret peccata magna, & parua, multa, & pauca.

TERTIA ratio sumitur à communi opinione omnium Gentium: id enim confitentur Hebræi, Mahumetani, Gentiles, iique tam Philosophi, quàm Poetæ. De HEBRÆIS patet ex lib. 2. Machabæorum, cap. 12. nam saltem fides adhibenda est ei libro quæ adhibetur Liuio; præterea Iosephus filius Gorionis in libro de bello Iudaico, cap. 91. indicat Iudæos consueuisse orare pro mortuis, non tamen pro illis qui se interimunt.

De MAHVMETANIS patet ex Alcorano, vbi Purgatorium disertè confitentur. De ETHNICIS patet ex Platone in Gorgia, & Phædone; ex Cicerone in somnio Scipionis in fine; & Virg. 6. Æenid. *Ergo exercentur pœnis, veterumq; malorum supplicia expendunt.* & ex Claudiano lib. 2. in Ruffinum circa finem:

Quos vbi per varios amnes, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, &c.

Neque dicat aliquis hoc potiùs argumentum esse erroris, & fabularum, quandoquidem id sentiūt Ethnici, & Mahumetani; nam illa in quibus omnes ferè nationes conueniunt, vix possunt aliunde prouenire, quàm à naturali lumine omnibus hominibus communi. quæ enim sunt excogitata & conficta ab hominibus, varia sunt, & diuersa pro Gentium varietate. sicut ergo Deum esse, in quo omnes nationes conueniunt, dicimus verissimum esse, nec tamen recipimus in particulari Deos varios & multiplices, quos sibi quælibet natio fabricauit; & sicut post hanc vitam esse pœnas, & præmia, in quo etiam conueniunt omnes, recipimus vt verum, nec tamen recipimus varias fabulas, quibus hoc explicant (nam esse pœnas, & præmia post hanc

vitam

vitam docuit omnes homines cognitio diuinæ prouidentiæ, fabulas autem ex se finxerunt) ita etiam Purgatorij confessionem, in qua omnes ferè Gentes conueniunt, oportet dicere esse confessionem luminis naturalis; eiusdem enim prouidentiæ diuinæ cognitio docuit Purgatorium, quæ docuit infernum, & paradisum, saltem generali & confuso quodam modo, quia nimirum videmus pœnas, & præmia ita distribui in hac vita, vt plura bona habeant mali, & plura mala boni vt plurimum; inde iudicamus diuinam prouidentiam in aliam vitam distulisse iudicium, & veram distributionem pręmiorum, & pœnarum.

Rursum videmus ex iis, qui migrãt ex hac vita, alios esse valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos, & mediocriter malos; quocirca iudicamus naturali lumine esse post hanc vitam pœnas æternas pro valde malis, pręmia æterna pro valde bonis, ac pœnas temporarias, & per eas transitum ad præmia pro iis qui sunt mediocriter mali, vel boni. hanc rationem sequutus est Plato, & alij, qui solo lumine naturali prædití Purgatorium esse confessi sunt.

QVARTA ratio sumitur ab apparitionibus animarum, quę se in Purgatorio esse renunciauerunt, atq; opem à viuis implorauerunt, quas apparitiones cùm viri grauissimi retulerint, non immeritò veras fuisse credimus, rideãt licet Lutherus, & Magdeburgenses. S. GREGORIVS lib. 4. Dialog. cap. 40. scribit de anima Paschasij, quæ in Thermis Puteolanis apparuit S. Germano Episcopo, & eius precibus liberata est. & capite 55. scribit aliud simile exemplum; & præterea de quodam Monacho suo, pro quo triginta Missas ipsemet Gregorius dici iussit, & ex eius apparitione didicit liberatum.

Gregor. TVRONICVS lib. de gloria Cõfess. cap. 5. scribit, B. Martino S. virginem quandam nomine Vitalinam iam defunctam significasse se adhuc in Purgatorio degere ob leue quoddã peccatum, ac paulò pòst precibus eiusdem sancti Martini liberatam.

Petrus DAMIANI in epist. ad Desiderium scribit, B. Seuerinum Coloniensem Episcopum apparuisse cuidam Presbytero eiusdem Ecclesiæ, eique significasse se in Purgatorio grauiter torqueri, quòd horas canonicas non distinctis temporibus persoluisset, sed mane omnes horas simul coaceruasset, vt tota die negotiis Imperialibus liberius vacare posset.

BEDA lib. 3. hist. Anglorum, cap. 19. scribit, beatum Fursæum à mortuis resurgentem narrasse multa quæ vidit de purgatoriis pœnis, & lib. 5. cap. 13. refert mirabilem visionem cuiusdã Diethelmi, qui similiter mortuus, & postea reuiuiscens mira narrauit de inferno, purgatorio & paradiso, & vita eius sequens, ac fructus spiritualis, quem in aliis multis operatus est, testabatur veram fuisse visionem.

D. BERNARDVS in vita B. Malachiæ refert, beato Malachiæ sororem eius defunctam non semel apparuisse cùm adhuc in purgatoriis pœnis degeret, & tãdem, frequenti Eucharistiæ ad Deum oblatione liberatam. & lib. 1. vitæ beati Bernardi, cap. 10. refert Gulielmus Abbas, qui vitam sancti Bernardi scripsit, ipso adhuc viuente, apparuisse aliquando beato Bernardo vnum ex defunctis Monachis, in Purgatorio laborantem, & precibus, ac sacrificiis viri sancti paulò pòst liberatum. quod exemplum ipsum beatum Bernardum narrare solitum scribit auctor eius vitæ.

Libro primo vitæ B. Anselmi similiter legimus, B. Anselmum annum integrũ instituisse sacrificiis quotidianis, & tandem apparente sibi amico defuncto, pro quo tamdiu orauerat, didicisse eum de Purgatorio liberatum. plura similia legi possunt apud Vincentium lib. 23. speculi historialis, in reuelationibus S. Brigittæ, & in vita Cristinæ mirabilis: sed quę attulimus sunt magis authentica.

Respondet Magdeburgenses, esse fabulas. At nec est credibile, tam sanctos viros decipere voluisse, neq; etiam ipsos deceptos fuisse, cùm haberent spiritum discretionis, & essent amici Dei singularissimi.

VLTIMA ratio esse potest, quia ista opinio, quæ tollit Purgatorium, non solùm est falsa; sed etiam perniciosa: siquidem homines socordes facit in peccatis cauendis, & bonis operibus faciendis. Qui enim cogitat nullum esse Purgatorium, sed omnia peccata per mortem aboleri in iis qui moriuntur cum fide, facilè dicet apud se; Quorsum ego laboro in ieiuniis, precibus, continentia, eleemosynis? Cur fraudo cor meum deliciis & voluptatibus? quandoquidem in morte siue pauca, siue multa peccata habuero, omnia delebuntur. At qui cogitat remanere præter Gehennam, ignem acerrimum Purgatorij, & quidquid hìc deletum non fuerit p debitæ pœnitentiæ opera ibi diluendum, certè diligentior, cautiorq; euadit.

CAPVT OCTAVVM.

Soluuntur argumenta ex Scripturis.

SVPEREST argumenta aduersariorum soluere, quæ partim ex Scriptura, partim ex Patribus, partim ex naturali ratione sumuntur.

PRIMA obiectio, Psalm. 126. *Cùm dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*; nõ igitur Purgatorium intercedit inter mortem fidelium, & cœlestis hæreditatis consequutionem.

RESPONDEO, tractat Psalmus de generali resurrectione, vt S. Augustinus rectè exponit: & hic est sensus eorum verborum; Cùm dederit dilectis suis somnum, id est, cùm dormierint per corporalem mortem omnes electi, ecce hæ-

reditas Domini, id est, continuò tunc apparebit hæreditas Christi, resurgentibus in gloria omnibus eius electis, quæ hæreditas est etiã merces eiusdem Christi, qui passione & morte sua nos acquisiuit. Itaque idem est hæreditas, & merces, idem filij, & fructus ventris; filij enim Dei per adoptionem sunt hæreditas Domini; & iidem filij, qui & fructus ventris appellantur, sunt eiusdem Domini merces. Adde quod in textu Hebraico, quem aduersarij Latino præferunt, non habetur, cùm dederit, sed sic dabit כֵּן יִתֵּן. proinde ruit vis tota argumenti, non enim exprimitur quãdo adueniet hæreditas Domini.

SECVNDA obiectio, Ecclesiastæ 9. *Quodcunq; facere potest manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Videtur enim Sapiens his verbis significare voluisse, nullum esse remedium in alio seculo.

RESPONDENT aliqui, hæc dici à Salomone in persona impiorum, qui non modò Purgatorium, sed etiam Gehennam tollunt, & nihil omninò esse credunt præter hanc vitam. Alij docent, Salomonem ad eos loqui, qui otiosè & flagitiosè viuunt, & ad Gehennam rectà proficiscuntur: quo in loco verissimum est, nullum esse remedium vel solatium. vtramque expositionem attingit S. Hieronymus in commentario. At sanctus Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 39. accommodat hæc omnia satis aptè ad eos etiam, qui ad Purgatorium deducuntur; nam soli illi purgari possunt, & precibus viuentium iuuari, qui dum hîc viuerent, id meruerunt bonis suis operibus, vt in alia vita iuuari possent; quare omnes debent in hac vita quidquid possunt boni peragere, quia in alia vita non iuuabuntur, nisi per ea quæ hîc gesserunt, meruerint, vt iuuari possent.

TERTIA obiectio, Ecclesiastæ 11. *Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* Non igitur, inquiunt, datur tertius locus, id est, Purgatorium, vnde aliquando exeundum sit.

RESPONDEO, ad literam Sapientem loqui de morte corporali, ac velle dicere, ita homines necessariò morituros, & cùm mortui fuerint, per se nunquam surrecturos, quemadmodum lignum tandem aliquando cadit, & ibi manet, ac putrescit, vbi cecidit. si tamen velimus hæc ad statum animæ accommodare, tum dicendum erit, eos qui ad Purgatorium pertinent, ad austrum cecidisse, id est, ad statum salutis æternæ, & in eo statu salutis perpetuò permansuros: vel certè dici poterit per austrum gloriam cœlestem, per aquilonem Gehennam intelligi, sed non omnes cadere ad austrum, aut ad aquilonem. PORRO, hunc locum nihil officere assertioni Purgatorij, ex eo etiam intelligi potest, quod si Purgatorij assertioni officeret, officeret etiam assertioni eius loci, ad quem sancti Patres ante Christi aduentum descendebant, siue is locus sinus Abrahæ, siue limbus Patrum, siue infernus nominetur; constat enim Patres in eo loco non mansisse perpetuò. Vide Hieronymum in commentario, & Bernardum serm. 49. ex paruis.

QVARTA obiectio, Ezechielis 18. *Cùm auersus fuerit impius ab impietate sua, omnium iniquitatum eius non recordabor.* At quomodo, inquit Petrus Martyr, non recordetur Deus iniquitatum amicorum suorum, si eas tam seuerè in Purgatorio punit?

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, non recordari iniquitatum, nihil aliud esse, quàm non seruare inimicitiam cum eo qui peccauit; nam si recordari iniquitatum, esset punire mala merita, recordari iustitiarum esset remunerare bona merita. At non concedunt aduersarij, recordari iustitiarum, esse remunerare bona merita, ne videlicet merita iustorum admittere cogantur, igitur neque debent concedere, recordari iniquitatum esse punire iniquitates; nam Ezechiel eodem modo de iustitia & de iniquitate loquitur.

SECVNDO, responderi potest, recordari iniquitatum esse quidem punire, sed punire in æternum; nam cùm ibidem legimus, si iustus auerterit se à iustitia, omnes iustitiæ eius non recordabuntur: cogimur ita exponere, vt dicantur iustitiæ tradi obliuioni, non quod non remunerentur temporali aliquo præmio, sed quod non liberent hominem à Gehenna, nec remunerentur præmio sempiterno; nam alioqui opera bona impiorum non fraudari temporali mercede, docent Patres, Chrysostomus homilia 67. ad populum Antiochenum, Hieronymus in capit. 29. Ezechielis, Augustinus lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 15. & Gregorius homil. 40. in Euangelia, & colligitur ex illis verbis Lucæ 16. *Recepisti bona in vita tua.*

QVINTA obiectio, Matthæi 25. Duo solùm ordines hominum inueniuntur. aliis enim dicitur: *Venite benedicti.* Aliis: *Ite maledicti.* Item Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* Denique Ioannis 3. *Qui credit, non iudicatur; qui non credit, iam iudicatus est. Non igitur,* inquit Brentius, *locus vllus remanet Purgatorio, cùm duo solùm sint loca post hanc vitam.*

RESPONDEO, in extremo iudicio, de quo agitur Matth. 25. rectè duos tantùm fieri ordines, quia tunc Purgatorium finem accipiet, ac deinceps duo tantùm loca remanebunt, Paradisus, & Gehenna. Porrò, qui credit, saluus erit, & non iudicatur, id est, non condemnatur, modò etiam addat cetera quæ requiruntur; fides enim ex se iustificat, & saluat, si aliunde nõ sit impedimentum. quemadmodũ dicere solemus, ex hoc semine nascetur arbor, si videlicet non desinit

calor solis, humor aquarum, & si qua alia requiruntur; neque continuò qui saluus erit per fidem, sine Purgatorio saluus erit, multi enim saluantur, sic tamen quasi per ignem, vt suprà ex Apostolo demonstrauimus.

SEXTA obiectio, Lucæ 23. Latroni in extrema hora conuerso dicitur à Christo: *Hodie mecum eris in Paradiso.* Non ergo, inquiunt Petrus Martyr, & Bernardinus Ochinus, remanet Purgatorium pro iis, qui in hac vita non egerunt pœnitentiam. RESPONDEO, mortem illam durissimam patientissimo animo toleratam, & confessionem tam admirandam eo tempore, quo Christum Apostoli ipsi negabant, potuisse iustè in plenam satisfactionem reputari. Adde, quòd priuilegia paucorum legem non faciunt.

SEPTIMA obiectio, Rom. 8. Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu.

RESPONDEO, Paulum eo loco disputare de concupiscentia, ac velle dicere, iis qui sunt in Christo Iesu, & eius gratia muniti non consentiunt motibus carnis suæ, nihil peccati contrahere ex eiusmodi motibus. Itaq; hic locus non Purgatorium oppugnat, sed hæresim aduersariorum, qui vera peccata esse volunt eos etiam motus, quos interdum iustus sentit, licet eis non consentiat.

OCTAVA obiectio, 2. Corinth. 5. *Si domus terrenæ nostræ habitationis dissoluitur, habemus domum non manu factam, æternam in cœlis;* rectà igitur post mortem sine vllo Purgatorio pij homines transferuntur in cœlum.

RESPONDEO, B. Paulum id solùm asserere, patere domum cœlestem post mortem: non patere ante mortem: quod autem cõtinuò omnes pij transferantur ad cœlum post mortem, ipsum non dicere, sed contrarium potius indicare, cùm ait: *Si tamen vestiti & non nudi inueniamur.* Significat enim his verbis eos, qui meritis & virtutibus vestiti sunt, ac proinde perfectam pœnitentiam in hac vita egerunt, mox in domum cœlestem deduci; alios autem saluari quidem, sed sic tamen, quasi per ignem, vt ipse idem ait, 1. ad Corinth. 3.

NONA obiectio, 2. Corinth. 5. *Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum.* At si post hanc vitã peccata remitterentur, & locus esset purgationi, certè non reciperet vnusquisq; prout gessit in corpore.

RESPONDEO, verissimam esse beati Pauli sententiam; nam etiam illi, qui remissionis & purgationis locum inueniunt in futuro seculo, nihil recipiunt, nisi quod gesserunt in corpore; id enim meruerunt perseuerando in fide & caritate vsque ad mortem, vt etiam post mortem purgari & iuuari possent; qua ratione etiam sancti viri post mortem, etsi nihil propriè mereantur, tamen impetrant à Domino quiquid postulant, quoniam id meruerunt in hac vita rectè vi-

A uendo, vt etiam post hanc vitam à Domino exaudirentur. Vide hoc ipsum quod nos docemus, apud Dionysium libro de Ecclesiastica hierarchia, cap. vltimo, parte tertia; apud Augustinum libro Enchiridij, cap. 110. & libro de cura pro mortuis, cap. 1. & apud Gregorium lib. 4. Dialogorum, cap. 39. Atque ad eundem modum intelligenda sunt illa: *Reddet vnicuique secundum opera sua,* Roman. 2. Et illa: *Vnusquisq; onus suum portabit.* Et: *Quæ seminauerit homo, hæc & metet,* Galat. 6.

DECIMA obiectio, Apocalypsis 14. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodo iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.*
B At pij omnes in Domino moriuntur, omnes igitur pij post mortem requiescunt, neque vllus est qui in Purgatorio torqueatur.

RESPONDEO cum sancto Anselmo, in commentario huius loci, illud, *amodo,* non significare à morte vniuscuiusque, sed ab extremo iudicio, de quo in toto eo capite S. Ioannes loquitur. Itaque hic erit sensus; Beati mortui, qui in Domino moriuntur; amodo enim, id est, à fine huius iudicij, de quo nunc loquor, in æternum requiescent à laboribus suis; vel si id minus alicui probetur, respondere possumus cum Richardo de S. Victore, & Haymone in hunc locum, loqui B. Ioannem de viris perfectis, ac præsertim de sanctis Martyribus, (eos enim eo loco
C consolari volebat) qui simpliciter moriuntur in Domino, neque aliquid purgandum secum ferunt; nam qui decedunt cum peccatis venialibus, aut cum debito pœnæ alicuius temporalis, ij, non simpliciter moriuntur in Domino, sed partim in Domino ratione caritatis, quam secum ferunt, partim non in Domino ratione peccatorum, quæ nihilominus secum ferunt. Neque mirum videbitur, quòd aliquos dicamus mori partim in Domino, partim non in Domino, si legatur S. Augustinus libr. 3. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 3. vbi eosdem homines in hac vita partim esse dicit filios Dei, partim filios huius seculi. Atque hæc de Scri-
D pturis.

CAPVT NONVM.

Soluuntur obiectiones ex Patribus.

EX PATRIBVS profert Brentius primò Cyprianum, qui tractatu primo contra Demetrianum, ait in fine: *Quando isthinc excessum fuerit, nullus iam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus.*

RESPONDEO, loqui eum de satisfactione pro culpa, quæ præcedit iustificationem; Patres enim disertè duplicem ponunt satisfactionem. VNAM ante iustificationem, qua Deus placatur

de congruo, & inclinatur ad culpæ remiſsionem, de qua Daniel 4. *Peccata tua eleemoſynis redime.* ALTERAM poſt iuſtificationẽ, qua Deo ex condigno ſatis fit pro pœna. Quod hîc CYPRIANVS de priore loquatur, patet ex præcedentibus, vbi ait: *Hortamur,* inquit, *dum adhuc aliquid de ſeculo ſupereſt, Deo ſatisfacere, & ad veræ religionis candidam lucem de profundo tenebroſæ ſuperſtitionis emergere.* Item ex ſequentibus; nam poſt verba citata à Brentio, immediatè ſequitur: *Hîc vita aut amittitur, aut tenetur.*

SECVNDO, profert Chryſoſtomum hom. 2. de Lazaro, vbi ſic dicitur: *Cùm hinc diſceſſerimus, nõ eſt in nobis ſitum pœnitere, neq; commiſſa diluere.* Et rurſum: *Neq; enim qui in præſenti vita peccata non abluerũt, poſtea conſolationem aliquam inuenturi ſunt.*

RESPONDEO, loqui eum de remiſsione mortalium; nam exemplo Epulonis, qui in Gehenna cruciabatur, monet, ne differamus conuerſionem in aliam vitam. Nemo autem Catholicorum docet, culpas lætales remitti in Purgatorio.

TERTIO, proferunt Ambroſium libro de bono mortis, cap. 2. *Qui enim,* inquit, *hîc non acceperit remiſsionem peccatorum, illic non erit, nimirum in patria beatorum.*

RESPONDEO, loqui Ambroſium de remiſsione mortalium; nam ſubiungit explicans: *Non erit autem, quia ad vitam æternam nõ potuerit peruenire, quia vita æterna remiſsio peccatorum eſt;* vbi vitam ęternam vocat gratiam iuſtificationis, quæ eſt vita quædam æterna inchoata; niſi enim hîc vitam æternam inchoemus, nunquam ad gloriam beatorum veniemus.

QVARTO, obiicit Petrus Martyr eundem Ambroſium, qui in caput 23. Lucæ, & ſermone 46. ait: *Lachrymas Petri lego, ſatisfactionem non lego.*

RESPONDEO, appellari ſatisfactionem eo loco excuſationem. ſolemus enim vulgò dicere; Ego ſatisfaciam illi, id eſt, purgabo verbis crimen obiectum, & oſtendam me iniuſtè accuſari. laudat igitur ibi Ambroſius Petrum, quod non excuſauerit peccatum ſuum, quomodo Adam fecit, ſed lacrymis potius confeſſus fuerit, & accuſauerit. ſic enim ſubiungit: *Rectè planè Petrus fleuit, & tacuit, quia quod defleri ſolet, non ſolet excuſari, & quod defendi non poteſt, ablui poteſt.* Et ſuprà dixerat: *Inuenio quod fleuerit, non inuenio quid dixerit, quia nimirum nihil Petrus dixerat in ſui purgationem.*

QVINTO, obiicit Caluinus Auguſtinum, tractatu 49. in Ioannem: *Habent,* inquit, *omnes animæ, cùm de ſeculo exierint, diuerſas receptiones ſuas, habent gaudium boni, & mali tormenta, ſed cùm facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur.* Et infrà de gaudio bonorum loquens: *Requiem,* inquit, *quæ continuò poſt mortem datur, ſi ea dignus eſt, tunc accipit quiſq; cùm moritur.*

A RESPONDEO, gaudium & requiem dari ſtatim à morte omnibus, qui in caritate decedunt; nam mox omnes certi fiunt ſuæ æternæ ſalutis, quod ingens gaudium affert; tamen non eodem modo datur iſtud gaudiũ, ſed diuerſimodè, pro meritorum diuerſitate; quibuſdam enim datur ſine admixtione doloris, quibuſdam non ſine temporalium admixtione pœnarum, vt idem B. Auguſtinus ſæpiſsimè docet.

SEXTO, obiiciunt Auguſt. lib. 5. Hypognoſtici vltra medium: *Primum,* inquit, *locum fides Catholicorum diuina auctoritate credit, regnum eſſe cœlorum; ſecundum, Gehennam, vbi omnis apoſtata, vel à fide Chriſti alienus, æterna ſupplicia experietur; tertium penitus*
B *ignoramus, immò nec eſſe in Scripturis ſanctis inueniemus.* Idem habet ſermone 14. de verbis Apoſtoli, & lib. 1. cap. 28. de peccatorum meritis & remiſsione.

RESPONDEO, loquitur de locis æternis. Scribit enim contra Pelagium, qui inuenerat tertium locum pro paruulis non baptizatis, quos volebat fore beatos quadam naturali beatitudine extra infernum, & extra regnum cœlorum. Quod autem non negauerit Auguſtinus, aut quicunque fuit auctor Hypognoſtici, tertium locum temporarium poſt hanc vitam; ex eo poteſt intelligi, quod fides Catholica docet præter cœlum & infernum fuiſſe ante Chriſti paſsionem ſinum Abrahæ, vbi degebant animæ ſanctorum Patrum, Luc. 16. ineptè igitur
C Eraſmus ponit in margine ad illa verba, tertium penitus ignoramus, PVRGATORIVM, quaſi dicat, Purgatorium eſt locus tertius, quem ignorat fides Catholica.

SEPTIMO, Petrus Martyr obiicit eundem Auguſtinum, exponentem illud Pſal. 31. Beati quorum tecta ſunt peccata, vbi ſic ait: *Si texit peccata, noluit aduertere; ſi noluit aduertere, noluit animaduertere; ſi noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoſcere, maluit ignoſcere.* RESPONDEO, loqui eum de pœna æterna; nam de temporali, quod eam requirat Deus, patet ex locis ſuprà citatis ex eodem Auguſtino, tractatu 124. in Ioannem, & in Pſalm. 50.

D OCTAVO, proferunt Auguſtinum in epiſtola 54. ad Macedonium, vbi dicit, poſt hanc vitam non eſſe locum morum corrigendorum. RESPONDEO, nihil hoc facit ad rem; nam etſi nõ erit poſt hanc vitam locus, vbi flagitioſi conuertantur, & mores ſuos corrigant; erit tamen, vbi peccata leuia iuſtorum, quæ flagitia dici non poſſunt, purgentur, & pro criminibus iam dimiſsis pœna temporalis lui poſsit.

NONO, obiiciunt eundem Auguſtinum in epiſtol. 80. ad Heſichium: *In quo,* inquit, *quemq; inuenerit ſuus nouiſsimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouiſsimus dies, quoniam qualis in die iſto quiſque moritur, talis in die illo iudicabitur.* RESPONDEO, ſignificat Auguſtinus poſt hanc vitam non creſcere merita vel demerita, & ideò iudicandos

omnes ad gloriam, vel ad Gehennam, & ad maiora vel minora præmia vel tormenta, prout erunt opera facta ante mortem.

Obiiciunt Decimo Theophylactum, qui in cap. 8. Matth. sic ait: *Anima egressa, in mundo non errat; iustorum enim animæ in manu Dei sunt, peccatorum verò & ipsæ hinc adducuntur, vt anima diuitis.* Respondeo, indicat Theophylactus, non vagari liberè animas per mundum, vt dæmones faciunt, sed clausas esse in suis receptaculis, & quanquam non meminit nisi duorum locorum, tamen nō excludit alia. Possumus autem animas, quæ ad Purgatorium deducuntur, reuocare ad quodlibet eorum duorum, quæ ipse ponit; nam quia iustæ sunt, rectè possunt dici esse in manu Dei, licet non sint in regno; & similiter dici possunt esse in inferno, quia Purgatorium pars est inferni, vel certè locus vicinus.

Vndecimo, Hieronymum obiiciunt, qui sic in cap. 9. Amos loquitur: *Quando anima vinculis laxata corporeis, volandi quò velit, siue quò ire compellitur, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur, de quibus scriptum est; In inferno quis confitebitur tibi? aut certè ad cœlestia subleuabitur.*

Respondeo, non loqui Hieronymum de morte naturali, sed de solutione animæ à corpore per speculationem; nam disputat eo loco de anima impia, quæ quocunque se verterit cogitatione, ibi Deum vltorem inueniet. Itaque cùm dixisset: *Aut certè ad cœlestia subleuabitur.* subiungit: *vbi sunt spiritualia nequitiæ in cœlestibus, & si sibi verè circumcisionis scientiam voluerit vendicare, & humilitate concepta habitare in montibus, & ibi scrutantem manum Dei euadere non valebit; quod si desperans salutem oculos Domini vitare tentauerit, & in vltimos salsorum fluctuum terminos peruenire, etiam ibi mandabit Dominus serpenti tortuoso, & antiquo, qui est inimicus, & vltor, & mordebit eam. Capta quoque vitiis atque peccatis gladio Domini percutietur, vt per cruciatus, atque supplicia ad Dominum reuertatur.*

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur obiectiones ex ratione deprompta.

Vltimo, argumenta sumunt à rationibus. Prima ratio; Post remissam culpam nulla remanet pœna; nam remissio culpæ fit per meritum passionis Christi, quod est infinitum & sufficiētissimum ad tollendum omnem culpam & pœnam, nihil igitur purgandum superest post iustificationem.

Respondeo, primùm retorquendo argumentum; nam si Christus satisfecit pro omni culpa, & pœna nostra, cur post remissam culpam adhuc tam multa patimur, & tandem etiam morimur? & ne dicant esse paternas castigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baptizati ægrotant, qui non sunt capaces peccati A actualis? Dico igitur Christi meritum sufficere ad omnem culpam, & pœnam tollendam, sed debere applicari, vt sit efficax, alioqui omnes homines saluarentur.

Porrò applicatio fit per actus nostros & Sacramenta. Voluit autem Deus vt post Baptismum per contritionē & confessionem, cum absolutione Sacerdotis, applicetur meritū Christi ad tollendam culpam; per opera autem satisfactoria applicetur ad tollendam pœnam temporalem; nam pœna æterna commutatur in temporalem, quando remittitur culpa; quia cùm remittitur culpa, redditur amicitia, & datur consequenter ius ad gloriam, ac proinde non debet puniri in æternum, quia eo modo nunquam ad B gloriam perueniret, & tamen iustitia exigit, vt peccatum puniatur aliquo modo, ideò mutatur pœna æterna in temporalem, de qua re dictum est aliquid suprà, & plura dicentur in disputatione, de satisfactione.

Secvnda ratio; In Baptismo remittitur omnis culpa & pœna, sed Pœnitentia est quædam Baptismi commemoratio, immò est Baptismus quidam; nihil igitur post pœnitentiam remanet purgandum.

Respondeo, si Sacramentum Pœnitentiæ accipiatur Catholicè & integrè, vt comprehendit contritionem, confessionem, & satisfactionem, potest admitti totum argumentum; si autem accipiatur pro sola absolutione, in qua præ- C cipuè Sacramentum consistit, negatur consequentia: Nam maximum discrimen est inter Sacramentum ablutionis, & Sacramentum absolutionis, cuius ignoratio caussa est omnium errorum de satisfactione, dē clauibus, de indulgentiis, de Purgatorio.

Dicimus ergo, in Sacramento Baptismi, Deū liberalissimè agere, & applicare Christi meritum per vnam illam actionem ablutionis, ad tollendam omnem culpam & pœnam futuri seculi, id est, tam Gehennæ, quàm Purgatorij; nam pœnas temporales huius vitæ, ne Baptismus quidē aufert, vt patet in pueris baptizatis ægrotantibus, & morientibus. At in Sacramento absolutionis Deum contrahere nonnihil manum, & D applicare Christi meritum ad tollendam culpā, & pœnam æternam; tamen adhuc requirere opera pœnitentiæ, quibus redimamus temporales pœnas. id quod patet ex cap. 6. ad Hebræos, vbi dicit Apostolus: *Impossibile esse eos, qui semel sunt illuminati*, id est, baptizati, *iterum renouari ad pœnitentiam*, nimirum baptismalem, quia Deus semel tantùm vtitur ea liberalitate. Et cap. 10. *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis*, id est, post illuminationem Baptismi, *non relinquitur hostia pro peccato*, id est, non relinquitur alius Christus patiens, & moriens, cui possimus rursum commori per Baptismum; Sic enim exponunt hæc duo loca omnes veteres Græci, & Latini.

Ex quo habetur argumentum insigne pro Purgatorio; Nam statim ponitur aduersatiua particula, sed *terribilis exspectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.* Si enim iste ignis significaret solum ignem Gehennę, sequeretur, omnes qui peccant post Baptismum necessariò damnandos, vel certè Paulum ineptè loqui. Nec enim rectè dicimus, peccanti post Baptismum, non relinquitur alius Baptismus, sed Gehenna, si præter Baptismum sunt alia remedia, vt reuera sunt.

A

Oportet ergo dicere, beatum Paulum per ignem intelligere ignem in genere, siue Gehennæ, siue Purgatorij, ita vt hic sit sensus; Peccanti post Baptismum, non relinquitur alius Baptismus, neque aliquod remedium æquiualens, id est, æquè facile, quod mox liberet ab omni pœna; sed relinquitur ignis necessariò, aut perpetuus, si homo non conuertatur, aut temporalis, si conuertatur, qui tamen ignis temporalis Purgatorij erit in alio seculo, nisi afflictionis ignis voluntariè assumptus purgauerit hominem in hac vita, & hæc est quam vocamus satisfactionem. IDEM patet ex Patribus, qui propterea Baptismum aquæ vocant Baptismum facilem, & comparant naui, qua facilè traiiciuntur flumina; At pœnitentiam vocant Baptismum laboriosum, lacrymarum, ignis, & secundam tabulam post naufragium. DENIQVE ratio idem suadet; nam post primam reconciliationem qui peccat, tantò grauius peccat, quantò est magis ingratus, & maius lumen, & auxilium habuit. Vide Gregorium Nazianzenum oratione in sancta lumina, & Theodorum in Epitome diuinorum decretorum, capite penultimo, & Damascenum libro 4. capite 10.

B

TERTIA ratio; Christi honor debet illibatus manere, ipse enim solus est liberator, & redemptor noster. At si nos satisfacimus, iam diuidimus cum Christo honorem; sumus enim & nos ex parte aliqua redemptores nostri, nec totam salutem nostram, sed solùm partem Christo debebimus.

C

RESPONDEO, si de verbis agitur, Scriptura apertè dicit, Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Et Philipp. 2. *Cum metu & tremore salutem vestram operemini.* vbi homo suiipsius redemptor & saluator appellatur; nec propterea vlla fit Christo iniuria, siquidem tota virtus operum & satisfactionis nostræ à Christi sanguine pendet, & si redimimus peccata, vel operamur salutem, id facimus per eius spiritum nobis donatum, vel potius ipse Christi spiritus in nobis ista operatur. sicut nihil detrahitur Deo, quod per secundas caussas operetur; immò potius additur ad gloriam eius, quia hinc apparet magis potentia & efficacitas Dei, cùm non solùm operari possit, sed etiam dare aliis rebus vim operandi.

D

QVARTA ratio; Si applicatur nobis per nostra opera Christi satisfactio, vel sunt duæ satisfactiones simul iunctæ, vna Christi, altera nostra, vel vna tantùm; si duæ, ergo bis punitur eadem culpa, & duæ pœnæ respondent vni culpæ; si vna tantùm, vel illa est Christi, & tunc nos non satisfacimus; vel nostra, & tunc excluditur Christus, aut verè diuidemus cum Christo honorem; nam ille soluet pro culpa, nos pro pœna.

RESPONDEO, tres esse modos dicendi. PRIMVS quorundam est, qui asserunt esse vnam tantùm, & illam Christi esse, ac nos propriè non satisfacere, sed solùm facere aliquid, cuius intuitu Deus applicat nobis Christi satisfactionem, quod est dicere, nostra opera non esse nisi conditiones. sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio, vel ad summum, esse dispositiones. Ita Michaël Baius libro de Indulgentiis, capite vltimo, quæ sententia erronea mihi videtur; nam Scriptura & Patres passim vocant nostra opera satisfactiones, & peccatorum redemptiones. Deinde si potest homo iustus suis operibus mereri de condigno vitam æternam, cur non satisfacere pro pœna temporali, quod est minus?

SECVNDVS est aliorum, quòd sint duæ, sed vna ab altera pendens, qui modus non videtur mihi improbabilis; nam etiamsi vna sufficeret, tamen ad maiorem gloriam Dei, cui satis fit, & maiorem honorem hominis satisfacientis, placuit Christo coniungere nostram suæ. quomodo vna gutta sanguinis Christi sufficiebat redimere mundum, & tamen voluit totum sanguinem effundere, vt esset copiosissima redēptio; quomodo etiam homo iustus adultus, duplici titulo ius habet ad eandem gloriam, vno ex meritis Christi sibi communicatis per gratiam, altero ex meritis propriis.

TERTIVS tamen modus videtur probabilior, quòd vna tantùm sit actualis satisfactio, & ea sit nostra; neque hinc excluditur Christus, vel satisfactio eius; nam per eius satisfactionem habemus gratiam, vnde satisfacimus, & hoc modo dicitur applicari nobis Christi satisfactio, non quòd immediatè ipsa eius satisfactio tollat pœnam temporalem nobis debitam, sed quòd mediatè eam tollat, quatenus videlicet ab ea gratiam habemus, sine qua nihil valeret nostra satisfactio.

Præter has hæreticorum obiectiones discutiemus etiã duas alias obiectiones, quas Theologi proponere solent, vt rei veritas clarius elucescat. Sit igitur

QVINTA ratio; In Purgatorio non est meritum, ergo nec satisfactio; nam idem requiritur ad merendum, & satisfaciendum, & omnis satisfactio est meritoria.

RESPONDEO, negandam esse consequentiam; nam requiruntur quidem communia quædam

ad meritum, & satisfactionem, sed etiam quædam propria, ex quorum defectu aliquod est meritum sine satisfactione, & è contrario. Requiritur ad vtrumque gratia inhabitans, sed hoc non sufficit; Nam ad satisfactionem requiritur, vt opus, quod fit, sit pœnale, quod non requiritur ad meritum. Ad meritum requiritur libertas, quam sequitur laus; id quod non requiritur ad satisfactionem; qui enim à iudice cogitur soluere debitum, verè satisfacit, etiamsi coactus; requiritur præterea ad merendum status viæ. Deus enim Agonotheta noster stadij tempus, præsentem vitam esse voluit; hinc igitur animæ, quæ degunt in Purgatorio, quia mediæ sunt, quoad statum inter viatores & beatos, vel damnatos; nam sunt confirmatæ in bono, & tamen adhuc retardantur à consequutione summi boni; ideò possunt satisfacere, non mereri, cùm nos vtrumque possimus, beati & damnati neutrum.

SEXTA ratio; Purgatorium constituitur partim ad remissionem culpæ venialis, partim ad satisfaciendum pro pœna, sed neutrum habet locum post hanc vitam; nam eius est à culpa resurgere, cuius est in culpam incidere, sed post hanc vitam non possunt animæ committere venialia peccata. Præterea peccata omnia remittuntur per pœnitentiam, sed post hanc vitam non est pœnitentia; nam idem est hominibus mors, quod Angelis casus, vt Damascenus dicit lib. 2. cap. 4. Sed Angeli per casum facti sunt immobiles in malo. Denique in hac vita, sicut potest homo iustus mereri gratiæ augmentum, ita etiam remissionem venialium offensarum. At post hanc vitam nullum est meritum. De pœna autem probatur sic: Pœna est propter culpam, & crescente culpa, crescit pœna; decrescente culpa, decrescit pœna: ergo remota culpa, remouetur pœna.

RESPONDEO, non defuerunt, qui propter hęc argumenta negarent peccatum veniale post hanc vitam posse remitti, vt B. Thomas refert in 4. dist. 21. quæst. 1. art. 2. Sed dicebant remitti omnia venialia in ipsa morte per gratiam finalem; At errabant, quia Scripturæ & Patres disertè docent, post hanc vitam remitti peccata leuia, neque fundamentum eorum est solidum; nam gratia finalis non potest remittere peccatum, quod actu placet, immò quod non displicet aliquo modo; At potest quis mori in complacentia peccati venialis, vel certè sine vllo actu, vt si moriatur repentè, vel phreneticus, vel dormiens.

ALII, vt Scotus in 4. dist. 21. quæst. 1. dicunt, peccatum relinquere solùm in homine, postquam actus transiit, reatum pœnæ, & ideò peccatum veniale dici remitti in Purgatorio, quia totaliter ibi punitur; mortale autem non dici remitti post hanc vitam, quia non punitur vnquam ibi totaliter; nisi enim in hoc mundo mutetur reatus pœnæ æternæ, in reatum pœnæ temporalis, & sic incipiat hîc remissio; non poterit ibi purgari. HÆC sententia falsa est, tum quia sine vllo dubio peccatum relinquit in homine præter reatum pœnæ, etiam maculam, aut aliquid simile, per quod dicatur homo formaliter peccator, & dignus pœna, tum etiam, quia hoc modo reuera peccata venialia non possent dici remitti in Purgatorio; non enim remittitur, quod totaliter punitur; remissio enim sonat condonationem.

ALIA est opinio eiusdem Scoti ibidem, peccata venialia remitti in primo instanti separationis animæ à corpore, remitti autem per merita præcedentia. Dicit enim ipse, omne opus bonum quod magis placet Deo, quàm displiceat veniale peccatum, remittere venialia peccata; ceterùm dum homo viuit, non remitti omnia venialia per huiusmodi opera bona, quia est impedimentum ipsius complacentiæ peccati, quo impedimento sublato, quod fit in primo instanti post mortem, mox remitti peccatum. NON placet, quia non est probabile per omne opus bonum remitti venialia, nisi adsit displicentia saltem virtualis illorum peccatorum. DEINDE, quia sequeretur post hanc vitam nunquam remitti nisi vnum peccatum, nimirum illud, cuius actus continuatur vsque ad mortem, id quod ipse admittit, sed est contra Scripturas & Patres, vt ex dictis patet. TERTIO, quia non esset opus orare pro defunctis, vt à culpis venialibus soluerentur, vt Ecclesia orat, vt patet apud Dionysium cap. vlt. Eccles. hierarch. & ex orationibus Ecclesiæ, quibus petimus, vt dimittantur eis, quæ humana fragilitate contraxerunt.

Est ergo opinio vera B. Thomæ in 4. d. 21. q. 1. art. 2. dimitti in Purgatorio culpas veniales, per actum dilectionis & patientiæ; illa enim acceptatio pœnæ à Deo inflictæ, cùm ex caritate prodeat, dici potest virtualis quædam pœnitentia, & licet non sit propriè meritoria, quia non meretur gloriæ vel gratiæ augmentum, tamen est remissoria peccati.

Ad PRIMVM negatur maior vniuersaliter; nam habet locum solùm in mortalibus peccatis; quod enim ad venialia attinet, potest in Purgatorio anima liberari à veniali, quia habet media conuenientia, id est, actum dilectionis peccato contrarium, non tamen potest cadere in peccatum veniale, quia caret fomite, & pręterea quia est in bono confirmata.

Ad SECVNDVM dico, post hanc vitam non esse pœnitentiam de mortalibus, quia damnati sunt obfirmati in malo, & hoc sibi vult Damascenus, tamen in animabus Purgatorij benè potest esse displicentia peccati, eaq; ex caritate, & proinde vtilis.

Ad TERTIVM dico, animas Purgatorij non esse omnino in via, & propterea non posse mereri aug-

reri augmentum gratiæ: tamen neque esse omnino in termino, & ideo posse aliquid facere, quod pertineat ad peccati venialis remissionem.

Ad alteram partem argumenti respondeo, pœnam pendere à culpa in fieri, non in esse, & ideo illud (decrescente culpa, decrescit pœna) si intelligatur quòd quò minor est culpa, eò minorem generat pœnam, verum est, alioqui est falsum; nam etiam ob culpam præteritam debetur pœna.

CAPVT XI.

Purgatorij confessionem ad fidem Catholicam pertinere.

SVPEREST nunc, vt Petri Martyris sententiam discutiamus, qui in commentario capit. 3. prioris ad Corinthios contendit, Purgatorium esse, non posse ad dogma fidei vllo modo pertinere; quæ fuit prima Lutheri opinio, siue primus eius error. Rationes eius sunt quinque:

PRIMA, quia Scriptura tacuit Purgatorium in iis locis, vbi maxima fuit occasio de eo loquendi. Nam in Genesi cap. 4. describuntur funera Abraham, Isaac, Iacob, Saræ, Rachelis, diligentissimè, & tamen ne verbum quidem de Purgatorio. Item in Leuitico instituuntur sacrificia plurimorum generum pro variis rebus, & nullum ibi instituitur pro defunctis. Denique Paulus in priori epist. ad Thessal. cap. 4. cùm ex professo de mortuis agat, nihil dicit de Purgatorio, sed solùm asserit eos resurrecturos, & concludit: *Consolamini inuicem in verbis istis.*

SECVNDA ratio est, quia Ecclesia Græca, quæ est altera pars Ecclesiæ, diu restitit huic dogmati in Concilio Florentino, ergo si vsque ad nostra ferè tempora media pars Ecclesiæ non credidit Purgatorium, quomodo est articulus fidei?

TERTIA ratio est, quia Dionysius capite vltimo Ecclesiasticæ hierarchiæ, quæstionem proponit; Cur Antistes in sepultura fidelium oret pro defunctis, & Purgatorij non meminit, sed anxiè laborat, vt quæstionem soluat. At si Purgatorium esset dogma fidei, potuisset statim facillimè respódere; orare pro defunctis, vt à Purgatorio liberentur.

QVARTA ratio est, quia beatus Augustinus disertis verbis asserit, se habere opinione tantùm incerta, non certa fide Purgatorium esse, in Enchiridio, cap. 69. *Tale*, inquit, *aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrum ita sit, quæri potest, & aut inueniri, aut latere nonnullos fideles, per ignem quendam purgatorium, quantò magis, minúsue bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiúsue saluari.* In libro de octo quæstionibus Dulcitij, quæst. 1. *Siue ergo*, inquit, *in hac vita tantùm homines ista pa-*

A *tiuntur, siue etiam post hanc vitam talia quædam iudicia subsequuntur, non abhorret quantum arbitror à ratione veritatis iste intellectus huius sententiæ.* Idem habet libro de fide & operibus, cap. 16. Denique, libro 21. de ciuitate Dei, cap. 26. ait: *Post istius sanè corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis, & remunerationis vltimus dies, si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum eiusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores, & amores in huius corporis vita, vt eorum ligna, fœnum, & stipula consumatur: alij verò sentiãt, qui eiusmodi secum ædificia portauerunt, siue ibi tantùm, siue hîc, & ibi, siue ideo hîc, vt non ibi, secularia, quamuis à damnatione venialia, concremantem ignem transitoriæ tribulationis inueniant, non*
B *redarguo, quia forsitan verum est.*

QVINTA ratio est, quia Scriptura apertè repugnat, Ioan. 5. Lucæ 23. Apocalyp. 14. vt suprà attulimus, & refutauimus.

Hæc sunt ipsius firmamenta, quæ adeo nos nihil mouent, vt constanter iterum asseramus, dogma esse fidei Purgatorium, adeò, vt qui non credit Purgatorium esse, ad illud nunquam sit peruenturus, sed in Gehenna sempiterno incendio cruciãdus. Nam dogmata fidei quatuor modis probari solent.

PRIMO, ex testimonio expresso Scripturæ cum Ecclesiæ declaratione, quomodo probamus, Christum esse ὁμοούσιον Patri, ex illo Ioan-
C nis decimo: *Ego & Pater vnum sumus*, addita Nicæni Concilij declaratione; nam alioqui nunquam lis cum Arianis finiri potuisset, cùm eum locum, & omnia alia, quæ afferri solent, ipsi aliter exponerent.

SECVNDO, per euidentem deductionem ex iis, quæ habentur expresse in Scriptura; quomodo probamus, Christum habere duas voluntates, diuinam & humanam, quia secundum Scripturas Deus & homo est, addita Concilij sexti declaratione.

TERTIO, ex verbo Dei per Apostolos non scripto, sed tradito, quomodo probamus Euangelia & Epistolas Pauli esse diuinas Scripturas.

D QVARTO, per euidentem deductionem ex verbo Dei tradito; quomodo beatus Augustinus passim probat, peccatum originale esse in pueris necessariò credendum, etiamsi in Scripturis non haberetur, quia deducitur euidenter ex traditione Apostolica de Baptismo paruulorum. Sufficientia horum quatuor modorum inde patet, quia id solum est de fide, quod est à Deo reuelatum mediatè, vel immediatè; reuelationes autem diuinæ partim scriptæ sunt, partim non scriptæ. Itaque decreta Conciliorum, & Pontificum, & Doctorum consensus, & alia omnia ad ista quatuor deducuntur, tunc enim solùm faciunt rem de fide, cùm explicant verbum Dei, aut inde aliquid deducunt.

Iam

Iam verò his omnibus modis probatur Purgatorium. Nam de PRIMO modo patet ex viginti locis Scripturæ, quæ attulimus, quorum aliqua à tota Ecclesia exponuntur de Purgatorio, vt patet ex Conciliis & Patribus, quos citauimus.

De SECVNDO modo patet ex duabus primis rationibus, quas fecimus.

De TERTIO modo perspicuum est ex eo, quòd non inuenimus initium huius dogmatis, sed omnes veteres Græci & Latini ab ipso tempore Apostolorum constanter docuerunt Purgatorium esse. Talia enim ad Apostolicam traditionem referenda esse, beatus Augustinus affirmat libro 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 24.

De QVARTO modo patet ex Clemente, Tertulliano, Epiphanio, & Chrysostomo suprà citatis, qui asserunt, orationem pro defunctis esse Apostolicam traditionem; & nulli vnquam veterum contrarium dixerunt. Hinc enim euidenter colligitur Purgatorium esse. Nam si traditio est Apostolica, orandum esse pro defunctis, quis non aduertat, continuò inde sequi, vt animæ post hanc vitam egeant auxilio, & proinde sint in pœnis non sempiternis, sed temporalibus. Neque argumenta Petri Martyris difficulter solui possunt.

Ad PRIMVM ergo respondeo, primò nõ esse necesse, vt Scriptura vbique omnia dicat.

Dico SECVNDO ad illud de Genesi, in Genesi non fuisse occasionem ponendi doctrinam de Purgatorio. Nam Genesis non est liber dogmatum, sed historia quædam Patriarcharum. Porro doctrina eo tempore non Scriptura, sed traditione conseruabatur. Nam alioqui dicemus, ante Abrahæ tempora neminem fuisse iustificatum, quia Scriptura non tradit, quomodo iustificarentur homines tempore Adæ, Henoch, Noë.

Dico VLTIMO, implicitè saltem contineri in Genesi mentionem Purgatorij; quando enim dicitur Genes. 23. *Et surrexit Abraham ab officio funeris*. Quis prohibet per illud, *Officium*, intelligere non solùm lacrymas, sed etiam orationem & ieiunium? Et cur, quæso, Iacob & Ioseph in Aegypto morientes, cupierunt ossa sua deferri in terram promissionis, nisi quia ibi solùm sacrificia pro defunctis facienda esse nouerant?

Ad illud de Leuitico, nego non fuisse in Leuitico instituta sacrificia pro defunctis, quandoquidem illa, quæ instituta sunt pro peccatis, intelligebantur pro peccatis tam viuorum, quàm mortuorum, vt patet ex lib. 2. Machab. cap. 12.

Ad illud ex Paulo, dico, Paulum in eo loco solùm voluisse dicere, non esse mortuos immoderatè deflendos, quomodo Ethnici faciebant. Ad hoc autem propositum non solùm

A non proderat, sed etiam oberat mentio Purgatorij. Dicere enim, animas propinquorum grauissimè torqueri in Purgatorio, non est adferre materiam consolationis, sed maioris luctus; Paulus autem consolari volebat eos, vt patet, & ideo meminit resurrectionis & gloriæ; & concludit: *Itaque consolamini inuicem in verbis istis*. In aliis autem locis, vt in priori epistola ad Corinthios, capit. 3. & 15. & ad Hebræos 10. disertè Paulus ponit ignem Purgatorij, & Baptismum laboriosum pro mortuis susceptum.

Ad SECVNDVM dico, Ecclesiam Græcam nunquam dubitasse de Purgatorio, vt patet ex

B Patribus citatis; Dionysio Areopagita, Origene, Athanasio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nisseno, Ephrem, Chrysostomo, Cyrillo Epiphanio, Theodoreto, Oecumenio, Theophylacto, Damasceno, & ex ipso Concilio Florentino. Nam quod Petrus Martyr dicit, in eo Concilio Patres Græcos diu restitisse, mendacium est; siquidem in prima sessione, & rursum in vltima, affirmant, se perpetuò Purgatorium credidisse, & orationem pro defunctis, sed solùm ambigere de qualitate pœnæ; An sit videlicet ignis, an aliquid aliud. Quod ergo de Græcis iactatur, quòd Purgatorium negent, de particularibus hominibus intelligendum est.

C In TERTIO argumento miror Petrum Martyrem; nam etsi Dionysius non nominat Purgatorium, tamen expressè dicit, orari pro defunctis, vt à peccatis liberentur. Sic enim ait cap. 7. part. 3. *Precibus*, inquit, *à diuina benignitate contendit, vt omnia peccata, quæ humana fragilitate admissa sunt ei, qui excessit è vita, remittat*. Deinde quærit, cur oretur pro defunctis, vt eis peccata remittantur, cùm scriptum sit omnes accepturos, prout in corpore gesserint? Et respondet, ideo orari, quia illi per merita huius vitæ digni facti sunt, quibus preces viuentium prodessent. Nisi ergo sanctus Dionysius secum ipse pugnauerit, non potuit Purgatorium ignorare, aut negare, cùm tam apertè orationem asserat pro defunctorum peccatis.

D Ad QVARTVM, opponimus alia loca sancti Augustini. Nam in eodem Enchiridio, cap. 110. asserit, orationes & sacrificia prodesse animabus, & similiter quæst. 2. ad Dulcitium, & libro 21. de ciuit. Dei, cap. 24. dicit, constare, animas purgari post hanc vitam. & cap. 1. de cura pro mortuis agenda dicit: *Non dubium est, prodesse orationem defunctis*.

RESPONDET Petrus Martyr, debere hæc loca exponi per illa, in quibus dubitat. At quomodo, quæso, exponemus; constat, & non dubium est, per illa; Incredibile non est, &; Forsan verum est? Necesse est igitur dicere, Augustinum aliquid de Purgatorio certa fide tenuisse, & de aliqua re dubitasse. quid sit de quo

dubitauit, nos facilè exponemus. At non ita poterit ille exponere, quid sit, de quo non dubitauit; nihil enim minus dari potest, quàm eum dubitasse de Purgatorio in genere, id est, quòd sit aliquod Purgatorium post hanc vitam. Cum qua fide certa, potest consistere dubitatio de qualitate pœnæ, quæ infligitur; de qualitate peccati, quod punitur; de loco, tempore, &c. At cum dubitatione de Purgatorio in genere, non potest consistere vlla certa fides circa Purgatorium, quam tamen Augustinus habere se dicit.

Dico igitur, Augustinum in illis quatuor locis dubitare solùm de genere peccati, quod punitur; An videlicet, sicut in hac vita immoderatus amor erga temporalia, purgatur à Deo variis afflictionibus, vt mortibus vxoris, liberorum, &c. ita etiam credibile sit, post hanc vitam adhuc remanere in anima separata aliquas reliquias talium affectionum actualium, quæ purgari debeant tribulationibus, & molestiis. Etsi enim animæ corpore vacantes, non videntur posse tangi eiusmodi affectionibus corporalibus, tamen cùm sint formæ corporum, & in corpore diu fuerint, & rursum appetant coniungi corpori, non est incredibile, eas recordari adhuc voluptatum, quas per instrumenta corporea perceperunt, & earum desiderio aliquo teneri. Quia verò res ista difficillima est, ideo rectè Augustinus dicit, posse queri, & nunquam fortè inueniri, &c.

Ad QVINTVM suprà responsum est.

LIBER SECVNDVS, DE CIRCVMSTANTIIS PVRGATORII.

CAPVT PRIMVM.

De personis, quibus Purgatorium conuenit.

A DEMONSTRAVIMUS hactenus Purgatorium esse; nunc de circumstãtiis Purgatorij, id est, de personis, loco, tempore, pœnis, suffragiis, aliisque id genus disserẽdum est.

PRIMA igitur illa Quæstio occurrit: *Quibus personis purgatio post hanc vitam conueniat*: Multi autem exstiterunt errores de eiusmodi personis.

PRIMVS fuit, purgari debere post hanc vitam tam bonos, quàm malos, vno Christo excepto. Hæc sententia solet tribui Alcuino, sed videtur esse non eius solùm, sed multorum Patrũ. ORIGENES enim homil. 14. in Lucam: *Ego*, inquit, *puto, quia & post resurrectionẽ ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos atque purgante; nemo enim absque sordibus resurgere poterit, nec vllam posse animam reperiri, quæ vniuersis statim vitiis careat.* Et in Psal. 36. *Omnes nos venire necesse est ad illum ignem, etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus.*

AMBROSIVS in Psal. 36. *Igne ergo*, inquit, *purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel.* Et in Psalmum 118. sermon. 20. adducens illud Genes. 4. *Posuit ante paradisum flammeum gladium*, dicit, illum gladium igneum, esse ignem purgatorium, per quem necessariò transit, quicunque in paradisum intrat: *Omnes*, inquit, *oportet transire per flammas, siue ille Ioannes sit, siue Petrus, &c.* Et infrà: *Vnus ignem illum sentire non potuit, qui est iustitia Dei Christus.*

Idem videtur sensisse HILARIVS in illa verba Psalm. 118. *Concupiuit anima mea desiderare iudicia iustitiæ tuæ.* Vbi insinuat etiam beatam MARIAM transire debuisse per illum ignem. Idem LACTANTIVS lib. 7. cap. 21. diuin. instit. & Hieronymus in cap. 7. Amos in illa verba: *Ecce vocabit ignem ad iudicium.* Denique Rupertus lib. 3. in Genes. cap. 32. explicans flammeum gladium.

Hæc sententia accepta, vt sonat, manifestum errorem continet. Nam in Concilio Florentino sessione vltima, definitum est, aliquas animas in infernum, aliquas in purgatorium, aliquas in cœlum mox recipi; deinde Ecclesia semper credidit eos, qui mox à Baptismo moriuntur, nullam Purgatorij pœnam sentire posse, vt constanter Augustinus docet lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 16. & similiter eos, qui baptizantur in sanguine suo, vt Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit; omnia enim peccata passione purgari affirmat, & ideo Martyres statim ad præmium peruenire.

B Adde, quòd Patres adducti (Origene excepto, cuius verba in hom. 14. in Lucam, non patiuntur commodam expositionem) videntur sano modo intelligi posse: Nam aliqui eorum per ignem nõ intelligunt ignem purgatorium, sed ignem diuini iudicij, quomodo loquitur Paulus in priori epist. ad Corinthios, cap. 3. cùm ait: *Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.* Et hoc modo fatẽdum est, omnes Sanctos, Christo excepto, per ignem transire. ita videntur de igne loqui Hilarius & Hieronymus, & in loco posteriore Ambrosius.

Aliqui verò videntur intelligere per ignem verum ignem Purgatorij, per quem tamen dicunt transire Sanctos sine vlla læsione, ita vt transeant per Purgatorium materialiter, non formaliter. Ita videntur loqui Lactantius, Ambrosius, & Rupertus. C LANCTANTIVS enim sic ait: *Sed & iustos cùm iudicauerit Deus, etiam igne eos examinabit: tum quorum peccata vel põdere, vel numero præualuerint, perstringentur igni atque amburentur: quos autem plena iustitia & maturitas virtutis decoxerit, ignem illum non sentient, habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat.* Sic etiam Ambrosius in Psal. 36. vbi dixerat, omnes transituros per ignem, subiungit, quosdam mansuros in illo igne perpetuo, quosdam vrendos, non tamen exurendos, quibusdam, id est, Sanctis instar roris futurum, vt quondam tribus pueris in Babylonis fornace.

Conformis est huic sententiæ visio B. Fursæi,

quam describit Beda lib.3. historiæ, cap. 19. Ille enim vidit in via ad cœlum maximos ignes, per quos necessariò transeundum erat, sed vidit simul eos, qui nihil haberent combustibile, id est, nullum culpæ aut pœnæ reatum, illæsos transire, alios verò magis minúsue exuri, prout plus minúsue materiæ combustibilis afferebant. Sanè hanc sententiam, quæ docet omnes transituros per ignem, licet non omnes lædendi sint ab igne, nec auderem pro vera asserere, nec vt errorem improbare.

SECVNDVS error est, omnes malos, tam dæmones, quàm homines tandem inferno penitus euacuato saluandos, & proinde omnes pœnas post hanc vitam esse purgatorias. Hic error Origenis fuit, vt referunt & refellunt Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, Augustinus lib. 21. de ciu. Dei, cap. 17. & 23. Hieronymus in cap. 3. Ionæ, & Gregorius lib. 9. moral. cap. 45. & 46. & libro 34. cap. 12. & 13. Nam Matth. 25. dicitur: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius.* Et ne fortè responderent, ignem esse æternum, sed non mansionẽ in igne, concludit Dominus: *Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.* Et Apoc. 20. *Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.*

Errorem eundem tribuit sancto Hieronymo Ruffinus, libro 1. inuectiu. in Hieronymum, sed iniuria; nam beatus Hieronymus huius erroris hostis acerrimus fuit, vt præter locum citatum patet ex Apologia 2. contra Ruffinum, ex lib. 1. contra Pelagianos, ex epistola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani, & ex commentario in vltima verba Isaiæ. Quòd autem citat pro hoc errore Ruffinus ex commentariis Hieronymi in epistolam ad Ephesios, sunt dicta in persona Origenis, vt idem Hieronymus docet de similibus erroribus, in Apolog. 1. contra Ruffinũ. Dicitur exstare liber cuiusdam Stanislai Anabaptistæ pro hoc errore Origenis, qui inscribitur de diuina philanthropia; sed eum librum nondum videre potui.

TERTIVS error est eorum, qui non quidem Diaboli, sed tamen omnium hominum peccatorum pœnas, post hanc vitã dicebant esse temporales & purgatorias, vt Augustinus refert & refellit lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 18. & 24.

QVARTVS error est eorum, qui id sentiebant solùm de omnibus Christianis, siue hæretici, siue Catholici essent; refert Augustinus ibidem, cap. 19. & 25.

QVINTVS eorum, qui id sentiebant de solis & omnibus illis, qui aliquando fuissent Catholici. Augustinus ibidem refert cap. 20. & 25. Hi errores refelluntur, tum ex Matth. 25. *Ite in ignem æternum.* Et Apocalypsis 20. *Cruciabuntur in secula seculorum*; tum etiam ex Isaiæ vltimo: *Ignis eorum non extinguetur.* Et Galat. 5. *Qui talia agunt, regnum*

A *Dei non possidebunt.* Nam in his locis non soli Dæmones, nec soli homines Ethnici, aut hæretici, sed etiam flagitiosi Catholici puniendi esse dicuntur sine vllo fine.

Fundamenta errorum istorum erãt quatuor. PRIMVM, quia Psalm. 76. dicitur: *Nunquid obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas?* SECVNDVM, quia Roman. 11. dicitur: *Conclusit Deus omnes in infidelitate, vt omnium misereatur.* TERTIVM, quia si Sancti orabant pro inimicis, & exaudiebantur in hoc mundo, multò magis orabunt, & exaudientur in die iudicij. QVARTVM, quia videmus in Scriptura supplicia à Deo absolutè intentari, & tamen postea nõ

B inferri, vt patet Ionæ 3. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Vnde intelligimus, inquiunt, cùm Deus minatur supplicia, non significari ea reuera inferenda, sed tantùm eos, quibus intentantur, dignos esse, qui ita punirentur.

Sed ad PRIMVM respondet Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, ca. 24. intelligi illa verba solùm respectu bonorum, vel si extendantur ad damnatos, sensum esse; Damnatos puniendos quidẽ in æternum, sed tamen citra condignum. Posset etiam dici, intelligi illa verba, in hac vita, de qua dicitur: *Ecce nunc tempus acceptabile*; nam de iudicio futuro dicitur Iacobi 2. *Iudicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam.*

Ad SECVNDVM respondet Augustinus ibi-

C dem, illud: *Vt omnium misereatur,* non significare omnium hominum, sed omnium nationum, id est, tam Gentilium, quàm Iudæorum, ita vt aliqui ex Gentibus, aliqui ex Iudęis saluentur. sicut illud: *Conclusit omnes in infidelitate,* significat tam Gentes, quàm Iudæos, id est, aliquos ex Gentibus, aliquos ex Iudæis; Deus enim ante Christi aduentum permisit Gentes ingredi vias suas in infidelitate & idololatria, vt postea confusi medicum requirerent, & inuenirent, vt factum est. Deinde Gentibus conuersis permisit in infidelitatem ruere Iudæos, vt & ipsi circa finem mundi confusi & humiliati, similiter conuertantur.

Ad TERTIVM respondet, Sanctos in hoc

D mundo orasse, quia sciebant in hac vita tempus esse fructuosæ pœnitentię, at in iudicio non oraturos pro damnatis, sicut nec nunc oramus pro Diabolo, aliisque damnatis.

Ad QVARTVM respondet Augustinus, Niniuem verè fuisse euersam, vt prædictum fuerat; nam omnes de malis facti sunt boni, quæ est euersio optima, & Deo gratissima. Potest etiam responderi, supplicia à Deo intentata in hac vita, esse cõminatoria, quia intelliguntur sub conditione, nisi quis egerit pœnitentiã, at post hanc vitam non est pœnitentia, saltem fructuosa; nam Ioann. cap. 9. dicitur: *Operamini dum dies est, venit nox, in qua nemo potest operari.* Et Eccles. 9. *Apud inferos non est opus, nec ratio, &c.*

SEXTVS error est aliorum, qui volebant, omnes,

omnes, & solos Catholicos in fide perseuerantes ad Purgatorium descendere, quamuis alioqui pessimè vixissent. refert & refellit hunc errorem Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 25. & 26. Enchirid. cap. 68. de fide & operibus, cap. 14. 15. & 16. & quæst. 1. ad Dulcitium. Nam Matthæi 3. de fidelibus malis dicitur: *Paleas autē comburet igni inextinguibili.* Et Matth. 25. fidelibus immisericordibus dicetur: *Ite in ignem æternum.* Et 1. Corinth. 6. scribitur fidelibus à Paulo: *Neque ebriosi, neque auari, neque adulteri, neque molles, neque maledici regnum Dei poßidebunt.* Et similia habentur ad Galatas 5. & ad Ephesios 5.

Fundamentum huius erroris erat locus ille 1. Corinth. 3. *Ipse autem saluus erit quasi per ignem;* Putabant enim illi per fundamentum intelligi fidē Catholicam, per argentum & aurum omnia opera bona, per ligna, fœnum, & stipulas, omnia peccata; sed hoc suprà sufficienter refutatū est.

Est autem obseruandum, esse aliquos, qui arbitrentur beatum HIERONYMVM in hoc errore fuisse, quia in vltima verba Isaiæ dicit: *Sicut Diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo; Non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt, atq; purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementiæ sententiam iudicis.* Item lib. 1. contra Pelagianos: *Si Origenes, inquit, omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, quid ad nos? qui & Diabolum & satellites eius, omnesq; impios dicimus perire perpetuò; Christianos verò si in peccato præuenti fuerint, saluãdos esse post pœnas.*

Videtur tamen Hieronymus in hoc errore nō fuisse, quandoquidem in cap. 25. Matth. vbi manifestè agitur de damnatione æterna fidelium peccatorum, ita scribit: *Prudens Lector attende, quòd & supplicia æterna sint, & vita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum.* Et in cap. 5. ad Galatas: *Putamus, inquit, nos regnum Dei consequi, si à fornicatione, idololatria, veneficiis immunes simus? Ecce inimicitia, contentio, ira, rixa, dissensio, ebrietas quoq;, & cetera, quæ parua arbitramur, excludunt nos à regno Dei.*

In locis ergo citatis in contrarium, non vult B. Hieronymus dicere, omnes Christianos saluandos post pœnas, sed nullos saluandos post pœnas, nisi Christianos. Vnde in priore loco dicit quidem Christianos impios saluandos, sed addit conditionem restringentem, cùm dicit: *Quorum opera in igne probanda & purganda sunt;* id est, illi soli Christiani impij saluabuntur, quorum opera mala iam purgata, quoad culpam, purganda erunt quoad reatum pœnæ. In posteriore loco opponit impiis Christianos, qui in peccato præueniuntur morte, vt indicet se loqui solùm de piis Christianis.

SEPTIMVS error eorum est, qui existimabāt, omnes illos saluādos per ignem Purgatorij, qui eleemosynas fecissent, etiamsi alioqui in sceleribus perseuerassent vsque ad mortem.

Refellit hunc errorem S. Augustinus in Enchiridio cap. 75. & 76. & lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 22. & 27. nam Scriptura manifestißimis verbis multa requirit ad iustificationem impij præter eleemosynam. Luc. 13. *Si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis.* 1. Corinth. 13. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Qualem autem, quęso, caritatem habet, qui Deum offendere nō timet, aut postquam eum offendit, non quærit reconciliationem?

At, inquiunt, in die iudicij examen fieri videmus solùm de eleemosyna, Matt. 25. qui enim fecerunt eleemosynam, mittuntur in regnum, qui non fecerunt, mittuntur in Gehennam.

RESPONDEO, Dominum minora posuisse, vt inde colligeremus maiora; qui enim minatur Gehennam iis, qui nō dederunt sua, multò magis puniet eos, qui rapuerunt aliena; & qui promisit regnum iis, qui fecerunt eleemosynam ex pecuniis suis, multò magis coronabit eos, qui vitam pro fide ponunt. Vide, si placet, plura in disputatione nostra de Eleemosyna.

His ergo erroribus confutatis, manet vltima sententia vera, & Catholica: Purgatorium pro iis tantùm esse, qui cum venialibus culpis moriuntur, de quibus agitur 1. ad Corinth. cap. 3. Illi enim sunt, qui ædificant super fundamentum ligna & stipulas, & salui erunt quasi per ignem. Et rursum pro illis, qui decedunt cum reatu pęnę, culpis iam remissis, de quibus agitur Luc. 12. *Non exies inde, donec reddas nouißimum quadrantem.* & aliis locis suprà citatis.

CAPVT SECVNDVM.

In Purgatorio non posse animas mereri vel peccare.

SEQVITVR altera quæstio: *An in Purgatorio sit locus merito, & peccatis.* LVTHERVS enim quando Purgatorium cōfitebatur, ita confitebatur, vt illud partim cum huius vitæ statu, partim cum inferno confunderet. Dicebat animas Purgatorij posse mereri, quod est vitæ huius, & rursum eas peccare continuò, ac desperare salutem, quę sunt propria damnatorū. Radix horum fuit, quia existimauit eas animas ad Purgatorium mitti, quæ non sunt perfectæ in caritate; quę enim nullam habent caritatem mittūtur in gehennam, quæ habent perfectam ascendunt in cœlum. Quia verò imperfecta caritas debet augeri, & nō potest augeri sine nouis meritis, ideo merēdi statum posuit in Purgatorio; rursum quia perfecta caritas foras mittit timorem, & proinde imperfecta habet admixtum timorem, seruilem scilicet, & hunc timorem Lutherus peccatum esse existimat, inde deduxit animas peccare continuò, quia cōtinuò timent, horrent, ac refugiunt pœnas, quærunt quæ sua sunt, &c. Vide librum Lutheri de Purgatorio, quem Ioannes Eckius refellit.

Et quidem hanc Lutheri sententiam manifestè hæreticam esse, probatur testimoniis Scripturarum, & Patrum. PRIMVS locus Ecclesiastæ 9. *Mortui nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem.* HIERONYMVS in hunc locum: *Donec viuunt*, inquit, *homines possunt fieri iusti, post mortem verò nulla datur boni operis occasio.* Et infrà: *Viuentes metu mortis possunt bona opera perpetrare, mortui verò nihil valent ad id adiicere, quod semel secum tulêre de vita.* Et infrà: *Nec iustè quippe possunt agere, nec peccare, nec virtutes adiicere, nec vitia.*

SECVNDVS ibidem, ait Scriptura: *Quodcunq; potest agere manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos, quò tu properas.* Non possumus dicere in alia vita nihil agi, aut sciri, cùm Luc. 16. de Epulone legamus, eum & vidisse Lazarum in sinu Abrahæ, & primū pro se, deinde pro fratribus opē Abrahæ implorauisse; quare loquitur de opere meritorio, vt exponit Hieronymus. Neque loquitur de inferno inferiore, sed de inferno in genere, vt complectitur omnia loca, ad quæ descendebant omnes homines ante Christi resurrectionem, vt idem Hieronymus exponit.

TERTIVS locus est, Ecclesf. 11. *Si ceciderit lignum siue ad austrum, siue ad aquilonem, vbicunq; ceciderit, ibi erit.* Hieronymus in hunc locum, & Bernardus serm. 49. ex paruis, exponunt de immutabilitate animæ post hanc vitam, quæ nō potest de bona fieri mala, nec bona de mala.

QVARTVS est, Ecclesf. 14. *Ante obitum tuū operare iustitiam, quia non est apud inferos inuenire cibum.*

QVINTVS est, Ecclesf. 18. *Ne veteris vsq; ad mortem iustificari.* Quare vsq; ad mortē, nisi quia post mortem non erit amplius tempus?

SEXTVS, Ioan. 9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* Origenes in Psal. 36. Chrysostomus, Augustinus, Euthymius, & Theophylactus in hunc locum, Hieronymus in cap. 9. Ecclesf. & Gregorius lib. 4. Dialog. c. 39. exponunt summo consensu per noctem, tempus alterius vitæ, per operari, facere opera meritoria significari.

SEPTIMVS est, 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, sicut gessit, siue bonum, siue malum.* Quem locum exponens Augustinus in libro de prædest. Sanctorum, cap. 12. monet propria corporis nō vocari opera corporalia, quasi spiritualia iudicanda non sint, sed vocari omnia opera, quæ fiūt dum sumus in corpore, quia post hanc vitam nō superest tempus operandi, sed præmium aut pœnas recipiendi.

OCTAVVS est, Gal. 6. *Quæ seminauerit homo, hæc & metet.* Et infrà: *Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes, ergo dum tempus habemus, operemur bonum.* Hieronymus in hunc locum docet, tempus sementis non extendi vltra hanc vitam, serere autem esse benè operari.

NONVS est, Luc. 16. *Redde rationem villicationis*

A *tuæ, iam enim nō poteris amplius villicare, &c.* Exponūt Ambrosius & Theophylactus in hunc locū, Hieronymus q. 6. ad Algasiam, Augustin. lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 27. & alij omnes per depositionē à villicatione, mortē, per non posse amplius villicare, non posse amplius mereri & lucrari.

DECIMVS est, Apoc. 10. Angelus habens vnum pedem super mare, & alterum super terram iurat per viuentem in secula seculorum, quia tempus non erit amplius, nimirum bene operandi. Deniq; Scripturæ hoc passim testantur, & nec vlla syllaba inuenietur pro Lutheri errore.

Probatur SECVNDO ex Patribus. CYPRIANVS ser. 4. qui est de mortalitate, ad hoc plurimum
B prodesse mortem dicit, vt eripiamur à periculis peccādi. Dum enim sumus in hac vita, in stadio pugnamus, pugnæ finē obitus affert. quem locum Cypriani adducens AVGVSTINVS li. de prædest. Sanctorum, cap. 14. inquit: *His, atq; huiusmodi Doctor ille sentētiis in Catholicæ fidei luce clarissima satis aperteq; testatur vsq; ad huius corporis depositionē peccandi pericula, tentationesq; metuendas, deinceps nulla talia quēquam esse passurum, quod etsi non testaretur, quando de hac re Christianus qualiscunque dubitaret.*

NOTA, Lutherum non posse vocari Christianum qualemcunque, ex sententia Augustini, sed planè Ethnicum, cùm de re dubitet, de qua dicit Augustinus, nullum Christianum dubitare posse. Idem Augustinus in Enchirid. cap.
C 110. *Quocirca*, inquit, *hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari: nemo autem se speret, quod hîc neglexerit, cùm obierit apud Deum promereri.*

CHRYSOSTOMVS homil. 2. de Lazaro multa dicit in hanc sententiam, & homil. 37. in Matth. *Præsens*, inquit, *hæc vita tam rectè, quàm contra tibi viuendi tribuit potestatem; postquam verò diem tuum obieris, iudicium & pœna consequetur.* HIERONYMVS in cap. 9. Ecclesf. *Mortui*, inquit, *nec iustè possunt agere, nec peccare.* DAMASCENVS lib. 2. de fide Orthodoxa, capite 4. *Quod est Angelis casus, idem hominibus mors.*

TERTIO probatur ratione: Nam Lutheri sententia secum ipsa pugnat; dicit enim Lutherus
D animas illas debere, & posse mereri, quia imperfectæ sunt in caritate, vt nimirum per noua merita augeatur, & perficiatur caritas. Ipse idem dicit, animas illas, quia imperfectæ sunt, timere pœnas, & timendo peccare, & quia semper timent dum imperfectæ sunt, proinde etiam semper peccare dum imperfectæ sunt.

At ista pugnant inter se; nam qui peccat præsertim mortaliter, non potest mereri dum peccat: Animæ autem illæ semper peccant, dum sunt in Purgatorio, quia semper sunt imperfectæ, ergo nunquam mereri possunt, dum sunt in Purgatorio. Præterea secundò, quia sequitur impossibile esse liberari animas de Purgatorio; nam semper peccabunt, dum timebunt; semper timebunt, dum erunt imperfectæ; semper erunt

imperfectæ, donec accesserit noua caritas: noua caritas non potest accedere nisi per merita, non possunt illi mereri, dum peccant; igitur nunquam liberabuntur.

CAPVT TERTIVM.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST argumenta soluere. Argumentum PRIMVM; Animæ quæ in Purgatorio degunt sunt imperfectæ in caritate, igitur proficere debent & mereri vt perficiantur. Quòd sint imperfectæ probatur. PRIMO, quia si illæ animæ essent perfectæ, certè non punirentur; quorsum enim puniantur spiritus perfecti? Si dices, vt satisfaciant Deo. Contrà, quia Deo maximè satis fit per caritatem: *Caritas* enim *operit multitudinem peccatorum*, inquit Petrus, 1. Petri 4.

B

SECVNDO, quia si is qui moritur, debitor sit adhuc decem dierum ieiunij, & tamen summè diligat Deum, incredibile est Deum non condonare illi decem illos dies, cùm soleat Deus libenter acceptare voluntatē, vbi non inuenit facultatem, ergo si illi non condonatur debitum, signum est non fuisse perfectum in caritate.

TERTIO, quia si essent perfectæ, non timerent pœnas; nam perfecta caritas foras mittit timorem; si nō timerent pœnas, non punirentur, quia non est pœna id quod amatur, & libenter recipitur; ergo non essent in Purgatorio, nisi essent imperfectæ.

C

QVARTO, quia nihil esse potest perfectum extra Deum, iuxta illud 1. Corinth. 13. *Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est*; ergo animæ Purgatorij, quæ beatę non sunt, necessariò imperfectæ sunt. Deinde probatur consequentia primi argumenti.

PRIMO, impossibile est in via stare, semper enim oportet progredi, aut regredi, vt Bernardus dicit, animæ autem Purgatorij sunt in via, nondum enim peruenerunt. SECVNDO: *Virtus in infirmitate perficitur*, 2. Corinth. 12. & aurum in fornace fit lucidius. TERTIO, impossibile est creaturam aliquam conseruari, nisi accipiat semper amplius & amplius, donec absorbeatur in suum principium, vt patet in fluuiis, qui semper accipiunt nouam aquā donec in mare ingrediantur, vnde conseruatio dici solet continua quædam creatio. QVARTO, caritas post hanc vitam erit maior, ergo augebitur, ergo per merita.

D

RESPONDEO ad antecedens, animas Purgatorij posse dici imperfectas respectu earum quæ sunt in gloria; & etiam vnam in Purgatorio posse dici imperfectam respectu alterius, siue in Purgatorio, siue in hoc mundo existentis. Tamen absolutè omnem animam in Purgatorio existentem esse perfectam in caritate. Nulla em̄ est caritas simpliciter imperfecta; dicitur enim 1. Ioan. 2. *Qui seruat verbum eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est.* Sufficit autē quilibet gradus caritatis, vt quis seruet verbum, id est, præcepta Domini.

A

Ad consequentiam dico, animas Purgatorij, quatenus sunt imperfectæ respectu earum, quæ sunt in cœlo, debere perfici in caritate, sed illud augmentum non requirere noua merita; nam erit præmium omnium meritorum præteritorum. Dupliciter enim augetur caritas; vno modo in genere gratiæ, vt fiat homo aptior ad magis merendum, & hoc augmentum non datur post hanc vitam; altero modo in genere gloriæ, vt remunerētur omnia merita præterita, & hoc fiet in ipsa beatitudine. pars enim præmij erit, vt Augustinus dicit, lib. 2. de corrept. & gratia, cap. 10. tanta copia caritatis, vt nunquam excidere possit à beatitudine, & à iustitia, qui ea copia caritatis præditus erit.

Ac vt ordine respondeamus ad singula capita huius obiectionis. Ad PRIMVM dico, per caritatem propriè non satisfieri, sed per dolorem à caritate imperatum; & quanquam potest fieri, vt dolor internus sit tantus, & à tanta caritate procedens, vt plenè satisfaciat pro omni reatu, tamen potest etiam fieri, vt nō sit tantus dolor, & propterea remaneat aliquid in Purgatorio luendum; non enim repugnat perfectioni caritatis, quæ habetur extra regnum cœlorum, reatus pœnæ, pro quo satisfaciendum sit. AD verba beati Petri dico, caritatem operire multitudinem peccatorum, sed non eodem modo quoad culpam, & quoad pœnā; nam culpam delet per actum suum proprium, pœnam autem tollit p opera satisfactoria, quæ ipsa caritas imperat.

Ad SECVNDVM dico similiter, si is qui moritur, summo amore doleat de peccatis, posse eum eo modo satisfacere pro omni pœna; si autem non sit tantus dolor, debere satisfacere postea in Purgatorio. Neq; obstat, quòd ille cuperet ieiunare, si superesset vita, & Deus acceptat voluntatem vbi non inuenit facultatem; nam in isto inuenitur facultas satisfaciendi, si non ieiunando, certè patiendo in Purgatorio.

Ad TERTIVM dico, animam Purgatorij non timere, sed pati reipsa pœnas; timor enim est futurorum, non præsentium. dico præterea non repugnare perfectæ caritati timorem pœnæ, alioqui Christus qui timuit pœnas, & ex eo timore sanguinem sudauit, Lucæ 23. nō fuisset perfectus in caritate. Quod autem Ioannes dicit: *Perfecta caritas foras mittit timorem*, non intelligitur de timore pœnæ, sed de timore culpæ, præcipuè propter pœnam; qui enim perfectè diligit, metuit offendere Deum, præcipuè propter ipsum Deum, non propter pœnam, quæ sequitur offendentes Deum; atque ita perfecta caritas libera est ab illo metu seruili, quo quis non audet peccare, ne damnetur, peccaturus si non timeret damnari.

Ad QVARTVM dico, extra Deum non posse inueniri aliquid ita perfectum, quod non debeat dici imperfectum respectu perfectionis

gloriæ, tamen illud ipsum erit simpliciter perfectum. vnde Paulus Philippen. 3. dicit: *Non quod iam perfectus sim; sequor autem si quo modo apprehendam.* Et infra: *Quicunq; ergo perfecti sumus.* vbi se perfectum dicit absolutè, & tamen imperfectum, cōparatione facta ad beatos.

Iam ad PRIMVM in confirmationem consequentiæ, dico, animas Purgatorij non esse in via, sed in termino, quantum ad gratię augmentum; qui enim ad vrbem aliquam tendit, & peruenit ad eius portas nocturno tempore, dicitur iam peruenisse, & totam viam confecisse, licet portas inueniat clausas, & non possit ingredi, donec Sol oriatur. Præterea quod Bernardus ait: *In via Dei non progredi esse retrogredi,* non debet accipi mathematicè, sed moraliter; nō enim vult dicere in quolibet opere nos mereri augmentum gratiæ, aut perdere aliquid gratiæ, sed eos qui non dant operam, vt proficiant, facilè impelli posse à Diabolo & mundo ad casum, &c.

Ad SECVNDVM dico, inprimis Paulum ad literam loqui de virtute Dei, quæ dicitur perfici in infirmitate, quia tunc magis apparet Dei potentia, quò plura ei resistunt; habetur enim in Græco δύναμίς μου, id est, virtus mea. Dico præterea, virtutem etiam nostram perfici in tribulationibus, sed in hac vita tantùm quoad verum augmentum virtutis, quia in hac vita tantùm est locus merendi; at in futura dici posse perfici in Purgatorio, non quod ei aliquid addatur, sed quod auferatur rubigo peccatorum; quomodo aurum in fornace fit lucidius, non quia illi aliquid additur, sed quia separatur à terra, & plumbo, & similibus.

Ad TERTIVM dico, falsissimū esse illud principium Lutheri in rebus permanētibus, solumque habere locum in successiuis, alioqui res permanentes nunquam essent eædem, & sic Deus nunc non puniret in inferno Iudam illum qui peccauit, sed alium quem postea creauit, nec remuneraret Petrum, qui meruit, sed alium quendam postea creatum. Quod autem dicitur, conseruationem esse continuam creationem, est verum, sed intelligitur creari illud idem, non augeri vel fieri aliud nouum.

Ad QVARTVM iam est responsum.

SECVNDVM argumentum Lutheri; Animæ in Purgatorio continuò peccant; ergo sunt in statu merendi, & demerendi. Probat antecedēs; Animæ illæ horrent pœnas, ac refugiunt, & requiem quærunt, ergo peccant. antecedens probat, tum quia alioqui non punirentur, pœna enim inuoluntaria esse debet, & amara, tum etiam, quia non deberemus precari illis requiem, & liberationem à Purgatorio, si amarent ipsæ eas pœnas.

Probat deinde consequentiam. PRIMO, quia verè amanti omnes pœnæ dulcescunt, ergo animæ illæ dum refugiunt pœnas non perfectè amant, proinde peccāt. SECVNDO, quia dum re-

A fugiunt pœnas, quærunt quæ sua sunt, non honorem Dei. TERTIO, quia Deum amant amore concupiscentiæ, dum cupiunt ab eo liberari. QVARTO, quia Christus dicit, qui nō accipit crucem suam, non est me dignus, id est, qui nō accipit sponte & libēter. At crux animarū Purgatorium est; peccant igitur dū eam crucē refugiunt.

RESPONDEO, animas in Purgatorio horrere ac refugere pœnas, & requiem quærere, quatenus eas considerant vt malas, & naturæ contrarias, & tamen simul eas libēter admittere, & tolerare, quatenus considerant vt instrumenta, per quæ purgantur; quomodo ægrotus horret medicinam amarâm, & tamen libenter sumit,
B quia per eam curari sperat, neque in hoc vllum peccatum esse potest. Nam Dominus qui peccare non potuit, horruit tamen pœnas, & dixit: *Pater transfer calicem hunc à me,* Matth. 26. & Dauid clamat: *Quoniam tribulor, velociter exaudi me,* Psalm. 68. Et de Petro Christus ait, Ioan. vlt. *Cùm senueris alius cinget te, & ducet quò tu non vis.*

Denique S. Cyprianus ait libro de mortalitate: *Quis non tristitia carere optet? quis non ad lætitiam venire festinet?* Et beatus Augustinus lib. 10. confess. cap. 28. de pœnis loquens: *Tolerare eas iubes non amare, nemo autem quod tolerat amat, quamuis tolerare amat.*

Ad PRIMVM ergo, quo probatur consequentia, dico, verè amanti non sic dulcescere pœnas,
C vt eas non sentiat, sed sic, vt licet amaras, toleret tamen alacriter propter amatum, vt patet tum ex dictis, tum ex verbis S. Eleazari 2. Machab. 6. *Tu scis,* inquit, *Domine, quia cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo labores; secundum animum verò propter timorem tuum libenter hæc patior.* Et hic fuit communis affectus martyrum, qui reuera sentiebant acerbissimos dolores, & tamen libenter eos ferebant, licet quibusdam Deus priuilegio quodam sensum doloris abstulerit per affluentiam consolationis, vt scribit Ruffinus lib. 10. hist. cap. 36. de Theodoro.

Ad SECVNDVM dico, eas non quærere quæ sua sunt, sed honorem Dei; cupiunt enim citò liberari, vt possint magis, & melius Deum lau-
D dare.

Ad TERTIVM dico, eas amare Deum amore amicitiæ, quia bonum suum referunt in Deum.

Ad QVARTVM dico, eas accipere crucem suam, quia libenter patiuntur, nec petunt liberari, nisi secundum Dei voluntatem, & per media, quæ Deus instituit. & certè si essent vera quę dicit Lutherus, id est, animæ illæ si quærerent quæ sua sunt, & amarent Deum amore concupiscentiæ, nec vellent accipere crucē, non iam imperfectam caritatem, sed nullam haberent, & non in Purgatorio, sed in inferno essent.

Argumentum TERTIVM, quorundam Catholicorum. Animæ Purgatorij habent omnia necessaria ad meritum; nam habent gratiam,

fidem,

fidem, ſpem, caritatem, & liberum arbitrium ſaltem quoad exercitium; cur igitur non merentur? DEINDE beati mereri poſſunt, vt patet de Chriſto qui ſemper fuit beatus, & tamen merebatur, ergo multò magis animæ Purgatorij mereri poterunt. Item diues in inferno orauit pro ſe, & ſuis, Lucæ 16. ergo etiam animæ Purgatorij orare poſſunt; at iſta oratio procedit ſine dubio ex caritate, meretur igitur exaudiri. DENIQVE idem confirmant auctoritate ſancti Thomæ, qui in 4. diſt. 21. quæſt. 1. artic. 3. ad quartum dicit, poſt hanc vitam non poſſe reperiri meritum reſpectu præmij eſſentialis, ſed tantùm reſpectu accidentalis.

RESPONDEO ad argumentũ, deeſſe ad meritum animabus Purgatorij ſtatum viæ; Deus enim, vt ex Scripturis manifeſtè probatur, ſolùm pro tempore huius vitæ cõſtituit acceptare bona opera ad meritum, vel demeritum. Poſt hanc vitam verò bona opera erunt effectus gloriæ, & mala effectus damnationis.

Ad PRIMAM cõfirmationem dico, Chriſtum ſimul fuiſſe comprehenſorem, & viatorem, & ideò qua parte viator erat, mereri poterat, vnde poſt mortem ſuam, quia deſiit eſſe viator, nihil amplius meruit.

Ad SECVNDAM dico, ſi animæ Purgatorij orent pro ſe vel nobis, de quo inferiùs in quæſtione de ſuffragiis diſſeremus, non mereri, ſed ſolùm impetrare ex meritis præteritis, quomodo nunc ſancti orando pro nobis impetrãt, licet non mereantur.

Ad TERTIAM cõfirmationem dico, S. Thomã mutaſſe ſententiã; nam in quæſt. 7. de malo, artic. 11. diſertè docet, in Purgatorio nullũ poſſe eſſe meritum nec eſſentialis, nec accidentalis præmij; quod idem docent Bonauentura, Scotus, Durandus, & alij. fortaſſe etiam B. Thomas in 4. nomine meriti non propriè vti voluit, ſed impropriè; vocauit enim actum dilectionis in Purgatorio meritorium remiſsionis culpæ venialis, quia eſt remiſſorius, licet non per modũ meriti propriè dicti, ſed per modum contrarij tollentis ſuum contrarium.

CAPVT QVARTVM.

Animas in Purgatorio certas eſſe de ſua æterna ſalute.

TERTIA quæſtio nunc tractanda eſt. *Sintne in Purgatorio animæ certæ de ſua ſalute, an incertæ.* Lutherus artic. 38. docet, non eſſe certas. Idem docent quidam Catholici, qui exiſtimant varias eſſe in Purgatorio pœnas, & vnam eſſe omnium maximam, incertitudinem ſalutis, qua dicunt quaſdam ſolùm animas mulctari, quæ licet reuera certò ſaluandæ ſint, tamen ipſas hoc ignorare. ita videtur ſentire Dionyſius Carthuſia- [A] nus ob quaſdam viſiones, quas ipſe refert libro de quatuor nouiſsimis, artic. 47. IDEM docet Michaël Baij lib. 2. de mer. operum, capit. 8. vbi probare volens peccatum veniale mereri ex natura ſua mortem æternam, adducit in argumentum, quia alioqui ſequeretur animas in Purgatorio certas eſſe de ſua ſalute, quod abſurdum ei eſſe videtur.

Denique idem videtur deduci ex ſententia Gerſonis lection. 1. de vita ſpirituali, & Ioannis Roffenſis contra artic. 32. Lutheri, qui admittunt veniale peccatum non eſſe tale, niſi ex miſericordia Dei, ac proinde iuſtè poſſe puniri in æternum, ſi Deus velit. Hinc enim ſequitur, a- [B] nimas, quæ habent venialia peccata, non poſſe certò ſcire, an nõ punientur in æternum, quamquam Roffenſis in artic. 38. Lutheri contendit, animas Purgatorij eſſe certas de ſua ſalute, quod non video quomodo cohæreat cum priore ſententia.

At communis Theologorum ſententia eſt, omnes animas quæ in Purgatorio ſunt, habere certitudinem ſuæ ſalutis. Vt autem intelligatur quantam habeant certitudinem, notãdum eſt, tres eſſe gradus certitudinis:

PRIMVS eſt ille, qui excludit omnem ſpem, & omnem timorem, & talis eſt beatorum, quibus beatitudo non eſt futura, ſed præſens.

SECVNDVS eſt ille, qui excludit omnem ti- [C] morem, ſed non omnem ſpem, & talis eſt in Purgatorio; nam beatitudo eſt illis futura, non præſens, & ideò non tollit exſpectationem; & rurſum eſt ardua, quia per pœnas ad eam peruenĩẽt, & ideò illorum exſpectatio poteſt vocari ſpes, tamen non eſt contingens, ſed neceſſaria, quia non poſſunt amplius ab ea excidere, & ideò tollit omnem timorem.

TERTIVS eſt ille, qui neque ſpem, neque timorem excludit, & dici poteſt cõiecturalis certitudinis gradus, & talis eſt noſter; nobis enim beatitudo eſt bonum futurum non præſens, arduum non facile, contingens non neceſſarium vel impoſsibile, & ideò propriiſsimè ſperamus, & timemus, ſumus enim adhuc in prælio, in ſta- [D] dio, in agone.

Nunc oſtendamus rem ita eſſe; Si animæ non haberent certitudinẽ ſalutis, id neceſſariò fieret propter vnam ex quatuor cauſsis, vel quia adhuc poſſunt mereri, & demereri, vel quia nondum ſunt iudicatæ, vel quia ignorant ſententiam iudicis, licet lata ſit, vel quia propter magnitudinem dolorum ita abſorbetur, & obſcuratur earum iudicium, vt non poſsint cogitare, & videre hanc certitudinem: ſed nihil horum habet locum; non primum, vt patuit; non ſecundum, quia licet iudicium vniuerſale nondum ſit factum, tamen præter illud eſt particulare, quo iudicantur animæ ſtatim à morte, vt Theologi in quartum diſt. 47. & B. Thomas 3. part. quæſt. 59. artic. 5. docent.

Adduci solent ad hoc iudicium particulare probandum loca duo: Vnus ex illo Ioan. 5. *Pater omne iudicium dedit filio*, cùm enim dicit, *omne iudicium*, videtur plura iudicia significare, vnum videlicet particulare, & aliud vniuersale. Alter ex illo Hebr. 9. *Statutum est hominibus semel mori & post hoc iudicium.* Sed illa loca non concludunt, vterque enim potest intelligi de iudicio vniuersali; nam Ioan. 5. illud (*omne*) non necessariò refertur ad duo iudicia, particulare, & generale, sed ad varios homines iudicandos, & ad varia opera, de quibus iudicandum erit, certè Augustinus exponit de vltimo iudicio. Alterius autem loci ex capite 9. ad Hebræos sensus est, cùm fuerint mortui omnes homines, tunc fiet iudicium, vt Oecumenius exponit.

Efficaciter tamen probatur iudicium particulare ex illis verbis Ecclesiast. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuiq; secundum vias suas.* Item: *In fine hominis denudatio operum illius.* Et præterea idem colligitur euidenter ex alia veritate; nam de fide est, mox à morte impios descendere ad æterna supplicia, vt patet Lucæ 16. de diuite, & iustos ad æterna gaudia, vt patet Luc. 23. de latrone: *Hodie mecum eris in Paradiso.* At non est vllo modo credibile prius distribui pœnas, & præmia, quàm fiat iudicium.

Deinde Patres idem docent. CYPRIANVS sermone de mortalitate: *Gratulari*, inquit, *oportet, & temporis munus amplecti, quòd dum nostram fidem firmiter promimus, & labore tolerato ad Christum per angustam Christi viam pergimus, præmium vitæ & fidei ipso iudicante capiamus.* CHRYSOSTOMVS homil. 37. in Matth. *Postquam*, inquit, *diem tuum obieris, iudicium, & pœna consequetur. In inferno enim, Psalmista dicit, quis confitebitur tibi?* Vbi etiamsi non additur statim, tamen necessariò subintelligitur. Nam refellit Chrysostomus illorum errorem, qui putabant Christum post mortem prædicaturũ, & ad pœnitentiam adducturum defunctos.

Vtitur autem hoc argumento; Post mortem sequitur iudicium, & post iudicium pœna inferni, in inferno autem nemo potest confiteri Domino: igitur post mortem non est locus pœnitentiæ; quòd si Chrysostomus non vellet dicere, statim à morte impios iudicari, & trudi in infernum, sed differri hæc omnia in diem nouissimum, nihil valeret argumentum eius. Responderetur enim, hoc medio tempore prædicari posse defunctis, dum iudicium vniuersale differtur. AVGVSTINVS lib. 2. de origine animæ, capite 4. *Iam illud*, inquit, *rectissimè, & valde salubriter credit, iudicari animas cùm de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet, iam redditis corporibus, iudicari.*

His accedant exempla eorum, qui se iudicatos testati sunt. Scribit B. GREGORIVS lib. 4. Dialogorum, cap. 36. de quodam Stephano, qui cùm esset mortuus, & iudici oblatus, audiuit iudicem dicentem, non hunc sed Stephanum Fer-

A rarium vocari iussi, atque ita ille reuixit, & simul Stephanus Ferrarius, qui in vicinia morabatur, obiit. cui simile narrat S. Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 12. de quodam Curma. Addit autem Gregorius hæc non fieri vero errore, sed vt per istum quasi errorem, qui mortuus fuerat, reuiuisceret, & narraret viuentibus tormẽta, & iudicium quod manet impios post hanc vitam. Ibidem capite 38. narrat exemplum de quodam Chrisorio, qui in articulo mortis positus, adhuc viuens vidit sententiam suæ damnationis.

Duo similia narrat Beda lib. 5. histor. cap. 14. & 15. de duobus, qui desperantes mortui sunt,
B quia iam viderant iudicium suum peractum, & sentẽtiam latam. Simile narrat Ioannes Climacus in sua scala, gra. 7. de quodam eremita, qui in articulo mortis audiebatur quasi in iudicio positus respõdere accusationibus, & interdum dicere, falsum est, non feci; interdum feci, sed pœnitentiam egi; interdum, verum dicitis, nec habeo quod respondeam.

DENIQVE exstat memorabile exemplum in vita S. Brunonis, de quodam Parisiensi Doctore, qui in ipsa Ecclesia, dum exequię fierent, sublato capite ex feretro clamauit; Iusto Dei iudicio accusatus sum, & sequenti die iterum clamauit, iusto Dei iudicio iudicatus sum, & tertio die, iusto Dei iudicio damnatus sum. Est autem notan-
C dum circa hæc exempla, tam iudicium illorum, quod ante mortem peractũ est, quàm istius Parisiensis, quod in triduum post mortem dilatum fuit, pertinere ad particularem quandam, & extraordinariam prouidentiam, qua Deus vtitur ad nos siue instruendos, siue terrendos, alioqui regulariter credendum est iudicium fieri statim à morte; nam ordinariè tempus pœnitentiæ vtile durat vsque ad extremum spiritum, vt apertè docet Leo epist. 90. ad Rusticum; nec est ratio cur post mortẽ retardetur iudicium, cùm Deus non egeat testibus, nec allegationibus, sed in instanti possit iudicare.

Est etiam obseruandum, non posse certò definiri, an animæ deferãtur ad iudicem, an ibi iu-
D dicentur vbi corpus relinquunt, & similiter an iudicentur immediatè à Christo in forma humana sententiam proferente, an solùm diuina virtute, quæ vbiq; præsens est, an verò per Angelos sententia manifestetur. Quod enim Scripturæ passim dicunt, Christum hominem esse iudicem viuorum & mortuorum, intelligitur de nouissimo generali iudicio; nam etiam ante Christi incarnationem iudicium particulare exercebatur; vnde non solùm non est certum, sed nec admodum probabile, quod Innocentius III. affirmat libro 2. cap. vltimo de contemptu mundi, Christum in forma crucifixi apparere omnibus morientibus, tam bonis, quàm malis.

Quantum ad TERTIVM, quòd sententia iudicis lateat animas quæ iudicãtur, & falsum est,

& imper-

& impertinens; falsum quidem, quia iudicium particulare præcipuè fit ad hoc, vt innotescat sententia ei qui iudicatur; nam propter alios erit generale iudicium; propter Deum non est necessarium iudicium, ipse enim omnia nouit, ergo solùm fit, vt innotescat ipsi animæ quæ iudicatur; & idem colligitur ex visionibus suprà citatis. Est etiam impertinens; nam etiamsi non eis innotesceret sententia iudicis, tamen facilè possent per se cognoscere qualis sit, ab effectu, quia videbunt se statim in inferno, aut in cœlo, aut in purgatorio.

At poterunt, inquies, dubitare, an sint in inferno, vel in purgatorio. Non ita est; nam in inferno blasphematur Deus; in purgatorio laudatur; in inferno non est fides infusa, neq; vlla spes, aut caritas Dei: in purgatorio hæc omnia reperiuntur; ergo anima, quæ videbit se sperare in Deo, laudare, & diligere Deum, euidenter cognoscet se in inferno non esse.

At poterit, inquiunt, metuere ne in infernum mittatur, licet ibi adhuc non sit: sed neque hoc dici potest; nam eadem fides manet in illa, quam hîc habuit; hîc autem credidit secundum clarissima Scripturarum testimonia, post mortem non posse fieri vllos de bonis malos, nec de malis bonos, & nullum nisi malum in infernum esse mittendum; cùm ergo videat se diligere Deum, & proinde se esse bonam, non metuet damnationem.

Dices; Nos hîc videmus nos diligere Deum, & tamen non sumus certi, an simus iusti, ergo etiam animæ illæ non certò colligent ex dilectione sua iustitiam suam.

Respondeo; Nos non videmus habitum caritatis infusum, quo iustificamur, sed ex coniecturis fallibilibus colligimus eum in nobis esse, at animæ separatæ sicut seipsas perspicuè intuentur, nec enim pendent ibi à phantasmatibus, ita etiam vident omnia quæ in se habent, ac proinde vident, an habeant verum habitum caritatis, an non; præterea sciunt animas esse immobiles tam in bono, quàm in malo, ergo etiamsi non viderent habitum suum infusum caritatis, tamen scirent nunquam se Deum blasphematuras, nec odio habituras, ac proinde nunquam in infernum mittendas. Denique ex fide nouerunt animas impiorum mox à morte corporis detrudi in infernum, nec differri vlterius eorum supplicia, id enim omnes Catholici credunt ex cap. 16. Lucæ, ergo animæ quæ se vident extra infernum, credunt firmiter se in eum nunquam mittendas.

Quantum ad Quartum, quòd animæ illæ propter nimios dolores impediantur à cognitione sui status, & proinde putent se esse in inferno, & in quadam turbatione & desperatione versentur, vt Lutherus dicit, falsissimum est. Nam Primo, anima diuitis in inferno, Lucæ 16. non impediebatur à cognitione sui status, quantò minus ergo impedientur animæ, quæ sunt in Purgatorio?

A

Secundo, quòd in hoc mundo impediantur homines à recto iudicio ex intensione dolorũ, prouenit ex læsione organi corporei; at ibi est pura mens spiritualis, & incorruptibilis.

Tertio, quia Ecclesia in canone Missę dicit: *Memento Domine famulorum, famularumq; tuarum, quæ nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis.* Vbi Ecclesia orat pro animabus Purgatorij; nam subdit, ipsis Domine, & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij, lucis, & pacis, vt indulgeas deprecamur. At certè quæ dormire dicuntur in somno pacis, non sunt anxiæ, nec desperãt, sed potiùs habent admixtam cum summis cruciatibus incredibilem consolationẽ propter certam spem salutis.

B

Quarto, quia si crederent se damnatas, nõ peterent suffragia viuorum, nec dicerent se breui liberãdas si pro eis oretur, vt patet apud Gregorium lib. 4. Dialogorum, cap. 40. & exemplis allatis in prima quæstione.

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur obiectiones.

Obiiciunt primò testimonia quædam Scripturarum, quibus vtitur Ecclesia in officio defunctorũ, dum pro animabus, quæ degunt in Purgatorio, orare cupit. Psal. 6. *Anima mea turbata est valde.* Et ibidem: *Sana animam meam, quoniam cõturbata sunt ossa mea.* Et Psal. 114. *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerũt me.* Certè ista tanta perturbatio & anxietas nõ potest nasci ex solis pœnis, sed ex incertitudine, & metu æternę damnationis; nam si animæ illæ perfectæ essent in caritate, & certæ essent de sua salute, non ita timerent, cùm scriptum sit Prouerb. 12. non cõtristabit iustum quidquid acciderit ei.

C

Respondeo, stultũ esse, ex eo quod Ecclesia vtitur aliquo Psalmo in officio defunctorũ, velle omnia verba eius Psalmi intelligere ad literam de defunctis; quomodo enim intelligemus de defunctis illa verba eiusdem 6. Psalmi: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo?* Itaq; Ecclesia propter vnam aut alteram sententiam, quæ ad rem præsentem facit, totum aliquem locum Scripturæ legere solet, etiamsi maior pars illius loci ad rem præsentem non faciat. Sic in dedicatione Ecclesiæ legitur Euangelium de Zachæo, quia illa vltima verba: *Hodie salus huic domui facta est*, conueniunt aliquo modo dedicationi, & consecrationi Ecclesiæ. sic in Assumptione beatæ Virginis legitur Euãgelium de Martha, & Magdalena propter illa verba: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Sic denique (vt omittam cetera) in officio defunctorum propter illa verba Psalmi sexti: *Miserere mei* Domine, *quoniam infirmus sum.*

D

Et pro-

Et propter illa Psalm.114. *Placebo Domino in regione viuorum.* leguntur integri illi Psalmi.

Adde, quod falsum etiam est, quod in argumento assumitur, turbationem, & tristitiam nô nasci ex dolore, sed ex incertitudine, aut desperatione salutis; nam Dominus ipse Ioan. 12. cap. de se ait: *Nunc anima mea turbata est.* Et Matth. 26. cœpit contristari & mœstus esse, & tamen nec incertitudo, nec desperatio in Dominum cadere poterat. locus autem Prouerbiorum non debet accipi de quauis tristitia, sed de tristitia deiiciente, ac deprimente, quæ mortem operatur, quam beatus Paulus 2. Corinth. 7. vocat tristitiam huius seculi.

Altera obiectio sumitur ex illa oratione, quæ post Euangelium in Missa de mortuis recitatur: *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscurum, &c.*

Respondent aliqui, Ecclesiam orare pro agonizantibus, ne damnētur ad inferos, sed repugnat illud; Libera animas omnium fidelium defunctorum, non enim agonizantes dicuntur animæ defunctorum. Deinde vsus Ecclesiæ habet, vt hæc oratio dicatur etiam in anniuersariis defunctorum pro iis animabus, quæ ante multos annos migrarunt à corpore. Alii dicunt, hanc orationem fundi pro iis, qui sunt in Gehenna, quas interdum liberari contingit, vt fertur de Traiano: sed, vt omittam improbabilem esse illã Traiani historiam, qui in Gehenna sunt iam ceciderunt in obscurum, atq; absorpti sunt à tartaro. quid igitur pro illis Ecclesia orat ne cadant in obscurum, néue absorbeantur à tartaro? Deinde Ecclesia pro fidelibus tantùm orat: *Libera*, inquit, *animas fidelium defunctorum.* Non autem sunt fideles, qui damnati sunt ad inferos.

Duæ igitur solutiones aliæ dari possunt. Vna èst, quòd Ecclesia oret pro animabus, quæ in Purgatorio degunt, ne damnētur ad pœnas Gehennæ sempiternas, non quidem quòd certum non sit eas non damnandas ad eas pœnas, sed quia vult Deus nos orare etiã pro iis rebus, quas certò accepturi sumus.

Sed aduersus hanc responsionem obiici potest, quia etsi Ecclesia interdum oret pro iis rebus, quas certò est acceptura, non tamen orat pro iis rebus, quas iam accepit: porrò iam accepit ne animæ illæ damnentur, cùm certam sententiam illæ habuerint, & securissimæ sint, deinde mens fidelium, qui pro defunctis orant vel orari cupiunt, certè eò fertur, vt animas illas iuuent, & expediant à præsentibus pœnis Purgatorij.

Verùm istæ obiectiones facilè diluũtur; nam etsi animæ Purgatorij iam acceperint primam sententiam in iudicio particulari, eaq; sentētia liberæ sint à Gehenna: tamen adhuc superest iudicium generale, in quo secundam sententiam accepturæ sunt. Quocirca Ecclesia orans, ne in

A iudicio extremo animæ illæ cadãt in obscurum, néue absorbeantur à tartaro, non orat pro ea re quam accepit, sed pro ea, quam acceptura est.

Ad illud verò de intentione fidelium, respõdeo, etiam illi intentioni satis fieri; nam in illa oratione vtrumque petitur, nimirum, vt liberentur animæ illæ de pœnis inferni, id est, Purgatorij, quas in præsenti patiũtur, & postea liberentur à sententia damnationis in extremo iudicio ferenda.

Altera solutio est, quod Ecclesia verè orat quantum ad intētionem suam, vt animæ liberētur à pœnis Purgatorij, tamen vtatur eo modo loquendi, quasi animę tunc migrarēt à corpore, B & in periculo essent æternæ salutis, quia cõmemorat, & repræsentat diem depositionis siue obitus; vt enim in celebritatibus festorum Incarnationis, Natalis, Apparitionis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Dñi Ecclesia ita orat, ac si tunc deberet Christus, vel incarnari, vel nasci, &c. quia repræsentat illa mysteria vt præsentia, & tamen nõ intendit ad literam precari, vt verbum carnem assumat, aut nascatur de virgine, &c. sed vt nobis applicetur fructus eorum mysteriorum: ita quoq; in sacrificio pro defunctis, quia commemoratur dies obitus illorum, Ecclesia ita pro illis orat, ac si tunc morerentur; & tamen intendit orare, vt liberentur ab inferno eo modo, quo liberari possunt, id est, C vt non detineantur diutius in illis pœnis, vel vt refrigerium aliquod doloribus misceatur. Denique, quomodo nõ est absurdum, nunc post mille & quingentos annos in aduētu Domini dicere: *Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* & alia multa id genus, ità non est absurdum pro defunctis dicere: *Libera eas de ore leonis, ne cadant in obscurum, &c.*

CAPVT SEXTVM.

De loco Purgatorij.

SEQVITVR quæstio quarta: *Vbi sit Purgatorium?* De qua quæstione nihil Ecclesia definiuit: sunt aũt mul- D tæ opiniones.

Prima quorundam, qui putant ibi animas purgari, vbi peccauerunt, id est, variis in locis. & quidem quod variis in locis animæ purgētur, satis probabiliter colligitur ex Gregorio lib. 4. Dialogorum, cap. 40. & cap. 55. qui refert animam Paschasij, & cuiusdam alterius in balneis quibusdam purgatas. Necnon ex epistola Petri Damiani de miraculis sui tēporis, vbi describit visionē de purgatione animæ S. Seuerini in quodam flumine. At quòd omnes ibi puniantur, vbi peccauerunt, non est probabile; nam contingit aliquē in multis locis peccasse, nec est verisimile in omnibus illis purgandum. Præterea visiones prædictæ contrarium ostendunt; nam Paschasius Diaconus peccauerat Romæ in electione

Pontificis, purgabatur autem in thermis Puteolanis, & S. Seuerinus peccauerat in Palatio Imperatoris, & purgabatur in flumine.

SECVNDA opinio, loca animarum non esse corporalia. ita Augustin. lib. 12. de Genes. cap. 33. sed retractauit lib. 2. retract. cap. 24.

TERTIA, loca pœnalia animarum esse hunc mundum, in quo animæ manēt in corpore tanquam in carcere. Hanc refert, & refellit Irenæus in fine libri 5. nam Scriptura dicit, animas post hanc vitam descendere in infernum, vt patet Luc. 16. & alibi.

QVARTA, infernum & purgatorium animæ, nihil esse aliud præter cōscientiam accusantem & punientem peccata. ita Philo in libro de congressu quærendæ eruditionis gratia, & Origenes, vt refert Hieronymus in epistola ad Auitum. Hæc refellitur; nam si ista opinio esset vera, non minus essemus nunc in inferno vel purgatorio, quàm post mortem.

QVINTA est, infernum, & proinde purgatorium (sunt enim loca vicina) fore in valle Iosaphat. ita refert Chrysostomus sensisse veteres aliquos hom. de præmiis beatorum, tomo 3. similem sententiam refert Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 42. fortè argumentum istorum fuit, quia Christus passim infernum vocat Gehennam, Gehēna autem est vallis quædam adeò coniuncta cum valle Iosaphat, vt pars eius esse videatur, de quo nomine infrà dicemus.

SEXTA opinio est, infernum esse statum animæ extra corpus; nam dum est in corpore in luce versatur, vt ex operibus apparet: cùm de corpore exit, nihil amplius videre potest nisi beata sit, & istæ sunt tenebræ exteriores. ita refert Theophylactus in cap. 16. Luc.

SEPTIMA est, locum pœnalem animarum nō esse terram, sed aërem istū caliginosum vbi Dæmones versantur. ita Gregorius Nyssenus in libro de anima, & resurrectione, Chrysostomus homilia de præmiis beatorum, & Auctor operis imperfecti in Matth. homil. 53. cui sententiæ fauet historia S. Fursei apud Bedam lib. 3. historiæ Anglorum, cap. 19. illo enī defuncto cùm ab Angelis in cœlum deduceretur, ostēsi sunt maximi ignes supra aërem, qui seruabantur (vt Angelus dicebat) ad mundi conflagrationem, & interim examinabantur ibi hominum opera.

OCTAVA est cōmunis Scholasticorum, Purgatorium esse intra viscera terræ, inferno ipsi vicinum. Constituunt enim Scholastici communi consensu intra terram quatuor sinus, siue vnum in quatuor partes diuisum, vnū pro damnatis, alterum pro purgandis, tertium pro infantibus sine Baptismo abeuntibus, quartum pro iustis, qui moriebantur ante Christi passionem, qui nunc vacuus remanet: quorum sufficientia sumitur penes genera pœnarum, sunt enim hæc omnia loca pœnalia; omnis autem pœna, aut est tantùm damni, aut etiam sensus; & rursus aut æterna, aut temporalis: pro pœna ergo solius damni æterna, est limbus puerorum; pro pœna solius damni temporali, erat limbus Patrum; pro pœna damni, & sensus æterna, est infernus; pro pœna damni & sensus temporali, est Purgatorium.

Quia verò hæc omnia fabulas esse Caluinus dicit lib. 2. Institut. cap. 16. §. 9. & similiter discipulus eius Beza in cap. 2. Actor. & Magister eius Bucerus in caput 27. Matthæi; de singulis probandum est. AC PRIMVM, quod intra viscera terræ sit locus aliquis animarum, qui generali vocabulo vocatur infernus, demonstratum est à nobis lib. 4. de Christo, cap. 9. inde petat Lector si velit plenè cognoscere, quæ ad hunc locum pertinent.

PORRO ad argumenta, quæ tunc attulimus, accedant variæ eruptiones ignis, quæ in terra apparent, quas non temerè B. Gregorius putat esse indicia quædam inferni, intra viscera terræ existentis, libro 4. Dialogorum, cap. 35. nam in eodem libro cap. 30. scribit se certa relatione cognouisse, eadē ipsa hora, qua obiit Rex Theodoricus Arianus, visam fuisse animam eius iactari in foueā Vulcani, quæ est in Sicilia, & Laurentius Surius in historia anni M. D. XXXVII. scribit circa montem Heelam Insulæ Islandiæ, vnde erumpunt flammæ, & audiuntur quædam quasi tonitrua horribilia, sępe apparere animas, quæ dicant se mitti ad illum mōtem. Hæc de inferis in genere.

Nunc de singulis locis. Ac primùm quòd infernus damnatorum sit in profundissimis terræ partibus, probatur PRIMO, quia intra viscera terræ est infernus, vt iam probauimus, sed Lucæ 16. anima diuitis Epulonis dicitur fuisse in inferno, & non solùm in inferno, sed etiam in loco profundissimo, quandoquidem vt videret Lazarum, qui etiam tunc erat in locis subterraneis, sursum versus aspicere debuit. PRÆTEREA ratio ipsa dictat, vt si locus beatorum est in summo cœlo, locus damnatorum sit in loco remotissimo à cœlo, nihil autem remotius centro terræ.

DEINDE, quòd Purgatorium sit etiam sub terra, & inferno damnatorum vicinum, probatur PRIMO ex illis verbis Actor. 2. *Solutis doloribus inferni*, quæ intelliguntur ab Augustino epistola 99. de pœnis Purgatorij, vnde etiam Ecclesia in Missa de defunctis dicit: *Libera animas defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu.* SECVNDO, id confirmatur ex visione, quam refert Beda lib. 5. cap. 13. historiæ, vbi apertè visum est Purgatorium inferno damnatorum contiguum. DENIQVE, Theologi ferè omnes docent eodem in loco esse, & eodem igne torqueri damnatos, & animas Purgatorij.

Quod autem limbus puerorum sit in inferno, probatur; nam Concilium Florentinum sessione vltima disertè definit tam eos qui moriun-

tur cum peccato mortali, quàm eos qui cum solo originali, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendos; & B. Augustin. lib. 4. de Baptismo paruulorum, cap. 28. & lib. 5. hypognostici dicit, fidem Catholicam non nosse nisi duo loca, vbi homines sint futuri perpetuò. cœlum beatorum & infernũ damnatorum. Est tamen communis opinio Scholasticorum, limbum puerorũ esse in loco inferni altiore, quàm sit Purgatorium, ita vt ad eum ignis non perueniat; quam sequutus est Innocentius III. capit. Maiores, extra de Baptismo. sed de hac re alibi disputandum est.

Quod denique limbus Patrum sit in inferno, sed in parte suprema, probatum est satis accuratè in lib. 4. de Christo, cap. 10. Vnum solum argumentum repetemus, quod in eo loco nimis breuiter tractatum fuit. Igitur lib. 1. Reg. cap. 28. anima Samuelis de locis subterraneis ascendere visa est: *Vidi*, inquit Pythonissa, *Deos ascendentes de terra.*

Respondebunt aduersarij illum nõ fuisse verè Samuelem, sed Diabolum in forma eius, vt docent Tertullianus libro de anima prope finem, Auctor quæstionũ apud Iustinũ quæst. 52. & Auctor quæstionum veteris Testamẽti quæst. 27. apud Augustinum, & Auctor librorum de mirabilibus sacræ Scripturæ lib. 2. cap. 11. Procopius & Eucherius in hunc locum libri Regum, & Isidorus lib. 8. etymolog. cap. 9. qui his rationibus mouentur:

PRIMO, quia nõ est credibile Samuelem subiectum fuisse Pythonissæ, nec etiam spontè venisse; quia artẽ magicam confirmasset. SECVNDO, quia Samuel non se adorari passus fuisset, vt illa vmbra fecit. TERTIO, quia non dixisset Sauli. *Cras tu, & filij tui mecum eritis.* Nec enim Saulis anima ad limbum Patrum, sed ad Gehennã descensura erat. QVARTO, quia Deus negauit Sauli responsum per Prophetas, per oracula & per somnia, vt in eo capite dicitur, ergo non est credibile responsurum postea fuisse per Pythonissam.

At his non obstantibus, tenendum est, verè Samuelis animam fuisse eam, quæ apparuit, & proinde vehementer confirmari sentẽtiam nostram de loco subterraneo animarum. Nam inprimis auctores citati sunt omnes aut incerti, aut obscuri; at qui contrarium docent, certi & clarissimi sunt, nimirum Iosephus lib. 6. antiquit. cap. 15. Iustinus in Dialogo cum Triphone vltra medium, Basilius epistola 80. ad Eustathium medicum. Ambrosius in cap. 1. Luc. Hieronymus in caput 7. Isaiæ, & Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 15. Neque obstat quod Augustinus lib. 2. ad Simplicianum quæst. 3. dubitauerit, an fuerit illa anima, nec ne; nam librũ de cura pro mortuis scripsit posterius, & re diligentius considerata. Præter hos veteres idem docent recentiores in hunc locum, Lyranus, Abulẽsis, Dionysius Carthusianus, & Caietanus.

A Sunt etiam pro hac sententia fortissimæ rationes: PRIMA, quia Scriptura perpetuò vocat Samuelẽ, eum, qui apparuit: *Cùm vidisset*, inquit, *mulier Samuelem.* Et rursum: *Dixit Samuel ad Saul; & intellexit ergo Saul quòd Samuel esset.* At certè non diceret, intellexit, sed cogitauit, vel putauit, si id non esset verum.

SECVNDA, quia Ecclesiast. 46. ponitur in laudibus Samuelis, quòd mortuus prophetauerit, & annunciauerit regi quæ vẽtura erant. At quænám laus est quod Diabolus alicuius speciem assumat, & decipiat? & hoc est argumentum propter quod Augustinus libro de cura pro mortuis asserit, verè fuisse Samuelem illum, qui apparuit, cuius testimonij non meminerat cùm
B scriberet ad Simplicianum.

TERTIA, quia prædixit Sauli futura, quæ Diabolus scire non poterat, nimirum sequenti die eum cum filiis periturum, exercitum dissipandum, Dauidem regnaturum, &c.

VLTIMO, quia rationes contrariæ nihil concludunt.

Ad PRIMVM dico, Samuelem nõ venisse iussu Pythonissæ, sed iussu Dei, & potiùs impediuisse quàm confirmasse artem magicam; præuenit enim Samuel aduentu suo effectum incantationis; & contrario modo ascendit atq; alij soleant, qui per incantationem excitantur. & hæc est caussa cur Pythonissa turbata fuerit, & sibi
C impositum diceret. Si enim verũ est, quòd Rabbini scribunt, vmbræ mortuorum, quæ vi magicæ artis euocantur, capite deorsum verso ascendunt: Samuel autem recta figura ascendit, ita vt primùm caput, deinde pectus, postremò pedes è terra emergere visi sint.

Ad SECVNDVM dico, illam adorationem non fuisse latriam, sed reuerentiam debitam animæ Samuelis.

Ad TERTIVM dico, illud: *Mecum eritis*, non significare, in sinu Abrahæ eritis, sed mecum eritis sub terra, id est, mortui eritis; nam cùm inter filios Saulis esset etiam Ionathas iustus, nõ erant descensuri ad eundem locum Saul, & Ionathas, & tamen Samuel dicit in genere: *Mecum eritis.*

D Ad QVARTVM dico, Deum se iratum Sauli ostendere voluisse, idq; fecisse tam non respondendo quando interrogabatur, quàm respondendo quando non interrogabatur; vtrumque enim est signum iræ. ADDE, quòd cum Saul interrogabat Deum, si Deus respondisset, potuisset Saul declinare bellum, & pœnam sibi à Deo paratam; at cùm interrogauit Pythonissam, iam erant omnia parata, & acies instructæ, & in cõspectu positæ, vt nullo modo prælium detrectari posset; tunc ergo Deus, vt magis puniret Saulem, prædixit ei per Prophetam interitũ suum, & filiorum, & totius exercitus.

Habemus igitur, Purgatorium, Infernum, ac limbos Patrum & puerorum, loca subterranea esse.

CAPVT SEPTIMVM.

Sitne post hanc vitam aliquis locus pro animabus iustis præter Cœlum & Purgatorium.

DE prædictis receptaculis subterraneis animarum, duo quędam à Theologis tractari solent, quę hîc breuiter inserere placuit, plenioris doctrinæ caussa. PRIMO, quærunt, an præter hæc loca sit aliquis alius locus, vbi retineantur animæ antequam ad regnum cœlorum perueniāt. SECVNDO, an ex his locis egredi possint.

Quantum ad PRIMVM, difficultas est satis magna, quia ex vna parte omnes Theologi docent, non esse alia receptacula præter quatuor numerata, & Concilium Florentinum sessione vltima definit, animas, quæ nihil purgandum habent, mox recipi in cœlum. Ex altera parte narrat Beda libro 5. hist. cap. 13. visionem valde probabilem, cui ipse fidem adhibere non dubitauit. fuit autem in illa ostensum cuidam animæ, quæ ad corpus postea rediit, præter infernum & purgatorium, & regnum cœlorū, quoddam quasi pratum florentissimum, lucidissimum, odoratum, amœnum, in quo degebant animæ quæ nihil patiebantur, sed tamen ibi manebant, quia nondum idoneæ erant visioni beatæ. cui reuelationi multas alias conformes adducit Dionysius Carthusianus in Dialogo de iudicio particulari, articulo 31. & Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 36.

Videtur mihi dicendum, non esse improbabile talem aliquem locū reperiri, ceterùm eiusmodi locum ad Purgatorium pertinere, etsi enim ibi nulla sit pœna sensus, tamen est pœna damni, pœna autem non conuenit nisi animæ, quæ nondum plenè purgata est. itaque erit locus ille mitissimum Purgatorium, & quasi carcer quidam senatorius, atque honoratus.

CAPVT OCTAVVM.

Num ex receptaculis suis animæ defunctorum egredi valeant.

ALTERIVS autem quæstionis triplex esse potest sensus. PRIMVS, an possint exire nunquam redituræ, quia nimirum transferantur de vno receptaculo ad aliud. SECVNDVS, an possint exire, vt rursum redeant ad suum locum. TERTIVS, an possint ita egredi, vt hîc nobiscum iterum viuant.

Quantum ad PRIMVM sensum, facilè responderi potest, ex inferno damnatorum, limboque puerorum non dari regressum; ex Purgatorio, limboque Patrum dari; sunt enim animæ impiorum damnatæ ad perpetuos carceres, & ignes Gehennæ, & similiter animę puerorum ad perpetuum exilium, & tenebras. Animæ autem sanctorum Patrum damnatæ erant ad exili-

A um temporale, & animæ Purgatorij ad carceres temporales. ratio est, quia caussa carceris, vel exilij damnatorum est culpa mortalis actualis, vel originalis, quæ nunquam remittetur; caussa autem exilij Patrum fuit debitū temporale contractum ex peccato primi parentis; ille enim suo peccato cœlum clauserat, quod aperiri non potuit, nisi Christi sanguine reipsa effuso; caussa verò Purgatorij est reatus temporalis pœnæ, quæ necessariò finem habet.

CONTRA hoc tamen est auctoritas Ioannis Damasceni, qui in oratione de mortuis dicit, orationibus S. Theclæ liberatam de inferno animam Falconillæ cuiusdam fœminæ paganæ, &
B orationibus S. Gregorij Papæ animam Traiani Imperatoris.

RESPONDEO, si hæc historia defendi debeat, oportere dicere, Traianum non fuisse damnatum absolutè ad inferos, sed solùm punitum in inferno secundum præsentia eius demerita, & suspensam sententiam propter præuisas beati Gregorij preces; & præterea non immediatè ex inferno ad cœlum transisse, sed prius corpori vnitum, & tunc baptizatum, & pœnitentiam in hac vita egisse; ista enim est communis solutio B. Thomæ, Durandi, Richardi, & aliorum in 4. dist. 45. Quia tamen Traianum resurrexisse, sine teste dicitur, nec enim vllus veterum huius rei meminit, & repugnat hoc sententiæ Damasce-
C ni, qui satis apertè docet de inferno ad cœlum transisse, non autem ad hanc vitam rediisse Traianum. et si pœnitentiam egit, in inferno illam egisse: Cùm tamen solius Damasceni auctoritate nitantur auctores citati, ideo magis propendeo in sententiam Melchioris Cani, qui lib. 11. de locis, cap. 2. simpliciter improbat hanc historiam vt confictam, & Dominici à Soto, qui in 4. distinct. 45. quæst. 2. artic. 2. dicit, hanc historiam sibi creditu durissimam esse, non obstante Apologia Alphonsi Ciaconis, pro hac historia ante hoc triēnium edita. Rationes autem, quibus moueor, sunt quatuor:

PRIMA, quia quotquot hanc historiam admiserunt, id fecerunt propter Damasceni au-
D ctoritatem; at librum illum non esse Damasceni, facilè probari potest; nam in eo libro auctor nō solùm dicit Traianum, & Falconillam ab inferno damnatorum ad regnum cœlorum transiuisse, sed etiam multos alios, qui in infernū descenderant, quia fide diuina caruerint, à Christo conuersos, & saluatos quando ad inferos descēdit: quod & per se erroneum est, & contrarium verbis Damasceni lib. 2. de fide, cap. 4. vbi dicit hominibus id esse mortem, quod fuit Angelis casus.

SECVNDA ratio est, quia nullus auctor Latinus historiæ eius meminit, vt Paulus Diaconus, Anastasius Bibliothecarius, Marianus Scotus, Ado, ac ne ipse quidem Beda, qui beati Gregorij studiosissimus fuit; immò in ipsa Romana

Ecclesia,& eius archiuis nulla huius rei memoria exstabat, quando Ioannes Diaconus vitam B. Gregorij scripsit; ipse enim vitam B. Gregorij ex archiuis Romanis diligentissimè collegit, & tamen lib.2.cap.44.dicit, hãc historiam de Traiano repertam in Ecclesia quadam Anglorum, nec fidem certam illi habitam à Romanis.

TERTIA, quia B. Gregorius lib.34. mor. cap. 13. disertè docet, non posse orari pro infidelibus defunctis, quemadmodum nec pro Diabolo, quandoquidem in eadem æterna,& irreuocabili damnatione sunt; quomodo ergo credibile est eum id fecisse? Respõdet Abulensis quæstion.57. in 4.lib.Regum, ideò Gregorium peccasse mortaliter orando pro Traiano; sed absurdissimum est & ferè blasphemum, cùm constet Gregorium virum fuisse non modò sanctissimum, verùm etiam prudentissimum. Deinde si peccauit mortaliter orãdo, quomodo fuit exauditus? Num Deus placatur, quando offenditur? Respondet Ciaconus, non peccasse Gregorium orando, sed meruisse potiùs, quia licet ordinariè non liceat orare pro damnatis, tamen licet ex peculiari instinctu diuino.

AT CONTRA. Eadem historia refert Gregorium propter hoc peccatum punitũ fuisse perpetuo dolore stomachi, & pedum. Respondet ipse, hunc dolorem non datum Gregorio in pœnam, sed ne elatio illi subreperet. AT cõtrà; nam Petrus Diaconus, quem ipse citat ex libro quodam bibliothecæ Vaticanæ, dicit, Gregorio ab Angelo dictum fuisse, quòd quia præsumpserat hoc petere, laboraret vsque ad mortem dolore, &c. ergo in pœnam peccati, nam præsumptio peccatum est.

QVARTA ratio est, quia argumẽta Ciaconis non concludunt; ipse enim nititur præcipuè his testibus. PRIMO, testimonio Petri & Ioãnis Diaconorum Gregorij, quod exstare dicit in bibliotheca Vaticana. SECVNDO, testimonio innominati auctoris, qui scripsit vitam B. Gregorij, quæ preponitur operibus eius impressis Basileę anno M. D. LXIV. qui auctor videtur vixisse tẽpore ipsius Gregorij. TERTIO, testimonio Damasceni. QVARTO, testimonio Ioan. Diaconi, lib.2.cap.44.vitæ B. Gregorij. QVINTO, testimonio S.Thomæ. SEXTO, testimonio S. Birgittæ. SEPTIMO, testimonio Mechtildis.

PRIMVM testimonium mihi valde suspectum est; nam si illud esset verè Petri Diaconi, non diceret Ioannes Diaconus, historiam hanc nõ exstare in Romana Ecclesia, sed solùm apud Anglos. præterea iste Petrus dicit, Gregoriũ à Deo petiuisse, vt quotquot sepelirentur in Ecclesia S. Andreæ in cliuo Scauri, non possent damnari, dummodo fidem tenuerint Christianam,& impetrauisse. At certè Gregorius vir prudentissimus nunquam ita orasset; nam vel intelligit de fide informi, vel de formata; si de informi, ergo voluisset saluari homines morientes sine carita- A te, quod quis credat? si de formata, non erat opus id petere; nam vbicunque sepeliatur, qui moritur cum caritate, damnari non potest. ADDE, quòd totum illud fragmentum redolet nouitatem, & proinde suppostitium videtur: vocat enim Gregorium diuum, quod nomen eo tempore erat inusitatum. Item anteponit Cardinales Episcopis; quod repugnat Ioãni Diacono, qui in vita S. Gregorij scribit, ex Cardinalibus consueuisse promoueri à Gregorio multos ad Episcopatum, vt ad gradum altiorem, alia quoq; habet non pauca signa nouitatis.

TERTIVM testimonium iam est reiectum.

B QVARTVM est contra ipsum Ciaconum; nam Ioannes Diaconus dicit, animam Traiani non esse liberatam de inferno, sed solùm id obtinuisse, vt in inferno existens nõ pateretur pœnam ignis, Ciaconus autem vult eam esse in cœlo beatam.

QVINTVM est etiam contra ipsum; nam beatus Thomas vbi ex professo hoc tractat, nimirum in 4.dist.45.q.2. probabilissimũ putat animam Traiani liberatam solùm à pœnis inferni vsque ad diem iudicij, ac deinceps cruciandam cum ceteris.

SEXTVM est valde obscurum; nam S. Birgitta non dicit Traianum esse saluum, sed solùm eleuatum ad gradum altiorem, vbi indicat in inferno aliquid salutis recepisse.

C SEPTIMVM est expressè contra ipsum; nam Mechtildis dicit, se petiuisse à Dño quid egerit cum animabus Sampsonis, Salomonis, Origenis,& Traiani.& respõsum esse, Deum velle esse omnibus incognitum, quid sua liberalitas cum illis egerit. si ergo Deus vult esse incognitum, non est credendum auctoribus, qui asserũt Traianum esse in cœlo. Adde, quòd Deus in hac reuelatione coniungit Traianum cum Origene: At in prato spirituali, quod citatur à VII. Synodo,& à Ioãne Diacono lib.2.cap.45. vitæ B. Gregorij, narratur alia reuelatio, qua Origenes visus est in Gehenna ignis cum Ario, & Nestorio, & V. Synodus cap.11. dicit anathema Origeni sicut Ario, Nestorio, & ceteris hæreticis.

D Quantum ad SECVNDVM, quidam existimãt animas non posse vnquam de suis receptaculis egredi, sed omnes apparitiones esse Dæmonũ, qui fingunt se esse animas de Purgatorio exeuntes,& suffragia postulantes. ita Tertullianus libro de anima circa finem,& auctor quæstionum ad Antiochum quæst.11. & 13. idem videntur dicere Chrysostomus homil. 29. in Matth. & homil.2.& 4. de Lazaro, & Theophylactus in ca.8. Matthæi, quanquam hi duo, si bene legantur, nõ dicunt, nullo modo posse animas egredi ad nos, sed non posse egredi pro arbitrio suo, nec verti in Dæmones, nec vagari inter nos more Dæmonum. Hæretici huius temporis omnes apparitiones animarum rident, tanquam Dæmonum illusiones, præcipuè Magdeburgenses.

Verissima

Verissima tamen est Augustini sententia, lib. de cura pro mortuis, cap. 15. & 16. nimiæ impudentiæ esse negare animas interdum ad nos redire Deo iubente vel permittente; habemus enim testimonia grauissimorum auctorum, de regressu animarum ex omnibus receptaculis, præterquam ex limbo puerorum. Nam quod ex cœlo animæ beatæ ad nos aliquando veniant, sunt exempla certissima apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 5. Augustinum de cura pro mortuis, c. 16. Sulpitium in vita Martini, Paulinum in vita Ambrosij, Theodoretum lib. 5. hist. c. 24. Gregorium lib. 3. Dialogorum, cap. 24. & 25. & in VII. Synodo, act. 4.

Quòd ex limbo Patrum apparuerint animæ, probat Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 15. & 16. ex lib. 1. Regum, cap. 28. vbi Samuelis anima apparuit Sauli, & ex Matth. 17. vbi Moses apparuit cum Helia in mõte Thabor. quamuis enim Hilarius in hunc locum, & Ambrosius lib. 1. de Cain, cap. 2. dicunt, Mosem adhuc viuere, tamen contrarium expressè habetur Deuteron. vltimo, & Iosue 1.

Quòd ex Purgatorio apparuerint, sunt exempla apud Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 40. & 55. & alios auctores suprà citatos. Quòd denique ex inferno, probat multis exemplis auctor librorum de proprietatibus apum, & idem apparet ex illa apparitione Doctoris Parisiensis in vita B. Brunonis, qui post triduum à morte dixit se condemnatum. Credibile est, animam illam mox à morte in infernum descendisse, sed tamen ter apparuisse; & PRIMO, manifestasse suam accusationem. SECVNDO, suum iudiciũ. TERTIO, suam damnationem, vt hoc modo pluribus innotesceret hoc exemplum.

Quantum ad TERTIVM, quòd aliqui ex Purgatorio vel limbo Patrum fuerint ad vitam reuocati, nulli dubiũ esse potest. Nã mortui, quos excitarunt Helias, Heliseus, Dominus Christus, & Petrus, & Paulus, cùm fideles fuerint, credũtur fuisse in Purgatorio, aut in limbo, neq; vllum sequitur inconueniens, si ex his locis aliqui resurgant, siquidem hoc nihil aliud est, quàm mutare illis exilium, vel carcerem.

DICES; at iam erant certi de sua salute, & per resurrectionem fient incerti. RESPONDET bene Abulensis quęst. 57. in 4. Regum, omnes eos, qui ex Purgatorio aut limbo Patrum in vitam reuocati fuerunt, sine dubio confirmatos fuisse in gratia, vt nullo modo perire potuerint, quia alioqui iniuria illis facta fuisset.

Quòd autem ex cœlo, aut inferno damnatorum reuocari possent ad vitam, videretur incredibile, nisi exstarent exempla, quæ negari non possunt. Nam B. Gregorius lib. 1. Dialog. cap. 9. scribit, à S. Fortunato excitatum fuisse Marcellum quendam virum sanctum, qui ab Angelis in optimum locum ductus fuerat. Et cap. 12. scribit, à S. Seuero excitatum quendam virum pessimum, qui à Dæmonibus in infernũ deducebatur. Egesippus scribit lib. 3. cap. 2. B. Petrum excitasse affinem quẽdam Cæsaris Ethnicum à morte. Nec dubitari potest, quin Apostoli aliquos Ethnicos excitarint. Maximus serm. 2. de sancta Agnete, dicit, ab ea excitatum filium præfecti. qui in peccato mortali obierat. Et Euodius lib. 1. de miraculis S. Stephani, dicit, puerulum mortuum ante Baptismum, ad reliquias S. Stephani excitatum.

Dico igitur, beatos iam existentes non posse reuocari ad vitam; siquidem beatitudo includit certitudinem de non amittenda vnquam felicitate, vt beatus Augustinus docet de corrept. & gratia, cap. 10. & ratio est manifesta, quia beatitudo est status omnium bonorũ aggregatione perfectus; non habet autẽ omnia bona, qui non habet illam certitudinem. Si igitur aliqui sancti viri redierunt ad corpus, non fuerunt beati, sed Deus præuidens eorum excitationem, distulit eorum beatificationem, & interim detinuit eos in optimo aliquo loco, vt accidit Marcello illi, de quo Gregorius loquitur.

De damnatis similiter dico, damnatum absolutè ad pœnas æternas, non posse reuocari ad vitam, quoniam alioqui fieret incerta impiorum damnatio; & sanè beatus Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 24. nimiæ præsumptionis esse dicit asserere, eos non mansuros perpetuò in igne, quibus Veritas dicit: *Ite in ignem æternum.* dicit autem hoc Veritas omnibus, quos damnat tam in particulari, quàm in vniuersali iudicio. Pręterea nullus esset damnatorum, qui non posset sperare salutem, & pro quo non possemus orare. nunc enim non oramus pro infidelibus damnatis, quia secundum fidem credimus eos non posse saluari; at si possunt saltem ex priuilegio saluari, certè pro illis orandum esset, sicut in hoc mundo oramus pro obstinatis in malo, vt Deus det illis gratiam efficacem, quæ certè non datur, nisi ex priuilegio.

SED obiicit Abulensis quæstione 57. in 4. librum Regum, ei, qui excitatur ab inferno damnatorum, non remittitur neque culpa, neque pœna per ipsam excitationem, neque aliud miraculum hîc necessarium est, quàm simplex mortui resuscitatio, ergo fieri potest, vt tales redeant. RESPONDEO, non remitti culpam, neque pœnam, sed dari beneficium æquiualens, quia ponitur in statu, in quo poterit à culpa & pœna liberari: ex quo sequuntur omnia absurda suprà dicta, quòd non erit certa impiorũ damnatio: quòd illi sperare poterunt: quòd licebit pro eis orare.

Ad illa exempla, quæ adferuntur, respondet Sotus in 4. distinct. 45. quæst. 2. artic. 2. omnes Ethnicos, quos Apostoli excitarunt, laborasse ignorantia inuincibili fidei, & proinde in Purgatorio fuisse.

At quid respondebit Sotus Ambrosio, qui

serm.90. & Maximo, qui serm. 2. dicunt, beatam Agnetem excitasse filium præfecti, quem Diabolus necauerat, cùm voluisset ipsam virginem sanctam stuprare? Igitur dico, eos qui sunt excitati, cùm mererentur pœnas æternas, non fuisse damnatos, sed suspensam eorum sententiam, & interim punitos secundum præsentem iniustitiam, vt beatus Thomas docet in 4. sent. dist.45. quæst.2. art.2. quomodo etiam respondent Richardus, Durandus, & alij ibidem.

CAPVT NONVM.

De tempore quo durat Purgatorium.

IAM VERO de tempore, quo Purgatorium permanebit, duo sunt errores extremi. PRIMVS error est Origenis, qui extendit tempora Purgatorij vltra diem resurrectionis; ita enim habet homil. 14. in Lucam: *Ego puto,* inquit, *quòd & post resurrectionem ex mortuis indigeamus Sacramento eluente nos, atque purgante, nemo enim absque sordibus resurgere poterit.* Hic tamen est error exploratus; nam beatus Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 16. *Purgatorias pœnas,* inquit, *nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimum tremendumque iudicium.* Et ratio est, quia Dominus Matth.25. in iudicio solùm duos ordines hominum dicit futuros, vnum beatorum, alterum damnatorum.

DICES; Anima non peccauit sola, sed simul cum corpore, igitur simul cum corpore purgari debet; proinde post resurrectionem homines purgabuntur. RESPONDEO, si argumentum concluderet, probaret etiam, animam separatam non posse puniri in inferno, nec voluptatibus in cœlo frui, contra Euangelium Lucæ 16. *Crucior in hac flamma.* Et Lucæ 23. *Hodie mecum eris in paradiso.*

Dico igitur, meritò puniri animam etiam solam, quia ipsa est subiectum & caussa efficiens peccati; nam sunt quædam opera hominum, quæ non possunt fieri nisi à toto composito, nec recipi, nisi in totum compositum, vt illa omnia quæ fiunt à potentiis organicis, vt loqui, videre, audire, &c. & talia dissoluto composito non inueniuntur amplius; & si quidem tale esset peccatum, argumentum planè concluderet. at non ita est; peccatum enim est actus liberi arbitrij, & ideo à sola voluntate propriè fieri dicitur, & in sola voluntate formaliter inuenitur; dissoluto ergo homine, peccatum integrè, & solùm reperitur in voluntate, & per illam in anima, non autem in carne mortua: ibi autē puniri vel purgari debet, vbi inuenitur.

Adde etiam, quòd caro suo modo quoque punitur; nam, vt anima separata punitur pœna damni, quia caret visione Dei, & pœna sensus, quia torquetur igne; ita caro punitur pœna dāni, quia caret vita, & pœna sensus, licet impro-

A priè, quia paulatim putrefit, & in cineres redigitur: tamen prior solutio est melior; nam etiam corpora Sanctorum hæc patiuntur, qui tamen purgatione non egent.

ALTER error est Lutheri, qui è contrario nimis breue efficit Purgatorium. Vult enim, omnes peccati reliquias dolore mortis purgari in iis, qui in fide moriuntur, & ideo nullum aliud esse Purgatorium, præter mortem.

Hic error facilè refelli potest; nam per reliquias peccatorum vel intelligitur fomes, vel mali habitus contracti, vel reatus pœnæ temporalis, vel peccata venialia; hæc enim sola & omnia remanere possunt in homine iustificato ex iis, quæ ad peccatum pertinent, & proinde reliquiæ peccatorum dici possunt. Ac primùm, fomes tollitur quidem in morte, quia tunc extinguitur sensualitas; sed non propter fomitem nos Purgatorium constituimus, alioqui etiam pueri baptizati morientes, deberent purgatorias pœnas pati, cùm Baptismus eis non abstulerit fomitem. At Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 16. disertè docet, eiusmodi pueros nullas pati purgatorias pœnas. Mali autem habitus, qui in voluntate existunt, non necessariò extinguuntur per mortem, quādoquidem sunt in potentiis, quæ organo non sunt alligatæ, vt patet. Nec tamen propter huiusmodi habitus constituimus Purgatorium; nam alioqui sequeretur, adultos, qui post multos malos habitus contractos baptizantur, & statim moriuntur, vel certè pro Christo occiduntur, non posse saluari, nisi per Purgatorium, quia nec Baptismus, nec Martyrium dissoluit eiusmodi habitus. Videmus enim baptizatos adhuc habere easdem malas propensiones, quas antea habebant, & oportere eos paulatim actibus contrariis eiusmodi habitus tollere.

Credibile igitur est, omnes istos habitus tolli per primum actum contrarium animæ separatæ, quem statim à separatione elicit. Etsi enim hîc non possit vno actu destrui habitus contractus per multos actus, tamen ibi poterit, quia actus ille multò vehementior erit, cùm anima tunc sit potentior, quantum ad actus spirituales, nec habeat fomitem contrarium & resistentem, vt hîc habet.

Restat ergo reatus pœnæ, & peccata venialia, quæ propriè dici possunt reliquiæ peccatorum, ob quas est Purgatorium. Has autem reliquias aliquando certum est in morte purgari, aliquando certum est non purgari, aliquando dubium est quid fiat, & probabilissimū est, partim purgari, partim non purgari.

Probo singula. Ac PRIMVM quidem, quia mors violenta pro Christo suscepta, quæ dicitur martyrium, sine dubio purgat omnes huiusmodi reliquias. Cyprianus enim lib. 4. epist. 2. clarè dicit, peccata omnia passione purgari: & quòd non loquatur de culpis mortalibus, patet, quia

tet, quia ibidem dicit, sine caritate nec martyrium quidquam prodesse; quod ante Cyprianum docuerat beatus Paulus in priori epistola ad Corinthios, cap. 13. Itaq; Ecclesia nunquam orat pro Martyribus, quia, vt Augustinus dicit, serm. 17. de verbis Apostoli: *Iniuria est orare pro Martyre, cuius nos debemus potius orationibus commendari.*

SECVNDVM probo; nam qui moriuntur inuiti, vel sine vsu rationis, vt amentes & dormientes, & quos repentini casus opprimunt, non possunt ea morte vllo modo purgari; nam vel ipsa mors per se absolutè purgat, vel ratione alicuius voluntarij actus ipsam concomitantis. Non primum, quia mors secundum se est quid naturale, saltem post primi parentis peccatum; vnde communis est bonis & malis, immò hominibus & iumentis; at per naturalia, quæ necessariò eueniunt, non meremur, nec demeremur, nec possumus dissoluere debita voluntariè contracta; igitur si mors purgat, id fit ratione voluntarij actus concomitantis; at nos loquimur hoc loco de illis, qui sine vllo eiusmodi actu moriuntur. Præterea, videmus sæpe optimos viros pati mortem durissimam, & minus bonos leuissimam. at si in morte deberent purgari reliquiæ peccatorum, necessariò contrarium fieri deberet.

TERTIVM probo; nam multi sunt, qui æquo animo mortem tolerant propter sua peccata, quorum patientia sine dubio iuuat ad satisfaciendum, sed vtrum æquiualeant debita cõtracta per peccata, nemo certò scire potest.

Præter hos errores fuit opinio Dominici à Soto, in 4. sentent. dist. 19. q. 3. art. 2. neminem in Purgatorio manere ad decem annos; & ratio eius est, quia si hîc in terris aliquibus pœnis breui tempore liberari possumus ab omni pœna, quare non multò citiùs in Purgatorio, cùm illæ pœnæ sint pœnæ in infinitum grauiores, & intensiores istis? Præterea, hîc sunt prolixæ pœnæ, quia non possunt esse multùm intensæ, nam subiectum destruerent; at post hanc vitam possunt esse intensissimæ, quia subiectum est incorruptibile: ergo credibile est, Deum illas animas ad gloriam anhelantes breuissimo tempore per intensissimas pœnas purgare. sed istæ rationes non concludunt.

Ad PRIMAM dici potest, hîc esse tempus misericordiæ, illic iustitiæ.

Ad SECVNDAM dico, Deum posse compensare extensionem intensione, sed nolle, alioqui sequeretur, animas non manere in Purgatorio ad vnam horam, quia potest Deus augendo intensionem redigere pœnas decem annorum ad vnam horam.

Præterea, repugnant huic sententiæ probatissimæ visiones Sanctorum. Scribit enim Beda, lib. 5. hist. cap. 13. cuidam ostensas fuisse Purgatorij pœnas, dictumq; illi esse, animas quæ in Purgatorio degunt, saluandas omnes in die iudicij, licet aliquę orationibus & eleemosynis viuentium, & præcipuè altaris sacrificio, iuuentur, vt etiam ante diem iudicij liberentur; vbi clarè indicat, aliquos iam defunctos vsq; ad diẽ iudicij mansuros in Purgatorio. Similes visiones multas afferre [possemus] ex Dionysio Carthusiano, & ex aliis.

Repugnat etiam Ecclesiæ consuetudo, quæ anniuersaria sacra celebrat pro defunctis, etiamsi constet eos ante centum vel ducentos annos esse mortuos, quod certè non fieret, si Ecclesia crederet, non puniri animas vltra decem annos. Res igitur est incertissima, & non, nisi temerè, definiri potest.

CAPVT DECIMVM.

Qualis sit Purgatorij pœna.

DE POENA Purgatorij quædam sunt certa, & quædam dubia. PRIMO, certum est, Purgatorij pœnam non esse desperationem & metum Gehennæ, vt Lutherus sentit; id enim iam refutatum est.

SECVNDO, certum est etiam, vnam Purgatorij pœnam esse carentiam diuinæ visionis; non enim possunt animæ illæ non dolere, quòd videãt se propter suas culpas impediri à fruitione summi boni; quæ vocatur pœna damni.

Certum est TERTIO, præter hanc pœnã esse etiam aliquam aliam pœnam, quam Theologi vocant pœnam sensus, quæ consistit in aliquo dolore proueniente aliunde, quàm ex carentia visionis Dei; vt enim qui peccat auertit se à summo bono, & conuertit inordinatè ad creaturas, ita postea puniri debet non solùm carentia summi boni, sed etiam afflictione inflicta ab aliquo alio creato obiecto.

Certum est QVARTO, in Purgatorio, sicut etiam in inferno, esse pęnam ignis, siue iste ignis accipiatur propriè, siue metaphoricè, & siue significet pœnam sensus, siue damni, vt quidam volunt. Quòd enim aliquis ignis sit in Purgatorio & inferno, patet tum ex illis verbis B. Pauli, 1. Corinth. 3. *Saluus erit quasi per ignem.* Et Matt. 25. *Ite in ignem æternum.* tum ex testimoniis Patrum citatis in 1. lib. omnes enim ignem appellabant Purgatorij pœnam.

His certis positis, & in quibus omnes conueniunt, dubium est, PRIMO; An ille ignis sit propriè dictus ignis, an metaphoricè? SECVNDO, si sit propriè dictus, quomodo posit agere in animas separatas? TERTIO, à quibus ministrentur istæ pœnæ, à Dæmonibus ne, an ab Angelis bonis, an per se agant? QVARTO, an ista pœna sit maior omnibus pœnis huius vitæ?

CAPVT XI.

Ignem Purgatorij esse corporeum.

QVANTVM ad PRIMVM, communis sententia Theologorum est, verum & proprium esse ignem, & eiusdem speciei cum nostro elementari. Quæ sententia non est quidem de fide, quia nusquam ab Ecclesia definita est, immò in Concilio Florentino Græci apertè professi fuerant, se non ponere ignem in Purgatorio, & tamen in definitione facta sessione vltima, definitur Purgatorium esse, nulla mentione ignis habita. Tamen est sententia probabilissima.

PRIMO, propter consensum Scholasticorũ, qui non potest nisi temerè contemni.

SECVNDO, propter Gregorij auctoritatem, lib. 4. Dialogorum, cap. 29. vbi disertè asserit, ignem, quo puniuntur animæ, esse corporeum. Neque obstat, quod lib. 15. cap. 14. moralium dicit, ignem Gehennæ esse incorporeum; est enim mendum scriptorum, qui posuerunt (incorporeum) pro (corporeum) vt patet ex sequẽtibus, dicit enim statim corporaliter vrere.

TERTIO, propter Augustinum, qui in eandem sententiam propendet, lib. 21. cap. 10. de ciuitate Dei.

QVARTO, quia in Scriptura passim pœna impiorum vocatur ignis; & regula Theologorũ est, vt verba Scripturarum accipiantur propriè, quando nihil absurdi sequitur.

QVINTO, quia corpora damnatorum punientur igne post resurrectionẽ, vt patet Matth. 25. *Ite in ignem æternum*; at corpora non possunt vri, nisi igne corporeo. Est autem idem ignis corporum damnatorum, & spirituum corpore vacantium; nam ibidem dicitur: *Qui paratus est Diabolo & Angelis eius.*

SEXTO, quia Sapient. 11. dicitur; Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur; sed homines peccant sæpe sensibilia oblectamenta inordinatè cupiendo, ergo puniri debent sensibilibus obiectis; ignis igitur quo puniuntur, sensibilis est.

SEPTIMO, id conformatur ex eruptionibus ignis in monte Aethna, aliisque locis, de quibus diximus cap. 6.

CAPVT XII.

Sciri non posse, quomodo ignis corporeus animas vrat.

DE SECVNDO, verissima sententia est, non posse in hac vita sciri, quomodo ignis corporeus agat in animam incorpoream; id enim ingenuè confitetur Durandus in 4. dist. 44. quæst. vlt. & ante Durandum beatus Augustinus, lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 10. vbi dicit, animas torqueri ab igne miris, sed veris modis, & B. Gregorius, cùm lib. 4. Dialogorum, cap. 29. dicit, ex

A igne visibili inuisibilem pœnam animas trahere; vocat enim inuisibilem pœnam, quia occulta & incognita est nobis. Sed licet non sciamus quomodo id fiat, posse tamen fieri, docet Augustinus ex alio simili; videmus enim animam incorpoream vniri corpori humano, & ei vitam dare, & cum illo simul gaudere & pati, cùm tamẽ modus huius vnionis sit planè ineffabilis? Quis capiat, quomodo spiritus sit forma corporis, cùm inter corpus & spiritum nulla sit proportio? Sicut ergo potuit vniri spiritus carni, vt illi vitam communicaret, ita potest vniri spiritus igni, vt ab illo pœnam trahat, licet modus vtriusque vnionis sit prorsus incognitus.

B

CAPVT XIII.

An in Purgatorio torqueantur animæ à Dæmonibus.

DE TERTIO dubio res est omnino incerta; nam quòd non torqueantur à Dæmonibus, nec ab Angelis, sed à solo igne, docent Scholastici, vt D. Thomas in 4. dist. 20. art. 5. & rationem reddunt, quia omnes animæ Purgatorij in vltimo conflictu Diabolum superarunt, ideo non decet iustitiam diuinam, vt finat eas ab hoste deuicto vexari. Deinde, hîc in terris etiam perfectos viros Dæmones vexant, quia sperant se posse eos ad peccatum pertrahere; at animas

C Purgatorij sciunt in gratia cõfirmatas non posse cadere, & vexationem illis necessariò profuturam ad celeriorem purgationem; non igitur credibile est, Dæmonum opera animas illas cruciari.

Ex altera parte, quòd à Dæmonibus torqueantur animæ Purgatorij, docent multæ reuelationes, vt illa B. Fursęi apud Bedã li. 3. hist. ca. 19. & apud Dionysiũ Carthusianum lib. de quatuor nouissimis, & lib. 1. vitæ B. Bernardi, cap. 10. Maneat igitur & hoc inter secreta, quæ suo tempore nobis aperientur.

CAPVT XIV.

De grauitate pœnarum.

D DE QVARTO, pœnas Purgatorij esse atrocissimas, & cum illis nullas pœnas huius vitæ comparandas docent constanter Patres. AVGVSTINVS in Psal. 37. *Quamuis*, inquit, *salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quidquid potest homo pati in hac vita.* GREGORIVS in Psalm. 3. pœnitentialem: *Illum*, inquit, *transitorium ignem omni tribulatione præsenti existimo intollerabiliorem.* BEDA in eundem Psalmum dicit, nulla esse supplicia martyrum, vel latronum cum illis purgatoriis pœnis conferenda. Idem habet beatus Anselmus in 1. Corinth. 3. & B. Bernardus sermon. de obitu Humberti.

Idem probant omnes reuelationes, quæ apud Bedam libro 3. & 5. historiæ, apud S. Birgit-

tam, apud Dionysium Carthusianum, & in vita Cristinæ mirabilis habentur.

Idem probat ratio, saltē de pœna sensus. nam tam ad dolorem, quàm ad gaudium tria concurrunt, potentia, obiectum, & coniunctio vnius cum altero. Iam quantum ad potentiam, sine comparatione capacior est doloris potentia rationalis, quàm animalis; nam quantum ad apprehensionem, intellectus est veluti fons, sensus veluti riuulus; quantum ad appetitum, voluntas est veluti fons, appetitus inferior est veluti riuulus. cùm ergo anima ipsa nuda immediatè torqueatur, maximus debet esse ille dolor ex parte patientis; nunc enim non tam anima, quàm corpus torquetur, & per corpus aliquis etiam dolor ad animam transit.

Quantùm ad obiectum, si ibi est verus ignis, erit omnino acerrimus; cùm ad hoc solùm sit institutus, vt sit instrumentum iustitiæ diuinę; si non sit ignis verus, erit aliquid multò horribilius, quale Deus parare potuit, qui potentiam suam in hoc ostendere voluit.

Quantum ad coniunctionem, maxima erit; nam hîc vbi sunt omnia corporalia, non fit coniunctio, nisi per contactum extremitatum, & superficierum, at ibi animam ipsam intimè pœna illa penetrabit.

Quamuis autem aliquo modo omnes admittant, pœnas Purgatorij esse maiores pœnis huius vitę, tamen dubium est, quomodo hoc intelligatur; nam B. Thomas in 4. dist. 20. quęst. 1. art. 2. docet duo. Primo, pœnam damni esse maximam pœnarum, tam quæ in Purgatorio, quàm quæ in hac vita reperiri possint. Secundo, dicit, minimam pœnam Purgatorij esse maiorem maxima pœna huius vitæ.

Primum probat, quia sicut possessio desiderati boni gignit gaudium, ita absentia desiderati boni gignit dolorem: Sed bonum, quod animæ Purgatorij desiderant, est summum, & desiderium etiam est maximum; intellectus enim clariùs cognoscit, quàm magnum bonum sit videre Deum, & appetitus tum naturalis, tum etiam infusæ caritatis exerit vires, & intensissimus est, nec impeditur à mole corporea, & sensibilibus delectationibus; vt in hac vita exempla dari possunt, vt si quis vehementissima fame vexaretur, vel arderet siti intolerabili, & videret ante se mensam instructam optimis cibis, dulcissimoq; vino, nec posset quidquam attingere, & tamen sciret alioqui sibi parata illa omnia fuisse.

Probat deinde Secundum D. Thomas, quia omnis, qui in Purgatorio degit, cruciatur saltem hac pœna damni, quę est omnium maxima, ergo minima pœna Purgatorij est maior quàm sit maxima pœna huius vitæ.

At B. Bonauentura in 4. dist. 20. art. 1. quæst. 2. docet Primo, pœnam damni in Purgatorio non esse maiorem omni pœna, siue Purgatorij, siue

A huius vitæ. Secundo docet, Purgatorij pœnas esse maiores pœnis huius vitę, solùm in hoc sensu, qa maxima pœna Purgatorij est maior, quàm sit maxima pœna huius vitæ, licet aliqua pœna Purgatorij reperiatur minor aliqua pœna huius vitæ. Quæ sententia mihi placet; nam licet absentia summi boni ex se generet in amāte summam tristitiam, tamen in Purgatorio mitigatur hæc tristitia, & leuatur magna ex parte propter certam spem illius boni acquirendi; ista enim certissima spes affert incredibile gaudium, & quò magis propinquat finis illius exilij, tantò magis gaudium crescit. Itaque solùm in inferno pœna damni est summa, quia est annexa desperationi B certissimæ, & de hac loquitur Chrysostomus homil. 24. in Matth. cùm mille Gehennas dicit nihil esse, si conferantur cum amissione diuini conspectus; & Augustinus, qui in Enchir. c. 112. dicit, minimam pœnam damni, si tamen æterna sit, maiorem esse omnibus pœnis huius vitæ.

Dices; At damnati non diligunt Deum, ergo non cupiunt videre. Respondeo, non diligunt Deum propter Deum, sed tamen propter seipsos coguntur conspectum eius ardentissimè diligere, quia intelligunt in visione Dei consistere suum summum bonum.

Confirmatur hoc argumentum. Primo, quia si pœna damni esset grauissima, etiam in Purgatorio, sequeretur, Patres in limbo passos fuisse C grauissimam pœnam: quod adeò falsum est, vt Luc. 16. dicat Abraham diuiti damnato de Lazaro: *Tu cruciaris, hic verò consolatur.* Et B. Augustinus epist. 99. negat, posse intelligi de sanctis Patribus illud Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, quia nimirum non in doloribus, sed in requie illos Christus inuenerit. Et B. Gregorius lib. 13. moral. cap. 22. dicit, Patres in inferno non tormenta vlla, sed requiem habuisse.

Confirmatur Secundo, quia Augustinus, Gregorius, Beda, Anselmus, & Bernardus, cùm dicunt, pœnam Purgatorij esse maiorem omni pœna huius vitæ, disertè loquuntur de pœna ignis, per quam intelligunt omnes pœnam sensus, non damni.

D Alterum dictū Bonauenturæ, probatur Primo, quia ex certis reuelationibus constat, aliquorum pœnam esse tam exiguam, vt nihil pati videantur, quales sunt illi, qui albis vestibus induti, visi sunt in locis amœnis & lucidis, apud Bedam lib. 5. hist. cap. 13.

Secundo probatur, quia potest fieri, vt quis moriatur, nullum debitum secum ferens, nisi vnius verbi ociosi: at incredibile videtur, propter vnum solum otiosum verbum pati debere aliquem supplicia grauiora omnibus pœnis huius vitæ.

Tertio, quia licet sit quæstio; An pœnę Purgatorij semper crucient ęquè grauiter, ab initio vsque ad finem purgationis? An verò paulatim minuantur, donec finem accipiant? tamen pro-

babilior sententia est, paulatim remitti; hinc autem sequitur, non quamlibet Purgatorij pœnam esse maiorem maxima pœna huius vitæ; nam pœna illa Purgatorij, quæ est prope finem, debet esse adeò remissa, vt amplius remitti non posit; hîc autem pœnæ inueniuntur intensissimæ, quæ plurimùm remitti possent.

Quòd autem pœna Purgatorij paulatim remittatur, probatur; nam S. Bernardus in vita S. Malachiæ scribit, oranti Malachiæ pro sorore defuncta, ipsam defunctam ter apparuisse. Primò, in veste nigra, & extra Ecclesiam. Secundò, in veste subfusca, & intra limen Ecclesię. Tertiò, in veste alba, & ad ipsum altare cum ceteris Sanctis. Ex quibus ipse intellexit, animam sororis paulatim remittentibus se pœnis ad finem purgationis venisse. Et similes multæ visiones adferri possent.

CAPVT XV.

Suffragia Ecclesiæ defunctis prodesse.

QVATVOR explicanda sunt de suffragiis defunctorum. PRIMVM, an suffragia viuorum prosint defunctis. SECVNDVM, quot sint genera suffragiorum. TERTIVM, à quibus fieri possint. QVARTVM, quibus prosint.

De PRIMO, hęretici huius temporis omnes, & alij veteres, quos citauimus initiò huius disputationis, negant, prodesse defunctis viuorum suffragia. Quòd autem prosint, probari potest Scripturis, Conciliis, Patribus, & apparitionibus animarum, quę omnia peti debent ex prima quæstione. Quibus addenda est ratio, quam tunc non attulimus, quia præsupponebat Purgatorium esse, quod nondum erat demonstratum.

Ratio est Petri Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos: Ecclesia tota est vnum corpus, cuius caput est Christus, ergo debet habere communicationem tam capitis cum membris, quàm membrorum inter se; nam, vt dicitur 1. Corinth. 12. pro inuicem sollicita sunt membra, & si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. Sed iusti defuncti sunt membra huius corporis; nam sunt colligati nobiscum & cum Deo in fide, spe, & caritate. vnde B. Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 9. *Neque enim*, inquit, *piorum animæ defunctorum ab Ecclesia separantur, quæ est regnum Christi*; igitur viuentes possunt ac debent iuuare defunctos, vt membra eiusdem corporis. Præterea Christus, qui caput est, profuit viuens in terris viuentibus, mortuus mortuis, viuens mortuis, & mortuus viuentibus, ergo etiam decet, vt membra inter se ita agant, vt iusti viuentes viuentibus, mortui mortuis, viuentes mortuis, & mortui viuentibus prosint.

Ac primùm, quòd Christus viuens profuerit

A viuentibus, patet, quia remisit peccata Magdalenę Luc. 7. Paralytico Matth. 9. Zachæo Luc. 19. Petro Luc. 22. Latroni Luc. 23. curauit etiam corporaliter plurimos, vt dicitur Marc. 1. Actor. 10. & alibi. QVOD mortuus mortuis, patet; nam descendens ad inferos, soluit plurimos à doloribus inferni, vt dicitur Actor. 2. & simul aperuit sepulcra, & multa corpora Sanctorum excitauit, Matt. 27. QVOD viuens mortuis, patet; nam puellam in domo, adolescentem in via, Lazarum in sepulcro mortuos reuocauit ad vitam, Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 11. QVOD denique mortuus viuis, patet; nam morte sua vitam nobis æternam promeruit, & nunc in cœlo semper in-
B terpellat pro nobis, & aduocatum nostrum agit, Hebr. 7. & 1. Ioan. 2.

Probatur TERTIO & vltimò; nam ex quatuor membris diuisionis, tria sunt certè manifesta, ergo & quartum debet habere locũ; nam quòd viuentes iuuentur à viuentibus, nemo negat, cùm videamus doceri, instrui, pasci verbo & Sacramentis alios ab aliis. & Iacobus dicit cap. 5. *Orate pro inuicem vt saluemini.*

Quòd etiam mortui mortuis prosint, patet; nam Helisæus mortuus mortuum alium suscitauit, 4. Reg. 13. & Abraham mortuus in sinum suum Lazarum mortuum recepit, Luc. 16. Nec vlli dubium esse debet; quin Sanctorum defunctorum animæ cum Christo regnantes, orent
C pro Sanctorum animabus in Purgatorio laborantibus; cuius contrarium temerè asserit Dominicus à Soto lib. 4. sentent. dist. 45. quæst. 3. artic. 2. nam præter Petrum Cluniacensem loco notato, B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 4. ad hoc dicit prodesse mortuis sepulturam in Basilicis Martyrum, vt qui recordatur mortui, simul recordetur Martyris, & eius precibus mortui animam commendet. & Ecclesia tota in illa oratione; Deus veniæ largitor, &c. supplicat Deo, vt B. MARIA intercedente, & omnibus Sanctis, animas defunctorum ad perpetuæ beatitudinis consortium peruenire concedat.

Quòd autem mortui prosint viuentibus, pa-
D tet; nam 2. Machab. 15. legimus, Oniam & Hieremiam iamdudum defunctos, visos fuisse orare pro populo Iudæorum viuentium. PORRO beneficia exhibita à sanctis defunctis, hominibus hîc viuẽtibus, innumerabilia & certissima sunt. Vide Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. & Theodoretum in libro de Martyribus. Non est incredibile, etiam animas Purgatorij pro nobis orare, & impetrare, quandoquidem anima Paschasij & S. Seuerini miracula operabantur, etiamsi in Purgatorio degerent, vt patet ex Gregorio lib. 4. Dialogorum, cap. 40. & Petro Damiano in epist. de miraculis sui temporis.

Et quanquam S. Thomas in 2. 2. quæst. 83. art. 3. contrarium docet, tamen ratio eius non conuincit; nam si animæ illæ non orant pro nobis,

vel

vel caussa est, quia non vident Deum, vel quia sunt in maximis tormentis, vel quia sunt nobis inferiores, sed nihil horum dici potest. Non PRIMVM, quia tempore veteris Testamenti orabant Sancti defuncti pro viuis, vt patet ex 2. Machab. vlt. cùm tamen nec illi viderent Deum.

Non SECVNDVM, quia diues in inferno orabat pro fratribus suis, Lucæ 16. cùm esset tamen in maioribus tormentis, quàm sint animæ in Purgatorio. Præterea Martyres in hoc mundo in tormentis constituti orabant pro se, & aliis, vt patet de S. Stephano, Actor. 7. Item dolor animabus non perturbat vllo modo iudicium rationis, nec impedit affectum bonum voluntatis; ista enim nobis accidunt ratione corporalium organorum, quibus illæ carent. Denique, non videtur dubium, quin pro seipsis orent, non obstantibus tormentis, ergo, &c.

Non etiam TERTIVM, quia in hoc mundo nos oramus pro Episcopis & summis Pontificibus, qui sunt nobis superiores, & etiam oramus pro illis, quos non dubitamus nobis esse sanctiores, sicut orabant Christiani olim pro Apostolo Paulo, qui eorum orationes petebat, Rom. 15. & alibi.

Præterea, animæ Purgatorij etiamsi nobis sunt inferiores ratione pœnarum, tamen superiores sunt ratione gratię & caritatis, in qua iam confirmatæ sunt; oratio autem, quæ ex caritate procedit, hanc potissimùm superioritatem requirit, si vllam requirit, ergo probabile est eas pro nobis orare. Sed quanquam hæc vera sint, tamen superfluum videtur ab eis petere, vt pro nobis orent: quia nō possunt ordinariè cognoscere quid agamus in particulari, sed solùm in genere sciunt nos in multis periculis versari, sicut nos de illis solùm in genere scimus eas valde torqueri; nam nec rebus nostris intersunt, vt probat B. Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 13. nec in Deo orationes nostras vident, cùm non sint beatæ, nec est verisimile eis reuelari ordinariè, quid agamus, vel petamus. Si ergo viui prosunt viuis, mortui mortuis, mortui viuis, cur non etiā prodesse poterunt viui mortuis?

Superest argumenta soluere, quæ restant, præter ea, quę fecimus in prima & secunda quęstione. Argumentum PRIMVM, Eccles. 9. *Viuentes sciunt se morituros: mortui autem nihil nouerunt amplius, nec habent vltra mercedem, nec partem in hoc seculo in opere, quod sub Sole geritur.*

RESPONDEO, loquitur Sapiens de bonis huius vitæ, & vult dicere, mortuos non scire, quid agatur de rebus, quas hîc reliquerunt, nec posse illis vti propria actione, vt comedendo, bibendo, eleemosynas faciendo, &c. Ideo sequitur: *Vade ergo, & comede in lætitia.* non tamen hinc concluditur, quin à nobis iuuari possint.

SECVNDO, obiicit Caluinus præfatione institutionis Ambrosium, qui lib. 1. de Abraham,

A cap. 9. *Docemus,* inquit, *vt non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officij, deferamus. Hoc non faciunt,* inquit Caluinus, *qui perpetuam de mortuis solicitudinem gerunt.*

RESPONDEO, Ambrosium hîc agere de luctu & pompa funeris, quam meritò vult esse moderatam; quòd autem non prohibeat solicitudinem orandi pro defunctis, patet ex oratione ipsius de obitu Valentiniani iunioris; nam in fine alloquens Gratianum & Valentinianum defunctos, ait: *Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt, nulla dies vos silentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret, omnibus vos oblationibus frequentabo.*

B TERTIO, obiiciunt Hieronymum, qui in caput 6. ad Galatas exponens illud; Vnusquisque onus suum portabit: *Docemur,* inquit, *per hanc sententiolam nouum dogma, quod latitat; dum in præsenti seculo sumus, siue orationibus, siue consiliis inuicem posse nos coadiuuari: cùm autem ante tribunal Christi venerimus, non Iob, non Daniel, nec Noë rogare posse pro quoquam, sed vnumquemque portare onus suum.* Hæc autem Hieronymi sententia ab Ecclesia approbata videtur, quippe quæ in decretum Gratiani can. In præsenti. 13. quæst. 2. iamdudum relata est.

RESPONDEO, Hieronymum loqui de iis, qui mortaliter peccant, & sine pœnitentia moriuntur, vt Gratianus annotauit. Vel dicendum, Hieronymum loqui de nouissimo iudi-

C cio, quādo cessante Purgatorio cessabunt etiam suffragia, & solùm iudicis vltima sententia exequutioni mandabitur. Quod ita sit Hieronymus intelligendus, patet ex libro ipsius contra Vigilantium, vbi grauiter accusat Vigilātium, quòd dixisset, posse nos orare pro inuicem dum viuimus, post mortem autem nullius pro altero orationem audiendam.

QVARTO, ita ratiocinantur: Melius est per se, quàm per alium satisfacere; minus enim beatur qui per alium, quàm qui per se satisfacit, ergo non debemus orare pro defunctis, ne illis gloriam minuamus.

RESPONDEO, in hac vita melius est per se satisfacere, quàm per alium, quia dum satisfaci-

D mus, simul meremur gratiæ & gloriæ augmentum; at in Purgatorio, vbi animæ non possunt mereri, non est melius satisfacere per se, quàm per alium.

QVINTO; Nescimus, inquiunt, vbi defuncti nostri sint, & sæpe dum putamus eos in Purgatorio esse, illi sunt in inferno, vel etiam in cœlo, ergo frustrà oramus.

RESPONDET Augustinus libro de cura pro mortuis, capite vltimo, melius esse, vt supersint suffragia iis, qui non egent, quàm vt desint iis, qui egent; sicut benefacimus iniustis in hoc mundo, ne prætereantur iusti. Adde, quòd opus bonum nunquam est frustrà; nam est meritorium facienti, etiamsi nihil prodesset ei, pro quo fit.

SEXTO, Dei iustitia reddit mala pro malis, bona pro bonis, sed nemo patitur pro culpa alterius, quia non portabit pater iniquitatem filij, Ezechielis 18. nemo igitur debet frui bonis alienis.

RESPONDEO, neminem pro culpa alterius puniri, nisi particeps sit eiusdem culpæ, vel consensu, vel imitatione. De talibus enim dicitur Exod. 20. Deus punit peccata Patrum in filiis in tertiam & quartam generationem; quod intelligitur, quando filij imitantur parentes, vt exponit Hieronymus in cap. 18. Ezechiel. Augustinus in Psalm. 108. Chrysostomus homil. 29. in Genes. & Gregorius lib. 15. moral. cap. 22. ita ergo non est absurdum, aliquem frui bonis alterius, si cum vtriusque consensu & voluntate fiat, vt hoc loco; nam animæ Purgatorij cupiunt iuuari, & nos volumus eas iuuare; præterea punire vnum pro alio, iniustitia est; at acceptare bona vnius pro altero, misericordia & liberalitas est.

CAPVT XVI.

Quot sint genera suffragiorum.

QVANTVM ad SECVNDVM, tria sunt genera suffragiorum. Sacrificium Missæ, Oratio, & opera quælibet pœnalia & satisfactoria, vt eleemosyna, ieiunia, peregrinationes, & similia. Porro distinguimus orationem ab operibus satisfactoriis, cùm tamen etiam ipsa sit satisfactoria, quia oratio duobus modis iuuat defunctorum animas; vno modo, vt opus quoddam pœnale & & laboriosum, & hoc modo poterat comprehendi sub opere satisfactorio; alio modo iuuat, vt est impetratoria, quod est ipsi orationi proprium; quomodo etiam Beatorum orationes prosunt nobis, & animabus Purgatorij, licet satisfactoriæ non sint.

Ad hæc iuuantur etiam defuncti indulgentiis, sed ideo non faciunt illæ quartum genus suffragiorum, quia indulgentia nihil est aliud, quàm applicatio satisfactionum, seu pœnalium operum Christi & Sanctorum, defunctis. Nam idcirco dicuntur indulgentiæ concedi defunctis per modum suffragij, non per modum absolutionis; non enim potest Pontifex absoluere defunctos à pœnis, quomodo absoluit viuentes, quia illi non sunt ei subiecti, isti sunt; potest tamen tanquam summus dispensator thesauri Ecclesiæ communicare illis bona opera pœnalia, quæ in thesauro sunt. sed de hac re alibi dicendum est. vide interim Caietanum tomo 1. opusculorum, tract. 16. quæst. 5. & 6.

Quòd hæc ita sint, patet ex testimoniis Patrum. AMBROSIVS de sacrificio & oratione pro defunctis, sic loquitur lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Non tam deplorãdam quàm prosequendam orationibus reor, nec mœstificandam lachrymis tuis, sed orationibus animam eius Domino commen-*

A *dandam.* De eleemosyna autem agit in lib. 2. de excessu Satyri fratris, qui inscribitur, De fide resurrectionis; hortatur enim parentes, vt portionem hæreditatis, quæ ad filios mortuos pertinebat, spiritibus ipsorum per eleemosynas pauperum transmittant.

AVGVSTINVS serm. 32. de verbis Apostoli: *Orationibus,* inquit, *sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis non est dubium mortuos adiuuari.*

CHRYSOSTOMVS homil. 69. ad populum: *Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis mortuorum fieret commemoratio, sciunt enim multam illis contingere vtilitatem.* Idem homil. 41. in 1. ad Corinth. *Iuuetur mortuus non lacrymis, sed preci-*

B *bus, supplicationibus, eleemosynis.*

His adde Angeli testimonium apud Bedam lib. 5. hist. cap. 13. *Multos,* inquit, *preces viuentium, & eleemosynæ, & ieiunia, & maximè celebratio Missarum, vt ante diem iudicij liberentur, iuuant.*

VNVM hîc solum est dubium; An non etiam restitutio rei alienæ prosit defunctis, ac proinde sit quartum genus suffragij. Nam sæpe dicuntur animæ apparere, ac petere, vt restitutio pro ipsis fiat earum rerum, quas ipsi aut obliti sunt, aut non potuerunt restituere, & S. Birgitta lib. 6. reuelationum, cap. 66. affirmat, animam tamdiu cruciari, donec restituatur quod iniustè ablatum est.

C Respondet Dominicus à Soto in 4. dist. 45. quæst. 2. art. 3. eiusmodi restitutionem non iuuare, si fiat; nec obesse defuncto, si non fiat; nam Deus non punit, nisi pro culpa propria in hac vita contracta; vel ergo defunctus peccauit non restituendo, vel non peccauit; si non peccauit, quia fortè non potuit, aut bona fide possedit, non debet etiam puniri; si autem peccauit, punietur pro culpa negligentiæ illius in Purgatorio; sed posteaquam pœnas debitas dederit, saluabitur, siue res illa restituatur, siue non; ille enim iam est factus impotens simpliciter ad restituendum, neque debet pendere salus eius ab alterius voluntate, alioqui posset anima in Purgatorio manere in æternum, si nimirum hæres nunquam restitueret; quare si restitutio possit

D fieri, & non fiat negligentia hæredis, peccabit quidem hæres, non tamen id nocebit animæ; si verò fiat, nihil animæ illi proderit, quia restitutio nõ est satisfactio pro culpa; satisfactio enim est opus bonum pœnale, pœnale autem est dare suum, non restituere alienum.

Ad illas apparitiones respondeo, fortè animas nõ petere restitutionem, vt restitutionem, sed vt eleemosynam; licet enim non prosit animæ, si restituat rem alienam is, qui tenetur restituere, tamen bene proderit, si restituat alius, qui non tenetur; illa enim eleemosyna quædam est, & proinde satisfactoria.

CAPVT XVII.

Quis possit animas iuuare.

QVANTVM ad TERTIVM, qui potest suffragiis suis iuuare animas, est is, qui est iustus; homo enim iniustus non potest pro se satisfacere, & multò minus pro aliis.

SED obiicies; Nónne Missa mali Sacerdotis prodest defuncto? Nónne etiam si Dñs iustus iubeat dari eleemosynas de suis rebus pro defunctis, & dentur postea à ministro iniusto, tamen eleemosynæ illæ proderunt? RESPONDEO, prodesse, sed non esse in his casibus ministrum iniustum, qui suffragatur, sed dominum iustum.

DICES rursum; quid si Prælatus iustus iubeat, spirituales filios orare, vel ieiunare pro defunctis, & illi filij sint iniusti?

RESPONDET Paludanus in 4. sent. dist. 45. q. 1. prodesse illa omnia. Melius id negat Sotus ibidem q. 2. art. 2. Nam quando seruus de pecunia domini sui facit eleemosynam, illud opus propriè est domini, nõ serui, & ideo malitia ministri nõ vitiat opus; at dum subditus orat, vel ieiunat, opus propriè est ipsius subditi; ipse enim suo labore operatur, non labore domini sui. vnde B. Hieronymus lib. contra Vigilantium, dicit, melius esse dare eleemosynam pauperi iusto, quàm iniusto, quia ille orans pro benefactore, exauditur, alter non exauditur.

CAPVT XVIII.

Quibus prosint suffragia.

QVANTVM ad QVARTVM, certũ est, Ecclesię suffragia nõ prodesse beatis, nec damnatis, sed solùm iis, qui in Purgatorio degunt; quia priores non egent, posteriores nõ possunt iuuari; id quod docent omnes Scholastici in 4. dist. 45. sequuti Augustinum, qui in Enchiridio, cap. 110. & de cura pro mortuis, cap. 1. dicit, Ecclesiæ suffragia pro valde bonis gratiarum actiones esse, pro non valde malis propitiationes, pro valde malis nulla esse adiumenta mortuorum, sed qualescunq; viuorum consolationes.

At sunt in contrarium tres difficultates. PRIMO, de beatis. Videtur enim falsum, quòd beatis non prosint suffragia; nam Epiphanius hær. 75. & Cyrillus catech. 5. mystagogica, & Chrysostomus in sua liturgia, dicunt, sacrificium offerri Deo pro Apostolis, Martyribus, Prophetis, &c.

Præterea SECVNDO, Ecclesia in orationibus de Sanctis sæpe legit: *Sumpsimus, Domine, sancta mysteria, quæ sicut Sanctis tuis prosunt ad gloriam, ita nobis, quæsumus, proficiant ad medelam.* Et in antiquis Missalibus, vt testatur Innocentius III. cap. Cùm Marthę, extra de celebratione Missarũ, in die S. Leonis, dicebatur: *Annue, quæsumus, Domine, vt animæ B. Leonis hæc prosit oblatio.* Et licet hæc oratio mutata sit, tamen adhuc hodie in secreta oratione in eodem festo dicimus: *Sancti Leonis Confessoris tui atq; Pontificis annua solennitas nos tibi reddat acceptos, vt per hæc piæ placationis officia, illum beata retributio comitetur, & nobis gratiæ tuæ dona conciliet.*

Præterea CHRYSOSTOMVS hom. 33. in Matth. exhortans ad eleemosynas pro defunctis filiis: *Putas*, inquit, *eum maculis inquinatum? da illi sua, vt illis se à maculis detergat: putas in iustitia decessisse? præbe ipsi tua, ad mercedis & retributionis adiectionem.*

Ad PRIMVM facilis est responsio; sacrificatur enim pro Sanctis, non vt eis aliquid petamus, sed vt pro gloria illis collata Deo gratias agamus. id enim est, quod Augustinus dicit, pro valde bonis gratiarum actiones esse.

Ad reliqua respondet Innocentius, vbi suprà dupliciter. PRIMO, cùm Ecclesia petit gloriã Sanctis, qui regnum cœlorũ iam possident, non petere, vt illi in gloria crescãt, sed, vt apud nos gloria eorũ crescat, id est, vt toti mundo gloria eorum innotescat, & illi vbiq; magis & magis glorificentur. SECVNDO dicit, non videri absurdum, si petamus illis augmentum glorię alicuius accidentalis. Adde TERTIO, fortasse peti gloriã corporis, quam habebũt in die resurrectionis. nam etiamsi gloriam illam certò cõsequentur, & debetur eorum meritis, tamen non est absurdum hoc illis desiderare & petere, vt pluribus modis debeatur. Cùm ergo Augustinus dicit serm. 17. de verbis Apostoli, iniuriam facere Martyri, qui orat pro Martyre, intelligitur de illis, qui Martyri precãtur remissionem peccati, vel gloriam essentialem, quasi illa careret.

SECVNDA difficultas est de damnatis. Nã Aug. Enchirid. c. 110. dicit: *Quibus autem prosunt suffragia, aut ad hoc prosunt, vt plena fiat remissio, aut tolerabilior sit ipsa damnatio.* Et. cap. 112. sic ait: *Pœnas damnatorum certis temporum interuallis existiment, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari, dummodo intelligatur in eis manere ira Dei, hoc est, ipsa damnatio.*

Item CHRYSOSTOMVS hom. 3. in ep. ad Philip. posteaquam dixerat orandũ pro defunctis, subdit: *Verum istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt; Catechumeni verò neq; hac digni consolatione censentur, sed omni huiusmodi sunt auxilio destituti, præter vnum solum. quod autem illud? pauperibus eorum nomine dare licet, vnde eis nonnihil refrigerij accedit.*

Præterea DAMASCENVS in oratione de defunctis, non solùm refert de Traiano & Falconilla liberatis ex inferno per orationes Gregorij & Theclæ, de quibus suprà diximus, sed etiã addit ex historia Palladij ad Lausum, S. Machario aliquando percontanti cranium aridum cuiusdam idololatræ, an eis prodessent preces viuentium, responsum fuisse ex cranio: *Quando pro mortuis offers preces, nos interim aliquid lenimenti sentimus.*

Præterea PRVDENTIVS in Hymno de nouo lumine Paschalis Sabbathi ait:

Sunt & spiritibus sæpe nocentibus
Pœnarum celebres sub stige feriæ, &c.

Denique INNOCENTIVS III. cap. Cùm Marthæ, ponit quadrimembrem diuisionem; dicit

enim, ex mortuis quosdam esse valde bonos, qui non egent suffragiis; quosdam valde malos, qui non possunt iuuari; quosdam mediocriter bonos, quibus suffragia prosunt ad expiationem; quosdam medicriter malos, quibus prosunt ad propitiationem; at certè vltimum membrũ non videtur conuenire, nisi pueris in limbo. Si enim valde boni sunt in cœlo, valde mali sunt in Gehenna ignis, mediocriter boni in Purgatorio: vbinam erunt mediocriter mali, nisi in limbo? ergo illis prosunt suffragia, cùm tamen in Purgatorio non sint.

Respondeo ad PRIMVM, Augustinum per tolerabiliorem damnationem intelligere mitigationem pœnarum Purgatorij, vt patet ex precedenti trimembri diuisione.

Ad SECVNDVM dico, Augustinum ibi non agere de oratione pro defunctis, & solùm dicere, nõ esse erroneum concedere, damnatos puniri citra condignum, quod clariùs docet lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 24.

Ad TERTIVM, Chrysostomus solum videtur negare orandum esse publicè, vel sacrificandum pro Catechumenis, vt etiam aliquando definiuit Concilium Bracarense I. can. 35.

Ad QVARTVM, B. Thomas in 4. dist. 45. art. 2. quæst. 2. post refutatas ineptas solutiones Præpositiui, Porretani, & aliorum, respondet, animas damnatorum orationibus Sanctorum non percipere veram aliquam pœnarum mitigationem, sed solum inane, & fallax aliquod gaudiũ, quòd nimirum videant se habere socios in pœnis, quale est gaudium Dęmonum, cùm aliquem decipiunt. At fortasse melius reiicerētur, vt falsa & apocrypha, quæ afferuntur de illo cranio; nõ enim in libro Palladij tale aliquid inuenitur, nec est verisimile, S. Macharium orasse pro infidelibus.

Ad QVINTVM nihil aliud dico, nisi more poëtico lusisse Prudentium.

Ad VLTIMVM, quòd multos torquere solet, suspicor Innocentiũ III. memoria lapsum putasse diuisionem, quæ est apud Augustinum trimembris, fuisse quadrimembrem; nam apud August. iidem sunt mediocriter boni, & mediocriter mali. Innocentius autem distinguit hoc membrum in duo, dicens: *Alij sunt mediocriter boni, alij mediocriter mali*; possumus tamen dicere, mediocriter bonos dici, qui nullam habent culpam, sed tamen habent reatum pœnæ: mediocriter malos dici eos, qui habent culpam aliquam, sed venialem tantùm.

TERTIA difficultas est de animabus Purgatorij. Nam Theologi conueniunt in duobus, & in vno non conueniunt. Conueniunt PRIMO, quòd suffragia omnia prosint omnibus, saltem quatenus adferunt nouum gaudium. id enim commune est omni bono operi, vt de illo gaudeant omnes boni iuxta illud Psalmi 118. *Particeps ego sum omnium timentium te.*

A SECVNDO, conueniunt, quòd suffragia communia, quæ fiunt pro omnibus defunctis, prosint etiam omnibus animabus Purgatorij, non solùm in ratione gaudij, sed etiam in ratione satisfactionis, nulla enim est caussa cur aliqui excludantur.

AT dissentiunt de suffragiis particularibus. Nam Caietanus in tom. 1. opusculorũ, tract. 16. q. 5. docet, omnes quidē animas iuuari posse, & iuuari etiam communibus suffragiis: at particularibus, quæ pro illis fiunt, non iuuari nisi illas, quę peculiariter meruerunt, vt sibi talia prodessent; dicit autem eas peculiariter mereri, quę hîc in terris habuerunt specialem deuotionē ad claues Ecclesię, & solliciti fuerunt pro animabus aliorum; & probat ex Augustino lib. de cura pro mortuis, cap. 1. & in Enchirid. cap. 109.

B ALII verò, quos citat B. Thomas in 4. d. 45. q. 2. art. 4. dicebant suffragia, quæ fiunt pro vno, non ei solùm prodesse, verùm etiam omnibus aliis, nec minus aliis quàm illi, sicut lucerna accensa pro domino, æqualiter illuminat seruos, qui in eodem loco sunt.

Sententia communis est in medio, quòd nimirum suffragia particularia, omni & soli illi ꝓsint in ratione satisfactionis ꝓ quo fiunt. Quòd *omni* contra Caietanum, patet, quia fundamentum communicationis suffragiorum nõ est aliquod peculiare meritum, sed status gratiæ. S. enim Augustinus cùm dicit solis illis prodesse suffragia qui meruerũt vt sibi prodesse possint, per exclusiuam, solis, non excludit vllas animas Purgatorij, sed animas damnatas. & notandum diligenter Augustinum in Enchiridio non dicere suffragia iuuare illos defunctos qui meruerunt vt sibi prodessent, sed qui meruerunt vt sibi prodesse possent.

C Quocirca Caietanus, qui dicit omnes animas iuuari posse, sed de facto non iuuari, non habet pro se Augustinum, vt ipse arbitratur. Quod autem hæc suffragia particularia soli illi prosint, ꝓ quo fiunt, patet; nam applicatio eiusmodi bonorũ pendet ex intentione applicantis, nec debent comparari ista suffragia lumini lucernæ, sed potius pecuniæ, quæ soluitur ab vno pro altero.

D Notandus est etiam locus Augustini pro hac sententia ex lib. de cura pro mortuis, c. 4. vbi dicit ideo Ecclesiã orare interdum pro defunctis omnibus in genere, vt quibus desunt parentes vel amici, qui pro eis orent, & proinde remanēt auxilio destituti, habeant saltem auxiliũ à communi matre, quæ est Ecclesia.

CAPVT XIX.

De funere.

DIXIMVS hactenus de spiritibus defunctorum: Nunc de sepultura corporum dicendum est. Hæretici huius temporis non reprehendunt

dunt ipsam sepulturam: reprehendunt tamen multa circa sepulturam.

Primo, quòd in locis sacris sepeliamus, atq; ad hoc erigamus cœmiteria. Hoc reprehendunt hæretici aliqui in Boëmia apud Aeneam Syluiū de origine Boëmorum, ca. 35. & potest afferri argumentū, quòd nihil prosit locus sepulturæ, ex illis verbis Lucæ 12. *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quod faciant.* Item ex capite Sacris, extra de sepulturis, vbi dicitur nihil obesse hominibus piis sepulturā vilem, aut nullam. Item ex Augustino lib. 1. de ciuit. Dei, ca. 12. & lib. de cura pro mortuis, vbi dicit, sepulturam & funeris pompam solatia esse viuorum, nō mortuorum præsidia.

Secundo, reprehendunt vsum cereorum, & quia in Concilio Elibertino can. 34. statutū fuit, ne cerei de die in cœmiteriis accenderentur: *Nō enim spiritus defunctorum,* inquiunt Patres, *inquietandi sunt.*

Tertio, reprehendunt anniuersaria, & tot repetitiones exequiarum die 3. 7. & 30. quia signum est diffidentiæ, easdem preces toties iterare; & præterea quia B. Ambrosius lib. 1. de Abraham, ca. 9. super illud Gen. 23. surrexit Abraham ab officio funeris: *Docemur,* inquit, *vt non diutius inhæreamus mortuis, sed quātum satis est officij deferamus.* Quem locum expendens Caluinus præfat. Institut. dicit ab Ambrosio reprehendi eos, qui nullum finem faciunt orandi pro mortuis.

Quarto, reprehendunt quòd putemus sepulturam esse opus meritorium, & Deo gratum, cùm tamen nusquam inueniatur à Deo mandatum; immò Dominus Matth. 25. enumerans opera misericordiæ, non meminerit sepulturæ.

His non obstantibus asserimus sepulturā rem esse bonam, & vtilem, & ritus omnes Ecclesiæ in sepeliendis mortuis esse antiquos, & sanctos. Quod sit res bona, & meritoria, probatur ex illo 2. Reg. 2. *Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiā hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum, & nunc retribuet vobis Dominus.* Tob. 12. Angelus extollit inter alia opera Tobiæ quod mortuos sepelierit. Matth. 26. *Opus bonum operata est in me, mittens enim vnguentum hoc ad sepeliendum me fecit.*

Quod sit res antiqua & vtilis facilè demonstrari potest; nam omnia quæ nunc in Ecclesia seruamus, semper in vsu Ecclesiæ fuerunt. Primum, corpora mortuorum nunc lauantur, id etiam olim fiebat, vt patet Actor. 9. de Tabitha, & apud Gregorium lib. 3. Dialogorum, cap. 17. & lib. 4. cap. 16. & 27.

Secundo, corpora cum honore, & multitudine comitantium deferuntur ad sepulcrum. ita etiam legimus factum olim Gen. 50. & Luc. 7. & apud Gregorium Nazianzenum orat. 2. in Iulianum, Sulpitium in vita S. Martini, Hieronymum in vita S. Fabiolæ, & S. Paulæ, & alios.

Tertio, corpora fidelium in templis, & lo-

A cis sacris sepeliūtur, ita olim Iacob & Ioseph Patriarchæ in terra Aegypti mortui, in terra promissionis sepeliri voluerunt, vnde Christus erat nasciturus, & vbi templum Domini futurū erat, Gen. 49. & 50. Deinde temporibus Christianorum, corpora fidelium in templis sepulta fuisse testantur Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 9. Hieronymus in vita Paulę & Fabiolæ, Gregorius lib. 3. Dialogorum, cap. 13. & Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 1.

Quarto, corpora fidelium cum hymnorū, & psalmorum cantu sepelienda, testantur Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Iulianum, Chrysostomus hom. 4. in epist. ad Heb. Hieronymus
B in vita S. Pauli Eremitæ, & S. Paulæ viduæ, & S. Fabiolæ, Sulpitius in vita S. Martini, & omnium antiquissimus Dionysius Areopagita, cap. 7. de Ecclesiastica hierarchia.

Quinto, ad funus fidelium lampades, & cerei accensi adhibebantur, vt nunc etiam fit. Nyssenus epist. ad Olympiam de obitu sororis, Nazianzenus & Chrysostomus locis notatis, Hieronymus in vita Paulę, & Theodoretus lib. 5. historiæ, cap. 36. & alij.

Sexto, sacrificium altaris pro eis offertur, ita etiam olim testibus Tertulliano lib. de corona militis, Cypriano li. 1. epist. 9. Augustino lib. 9. Confessionum, cap. 12. Ambrosio oratione de Valentiniani obitu, & aliis.

C Septimo, non solùm cum sepeliuntur, sed etiam die anniuersaria pro defunctis offertur, & oratur, vt patet apud Tertullianum lib. de Monogamia, & Gregorium Nazianzenum oratione in Cæsarium fratrem.

Octavo, non solùm die anniuersaria, sed etiam die 3. 7. & 30. vt est apud Ambrosium oratione de obitu Theodosij initio, id quod etiam nunc seruatur.

Nono, eriguntur tituli, idem olim Gen. 37. Actor. 2. 1. Machab. 13.

Decimo, dantur eleemosynæ pauperibus, idem olim, Chrysostomus hom. 32. in Matth.

At quæ sit huius rei vtilitas, paulò obscurius est. atque inprimis reiiciendi sunt duo errores,
D quos reiicit D. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 2. Vnus, quo Ethnici putabant sepulturam esse necessariam, vt animæ requiescere possent, iuxta fabulas Virgilij 6. Aeneidos. Alter est, quo quis putare posset in corporibus defunctorum adhuc sensum aliquem inesse.

His reiectis erroribus dicimus multiplicem esse vtilitatē sepulturæ, tam viuis, quàm defunctis: & viuis quidē quadruplicem. Primam, quòd per sepulturam arcetur fœtor & horror cadauerum, quæ non parum viuis nocerent.

Secundam, quòd eo studio testantur viui fidem resurrectionis, & immortalitatis animarum; non enim tam diligenter corpora mortuorum curaremus, nisi putaremus ea resurrectura. Neq; cereos accenderemus, nisi animos

viuere

viuere post mortem corporum significare vellemus.

Tertiam, quòd admonentur propriæ mortis, vnde etiam tumuli defunctorum monimenta dicuntur.

Qvartam, quòd eo officio satisfaciant viui aliquo modo affectui suo quo mortuos prosequebantur; si enim vestes, & anulos amicorum bene collocari volumus, certè multò magis corpora. & hoc est quod Augustinus dicit, cùm ait, sepulturæ pompam solatia esse viuorum.

Porro mortuis ex sepultura, alia quadruplex accedit vtilitas. Prima, quòd consulitur honori eorum, adhuc in hominum memoriis viuentium; non enim caret ignominia quadam, quòd B fœditas nostri corporis aliorum conspectibus pateat; quocirca non leuis pœna iudicatur, cùm quis à iudice priuatur sepultura, & iubetur in patibulo, aut rota pendens, esse auium esca.

Secvnda, quòd satisfit desiderio eorum, ꝙ dum viuerent habuerunt; nemo est enim qui carnem suam odio habeat, vt dicitur Ephes. 5. & ideo quisq; dum viuit, cupit etiam post mortem corpus suum honestè tractari; immò credibile est, animos corpore solutos, etiamsi fortè nesciant quid corporibus eorum accidat, tamen cupere vt honestè habeantur, sicut etiam cupiunt ad ea reuerti, vt Augustinus docet lib. 12. de Gen. ad literam, cap. 35. atq; hinc videmus Prophetæ inobedienti datum in pœnam, vt non C sepeliretur cum patribus suis, 3. Regum 13.

Tertia, vtilitas nascitur ex eo, quòd à multis deducũtur ad sepulcrum; hinc enim per accidens fit, vt à multis pro eis oretur.

Qvarta ex eo sumitur, quòd in templis Sanctorum sepulcrum habent; inde enim fit, vt eorum amici, cùm eorum recordãtur, simul etiam recordentur eius Sancti, in cuius templo sepulti sunt, & frequenter eius patrocinio eos cõmendent. Hanc vtilitatem ponunt D. Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 4. & 5. & D. Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 50.

Ex his ad argumenta respondetur. Ad Primvm dico cum Augustino lib. 1. ciuit. Dei, cap. 12. D Dñm loqui de dolore, quo affici possunt corpora dum viuunt. ideo enim ait: *Post hæc non amplius habent quid faciant*; quia corpus mortuum etiamsi secetur, aut lanietur, aut crematur, nihil planè doloris sentit. Hinc tamen non sequitur, non esse aliquam eleemosynam, satisfacere desiderio hominis, quod habuit dum viueret, & quod fortè adhuc habet, vt corpus suum sepeliatur. Secvndo dico, loqui Pontificem in ea decretali de vtilitate ad salutem æternam, ac docere, nec per se prodesse sepulturam, nec per se obesse ad salutem consequendam, quanquam per accidens prodesse potest, vt diximus, ratione precũ amicorum. Tertio idem dico, Augustinus enim solùm docet, sepulturam per se non esse præsidium mortuorum, ad vitam æternam consequen-

A dam, sed solatium viuorum: tamen quòd per accidens prosit, ipsemet docet ibidem.

Ad alivd ex Concilio Elibertino, respondeo, in eo Cõcilio reprehendi, & prohiberi eam cæremoniam, quia fiebat ex superstitione Gentilium, qui putabant corpora mortua sentire aliquid; illo autem errore sopito, non est malum eadem cæremonia vti ad alium finem, nimirum ad significandum animas viuere, & suo tempore etiã corpora resurrectura, & nostros defunctos esse filios lucis, non tenebrarum. Quod autem Concilium dicit, non esse inquietandos spiritus defunctorum, non significat spiritus illos reuera inquietari, sed displicere illis eiusmodi errorem; quomodo Ambrosius dicit lib. 2. epist. 8. non debere mœstificari lacrymis animam sororis defunctæ.

Ad Tertivm dico, nõ esse signum diffidentiæ, sed desiderij, & feruoris, repetere easdem preces; id enim fecit Paulus 2. Cor. 12. ter Dominum rogaui; & Dominus ipse Matth. 26. ter eandem orationem repetiuit.

Ad Ambrosium suprà respondimus, cap. 15. nõ loqui eum de orationibus, sed de fletu, & dolore; nam ipse idem oratione in Valentinianum dicit: *Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt, nulla dies vos silentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum cõtextione transcurret, orationibus vos & oblationibus frequentabo.*

Ad Vltimvm ex Euangelio Matth. 25. respondetur. Primo, cum Chrysostomo hom. 84. in Ioannem, vbi dicit, Dominum non addidisse, mortuus fui, & sepelistis me, quia sponte sua homines non solùm hanc eleemosynam facere solent, sed etiam nimium in ea facienda excedere; sicut enim in aliis bonis rebus, ita etiam in hac abusus quidam se admiscuit, quo diuites preciosis vestibus induti sepeliri solẽt; melius enim esset, & mortuis multò gratius, & vtilius, vt Chrysostomus ibidem dicit, precium illarum vestium dare pauperibus pro anima eius qui sepelitur. Dominꝰ igitur, tum vt abusum corrigeret, tum quia necesse non videbatur hoc officium valde commendare, hanc eleemosynam cum ceteris non numerauit.

Secvndo, dici posset, Dominum non meminisse huius eleemosynæ, quia est omnium minima, & obscurissima, vt B. Augustinus docet libro de cura pro mortuis, ca. 3. volebat enim Dominus ostendere, se iustè remuneraturum bonos, & damnaturum malos, & ideo solùm eorum operum meminit, quæ euidenter, & omnium iudicio sunt opera misericordiæ. Atque hęc de tota hac disputatione sufficiant.

Finis sextæ Controuersiæ generalis.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

SEPTIMA
CONTROVERSIA GENERALIS,

DE ECCLESIA, TRIVMPHANTE.

TRIBVS LIBRIS EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

DE ECCLESIA TRIVMPHANTE, siue de gloria & cultu Sanctorum.

PRAEFATIO.

Ordo Disputationis.

LIBER PRIMVS

De beatitudine & canonizatione Sanctorum.

LIBER SECVNDVS

De reliquiis & imaginibus Sanctorum.

LIBER TERTIVS

De iis rebus, quibus superna Hierusalem ab Ecclesia in terris peregrinante colitur.

PRAE-

PRÆFATIO

DE ECCLESIA TRIVMPHANTE, SIVE DE GLORIA, ET CVLTV SANCTORVM.

PERVENIMVS TANDEM AD EAM ECCLESIAE Catholicæ partem nostris disputationibus illustrãdam, atq; ab hæreticorum non tam argumentis, quàm mendaciis, & calumniis vindicandam, quæ in cœlo beata cum rege suo Christo æuo sempiterno fruitur. Quanquam enim beatæ illæ sanctorum Angelorum, atque hominum mentes humana defensione, præsidioq; pro se non egent; cùm in altissimis, & tutißimis arcibus collocatæ de vniuersis hostibus suis nouos quotidie triumphos agant, ac (vt S. loquitur Cyprianus) prorsus de sua felicitate securæ solùm de nostra sint incolumitate sollicitæ: Nobis tamen perutile est, ac, vt verius dicam, multis nominibus necessarium, vt Sanctorum gloria orbi terrarum nota, atq; perspecta, & omni idololatriæ caligine, quã illi aspergere, atque offundere conantur hæretici, purgata omnino, & libera emineat, atq; splendeat.

Quia verò non panegyricam orationem de Sanctorum laudibus instituimus, sed ingressum duntaxat ad futuram disputationem nostra hac præfatiuncula aperimus: dicam solùm, & paucis, de mendaciis, & conuiciis hæreticorum in Sanctos, quorum illa ad ipsorum hæreticorum insaniam curandam magnum afferunt impedimentum; ista non solùm Ecclesiam insigni patrocinio spoliant, sed etiam grauißimam, iustißimamq; diuini Numinis iram mortalibus omnibus conciliant.

Etenim multa sunt, quibus à nobis huius temporis hæretici dißident, multa illi in nostra Ecclesia, templis, monasteriis, gymnasiis, dogmatibus, ritibus, hominibus denique omnium ordinum reprehendunt, multa desiderant, multa carpunt, multa emendanda, & corrigenda esse clamitant: sed nihil est, quod exhorreant, & execrentur magis, quàm inuocatio Sanctorum, reliquiarum cultus, imaginum veneratio. His enim tribus manifestam impietatem, & idololatriam contineri volunt. Hoc vno veluti pallio discesßionem suam à nobis, hoc est, impiam ab Ecclesia Catholica separationem & defectionem, honestißimè tegere se arbitrantur. hoc solo nomine latrocinia sua, & sacrilegia in Ecclesias, templorum direptiones, imaginum confractiones, sacerdotum cædes, sacrorum omnium profanationes

defendunt, quod se bellum gerere contra idola pro pietate dicant. Hac ipsa de caussa censuram æquißimam Ecclesiæ, & pastorales baculos Episcoporum, quibus interdum ipsorum furor reprimitur, vel retardatur, impiam persequutionem, quasi aduersus Deum pro idolis excitatam nominant: his deniq; vinculis, & compedibus prouincias, & nationes à se deceptas arctissimè irretitas, & constrictas tenent.

Sic enim populis illis persuasum est, nos pro Deo viuente mortuos homines; pro summo & sempiterno spiritu ossa, & cineres, ligna, & lapides colere: & tam altè mentes eorum perniciosa hæc persuasio penetrauit, vt propterea iniusta quidem, sed tamen graui, diuturnaq; apud eos laboremus infamia. Et licet multa interdum de nostrorum, hoc est, Catholicorum hominum grauitate, sapientia, iustitia, benignitate, de studio precandi, de moderatione in rebus omnibus audiant, non queant tamen non continuò ab eiusmodi sermonibus aures remouere, seq; totos auertere, cùm ad memoriam reuocant de quibus tam eximiæ laudes prædicantur, eos nihilominus idololatras esse, defunctorum manes, & cadauera, picturasq; & statuas adorare.

Atq; vt fides mihi faciliùs habeatur, neq; me quisquam augēdi gratia fingere aliquid arbitretur, referā pauca de libris eorum, vt ipsos eosdem suæ impietatis præcones, ac testes habeamus. Primum LVTHERVS *sectariorum omnium antesignanus & princeps, in eo sermone, quem de cruce edidit, tanquam ex tribunali prouinciat:* Quoniam reliquiæ Sanctorū nihil sunt aliud, quàm fidelium seductiones, ne deinceps populi Deos alienos colant, placere sibi, vt omnes eiusmodi reliquiæ altissimè sub terram abscondantur: *vt ea ratione videlicet omnis Apostolorum & Martyrum, aliorumq; Sanctorum in terris memoria aboleatur: Idem in Postilla ad Euangelium Dominicæ annunciationis:* Papistæ, *inquit,* virginem Mariam Deum constituunt, omnipotentiam ei in cœlo, & in terra attribuunt. *Et rursum:* In Papatu omnes se ad Mariam contulerunt, & plus fauoris, & gratiæ ab ea exspectarunt, quàm à Christo ipso.

Hinc PHILIPPVS *Melanchthon Lutheri proles, & sectator egregius, cùm in locis communibus primum decalogi præceptum exponeret, & gradus quosdam peccatorum distingueret, nosq; hoc est, vt ipse loquitur, Papistas, cum infidelibus iungeret, hac vna ratione contentus fuit, quod idem sit, fingere multos Deos, & sanctos mortuos inuocare; nec differant ab Ethnicis moribus inuocatio Sanctorum, & statuarum cultus.*

Iam verò MAGDEBVRGENSES *Centuriatores, posteaquam in posteriore primæ Centuriæ libro inter fundamenta doctrinæ Catholicæ posuerunt, B. Mariæ, aliorumq; Sanctorum inuocationem, & cultum ab Apostolis non solùm verbo, aut exemplo nunquam approbatum, sed etiam vt manifestam idololatriam paßim reprobatum fuisse, atque interdictum: In-*

de postea in singulis ferè Centuriis nihil sæpius monent, clamant, repetunt, inculcant, quàm nos Ecclesiam non habere, quod ab vno vero Deo ad falsorum Deorum multitudinem, & simulacra muta defecerimus. In præfatione verò sextæ Centuriæ, vbi grauiter admodum & planè tragicè deplorant statum, siue casum potius, & ruinam Ecclesiæ, quam secundo & tertio seculo vitium facere incipientem, quarto & quinto inclinatam & nutantem, sexto demum penitus corruisse, misereq; collapsam esse volunt; de caussa tam grauis exterminij ita concionantur.

Inprimis, *inquiunt*, istæ horribiles & perniciosæ tenebræ in ipso docentium cœtu, quasi nubes quædam atræ, totum cœlum occupantes exortę sunt; quòd cæremonias cultusque humanos partim ipsimet Doctores Ecclesiæ, partim verò alij superstitiosi homines passim in templis auxerunt. Nam ædes sacræ omnibus in locis exstrui cœperunt ingentibus sumptibus, prorsus Gentilium more? non quidem principaliter eo fine, vt ibi verbum Dei traderetur, sed vt reliquiis Sanctorum aliquis honor exhiberetur, vtque ibi defunctos stolidi homines venerarentur. Quàm verò facundus est Gregorius ille, Magnus appellatus, quàm ardens, quando rationem consecrandi ista fana veluti ex tripode dictat. *Et infrà:* Cœperunt ea occasione etiam defunctæ creaturæ, atq; exanguia, & semicorrosa ossa coli, inuocari, honore diuino affici, & alligari ad illa ipsa loca preces. Ad ista omnia non modò conniuebant Ecclesiæ Doctores, sed etiam ea adiuuabant. Eiusmodi igitur calamitas & pestis fundi Christi, in ipsa Ecclesia, & inter eos, qui custodes & vigiles Ecclesiæ præcipuè volebant perhiberi, nascebatur.

Porro Ioannes CALVINVS, *qui post multas, grauissimasq; cum suis disceptationes, maximam partem Lutheranorum in sua retia pertraxit, & tantum non regnum aliquod inter Lutheri posteros obtinuit; in eo libro, quem de reformandæ Ecclesiæ necessitate ad Imperatorem Carolum inscripsit, primam & maximam dissensionum caussam inter suos & nostros esse dicit, quòd sui, hoc est, omnes huius temporis sectarij vnum Deum colant, nostri, hoc est, Catholici, sic inter Sanctos distribuerint Dei officia, vt summo Deo, tanquam collegas, eos addiderint, in quorum multitudine delitescat; quodq; non solùm Sanctos loco Dei adorent, sed etiam ipsorum ossa, vestes, calceos, & simulacra. In libro verò institutionis quarto, cap.* 21. *caussas recensens, cur à nobis discessionem cum suis fecerit, illam inprimis ponit, quòd nullum nobiscum conuentum habere possint, in quo aperta idololatria non polluantur. Quam autem apud nos vigere idololatriam dicat, ex cap.* 20. *lib.* 3. *potest intelligi, vbi de Sanctorum inuocatione loquens:* Singuli, *inquit*, peculiares sibi Diuos asciuerunt, in quorum non secus atque tutelarium Deorum fidem se contulerunt. Neque modò (quod olim

Israëli exprobrabat Propheta) secundum numerum vrbium Dij sunt erecti, sed secundum capitum multitudinem.

Incidi aliquando in hominem de schola Caluini, qui mihi alioqui perhumanus & candidus videretur, eóque vterer familiariter, vt eum, si quo modo possem, ab illa insania reuocarem, cœpi ab eo quærere, quid in nostris dogmatibus Caluinistæ potissimùm reprehenderent, quídue eis maximè displiceret, & quæ tandem præcipuè esset caussa, cur ab Ecclesiæ communione, ab Episcoporum obedientia, à reliquo cœtu fidelium, à maiorum suorum vestigiis, cum tam manifesto salutis æternæ periculo discesserint? Respondebat ille, eam esse caussam præcipuam, quòd nos Sanctos in precibus inuocaremus, quodq́ue eo modo Diuinitatem mortuis affingeremus. At hæ imposturæ, mendaciáque impudentissima sunt. Quis enim Catholicorum vnquam vni vero Deo, vel imagines sacras, vel beata Sanctorum pignora, vel Martyrum, aut Apostolorum, aut etiam Angelorum spiritus, aut ipsam denique cœli Reginam, Deiq́ue Parentem MARIAM *vllo modo æquauit?*

Quis in Catholica Ecclesia sacrificium, quod vni debetur Deo, vel Sanctis, vel reliquiis, vel imaginibus obtulit? nónne hoc vno externo symbolo, quando nulla exstarent alia, satis apertè testamur, nos animo quoque & cogitatione vnum Deum complecti, eíque soli proprio quodam, & peculiari cultu seruire? nónne apertè distinguimus inter eum honorem, qui soli Deo debetur, & eum cultum ac venerationem, quæ Dei amicis, aliisq́ue sacris rebus, propter ipsum Deum, piè religiošéque tribuitur? Sed licet illa (vt diximus) mendacia calumniæq́ue sint, interim tamen ob ea ipsa mendacia innumerabiles populi, regna, nationes, multa millia animarum Christi sanguine redemptarum, à Christi corpore separata, & tanquam rami ab arbore vi tempestatis auulsi & disiecti iacent, & instar ouium, quæ ab ouili suo egressi, sine vllo pastorum, canúmue præsidio in montibus vagantur, infernalium luporum quotidie præda fiunt.

Sed quoniam aliquid diximus de mendaciis & calumniis; de conuiciis & contumeliis aliquid etiam dicendum erit. Sanè tantus est in libris, & moribus hæreticorum, Sanctorum omnium contemptus, tamq́ue horribiles in omnes cœlites blasphemiæ, vt ego hinc potissimùm vehementer admirer diuini Numinis patientiã. Nam, vt omittam, quòd in imagines sacras tanto furore Caluinistæ debacchantur, vt eas plurimis iam in locis aut penitus confregerint, aut cœno & sordibus fœdauerint, aut oculis effossis, naribusq́ue & auribus truncatis deformauerint: vt nihil etiam dicam, quòd ipsum crucis signum Angelis reuerendum, dæmonibus formidolosum, humano generi salutare, vbiq́ue deiiciunt, conspuunt, proculcant: vt illud quoq́ue prætereãm, quòd beata corpora Sanctorum, quæ maiorũ nostrorum pietas thecis aureis atq́ue argenteis incluserat, quæq́ue domicilia & organa Spiritus

sancti

sancti fuerant, & quæ Deus signis & prodigiis sæpius illustrauerat, ipsi vbiq; altaribus euersis effodiunt, flammis absumunt, in profluentem abiiciunt. Vt ista, inquam, omnia prætermittam, & solùm de contumeliis verborum loquar: Quid, quæso, ERASMVS *Roterodamus? An non Luciani impietatem longo interuallo superauit? Ille enim Deos falsos, vereq; ridiculos irrisit: At nouus iste Lucianus veros Angelorum ciues, veríque Dei amicos & domesticos, vt Apostolus loquitur, contumeliosissimè tractauit.*

In colloquio, quod inscripsit, Naufragium, quendam introducit alterum interrogantem, an imminente mortis periculo implorauerit alicuius Diui præsidium? Respondet ille: Ne id quidem. quamobrem autē? *inquit,* quia spaciosum est cœlum; si cui Diuorum commendauero salutem meam, puta Petro, quia fortasse prius audiet, quòd adest ostio, priusquam ille conueniat Deum, priusquam exponat caussam, ego iam periero. *Isti sunt lepidi, vel sacrilegi potius Erasmi ioci. In eodem etiam libro, more prorsus Lucianeo, beatissimam Virginem Mariam in maris præfectura Veneri substituit; & ausus est homo Christianus Virginem illam, quam S. Ioannes Chrysostomus Seraphicis spiritibus sanctiorem & puriorem esse verissimè scripsit, cum impurissima meretrice conferre?*

Quid, quod in Dialogo de peregrinatione religionis ergô, epistolam confictam nomine Virginis Mariæ edere non erubuit, qua ipsa Mater Veritatis falsorum dogmatum Lutheri auctor introducitur? Sic enim ficta illa Maria ad Glaucoplutum scribit: Quòd, *inquit,* Lutherum sequutus, strenuè suades superuacaneum esse inuocare Diuos, à me quidem isto nomine bonam magnamq; gratiam te iniisse scito; nam antehac tantùm non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab vna petebantur omnia, quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur pingiturque in sinu meo. *Sed piget me certè, pudetq; talia referre, quibus tamen vndique scatent Erasmi lucubrationes.*

Iam verò Martinus Lutherus in sermone de natali die Virginis Mariæ, tanti fecit patrocinium Matris Dei, vt audacter dicere non dubitauerit, se non pluris æstimare preces B. Mariæ, quàm cuiuslibet è populo; propterea quòd omnes simus æquè sancti & iusti atque est ipsa Virgo Maria, ceteríque Diui, quantumuis magni.

Desinat ergo Bernardus Mariæ prærogatiuas enumerare: non dicat amplius Chrysostomus, Virginem Deiparam Cherubin esse honoratiorem, & Seraphin incomparabiliter gloriosiorem: neq; vox illa Anselmi deinceps audiatur, ea puritate Mariam nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi; nam omnes sumus æquè iusti & sancti atque ipsa Virgo Maria. Nihil ergo Mariæ profuit, quòd prima trophæum virginitatis erexit, quòd Deum Virgo concepit, peperit, educauit; quòd omnium penè itinerum, laborum,

ærumna-

ærumnarum, & molestiarum eius comes, ad crucem vsque, discipulis fugientibus, ipsum sequuta, martyrium denique acerbissimum, doloris gladio viscera eius penetrante, suscepit. Nam sine tot laboribus omnes sumus æquè iusti & sancti atque ipsa Virgo Maria. Sine caussa Petrus & Paulus, ceterique Apostoli tanto labore ad Euangelium disseminandum orbem terrarum peragrarunt; frustra Martyres sanguinem suum pro Christo fuderunt; inanes vigiliæ, ieiunia, solitudines, humi cubationes, horridi sacci, assidua cum Dæmonibus bella sanctorum Anachoretarum fuerunt; quoniam sine tot laboribus & sudoribus, Lutherani quiescentes domi in vxorculæ sinu & complexu bene pasti, beneq; poti cælum rapiunt, & æquè sancti & iusti sunt atq; ipsa Virgo Maria, ceteriq; Diui, quantumuis magni.

Veniamus ad Magdeburgenses; ipsi enim sunt præclari illi, religiosissimique historici, qui in priore libro primæ Centuriæ, dum Christi vitam exponunt, B. Mariam vsque adeò grauiter deliquisse volunt, cùm filium in templo amisit, vt eius peccatum cum illo primo & grauissimo Euæ peccato non solùm comparare non metuant, sed etiam vtrum sit grauius, quærere & dubitare non vereantur. Iidem postea in posteriore eiusdem Centuriæ libro, Petro Apostolorum Principi quindecim lapsus & errata tribuunt, quorum aliqua sempiternis cruciatibus dignissima esse docent: nec multò infrà, Apostolum Paulum reprehendunt, quòd in Asia supra modum grauatus, de vita desperauerit, quodque in gratiam Iacobi Iudaicas cæremonias Hierosolymis obseruauerit, & eo facto magis Iudæos in errore confirmauerit, quàm imbecilles fratres adiuuerit. In tertia verò Centuria, & sequentibus omnibus, ad finem capitis quarti, Patres omnes accusant, quòd non opiniones tantùm incommodas, & næuos, sed etiam errores, & stipulas, & fumos in Ecclesiam scriptis suis inuexerint, adeò vt nisi Lutherus facem nobis doctrinæ prætulisset, caliginemq; illam tempestiuè dissipasset, iam fumo excæcati, enectiq; omnes essemus.

Quid de QVINTINO *illo impuro & blasphemo Libertinorum in Galliis parente dicemus, qui, vt Caluinus auctor est in institutione contra Libertinos, cap. 9. adeò petulanter in Sanctos omnes debacchabatur, vt Paulum aliter non appellaret, quàm vas confractum; Ioannem, iuuenem stolidulum; Matthæum, fæneratorem; Petrum, Christi abnegatorem?*

Porro Caluinus, qui tam seuerè alios arguit impietatis, tam fuit ipse pius & religiosus, vt non contentus iis conuiciis, quibus Sanctos omnes vexat, qui post Christi aduentum floruerunt, etiam ad eos linguæ suæ flagellum extenderit, qui multis seculis eiusdem Saluatoris aduentum præcesserunt. Itaq; in libris Christianæ suæ institutionis, lib. 3. cap. 14. §. 11. Abrahamum idolorum cultorem facit; Saram, lib. 3. Instit. cap. 2. §. 31. multis modis peccasse dicit, cùm ancillam viro suo supposuit; Rebeccam verò variis fraudi-

bus & imposturis Dei veritatem corrupisse, dum malo artificio filij benedictionem procurat, maritum decipit, Iacobum mentiri cogit. Iudam Machabæum, lib. 3. cap. 5. §. 8. superstitionis & præposteri Zeli reprehendit, quòd pro mortuis sacrificium offerri imperauerit. Sephoram, lib. 4. cap. 15. §. 20. stultam mulierem fuisse, grauitérque peccasse docet, quòd filium circumciderit. Mosem ipsum, in caput 32. Exod. quo nihil habuit antiqua ætas mitius, sapientius, sanctius, arrogantiæ atq; superbiæ Caluinus insimulat, quòd nimirum imperiosè legem Deo præscripserit, suaq́; eum iustitia exuerit.

Iam verò de sanctis hominibus Testamenti noui, primùm scurriliter nugatur, eos, si preces mortalium exaudire debeant, tam longas aures habere oportere, vt à cœlo vsque ad terram porrigantur. Deinde eosdem per contemptum, nunc homines mortuos, nunc vmbras, nunc laruas, nunc etiam colluuiem nominat, in institutione lib. 3. cap. 20. §. 27. in libro autem, quem inscripsit, De vera Ecclesiæ reformandæ ratione, etiam monstra, carnifices, & bestias appellauit. Qua contumelia & blasphemia vix vlla maior cogitari potest. Quid enim? si non Caluinum ipsum, sed coniugem eius (nefas enim apud eos est Episcopum creari, nisi vnius saltem vxoris virum) si coniugem, inquam, Caluini, aut liberos, aut amicos, aut etiam seruos, vel ancillas aliquis nostrûm laruas, vmbras, colluuiem, bestias, monstra, carnifices appellaret, quo animo id Caluinus acciperet? an sibi iniuriam fieri non arbitraretur? nunquid non molestißimè, grauißiméque ferret? & Christus æquo animo accipiet, amicos, domesticos, fratres, filiosq́; suos amantißimos, quos ipse in cœlis tanto honore dignatur, vt in Apocalypsi dicat: Si quis vicerit, dabo ei sedere in throno meo, sicut ego vici, & sedi in throno Patris mei; *hos, inquam, tam sublimes Principes, consortes regni & solij diuini, vmbras, laruas, colluuiem, ab vno quodam arrogantißimo terræ vermiculo nominari? Non feret certè æquo animo Deus, sed omnes eiusmodi blasphemos atq; sacrilegos æternis suppliciis tandem afficiet.*

Sed & nos, si ciues Sanctorum sumus, si vllum habemus fidei Zelum, excitemur, atque accendamur oportet, & religiosa, piáque indignatione vehementer commoti tam nefariis hominibus acerrimè resistamus: imitentur Lutherani maiores suos, Porphyrium, Iulianum, Vigilantium, VViclefum, & quotquot vnquam cum cœlestibus Diuis impia bella gesserunt, &, vt fabulæ Poëtarum de gigantibus ferunt, de suis sedibus cœlites deturbare ac detrahere voluerunt. Nos verò maiorum nostrorum, Athanasij, Ambrosij, Hieronymi, Paulini, Augustini, Gregorij vestigiis inhæreamus. Qui quidem Apostolorum & Martyrum gloriam religiosè æmulari, & res gestas contra detractores pro viribus disserendo tueri; & memoriam denique sermonibus alere, Basilicis honorare, carminibus celebrare, literis propagare, & consecrare æternitati semper studuerunt. Ita enim fiet, vt & illi,

quorum

quorum imitantur scelera, earundem cum illis pœnarum societate iungantur: & nos, quos in hoc studio ad virtutem habuimus Duces, eosdem ad præmia & coronas socios habeamus. Nunc ad rem ipsam accedamus propiùs.

Ordo Disputationis.

HÆc disputatio duodecim præcipuis quæstionibus continetur. PRIMA *est de Sanctorum beatitudine, an Sanctorum animæ Deum videant, & verè beatæ sint ante diem iudicij. Hæc enim quæstio fundamentum est omnium aliarum; nam idcirco ante Christi aduentum non ita colebantur, neque inuocabantur spiritus Patriarcharum & Prophetarum, quemadmodum nunc Apostolos & Martyres colimus & inuocamus; quòd illi adhuc inferni carceribus clausi detinerentur.*

SECVNDA *de canonizatione, quæ sequitur ordine suo primam illam de beatitudine. Posteaquam enim didicerimus, sanctos homines vita functos cum Deo beatos regnare, discendum erit, qui sint illi: quod quidem non aliunde certò scire possumus, quàm ex publico Ecclesiæ testimonio, quod canonizationem nunc appellamus.*

TERTIA *de cultu, vbi enim constiterit qui sint ij, qui inter beatos spiritus numerandi sunt, sequitur, vt quæratur, an ij sint adorandi vllo genere adorationis.*

QVARTA *de inuocatione, quæ est eximium adorationis genus.*

QVINTA *de reliquiis eorum, vtrum videlicet non solùm ipsi Sanctorum spiritus, sed etiam corpora, seu ossa, & cineres, aliæque eorum reliquiæ venerandæ sint.*

SEXTA *de imaginibus, an colendæ sint, & quo cultus genere.*

SEPTIMA, VIII. IX. X. XI. & XII. *de iis rebus, quibus non modò sanctis hominibus, sed etiam toti cœlesti Hierusalem ab Ecclesia, quæ peregrinatur in terris, cultus debitus exhibetur; id est, de Basilicis, de peregrinationibus, de votis, de vigiliis, de ieiuniis, de festis.*

LIBER PRIMVS, DE BEATITVDINE, ET CANONIZATIONE SANCTORVM.

CAPVT PRIMVM.

Argumenta hæreticorum, quibus illi probare nituntur, Sanctos nondum esse beatos, &c.

EST IGITVR QVÆSTIO prima: *Sintne piorum hominum spiritus, qui & corpore soluti sunt, & nulla purgatione egēt, iam ad fruendam beatitudinem, quæ in clara Dei visione sita est, admissi?* Et quidem antiquorum, & recentium hæreticorum opinio fuit, animas omnes, quantumuis sanctorum hominum, vsq; ad vltimi iudicij diem seruari in quibusdam abditis receptaculis, vbi nec Deum videant, nec beatę dici possint, nisi in spe.

PRIMVS ex hæreticis: qui hoc asseruit, quantum ex auctoribus ego colligere potui, TERTVLLIANVS fuit lib. 4. in Marcionem; sic enim ait: *Eam regionem, sinum dico Abrahæ, & si non cœlestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat: tunc apparitura cœlesti promißione, quam Marcion suo vendicat quasi non à creatore promulgatam.* Idem etiam habet libro de anima duobus postremis capitibus.

Eum sequutus est VIGILANTIVS, de quo sic Hieronymus in libro contra eundem: *Ais,* inquit, *vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, esse præsentes. senatoriæ videlicet dignitatis sunt, vt non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera, honestáq; custodia, in fortunatorum insulis, & in campis elysiis recludantur.*

Eundem errorem tribuit Guido in summa de hæreticis, Armenis. In eodem versabantur Gręci, vt patet ex Concilio Florentino, sess. 1. & ex B. Thoma in opusculo 6. cap. 9. Eundem errorem habet Lutherus in prælect. in Genesin, vt Fridericus Staphylus citat in Epitome trimembri Lutheranæ Theologiæ, parte 2. Eundem ha-

A bet Cornelius Agrippa in lib. 3. de occulta Philosophia.

Eundem habet etiam Ioannes Caluinus; nam lib. 3. Instit. cap. 20. §. 20. dicit, solum Christum ingressum esse Sanctuarium cœli, reliquos verò omnes residere in atrio, ibiq; exspectare vsq; ad mundi consummationem. Et §. 24. dicit, animas Sanctorum adhuc eadem fide, & caritate nobiscum esse coniunctas. vbi autem fides est, ibi certè non est visio. Et cap. 25. §. 6. *Stultum, inquit, & temerarium est inquirere quo in loco sint animæ iustorum, & an gloria fruantur, nec ne. Interea cùm Scriptura vbiq; iubeat pendere ab exspectatione aduentus Christi, & gloriam, ac coronam eò vsq; differat: contenti simus his finibus*

B *diuinitus præscriptis, animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem concedere, vbi cum felici lætitia fruitionem promissæ gloriæ exspectant, etc.* NOTA miram stultitiam hominis, qui dicit stultum, & temerarium esse quęrere, vtrum animę iustorum gloria fruantur, necne: & ipse tamen audacter definit eas nondum frui gloria, sed eam exspectare. Argumenta pro hac sententia Caluinus nulla profert, sed multa sunt, & difficilia, quæ partim Græci proferre solent, partim etiam pro illis proferri solent.

PRIMVM argumentum sumitur ex decreto Ioannis XXII. qui fertur hoc declarasse, & mandasse Parisiensibus, vt non aliter docerent vel in

C scholis, vel in templis, & nullos promouerent ad gradus in Theologia, nisi prius illi iurarent, se hanc sententiam defensuros. Testes sunt huius rei Gulielmus Ockam in opere nonaginta trium dierum; Ioannes Gerson in serm. de Pascha; Marsilius in 4. sent. quæst. 13. art. 3. & Adrianus in 4. vbi disputat de Sacramento Confirmationis.

SECVNDVM argumentum ex Scripturis sumitur; & quidem PRIMVS locus est, Matth. 20. vbi ad vesperam paterfamilias omnibus operariis simul reddit mercedem: constat autem per

vesperam intelligi resurrectionem, & per denarium vitam æternam. SECVNDVS Hebr.11. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* TERTIVS 1.Ioan.3. *Scimus quia cùm apparuerit* (Christus in secundo aduentu) *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* QVARTVS Apocal.6. *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Quid significat illa absconsio sub altari, nisi reconditum aliquod receptaculum, vbi quietæ quidem, sed in tenebris versentur animæ.

TERTIVM argumentum sumitur ex testimoniis Patrum Grecorum. IVSTINVS quęst.60. ex iis, quas gentes Christianis ponunt, dicit narrationem de diuite, & Lazaro non esse veram historiam, & caussam reddens: *Neque enim,* inquit, *ante resurrectionem vnicuiq; ex iis, quæ in vita gessit, præmium redditur.* Et quęst.76. *Si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quis fructus fuit latroni, cùm in paradisum eius animus introductus est? Respondet, id consequutum latronem, vt sit in cœtu iustorum, & videat seipsum, & quæ infra se sunt, & præterea Angelos & Dæmones.*

IRENÆVS lib.5. extremo: *Cùm enim Dominus,* inquit, *in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant: post deinde corporaliter resurrexerit, & post resurrectionem assumptus sit; manifestum est, quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in inuisibilem locum definitum eis à Deo, & ibi vsque ad resurrectionem commorabuntur sustinentes resurrectionem, post recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est, corporaliter, & sic venient ad conspectum Dei.*

ORIGENES hom.7. in Leuit. *Nondum,* inquit, *Sancti receperunt lætitiam suam, nec Apostoli quidem; sed & ipsi exspectant, vt ego lætitiæ eorum particeps fiam.* Et li.2. periarchon prope finem dicit, Sanctos post mortem deferri in paradisum terrestrem, & inde eos, qui puriores sunt, ad aëris loca conscendere.

CHRYSOSTOMVS homil.39. in priorem ad Corinth. in illud; Si in hac vita tantùm sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus: *Quid ais Paule? an non animus superstes erit? erit, & immortalis quidem: quanquam verò vel sexcenties sit immortalis, tamen sine carne ipsa admirandis illis bonis non fruetur, quemadmodum neque pœnis punietur. omnia enim coram tribunali Christi manifestabuntur, inquit Paulus, vt vnusquisque ferat quæ per corpus siue bona, siue mala gessit; nam si corpus non resurgat, anima nostra incoronata manebit, & extra cœlestem beatitudinem erit.* Idem homil.28. in epistol. ad Hebr. *Ne aliquid præ nobis habere viderentur, si primi ante nos coronarentur, vnum definiuit tempus omnium coronarum; & qui ante tam multos annos vicit, tecum accipiet coronam.*

THEODORETVS in cap.11. ad Hebr. *Sanctorum ergo,* inquit, *tot, & tanta fuerunt certamina, sed hi tamen nondum coronas acceperunt, &c.* THEOPHYLACTVS in eundem locum: *Sancti nihil adhuc cœle-*

A *stium promissionum sunt assequuti.* Et in cap.16. Lucæ docet, narrationem de Lazaro esse parabolam, non historiam, quia nondum sunt distributa bona & mala iustis & iniustis. OECVMENIVS in eundem locum: *Omne,* inquit, *Sancti testimonium promeriti, quod per fidem placuerunt Deo, nondum consequuti sunt bona iustis promissa.*

ARETHAS Cæsariensis Episcopus in cap.6. Apocal. *Horum,* inquit, *spe, quæ per intellectum veluti in speculo contemplantur, omni crassitie liberati meritò lætantur quiescentes in finibus Abrahæ; nam id multis Sanctis dictum est, vnumquemque virtutis cultorem sortitum esse dignum locum, vnde etiam de futura sua gloria certam quandam assequatur coniecturam.*

B EVTHYMIVS in cap.16. Lucę dicit, narrationem illam de Lazaro, & diuite esse parabolam, qua designatur quid erit post diem iudicij. & in cap.23. *Et tunc quidem dedit ei conuersationem in paradiso tanquam arrabonem regni sui, quod est fruitio ineffabilium, ac æternorum bonorum, quæ nec oculus vidit, &c.*

Confirmatur hoc argumentum, quia Græci Patres simpliciter negant Deum videri posse à creatura; ergo multò magis negare debent videri ante diem iudicij. vide Chrysostomum homil.23. in Genesin, vbi dicit, ne Angelis quidem Deum esse visibilem. Item hom.14. in Ioannem, vbi dicit, Angelos nunquam vidisse filium Dei, nisi post incarnationem. Similia habent Theodoretus in Dialogo Immutabilis, Theophylactus in illud Ioannis 1. *Deum nemo vidit vnquam.* &
C Euthymius in eundem locum: quibus accedit ex Latinis Hieronymus, teste Augustino, epist. 111. ad Fortunatianum.

QVARTVM argumentum est ex testimoniis Patrum Latinorum. LACTANTIVS lib.7.cap. 21. *Nec quisquam putet, animas post mortem protinus iudicari; nam omnes in vna communiq; custodia detinentur, donec tempus adueniat, quo maximus iudex meritorum faciat examen.*

VICTORINVS Martyr in cap.6. Apocal. *Animas autem occisorum dicit se vidisse sub ara, id est, sub terra.* Et infrà: *In nouissimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura est damnatio.*

HILARIVS in Psal.138. in illud; Si descendero
D in infernum, ades: *Hæc,* inquit, *humanæ lex necessitatis est, vt sepultis corporibus animæ ad inferos descendant.* Et ne putemus eum loqui de animabus impiorum, subdit: *Quam legem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit, &c.* Vult ergo dicere, adeo esse necessarium, vt animæ sint in inferno, dum caro est in sepulcro, vt etiam Dominus hanc legem subire voluerit.

PRVDENTIVS in Hymno de exequiis defunctorum, docet, animas sanctas discedere ex hac vita in paradisum terrestrē, siue in sinum Abrahæ, quem diues ille ardens longè conspexit.

Quanam regione iubebis
Animam requiescere puram?
Gremio senis abdita sancti
Recubabit, vt est Eleazar,

Quem floribus vndique septum
Diues procul aspicit ardens.
Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida iam paradisi,
Licet & nemus illud adire
Homini, quod ademerat anguis.

AMBROSIVS lib.2. de Cain, cap.2. *Soluitur à corpore anima, & post finem vitæ huius adhuc futuri iudicij ambiguo suspenditur.* Et lib. de bono mortis, cap. 10. *Satis*, inquit, *fuerat illis dixisse animas ᾅδην petere, id est, locum, qui non videtur, quem Latinè infernum dicimus.* Et ibidem: *Scriptura Esdræ habitacula animarum promptuaria nuncupat.* Et occurrens querelæ humanæ, eo quod iusti, qui præcesserunt, videntur vsq; ad diem iudicij per plurimum scilicet temporis debita sibi remuneratione fraudari; mirabiliter, ait, coronæ esse similem diem iudicij; coronæ enim dies exspectatur ab omnibus, vt intra eum diem & victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoriæ: ergo dum exspectatur plenitudo temporis, expectant animæ remunerationem debitã: aliàs manet pœna, aliàs gloria.

AVGVSTINVS lib.1. retract. cap.14. *De sanctis hominibus*, inquit, *iam defunctis, vtrũ ipsi saltem dicendi sint iam in illa possessione consistere, meritò quæritur.* Et epist.111. ad Fortunatianum, exponens quædam verba D. Hieronymi: *In his verbis*, inquit, *hominis Dei multa consideradã sunt; primum, quia secundum apertissimam Domini sententiam etiam ipse sentit, tunc visuros faciem Dei, cùm in Angelos profecerimus, id est, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit vtique in resurrectione mortuorum.* Item in Enchiridio, cap.108. *Tempus*, inquit, *quod inter hominis mortem, & vltimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet.* Lib.12. de Genes. cap.35. quærit, quid opus sit animabus resumptione corporis, si possunt sine carne videre Deum? Respondet autem: *Minimè dubitandum est, & raptam hominis à carnis sensibus mentem, & post mortem ipsam carne deposita non sic videre posse incommutabilem substantiam, vt sancti Angeli vident.* Et lib.12. de ciuit. Dei, cap.9. *Pars*, inquit, *ciuitatis Dei, quæ coniungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis, qui mortem obierunt, secretis animarum receptaculis, sedibusq; requiescit.* In Psal.36. *Post vitam*, inquit, *istam nondum eris, vbi erunt Sancti, quibus dicetur; Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi, nondum ibi eris, quis nescit? sed iam poteris ibi esse, vbi illum quondam vlcerosum pauperem diues ille superbus in mediis tormentis vidit longè requiescentem. in illa requie certè securus exspectabis iudicij diem.*

BERNARDVS serm.3. de omnibus Sanctis: *Aduertistis*, inquit, *ni fallor, tres esse sanctarum status animarum; primum videlicet in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primum in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei.* Et infrà: *In illam beatissimam Dei domum animæ nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis, id est,*

A *nec sancti sine plebe, nec spiritus sine carne.* Et serm.4. exponens illud: *Vidi sub altare animas interfectorum.* intelligit per altare, Christi humanitatem, ac dicit, interim animas Martyrum esse sub altari, quia solùm vident Christi humanitatem, post diem iudicij exaltandas esse super altare ad videndum Dei essentiam: *Interim*, inquit, *sub Christi humanitate feliciter Sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam S. Angeli prospicere, donec veniat tempus, quando iam non sub altare collocentur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? Nunquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed vel Angelorum assequi quis poterit, nedum superare? Quonam igitur modo super altare dixerint exaltandos eos, qui nunc sub altari quie-*
B *scunt? Visione vtique, & contemplatione, non prælatione. Ostendet enim tũc nobis Filius, vt pollicitus est, semetipsum, non in forma serui, sed in forma Dei: ostendet etiam nobis Patrem, & Spiritum sanctum, sine qua nimirum visione nihil sufficeret nobis.*

QVINTVM argumentum sumitur ex ratione; nam iudicium, & examen bonorum, & malorum, futurum est in nouissimo die, ergo præmia & pœnæ vsq; ad eum diem differentur. pręterea Christi anima post separationem à corpore non statim ascendit in cœlum, sed prius descendit ad inferos, & post resurrectionem carnis tandem in cœlum ascendit; igitur & Sancti omnes post mortem in inferno erunt vsque ad resurrectionem; nam Christi requies, resurre-
C ctio, & ascensio, exemplar fuit nostræ quietis, resurrectionis, & ascensionis; alioqui essent discipuli, & serui supra magistrum, & dominum. Ad hæc, anima, & caro simul operantur tam bona, quàm mala, igitur simul & non vna sine alia puniri, aut remunerari debet. Deniq; dæmones nondum puniuntur, sed puniendi reseruantur post diem iudicij; nam idcirco dicebant Christo: *Venisti huc ante tempus torquere nos*, Matth.8. *Et deprecabantur eum, ne imperaret illis, vt in abyssum irent*, Lucæ 8. igitur idem de hominibus fiet: si autem impij non puniuntur, certè nec pij remunerantur. Hæc igitur sunt argumenta, quæ aduersus veritatem afferri solent. quæ quidem in sequentibus capitibus per partes diluentur.
D

CAPVT SECVNDVM.

Animas Sanctorum iam nunc frui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiæ.

SED facile erit totidem argumentorum generibus veritatem propugnare. PRIMVM igitur accedat Ecclesiæ testimonium, quæ in oratione de S. Gregorio dicit: *Deus, qui animæ famuli tui Gregorij æternæ beatitudinis præmia contulisti, &c.* Præter quam orationem habemus etiam duo Concilia Oecumenica, & duorum summorum Pontificum decreta. siquidem hoc ipsum definitum est in Concilio Florentino, sessione vltima, in

decreto vnionis Latinorum cum Græcis. & in Concilio Tridentino, sessione 25. Idem quoque disertis verbis docet Innocentius III. cap. Apostolicam, extra, de Presbytero non baptizato. Idem denique post longas disputationes Benedictus XII. definiuit in extrauaganti, quæ incipit, Benedictus Deus; quam totam refert Alphonsus à Castro lib. 3. contra hæreses, verbo, Beatitudo.

Atq; hinc soluitur primum argumentum aduersariorum; nam iste Benedictus XII. qui successor fuit immediatus Ioannis XXII. apertè testatur, Ioannem morte præuentum, non definiuisse istam quæstionem. Neq; verò solùm eam nō definiuit, sed etiam paulò ante mortem partim retractauit sententiam suam, partim etiam declarauit; nam asseruit, PRIMO, se in omnibus suis sermonibus de hac re nunquam intendisse rem definire, sed solùm quærere veritatem. SECVNDO, asseruit sibi displicere priorem sententiam, ac sentire se, animas Sanctorum videre Deum, etiam ante diem iudicij: nisi aliter Ecclesia, & sui successores definirent: quorum definitioni se submittere dicebat omnes suas opiniones. Habetur hæc retractatio ipsis verbis, quibus facta est, apud Ioannem Villanum lib. 11. cap. 19. historiæ, de rebus Florentinorum, quam ille dicit se habuisse à fratre suo, qui in aula eiusdem Ioannis Papæ degebat.

Sed notanda sunt quinque mendacia Caluini, lib. 4. Institutionum, cap. 7. §. 28. PRIMVM est, Gersonem vixisse tempore huius Ioannis; nam Ioannes obiit anno M. CCC. XXXIV. vt testantur omnes historici, & nominatim Onuphrius, & ille Ioannes Villanus libro 11. cap. 19. Gerson autem natus est anno M. CCC. LXIII. vt ex Trithemio patet de scriptoribus Ecclesiasticis.

SECVNDVM est, Ioannem Papam negauisse animæ immortalitatem. at si hoc esset verum, multò magis eam negasset Caluinus, qui pertinaciter defendit, animas non videre Deum. nec enim Ioannes Papa vllius erroris accusatur à Gersone, & aliis, præterquam istius de visione Dei.

TERTIVM est, nullum Cardinalium se opposuisse Ioanni Papę. nam Ioannes Villanus lib. 10. cap. vlt. hist. scribit, maiorem partem Cardinalium repugnasse Ioanni, & idem colligitur ex decretali Benedicti XII.

QVARTVM est, Regem Galliæ Philippum interdixisse suis communionem Ioannis Papę, nisi resipisceret. At Ioannes ille Villanus loco citato scribit, Regem solùm scripsisse ad Pontificem amicè, & reuerenter, eumq; monuisse, vt caueret ab illis opinionibus, quæ videntur suspicionem erroris ingenerare posse.

QVINTVM est, Pontificem coactum à Rege ad palinodiam. At Ioannes prædictus scribit, Ioannem Pontificem solùm retractasse opinio-
A nem suam pridie ante mortem suasu affinium, qui metuebant, ne, si Ecclesia postea contrarium definiret, vt etiam fecit, memoriæ Ioannis Papæ aliqua nota suspicionis erroris inureretur. Vide quæ scripsimus de hac re lib. 4. de Pontifice, capit. 14.

CAPVT TERTIVM.

Idem Scripturarum testimoniis demonstratur.

IAm secundo loco Scripturarum testimonia proferemus. Ac PRIMVM sit id, quod legimus in Ecclesiastico, c. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuiq; secundum vias suas.*

B DICES, non ait Scriptura in die obitus reddi vnicuique secundum opera, sed posse reddi, si Deus vellet. AT certè illud, facilè est, non significat, posset Deus, si vellet: sed reddit Deus, & facilè reddit vnicuique secundum opera sua in die obitus. alioqui enim, si Deus posset reddere secundum opera, sed non redderet, frustra nos hoc argumento hortaretur Sapiens ad benefaciendum. Præterea cùm dicat ibidem Spiritus sanctus: *In fine hominis denudatio operum eius*; indicat etiam in fine hominis, reddi vnicuiq; secundum opera. nam ad hoc fit iudicium illud, & denudatio operum, vt sequatur remuneratio.

DICES rursum, quando hęc scripta sunt, non dabatur remuneratio essentialis in die obitus,
C sed tantùm requies in sinu Abrahæ, igitur per ista verba, Facile est coram Deo in die obitus reddere, &c. solùm deducitur, reddi in die obitus iustis certam spem beatitudinis futuræ, & requiem in sinu Abrahæ.

RESPONDEO, Ecclesiasticum, cùm dicit, in die obitus reddi remunerationem, intellexisse, reddi remunerationem, quæ pro temporum diuersitate haberi poterat: & quia tunc nondum cœlum erat reseratum, nunc autem à Christo reseratum est; ex illius sententia sequitur, in die obitus, & tunc requiē dari solitam iustis, & nunc veram felicitatem. hinc nimirum Num. 35. Dominus iubet, vt post mortem sacerdotis magni omnes exules reuertantur ad patriam: hęc enim
D est figura rerum nostrarum; nam nos exules sumus; patria paradisus; sacerdos magnus Christus, post cuius mortem iam patet aditus Adæ filiis in cœlum.

ALTERVM testimonium, & quidem longè clarius, est Apostoli Pauli 2. Corinth. 5. *Scimus quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis. nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes, si tamen vestiti, & non nudi inueniamur; nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est à vita.*

Nota PRIMO, illud: *Si terrestris domus nostra*, intelligi à quibusdam (vt Chrysostomus citat) de

mundo

mundo hoc sensibili, quasi Apostolus dicat, si hic mundus peribit, non deerit nobis alius melior post resurrectionem. Sed hoc falsum est; nam communis Græcorum, & Latinorum opinio pro domo hac terrestri accipit corpus hoc mortale, seu vitam præsentem corporalem: Et ratio est, quia in fine capitis superioris dixit Apostolus: *Si exterior homo noster corrumpitur, interior renouatur de die in diem*. Itaque, quod hîc dixit terrestrem dòmum, ibi dixit hominem exteriorem. Præterea infrà clarius dicit: *Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino*. vbi apertè vocat corpus, quod antea vocauerat exteriorem hominem, domum terrestrem, tabernaculum, &c.

Nota Secvndo, per domum æternam, & cœlestem, quam opponit Apostolus domui terrestri, intelligi à Patribus vel corpus immortale, vt à Chrysostomo, Theophylacto, Theodoreto, Ambrosio; vel vitam æternam, id est, visionem Dei. Et sine dubio verior est posterior expositio, quæ est Photij apud Oecumenium, Anselmi, & diui Thomæ in hunc locum; nam inprimis Apostolus ait de præsenti, si domus hæc terrena dissoluitur, habemus aliam æternam in cœlo; debuisset enim dicere, si de corpore glorioso loqueretur, habebimus, non habemus; nam corpus immortale non habemus nunc in cœlo.

Præterea Apostolus, cùm dicit, si hæc domus dissoluitur, habemus aliam, vult dicere, nō est quod timeamus nobis domum defuturam vnquam; nam si hinc pellimur, habemus aliam: at si per domum cœlestem intelligit corpus immortale, non est verum nobis nunquam defuturam domum: deerit enim à die mortis vsque ad diem resurrectionis. Præterea id ipsum vocat hanc domum cœlestem, quod paulò antè in fine cap. 4. vocauerat: *Aeternum gloriæ pondus*; nam postquam dixerat: *Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*; subiungit explicans: *Si enim terrestris domus, &c.* At per illud: *Aeternæ gloriæ pondus*, omnes intelligunt ipsam essentialem beatitudinem.

Deniqve, nisi Apostolus hîc per domum cœlestem, intelligeret beatitudinem, non bene concluderet paulò inferius: *Audētes igitur, & scientes quia dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum*. Nec enim sequitur; si hoc mortale corpus corrumpitur, habebimus aliud immortale post resurrectionem, ergo bonum est nunc mori, & peregrinari à corpore; immò contrarium sequitur, nimirum non esse bonum mori vsque ad diem resurrectionis, quia, etsi melius sit corpus immortale, quàm mortale, tamen melius est corpus mortale, quàm nullum. At, si per domum cœlestem, intelligamus beatitudinem, Apostoli argumentatio optima est, nimirum ista; si vita hæc mortalis perit, habemus statim aliam longè meliorem in cœlo, ergo bonum est citò mori in hoc mundo; vt citò viuamus in cœlo.

Dices, non videtur beatitudo posse vocari domus, non enim habet similitudinem cum domo, corpus autem habet; corpus enim reuera est domus animæ.

Respondeo, beatitudinem optimè dici domum, quia est tam magna, vt eam anima non capiat, & potius anima in illam intret, quàm illa in animam: hinc 1. Ioan. 3. dicitur: *Maior est Deus corde nostro*. Et quod dicitur Ioan. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; omnes intelligunt de variis gradibus beatitudinis. de hac domo dicitur etiam Matthæi 25. *Intra in gaudium Domini tui*. Et hanc domum eleganter Apostolus opponit vitę corporali, siue ipsi corpori propter tria. Primvm enim corpus ipsum vocat domum terrestrem, quia ex terra constat; vitam beatam vocat domum cœlestem, quia in cœlo inuenitur. ibi enim est sedes Dei, & ibi semper videtur tanquam Rex in decore suo. Secvndo, corpus dicit esse domum, quæ dissoluitur, quia quotidie deficit magis & magis, illam autem vocat æternam, quia semper in eodem statu permanet: denique illam vocat non manufactam, insinuans, istam esse manufactam, quia nimirum corpus habemus opera hominum, qui illud generarūt, & cibo, ac potu alunt, & sustentant: at illa domus cœlestis ab hominum opere non pendet, sed à solo Deo manifestante seipsum nobis.

Tertivm testimonium est paulò infrà: *Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati eo, quod nolumus expoliari, sed superuestiri. audētes igitur, & scientes, quia dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum*. Nota Apostolum hîc docere duo desideria esse in nobis, vnum naturæ ad viuendum corporaliter, alterum gratiæ ad videndum Deum; & quidem homines pios velle quidem vtrumque, si possint, implere simul; sed cùm non possint, anteponere desiderium gratiæ desiderio naturæ, & proinde appetere mortem corporis, vt possint cum Deo viuere: homines impios è contrario omnia referre ad vitam corporis, & desiderium naturæ.

Ex quibus deducitur euidens argumentum pro sententia nostra; nam si non possemus videre Deum, nisi post resurrectionem, non diceret Paulus, se optare peregrinari à corpore, vt non peregrinetur à Domino. his enim verbis ostendit esse aliquem statum animæ, in qua peregrinetur à corpore, & non à Domino: at talis status non esset vnquam, nisi ante resurrectionem videretur Deus. nam in hac vita peregrinamur à Domino, sed non à corpore: in alia vita post resurrectionem non peregrinabimur nec à Domino, nec à corpore; ante resurrectionem au-

tem oporteret necessariò peregrinari à Domino, & à corpore: quare vt detur status, in quo peregrinemur à corpore, sed non à Domino, de quo Paulus loquitur, necesse est vt ante resurrectione, spiritus iustorum corpore soluti, Deum videant. NEQVE etiam dici potest, Paulum loqui de quadam beatitudine imperfecta, quæ consistit in visione humanitatis Christi, & quòd peregrinari à Domino, sit peregrinari à præsentia humanitatis Christi. Siquidem sanctus Apostolus ait: *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino; per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* Ex quo sequitur, vt è contrario non peregrinari à Domino, sit non ambulare per fidem, sed facie ad faciem videre speciem diuinæ pulchritudinis. Idem enim Apostolus quod hîc dicit: *Ambulamus per fidem non per speciem,* dicit 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* At qui solam videt Christi humanitatem, adhuc habet fidem, & est peregrinus & viator, vt omnes fatentur.

QVARTVM testimonium est Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso.* Vbi nota, paradisum dupliciter accipi in Scripturis; vno modo pro horto quodam deliciarum corporalium, in quo primus homo constitutus fuit antequam peccaret, de quo loquitur Moyses Genes. 2. & 3. altero modo pro gloria beatorum, cuius prior paradisus figura fuit; & de hoc loquitur Paulus 2. Cor. 12. vbi se dicit raptum fuisse in paradisum. explicans enim quid paradisus sit, dicit se raptum supra tertium cœlum.

EVTHYMIVS in hunc locum existimat (nimirum vt confirmet errorem suum) hîc Dominum loqui de paradiso terrestri; & ideo etiam scribit, Dominum latroni non respondisse, hodie mecum eris in regno meo, sed in paradiso; vt ostenderet aliud esse regnum, aliud paradisum. Et quia poterat aliquis obiicere, Christum dixisse: *Mecum eris in paradiso;* & tamen Christus non est in paradiso terrestri, sed cœlesti; respondet Euthymius, Christum esse vbique vt Deus est, & proinde esse cum latrone, aliisque Sanctis in paradiso terrestri, & simul cum Angelis in paradiso cœlesti.

Hæc expositio sine dubio potest, ac debet reiici. PRIMVM, paradisus terrestris est locus deliciarum corporibus, non animabus; quid enim prodest animabus abundare pomis, herbis, aquis, ceterisque rebus terreni illius paradisi? Christus autem promittens latroni paradisum, promisit hortum deliciarum ipsi conuenientem, id est, spiritualem.

SECVNDO, voces Testamenti noui cùm ambiguæ sunt, potius accipi debent, vt sumuntur in aliis locis Testamenti noui, quàm vt sumuntur in Testamento veteri, sed vox ista, *paradisus,* in Testamento nouo accipitur pro paradiso spirituali, vt patet 2. Cor. 12. igitur & Luc. 23. pro spirituali paradiso accipienda est.

A TERTIO, Christus promisit latroni consortium suum, cùm ait: *Mecum eris in paradiso.* Christus autem non terrestrem, sed cœlestem paradisum introiuit. nec valet responsio Euthymij; nam eo modo, quo Christus est vbiq; erat cum latrone etiam in hoc mundo, cùm adhuc latrocinia exerceret, & nihil ei Christus noui promisisset.

Adde QVARTO, non videri improbabile quibusdam paradisum terrestrem periisse aquis diluuij, neque obstat, quod Ecclesiast. 44. dicatur Henoch translatus in paradisum; nam Henoch translatus fuit ante diluuium, ac proinde transferri potuit, in paradisum, quo postea destructo, aliò à Deo translatus fuit.

B Iam verò THEOPHYLACTVS nomine aliorum refert, & refellit duas alias expositiones ad hunc locum. PRIMA est quorundam, qui dicebant, latroni promissum fuisse paradisum cœlestem, sed dandum post resurrectionem: dixisse autem Christum, *hodie eris,* propter certitudinem rei futuræ, quomodo Prophetæ sæpe exprimunt res futuras per tempus præsens, aut præteritum: vt, cùm Dominus dicit: *Qui non credit, iam iudicatus est.* SECVNDA est, illud, *hodie,* coniungendum cum, *dico,* non cum, *eris,* hoc modo: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.*

Sed neutra est solida; non PRIMA, tum quia C non oportet recurrere ad figuras, & relinquere propriam verborum significationem, nisi quando alioqui absurditas aliqua sequeretur; tum etiam, quia ista non sunt verba Prophetica, vt oportuerit ea velari obscuritate, sed continent simplicem promissionem, & proinde simpliciter intelligenda sunt. neque eo loco, *qui non credit iam iudicatus est,* accipitur præteritum pro futuro: non enim vult Dominus dicere, certò iudicabitur, sed verè iam iudicatus est, & condemnatus à seipso, cùm nolit eam fidem amplecti, per quam saluus esse posset.

SECVNDA expositio est planè ridicula. Quorsum enim Dominus diceret; Amen dico tibi, hodie? nónne videbat latro, Dominum loqui illa die? Præterea, quis non videt per illud aduerbium, HODIE, responderi ad illud aduerbium D QVANDO, quod latro posuerat? Latro dixerat: *Memento mei, quando veneris in regnum tuum.* Dominus respondet, hodie erit illud quando, proinde, hodie mecum eris in regno, & paradiso meo. Vera ergo expositio est Theophylacti, Ambrosij, Bedæ, & aliorum, qui per paradisum intelligunt regnum cœlorum. ne fortè enim latro per regnum intelligeret aliquid humanum, Christus declarauit, regnum suum esse paradisum, id est, summam & sempiternam felicitatem.

QVINTVM testimonium Ephes. 4. *Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem.* Quo in loco per vocem, *altum,* non potest intelligi nisi summum cœlum. etsi enim quidam intelligunt

crucem,

crucem, tamen Paulus se exponit paulò infrà, cùm ait: *Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos.* Porro nomine captiuitatis, quam secum duxit in cœlum, quid potest intelligi, nisi multitudo sanctarum animarum, quas ex limbo ad cœlum euexit, vt Ambrosius exponit.

DICES, non sequitur, Sancti sunt in cœlo, ergo vident Deum. RESPONDEO, rectè sequi; nam per cœlum intelligimus sedem, & quasi aulam regiam Dei, vbi Deus semper videtur; nam Isaiæ 66. dicitur: *Cœlum mihi sedes est.* Et Matth. 5. *Nolite iurare per cœlum, quia thronus Dei est.* Et Matth. 18. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.* Et in oratione Dominica dicimus: *Pater noster, qui es in cœlis.* Tametsi enim Deus vbique sit, tamen propriè in cœlo esse dicitur, quia per sui manifestationem illic se præsentem ostendit, & cernitur ab iis, qui digni sunt cœlesti illa sede. Vnde eleganter Cyrillus catechesi 9. dicit, cœlum esse velum Deitatis, quo nobis videlicet, qui sumus extra velum, absconditur Deus. Immò beatus Paulus Hebr. 9. comparat ingressum Christi in sanctuarium cœleste, cum ingressu Sacerdotis intra velum in sancta Sanctorum, indicans idem esse cœlum respectu diuinæ essentiæ, quod erat velum respectu arcæ Testamenti. & certè animabus Sanctorum; si non videant Deum, parum videtur referre vtrum in cœlo isto materiali, an in terra, vel in alio loco sint.

SEXTVM testimonium Philip. 1. *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* At si animæ seruantur in aliquo loco extra cœlum, frustrà hoc desiderabat Paulus, Christus enim in cœlis est.

SEPTIMVM testimonium Hebr. 9. *Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam esse Sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente statum.* Quod exponunt Primasius, Anselmus, Theophylactus, Oecumenius in hunc modum, quod in sancta Sanctorum non possent ingredi Sacerdotes, nec populus: significabat toto tempore Testamenti veteris non fuisse apertam viam ad cœlum, & ideò etiam iustissimos quosque ad inferos descendisse: quia non poterant simul vigere figura & figuratum. At posteaquam Christus perrupit velum tabernaculi, & figuræ cessauerunt, iam propalata est via Sanctorum ad sanctuarium cœleste.

OCTAVVM testimonium Hebr. 12. *Non accessistis ad montem Sion, &c. sed ad Sion montem & Hierusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cœlis, & spiritus iustorum perfectorum, &c.* Hîc (vt rectè Anselmus exponit) describitur Ecclesia triumphans, & in ea dicuntur esse tanquam ciues, primùm Angeli, deinde animæ primitiuorum, id est, eorum, qui primi crediderant, & iam mortui fuerant, vt Iacobi Apostoli, Stephani, & aliorum: qui dicuntur conscripti in cœlis, quia sunt adscripti & cooptati cum Angelis in ordinem

A ciuium cœlestium. quomodo dicebantur Romæ senatores Patres conscripti. Nisi fortè magis placeat per Ecclesiam primitiuorum in cœlis conscriptorum, intelligi animas Patriarcharum, & Prophetarum cum Christo regnantium: per spiritus autem perfectorum, animas Apostolorum & Martyrum. Semper tamen eadem est sententia, iam nunc spiritus sanctorum hominum beatos esse, ea beatitudine, qua sancti Angeli soli antea fruebantur.

NONVM testimonium est in lib. Actor. cap. 7. vbi Stephanus moriturus vidit cœlos apertos, & gloriam Dei, Christumq; stantem à dextris Patris. Cur autem hoc vidit, nisi vt intelli-

B geret, sibi cœlum patere, & se statim à Domino recipiendum in illam gloriam? Id enim ille intelligens exclamauit: *Domine IESV suscipe spiritum meum.*

DECIMVM testimonium est cap. 6. Apocal. vbi dantur Martyribus singulæ stolæ albæ, quæ gloriam animæ significant; nam alteram stolam, id est, gloriam corporis post resurrectionem habebunt; vt exponunt Gregorius in 4. Psal. pœnitentialem, & Beda, Haymo, & Anselmus in hunc locum: necnon B. Augustinus serm. 4. de festo innocentium.

VNDECIMVM est cap. 7. vbi de istis dicitur: *Hi, qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius.* Ex quo habemus

C illos verè esse in cœlo, & videre Deum. Quid enim significat esse ante thronum Dei, nisi habere Deum in conspectu, eumque cernere?

Atque hinc benè solui potest argumentum SECVNDVM; nam ad primum locum contra adductum respondeo dupliciter; ac PRIMVM, vt Chrysostomus in cap. 20. Matth. monet, parabolas non oportere ex omni parte quadrare, sed solùm considerandum esse scopum; multa enim dicuntur non ad significandum aliquid, sed solùm, vt narratio integra videatur. quemadmodum & culter ad scindendum factus est, nec tamen ex omni parte scindit. alioqui, quomodò operarij accipientes denarium murmurabant? nunquid erit murmur in cœlo? Et cur Dominus

D dixit: *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Num erit in cœlo oculus nequam? quomodo etiam fieri potest, vt merces prius sit reddita vltimis, quàm primis, cùm constet omnes simul electos eadem sententia donandos regno cœlorum? Solùm ergo ex parabola illa de operariis habemus, minori tempore Patres noui Testamenti laborare, quàm fecerint Patres Testamenti veteris, & tamen ad eandem beatitudinem peruenire: vel certè eos, qui conuertuntur in senectute breuiorem laborem habere, quàm eos, qui in adolescentia, & tamen posse non minus præmium adipisci.

Possumus etiam SECVNDO respondere, si velimus illam partem esse significatiuam, qua dicitur, ad vesperam vocatos esse omnes opera-

rios, & simul omnibus redditam esse mercedem; dicemus enim per vesperam significari futurum generale iudicium, quo publicè reddatur omnibus perfecta merces: quod tamen iudicium non excludit particularia Dei iudicia, quibus in obitu vniuscuiusq; redditur singulis priuatim pars mercedis.

Ad SECVNDVM locum ex Paulo, qui ait, Patres non accepisse repromissiones, sed suo tempore accepturos, dico tria. PRIMO, per repromissionem posse intelligi Christi incarnationem, vt exponit Primasius, id enim Deus promiserat sępissimè Patribus Abrahę, Isaac, Iacob, Dauidi; vnde Dominus ait: *Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt.*

SECVNDO dico, per repromissiones posse intelligi beatitudinem animæ; & tunc conferri homines Testamenti veteris, cum hominibus Testamenti noui, vt sensus sit; illi antiqui Sancti mortui sunt, non accepta repromissione vitæ æternæ, vt non præuenirent nos, sed exspectauerunt vsq; ad Christi aduentum, vt eam repromissionem nobiscum, id est, cum Sanctis Testamenti noui acciperent. Et fauet huic expositioni textus Græcus: οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν non acceperant repromissionem, id est, nunc quidem acceperunt, sed antehac nondum acceperant.

TERTIO dico, per repromissionem intelligi perfectam beatitudinem corporis & animæ, quam illi adhuc non habuerunt, ne sine nobis habeant. quę quidem est communis Patrum expositio in eum locum, & Augustini tract. 49. in Ioan. Notanda sunt autem illa verba: *Ne sine nobis consummarentur.* Non enim ait, ne sine nobis remunerarentur, sed ne sine nobis consummatam mercedem non modò animæ, sed etiam corporis acciperent.

Ad TERTIVM locum ex epistola Ioannis respondeo, illud, *cùm apparuerit*, non significat, cùm apparuerit Christus, sed cùm apparuerit, quid erimus, vt patet ex superioribus. Dixerat enim, *nondum apparuit, quid erimus*, ac deinde subiecit, *scimus enim, quia cùm apparuerit*, nimirum, quid erimus, *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Itaque illud, *similes ei erimus*, significat, similes Christo erimus corã oculis totius mundi. videbunt enim nos in nubibus Christo assidentes, ac similes illi quoad externam gloriam corporis. quæ gloria ex eo nascetur, quod videbimus eum sicuti est; nam videre Deum, est beatitudo animæ, ex qua nascitur gloria corporis. Est autem similis hic locus, vt Beda etiam monet, illi loco Pauli: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Coloss. 3. Quare non colligitur ex verbis Ioannis, sanctos homines non visuros Deum ante diem iudicij, sed solùm ante eum diem non esse eorum gloriam toti mundo manifestandam.

A Ad QVARTVM ex Apocalypsi, dico, per altare, sub quo sunt animæ, non posse intelligi aliquem locum extra cœlum; nam in cap. 7. habemus, istas animas amictas stolis albis esse ante thronum Dei, Deoque in templo eius, id est, in cœlo seruire, die ac nocte.

Tres ergo sunt Catholicæ expositiones. PRIMA Bedæ, illud: *Sub altari*, coniungi cum *interfectorum*, hoc modo: *Vidi animas interfectorum sub altari*: per altare autem intelligi Christum, vt sensus sit; Vidi animas interfectorum sub altari, id est, sub testificatione nominis Christiani: quomodo 2. Machab. 7. dicuntur Machabæi occisi sub Testamento Dei, id est, pro Testamento
B Dei.

SECVNDA, eiusdem Bedæ, Primasij, & Haymonis, illud, *sub altari*, coniungi cum *vidi*, sed per altare intelligi secretum intellectuale, vnde procedit thimiama laudis diuinæ. Sicut enim in tabernaculo erat arca, & ante arcam altare aureum thimiamatis, ita in cœlo, tabernaculo non manu facto, est arca humanitatis Christi, in qua residet diuinitas: & ante eam est altare aureum, vnde procedit perpetuum thimiama laudis diuinæ, & precum. Et notat HAYMO, quod sicut in tabernaculo materiali, inter altare aureum, & arcam, erat velum, quod fractum est in morte Christi: ita quoque durante Testamento veteri, animæ Sanctorum erant sub altari, sacrificantes
C Deo hostias laudis, sed velum erat inter eas, & Deum; at fracto velo per Christum, iam altare est coniunctum arcæ, & nihil est in medio. Dicuntur autem animæ esse sub altari isto, non autem ad altare, ad significandum secretum illud cœleste, quò non solùm oculi, sed nec mentes nostræ penetrare possũt. quis enim capiat, quomodo animæ sint ante Deum, eique ministrent in cœlo.

TERTIA, est Anselmi, qui docet, per altare intelligi Christum. Sacrificia enim Sanctorum, siue laudis, siue orationum, non placent Deo, nisi super hoc altari ponantur, id est, per Christum offerantur. Dicuntur autem animæ sub Christo esse, non quia Christus sit illis quasi pa-
D ries adumbrãs, & impediens, quo minus Deum videant, vt B. Bernardus videtur exposuisse, sed sub Christo esse dicuntur, quia illo inferiores sunt loco, & dignitate; & quia sub Christi patrocinio, & protectione vicerunt, & illi referunt accepta sua præmia.

CAPVT QVARTVM.

Eadem veritas ex Græcis Patribus confirmatur.

SEQVITVR nunc, vt post Scripturas sacras, proferamus etiam testimonia Patrum, ac primùm Græcorum, ne recentiores Græci existiment

ſtiment, veterum teſtimonio errorem ſuum ſe poſſe defendere.

Primvs. Ignativs in epiſtola ad Romanos dicit, ſe per martyrium proficiſci de mundo ad Deum. Et rurſum ait: *Aqua viua manens in me, intrinſecus mihi dicit, veni ad patrem.* At ſecundum errorem Græcorum & Caluiniſtarum, non ad Deum ibat, ſed ad inferos, aut ad alium locum extra cœlum, vbi non magis Deus eſt, quàm hîc nobiſcum. Præterea ibidem ait: *Sinite me puram lucem aſpicere, illuc perueniens, homo Dei ero.* Et rurſum: *Miſerabilis ſum nunc, donec Deum merear adipiſci.* An non clariſsimè indicat, ſe ſtatim à morte futurum cum Deo, & viſurum puram lucem diuinitatis? Deniq; ſæpius repetit, ſe per martyrium adepturum Chriſtum. at quomodo adipiſcetur, ſi Chriſtus eſt in cœlo, & ipſe erit apud inferos, in abditis receptaculis, neſcio quibus?

Secvndvs ſit Dionysivs Areopagita, qui libro de Eccleſiaſtica hierarchia, cap. 7. parte 1. loquens de Sanctis in morte conſtitutis: *Norunt*, inquit, *profectò ſe totos percepturos exactiſsimam ad Chriſti ſpeciem, requiem, cùm ad præſentis vitæ finem peruenerint, viamqúe ad immortalitatem ſuam è vicino iam clarius intuentes, diuinitatis laudant munera, diuinâque lætitia geſtiunt. non iam ad deteriora conuerſionem metuentes, ſed parata bona ſe firmiter perpetuóque habituros probè noſcentes, &c.* Nota, dicere Dionyſium, animas Sanctorum ſtatim à morte hominis conſequi immortalitatem: cumque hoc non poſsit intelligi de immortalitate naturali, nec de immortalitate carnis, neceſſariò eſſe intelligendum de beatitudine, quæ eſt vita æterna animæ. Eodem libro, & capite, parte 3. dicit, animas Sanctorum ſtatui in regione viuorum, in ſinu Abrahæ, Iſaac, & Iacob. & ſubdit: *Iſta, vt reor, ſunt perſpicuè beatiſsima Sanctorum præmia. quid enim immortalitati perfectæ omníque triſtitia vacuæ, ac plenæ perpetui luminis conferri poſsit? licet multum ſanè promiſsiones illæ ſublimiores noſtra mente ſint, quæ vocabulis nobis congruis deſignantur, longè tamen inferiores earum re & veritate appellationes habent. Verum enim profectò illud exiſtimandum eloquium eſt, quod oculus non vidit, auris non audiuit, in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe, &c.* At certè iſta non conueniunt, niſi eſſentiali beatitudini, quæ ſola ſuperat noſtra deſideria.

Tertivs ſit Ivstinvs, qui quæſtione 75. à gentibus poſita (quanquam iſtę quęſtiones non videntur Iuſtini, ſed alicuius recentioris) *At*, inquit, *poſt animi à corpore exceſſum, ſtatim fit bonorum, malorumq; diſtinctio. ducuntur enim ad loca, quæ eis digna ſunt, ab Angelis, bonorum quidem animi in paradiſum, vbi conſuetudo eſt, & aſpectus Angelorum & Archangelorum, viſio verò etiam conſeruatoris Chriſti ex verbis his, peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum, improborum autem ad inferorum loca, &c.* Vbi nota probari ſententiam noſtram tum ex eo, quod dicit, bonorum animos duci ad paradiſum, vbi ſunt Ange-

A li, & Chriſtus; tum ex loco Pauli, quem Iuſtinus allegat; nam (vt ſuprà diximus) præſentem eſſe ad Dominum, ſignificat videre Deum, cùm opponatur peregrinationi à Domino, & ambulationi per fidem.

Atq; ex his ad loca ex Iuſtino adducta in contrarium, facile eſt reſpondere; nam quæſt. 60. vbi dicit, narrationem de Lazaro non eſſe hiſtoriam, quia nondum facta eſt retributio; loquitur de retributione perfecta, quando totus homo animo & corpore gaudebit, vel cruciabitur. Et quia in illa narratione fit mentio corporalis ſupplicij, cùm dicitur: *Et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Ideò Iuſtinus dicit, illam narrationem non eſſe hiſtoriam, quia

B nondum habent damnati corporalia membra, &c. In quæſtione 76. Gentiles quidem quærebant, ſi ante reſurrectionem nulla ſunt operum præmia, quorſum latro in paradiſum introductus fuit? Sed Iuſtinus non admittit antecedens, immò oſtendit magnam remunerationis partem eſſe, quod animus latronis ſit in cœtu beatorum, & videat inferiora, & Angelos, ac Dæmones. non meminit autem Dei viſionis, quia Græci non ſolent vocare viſionem, niſi eius rei, quæ plenè comprehenditur, & ideo paſſim negant, Deum poſſe videri à creatura: ſed quod aliquo modo latro Deum videat, indi-

C cat Iuſtinus, cùm dicit eum eſſe in cœtu beatorum.

Qvartvs. Irenævs lib. 1. cap. 2. *Iuſtis*, inquit, *& æquis, & præcepta eius ſeruantibus, & in dilectione eius perſeuerantibus, quibuſdam quidem ab initio, quibuſdam autem ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem æternam circumdat.* Nota, *quibuſdam*, id eſt, iis, qui mox à Baptiſmo moriuntur, vel qui pro Chriſto vitam ponunt, vel denique perfectis ſtatim donari vitam, & claritatem æternam; aliis non, niſi poſt pœnitentiam, id eſt, ſatisfactionem in futuro ſeculo actã. Eſt enim hæc ſententia Irenæi ſimillima illi Cypriani lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianum: *Aliud eſt*, inquit, *ad veniam ſtare, aliud ad gloriam peruenire; aliud miſſum in carcerem, non exire inde, donec*

D *ſoluat nouiſsimum quadrantem; aliud ſtatim fidei & virtutis mercedem accipere; aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia paſsione purgaſſe.*

Quod ergo idem Irenæus lib. 5. extremo dicit, animas Sanctorum deduci in inuiſibilem locum, & poſt reſurrectionem cum corporibus ituras ad Dominum, non ſignificat eas interim non eſſe in cœlo, vel non videre Deum, ſed ſolùm ſignificat eas non eſſe nunc in illa perfecta beatitudine, in qua eſt Chriſtus, qui animo & corpore eſt beatus.

Et confirmatur hoc ex multis coniecturis. Primo, quia hoc ipſo loco dicit, Chriſtum deſcendiſſe ad inferorum loca, vt Sanctorum

animas

animas inde extraheret, & saluaret. Si eas ergo extraxit, non sunt amplius ibi: & si saluauit, certè vident Deum, nam hæc est salus animarum.

SECVNDO, cùm dixisset, Christum descendisse ad inferos, antequam resurgeret; & subiungeret, debere discipulos imitari magistrum suum, non tamen ausus est dicere, discipulorum animas descendere ad inferos; sed ait, eas duci ad inuisibilem locum, vt ibi exspectarent resurrectionem, per inuisibilem locum quid prohibet intelligere cœlum, vbi est lux inaccessibilis?

TERTIO, quia Irenæus contendit, discipulos debere in morte, & requie, & resurrectione Christum imitari: At Christus statim à morte, non fuit quidem beatus corpore, sed quieuit triduo in sepulcro, interim tamen animo erat beatus, & in paradiso. ipse enim dixit: *Hodie mecum eris in paradiso*; ergo etiam Sancti, dum quiescunt in sepulcris, quantum ad corpora, animo sunt in paradiso beati.

QVINTVS. ORIGENES, qui in illis ipsis locis, qui contra nos afferuntur, pro nobis est; nam homil. 7. in Leuiticum dicit, Sanctos habere nunc lætitiam, sed non perfectam, quia adhuc corpus eorum, id est, ciuitas illa beata non est plena, sed quando erimus nos etiam vbi ipsi sunt, tunc habebunt perfectam lætitiam. & addit, Christum etiam non habere perfectam lætitiam, quia nondum habet omnia sua membra. Itaque apertè loquitur de lætitia accidentali. Libro autem 2. periarchon, cap. vlt. dicit, plerosque Sanctorum primùm duci ad locum aliquem terrestrem, vt ibi expolientur, & doceantur multa, quæ nesciebant; deinde duci ad loca aërea, & ibi discere quædam sublimiora; tandem duci supra cœlos ad Christum, & ibi iam videre perfectè caussas omnium rerum. ibidem asserit Paulum, & similes perfectos iam ibi esse, & videre in Deo omnia. Itaq; errat quidem in eo, quod vult, Sanctos paulatim proficere in alia vita: sed apertè fatetur nunc multos eorum esse in cœlo, & videre Deum.

SEXTVS. ATHANASIVS in vita Antonij dicit, animam Ammonis Angelis stipatam visam ab Antonio deferri in cœlum.

SEPTIMVS. BASILIVS homilia in quadraginta Martyres: *Vos*, inquit, *non terra occuluit, sed cœlum suscepit, apertæ sunt vobis paradisi portæ.* Et oratione in Gordium Martyrem: *Erat enim affectus, non vt qui in lictoris manus deuenturus esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturi essent.*

OCTAVVS. GREGORIVS Nazianzenus oratione in Basilium: *Tu*, inquit, *obiter è cœlo nos respice, & datam mihi renum debilitatem, & articulorum dolorem, vel iube discedere, vel adiuua, & hortare, ita me*

A *æquo animo ferre, vt hinc demum discedentem me in æterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem eo, quo est modo, tecum pariter contemplari valeam.* Et oratione in Gorgoniam, dicit eam frui cum Angelis purissima illustratione Trinitatis, quæ toti menti totam se contemplandam præbeat.

NONVS. GREGORIVS Nyssenus oratione in S. Ephrem: *In cœlestibus tabernaculis*, inquit, *animus illius consedit, vbi sunt ordines Angelorum, vbi Patriarcharum populi, vbi chori Prophetarum, vbi sedes Apostolorum, vbi gaudium Martyrum, vbi piorum lætitia, vbi Doctorum splendor, vbi celebres primogenitorum cœtus, vbi puræ lætantium voces.* Et infrà: *Tu verò diuino assistens*
B *altari, vitæq; principi, & sacrosanctæ vnà cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrûm recordare, nobisque peccatorum veniam impetra.*

DECIMVS. IOANNES Chrysostomus homil. 10. in posteriori ad Corinthios, loquens de beatitudine: *Si cogitatio*, inquit, *illorum, quamuis obscura sit, tantam suppeditat voluptatem, cogita quantam lætitiam nobis allatura sit manifesta ipsa comprehensio. Beati & ter beati, qui illis bonis fruuntur, sicut & miserabiles, & miserrimi, qui hisce contraria sustinent.* Homil. 3. in epistolam ad Philippenses: *Peccatores*, inquit, *vbiubi fuerint, procul à Rege sunt, atq; ideo digni qui fleantur: Iusti verò, siue hîc siue in futuro seculo fuerint, cum Rege sunt, illic tamen magis, & propius non per ingressum, ac fidem, sed facie ad faciem, &c.* Nec in textu Græco hic
C insignis locus aliter se habet: οἱ δὲ δίκαιοι ἄντε ἐνταῦθα, ἄντε ἐκεῖ, μετὰ τοῦ βασιλέως εἰσὶ, κἀκεῖ μᾶλλον, καὶ ἐγγύτερον, οὐ διὰ εἰσόδου, οὐ διὰ πίστεως, ἀλλὰ πρόσωπον, πρὸς πρόσωπον. Eadem verba repetit homil. 69. ad pop. & homil. in illud Sap. 5. *Iustorum animæ in manu Dei sunt.*

Rursum idem Chrysostomus hom. 4. in epistolam ad Philippenses, exponens illud; Vtrum eligam ignoro, &c. *Quid*, inquit, *dices Paule, cùm hinc abiens in ipsum cœlum migraturus sis, atq; cum Christo futurus, ignoras quid eligere debeas?* Et infrà: *Quis athleta cupiet amplius certare, cùm iam liceat coronari? &c.* Idem homil. 32. in epistola ad Romanos dicit, nunc Pauli animum versari in summo cœlo prope ipsum Regis solium, vbi Cherubin & Seraphin volitant. Libro 6. de sacerdotio, dicit
D eos, qui purè communicant corpori Dominico, in extrema hora ab Angelis stipatos rectà in cœlum abduci. Ex his patet Chrysostomi sententia.

Quare ad id, quod obiiciebatur ex homil. 39. in priorem ad Corinthios, dico, Chrysostomum non velle dicere, animam non frui bonis æternis ante resurrectionẽ; sed simpliciter non fruituram vllis bonis cœlestibus; si caro non resurgat, quia nimirum, cùm tam animus, quàm caro laborauerint, par est, vt vtraque pars suam mercedem habeat. Quod si vna non habebit, inde colligitur, nec alteram habituram. Et è contrario, si caro suo tempore resurget; & coronabitur, colligitur nunc animam coram Deo viuere & coronari. Vide Theophylactum, qui in

eundem locum Pauli scribens, Chrysostomi sensum clarius proponit.

Ad alterum Chrysostomi locum dico, eum loqui de corona, seu gloria corporis, de qua etiam Paulus loquitur. Et idem respondemus ad loca obiecta in contrarium Theodoreti, Theophylacti, Oecumenij in hunc locum; nam illi, vt Chrysostomi discipuli, ipsius commentarium imitati sunt.

VNDECIMVS. CYRILLVS Hierosolymæ Episcopus, catech. 13. de latrone loquens: *Tu*, inquit, *de ligno introduceris in paradisum*. Et ne putemus eum loqui de loco refrigerij in sinu Abrahæ: *Nondum*, inquit, *Abraham fidelis ingressus est, & latro ingreditur, &c.* Et ne putemus eum loqui de paradiso terrestri: *Ne timeas*, inquit, *serpentem, cecidit enim de cælo, non te eiiciet*. Itaque clarissimè Cyrillus asseruit, latronem primum omnium in paradisum ingressum.

DVODECIMVS. CYRILLVS Alexandrinus lib. 11. in Ioannem, cap. 36. dicit, animas Sanctorum non versari in terris post mortem corporis, nec deduci ad pœnas Gehennæ, sed euolare in manus Dei Patris; & ne putemus hoc intelligi de sinu Abrahæ, vel loco aliquo extra cœlum, dicit, hoc iter à Christo primum apertum, & paratum: non ergo descendunt animæ Sanctorum ad locum, quò ibant ante Christi mortem: & addit, animas Sanctorum vitam perpetuam cum Christo habere.

DECIMVS TERTIVS. EPIPHANIVS hæres. 78. in fine: *Sancti*, inquit, *sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis, diæta in cœlo, gloria in honore incomparabili, & perpetuo, brauia in Christo IESV Domino nostro.*

DECIMVS QVARTVS. THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus: *Si cœlum*, inquit, *sedes illorum est, qui piè vixerunt: hunc profectò finem sui cursus & Martyres iam consequuti sunt, his enim magis pium esse nihil potest.* Et infrà: *Ideóque*, inquit, *maiori sorte meritò perfruuntur Martyres, qui nunc & à cunctis latè mortalibus honores amplissimos ferunt, & æternis sunt insigniti coronis.* Si ergo iam sunt in cœlo, & æternis coronis insigniti sunt, quomodo non sunt assequuti repromissionem (vt idem Theodoretus, nobis obiectus ab aduersariis, dicit) nisi de repromissione resurrectionis, & gloriæ corporalis sermo sit?

DECIMVS QVINTVS. EVSEBIVS li. 4. hist. cap. 15. Polycarpum dicit per mortem immortalitatis præmia iam adeptum. at quę est ista immortalitas, quæ præmij loco datur animæ natura sua immortali, nisi beatitudo? Item lib. 6. cap. 5. de Potamiena: *Hoc modo*, inquit, *beata Virgo emigrauit è terris ad cœlum*. Similia passim leges.

DECIMVS SEXTVS. DAMASCENVS in historia de Barlaam & Iosaphat in fine: *Vultui Domini*, inquit, *nitidè & nudè præsentatur, illiusq́; gloriæ iam ante promissa sibi corona exornatur.*

A DECIMVS SEPTIMVS. THEOPHYLACTVS in cap. 23. Lucæ: *Dicendum est*, inquit, *idem esse paradisum, & regnum cœlorum; nam latro est in paradiso ac regno, alioqui non frueretur perfecta bonorum participatione, &c.* vbi prolixè confutat eorum sententiam, qui volunt latronem fuisse ductum ad paradisum, non autem ad regnum cœlorum. Quando ergo Theophylactus dicit in caput 16. Luc. narrationem de diuite & Lazaro esse parabolam, quia nondum facta est diuisio præmiorum, & pœnarum; loquitur de præmiis & pœnis quæ ad corpus pertinent; & ideò rectè vocat parabolicum sermonem de oculis, & lingua diuitis in inferno. Quando etiam dicit in cap.
B 11. ad Hebræos, Sanctos nihil cœlestium promissionum accepisse, vult dicere, nihil illius gloriæ, & earum dotium, quæ corpori affert resurrectio.

DECIMVS OCTAVVS. OECVMENIVS in cap. 9. ad Hebręos dicit, Christum non solùm in cœlum ingressum esse, sed etiam secum duxisse genus humanum, id est, multos sanctos Patres, qui sine dubio si in cœlo cum Christo sunt, ibi quoque cum ipso beati sunt, alioqui (vt suprà diximus) parum prodesset spiritibus cœlorum corporalium habitatio.

Habemus ergo, omnes Doctores Gręcos pro nobis esse; soli enim remanent Arethas, & Euthymius ex iis, qui nobis obiecti sunt. ex quibus
C Arethas, cùm dicit Sanctos sperare futuram gloriam, potest commodè intelligi de gloria corporis. Euthymius autem non potest exponi, sed non est hac in re vsq; adeò magnifaciendus; nam est omnium recentissimus. Scripsit enim circa annum M. C. LXXX. quo tempore Græci Schismatici, & Hæretici manifestè esse cœperant.

Ad illam confirmationem, quam afferebamus ex Græcis, qui Deum videri posse negant à creatura, B. Augustinus respondet, auctores illos, cùm dicunt Deum non posse videri, loqui de visione corporali. Sic enim ipse exponit verba B. Hieronymi in epist. 111. dicit enim Hieronymum voluisse dicere, Angelos non videre
D Deum oculis corporeis, sed tamen mente videre.

At hæc solutio non satisfacit propter tres caussas. PRIMO, quia Hieronymus, & cum eo Chrysostomus, Theodoretus, & alij citati disertè asserunt, Angelos esse spiritus, & non habere corpora aërea, vel ignea naturaliter vnita, vt B. Augustinus opinatus est, & tamen negant ab Angelis Deum videri.

SECVNDO, quia Hieronymus reddens caussam, cur Angeli non possint videre Deum, ait, non enim potest creatura aspicere creatorem suum, & eandem caussam reddere solet Chrysostomus. At hæc ratio tam valet in oculis corporis, quàm in oculis mentis, vtrique enim sunt oculi creati.

TERTIO, quia isti Patres dicunt, nec Angelis, nec hominibus Deum esse visibilem, sed soli ipsi Deo. At Deus non videt se corporeis oculis, sed mente. De mente igitur, non de corporeis oculis Patres loquuntur.

Vera ergo solutio est B. Thomæ 1. part. quæst. 12. art. 1. hos Patres nomine visionis intelligere comprehensionem perfectam; quia enim quod oculis corporis videmus, perfectissimè comprehendimus, quod autem in hoc mundo intelligimus, non ita perfectè intelligimus, non enim habemus species proprias substantiarum, & maximè separatarũ; Ideò vocabulum videndi non solent vsurpare pro qualibet cognitione, sed solùm pro perfectissima illa, qua res comprehenditur, quo genere visionis non potest Deum videre, nisi Deus. Præterea etiam error Anomeorum dicentium Deum posse comprehendi à creatura, illo tempore vigebat, & ideò Patres abhorrebant à vocabulo videndi, cùm de Dei contemplatione loquebantur, ne viderentur admittere comprehensionem.

DICES, at Chrysostomus ait, Angelis Deum fuisse inuisibilem vsq; ad incarnationem Christi tantùm, non igitur loquitur de comprehensione, alioqui sequeretur post incarnationem Deum posse comprehẽdi. RESPONDEO, Deum ante incarnationem nihil fuisse, nisi Deum, & ideò simpliciter incomprehensibilem: at post incarnationem factus est homo, & in quantum homo comprehensibilis est; & hoc vult Chrysostomus.

Dices SECVNDO, Theodoretus loco citato ait, Angelos non aliter videre Deum, quàm viderint olim Abraham, Moyses, & Isaias, & ceteri: at isti non solùm non comprehenderunt, sed nec verè viderunt Deum in se, sed solùm in corpore assumpto ab Angelis, qui Deum referebant, vel in imaginaria reuelatione.

RESPONDEO, Theodoretum non dicere, non aliter, sed tantùm statuere similitudinem inter visionem Angelorum, & Patriarcharum; quæ in hoc consistit, quòd sicut vna est imperfecta, & non comprehensiua, ita & altera, quamuis cum magno discrimine.

CAPVT QVINTVM.

Idem probatur testimoniis Latinorum.

ADIVNGAMVS nunc Latinorum Patrum consensum, vt hæc fides, totius Ecclesiæ fides fuisse intelligatur. PRIMVS, CYPRIANVS libro de exhortatione martyrij, cap. vlt. *Quis*, inquit, *non omnibus viribus elaboret, vt cum Christo statim gaudeat? vt post tormenta & supplicia terrena ad præmia diuina perueniat?* Et infrà: *Clauduntur oculi in persequutionibus terræ, sed patet cœlum; minatur Antichristus, sed Dominus Christus tuetur; mors infertur, sed immortalitas sequitur; occiso mundus eripitur, sed restituto paradisus exhi-*

A *betur; vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas, & quanta securitas, exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus: & aperire eosdem statim, vt Deus videatur, & Christus; tam velociter migrandi quanta felicitas, vt terris repentè subtraharis, vt in regnis cœlestibus reponaris?* Similia habet sermone de mortalitate, epist. 2. libro 4. & alibi sæpius.

SECVNDVS, HILARIVS in Psalm. 64. *Beati quidem*, inquit, *sunt, qui iam à Deo ad habitandum in tabernaculis eius electi sunt: sed festinare nos in consortium huius beatitudinis congruum est operationibus id atq; orationibus expetentes, etc.* Et paulò antè dixerat illa ta-
B bernacula esse cœlestes mansiones, quas in domo Patris sui esse Christus dixit. Item in Psalm. 60. dicit, Sanctos esse Reges, & perpetuò cum Deo habitare. Et in Psalm. 124. loquens de Apostolis aliisque Sanctis: *Quomodo possumus*, inquit, *montes non eos significatos esse intelligere, qui super terrenam naturam gloriosi iam in Dei rebus exultant?* Quando ergo idem Hilarius in Psalm. 138. dicit legem esse humanæ necessitatis, vt animæ ad inferos descendant, intelligitur pro eo tempore, quo cœlum erat clausum; nam posteaquam Christus in cœlum ascendens, aditum ad cœlum reserauit, non est amplius necessarium ad inferos descendere.

TERTIVS, AMBROSIVS lib. 7. epist. 59. ad
C Thessal. *Acolius*, inquit, *superiorum incola, possessor ciuitatis æternæ, illius Hierusalem, quæ in cœlo est, vidit illic vrbis eius mensuram immensam, purum aurum, lapidem preciosum, lumen sine sole perpetuum, & hæc omnia iam dudum sibi comperta, sed nunc facie ad faciẽ.* Vide etiam lib. 10. epist. vlt. & in cap. 1. epist. ad Philip. Quod ergo Ambrosius ait lib. 2. de Cain, cap. 2. animas adhuc ambiguo iudicij suspendi, ad cognitionem temporis referendum est. Vult enim dicere, animas etiam beatas non scire, quando iudicium sit futurum. In libro autem de bono mortis, cap. 10. loquitur de retributione mercedis, quæ tam animo quàm corpori publicè coram toto mundo danda est. Illa enim propriè dicitur corona, quæ datur victoribus publicè, & cum
D celebritate: sed hinc non sequitur, partem eius præmij non esse datam antea per iudicium particulare. neq; obstat, quod videatur Ambrosius dicere, omnes animas descendere ad inferos; non enim ipse hoc dicit, sed tantùm approbat, quòd Philosophi veteres hoc dixerint, quia illo tempore verum erat.

QVARTVS est, PRVDENTIVS, qui in carmine de B. Agnete sic cecinit:

O Virgo felix, ô noua gloria,
Cœlestis arcis nobilis incola.

Atque alia eiusmodi passim Prudentius repetit. Quare cùm dicit alibi, animas beatas deduci ad sinum Abrahæ, vel ad paradisum, vnde Adam eiectus fuit, loquitur figuratè, quia tam

sinus

sinus Abrahæ, quàm paradisus terrestris, typi sunt regni cœlorum, & patet ex ipso loco Prudentij; nam animas dicit esse in sinu Abrahæ, & simul in paradiso, cùm tamen constet loca fuisse diuersa secundum proprietatem: sed diuersa non sunt secundum significationem.

Qvintvs est, B. Pavlinvs, qui natali 3. de S. Felice sic ait: *Corpore terris*
Occidit, & Christo superis est natus in astris,
Cœlestem nactus sine sanguine Martyr honorem.
Item: *Ast illum superi sacra gloria luminis ambit,*
Florentem gemina belli pacisq; corona.

Sextvs, beatus Hieronymvs in epistola ad Marcellam de obitu Leæ: *Nunc*, inquit, *pro breui labore æterna beatitudine fruitur; excipitur Angelorum choris, Christum sequitur, & dicit, quæcunque audiuimus, vidimus in ciuitate Domini virtutum.* Similia habet in epitaphio Nepotiani, Paulæ, Blæsillæ, & aliorum.

Septimvs, Avgvstinvs lib. 12. Genesis, cap. 34. primùm dicit animas Sanctorum esse in paradiso, siue in tertio cœlo, quò raptus fuit Paulus: *Siue*, inquit, *in tertio cœlo, siue vbicunq; alibi, quò post tertium cœlum est raptus Apostolus: si tamen non aliquid vnum est diuersis nominibus appellatum, vbi sunt animæ beatorum.* Deinde explicans quid sit hoc tertium cœlum, sic ait: *Tertium est cœlum quod mente conspicitur ita secreta, & remota, & omnino abrepta à sensibus carnis, atque mundata, vt ea quæ in illo cœlo sunt, & ipsam Dei substantiam, verbumq; Deum, per quod facta sunt omnia, in caritate Spiritus sancti, ineffabiliter valeat videre, & audire.* Idem Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 13. *Animæ victrices*, inquit, *gloriosorum Martyrum, omnibus doloribus ac laboribus superatis, atque finitis, posteaquam mortalia membra posuerunt, cum Christo vtique regnauerunt, & regnant, donec finiantur mille anni, vt postea receptis etiam corporibus iam immortalibus regnent.* Idem in Psalmum 116. in illud; Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, &c. *Ibi*, inquit, *omnes iusti, & sancti, qui fruuntur verbo Dei sine lectione, sine literis; quod enim nobis per paginam scriptum est, per faciem Dei illi cernunt?* Idem libro meditationum, cap. 22. *Felix anima*, inquit, *quæ terreno resoluta corpore libera cœlum petit, secura est & tranquilla, non timet hostem, neque mortem; habet enim præsentem, cernitq; indesinenter pulcherrimum Dominum, cui seruiuit, quem dilexit, & ad quem tandem læta & gloriosa peruenit.* Et cap. 24. *Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis.* Deniq; diuus Augustinus epist. 111. existimat Paulum in illo suo raptu vidisse Dei essentiam; quantò ergo magis credendum, eum hoc sentire de animabus beatorum?

Iam pro explicatione locorum contrariorum duo notanda sunt. Primvm est, Augustinum aliquando dubitasse, non quidem de ipsa visione Dei, & beatitudine, sed de loco, vbi sint animæ beatorum, & tamen postea re diligenter

A considerata id asseruisse, quod nos asserimus; nam in Psalmum tricesimum sextum ait, animas ante diem iudicij non esse in regno cœlorum, sed in sinu Abrahæ, quasi hæc loca distincta sint. In lib. 9. Confessionum, cap. 3. indicat se dubitare, cùm ait: *Nunc*, inquit, *viuit Nebridius in sinu Abrahæ; quidquid illud est, quod illo significatur sinu; ibi Nebridius meus viuit, dulcis amicus meus, tuus autem Domine adoptiuus ex liberto filius, ibi viuit; nam quis alius tali animæ locus? ibi viuit, vnde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. iam non ponit aurem ad os meum, sed spiritale os ad fontem tuum, & bibit quantum potest sapientiam pro auiditate sua, sine fine felix, &c.* Ecce hîc asserit visionem, & fruitionem, & tamẽ ambigit de loco.

B At lib. 2. quæst. Euangelicarum, cap. 38. (quos libros posterius scripsit, vt ex Retractationum lib. 2. colligitur) sic ait: *Sinus Abrahæ requies est beatorum pauperum, quorum est regnum cœlorum, in quo post hanc vitam recipiuntur.* Et infrà: *Sinus Abrahæ intelligitur secretum Patris, quo post passionem resurgens assumptus est: quò eum portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipsam receptionem, qua in secretum Patris abscessit, Angeli annunciauerunt discipulis intuentibus. Dicentes enim; Quid statis intuentes in cœlum? quid aliud dixerunt, nisi nullo modo posse oculos hominum vsq; in illud penetrare secretum, quò ibat Dominus, cùm in conspectu discipulorum ferretur in cœlum. iam cetera secundum superiorem expositionem accipi possunt, quia* C *secretum Patris bene intelligitur, vbi etiam ante resurrectionem iustorum animæ viuunt cum Deo.* Quid clarius?

Rursum lib. 20. de ciuitat. Dei, cap. 15. clarissimè dicit, Beatos non esse apud inferos, vbi prius erat Lazarus; proinde correxit, quod dixerat in Psalmum 36. sic autem ait: *Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descẽsus erueret: profectò deinceps boni fideles effuso illo precio iam redempti prorsus inferos nesciunt.* Ex his etiam deducitur apud Augustinum abdita vel secreta receptacula non esse limbum Patrum in inferno, sed secretum Patris in cœlo, & sic explicata remanent tria loca, libro D Enchirid. cap. 108. & lib. 12. ciuit. Dei, cap. 9. & in Psalmum 36.

Nota Secvndo, Augustinum existimasse Sanctorum animas videre quidem Deum, sed non ita perfectè, vt videbunt post resurrectionem; propterea quod naturale desiderium recipiendi corpus non sinat animas toto conatu ferri in Deum: & hoc esse discrimẽ inter Angelos & homines, quòd Angeli, cùm nihil amplius exspectent, toti ferantur in Deum; animæ Sanctorum partim ad Deum, partim ad corpus respiciant. id patet ex lib. 12. de Genes. cap. 35. vbi posita quæstione; Quid opus sit animæ ad beatitudinem resumptione carnis? Respondet, quia non potest anima sine carne sic videre

Deum, vt vident Angeli. & rationem reddens, ait, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi: quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud summum cœlum, quàm diu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat. Itaque non dicit Augustinus, animam à corpore separatam, non posse videre incommutabilem substantiam, sed non posse videre eo modo, id est, tam perfectè, vt Angeli vident, propter caussam iam dictam. Pari ratione, lib. I. Retract. cap. 14. vbi meritò quæri dicit, num Sanctorum animæ sint adhuc in illa possessione beatitudinis, in qua sunt Angeli, explicat seipsum paulò infrà, cùm ait: *Sed vtrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictum est, facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant (quia videlicet carent corpore suo, quod naturaliter appetunt) non hic locus est disputando inquirere, &c.* Non ergo dubitat, an animæ iustorum sint in illa possessione, sed an sint ita, vt nihil eis desit.

Eodem modo respondendum est ad locum illum ex epistola III. ad Fortunatianum: loquitur enim de per perfectissima visione, quam non habebimus, nisi cùm æquales Angelis fuerimus, quod erit vtique in resurrectione mortuorum: nunc enim Sancti non sunt Angelis æquales, cùm Angeli toti sint viui & immortales, Sancti autem partim viui, partim mortui sint.

Est autem hîc notandum, propter hæc loca beati Augustini Scholasticos quęrere, an gloria animę maior erit post resurrectionem, quàm antea, & quidem conueniunt omnes in duobus. PRIMO, gaudium animæ accidentale futurum maius tam extensiuè, quia erit in anima, & in corpore; quàm intensiuè, quia ipsa anima magis gaudebit, quando videbit suum corpus gloriosum, quàm nunc, cùm illud videt mortuum iacere.

SECVNDO, gaudium essentiale fore maius extensiuè, quia nunc est in sola anima, postea autem redundabit in corpus, & efficiet ipsum corpus suo modo gloriosum. Non autem conueniunt de incremento essentialis gloriæ intensiuè; nam Magister in 4. sentent. dist. 49. & B. Thomas ibidem, quæst. I. art. 4. D. Bonauentura ibidem, art. I. quæst. I. Richardus ibidem, art. 2. quæst. 7. & Marsilius ibidem quæst. 13. art. 3. dicunt gloriam essentialem fore tunc maiorem etiam intensiuè, & de hoc augmento intelligunt Augustinum.

Rationes præcipuæ sunt duæ. PRIMA, quia anima perfectius esse habet in corpore, quàm extra corpus, ergo & perfectius operabitur. SECVNDA, quia anima separata propter inclinationem ad corpus distrahitur, & impeditur, ne tota intẽtione feratur in Deum, ergo remoto hoc impedimento, intensius operabitur. At in contrarium D. Thomas pri. 2. q. 4. art. 5. &

A Caietanus ibid. & Durandus in 4. d. 49. q. 7. dicunt, gloriam essentialem non fore maiorem intensiuè, sed extensiuè solùm; & de isto augmento extensiuo exponunt Augustinum; & ratio eorum est, quia si gloria cresceret intensiuè, vel id accideret ratione obiecti, vel luminis, siue habitus gloriæ, vel potentiæ: non ratione obiecti, vel habitus, quia ista non crescunt, nisi crescat gratia; gratia autem non crescit in die iudicij, quia non est locus nouis meritis post hanc vitam: non etiam ex parte potentiæ, quia cùm anima in videndo Deum, non pendeat à phantasmate, non pendet vllo modo à corpore, & proinde tam perfectè esse potest operatio ista videndi Deum, in anima separata, quàm in

B anima corpori adiuncta.

Ego dico duo; PRIMO, opinionem priorem esse magis ad mentem Augustini, necnon Haymonis in cap. 6. Apocalypsis, & Bernardi, de quo infrà; nam Augustinus clarè dicit, animæ separatæ deesse aliquid ad videndum Deum perfectè, dum caret corpore. Dico SECVNDO, opinionem secundam esse simpliciter veriorem, & propterea B. Thomam rectè mutasse opinionem. Vnde ad PRIMVM pro prima opinione dico, animam non habere melius esse in corpore, quàm extra corpus, nisi extẽsiuè, quia suum esse communicat corpori; nam alioqui in se, esse animæ semper est idem, nec suscipit ma-

C gis & minus.

Ad SECVNDVM dico, inclinationem ad corpus, non impedire visionem, vel amorem Dei vllo modo, quia ordinatur ad amorem Dei, tanquam ad finem: sicut amor medicinæ non impedit amorem sanitatis; alioqui Angeli quando mittuntur ad exteriora, & de illis cogitare coguntur, distraherentur à visione Dei. & ipsa anima quando debebit occupari in administrando corpore, distraheretur etiam magis, quàm nunc in appetendo corpus. ADDE, quòd videtur hoc definitum à Benedicto XII. nam in extrauaganti, Benedictus Deus, dicit continuari visionem Dei, quam habent animæ à morte corporis vsque ad resurrectionem, & inde vsque

D in æternum. vbi videtur dicere, eam non crescere, neque minui. & Ioannes Villanus libro II. histor. capite 19. dicit, Benedictum definiuisse animarum gloriam non augendam post resurrectionem, nisi extensiuè. ita enim testatur se audiuisse à Theologis, qui interfuerunt, cùm illud à Pontifice definiretur. Hæc de Augustino.

OCTAVVS Pater Latinus, fit PROSPER, qui lib. I. de vita contemplatiua, cap. I. *Quia secundum Scripturæ*, inquit, *sacræ sermonem, tota humana vita tentatio est super terram, tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post hanc vitam pugnæ succedet secura victoria, vt omnes milites Christi, qui vsque in finem vitæ præsentis diuinitus adiuti suis hostibus infatigabiliter restiterunt, laboriosa*

iam peregrinatione transacta regnent felices in patria; cuius hoc erit totum præmium, vt vitæ contemplatiuæ semel compos effecta inexplebiliter auctorem beatitudinis suæ conspiciat, de illo gaudeat, de illo quod sperauit, obtineat, & in eo, ad quod sanctè viuendo peruenerit, sine fine permaneat.

NONVS, MAXIMVS Taurinensis, homilia in S. Eusebium Vercellensem: *Dignè,* inquit, *in memoria vertitur hominum, qui ad gaudium transiit Angelorum.* Et homil. de S. Agnete: *Ille nobis,* inquit, *tribuat indulgentiam peccatorum, qui tibi tuorum omnium laborum tradidit palmam.*

DECIMVS, LEO primus in sermone de sancto Laurentio: *Nihil,* inquit, *obtines, nihil proficis sæua crudelitas, subtrahitur tormentis tuis materia mortalis, & Laurentio in cœlos abeunte, tu deficis flammis tuis.*

VNDECIMVS, FVLGENTIVS serm. de S. Stephano: *Hodie,* inquit, *miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migrauit ad cœlum. idem ad cœli palatium perenniter regnaturus ascendit.* Item: *Hodie Stephanus stola est immortalitatis indutus.*

DVODECIMVS, PRIMASIVS in cap. 9. Hebr. *Cœleste regnum inaccessibile erat mortalibus, quoad vsque veniret Christus, qui expleta passione aperiret nobis ianuam patriæ cœlestis, reserato velo, id est, cœlo.*

DECIMVS TERTIVS, GREGORIVS Papa in Psal. 4. pœnitent. *Beatitudo & animabus Sanctorum ante resurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus post iudicium conferetur.* Et lib. 4. Dialog. cap. 25. ex professo id probat.

DECIMVS QVARTVS, BEDA in caput 6. Apocalypsis: *Singulas,* inquit, *modo stolas habent animæ de sua beata immortalitate gaudentes; resurgentibus autem corporibus, iuxta Isaiam, in terra sua duplicia possidebunt.*

DECIMVS QVINTVS, HAYMO in eundem locum: *Prima,* inquit, *stola est merces Baptismi, præmium martyrij, merces æternorum, gaudium cœlestis beatitudinis, &c.*

DECIMVS SEXTVS, ANSELMVS in 2. Corinth. 5. *Prædicatores,* inquit, *Ecclesiæ, postquam de corporibus exeunt, nequaquam per morarum spacia, sicut antiqui Patres, cœlestis patriæ perceptione differuntur, sed mox vt à carnis colligatione exeunt, in cœlesti sede requiescunt.*

DECIMVS SEPTIMVS, SVLPITIVS in epist. ad Aurelium Diaconum, de obitu D. Martini: *Quanquam sciam,* inquit, *virum illum non esse lugendum, cui post deuictum, triumphatumque seculum nunc demum reddita est corona iustitiæ.*

DECIMVS OCTAVVS, BERNARDVS in epistola ad fratres de Hibernia, quæ habetur post sermones de festo omnium Sanctorum, & sermonem de sancto Malachia: *Absit,* inquit, *vt tua nunc ô anima sancta* (Malachiam defunctum alloquitur) *minus efficax æstimetur oratio, quando præsenti viuidius supplicare est maiestati, nec iam in fide ambulas, sed in specie regnas. absit vt imminuta, nedum exinanita tua illa tam operosa caritas reputetur, cùm ad fontem ipsum*

A *caritatis æternæ procumbis pleno hauriens ore, cuius & ipsa prius stillicidia sitiebas.* Quid clarius? dicit Malachiam non ambulare in fide, at fides non euacuatur, nisi per visionem Trinitatis: dicit eum sic frui fonte caritatis, id est, Deo, quomodo fruitur aquis, qui procumbit ad fontem, & pleno haurit ore. Idem in sermone de S. Malachia, qui habetur ad finem vitæ eiusdem Malachiæ: *Pari,* inquit, *cum Angelis gloria, & felicitate lætatur. Atqui Angeli semper vident faciem Patris, qui in cœlis est,* Matth. 18.

Idem in epist. 266. ad Sugerium Abbatem, qui agebat animã: *Quid tibi,* inquit, *& terrenis exuuiis, qui ad cœlum iturus stola gloriæ mox indui habes?* Et

B infrà: *Te exspectat pax illa, quæ exuperat omnem sensum, te exspectãt iusti, donec retribuatur tibi, te exspectat gaudiũ Domini tui.* Ipse verò idem sermone quarto de festo omnium Sanctorum dicit, pacem, quæ exuperat omnem sensum, consistere in visione Dei, vt est in sepso.

Præterea in sermone de obitu Vmberti: *Ecce,* inquit, *coram te est, pater dulcissime* (Humberte) *fons ille puritatis, quem tanto ardore animi sitiebas: ecce immersus es in illum diuinæ pietatis abyssum, cuius memoriam abundantiæ suauitatis tam deuotè eructare solebas.* Item sermone quinto de festo omnium Sanctorum, tractans illud: *Conuertimini ad me in ieiunio, fletu, & planctu;* Quærit, cur Deus in ieiunio & fletu inueniatur potius, quàm in gaudio & exultatione; & respondet interrogando: *An verò iustus eum in*

C *lætitia & exultatione: qui verò nondum iustus est, non nisi in ieiunio & fletu reperiet? Ita planè, sed iustus, qui iam conspectum meruerit, non qui adhuc viuat ex fide, &c.* Vbi admittit, aliquos iam Sanctos non viuere ex fide, sed conspectu Dei frui. Vide etiam quæ scribit in secundo sermone de sancto Victore.

Ad loca igitur in contrarium dico, Bernardum Augustini esse discipulum, & cùm dicit, Sanctos per resurrectionem visuros Deum, & non antea, non loqui de simplici visione, sed de illa perfecta, quam habebit anima, quando toto impetu feretur in Deum. Et hoc patet ex sermone tertio de festo omnium Sanctorum. Nam

D posteaquam dixerat, animas sanctas in hac vita esse in tabernaculis, post hanc vitam vsque ad resurrectionem futuras in atriis, post resurrectionem futuras in domo Dei, id est, in beatitudine. pergit explicans, & dicit: *Acceperunt iam singulas stolas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos. Stola enim prima ipsa est felicitas, & requies animarum; secunda verò immortalitas, & gloria corporum, &c.*

Vides hîc in resurrectione nihil addi animabus per se, nisi gloriam corporis, & proinde gloriam animæ, quæ est visio Dei, datam esse ante resurrectionem. Dixi autem per se, quia secundum Bernardum addetur etiam gloria animæ, sed non per se. Consequetur enim perfectior visio ex eo, quòd anima nihil amplius de-

uderans tota feretur in Deum. id quod explicat Bernardus in sequentibus verbis: *Animæ sanctæ,* inquit, *quas propria Deus insigniuit imagine, te* (caro) *desiderant: ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, vt necdum tota earum affectio liberè pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo, & rugam faciat, dum inclinantur desiderio tui.* His adde diuum Thomam opusculo contra Græcos & Scholasticos, ad finem 4. sent. dist. 49.

Habemus igitur sententiam Ecclesiæ, fuisse sententiam omnium Patrum Latinorum, excepto Tertulliano, Lactantio, & Victorino, ex quibus Tertullianus hæresiarcha fuit, Lactantius in plurimos errores lapsus est, præsertim circa futurum seculum, cùm esset magis librorum Ciceronis, quàm Scripturarum sanctarum peritus: Victorinus Martyr quidem fuit, sed B. Hieronymo teste in epistola ad Magnum, ei eruditio defuit, licet eruditionis voluntas non defuerit.

CAPVT SEXTVM.

Idem confirmatur rationibus, quæ tamen in Scripturis fundamentum habeant.

ADDAMVS postremò argumenta ex ipsa ratione petita. PRIMA ratio sumi potest ex suppliciis damnatorum. Siquidem Deus non est pronior ad puniendum, quàm ad remunerandum: Quare cùm impij iam nunc in tormentis sint, æquum certè videtur, vt etiam iusti præmia sua percipiant. Esse autem nunc impios in tormentis, Euangelium testatur; nam Lucæ 16. legimus: *Diues autem cùm in tormentis esset, &c.* Respondent Græci, illam esse parabolam, & continere futurorum narrationem; sed ad maiorem efficaciam narrari futura tanquam præsentia.

Contra; PRIMO, non videtur esse parabola, sed historia, tum quia in ea ponuntur nomina propria Lazari & Abrahæ, tum etiam, quia Ecclesia colit Lazarum illum, vt verè sanctum hominem: tum denique, quia historiam esse dicunt Ambrosius in cap. 16. Lucæ, Hieronimus lib. 2. in Iouinianum, Augustinus de cura pro mortuis, cap. 14. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 29.

SECVNDO, etiam si parabola esset, nō potest significare res futuras post diem iudicij, sed rem præteritam, vel præsentem; nam diues ait: *Rogo te pater Abraham, vt mittas Lazarum ad fratres meos, &c.* Et Abraham respondet: *Habent Moysen. & Prophetas, audiant illos.* At post diem iudicij non erunt homines in hoc mundo, nec poterunt Mosem & Prophetas audire. igitur si narratio illa parabolica sit, ostendit tamen iam nunc animas esse in pœnis; alioqui nec vera, nec verisimilis esset.

A SECVNDA ratio, tota Ecclesia inuocat Sanctos post Christi aduentum, & omnes Patres Græci & Latini docent, Sanctos esse inuocandos: cùm tamen ante Christi aduentum non legatur id fieri solitum esse. At si Sancti essent etiam nunc sub terra in sinu Abrahæ, non differentem statum à statu Sanctorum Testamenti veteris haberent.

TERTIA ratio, vt Basilius notat initio orationis in sanctum Barlaam, ante Christi aduentum Sanctorum mors deflebatur; at post Christi aduentū summa cum lætitia celebramus dies mortis Sanctorum. Quare hoc? nisi quia tunc mori miseria erat, nunc est felicitatis initium: &
B confirmatur; nam diem mortis nunc vocamus diem natalem, quia videlicet Sancti morientes in terris, nascuntur in cœlo.

QVARTA ratio ex visionibus eorum, qui viderunt animas aliquas in tormentis Gehennæ, alias in Purgatorio, alias in paradiso. Vide Gregorium libro 4. Dialog. cap. 37. & Bedam lib. 5. hist. cap. 13.

QVINTA ratio, Sancti habent nunc meritum vitæ æternæ, vel si non habent, nunquam habebunt, quia post finem vitæ non est locus nouis meritis, & nullum est impedimentum, quo minus vitam æternam nunc habere possint, cùm cœlum antea clausum nunc pateat; igitur fatendum est, eos iam nunc præmium suum
C accepisse.

SEXTA ratio, Deus Leuit. 19. scribi iussit: *Non morabitur apud te opus mercenarij tui vsq; mane;* ergo ne Deus contrarius sibiipse videatur, non retinebit mercedem Sanctorum vsque ad mundi consummationem.

SEPTIMA, Prouerb. 3. *Spes quæ differtur, affligit animam;* at nō conuenit, vt ij affligantur, qui nullum habent peccatum.

Ex his soluuntur argumenta opposita. Ad PRIMVM dico, diem iudicij generalis futurum, & tunc reddendum vnicuiq; secundū opera sua: sed tamen ante illud iudicium præcessisse aliud particulare, in quo etiā redditum est vnicuiq; secundum opera eius. Neq; ista inter se pugnat; nā
D in priore iudicio redduntur prēmia priuatim, in posteriore publicè, & manifestè. quemadmodū dies iudicij generalis dicitur dies Domini, non quòd alij dies non sint Domini, sed quia ille erit manifestè dies Domini, atq; adeò manifestè, vt nemo Epicuræus, vel Atheus sit, qui tunc nō sit confessurus, eum esse diem Domini. Et quomodo apud mercatores certus quidam dies vocatur dies solutionis, non quod aliis diebus non soluantur debita, sed quia ille dies ad hoc tantùm constitutus est, vt fiant solutiones: sic etiam quædam dies dicitur dies iudicij & retributionis, non quod aliis diebus Deus non iudicet, & retribuat, sed quia illa dies ad hoc tantùm constituta est, vt fiat iudicium & retributio.

Dices; At videtur frustrà futurum iudiciũ, si iam sunt reddita præmia. quid enim refert, siue palam, siue clam reddita sint?

Respondeo, non erit frustrà. sunt enim quinque caussæ, ob quas fiet iudicium generale. etiamsi præcesserit iudicium particulare. Prima est, vt ostendatur Dei iustitia, & misericordia. omnia enim Deus fecit propter gloriam suam demonstrandam; sed tamen nunc non ita apertè ostendit, quin inueniantur, qui Deum iniustitiæ accusent, vel nullam habere eum prouidentiam credant, cùm videant bonos affligi, malos gaudere; ideò Deus elegit sibi vnum diem, in quo coram toto mundo ostendat summam suam iustitiam in impios, & summam misericordiam in pios, & simul ostendat se cum summa misericordia erga iustos, nulla vti crudelitate, vel iniustitia in impios: & cum summa seueritate erga impios, nulla vti acceptione personarum, vel iniqua liberalitate erga pios?

Secunda caussa est, vt clarificetur filius hominis. pertinet enim ad gloriam Christi, vt qui in primo aduentu, tanquam reus iniustè iudicatus est, iterum appareat gloriosus, & iudex, & impleatur illud Isaiæ 45. *Viuo ego, quia mihi curuabitur omne genu.* quod Paulus Rom.14. de Christo iudicaturo exponit.

Tertia est, ad laudem bonorum, ignominiam verò malorum. vult enim Deus, vt Sancti, qui in certaminibus suis spectaculum facti sunt mundo, Angelis, & hominibus: sic etiã coram toto mundo, omnibus Angelis, & hominibus victores pronuncientur. Ideò Paulus, vbicunque de iudicio loquitur, istam caussam afferre solet, vt Rom.2. 1.Cor.4. & alibi.

Quarta est, vt totus homo iudicetur, & præmium suum recipiat. nunc enim solùm animæ iudicantur, & partem præmij accipiunt.

Quinta, quia nondum sunt finita opera bona & mala defunctorum: adhuc enim Lutherus malè agit corrumpendo libris suis mentes hominum: & B. Paulus adhuc benè operatur exemplo & scriptis, id quod eleganter deducit Basilius in libro de virginitate, ante medium, ex illis verbis 1.Timoth.5. *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdam verò subsequuntur.* Quia igitur tunc finientur opera mala & bona, quando finietur mundus, ideò tũc vltima feretur sententia.

Ad Secundum dico, nullam esse iniustitiam, quod animus sine corpore beatificetur; nam animus & corpus non sunt duo supposita, quales sunt duo sodales, ita vt vni fiat iniuria, si prius altero remuneretur; sed sunt vnum suppositum tantùm ex duabus partibus compositum: hoc autem vnum suppositum mauult secundum alteram partem interim beari, quàm secundum neutram, & proinde nulla ei fit iniuria; volenti enim non fit iniuria, sed inuito. Dico Secundo, etiamsi animus & corpus duo supposita essent, tamen adhuc nulla fieret iniuria corpori, dum solus animus beatur; nam ad opera bona & mala anima concurrit principaliter, corpus solùm instrumentaliter, immò ad ipsam essentiam meriti & demeriti, non concurrit nisi sola anima. consistit enim meritum & demeritum in electione voluntatis, quæ electio à sola anima procedit, & in sola anima sedem habet. Dico Tertio, etiamsi animus & corpus æquè principaliter concurrerẽt ad opera bona & mala; tamen adhuc non esset iniustum coronari animam ante diem iudicij, & non corpus, quia anima separata capax est gloriæ, & coronæ, corpus autem separatum non est capax.

Ad Tertium dico duo. Primo, Christi animam ante resurrectionem corporis sui non ascendisse quidem ad cœlum corporeum, tamen fuisse in paradiso cœlesti formaliter, id est, fuisse beatam & gloriosam. quod si hoc tribuere vellent aduersarij animabus Sanctorum, non essemus multum soliciti de cœlo isto corporeo. Dico Secundo, Christum moriendo, quiescendo, resurgendo, & ascendẽdo in cœlum fuisse exemplar nostrum quantum ad corpus; nos enim primò morimur, secundò quiescimus in sepulchro, tertiò resurgemus, vltimò ascendemus in cœlum corporaliter, sicut Christus fecit. Quod autem Christi anima descenderit ad inferos, priusquam ascenderet in cœlum, non pertinet ad exemplar; non enim Christus ad inferos descendit, vt nobis viam ad inferos demonstraret, vel vt ibi pararet nobis locum, sed vt animas, quæ ibi erant, educeret, ac infernum destrueret, ne animæ Sanctorum deinceps eò deducerentur.

Ad Quartam rationem, quæ sumebatur ex pœna dæmonum, respondeo, dæmones multos nondum esse demersos in abyssum, sed in aëre hoc nostro caliginoso versari ad exercitationem hominum: vnde Apostolus ad Ephes.2. eos vocat principes aëris huius: nihilominus tamen omnes dæmones iam nunc puniri, tam pœna damni, quàm pœna sensus; non enim sunt hominibus meliores, & tamen hominum impiorum spiritus iam demonstrauimus luere pœnas Gehennæ. ac propterea, cùm sanctos Angelos, qui in veritate steterunt, ex Euangelio constet semper videre faciem Dei, cur non etiam consequens sit, vt Angeli rebelles iudicium Dei sustineant? Quare rectè Beda in commentario cap.3. epist. S. Iacobi scribit, quocunq; dæmones volitent, eos vbique suam Gehennam circumferre. Et S. Augustinus lib. de corrept. & gratia, cap.10. ac S. Prosper lib.1. de vita contemplatiua, dæmones iam iudicatos ac miseros effectos docent.

Sunt tamen plura Sanctorum testimonia quę videntur asserere, dæmones non esse torquẽdos

A pœna Gehennæ ante diem iudicij. IVSTINVS in Apolog. 1.&2. sæpius repetit, dæmones igni sempiterno tradendos, nondum tamẽ traditos. IRENÆVS lib. 5. vltra medium, dicit Diabolum ante Christi aduentum nunquam blasphemasse Deum, quòd ignoraret adhuc suam damnationem, sed à Christo & Apostolis tandem didicisse, ignem æternum sibi esse paratum: quam sententiam idem Irenæus à Iustino se accepisse significat. Eandem tanquam Iustini sequitur Oecumenius in cap. vltimum primæ Petri. Epiphanius in hæresi Sethianorum affirmat, dæmones non modò damnationem suam ignorasse, sed etiam salutem per Christi aduentum sperasse; sed cùm viderent, nihil à Christo pro dæmonibus fieri, tum demum de salute desperasse, & per hęreticos Deum blasphemare cœpisse.

B Sanctus Antonius apud Athanasium in vita eiusdem Antonij: *Non ignorat*, inquit, *dæmon futura tormenta, & æstuantis Gehennæ nouit incendia.* Similem sententiam de futuris tormentis dæmonum habent etiam infrà scripti Patres; Ambrosius in comment. cap. 8. Lucæ, Hieronymus, & Chrysostomus in cap. 8. Matth. Augustinus lib. 8. ciu. Dei, cap. 23. & lib. 1. de nup. & concup. cap. 23. Gregorius lib. 4. moralium, ca. 10. & lib. 4. Dialog. cap. 29. Theodoretus in epitome diuinorũ decretorum, cap. de dæmonibus, & Bernardus in serm. de S. Malachia. Sed Iustini, Irenæi, Epiphanij, atq; Oecumenij sententiam non video, quo pacto ab errore posſimus defendere. Ceteri autem Patres duo quædam affirmant, quæ verisſima sunt, dæmones in die iudicij ex hoc aëre in abyssum præcipitandos, & eos adhuc exspectare futura tormenta.

C Ceterùm nõ oportet inde colligere, eos hoc tempore nõ torqueri; nam etsi verè torqueantur, & secum Gehennam portant, vt ait Beda, tamen pœnarum suam plenitudinem in die iudicij habebunt, quando inferorum carceribus concludentur; quod pœnarum complementũ adeò timent, vt in exorcismis nulla re magis torqueri videantur, quàm comminatione futuri iudicij. quæ etiam caussa est, cur exorcismi ferè concludi soleant: *Per eum qui venturus est iudicare viuos, & mortuos, & seculum per ignem.*

D Cur autem adeo trepident illam detrusionem in abyssum, hę caussæ esse videntur. PRIMA, quia non poterunt amplius hominibus nocere. SECVNDA, quia non amplius extorquebunt ab vllo, cultum Deo debitum, vt modo faciunt, dũ ab Ethnicis, & Necromanticis adorantur. TERTIA, quia tunc patebunt eorum fraudes, & debilitas, cùm omnes intelligent, eos à viris, fœminis, pueris, superatos. QVARTA, quia non solùm à Deo, sed etiam ab hominibus iudicabuntur; nam etiam Angelos iudicabimus, teste Paulo, 1. Corinth. 6.

CAPVT SEPTIMVM.

Sanctos rectè ab Ecclesia canonizari.

SEQVITVR nunc altera quæstio, quę est de Canonizatione, quę quatuor capitibus continetur. Primùm enim explicandum est, an sint Sancti canonizandi. Deinde, cuius sit officium eos canonizare. Tum, sítne infallibile iudicium eius qui Sanctos canonizat. Postremò, an liceat Sanctos nondum canonizatos colere.

Sed antequam ad ista capita veniamus, explicandum est breuiter, quid sit canonizatio. Igitur canonizatio nihil est aliud, quàm publicum Ecclesiæ testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius hominis iam defuncti: & simul est iudicium ac sententia, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant. qui quidem honores (vt in sequentibus disputationibus demonstratur) septem esse solent.

PRIMVM enim qui canonizantur, inscribuntur in Catalogo Sanctorum, id est, statuitur, ac iubetur, vt ab omnibus publicè habeãtur, & dicantur Sancti. SECVNDO, inuocantur in publicis Ecclesiæ precibus. TERTIO, templa, & aræ in eorum memoriam dicantur Deo. QVARTO, sacrificia tam Eucharistiæ, quàm laudum, & precum, quod vulgo officium, siue horæ canonicæ nuncupatur, in honorem eorum Deo publicè offeruntur. QVINTO, dies festi in eorũ memoriam celebrantur. SEXTO, pinguntur eorum imagines, addito certo quodam lumine in signum gloriæ, quam habent in cœlis. SEPTIMO, eorum reliquiæ pretiosis thecis includuntur, & publicè honorantur.

His ergo præmisſis, vtile esse Sanctos canonizari, his argumentis demonstrari potest. PRIMO, quia Deus ipse voluit à sanctis Scriptoribus annotari in particulari gloriosam vitam, & mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt, vt patet de Ecclesiastico, qui cap. 44. & sequentibus canonizauit plurimos Sanctos, vt Henoch, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Moysem, Aaronem, Phinees, Iosue, Caleb, Samuelem, Dauidem, Heliam, Heliseum, &c. Item in Testamento nouo S. Lucas in actis canonizauit sanctum Stephanum, & Iacobum maiorem, necnon Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios: igitur credibile est, eodem modo Deum velle, vt deinceps fiat.

SECVNDO, tenemur Sanctos honorare, & laudare, tum quia Scriptura hoc iubet, Ecclesiastici 44. *Sapientiam ipsorum*, inquit, *narrent populi, & laudem eorum nunciet Ecclesia:* tum quia virtus ipsorum hoc meretur. Est enim quasi naturale præmium virtutis honor: tum denique quia id nobis vtile est ad plurima beneficia eorum intercesſione promerenda: At nisi sciamus, qui

mus, qui sint veri Sancti, & qui non, non possumus eos colere, vt oportet.

Tertio, probatur ex ratione imitationis. Sancti enim sunt exempla quædam virtutum, & norma rectæ vitæ, & quasi lucernæ quædã à Deo accensæ, vt omnibus aliis præluceant. vnde Paulus ad Hebræ. 13. *Mementote*, inquit, *præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem.* At non possumus accendi ad imitationem, nisi in particulari sciamus, qui sint imitãdi, & quid illi egerint, aut passi sint. Et lucerna in candelabro poni debet, id quod fit per canonizationem.

Quarto, ex coniunctione, quam cum illis habemus. siquidem sumus membra vnius corporis, & membra inuicem compatiuntur, & cõgaudent; oportet ergo eos nobis compati, & pro nobis sollicitos esse, quod sine dubio faciunt, etiam in particulari, vt infrà docebimus, & è contrario nos illis congaudere, & pro illorum gloria Deo gratias agere, quæ sine particulari notitia fieri non possunt.

Quinto, ex incommodis; nam nisi iudicio clesiæ certi Sancti proponerentur colendi, facilè fieri posset, vt populus sæpe erraret, & damnatos pro beatis coleret: vt accidit tempore sancti Martini. Scribit eñ Sulpitius, quòd cùm populus quidam coleret nescio quem hominem mortuum, pro Martyre, & B. Martino suspecta esset illa religio, quòd nihil certi à maioribus de Sancto illo accepisset, tandem oranti Martino apparuit anima eius, qui ibi colebatur, & confessa est, se animam damnatam esse latronis cuiusdam, qui pro suis sceleribus extremi supplicij pœnas luerat. Idem accidit tempore Alexandri III. vt patet ex cap. Audiuimus, extra de reliquiis, & Sanctorum veneratione, vbi reprehẽdit quosdam, qui hominem in ebrietate occisum pro Martyre venerabantur.

CAPVT OCTAVVM.

Cuius sit Sanctos canonizare.

De Secvndo, ad quẽ videlicet pertineat auctoritas Sanctos canonizandi, notandum est, duobus modis posse aliquem canonizari. Vno modo particulariter, ita vt solùm in vna prouincia, aut diœcesi habeatur Sanctus, & colatur pro Sancto. Alio modo generaliter, ita vt in tota Ecclesia habeatur pro Sancto, nec vlli liceat de eius sanctitate dubitare.

Primo modo canonizare poterat quilibet Episcopus, vt docet Thomas VValdensis libro de Sacramentalibus, tit. 14. cap. 122. & patet tum ex Cypriano lib. 3. epist. 6. vbi iubet ad se scribi, cùm aliquis Martyr de hac vita exit, vt statim possit eius memoriam sacrificiis celebrare, & singulis annis postea diem eius natalem colere; tum etiã ex multis Sanctis, quos ita colunt quæ-

A dam prouinciæ, vt tamen ignoti sint penitus aliis prouinciis. vnde in Concilio Florentino, sess. 7. dicunt Latini, Simeonem Metaphrastem in Ecclesiis Græcorum pro Sancto coli, cuius apud Latinos nulla vnquam memoria exstitit. tamen hoc, quod olim licuit, modò nõ licet. siquidem Alexander III. & postea Innocentius III. videntes abusus, qui oriebantur circa Sanctorũ cultum, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro Sancto coli inciperet, sine Romani Pontificis approbatione, vt patet cap. 1. & 2. de reliquiis, & Sanctorum veneratione.

Secvndo modo canonizare, id est, ita vt in tota Ecclesia Sancti habeantur, communis sententia est, pertinere ad summum Põtificem: nam B id habetur, cap. Audiuimus, & cap. Cùm ex eo, de reliquiis, & veneratione Sanctorum, & cap. Venerabili, de testibus & attestationibus. & patet etiam ratione; nam ad eum spectat proponere toti Ecclesiæ quid sit credendum, & quid agendum in iis, quæ sunt religionis, qui toti Ecclesiæ præest. Item ex contrario, declarare, qui sint hæretici, ita vt à tota Ecclesia pro talibus habeantur, est summi Pontificis, vt antè ostendimus, ergo declarare qui sint Sancti, & colendi, eiusdem erit summi Pontificis.

Dices, plurimi Sancti sunt, qui in tota Ecclesia coluntur, quos non canonizauit summus Pontifex. Primus enim Pontifex (ni fortè C fallor) qui Sanctos legatur canonizasse, videtur fuisse Leo Papa III. de quo sic scribit sanctus Ludgerus in epistola de miraculis sancti Suiberti, cap. 9. in 2. tomo Surij: *Tandem deuota instantia Caroli* (Magni) *& Hildebaldi Archipræsulis Coloniensis, venit à Colonia idem Papa VVerdam, & ibi post alias solennitates S. Suibertum solenniter Catalogo sanctorũ Confessorum adscripsit pridie Nonas Septembris.* Hanc primùm legi solẽnem canonizationem. ante quam fortasse fuerunt etiam aliæ, sed non mihi cõstat. Postea autem Innocentius II. canonizauit sanctum Hugonem Episcopum Gratianopolis, vt patet ex epistola eiusdem Pontificis ad Priorem Carthusiæ datam, apud Surium, tomo 2. Inde verò Alexander III. B. Bernardum in Sanctos D retulit, vt habetur ad finem librorũ de vita eiusdem Bernardi. à quo tempore omnes alij, qui Sancti sunt habiti, vt Thomas Cantuariẽsis, Dominicus, Franciscus, & alij, à Pontificibus in numerum Sanctorum relati sunt. Quid ergo dicemus de tot Sanctis, qui ante ea tempora colebantur in Ecclesia?

Respondeo, Sanctos veteres cœpisse coli in Ecclesia vniuersali, nõ tam lege aliqua, quàm consuetudine. Sed sicut consuetudines aliæ vim habent legis ex tacito cõsensu Principis, & sine eo nullam vim habẽt, vt patet ex B. Thoma, 1. 2. quæst. 97. artic. 3. ita Sancti alicuius cultus, ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita vel expressa summi Pontificis.

CAPVT NONVM.

Credendum esse, Pontificem non errare in Sanctorum canonizatione.

De Tertio duæ sunt sententiæ. Prior est hæreticorum, posse Pontificem errare in Sanctorum canonizatione. ita Ioannes VViclef, vt refert Thomas VValdensis tomo 3. de Sacramentalibus, cap. 122. vbi dicit, non minus in hac re posse Papam errare, quàm Presbyterum Ioannem Regem Aethiopiæ, vel Turcam, aut Sultanum. Idem sentire Lutheranos, & Caluinistas certum est, cùm in aliis similibus rebus nullam ferè Pontifici tribuant auctoritatem.

Altera est Catholicorum, asserentium, certum esse Ecclesiam non errare in Sanctorum canonizatione, ita vt sine vlla dubitatione sancti ab Ecclesia canonizati venerandi sint. Probatur hæc. Primo, quia si liceret dubitare, an Sanctus canonizatus sit sanctus, liceret etiam dubitare, an sit colendus: at hoc est falsum. siquidem D. Augustinus in epist. 118. dicit, insolentissimæ insaniæ esse disputare, an sit faciendum, quod tota Ecclesia facit. item ex Bernardo in epist. 174. ad canonicos Lugdunenses, vbi loquens de colendis festis in honorem Sanctorum, dicit: *Ego quæ accepi ab Ecclesia, securus teneo, & trado.* Præterea omnes veteres sine vlla dubitatione Sanctos coluerunt, & colendos asseruerunt. Denique tenemur obedire Pontifici indicenti diem festum alicuius Sancti; nec tamen possumus cōtra conscientiam aliquid agere: ergo non possumus dubitare, an sit colendus ille, qui ab Ecclesia est canonizatus.

Secvndo, ex incommodis duobus; nam inprimis fraudarentur non Sancti suffragiis viuorum; nam pro canonizatis non licet orare. vt enim Augustinus dicit, serm. 17. de verbis Apostoli: *Iniuriam facit Martyri qui orat pro Martyre.* & idem intelligendum de omnibus Sanctis canonizatis, docet Innocentius, cap. Cùm Marthæ, de celebrat. Missarum: at si in hoc Ecclesia erraret, defraudaret eum, qui habetur Sanctus, & non est, quicunque non oraret pro eo. deinde fraudarentur etiam viuentes intercessionibus Sanctorum, inuocaret enim sæpe damnatos pro beatis, si Ecclesia in hoc erraret. præterea Ecclesia peteret sibi maledictionem pro benedictione, cùm in orationibus Sanctorum petit, vt sicut illos Deus glorificauit in cœlis, sic nobis gratiā largiatur in terris. & quamuis eam maledictionem non peteret, nisi materialiter; tamen hoc ipsum absurdum videtur.

Tertio, miracula magna, & diligenter examinata, faciunt rem euidenter credibilem, vt alibi ostendimus: at Sancti à Pontifice non canonizātur ordinariè, nisi claruerint magnis & certis miraculis. & confirmatur; nam si credimus

A sine vlla hæsitatione Cæsarem, & Pompeium fuisse, quia id testantur communi consensu historici, qui tamen homines fuerunt, & mentiri potuerunt; cur non credemus sine hæsitatione, quod testatur Deus ipse per miracula, quando nulla est ratio suspicandi contrarium?

Qvarto, probatur ex præparatione; nam antequam Sancti canonizentur, indicuntur ieiunia, & preces publicæ, & tota res diu, & diligentissimè examinatur: non est autem credibile, Deum non adesse Ecclesiæ suæ sic dispositæ, & supplicanti.

Vltimo, probatur à posteriori, quia in aliis

B rebus, in quibus Pontifices errare possunt, aliquando reipsa deprehenduntur errores: at in hoc nullus vsquam error deprehensus est.

Sed obiiciunt quidam locum Augustini: *Multorum corpora honorántur in terris, quorum animæ torquentur in Gehenna.* Respondeo, locum hunc fortasse nō esse Augustini; nusquā enim in eius operibus eum reperire potui: præterea intelligi posse de impiis, qui honorantur superbissimis sepulcris, cùm tamen animæ torqueantur in Gehenna; vel de corporibus Sanctorum non canonizatorum; vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus Sanctorum; vel denique de Martyribus Donatistarum, qui honorabantur ab hæreticis vt Martyres, cùm eorum

C animæ reuera torquerentur in inferno. De huius capitis argumento vide quæ habet B. Thom. quodlib. 9. quæst. vlt. artic. vlt. Augustinus de Ancona in summa de potestate Ecclesiæ, quæst. 14. artic. 4. Ioannes Driedo, lib. 4. cap. 1. de Ecclesiast. dogmatib. B. Antoninus 3. parte, tit. 12. cap. 8. summæ Theolog. Caiet. tractat. de indulgent. ad Iulium, cap. 8. Syluester verbo, Canonizatio. Canus lib. 5. de locis, cap. penult.

CAPVT DECIMVM.

Sanctos non canonizatos priuatim posse coli, non publicè.

D De Qvarto, an liceat colere nō canonizatum, respondeo, licere priuato cultu, non publico, vt Doctores communiter affirmant in cap. 1. & 2. de reliquiis, & veneratione Sanctorum. siquidem summus Pontifex eo loco prohibet publicum cultum, ergo à contrario priuatum censetur permittere. Vocamus autem publicum cultum, non eum, qui coram aliis exhibetur, sed qui nomine totius Ecclesiæ, & tanquam ab Ecclesia institutus exhibetur.

Ex quo intelligimus, quid sit dicendum de illis septem honorum generibus antea enumeratis. Nam quantum ad Primvm, licet non canonizatum credere & vocare sanctum, non tamen prædicare eum tanquam ab Ecclesia inscriptum Sanctorum Catalogo.

Quantum ad SECVNDVM, licet inuocare non canonizatum, etiam aliis audientibus, vt patet ex Hieronymo in vita Paulæ, & Gregorio Nazianzeno in vita Athanasij, & Basilij, vterque enim inuocat quos laudat ante canonizationem. præterea oramus viuentes, etiamsi nesciamus esse sanctos, cur non defunctos, quando maiori ratione confidimus esse sanctos? An non liceret in publicis Litaniis, & sacro officio id facere.

Quantum ad TERTIVM, & IV. non videtur licere vllo modo, eos honores sanctis non canonizatis deferre; nam templa, & altaria, & sacrificia sunt ex natura sua publici cultus. nullum est enim sacrificium in Ecclesia, nisi commune, & à Deo ipso institutum: templa autem, & altaria ad sacrificium referuntur.

Quantum ad QVINTVM, nō licet publicum festum celebrare, liceret tamen in die natali sancti non canonizati peculiariter lætari, & Deo vacare in memoriam eius. quod fecisse etiam veteres cognosci potest ex Ioāne Cassiano, collat. 19. cap. 1.

Quantum ad SEXTVM, licet imaginem pingere, & venerari, non tamen in templo constituere eo modo, quo aliorum Sanctorum.

Quoad SEPTIMVM, non licet reliquias non canonizati hominis in templo constituere publicè honorandas: licet tamen eas habere, & venerari, etiam aliis videntibus, modò scandalum absit; id enim habet praxis Ecclesiæ. mox enim ac Martyres defuncti erant, currebant fideles ad reliquias rapiendas. & similiter quando moriuntur homines clari sanctitate, multi deuotè osculantur manus, & pedes, & de vestibus eorum pro reliquiis seruant; nec id vnquam prohibitum fuit. Præterea si licet honorare viuentes, quos credimus sanctos, cur non mortuos?

Atque hæc pauca de canonizatione sufficiant: si quis plura videre desiderat, legat Augustinum Triumphum in summa de potestate Ecclesiæ, & Troilum Maluezium in libro de canonizatione.

CAPVT XI.

Proponitur quæstio de cultu Sanctorum cum argumentis aduersariorum.

EXPEDITIS quæstionibus de gloria, & canonizatione; sequitur recto ordine controuersia de cultu. Fuit antiqua hæresis Eustachij apud Socratem lib. 2. histor. cap. 33. Eunomij, & Vigilantij apud Hieronymum, Claudij Taurinensis apud Ionam Aurelianēsem, & VViclefi apud Thomam VValdensem, tomo 3. de Sacramentalibus, tit. 13. Sanctos non esse colendos: quæ rursum per Caluinistas, & Lutheranos renouata est. nam Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 4.

A col. 340. dicunt omnem Sanctorum adorationem esse idololatriam. pari ratione Caluinus libro 1. Instit. cap. 11. §. 11. & cap. 12. §. 1. & 2. non patitur vllum cultum exhiberi sanctis Angelis, vel hominibus defunctis, neque paruum, neq; magnum. Argumenta verò eius hæc sunt.

PRIMVM, duplex est honor: vnus ciuilis, quo honoramus potentes, & sapientes homines: alter religionis, qui Deo soli conuenit: sed Angelis, & sanctis hominibus non conuenit honor ille ciuilis, vt notum est, cùm non versentur nobiscum ciuiliter: honor autem religionis non potest eis tribui, quia religio est cultus Dei. atq; hac sua distinctione eludit Caluinus argumenta

B Catholicorū, cùm probant posse creaturas adorari exemplo Abrahæ, qui adorauit filios Heth; & Iacobi, qui adorauit fratrem suum Esau; & filiorum Israël, qui adorauerunt Ioseph. vult enī istos omnes fuisse ciuiles.

SECVNDVM argumentum: Si Sanctis deberetur cultus aliquis religionis; certè duliæ, non latriæ, vt Catholici docent: at ineptum est dicere, Sanctos coli, & non latria; nam cùm latria significet cultum, colere sine latria, est colere sine cultu. deinde plus est δουλεύειν quàm λατρεύειν; nam δουλεύειν est seruire, λατρεύειν est colere, minus autem est colere aliquem, quàm ei seruire, colimus enim pares, vt amicos, & collegas, non autem seruimus, nisi dominis.

C Confirmari potest hoc argumentum ex Laurentio Valla, & Theodoro Beza, qui in annotationibus ad cap. 4. Matthæi, docent, latriam, & duliam idem significare, & cōfundi tam in Scripturis, quàm apud prophanos auctores. nam Leuitici 23. *Opus seruile non facietis*, semper est in Græco ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε. & cōtra Roman. 7. *Vt seruiamus in nouitate spiritus*, est in Græco ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος. Itaque dicitur latria de opere etiam in vsum hominis, & dulia de cultu Dei. Item apud Xenophontem lib. 3. Cyropediæ ponitur λατρεύειν, pro obsequio ancillæ erga dominum, & paulò pòst idipsum dicitur δουλεύειν: quare Augustinus quæst. 94. in Exodum dicit, tam latriam, quàm

D duliam Deo tribui, latriam vt Deo, duliam vt domino.

TERTIVM argumentum Caluini ex Scripturis, Deuteron. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies.* Cui simile est illud Pauli, 1. Tim. 1. *Soli Dei honor & gloria.* Item Matth. 4. cùm Diabolus non meminisset latriæ, sed solùm postulasset προσκύνησιν, id est, inclinationem aliquam, Dominus eum repulit dicens: *Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* vbi ostendit, non posse creaturæ inclinationem vllam religionis caussa deferri, quin illa ad idololatriā pertineat. Item Gal. 4. *Iis qui natura non sunt Dij, seruiebatis*, in Græco est, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. ergo dulia non potest tribui, nisi illi qui natura Deus est.

QVARTVM argumentum ab exemplis Scripturarum; nam Hester 13. Mardocheus noluit se inclinare coram Aman. & rationem reddens, ait: *Timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.* Item Act. 10. cùm Cornelius adoraret Petrum, prohibuit Petrus, dicens: *Surge, & ego ipse homo sum.* nec tamen credibile est, aut Aman voluisse adorari vt Deum, aut Cornelium voluisse Petrum adorare vt Deum. Item Actor. 14. Paulus, & Barnabas prohibuerunt Licaonibus, ne se adorarent. Denique Angelus Apocal. 19. Ioanni adoranti se, ait: *Vide ne feceris, conseruus tuus sum, Deum adora.* Et tamen non ignorabat Angelus sibi à Ioanne nō latriam, sed duliam exhiberi.

QVINTVM ex Patribus, Athanasius serm. 3. contra Arianos ante medium, docet, neq; Angelos, neq; homines sanctos adoratione colendos esse. Epiphanius in hæresi Collyridianorum sæpius repetit, Mariam non esse adorandā, sed solùm Deum. Ambrosius in cap. 1. ad Rom. reprehendit eos, qui adorant conseruos. AVGVSTINVS lib. de vera religione, cap. 55. *Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia si piè vixerunt, non sic habentur, vt tales quærant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes.* Et infrà idem dicit de cultu Angelorum. Hæc illi.

CAPVT XII.

Explicatur sententia Catholica.

NVNC explicanda est sententia Catholicorū; de qua re Theologi tractant in 3. sent. distinct. 9. Est autem PRIMO loco obseruandum, adorationem tres actus complecti. PRIMO, actū intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicuius. SECVNDO, actum voluntatis, quo nos illi interius inclinamur, & aliquid volumus facere actu interiore, vel exteriore, quo protestemur eius excellentiam, & nostram subiectionem. TERTIO, actum exteriorem, quo caput inclinamus, vel genu flectimus, vel aliquod aliud signum subiectionis ostendimus. Ex quibus actibus secundus est maximè proprius, & essentialis; nam primus actus potest esse sine adoratione; tertius etiam cum irrisione.

SECVNDO obseruandum est, tot esse species adorationis, siue cultus, quot sunt species excellentiæ, vt beatus Thomas docet, 2. 2. quæst. 103. artic. 3. honor enim, siue cultus debetur personæ propter excellentiam eius. Sed, quod ad præsens institutum pertinet, tres sunt species excellentiæ. PRIMA est excellentia diuina, & infinita, cui respondet prima species cultus, qui à Theologis dicitur latria.

SECVNDA est excellentia humana, seu naturalis, quæ posita est in humanis virtutibus, dignitatibus, gradibus, &c. Cui respondet secun- A da species cultus, quæ dici potest cultus ciuilis, & obseruantia quædam humana, quamquā hæc in alias multas species diuidi potest, vt Aristot. docet, lib. 9. Ethic. cap. 2. nam alius honor debetur patri, alius principi, alius præceptori, alius sapienti, vel erudito, &c.

TERTIA est excellentia quædam media inter diuinam & humanam, qualis est gratia & gloria Sanctorum; ista enim sunt dona supernaturalia, & excellentissima, & huic excellentiæ respondet tertia species cultus, quam Theologi vocant duliam; & quia inter sanctas creaturas humanitas Christi, si seorsim consideretur, singulariter excellit propter vnionem ad verbum; & similiter B B. Virgo, vt mater filij Dei ita præstat aliis Sanctis, vt dici possit Domina & Regina nostra, quod aliis Sanctis non conuenit, nisi admodum imperfectè; ideò Theologi hanc tertiam speciem, quam vocant duliam, diuidunt in duliam propriè dictam, & hyperduliam, tribuentes illam Sanctis ceteris, istam soli humanitati Christi, & matri eius.

TERTIO obseruandum est, has tres adorationis species non esse vniuocas, sed analogas, vt enim excellentia non dicitur vniuocè de excellentia Dei, & creaturarum, ita cultus debitus ob excellentiam, non potest dici vniuocè de cultu Dei, & creaturarum.

Notandum quoque est QVARTO, has ipsas C species adorationis, quantum ad actus interiores, optimè distingui; nam PRIMA species, id est, latria, est quædam summa voluntatis prostratio, & inclinatio cum apprehensione Dei vt primi principij, & vltimi finis, atq; adeò summi boni, qualis adoratio soli Deo conuenit.

SECVNDA species, id est, cultus ciuilis, est longè minor inclinatio voluntatis, cum apprehensione certa humanæ excellentiæ.

TERTIA species, est media quædam inclinatio voluntatis cum apprehensione excellentiæ plus, quàm humanæ, & minus, quàm diuinæ. At quantum ad actus exteriores, non est facile species adorationum distinguere; nam omnes ferè actus exteriores communes sunt omni adora- D tioni, excepto sacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & sacerdotibus. voluit enim Deus hunc cultum sacrificij sibi soli exhiberi, vt Augustinus docet, lib. 10. ciuitatis Dei, cap. 4. & Theodoretus lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus, & patet ex illo, Exod. 22. *Qui sacrificat Diis, eradicabitur, præterquam Domino soli.* Ex aliis actibus exterioribus, qui sunt communes cultui Dei & cultui creaturæ, non potest euidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturis, necne; nam Abraham eodem actu incuruationis vsque ad terram adorauit Deum, Genes. 17. & Angelos, Genes. 18. & homines, Genes. 23.

QVINTO obseruandum, latriam interdum sumi pro ipso actu, quo colitur Deus; interdum

pro habi-

pro habitu, quo homo redditur promptus ad colendum Deum. Hunc autem habitum esse virtutem quandam specialem, & moralem, beatus Thomas docet, in lib. 3. sent. dist. 9. quæst. 1. neq; obstat quod B. Augustinus in Enchirid. 3. cap. & 12. Trinit. cap. 14. dicat, Dei cultum consistere in fide, spe, & caritate; vbi videtur velle, latriam esse generalem virtutem conflatã ex tribus Theologicis. Nam sicut caritas, & prudentia sunt virtutes speciales, quia habent speciale obiectum, & tamẽ simul sunt aliquo modo generales, quia dirigunt, aut ordinant actus omnium virtutum: ita latria virtus est specialis propter speciale obiectum suum, id est, honorem diuinum; & tamẽ simul est generalis, quia vtitur ad honorandum Deum actibus omnium virtutũ, & præcipuè fidei, spei, & caritatis; nam summus honor Deo defertur, cùm per fidem protestamur eum esse primam veritatem; per spem esse potẽtissimum; per caritatem esse optimum. Itaque ipsius actus fidei obiectum, est Deus: actus autem ipse fidei est obiectum religionis: & ideò fides est virtus Theologica, quia circa Deum versatur. Religio non est virtus Theologica, quia versatur circa creaturam; actus enim fidei non est Deus, sed quid creatum. idem dici de spe, & caritate potest; obiectum enim earum est Deus, actus verò ipsarum ad obiectum religionis pertinere possunt.

Sexto obseruandum, quantum ad nomina; in lingua Hebræa nullum esse nomen quo propriè designetur cultus solius Dei, sed omnia esse communia, & idem nomen nunc tribui cultui creaturæ, nunc negari, prout nimirum aliter atque aliter accipitur; nam quod Græci verterunt Deutero. 6. αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, *illi soli seruies*, in Hebræo est אוֹתוֹ תַעֲבֹוֹד verbum autem עָבַד tam est commune Hebræis, quàm Latinis, seruire. Similiter Exod. 20. *Non adorabis ea*, quod Græci vertunt οὐ προσκυνήσεις, in Hebræo est הִשְׁתַּחֲוָה & ponitur in omnibus locis suprà citatis, Genes. 17. 18. & 23. & alibi vbicunq; dicuntur vel homines, vel Angeli, vel Deus adorari. In lingua Latina similiter non habemus vllum vocabulum, quòd solùm dicatur de cultu Dei, vt Augustinus notauit, lib. 10. ciuit. Dei, cap. 1. & hinc est quod Patres vocabula adorationis, & religionis nunc concedunt creaturis, nunc negant, prout variè accipiuntur.

B. Hieronymus in epist. ad Riparium cõtra Vigilantium dicit, nec Martyrum reliquias, nec Angelos, nec aliquid creatum coli posse, vel adorari. Et tamen ipse in Epitaphio Paulæ in fine dicit: *Vale ô Paula, & cultorem tuum orationibus iuua.* Et lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum dicit: *Veni Bethlehem, præsepe Domini, & incunabula adoraui.* Sic etiam Augustinus lib. de vera relig. cap. 55. dicit, religionis cultum nec Angelis, nec sanctis hominibus iam defunctis deberi, sed soli Deo; & tamen lib. 20. contra Faustum, cap. 21.

A dicit: *Memorias Martyrum populus Christianus religiosa solennitate concelebrat.*

Itaque aliquando accipiebant nomen religionis & adorationis, vt conuenit principali analogato, id est, virtuti illi speciali, quæ habet pro obiecto cultũ Dei, & quæ distinguitur specie ab ea virtute, qua colimus Sanctos: aliquando verò accipiebant largiùs pro omni illa virtute qua colimus vel Deum, vel Dei amicos, aliasque res sacras, & distinguitur à cultu politico, & merè humano. In lingua Græca vna vox est propria cultui Dei; nempe θεοσέβεια, quæ non multùm est in vsu. Præter istam vocem sunt alia quatuor εὐσέβεια pietas, θρησκεία religio, & λα-

B τρεία, & δουλεία seruitus; sed nullum horum est, quod non interdum attribuatur etiam creaturis.

Sed quamuis ista vocabula non sint propria diuino cultui, secundum primam ipsorum vocabulorum institutionem, tamen Schola Theologorum non sine caussa excogitauit illam distinctionem de latria & dulia. Nam cùm in re inueniatur manifesta distinctio inter cultum Dei & Sanctorum; oportebat etiam ad vitandam æquiuocationem inuenire distincta vocabula: optima autem erant ista duo. Primo, quia scriptores sacri vocem λατρεία nunquam vsurpant, nisi pro cultu solius Dei, vt patet ex toto nouo Testamento: vocem autem δουλεία vsurpãt pro

C omni seruitute, tam Dei, quàm hominum. Neq; obstat, quod in versione Græca Leuitici habetur semel nomen latriæ, pro seruitio humano: nam textus Hebræus & Latinus vulgatæ editionis habent vocem communissimam, quæ ad omne seruitium accommodatur. Deinde, antiqui Patres nunquam nomen latriæ tribuunt, nisi Deo, cùm tamen etiam Sanctos coli dicant, vt patet ex Augustino, lib. 10. ciuit. Dei, cap. 1. & lib. 20. contra Faustum, cap. 21. & ex omnibus Patribus Nicæni Concilij II. vt videre est, act. 3. 4. 6. & 7. necnon ex Damasc. orat. 1. & 3. de imaginibus. & Iona Aurelianens. lib. 1. de cultu imagin. & Beda in cap. 4. Luc. immò omnes veteres cultum falsorum Deorum ideò vocauerũt ido-

D lolatriam, non idoloduliam, quia videbant cultum Deo proprium, secundum Ecclesiasticum loquendi modum, vocari latriam, nõ duliam, vt Augustinus notauit, quæst. 61. in Genes.

Neque obstat, quòd isti Patres raro meminerint nominatim duliæ; nam cùm dicunt, Sanctos & imagines coli debere, & non latria; satis indicant, debere coli alia specie cultus; eam nos vocamus duliam, vt eam vocat Beda in caput quartum Lucæ. & Magister cum omni Schola lib. 3. sent. distinct. 9. Et idem insinuat Augustinus, lib. 10. ciuit. Dei, cap. 1. vbi dicit, cultum debitum creaturæ non vocari Ephes. 6. ab Apostolo latriam, sed alio nomine. Apostolus autem ibi vocat duliam. Itaq; non erat opus, vt Martinus Peresius in suo ope de traditionibus, part. 3.

considera-

consideratione 7. diceret, non sibi multùm probari nomen duliæ sumptum pro cultu Sanctorum, cùm dulia propriè significet seruitutem, & nos non simus serui Sanctorum, sed conserui. nam in Scripturis dulia nō solùm accipitur pro seruitute mancipiorum, sed etiam pro honoraria subiectione, vt Galat. 5. διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις; *Per caritatem seruite inuicem.* Hoc ergo modo potuerunt Theologi cultum Sanctorum vocare duliam.

CAPVT XIII.

Asseritur argumentis sententia Catholica.

SVPEREST iam, vt probemus cultum aliquem minorem diuino, & maiorem ciuili & merè humano, sacris rebus, S. Angelis, & hominibus deberi.

PRIMVM argumentum sumitur ex illo Psal. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*; vbi ad literā per scabellum pedum Domini, intelligitur arca Testamenti. Nam 1. Paralip. 28. dicit Salomon: *Paraui domum, vbi requiesceret arca Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* Nec sine caussa dicebatur arca scabellum pedum Domini; nam supra arcam erat propitiatoriū quasi sedes Dei, quæ tenebatur manibus duorum Cherubin, de qua dicitur in principio huius Psal. *Qui sedes super Cherubin, moueatur terra, &c.* Idem habetur Psal. 131. in illis verbis: *Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius*; nam in Hebræo est: *Adorabimus scabellum pedum eius.* Et quòd loquatur de arca, patet, quia precedit: *Introibimus in tabernaculum eius.* Et statim etiam sequitur: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.* Et hoc idem clariùs colligitur ex lib. 2. Reg. cap. 6. *Arcam,* inquit, *super quam inuocatum est nomen Domini, sedentis in Cherubin super eam.*

Iam verò quòd in his locis præcipiatur aliquis cultus, patet ex verbo, *adorate,* quod etiam Hebraicè est proprium verbum adorationis הִשְׁתַּחֲווּ. quòd autem arca sit creatura, nulli dubium esse potest: quod denique iste cultus non sit ciuilis, sed religionis, patet ex ratione Dauidis: *Quoniam,* inquit, *sanctum est,* hoc videlicet scabellum. Cultus enim ciuilis debetur rebus propter ciuilem & humanam excellentiam; at arca dicitur adoranda, non propter ciuilem excellētiam, sed quia sacra & sancta est, cùm sit scabellum pedum Dei.

Bucerus & Caluinus in hunc locum Psalmi, respondent, hîc nomine scabelli intelligi templum, & præcipi, non vt adoretur templum, sed vt adoretur Deus in templo, & probāt dupliciter. PRIMO ex verbo Hebræo לַהֲדֹם ad scabellū. SECVNDO ex illo, quoniā sanctus est, nam Hebræum קָדוֹשׁ est ambiguum, sed Græcus exposuit vertens ἅγιος, non ἅγιον.

RESPONDEO, nomine scabelli necessariò in-
A telligi arcam, vt suprà ostendimus; & proinde ruit expositio hæreticorum; non enim arca est locus, in quem possent Iudæi intrare ad adorandum Deum. Deinde etiāsi scabellum esset templum, adhuc argumētum nostrum vigeret, quia non ait Dauid, adorate in scabello, sed adorate scabellū; & probatur. PRIMO, quia vertit Chald. *Incuruate vos templo.* Item LXX. & Hieronymus: *Adorate scabellum,* verterunt.

SECVNDO, quia in Scriptura ferè vbicunque habemus, adorari aliquem, constructio fit cum לְ, vt Genes. 23. *Adorauit Abraham populum terræ*; id est, filios Cheth, וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם אֶרֶץ לִבְנֵי חֵת.

TERTIO, quia etiamsi verteretur ad templū,
B adhuc idem significaretur; nam verbum Hebręū significat: *Incuruate vos ad illam rem.*

QVARTO, quia Hieronymus in epistola ad Marcellam, vt migret in Bethlehem, testatur, ipsam arcam coli solitam: *Venerabantur,* inquit, *quondam Iudæi sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubin & propitiatorium, & arca Testamenti, &c.* & hoc idem ex aliis Scripturis patet, Iosue 5. 1. Reg. 6. 2. Reg. 6. Hebr. 9. nam Iosue 3. iubentur in itinere nunquam accedere prope arcam ad spacium duorum millium cubitorum. 1. Regum 6. Bethsamitæ quia arcam viderunt sine debita reuerentia, occisi sunt à Deo ad 50000. hominum. 2. Reg. 6. Oza similiter interfectus à Domino est, cùm arcam tetigisset, quod ei nō licebat, sed
C solis Sacerdotibus. Denique propter honorem arcæ nemo poterat ingredi sancta Sanctorum, vbi illa erat, nisi summus Pontifex semel in anno, vt Paulus docet, Hebr. 9. At certè arca creatura erat, & iste honor illi exhibitus non ex vrbanitate, sed ex religione aliqua procedebat.

Ad illud: *Quoniam sanctus est.* fateor non malè verti: *Quoniam sanctus est*; vt LXX. & Hieronymus verterunt. Sed hoc nihil ad rem. nam siue dicatur scabellum adorandum, quia sanctum est, siue quia est Dei sancti, semper affertur caussa religiosæ adorationis.

SECVNDO, probatur ex adoratione exhibita Angelis ab hominibus piis & prudentibus. nam Genes. 18. Abraham pronus in terram adorauit
D Angelum. Et similiter fecit Loth, Genes. 19. Sed quia posset responderi, tam Abrahamum quàm Loth non cognouisse Angelos, sed homines putasse initiò, cùm eos adorauerunt, & ciuiliter tantùm adorasse. proferamus loca clariora. Numer. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stātem in via euaginato gladio, adorauitq; eum pronus in terram.* Hîc certè non prius adorauit, quàm Angelum agnouit: Angelis autem ridiculum est dicere, deberi ciuilem honorem. ITEM Iosue 5. cùm vidisset Iosue virum stātem euaginato gladio, dixit: *Noster es, an aduersariorum?* Ille: *Nequaquam,* inquit, *sed Princeps sum exercitus Domini. Continuò cecidit Iosue pronus in terram, & adorauit.* Hinc apertè videmus adorationem illā mediam, quam quærimus; nam quòd Iosue nō putauerit illum,

quem

quem adorabat, esse Deum, patet, quia Angelus dixerat, se esse Dei ministrum. Quòd etiam non adorauerit ciuiliter, sed religiosè, patet, quia nõ prius adorauit, quàm intellexit esse Angelum Dei legatum: quòd denique non malè fecerit adorando, patet, quia Angelus non solùm non prohibuit eum ab adoratione, sed etiam iussit adhuc maiorem honorem sibi exhiberi, dicens: *Solue calceamenta pedum tuorum; locus enim, in quo stas, sanctus est.* Non erat autem sanctus locus ille, nisi ob Angeli præsentiam; non enim erat tunc Iosue in loco sacro, sed in campestribus Hiericho.

TERTIO, probatur ex adoratione Sanctorũ in Scripturis, 1. Reg. 28. Saul adorat animam Samuelis sibi apparentem. Certum autem est, non conuenire ciuilem honorem animabus defunctorum: neq; dici potest, in hoc errâsse Saulem, quandoquidem nec ipse Samuel, nec Scriptura Saulem reprehendit. Item 3. Reg. 18. Abdias vir sanctus adorat Heliam pronus in terram: neq; possumus dicere hũc ciuilem cultum fuisse; nam quantum ad humanam excellentiam, maior erat Abdias quàm Helias; iste enim priuatus homo erat, ille autem vnus ex Principibus regni. Adorauit ergo eum vt Prophetam, ac Dei hominem singulari sanctitate excellentem. Item 4. Reg. 2. filij Prophetarum cùm audissent spiritũ Heliæ requieuisse super Heliseum, accedentes adorauerunt eum proni in terram.

Denique Danielis 2. Nabuchodonosor adorat Danielem. quis autem diceret, aut crederet à Rege summo adoratum ciuiliter vnum ex captiuis, qualis erat Daniel? Adorauit ergo eum religiosè, vt hominem Deo plenum, neque per errorem adorauit, Deum illum existimans; nam adorans ait: *Verè Deus vester Deus Deorum est, & Dominus Regum, & reuelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc Sacramentum.* Quod etiam fecisse Alexandrum Regem Pontifici Iaddo, scribit Iosephus lib. 11. cap. 8. antiquitatum.

Neque obstat, quòd Nabuchodonosor Danieli iussit offerri sacrificium; nam non loquitur Scriptura de sacrificio, quod soli debetur Deo. Sacrificium enim Deo proprium est immolatio animalium, quod vocat Hebraicè זֶבַח de quo dicitur Exod. 22. *Immolans Diis eradicabitur, præterquam Domino soli.* Ibi enim est Hebraicè זֹבֵחַ. Nabuchodonosor autem obtulit Danieli non זֶבַח, sed מִנְחָה & נִיחֹחִין, hoc est, munera, & odores. quorum vtrumque tam Deo, quàm homini offerri solet. Nam 1. Regum 10. vbi legimus, quosdam ex Israëlitis non voluisse agnoscere Saulem Regem, nec ei munera attulisse, pro munere est מִנְחָה. Porrò suaues odores nos etiam in ipsa Ecclesia offerimus imaginibus & reliquiis, cùm tamen asseramus, sacrificium non deberi nisi soli Deo. Immò Dionysius cap. 3. part. 2. Eccles. hierarch. dicit, Pontificem in sacris mysteriis, vbi adoleri cœpit incensum, primùm suffire

A aram, deinde totius Ecclesiæ ambitum, quod etiam nunc fieri videmus. Si hoc non placet, dicamus cum Hieronymo & Theodoreto, Nabuchodonosor sacrificium obtulisse Danieli, id est, Deo Danielis.

Argumentum QVARTVM sumitur ex confessione Patrum, qui à temporibus Apostolorum, vsq; ad nostra tempora floruerunt. IVSTINVS in 2. Apolog. pag. 2. loquens nomine omniũ Christianorum, & fidem totius Ecclesiæ explicans: *Sed*, inquit, *et illum* (Deum Patrem) *& eius Filium qui venit, nosq; hæc docuit, & aliorum sequentium, similiumq; bonorum Angelorum exercitum, & spiritum propheticum colimus atq; adoramus, verboq; & re seu veritate* B *veneramur, idq; omnibus qui discere volunt, vt docti instituti q; sumus, copiosè tradimus.*

ORIGENES hom. 3. in diuersos: *Horum*, inquit, *memoria semper, vt dignum est, in Ecclesia celebratur.*

EVSEBIVS lib. 13. præpar. Euang. cap. 7. *Nos*, inquit, *quotidie id factitamus; nam veræ pietatis milites, vt Dei amicißimos honoramus.* Idem Eusebius lib. 4. histor. cap. 15. refert ex epistola Ecclesiæ Smyrnensium de martyrio S. Polycarpi, quòd cùm Gentiles metuerent, ne Christiani, relicto Christo, Polycarpum adorarent, veteres illi Christiani dicebant, se non posse vllo modo Martyres pro Christo colere, sed tamen eos diligere & venerari, quòd fidem integrè Magistro & Domino seruauerint.

C ATHANASIVS in lib. de virginitate, circa finẽ: *Si homo iustus ades tuas*, inquit, *intrauerit, cum timore et tremore occurrens illi, adorabis humi ad pedes illius.* At vt ostendat se loqui de religiosa adoratione: *Non enim*, inquit, *eum, sed Deum adorabis, qui illum mittit; Dominus enim ait, qui recipit iustum, me recipit.* vbi nota, adorari Deum in iustis, non quòd adoratio non terminetur ad hominem iustum, sed quia ratio, cur iustus adoretur, est Deus. Quẽadmodum qui recipit iustum hospitio, eiq; eleemosynam facit, Christum recipere, & Christo eleemosynam facere dicitur, quia fit propter Christum, & Christus ita accipit, ac si fieret sibi.

BASILIVS oratione in sanctum Mamantem: *Ecclesia*, inquit, *per hoc, quòd eos honorat, qui præcesse-* D *runt, præsentes impellit.* Et orat. in quadraginta Martyres: *Honor*, inquit, *quem bonis conseruis exhibemus beneuolentiæ, erga communem dominum significationem de se præbet.*

Gregorius NAZIANZENVS oratiõe in Machabæos, initiò conqueritur, quòd sanctos Machabæos non omnes vbiq; colant, sicut martyrium ipsorum meretur. Et orat. 1. in Iulianum, non procul ob initio, loquens de quodam honore impenso à Iuliano Apostata cuidam Martyri, quem Martyr ille mirabili signo recusauit: *O insignem*, inquit, *Martyrum inter se caritatem, honorem illius, qui multos Martyres contemptui habiturus erat, recusarunt.* Et paulò antè dixerat, honorem Martyrum esse perspicuam notam amoris in Christum.

Gregorius NYSSENVS oratione in Theodorum Martyrē, vbi multa dixit de cultu, qui sanctis Martyribus ab Ecclesia exhibetur, ait: *Cui Regum talis honor habetur? Quis ex iis, qui supra modum inter homines excellere visi sunt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorū adeò decantatus, & fama celebratus est, vt hic miles pauper, modò cōscriptus Tyro, quem Paulus armauit, quem Angeli vnxerunt, quem Christus coronauit?*

EPIPHANIVS hæres. 79. vbi refellit eorum errorem, qui Mariæ tanquam Deæ sacrificium offerebant, metuens, ne ista occasione nullus honor B. Mariæ deferretur, vt nunc hæretici faciunt, sæpissimè repetit illa verba: *Sit in honore Maria; Dominus adoretur.*

Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. de sanctis Iuuentino & Maximo: *Non aliter priscos*, inquit, *aliter recentiores colitis Sanctos, sed eadem alacritate omnes.* Et infrà: *Et Martyres*, inquit, *quos hodie colimus, aderant.* Et infrà: *Idcircò sæpe eos inuisamus, tumulos adoremus, &c.*

CYRILLVS Alexandrinus lib. 6. in Iulianū, vltra medium: *Nos*, inquit, *non Deos factos esse diximus sanctos Martyres, sed omni honore dignari consueuimus.*

THEODORETVS lib. 8. ad Græcos: *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Diis vestris induxit, ac illos quidem cassos gloria, vanosq́ reddidit, suis autem Martyribus honorem illorum dedit, &c.* vbi notandum est, honorem Deorum traditū Martyribus, quia vbi colebantur Dij, nunc coluntur Martyres, non autem quòd eodem modo colantur. Subdit enim Theodoretus: *Atqui nos, ô Græci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina vlla deferimus, sed vt sanctos homines, Deiq́ amicissimos honoramus.*

Deniq; Ioannes DAMASCENVS de fide Orthodoxa, lib. 4. cap. 16. *Honorare*, inquit, *decet Sanctos, vt amicos Christi, vt filios & hæredes Dei, &c.*

Ex Latinis TERTVLLIANVS de corona militis, meminit celebrationis festorum in natalitiis Martyrum.

CYPRIANVS lib. 4. epist. 5. *Martyrum*, inquit, *passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.*

AMBROSIVS serm. 6. in fine: *Quisquis honorat Martyres, honorat & Christum; & qui spernit Sanctos, spernit & Dominum.*

MAXIMVS serm. de natali sanctorum Octauij, Aduentoris & Solutoris Martyrum: *Cuncti*, inquit, *Martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi, quorum reliquias possidemus.*

PRVDENTIVS de S. Hyppolito:

Hic corruptelis, animiq́, & corporis æger
Oraui quoties stratus, opem merui.

Nota illud: *Oraui stratus.*

PAVLINVS natali primo S. Felicis:

Roma Petro Pauloq́ potens rarescere gaudet
Huius honore Dei, &c.

Et natali octaua:

Cuius honore Deus gaudet, quia Martyr honorem
Contempsit proprium.

A HIERONYMVS in epistola ad Riparium: *Honoramus*, inquit, *seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominum.* Et in vita Paulæ: *Vale, ô Paula, & cultorem tuum orationibus iuua.* Et ibidem dicit, Paulam cùm inuiseret sanctos Eremitas, singulis ad pedes prouolutam, ita eos venerari solitam, ac si in singulis Christum adoraret. Vbi certè non agitur de cultu ciuili; non enim fœmina nobilissima rusticanos homines ciuiliter honorasset tāta subiectionis significatione.

AVGVSTINVS sermon. 1. de sanctis Petro & Paulo: *Beatissimum Petrum piscatorem modo genibus prouolutis adorat Gentium multitudo.* Et epist. 44. *Ostendatur mihi Romæ in tanto honore templum Romuli, in*
B *quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis?* Idem lib. 20. contra Faustum, capit. 21. obiicienti Fausto, quòd Christiani idola vertissent in Martyres, respondit, à Christianis coli Martyres, sed non latria. Et in Psalm. 96. obiicientibus Ethnicis, quòd Christiani colerent Angelos, respondit similiter, & addit: *Vtinam & vos illos colere velletis; facilè enim ab ipsis disceretis, non illos colere, id est, non colere vt Deos, sed vt Sanctos.*

GREGORIVS lib. 3. Dialog. cap. 24. dicit, B. Petrum apparuisse cuidam Theodoro lampades instruenti in Ecclesia ipsi B. Petro dicata, vt ostenderet probare venerationem, quam seruientes sibi exhibent.

C BERNARDVS serm. in illud; Signum magnū, &c. *Amplectamur Mariæ vestigia, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur.* Et serm. sequenti, qui est de aquæ ductu: *Totis*, inquit, *medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam.*

Argumentum QVINTVM sumi potest ex inuocatione, templis, festis, votis, peregrinationibus, imaginibus, & aliis, de quibus postea: cùm hæc omnia ad cultum Sanctorum non dubium sit pertinere.

Argumentum SEXTVM ex eo, quòd semper Ethnici, Iudæi, hæretici accusauerunt Christianos idololatriæ, propter cultum Sanctorum,
D quòd certè non fecissent, nisi vidissent à Christianis Sanctos passim religiosè coli. De Ethnicis testatur Eusebius, lib. 8. cap. 6. hist. de Iudæis. idem Euseb. lib. 4. cap. 15. De Iuliano apostata Cyrill. lib. 6. & 10. in Iulian. De Manichæis Augustin. lib. 20. cap. 21. contra Faustum; de Porphyrio, Vigilantio, & Eunomio Hieronymus lib. contra Vigilantium.

Argumentum SEPTIMVM ex ratione; nam si honor ciuilis debetur ciuili virtuti, sapientiæ, potentiæ, & nobilitati: Ergo honor plusquam ciuilis debetur supernaturali virtuti, sapientiæ, potestati, nobilitati: sed Sancti quoad virtutes supernaturales, excellunt omninò, cùm ferueāt diuina caritate, & peccare non possint: nihil enim inquinatum intrare potest in regnum cœ-

lorum, Apocalyp. 21. quoad sapientiam, vident ipsam sapientiam increatam, & in ea cognoscũt rerum omnium caussas, iuxta illud, Matthæi 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* quoad potestatem, sunt Reges cœlorum, & participes ipsius throni diuini, vt dicitur in Apocal. cap. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Et Lucæ 22. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* quoad nobilitatem, sunt filij Dei, reipsa iam adoptione confirmata per gloriam. Igitur meritò, iureque optimo religioso cultu prosequendi sunt.

Denique, Deus Sanctis honorem & gloriam promisit, 1. Reg. 2. *Qui honorificauerit me, glorificabo eum.* Ioan. 12. *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.* Et Rom. 2. *Gloria & honor omni operanti bonum:* ergo debetur eis honor; & certè non ab aliis, quàm à nobis, qui illis inferiores sumus. non conuenit autem mortuis honor ciuilis, ergo religiosus illis debetur.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta initio proposita.

NVNC aduersariorũ argumenta breuiter dissoluamus. Ad PRIMVM. Si Caluinus per cultum religionis intelligit cultum latriç, fatemur Sanctos non debere coli cultu religionis: sed negamus, præter cultum latriæ nullũ esse alium cultum, nisi ciuilem. iam enim ostendimus quendam tertium cultum, qui etiam dicitur religionis, licet secundariò.

Ad SECVNDVM, admitto duliæ cultum deberi Sanctis, & nego id esse absurdum. Ad PRIMAM probationem respondeo, colere sine latria nõ esse colere sine cultu, sed colere sine tali cultu. nam etiam B. Augustinus, qui tamẽ non erat ineptus, lib. 20. contra Faustum, cap. 21. dicit, Sanctos coli, & non latria.

Ad SECVNDAM probationem dico, duliam non esse plus quàm latriam. nam secundũ profanos auctores idem significant: secundum autẽ Scripturæ & Ecclesiæ vsum longè maior est latria, quàm dulia: latria enim nõ est quilibet cultus, sed cultus summæ seruitutis: dulia est cultus cuiuslibet seruitutis.

DICES; At non sumus serui Sanctorum, sed conserui, ergo dulia Sanctis non conuenit. Aliqui respondent, cultum Sanctorum non vocari duliam, id est, seruitutem, quia exhibetur eis à seruis; sed qa exhibetur ipsis, qui serui Dei sunt. sed isti timuerunt, vbi non erat timor.

Dicendum igitur, duliam significare quamlibet seruitutem, tam perfectam, quàm imperfectam: est autem perfecta seruitus eorum, qui id, quod sunt, alterius sunt; & operantur moti ab alio, tam efficienter, quàm finaliter, id est, operãtur propter Dominum, & ab ipso Domino moti tanquam instrumenta ad operandum; vt Aristot. docet, lib. 1. Polit. cap. 3. Imperfecta seruitus est eorum, qui aliquid horum habent, non tamen omnia, id est, qui mouentur ab alio aliquo modo. vnde infans dicitur nihil differre à seruo, licet sit dominus, Galat. 4. quia mouetur ab alio effectiuè: & contrà, is qui regit, dicitur seruus eorum quos regit, 2. Cor. 4. *Nos autem seruos vestros per Iesum;* quia mouetur ab alio finaliter. nos ergo etiamsi non sumus serui Sanctorũ perfectè, sumus tamẽ imperfectè, quatenus illi nos mouent & iuuant ad bene operandum exemplo suo, & intercessione apud Deum. Hinc B. Paulinus natal. 1. 2. & 3. S. Felicis, passim vocat se famulum & seruum S. Felicis. & B. Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 24. nõ timuit dicere B. Petro, grata esse seruientium sibi obsequia.

Ad confirmationem ex Valla & Beza, fateor secundum vsum profanorum scriptorum idem esse duliam & latriam, tamen secundum vsum Scripturæ, latria ferè nunquã accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturæ: secundum vsum autẽ Ecclesiæ, nunquam omninò. Et sicut licuit antiquæ Ecclesiæ contra veteres hæreticos noua vocabula inuenire, vt ὁμοούσιος, &c. cur non licuit etiam Ecclesiæ posteriori contra hæreticos posteriores noua aliqua vocabula inuenire, aut certè iisdem in alia significatione vti?

Ad illud Augustini de dulia & latria respectu Dei, respondeo, eum locum esse pro nobis. nam ex eo, quod Augustinus ait, latriam dari Deo, vt Deus est, duliam eidem, vt Dñs est: colligitur latriam non posse communicari creaturæ, quia vnus tantùm est Deus: at duliam posse communicari, quia multi sunt verè & propriè Domini. quanquam interim fatemur, duliam, qua colitur Deus, esse duliam per excellentiam, & specie distingui ab ea, qua coluntur Sancti.

Ad TERTIVM argumentum; ad PRIMVM locum, Deuter. 6. dico, eum locum debere sic intelligi: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli seruies;* ea seruitute, quæ Deo soli cõuenit. nam in Græco est λατρεύσεις. vnde August. quæst. 61. in Gen. annotauit, ideò non esse dictum, solum Deum adorabis, & illi soli seruies, sed: *Deum adorabis, & illi soli seruies;* quia adoratio conuenit etiam creaturis, non autem seruitus latriæ, quæ hîc nominatur. Sed præterea quamuis esset scriptum, illi soli δουλεύσεις, eodẽ modo exponi deberet; nimirum, illi soli seruies certo quodam genere seruitutis, non autem absolutè, illi soli seruies. Siquidem in textu Hebraicò est תַעֲבֹד. & tamen inuenimus, non obstante hoc præcepto, dictũ Iacobo ab Isaac, Gen. 27. *Seruiant tibi populi, et adorent te filij matris tuæ.* vbi sunt illa verba, עָבַד & הִשְׁתַּחֲוָה. Præterea sicut hîc legimus: *Illi soli seruies,* ita legimus, 1. Timoth. 6. *Qui solus habet immortalitatem;* & tamen scimus, Angelos & animas esse etiam immortales suo quodam modo.

Ad illud 1. Tim. 1. *Soli Deo honor & gloria;* respõdeo, similiter intelligendum de certo honore &

gloria. nam Rom. 2. lego: *Gloria & honor omni operanti bonum.* Denique arctius dictum est Isai. 44. *Ego primus, & ego nouißimus, & absque me non est Deus;* & tamen legimus in Psal. 81. *Ego dixi, Dij estis.* nec tamen illud primum est falsum, sed sano modo intelligendum est. A

Ad illud Matth. 4. dico, Diabolum postulasse à Christo προσκύνωσιν, in signum latriæ, & proinde postulasse latriam; ac propterea à Domino illi fuisse responsum: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.*

Ad illud Gal. 4. *Iis qui natura non sunt Dij, ἐδουλεύσατε*, respondeo, verbum δουλεύειν, esse cómune seruituti Dei & creaturarum, & proinde exponi debere pro loci exigentia. hîc autem sumitur pro cultu solius Dei. id enim circumstantiæ loci necessariò postulant. B

Ad QVARTVM argumentum; ad PRIMVM exemplũ dico, Aman voluisse adorari vt Deum; id enim ex verbis Mardochæi colligitur.

Ad SECVNDVM de Cornelio dico, cum sancto Hieronymo lib. cõtra Vigilantium, Cornelium aliquid diuinum in Petro inesse putauisse, & ideò iure correctum. vel cum Chrysostomo in hũc locum Actorum, Cornelium piè Petrum veneratum, sed Petrum ex modestia eum honorem, qui alioqui sibi debebatur, recusasse.

Ad TERTIVM, quid mirum, si Paulus noluit sibi sacrificari? id enim suprà diximus, esse actũ externum, soli Deo debitum. C

Ad QVARTVM dico, esse pro nobis; nam vel Ioannes putauit eum, qui sibi apparuerat, esse Deum, aut Angelum: si Deum, meritò reprehẽsus est: si Angelum, & tamen adorauit, cur nos reprehendimur, qui facimus quod Ioannes fecit? num meliùs Ioanne norunt Caluinistæ, sint ne Angeli adorandi?

AT cur, inquiunt, reprehensus est? PRIMO, quia fortè Angelus sic apparuit, vt potuerit existimari Christus. dixerat enim cap. 1. *Ego sum primus & nouißimus, & fui mortuus, & ecce sum viuens, &c.* Itaq; poterat existimari Christus, cuius personã gerebat, nisi ipse explicuisset, se non esse Christum, & ideò corrigendus fuit adorator nõ propter errorem adorationis, sed propter errorem personæ. ita respõdet August. quæst. 61. in Gen. D

SECVNDO dico, Ioannem rectè voluisse Angelo cultum debitũ exhibere; sicut meminerat fecisse Abrahã, & Loth, atq; alios maiores suos: tamen Angelum prohibuisse ob reuerẽtiam humanitatis Christi. nam ante Christi aduentum Angeli se ab hominibus adorari patiebantur: at posteaquã Deus homo factus est, & omnes Angeli hominem in Christo adorare cœperũt, noluerunt ipsi ab hominibus adorari, & præcipuè ab Apostolis, aliisq; summis viris. ita Beda, Ansel. Richard. & Rupert. in cap. 19. Apoc. & scholia Græca in ca. 22. & ante hos auctores S. Greg. lib. 27. moral. cap. 11. & homil. 8. in Euangel. nec tamen sequitur, nos malè facere, si Angelos adoremus. nam & nos rectè illos adoramus, & ipsi rectè adorari recusant. Itaque Ioannes ipse cùm cap. 19. semel audiuisset: *Vide ne feceris, &c.* tamen cap. 22. iterum voluit eundem Angelum adorare; intelligebat enim, & se rectè facere adorando, & Angelum rectè facere recusando; nec enim suspicari licet Ioannem aut obliuiosum, aut indocilem fuisse.

Ad VLTIMVM ex Patribus, dico eos loqui contra errores Gentilium, qui ex hominibus sceleratis veros Deos faciebant, eisque sacrificia offerebant. nam quòd alioqui sancti Angeli & homines debito cultu prosequendi sint, sexcentis in locis iidem Patres affirmant, quorum locorum iam aliqua suprà retulimus.

CAPVT XV.

Proponitur controuersia de inuocatione Sanctorum.

DEmonstrauimus Sanctos esse colendos: sed quia peculiaris difficultas est de cultu inuocationis, idcircò nunc recto ordine sequitur, vt tractemus de inuocatione Sanctorum.

Duo sunt de hac quæstione errores extremi, veritas est in medio, vt ferè semp esse solet. PRIMVS error est, posse ac debere S. Mariam, quæ præcipua Sanctorum est, inuocari, non secus ac Deus inuocatur. ita olim quidam, quos Epiphanius refert & refellit, hæresi 78. in fine, & hæresi 79. per totum. ALTER est error, nullum Sanctorum post mortem debere inuocari vllo modo, quia vel nõ possunt orare mortui pro viuentibus; vel si possunt, non nisi in genere orãt, quia nõ possunt cognoscere nostras preces, quas ad illos fundimus. hic error multorum est.

PRIMVS omnium videtur fuisse Vigilãtius, qui in hunc lapidem offendit. nam quod Alphonsus de Castro in libro de hæresibus, verbo, Sancti, tribuit hunc errorem Eustathio, qui ante Vigilantium vixit, non facilè probari potest. Siquidem Eustathius Basilicas Martyrum contemnebat, & fortè reliquias etiam: at de inuocatione nihil docuit. vide Socratem lib. 2. capit. 33. & Concilium Gangrense. Igitur Vigilantius, vt est in libro S. Hieronymi contra Vigilantium, docebat, post mortem nullius pro altero exaudiri orationem, & ideò Sanctos mortuos non orare pro viuentibus; ex quo sequitur, frũstrà eos inuocari.

DEINDE inuocationem Sanctorum apertiùs & fortiùs oppugnarunt tẽpore B. Bernardi Henriciani, seu Petrobrusiani, & Apostolici, vt refert ipse S. Bernardus serm. 66. in Cantica; & auctor vitæ S. Bernardi, lib. 3. ca. 5. Idem paulò pòst docuerunt VValdenses, vt auctor est B. Antoninus 4. part. tit. 11. cap. 7. §. 2. Idem postea quidam nomine Cathari, vt auctor est Turrecremata, lib. 4. part. 2. cap. 35. summæ de Ecclesia. Idem postea

Ioan. VViclef, vt scribit Thomas VValdensis, tomo 3. tit. 12. cap. 108. & sequent. Necnon Taboritæ, qui de familia sunt Ioannis Huss, vt scribit Æneas Syluius de orig. Boëmor. cap. 35. Quãquam VViclefus nõ illicitum esse dicebat orare Sanctos, sed solùm inutile & superfluũ; dicebat enim videri stultitiam recurrere ad scurras alicuius Principis, quando ipse Princeps est paratissimus per se audire: vel sectari turbidos riuos, quãdo fons ipse patet: quibus verbis obiter Sanctos scurris, & riuis turbidis conferebat, quod est hæreticorum proprium.

Denique, hæretici nostri temporis, vt Lutherus in libris ad VValdenses; Melanchthon in Apologia art. 21. Confess. Augustanæ; Brentius cap. 24. Confess. VVirtemb. & Caluinus lib. 1. cap. 14. §. 12. & lib. 3. Instit. cap. 20. §. 20. & sequẽt. tria docent de orationibus Sanctorum. Primo, ex diuinis literis non haberi, quòd sancti mortui orent pro viuis, ac proinde hoc non esse certum. Secundo, si Sancti orant, eos non orare nisi in genere pro tota Ecclesia electorum, non autem pro isto, aut illo in speciali. Tertio, inutile & illicitum esse inuocare Sanctos, siue Angelos, siue homines, ac petere, vt pro nobis orent: inutile quidem, quia non habent tam longas aures (ita enim Caluinus loquitur) vt preces nostras audire possint: illicitum autẽ, quia hinc obscuratur gloria Christi, qui est vnicus mediator & intercessor noster.

CAPVT XVI.

Deteguntur aliquot fraudes & mendacia hæreticorum.

Habemus igitur quę sit sententia aduersariorum, sed antequam eam refellamus, vtile erit cognoscere breuiter, quibus calumniis & mendaciis Melanchthon & Caluinus eam simplicibus persuadeant.

Philippus loco notato tria mendacia dicit. Primo, nos tribuere Sanctis diuinitatem, id est, vim cognoscendi mentium cogitationes. Mendacium est apertum. nec enim vllus Catholicorum hoc dicit, vel dixit vnquam; asserimus enim eos cognoscere nostras preces, non vt sunt in mentibus nostris, sed vt sunt in Deo, quem vident, & qui eas ipsis ostendit.

Secundo, ante tempora S. Gregorij nõ exstare mentionem inuocationis Sanctorum. Paulò liberalior fuit Martinus Kemnitius, qui in examine sess. 22. Concil. Tridentini dicit, inuocationem Sanctorum cœpisse post tempora Augustini; & in exam. sess. 25. dicit, auctorem inuocationis B. Mariæ fuisse Petrum Gnapheum, qui vixit circa annum Domini CD. LXXX. quæ imperitia vel malitia est intolerabilis in tantis Magistris in Israël, cùm sint loca innumerabilia in Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Basilio, Athanasio, Irenęo, & aliis quos postea citabimus, & quæ etiam citantur à Centuriatoribus, Centuria 4. cap. 4. & Cent. 5. cap. 4.

Tertio, Papistas esse asinos, qui docent ex libro S. Hieronymi contra Vigilantium, Vigilantium negasse inuocationem Sanctorum, cùm in toto illo libro Hieronymi non sit vna syllaba de inuocatione Sanctorum, sed solùm de honore reliquiarum. At hoc ipsum ostendit Philippum non quidem asinum, sed certè valde stupidum fuisse; nam etsi Vigilantius nõ dixit, Sanctos non esse inuocandos, tamen dixit, eos non posse orare pro nobis: hinc autem si non colligeremus, eum negasse inuocationem Sanctorum, tunc verè tardiores asinis essemus. Quis enim inuocaret eum, qui non potest vllum auxilium præbere? Sapientius igitur fecerunt Magdeburgenses, Cent. 4. cap. 8. qui videntes non posse negari, quin Vigilantius idẽ senserit quod ipsi, dicunt eum non fuisse hæreticum, sed sanctum Presbyterum, & cum Hieronymo contendisse, ac vicisse.

Porrò Calvinvs multa etiam dicit mirabilia. Primvm affirmat lib. 3. Instit. cap. 20. §. 21. in omnibus hymnis & litaniis Papistarum, nullam vnquam fieri Christi mentionem: & cùm semper oremus Sanctos mortuos, nũquam nobis in precibus Christum occurrere. quod certè tale mendacium est, vt periculum sit, ne Diabolus cognomen mendacis amittat. quid enim? nónne in litaniis dicimus: *Kyrie eleison, Christe eleison, Pater de cœlis Deus, etc?* Nónne ferè omnes hymni, quos in Breuiario legimus, sunt vel Ambrosij, vel Gregorij, vel Prudentij, vel Sedulij antiquissimorum auctorum? Et nónne omnes diriguntur ad Deum, & terminantur per *Gloria tibi Domine*, vel quid simile? Nónne omnes orationes Ecclesiæ, quæ leguntur in Missa, diriguntur etiam ad Deum, & terminãtur *Per Christum Dominum nostrum?*

Secundo, Sanctos cum Christo regnantes passim in illo capite 20. libri 3. vocat mortuos, laruas, vmbras, colluuiem; quæ incredibilis blasphemia est.

Tertio dicit, lib. 3. cap. 20. §. 20. solum Christum introisse in sanctuariũ cœli, & solum ipsum deferre ad Deum vota populi eminus in atrio existentis. Quibus verbis significat, non solùm sanctos homines, sed etiã SS. Angelos non posse Deo nostras preces offerre, sed solũ Christum: quod est contra apertissimam Scripturam Tob. 12. *Ego*, inquit Raphael, *obtuli orationem tuam Domino.* Et Apocal. 8. *Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* Et contra ipsum Caluinum, qui infrà sui oblitus admittit Angelos offerre Deo nostras preces.

Qvarto dicit, lib. 3. cap. 20. §. 22. nos inuocare Sanctos planè vt Deos, & habere nos Deos plurimos non pro numero vrbiũ, vt dicitur Hierem. 2. de Iudæis, sed pro numero capitum mul-

titudinis, quæ est calumnia manifesta, vt ex Litaniis apparet. Quis enim Deo dicere auderet, S. Deus, ora pro nobis? Nec noua est calumnia, nam etiam antiqui hostes Ecclesiæ mentiebantur, homines mortuos pro Diis Catholicos habere, vt patet ex Cyrillo lib. 6. in Iulianum, vltra medium, & lib. 10. ante medium. & ex Eusebio lib. 4. hist. cap. 15. & lib. 8. cap. 6. & ex Augustino lib. 20. contra Faustum, cap. 4. & ex Hieronymo contra Vigilantium.

QVINTO ibidem dicit, nos rogare virginē, vt filium iubeat facere quod petimus. At quis nostrûm hoc dicit? cur non probat vllo exemplo? Præterea si Iosue 10. dicitur: *Obediente Deo voci hominis*, cur, &c.

SEXTO ibidem dicit, nos ante statuas Barbaræ, vel Catharinæ demurmurare Pater noster, & Pastores hunc vsum suo plausu approbare. At fideles etiam simplicissimi si interrogentur, respondere solent, se orationem Dominicam dirigere ad Deum, id autem se facere coram imaginibus Sanctorum, sperātes per auxilium Sanctorum suam orationem ad Deum melius, & felicius peruenturam, sed etiamsi aliqui tam stupidi essent, vt S. Barbaræ dicerent, Pater noster, num imperitia aliquorum traduci debet, quasi esset dogma Ecclesiasticum? & qui sunt Pastores, qui hunc abusum probant?

SEPTIMO dicit, in Concilio III. Carthaginensi vetitum fuisse, ne in publicis precibus diceretur: *Sancte Petre, ora pro nobis*, sed istud decretum, nisi in suo codice Caluinus addiderit, nusquam reperitur. Concilium enim solum definit, vt oratio sacrificantis dirigatur ad Patrem, non ad Filium, vel Spiritum sanctum; de Sanctis nulla mentio. Sed Caluinus per suam Dialecticam, ex eo, quod oratio debet dirigi ad Patrem, deducit nō posse inuocari Sanctos, & inde vlterius deducit, Concilium statuisse, vt non dicatur, *S. Petre, ora pro nobis*.

OCTAVO dicit, horrēdum esse sacrilegium, Sanctos vocare præsules salutis, & nullo colore defendi, quod quidam Sanctis dicunt, è cœlo nos respice, & adiuua. At priora sunt verba Ambrosij libro de viduis; posteriora Gregorij Nazianzeni oratione in Cyprianum, in Athanasium, in Basilium: istis autem duobus viris nihil habuit antiquitas sapientius.

CAPVT XVII.

Quomodo Sancti inuocandi non sint.

NVNC vt rei veritas manifesta fiat, ponemus & probabimus aliquot propositiones.

PRIMA propositio. *Non licet à Sanctis petere, vt nobis tanquam auctores diuinorum beneficiorum gloriam, vel gratiam, aliaq; ad beatitudinem media concedant.* Hæc est con-

A tra primum errorem, & contra calumniam Caluinistarum. Probatur PRIMO Scriptura, Psal. 83. *Gratiam, & gloriā dabit Dominus.* Et Psal. 120. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxiliū mihi, auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terrā.* Montes sunt homines sancti, vt exponit Augustinus in hunc Psalmum, & fusiùs tract. 1. in Ioannem, & libro de Pastoribus, cap. 8. iubemur ergo leuare oculos ad montes, id est, ad Sanctos, & ab eis auxiliū exspectare, sed vt intelligamus ab eis auxilium exspectandum esse, non vt ab auctoribus, sed vt ab impetratoribus, ideò statim subditur: *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terrā.* Item Iacobi 1. *Omne datum optimum, & omne donum*

B *perfectum desursum est descendens à Patre luminum.*

SECVNDO probatur ex vsu Ecclesiæ; nam in orationibus, quæ leguntur in Missa, vel in officio in celebritatibus Sanctorum, nihil vnquam aliud petimus, quàm vt eorum precibus à Deo nobis beneficia concedantur.

TERTIO ratione; nam ea quibus indigemus, superant vires creaturæ, ac proinde etiā Sanctorum: Ergo nihil debemus à Sanctis petere, nisi vt à Deo impetrent, quæ nobis vtilia sunt.

QVARTO ex Augustino lib. 8. ciuit. Dei, cap. vlt. & lib. 22. cap. 10. & ex Theodoreto lib. 8. ad Græcos, qui disertè docent Sanctos non esse inuocandos vt Deos, sed vt qui à Deo impetrare possunt, quod volunt.

C Est tamen notandum, cùm dicimus, non debere peti à Sanctis, nisi vt orent pro nobis, nos nō agere de verbis, sed de sensu verborum; nam quantum ad verba, licet dicere; S. Petre miserere mei, salua me, aperi mihi aditum cœli: item, da mihi sanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem, &c. dummodo intelligamus, salua me, & miserere mei orando pro me, da mihi hoc, & illud tuis precibus, & meritis. sic enim loquitur Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum & in Basilium, & alij multi veterum: necnon Ecclesia vniuersa, cùm in hymno ad Virginem dicit:

MARIA mater gratiæ,
Mater misericordiæ,
D *Tu nos ab hoste protege,*
Et hora mortis suscipe.

Et in hymno Apostolorum:

Quorum præcepto subditur
Salus, & languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Et sicut Apostolus de se dicit, Rom. 11. *Vt saluos facerem aliquos ex illis.* Et 1. Corinth. 9. *Vt omnes facerem saluos*, non vt Deus, sed iuuando concionibus, precibus, &c.

SECVNDA propositio. *Sancti non sunt immediati intercessores nostri apud Deū, sed quidquid à Deo nobis impetrant, per Christum impetrant.* Nota tres personas posse considerari, quando

nos Deum oramus; vnam ipsius Dei, à quo petimus beneficia; alteram Christi, per cuius meritum ea cupimus nobis dari; tertiam eius, qui petit beneficia per Christum. ex his tribus personis non potest prima Sanctis tribui, vt iam probauimus; nec secunda, vt nunc ostendemus; sed solùm tertia.

Itaque Sanctos inuocamus ad hoc solum, vt faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipsi facere possunt quàm nos, & melius illi & nos simul, quàm nos soli. Probatur iam conclusio; Solus Christus est, qui mundum reconciliauit Deo, & qui meruit nobis gloriam & gratiam, & omnia necessaria ad salutem, vt patet Coloss. 1. *Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, pacificans per sanguinem crucis eius, quæ in terris, & quæ in cœlis sunt.* Et 1. Ioan. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.*

Atque hinc Christus dicitur *ostium* Ioan. 10. & *via* Ioan. 14. quia, vt ipse ait, *nemo venit ad Patrem,* nisi per ipsum. Hinc etiam dicit Ioan. 16. Petite in nomine meo. Hinc dicitur mediator Dei, & hominum 1. Tim. 2. & 1. Ioan. 2. dicitur aduocatus apud Patrem: ergo nihil à Sanctis petere possumus, nisi vt intercedant apud Deum, quo nobis Christi meritum applicetur, & per Christum gratiam & gloriam consequamur.

Secvndo probatur ex verbis Sanctorum. Ambrosivs libro de Isaac, cap. 8. *Ipse Christus,* inquit, *est os nostrum, per quod Patri loquimur; oculus noster, per quem Patrem videmus; dextera nostra, per quam nos Patri offerimus.* Avgvstinvs Psal. 108. exponens illud, oratio eius fiat in peccatum: *Oratio,* inquit, *quæ non fit per Christum, non solùm nō potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit peccatum.* Bernardvs sermone de B. Virgine, qui incipit, Signum magnum: *Opus est,* inquit, *mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria.* Quibus verbis docet Christum esse intercessorem immediatum, qui per se impetrat, Sanctos esse mediatos, qui non nisi per mediatorem, Christum impetrant.

Tertio probatur ex orationibus Ecclesiæ. Omnes enim, quę de Sanctis sunt, illam formam habent: *Concede nobis Deus intercessione huius Sancti tale beneficium, per Christum Dominum nostrum.*

CAPVT XVIII.

Sanctos pro nobis orare.

Habemvs igitur, quomodo Sancti inuocandi non sint. nunc, vt intelligamus quomodo inuocandi sint, accedat Tertia propositio: *Sancti orant pro nobis saltem in genere, secundum Scripturas.* Probatur ex iis Scripturis, quæ agunt solùm de sanctis hominibus. Primus est Hier. 15. *Dixit Dominus ad me, si steterint Moyses, & Samuel coram*

A *me, non est anima mea ad populum istum.* Ergo Moses, & Samuel iam mortui poterant, & solebant orare pro populo Iudæorum; ergo falsum est, in Scripturis non haberi quòd Sancti mortui orent pro viuis.

Respondet Caluinus duobus modis. Primo, ex hoc loco colligi potius contrarium; cùm enim dicitur, *si steterint,* nimirum ad orandum, significatur eos nec stetisse, nec orasse. & si isti præcipui Prophetæ non orabant, quantò minus alij?

At contrà, quia etsi fortè significetur, eos tunc non orasse, quia intelligebant rem esse iam desperatam, tamen significatur eos aliàs orare cōsueuisse, quando se impetrare posse putabāt,
B alioqui inepta esset hæc Dei loquutio; nā si quis diceret, si iumentum meum orauerit pro te, nihil impetrabit: ineptè loqueretur. Quare? Quia iumenta non possunt orare. & similiter si quis diceret, si venerit huc Cicero, vel Demosthenes, non persuadebūt mihi, ineptè loqueretur, quia mortui huc venire non solent. Ita ergo & Deus (quod absit) ineptè loqueretur, cùm dicit: *Si steterint coram me Moses, & Samuel.* Si illi non possent, vel non solerent Deum interpellare. Aliud esset, si Scriptura diceret, si starent, id est, si per impossibile nunc viuerent, & orarent. at nunc ait: *Si steterint,* & Græcè ἐὰν στῇ non ἐὰν ἵστᾳ. & Hebraicè יַעֲמֹד si stabit Moses.

C Secvndo respondet, sensum huius loci hunc esse, si nunc steterint coram me duo aliqui insignes viri, quales olim erant Moses, & Samuel, tamen nihil obtinebunt. At contrà opponimus grauissimos auctores, Chrysostomum homil. 1. in epist. 1. ad Thessal. & Hieronymum in hunc locum, & Gregorium lib. 9. moral. cap. 12. qui docent Deum loqui de ipso vero Mose, & Samuele.

Secvndvs locus est 2. Machab. vlt. vbi Iudas in visione quadam vidit Oniam Pontificem, & Hieremiam Prophetam, qui iam obierant, orantes pro populo Iudæorum. ad quem locum nihil habet, quod respondeat Caluinus, nisi hunc librum non esse Canonicum. at nos pro-
D bamus esse Canonicum argumento quod Caluinus non potest reiicere, si vult sibi constare; ipse enim contra inuocationem Sanctorum affert tanquam argumentum potissimum testimonium Concilij III. Carthaginensis, vt videbimus in solutione argumentorum: in illo autē eodem Concilio cap. 47. sic dicitur: *Item placuit, vt præter Scripturas canonicas nihil legatur in Ecclesia sub nomine diuinarum Scripturarum. sunt autem canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus, &c.* Et infrà: *Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo, &c.* Vel igitur Caluinus recipiat libros Machabæorum, vt canonicos, & diuinos, vel non deterreat nos huius Concilij auctoritate à Sanctorum inuocatione. nec enim dicendum est, eos Patres in vno sapere, & in altero delirare.

TERTIVS locus est Apoc. 5. vbi describuntur XXIV. seniores in cœlo procidisse coram throno Dei, habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sāctorum. quem locum exponētes Primasius, Richardus, scholia Græca apud Oecumenium, & Gagneus, dicunt orationes illas esse intercessiones pro infirmorum stabilitate.

QVARTVS locus est 2. Petri 1. *Dabo autem operam & frequenter habere vos,* nimirum commendatos, siue in animo, *post obitum meum, vt horum memoriam faciatis.* Vt enim exponunt scholia Greca apud Oecumenium, aliqui veteres non ineptè hinc colligebant, Sanctos post obitum gerere curam viuentium. Et quamuis hoc non sit euidens argumentum, tamen est probabile.

QVINTVS locus est Luc. 16. vbi diues Epulo orat pro fratribus suis, ergo multò magis orant iusti pro tota Ecclesia.

SEXTVS est Apocalyp. 6. animæ sanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus suis, ergo multò magis misericordiam petunt fratribus suis. RESPONDET Brentius istas orationes intelligi figuratè; dicūtur enim Sancti mortui clamare ad Dominum, quia preces, quas viuentes effuderunt, adhuc resonant in auribus Dei. AT CONTRA; nam diues Epulo dum viueret, nō orauit pro fratribus suis. Sancti etiam Martyres dum hîc viuerent, non petebant à Deo vindictam de persequutoribus, sed potius vt eis ignosceretur; ergo oratio, qua petunt vindictam, noua est; nam dum viuerent, quia peccare poterant, & periculum erat ne si vltionem peterent, id facerent ex cupiditate, non petebant: nunc autem eam petunt intuitu, & amore iustitiæ, vt rectè exponit Beda.

Accedat VLTIMO, quòd Scripturæ apertè docent communionem Ecclesiæ triumphantis cum militante; nam Hebr. 12. Apostolus dicit, nos accessisse ad Ecclesiam primitiuorum, qui sunt in cœlis, id est, ciues illorum esse, Ephes. 2. & Gal. 4. dicit, matrem nostram esse Hierusalem, quæ est in cœlis. & Col. 1. & Ephes. 4. dicit, Christum esse caput super omnem Ecclesiam, & certè non excluditur Ecclesia cœlestis: at communio ista exigit necessariò, vt membra pro inuicem solicita sint, & inuicem se iuuent. hæc enim est natura membrorum sub vno capite viuentium, vt Apostolus docet Rom. 12. & 1. Cor. 12. hinc apparet quàm falsum sit, quod Caluinus dicit lib. 3. institut. cap. 20. §. 24. Deum voluisse, vt nullum nobis esset commercium cum Sanctis mortuis, sed nec illis nobiscum. At quomodo hæc vera esse possunt, si sumus vna Respublica, vnus populus, vnum corpus? Vide Augustinum lib. 20. ciuitat. Dei, cap. 9. vbi hoc ipsum probat.

QVARTA propositio. *Sancti, qui regnant* A *cum Christo, pro nobis orant, non solùm in genere, sed etiam in particulari.* Probatur PRIMO, Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt, etiam in speciali, vt patet Tobi. 12. Zachar. 1. Apoc. 8. Daniel. 10. Psalm. 90. & Matth. 18. ergo multò magis id spiritus hominum beatorum faciunt; nam inprimis nihil eis deest eorum, quæ Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cùm sint præditi intelligentia, & voluntate, & adsint semper Deo, & nos vehemēter diligant, ac demum sint æquales Angelis, vt dicitur Lucæ 20. deinde aliquid habent præ Angelis, quod sunt membra corporis Ecclesiæ nobis magis coniuncta, quàm sint Angeli, & B experti sunt miserias, & pericula nostra, quæ Angeli non sunt experti.

RESPONDET Caluinus, hoc argumentum concludere, si possimus ostendere, sicut Angeli præsunt hominibus, eosq; custodiunt, atque eorum rebus intersunt, ita etiam sanctos hominum spiritus facere. Existimat enim ipse (vt olim Vigilantius) Sanctos omnes in atrio quodā quasi in libera custodia inclusos esse, nec inde vnquam egredi, aut vllam de nobis solicitudinem gerere.

Nos autem facilè ostendemus non solùm ab Angelis, sed etiam à spiritibus beatorum hominum regi, & gubernari fideles viuentes: Et sit C hoc argumentum SECVNDVM, id enim promisit Christus Apocalyps. 2. *Qui vicerit,* inquit, *& custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo.* Et capite 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* Et infrà: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* Hîc loquitur Ioannes de spiritibus mortuorum, vt patet ex illis verbis, (*& custodierit vsque in finem opera mea*) & loquitur de tempore ante resurrectionem, vt patet ex eo, quod dicit: *Reget eas in virga ferrea.* nam regere in virga ferrea, non significat, punire, quod etiam post resurrectionem fiet, sed significat regere virga D pastorali, quod solùm fit ante resurrectionem; dicitur autem virga ferrea, quia inflexibilis est ad iniustitiam, vt Psalm. 44. *Virga directionis,* id est, virga rectissima, *virga regni tui,* & etiam sempiterna; nam regni eius non erit finis. quod autem sequitur: *Et tanquam vas figuli confringet eos,* non significat homines perdendos, sed peccatores, Christo peccata conterente, & delente: vt exponit Augustinus in Psalmum 2. iuxta illud Actor. 10. *Occide & manduca.* Vel reguntur, siue pascuntur electi in virga ferrea, reprobi autem tanquam vas figuli confringuntur.

Quòd verò hoc significet, regere in virga ferrea, patet PRIMO ex verbo Hebræo, quo vtitur Dauid Psal. 2. תרעם. Et ex Græco Ioannis

Apocalypsis 2. 12. & 19. quod est ποιμανεῖς, id est, pasces, siue pastoraliter reges.

SECVNDO eo, quod dicitur Apoc. 12. *Peperit filium, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea;* Christus autem non punit omnes gentes, sed regit pastoraliter.

TERTIO, quia Psalm. 2. vnde Ioannes verba sua desumpsit, dicitur Christus totam suam hæreditatem regere in virga ferrea: *Postula à me, &c.* nec tamen suspicari possumus totam Ecclesiam à Christo esse destruendam.

QVARTO, quia sic exponunt, regere in virga ferrea, Hilarius, Augustinus, & Theodoretus in Psalm. 2. & Primasius, ac Beda, & Rupertus in cap. 2. Apocalypsis. Habemus igitur, spiritus hominum beatorum post mortem ante diem resurrectionis accipere potestatem in gentes, & regere, & pascere eas; necnon esse columnas in templo Dei, id est, sustentare Ecclesiam, quod propriè sanctis Martyribus conuenire docet Chrysostomus in fine sermonis de Iuuentio, & Maximo, ac demum sedere in throno Christi, id est, cum illo præsidere toti mundo, & Ecclesiam regere, & gubernare.

Idem colligitur ex illo Matth. 24. *Beatus ille seruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit sic facientem, amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.* Bona enim Domini Ecclesia est, vt Hilarius docet, quod etiam apertè legimus in præfatione de Apostolis, quam vnam esse ex nouē antiquissimis testatur Pelagius Papa II. qui S. Gregorium præcessit, in epist. 4. decretali. In ea præfatione dicitur: *Gregem tuum pastor æterne non deseras, sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias, vt iisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.* Id quod & Patres disertè docent.

BASILIVS oratione in quadraginta Martyres, dicit: *O cuneum inexpugnabilem: ô communes generis humani custodes, optimi curarum socij, &c.* Et GREGORIVS Nazianzenus oratione in Cyprianum: *Tu*, inquit, *ab alto nos respice, nostrumq; sermonem, ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce, aut simul vna rege, &c.*

HILARIVS in sermone 124. *Neque desunt stare volentibus Sanctorum custodiæ, neque Angelorum munitiones.*

AMBROSIVS lib. 8. in Lucam, in fine: *Sicut Angeli præsunt*, inquit, *ita & hi, qui vitam meruerint Angelorum.*

Item LEO serm. 2. de anniuersario suæ assumptionis: *Petrus*, inquit, *nunc plenius, & potentiùs ea, quæ sibi commissa sunt, peragit, & omnes partes officiorum, atque curarum, in ipso, per quem est glorificatus, exequitur.* Et similia habet serm. 1. & 3. eiusdem argumenti. Item MAXIMVS in sermone de Martyribus Tauricis: *Cùm his*, inquit, *nobis familiaritas est, semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt.*

A

Denique THEODORETVS libro 8. ad Græcos, circa finem: *Qui peregrè*, inquit, *aliquò proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, aut potius itineris duces, qui verò iam sospites redierunt, gratias agūt, acceptum beneficium confitentes.* Habemus igitur ex Scripturis secundum Patrum explicationem, Sanctos orare pro nobis.

Idem probatur SECVNDO testimoniis Patrum. CYPRIANVS lib. 1. epistol. 1. *Si quis hinc nostrûm*, inquit, *prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris, apud misericordiam patris non cesset oratio.*

B

GREGORIVS Nazianzenus oratione 14. quæ est de obitu Gregorij patris sui: *Nunc magis*, inquit, *proficit nobis precibus, quàm antea doctrina, quāto etiam Deo propinquior est, postquam vincula deposuit corporalia.*

Ioannes CHRYSOSTOMVS in sermone de S. Iuuentio, & Maximo, tomo 3. *Etenim sicut milites*, inquit, *vulnera in præliis sibi inflicta regi mōstrantes fidēter loquuntur, ita & illi abscecta capita gestantes, & in medium afferentes, quæcunq; voluerint apud Regem cœlorum impetrare possunt.*

HIERONYMVS hanc ipsam conclusionem ex instituto probat libro contra Vigilantium, & in epistola ad Paulam de obitu Blæsillæ: *Pro te*, inquit, *Dominum rogat, mihiq; veniam impetrat peccatorum.*

C

AVGVSTINVS libro 7. de Baptismo contra Donatistas, ca. 1. *Adiuuet*, inquit, *nos Cyprianus orationibus suis, in istius carnis mortalitate tanquam in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino quantum possumus, bona eius imitemur.*

LEO serm. 3. de anniuersario suæ assumptionis: *Nunc*, inquit, *mandatum Domini pius pastor* (Petrus) *exsequitur, confirmans nos cohortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur.* Et in serm. 1. de SS. Petro & Paulo: *Sicut*, inquit, *nos experti sumus, & nostri probauēre maiores, credimus, atq; confidimus inter omnes labores istius vitæ ad obtinendā misericordiam Dei semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos.* His accedant omnia testimonia, quæ afferemus pro sequenti conclusione; nā qui dicunt Sanctos inuocandos, sine dubio fatentur eos orare pro nobis.

D

Probatur VLTIMO ex apparitionibus Sanctorum, qui apertè testati sunt, se orare pro nobis etiam in particulari. Scribit EVSEBIVS lib. 6. hist. cap. 5. S. Patamienam carnifici promisisse, se cùm ad Dominum peruenisset, aliquid ei boni impetraturam: deinde post tres dies à cōsummato martyrio carnifici per quietem apparuisse, atque eius capiti coronam imposuisse, pauloque pòst iuxta Martyris prædictionem, & ipsum ex impio carnifice pium Christi Martyrem effectum.

AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 16. *Non solùm*, inquit, *beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectibus Confessorē apparuisse*

Felicem, cùm à barbaris Nola oppugnaretur, audiuimus non incertis rumoribus, sed testibus certis. Alia id genus plurima vide apud Basilium in oratione de S. Mamante; Gregorium Nazianzenum oratione prima in Iulianum, & oratione de S. Cæsario; Gregorium Nyssenum in vita Gregorij Neocæsariensis; Theodoretum lib. 5. histor. cap. 24. Euodium, & Lucianum de inuentione, & miraculis S. Stephani; Ambrosium in sermone de SS. Geruasio, & Protasio, & serm. 90. de S. Agnete; Prudentium hymno de S. Fructuoso; Paulinum natali octauo S. Felicis; Sulpitium in vita S. Martini; qui omnes auctores ante mille annos floruerunt.

CAPVT XIX.

Sanctos esse inuocandos.

SEQVITVR QVINTA, ac postrema propositio: *Sancti, siue Angeli, siue homines piè, atque vtiliter à viuentibus inuocantur.* Probatur PRIMO Scriptura, Gen. 48. Iacob sic ait benedicens filiis Ioseph: *Angelus*, inquit, *qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* Hic apertè S. Iacob Angelum inuocauit. Item Iob. 5. *Voca si quis est, qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Vbi nomine Sanctorum intelligit Angelos, vt D. Augustinus exponit in annotationibus in Iob. qui etiam illud, cap. 19. *Miseremini mei amici mei*, ad Angelos dici existimat, iuxta quod dicitur, capite 33. *Si fuerit Angelus loquens pro eo vnus de millibus, miserebitur eis, & dicet, libera eum.* Sicut etiam cap. 15. cùm dicit: *Ecce inter Sanctos eius nemo immutabilis.* Nomine Sanctorum intelliguntur Angeli; nam idem habetur, c. 4. his verbis: *Ecce, qui seruiunt ei, nō sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem.* Quāuis autem hęc verba non videantur conuincere, quia non sunt ipsius scriptoris libri, sed Eliphaz amici Iob, tamen ideo conuincunt, quia indicant tunc fuisse consuetudinem inuocandi patrocinium sanctorum Angelorum.

Item Exod. 32. Moses ita orat: *Recordare Domine Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum.* In quem locū scribens Theodoretus quæst. 67. in Exod. dicit sanctum Mosem, cùm se non existimaret sufficientem ad placandum Deum, adhibuisse etiam patrocinium Patriarcharum. Vbi notandum est, quia ante Christi aduentum Sancti, qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deū videbant, nec cognoscere poterant ordinariè preces supplicantium, ideo non fuisse consuetum in Testamento veteri, vt diceretur; Sancte Abraham ora pro me, &c. sed solùm orabāt homines eius temporis Deum, & allegabant merita Sanctorum, qui iam obierant, vt illis ipsorum orationes iuuarentur.

Respondet Caluinus, non peti eiusmodi verbis auxilium à meritis Sanctorum, sed solùm

A commemorari pactum, quod Deus cum Patriarchis fecerat de protegendis, & adiuuandis eorum posteris.

AT solutio non satisfacit; nam & pactum Dei, & iustitia Sanctorum simul commemorabantur, vt patet ex Psal. 131. *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et infrà: *Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.* Quæ verba Salomonis sunt orantis Deum per merita patris sui Dauidis iam defuncti, vt constat ex lib. 2. Paralipom. cap. 6. Vnde etiam lib. 3. Reg. cap. 15. dicitur: *Propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, vt suscitaret filium eius post eum, eo quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini.* Et Daniel 3.

B *Ne auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israël sanctum tuum.* Et Moses Exod. 34. Hieremias cap. 32. & alij, cùm orabant Deum, initio dicere solebant: *Deus, qui facis misericordiam in millibus his, qui diligunt te*, id est, qui propter iustitiam Patrum misereris sæpe filiorum. quod erat implorare merita veterum iustorum. vnde etiam B. AVGVSTINVS q. 149. in Exodum, sic ait: *Admonemur*, inquit, *cùm merita nostra nos grauant, ne diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Idē docet Chrysostomus homil. 42. in Genes. & 27. in Matth.

Præterea in vtroque Testamento sæpe legimus, viuentes à viuentibus inuocatos; nam lib.

C 1. Regum, caput 7. dicunt filij Israël ad Samuelem: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philistinorum.* Item Iob vltimo: *Ite ad seruum meum Iob, ille orabit pro vobis.* Rom. 15. Paulus ait: *Obsecro vos, fratres, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum.* Idem repetit Ephes. 6. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3. Col. 4. & Hebr. 13. ergo licebit etiam nunc inuocare eosdem Sanctos cum Christo regnantes. Nam si nunc non licet, vel quia nolunt; & hoc non, cùm sint maiori caritate præditi, quàm antea, & (vt loquitur Cyprianus sermone de mortalitate) de sua immortalitate securi, & de nostra incolumitate solliciti: vel quia non possunt; & hoc non, quia si poterant cùm hic essent peregrini, quan-

D to magis nunc poterunt in patria? vel quòd non sciant quòd oremus; & hoc non, quia vnde sciunt Angeli conuersionem peccatorum, pro qua tantopere gaudent in cœlis, vt dicitur Luc. 15. inde sciunt Sancti nostras preces: vel demū quia fit iniuria Deo, aut Christo, si alius, quàm ipse, inuocetur; & hoc non, quia tunc non liceret viuentes inuocare.

Atque hoc argumentum aduersarij nunquam soluere potuerunt. Caluinus enim solùm respondet, aliam esse rationem inuocationis viuorum & mortuorum, quia viui omnes subnixi vna Christi intercessione tam pro se, quàm pro aliis Deum rogant, quia sunt inuicem membra; & quia Scriptura hortatur, vt oremus pro inuicem, Iacobi 5. at hoc idem de mor-

tuis dici potest; nam & illi sunt membra eiusdem Ecclesiæ, & vna Christi intercessione nituntur; quidquid enim nobis petunt, à Deo per Christum petunt.

Probatur TERTIO ex Conciliis, ac primùm in epist. Episcoporum Europæ scripta ad Leonem Imperatorem, quæ habetur post Concilium Chalcedonense, sic dicitur: *Sanctissimum verò Proterium in Choro, & ordine sanctorum Martyrum ponimus, & eius intercessione misericordem, ac propitium Deum habere postulamus.* Et actione 11. Concilij Chalcedonensis, dicunt Patres: *Flauianus post mortem viuit, Martyr pro nobis oret.* Deinde in VI. Synodo generali, cap. 7. ex canonibus recens editis, sic dicitur: *Solo Deo creatore adorato inuocet Christianus Sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur.* Item VII. Synodus generalis action. 6. in fine: *Cum timore,* inquit Synodus, *omnia agamus postulantes intercessiones incõtaminatæ Deiparæ, item sanctorum Angelorum, omniumq; Sanctorum.* Item in Conc. Gerundensi, cap. 3. Arelianensi I. can. 29. Moguntino sub Carolo Magno, c. 33. Toletano V. ca. 1. & Toletano VI. ca. 2. & Bracarensi II. ca. 9. indicuntur litaniæ recitandæ vel triduo ante ascensionem, vel aliis temporibus. sunt autẽ ista Concilia ferè omnia celebrata ante annos ferè mille. His accedat factum Gregorij, qui litanias indixit tempore pestis. lib. 1. vitæ eius, cap. 42. & VValfridus Strabo, cap. 28. testes sunt.

SED fortè obiicient, litanias hîc vocari solùm Kirie eleyson, Christe eleyson; id enim vocant litaniam Græci, vt patet ex Basilio epist. 63. & ex liturgia ipsius Basilij, & Chrysostomi.

RESPONDEO, in Conciliis prædictis litanias vocari illas ipsas inuocationes Dei, & Sanctorum, quas nos modò vocamus litanias; nam inprimis VValfridus Strabo libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 28. declarans, quid sit litania, de qua agitur in his Conciliis, & nominatim in Concilio I. Aurelianensi, dicit esse Sanctorum inuocationem. Deinde tunc dicebantur litaniæ triduo ante ascensionem, & dicebantur non stando, sed ambulando, & circumeundo aliqua loca: at nunc videmus seruari idem tempus, & eundem ritum; ergo eædem sunt litaniæ omnino.

Probatur QVARTO testimoniis Græcorum, & Latinorum Patrum. Ex Græcis primus prodeat S. DIONYSIVS Areopagita, qui capite 7. Ecclesiast. hierarch. *Nam profectò,* inquit, *idem fit, ac si quis sole suos radios sanis largiente oculis, sibi oculos eruens, solaris luminis particeps fieri postulet. sic impossibilium superflua spe ille suspensus est, qui Sanctorum flagitat preces, & naturæ ipsorum consentaneas sacras operationes abigit, &c.*

S. IRENÆVS lib. 5. contra hæreses vltra medium: *Et sicut illa* (Eua) *seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc* (Maria) *suasa est obedire Deo, vt virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata.* Quid clarius.

EVSEBIVS lib. 13. præparationis Euangelicæ, cap. 7. *Hæc nos,* inquit, *quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumẽta quoque illorum accedimus, votaq; ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.*

ATHANASIVS sermone in Euangelium de sanctissima Deipara, id est, de annunciatione, circa finem: *Inclina,* inquit, *aurem tuam* (Maria) *in preces nostras, & ne obliuiscaris populi tui.* Et infrà: *Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo.* Et infrà: *Intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.*

BASILIVS oratione in 40. Martyres: *Qui aliqua,* inquit, *premitur angustia, ad hos confugiat; qui rursum lætatur, hos oret; ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis.* Idem oratione in Psalm. 33. in illud; Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: *Sanctæ,* inquit, *spirituales virtutes* (Angeli) *aliquæ, oculi dicuntur, quod curam susceperint nos interuisendi: nonnullæ aures, vt quæ nostras excipiunt preces.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione in Cyprianum, in ipso medio, loquẽs de quadam sancta Virgine, quam Cyprianus tunc Ethnicus, & Magus per dæmonem ad stuprum sollicitabat: *Virginem Mariam,* inquit, *rogauit, vt periclitanti Virgini opem ferret.* Et infrà: *Vicit Virgo, vincitur dæmon, &c.* Idem in fine Cyprianum inuocat; sicut etiã fecit in fine orationis in Basilium, & in fine orationis in Athanasium, vbi sic ait: *Tu autem è supernis propitius nos respice, & populum hunc sanctum dirige, & nos in pace quidem foue & compasce, in certamine autem dirige & suscipe, & cum te ipso statue, & iis qui tales sunt vt tu, etiamsi magna sit petitio.*

CHRYSOSTOMVS hom. 66. ad populum, circa finem: *Nam,* inquit, *& ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedãt, & scenarum fabrum, & piscatorem vt protectores orat qui diademate redimitus incedit.* Idem hortatur ad supplicandum Sanctis hom. 5. & 8. in Matth. hom. 43. in Genes. hom. 1. in priorem Thes. serm. in Iuuentium, & Maximum, & alibi.

GREGORIVS Nyssenus oratione in S. Theodorum, circa finem: *Intercede,* inquit, *ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum. Timemus afflictiones, exspectamus pericula. nõ longè absunt scelesti Scythæ bellum aduersum nos parturiẽtes. vt miles propugna pro nobis, vt Martyr pro conseruis vtere libertate loquendi.* Et infrà: *Quòd si maiori etiam opus fuerit deprecatione & aduocatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vna deprecare. admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum, ac discipulum dilectum, &c.*

S. EPHRÆM in sermonib. de laudib. sanctorũ Martyrum: *Precamur,* inquit, *beatissimi Martyres, qui pro Domino saluatore, proq; illius caritate spontè & impigrè tormenta sensistis, atq; ideo familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & de negligentiæ squalore sordentibus, Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi.*

CYRILLVS catechesi 5. mystagogica: *Cùm hoc sacrificium offerimus, facimus mentionem etiam eorũ, qui ante nos obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, suscipiat preces nostras, &c.*

THEODORETVS in historia sanctorum Patrum, singulas vitas ita concludit: *Ego autem huic narrationi finem imponens rogo & quæso, vt per horum intercessionem diuinum consequar auxilium.* Multa item habet de inuocatione Sanctorum lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus.

DAMASCENVS lib. 4. de fide, cap. 16. *Per eos* (Sanctos iam defunctos) *dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leprosi mundantur, tẽtationes & tristitiæ soluuntur. omne donum bonum à patre luminum per eos, iis qui inhæsitabili fide petunt, descendit.*

THEOPHYLACTVS in cap. 11. ad Hebræos: *Iam nunc,* inquit, *arrabonem, & pignus honoris habent* (Sancti in cœlo) *vnde aliàs eis potestas esset, vt succurrere queant inuocantibus se? Vnde ipsis, quod fiduciam habẽt intercedendi?*

Iam ex Latinis. S. CORNELIVS Papa in epistola prima, quæ est de translatione corporum Apostolorum: *Orantes,* inquit, *Deum & Dominum nostrum Iesum Christum, vt intercedẽtibus sanctis suis Apostolis maculas vestrorum purget peccatorum, &c.*

S. HILARIVS in Psalm. 129. *Intercessione,* inquit, *Angelorum non natura Dei indiget, sed infirmitas nostra. missi enim sunt propter eos, qui hæreditabunt salutem, Deo nihil ex his quæ agimus ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum & promerendum, spiritualis intercessionis ministerio indigente.* Similia etiam dicit de intercessione sanctorum Apostolorum, & Prophetarum in Psal. 124.

S. AMBROSIVS libro de viduis, vltra medium: *Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt, Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actuumq; nostrorum. non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent, cognouerunt.* Item lib. 10. in Lucam exponens, cap. 21. *Mortuis regibus,* inquit, *in perpetuum Martyres regnum cœlestis gratiæ honore succedunt, & illi fiunt supplices, hi patroni.*

S. HIERONYMVS in epitaphio Paulæ circa finem: *Vale,* inquit, *ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuua. fides, & opera tua Christo te sociant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis.*

S. MAXIMVS in serm. de S. Agnete: *Itaque,* inquit, *ô splendida Christo, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis, & Archangelis grata, vt nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus exoramus.*

RVFFINVS lib. 2. hist. ca. 33. *Circuibat* (Theodosius) *cum sacerdotibus & populo omnium orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.*

A S. PAVLINVS in fine carminis Panegyrici de S. Celso:

Celse iuua fratrem socia pietate laborans,
Vt vestra nobis sit locus in requie.

Et in epistola 12. ad Seuerum inserens quædam carmina de S. Claro, sic ait:

Qualibet in regione poli situs aut paradisi,
Clare sub æterna pace beatus agis.
Hæc peccatorum bonus accipe vota rogantum,
Vt sis Paulini, Therasiæq; memor.

PRVDENTIVS eodem tempore plurima scripsit carmina de Sanctis, in quibus eos inuocari à viuentibus docet. Proferamus loco exempli pauca. In carmine de S. Laurentio, sic ait:

B
Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè.
Et tristis haud vllus redit.
Ceu præsto semper adsies;
Tuosq; alumnos vrbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Item in Hymno de S. Cassiano.

Audit, crede, preces Martyr prosperrimus omnes,
Ratasq; reddit quas videt probabiles.

Item de S. Hippolyto:

Hippolyto scio me debere, Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

S. AVGVSTINVS tract. 84. in Ioan. *Ideo quippe ad ipsam mensam,* inquit, *non sic eos* (Martyres) *commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescũt,* C *vt etiam pro eis oremus, sed magis, vt ipsi pro nobis orent.* Item serm. 17. de verbis Apostoli: *Habet,* inquit, *Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitant ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro ceteris autẽ defunctis oretur. Iniuria est enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.* Item libro de cura pro mortuis, cap. 4. *Non video,* inquit, *quod sit adiumentum mortuorum prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint reposita eorum, quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tanquã patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent.*

S. VICTOR Vticensis lib. 3. de perseq. VVandalica circa finem: *Adestote,* inquit, *Angeli Dei, deprecamini Patriarchæ, orate S. Prophetæ, estote Apostoli* D *suffragatores, præcipuè tu Petre beate, quare siles pro ouibus, & agnis à communi Domino magna tibi cautela, & solicitudine commendatis? Tu S. Paule gentium magister, cognosce quid VVandali faciunt Ariani, & filij tui gemunt lugendo captiui, vniuersiq; ingemiscite simul pro nobis Apostoli.*

S. FVLGENTIVS in sermone de laudibus B. Mariæ: *Ideo,* inquit, *omnes cursus naturæ Virgo Maria in Domino nostro Iesu Christo suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret.*

S. LEO serm. 5. de Epiphania: *Confirmate,* inquit, *amicitias cum S. Angelis, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusq; sociamini. horum diuitias concupiscite, & per bonam æmulationem ipsorum ambite suffragia.* Vide eundem in sermonibus de anniuer-

sario suæ assumptionis, & de sanctis Petro & Paulo, & Laurentio.

S. GREGORIVS lib. 2. Dialogorum, cap. vlt. in fine: *Vbi*, inquit, *in suis corporibus SS. Martyres iacet, dubium Petre non est, quod multà valeant signa demõstrare, sicut & faciunt, & pura mente quærentibus innumera miracula ostendunt. sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, vtrúmne ad exaudiendum ibi præsentes sint, vbi constat, quia in suis corporibus nõ sint, ibi necesse est eos maiora signa ostendere, vbi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare. quorum verò mens in Deo fixa est, tantò maius habet fidei meritum, quãtò illic eos nouit, & non iacere corpore, & tamen non deesse ab exauditione.*

S. GREGORIVS Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum, cap. 94. *Cyprianus*, inquit, *beatissimus Carthaginensis, & antistes, & Martyr, salutem sæpius infirmis supplicantibus præstat.*

S. BEDA lib. 4. in Cantica, circa finem: *Sed & cauernã maceriæ*, inquit, *cito volatu petamus, id est, Sanctorum vel Angelorum, vel hominum crebras pro nobis intercessiones apud misericordiam pij conditoris quæramus. hæc sunt enim firmissima, ac tutissima S. Ecclesiæ præsidia.* Idem habet lib. 3. in Matth. in illud ca. 15. Qui nõ respondit ei verbum: *Sanctorum*, inquit, *sunt petenda suffragia, vt ipsi supplicent pro Ecclesia.*

S. ANSELMVS in lib. de excellẽtia B. Virginis Mariæ, cap. vlt. *Rogamus*, inquit, *te domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum nobis impetres, & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quã meruisti, in nobis sic operetur, quo participium beati præmij nobis misericorditer quandoque donetur.*

B. BERNARDVS serm. 2. super Euangelium Missus est: *In periculis*, inquit, *in angustiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam inuoca. non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum. ipsam sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras, ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in temetipso experiris, quàm meritò dictum sit, & nomen Virginis Maria.*

Ex his 30. antiquis, & doctissimis Patribus, soli sunt quinque Gregorio posteriores; ex quo apparet, quàm illustre fuerit mendacium Philippi, qui ante Gregorium ignotam fuisse scripsit Sanctorum inuocationem.

Probatur QVINTO ex miraculis B. Bernardi factis contra hanc hæresim. scribitur enim lib. 3. vitæ eius, cap. 5. quòd cùm D. Bernardus apud Tholosam contra hanc ipsam hæresim prædicaret, populorum turbis offerentibus panes, vt eis vir sanctus benediceret, benedicebat ille signo crucis edito his verbis: *In hoc scietis vera esse, quæ à nobis, falsa quæ ab hæreticis suadentur, si infirmi vestri gustatis panibus istis, adepti fuerint sospitatẽ.* Et cùm Episcopus Carnotensis, qui aderat, diceret: *Si bona fide sumpserint, sanabuntur.* B. Bernardus addidit: *Non hoc ego dixi, sed verè quicunque gustauerint, sanabuntur, vt veros nos & veraces Dei nuncios esse sciatis.* Et subiungit auctor: *Tam ingens multitudo languentium gustato illo pane conualuit, vt per totam prouinciam verbum hoc diuulgaretur.*

NOTA, miracula ista non esse facta propriè ad probanda merita B. Bernardi; nam ipse disertè dixit, vt sanarentur ægroti, si vera erant, quæ prædicauerat: & ne fortè tribuerentur fidei, & deuotioni populorum, addidit, omnes sanandos qui inde gustassent, siue cum fide, siue sine fide, vt nimirum totum miraculum referretur tanquam ad finem, ad confirmationem veritatis: Ergo cùm sint facta innumerabilia miracula ad hanc nostram sententiam confirmandam, aut ipsa vera est, aut Deus testis fuit falsitatis.

Accedant POSTREMO infinita miracula, quibus Sancti sæpissimè demonstrarunt, se audire preces viuentium, & posse ac velle eos iuuare, à quibus inuocantur. Vide de his miraculis epistolam Nili recitatam in VII. Synodo, act. 4. Theodoretum in histor. lib. 5. c. 24. & lib. 8. ad Græcos. Ambrosium serm. 90. qui est de S. Agnete. Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Gregorium Turonicum in libris de gloria Martyrum & Confessorum. Gregorium Romanum lib. 3. Dialogorum, ca. 22. 24. 25. & 37. Bonauenturam in vita S. Francisci.

Ex his colligi potest, quàm sint leues hæreticorum responsiones, quas adhibent ad loca Patrum à nobis citata; nam Magdeburgenses Centuria 4. cap. 4. inconstantissimè loquuntur, nũc enim agnoscunt esse Patrum testimonia, sed dicunt eos errasse, nunc verò dicũt à maligno spiritu esse inserta in operibus tantorum virorum, quod tamen nõ aliter probant, quàm quia Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. & Epiphanius in hæresi Colliridianorum, dicunt solum Deum esse adorandum. Nec aduertere volunt eos Patres loqui de adoratione, quę soli debetur Deo, in quo sensu etiam nos fatemur, solum Deum adorandum, cum quo tamen bene cohæret, quod dicimus, Sanctos non vt Deos, sed vt amicos Dei inuocandos.

Porro Brentius cap. 24. Confessionis VVirtembergensis, omnia conatur eludere per figuram prosopopeiæ. dicit enim Patres in concionibus inuocare solitos esse nomina mortuorũ, ac si viuerent, sicut interdum inter declamandum alloquimur cœlum, vel terram, vel mortuos homines, quos tamen certè scimus non audire. AT hoc figmentum inprimis, si vllum haberet locũ, solùm haberet in testimoniis Basilij, Nazianzeni, & quorundam aliorum, qui inter concionandum Sanctos inuocauerunt. nullum autem haberet in testimoniis Dionysij, Irenæi, Hilarij, Ambrosij, Chrysostomi, Augustini, & aliorum, qui vel docent Sanctos inuocandos, vel narrãt, à quibus sint inuocati. Sed quod nec in testimoniis Basilij, & Gregorij locum habeat, inde patet, quòd isti Patres ibidem pollicentur

sibi, & aliis auxilium ex illa inuocatione, & miracula quæ facta sunt, satis ostendunt, non inanem prosopopeiam, sed petitionem efficacem esse inuocationem Sanctorum.

Iam Caluinus lib. 3. cap. 20. institut. respondet, Patres voluisse quidem prohibere hanc superstitionem, sed non potuisse frangere impetum vulgi, id quod ostendit ex Concilio Carthaginensi III. capit. 23. vbi prohibetur, ne in precibus, quæ ad altare funduntur, oratio dirigatur ad alium, quàm ad Patrem. Ex quo vult Caluinus colligi, voluisse Patres eius Concilij saltem impedire, ne mysterium cœnæ profanaretur inuocatione mortuorum. Quod etiam confirmatur ex S. Augustino lib. 22. ciuit. Dei, cap. 10. vbi dicit Sanctos non inuocari à sacerdote sacrificante.

Sed nimis infirmum est Caluini refugium; nam quòd Patres non cupiuerint prohibere inuocationem Sanctorum, patet ex verbis ipsorum iam citatis, vbi ipsi suadent, hortantur, docent, Sanctos inuocandos, & ipsi eos passim inuocauerunt, & in Conciliis à se celebratis eos inuocari præceperunt. Neque in Concilio Carthaginensi habetur vnum verbum de inuocatione Sanctorum, sed solùm præcipitur, vt oratio sacerdotis sacrificium offerentis dirigatur ad personam Patris, non Filij aut Spiritus sancti, quod etiam modo seruamus, quamuis toti sacrificemus Trinitati.

Beatus etiam AVGVSTINVS solùm docet, ipsa prece, qua sacrificium offertur, nō inuocari Sanctos, sed Deum, cui soli sacrificatur; nam quod in ipso sacrificio memoria fiat Martyrum, & inuocentur, vt pro nobis orent, idem Augustinus disertè docet tract. 84. in Ioan. & serm. 17. de verbis Apostoli, & Cyrillus catechesi 5. mystagogica, vt suprà citauimus, & idem patet ex liturgia Chrysostomi, & aliorum veterum; nam in omnibus Sancti inuocantur.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST nunc argumenta aduersariorum proponere, & soluere.

Argumentum PRIMVM. Inuocatio Sanctorum in iniuriam Dei cedit; nam Roman. 10. dicitur: *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?* Ergo ille solus inuocatur, in quem credimus, non autem credimus nisi in Deum, ergo vel solum Deum inuocabimus, vel Sanctos faciemus Deos.

His accedant duo loca Patrum. AMBROSIVS in primum caput ad Romanos: *Solent,* inquit, *pudore passi neglecti Dei, misera vti excusatione dicentes: Per istos posse ire ad Deum, sicut per comites peruenitur ad Regem. Age, nunquid ita demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, vt honorificentiam Regis vendicet comiti, cùm de hac re si qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt* A *rei damnentur maiestatis? & isti se non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conseruos adorant. quasi sit aliquid plus, quod seruetur Deo; nam ideo ad Regem per tribunos aut comites itur, quia homo vtique est Rex, & nescit, quibus debeat Rempub. credere. ad Deum autem (quem vtique nihil latet, omnia enim merita nouit) promerendum, suffragatore non opus est, sed mente deuota.*

Item THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, in fine: *Suos,* inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Diis vestris induxit; ac illos quidem cassos gloria, vanosq́; reddidit, suis autem Matiyribus honorem illorum dedit. Pro Pandiis enim Diasiisq́; ac Dionysiis, hoc est, Iouis, Liberiq́; patris solennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliisq́; SS. Marty-* B *ribus solennitates populari epulo peraguntur.* His verbis fatetur Theodoretus nos habere Sanctos pro Diis.

RESPONDEO, quemadmodum non fit iniuria, sed honor Regibus, quando eorū amici honorantur, & ad eos legati mittuntur, ita Deo nō iniuriam, sed honorem deferri, quando Sancti non vt Dij, sed vt amici Dei honorantur, & tanquam patroni apud Deum accipiuntur. Alioqui etiam faceret Deo iniuriam, qui à viuentibus orationes postularet, vt fecit Apostolus Rom. 15. & alibi. & Centurio iniuriā Christo fecisset, qui (vt dicitur Luc. 7.) non per se, sed per seniores Iudæorum à Christo auxilium petiit.

C Ad PRIMVM autem locum dico, ibi agi de inuocatione, qua aliquis inuocatur vt Deus, & primus auctor bonorum; præcedit enim: *Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Dico præterea, reuera sicut Deum non potest inuocare vt Deum, qui in eum non credit, id est, qui non credit eum esse Deum, & qui ei non credendo in eo non sperat, nec eum diligit: ita etiam non posse eum Sanctos inuocare, vt Sanctos, & amicos Dei, qui suo modo in eos non credit, id est, non credit esse Sanctos, nec in eis sperat, vt in patronis, nec eos vt tales diligit, nec nomen inuocationis, vel fidei in Scripturis soli Deo tribuitur. Dicit enim Iacob Gen. 48. *Inuocetur nomen meum super pueros hos, & nomina Patrum meorum.* D Ex quo loco docet B. Augustinus libro loquutionum de Genesi, num. 200. inuocationem nō solùm Dei, sed etiam hominum esse. Et in epist. ad Philemonem dicit Apostolus: *Gratias ago Deo meo, audiens caritatem tuam & fidem, quam habes in Domino IESV, & in omnes Sanctos.* In quem locum B. Hieronymus prolixè ostendit, etiam in Sanctos haberi debere fidem.

Ad locum Ambrosij dico, eum agere contra Ethnicos, qui astrorum cursus colebant, contra quos ibidem Apostolus agit. Vnde etiam dicit, eos colere conseruos, id est, creaturas, non secus ac Deum; quomodo faceret, qui comiti honores regios deferret. Quod autem in fine addit: *Ad Deum promerendum non esse opus suffragatore;* intelligitur ex parte Dei, quasi dicat, Deus non

eget

eget interpretibus, cũ ipse per se omnia videat, & intelligat: tamen ex parte nostri opus esse suffragatoribus, vel saltem id esse vtilissimum, idẽ Ambrosius clarissimè docet in lib. de viduis, vt suprà ostendimus.

DICES, hoc idem poterant respondere Gentiles. RESPONDEO, negatur; nam illi putabãt, summum Deum non esse immediatè accessibilem, nec aliter ad eum veniri, nisi per cultum inferiorum virtutum, vt clariùs docet Theodoretus in cap. 1. ad Coloss.

Ad locum Theodoreti dico, eum significare voluisse, gloriam Deorum translatam in Martyres, quia templa & festa Deorum conuersa sunt in templa & festa Martyrum, sed tamen eorum, quos religio vera permittit, vt Martyres non pro Diis habeamus, sicut illi habebant Iouem & Liberum & alios, sed pro viris sanctis & amicis Dei, qui nos exemplis, precibus, & meritis suis plurimum iuuant. de qua re suprà diximus.

Argumentum SECVNDVM. Inuocatio Sanctorum iniuriam facit Christo; nam 1. Timot. 2. dicitur: *Vnus est mediator Dei, & hominum, homo Christus* IESVS. Si ergo solus ipse est mediator, iniuriam ei facit quicunque per alium ad Deum accedit. Quare Augustinus lib. 2. contra Parmenianum, cap. 8. *Si Ioannes*, inquit, *ita diceret, hæc scripsi vobis, vt non peccetis, & si quis peccauerit, mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis vestris: sicut Parmenianus quodam loco mediatorem posuit Episcopum inter populum, & Deum; quis eum ferret bonorum atque fidelium Christianorum? quis sicut Apostolum Christi, & non sicut Antichristum intueretur?* Et infrà: *Si esset mediator Paulus, essent vtique & ceteri coapostoli eius, ac sic multi mediatores essent, nec ipsius Pauli constaret ratio, qua dixerat, vnus Deus, vnus mediator Dei & hominum.*

Præterea Coloss. 2. dicitur: *Nemo vos seducat volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, &c.* In quæ verba sic scribit Theodoretus: *Qui legem*, inquit, *defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebãt, dicentes legem per eos datam. mansit autem diu hoc vitium in Phrygia, & Pisidia. Quocirca Synodus quoque, quæ conuenit Laodicææ, quæ est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos, & in hodiernum vsque diem videre licet apud istos, & eorum finitimos oratoria S. Michaelis: illi ergo hoc consulebant, vtique humilitate vtentes, dicentes vniuersorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse perueniri: & oportere per Angelos diuinam sibi beneuolentiam conciliare.*

RESPONDEO, nullam iniuriam Christo fieri per inuocationem Sanctorum. neque enim inuocamus Sanctos, vt fungantur vice Christi, vel Christum adiuuent, sed vt adiuuent nos, quo facilius à Deo per Christum impetremus, quæ poscimus. & si argumentum aliquid valeret, etiam concluderet, non esse petendas viuorum orationes, quod tamen esse contrarium Scripturis etiam hæretici concedunt.

A Ad PRIMVM ergo locum respondeo, tribus de caussis dici Christum vnum, & solum mediatorem Dei & hominum. PRIMO, quia solus ipse fuit mediator per modum redemptionis. notãdum enim est posse tribus modis vnum mediatorem recõciliare duos dissidentes; vno modo declarando, vter iustum petat; altero modo soluendo creditori pro debitore; tertio modo orando creditorem, vt debitum remittat.

PRIMVS modus, qui est declarando, vter iustum petat, inter Deum, & hominem, locum non habet, quia constat Deum ab homine esse offensum.

B SECVNDO modo solus Christus est mediator Dei, & homiuum, & hoc modo loquitur Apostolus, vt patet tũ ex eo, quod subdit: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis*; tum etiam, quia scribit ad Timotheũ Episcopum Ephesi in Asia, vbi tunc vigebat hæresis Simonis, quæ Angelos loco Christi introducebat, vnde etiam in epist. ad Ephesios, & ad Colossenses, qui sunt populi Asiæ, passim inculcat Christum esse caput totius Ecclesiæ, & per eum solum reconciliatum esse mundum Deo.

POSTREMO modo etiam Sancti dici possunt mediatores inter Deum, & eos pro quibus orant. neque est, cur timeamus, nomen mediatoris transferre ad Sanctos, sicut ad eos transferimus nomen aduocati, & intercessoris, quæ
C Christo tribuuntur Rom. 8. & 1. Ioan. 2. nam S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Gregorium Nyssenum, Martyres mediatores inter nos, & Deum appellat, & S. Cyrillus lib. 12. thesauri, cap. 10. dicit Prophetas & Apostolos omnes fuisse mediatores. & Moses ipse Deut. 5. dicit de se: *Ego sequester & medius fui, inter Dominum & vos, in tempore illo.* Quibus verbis alludens Apostolus Galat. 3. dicit, legem veterem ordinatam fuisse per Angelos, *in manu mediatoris*, id est, Mosis. & Hebr. 9. & 12. vocat Christum mediatorẽ noui Testamenti, ad distinctionem Mosis qui fuit mediator Testamenti veteris.

Hinc soluitur argumentum ex testimonio Augustini; nam quia Donatistæ putabant à sacerdote pendere gratiam Sacramenti, ita vt sa-
D cerdos bonus baptizans sanctificaret, sacerdos malus baptizans pollueret, & proinde faciebant sacerdotem mediatorẽ quodammodo redemptionis. ideo Augustin. docet, plebem esse securam siue à bono, siue à malo baptizetur, quia vnus est mediator Dei & hominũ Christus. Quòd autem non neget Augustinus sacerdotem posse dici mediatorem orando, patet, quia ibidem dicit, Christianos rectè facere, cùm se inuicem orationibus commendant.

ALTERA caussa, cur Christus dicatur vnus mediator, est, quia Christus non solùm est mediator ratione officij, quia conciliat Deum homini, sed etiam ratione naturæ, quia est medius inter Deum & hominem, cùm ipse & Deus &

homo sit: id quod erat necessarium ad reconciliandum hominem Deo. Hanc rationem reddunt ferè omnes Patres, vt Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, & alij in hunc locum Pauli, necnon Epiphanius in Ancorato ante medium. S. Cyrillus lib. 12. thesauri, c. 10. & lib. 1. de Trinitate, ante medium; Hilarius lib. 9. de Trinitate, non procul ab initio; Augustinus lib. 9. ciuit. Dei, c. 17. & Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 2.

Tertia caussa est, quia solus Christus ita est mediator omnium hominum, vt ipse nullo mediatore indigeat. nam Sancti ceteri etsi mediatores sunt inter Deum, & nos, quia Deum suis precibus nobis propitium reddunt: tamen & ipsi indiguerunt reconciliari Deo per mediatorem Christum, & nunc etiam quidquid nobis impetrant, à Deo per Christum impetrãt: Christus autem nec pro se, nec pro nobis vllo mediatore indiguit, vel indiget, sed vt dicitur Heb. 7. *Accedit per semetipsum ad Deum semper viuens ad interpellandum pro nobis.*

Hanc rationem sequutus est B. Augustinus lib. 2. contra Parmenianum, c. 8. *Homines,* inquit, *omnes Christiani inuicem se commendant orationibus suis. pro quo autem nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic vnus, verusq; mediator est.* Et hinc patet alia solutio ad argumentum ex verbis B. Augustini, non enim negat, quin sacerdos posſit esse mediator orando pro populo, nisi in eo sensu, quo mediator Dei & hominum dicitur, qui pro omnibus interpellat, & ipse nullo eget, qui pro se interpellet, aut per quem interpellet.

Vrget Caluinus hunc locum Augustini, qui ait: *Pro quo nullus interpellat, & ipse pro omnibus, hic vnus, verusq; mediator est.* Sed Sancti, per nos orant pro nobis, & nemo pro illis. Respondeo, B. Augustinum, cùm ait, Christũ pro nobis interpellare, velle dicere, Christum esse per quem omnes interpellant, vt omnium mediatorem siue illi pro se, siue pro aliis orẽt. hoc modo Christus interpellat nunc pro beato Petro, nõ quòd oret pro eius salute, sed quia interpellat pro salute mea, quam etiã B. Petrus postulat. Alioqui etiam Angeli essent mediatores eo modo, quo Christus; nam Angeli orant pro omnibus, & nemo pro illis. Sed ideo non sunt mediatores eo modo, quo Christus, quia ipsi egent Christo, per quem impetrent nobis à Deo beneficia.

Ad Tertium locum, qui est ex epistola Coloss. dico, ibi Apostolum damnare hæresim Simonis Magi, qui Platonicos sequutus docuit quosdam Angelos adorandos quasi minores Deos, qui & mundum fabricarunt, & per Prophetas loquuti sunt, nec posse vllum placare summum Deum qui inuisibilis est, nisi per hos Angelos. Vide de hac hæresi Irenæum libro 1. cap. 20. Tertullianum in libro de præscriptione, & Epiphanium in hæresi Simonis. De hac idololatria, siue magia, qua adorantur Angeli loco Dei, vel Christi, exponunt hunc locum omnes interpretes. Ioannes Chrysostomus homil. 7. in epistolam ad Coloss. *Sunt nonnulli,* inquit, *qui dicunt, non oportere per Christum reconliari, & ad Patrem accedere, sed per Angelos. Propterea* (Paulus) *sursum, ac deorsum, quæ de Christo sunt, versat.* Ita etiam exponit Oecumenius & Theophylactus; Ambrosius in hunc locum putat eos notari, qui adorant stellas.

Hieronymus q. 10. ad Algasiam, & Haymo in hunc locum docent reprehendi eos, qui sacrificabant Angelis, nec ab his dissentit Theodoretus, immò ipse clarisſimè omnium docet notari hîc Simonianos, qui dicebant, Deum apprehendi non posse, sed per Angelos esse placandũ: & ex illo ipso Concilio, quod ipse citat, apparet, idololatriam esse, quam Paulus reprehendit. Sic enim ait Concilium Laodicenum, cap. 35. *Non oportet Christianos, derelicta Ecclesia abire, & ad Angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere, quæ omnia interdicta sunt. Quicunq; autem inuentus fuerit occultè huic idololatriæ vacans, anathema sit, quoniam derelinquens Dominum nostrum Iesum Christum accesſit ad idola.* Vbi, vt vides, Concilium non damnat quamlibet venerationem Angelorum, sed eam, quæ Deo propria est.

Quod verò Theodoretus dicit de oratoriis S. Michaëlis, duobus modis potest intelligi. Vno modo, quòd velit dicere, hæreticos ædificasse oratoria S. Michaëli, vt eum ibi colerent secũdum hæresim Simonis, ei sacrificando, &c. Altero modo, quòd significare voluerit, templa ab hæreticis exstructa ad sacrificandum malis Angelis, esse conuersa à Catholicis in oratoria S. Michaëlis, & ex multitudine talium locorum colligi, quàm multum hæresis Simonis ibi olim grassata fuerit.

Quòd enim templa idolorum olim conuersa sint in basilicas Martyrum, & aliorum Sanctorum, certum est ex ipso Theodoreto lib. 8. de Martyribus, & adhuc Romæ videtur templum omnium Deorum conuersum in templum omnium Sanctorum, & templum Castoris & Pollucis, in templum Sanctorum Cosmæ & Damiani. & Gregorius lib. 2. Dialogorum, cap. 8. scribit à S. Benedicto cõuersum fuisse fanum Apollinis in oratorium sancti Martini, & ipse B. Gregorius li. 19. epist. 71. ad Mellitum, præcipit Augustino Episcopo Anglorum, vt fana idolorum non destruat, sed aqua benedicta aspergat, & reliquiis Sanctorum ornet, ac demum in templa Dei veri conuertat. *

Argumentum Tertium. Sancti iam defuncti non cognoscunt viuẽtium preces, igitur frustrà inuocantur. Quòd autem Sancti non cognoscant preces viuentium, his argumẽtis probatur. Primo, Scriptura soli Deo tribuit scrutari renes, & corda, & scire cogitationes hominum. 3. Reg. 8. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Secundo, Iob 14. dicitur: *Siue nobiles*

fuerint

fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget. TERTIO, Eccles. 9. dicitur: *Viuentes sciunt se morituros, mortui verò nihil nouerunt amplius.* QVARTO, Isaiæ 63. dicitur: *Tu es enim pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Isräel ignorauit nos.* QVINTO, libro 4. Reg. cap. 22. dicitur Iosiæ regi à Deo: *Colligam te ad patres tuos, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum in locum istum.* SEXTO, B. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 13. *Si parentes,* inquit, *non intersunt, qui sunt alij mortuorum, qui nouerunt quid agamus, quidúe patiamur? Isaias Propheta dicit; Abraham nos nesciuit, & Isräel non cognouit nos.* Si tanti Patriarchæ quid erga populũ ex ipsis procreatũ ageretur, ignorauerunt, quomodo mortui viuorum rebus, atque actibus cognoscendis, adiuuandisque miscentur?

Item GREGORIVS NAZIANZENVS in fine orationis in Gorgoniam sororem suam: *Si tibi,* inquit, *aliqua nostri sermonis est ratio, & hoc sanctis animis à Deo munus, vt talia resciscant, suscipe nostrum sermonem multorum epitaphiorum loco.* Vides certè Gregorium dubitasse, an Sancti cognoscant nostras preces. Qualem etiam dubitationem legimus in Augustino libro de vera religione, cap. 55. *Quisquis,* inquit, *Angelorum, vel hominum diligit hunc Deum, certus sum quòd etiam me diligit: quisquis in illo manet, & potest humanas preces sentire, in illo me exaudit.* Vbi videtur dubitare, vtrum omnes Sancti possint humanas preces sentire.

Similem etiam dubitationem legimus in ORIGENE lib. 2. in epist. ad Romanos, non procul à principio: *Si extra corpus,* inquit, *positi, vel sancti qui cum Christo sunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurant, vel rursum peccatores etiam ipsi extra corpus positi, agunt aliquid secundum propositum mentis suæ, Angelorum nihilominus ad similitudinem sinistrorum; habeatur hoc quoq; inter occulta Dei, neq; chartulæ committenda mysteria.*

RESPONDEO, huius argumenti nec bonam esse consequutionem, nec verum id, quod assumitur. Itaque primùm consequutio negari potest; nam cùm certum sit ex tot Patrum testimoniis, & tot miraculis à Deo ostensis, eos qui inuocant Sanctos, exaudiri & impetrare quod petunt. Certè nõ frustrà inuocantur Sancti, etiamsi demus eos non audire, neque cognoscere nostras preces, nam aliquis alius eorum vice fungitur; sicut non frustrà supplicat Regi, qui certè scit Regem non lecturum supplicationem, sed aliquem alium ex aula eius, & nihilominus ita se impetraturum quod petit, ac si Rex legisset supplicationem.

DEINDE, non est verum quod assumitur, Sanctos ignorare quid ab illis petamus. nam etsi dubitatio esse posit, quemadmodum cognoscant absentia, & quæ solo cordis affectu interdum proferuntur; tamẽ certum est, eos cognoscere, cùm, vt ostendimus, præsint nobis, & rerum no-

A strarum curam gerant. Et certè melior est hæc consequentia, Sancti rectè inuocantur, ergo sciunt quid petamus; quàm illa, non sciunt quid petamus, ergo non rectè inuocantur. nam antecedens primi argumenti habetur ex consensu totius Ecclesiæ: antecedens secundi, non probatur vllo solido fundamento.

De modo autem, quo cognoscunt, quatuor sunt Doctorum sententiæ; quidam dicunt, eos cognoscere ex relatione Angelorum, qui nunc ad cœlos ascendunt, nunc inde ad nos descendunt. Quam rationem innuit B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 15.

ALII dicunt, Sanctorum animas, sicut etiam
B Angelos, mira quadam celeritate naturæ quodammodo esse vbique, & per se audire preces supplicantium, quam rationem videtur habere B. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Sed neutra est sufficiens, nam neque Angeli, neque animæ beatæ, etiamsi præsentes sint, possunt cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cogitatione oramus. Et præterea, ad cognoscendas preces quæ eodem tempore fiunt in diuersissimis locis, non sufficit celeritas, sed requiritur vera vbiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum spiritibus conuenire credimus.

ALII dicunt, Sanctos videre in Deo omnia à principio suæ beatitudinis, quæ ad ipsos aliquo
C modo pertinent, & proinde etiam orationes nostras ad se directas. Ita docent B. Gregorius lib. 12. moral. cap. 13. & B. Thom. 3. par. quęst. 10. art. 2. & 2. 2. quæst. 83. art. 4. & Caietanus ibidẽ. estque probabilis hæc sententia.

ALII postremò dicunt, Sanctos non videre in verbo orationes nostras à principio suæ beatitudinis, sed solùm tunc reuelari eis à Deo orationes nostras, quando eas fundimus. Sic enim Prophetæ, Deo reuelante, cognouerunt futura, & multi Sanctorum hîc in terris donum à Deo habuerunt, quo cognoscerent cogitationes hominum, & facta etiam occultissima, vt de Samuele 1. Reg. 9. Item de Elisæo narratur lib. 4. Reg. cap. 5. & de Petro Actor. 5. & idem de S. Be-
D nedicto scribit B. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 20. Et idem legimus de S. Bernardo, Francisco, aliisq; permultis: Quantò magis credendum est, Sanctos in cœlo hoc dono pollere? hæc est aperta sententia B. Augustini libro de cura pro mortuis, cap. 15.

Atque ex his duabus prior videtur simpliciter probabilior, quia si indigerent Sancti noua reuelatione, Ecclesia non diceret ita audacter omnibus Sanctis: *Orate pro nobis,* sed peteret aliquando à Deo, vt eis reuelaret preces nostras. Deinde nõ posset reddi ratio tã facilè, cur Sancti nunc inuocentur, & ante aduentum Christi non inuocarentur: tamen posterior sententia est magis idonea ad conuincendos hæreticos; rationem enim superiorem Caluinistæ non re-

 cipiunt,

cipiunt, quippe qui putant Sanctos non videre Deum ante diem iudicij, hanc autem reiicere non possunt; nam etiamsi Sancti non viderent Deum, adhuc possent eis reuelari preces nostrę, sicut hic in terris reuelabantur.

SED DICES; Quid respondebimus hæreticis secundum hanc vltimam sententiam, si petant, cur Patribus in limbo non reuelarentur preces viuentium, si nunc reuelantur in cœlo? RESPONDEO, Patribus in limbo non fuisse ordinariè reuelatum quid hîc agebatur, quia non erant beati; nam ad perfectam beatitudinem pertinet scire ea, quæ ad se pertinent, & præcipuè quæ faciunt ad honorem & gloriam. Præterea, quia Sancti in limbo non ita gerebant curam rerum nostrarum, nec erant præpositi Ecclesiæ, vt Sancti in cœlo sunt, vt suprà ostendimus, & ex diuinis literis manifestè deduximus.

Ex his ad PRIMVM dico, solum Deum cognoscere cogitationes omnes omnium cordiũ, idque naturaliter & propria virtute: Sanctos autem solùm cognoscere eas, quæ à Deo ipsis manifestantur, siue beatifica visione, siue etiam noua reuelatione.

Ad SECVNDVM respondet Gregorius lib. 12. moralium, capite 13. eum locum exponens, sanctum Iob voluisse dicere, naturaliter non cognoscere defunctos, quid agãt viui, sicut nec viui cognoscunt, quid agant mortui; tamẽ Sanctos, qui Dei claritate fruuntur, omnia in Deo videre; quæ nimirum ad eos pertinent.

Ad TERTIVM, eadem solutio est.

Ad QVARTVM, Hieron. in eum locum exponit de cognitione approbationis, vt sit sensus; Abraham nesciuit nos, id est, non habet nos pro filiis, non diligit nos, contemnit nos, quia intelligit nos à te recessisse. & hæc videtur literalis expositio. Quia tamen B. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 13. exponit de cognitione propriè dicta, ideo responderi etiam potest, Abrahamum & Israëlem, & alios Patres veteris Testamenti non cognouisse posteros suos viuẽtes, quia nõdum beati erant, & naturaliter mortui non sciunt quid viuentes agant.

Ad QVINTVM, eadem solutio est.

Ad SEXTVM dico, Augustinum loqui in eo capite de cognitione & conuersatione naturali. Id enim solum contendit, mortuos non versari nobiscũ, nec esse solicitos de rebus nostris, nec eas cognoscere, sicut faciebant, cùm hîc viuerent. nam quod supernaturaliter diuina reuelatione sciant, quæ hîc aguntur, docet apertè ibid. cap. 15. Et quod diuina virtute possint huc venire, & nobis opem ferre, docet ibidem cap. 16. vbi sic ait: *Non igitur*, inquit, *ideo putandum est, viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdã sanandis vel adiuuandis Martyres adsunt, sed ideo potius intelligendum est, quòd per diuinam potentiam Martyres viuorum rebus intersint, quoniam defuncti per naturam propriam viuorum rebus interesse non possunt.*

A DICES; Augustinus putabat, matrem suam beatam esse, vt ipse dicit de cura pro mortuis, cap. 13. & tamen ibidem probat, mortuos non scire quid agamus, quia mater sua nunquam ad consolandum veniebat. RESPONDEO, Sanctos cognoscere preces nostras, & posse ad nos venire quando volunt; tamen non propterea scire omnia nostra, nec interesse assiduè rebus nostris, more humano, vt Augustinus eo loco probat exemplo matris suæ.

Ad locum Nazianzeni dico, illud (*Si*) non esse dubitantis, sed affirmantis, vt cùm dicit Apostolus ad Philemonem: *Si habes me socium, suscipe illum.* Nam Gregorius Nazianz. passim asserit, B Sanctos videre quid hîc agatur, vt oratione in Athanasium: *Ab alto*, inquit, *rectè noui, res inspicit nostras, manumq́ porrigit iis, qui laborant pro bono, & tantò amplius, quantò magis à vinculis est liberatus.*

Ad alterum locum B. Augustini dico, eum rectissimè dicere: *Quisquis in illo manet, & potest humanas preces audire*, quia multi manent in Deo, qui nõ possunt humanas preces audire, videlicet illi omnes, qui sunt in caritate, & tamen nondum sunt beati; nam omnis qui manet in caritate, in Deo manet, 1. Ioan. 4. & tamen non omnis, qui manet in caritate, iam est in cœlo beatus.

Ad locum Origenis dico, eum ibi agere de naturali cõuersatione & notitia; non enim ambigit, an Sancti videant quid agamus, & nos iuuent orationibus suis, quod disertis verbis do- C cet lib. 8. contra Celsum, circa finem. & homil. 26. in lib. Numeri. & hom. 16. in Iosue, & alibi, sed solùm, vtrum sancti hominum spiritus, sicut Angeli & Dæmones, qui verè semper nobis adsunt, illi vt ad bonum, isti vt ad malum pertrahant, nobiscum assiduè versentur.

Argumentum QVARTVM. Deus paratissimus est nos audire, & magis nos diligit quàm vllus Sanctorum, ergo frustrà inuocantur Sancti, immò signum diffidentiæ est, Sanctos inuocare. ait enim Dominus Lucæ 11. *Petite, & accipietis.* Et Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Et Paulus ad Hebr. 4. *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius.* PRÆTEREA Ioannes D Chrysostomus in homil. de profectu Euangelij, tom. 3. sic ait: *Ceterùm*, inquit, *non opus tibi patronis apud Deum, neq; multo discursu, vt blandiare aliis, sed licet solus sis, patronoq́; careas; & per temetipsum Deum preceris, omnino tamen voto compos eris. neq; enim tam facile Deus annuit, cùm alij pro nobis orant, vt cùm ipsemet oramus, etiamsi plurimis plenißimi malis.* Idem habet prętatione in Psalm. 4.

RESPONDEO, nihil ex hoc argumento colligi, alioqui enim etiam frustrà & ex diffidentia peteremus preces viuentium; & præterea licet Deus sit paratus audire, & magis nos diligat, quàm vllus Sanctorum, tamen magis paratus est audire Sanctos, quàm nos, & magis diligit Sanctos, quàm nos; quia oratio, vt impetret, requirit dispositionẽ in orante, quam nõ habemus

semper;

ſemper; ideò vtilius eſt, vt ad Deum cum Sanctis eamus, quàm ſoli. Vnde Iob vltimo dicit Deus: *Ite ad ſeruum meum Iob, vt oret pro vobis.* Et Gen. 20. Abimelech non niſi per Abrahæ preces à Deo ſanari potuit. Et Ezechielis 20. Deus ipſe querebat virum, qui opponeret ſe iræ ipſius; volebat enim ignoſcere populo, ſed per Sancti alicuius preces. Denique, quis neſcit prædeſtinationem ipſam iuuari precibus Sanctorum, quòd ſtatuerit Deus vti Sanctorum precibus, ad ſalutem alicuius exequendam?

Ad loca Scripturæ dico, eſſe impertinentia; nec enim cùm oramus Sanctos, tunc nihil à Deo petimus, vel non petimus cum fiducia; immò contrà; ideo Sanctorum preces imploramus, vt maiori cum fiducia ad Deum accedere poſsimus, & faciliùs impetremus, quod petimus.

Ad locum Chryſoſtomi dico, imprimis eum loqui de iis, qui preces mortalium implorant, non de iis, qui Sanctos cum Chriſto regnantes inuocant, vt patet ex illis verbis (*Non eſt opus multo diſcurſu, vt blandiare aliis,* &c.) Dico præterea, eum reprehendere illos, qui pro ſe non orant, ſed tantùm aliorum orationes petunt, vt faciunt multi diuites, qui nolunt laborare in oratione, & idcirco ſolùm largiuntur eleemoſynas pauperibus, vt orent pro ſe: quibus meritò anteponit eos qui pro ſe orant, etiamſi aliorum orationes habere fortè non poſsint. Quibus tamen vtriſque anteponendi illi, qui & pro ſe orant, & ſimul aliorum preces implorant, vt ipſe idem Chryſoſtomus paſsim docet, vt homil. 5. in Matth. *Non igitur*, inquit, *quaſi oſcitantes & deſides ex aliorum meritis pendeamus; habent enim vim pro nobis, & quidem maximam, orationes, ſupplicationéſque Sanctorum, ſed tunc profectò, cùm nos quoque idipſum per pœnitentiam poſtulamus.* Et homil. 1. in priorem epiſtolam ad Teſſalonicenſes: *Quid mihi opus eſt*, inquit, *aliorum precibus, quando ipſe ſedulus fuero? nunquam hoc dixeris homo; neceſſe eſt, & multa prece neceſſe eſt.* Et infrà: *His itaque cognitis, nec Sanctorum preces contemnamus, neque totum in illas proiiciamus,* &c. vide etiam homil. 8. in Matth. & hom. 43. in Geneſim.

Argumentum Qvintvm. Quis ſit inuocandus, Chriſtus verbo & exemplo nos docuit. nam Matth. 6. & Lucæ 11. *Orantes*, inquit, *dicite, Pater noſter qui es in cœlis.* ipſe etiam Chriſtus aliquoties Patrem compellat, Ioan. 12. *Pater, clarifica me.* Ioan. 17. *Pater, venit hora,* &c. Non igitur Angeli, vel homines mortui inuocandi ſunt. ita colligunt Magdeburgenſes Cent. 1. lib. 1. cap. 4. col. 139.

Respondeo, orationem Dominicam ad ſolum Patrem referri volunt iidem Magdeburgenſes ibidem. ſic enim habent: *Non Angelum, vel Patriarcham, aut Prophetam mortuum, ſed Patrem tantùm iubet inuocari.* Quæro igitur, liceátne Filium & Spiritum ſanctum inuocare, an non? Reſpon- A debunt, licere. ſic enim infrà docent: *Quod etiam Filius poſsit ac debeat inuocari, exempla docent.* Et infrà: *Spiritum ſanctum quoque poſſe ac debere inuocari, vel ex Baptiſmi verbis colligi poteſt.* Hæc illi. Non igitur concludit illud argumentum; Chriſtus verbo & exemplo ſolum Patrem inuocari docuit, ergo ſancti homines, aut Angeli inuocandi non ſunt. Nam ſi hoc concluderet, concluderet etiam illud; Chriſtus verbo & exemplo ſolum Patrem inuocari docuit, ergo Filius Dei & Spiritus ſanctus inuocandi non ſunt. Addo præterea, Chriſtum cùm Apoſtolos docuit orare, non de eo, qui orandus eſt, ſed de iis rebus, quæ petendæ ſunt, admonere voluiſſe diſcipulos. B Satis enim conſtabat, Deum eſſe orandum, & ſolum etiam Deum; cùm auctor donorum quæritur, ſed de modo orandi, ſiue de petendis rebus Apoſtoli ambigebant, cùm dicerent Luc. 11. *Doce nos orare.*

Argumentum Sextvm. Nullum exſtat Scripturæ mandatum, vel exemplum, vel promiſſio de inuocatione Sanctorum: non igitur Sancti inuocandi ſunt. Ita colligit Confeſsio Auguſtana, artic. 21. & omnes alij hoc argumento vti ſolent.

Respondeo, ſi hoc argumentum concluderet, efficeret etiam, Sanctos non orare pro Eccleſia, nec in genere, nec in particulari, quod tamen Apologia Confeſsionis Auguſtanę apertè concedit. C Sic enim loquitur: *De Sanctis, etſi concedimus, quòd ſicut viui orant pro Eccleſia vniuerſa in genere, ita in cœlis orent pro Eccleſia in genere, tametſi teſtimonium nullum de mortuis orantibus exſtat in Scriptura, præter illud ſomnium ſumptum ex libro Machabæorum poſteriore.* Hæc Apologia. Deinde, quod ad mandatum attinet, nullum certè mandatum requiritur, quando ipſa neceſsitas nos impellit. Exempla plurima ſunt in vtroque Teſtamento, vt ſuprà demonſtrauimus. Promiſsio denique minimè deſideratur, cùm innumerabilia ſigna & prodigia ad inuocationem Sanctorum facta ſatis teſtentur, Deum audire eos, qui Sanctorum patrocinia ad impetrandum aliquid à Deo adhibent, quamquam in libro D Iob, capite vltimo, particulare mandatum, exemplum, & promiſsionem habeamus. ex quibus de toto genere inuocationis iudicari poteſt: *Ite ad ſeruum meum Iob*; en mandatum: *& ipſe orabit pro vobis*; en exemplum: *& ego ſuſcipiam faciem eius, vt non vobis imputetur ſtultitia*; en promiſsio.

At, inquiunt, Iob erat viuus & præſens, Sancti verò mortui ſunt & abſentes. Sed non ita eſt; Sancti enim nunc maximè viuunt ea parte ſui, qua preces audire, & pro ſupplicibus interpellare Deum poſſunt. Nec ſunt abſentes, quoad exauditionem, licet loco abſentes videantur, vt ſuprà ſatis probatum eſt. Et patet de Angelis ex illo Pſal. 137. *In conſpectu Angelorum pſallam tibi.* Et 1. Corint. 4. *Spectaculum facti ſumus mundo, Angelis, &*

hominibus. De sanctis item hominibus patet ex Apocalyp. cap. 11. & 19. vbi describuntur Sancti in cœlo videntes ea, quæ fiunt in terra. Vnde Basilivs in libro de virginit. ante medium: *Reuereatur,* inquit, *ipsum sponsum vbique præsentem, & huius Patrem ac sanctum Spiritum. & quid singula dico? Angelorum innumerabilem multitudinem, & cum his Patrum sanctos Spiritus; nullus enim horum est, qui non vbique omnia videat.* Et Gregorivs lib. 12. moral. cap. 13. *Quæ animæ intus claritatem omnipotentis Dei cernunt, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent.*

Argumĕtum Septimvm. Nemo audet causidici partibus apud terrenum Principem fungi, nisi à Principe ipso admissus: *Vnde ergo vermibus,* inquit Caluinus lib. 3. Instit. cap. 20. §. 23. *tanta licentia, vt Deo patronos obtrudant, quibus munus iniunctum non legitur?*

Respondeo, non facimus Sanctos causidicos, siue patronos eius generis, cuius illi sunt hîc in terris qui iure agunt, caussasque defendunt, quique non misericordiam sed iustitiam petunt; hos enim à Magistratu admitti necesse est. Tribuimus autem Sanctis illud solum munus, quod hîc in terris tribuere solemus amicis & familiaribus Principum, qui sæpe pro miseris intercedũt, nec vlla noua facultate ad id faciendum egent.

Argumentum Octavvm. Multi inuocantur, qui non modò non Sancti, sed nec homines fuerũt, vt Christophorus, Georgius, Catharina: superstitiosa igitur inuocatio est. Ita ratiocinatur Philippus in Apolog. artic. 21. Confess. Augustanæ, & Caluinus in libro de ratione veræ reformationis Ecclesiæ, vbi etiã pro solita sua modestia S. Dominicum, carnificem; S. Medardum & quosdam alios, bestias; Sanctos verò generatim, monstra appellat.

Respondeo, Sanctorum quorundam historias apocryphas quidem & incertas esse: non tamen propterea Sanctos ipsos nunquam fuisse. Nam si ita argumentari liceat; plerique Apostoli inter Sanctos numerari non poterunt, nam historiæ, quæ feruntur vel ex Abdia, vel ex aliis, vt plurimùm non sunt prorsus indubitatæ. Habemus quidem in Euangelio vocationem Apostolorum, & pauca quædam ex vita ipsorum, necnon felicem dormitionem sancti Iacobi maioris, Actor. 11. & sancti Petri prædictam mortem gloriosam à Domino, Ioannis 21. At aliorum Apostolorum finem ex diuinis literis non habemus. Quocirca Gelasius Papa, Canone, Sancta Romana, distinct. 15. historiam sancti Georgij inter apocryphas numerat, & tamen sanctum ipsum Georgium colendum esse affirmat, quia etsi apocrypha erat historia, quæ tunc exstabat, non tamen apocrypha est consuetudo vniuersalis Ecclesiæ, quia semper Georgij, Christophori, & Catharinæ memoria celeberrima fuit.

A Adde præterea, quòd si apocryphæ sunt historiæ trium vel quatuor Sanctorum, innumerabilium aliorum certissimæ atq; indubitatæ sunt; quorundam etiam sanctitas & gloria in ipsis diuinis literis prędicatur, vt Mariæ, Ioannis Baptistæ, Petri, Stephani, & aliorum. Quocirca si ideò nolunt aduersarij Georgium, Christophorum, aut Catharinam colere, quòd eorum historiæ incertæ sint, cur Mariam, Ioannem, Stephanum, Petrum, Iacobum, non colunt, quorum historias negare non possunt? cur etiã in suis ipsi Calendariis eos ponunt, quos perditissimos homines fuisse, interdum etiam diuersæ religionis à sua, fateri cogerĕtur, si ad rem attendere paulò

B diligentiùs vellent. de qua re vide Dialogum sextum Alani Copi Angli.

Argumentum Nonvm. Si Sanctorum inuocatio superstitione, & ethnica imitatione careret: certè non peteretur ab vno Sancto vnum, ab alio aliud, cùm Deus vnus sit auctor omniũ donorum, & iis æquè possit per intercessionem vnius, ac per intercessionem alterius quidlibet concedere: at Catholici vnum inuocant contra pestem, alium cõtra oculorum dolorem, alium contra dolorem dentium.

Respondeo, hoc argumentum passim inculcant Magdeburgenses, Caluinus, & alij. sed antiquam renouant querimoniam Iuliani Apostatæ apud Cyrillum lib. 6. in Iulianum; Mani-

C chæorum, apud Augustinum lib. 2. contra Faustum, cap. 4. & Vigilantij apud Hieronymum, lib. in Vigilantium. Omnes enim isti queruntur quòd verterimus idola in Martyres, & eos similibus votis colamus, quod argumentum est, maiores nostros esse Cyrillum, Augustinum, Hieronymum, & reliquam Ecclesiam, quæ cum illis communicabat: maiores autem Caluini & Magdeburgensium esse Iulianum Apostatam, Faustum Manichæum, Vigilantium, ac ceteros apostatas, vel hæreticos, qui cum eis communicabant.

Sed vt ad rem propiùs accedam, dico, Deum posse, si voluerit, per quemlibet Sanctorum omnia concedere, & sine Sanctis etiam multa, vel

D omnia dare: interdum tamen velle vnius intercessione, miraculum aliquod operari; aliud verò intercessione alterius operari. Quis autẽ nouit consilium Dei? aut quis ei dicere potest, cur ita facis? sicut etiam per vnum operatur Deus miracula, & per alterum fortasse maiorẽ nulla. cuius rei caussam solus ipse nouit, vt B. Avgvstinvs docet in epist. 137. ad Clerum & populum Hipponens. *Vbiq; quidẽ,* inquit, *Deus est, et nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia. Veruntamen quis potest eius consilium perscrutari, quare in aliis locis hac miracula fiant, in aliis non fiant? multis enim notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolensis corpus cõditum est, quò volui vt pergerĕt (duo Clerici) quia inde nobis facilius fideliusq; scribi potest, quidquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nunquid non & Africa*

sanctorum

ſanctorum Martyrum corporibus plena eſt? & tamen nuſquam hîc ſcimus talia fieri. Sicut enim dicit Apoſtolus, (1.Corinth.12.) *non omnes Sancti habent dona curationum: ita nec in omnibus memoriis Sanctorum iſta fieri voluit ille, qui diuidit propria vnicuiq; ſicut vult.* His accedat, quòd etſi quidam Sancti aliquo genere miraculi interdum magis clarent, quàm alij, tamen ab omnibus omnia petimus, nec putamus ita ab vno vnum eſſe petendum, vt non etiam exiſtimemus alterius interceſsiõe obtineri poſſe.

Argumentum DECIMVM. Sancti in cœlo nihil ſibi mereri, vel impetrare poſſunt, ergo multò minus aliis. RESPONDEO, Sanctos non poſſe mereri, nec ſibi, nec aliis; tamen ex meritis præcedentibus poſſe impetrare & ſibi & aliis, A id quod orando petunt; petunt enim ſibi gloriam corporis, nobis autem omnia, quibus indigemus.

SED obiicies, iam præmium acceperunt meritorum ſuorum, ergo nihil amplius eis debetur. RESPONDEO, eos quidem accepiſſe præmium, ſed ad præmium eorum hoc etiam pertinere, vt ſemper ſint amici Dei, & vt amici impetrent à Deo quidquid ab illo petunt. Sicut etiam hîc in terris, ſi aliquis, qui diu militauit Regi, omnia ſtipendia ſua acceperit, poterit tamen pro aliis ſupplicare, & iure amicitiæ obtinebit multò faciliùs quàm alius, qui nunquam Regi ſeruiuit.

LIBER SECVNDVS, DE RELIQVIIS ET IMAGINIBVS SANCTORVM.

CAPVT PRIMVM.

Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.

DISSERVIMVS Libro superiore de gloria & cultu Sanctorum; nunc de veneratione earum rerum, quę ad illos pertinēt, id est, reliquiarum & imaginum disputandum erit.

Ac, vt à reliquiis ordiamur, reliquiarum sanctarum cultum primus reprehendere cœpit Eunomius, & post eum Vigilantius, si B. Hieronymo lib. contra Vigilantium credimus. Neque his repugnat quod ibidē paulò infrà idem Hieronymus dicit, hanc hæresim olim erupisse contra Ecclesiam, & aduersus eam scriptum esse librum Tertulliani, qui dicitur Scorpiacus: nec etiam quod in epistola ad Riparium originē huius hæresis reuocet ad Iudæos & Samaritanos; nam verè primus auctor, qui expressè hoc asseruit, Eunomius fuit. Gnostici enim, contra quos scribit Tertullianus suum Scorpiacum, solùm negabant martyria perpetrāda. Ex quo tamen deduci poterat, Martyrum corpora nō colenda, quamuis ipsi hoc expressè non dicerent. Porrò Iudæi & Samaritæ omnia corpora immūda esse credunt: nihil tamē in particulari de Sanctorum corporibus disputant.

Post Vigilantium Constantinus Copronymus Imperator, vt Suidas in eius vita scribit, omnes reliquias vbiq; deleri iussit. Eadem hæresi laborasse Claudium Taurinensem, scribit Ionas libro 1. de cultu imaginum. Eandem etiam VViclefistis placuisse, auctor est Thomas VValdensis, tom. 3. tit. 14.

Denique, eandem hoc tempore Lutherani & Caluinistæ excitarūt. Nam Lutherus in serm. de cruce, reliquias vt fideliū seductiones altissimè sub terram abscondendas iudicat. Eum sequuti Magdeburgēses passim reprehendūt cultum reliquiarum, sed præcipuè Cent. 4. cap. 6. col. 456. Idem facit Caluinus libro de formādæ Ecclesiæ necessitate, & in admonitione de reliquiis.

A Argumenta VViclefistarum duo erant. PRIMVM, quia Matth. 23. arguuntur à Domino Iudæi, quòd ornarent sepulchra Prophetarum. SECVNDVM, quia in tumulis, quæ dicūtur Sanctorum, nec animæ, nec corpora Sanctorū sint, sed soli cineres.

His addit Caluinus in admonitione de reliquiis alia quinq;. PRIMVM, quia Deus abscondit Mosi corpus, vt habetur Deuter. vlt. Caussa autem redditur ab omnibus, ne Iudæi illud adorarent. Vnde etiā in epistola Iudæ legimus, Diabolum contendisse cum Michaële Archangelo de Mosi corpore. quia videlicet Diabolus illud manifestare volebat, vt occasionem præberet Iudæis illud adorandi.

B SECVNDVM, quia Paulus 2. Corinth. 5. dicit, post resurrectionem Christi se non nosse Christum secundum carnem; quibus verbis monet, quidquid in Christo carnale fuit, obliuioni tradendum, & missum faciendum, vt in eo secundum spiritum quærendo, & possidendo omne studium ponamus.

TERTIVM, quia idem Paulus ad Colossen. 2. damnat omnem cultū arbitrarium, id est, à Deo non institutum, quem ipse Græcè vocat ἐθελοθρησκείαν, tāquam stultitiam, etiamsi speciem sapiētiæ habere videatur. At certè cultus reliquiarum non habetur à Domino institutus, sed est voluntarius, & ab hominibus excogitatus.

C QVARTVM, quia desiderium reliquiarum nunquā superstitione caret, immò mater est idololatriæ. nam non possunt haberi vel attrectari, quin statim sequatur veneratio; venerationi autē nullus adhibetur modus, quin statim honor Christo debitus ipsis tribuatur. id quod experientia testatur; nam in signum solennis adorationis, cerei nunc passim accenduntur coram Martyrum sepulcris. Et confirmatur; nam Hieronymus obiicienti Vigilātio esse idololatriam accēdere cereos coram reliquiis, nihil aliud respondere potuit, quàm id facere solùm mulierculas, quæ zelum habent, sed non secundū scientiam. Addere possumus Cōcilium Elibertinum,

can.34. vbi dicitur, eiusmodi cereis Sanctorum spiritus inquietari; & Augustinum, qui libro de moribus Ecclesiæ, cap. 34. reprehendit sepulcrorum adoratores.

QVINTVM, quia maxima pars reliquiarum supposititia est, & sæpe accidit, vt pro reliquiis Sanctorum ossa latronum, vel etiam canum, aut asinorum veneremur. Id quod probat PRIMVM, quia Augustinus in libro de opere Monachorum, cap. 28. cùm dixisset quosdam Monachos circumferre, & venditare membra Martyrum, addidit: *Si tamen Martyrum.* Si enim iam tunc cœperunt imposturæ, quid modo fieri credendum est? DEINDE, quia tam multæ reliquiæ eiusdem generis inueniuntur, vt oporteat vel eundem Sanctũ multa corpora habuisse, vel multas esse falsas reliquias. Hæc ille. quæ omnia argumenta, cap. 4. refellentur.

Porrò Caluinistæ vbicunq; possunt reliquias Sanctorum exurunt, & cineres in flumen abiiciunt: & notandum sanè anno M.D.LXII. à Caluinistis corpora Sanctorum Irenæi, Hilarij, & Martini effossa, & cremata, & in profluentem proiecta fuisse, vt refert Surius: quod idem eodem in loco corporibus aliorum Sanctorum fecerant Ethnici ante annos M.CCCC. nam vt scribit Eusebius lib. 5. hist. cap. 3. Ethnici Martyrum reliquias igni absumptas, in Rhodanum abiecerunt. Vt hinc nimirũ intelligamus, quanta sit Caluinistarum cum Ethnicis cognatio sacrilegiorum atq; perfidię. Quòd autẽ Caluinistę ferro & flãmis agunt, id agunt imposturis, mendaciis & fraudibus Magdeburgenses, quorũ aliquas hîc breuiter duximus adnotandas.

CAPVT SECVNDVM.

Deteguntur mendacia Centuriatorum.

INITIO igitur de origine venerationis & cultus reliquiarum mirabiliter disputãt Magdeburgenses; nam Cent. 6. in ipsa præfatione dicunt, eo seculo, nimirum post annum Dñi CCCCC. cœpisse cultum reliquiarum occasione templorum, quæ tunc ingentibus sumptibus exstruebantur. Iidem tamen Centur. 5. cap. 7. col. 744. dicunt, cultum reliquiarum ipso quinto seculo, id est, ante annum CCCCC. cœpisse. Non ergo verum est, quod dicunt in præfatione Centur. 6. PORRO iidem auctores Cent. 4. cap. 6. colum. 456. & cap. 13. col. 1446. dicunt, superioribus seculis, id est, vsq; ad annum CCC. nihil haberi in probatis auctoribus de veneratione & translatione reliquiarum, sed cœpisse istam superstitionem seculo quarto, quando iussu Iuliani Apostatæ reliquiæ sancti Babylæ translatæ fuerunt, quæ translatio cum summa celebritate facta est circa annum Domini CCC.LXV. Eo enim tempore Iulianus imperauit, vt sanctus Hieronymus testatur in Chronico: non ergo verum

A est, quod scripserunt Magdeburgenses Centuria 5. & 6.

Sed neque est verum, quod in ista Centuria 4. dicunt; nam in additione ad primam Centuriam, in vita sancti Lucæ, fatentur iidem Centuriatores, ante tempora Iuliani fuisse translatas summo cum honore reliquias sancti Andreæ & S. Lucæ Constantinopolim à Constantino Imperatore, vt B. Hieronymus testatur libro contra Vigilantium.

Præterea Cent. 2. cap. 3. col. 31. & sequentibus referunt ad verbum ex historia Eusebij, lib. 4. cap. 15. epistolam Ecclesiæ Smyrnensis de martyrio Polycarpi; in qua epistola narratur, Christianis cupientibus reliquias Martyris, & Iudęis
B pertinacissimè resistentibus, iudicẽ Ethnicum voluisse corpus in medio positum cremari vsq; ad cineres: & tamen Christianos collegisse incredibili auiditate reliquias illas: *Ac si essent* (inquit epistola) *lapidibus preciosissimis preciosiores, & auro probatissimo probatiores.* Eas autem reliquias à Christianis collectas ad cultum, patet tum ex verbis citatis, tum ex cõtentione aduersariorũ. Iudæi enim atq; Ethnici resistebant, ne reliquiæ raperentur prætextu pietatis. Existimabant enĩ corpora à Christianis adorari, vt in eodem loco Eusebius testatur: non ergo verum est, quod dixerunt, Centuria 4.

Sed neque tunc cœpit honor reliquiarum;
C nam beatus Gregorius lib. 3. epistol. 30. scribit, ipso tempore, quo Petrus & Paulus passi sunt, venisse fideles ab Oriente, qui eorum reliquias tanquam suorum ciuium peterent; sed cùm eas detulissent vsque ad secundum lapidem ab vrbe, diuino miraculo impeditos, non potuisse vlterius eas deferre; tum verò à Romanis fidelibus apud Catacumbas reconditas fuisse. Vnde postea Cornelius Papa (vt in Pontificali Damasus refert) transtulit ad ea loca, vbi nunc iacent. Itaque de origine cultus reliquiarum quatuor mẽdacia inter se pugnantia Magdeburgenses protulerunt.

SECVNDVM mendacium est, Cent. 4. cap. 8. colum. 602. vbi postquam dixerunt, rectè & piè
D Vigilantium contra reliquias scripsisse, Hieronymum autem solis conuiciis & importunitate pro reliquiis pugnasse. addunt Gregorij testimoium: *Id quod* (inquiunt) *etiam Gregorio visum est, qui de scripto Hieronymi contra Vigilantium ita censuit; in Vigilantium ita conuiciis debacchatur Hieronymus, vt plusculum in eo modestiæ cogar desiderare.* At ista verba nullius Gregorij sunt, sed Erasmi in argumento ad librum beati Hieronymi contra Vigilantium.

TERTIVM est, Cent. 5. cap. 6. colum. 699. vbi sic habent: *Augustinus* (inquiunt) *de reliquiis Stephani scribit, superstitiosum, & magnum concursum multitudinis ad eas in Africam vsque factum, dementatis populis quibusdam illusionibus, quæ pro miraculis habitæ sunt, libro de ciuitate Dei 22. capite 8.* At si legamus

totum istud caput, quod ipsi citant, non inueniemus vsquam nomen superstitionis, vel illusionis, sed tãtam pietatem erga sacras reliquias, vt hic locus Augustini satis esse videatur ad omnes hæreticorum nebulas dissipandas. Inter alia multa sic ait de quodam miraculo: *Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat, ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latere non sinunt, &c.* Et infrà: *Vnum est apud nos factum, non maius quàm illa, quæ dixi, sed tam clarum atq; illustre miraculum, vt nullum arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit, nullum qui obliuisci vlla ratione potuerit.*

Neq; est hoc Magdeburgensium solùm mendacium impudens, sed etiam peccatum in Spiritum sanctum, quod Dei miracula testatissima illusiones vocent: & præterea est insania manifesta, cùm B. Augustinum, virum sapientissimũ, quasi pueriliter ludentem faciant. Nam cùm beatus Augustinus toto illo capite probare cõtendat fidem Catholicam, non carere veris miraculis: nónne prorsus insaniret, secumq; ipse, & cum fide pugnaret, si miracula, quibus fidem probari dicit, illusiones ipsemet appellaret, & populum, qui illis credit, superstitiosum, & dementatum diceret?

QVARTVM mendacium est omninò simile superiori; nam eadem Cent. 5. cap. 15. col. 1506. dicunt reliquias Martyrum ab Ethnicis cõtemptas fuisse, & in eo melius sensisse, quàm superstitiosi Christiani sentiant, Theodoreto auctore lib. 8. de Martyribus. Atqui Theodoretus eo libro nusquam habet, melius sensisse Gentiles de reliquiis, quàm Christianos, sed omninò contrarium asserit, & defendit. Vide (Lector) locũ, & iudex esto.

QVINTVM est Cent. 4. cap. 13. col. 1446. vbi referunt historiam de translatione sancti Babylæ, ex Ruffino, lib. 1. cap. 36. quia enim oraculum Apollinis obmutuerat ob viciniam sepulcri sancti Babylæ, & ideò Iulianus Apostata iusserat inde amoueri arcam Martyris: dicunt Centuriatores Diabolum de industria simulasse se impediri à Martyre, vt ea ratione occasionem daret celeberrimæ illi translationi, & sic introduceret vsum translationis, & venerationis reliquiarum.

At istud mendacium est impudentissimum; nam inprimis repugnat omnibus auctoribus, qui de hoc miraculo scribunt, nimirum Chrysostomo libro contra Gentiles, Ruffino lib. 1. cap. 36. Socrati lib. 3. cap. 18. Sozomeno lib. 5. cap. 19. & Theodoreto lib. 3. cap. 10. Deinde miraculum sequens clarè ostendit Diabolum seriò timuisse; nam vix arca Martyris inde abducta fuerat, cùm descendit ignis de cœlo, & idolum, vnde Diabolus fundebat oracula, totum consumpsit.

Præterea non fuit ista prima translatio reliquiarum; nam, vt iam ostendimus, multæ antea præcesserunt, & idem corpus sancti Babylæ antea fuerat translatum ex Antiochia ad suburbium istud Daphnes, vt Chrysostomus docet; vnde postea Iulianus iterum Antiochiam transferri iussit. non ergo potuit Diabolus illa simulatione velle introducere vsum translationum. Præterea si Diabolus ita cupit istam idololatriam erga reliquias, cur semper instigauit Iudęos, Ethnicos, & Hæreticos, vt abolerent omnes reliquias?

SEXTVM mendacium est in eadem Cent. 4. cap. 13. col. 1447. vbi referunt ex Gregorio Nazianzeno oratione prima in Iulianum, duos adolescẽtes nepotes Cõstantij Imperatoris Gallum & Iulianum, volentes exstruere insignẽ Ecclesiam supra tumulum Mamantis Martyris, inter se diuisisse opus; sed partẽ illam, quę exstruebatur à Gallo verè pio, & fideli felicissimè processisse: partem autem, quæ exstruebatur à Iuliano, qui apostata futurus iam mẽte corruptus erat, non potuisse vnquã coalescere, quod terra insolito more contremiscens, continuò quasi euomeret, quidquid Iuliani sumptibus in fundamentis proiiceretur. Caussam huius miraculi Nazianzenus dicit fuisse, quod sancti Martyres inter se mirificè diligant. ideò enim Martyrem, cui templum exstruebatur, honorem illum recusasse, quòd nollet ab eo honorari, à quo collegas suos contumelia afficiendos præuidebat: & ipsum etiam Deum, qui corda intuetur, opus Galli, tanquam Abelis sacrificium admisisse, opus Iuliani, tanquam sacrificium Cain abiecisse. Sic igitur Gregorius.

At nostri Centuriatores de hoc miraculo duplicem sententiam proferũt. Aiunt PRIMO, temeritatem esse credere, illud portentum opera Martyris accidisse, propterea quod Martyres non sunt καρδιογνῶσαι, & dormire dicuntur. ita illi loco citato, colum. 1445. At licet non sint Martyres ex natura sua καρδιογνῶσαι, id est, cordium scrutatores; quis tamen impedit, quo minus cordiũ cogitationes illis reuelentur à Deo? & licet dormire dicantur, quia requiescunt à laboribus suis, tamen non sic dormiunt, quasi nõ videant, nec intelligant; nam si ita esset, tum etiam nec viuerent.

Addunt SECVNDO, col. 1447. Deum impediuisse fabricam Iuliani, vt indicaret, sibi displicere cultũm illum superstitiosum Martyrum. At si ita est, cur non impediuit fabricam Galli, qui eidem Martyri operam dabat? An etiam Deum dormiuisse dicent, ac fortasse Galli fabricam non vidisse?

Mendacium SEPTIMVM est in præfatione sextæ Centuriæ, vbi dicunt, à nobis diuinis honoribus coli reliquias, atq; easdem etiam, ac si viuerent & sentirent, suppliciter inuocari: *Cœperunt*, inquiũt, *exanguia, & semicorrosa ossa coli, inuocari, diuino honore affici.* Eadem ferè habet Caluinus in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ: *Nec*

solùm,

solùm, inquit, *Sanctos Christi loco adorant, sed etiam eorum ossa, vestes, calceos, & simulacra.*

At quis vnquam Catholicorum reliquias inuocauit? Quis vnquam auditus est in precibus, aut litaniis dixisse: *Sanctæ reliquiæ, orate pro me?* Et quis easdem vnquam diuino honore affecit, vel Christi loco adorauit? Nos enim reliquias quidem honoramus, & osculamur vt sacra pignora patronorum nostrorum: sed nec adoramus vt Deum, nec inuocamus vt Sanctos, sed minore cultu veneramur, quàm Sanctorum spiritus, nedum quàm Deum ipsum. Ita respondit etiam olim Hieronymus Vigilantio idem obiicienti: & multò etiam antè idem responderunt discipuli S. Polycarpi apud Eusebium, loco antea citato, lib. 4. hist. cap. 15.

CAPVT TERTIVM.

Asseritur veritas, & probatur.

NVNC ad argumenta pro veritate accedamus: PRIMVM sumi potest ab exemplis Scripturarum Exodi 13. Moses discessurus cum populo ex Ægypto in Palæstinam, noluit ibi relinquere ossa S. Iosephi, iamdudum mortui, sed ea honorificè secum asportauit, & transtulit in terram promissionis: Non ergo superstitiosum neque nouum est, transferre ossa Sanctorum, vt Magdeburgenses in singulis centuriis clamant. ITEM Deuter. vlt. Deus ipse (vt Hieronymus contra Vigilantium argumentatur) corpus Moysi honorauit, dum illud propriis manibus sepeliuit. ITEM 4. Reg. 13. ossa Helisæi cùm tetigissent mortuum quendam hominem, continuò illum ad vitam reuocarunt: Non ergo Deus contemnit ossa Sanctorum, sed ea honorat, & honorari cupit, dum per illa miraculum tam insigne patrauit. ITEM 4. Reg. 23. cùm Iosias delubra idolorum euerteret, & omnem idololatriam delere vellet, tantùm abest, vt reliquias Sanctorum delendas esse existimaret, vt cùm aliorum mortuorum ossa effodisset, & in cineres redegisset, ossa tamen sancti Prophetæ ibidem reperta asseruari iusserit.

AD HÆC de sepulcro Domini legimus Isaiæ 11. *In eum* (Messiam videlicet) *Gentes sperabunt, & erit sepulcrum eius gloriosum.* Hunc locum de sepulcro Christi intelligi certum est, tum ex ipsis verbis, tum ex Apostolo Rom. 15. quod autem non intelligatur solùm de sepulcro pro eo tempore, quo ibi Christus iacebat, sed etiam pro tempore futuro, ac proinde reliquias honórandas: docet Hieronymus in epist. ad Marcellam, vt migret Bethlehem, vbi docet, Isaiam prædixisse id, quod modò fit, vt sepulcrum Domini ab omnibus honoráretur. Ex quo refellitur Lutheri blasphemia, qui in libro de aboléda Missa dicit, Deo non maiorem curam esse de sepulcro Domini, quàm de bobus.

A DENIQVE, si Christus hîc adesset, & nos vestem eius deuotè oscularemur, continuò nos idololatras esse Lutherus & Caluinus dicerent, at mulier Emorrhoissa solam fimbriam Christi fideliter tetigit, & sanata est, Matth. 9. Neque Actor. 5. sunt reprehensi populi, qui certatim ad vmbram Petri eo modo, quo poterânt, attingendam occurrebant, sed potius fidei suę pręmium retulisse dicuntur, & tamen quæ reliquiæ viliores ipsa vmbra cogitari possunt? Neque habiti sunt Actor. 19. superstitiosi, qui Pauli sudaria, & semicinctia deferebant ad ęgrotos, vt etiam nos modo facimus, sed potius religionem illorum miraculis confirmabat Deus.

B Argumentum SECVNDVM ex Conciliis diuersarum partium orbis terræ. Ex Oriente habemus Concilium NICÆNVM II. act. 3. quod vocat reliquias fontes salutares, quibus Deus multa beneficia hominibus præstat; & act. 7. in vltima definitione iubet deponi Clericum, & Laicum excommunicari, qui reliquias Martyrum contemnit, & non, vt rem sacram, cùm honore tractat.

Item ex Oriente habemus GANGRENSE Concilium ante annos M. CC. can. vlt. vbi anathema dicit iis, qui memorias Martyrum, id est, loca, vbi sunt Martyrum reliquiæ, execrantur. Eustathiani enim, contra quos coactum fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum basilicas, ne

C corpora Martyrum, quæ ipsi immunda putabant, venerari viderentur.

Ex Africa, Concilium CARTHAGINENSE V. can. 14. iubet, vt nulla altaria, vel memoriæ Martyrum dedicentur, nisi ibi sint aliquæ Martyrum reliquiæ: & aliter dedicata euertantur: vel populus admoneatur, ne ea loca frequentet, ne superstitione aliqua teneatur, si colat videlicet quasi Martyris sepulcrum, vbi reuera non est corpus Martyris. At si est superstitio colere pro Martyris corpore, id quod non est reuera tale: Religio igitur erit corpus veri Martyris colere; religioni enim opponitur superstitio.

Ex Hispania habemus Concilium BRACCARENSE III. can. 5. vbi statuitur, in supplicationi-

D bus thecam reliquiarum gestari debere manibus Episcoporum, aut aliorum Sacerdotum, populo præcedente & sequente.

Concilium EPANNENSE, in Gallia celebratum, can. 25. iubet, reliquias Sanctorum non poni in Ecclesiis, vbi non sunt Clerici, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur.

Ex Germania habemus Concilium MOGVNTINVM, tempore Caroli Magni celebratum, in cuius can. 51. statuitur, ne corpora Sanctorum transferantur de loco ad locum, sine consilio Episcopi, & licentia sanctæ Synodi. quod certè ad honorem non exiguum sanctarum reliquiarum pertinet.

Habemus denique ex Italia Concilium LATERANENSE, sub Innocentio III. cap. 62. vbi

cauetur propter periculum fraudum, ne nouas reliquias vllus publicè venerari incipiat, sine auctoritate summi Pontificis. Vnde est lex canonica, cap. Cùm ex eo, de reliquiis, & Sanctorum veneratione; cui similis est lex etiam ciuilis, C. de Episcopis & Clericis, L. Decernimus.

TERTIO, probatur ex Patribus. EVSEBIVS lib. 7. hist. cap. 15. de sede lignea S. Iacobi Apostoli: *Seruatur*, inquit, *cum ingenti studio, velut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna veneratione habetur.* Hæc ille. Non ergo rideant Lutherani, si quando audiunt Romæ cathedram S. Petri ligneam honorari.

S. ATHANASIVS in vita B. Antonij, scribit sibi ab Antonio relictum pallium tritum, & addit: *Legatarius Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis.* De eodem Magno Antonio Hieronymus refert in vita Pauli primi Eremitę, cùm Pauli tunicam ex foliis palmarum contextam Antonius adeptus esset, ob ipsius Pauli reuerentiam, illam induere solitum, in diebus tantùm solennibus Paschæ & Pentecostes.

S. BASILIVS in Psalm. 115. in illud; Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius: *Quando*, inquit, *Iudaicè quis moriebatur, abominabilia erant morticinia: cùm pro Christo mors contingit, preciosæ sunt reliquiæ Sanctorum eius. Antea dicebatur Sacerdotibus & Deo dicatis; Non contaminabitur ex aliquo mortuo: nunc autem qui contingit ossa Martyris, quandam sanctificationis societatem assumit, ex gratia corpori insidente.* Et oratione in quadraginta Martyres, loquens de reliquiis ipsorum per totam illam regionem dispersis: *Hi sunt*, inquit, *qui nostram regionem administrant, & veluti turres quædam cohærentes securitatem ab hostium incursu exhibent, non vno loco seipsos includentes, sed multis iam locis hospites facti, & multas patrias exornantes.*

Gregorius NYSSENVS oratione in Theodorum Martyrem, initio orationis: *Anima quidem*, inquit, *ex quo sublimis abiit, in suo loco requiescit, & corpore soluta cum sui similibus vnà viuit. Corpus verò venerandum & immaculatum, ipsius instrumentum, cum multo honore, & cultu compositum atque ornatum, in augusto, sacróque loco situm est.* Deinde narrat multis verbis eos, qui templa Martyrum ingrediuntur, primò mirari molem ædificij, deinde parietes & pauimentum pulchrè ornata, tum statuas & picturas varias; & subiungit tandem: *Vbi his*, inquit, *oculos oblectauit, cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem, contrectationem eius esse credens: quòd si quis etiam puluerem, quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, ac tanquam res magni precij condenda terra colligitur; nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id sit multum desiderandum,*

A *& optandum, ac summarum precum donum, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti.*

Gregorius NAZIANZENVS orat. 1. in Iulianum paulò ante medium, reprehendens Iulianum, quòd cùm Deorum falsorum monimenta veneraretur, veri Dei amicorum, & Martyrum corpora despiceret: *Non victimas*, inquit, *pro Christo cæsas reueritus es?* (& aliquot interpositis) *quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur, quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt, quod corpora. Hæc non colis, sed contemnis & aspernaris, qui Herculis rogum, ex calamitate iniuriisque mulieribus illatis excitatum, admiraris.*

B Eusebius EMISSENVS homil. de sancta Blandina: *Vbi sunt*, inquit, *qui venerationem sacris Martyrum dicunt deferendam non esse corporibus? &c.*

S. CYRILLVS Episcopus Hierosolymitanus, catechesi 18. *Vt autem*, inquit, *non solùm anima Sanctorum honoretur credaturque, quod etiam in corporibus mortuorum inest virtus, seu potentia; iacens in sepulcro Helisæi mortuus, mortuumque Prophetæ corpus attingens, viuificatus est.*

S. Ioannes CHRYSOSTOMVS serm. de sanctis Iuuentio & Maximo, primùm laudat eos, qui corpora illa inhumata relicta piè rapuerunt etiamsi cum periculo vitæ suæ. Deinde subiungit: *Idcirco sæpius eos inuisamus, tumulos adoremus, magnaque fide reliquias eorum cõtingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur.*

C Vide eundem homil. vlt. in epist. ad Romanos, vbi dicit, Romam excellere omnibus vrbibus, propter corpora Petri & Pauli. Item homil. 61. ad populum, vbi comparat sepulcra & reliquias Sanctorum cum sepulcris & cadaueribus Imperatorum, & Regum, & ostendit illa summo honore coli, ista deserta & abiecta esse: & pulchrè dicit, summum honorem Constantino Imperatori fuisse, quod potuerit fieri ianitor B. Petri, quia nimirum sepultus erat ad fores eius basilicæ, vbi conditæ erant aliquæ particulæ B. Petri reliquiarum.

THEODORETVS li. 8. ad Græcos de Martyribus: *Ac animæ quidem*, inquit, *triumphatorũ Martyrum in cœlesti nunc patria vitam agunt Angelorum choris*

D *interfitæ: Eorum verò corpora, non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, paganique conuentus hæc inter se sortitò partiti sunt, laborantibusque animis, ac ægrotis corporibus salutaria ea consiteri non cessant.*

Denique Ioannes DAMASCENVS lib. 4. cap. 16. de fide Orthodoxa copiosè disputat de Martyrum reliquiis venerandis.

Iam ex Latinis. S. AMBROSIVS serm. 93. de sanctis Nazario & Celso in fine: *Quod si dicas mihi*, inquit, *quid honoras in carne iam resoluta, atque consumpta? honoro in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viuentis memoriam perennitate virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres: honoro in cineribus semina æternitatis: honoro corpus, quod mihi Dominum ostendit diligere, quod me propter Dominum*

mortem

mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulcro? honoro itaq; corpus, quod Christũ honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cœlo.

MAXIMVS in sermone de sanctis Octauio, Aduentore, & Solutore: *Cuncti*, inquit, *Martyres deuotissimè percolendi sunt, sed ij præcipuè venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus.*

GAVDENTIVS Episcopus Brixiæ, tractatu de dedicatione Basilicæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit. deinde vt hanc honori eorum basilicam fundare valeremus, ipse largitus est, etc.* Vide totum tractatum, vbi multa de cultu reliquiarum loquitur.

S. PAVLINVS natali tertio S. Felicis, de vrbe Roma loquens, ob reliquias Apostolorum, sic ait:

Nam prius imperio tantùm, & victricibus armis,
Nunc & Apostolicis terrarum es prima sepulcris.

Ibidem:

Martyris ad tumulum debes & terra coronas.

PRVDENTIVS in hymno de S. Laurentio:

O ter, quaterq; ô septies
Beatus vrbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus
Sedem celebrat ossium.
Cui propter aduolui licet,
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.
Vix fama nota est abditis,
Quàm plena Sanctis Roma sit,
Quàm diues Vrbanum solum
Sacris sepulcris floreat.

S. HIERONYMVS in lib. aduersus Vigilantium: *Dolet*, inquit, *Martyrum reliquias precioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proiici in sterquilinium: vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur.* Idem in epist. ad Marcellam quam scripsit nomine Paulæ & Eustochij, inter alia bona quæ sunt in Palæstina, numerat, posse adorare sacros cineres Ioannis Baptistæ, Helisæi, & Abdiæ, qui ibi seruantur.

RVFFINVS lib. 11. hist. cap. 28. cùm Gentiles tempore Iuliani ossa B. Ioannis Baptistæ apud Sebastem Palæstinæ igni cremarent: *Quidam*, inquit, *cùm tantùm nefas humanis quidem manibus, sed mente ferina fieri viderent, mori gratius habentes, quàm huiuscemodi piaculo funestari, inter eos, qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius ac religiosius congregantes, furtim se vel stupentibus, vel insanientibus subtraxêre, & ad religiosum patrem Philippum venerandas reliquias pertulêre, &c.* Vide eundem, libro eodem, cap. 33.

S. AVGVSTINVS epist. 103. ad Quintianum: *Portant sanè* (latores epistolæ) *reliquias beatissimi & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quàm conuenienter honorare debeatis.*

A Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 73. *Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra, synceríssimè honoranda credimus.*

S. LEO in sermone de S. Laurentio, de craticula eius loquens: *Nam, quid*, inquit, *non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicij?*

S. GREGORIVS lib. 5. epist. 50. ad Palladium: *Quia reliquias*, inquit, *sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, necnon Laurentij, atque Pancratij Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur, vt eas cum reuerentia suscipere, & collocare, auxiliante Domino debeatis.* Idem repetit epistola sequenti. Idem lib. 3. epistola 30.

B Constantiæ Imperatrici petenti caput S. Pauli respondet, sacrilegum esse corpora tantorum Sanctorum tangere, vel inspicere. Et ibidem narrat, multos repentina morte obiisse, quòd præsumpsissent ad corpora Sanctorum tangenda, vel aspicienda propiùs accedere; & tandem pollicetur se missurum aliquid de rasura catenarum S. Pauli, si tamen limando aliquid detrahere poterit; eam enim esse catenarum illarum conditionem, vt pro dignitate, vel indignitate petentium, aut sine mora vlla ramenta de catenis lima excutiantur, aut nihil omnino excuti possit, etiamsi totis viribus quis limando laboret.

S. Gregorius TVRONICVS libro de gloria

C Martyrum & Confessorum, nihil ferè aliud tractat, vt superuacaneum sit aliquid inde velle decerpere. Omitto Bedam, Bernardum, ac posteriores, quod de fide ipsorum ne aduersarij quidem dubitent.

QVARTO, probatur ex miraculis factis ad reliquias, quæ certè non fierent, si Deo cultus reliquiarum non placeret. S. EPIPHANIVS in vita Isaiæ, Ezechielis, & Hieremiæ scribit, à plurimis coli solita sepulcra eorum ob multa beneficia, quæ in iis locis propter merita eorundem Prophetarum Deus conferebat.

S. BASILIVS oratione in Mamantem dicit omnibus nota esse miracula, quibus Martyr aliis sanitatem, aliis vitam reddiderit. Et oratione in

D Iulittam scribit, cùm reliquiæ S. Iulittę ad quendam locum adductæ fuissent, vbi laborabatur penuria aquę, mox è terra erupisse fontem aquę dulcissimæ, vt videretur sancta illa, quasi mater vel nutrix communis, totam illam regionem lacte suo alere.

S. Gregorius NAZIANZENVS oratione in Cyprianum: *Omnia potest*, inquit, *puluis Cypriani, cum fide, vt sciunt hi, qui ipsi experti sunt, & miraculum ad nos vsque transmiserunt.*

S. CHRYSOSTOMVS in lib. contra Gentiles, de reliquiis S. Babylæ Martyris: *Sententiæ*, inquit, *nostræ abundè fidem faciunt, quæ quotidiana à Martyribus eduntur miracula.*

PALLADIVS in historia Lausiaca, cap. 62. ad reliquias Philemonis, multa miracula facta nar-

rat S. AMBROSIVS sermone de sanctis Geruasio & Protasio, & epistola ad sororem de eisdem, inter multa miracula facta refert etiam cœcum nomine Seuerum, arte lanionem, omnibus notissimum, fuisse curatum ad contactum feretri, quo reliquiæ portabantur. vbi etiam non tacet idem B. Ambrosius, Arianos impudentissimè negare ausos illa miracula, quæ totus populus videbat.

S. HIERONYMVS lib. contra Vigilantium: *Tu*, inquit, *sæpius hoc vilissimo tortus es puluere*; vbi dæmonem alloquitur, qui per os Vigilantij reliquias Sanctorum, vilissimum puluerem appellauerat. & in epist. ad Eustochium de vita Paulę, narrat ad sepulcra Elisæi & Ioannis Baptistæ, atque Abdiæ, rugire dæmones consueuisse: In vita Hilarionis dicit, magna quotidie signa fieri ad sepulcrum eius.

S. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. tot miracula dicit facta ad reliquias S. Stephani breuissimo tempore, vt multi libri scribendi sint si omnia referri debeant. SVLPITIVS in vita Martini dicit, solo contactu vestis eius curatam mulierem à fluxu sanguinis. Alia id genus sine numero referri possent.

QVINTO, probatur ex miraculis, quæ sæpe in ipsis Sanctorum mortuis corporibus cernuntur, per quę Deus apertissimè nos ad eorum venerationem quasi inuitare videtur. S. Ioannes CHRYSOSTOMVS scribit in sermone de sanctis Iuuentio & Maximo, vultus eorum corporum ita splendere cœpisse post mortem, vt non posset in eos intendi sine honore quodam, & planè tales fuisse, qualem describit vultum Stephani S. Lucas Actor. 6. cùm ait: *Intuebantur vultum eius tanquam vultum Angeli.*

S. HIERONYMVS in vita Hilarionis scribit, corpus eius post decem menses adhuc omnino integrum repertum, & tantis fragrans odoribus, vt delibutum vnguentis videretur.

S. AVGVSTINVS serm. 2. de S. Vincentio, dicit, corpus eius expositum feris, à coruo mirabiliter defensum: & proiectum in aquas mergi non potuisse. Et lib. 9. Confess. cap. 7. dicit corpora sanctorum Geruasij & Protasij incorrupta per plurimos annos à Deo conseruata, vt suo tempore propalarentur.

SVLPITIVS in epistola ad Bassulam Socrum, de obitu S. Martini dicit, post mortem eius in ipsius corpore glorificati hominis apparuisse figuram; fuisse enim carnem eius vitro puriorem, lacte candidiorem, vt septennis pueri decorem ostenderet. Quod idem de corpore D. Francisci refert S. Bonauentura. De S. Eduardo Rege Anglorum, qui ante annos C C C C. floruit, scribit auctor eius vitæ apud Surium mense Ianuario, anno XXXVI. ab eius obitu, inuentum esse corpus ipsius integrum, plenum succo, flexibile, ac si etiam tunc viueret, & non solùm ossa & carnes in nullo læsas, sed nec pilos capitis aut barbæ, nec ipsas vestes aut calceos. Quid de corpore S. Andreæ dicemus, ex quo liquor mirificus perpetuò funditur.

SEXTO, probatur ex inuentione & reuelatione diuinitus facta Sanctorum corporum. Si enim Deo cultus reliquiarum non placeret, cur ipse seruis suis corpora Sanctorum, quæ latebant, ostenderet? S. Ambrosio reuelata diuinitus corpora sanctorum Geruasij & Protasij, scribit ipse in epistola de hac re, quæ fertur in Tomis Surij. scribit hoc idem S. Augustinus lib. 9. Confess. cap. 7. EXSTAT etiam epistola Luciani, in qua significat sibi diuinitus ostensa corpora Sanctorum, Stephani, Nicodemi, & aliorum. fuisse autem verum illud Stephani corpus, innumerabilia miracula ostenderunt, de quibus Euodius libros duos conscripsit. Et B. Augustinus serm. 91. ex nouis: *Latuit*, inquit, *tanto tempore corpus eius* (Stephani) *processit quando Deus voluit, illuminauit terras, tanta miracula fecit, mortuus viuos facit mortuos, quia nec mortuus.*

Ad hæc refert SOZOMENVS lib. 5. cap. 8. ossa sanctorum Martyrum Nestabi & Eusebij fratrum, quæ Gazenses miscuerant cum ossibus camelorum & asinorum, ne à Christianis internosci possent, sanctæ cuidam fœminæ diuina reuelatione ostensa, & ab eadem collecta fuisse. Idem Sozomenus lib. 7. cap. vlt. refert ossa Abachuc & Micheæ Episcopo cuidam diuinitus reuelata fuisse. Idem Sozomenus lib. 9. cap. 2. refert quadraginta Martyrum reliquias diuina reuelatione inuentas.

BEDA de sex ætatibus in Martiano, refert caput Ioannis Baptistæ ab ipso Ioanne reuelatum duobus Monachis. & in Zenone scribit, corpus sancti Barnabæ cum Euangelio Matthæi super eius pectore inuentum, ipso Barnaba reuelante.

SEPTIMO, probatur ex translatione reliquiarum, de vno loco ad alium, honoris gratia, ab antiquis celebrari solita. Nec enim negari potest, quin ad honorem pertineant sacrorum ossium translationes. Prima quidem & antiquissima translatio fuit ossium Ioseph ex Ægypto in Palæstinam, à Mose facta Exod. 13. Deinde translatio reliquiarum Petri & Pauli, quæ facta est ipso tempore, quo passi sunt, ad Catacumbas: GREGORIVS lib. 3. epist. 30. Tum eorundem corporum translatio è Catacumbis, partim ad Vaticanum, partim ad prædium Lucinæ in via Hostiensi. Cornelius Papa epist. 1. Ruffinus lib. 2. cap. 28. describit translationem reliquiarum Ioannis Baptistæ ex Palæstina Alexandriam.

S. HIERONYMVS libro contra Vigilantium scribit, tempore Constantini Imperatoris translatas Constantinopolim, Andreæ, Lucæ, & Timothei reliquias; & tempore Arcadij translatas ex Iudæa in Thraciam reliquias Samuelis Prophetæ, tanto honore, vt in vase aureo ab Episcopis reliquiæ portarentur, comitante tanta

popu-

populorum frequentia, vt à Palæstina vsque ad Chalcedonem iungerentur populorum examina.

S. AMBROSIVS initio exhortationis ad virgines: *Ego*, inquit, *ad Bononiense inuitatus conuiuium, vbi sancti Martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ reseruaui.* AVGVSTINVS lib.9. Confess.cap.7. *Cùm*, inquit, *corpora sanctorum Geruasij & Protasij propalata & effossa digno cum honore transferrentur, &c.* Chrysostomus lib. de S. Babyla describit, quanto honore reliquiæ Martyris translatæ sint. Sozomenus libro 7. cap.10. describit translationem reliquiarum S. Meletij Antiocheni. Theodoretus li.5.cap.36. describit translationem reliquiarum Chrysostomi. Euagrius lib.1. cap.16. describit honorificam translationem S. Ignatij sub Theodosio iuniore Antiochiam.

OCTAVO, probatur ex eo, quod reliquiæ sub altaribus reconduntur, cuius rei meminit sanctus Ambrosius in exhortatione ad virgines, de reliquiis Vitalis & Agricolæ, & in epistola ad sororem, de inuentione corporum Geruasij & Protasij. Sanctus Hieronymus libro contra Vigilantium. Sanctus Augustinus serm.11. de Sanctis. Sozomenus lib.5.cap.8. & Concilium Carthaginense V. can.14. Videtur autem ista consuetudo Apostolorum tempore cœpisse; nam ideò Ioanni Apocal.6. ostensæ sunt in cœlo animæ Martyrum sub altari, quia corpora eorum in terris sub altaribus requiescunt, vt Augustinus insinuat loco notato. PORRO ad magnum honorem pertinere hunc locum reliquiis assignatum, docent Hieronymus & Augustinus locis notatis, & res ipsa hoc docet. Semper enim altaria in magno honore fuerunt, ita vt etiam suo modo adorarentur; nam Tertullianus libro de Pœnitentia, inter ritus Christianorum ponit, aris Dei adgeniculari.

NONO, probatur ex vsu cereorum & lampadum, quibus honorantur sacræ reliquiæ; nam quòd lumen sit honoris signum, nec sit superstitiosum, lumen accendere ante rem inanimam, etiam Sole lucente, patet ex candelabro, quod semper lucebat ante arcam testimonij, Exod.25. Fuisse autem vsum accendendi cereos coram reliquiis, patet ex obiectione Vigilantij apud Hieronymum: *Videmus*, inquit, *moles cereorum Sole fulgente accendi, etc.* Et ex ipso Hieronymo epist. ad Riparium: *Ergo accensi ante tumulos eorum cerei idololatriæ insignia sunt?*

Item ex Constantino, qui, vt habetur primo Tomo Conciliorum in vita Syluestri, inter alia dona, quæ obtulit sacris reliquiis Petri, Pauli, Laurentij, sanctæ Crucis, multa numerantur candelabra, multæ lucernæ, quæ perpetuò ardere deberent: nec est credibile, Constantinum aliquid obtulisse, quod non esset in vsu antea in Ecclesia. Præterea Theodoretus in historia lib. 5. cap.36. testatur in translatione reliquiarum

A S. Chrysostomi, plurima accensa lumina prælata fuisse.

PAVLINVS natali 3. Felicis, describens cultum, qui S. Felici habebatur:

Aurea, inquit, *nunc niueis ornantur limina velis,*
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Limina ceratis adolentur odora papyris.
Nocte, dieq; micant, sic nox, splendorq; diei
Fulget, & ipsa dies cœlesti illustris honore,
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

GREGORIVS lib.3. Dialogorum, cap.24. meminit lampadis, quæ ardebat etiam noctu, dormientibus omnibus, in templo S. Petri.

B DECIMO, probatur ratione ducta ab vtili, & ab honesto. Ratio ducta ab vtili, est apud Chrysostomum in libro de sancto Babyla Martyre. Deus enim, vt Chrysostomus ait, nihil ferè vtilius nobis reliquit ad salutem, Sanctorum reliquiis. nihil enim efficacius repræsentat, & infigit in animo memoriam Sanctorum, quàm sepulcrum ipsorum. statim enim atque videmus sepulcrum Sancti alicuius, recordamur illius, & virtutum eius, patientiæ, caritatis, castitatis, pietatis; & simul cogitamus quanta gloria fruatur in cœlis pro labore breuissimo huius vitæ, &c.

Ratio ducta ab honesto est multiplex. PRIMVM enim corpora Sanctorum fuerunt organa
C animarum ad omne opus bonum. Vide Tertullianum de resurrectione carnis. SECVNDO, fuerunt, & sunt instrumenta Dei ad miracula. TERTIO, sunt pignora patronorum. QVARTO, sunt exuuiæ carissimorum. QVINTO, sunt trophæa triumphantium. SEXTO, designata sunt ad gloriam incredibilem, nimirum, vt sint post resurrectionem corpora sole clariora, & vsque adeò corporibus omnibus præstent, vt super omnia meritò collocentur. His igitur, aliisq; de caussis Sanctorum reliquiæ à fidelibus magni fiunt, & debito cultu honorantur.

CAPVT QVARTVM.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

D EX iis, quæ dicta sunt, non erit difficile argumenta soluere, quæ initio proposuimus.

Igitur ad PRIMVM argumentum, quod erat Ioannis VViclef ex Euangelio depromptum, respondemus, Dominum non reprehendere Iudæos, quòd ædificarent, vel ornarent monumenta Prophetarum, sed quod non imitarentur eos quorum monumẽta ornabant, sed potius eos, qui illos occiderunt, atque ita seipsos condemnarent. Sic enim exponunt eum locum ferè omnes Patres, vt Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus in caput 23. Matthæi, & Ambrosius, ac Beda in cap.11. Lucæ.

Propheticorum, inquit AMBROSIVS, *ædificatione tumulorum, sceleris eos, qui occiderunt, arguebant, & similium æmulatione factorum se quoq; declarabant paternæ iniquitatis hæredes. non igitur ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur.* Hæc ille. Et CHRYSOSTOMVS hom. 75. in Matth. *Non quia ædificant*, inquit, *nec quia Patres suos accusant, væ illis dixit, sed quoniam ita facientes, & ita dicentes Patres suos condemnare audebant, cùm ipsi peiora committerent.*

DICES; At Luc. 11. Dominus ait: *Profectò testificamini, quia consentitis operibus Patrum vestrorum, quia illi Prophetas occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.* Vbi videtur Dominus accusare ipsam ædificationem tanquam testimonium consensus in necem Prophetarum.

RESPONDET Chrysostomus loco citato, Iudæos ædificare solitos sepulcra Prophetarum non vt honorarent Prophetas, sed vt ostenderent vires, & potentiam maiorum suorum, qui Prophetas occidere potuerunt. Licet enim Iudæi non esse hanc suam intentionem dicerent, sed omnino contrariã; tamen reuera hanc fuisse eorum intentionem patet, quia occidere quærebant Dominum Prophetarum.

HIERONYMVS in cap. 23. Matth. paulò aliter exponit; dicit enim antiquos Iudæos ex superbia occidisse Prophetas; recentiores autem ex superbia, & ambitione ędificasse sepulcra eorundem, & proinde eo facto consensisse operibus Patrum suorum.

CAIETANVS satis accommodatè exponit, eum, qui sepelit occisum, posse id facere vel vt honoret mortuum, vel vt compleat actum homicidę; ordinariè enim homines occiduntur, & postea sepeliuntur, vt scelus lateat. Iudæi autem etiamsi dicerent se ædificare sepulcra Prophetarum, vt eos honorarent, tamen id facere videbantur, vt complerent opera Patrum suorum, vt patet ex eo, quod ipsi postea maiores Prophetas, id est, Christum, & Apostolos aliquos occiderunt.

Ad SECVNDVM dico, in monumentis adesse, vt minimum, memoriam Sanctorum; nam inde sepulcra Sanctorum apud veteres passim dicuntur memoriæ. Porrò memoria Sanctorum honorabilis est. Alioqui nec in sepulcro Christi adest nunc anima, vel caro Christi, & tamen iuxta Isai. cap. 11. erit sepulcrum eius gloriosum. Dico præterea, in sepulcris Sanctorum inueniri alteram partem substãtiæ ipsorum, id est, materiam illam ipsam, quam Spiritus Sanctorum animarunt, & rursum animabunt.

Ad PRIMVM Caluini de Moysi corpore, multis modis responderi potest. Hilarius in cap. 17. Matth. Ambrosius lib. 1. de Cain, cap. 2. & Gregorius Nyssenus in vita Moysis dicunt, Moysem nondum esse mortuum, & proinde nec sepultum, sed translatum cum Henoch, & Helia. id quod etiam aliqui recentiorum docent. Sed id non facilè defendi potest; & firmis argumentis

A eam sententiam oppugnat Rupertus in cap. vlt. Deuter. PHILO in fine librorum de vita Moysis docet, mortuum quidem Moysem, & sepultum, sed ad gloriam Moysis pertinere, quòd sepultus sit in sepulcro tam admirando, vt nullus hominum dignus fuerit vnquã illud conspicere. quo etiam videtur alludere Oecumenius in epistol. Iudæ. Probabile tamen est quod scribit Chrysostomus homil. 5. in Matth. occultatum fuisse Moysi sepulcrum, ne à Iudæis coleretur pro Deo.

DICES; nec coluerunt Moysem viuentem pro Deo, ergo multò minus coluissent mortuum. RESPONDEO, viuentem non coluerunt, quia

B quotidie ab illo audiebant, vnum esse verum Deum, se autem illius seruum: At post mortem recordati mirabiliũ eius, & non audientes verba eius, facilè potuissent adduci vt crederent esse Deum, eumq; adorarent si scirent vbi esset, prę-sertim quia valde credibile est corpus eius, licet mortuum, conseruasse adhuc splendorem vultus & decorem, quem antea habebat, sicut multis Sanctorum accidit. Exemplum habemus in serpente æneo; nam Numer. 21. iubente Moyse aspiciebant Iudæi tacti à serpentibus in illum æneum serpentem, & curabantur; nec tamen eum adorabant cultu latriæ, quia nimirũ Moyses dixerat illis, serpentem illum non esse Deum, sed signum duntaxat salutis: at 4. Reg. 18. eidem ser-

C penti tanquam Deo sacrificabant, cùm tamen iam nulla operaretur miracula, & ideo ab Ezechia confractus fuit.

DICES; idem periculum est nunc in reliquiis aliorum Sanctorum. RESPONDEO, falsum esse. nam populus Iudæorum eo tempore propensissimus erat ad idololatriam, ita vt etiam vitulos aureos coleret; Vnde post captiuitatem Babylonicam, quia populus ille non amplius coluit idola, videmus Deum illustrasse sepulcrum Isaiæ, Ezechielis, Hieremiæ, Helisæi, Abdiæ, & aliorum multis miraculis, & gratum habuisse cultum, qui ossibus eorum exhibebatur, vt Epiphanius, & Hieronymus tradunt. Adde, quod nunquam est auditum apud Christianos, vt ali-

D qui Sanctorum reliquiis diuinos honores detulerint. nec desunt in Ecclesia, qui & literis, & sermonibus populos doceãt, quis cultus reliquiis debeatur.

Ad SECVNDVM dico, 2. Corinth. 5. cùm dicitur: *Etsi nouimus Christum secundum carnem, sed iam non nouimus*, per carnem intelligi mortalitatem & passibilitatem; & sensum esse, si nouimus aliquando Christum mortalem & passibilẽ, nunc non nouimus, nisi immortalem & impassibilem; sicut 1. Corinth. 15. dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et Hebr. 5. *Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq́ue obtulit, &c.* Sic exponunt omnes, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, Anselmus, &c.

Eodem modo respondit VII. Synodus, act. 6. tomo IV. eidem argumento, quod ab Iconomachis obiectum fuerat. vbi etiam additur testimonium sancti Cyrilli. Et quod non velit Apostolus docere (quod Caluinus ait) esse obliuioni tradendum, & missum faciendum quidquid in Christo carnale fuit, id est, omnem memoriam humanitatis eius, vt solùm de spiritu & diuinitate cogitemus, patet; nam Paulus 1. Corint. 11. dicit Sacramentum Eucharistiæ institutum in memoriam passionis; & addit: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat:* & ipse nihil sæpius repetit, quàm crucem, & passionem, & mortem Domini. Et quomodo, quæso, iuxta Isaiam cap. 11. esset sepulcrum eius gloriosum, si deberemus obliuisci mortis Domini? Deniqve vel debemus recogitare beneficia Domini, vel non: Si non, ingratissimi sumus, contradicimusque Paulo, qui Hebr. 12. ait: *Recogitate eum, qui talem aduersum semetipsum à peccatoribus sustinuit contradictionem.* Si sic, ergo debemus incarnationem, natiuitatem, passionem, & mortem Domini cogitare.

Ad Tertivm dico. Primo, cultum reliquiarum non esse cultum voluntarium, id est, ab hominibus excogitatum, sed esse à Deo inspiratum, vt patet ex Scripturis citatis; nam Scriptura approbat cultum sepulcri, & fimbriæ Christi; item vmbræ Petri, sudariorum & semicinctiorũ Pauli, &c.

Dico Secvndo, apud Paulum Coloss. 2. ἐθελοθρησκείαν non significare cultum quomodocunque voluntarium, id est, non præceptum à Deo, sed ab homine excogitatum; sed cultum superstitiosum, vt noster interpres rectè vertit: siue falsam religionem, vt exponit sanctus Hieronymus in epist. ad Algasiam, quæst. 10. Probandum igitur esset Caluino cultum reliquiarum esse superstitiosum, vel falsum, si vellet esse reprehensum à Paulo.

Ad Qvartvm; nego periculum esse idololatriæ, immò cultus reliquiarum est detestatio omnis idololatriæ. nam Martyres mortui sunt, vt idololatriam destruerent; qui ergo Martyris reliquias colit, indicat se gaudere de idololatriæ destructione. & rectè Christiani apud Ruffinum lib. 1. cap. 35. cùm transferrent reliquias Babylæ canebant magna voce: *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia.*

Ad illud de cereis, dico cereos accensos coram tumulis Martyrum non esse signum adorationis Deo debitæ; nam non offeruntur cerei Martyribus tanquam sacrificia, sed accenduntur in signum lætitiæ. ignis enim accendi solet ad lætitiam significandam etiam in rebus prophanis. Præterea, ignis signum est gloriæ, vnde Imperatoribus Romanis, & Imperatricibus vbique ignis præferebatur, teste Herodiano, lib. 1. Sancti autem vera gloria nunc fruũtur, & cum

A Christo regnant, atq; imperant in cœlis, vt merito illorum memoriæ ignis accendi possit. Denique ignis signum est vitæ, proinde cereis protestamur viuere Sanctorum animas, & ipsa corpora suo tempore victura.

Ad Hieronymum dico, eum, cùm ait de iis qui accendunt cereos coram reliquiis (*Confiteor zelum Dei habent, sed non secundum scientiam*) loqui de iis, qui cereos accendunt, existimãtes inde Martyres illustrari; nam Vigilantius dixerat, per Ironiam: *Magnum honorem præbẽt huiusmodi homines beatissimis Martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrari.* De his ergo qui cum tali opinione falsa cereos accendunt, Hieronymus dicit, eos zelum B habere, sed non secundum scientiam.

Quòd autem Hieronymus absolutè putauerit bonum coram reliquiis accendi cereos, patet Primo, quia in epist. ad Riparium ipsemet affert in argumentum cultus Sanctorum vsum accendendi cereos. & libro in Vigilantium ait: *Caussabantur quondam & Apostoli quòd periret vnguentum, sed Domini voce correpti sunt. neq; enim Christus egebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Christi fecit, deuotioq; mentis eius recipitur: & quicunq; accendunt cereos, secundum fidem suam, habent mercedem.* Et infrà: *Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est, hoc fit Martyribus, & idcirco recipiendum est.*

Secvndo, idem patet, quia Hieronymi C tempore erat vsus eiusmodi cereorum nõ solùm apud mulierculas, sed etiam apud Episcopos & vniuersam Ecclesiam, vt patet ex Paulino, Theodoreto, & aliis suprà citatis.

Tertio, si esset superstitio accendere cereos interdiu coram reliquiis, esset etiam accendere cùm legitur Euangeliũ, & cùm mortui deferuntur ad sepulcrum. Atqui consueuisse ad Euangelium accendi cereos in toto Oriente, docet Hieronymus ibidem contra Vigilantium: & accendi in funere, docet ipse idem in vita Paulæ, vbi dicit in funere Paulæ etiam Episcopos cereos accensos gestasse.

Ad Conciliũ Elibertinum respondimus cùm ageremus de Purgatorio, Concilium id prohi- D buisse, quia fiebat more Gentilium, inter quos tunc Christiani versabantur, &c.

Ad Augustinum dico, eum vocare sepulcrorum adoratores quosdam, qui (vt ipse putabat) sacrificium panis & vini, aliarumque epularum manibus defunctorum offerebant, & deinde iisdem cibis & vino se ingurgitabant, & inebriabant. Sic enim loquitur: *Noui, inquit, sepulcrorum adoratores, noui multos esse, qui luxoriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, super sepultos seipsos sepeliant; & voracitates, ebrietatesque suas deputent religioni.* Sed hæc scripsit Augustinus initio conuersionis suæ. Postmodum autem reprehendit quidem illam consuetudinem, sed non tanquam idololatriam; nam libro sexto Confess. cap. 2. dicit, matrem suam consueuisse

ex pietate id facere: sed Mediolani ab Ambrosij clericis fuisse prohibitam. Ambrosius enim prohibuerat istam consuetudinem, ne daretur occasio ebrietati, & quia videbatur affinis superstitioni Gentilium, licet integro animo à Christianis id fieret. Idem etiam Augustinus lib. 8. ciuit. Dei, ca. 27. dicit meliores Christianos id non facere, eos autem, qui id faciunt, non sacrificare defunctis Martyribus, sed ponere super tumulos Sanctorum epulas vt à Deo per merita Martyrum sanctificentur.

Quòd autem Augustinus non putauerit malum venerari sepulcra Sanctorum, patet ex epistola 42. ad Mandaurenses: *Videtis*, inquit, *imperij nobilißimi eminentißimum culmen ad sepulcrum piscatoris Petri submisso diademate supplicare.* Et NOTA, Augustinum hæc scribere idololatris, vt ostenderet idolorum cultum à Christianis destructum. Præterea Augustinus cùm reprehendit sepulcrorũ adoratores, certè non reprehendit Chrysostomum, & Hieronymum, sed turbas imperitorum. Atqui Chrysostomus sermone in Sanctos Iuuentium & Maximum dicit: *Tumulos Martyrum adoremus.* & Hieronymus ad Marcellam, vt migret Bethleem, dicit, sepulcra & cineres Ioannis Baptistæ, Helisæi, & Abdiæ meritò adorari à fidelibus in Palæstina.

GAVDENTIVS Brixianus Ambrosij æqualis, tract. 4. in Exodum: *Gulæ*, inquit, *suæ caussa primùm cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent; post hoc sacrificia etiam ausi sunt eis sacrilega celebrare. quamuis nec ipsi minus mortuis suis sacrificent parentalia, dum super sepulcrorum mensas tremulis ebrietate manibus vina fundentes, spiritum balbutiunt, &c.* vbi arguit morem illum tanquam ex Gentilium errore relictum. Itaq; fortasse pauci quidam mortuis sacrificabant, qui etiam meritò reprehenduntur, sed non propterea omnis cultus sacrarum reliquiarũ abolendus est, quia nimius cultus iure reprehensus est.

Ad QVINTVM argumentum, negamus reliquias, quę publicè in templis exponuntur venerandæ, esse suppositițias. Semper enim Ecclesia diligenter curauit, ne fraudes fierent, & præcipuè post decretum Cõcilij Lateranensis, vt nullæ reliquiæ publicè recipiantur sine auctoritate Romani Pontificis.

Ad illud Augustini (*si tamen Martyrum*) dico, nõ mirum, si Augustinus dubitabat de reliquiis, quas quidam priuati homines circumferebant. nos autem de reliquiis agimus, quæ publicè in templis conseruantur.

Ad illud, de pluribus corporibus, dico, in variis locis esse partes eorundem corporum, sed denominari à parte totum; nam, vt scribit Basilius oratione in 40. Martyres, toti Martyres 40. dicebantur tunc esse in variis vrbibus, quia quælibet ciuitas habebat partem eorum. Theodoretus etiam lib. 8. de Martyribus dicit, Martyrum corpora raro inueniri integra in vno ali-

A quo monumento, sed esse diuisa, & distributa in varia loca.

Denique, sanctus Ioannes Chrysostomus in libro, quòd Christus sit Deus, Apostolum Petrum & Romæ, & Constantinopoli iacere dicit, cùm tamen Constantinopoli nihil esset, nisi aliqua particula; nam corpus ipsum Romæ esse sepultum idem Chrysostomus testatur homilia 32. in epistolam ad Romanos. Sed verba eius audiamus ex libro iam citato: *Roma*, inquit, *quæ vrbium est regalißima, relictis omnibus, ad sepulcra piscatoris & pellionis currunt Reges, & præsides, & milites. & Cõstantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula, corpora sua sepeliantur, fiantquẽ piscatorum ostiarij Reges.* B

CAPVT QVINTVM.

De nomine Imaginis & Idoli.

SEQVITVR nunc ordine suo disputatio de cultu imaginum; cuius disputationis octo erunt partes. PRIMVM enim dicendũ erit de nomine imaginis, idoli, & simulacri. SECVNDO, qui fuerint hostes imaginũ. TERTIO, an liceat habere imagines. QVARTO, an liceat eas colere. QVINTO, quo cultu colendæ sint.

His addam peculiarem tractatum de cruce, C & quidem trimembrem. Nam PRIMO agemus de vera cruce Dominica. SECVNDO, de imaginẽ crucis permanente. TERTIO, de imagine transeunte, id est, de signo crucis, quod in aëre pingimus.

Vt igitur à nomine incipiamus, Henricus Stephanus in suo thesauro in voce εἴδωλον, scribit apud Ecclesiasticos idolum vocari omne simulacrum, numen aliquod repræsentans, quod cultu & honore dignamur. Ex quo sequitur apud Ecclesiasticos imagines Christi & Sanctorum, & præcipuè imagines Trinitatis rectè vocari idola. Etsi quidem Henricus per Ecclesiasticos intelligit Doctores suos Caluinum, Martyrem, Illyricum, & alios eiusdem classis: rectè D dicit, illi enim vix vnquam aliter imagines nostras appellant, quàm idola. Si autem per Ecclesiasticos intelligit sanctos Patres, vel Apostolos, & Prophetas, falsissimum est, quod ipse dicit; nam inprimis VII. Synodus, act. 5. & act. 7. anathema dicit iis, qui imagines Christi & Sanctorum vocant idola.

Deinde Origenes homilia octaua in Exod. & Theodoretus quæstionę 38. in Exod. exponentes illud Exod. 20. *Non facies tibi sculptile* (quod LXX. verterunt εἴδωλον) *& omnem similitudinem, &c.* Dicunt inter imaginem & idolum hoc interesse, quòd imago est vera rei similitudo; vt cùm pingimus hominem, equum, &c. Imago enim ab imitando dicta est. Idolum autem est falsa similitudo, id est, repræsentat id,

quod

A quod reuera non est. vt cum Gentiles proponebant statuas Veneris, aut Mineruæ. illa signa idola erant, quia repræsentabant Deos generis fœminini, quales Dij nec sunt, nec esse possunt: Atq; ita nec verè repræsentabant, sed erant falsæ imagines. id enim, quod non est, repræsentari non potest. Ex quo intelligimus imagines Christi & Sanctorum non esse idola. Sed nec Trinitatis, aut Angelorũ imagines sunt idola, quia non sunt factæ ad repręsentandam naturam Trinitatis, vel Angelorum, sed ad exprimendã formam, in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates, vt infrà dicemus.

Hanc esse veram differentiam illarum vocum secundum Ecclesiasticos, probatur PRIMO, quia B Scriptura nusquam tribuit nomen idoli vlli verę imagini, sed solùm simulacris Gentilium, quę falsos Deos referebant. Scriptura vocat filium Dei imaginem Patris, Sap. 7. Coloss. 1. & ad Hæbræos 1. at nunquam vocat idolum Patris. & 3. Reg. 7. dicitur Salomon fecisse ad ornatũ templi imagines Cherubin ad similitudinem hominum, item imagines leonum, boum, palmarum, malogranatorum, florum, &c. nec vnquam ista vocantur idola, quia nimirum rerum verarum similitudines erant.

SECVNDO, quia Scriptura Testamenti veteris idola vocat ordinariè אֱלִילִים, vt Leuit. 19. 26. & alibi, vel אָוֶן, vt Num. 23. Oseæ 6. & alibi. Porrò אֱלִיל significat vanum, falsum; & similiter C אָוֶן vanum, mendacium; interdum etiam vocat שֶׁקֶר, id est, mendacium, vt Hieronymus notat in cap. 7. Oseæ. vbi semper vides idolum aliquid falsi significare. Denique Habacuch secundo ait Scriptura: *Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus conflatile, & imaginem falsam?* vbi clarissimè definitur idolũ imago falsa. cui simile est, quod ait Plato in Theeteto, cùm ait ψευδῆ καὶ εἴδωλα περὶ πλέονος ποιησάμενοι τῶν ἀληθῶν, id est, mẽdacia & idola pluris faciunt, quàm veritatem, vbi idolum cum mendacio coniunxit, & veritati opposuit.

TERTIO, quia B. Paulus 1. Corinth. 8. ait: *Scimus, quia nihil est idolum in mundo.* vbi idolum nihil D esse dicitur, quia licet sit aliquid secundum materiam, tamen nihil est formaliter, cùm id repręsentet quod nihil est, & proinde nec verè repræsentet, & consequenter nec sit. Cui loco alium similem adducit Hieronymus in cap. 7. Oseæ, ad probandum idolum nihil esse; nam Hester 14. secundum LXX. dicitur: *Ne tradas sceptrum tuum his, qui non sunt*, id est, idolis.

QVARTO, quia B. Hieronymus in cap. 2. Habacuch, & in ca. 13. Zachariæ, & alibi passim confert hæreses cum idolis, quia vt idolum est falsa imago, ita hæresis est falsa imaginatio.

QVINTO, ex ipsa vocis propietate; nam (vt Tertullianus docet libro de idololatria) idolum est diminutiuum ab εἶδος, id est, forma, & significat formam paruam, non quantitate sola, sed perfectione. Est enim propriè idolum (vt exponit Eustathius in lib. 11. odissæ) imago inanis, qualis est, quæ cernitur in vmbra hominis, & qualia sunt phantasmata, id est, imagines quas imaginatione fabricamus, quibus sæpe nihil respondet in re; & qualia denique sunt spectra & vmbræ mortuorum, quæ videntur quidẽ esse aliquid solidum, sed inanes sunt. Vnde Homerus in 11. Odisseæ, & Lucianus in Dialogo de mortuis, animas mortuorum vocant εἴδωλα. & Virgilius in 6. lib. Aeneidos videtur idipsum explicare voluisse, cùm ait:

Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas, strictamq́; aciem venientibus offert:
Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare caua sub imagine formæ;
Irruat, & frustrà ferro diuerberet vmbras.

Vbi quod Homerus, & Lucianus vocant εἴδωλα vocat ipse vmbras, & cauas imagines, id est, vanas & inanes. Quoniam ergo idolum propria & primaria significatione designat imaginem inanem, inde scriptores sacri, & Ecclesiastici Doctores vocauerũt idola statuas falsorũ Deorum, licet solidæ sint quoad materiam, quia inanes sunt quoad formam, id est, quoad repræsentationem. Hæc de nomine idoli.

Nomen simulacri est quidem paulò communius; nam Lactantius libro sexto de vero cultu, cap. 10. & 13. vocat hominem Dei simulacrum; & libro secundo de origine erroris, cap. 2. dicit simulacrum dici à similitudine, & proinde omnem veram imaginem posse dici simulacrum. Verius tamen est, quod alij dicunt, simulacrum dici à simulando, non à similitudine; nam in Scripturis simulacra vbique ponuntur pro idolis. Semper enim vbi Latinus interpres posuit simulacra, vt Act. 15. Psal. 113. 1. Ioan. vlt. & alibi, semper in Græco est εἴδωλα. & B. Augustinus in Psal. 135. dicit, Latinos ea simulacra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola. Hieronymus quoque in ca. 7. Oseæ dicit, sic opponi simulacrum Deo, sicut opponitur mendacium veritati, quia simulacrum Deum falsum refert.

Denique, sicut Homerus, & Lucianus vocant idola vmbras mortuorum, quæ videntur solida corpora quædam, & non sunt; ita etiam Lucretius libro quarto, & Virgilius libro quarto Georgicorũ, & lib. 6. Aeneidos, easdem mortuorum vmbras passim appellant simulacra.

CAPVT SEXTVM.

De principibus Iconomachorum.

AVCTORES Iconomachiæ fuerunt omnes aut Iudæi, aut Mahumetani, aut Magi, aut manifestè Hæretici, ita vt negare non possint qui hoc tempore oppugnant imagines, suos & maiores suos fuisse impios.

Alphon-

Alphonsus de Castro, verbo, Imago, tribuit hunc errorem cuidam Felici, quem dicit damnatum in Concilio Franconiæ, teste Platina in Adriano primo, nec tamen potest inuenire, quis iste Felix fuerit. Tribuit item Sereno Episcopo Massiliæ, quem B. Gregorius reprehendit lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9. deniq; eundem errorem tribuit Alphonsus B. Epiphanio in epist. ad Ioannem Hierosolymitanum.

Sed nullus horum, pace Alphonsi, in isto errore versatus est; nam Felix damnatus in Synodo Francofordiensi, est Felix Episcopus Vrgelitanus. Is autem (vt ex Adone in Chronico, & Iona lib. 1. patet) solùm docuit Christum esse filium Dei adoptiuum, quia tamen eadem Synodus reprobauit eodem tempore (vt ex eodem Adone in Chronico anni D C C. XCII. patet) Pseudosynodum Græcorum contra imagines, pùtauerunt tam Platina, quàm Alphonsus, hæresim Felicianam esse hæresim Iconomachorum.

Serenus autem confregit quidem imagines, sed nullo modo Iconomachis hæreticis annumerandus est; nam imagines fregit, quia videbat eas à Christianis, tum recens conuersis, adorari pro Diis. Vnde B. Gregorius laudat zelum eius & fidem, & solum reprehendit temeritatē, quod ausus sit id facere, quod nullus vnquam Episcopus fecerat, & monet eum, vt populum instruat cur imagines ab Ecclesia teneantur, & præmissa instructione imagines in templis reponi finat. Nec erat opus, vt Castro diceret, Serenum, & Epiphanium excusari ab hęresi, quia res nondum erat determinata. Satis enim res determinata erat vsu totius Ecclesiæ: sed nihil isti cōtra fidem, aut veritatem egerunt, vel docuerunt. Ac præsertim Epiphanius, qui purgatur ab omni suspicione erroris circa imagines in VII. Synodo, act. 6. tomo 5. & nos infrà de hac re agemus. Et certè non sine temeritate, & præiudicio Catholicę fidei tam crassi errores tam magnis viris tribuuntur.

Nicolaus Sanderus lib. 1. cap. vlt. de imaginibus dicit, primos Iconomachos fuisse Manichæos; tum quia id videtur indicare Tharasius in VII. Synodo, tum etiam, quia Faustus apud Augustinum lib. 20. cap. 3. contra Faustum, gloriatur à suæ sectæ hominibus Deum sine simulacris coli: Sed an res ita se habeat, vehementer dubito; nam Tharasius in VII. Synodo, act. 5. nō dicit Manichæos respuisse imagines, sed dicit, Iconomachos dum imagines respuunt, similes esse Manichæis, qui asserebant, Christum non habuisse verum corpus; qui enim negat Christum posse depingi, videtur existimare, Christum non habere verum corpus. Porro Faustus apud Augustinum non loquitur de imaginibus Sanctorum, sed solùm de imaginibus Dei. Vnde nec Faustus eò loco reprehendit Catholicos, quòd haberent imagines, nec Augustinus re-

A prehendit Manichæos, quod imaginibus carerent: Ergo primi Iconomachi sunt Iudæi, qui in suo Thalmud quod prodiit anno Christi C D. LXXVI. ord. 2. tractat. 1. dist. 2. disertè docent, Christianorū Ecclesias esse domos idololatriæ, quod propter imagines dictum esse patet tum ex VII. Synodo, vbi frequenter Iconomachi dicuntur Hebræi: tum ex Dialogis Leontij, vbi altercatur Iudęus cum Christiano de imaginibus. habetur pars horum Dialogorum in VII. Synodo, act. 5.

Circa idem tempus Zenone imperante exstitit Xenaias, quem Principem Iconomachorum fuisse dicunt Nicephorus lib. 16. cap. 27. & Ce-

B drenus in compendio. Fuit autem iste Xenaias homo Persa, & barbarus, immò & seruus fugitiuus: & licet nō esset baptizatus, simulans tamen se Christianum irrepsit ad Episcopatum. Sed quamquam iste apertè suasit, non esse venerandas imagines: non tamen legimus, quòd persuaserit, nisi fortè aliquibus paucis. At post annos ferè centum, Iustino iuniore Imperatore, Samaritani quidam irruperunt in Ecclesiam quandam, & in imagines Christi, & Sanctorum ferocissimè grassati sunt, vt patet ex epistola Simeonis Eremitæ ad Iustinum Imperatorem, quæ habetur in VII. Synodo, act. 5.

Non diu postea post annum Domini DC. exortus est Mahumetus, qui suæ sectæ hominibus

C nullas imagines in templis permisit, vt ex Alcorano, c. 15. & 17. & ex ipsa experientia patet. Nec enim Turcæ imagines habent, nos idololatras putant propter cultum imaginum.

Iterum post annos ferè centum, id est, post annum DCC. Domini, Hebræus quidam maleficus Ezidi Regi Arabum Mahumetano promisit XXX. annos vitæ, si in suo imperio iuberet imagines Christi, & Sanctorum ex Christianorum Ecclesiis auferri, & comburi. Iussit ille, sed cùm Christiani non parerent, immisit Arabes, & Hebræos in Ecclesias, qui negotium impigrè perfecerunt: Sed Rex Ezides anno sequenti obiit, & Hebræus tanquam impostor à successore eius turpissima morte mori coactus

D est. Narratur historia in VII. Synodo, act. 5. necnon à Cedreno, Zonara, & Niceta in vita Leonis Isauri.

Paulò pòst, Leo Isaurus Imperator à Iudæis similiter persuasus, publico edicto imagines deponi, & deleri ex templis omnibus iussit: Et multos Christianorum resistentium neci dedit. vnde Iconomachi cognomen inuenit. Auctores sunt, Cedrenus, Zonaras, Paulus Diaconus, & alij. Atque hic fuit primus Christianorum, qui bellum mouit contra imagines; nam etsi Philippicus, teste Paulo Diacono, deposuerat imagines sex Synodorum: tamen id fecerat odio sextæ Synodi, non odio imaginum. Fuit enim Philippicus Monothelita, non Iconomachus.

Vtrum

Vtrum autem Leo rectè fecerit, an malè, vel ex eo perspici potest, quod maluit in ea caussa Iudæorum maleficorum consiliis adhærere, quàm sancti Gregorij Papæ, & sancti Germani Patriarchæ Constantinopolitani, qui tunc sedebant, & Imperatori apertè restiterunt, vt ex iisdem auctoribus patet. Fuisse autem Gregorium illum, & Germanum, optimos, & doctissimos Pontifices tradunt historici omnes eius temporis Græci & Latini. Restiterunt etiam Leoni duodecim sapientes, qui cum præposito suo, qui dicebatur magister Oecumenicus, publicis sumptibus alebantur, & omnium optimi, & sapientissimi erant: quos Leo vnà cum domo, & instructissima eorum bibliotheca combussit. Vide Zonaram in vita huius Leonis.

Impietatem porro Leonis sequutus est Constantinus Copronymus huius Leonis filius, qui in signum futuræ improbitatis dum baptizaretur, sacrum fontē stercore fœdauit: & præterea Necromanticus fuit, & hæreticus Nestorianus; nam nō credidit B. Mariam esse Deiparam, vt ex Zonara, & Cedreno cognosci potest.

Monet autem rectè Sanderus Gulielmum Xilandrum, non fideliter vertisse in hac historia verba Cedreni. vbi enim Cedrenus scripsit, Cōstantinum istum exegisse iuramentum ab omnibus Imperio suo subiectis, quo iuramento confirmarent, nullam se imaginem adoraturos; illa verba. εἰκόνι μὴ προσκυνῆσαι τινὶ, ille vertit, nulli se simulacro supplicaturos; quasi videlicet Christiani idolis supplicent. Cùm tamen constet, vt iam ostendimus, imagines non rectè vocari simulacra; & vsus Christianorum habeat, vt imagines veneremur, non vt eis quasi viuentibus & sentientibus supplicemus. Sed nimirum qui fidem Deo non habet, nihil mirum, si etiam fidem non seruet in libris transferendis.

Post annum deinde DCCC. cùm aliquandiu quieuisset bellum contra imagines; iterum renouatum est à Leone Armenio Imperatore; & qui ei successerunt, Michaële Balbo, & Theophilo, quos omnes improbissimos fuisse, postremum etiam Iudaicæ sectæ, & Necromantiæ addictum testantur Cedrenus & Zonaras in vita ipsorum.

Eodem tempore, quo Theophilus in Oriente imagines oppugnabat, exstitit in Occidente sub Imperij Ludouici Pij Caroli Magni filij Claudius Hispanus, Episcopus Taurinensis Felicis Vrgelitani discipulus, qui imagines omnes, & cruces è templis omnibus suæ diœcesis abstulit. Fuit autem homo imperitus, & superbus, vt ex libello eius libris Ionæ inserto apparet, & hæresim Arianam, iam sepultam, rursus ad lucem reuocare conatus est.

Post illa tempora circa annum Domini M. CCC.LXXII. exstitit Ioannes VViclef, qui obiter attigit imaginum reprehensionem, sed discipuli eius acrius postea imagines oppugnauerunt. Vide Thomam VValdensem, tom. 3. tit. 19. Eundem errorem tribuit VValdensibus Claudius Coussordius libro contra VValdenses, articulo vltimo.

Scribit etiam Ioannes Cochlæus libro tertio historiæ Hussitarum, à Hieronymo de Praga imaginem Christi crucifixi deiectam, & stercore fœdatam, cùm tamen ipse in cubiculo adoraret imaginem VViclefi diademate coronatam.

Denique hoc nostro seculo primus, qui imagines è templis abstulit, Andreas Carolstadius fuit, anno M. D. XXII. teste Ioanne Cochlæo in vita Lutheri. Lutherus autem quamquam rem probaret, reprehendit tamen auctorem, vt ibidem Cochlæus dicit, quia, vt id faceret, non à se potestatem, & auctoritatem flagitauerat. Item Zwinglianos contra imagines pugnasse scribit Cochlæus in actis Lutheri anni M. D. XXVI. Philippus quoque in locis communibus explicans decalogum, reprehendit imaginum venerationem. Similiter Magdeburgenses cent. 8. passim, sed præcipuè cap. 9. & 10.

Denique Ioannes Caluinus lib. 1. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. §. 9. Institut. acerrimè imaginum cultum reprehendit. & Caluinistæ, vbicunque possunt, eas frangunt, vel comburunt, vel abradunt.

CAPVT SEPTIMVM.

Licere imagines & facere, & habere.

HIs præmissis, vt ostendamus licere Christianis vsum imaginum, proponemus, & refutabimus varios, qui de hac re exstiterunt, errores.

AC PRIMVS quidem est Iudæorū, qui quondam propensissimi erāt ad idololatriam; at post Christi aduentum superstitiosissimi sunt contra imagines. Dicunt enim iure diuino prohibitum esse imagines quaslibet efficere, teste Paulo Burgensi, addit 2. ad Lyranum super cap. 20. Exod. quod idem docent VViclefistæ apud VValdensem, tomo 3. tit. 19. cap. 152. Ratio eorum est, quia Exod. 20. dicitur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c.* Ceterùm hic est error manifestus. Et sine dubio non prohibetur in decalogo omnis imago, sed solùm illa, quę dici potest idolum, id est, imago, quæ habetur pro Deo, vel quæ repræsentat tanquam Deum eam rem, quæ non est Deus. Cùm enim dicitur: *Non habebis Deos alienos*, prohibetur actus interior idololatriæ. cùm autem additur: *Non facies tibi sculptile, &c.* Prohibetur actus exterior. Vide Augustinum quæst. 71. in Exodum.

Probatur hæc sententia. PRIMVM, quia si prohiberetur omnis imago, sequeretur præcepta decalogi non esse tantùm decem, sed vndecim,

vel duodecim contra Scripturam, quæ dicit esse decem, Exod.31.&34.Deut.4.9.&10.nam constat vnum præceptum esse: *Non habebis Deos alienos.* Alterum, non assumes nomen Dei in vanum. III. Sabbatha sanctifices. IV. Honora parentes. V.Non occides. VI.Non mœchaberis. VII.Non furaberis. VIII.Non dices falsum testimonium. IX. Non concupisces. ista nouem sine controuersia sunt distincta.

Porro illud: *Non concupisces,* vel debet diuidi in duo; vt nonum sit, nō concupisces vxorem alienam; decimum, non concupisces rem alienam; vel ista omnia ad vnum pertinent. Si debet diuidi in duo, ergo illud: *Non facies tibi sculptile,* erit vndecimum, vel oportet dicere, illud non esse præceptum distinctū à primo, vt reuera dicunt Clemens Alexandrinus li.6.Strom. Augustinus, q. 71. in Exod. & epist. 119. cap. 11. & communiter Scholastici 3. sent. dist.37. & Catechismi omnes Latini. Et tunc nō prohibetur sculptibile quodcunque, sed solùm sculptile, quod habetur pro Deo alieno.

Si autem: *Non concupisces,* est vnum tantùm, vt existimant Philo in lib. de decalogo ante medium, Iosephus lib.3. antiquit.cap.6.& 8. Origenes hom.8.in Exod. Ambrosius & Hieronymus in cap. 6. ad Ephes. Procopius, & Rupertus in cap.20.Exodi: Tunc illa omnia verba erunt vnū præceptum: *Non facies tibi sculptile, &c. Et non adorabis ea, neq; coles,* sed facere imagines absolutè, & adorare easdem sunt res distinctæ, vt patet; quia potest vnus adorare sculptile, quod non fecit, & alius non adorare, quod fecit. Ergo vnum tantùm horum est prohibitum, alioqui essent vndecim præcepta: Sed certum est, prohiberi cultum, ergo non prohibetur fabricatio per se, sed solùm in ordine ad cultum. Proinde peccat, qui facit, vt adoret, non qui facit ad alium vsum.

SECVNDO probaur, lege diuina non prohiberi imagines absolutè, ex eo, quòd in ipsa Scriptura legimus imagines factas Dei iussu. siquidem Exodi 25. Deus fieri iussit imagines Cherubin super arcam. Num.21. serpentem æneum, 3. Reg. 6. & 7. Cherubim, boues, leones, & alia. RESPONDENT Iudæi, Deum præcepisse hominibus, non autē sibi ipsi. Porrò imagines templi ipsum iussisse fieri, sicut prohibuit furtum; & tamen ipse iussit vt Iudæi spoliarent Aegytum, Exod.12.

At contrà. PRIMO, præcepta decalogi sunt explicationes iuris naturæ, excepto illo de Sabbatho: res autem prohibitæ iure naturæ, sunt prohibitæ, quia malæ; nō malæ, quia prohibitæ, & proinde nec à Deo præcipi possunt, nec iussit vnquam Deus furtum, sed donauit vt Dominus, Iudæis bona Aegyptiorum. DEINDE, si imagines essent prohibitæ, certè propter periculum idololatriæ: at idem est periculum, si Deus iubeat eas fieri, immò eo maius, quo illæ habentur

A diuiniores, sicut accidit de serpente æneo, 4. Reg.18. non ergo prohibuit Deus imagines absolutè.

Probatur TERTIO, quia nunquam intelligitur prohibitum id quod nullo modo aduersatur fini legis: finis autem præceptorum primæ tabulæ est, vt seruetur Deo suus honor illibatus, vt patet ex initio decalogi: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Item ex illa comminatione: *Ego sum Deus Zelotes.* Item ex illa explicatione Exodi 20. *Non facietis mecum Deos aureos, & Deos argenteos.* Item ex Leuit.26. *Non facietis sculptile, & idolum, vt adoretis.* Denique ex illo Isaiæ 42. *Ego Dominus gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.* At i-
B mago non facta ad venerationem, non aduersatur honori Dei: Non igitur est prohibita.

DICES; Imago est occasio idololatriæ. Respondeo, etiam Sol, & Luna, & alia multa sunt talia; sed per accidens.

QVARTO, ars pingendi, & sculpendi bona est, & à Deo, vt patet Exodi 31. & 35. vbi dicitur, Deus dedisse duobus viris Beseleel, & Ooliab spiritum suum, sapientiam, & scientiam ad sculpendum, & excogitandum multa pro ornatu tabernaculi.

QVINTO, Deus primus auctor est omnium imaginum, naturalium, & artificialium. nam genuit filium ad imaginem suam; & formauit ho-
C minem ad imaginem suam.

SEXTO, imago est secundum naturam, & necessaria; nam inprimis omnia naturalia producunt aliquid sibi simile, id est, imaginem sui. Homo quidquid cognoscit siue sensu, siue intellectu, per imagines cognoscit. Non possumus in lumine versari, quin copora nostra vmbram efficiant, quæ imago est corporis. Vestes omnes imagines sunt eorum membrorum, ad quæ tegenda factæ sunt.

Denique Iudæi tempore Christi habebant imaginem Cęsaris in nummis, vt patet Matth.22. & nunc etiam retinent imagines Principum in pecuniis; cur ergo dicunt, non licere vllam imaginem habere? Certè si quis eis eripere vellet
D imagines, quas in nummis, & aulæis habent, cōtinuò mutarent sententiam.

SECVNDA opinio est Ambrosij CATHARINI in opusculo de imaginibus, vbi docet, Deum in decalogo prohibuisse imagines simpliciter: sed illud præceptum fuisse positiuum, & temporale; nam propterea existimat ipse Deum iussisse fieri imagines Cherubin, vt indicaret, imagines non esse malas per se, sed solùm malas, quia prohibitas: & etiam ne præiudicaretur Testamento nouo, in quo permittendæ erant imagines.

Sed hæc opinio nobis non probatur, tum propter argumenta facta contra Iudæos, tum etiam, quia sanctus Irenæus lib. 4. cap.31. & 32. disertè docet, decalogum esse legem natura-

lem,

lem, excepto præcepto de Sabbatho. & Tertullianus libro de idololatria toto contendit, nunc maximè obseruandum hoc præceptum. idem docet B. Cyprianus libro 3. ad Quirinum cap. 59. & de exhortatione martyrij, cap. 1. Beatus Augustinus paßim affirmat totum decalogum, excepta lege de Sabbatho, à Christianis seruandum, & nominatim illud: *Non facies tibi sculptile.* Vide lib. 15. contra Faustum, cap. 4. & 7. & lib. 19. cap. 18. lib. 3. contra 2. epist. Pelagian. cap. 4. Idem habet beatus Thomas 2. 2. quæst. 122. artic. 1. & 4. Ergo si in decalogo prohiberentur omnes imagines, peccarent Christiani habentes imagines.

A

DICES, in decalogo præceptum Sabbathi est positiuum saltem ex parte; ergo nihil prohibet, quo minus etiam præceptum de imaginibus sit ex parte positiuum. RESPONDEO, in præcepto Sabbathi posita esse multa, quæ indicent, illud esse positiuum. nam PRIMO, præmittitur, *Memento.* quia nimirum cùm non sit naturale præceptum, poterant illius facilè Iudæi obliuisci. SECVNDO, additur ratio præcepti: *Quia Dominus quieuit ab opere die septimo.* non autem additur ratio vlli alteri præcepto, quia cetera sunt simpliciter naturalia. Deniq; Irenæus, Augustinus, & Thomas disertè solum Sabbathum excipiunt à naturalibus præceptis decalogi.

B

TERTIA opinio est Thomæ CAIETANI in cap. 20. Exodi, qui docet, non esse prohibitum facere vllam imaginem, vel idolum, sed solum prohibitum esse, nè quis faciat sibi imaginem, quam habere velit pro Deo suo. & probat, quia non est dictum: *Non facies sculptile:* sed, *non facies tibi sculptile.*

C

Hæc sententia displicet solùm in modo loquendi; nam Caietanus pro eodem habet idolum, & imaginem, cùm falsum sit, vt suprà ostendimus. Deinde videtur concedere licere facere idola, quæ habeantur pro Diis, modò non habeat pro Diis ille qui facit. At Tertullianus toto libro de idololatria probat euidentißimis rationibus prohibitum esse Christianis pictoribus, aut statuariis facere idola Gentilibus. Et Ecclesia celebrat VIII. Nouembris martyrium sanctorum Claudij, Nicostrati, & sociorum, qui necati sunt, quia noluerunt simulacra Gentilibus facere, cùm essent peritißimi statuarij.

D

Neque Caietanus hoc negaret, quippe qui in 2. 2. quæst. 10. art. 4. docet, non licere vendere idola Gentilibus, ideo incautè loquutus est in commentario Exodi. Nec obstat illa particula, *tibi*; nam secundum Hebraicam phrasim redundat. Sicut Gen. 12. *Vade tibi de terra tua.* & in Canticis canticorum paßim.

CAPVT OCTAVVM.

Non esse prohibitas imagines Dei.

QVARTA opinio est CALVINI, lib. 5. Institut. cap. 11. vbi dicit PRIMO, nefas esse Deo inuisibili & incorporeo imaginem visibilem, & corpoream collocare. SECVNDO, imagines Christi, & Sanctorum non esse prohibitas simpliciter, sed non debere poni in templis. TERTIO, historias depictas habere aliquem vsum ad instruendum; imagines autem solas Christi, vel Sanctorum sine vlla notatione rerum gestarum nullum habere vsum, nisi ad oblectandum, & ideo frustrà fieri.

Vt ergo incipiamus à primo capite, probat Caluinus non posse pingi imaginem Dei. PRIMO, quia Exodi 20. prohibetur omnis Dei similitudo; nam postquam dixerat Scriptura: *Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem*, subiungit infrà, explicans: *Deos aureos, & argenteos non facietis mecum*, id est, nō facietis imagines aureas, vel argenteas, quæ Deū repræsentent. Et Deuter. 4. *Memento quod Dominus loquutus sit tibi in monte Horeb, vocem verborum audisti, imaginem nullam vidisti. obserua ergo teipsum ne fortè deceptus facias tibi vllam similitudinem.* Et Isaiæ 40. *Cui similem fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei?* Et cap. 46. *Cui aßimilastis me, & adæquastis & comparastis me, & similem fecistis? Qui confertis aurum de sacculo, & argentum statera ponderatis, conducentes aurificem, vt faciat Deum.* Deniq; Act. 17. Paulus dicit: *Genus ergo cùm simus Dei, nō est existimandum, auro, vel argento, aut lapidi artis sculpturæ, & cogitationis hominum diuinum esse simile.*

SECVNDO, probat ex Concilio Elibertino can. 36. *Placuit in templis non haberi picturas, ne quod colitur, vel adoratur, in parietibus depingatur.* Vbi palàm est agi de imaginibus Dei, qui solus à Christianis colitur & adoratur.

TERTIO, idem probat ex Patribus; nam Eusebius libro 1. de præparatione Euangelica, cap. 6. & lib. 2. cap. 8. & Lactantius lib. 1. diuin. institutionum, cap. 15. scribunt, omnes quorum simulacra videmus, fuisse homines mortales; ergo nullum erat simulacrum veri Dei immortalis. Item Augustinus de fide, & symbolo, cap. 7. dicit, nefas esse Deo simulacra collocare. Præterea idem Augustinus lib. 4. ciuit. Dei, cap. 19. & 31. refert Varronem dicentem, qui primi Deorum simulacra induxerunt, eos & timorē dempsisse, & errorem auxisse. Et lib. 6. cap. 10. refert Senecæ querimoniam, qui dolebat, inuiolabiles Deos in materia vilißima, atque ignobili dedicari.

Poterat addere etiam Originem lib. 7. contra Celsum, in fine, & Ioannem Damascenum libro 4. de fide, cap. 17. qui docent, Christianos nullam Dei imaginem habere, vtpote incorporei, & inuisibilis. Denique Patres VII. Synodi, act. 4. 5. & 6. qui dicunt, Christum rectè

pingi, quia est homo: Deum autem pingi non posse.

QVARTO, probat ex periculo erroris; nam licet sanctus Gregorius scripserit, imagines esse libros idiotarum, tamen è contrario Scriptura vocat imaginem ligneam, doctrinam vanitatis, Hiere. 10. & conflatile, doctorem mendacij, Habac. 2. *Itaque,* inquit Caluinus, *si Gregorius in schola spiritus edoctus fuisset, nunquam dixisset imaginem librum idiotarum esse.*

QVINTO, ratione, quia nō videtur posse fieri veram imaginem corporeā rei incorporeæ. Adde etiam, quòd imagines fiunt rerū absentium: Deus autem vbique est præsens.

Hæc opinio Caluini, est etiam aliquorum Catholicorum, vt Abulensis in cap. 4. Deuteron. quæst. 5. Durandi in 3. dist. 9. quæst. 2. & Peresij de traditionibus parte 3. in tractatu de imaginibus; qui docent, imaginem Dei non rectè fieri, & ab Ecclesia fortasse tolerari, non tamen probari.

Ego dico tria; PRIMO, non esse tam certum in Ecclesia, an sint faciendæ imagines Dei, siue Trinitatis, quàm Christi, & Sanctorum; hoc enim confitentur omnes Catholici, & ad fidem pertinet, illud est in opinione. SECVNDO, miram esse Caluini fraudem, & astutiam, qui posteaquam probauit non esse faciendas imagines Dei, ita digreditur ad amplificationes, & triumphum canit, quasi probasset, non licere colere, vel facere vllam imaginem. TERTIO dico, licere pingere etiam imaginem Dei Patris in forma hominis senis; & Spiritus sancti in forma columbæ: vt Caietanus docet in 3. parte quæst. 25. articulo 3. Ambrosius Catharinus in libro de cultu imaginum. Dieghus Payua libro vltimo contra Kemnitium. Nicolaus Sanderus in suo opere de cultu imaginum. Thomas VValdensis, tomo 3. tit. 19. cap. 155. Id verò ita probamus.

PRIMO, Angeli sunt incorporei, & tamen depicti & sculpti sunt in Testamento veteri, Exod. 25. 3. Reg. 6. quare, Deus etiam licet incorporeus pingi poterit.

Caluinus respondet id factum esse ad pædagogiam veteris legis, nunc autem præteriisse seculum illud puerile. AT nos non quærimus quorsum facta sint, sed tantùm disputamus pingi posse rem incorpoream: & sicut ad pædagogiam populi pinguntur Angeli, cur ad pædagogiam populi non poterit pingi Deus? Nam licet præterierit seculum illud, quod puerile dici poterat respectu nostri, tamen & nostrum puerile dici potest respectu futuri seculi in cœlo.

SECVNDO, Deus visus est corporea specie; nam Adæ apparuit *tanquam homo deambulans in paradiso ad auram post meridiem,* Genes. 3. Iacob vidit Deum *innixum summitati scalæ,* & proinde forma corporea, Genes. 28. Moyses vidit *posteriora Dei,*

A id est, terga & humeros, Exodi 33. Isaias cap. 6. & Micheas 3. Reg. vlt. viderunt *Dominum sedentem in solio* ad formam hominis Regis. & Amos cap. 9. vidit Dominum *stantem super altare.* Denique Daniel cap. 7. vidit eum *sedentem in throno,* & describit caput, & capillos eius canos, & vestimenta eius alba. Spiritus sanctus apparuit *in forma columbæ,* Matth. 3. Denique Angeli apparuerunt frequentissimè in forma humana, Genes. 18. 19. & in libro Tobię. Visi sunt etiam cum alis, vt Isaiæ 6. & Dan. 9. & in stola candida, Matt. vltimo, Luc. vltimo, & Ioan. 20. Quid ergo prohibet sic pingi?

RESPONDET Caluinus, quod Deus interB dum se ostenderit in humana forma, fuisse præludium incarnationis, columbam autem subitò euanuisse, vt indicaret Spiritum sanctum inuisibilem esse. Sed quorsum hæc? Non enim quærimus ad quem finem, vel quamdiu Deus apparuerit in forma corporea, sed cōtendimus posse Deum pingi in ea forma, in qua seipsum demonstrauit. Et præterea non est verum, apparitionem Dei in forma humana semper fuisse præludium incarnationis; nam interdum apparuit Deus Pater, vel Spiritus sanctus, qui tamen incarnandi non erant. B. AVGVSTINVS lib. 2. Trinit. cap. 11. existimat, in illis tribus viris, qui apparuerunt Abrahæ, Genes. 18. apparuisse tres personas Trinitatis: & libro eodem C cap. vltimo conuincit, Patris personam visam esse in forma humana, ex Daniele, cap. 7. ibi enim legimus visum esse *antiquum dierum in throno, qui filio hominis,* id est, Christo, regnum tradebat. & tamen nec tota Trinitas, nec Deus Pater incarnandus erat.

TERTIO, Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum eum dicit stare, sedere, ambulare; nominat eius caput, pedes, brachia; tribuit illi sedem, thronum, scabellum, &c. Cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur Scriptura?

RESPONDENT, Scripturam ideo sine periculo tribuere membra Deo, quia alibi eadem Scriptura Deum incorporeum esse dicit. SED D cur, quæso, eadem Scriptura non poterit impedire errorem picturæ? Sicut enim à Scriptura discimus, membra quæ tribuuntur Deo in ipsa Scriptura, metaphoricè esse accipienda, ita etiam ab eadem discimus membra quæ tribauntur Deo in pictura, metaphoricè esse accipienda. Et idiotæ, qui vident picturas & non possunt legere Scripturas, possunt ac debent à prælatis & concionatoribus institui, vt Concilium Tridentinum monet sess. 25. Alioqui fateor, non sine periculo exhiberi imperitis eiusmodi picturas. Hîc enim tantùm defendimus, non esse in vniuersum damnandas eiusmodi imagines.

QVARTO, pinguntur ea, quæ minus videntur posse pingi quàm Deus, nimirum virtutes,

quæ

quæ non solùm spirituales, sed etiam accidentia sunt, cur ergo non poterit pingi Deus?

QVINTO, homo est vera imago Dei, sed hominis potest pingi imago, ergo & Dei; nam quæ est imago imaginis, est etiam exemplaris. quæ enim sunt similia vni tertio, sunt etiam inter se similia.

DICENT, hominem non esse imaginem Dei qua parte pingitur, id est, corpore, sed qua parte non potest pingi, id est, animo.

RESPONDEO, si ita esset, sequeretur, hominem non posse depingi; nam homo non est homo ratione figuræ, & colorum, quæ sola exprimuntur in imagine, sed est homo ratione substantiæ, & præcipuè ratione animæ, quæ pingi non possunt. Dicitur tamen homo verè & propriè depingi, quia figura & colores imaginis nō solùm figuram & colores hominis repræsentāt, sed ipsum totum hominem, alioqui nunquam fieret, vt res depicta videretur res ipsa vera. quod tamē accidit vuis, quas pinxerat Zeusis, ad quas carpendas auiculæ accurrebant, teste Plinio lib. 35. cap. 10.

Ita igitur licet homo sit ad imaginem Dei ratione intellectus, & voluntatis; tamen ipse totus homo intelligens & volens, rectè dicitur & est imago Dei; nam Genes. 1. non ait Deus: *Faciamus animam*, sed, *faciamus hominem ad imaginem Dei.* & cùm Imperator quidam sæuiret in eos qui confregerant imaginem vxoris suę, dixit illi sanctus Macedonius (vt Theodoretus refert in historia religiosa, cap. 43.) eum malè agere, quòd pro imaginibus suis, Dei occidat imagines. Et tamē Imperator non animas, sed homines occidebat. Si autem ipse totus homo est imago Dei, & totus homo verè pingitur; ergo imago Dei verè pingitur. Illud tamen verum est, quod sicut homo est imago Dei valde imperfecta, obscura, & dissimilis: ita etiam homo pictus est imago Dei valde imperfecta, obscura, & dissimilis.

VLTIMO probatur ex vsu Ecclesię. Iam enim receptæ sunt ferè vbiq; eiusmodi imagines. neq; credibile est Ecclesiam toleraturam vniuersaliter aliquid illicitum. Adde quod Cōcilium VII. act. 5. approbat imaginem Spiritus sancti in forma columbæ, & Concilium Tridentinum sess. 25. admittit imagines Dei, præcipuè in picturis historiarum.

Pro solutione argumentorum obseruandum est tribus modis posse aliquid pingi. VNO modo ad exprimendam perfectam similitudinem formæ, & naturę rei ipsius. & hoc modo res corporeæ solùm pinguntur, quæ lineamentis, & coloribus præditæ sunt. Et si quis hac ratione Deum pingere tentaret, is verum idolum constitueret.

ALTERO modo ad historiam aliquam oculis exhibendam. quomodo si quis pingere vellet expulsionem Adami de paradiso, pingere deberet Deum in forma hominis ambulantem, & Adamum atque Euam nudos inter arbores se occulentes, ac demum Angelum in forma humana gladium gestantem, & Adamum cum coniuge expellentem. Qui autem ita pingeret, non vellet certè repræsentare Dei vel Angeli naturam, sed solùm exhibere oculis per picturam, id quod auribus exhiberet alius recitando Scripturam. & hoc modo potest Deus pingi.

TERTIO, potest aliquid pingi extra historiam ad explicandam naturam rei non per immediatam, & propriam similitudinem, sed per analogiam, siue metaphoricas mysticasque significationes. Quemadmodum pingimus Angelos, iuuenes, alatos, formosos, nudis pedibus, &c. ad significandum eos semper viribus pollere, celerrimè moueri, splendore gratiæ & virtutum præditos, &c. quæ vide apud Dionysium, cap. vltimo cœlestis hierarch. Hoc etiam modo pinguntur virtutes: Et ipse homo, imago Dei, est huius generis tertij. non enim est inter hominem & Deum alia similitudo, quàm analogica. hoc modo pingimus Deum Patrem, cùm eum extra historiam pingimus humana forma.

Hoc modo pingimus Christum in forma ouis, & Euangelistas repræsentamus per aquilam, leonem, bouem, & hominem, & Spiritum sanctum in forma columbæ, aut linguarum ignis. Vbi tamen notandum, non debere eiusmodi imagines multiplicari, nec tolerandum esset, quod pictores audent ex capite suo confingere imagines Trinitatis: vt cùm pingunt vnum hominem cum tribus faciebus, vel vnum hominem cum duobus capitibus, & in medio eorum columbam; ista enim monstra quædam videntur, & magis offendunt deformitate sua, quàm iuuent similitudine. Vnde etiam Ministri Hungarici in suo opere contra Trinitatem lib. 1. ca. 4. collegerunt multas formas imaginum Trinitatis, & eas tanquam monstra quædam accuratè depicta ridenda proponunt, easq; vocant Cerberos, Geryones, Ianos trifrōtes, monstra, & idola, quibus certè occasionem blasphemandi pictores nostri dederunt.

Præterea notandum est, errare Bartholomæum Caranzam, qui in summa Conciliorum dicit, can. 82. sextæ Synodi prohiberi imaginem Christi in forma agni, & Spiritus sancti in forma columbæ. At Concilium non prohibet istas imagines, sed anteponit tantùm istis imagines Christi in forma humana. Vnde in VII. Synodo, act. 2. legitur epistola Adriani ad Tharasium, in qua laudata dicitur in VI. Synodo imago Christi in forma agni. idem dicit Helias in VII. Synodo, act. 4. idem Epiphanius in VII. Synodo, act. 6. & præterea in VII. Synodo, act. 5. approbatur imago Spiritus sancti in forma columbæ.

Præterea ratio Bartholomæi contra ipsum videtur cõcludere; ipse enim dicit prohibitas esse has imagines, quia præsente veritate cessare debent figuræ: At istæ imagines non fuerunt in vsu in Testamento veteri, sed cœperunt post Christi aduentum. Imago enim agni sumpsit occasionẽ ex illis verbis Ioannis: *Ecce agnus Dei*; Imago autẽ columbæ ex illa columba, quæ apparuit super Christum Matth.3. Occasionem errandi videtur iste auctor accepisse ex ipso canone, qui non integrè habetur in illa Synodo; sed corrigendus est error ex VII. Synodo, vbi sæpius iste ipse canon integer adducitur.

Ex his ad argumenta aduersariorum facilè poterit responderi. Ad PRIMVM posset vno verbo dici, in omnibus Scripturis citatis prohiberi imaginem Dei primi generis. Existimo tamen Exodi 20. cùm dicitur: *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum.* Et similiter Isaiæ 40. & 46. vbi Deus conqueritur dicens: *Cui assimulastis me?* ad literam non agi de imagine facta ad repræsentandum Deum verum, nec enim tales à Iudæis fiebant, sed de quibuscunq; simulacris, quæ haberentur pro Diis. Vult enim Deus dicere, si vobis simulacrum ligneum est Deus, cùm ego etiam sim Deus, sequitur, me similem esse Deo ligneo secundum vos; nam Deus Deo non posset non esse similis?

Ad SECVNDVM dico, si Concilium illud loquitur de imagine solius Dei (vt vult Caluinus) nullam esse difficultatem; nam intelligemus Concilium de imagine Dei primi generis. At si loquatur Concilium de omnibus imaginibus, etiam Sanctorum, est maior difficultas, de qua infrà.

Ad TERTIVM, Eusebius, & Lactantius loquuntur de idolis Gentium. volunt enim ostendere, Deos Gentilium fuisse homines, & probant, quia omnia idola Gentium sunt statuæ hominum, quorum etiam sepulcra ostenduntur. Augustinus de fide, & symbolo, loquitur de imagine Dei primi generis. Varro apud Augustinum rectè dicit, eos, qui simulacra Deorum induxerunt, metum dempsisse, & errorem auxisse; nam quidam propterea crediderunt ipsa simulacra esse Deos, & videntes ea nec aliis, nec sibi prodesse posse, vel obesse cœperunt Deos contemnere. At si non Deos simulacra, sed imagines Deorum esse credidissent, & imagines non proprias, sed analogicas, nec metum amisissent, nec errorem inuenissent. quemadmodum non minuitur metus Principum, nec error vllus oritur per imagines eorundem, quas videmus quotidiè. Seneca apud eundem Augustinum conqueritur, simulacra Diis poni propter eundem errorem, quia putabantur ipsa simulacra Dij, vel certè Dij simulacris illis similes iudicabantur. Origenes, & Damascenus, & Patres Nicæni loquuntur de imagine Dei primi generis.

Ad QVARTVM dico PRIMO, à Caluino iniuria reprehendi B. Gregorium; nam B. Gregorius, cùm ait picturas libros esse idiotarum, non agit de imagine Dei, sed de imaginibus Sanctorum, ac potissimùm de historiis depictis, quibus mysteria redemptionis continentur. Prophetæ autem, quos opponit Caluinus Gregorio, cùm dicunt, lignum esse doctorem vanitatis, vel mendacij, de simulacris falsorum Deorum, non de veris Sanctorum imaginibus loquuntur.

Dico SECVNDO, idola quidem esse doctores mendacij, quia volunt videri Dij; vel certè videntur referre Deorum effigiem, cùm verè non referant: At imago Dei, & Trinitatis, vt à nobis pingitur, doctor est veritatis, quia neque habetur pro Deo à nobis, neque fit ad referendam Dei effigiem, sed ad perducendum hominem in aliquam Dei notitiam per analogicas similitudines.

Ad QVINTVM, iam ostendimus quemadmodum pingi possit res incorporea.

Ad VLTIMVM, pingi solent absentia, quia non videntur: Deus autem licet sit præsens, tamen non videtur, ideo pingi potest, ac si abesset. Alioqui nec oporteret orare Deum voce exteriore; voces enim sunt propter eos, qui non intuentur cogitationes: Deus autem scrutatur renes, & corda.

CAPVT NONVM.

Imagines in templis rectè collocari.

ALTERVM Caluini dictum, quòd imagines non debeant poni in templis, probat ipse lib.1. Instit. cap.11. PRIMO, quia primis quingentis annis nõ fuerunt vllæ imagines in templis Christianorum.

SECVNDO, quia Conciliũ Elibertinum can. 36. prohibet picturas in templis fieri.

TERTIO, quia non potest imago in templo, in sublimi loco statui, quin statim erigatur signum quoddam idololatriæ. Nam, vt B. AVGVSTINVS ait, epist. 49. *Cum his sedibus locãtur honorabili sublimitate, vt à precantibus, atq; immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, quamuis sensu, & anima careant, afficiunt infirmos animos, vt viuere, ac spirare videantur.* Item in Psal. 113. *Hoc enim facit, & extorquet quodammodo illa figura membrorum, vt animus in corpore viuens magis arbitretur sentire corpus, quod suo simillimum videt, &c.* Et paulò pòst: *Plus valent simulacra ad curuandam infelicem animam, quòd os, oculos, aures, pedes habent: quàm ad corrigendam, quod non loquuntur, neq; vident, neq; audiunt, neque ambulant.* Ibidem Augustinus dicit, in templis Christianorum esse quidem vasa aurea, & argentea, sed non talia, quæ os habeant, & non loquantur. Confirmat etiam ex 1. Ioan. vltimo, vbi Ioannes non dicit, vt caueant à cultu

simulacrorum, sed à simulacris ipsis, quia nimirum non possunt haberi in templo, quin adorentur.

QVARTO probat, quia templa sunt instituta pro imaginibus viuis, & iconicis, atque à Deo institutis, quales sunt Baptismus, qui est imago internæ sanctificationis, & gratiæ & sacra Cœna, quæ est imago corporis Domini: sicut ergo templa ornantur istis viuis quodammodo imaginibus, ita dehonestantur imaginibus mortuis, &c.

QVINTO, probat lib.4.ca.9.§.9. ex Epiphanio in epist. ad Ioannem Hierosolym. vbi dicit, contra Scripturæ auctoritatem esse, quòd in Ecclesia pendeat imago hominis; & loquitur de imagine, quam ipse dicit fuisse Christi, vel Sancti alicuius.

SEXTO addunt alij, quod Adrianus Imperator (teste Aelio Lampridio in vita Alexãdri Imperatoris) in gratiã Christianorum templa iusserit exstrui sine simulacris.

Hæc sunt illorum argumenta, quibus tamen nihil territi asserimus nusquam meliùs, quàm in templis imagines Sanctorum collocari. Probatur PRIMO, quia in Testamento veteri, quando Iudæi propensissimi ad idololatriam erant, in templo fuerunt imagines Cherubim, Exodi 25. & 3.Reg.6.

SECVNDO, probatur ex consuetudine Ecclesiæ, quæ fuit primis quingentis annis, vt appareat impudens Caluini mendacium. Tertullianus in lib. de pudicitia ante medium bis testatur, in sacris calicibus Ecclesiæ Catholicæ depictum fuisse Christum in forma pastoris ouem errantem suis humeris reportantis ad ouile. & tam erat id commune, vt Catholici, contra quos in eo libro scribit Tertullianus, inde argumentum sumerent ad probandum pœnitentiam, etiam grauium delictorum, in Ecclesia concedi. At certè calices sacri in Ecclesia, & in loco maximè sacro poni solent.

Sozomenus lib.5. cap. 20. & Nicephorus lib. 10. cap. 30. scribunt tempore Iuliani Apostatæ statuam Christi, quæ apud Paneadem fuerat, in templum à Christianis introductam. quod certè factum est ante annũ Domini CCCCC. cùm ad eum annum Sozomenus non peruenerit. Eusebius li.3. & 4. de vita Constantini, dicit, in templis à Constantino exstructis in Palæstina, fuisse maximam copiam imaginum aurearum & argentearum.

NAZIANZENVS epistola 49. ad Olympium, conqueritur, quod ciuitas Diocæsariensis euertenda esset, in qua ipse templum mirificè exornarat. & addit: *Neque enim si statuæ deiiciantur, hoc nos excruciat, etamsi alioqui excruciat, verum, &c.*

DAMASVS in vita Syluestri scribit, Constantinum in loco, vbi fuerat baptizatus, posuisse agnum ex auro purissimo, ad dexteram agni sta-

A tuam argenteam Saluatoris; ad læuam autem, statuam argenteam Ioannis Baptistæ. in Ecclesia autem ipsa Lateranẽsi posuisse imagines argenteas Saluatori, Apostolis duodecim, & Angelis quatuor. In VII. Synodo, act.6. refertur, quemadmodum discipuli S. Epiphanij, templum Epiphanio erexerunt, & imaginem eiusdem in eo posuerunt.

BASILIVS oratione in sanctum Barlaam in fine, in ipsa concione ostendit imaginem sancti Barlaam alicubi in templo depictam, & ait, gaudere se, quod melius pictores expresserint manum eius pro Christo combustam, quàm ipse oratione descripserit: *Abeo,* inquit, *fortium Martyris*
B *factorum pictura à vobis superatus. Gaudeo tali vestræ fortitudinis victoria hodie victus. Video manus ad ignem, luctam exactiùs à vobis descriptam. Video luctatorem in vestra imagine illustriùs depictum.*

Gregorius NYSSENVS oratione in Theodorum, initio: *Oblectatur,* inquit, *dum ædem, vt templum Dei, & magnitudine structuræ, & adiecti ornatus decore splendido elaboratum intuetur; vbi & faber in animalium figuram lignum formauit, & pictor induxit etiam flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas, impetus violentos, flammeam illam fornacem, beatissimam consummationẽ athletæ, certaminum præsidis Christi humanæ formæ effigiem, omnia nobis tanquam in libro quodam, qui linguarum interpretationes contineat, colo-*
C *ribus artificiosè depingens, certamina atq; labores Martyris nobis expreßit, ac tanquam pratum amœnum & floridum, templum ornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeq; prodesse.*

In Missa CHRYSOSTOMI, quam Erasmus Latinam fecit, sic habetur: *Sacerdos egreditur è paruo ostio portans Euangelium, præcedente ministro cum lucerna, & conuersus ad Christi imaginem inter duo ostia, inflexo capite cum exclamatione dicit, &c.*

EVODIVS lib.2. de miraculis sancti Stephani scribit, in Ecclesia, vbi reliquiæ S. Stephani seruabantur, fuisse quoq; imaginem eiusdem Martyris depictam, ad quam visendam frequentes homines concurrere soliti erant.

D PRVDENTIVS in hymno de S. Cassiano scribit, se in templo S. Cassiani vidisse super altare eius imaginem.

Erexi ad cœlum faciem, stetit obuia contra
Fucis colorum picta imago Martyris,
Plagas millẽ gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.

Item de sancto Hyppolito:

Picta super tumulum species liquidis viget vmbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.

PAVLINVS epist. 12. ad Seuerum, conqueritur, quòd se vnà cum sancto Martino in templo depingi curauerat. & rogat, vt saltem ista carmina adscribi iubeat:

Adstat Martinus perfectæ regula vitæ,
Paulinus veniam quo mereare docet.

 Hunc

Hunc peccatores, illum spectate beati,
Exemplar Sanctis ille sit, iste reis.

Et natali 10. sancti Felicis, inquit: *Sanctasq; feramur in aulas,*
Miremurq; sacras, veterum monumenta, figuras, &c.

Nicephorus libro 14. cap. 2. scribit Pulcheriam Augustam posuisse in templo, quod Constantinopoli ipsa exstruxerat, imaginem beatæ Mariæ, quàm è Hierosolymis ad eam miserat Eudocia.

VALENTINIANVS iunior admonitus à Sixto Papa (vt in vita Sixti scribunt Anastasius, qui suppleuit pontificale Damasi, Platina, & alij) posuit in Ecclesia sancti Petri supra tumulum, id est, super altare beati Petri, imaginem auream Saluatoris, gemmis pretiosissimis ornatam, & duodecim Apostolorum imagines item aureas.

B. AVGVSTINVS lib. 1. de consensu Euangelistarum, ca. 10. testatur, multis in locis suo tempore cerni potuisse Christum depictum inter Apostolos Petrum & Paulum: & idem dicit de historia Abrahæ mactare volentis filium, lib. 22. contra Faustum, cap. 73. Non est autem credibile Augustinum loqui de priuatis domibus, ad quas non omnibus patet aditus, sed de publicis locis, & locis non prophanis, sed sacris; nam B. GREGORIVS lib. 9. epist. 9. dicit, in locis venerabilibus, non sine ratione depictas imagines Sanctorum fuisse ab antiquis. vbi nomine antiquorum non potest intelligere homines sui seculi, sed superiorum; floruit autem ipse post annum CCCCC. Ergo loquitur de Patribus, qui ante annum CCCCC. floruerunt.

Deniq; Adrianus I. in libro pro imaginibus, qui habetur post VII. Synodum circa finem, refert Syluestrum, Damasum, Celestinum, Sixtũ, Leonem, Ioannem, & Pelagium, Pontifices templa picturis exornasse. qui tamen omnes ante annum Domini CCCCC. sederunt. Vides igitur, quàm egregiè mentiatur Caluinus, cùm ait in Institut. lib. 1. cap. 11. §. 13. in templis Christianorum non fuisse imagines primis CCCCC. annis.

TERTIO, probatur ex quatuor Conciliis, duobus Orientalibus, & duobus Occidentalibus. In Oriente celebrata est VII. Synodus tota pro hac re. Item in VIII. Synodo, can. 3. renouantur decreta septimæ Synodi. In Occidente celebratum est Concilium Romanum sub Gregorio III. quod quidem nationale fuit, sed concurrerunt ad id Concilium ferè mille Episcopi. In eo Concilio damnata est hæresis Iconomachorum, imagines è templis deturbantium, sub ipsis initiis huius contentionis. Vide Sigebertũ in Chronico anni DCC. XXXIII. Celebratum est etiam Concilium tempore Stephani, & Caroli Magni, pro eadem re, vt testantur Adrianus I. qui Stephano successit, in libro pro imaginibus ad Carolum.

A QVARTO, probatur ratione; nam signa sacra nusquam melius, quàm in sacris locis poni possunt. Deinde nullum est ornamentum templorum melius, quàm sacrarum imaginum, quia imagines simul templum ornant, & continent mentes hominum, ne vagentur inanibus cogitationibus. Præterea templum est imago quædã cœli; nam Apostolus Hebr. 9. comparat tabernaculum Mosaicum cum cœlo: & Chrysostomus hom. 36. in priorem ad Corinthios dicit, templum Christianorum esse quasi regiam cœli, siue terrestre quoddam cœlum. Sicut ergo templum est imago cœli, ita decet, vt in ipso templo sint imagines eorum, qui in cœlo sunt, id est, Christi

B & Sanctorum. Denique vbi melius ponentur imagines Sanctorum, quàm in domibus ipsorũ, id est, in basilicis Sanctorum, vbi reliquiæ ipsorum quiescunt?

Ad PRIMVM argumentum patet solutio. non enim illud argumentum, sed mendacium fuit.

Ad SECVNDVM Payua respondet, Concilium Elibertinum solum prohibere imaginem Dei, quæ pingitur ad ipsius Dei effigiem repræsentandam. Sed non videtur satisfacere, tum quia Concilium loquitur in genere de picturis, tum etiam quia non erant in vsu eo tempore, immò nec vnquam fuerunt in Ecclesia tales imagines, quæ sunt vera idola, vt ostendimus suprà testimoniis Origenis, Augustini, &

C Damasceni: Concilium autem loquitur de eo, quod fieri solebat, & interdicit ne deinceps fiat.

Nicolaus Sanderus libro 2. de cultu imaginum, cap. 4. respondet, Concilium illud prohibuisse imagines in templis, quia tempus & locus id requirebat. tunc enim periculum erat, ne Gentiles existimarent, nostros adorare ligna, & lapides: ac denique periculum erat, ne in persequutionibus fuissent imagines contumelia affectæ à persequutoribus. Hæc solutio bona est.

Neq; obstat quod quidam dicunt, hoc Concilium celebratum fuisse post Concilium Nicænum, & proinde non fuisse periculum persequutionum; nam reuera Concilium hoc cele-

D bratum fuit ante Nicænum, cùm adhuc durarent persequutiones, vt patet ex canone 25. vbi agitur de iis, qui adferebant literas à Confessoribus. Solebant enim ij, qui in persequutione confitebantur fidem, postea dare literas commendatitias pro lapsis ad Episcopos. & in toto ferè Concilio agitur de iis, qui labuntur ad idololatriam. Fateor tamen rationem illam canonis (*Ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur*) non multum quadrare huic expositioni.

Alanus Copus in Dialogis libro 5. capite 16. dicit, hîc prohiberi imagines, quia ab illis Christianis adorari cœperant tanquam Dij. & hunc esse sensum; Placuit in Ecclesia non esse picturas, ne aliquid in parietibus existens adoretur & colatur vt Deus. In quem sensum acce-

pit istum canonem B.Iuo in suis decretis part.3. cap.40. sed huic etiam expositioni ratio canonis non omnino quadrat; nam debuisset dici potius, ne id quod pingitur, adoretur: quàm ne id quod adoratur, pingatur.

Alij ergo dicunt tantùm prohiberi, ne imagines depingantur in parietibus Ecclesiæ, non autem ne depictę in tabellis aut velis in Ecclesia habeantur. & rationem esse volunt propter honorem imaginum, quia in parietibus facillimè corrumpuntur, vel humore parietum, vel situ, vel alia ratione. qua ratione fuit olim prohibitum etiam, ne crux in pauimentis sculperetur, ne videlicet conculcaretur. & tum hic erit sensus; Placuit picturas in Ecclesia, id est, in ipsa fabrica, siue muris Ecclesię esse non debere, ne id, quod adoratur & colitur, in parietibus depingatur, id est, ne contingat rem sacram & venerabilem, quales sunt sanctæ imagines, in parietibus esse, vbi facillimè corrumpantur. huic expositioni aptissimè conuenit ratio canonis.

Adde postremò, quidquid Concilium statuerit, magis illud Concilium esse pro nobis, quàm contra nos; nam contra nos tantùm esse potest Concilium XIX. Episcoporum, quod prouinciale fuit, & minimè confirmatum, & in aliis decretis videtur errasse, præsertim cùm in plurimis casibus, ne in articulo quidem mortis velit absolui pœnitentem. Pro nobis autem facit, quòd hinc apertè colligitur, eo tempore fuisse imagines in templis. non enim diceret Concilium: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere*, nisi iam esse cœpissent. Præterea hinc habemus, vel ipsas imagines, vel certè Sanctos, quorum sunt imagines, coli & adorari; id enim significat illud: *Ne id quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur*. Adde quod hoc ipsum Concilium can.26. indicit ieiunium omni Sabbatho, & canon.33. prohibet vsum vxorum Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis. quorum vtrumq; execrantur aduersarij nostri.

Ad TERTIVM dico, Augustinum loqui de simulacris præsupposito errore Gentilium. Vult enim Augustinus dicere, quando quis putat simulacrum esse Deum, & accedit, vt adoret, & inuocet ipsum simulacrum, mirabiliter confirmatur, & fouetur in errore, ab ipsa membrorum humanorum similitudine. Ita eum esse intelligendum, probo ex verbis eius; nam in epist.49. quæst.3. ait: *Cum his sedibus collocantur honorabili sublimitate, vt à precantibus, atque immolantibus attendantur ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, &c.* Vbi nota illud; *vt à precantibus attendantur*. Et quod ibidem ait: *Accedente præsertim veneratione multorum, &c.* Experientia enim docet, imagines quæ non habentur pro Diis, neminem licet rudissimum ita decipere, vt putentur viuere & spirare.

Ad illud de vasis Ecclesiæ aureis dico, Augustinum voluisse ostendere simulacra Gentilium, A continere homines in errore, non ratione materiæ, quia pretiosa sint, sed ratione figuræ, quia figuram habent nostræ similem; id autem ostendit Augustinus dupliciter. PRIMO, quia multi dorsum conuertunt ad solem, & interim supplicant simulacro solis: non quia sol non sit longè nobilior, sed quia figura illa solis globosa, non tam facilè persuadet solem viuere & sentire, quemadmodum figura simulacri, quę est nostrę similis. SECVNDO, quia Catholici etiam habent in locis sacris vasa ex materia pretiosa, & tamen quia deest figura humana, ne Gentiles quidem putarent ea vasa viuere vel spirare.

DICES, si calices non putantur viuere, quia B carent humana forma, ergo imagines quæ habent humanam formam, si in templo sint, putabuntur viuere. RESPONDEO, Augustinus non dicit, imagines humanæ formæ putari viuere: sed si putentur, putari propter formā, non propter materiam. Non ergo Augustinus dicit, imagines in Ecclesia non fuisse, sed solùm formam humanam simulacrorum, multum valere ad fouendum errorem in iis, qui simulacra pro Diis colunt. Ad confirmationem dico, Ioannem loqui de idolis. Sic enim est in Græco: φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων. ex quo textu Latinum interpretari textum licet.

Ad QVARTVM dico, PRIMO, Caluinum rectè imitari suos maiores; nam etiam antiqui Icono- C machi dicebāt, nolle se imagines istas mortuas, sed sufficere sibi Eucharistiam; quæ est imago corporis Domini. quibus Catholici responderunt in VII. Synodo, act.6. tomo 3. Eucharistiam non debere vocari imaginem, vel figuram corporis Domini, cùm ipsum Domini corpus reuera sit. SECVNDO dico, imagines viuas & mortuas non esse inter se contrarias, sed alias iuuari ab aliis, vt ostendimus. Denique imagines Sanctorum nō rectè vocari mortuas. Imaginis enim vita, est repræsentatio: Illæ ergo sunt mortuæ, quæ nihil repræsentant.

Ad QVINTVM, Thomas VValdensis, tom.3. tit.19. cap.157. dicit, Epiphanium propter hęresim Antropomorphitarum tunc vigentem hoc D fecisse. Alij dicunt, Epiphanium loqui de imagine hominis prophani, quæ ibi honorabatur instar imaginum Christi & Sanctorum. ita respondet Marianus Victorius in annotatione ad hanc epist. communior & verior solutio est, verba illa esse supposititia. quod patet PRIMO, quia post finem epistolæ ista adiecta sunt; epistola enim planè finita erat, vt apparebit legenti.

SECVNDO, quia hæretici Iconomachi non obiecerunt hunc locum Catholicis, cùm tamen obiecerint omnia dicta Patrum, quæ vllum colorem habere poterant, vt patet ex VII. Synodo, act.6.

TERTIO, quia Epiphanius Diaconus in VII. Synodo, act.6. conuincit duo alia similia loca, Epiphanij scriptis fuisse inserta ab hæreticis.

QVARTO, quia vt ibidem dicitur, discipuli Epiphanij in eius templo imaginem eius posuerunt, quod certè non fecissent, si eorum præceptor dixisset, id esse contra Scripturæ auctoritatem.

QVINTO, quia tempore Epiphanij Basilius, Nyssenus, & alij viuebant, qui imagines in templis laudabant.

SEXTO, quia sententia illa; esse contra Scripturæ auctoritatem pendere in templo imaginem hominis, indigna esset Epiphanio, viro doctissimo, cùm sit ineptissima. nusquam enim id legitur prohibitum, immò contrarium legitur, vt patet de imaginibus Cherubin in forma humana, quæ erant in templo Salomonis.

SEPTIMO, quia Gregorius lib. 9. epist. 9. dicit, nullum vnquam Episcoporum ante Serenum Massiliensem fregisse imaginem Christi vel Sanctorum.

OCTAVO, quia B. Hieronymus in epistola ad Pammachium, contra Ioannem Hierosolymitanum, totam ferè hanc epistolam Epiphanij à se Latinam factam recitat, & tamen non meminit huius veli. NONO, quia nec stylus conuenit cum reliqua epistola.

Ad illud de Adriani templis sine simulacris, dico, Adrianum iussisse fieri templa sine simulacris Gentilium. Christiani enim nolebant orare in templis Gentilium, quia plena erant idolis. Ideò Adrianus iussit eis fieri templa sine eiusmodi idolis. Vnde idem Lampridius ea simulacra ibidem appellat numina. numina autem non vocantur imagines, nisi proponantur adorandæ pro Diis.

CAPVT DECIMVM.

Imagines vtiles esse etiam extra historiam.

POSTREMVM Caluini dictum, quòd imagines sine notatione historiæ, non sint vtiles, est manifestè falsum; nam ipse non probat vllo argumento non esse vtiles, & nos probare possumus esse vtiles pluribus modis. PRIMO, quia Deus in templo suo iussit fieri imagines Cherubin, sine vlla historię notatione, Exod. 25. & certè non sine caussa.

SECVNDO, quia semper Christiani habuerunt imagines, etiam solitarias, & extra historias, cùm tamen primi Christiani non ducerentur sola delectatione. Tempore Christi tres imagines factæ leguntur. PRIMA est, quam Christus ipse linteo faciei suæ admoto fecit, & Regi Abagaro misit. Id enim refert Euagrius lib. 4. cap. 26. & Metaphrastes in vita Constantini Magni, & Damascenus lib. 1. de imaginibus: & hanc non esse fabulam, testatur ingens miraculum factum Edessæ per hanc imaginem, vt ibidem scribit Euagrius. Testatur etiam dies festus, qui agebatur Constantinopoli, in die translationis huius imaginis ex Edessa Constantinopolim.

SECVNDA est, quam apud Paneadem mulier liberata à fluxu sanguinis Christo erexit, quam quidem & Christus, & Apostoli sæpe viderunt. testis est Eusebius lib. 7. hist. cap. 14. qui eam se vidisse asserit. meminit eiusdem Sozomenus lib. 5. cap. 20. Damascenus lib. 1. de imaginibus, & Theophylactus in cap. 9. Matth.

TERTIA est, quam dicitur Nicodemus fecisse, & quæ à Iudæis per ludibrium crucifixa, innumerabilibus miraculis claruit. Refert hoc Athanasius in libello de passione imaginis Domini, cap. 4. Et quanquam dubium esse possit, an sit hoc opus Magni Athanasij: tamen certum est esse antiquissimi auctoris; quandoquidem citatur tanquam antiquissima historia in VII. Synodo, act. 4.

Præter has Christi imagines, exstant etiam beatæ Virginis, quas B. Lucas pinxisse dicitur. quarum meminit Theodorus Lector, qui ante mille annos floruit, lib. 1. collectaneorum. Nicephorus lib. 14. histor. cap. 2. & Simeon Metaphrastes in vita S. Lucæ. Tertullianus lib. de pudicitia, meminit imaginis Christi in forma pastoris ouem ferentis in humeris suis depictæ in sacris calicibus, vt suprà diximus. Aelius Lampridius in vita Alexandri Seueri, refert Alexandrum Imperatorē in suo larario imagines Christi & Abrahæ habuisse. At certè credibile est, eum à Christianis didicisse, quemadmodum Christus pingi deberet. Eusebius lib. 7. historię, cap. 14. dicit, passim consueuisse pingi imagines Apostolorum, & se multas antiquissimas vidisse. Ambrosius in epistola de inuentione sanctorum Geruasij & Protasij, quæ apud Surium exstat, dicit se cognouisse eum, qui sibi apparuerat, fuisse B. Paulum, ex imagine picta quā apud se habebat.

Chrysostomus oratione in S. Meletium, dicit Meletij imagines adeò celebres fuisse, vt etiam in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus, atque vbique alibi conspicerentur. Similiter Theodoretus in historia religiosa, in vita Simeonis Stylitæ dicit, Romæ in omnibus officinis pro foribus pendere consueuisse imagines S. Simeonis.

Augustini tempore frequentissimas imagines fuisse, colligitur ex lib. 1. de consensu Euangelistarum, capite 10. vbi dicit, passim inueniri imagines Christi inter Petrum & Paulum depicti. Multa alia testimonia Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Hierosolymitani, & Cyrilli Alexandrini, & aliorum multorum Patrum, vide in VII. Synodo, actione 4. & libro 3. Damasceni Apologetico in fine. Addes etiam præter ista, omnia illa quæ paulò antè nos attulimus, ad probandum, imagines fuisse in templis primis quingentis annis.

TERTIO, probatur eb vtilitatibus. PRIMA est instructio & eruditio. melius enim interdum docet pictura, quàm Scriptura; cuius vtilitatis meminit S. Gregorius Nyssenus, oratione in Theodorum, & S. Gregorius Papa lib. 7. epist. 109. & lib. 9. epist. 9.

DICES, historiæ quidem depictæ instruunt at non imagines solitariæ. RESPONDEO, etiam solitarias imagines, vt à Christianis pinguntur, semper continere quasi per compendium aliquam historiam. nam cùm pingitur Christus, semper pingitur vel in forma pueri in sinu matris, vel in forma viri alligati ad columnam, vel in cruce pendentis, vel resurgentis è tumulo, vel ascendentis in cœlum, &c. Sic etiam Sancti semper cum insigni virtutis, vel passionis, vel potestatis pinguntur, Petrus cum clauibus, Laurentius cum craticula, Andreas cum cruce, &c. Martyres omnes cum palma, Sancti omnes cum diademate. ex quibus signis seu instrumentis docemur quasi per compendium, quid illi quos veneramur egerint, quídue passi sint.

SECVNDO, vtiles sunt imagines, quamuis solitariæ, ad caritatem erga Deum, & Sanctos fouendam, & augendam. Qui enim diligit, libenter inspicit imaginem absentis amici, & inspiciendo magis inardescit. Hinc Seuerus Sulpitius, quia vehementissimè sanctum Paulinum diligebat, nec tamen poterat apud eum semper esse, rogauit eum per literas, vt imaginem suam ad viuum expressam ad se mitteret. cui modestissimè se excusans, respondit Paulinus epist. 8. ad Seuerum, se nondum habere perfectam imaginem secundi Adami, sed gerere adhuc primi Adami effigiem, & ideò nolle mittere. Gregorius quoque lib. 7. epistola 53. mittens Secundino imaginem Saluatoris, dicit, se scire eum imaginem cupere, vt in amore ipsius domini recalesceret.

TERTIA vtilitas est excitatio ad imitandum. Explicatur prolixè hæc vtilitas in VII. Synodo, act. 6. extrema. de eadem loquitur Basilius oratione in quadraginta Martyres. Notum est apud Terentium in Eunucho, quàm vehementer iuuenem quendam conspecta tabella, in qua pictus erat Iupiter, stuprum inferens Danę, ad simile flagitium perpetrandum prouocarit. Contrà verò Nazianzenus in carmine de virtute, quod citatur in VII. Synodo, act. 4. dicit impudicam mulierem, cùm ad quendam euocata veniret, in ipso limine conspexisse imaginem Polemonis continentissimi hominis, & inde confusam erubuisse, & pœnitentia ductam rediisse domum suam.

QVARTO, vtiles sunt imagines, quia conseruant in nobis memoriam Christi, & Sanctorum, & simul in angustiis docent, nos habere patronos, quos inuocemus. Hinc Theodoretus in vita Simeonis Stylitæ, dicit Romæ frequentissimas fuisse imagines sancti Simeonis, vt

A ea ratione sibi tutelam & præsidium multi pararent.

QVINTA vtilitas est confessio fidei. dum enim diligimus & honoramus imagines Sanctorum, testamur nobis placere eorum fidem, & doctrinam, & sanctos mores: & simul nos detestari omnem impietatem, & idololatriam, contra quam ipsi vsque ad mortem pugnauerunt. & nunc præcipuè testantur, nobis non placere nouitates Lutheranorum, & Caluinistarum, dum id religiosè veneramur, quod illi sacrilegè destruunt.

SEXTA est honor Dei & Sanctorum; nemo enim vnquam dubitauit, quin erigere statuas, B vel imagines magnis viris, ad honorem eorum pertineat. Certè Eusebius lib. 7. historiæ, cap. 14. hanc præcipuam fuisse caussam indicat, cur Christiani cœperint Sanctorum imagines desiderare.

Neque obstat, quod ait hoc ex Gentilium consuetudine natum; non enim loquitur de aliqua Gentilium superstitione, sed de naturali, & proinde bona consuetudine, qua soliti erant statuas erigere iis, quos honore dignos iudicabant, quanquam in eo postea errarent, quod sceleratis etiam hominibus, & falsis Diis eas erigebant.

C CAPVT XI.

Proponitur quæstio de cultu imaginum, cum argumentis aduersariorum.

DEMONSTRAVIMVS hactenus imagines Christi, & Sanctorum fieri, atque haberi, & in templis, aliisq; sacris locis collocari posse: sequitur nunc controuersia de cultu, vtrum videlicet eiusmodi imagines aliquo genere cultus prosequendæ sint. De qua controuersia Damascenus in libro de hæresibus circa finem, duas extremas hæreses adducit. VNAM eorum, qui dicebant, imaginibus deberi diuinos honores, quos hæreticos vocat Christianocategoros, id est, D Christianorum accusatores, quia propter eos accusabantur Christiani tanquam idolorũ cultores. Eodem modo certum est Alexandrum Seuerum coluisse imagines Christi & Abrahæ, cum ceteris suis idolis, teste Helio Lampridio. Hæc hæresis refellitur omnibus Scripturæ testimoniis, quæ prohibent ne cultũ Deo proprium tribuamus creaturæ.

ALTER error priori contrarius est eorum, qui nullum omnino honorem imaginibus Sanctorum deferri patiuntur. Refert hunc errorem Damascenus in libro de hæresibus in fine, & est eorum omnium, quos recensuimus in secundo capite disputationis, qui quidem contendunt, non esse vllo modo colendas imagines, propter hæc argumenta.

PRIMO,

PRIMO, quia Scripturæ vtriusq; Testamenti seuerè interdicunt cultum simulacrorum, Exodi 20. Deuter.4. Rom.1.&c. Et quia Catholici respondent, Scripturas reprehendere cultum, qui tribuitur simulacris tanquam Diis: Caluinus lib.1. Instit.cap.11. §.9. & 10. conatur ostendere etiam Iudæos & Gentiles non habuisse simulacra pro Diis, sed in simulacris Deum verum coluisse: & tamen reprehendi, quia Deus non patitur cultum suum vllo modo communicari cum imaginibus. & certè si Deus non debet coli in imagine, eodem modo Sancti, licet colendi essent, non essent tamē colendi in imaginibus. Quòd Iudæi non habuerint simulacra pro Diis, sed Deum verum in idolo coluerint, probat Caluinus, quia Exod.32. populus dicebat de vitulo aureo: *Isti sunt Dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* Vbi fatentur se in vitulo colere eum Deum, à quo fuerant liberati de Aegypto, & ibidem Aaron indicturus diem festum in honorem vituli aurei, iussit præconis voce dici: *Cras solennitas Domini est,* vbi in Hebræo illud, *Domini,* est יהוה. Et Iud.17. mulier quædam ait: *Sanctificaui, & voui Domino mille & centum argenteos, vt faciam sculptile atque conflatile.* Vbi etiam pro, *Domino,* est nomen proprium Dei veri יהוה.

Quod etiam Gentiles coluerint Deum verum in idolis, probatur PRIMO ex Augustino in Psal.113. qui refert Gentiles respondere solitos, cùm accusabantur idololatriæ, se non colere ipsa idola, sed numen quod per idolum significabatur. ITEM ex eo, quod Gentiles mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant. ITEM, quia vni Deo plura simulacra erigebant; nam vnum Iouem esse dicebant, & tamen innumerabilia illi simulacra dicabant. DENIQVE, quia noua idola quotidie sacrabant, nec tamen dicebant, se nouos Deos facere.

SECVNDO, adducunt Concilia tria, Constantinopolitanum, sub Leone Iconomacho, teste Paulo Diacóno lib.21. Item aliud Constantinopolitanum Episcoporum CCC. XXXVIII. sub Constantino Copronymo, teste Paulo Diacono lib.22. rerum Romanarum, vtrumque definiuit imagines abolendas. vtriusque acta prolixè referunt Centuriatores, Centuria 8.cap.9. Tertium fuit Concilium Francofordiense, in quo reprobata fuit VII. Synodus, quæ imagines retinendas censuerat. ita referunt Ado in Chronico anni DCC. XCV. Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCC. XCIII. Hincmarus Remensis lib. contra Episcopum Iandunensem, cap.20. & Ioannes Auentinus in historia seu annalibus Boiorum lib.4. Annonius lib.4. Rheginolib.2.

Porro Magdeburgenses Centuria 8. capite 9. in fine, ex isto Concilio adducunt argumenta X. contra imagines, & soluunt argumenta 44. Nicænæ Synodi, & respondent ad XI. testimonia Patrum, quæ allata fuerant pro imaginibus

A à Nicæna Synodo. Sed tam argumenta, quàm solutiones sunt merè nugæ; nunquam enim ea Nicæna Synodus exstitit, vt infrà suo loco dicemus.

TERTIO, adducunt libros quatuor Caroli Magni contra imagines, ex quibus Caluinus lib. 1. Institutionum, cap.11. duo deducit. PRIMO, Nicęnum Concilium fuisse statim refutatum ab Orthodoxo Principe. SECVNDO, in Concilio illo Nicęno manifestam impietatem definitam. nam, vt ex libro Caroli patet, in eo Concilio definitum est, imaginibus deberi honorem sacrificiorum, & eum cultum, qui tribuitur viuificæ Trinitati. prodiit iste liber anno M. D. XLIX.

B addunt Centuriatores Centur.8. cap.9. colum. 645. exstare alium librum adhuc acriorem contra imagines, Ludouici Pij, si tamen credere dignum est.

QVARTO, adducunt Patres; nam Irenæus lib.1. cap.24. ponit inter hæreses Carpocratis, quod coleret imaginem Christi & Pauli. Epiphanius hæres.79. dicit, hæreticos esse, qui imaginem beatæ Virginis circumferunt & colunt. AMBROSIVS de obitu Theodosij: *Inuenit,* inquit, *Helena crucem Domini, Regem adorauit, non lignum vtique, quia hic Gentilis est error, sed adorauit illum, qui pependit in ligno.* HIERONYMVS in cap.3. Danielis: *Cultores,* inquit, *Dei, imagines adorare non debent.* AVGVSTINVS de moribus Ecclesiæ, cap.

C 36. *Noui,* inquit, *picturarum adoratores.* GREGORIVS lib.7. epist.54. & 109. & lib.9. epist.9. dicit imagines adorandas non esse. Alia quædam testimonia adducuntur ab Iconomachis, in VII. Synodo, act.6. & ibidem refelluntur; sed facilia sunt.

QVINTO, adducunt exemplum Ezechiæ, 4. Reg.18. qui confregit serpentem æneum, quia coli iam cœperat.

SEXTO, adducit Caluinus experientiam, quę docet, paulatim in cultu imaginum irrepere superstitionem, & errorem, quo putatur imagini alligata Diuinitas. nam cur alioqui vna imago Christi vel Mariæ, magis frequentatur, quàm

D alia? cur precaturi ad imagines accedunt? cur peregrinantur aliqui magno labore ad aliquam imaginem, cùm habeant domi suæ fortè meliores & pulchriores?

SEPTIMO, adducunt aliquot ratiunculas; nam imago, inquiunt, non est capax honoris, cùm sit res inanima, & sensus ac rationis expers. Item imago non est sancta ratione ligni, aut ferri, aut marmoris, aut alterius cuiusuis materiæ, sed nec ratione lineamentorum, aut colorum, aut alterius rei, quæ in ipsa sit; cur igitur colitur? Deniq; homo est imago Dei, & tamen non solet adorari: quantò minus igitur ligna, & lapides adorandi erunt, licet imaginem Dei, aut Sanctorum referant.

Atque hæc sunt illorum præcipua firmamen-

ta,

ta, quibus respondebitur infrà cap.13. nam ceteras nugas Magdeburgẽsium libenter omittam, indignæ sunt enim quibus respondeatur. Christus, inquiunt, mortuus est pro hominibus, non pro imaginibus, ergo imagines non sunt colendæ, egregiè scilicet. Item si imagines necessariò colendæ essent, soli diuites saluarentur, qui eas emere possunt. Item Christus nõ dixit, qui imagines recipit, sed qui vos recipit, me recipit, ergo honor imaginis non refertur ad exemplar. quod quidem non argumentari, sed ludere est.

CAPVT XII.

Imagines Christi & Sanctorum rectè coli.

NOs cum Ecclesia asserimus, imagines Christi & Sanctorum honorandas esse, modò tamen (vt in Concilio Tridentino, sess.25. declaratur) in imaginibus non collocetur fiducia, nec ab eis aliquid petatur, nec in eis inesse credatur vlla Diuinitas, sed solùm honorentur propter eos, quos nobis repræsentant. Quæ sententia probatur; PRIMVM, testimonio Scripturæ. habemus tria genera testimoniorum. Primò ea testimonia, quæ expresè agunt de imaginibus, nimirum Exod.25. de Cherubin propitiatorij. Et Num.21. de æneo serpente. Imagines enim Cherubin super arcam existentes Exod.25. necessariò adorabantur ab iis, qui arcam adorabant. Immò Hieronymus in epistola ad Marcellam, vt migret Bethleem, ideo dicit tabernaculum fuisse veneratum à Iudæis, quia ibi erant Cherubin. Serpens quoque æneus non poterat non honorari, cùm in loco sublimi à Deo positus fuisset, & salutem miseris in se aspicientibus adferret. Vnde Augustinus lib.3. Trinit. cap.10. loquens de quibusdam signis, quæ venerationem tanquam religiosa merentur, ponit pro exemplo serpentem æneum. Præterea tam de imaginibus Cherubin, quàm de imaginibus serpentis, quòd honorari debuerint, patet ex regula B. Augustini lib.3. doctr. Christ. cap.9. vbi dicit, signa vtilia diuinitus instituta, veneranda esse, quia honor eorum ad prototypum transit. Fuisse autem illas imagines Cherubin & serpentis à Deo institutas, & vtiles, certum est. Iam verò, si licuit, venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? Si licuit venerari imaginem Christi in forma serpentis (nam serpentẽ Christi fuisse figuram habemus Ioan.3.) cur non potius venerabilis erit imago Christi in forma hominis?

Deinde, habemus alia testimonia, quæ docent, creaturas honorandas religiosè propter solam relationem ad Deum, vt Psalm.95. *Adorate scabellum pedum eius.* Matth.5. *Nolite iurare per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius.* Vbi nota, iuramentum esse actum religionis, quo honoratur primariò Deus, secundariò id, per quod iuratur. Prohibet ergo Deus iuramenta sine debitis circumstantiis, per cœlum & terrã, ne contumelia fiat eiusmodi creaturis, quatenus relationem habent ad Deum. Sed similem relationem habent imagines: igitur eadem ratione colendæ sunt.

A Vltimum genus testimoniorum est eorum, quæ docent, creaturas dici sacras, vel sanctas propter relationem ad res sacras. Exod.3. *Locus in quo stas, terra sancta est*; propter Angeli scilicet præsentiam. Exod.12. dicitur dies Paschæ, dies sancta & venerabilis propter significationem, & quia dedicata erat cultui diuino. Exod.28. dicuntur vestes Sacerdotum sanctæ propter eandem caussam.
B Isaiæ 11. sepulcrum Christi gloriosum. 2. Timoth.3. dicuntur Scripturæ sacræ literæ: *Ab infantia,* inquit, *sacras literas nosti.* Cur literæ illæ dicuntur sacræ, nisi quia signa sunt rerum sacrarum? nec solùm literas, sed etiam verba ipsa prolata, venerari consueuimus, præsertim nomen, IESVS; & Euangelium audimus stantes detecto capite, immò etiam luminibus accensis; quamuis in meridie, vt Hieronymus probat libro in Vigilantium: at imagines Christi & Sanctorum sunt etiam institutæ ad significandas & repræsentandas res sacras, cur ergo eas honorare non liceat? nam rem sanctam esse hoc ipso quod sancta est, venerabilem, patet ex illis verbis Exod.12. *Dies prima erit*
C *sancta, & septima eadem religione venerabilis.* vbi vides pro eodem accipi, rem sanctam & religiosè venerabilem.

SECVNDO, probatur ex Conciliis Ecclesiæ. Habemus inprimis canonem 82. sextæ Synodi, vbi dicũtur imagines venerabiles. tametsi enim isti canones non sint firmæ auctoritatis, tamen iste canon semper receptus fuit ab Ecclesia, & testatur vt minimum vsum Ecclesiæ antiquæ. Deinde habemus Synodum Romanã sub Gregorio III. Episcoporum ferè mille pro imaginibus celebratam, anno DCC. XXXIII. iuxta Sigebertum in Chronico. Item Synodum habitam in villa Gentiliacensi, anno DCC. LXVI. iuxta Sigebertum, vel DCC. LXVII. iuxta A-
D donem; in ea de imaginibus actum, & admoniti Græci, vt cum aliis piis de imaginibus sentire vellent, vt Paulus Æmilius testatur lib.2. Rursus aliam Synodum pro imaginibus Romę celebratam sub Stephano III. anno DCC. LXVIII. iuxta Sigebertum, cuius Synodi meminit aliquoties Adrianus in lib. de imaginibus ad Carolum.

Post annum deinde DCC. LXXXVIII. septima Synodus, act.7. definiuit, imagines esse venerandas, non quidem cultu latriæ, sed honore illo, quo etiam prosequimur sacras literas, sacra vasa, &c. testis Paulus Diaconus, Cedrenus, Zonaras, &c. Est autẽ hoc Concilium eiusmodi, vt nullo modo dubitari posit, quin generale & legitimum fuerit. Nam habuit inprimis

legatos Romani Pontificis, & trium aliorum Patriarcharum, Alexandriæ, Antiochiæ, Hierosolymæ, necnon Patriarcham Constantinopolitanum, omnes consentientes, vt ex subscriptionibus patet. Præterea adfuerunt Episcopi CCC. L. teste Cedreno, id est, plures quàm in prima, secunda, vel tertia Synodo generali. Præterea consensit Imperator Constantinus. Ad hæc disputatum est acriter, & diu allatis in medium Scripturis, Conciliis, & Patribus. Si ergo vllum est Concilium generale legitimum, certè hoc est.

Neq; obstat, quod contrarium dicantur statuisse Concilia Constantinopolitana præcedentia & Francofordiense sequens. Nam etiamsi illa omnia fuissent legitima, tamen cedere deberent Niceno; quia hoc plenarium & generale, illa particularia fuerunt. Est enim regula Augustini lib. 2. de Baptismo, cap. 3. Concilia particularia plenariis sine dubitatione cedere debere. Fuisse autem illa tria particularia, patet; nam in Constantinopolitano sub Leone non fuerunt vocati, nec adfuerunt vlli Patriarchæ, excepto Germano Patriarcha Constantinopolitano, qui tamen non consensit, & ideo depositus fuit.

In Concilio Constantinopolitano sub Constantino Copronymo non sunt vocati, nec adfuerunt nec per se, nec per Legatos Romanus, Alexādrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus Patriarchæ, sed solus Pseudoepiscopus, quem hæretici deposito S. Germano Patriarcham fecerant. Testantur hæc Cedrenus, & Zonaras in vita Constantini Copronymi, & ipsi etiam Magdeburgenses Centur. 8. cap. 9. col. 551. & Paulus Diaconus, qui tunc viuebat, lib. 22. rerum Romanarum.

Denique Francofordiense omnium iudicio particulare fuit, & (si verum est, quod Centuriatores dicunt) adfuerunt quidem Legati Romani Pontificis, sed Synodo assensi non sunt.

Ad hæc accedit, quod ex euētu colligitur Nicænum fuisse legitimum, nam solum illud tandem obtinuit. imagines enim in templis permanserunt, & suum honorem in Ecclesia semper habuerunt; immò etiam solius huius Concilij acta exstant, reliqua tria mox euanuerunt, & solùm in historiis aliqua eorum memoria seruata est, quod idem accidit primo Nicæno. Fuerunt enim plurima Concilia celebrata ab hæreticis contra Nicenum primum, sed ipsa cum suis erroribus euanuerunt, sola fides & canones Nicæni ad nos peruenerunt. Habemus præterea VIII. Synodum generalem, act. vlt. can. 3. & Synodum Tridentinam, sess. 25.

Tertio, probatur ex Patribus. Basilivs in Iulianum, vt citat Adrianus Papa in epistola ad Imperatores, in VII. Synodo, act. 2. *Historias, inquit, imaginum illorum honoro, & palàm adoro. hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, non est prohibendum, &c.*

A Chrysostomvs in liturgia: *Sacerdos*, inquit, *ad imaginem Christi caput inclinat.*

Ambrosivs serm. 10. in Psalm. 118. *Qui*, inquit, *imaginem coronat Imperatoris, vtique illum honorat, cuius imaginem coronauit; & qui statuam contempserit Imperatoris, Imperatori vtique fecisse videtur iniuriam, &c.*

Avgvstinvs lib. 3. Trinit. cap. 10. loquens de signis sacris, quales sunt imagines, literæ, & Sacramēta: *Sed quia*, inquit, *hæc hominibus nota sunt, quia per homines fiunt, honorem tanquam religiosa possunt habere, stuporem tanquam mira non possunt, &c.* vbi nominatim ponit serpentem æneum inter ea, quæ merentur honorem religiosum. Idem lib. 3. B de doctrina Christiana, cap. 9. dicit, eos seruire sub signis, qui honorant vtilia signa, nec sciunt quid significent, quales erant olim Iudæi: qui autem venerantur vtilia signa, & sciunt quid significent, dicit eos non tam honorare ipsum signum, quàm rem significatam, & ideo liberos esse. Qvod autem imagines Sanctorum sint vtilia signa diuinitus instituta: & proinde veneratione digna tam à seruis, quàm à liberis, patet ex lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 25. vbi dicit, picturas, & statuas pertinere ad superflua instituta hominum, exceptis illis, quæ ob finem bonum suo loco, & tempore proponuntur ab eo, qui habet auctoritatem. Tales autem esse Christi, & Sanctorum imagines, certissimum est.
C Deniqve lib. 10. Confess. cap. 34. reprehendit pictores, & similes artifices, quod necessarium & moderatum vsum, & piam significationem longè aliquando transgrediantur. vbi admittit, quasdam esse picturas necessarias, quasdam etiam piam significationem habentes, & proinde venerabiles.

Pavlinvs natali 10. S. Felicis, de imaginibus in templo depictis, sic ait:

Miremurq; sacras veterum monumenta, figuras.

Vbi cùm sacras vocat figuras, honorādas etiam docet. res enim sacræ omnes honorandæ sunt.

Gregorivs lib. 7. epistol. 5. ad Ianuarium Episcopum Caralitanum, loquens de imagine B. Mariæ, & cruce quæ posita fuerant in Synagoga Iudæorum, quas iubet inde auferri: *His*, inquit, *hortamur affatibus, vt sublata exinde cum ea qua dignum est veneratione, imagine atq; cruce, debeatis quod violenter ablatum est reformare.* Et lib. 7. epist. 53. ad Secundinum docet, imaginem sacram honorandam etiam prostratione ad terram, non tamen vt Deum: *Et nos*, inquit, *non quasi ante Diuinitatem, ante illam prosternimur, &c.*
D
Damascenvs lib. 4. cap. 17. de fide, dicit esse Apostolicam traditionem, cultum crucis & imaginum.

Præterea crucem, id est, crucifixi imaginem fuisse in Ecclesia semper honoratam, certissimum est. nam Lactantivs in carmine de passione Domini:

Flecte genu, inquit, *lignumq; crucis venerabile adora.*

Et SEDVLIVS lib. 5. carminis Paschalis: *Néue quis ignoret*, inquit, *speciem crucis esse colendam.*

AMBROSIVS oratione de obitu Theodosij: *Sapienter*, inquit, *Helena egit, quæ crucem Christi in capite Regum leuauit & locauit, vt crux Christi in Regibus adoretur.* Et libro de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 7. *Nunquid*, inquit, *cùm in Christo imaginem Dei, crucemq́; veneramur, diuidimus eum?*

HIERONYMVS in vita Paulæ: *Prostrata*, inquit, *ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat.*

ATHANASIVS quæst. 16. ad Antiochum, dicit, Christianos imaginem crucis colere potius quàm lanceæ, vel columnæ, & similium instrumentorum passionis Dominicæ, quia si Gentiles accusent nos, quòd colamus lignum, possumus mox separare duo ligna crucis ab inuicem, & eo modo sublata figura crucis, conculcare duo illa ligna, vt ostendamus nos non ligna sed imaginem crucifixi venerari. Denique Patres testantur, Christianos semper accusatos à Gentilibus, quòd colerent crucem quæ est imago crucifixi.

TERTVLLIANVS in Apologetico, cap. 16. dicit, Christianos appellatos religiosos crucis: neq; ipse hoc negat esse verum. MINVTIVS Felix in Octauio respondet Gentilibus obiicientibus adorationem crucis. Nec obstat quod ipse dicit: *Nos crucem neq; adoramus, neq; optamus*; nam loquitur de adoratione propria Deo, de qua accusabantur. Interim ex obiectione constat, crucem aliquo modo honoratam à Christianis. Iulianus apud Cyrillum lib. 6. idem obiicit. At certè nunquam Gentilibus in mentem venisset, vt nostris obiicerent adorationem crucis, nisi vidissent primis illis & sanctissimis Christianis crucem summæ venerationi fuisse.

Ridicula est autem responsio Magdeburgensium, qui ex Concilio Francofordiensi Cent. 8. cap. 9. in fine dicunt, non esse eandem rationem crucis & imaginum aliarum; nam Christus nos redemit cruce, nō imagine. Ista enim responsio primò iugulat ipsos Centuriatores, ipsi enim non admittunt crucem posse honorari. Deinde imperita solutio est; nam Christus non redemit nos ista cruce, quam modò auream, modò argenteam, modò lapideam, modò depictam in tabula, vel signatam in aëre veneramur, sed illa vna lignea, cuius imago est, quam veneramur. Nec enim habemus vbique crucem illam Christi veram, & multò minus eam veteres habebant tempore Tertulliani & Minutij, cùm postea repertã esse constet temporibus Magni Constantini. Magis autem redemit nos Christus corpore suo, quàm cruce lignea. Quare si licet venerari imaginem crucis, multò magis imaginem corporis.

Argumentum QVARTVM, à miraculis. Deus enim per imagines Christi & Sanctorum multa miracula operatur, ex quo intelligimus placere

A illi, vt imagines honorentur. Illustre inprimis est, quod Eusebius refert lib. 7. hist. cap. 14. vbi testatur, ex basi statuæ Christi æneæ ab Hæmorroissa positę apud Paneadem, herbam quandam omnibus incognitam oriri solitam, quæ vbi creuisset vsque ad fimbriam imaginis Christi, eamque attigisset, vim haberet omnes morbos depellendi. quod etiam refert Theophylactus in cap. 9. Matth. Addit Sozomenus lib. 5. hist. cap. 20. de eadem imagine aliud miraculum, quòd videlicet cùm Iulianus Apostata statuam Christi inde amouisset, & suam in eodem loco posuisset, mox ignis de cœlo statuam Iuliani discerpsit, & caput à reliquo corpore diuulsit planè

B ad eum modum, quo olim accidit idolo Dagon, 1. Reg. 5.

Non est autem prætereundum hoc loco insigne mendacium Centuriatorum. quod enim Iuliani statuæ accidit, id illi tribuunt etiam statuæ Saluatoris. Sic enim loquuntur Cent. 4. cap. 13. col. 1447. *Videtur*, inquiunt, *etiam ea fulmine confracta esse, vt exstaret testimonium, superstitionem illam, qua statuis vis aliqua tribuitur, Deo non placere.* Et ibidem superstitiosam vocant herbę illius vim, quę morbos omnes curabat. At cùm dicunt, imaginem Christi fulmine disiectam, mentiuntur apertissimè contra fidem omnium historicorum. Cùm autem miracula testatissima Christi, superstitioni Diabolicæ adscribunt, imitantur

C Scribas & Pharisæos, qui eiusdem Christi miracula in Beelzebub fieri, calumniabantur.

Multa alia miracula per imagines à Deo facta legi possunt apud ipsos Magdeburgenses Cent. 6. & sequentibus, cap. 13. qui tamen respondent ad hoc argumentum ex libris Carolinis, non sequi, imagines esse adorandas, quia miracula faciunt. Multa enim sunt alia, per quæ Deus miracula facit, quæ tamen non adorantur. Nam Helisæus per aquas Iordanis curauit lepram Naaman, Christus sputo curauit cæcum; nec tamen adoramus aquam, vel sputum, quin etiam per homines malos aliquando facit Deus miracula, & tamen eos homines omni honore indignos iudicamus.

D RESPONDEO, spectandum esse finem miraculorum; id enim, quod miraculo confirmatur, Dei testimonium habet. Iam Helisæus & Christus non adhibuerunt aquam vel sputum in miraculis, vt aquam vel sputum honorarent, sed vt ostenderent, ille quidem se esse Prophetam Dei, iste autem se verum Dei Filium. Similiter homines mali non faciunt miracula, vt se ac vitam suam commendent, sed fidem. Quare non ipsi, sed fides, quam prædicant, veneranda est.

Miracula autem per imagines facta, ideo facta sunt, vt probarent ac sancirent imaginum cultum. Nam cur, quæso, ignis cœlestis discerpsit statuam Iuliani, nisi vt vindicaret iniuriam factam statuæ Christi? Et cur ab imagine à Iudęis confossa, sanguis prodiit, qui infirmos plu-

rimos curauit, vt est apud Athanasium libro de passione imaginis Domini. Gregorium Turonensem de gloria Martyrum, cap. 21. Rhegin. in Chronico anni DCCC. IV. nisi vt ostenderet se honorare id, quod Iudæi contumelia afficiebant?

Præterea beneficia, quæ per imagines à Deo conferuntur, cur illis duntaxat conferuntur, qui imagines honorant, & qui existimant Deo placere cultum imaginum? Nam illud miraculum factum Edessæ per imaginem Christi, vt refert Euagrius libro 4. cap. 26. factum est in salutem eorum, qui Christi imaginem venerabantur. Scribit etiam Zonaras in vita Michaëlis Balbi, cùm Leo Armenius imagines persequeretur, filium eius Sabbatium Constantinum qui mutus erat, accessisse ad statuam S. Gregorij Nazianzeni, & sanctum ipsum mente precatum, loquendi vsum diuino miraculo recepisse. At si cultus imaginum esset idololatria, Deus certè tum maximè idololatriæ fauere visus fuisset. Scribit Paulus Diaconus lib. 21. rerum Romanarum, cùm Iconomachus quidam conspecta statua B. Virginis, lapides in eam iecisset, eamque comminuisset, per quietem virginem ipsam ab eo visam, terribiliter his verbis comminantem: *In caput tuum hoc fecisti.* Deinde paulò pòst eundem ingenti lapide percussum, atque ita contritum esse, vt ipse statuam comminuerat.

Argumentum QVINTVM duci potest à simili hoc modo; homo dignus est veneratione, quia imago Dei est, ergo & ceteræ imagines Christi vel Sanctorum dignæ sunt veneratione. quod enim vni imagini conuenit, quia imago est, id necessariò omnibus imaginibus conuenit. Esse autem hominem venerabilem quatenus Dei est imago, Cyrillus & Augustinus testantur.

CYRILLVS catechesi 12. sic ait: *Imago lignea terreni Regis honoratur, quantò magis rationalis imago Dei?* AVGVSTINVS epistola 203. ad Maximinum Episcopum Donatistarum, explicat, cur in titulo epistolæ dixerit: *Honorabili fratri*, & ait se non honorare Episcopatum eius, sed honorare imaginem Dei, quam in illo sciebat esse, cùm homo esset.

RESPONDENT Magdeburgenses ex lib. Carolino, argumentum nihil concludere, cùm non sint similes depictæ imagines homini, vt imago Dei est; imago enim Dei est in mente, similitudo autem inter hominem & picturas est in exteriori figura. Imperitè; nam argumentum procedit à simili proportione, vt enim homo se habet ad Deum, cuius est imago, ita se habet pictura ad Christum, cuius est imago: si ergo homo ideo est honorabilis, quia est imago rei honorabilis, certè etiam imago picta est honorabilis, quia imago est rei honorabilis.

Respondent SECVNDO, hominem non adorari saltem religiosè, sed solùm ciuiliter. At licet homo, vt Rex, vel Imperator honoretur ciuiliter, tamen homo, vt imago Dei, honoratur religiosè; caussa autem cur honoretur sacra res est, quemadmodum qui honorat hominem, quia sanctus, vel Propheta, vel Sacerdos, vel Episcopus est, certè religiosè honorat, non ciuiliter, vt suprà diximus.

Argumentum SEXTVM item à simili, imago Regis est venerabilis ciuili quodam honore, ergo imagines Christi & Sanctorum sunt honorabiles cultu religioso. Et confirmari potest hoc argumentum ex insigni fraude Iuliani Apostatæ, quam describunt Gregorius Nazianzenus oratione 1. in Iulianum, Paulus Diaconus in vita Iuliani, & alij; erat in more positum, vt imagines Imperatorum ab omnibus adorarentur, id quod etiam Christiani faciebant, quippe qui sciebant solùm ciuilem adorationem illam fuisse, qualem etiam ipsi Imperatori licet Ethnico deferebant. Iulianus igitur vt cogeret Christianos saltem per errorem adorare idola, iubebat suam imaginem ita depingi, vt simul pingeretur Iuppiter de cœlo coronam & purpuram Imperatori deferens; pingerêtur etiam Mercurius & Mars in Imperatorem respicientes, vt eo modo indicaret, se sapientem & fortem esse. Itaque seipse inter Deos depictum proponebat, vt Christiani de more venerantes imaginem Imperatoris, simul venerarentur imagines falsorum Deorum. Monet autem Nazianzenus fuisse venia dignos Christianos simpliciores, qui non aduertebant dolum, nec putabant se adorare aliud, quàm Regis imaginem.

RESPONDENT Centuriatores loco notato non esse hæc similia, quia imago Regis adoratur propter absentiam Regis, qui non potest esse simul vbique in toto regno: Deus autem vbique est præsens. AT inprimis non quærimus, cur adoretur imago Regis, sed ex eo, quòd adoratur, colligimus, rectè adorari imaginem Christi. Præterea Christus, vt homo, non est vbique, nec Sancti sunt vbique. Denique falsum est, imagines Principum non adorari præsente Principe; immò sicut contumeliam facere imagini grauius peccatum est præsente Principe, quàm absente; ita etiam honorare imaginem præsente Principe, res est illi gratissima.

Argumentum SEPTIMVM à contrario; Imago est capax iniuriæ & contumeliæ, ergo & honoris atque cultus. Eusebius lib. 9. hist. cap. 10. scribit in dedecus Maximini, imagines eius fuisse vel deiectas, vel atris coloribus fœdatas. Idem de imaginibus Domitiani scribit Suetonius.

THEODOSIVS quoque (optimus alioqui & pientissimus Princeps) cùm Antiocheni imaginem vxoris eius deiecissent, ita iratus est vt parum abfuerit, quin totam Antiochiam euerterit. Exstant de hac re duæ orationes Chrysostomi, id est, secunda & tertia ad populum Antiochenum, quibus deplorat scelus illud in Theodosium commissum. Vide etiam Theodoretum

lib. 5. cap. 19. historiæ. Denique Iulianus Apostata Christi statuam non deiecisset, nisi eo modo Christo iniuriam fieri credidisset. Neque Deus Iuliani statuam fulmine percussisset, nisi ab eo iniuriam accepisset, & nisi ad Iuliani contumeliam id pertinere visum esset.

Argumentum OCTAVVM, idola Gentium meritò execramur & confringimus, & hinc laudatur valde Theodosius, quòd, teste Theodoreto lib. 5. cap. 20. historiæ, iusserit idola vbique destrui: at certè id non fit, nisi ratione significationis, quia sunt imagines falsorum Deorum, igitur è contrario imagines Christi & Sanctorum, quia res verè bonas & sanctas significant, honorabiles sunt.

Argumentum NONVM, ab improbitate Iconomachorum, & pietate eorum, qui imagines colunt & coluerunt. nam Iconomachi, vt ostendimus 2. cap. disputationis, fuerunt omnes aut Iudæi, aut Samaritani, aut Mahumetani, aut Necromantici, aut manifestè hæretici, quos impios esse negare nemo potest. At qui imagines defenderunt, fuerunt sancti viri & docti, vt Gregorius & Hadrianus summi Pontifices, Germanus & Tarasius Episcopi Constantinopolitani, Ioannes Damascenus, Methodius, Leontius, Ionas Aurelianensis, Paulus Diaconus, & alij pij doctique viri omnium consensu. Non est autem credibile, Deum per hostes suos potius, quàm per amicos & sanctos Ecclesiam docere voluisse.

Quid, quòd ipse etiam Diabolus odit imagines? nam vt in Prato spirituali cap. 45. legimus, Eremitæ cuidam conquerenti, quod spiritus fornicationis illum vexans, cum illo consenuisset, nec abscedere vellet, apparuit Diabolus, ac promisit se discessurum, si is imaginem B. Virginis, quam in cubiculo habebat, non amplius se veneraturum polliceretur. Sed fortè Diabolus fingit odium in imagines, vt homines decepti magis eas colant. At si ita est, cur Diabolus tam sæpe per Iudæos & Mahumetanos procurauit imaginum euersionem & confractionem?

Argumentum DECIMVM, ab infelici exitu Iconomachorum, & felicitate eorum qui imagines defenderunt. Nā inprimis tempore Leonis Iconomachi, posteaquam imagines Sanctorum in foro Constantinopolitano crematę fuerunt, orta est pestilentia tam grauis, vt Constantinopoli trecenta hominum millia interirent. Vide Chronicū Matthæi Palmerij, anno DCC. XLI. Item eadem occasione amisit idem Leo & successores eius imperium Italiæ, nec vnquam amplius recuperare potuerunt. Vide Zonaram & Paulum Diaconum in vita eiusdem. Eo tempore Rex Arabum Ezides, qui imagines Christianorum confringi iusserat, non superuixit vnum annum, cùm tamen XXX. anni promissi illi fuissent ab eo, qui illum ad Iconomachiam incitauit.

A Tempore Constantini Copronymi inauditæ calamitates Orientem inuaserunt; nam terræmotus ingentes integras vrbes deiecerunt, & multa millia hominum occiderunt. Item pestis grauissima orta est, ita vt vineæ, horti, putei, aliaque loca vix sufficerent sepeliendis hominibus. Et ne dubitaretur quam ob caussam ista accciderent, simul vbique in vestibus hominum, in velis sacris, indumentis sacerdotalibus diuinitus existebant cruces paruę, quasi oleo designatæ. Deus enim indicare volebat, velle se vbique conspici crucis imaginem, quam Constantinus Copronymus eo tempore omnino obliterare contendebat. Ad hæc tam horribile frigus accessit, vt mare Ponticum ad centum milliaria

B congelaretur, essetque glacies profunditatis XXX. cubitorum. cui superuenit nix, quę etiam in glaciem versa est, ad altitudinem XX. cubitorum super aliam glaciem XXX. cubitorum. Paulò pòst cœpit solui glacies, & fragmenta ingentia instar magnorum montium, vel insularum, magno impetu discurrebant, quædam etiam ad Constantinopolim allisa partem mœnium, & vicinas domos euerterunt. Testatur autem Paulus Diaconus se vidisse hæc omnia. Eodem anno tanta siccitas postea fuit, vt flumina, fontes, putei ferè omnes siccarentur; ita vt omnes intelligerent, & dicerent, propter impietatem in Deum & Sanctos, quam exercuerant Iconomachi, ista omnia fieri.

C Deniq; obstinatus Imperator Constantinus ita periit, vt in morte clamaret, se adhuc viuum igni inextinguibili traditum comburendum. Testis Zonaras & Paulus Diaconus in eius vita. E contrario Pipinus & Carolus filius eius, qui cum Romano Pontifice imagines defendebant, ad regnum & imperium prouecti felicissimè vixerunt, & regnauerunt, vt ex iisdem auctoribus patet.

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

D SVPEREST iam, vt argumenta aduersariorum soluamus. Ad PRIMVM Caluini dico, in illis Scripturis reprehendi idololatriam, id est, cultum imaginum, quæ habentur pro Diis, vel per quas coluntur tanquam Dij ij, qui verè non sunt.

Ad probationem illam, qua Caluinus conatur ostendere, Iudæos & Gentiles adorasse Deum in idolis; dico in verbis Caluini contineri multa mendacia. PRIMVM est, quòd Iudæi & Gentiles non vocauerint Deos sua idola; nam lib. 1. cap. 11. §. 10. Instit. obiiciens sibi responsionem Catholicorum, ait: *Non vocamus,* inquiunt, *nostros Deos, nimirum imagines: deinde respondet; Neque illi, aut Iudæi, aut Gentiles, olim vocabant, & tamen Prophetæ passim illis fornicationes cum ligno, & lapide expro-*

brare non desinebant. At si Iudæi non vocabant idola suos Deos, vnde est illud Exodi 32. Fac nobis Deos, qui nos præcedant? & isti sunt Dij tui Israël? Vnde illud Michæ, Iudic. 18. Deos meos quos mihi feceram, abstulistis? Et 3. Reg. 12. de duobus vitulis Hieroboam, ecce Dij tui Israël?

Quòd autem simulacra ab Ethnicis vocarentur Dij, nemo nescit, qui aliquid in Poëtis, vel etiam Oratoribus legerit. Sed vnus locus nunc sufficiet ex Danielis 5. *Bibebant*, inquit, *vinum, & laudabant Deos suos aureos, & argenteos, æreos, ligneosq́, & lapideos.* Et alter ex libro Sapient. cap. 13. *Appellauerunt Deos opera manuum suarum.* Poterátne clarius Scriptura diuina Caluini mendacium redarguere?

SECVNDVM mendacium est, quòd Iudæi, cùm fecerunt vitulum aureum, non sint obliti Deum verum. Nam planè è diametro pugnant verba Caluini cum verbis Scripturæ. Caluinus enim lib. 1. cap. 11. §. 9. sic ait: *Nec tam incogitantes erant Iudæi, vt non meminissent Deum esse, qui eos eduxerat de terra Aegypti.* At Scriptura Deuter. 32. *Deum*, inquit, *qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.* Et in Psal. 105. *Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile: & obliti sunt Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Et Hierem. cap. 2. *Ambulauerunt post vanitatem, id est, post idola, & non dixerunt, vbi est Dominus, qui ascẽdere nos fecit de terra Ægypti?* Quid clarius?

TERTIVM mendacium est, quòd Iudæi in omnibus suis idolis Deum vnum & verum colere voluerint. Sic enim ait Caluinus lib. 1. cap. 11. §. 8. *Deum quidem esse nouerant, cuius virtutem experti erant. Sed à præeunte imagine volebant cognoscere Deum sibi itineris esse ducem.* Et §. 9. ait: *Deum æternum Iudæi, vnum, verumq́, cœli ac terræ Dominum sub talibus simulacris persuasi erant se colere.*

At hoc esse mendacium probabo. PRIMO. quia si Iudæi volebant tantum signum corporeum, non erat opus, vt facerent vitulum; nam habebant nubem & columnam ignis, quæ melius ducebant, quàm vitulus, qui portari necesse habebat: non ergo signum corporeum, sed Deum corporeum quærebant.

SECVNDO, quia nulla caussa reddi potest, cur potius vitulum fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre maximum Deum Aegyptiorum, qui est vitulus niger albis maculis insignis, quem ipsi vocant Apim. de quo Cicero lib. 1. de natura Deorum, & Augustinus libro 18. de ciuitate Dei, cap. 5. & scriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Eusebius, &c. Iudæi ergo quia viderant in Aegypto in summo honore vitulum, putauerunt ipsum Deum cœli esse vitulum illum, & ideo illi imaginem vituli statuerunt.

TERTIO, quia Iosue cap. vlt. datur optio Hebræis, an velint seruire Diis alienis, quibus seruiunt Thare & Nachor idololatræ, an idolis

A Amorrhæorum, an Deo Israël? non ergo in idolis adorabant, vel putabant se adorare Deum Israël. Nam alioqui potuissent respondere, ineptam esse optionem illam, quandoquidem in ipsis idolis Amorrhæorum, & Thare, ac Nachor Deum verum colerent. Idem confirmatur ex 3. Reg. 18. vbi Elias dicit: *Vsquequo claudicatis in duas partes, si Dominus est Deus, sequimini eum: si Baal est Deus, sequimini illum.* Vbi clarè opponitur Baal Deo vero. Quando ergo Iudæi colebant idolum Baal, certè non colebant Deum verum. Adde illud Deuter. 32. *Immolauerunt Dæmoniis, & non Deo, Diis, quos ignorabant.* Adde etiam, quòd falsò accusarentur Iudæi seruisse Diis alienis, si in idolis semper

B coluissent Deum verum. AT, inquies, quomodo ergo de vitulo dicitur Exod. 32. *Hi sunt Dij tui, qui te eduxerũt de terra Aegypti.* Quomodo etiam ibidem de vitulo dicitur: *Cras solennitas Domini* יהוה *est?* Et Iudic. 17. *Sanctificaui hoc argentum Domino, vt faciam idolum?* Ad PRIMVM respondeo, significari illis verbis, putasse Iudæos beneficium liberationis de Aegypto se accepisse, non à Deo Mosis, sed ab Api Deo Aegyptiorum. Ad SECVNDVM & TERTIVM, duplex solutio est. VNA Caietani in cap. 32. Exod. quod verè nomen ipsum, Domini, tribuatur à Iudæis idololatris idolo, & hoc fortè significare Scripturam, Sap. 14. cùm ait: *Incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.* Nullum enim Dei nomen est incom-

C municabile, præter hoc יהוה. nã cetera tribuuntur aliquando etiam creaturis.

DICES, at nomen illud יהוה est proprium nomen Dei Israël, non ergo potuit communicari. RESPONDEO, fortè Iudæos illos, qui plures veros Deos esse credebant, non putasse hoc esse nomen proprium, sed appellatiuũ. Fortè etiam communicasse illud nomen per similitudinem. Quomodo enim Aegyptij vocare solent Nilum, suum Iouem; & nos de homine strenuo dicimus, hic est noster Achilles; de sapiente, hic est noster Cato: ita Iudæi de vitulo dicebant, hic est noster יהוה, habeat sibi Moses suum.

ALTERA solutio est Abulensis, Caietani, & aliorum in cap. 16. Iudicum, qui dicunt, duo ge-

D nera idolorum fuisse apud Hebræos. VNVM sine nomine certi Dei, quale fuit idolum Michæ, Iudic. 17. & fortè vitulus aureus, quem fecit Aaron, Exod. 32. & renouauit Hieroboam, 3. Reg. 12. non enim Scriptura vocat vitulum Deum Moloch, vel Baal, &c. sed semper ait: *Hi sunt Dij tui Israël.*

ALTERVM genus fuit cum certo nomine, vt Baal, Moloch, Astaroth, Chamos, &c. vt videre est 3. Reg. 11. & alibi. Igitur dicunt, nec improbabiliter, posse de primo genere admitti, quòd Iudæi in idolo putauerint, se colere Deum verum. Ceterùm in hoc etiam eos errasse grauissimè, tum quia idolo sacrificabant, & in ipso idolo diuinam vim inesse credebant: tum etiam quòd imaginabantur Deum esse corporeum, & ipsi

idolo

idolo similem. Ex quo sequebatur, vt putarent se colere Deum verum, sed reuera non colerent, nisi figmentum suum. Quemadmodum Manichæi dicebant se colere Deum Patrem, & Filium eius Christum: sed quia per Deum intelligebant lucem corpoream, per Christum accipiebant solem istum corporeum; nihil habebant Dei, & Christi, nisi solum nomen.

Quòd autem Iudæi Deum putarent corporeum, & idolo similem, secundum hanc sententiam, patet ex vitulo aureo. Nam ideò faciebant Deum in forma vituli, quia viderant in Ægypto vitulum in summo honore; inde enim existimabant, summum Deum esse vitulum illum. & hoc etiam modo Iudæi verè obliuiscebantur Dei, licet non putarent se eius obliuisci. In idolis autem secundi generis adeo certum est Iudęos nec coluisse, nec putasse se colere Deum Israël, vt id fateatur etiam Petrus Martyr Caluinista in cap. 17. Iudic.

QVARTVM mendacium est, Ethnicos non putasse idola esse Deos. Sic enim ait Caluinus lib. 1. cap. 11. §. 9. *Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, vt non intelligerent Deum alium esse, quàm ligna, & lapides.* Hæc ille. Licet autem aliqui non fuerint ita stupidi, vt putarent idola lignea, vel lapidea esse Deos; tamen plurimi ita stupidi erant, vt verè crederent ipsa idola viuere, & sentire, & Deos esse. Neque erat hæc tanta stupiditas, quantam Caluinus videri vult. Nam mouebantur Ethnici ad credendum idola esse Deos propter quatuor caussas. PRIMO, quia id eis dicebatur à Pontificibus suis. SECVNDO, quia videbant totum ferè mundum id credere. TERTIO, quia Diaboli opera interdum idola mouebantur, & loquebantur, & futura prædicebant, seu potius moueri, & loqui videbantur; nam reuera Diabolus ea mouebat, & in eis loquebatur, sed populus credebat ipsa verè moueri, & loqui. Solita verò idola loqui, patet ex cap. 21. Ezech. & cap. 10. Zachariæ, & ex lib. 1. cap. vlt. Valerij Maximi. QVARTO, quia erant forma humana prædita; & qui videt sua membra sentire, & viuere, facilè persuadetur viuere, & sentire etiam sibi similia, pręsertim si id à sapientioribus affirmari audiat. Sed quæcunq; fuerint caussæ, probo multos Ethnicorum credidisse, ipsa idola esse Deos, & proinde mentiri Caluinum.

Igitur credidisse idola esse Deos probo, PRIMO ex Scriptura; nam omnes Prophetæ laborant, vt doceant idola aurea, & argentea non esse Deos, & probant, quia non loquuntur, non vident, &c. Vide Isaiam 46. Dauidem Psal. 113. & Psalm. 134. & Habac. 2. sed præcipuè epistolam Hieremiæ Baruch 6. vbi ad singula argumenta concludit: *Vnde notum sit vobis, quia non sunt Dij.* At certè stulti essent Prophetæ, si id refellere conarentur quod nemo assereret. Præterea Actor. 19. de Paulo dicunt Ethnici: *Paulus hic suadet, dicens, quia non sunt Dij, qui manibus fiunt.* Ergo ipsi putabant esse Deos eos, qui manibus fiunt. Præterea Hierem. 2. & Sap. 13. & 14. Scriptura dicit, Ethnicos solitos inuocare idola, & eis commendare salutem suam: nemo autem inuocat, aut orat simulacrum, inquit Augustinus in Psalm. 113. qui non putet ab illo se exaudiri.

SECVNDO ex Patribus; AVGVSTINVS lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 7. *Fateor,* inquit, *altius demersos esse qui opera hominum Deos putant, quàm qui opera Dei.* Et infrà: *Illi simulacra venerantur, vel tanquam Deos, vel tanquam signa, & imagines Deorum.* Et epist. 49. ac in Psalm. 113. dicit, Ethnicos multos putasse ipsa simulacra viuere, spirare, & audire, & proinde esse Deos viuentes, & in hoc errore foueri ex ipsa similitudine humanorum membrorum.

TERTVLLIANVS in Apologetico, cap. 12. dicit, Deos gentilium plura pati, dum fiunt, ab artificibus, quàm patiantur Christiani cùm occiduntur, quòd eos nolint adorare.

EVSEBIVS lib. 5. præparat. cap. 15. *Triginta,* inquit, *Deorum millia in terra esse censet Hesiodus. ego autem multò plures lapideos, atque ligneos hominum creatores esse video.* Denique Cyprianus, Lactantius, Arnobius, Minutius Felix, Clemens Alexandrinus, Athanasius, Theodoretus, & alij, qui scribunt contra Gentes, rident Ethnicos, quòd ligna, & lapides pro Deo colant. Et quid est, quod ait Horatius lib. 1. serm. Satyra 8.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cùm faber incertus faceret scamnum, anne Priapum,
Maluit esse Deum?

Nec solùm Poëtæ, sed etiam viri sapientissimi hoc senserunt; nam HERMES Trismegistus apud Augustinum lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 23. dicit, alios Deos factos à summo Deo, alios autem ab hominibus: Deos autem ab hominibus factos dicit esse statuas, quibus arte quadam magica alligantur Dæmones, ita vt statua sit quasi corpus Dei, spiritus autem inclusus sit anima, & totum idolum sit Deus, quomodo corpus, & anima est homo. Et ARNOBIVS lib. 1. contra Gentes: *Venerabar,* inquit, *ô cæcitas, nuper simulacra modò ex fornacibus prompta, in incudibus Deos, & ex malleis fabricatos.* Et infrà: *Tanquam inesset vis præsens, adulabar, affabar, & beneficia poscebam.* Et infrà: *Deos esse credebam ligna, lapides, ossa, aut in huiusmodi rerum habitare materia.* Vide igitur, Lector, an non mentiatur Caluinus, cùm negat Ethnicos habuisse idola pro Diis.

AT, inquit, Ethnici mutabant simulacra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant. RESPONDEO, Ethnicos eadem stultitia, qua putabant aliquos Deos posse fieri manibus hominum, potuisse etiam credere Deos aliquos potuisse destrui manibus hominum.

SED rursum, ait Caluinus, vni Deo multa simulacra ponebant. RESPONDEO, Ethnicos habuisse alios Deos in cœlo, alios in terra: nec putasse absurdum, si vnus Deus cœlestis, vt Iu-

piter, vel Apollo, haberet in terra multos collegas minores, id est, multa idola eiusdem nominis.

Denique addit Caluinus, Ethnici nouas imagines sacrabant, nec tamen putabant se nouos Deos facere. RESPONDEO, falsum esse, non putasse Gentiles, se nouos Deos facere, saltem terrestres.

QVINTVM mendacium est, lib.1.Instit.cap.11. §.10. *Prophetæ*, inquit, *passim Iudæis, & Gentilibus fornicationes cum ligno, & lapide exprobrare non desinebant, tantùm ob ea, quæ quotidie ab iis fiunt, qui Christiani haberi volunt, nempe quod Deum in ligno, & lapide carnaliter venerabantur.*

A Hoc est maximum & perniciosissimum mendacium. Nam inprimis Iudæi & Gentiles immolabant idolis, vt patet de Iudæis Exod.32. & alibi, de Gentilibus 1. Corin.10. & alibi. & hanc Scriptura vocat fornicationem: Christiani autem nunquam imaginibus immolarunt.

B Præterea Iudæi & Gentes, vel idola putabant Deos, vt ostendimus, vel certè in idolis creaturas pro Deo colebant, quod Christiani non faciunt. Quod autem Gentiles in idolis colerent creaturas pro Diis, probatur; nam plurimi in simulacris colebant pro Diis homines mortuos, quos & ipsi mortuos esse credebant, sed non facilè audebant id populis dicere. Probat hoc Lactantius li.1.cap.14.&15. vbi etiam refert, Ciceronem Tulliolam suam Deam facere conatum esse, erecto illi simulacro. Et Augustinus lib.8. cap.26. de ciuit.Dei, probat, Paganorum Deos homines fuisse. & lib.18. cap.5. docet Serapidis simulacrum digito ad os admoto indicare solitum, vt taceretur Serapidem fuisse hominem, immò & pœnam capitis constitutam ait iis, qui Serapidem hominem fuisse dicerent, cùm tamẽ verè hominem fuisse, & mortuum, ac sepultum constaret. Idem probat Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, & Eusebius de præparatione Euangelica libro 2. cap.7. & Tertullianus Apologetici, cap.11.

C Alij non homines mortuos, sed dæmones in idolis pro Diis colebant, vt patet ex Hermete apud Augustinum lib.8. de ciuitate Dei, cap.23. Quanquam dæmones non solùm inuitati magicis artibus, vt Hermes dicit, sed etiam sponte sua in idolis habitabant, & se supponebant pro mortuis hominibus, vt loco eorum adorarentur, vt docent B.Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, & B.Augustinus lib.8. de ciuit. Dei, cap.24. & lib.22. contra Faustum, cap.17. & idem patet ex eo quod dæmones assumpserunt sibi nomina vel idolorum, in quibus residebant, vel hominum mortuorum, quorum vice colebantur. Adiurati enim, & rogati nomen, quidam dicunt, se vocari Beelzebub, quidam Moloch, quidam Chamos, &c. alij Iouem, aut Mercurium, aut Apollinem, &c. vt obseruarunt Origenes lib.6. contra Celsum paulò ante medium.

D Eusebius lib.4. præpar.cap.6. Lactantius lib.2. cap.16. & Sulpitius in vita B.Martini. hoc idem Scriptura testatur, cùm Deuter.32. dicit: *Immolauerunt dæmoniis, & non Deo.* Et Psal.95. *Dij gentium dæmonia, &c.* Et 1.Cor.10. *Quæ immolant gentes, dæmonibus immolant, & non Deo.*

Alij nec simulacrum, nec homines mortuos, nec dæmones in idolis colere se dicebant, sed partes mundi; nam in idolo Apollinis colebant Solem, in idolo Neptuni mare, in idolo Iouis ætherem, &c. vt referunt Eusebius lib.3. præpar. cap.2. & Augustinus in Psal.113. & lib.4. de ciuit. Dei, cap.10. & lib.7. de ciuit.Dei, cap.5. & seq.

Alij denique nec ipsas corporeas mundi partes in idolis colere se dicebant, sed animas earum partium, id est, Solis, Lunæ, Terræ, &c. vt referunt Eusebius lib.3.cap.3. præpar. & Augustinus loco citato. Sed omnes isti, vt patet, creaturas pro creatore coluerunt: nisi quis ita desipiat, vt homines mortuos, dæmones, elementa, stellas, creaturas esse neget. Id igitur Scriptura in Ethnicis reprehẽdit, quòd adorauerint creaturam pro creatore: quod sanè Catholici nec faciunt, nec fecerunt vnquam, cùm imagines nec Deos putent, nec imagines Deorum.

CAPVT XIV.

Soluitur argumentum secundum.

AD SECVNDVM argumentum ex Conciliis. Dico inprimis Concilia duo Constantinopolitana fuisse illegitima. Quod patet PRIMO, quia non adfuit Romanus Pontifex nec per se, nec per legatos, vt ex Zonara, Cedreno, Paulo Diacono, & ex Synodo Nicæna II. act.6. patet. Porro regula est Ecclesiastica Concilij I.Nicęni, sine sententia Romani Pontificis, non licere Concilia generalia celebrari, vt pręter alios refert Socrates lib.2.cap.13. SECVNDO, quia non consenserunt vlli Patriarchæ nec per se, nec per legatos, vt ex iisdem auctoribus patet. TERTIO, quia omnes auctores, qui de Conciliis generalibus scribunt, vt Psellus, Photius, Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, Nicetas, Paulus Diaconus, Rhegino, Ado, Sigebertus, Abbas Vrspergensis, & alij, ista Concilia Constantinopolitana vel non numerant inter Concilia Ecclesię, vel apertè reprehendunt.

Dico SECVNDO, etiamsi legitima fuissent, tamen eis derogatum esse per Concilium plenarium & verè generale, id est, secundum Nicænum.

Est autem hîc notandum, Concilium istud Constãtinopolitanum falsò vocari Ephesinum III. à multis recentioribus, vt ab eo, qui edidit Concilia in quadam admonitione pręmissa VII. Synodo, & ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, à Sixto Senensi lib.5. Bibliothecæ sanctæ, annot.247. & ab aliis. Caussa

erroris fuit, quia Concilio isti profano præsedit Theodosius Episcopus Ephesinus. Nam quod verè non Ephesi, sed Constantinopoli habitum sit, patet ex omnibus antiquis historicis, & ex ipso Concilio, quod insertum habetur act. 6. Nicæni Concilij.

Notandum SECVNDO, Caluinum, & Magdeburgenses imprudenter laudare Concilium Constantinopolitanum prædictum; nam illud Concilium etiamsi de imaginibus impiè sensit, tamen de cultu & inuocatione Sanctorum, & de meritis operum rectè sensit, & anathema dixit iis, qui id docent quod nunc Caluinus & Magdeburgenses docent. Nam can. 15. anathematizat eos, qui non inuocant B. Mariam. canon. 17. eos, qui non colunt, & non inuocant Sanctos ceteros. canon. 18. eos, qui non credunt Deum redditurum vitam æternã pro meritis operum secundum iustam iudicij sui libram. Habentur autem hi canones inserti in Concilio Niceno II. act. 6. & eosdem fideliter recitant Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. ex quo sanè perspici potest eorum incredibilis vel stupiditas, vel impudentia, qui id laudant, à quo anathematizantur.

De Concilio autem FRANCOFORDIENSI, quo præcipuè nituntur aduersarij, dico tria. PRIMO, quidquid illud Concilium definierit, non esse magni faciendum; nam sine dubio illi anteponendũ est Concilium Nicænum II. quod certum est fuisse vniuersalius, antiquius, & sine controuersia à summo Pontifice approbatum; nam constat ex ipso Concilio adfuisse legatos Papæ Adriani, & rursus approbatum à Leone III. patet ex Iuone 4. parte, cap. 147.

Dico SECVNDO, si verum est quod dicunt Centuriatores Cent. 8. cap. 9. col. 639. nihil nobis eam Synodum obesse; nam ipsi dicunt, Synodo Francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum, & legatos eius. At certum est Synodum, cui repugnat Romanus Pontifex nullius esse auctoritatis, vt patet tum ex Gelasio in tomo de vinculo anathematis, tum experientia. Nulla enim Synodus vnquam habita est legitima, cui Romanus Pontifex repugnauerit.

Quid, quod ipsa Synodus Francofordiensis hoc ipsum docet? nam (vt ex Carolinis libris patet) Synodus Francofordiensis decreuit, iudicium vltimum controuersiarum ad Romanum Pontificem pertinere, & hoc præcipuo argumento refellit Synodum VII. quia existimauit sine auctoritate Romani Pontificis celebratam: Ergo Synodus Francofordiensis, testimonio Magdeburgensium, seipsam destruit.

Præterea ibidem Magdeburgenses dicunt, Synodum Nicænam ab Adriano confirmatam; Concilium autem Francofordiense reprobat Synodum factam sine Papę auctoritate, ergo iudicio Magdeburgensium non est Nicæna nostra, sed aliqua alia, quæ reprobatur in Concilio Francofordiensi. DENIQVE ibidem docent

A Magdeburgenses, in Synodo Francofordiensi non esse definitum, vt imagines tollantur è templis, sed vt in templis quidem maneant, at non adorêtur. Cur ergo ipsi è templis imagines tollunt? cur frangunt? cur non seruant Francofordiense decretum? Ex quo etiam refellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordiensi decretum, vt imagines delerentur. At è contrario Synodus Francofordiensis testimonio librorum Carolinorum, Hincmari, & ipsorum Magdeburgensium, anathema dixit iis qui imagines delere volunt. PRÆTEREA res ipsa idem ostendit; nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis

B enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? Non esse autem factum, certo certius est: nulli enim historici id referunt. Immò Ionas Aurelianensis tanquam rem nouam, & sacrilegam refert, quòd Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

TERTIO dico, rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi. Nam antiqui auctores non sibi constant; nam inprimis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur in præfatione librorum Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli conuenerat, & imagines adorari iusserat.

C Vbi cùm nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hęreticorum contra imagines: at cùm dicit, ibi decretum, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ pro imaginibus adorandis. Vbi cùm nominat Constantinopolim, & dicit à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum: Cùm autem dicit, in Bithynia, & pro imaginibus Synodum illam celebratam, videtur loqui de nostra Nicęna. Nam Nicæa est metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

D Iam verò Hincmarus Remensis, cap. 20. lib. contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quę Nicęę conuenerat sine Papæ auctoritate. Vbi etiam duo contraria coniungit, vt patet. Aimoinus lib. 4. cap. 85. de gestis Francorum, & Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCC. XCIII. scribunt in Synodo Francofordiensi damnatam VII. Synodum Græcorum, quæ conuenerat Constantinopoli sub Constantino & Irene. vbi etiam ipsi contraria iungunt inter se.

Multi autem historici recentiores dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci VII. generalem dicebant. ita Platina in vita Adriani,

Blondus decadis secundæ lib.1.Sabellicus lib.8. Enneadis 8.Paulus Aemilius li.2.de gestis Francorum.Propter hanc confusionem Alanus Copus Dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordiensi solùm damnatam Synodum Constantinopolitanam hęreticam:Nicęnam autem non solùm non damnatam, sed etiam confirmatam, quam sentētiam optarem esse veram,sed tamen suspicor esse falsam.

PRIMO,quia libri illi Carolini,licet falsò inscribantur Carolo, vt dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum,quam edidit Adrianus I. & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, & acta continere Synodi Francofordiensis.id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor,& ipsi libri hoc prę se ferunt:quòd autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit verè Nicæna II. dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri,vel Adriani responsio.

SECVNDO, quia auctores antiqui omnes conueniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII.quę decreuerat imagines adorandas.Ita Hincmarus, Aimoinus,Rhegino,Ado,&alij passim docent.Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

TERTIO,quia si isti auctores loquerentur de falsa VII.Synodo,id est,de Synodo Constantinopolitana contra imagines,certè meminissent etiam in suis historiis Synodi Nicęnę verè septimæ.At non meminerunt vllius Concilij VII.nisi istius, quod reprobatum dicunt.

Neque obstat, quòd libri Carolini, & Abbas Vrspergensis, & Aimoinus dicunt reprobatam Synodum Constantinopoli habitam; nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimoinus: auctor autem eorum librorum vel lapsu memoriæ, vel ex imperitia posuit Constantinopolim pro Nicæa; nam alioqui cùm dicat Synodum celebratam in prouincia Bithyniæ, vbi Nicæa est non Constantinopolis; satis indicat,se de Nicæa loqui. Et similiter Abbas,& Aimoinus cùm dicant, Synodum celebratam sub Constantino & Irene, clarè demonstrant, se loqui de Nicęna Synodo,etiamsi per errorem nominent Constantinopolim.

Neque etiam obstat,quòd Hincmarus, & libri Carolini dicant, Synodum reprobatam in Concilio Francofordiensi fuisse coactam sine auctoritate Papæ,quod est falsum de Nicæna,& verum de Constantinopolitana: Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat. Auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit cum aliis multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi,vt mox dicemus.

Neque obstat vltimo quod Platina,Blondus, Sabellicus & Paulus Aemilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus; nam

A inprimis isti omnes recentiores sunt. Deinde quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorum dictis;nam in Synodo Francofordiensi duę Synodi reprobatæ fuerunt,nimirum Constantinopolitana contra imagines,& Nicęna pro imaginibus, vt patet ex libris Carolinis, & ex Hincmaro. Et fortasse hæc est caussa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicæam, aliqui Constantinopolim, cùm dicunt Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordiensi. Videtur igitur mihi,in Synodo Francofordiensi verè reprobatam Nicænam II. Synodum, sed per errorem & materialiter, eo modo prorsus quo olim Synodus Ariminensis damnauit homousion.Nam auctor librorum

B Carolinorum imposuit Synodo, duoque mendacia illi obtrusit: Vnum mendacium fuit, in Synodo Nicæna definitum fuisse, vt imagines adorarentur cultu latriæ: Alterum, decretum illud factum à Græcis sine consensu Papæ Romani.

His duobus mendaciis pro veritate habitis, Synodus Francofordiensis reprobauit, & meritò, Nicænam Synodum tanquam profanam & illegitimam. Quòd illa duo fuerint persuasa Concilio patet ex ipsis libris Carolinis; nam in præfatione disertè habetur hoc modo: *Allata est in medium*(scilicet in Synodo Francofordiæ)*quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imagi-*

C *nibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, vt qui imaginibus Sanctorum ita vt Deificæ Trinitati seruitium, aut adorationem non impenderent, anathema iudicarentur.qui suprà, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, & seruitutem eis impendere renuentes contempserunt, atq; consentientes condemnarunt.* Hæc ibi. In ipso etiam opere introducitur Constantinus Episcopus Constantię Cypri in Concilio Nicæno anathema dicens iis,qui non adorant imagines eo cultu,quo adoratur sanctissima Trinitas. En clarè primum mendacium.Idem auctor clarè docet,ad summum Pontificem pertinere iudicium controuersiarum fidei, & ideo Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere,quod Pontificis auctoritate careat.

D Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt reprobatam esse falsam Synodum, quæ decreuerat imagines esse adorandas, sine dubio per illud, *adorandas*, intelligunt adorandas cultu latriæ; nam ipsi quoque docent imagines esse venerandas,& tamen execrantur illam Synodum, quæ iubet imagines adorari. ADO in Chronico anni DC.XCVI. dicit,Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo crucem osculari, & adorari solitam. Et in Chronico anni DCC. XVII. vocat imaginem venerandam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosius Catholicus Imperator.RHEGINO lib.1.Chronici sub finem,agnoscit crucis adorationem,& deturbationē imaginum per Leonem Iconomachum factam scelus appellat. IOANNES

Auentinus libro 4. annalium dicit, Carolo Magno Imperatore designato imaginem eius in templo ab omni populo veneratam ipso præsente. ABBAS Vrspergensis in Chronico, inuehitur in Leonem Isaurum, & Constantinum Copronymum propter imaginum deiectionem, eosque vocat impios, & Antichristi præcursores, & è contrario Gregorium Papam laudat, & sanctum virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi & Sanctorum, Imperatorem excommunicauit, &c.

A Quòd autem verè mendacia sint, quòd Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quòd decreuerit imagines adorãdas cultu latriæ, certissimum est; nam in ipso Concilio Nicæno II. act. 2. recitantur epistolæ Papę Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati Romani. Deinde quod ad cultum attinet, in prima actione Basilius Ancyranus qui antea fuerat hæreticus, cùm resipisceret & confessionem Catholicam ederet, toto Concilio audiente & probante dixit, se imagines quidem colere, non tamen latria, cùm ea soli debeatur Deo. Similiter Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri in VII. Synodo, act. 3. loquutus est. Similiter loquuntur etiam ceteri act. 4. & 7.

B Neque mirum videri debet, quod auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicæna Synodo paulò antè habita; nam si nunc Magdeburgenses, & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honoribus planè vt Deos, cùm tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concilium Latinum, & in Germaniæ finibus Tridenti celebratum, disertè clament contrarium: quid mirum si idem confictum sit de Synodo Græca, quam paucissimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

C SI dicas, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit, & legitimum, errare potuit. RESPONDEO, potuit errare & errauit, non in iuris sed in facti quæstione. Et præterea non mirum si errare potuit; nam non consensêre Legati Romani, vt Magdeburgenses dicunt: Papa autem non solùm non consensit, sed etiam refutauit Francofordiense decretum, vt patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, vbi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

D ## CAPVT XV.

Soluitur argumentum tertium.

QVOD autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum caussæ suæ constituunt: Dico eos libros neque esse Caroli, neque eiusmodi, quibus vlla fides haberi possit.

Quòd Caroli nõ sint, probatur PRIMO, quia exstat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri isti accuratè refelluntur, ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur libros istos ab aliquo hęretico compositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui exstat in tertio tomo Conciliorum, cùm aliunde, tum etiam ex Iuone intelligi potest; qui multa ex hoc lib. nomine Adriani in 4. partem sui decreti transtulit.

SECVNDO, constat ex historiis Gręcorum & Latinorum, vt Zonarę & Cedreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli Diaconi in vita eiusdem, Romanos Pontifices, Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seq; in tutelam Francorum contulisse, atq; in eos tandem imperium transtulisse, ea de caussa præcipuè, quòd Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinarentur, cùm è contrario Francorum Reges in fide antiqua constantes essent: Quomodo ergo verisimile est Carolum Imperatorem eadem hęresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Sed verba Zonaræ audiamus.

Igitur, inquit, *Papa Gregorius deserta Imperatoris obedientia ob peruersam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cùm prius sæpe dedisset operam, vt Leonem per literas ab odio Dei reuocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret.* Et infrà in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa mortuo Leo suffectus est, vir reuerendus & honorabilis, qui cùm se ad Carolum Francorum Regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato; nam Papa Gregorius nihil sibi reiesse voluit cum impiis Ecclesiæ Constantinopolitanæ gubernatoribus, & pacem cum Francis fecit.*

TERTIO, scribit Ionas Aurelianensis lib. 1. de cultu imaginum (floruit autem Ionas tempore Ludouici Pij Caroli filij) Claudium Taurinensem eius hæresis patronum, toto tempore quo vixit Carolus, nunquam fuisse ausum mutire, idemq; ibidem, virum piissimum ac sanctæ memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant hęresim suam prædicare; si defensores imaginum Carolum, vt pium, ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

QVARTO, scribit Paulus Aemilius lib. 2. historiæ Francorum, necnon Rhegino in Chronico in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem Caroli Magni patrem, Græcorum errorem contra sacras imagines Imperatoris Græci legatis præsentibus confutasse. Ex eodem quoq; Paulo constat, non diu postea ad Concilium, quod Romæ Stephanus Papa celebrauit, contra eundem Gręcorum errorem misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim,

ex præcipuis regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissimum Principem in Iconoclastam transformare nituntur? præsertim cum Paulo Aemilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses, Cent. 8. cap. 9. col. 570.

Qvinto, constat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis & carminibus, immò ex ipsis rebus gestis, Carolum & Adrianum semper coniunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphium ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quàm piè descriptum apud Platinam, cuius hoc est initium:

Hic pater Ecclesiæ Romæ decus inclytus auctor,
Adrianus Regem Papa beatus habet.
Vir cui vita, Deus: pietas, lex: gloria, Christus:
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.

Et infrà:

Post patrem Carolus lacrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modò plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo teneas regna beata poli.

Num credibile est igitur Carolum alterius religionis, ac fidei fuisse, quàm Adrianum? & in ipsum Adrianũ tam acriter scripsisse, cùm eum tantopere coluerit, & post obitum laudarit?

Deniq; certum est Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem, & ingeniosum fuisse; libri autem isti, hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse videntur. Nam Constantinopolim vrbem notissimam in Bithynia esse dicit, cùm nemo nesciat esse in Thracia, nisi fortè, quia frequentes ibi terræmotus fiunt, solum mutauerit; deinde Concilium pro cultu imaginum Constantinopoli celebratum asserit, cùm tamen Nicææ celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. & quod grauius est, per calumniam & mendacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quę nunquam dixerunt, & interdum quæ aduersarij dixerant; quale est illud, quod Eucharistia sit imago corporis Christi; quod non solùm Patres Nicæni non defendunt, vt iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt. Vnde accepit Caluinus alterius mendacij occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant vnam solùm imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atque hoc dictum Pseudocarolus Nicænę Synodo attribuerat. Caluino placuit ita rem totam immutare, ac dicere: *Ceterùm ne suo solenni, plaudite, fabula careat, additur clausula (nimirum à Concilio Nicæno) gaudeant, & exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt*; quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest, vt voluerit imaginibus sacrificium offerri, vt disertè in actione 7. declarauerit non veram latriam, sed honorariam tantùm adorationem imaginibus deferri.

Accedat Postremo, quod liber iste tànquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia; prodiit enim repentè, in

A lucem, nec scitur quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repertus; nec habet nomen auctoris, nec impressoris, nec loci vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum.

Sed esto, sit liber Caroli Magni, quid tandem aduersarij obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri disertè oppugnat omnia ferè dogmata Caluinistarum; apertè enim docet ad Romanum Pontificem pertinere vltimum iudicium de controuersiis fidei, & eum non à Conciliis, sed à Deo ipso primatum habere; idem vult exorcismum adhiberi in Baptismo, templa dedicari certo ritu, orandum esse pro defun-

B ctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerandas, Chrismatis, aquæ, salisq; benedicti vsum in Ecclesia retinendum, in Eucharistia verè esse corpus Christi, idque adorandum, & tanquam verùm ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios. Si ergo volunt nos credere huic auctori, cùm docet, Nicęnam Synodum errasse, credant eidem ipsi, cùm asserit tam multa, quæ iam enumerauimus.

Quòd si etiã constaret Carolum ipsum hunc librum scripsisse, & in omnibus cum Caluinistis conuenire, quid haberent aliud, quàm testimonium vnius hominis laici & militis? quod opponere velle Concilio generali Episcoporum

C stultitia est manifesta. Nam, vt rectè ait Damascenus orat. 2. de imaginibus: *Christus non commisit Ecclesiam Regibus, & Imperatoribus, sed Episcopis, & Pastoribus.*

CAPVT XVI.

Soluitur argumentum quartum.

AD Qvartvm argumentum ex testimoniis Patrum, ordine respondeamus. Irenævs li. 1. cap. 24. non arguit Carpocratem, quod imaginem Christi haberet, sed quod eam coleret eo modo quo gentes colunt idola, nimirum sacrificiis, vt clariùs explicant Epiphanius hæresi 27.

D & Augustinus hæres. 7. & præterea quod imaginem Christi, & Pauli eodem loco haberet, quo imagines Homeri, Pythagoræ, Platonis & Aristotelis. Epiphanius similiter hæresi 79. reprehendit Collyridianos, non quod imaginem B. Virginis, & ipsam Virginem honorarent, sed quod haberent pro Dea, eique sacrificium offerrent.

Iam Ambrosivs quando ait, oratione de obitu Theodosij: *Helena crucem inuenit, Regem adorauit, non lignum vtique, qui est error Gentilium, etc.* Vult dicere, crucem non adorari propter se, sed propter Christum qui in ea pependit. Licet enim ipsum lignum honoremus, non tamen honoramus, quia lignum est, sed quia Christum crucifixum repræsentat. Vnde Ambrosius ibidẽ sic ait:

Sapienter

Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite Regum leuauit & collocauit, vt crux Domini in Regibus adoretur. A

Porro HIERONYMVS in cap. 3. Daniel. cùm dicit, eos, qui Deum colunt, non debere statuas adorare; loquitur de statuis Regum, qui habebantur pro Diis, & quorum statuæ diuinis honoribus afficiebantur. Reprehendit enim eos, qui id faciunt, quod tres pueri facere noluerunt in Babylone.

Ad locum Augustini de moribus Ecclesiæ, cap. 36. dico; PRIMO, fortè eum loqui de idolis gentium, cùm ait: *Noui picturarum adoratores.*

Dico SECVNDO, eum fortè loqui de quibusdam, qui imagines Sanctorum superstitiosè colebant, ita vt accederent ad idololatriam; nam B fuisse aliquos Christianos, qui imagines quasi Deos adorarent, testatur Damascenus in fine libri de hæresibus.

Dico TERTIO, Augustinum scripsisse eum librum in primordiis cõuersionis suæ ad fidem Catholicam, & ideo offensum quibusdam ritibus, putasse eos sapere idololatriam, quos tamen postea melius instructus excusauit omnino ab idololatria. id quòd ostendimus cùm ageremus de reliquiis; nam in eodẽ loco dicit, eos, qui ponebant epulas super tumulos mortuorum, offerre solitos epulas cadaueribus, & inde vocat eos sepulcrorum adoratores: & tamen libro 8. de ciuitate Dei, capite vltimo, dicit, eos, qui id faciunt, non offerre mortuis epulas, sed C solùm ponere cibos super tumulos Martyrum, sperantes eos à Deo sanctificari per Martyrum preces.

Ad loca Gregorij dico, Gregorium solùm reprehendere cultum imaginum superstitiosum, id est, quo imagines coluntur vt Dij. Vt patet ex epistola ad Secundinum lib. 7. epist. 53. *Scio,* inquit, *quod imaginem Saluatoris non ideo petis, vt quasi Deum colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, &c.* Quod autem aliqua veneratio debeatur imagini ex sententia Gregorij, patet ex lib. 7. epist. 5. *Sublata,* inquit, *qua dignum est veneratione, imagine, atque cruce, &c.*

CAPVT XVII.

Soluitur argumentum quintum.

AD QVINTVM de serpẽte æneo confracto ab Ezechia, respondeo non D mirum esse, si id Ezechias fecerit. Hebræi enim illi adolebant incensum, vt Deo; nam etiamsi adolere incensum non sit necessariò sacrificium, cùm videamus in Ecclesia etiam non sacerdotes incensum offerre, idque non solùm Deo, sed etiam populo: tamen in lege veteri non licebat, nisi sacerdoti adolere incensum, & proinde sacrificium videtur tunc fuisse. vide 3. Reg. 12. & 2. Paral. 26.

Præterea Hebræi obliti significationis, propter quam serpentem erexerat Moses, honorabant illum propter materiam, quomodo cetera idola, hoc est, putabant beneficia sanitatum ab ipso serpente æneo profecta. Id enim indicare voluit Ezechias appellando serpentem נְחֻשְׁתָּן, id est, ænulum, vbi diminutiuum ponitur per contemptum; vel, vt alij legunt, נְחֻשְׁתָּם, id est, æs eorum.

CAPVT XVIII.

Soluitur argumentum sextum.

AD SEXTVM argumentum Caluini, sumptum ab experientia, quia Catholici magis frequentant vnam imaginem quàm aliam eiusdem rei; & quia precaturi ad imagines accedunt; & quia peregrinantur ad imagines, cùm habeant domi pulchriores. Ex quibus ille colligit, nos credere in imaginibus inesse Diuinitatem.

RESPONDEO, vnam imaginem magis frequentari, quàm aliam, propter varias caussas. PRIMA, quia Deus per vnam operatur miracula, & non per aliam; quæ etiam caussa est, cur magis frequentemus precibus vnum Sanctum, quàm alium. Cur autem Deus hoc faciat, non est nostrum discutere.

SECVNDA caussa est, quia quædam imagines pictæ sunt à sanctis viris, vt Luca, Nicodemo & aliis, aliæ à profanis. Certè autem peculiarem deuotionem merentur imagines, quæ non solùm sunt sanctæ propter significationem, sed etiam propter artificem. In quo genere excellebat imago Edessena, quæ ab ipso Christo facta credebatur: necnon imago S. Stephani, quæ ab Angelo formata & allata fuisse putatur, de qua Euodius lib. 2. de miraculis.

TERTIA caussa est, quia aliquæ magis excitant ad pietatem, quàm aliæ, cùm sint magis piæ, & religiosæ, &c. porro precaturi ad imagines accedimus, non vt inuocemus imaginem, sed vt memoriam eius, quem orare volumus, nobis imago refricet. Peregrinationes ad imagines rariores sunt in Ecclesia; ordinariè enim peregrinationes ad reliquias, & loca sancta fieri solent, vt ad sepulcrum Domini, ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum, ad domum Virginis Lauretanæ, &c. si qui tamen peregrinantur ad imagines, illa tria spectant, quæ diximus.

CAPVT XIX.

Soluitur argumentum septimum.

AD SEPTIMVM argumẽtum, ad primam rationem, quod imago non sit capax honoris, cùm sit res inanima, & sensus, ac rationis expers. RESPONDEO, inde solum probari, imaginem non esse honoris capacẽ propter se, & ideo imagines non honorari absolutè, sed relatiuè ad prototypum.

Ad

Ad SECVNDAM dico, imaginem esse sanctam propter duo. PRIMO, propter significationem, & repræsentationem rei sanctæ. & hoc modo quælibet imago Christi, vel Sanctorum etiam in officina existens, potest honorari.

SECVNDO, propter Ecclesiæ institutionem; nam quemadmodum calices, & vestes, & ipsi homines eo ipso fiunt sacri, quod dedicantur cultui diuino, & separantur à profano vsu; ita etiam imagines fiunt sacræ, cùm ponuntur ab Ecclesia in templis, vel aliis locis sacris, non vt pascant oculos curiosorum, sed vt excitent memoriam & amorem Sanctorum, & seruiant cultui rerum sacrarum. in cuius rei signum solent aliquando imagines benedici, & precibus sacerdotalibus quodammodo sacrari, antequam in templis collocentur.

Ad TERTIAM dico, PRIMO, hominem vt imaginem Dei esse dignum veneratione, vt suprà ostendimus ex Cyrillo catechesi 12. & Augustino epist. 203. Dico SECVNDO cum Thoma VValdensi tomo 3. de sacramentalibus titul. 19. cap. 154. hominem non proponi ab Ecclesia colendum vt imaginem Dei, quia periculum esset, ne homo propter se coli putaretur; nam etiam propter se homo capax est honoris.

CAPVT XX.

Proponitur quæstio; Quo genere cultus imagines sint honorandæ.

VENIO nunc ad postremam quæstionem, quo genere videlicet cultus dignæ sint imagines. Tres sunt sententiæ.

PRIMA, quod imago non sit vllo modo in se colenda, sed solùm coram imagine colendum exemplar. ita quidam, quos refert & refellit Catharinus: idem videtur sensisse Alexander 3. par. quæst. 30. art. vlt. necnon Durandus lib. 3. sent. dist. 9. quæst. 2. & Alphonsus à Castro verbo, Imago. Fundamentum huius sententiæ est, quia secundum Basilij sententiam in VII. Synodo sæpius repetitam, honor imaginis transit ad exemplar; non ergo, inquiunt hi Doctores, in imaginem terminatur: proinde ipsa imago nō est quæ honoratur, sed solùm per illam, & in illa honoratur exemplar. Et confirmatur ex versibus, qui dicuntur compositi tempore VII. Synodi, quique visuntur Venetiis in æde aurea antiquissimo opere incisa, & referuntur à Sabellico lib. 8. enneadis 8.

Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa:
Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.

Quod autem dicitur de imagine Christi Dei, dici etiam posset de imaginibus Sanctorum, nimirum; Nam Petrus est quod imago docet, sed non Petrus ipsa, &c.

SECVNDA opinio est, quod idem honor debeatur imagini & exemplari, & proinde Christi imago sit adoranda cultu latriæ, B. MARIÆ cultu hyperduliæ, Sanctorum aliorum cultu duliæ. Ita Alexander 3. par. quæst. 30. art. vlt. B. Thomas 3. parte, quæst. 25. art. 3. & ibidem Caietanus, B. Bonauentura, Marsilius, Almayn, Carthusianus, Capreolus, & alij in 3. dist. 9. idem etiam habet Henricus quodlib. 10. quæst. 6. quamuis addat, nullam imaginem adorandam esse latria; nam ipse putat quidem eundem esse honorem imaginis, & exemplaris, sed simul docet, imaginem Christi non esse imaginem Christi, vt Christus Deus, sed vt homo est.

Fundamenta horum auctorũ hæc sunt. PRIMO, quia Ecclesia canit de cruce: *O crux aue spes vnica, auge piis iustitiam, reisq; dona veniam.*

SECVNDO, quia honor imaginis transit ad exemplar ex Basilio, igitur idem est honor imaginis & exemplaris; quare, si exemplar colitur latria, & imago.

TERTIO, ex Ambrosio, qui libro de incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 7. ait, eadem adoratione coli diuinitatem Christi, & eius crucem: *Num,* inquit, *cùm in Christo imaginem Dei, & crucem adoramus, diuidimus eum?*

QVARTO, ex Hieronymo epistola de obitu Paulæ: *Prostrata,* inquit, *ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat.* Sed Dominum pendentem adorasset latria, igitur & ipsam crucem latriæ cultu adorabat.

QVINTO, ex Aristotele, qui libro de memoria, & reminiscentia dicit, eundem esse motum in imaginem, vt imago est, & in ipsum exemplar.

SEXTO, mensura adorationis vniuscuiusque rei est ratio, siue excellentia, propter quam adoratur; sed ratio, cur adoratur imago, non est alia, quàm excellentia exemplaris, ergo idem omnino debetur honor imagini, qui debetur exemplari.

SEPTIMO, qui imaginem Regis afficit contumelia, habetur reus læsæ maiestatis, ac si ipsum Regem contumelia affecisset; eadem igitur ratio est imaginis, & exemplaris, quod attinet ad honorem, & contumeliam.

TERTIA opinio versatur in medio, estq; eorum, qui dicunt, ipsas imagines in se, & propriè honorari debere, sed honore minori, quā ipsum exemplar, & proinde nullam imaginem adorandam esse cultu latriæ. Ita Martinus Peresius in lib. de traditionibus, tractatu de imaginibus; item Ambrosius Catharinus in tractatu de imaginibus; Nicolaus Sanderus li. 2. cap. vlt. de imaginibus; idem videtur sensisse Gabriel, qui in 3. dist. 9. quæst. vnica, & in canonem Missæ, lect. 49. ait, imaginem adorari eadem adoratione cum exemplari, non tamen vniuocè, sed analogicè. Hoc enim est dicere, coli imagines cultu inferiore, quàm ipsum exemplar.

Pro solutione quæstionis, & opinionum conciliatione notandæ sunt tres distinctiones.

Id enim, quod honoratur, potest honorari per se, vel per accidens: propter se, vel propter aliud: propriè vel impropriè. Per se honoratur suppositum, in quo inest ratio venerationis. per accidens id, quod est coniunctum rei, quæ adoratur, nec est ipsa ratio adorationis. vt cùm honoratur Rex, per se honoratur homo ille, qui est Rex. per accidēs honoratur purpura, & reliqua illi adiuncta, & accidentia omnia eius, excępta regia dignitate, quæ licet nō sit id, quod honoratur, est tamen id, quo homo ille honoratur. Itaque persona honoratur per se, vt quæ; regia dignitas honoratur per se, vt qua; reliqua honorantur per accidens.

A

Secvnda distinctio, potest aliquid honorari propter se, vel propter aliud. Id honoratur propter se, quod habet in se rationē venerationis non dependentem aliunde; & hoc modo sola natura rationalis est venerabilis. Propter aliud honoratur id, quod habet quidē in se caussam honoris, sed illa caussa tota pendet ab alio, & hoc modo signa rerum sacrarum sunt venerabilia; habent enim in se relationem similitudinis, siue repræsentationem rei sacræ, & proinde quandam excellentiam, sed illa tota pendet ab ipsa re sacra.

B

Tertia distinctio, potest aliquid honorari propriè, vel impropriè. Id propriè dicitur honorari, quod verè ratione sui ipsius honoratur. Impropriè dicitur honorari, quod honoratur loco alterius. Legatus Regis aliquando honoratur vt Legatus, & tunc ipse propriè honoratur, licet propter alium honoretur: aliquando honoratur loco Regis honore proprio Regibus, & tunc ipse impropriè honoratur; propriè autem Rex in ipso tunc honoratur. Id clarius apparet quando vnus pro alio accipit possessionem aliquam; vel cùm funus celebratur absente corpore, circa statuam, & fiunt erga statuam omnia, quæ circa corpus fierent. vt cùm aliquādo, teste Sexto Aurel. Victore, Romæ triumphauit Traianus mortuus, & statua eius pro eo sedit in curru triumphali. Nec enim potest dici, statuam propriè triumphasse, sed Traianum à statua repræsentatum.

C

CAPVT XXI.

Imagines per se & propriè colendas.

Nvnc iuxta positas distinctiones aliquot sententiis rem totam explicabimus. Sit igitur hęc Prima sententia, siue propositio. *Imagines Christi, & Sanctorum veneranda sunt non solùm per accidēs, vel impropriè, sed etiam per se & propriè, ita vt ipsæ terminent venerationem vt in se considerantur, & non solùm vt vicem gerunt exemplaris.* Probatur Primo, quia Concilium VII. act. 7. definit imagines Christi esse venerandas, sed nō latria; vult igitur esse venerandas per se, & propriè aliquo cultu. nam si Cōcilium solùm vellet imagines adorari per accidens, vel impropriè, ita vt terminus proprius adorationis non esset imago, sed Christus ipse, non diceret, non debere adorari latria; Christus enim latria adoratur, cùm sit Deus.

Neque obstat, quod quidam dicunt, imaginem Christi non reprȩsentare Christū vt Deum, sed Christum vt hominem, & proinde in imagine Christi nō posse adorari Christum vt Deum, sed Christum vt hominem: Nam imago Christi ipsum Christum, id est, hypostasim diuinam humana carne vestitam repræsentat: sicut imago cuiuslibet hominis non solùm figuram, & colorem, sed etiam personam, & totum ipsum hominem repræsentat. Alioqui Apostoli videntes Christum in carne non debuissent adorare latria; nec Thomas dicere debuisset: *Dominus meus, & Deus meus.* Nam non videbant Christum vt Deum, sed vt hominem.

Secvndo probatur; nam si imago non est veneranda nisi impropriè, quia nimirum coram illa, vel in illa, aut per illam adoratur exemplar, certè licebit simpliciter negare, imagines esse venerandas. Quod enim nō dicitur nisi impropriè, simpliciter negari potest, vt patet: at Concilium VII. act. 7. anathema dicit iis, qui negant imagines esse venerandas.

Tertio, Concilium idem ibidem, definit imagines venerandas eo modo, quo veneramur Euangelia & sacra vasa: Atqui ista honorantur per se & propriè, vt omnes fatentur, nec enim personam alicuius alterius gerunt: igitur & imagines per se, & propriè venerandæ sunt.

Qvarto, in ipsa imagine verè inest aliquid sacrum, nimirum similitudo ad rem sacram, & ipsa dedicatio, siue cōsecratio diuino cultui; ergo ipsæ in se, & non solùm vt prototypi vicem gerunt, honore dignæ sunt.

Neque obiectiones suprà adductæ conuincunt. Ad Primam dico, imagines siue honorentur propriè, siue per se, siue per accidēs, semper honorari propter exemplar, & semper honorem earum transire ad exemplar, sed alio atque alio modo; nam quando imago adoratur impropriè, quia videlicet honor in ipsam non terminatur, sed per ipsam in exemplar, tunc immediatè, & formaliter honor imaginis transit ad exemplar. At quando imago honoratur per se, & propriè, ita vt in ipsam verè terminetur honor, tunc honor eius transit ad exemplar non immediatè, sed mediatè, & quasi consequenter; nam qui honorat imaginem alicuius, sine dubio honorat propter eum, cuius est imago, & proinde honor imagini verè exhibitus redundat in prototypum. Quemadmodum qui facit eleemosynam pauperi, Christo illam fecisse dicitur, non quod eleemosyna immediatè non

D

tendat in pauperem, sed quia qui eleemosynam facit pauperi, propter Christum facit, & Christum honorat in paupere.

Ad SECVNDAM dico, illis versiculis solùm doceri, non deberi imagini eundem honorem, qui debetur exemplari, vt patet ex ratione, quæ in ipsis versiculis redditur. Quia videlicet imago non est Deus, sed imago Dei. Inde enim sequitur non deberi imagini honorem, qui debetur Deo, sed minorem. Nos autem hîc non asserimus, eundem honorem, sed aliquē honorem deberi imagini. Et fortasse auctores primæ opinionis hoc solum dicere voluerunt, nimirum honorem proprium exemplaris non posse exhiberi imagini, nisi impropriè: de honore autem inferiore nihil dixerunt. Quod si ita est, ab eis non dissentimus.

CAPVT XXII.

Non esse dicendum, imaginibus deberi cultum latriæ.

SECVNDA propositio. *Quantum ad modum loquendi, præsertim in concione ad populum, non est dicendum imagines vllas adorari debere latria, sed è contrario non debere sic adorari.* Probatur PRIMO, Concilia non affirmant, sed simpliciter negant imagines adorari latria, igitur & nos eodem modo loqui debemus; nam modus loquendi Conciliorum est modus loquendi Ecclesiæ, & proinde sequendus ab iis, qui nolunt errare. Porrò Concilia non asserere, sed negare imagines adorandas esse cultu latriæ, probatur; nam inprimis nullum est Concilium, quod asserat imaginibus deberi cultum latriæ, deinde Concilium Nicænum II. act. 7. clamat imagines adorandas, sed non latria. similiter nostro tempore Concilium Senonense, cap. 14. & Concilium Mogunt. cap. 41. dicunt, à concionatoribus debere moneri populum ne imagines adoret; quod sine dubio intelligitur de adoratione latriæ. Dicent fortasse: Concilia ista loquuntur de latria, quæ exhibetur alicui propter se, non de ea quę exhibetur alicui propter aliud. At id nihil facit ad rem; hîc enim non de sensu, sed de verbis agimus. satis nobis est, in Conciliis simpliciter negari, imaginibus deberi latriā. nos enim modum loquendi Conciliorum sequi debemus.

SECVNDO, nullæ sunt exactiores formulæ loquendi in materia fidei, quàm eæ, quibus vtuntur, qui hæresim abiurant: Atqui in VII. Synodo, act. 1. Basilius Ancyranus, & act. 3. Constantinus Cypri Episcopus abiurantes hæresim, dicunt, se recipere & colere imagines, non tamen latria.

TERTIO, Patres passim dicunt imagines nō esse adorandas, vt patet ex Augustino epist. 119.

A cap. 11. *Prohibetur*, inquit, *coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa, quæ hoc est, quod ipse.* Item ex Gregorio, qui lib. 7. epistol. 109. & lib. 9. epist. 9. monet Serenum Episcopū, vt populum instruat, ne imagines adoret, & sæpius repetit, non debere imagines adorari. At certè loquuntur de adoratione latriæ; nam alioqui imagines venerabiles esse non negant. Porrò Ioannes Damascenus lib. 1. & 3. Apologetico sæpius repetit, imagines honorari debere, sed nullo modo latria. Cur ergo, quæso, non loquimur, vt Patres nostri loquuntur?

QVARTO, dicere populo, imaginē Christi,
B vel crucem adorandam esse latriæ cultu, illo ipso, quo adoratur Deus, non caret magno periculo; nam qui defendunt imagines adorari latria, coguntur vti subtilissimis distinctionibus; quas vix ipsimet intelligunt, nedum populus imperitus.

QVINTO, iste modus loquendi offendit aures Catholicorum, & præbet occasionem hæreticis liberius blasphemandi.

SEXTO, secundum rei veritatem (vt ostendam paulò pòst) non potest dici, adorari latria imagines, nisi per accidens, vel impropriè; per se autem, & propriè nullo modo. Et præterea illa adoratio per accidens, vel impropria rarissimè exerceri solet. Ordinaria enim adoratio est
C illa, quæ exhibetur imaginibus externis per se, & propriè. at quod simpliciter dicitur, non intelligitur de eo, quod per accidens, vel impropriè, & aliquando conuenit rei, sed de eo, quod per se, & propriè, & vt in plurimum conuenit, ergo simpliciter loquendo nō est affirmandum, sed negandum imagines adorari latria.

CAPVT XXIII.

Imagines Christi impropriè, vel per accidens posse honorari cultu latriæ.

TERTIA propositio. *Si de re ipsa agatur, admitti potest, imagines posse coli impropriè, vel per accidens eo-*
D *dem genere cultus, quo exemplar ipsum colitur.*

Ac PRIMVM, quod imago possit coli impropriè eo cultu, quo ipsum exemplar, probatur; nam aliquando imago accipitur pro ipso exemplari, & ea, quæ fierent circa ipsum exemplar, si adesset præsens, fiunt circa imaginem, mente tamen defixa in exemplari. Sic concionatores alloquuntur imaginem crucifixi, eique dicunt, tu nos redemisti, tu nos Patri reconciliasti; ista enim non dicuntur imagini, nec vt lignum est, nec vt imago est, sed vt accipitur loco exemplaris, id est, dicuntur ipsi Christo, cuius tamē imago vicem gerit. quemadmodum etiam in die Parasceues cùm crucifixus paulatim detegitur,

& ostenditur, & adorādus ꝓponitur, illa omnia per imaginem ipsi Christo vero exhiberi intelliguntur. tunc autem propriè nullus honor defertur imagini, sed soli exemplari: tamē impropriè dici potest ipsa etiam imago honorari.

Quod autem possit imago adorari adoratione ipsius exemplaris, propriè quidem, sed per accidens, probatur; nam aliquando non accipimus imaginem pro exemplari, nec consideramus solam imaginem, vel solum exemplar, sed consideramus exemplar, vt obiectiuè relucet in imagine, & ipsum sic repręsentatum, & quasi vestitum imagine veneramur: tunc autem necessariò adoramus imaginem eodē cultu, quo ipsum exemplar, sed per accidens; nam qui adorat aliquem, adorat etiam omnia, quæ cum illo cōiuncta sunt. sicut qui adorat regem vestitum, adorat simul regem, & vestes; sed imago concipitur eo tempore coniuncta cum exemplari, quod adoratur; igitur etiam ipsa adoratur, per accidens tamen, quia ipsa nec est suppositum quod adoratur, nec ratio adorationis, sed quiddam adiunctum.

Videtur autem hæc fuisse mens auctorum secundæ opinionis; nam illi omnes cùm explicāt, quomodo imago adoretur eadem adoratione, qua ipsum exemplar, semper deueniunt tandem vel ad impropriam adorationem, vel ad adorationem per accidēs. Alexander, & Bonauentura satis clarè indicant se loqui de adoratione impropria. Dicunt enim ideò imaginem Christi adorari latriæ cultu, quia non tam ipsa, quàm Christus in ipsa adoratur.

Porrò B. Thomas, & qui eum sequuntur, intelligendi sunt de adoratione per accidens; nam inprimis hoc probat argumentatio eorum de vnitate motus in imaginē, & in exemplar. Tunc enim est idem motus in imaginem, & in exemplar, quando exemplar consideratur vt obiectiuè relucet in imagine, vt diximus.

Deinde Capreolus disertè admittit adorationem istam imaginum esse per accidens, quomodo adorantur vestes Regis, cùm Rex vestitus adoratur. immò B. Thomas ipse art. 4. eiusdem quęstionis dicit, ita honorari honore regio imaginem Regis, sicut vestes Regis. Certum autem est vestes Regis non honorari regio honore, nisi per accidens.

Denique eodem tendit speculatio Caietani, cùm ille dicit, imaginem Christi adorari latria, non ratione materiæ, nec ratione formæ, seu figuræ, sed ratione actualis repræsentationis; non enim vult dicere, repręsentationem illam actualem esse rationem, cur imago adoretur latria: id enim stultissimum esset, sed vult dicere, illam repræsentationem esse conditionem, ratione cuius imago concipitur coniuncta cum exemplari, & proinde per accidens adoratur.

CAPVT XXIV.

Imagines per se, & propriè non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.

A QVARTA propositio. *Imago per se, & propriè non est adoranda eodem cultu, quo ipsum exemplar, & proinde nulla imago est adoranda cultu latriæ per se, & propriè.*

Probatur PRIMO ex Concilio VII. act. 7. vbi legimus imaginem Christi non esse adorandam latria. Id autem falsum esset, si imagini per se, ac ꝓpriè deberetur idem cultus, qui debetur exēplari, Christus enim cultu latriæ adorandus est.

B DICES; Concilium loquitur de adoratione, quæ exhibetur rei propter se; imago autem adoratur latria, sed propter aliud. CONTRA; nam Concilium dicit, imagines non aliter adorari, quàm adoretur liber Euangeliorum, & sacra vasa. quod idem repetit VIII. Synodus, action. vltima, canon. 3. At nemo vnquam dixit librum Euangeliorum, vel sacra vasa adorari latria vllo modo.

SECVNDO probatur ex Augustino, Gregorio, & Damasceno, & ex Conciliis Senonensi, & Moguntino suprà citatis, vbi habetur imagines non esse colendas cultu diuino.

DICES, loquuntur de cultu diuino, qui exhibetur alicui propter se. CONTRA; quia de C hoc non poterat esse dubitatio. Concilia autem de his rebus definiunt, quæ in controuersiam veniunt.

TERTIO latria est cultus proprius Deo, sed nulla imago per se, & propriè est Deus, siue consideretur ratione materiæ, siue ratione figuræ, & colorum, siue ratione relationis, ergo per se, & propriè non debetur vlli imagini cultus latriæ.

DICET aliquis fortasse, latriam esse cultum proprium Deo, quando exhibetur propter se, non autem quando propter aliud. CONTRA; nam de essentia veræ latriæ est exhiberi propter se: latria enim dicitur summus cultus, qui debe- D tur vero Deo, vt primo principio omnium rerum. implicat autem cōtradictionem, exhiberi summum cultum primo principio, & propter aliud; nam si primo principio, non ergo propter aliud. si propter aliud, non primo principio. Ergo vel imagini exhibetur cultus latriæ propter se, & hæc est vera idololatria; vel non exhibetur propter se, & tum ille non est cultus veræ latriæ. PRÆTEREA vel ista latria, quæ exhibetur imagini propter aliud, est idem cultus cum eo, qui exhibetur Deo, vel alius minor; si idem, ergo æquè colitur creatura, atque ipse Deus: quæ certè idololatria est; nam idololatria non solùm est, cùm adoratur idolum relicto Deo, sed etiam cùm adoratur idolum simul cum Deo. Exod. 20. *Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum.* Si est

cultus minor, non ergo est latria; nam latria est summus cultus.

QVARTA ratio, imagini non conuenit cultus internus, nec externus veræ latriæ; nam internus cultus est apprehensio rei, vt primi principij, & prostratio voluntatis conueniens illi apprehensioni: actus autem externus proprius est sacrificium. Certè autem nec apprehendimus imaginem, vt primum principium, nec illi sacrificamus: non igitur illam adoramus cultu latriæ.

QVINTA ratio, imago, vt imago, opponitur exemplari, & est illo inferior, ergo non potest coli eodem cultu, sed minori; nam vnumquodque honorandum est pro sua dignitate. Certè autem longè maius est, esse Christum, quàm esse imaginem Christi.

SEXTA ratio, qui colebant imaginem Christi diuinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irenæo, lib. 1. cap. 24. Epiphanio hæresi 27. Augustino hæresi 7. & Damasceno libro de centũ hæresibus in fine: Atqui isti cùm Christum colerent, sine dubio imaginem eius propter ipsum colebant. non igitur licet imagines colere diuinis honoribus, id est, cultu latriæ, etiam si quis dicat, id se facere propter Deum, vel Christum, non propter imagines; nam hoc ipso, quod eas colit diuinis honoribus, conuincitur eas colere propter ipsas, non propter Deum, quidquid ipse verbis dicat.

Accedant POSTREMO illi antiquissimi versiculi:

Nam Deus est, quod imago docet, non Deus, &c.

Satis enim apertè significant, non deberi imagini cultum Deo debitum.

Ex his ad argumenta proposita facilè responderi potest. Ad PRIMVM: *O crux aue spes vnica, &c.* Respondeo, vel ibi accipi crucẽ pro ipso Christo crucifixo, vt diximus: vel illam esse prosopopeiam rhetoricam, qua Ecclesia alloquitur crucem eo modo, quo Moses alloquitur cœlum & terram, cùm ait Deuter. 32. *Audite cœli quæ loquor, &c.* & quando B. Andreas eandem alloquebatur, cùm diceret: *Salue crux preciosa, &c.* significamus autem hac prosopopeia nos desiderare fructum crucis, id est, saluari per meritum Christi, qui in cruce passus est.

Ad SECVNDVM dicetur infrà in responsione ad quintum.

Ad TERTIVM dico, Ambrosium per crucem intelligere passionem Christi, siue carnem patientem, sicut per imaginem Dei intelligit diuinitatem. Vult enim dicere, vnum esse Christum Deum, & crucifixum, & propterea cum adoratur Christus Deus, non separari ab illo humanitatem; & cùm adoratur Christus crucifixus, non separari diuinitatem.

Ad QVARTVM respondeo, Hieronymum ibi non dicere, à Paula propriè adoratam crucem, sed quod prostrata ante crucem adorabat

A Christum, quem in cruce repræsentari videbat.

Ad QVINTVM de vno motu in imaginem, & in exemplar, variȩ dantur solutiones. PERESIVS respondet, id non esse verum, quod eodem motu feramur in imaginem, & in exemplar, cùm illa sint opposita, nec possint cognosci, nisi duabus cognitionibus. ait etiam nusquam haberi in Aristotele id, quod B. Thomas adducit. At certè Aristoteles libro de memoria & reminiscentia, cap. 2. id apertè dicere videtur; nam reddere volens caussam, cur memoria cognoscat absentia, dicit, caussam esse, quia in memoria sunt species rerum, quæ sunt quasi picturæ quæ-

B dam. & si quidem homo speculetur illa phantasmata, vt res quædam sunt in se, nõ cognoscet præterita, sed rem præsentem cogitabit: at si speculetur eadẽ phantasmata, vt imagines sunt, tunc cognoscet præterita, quorum illȩ sunt imagines, quia nimirum non potest cognosci imago vt imago, quin simul cognoscatur res, cuius illa est imago. Nec verum est, quod dicit Peresius, relatiua quia sunt opposita, non posse cognosci vna cognitione; nam ita sunt opposita, vt vnum ab altero pendeat, & vnum sine altero nec definiri, nec cognosci possit.

DVRANDVS aliter respondet; admittit enim esse vnum motum mentis in imaginem, & in exemplar, sed negat propterea esse etiam vnã ado-

C rationem; nam licet mens vtrumque simul cognoscat, tamen nõ dicit, vnum esse alterum, sed intelligit esse distincta, & disparia, & proinde nõ adorat illa vna & eadem adoratione.

Confirmant alij hanc solutionem, quia licet sit vnus motus mentis, id est, intellectus in imaginem & exemplar, tamen possunt esse contrarij motus voluntatis. Nam qui videt imaginem Christi malè depictam, odit imaginem, vt imago est, & tamen diligit Christum: & è contrario, qui videt imaginem Iudȩ pulchrè expressam, diligit imaginem, & odit exemplar.

Hæc solutio non satisfacit; nam diuus Thomas non dicit, motum in imaginem, vt imago est, esse etiam in exemplar, sed dicit, motum in

D imaginem, vt imago alterius est, esse etiã in exemplar; & hoc est verum tam de motu intellectus, quàm voluntatis. Nam qui amat imaginem Christi, non quia imago est, sed quia imago est Christi, impossibile est, quin simul diligat Christum, quandoquidem Christus est ratio, cur diligat imaginem. Qui autem diligit imaginem pulchram Iudæ, & odit Iudam, non diligit imaginem illam vt Iudæ, sed vt pulcram imaginem simpliciter, id est, delectatur illa proportione, quæ est inter imaginem & exemplar, non curans quale sit exemplar.

Existimo ergo aliter respondendum. ac primùm, admitto esse eundem motum etiam voluntatis in imaginem & exemplar: sed tunc vel exemplar concipitur & adoratur tanquã prin-

cipale obiectum, vel non, id est, vel concipio, & adoro ipsum Christum in imagine obiectiuè relucentem; vel concipio, & adoro imaginẽ ipsam, vt Christi imaginem, ita vt Christus in obliquo ponatur, non in recto: si PRIMVM, tunc adoratio quidem est latriæ, sed fertur in Christum per se, in imaginem solùm per accidens: & hoc videntur sibi voluisse Capreolus & Caietanus. Si SECVNDVM, tunc adoratio fertur quidem in imaginem per se, & consequenter in Christum, sed non est adoratio veræ latriæ, sed longè inferior.

DICES; at Christo conuenit adoratio latriæ veræ, si ergo ista adoratio terminatur etiam ad Christum, erit veræ latriæ. RESPONDEO, Christo conuenire veram latriam, quando adoratur, vt est in se, non autem quando adoratur, vt est in imagine per participationem. Quemadmodum qui honorat famulũ Regis, certè honorat ipsum Regem; & tamen longè aliter honorat Regem ipsum in propria persona, quàm in famulo suo, vt notum est, & hinc patet responsio ad SECVNDVM. nam cùm honoratur imago, honor eius transit ad prototypum, sed honor ille nõ est talis, qualis debetur prototypo in se, sed qualis ei debetur, vt ab imagine participatur.

Ad SEXTVM dico eodem modo, rationem, cur honoretur imago, esse ipsum exemplar, exemplar tamen aliter honorari debere, vt est in se, aliter vt participatur ab imagine.

Ad SEPTIMVM dico, eum, qui lædit statuam Regis, puniri vt reum maiestatis, quia verè læsit Regem: sed nego tam grauiter puniri, ac si læsisset Regem. Quòd si aliquis æquè grauiter puniretur, id fieret, quia constaret non læsisse statuam vt statuam Regis, sed accepisse statuam pro ipso Rege.

CAPVT XXV.

Quo genere cultus adorentur imagines.

QVINTA Conclusio. *Cultus qui per se, & propriè debetur imaginibus, est cultus quidam imperfectus, qui analogicè & reductiuè pertinet ad speciem eius cultus, qui debetur exemplari.* Explico; Imaginibus non cõuenit propriè nec latria, nec hyperdulia, nec dulia, nec vllus alius eorum, qui tribuuntur naturæ intelligenti. Non enim est capax res inanima, & rationis expers eiusmodi cultuum: sed cultus quidã inferior & varius pro varietate imaginum. Itaque imaginibus Sanctorum non debetur propriè dulia, sed cultus inferior, qui dici potest dulia secundum quid, vel dulia analogicè, siue reductiuè. Similiter imaginibus B. Virginis non debetur hyperdulia simpliciter, sed hyperdulia secundũ quid, siue analogicè & reductiuè.

Denique imaginibus Christi non debetur latria vera, & simpliciter, sed cultus sine comparatione inferior, qui tamen reducitur ad latriã, vt imperfectum ad perfectum. Probatur, sicut se habet imago ad suum exemplar, ita se habet cultus imaginis ad cultum exemplaris, sed imago est ipsum exemplar analogicè, & secundum quid; nam homo pictus est homo secundum quid, & analogicè, ergo etiam imagini debetur cultus ipsi exemplari debitus, imperfectus, & analogicus.

Præterea, imago reducitur ad speciem exemplaris; nam homo pictus, & equus pictus differunt specie, quia homo verus & equus verus differunt specie: ergo etiam cultus imaginis reducitur ad cultum exemplaris. & fortè B. Thomas & B. Bonauentura, & alij hoc solum dicere voluerunt, cùm dixerunt, eodem cultu coli imaginem & exemplar. ita enim eorum sententiam interpretatur Gabriel. quod si ita est, omnes conuenimus.

Ex his habemus etiam, quid sit dicendum de vera cruce Domini, de clauis, spinis, aliisque reliquiis. Sunt enim hæc omnia honoranda minore cultu, quàm Christus, vel Sancti, quorum reliquiæ sunt, sed tamen tali, qui analogicè & reductiuè pertineat ad speciem cultus, quo Christus vel Sancti coluntur: nam reliquiæ ideò merentur honorem, quia ratione contactus, vel aliquo alio modo habitudinem habent ad eos, quorum sunt reliquiæ.

CAPVT XXVI.

De adoratione Crucis.

ETSI CRVX Domini partim inter reliquias veneretur, partim inter imagines (nam crux illa vera, in qua Dominus pependit, propter contactum sacri corporis & sanguinis, inter preciosissimas reliquias habenda est, nec solùm ipsa integra, sed etiam particulæ eius; at crux illa eadem, quatenus figuram crucifixi Domini repræsentat, & similiter ceteræ cruces illi similes, inter sacras imagines numerantur) tamen quia peculiares errores, & peculiaria argumenta de cruce inueniuntur, peculiarem etiam de illa disputationem instituendam putauimus.

Fuit igitur hæresis inprimis Claudij Taurinensis, qui præter ceteras imagines crucem Domini execrabatur, teste Iona lib. 1. vixit autem Claudius anno Domini DCCC. Idem eodem tempore in Oriente docebãt Pauliciani, à quodam Paulo sic appellati, teste Euthymio in panoplia, part. 2. tit. 21.

Deinde circa annum Domini M.C.XXX. exstiterunt Petrus Bruis, & Henricus, qui similiter crucem Domini, eiusq; cultum oppugnabant, teste Petro Cluniacense, qui contra eos epistolam prolixam & eruditam illo ipso tempore

ſcripſit ad omnes Epiſcopos. Circa idem tempus, vel paulò pòſt exſtiterunt in Oriente Bogomiles, qui idem iiſdem argumentis docebant, teſte Euthymio panopl. par. 2. tit. 23.

Non minus poſtea crucis honorem deteſtati ſunt VViclefiſtæ, apud Thomam VValdenſem, tomo 3. tit. 20. Caluinus lib. 1. Inſtit. cap. 11. §. 7. Magdeburg. Cent. 4. cap. 4. col. 302. cap. 6. col. 458. & 459. vbi etiam impudenter mentiuntur, vſum ſigni crucis ſeculo IV. nouum fuiſſe. Nam Tertullianus libro de corona militis, meminit ſigni crucis, cùm tamen floruerit ſeculo II. Sicut etiã Cent. 7. cap. 6. col. 191. mentiuntur, Sergium Papam fuiſſe auctorem primum, vt crux adoraretur, & exoſcularetur. Nam Sergius Papa ſedit anno Domini DC. LXXXVIII. at meminit adorationis & exoſculationis crucis Euagrius lib. 4. cap. 26. qui eſt centum annis Sergio antiquior. meminit etiam Hieronymus in epiſt. ad Marcellam, vt migret Bethlehem.

Argumenta Bogomilum & Petrobruſianorum erant tria. PRIMVM, quia crux dolorem & ignominiam Chriſto attulit, ergo deteſtanda eſt iis, qui Chriſtum diligunt.

SECVNDVM, quia ſtultus & impius iudicaretur filius, qui patibulum amaret, & honoraret, in quo pater eius ſuſpenſus fuiſſet.

TERTIVM, quia ſi oportet adorare omnes cruces, quia Chriſtus in cruce pependit; oportebit etiam adorare omnia ſepulcra, quia in ſepulcro Dominus quieuit; & omnia præſepia, quia in præſepi reclinatus fuit; & omnes columnas, lanceas, ſpongias, flagella, &c. *Immò & omnes aſinos* (inquit Claudius) *quia Chriſtus aſino vectus fuit.*

QVARTO arguit Claudius, hoſtes Chriſti gaudebant de paſſione Domini, de reſurrectione dolebant: & contrà, amici eius de paſſione dolebant, de reſurrectione gaudebant, ergo qui crucem honorant, & illam amant, imitantur Chriſti hoſtes.

QVINTO argumentabantur VViclefiſtæ apud VValdenſem, ſi ratione contactus, vel quia inſtrumẽtum paſſionis fuit, crucem adoramus, oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ contigerunt os Domini oſculando, & manum illius ſerui, qui Dominum tetigit, cùm alapam illi inflixit; nam hæc omnia tetigerunt Dominum, & inſtrumenta paſſionis fuerunt.

SEXTO arguunt Centuriatores, ſuperſtitio eſt characteribus tribuere virtutem: at Papiſtæ tribuunt figuræ crucis vim pellendi Dæmones, & omnia mala: ergo ſuperſtitioſi ſunt. Quæ obiectiones infrà cap. 30. diluẽtur. antea verò rem explicabimus. Dicemus igitur tria: Primò, de ipſa cruce. Secundò, de crucis imagine. Tertiò, de ſigno crucis tranſeunte.

A

CAPVT XXVII.

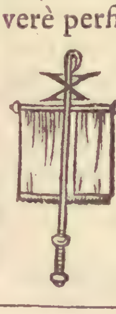
De Cruce vera Domini.

QVANTVM ad PRIMVM, antequam veniam ad probationes, notanda ſunt aliqua de figura ipſius crucis. Sciendum igitur, crucem ex tribus lignis factam eſſe, quorum vnum erat longum, cui corpus adhærebat, alterum tranſuerſum ſuperpoſitum longo, quibus affigebantur manus, tertium lignum erat infixum in ligno longo, vt in eo pedes crucifixi ſtarent, & claues figi poſſent. Id teſtatur IRENÆVS lib. 2. cap. 42. *Habitus,* inquit, *id eſt, figura crucis fines & ſummitates habet* B *quinque, duas in longitudinem, duas in latitudinem, vnam in medio, in qua quieſcit, qui clauis affigitur.* Idem habet Iuſtinus in Dialogo cum Triphone vltra medium.

Vtrum autem lignum tranſuerſum eſſet ſuprapoſitum ligno longo, ita vt non emineret lignum longum ſurſum verſus, non eſt certum; nam Beda in quæſt. in Geneſ. vbi de victoria Abrahæ loquitur, dicit crucem ſimilem fuiſſe literæ Græcæ T, qualem etiam fuiſſe olim Hebraicum Thau, docet Hieronymus in cap. 9. Ezechielis. At B. Auguſtinus epiſt. 120. cap. 26. dicit, lignum longum eminuiſſe ſupra tranſuerſum. Et hoc eſt probabilius; nam eſt conformius verbis Irenęi, & verbis Apoſtoli ad Epheſios, cap. 3. C vbi alludens ad figuram crucis, nominat ſublimitatem, profundum, longitudinem, & latitudinem. Porrò qui dicunt crucem fuiſſe ſimilem literæ Thau, dicunt verum, quia parum differebat.

Quod autem ſcribit Beda in ſuis collectaneis & floribus, crucem factam ex quatuor generibus lignorum, ex Cedro, Pino, Cypreſſo, & Buxo: & quod ſcribitur in hiſtoria ſcholaſtica de ligno eruto ex probatica piſcina, &c. non habent veterum teſtimonia, nec videntur probabilia.

Illud autem non eſt ignorandum, veteres aliquid addidiſſe myſterij gratia, quod etiam nunc ex parte ſeruatur. Nam lignum longum produ- D cebant ſurſum verſus, & flectebant ad modum baculi paſtoralis, vt referret literam Græcam P, paulò inferiùs apponebant duo ligna tranſuerſa ad ſimilitudinem crucis ſancti Andreæ, quæ referrent literam Græcam X, ita vt duæ illæ literæ per abbreuiationem ſignificarent Chriſtum; infra illum ponebãt lignum tranſuerſum, quod verè perficit crucem, & inde pendebat velum

expanſum; infra lignum tranſuerſum erat lignum lõgum in ſimilitudinem haſtæ; ad infimam partem addebant capulum ad commoditatem geſtãdi. Hæc omnia ſignificabãt crucẽ eſſe vexillũ Imperatoris Chriſti; nam crucẽ teſtabatur ipſa figura: Chriſti nomen indicabãt duæ literæ X & P, vexillum,

ex velo,

ex velo, hasta, & capulo dignoscebatur. Vide Ioannem Pierium Valerianum de signis hieroglyphicis, lib. 50. & Primasium lib. 4. in Apoc. vbi hoc ipsum signum vocat monogramma & signum Christi. Tale ferè fuit & labarum Constantini. Nam vt Eusebius refert lib. 9. hist. cap. 9. labarum, quod ante Imperatores gestari solebat & à militibus adorari, Constãtinus in formam crucis redegit, sic tamen vt etiam vexilli formam non amitteret.

A

Describit autem ipsum labarum Eusebius libro 1. de vita Constantini, vbi dicit, fuisse hastam totam auro circumdatam, in cuius summitate posita erat corona preciosissima, infrà eam cornu transuersum ad formam crucis, ex quo pendebat velum purpureum auro & gemmis ornatissimum, ad cuius partem infimam visebantur imagines Constantini & filiorum. In ipsa verò hasta sub corona erant literæ nominis Christi.

B

Iam verò modus crucifigendi communis nõ erat, vt multi putant, funibus alligando, sed clauis figendo. Pictores ferè solent solum Christum depingere clauis affixum, latrones autem, & sanctum Petrum, atque Andream funibus. sed non ita est, omnes enim clauis figebantur, immò & omnes crucem suam ferebant, omnesque antea flagellis cedebantur. Vide Plutarchum de tarda numinis vindicta; Marcum Tullium act. 7. in Verrem; Nonium Marcellum, verbo Patibulum, qui sic ait: *Deligati ad patibulum circumferuntur, deinde cruci figuntur.* Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 11. Ioseph. lib. 6. de bello Iudaico, cap. 12. & in vita sua. ADDE, quod ideo dubitabatur, quænam ex tribus repertis crucibus, esset crux Dominica, quia omnes tres habebãt similia foramina, & clauos, &c. Vide Ruffinum lib. 10. hist. cap. 8.

C

His ergo prænotatis, ad argumenta veniamus: ac primùm, quod lignum crucis venerabile sit, probatur ratione ex Scripturis desumpta. Nam Scripturæ testantur, Christum non crucifixum casu, vel inuitum, vel propter sua peccata, sed ipsum sponte elegisse crucem, & elegisse vt altare summi sacrificij, quo placaretur Deus; vt scalam sibi ipsi ad regnum, & instrumentum liberationis generis humani; ac demum vt instrumentum, quo Diabolum vinceret, ac de eo triumpharet. ex quo sequitur, crucem illam veram à Deo mirificè fuisse honoratam, & nobis omnibus amabilem, & venerabilem esse debere.

D

Quòd spontè illam elegerit, patet Isaię, ca. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioan. 10. *Ego pono animam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* In Act. Apost. c. 2. *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum interemistis.* Actor. 3. *Deus, qui prænunciauit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, impleuit sic.* Actor. 4. *Conuenerunt verè in ciuitate ista Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populus Israël facere, quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.*

Quòd crux fuerit ara summi sacrificij, patet, quia Christus ipse crucifixus est summum sacrificium, in epist. ad Heb. cap. 7. Vnde ad Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis eius,* id est, per sanguinem eius in cruce, quasi in altari fusum. Et hoc significauit lapis erectus & inunctus, & domus Dei vocatus à Iacob, Gen. 20.

Quòd crux scala fuerit Christo ad regnum, Ioan. 12. *Nunc Princeps huius mundi eiicietur foras, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.* Ad Philip. 2. *Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, &c.*

Quòd fuerit instrumentum liberationis, docent plurimæ figuræ, quas collegit Ioannes Damascenus lib. 4. de fide, cap. 12. id enim significauit lignum vitæ in paradiso, Gen. cap. 2. arca lignea Noë domum eius saluans, Genes. 7. virga Mosis aperiens mare, Exod. 14. lignum aquas dulces reddens, Exod. 15. Sed præcipuè serpens æneus exaltatus in deserto. Numer. 18. de quo Dominus Ioan. 3. *Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Hinc videlicet Ecclesia sequuta Paulum ad Galat. 6. dicit: *Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri* IESV CHRISTI, *in quo est salus, vita, & resurrectio nostra.*

Quòd cruce Diabolum vicerit, & de eo triumpharit, patet ex epist. ad Coloss. 2. *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio, affigens illud cruci, exspolians principatus & potestates, traduxit palàm confidenter, triumphans illos in semetipso.* Origenes homilia 8. in Iosue, dicit, in Græcis haberi; triumphans illos in ligno crucis: & licet nunc non habeamus, in ligno, sed ἐν αὐτῷ, id est, in ipso, tamen optimè referri potest ad crucem, de qua suprà dixerat, ἐν τῷ σταυρῷ, vt refert Theophylactus. Dicit ergo Origenes, in cruce duos fuisse affixos, Christum visibiliter, sponte sua, & ad tempus; Diabolum autem inuisibiliter, inuitum, & in sempiternum eius opprobrium; & hoc probat ex isto loco, vbi Paulus vtitur metaphora triumphi, indicare volens, crucem esse currum triumphalem, in cuius summa parte sedet Christus triumphans, & in parte ima trahitur Diabolus alligatus, & ostentatur quasi in pompa. Id enim significat verbum ἐδειγμάτισεν & θριαμβεύσας.

Argumentum SECVNDVM sumitur à mysteriis in ipsa cruce significatis. Nam, vt ait Augustinus epist. 120. cap. 26. *Qui mortuus est, quia voluit; etiam mortuus est, quando voluit, nec sine caussa crucem potius, quàm aliud instrumentum mortis elegit.* Quid autem crux mystica significet, docent Irenæus lib. 5. Greg. Nyssenus orat. 1. de resurrectione; Augustinus in epist. 119. & 120. Hierony-

mus & Theophylactus in cap. 3. ad Ephes. vbi de cruce exponunt verba Pauli: *Vt poßitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, sublimitas, & profundum.* Nam latitudo vocatur lignum transuersum; sublimitas pars ligni, vbi est titulus suprà transuersum; longitudo ligni, pars à transuerso vsque ad terram; profundum, pars eiusdem, quæ latet sub terram.

Significat autem ista figura PRIMO totam perfectionem Christianam, vt Augustinus docet; profundum, Fidem; sublimitas, Spem; latitudo, Charitatem; longitudo, Perseuerantiam.

SECVNDO, Christi pasionis effectum; nam lignum supremum significat cœlum Christi pasfione apertum, & Deum placatum; lignum sub terram infixam, infernum euacuatum, & Diabolum deuictum; lignum transuersum respiciens Ortum & Occasum, totum orbem terrarum redemptum. Itaque propterea Christum crucifixum adorant cœlestia, terrestria, & inferna, vt Nyssenus deducit.

TERTIO, duo brachia crucis sub vno titulo Saluatoris, significant duos populos (inquit Irenæus) sub vno capite Christo inter se connexos, iuxta illud Ioan. 12. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.*

Addunt Minutius Felix in Octauio, & Ambrosius serm. 56. crucis figuram esse etiam naturaliter salutarem. Nam aues nunquam volarent, nisi expansis alis crucis formam imitarentur: & nauis non moueretur, nisi ex malo & antenna crux fieret: & arator terram nō scinderet, nisi ex aratro & stiua crucem faceret; & rursum aliam ex iugo & temone. Cœlum ipsum crucem facit, si lineæ ducantur ab Ortu ad Occasum, ab Aquilone ad Austrum.

Denique etiam Aegyptiis, qui hieroglyphicis characteribus vtebantur, crux vitam venturam significabat, vt refert Ruffinus lib. 2. hist. ca. 29.

Argumentum TERTIVM, ab inuentione crucis, ex qua multiplex testimoniū sumitur, quod veneratio ligni crucis Deo placeat.

PRIMO, quòd non permiserit Deus lignum illud demergi in mare, vel flāmis absumi. Quòd enim hostes Christianorum conati sint abolere crucem, eiusq; omnia vestigia, patet ex eo, quòd altisimè crucem sub terram absconderunt, & in loco crucis, Veneris simulacrum; in loco resurrectionis, Iouis; in loco natiuitatis, Adonidis posuerunt, vt refert B. Hieronymus in epist. ad Paulinum de institutione Monachi. Cur, quæso, non cremarunt crucem, cùm vellent & possent, nisi quia Deus abstulit illis mentem, vt ad solatium piorum lignum preciosissimum seruaretur?

SECVNDO, quòd Deus eò tempore crucem inueniri voluerit, quo tutò poterat coli, nimirum ad initium imperij Constantini; nam si antea reserata fuisset, regnantibus persequutoribus, magis ludibrio quàm honore excepta fuisset: si autem diu post tempora Constantini fuisset inuenta, fraudata fuisset sancta crux debito honore. Tunc igitur primùm diuina prouidentia crucem manifestauit, quo primùm potuit coli.

TERTIO, quia per euidentia miracula demonstratum est esse veram crucem, & proinde crucis inuentionem, ac reuelationem illam esse à Deo. Nam cùm tres cruces simul inuentæ fuissent, nec posset planè crux Domini à crucibus latronum internosci, admotæ fuerunt omnes tres ad mulierem quandam in extremis agentem, & cùm duę priores nihil egissent, tertia admota mulieri, mox illā reddidit sanam. Scribit hoc Ruffinus lib. 10. hist. cap. 8. Socrates lib. 1. cap. 13. Theodoretus lib. 1. cap. 18. Sozomenus lib. 2. cap. 1. & Nicephorus lib. 8. cap. 29. nec solùm mulierem ægram sanauit, sed etiam mortuum virum excitauit eodem tempore, vt scribunt Paulinus epistola 11. ad Seuerum; Seuerus libr. 2. histor. sacræ; & Sozomenus libr. 2. capite 1. qui & viri mortui & mulieris ægrotæ meminit.

Neq; obstat, quod Ambrosius orat. in Theodosium, & Chrysostomus hom. 84. in Ioan. dicunt, crucem Domini ex titulo cognitam, quo carebant aliæ duæ. nam Ruffinus indicat, ex titulo quidem fuisse cognitam crucem Domini, sed non omnino euidenter, quia titulus non erat affixus cruci, sed iacebat prope eam. ideò, vt nulla remaneret ambiguitas, ad miraculum confugerunt. Nec solùm crux miraculo illo claruit, sed etiam clauus quem Helena ad Constantinum misit. de eo siquidem (vt Ambrosius testatur loco citato) Iudæi dicebant: *Ecce & clauus in honore est, & quem ad mortem impreßimus, remedium salutis est, atque inuisibili potestate Dæmones torquet.*

QVARTO, quia Helena non ex se incitata est ad crucem Domini quærendam, sed diuinis admonita reuelationibus. Sic enim testatur Eusebius in Chron. quod Hieronymus Latinum fecit: *Helena Constantini mater,* inquit, *diuinis monita visionibus, beatißimum crucis lignum in quo mundi salus pependit, apud Hierosolymam reperit.* Et idem dicunt Ambrosius, Ruffinus, Paulinus, Sulpitius, & alij. Ex quo apparet impudens blasphemia Magdeburgensium, qui Cent. 4. cap. 6. col. 458. Helenam superstitiosam vocant, quia Hierosolymam petiit, vt lignum crucis inueniret. quam tamen sancti Patres omnes mirificè laudant, & Spiritu sancto inspirante dicunt, eam crucis lignum quæsiuisse. Ipsam verò historiam licet celeberrimam conantur Magdeburgenses dubiam reddere Centur. 4. cap. 13. colum. 1438. & 1439. duabis coniecturis. PRIMA est, quia Ambrosius est antiquissimus omnium qui eam historiam referunt: sed illius orationem in Theodosium, vbi hoc habetur, Erasinus non

recipit,

recipit, vt germanam. SECVNDA, quia Eusebius lib. 3. de vita Constantini de Helena multa narrat, & de repurgatione montis Caluariæ, & tamen non meminit inuentionis crucis.

Ad PRIMAM dico, primò non exstare talem Erasmi censuram, immò ipsi Magdeburgenses Centur. 4. cap. 13. in vita Ambrosij, ex iudicio Erasmi hanc orationem Ambrosio tribuunt. ex quo perspicere potes eorum constantiam.

Dico SECVNDO, si exstaret, non esse Erasmum diuinum oraculum, cui necessariò credi debeat, quando nullam affert rationem.

Dico TERTIO, falsum esse, quod Ambrosius sit antiquissimus eorum, qui hanc historiam referunt; nam Sulpitius, Paulinus, Ruffinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem recitant, æquales Ambrosij dici possunt, cùm eodem tépore vixerint, licet Ambrosius esset fortasse Paulo senior. Deinde eandem recitat Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosio antiquior, in epistola ad Constantium Augustum: item Cõstantinus ipse, Ambrosio similiter antiquior, eiusdem meminit in epistola ad Macharium, quam refert Eusebius lib. 3. de vita Constantini, vbi sic habet: *Tanta est Dei nostri benignitas, vt nulla verborum officia præsenti miraculo digna esse queant. Hoc enim admirationem omnem stuporemq; præterit, indicium tormenti sacratißimi tot annis humo sepultum, vsque dum interfecto communi hoste, liberæ familiæ apparuit ignorari, &c.* Ibidem addit, nouis miraculis fidem esse declaratam.

Ad SECVNDAM obiectionem dicimus, Eusebium in Chronico huius rei meminisse: in libris autem de vita Constantini non fecisse de hac re mentionem, quia res erat notißima omnibus, & satis putabat esse, quòd eam attigisset in literis Constantini. Huic inuentioni sanctæ crucis addi potest inuentio sacræ lanceæ, quæ diuina reuelatione reperta est Antiochiæ, anno Dñi M. XCVIII. & insigni miraculo nobilitata. Vide Gulielmum Tyrium lib. 6. de bello sacro, Paulum Aemilium lib. 4. de rebus gestis Francorum, & Dodechinum Mariani Scoti cõtinuatorem in Chronico anni M. C.

Argumentum QVARTVM, à testimoniis veterum, qui passim referunt, quanto desiderio tenerentur fideles habendi, aut certè videndi particulas veræ crucis, quod ad magnum crucis honorem pertinere nemo ignorat. Inprimis B. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 10. & 13. dicit, ex ligno crucis Hierosolymis inuento totum mundum repletum, plurimis inde particulas petentibus & impetrantibus. Constantinus particulam crucis statuæ suæ inseruit, quam Constantinopoli collocauit, existimans per eam crucis particulam totam vrbem custodiendam, vt referunt Socrates lib. 1. cap. 13. & Eutropius, siue Paulus Diaconus, qui multa addidit Eutropio. lib. 11. rerum Romanarum. Gregorius Nyssenus in vita Macrinæ sororis, scribit, eam gestare solitam ad collum crucem argenteam, cui inserta erat particula veræ crucis.

A

PAVLINVS epist. 11. ad Seuerum, scribit, se mittere, tanquam summum donum, particulam crucis veræ auro inclusam. Idem etiam natali 10. S. Felicis, scribit, se restinxisse incendiũ maximum ostensa particula crucis, quod nulla arte extingui poterat.

Ipse, inquit, *domum remeans, modicum, sed grandè salutis,*
De crucis æternæ sumptum mihi fragmine lignum
Promo, tenensq; manu aduersis procul ingero flammis, &c.

B

Chrysostomus homil. quòd Christus sit Deus, scribit, eos qui potuerant potiri particula crucis, auro inclusam seruare, ac inde se valde ornari & custodiri, meritò credere. Euagr. lib. 4. hist. cap. 26. & Procopius libro 2. de bello Persico, narrant, Apameæ fuisse particulam sanctæ crucis, quam sibi ostendi populus voluit, cùm ciuitas diu obsessa iam iam capienda videretur, vt nimirum conspecta cruce Domini, alacriùs morerentur. Sed cùm ab Episcopo crux illa ostenderetur semel, & iterum, & tertiò; effulsisse semel, & iterum, & tertiò splendidum ignem non comburentem, sed lucentem, quo territi hostes, obsidionem soluerint. GREGORIVS lib. 7. epistol. 126. ad Recharedum Regem Visigothorum, mittit crucis particulam, vt eximium munus.

C

AMBROSIVS oratione in Theodosium, loquens de clauo inserto ab Helena galeæ Imperatoris: *Sapienter*, inquit, *Helena egit, quæ crucem (particulam videlicet crucis, nimirum clauum vnum) in capite Regum leuauit, vt crux Christi in Regibus adoretur.*

HIERONYMVS in Psal. 98. exponit de cruce, illud: *Adorate scabellum pedum eius.* Et in epist. 17. ad Marcellam, dicit: *Ergóne erit illa dies, quando nobis liceat spelũcam Saluatoris intrare, crucis deinde lambere lignum, &c.*

D

AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. scribit: Ad terram sanctam ex monte Caluariæ allatam in Africam, miracula fieri solita, & se cũ alio Episcopo eam infodisse, & orationis locum super eam constituisse. Quo honore Augustinus prosequeretur crucem, quando sic honorauit terram, vbi fuerat crux?

His adde Sybillæ carmen, quod habetur lib. 6. carminum Sybillinorum, prope finem:

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Argumentum QVINTVM, ab exaltatione crucis. Cõstat enim ex Paulo Diacono, Zonara, & Cedreno in vita Heraclij, Heraclium in recuperatione crucis, quam Persæ ex Hierosolymis abstulerant, diuinitus adiutum, ita vt etiam de cœlo Deus lapidibus grandinis pugnaret

contra Persas, vt olim fecerat cum Iosue. In ipsa etiam restitutione crucis in suum locum, miracula quædam contigerunt, vt refert Sigebertus in Chronico anni DC.XXXI. vnde etiam festũ institutum testantur Otho Frisingensis lib. 5. ca. 9. Beda & Ado in martyrologio.

Argumentum SEXTVM, si locus, in quo Angelus stetit, terra sancta est, Iosuæ cap. 5. Exodi 3. cur non magis crux, vbi stetit Christus? si sudaria & semicinctia Pauli honorabantur propter contactum, cur non magis crux Christi sanguine respersa? Si Sacramenta honorantur, quia instrumenta gratiæ, cur non crux, quæ instrumentum est redemptionis?

CAPVT XXVIII.

De imagine Crucis.

IAM verò de imagine Crucis habemus PRIMO testimonium Matthæi 24. *Tunc apparebit signum Filij hominis in cœlo*; ex qua apparitione miro modo venerabile reddetur signum illud, id est, crux. Nam etsi Caluinus, Musculus, & alij quos refert in sua cathena ad hunc locum Marloratus, negent hîc agi de cruce, ac velint hunc esse horum verborum sensum: *Tunc apparebit signum Filij hominis*, id est, tunc apparebit Filius hominis tam manifestè, ac si edito signo in se omnium oculos conuertisset: omnes tamen veteres ad vnum exponũt de cruce. ita Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, Hilarius, Theophylactus, Euthymius, Beda in caput 24. Matthæi: item Cyrillus catechesi 15. & Augustinus serm. 130. de tempore. Ecclesia quoque canit in festo inuentionis: *Hoc signum crucis erit in cœlo, cùm Dominus ad iudicandum venerit.*

Sybilla etiam lib. 6. in fine:

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit,
Nec te terra capit, sed cœli tecta videbis,
Cùm renouata Dei facies ignita micabit.

Et quidem Thomas VValdensis, tom. 3. tit. 20. cap. 158. non omnino improbabiliter dicit, ipsam veram crucem ligneam, quæ nunc diuisa est in multas particulas, tunc reformandam, & colligendam, & apparituram in cœlo. nam id videntur asserere Sybilla & Chrysostomus in sermone de cruce & latrone; nec alij Patres contradicunt.

Neque obstat illud Ecclesiæ: *Hoc signum crucis erit in cœlo*. nam etiam vera crux dici potest signum crucis, id est, instrumentum habens figuram crucis. Sed si hoc non admittatur, saltem imago crucis lucida in cœlo apparebit ex aëre, vel igne condensato, vt Abulensis & Iansenius, & alij docent.

Hinc autem multiplex argumentum ducitur ad probandum honorem crucis; nam PRIMO, honorabilis est crux, quia ab ipso Christo vocatur signum eius, id est, vexillum Christi: si

A enim vexillum Imperatoris milites adorant, vt patet ex Sozomeno lib. 1. hist. cap. 4. cur vexillum Christi non adorabitur? SECVNDO, honorabilis est, quia in cœlo apparebit, loco nimirum sublimi & honorifico. TERTIO, quia manibus Angelorum feretur, vt Augustinus docet sermon. 130. QVARTO, quia splendebit clarius Sole. quod probant Augustinus & Chrysostomus, quia tunc apparebit, & conspicietur ab omnibus, quando Sol, & Luna, & stellæ obscuratæ fuerint, vt patet ex Matthæo capite 24.

Argumentum SECVNDVM sumi potest à testimoniis sacrorum Conciliorum. nam Synodus VI. canon. 73. Synodus VII. act. vlt. & Synodus VIII. act. item vlt. canones ediderunt de veneratione crucis.

B

TERTIVM argumentum ab vsu & testimoniis veterum. IVSTINVS in Apologia secunda: *Signa, inquit, & notæ, quæ apud nos sunt, huius rei* (crucis) *virtutem declarant.* Tertullianus in Apologet. cap. 16. obiectioni Gentilium respondet adoratione crucis ligneæ; idem facit Minutius in Octauio. ex quo apparet, ab ipso Ecclesiæ exordio, etiam ante crucis veræ inuentionem Christianos solitos habere, & venerari crucis imaginem. Origenes lib. 6. in epist. ad Romanos, dicit, crucis figuram ante oculos positam, si attentè consideretur, valere ad depellendam omnem

C tentationem.

Constantinus Magnus labarum in formam crucis redegit, vt patet ex Eusebio lib. 9. cap. 9. hist. & ex lib. 1. de vita Constantini. quia verò labarum adorabatur, nunq̃ Constantinus crucem in labaro posuisset, si putasset, esse idololatriam venerari crucem: immò Sozomenus lib. 1. cap. 4. hist. scribit, ideo Constantinum vertisse labarum in crucem, vt milites assuescerent crucem venerari.

DICES, etiam ante Constantini tempora labarum habuit formam crucis, vt Tertullianus in Apologet. cap. 16. Iustinus in 2. Apologia, & Minutius in Octauio testantur.

RESPONDEO, labarum ante Constantini

D tempora habuisse quandam crucis similitudinem, quia erat velum in ligno suspensum. nõ tamen propriè crucis figuram habuisse, nisi tempore Constantini. Idem Constantinus, vt refert Eusebius lib. 1. de vita Constantini, Romæ deuicto Maxentio, in loco celeberrimo erexit crucem cum his verbis: HOC SALVTARE SIGNVM. Et rursum in manu dextera statuæ suæ crucem apponi iussit cum his verbis: HOC VNO VERÆ FORTITVDINIS SIGNO VRBEM VESTRAM LIBERAVI, &c. Idem etiam decreto cauit, ne deinceps vlli facinorosi cruci affligerentur, vt crux non amplius horrori, sed amori & venerationi omnibus esset, vt scribit Sozomenus li. 1. c. 8. & Augustin. serm. 18. de verbis Dñi. Et è contrario in pecuniis, quas oẽs amant,

crucis figuram excudi iusſit, vt ibidem Sozomenus refert.

Conſtantini pietatem imitatus Theodoſius, prohibuit ne crux humi ſculperetur, vel pingeretur, ne ſacrum ſignum pedibus calcaretur. ita enim habetur lib. 1. Codicis, tit. 8. L. Cùm ſit nobis. quod teſtimonium ex Petro Crinito li. 9. cap. 9. aduerſarij corruptè citant, quaſi Theodoſius prohibuiſſet imaginem crucis ſculpi, vel pingi.

Theodoſium ſequutus Archadius filius, auream monetam cum ſigno crucis cudi iuſsit, teſte Proſpero de prædictionibus & promiſsionibus part. 3. cap. 34.

Tiberius quoque optimus Imperator, Theodoſij legem ſequutus, cùm vidiſſet in palatio humi crucem in marmore inciſam, mox erigi iuſsit, dicens: *Cruce Domini frontem & pectus munire debemus, & nos eam pedibus terimus?* teſtis Paulus Diaconus lib. 18. rerum Roman. vbi etiam addit, ſub illo marmore repertum ingentem theſaurum amplius centum millium aureorum, in remunerationem videlicet pietatis tam religioſi Principis.

Conſtantini tempore ſcripſit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cetera legimus:

Flecte genu, lignumq; crucis venerabile adora.

Non diu poſtea Athanaſius quæſt. 16. ad Antiochum reddidit cauſſam, cur Chriſtiani faciant & colant potius imagines crucis, quàm lanceæ, vel ſpongiæ; quia videlicet ſi Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis diſiunctis figuram crucis deſtruimus, nec amplius veneramur.

Ioannes CHRYSOSTOMVS in ſupplicationibus argenteas cruces cum ardentibus facibus præferri iubebat, vt Socrates lib. 6. cap. 8. & Sozom. lib. 8. cap. 8. teſtantur. Idem etiam Chryſoſtomus in libro, quòd Chriſtus ſit Deus, dicit, ſuo tempore crucis figuram omnibus in locis depingi ſolitam, in vrbibus, in domibus, in cubiculis, in vaſis, in ſolitudine, in montibus, &c. AVGVSTINVS Tractatu 36. in Ioan. & in Pſalm. 36. *Qui tantum*, inquit, *honorem tribuit ſupplicio ſuo, quid ſeruat fidelibus ſuis?* Cyrillus lib. 6. in Iulianum, reſpondet Iuliano reprehendenti Chriſtianos, quòd lignum crucis adorarēt, eiuſque figuram ante domos ſuas depingerent. Ruffinus lib. 2. cap. 29. hiſt. teſtatur, apud Aegyptum, cùm ad fidem conuerterentur Aegyptij, vbique fuiſſe depictas cruces loco thoracis Serapidis, quem Ethnici venerabantur. Beda lib. 1. hiſt. Angl. cap. 25. ſcribit, Auguſtinum à beato Gregorio miſſum ad Anglorum conuerſionem, crucem argenteam, & imaginem Chriſti in tabula depictam pro vexillo prætuliſſe. Ipſe etiam Gregorius lib. 7. epiſt. 5. de crucis veneratione loquitur. LEO ſermon. 8. de paſsione Domini: *Pulchra ſpecie*, inquit, *triumphi ſui portabat trophæum, & inuictiſſimæ patientiæ ſignum ſalutis adorandum populis omnibus inferebat.*

SEDVLIVS in carmine Paſchali:

Pax crucis ipſe fuit, violentaq; robora membris
Illuſtrans propriis, pœnam veſtiuit honore.
Suppliciumq; dedit ſignum magis eſſe ſalutis,
Ipſeq; ſanctificans in ſe tormenta beauit:
Néue quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam,
Quæ Dominum portauit ouans, &c.

Argumentum QVARTVM ab apparitione, & miraculis crucis. PRIMO, apparuit Conſtantino crux lucidiſsima in aëre cum illis verbis: ἐν τούτῳ νίκα, id eſt, in hoc vince. refert Euſeb. lib. 1. de vita Conſtantini, vbi etiam addit, ſe id accepiſſe ab ipſo Conſtantino iurante rem ita ſe habere. Neque apparuit illi crux in ſomno, vt Sozomenus lib. 1. cap. 3. & Paulus Diaconus lib. 11. rerum Roman. dicunt; ſed planè vigilanti, & iter facienti cum toto exercitu, vt Euſebius dicit.

Porrò non fruſtrà dictum eſſe Conſtantino: *In hoc ſigno vince*, apparet ex victoriis Conſtantini; nam lib. 2. de vita Conſtantini ſcribit Euſebius, in prœliis iuſsiſſe Conſtantinum ſemper deferri labarum cruce inſignitum ad eam partem agminis, quæ magis laborabat; & quocunque labarum acceſsiſſet, mox etiam victoriam ſequi ſolitam. Addit ibidem, eum, qui labarum deferebat, cum metu hoſtium irruentium reliquiſſet labarum, continuò necatum eſſe: qui antem illud de manu abiicientis ſuſcepit, nunquam feriri potuiſſe, etiamſi innumerabilia prope tela in illum coniecta fuiſſent; omnia enim (mirabile dictu) in haſta crucis infigebantur.

SECVNDO, apparuit crux lucidiſsima ſupra montem Oliuetum tempore Conſtātini Imperatoris, de qua apparitione exſtat epiſtola Cyrilli Hieroſolymitani ad Conſtantium.

TERTIO, apparuit tempore Iuliani Apoſtatæ, qui eam perſequebatur, vt narrat Gregorius Nazian. orat. 1. in Iulianum. Nam cùm Iulianus inſpiceret exta pecudum aruſpicij gratia, inuenit crucem coronatam; & quidam aruſpices periti, vt refert Paulus Diaconus in eius vita, dicebant, ſignificari religionem Chriſtianam, quę crucem venerabatur, fore perpetuam, nec poſſe vinci à Iuliano. Adulatores autem eius dicebant, ſignificari anguſtias, & quaſi carceres crucis; ſed euentus priorem ſententiam veram oſtendit. EODEM tempore, cùm Iudæi, Iuliani iuſſu exſtruere vellent templum in Hieroſolymis in dedecus crucifixi, apparuit rurſum in aëre circulus ingens lucidus, crucem ſplendidiſsimam ambiens; & præterea in veſtibus ferè omnium hominum eius loci apparuerunt cruces quaſi ſummo artificio elaboratæ, vt ſcribit idem Nazianzenus orat. 2. in Iulian.

QVARTO, apparuit crux in aëre tempore

Archadij,

Archadij, cùm Imperator bellum susciperet pro fide contra Persas, Christianorum persequutores, in quo bello diuinitus adiutus fuit. testatur hoc B. Prosper in lib. de promissionibus diuinis, parte 3. cap. 34.

QVINTO, apparuerunt cruces in vestibus hominum tempore Leonis Iconomachi, cùm hæretici contra imagines sacras insanirent, vt testatur Paulus Diaconus in vita Leonis Iconomachi. Ad hoc genus referri potest apparitio crucis in Anglia in arbore, anno M. D. LIX. de qua vide Alanum Copum.

Præter has apparitiones miracula sine numero per crucis figuram effecta referri possent. Insigne est illud Hilarionis, quod refert beatus Hieronymus factum apud Epidaurum. Nam cùm mare egrederetur terminos suos, & periculum esset, ne ciuitatem obrueret, Hilarion in littore tres cruces pinxit; mare autem cùm eò peruenisset, cœpit intumescere, & in magnam altitudinem instar muri cuiusdam excreuit sursum versus, quasi fremens & indignans, quod progredi vlteriùs prohiberetur, tandem crucis virtuti cedens, fluctus suos in seipsum retorsit. Multa quoque miracula facta narrat Beda libr. 3. cap. 2. histor. Anglor. per ligneam crucem, ab Osvvaldo Rege sancto erectam, ac illud omnium primum, quod ipse cum paucis contra innumerabiles hostes pugnauit, & vicit.

Argumentum VLTIMVM à ratione. Nam si signa rerum sanctarum sancta & venerabilia sunt, vt suprà ostendimus: certè quælibet crux sancta & venerabilis est, quia gerit imaginem Christi crucifixi, id est, Christi in ipso opere redemptionis occupati, quo nihil sanctius cogitari potest.

CAPVT XXIX.

De signo Crucis.

RESTAT signum crucis, quod in fronte, vel in aëre pingitur, vel super quascunque res digito exprimitur. Quod signum sacrum esse & venerabile, PRIMO ostendi potest ex figuris Testamenti veteris. Nam sanguis agni in postibus domorum, de quo Exodi 12. nihil aliud significabat, nisi signum crucis in frontibus Christianorum, Augustino teste in libro de catechizandis rudibus, cap. 20. Item illud Tau, quod Ezechielis cap. 9. iubetur describi in frontibus gementium, apertissimè signum crucis, quod in fronte potissimùm pingimus, indicabat, teste Cypriano in lib. aduersus Demetrianum, & Hieronymo in commentario Ezechielis. His adde illud Apocalyp. 14. *Habentes nomen eius, & nomen Patris eius in frontibus suis*; id est, signum crucis. Item illud Apocalyp. 7. *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadvsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.* Hoc enim signum, esse signum crucis, docent Oecumenius, Beda, Anselmus & Rupertus in hunc locum. Iacob quoque cùm cancellatis manibus benedixit filiis Ioseph, Gen. 48. significauit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.

A

SECVNDO, probatur ex testimoniis veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Dionysius cap. 4. 5. & 6. Ecclesiast. hierarch. dicit, in omnibus Sacramentis adhiberi signum crucis. Iustinus quæst. 118. respondet Gentibus quærentibus, cur Christiani ad Orientem orarent: & dicit, caussam esse, quia Deo danda sunt meliora: *Sicut etiam*, inquit, *dextera potius, quàm sinistra signum crucis exprimimus, cùm alicui benedicimus.* Hyppolitus quidam scriptor vetustissimus, & Apostolis familiaris, cuius librum citat Palladius in histor. Lausiaca, cap. 148. scribit, virginem quandam signo crucis munitam ex prostibulo illæsam euasisse.

B

TERTVLLIANVS ita loquitur lib. de Corona militis: *Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, quæcunque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Idem habet lib. 2. ad vxorem, & in principio Scorpiaci.

CYPRIANVS lib. 4. epist. 6. in fine: *Muniatur frons, vt signum Dei incolume seruetur.* Et libro de vnitate Ecclesiæ, vltra medium, dicit, Oziam lepra in fronte percussum, offenso Domino, in qua parte corporis signantur, qui Dominum promerentur. Et libro de lapsis, in principio: *Frons cum signo Dei pura, Diaboli coronam ferre non potuit, coronæ se Domini reseruauit.*

C

Cornelius Papa in epist. ad Fabianum, quę est apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, Nouatianum à Dæmonio arreptum, quòd non recepisset in fronte signaculum Christi.

ORIGENES in Exodi cap. 15. hom. 6. sic ait: *Timor & tremor cadunt super eos* (Dæmones) *cùm signum in vobis viderint crucis fideliter fixum, &c.* Gregorium Neocæsariensem sæpe vsum signo crucis contra Dæmones, testatur Gregorius Nyssenus in eius vita. Lactantius lib. 4. cap. 26. dicit, Christum eis omnibus prodesse, qui signũ crucis in sua fronte conscripserint.

D

CYRILLVS catechesi 4. *Non pudeat*, inquit, *nos crucis Christi. quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa te cruce in fronte.* Et infrà: *Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans, & in summa in omni negotio.* Idem repetit catechesi 13.

ATHANASIVS libro de incarnatione Verbi: *Signo crucis omnia magica*, inquit, *compescuntur, &c.*

BASILIVS libro de Spiritu sancto, cap. 37. inter primas Apostolicas traditiones ponit, signare se signo crucis. Gregorius Nazianzenus

orat. 1. in Iulianum, dicit, etiam milites in mensa signum crucis adhibere solitos. Chrysostomus homil. 55. in Matth. caput 12. signo crucis omnia Sacramenta perfici docet. Et homil. quòd Christus sit Deus, plurima de gloria huius signi, & eloquentissimè persequitur.

EPHRÆM lib. de pœnit. cap. 3. *Pingamus*, inquit, *ijs ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signum; armemur insuperabili hac Christianorum armatura.* Item lib. de armatura spirituali, cap. 2. *Scuti vice crucis signo teipsum muni; validissima enim armatura est.* B. Antonius, vt refert Athanasius in vita eiusdem Antonij, contra omnes terrores iubebat solo crucis signaculo tutos esse Monachos. Palladius in hist. Lausiaca, cap. 2. scribit, sanctum senem quendam cùm vidisset in puteo aspidem, signo crucis muniuisse puteum illum, ac deinde sine timore hausisse aquam, & bibisse. Theodoretus in hist. religiosa, passim meminit crucis, & virtutis eius.

AMBROSIVS serm. 43. hortatur, vt omnia opera à signo crucis incipiamus. Et serm. 90. recitantur verba sanctæ Agnetis dicentis: *Posuit signum in faciem meam, vt nullum præter eum amatorem admittam.* Id enim est signum crucis, quo dedicamur Deo.

HIERONYMVS in epist. ad Demetriadem: *Claudas cubiculum pectoris, crebro signaculo crucis munias frontem tuam.* Item ad Eustochium: *Ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.*

AVGVSTINVS Tract. 118. in Ioan. ad finem. *Quid est, quod omnes nouerunt, signum Christi, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentium; siue ipsi aquæ, qua regenerantur; siue oleo, quo Chrismate inunguntur; siue sacrificio, quo aluntur; nihil eorum ritè perficitur.* Item lib. 1. Confess. cap. 11. *Signabar iam signo crucis, & condiebar sale Christi tui.*

Beatus Martinus apud Sulpitium: *Ego*, inquit, *signo crucis, non clipeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.*

PRVDENTIVS in hymno ante somnum:

Fac cum vocante somno
Castum petis cubile
Frontem, locumq́; cordis
Crucis figura signet.
Crux pellit omne crimen.
Fugiunt crucem tenebræ,
Tali dicata signo
Mens fluctuare nescit.

PAVLINVS natali 8. S. Felicis:

Nos crucis inuictæ signum, & confessio munit,
Armatiq́; Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quanquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.

TERTIO, probatur ex miraculis signo crucis factis. Tertullianus initio Scorpiaci dicit,

A Christianos signando, vel adiurando non solùm Christianis, sed etiam Ethnicis sæpe prodesse. Lactantius lib. 4. cap. 27. dicit, præsente Christiano, qui crucem fronte signauerat, Diabolum non ausum Imperatori poscenti responsa dare. Epiphanius hæresi 30. scribit, quendam Iosephum nondum Christianũ signo crucis Dæmones expulisse, & deinde Christianum effectum eodem signo incantationes Iudæorum destruxisse. Nazianzenus orat. 1. in Iulian. scribit, ipsum Iulianum, licet Ethnicum, cùm spectra quædam videret, dum necromantici sua mysteria operarentur, signo crucis seipsum muniisse, & mox spectra omnia B euanuisse. Nyssenus in vita Gregorij Thaumaturgi, scribit, Diaconum eius, signo crucis munitum, exiuisse noctu incolumem ex balneis inter innumerabilia spectra, ex quibus balneis nemo vnquam viuus exierat eorum, qui noctu intrauerant.

Athanasius in vita Antonij; Hieronymus in vita Pauli primi Eremitæ; Theodoretus libr. 5. hist. cap. 21. & Gregorius libro 3. Dialog. cap. 7. multa scribunt miracula, quæ ad solum crucis signum Deus fecit, ac potissimùm in Dæmonum expulsione. Palladius in historia Lausiaca, cap. 54. scribit, quendam signo crucis munitum in mediis flammis longo tempore illæsum permansisse. Theodoretus in vita sancti C Iuliani, & in vita sancti Marciani, scribit, ab vtroque suo tempore signo crucis ingentes dracones occisos. Item in vita sancti Aphraatis, & sancti Macedonij, & sancti Petri, & aliorum, scribit, eos signo crucis varios morbos curasse. Quod idem Sulpitius in vita beati Martini; Hieronymus in vita Hilarionis; Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. similiter scribunt. Victor Vticensis lib. 2. de perseq. VVand. scribit, ab Eugenio Episcopo Catholico cæcum illuminatum solo crucis signo. Quòd si addere vellemus miracula edita post primos quingentos annos, quæ referuntur à probatis auctoribus de S. Benedicto, Bernardo, Francisco, & aliis, nunquam finiremus.

D

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones hæreticorum.

EX HIS, quæ dicta sunt, facile erit obiectiones hæreticorum, suprà notatas, soluere. Ad PRIMAM igitur, quæ sumebatur ex eo, quòd crux dolorem & ignominiam Christo attulit, respondemus, si solùm crux attulit Christo dolorem & ignominiam, meritò esse execrandam: atqui attulisse etiam lætitiam & gloriam, propter Diabolum deuictum, & genus humanum redemptum; quæ lætitia & gloria tanta fuit, vt dolorem & ignominiam illam priorem planè absorbuerit, vt patet.

Ad SECVNDAM, quæ sumebatur à similitudine eorum, quorum parentes in patibulis perierunt, qui impij viderentur, si eiusmodi patibula honorarent, dico illa non esse similia; nam qui nunc in patibulis suspenduntur ex sententia iudicis, culpa sua suspenduntur; aut vera, aut certè in iudicio legitimè probata; præterea inuiti suspenduntur; denique ex ipsa morte nihil lucrantur, nisi pœnam & infamiam. At Christus non propter culpam veram aut probatam crucifixus fuit. Constat enim ipsum iudicem sæpius testatum, se nullam in eo caussam inuenisse. Ad hæc Christus sponte sua se tradidit crucifixoribus, vt Patris obedientiam impleret, cùm alioqui posset euadere, si vellet, vt notum est; quia cùm diceret: *Ego sum,* omnes eius inimici ceciderunt retrorsum. Denique, Christus ex ipsa morte plurima bona retulit, vt diximus, & sibi, & nobis. Neque id solùm in Christi morte videmus, sed etiam in mortibus aliorum, qui propter Deum, aut patriam occiduntur. amici enim libentissimè instrumenta passionis eorum tanquam monimenta virtutis conseruant.

Ad TERTIVM argumentum, quòd honorare crucem sit quasi lætari de morte Christi, quemadmodum inimici eius faciebant, dico, nos nihil cum hostibus Christi habere commune; nam cùm gaudemus de Christi passione, nõ gaudemus de eo, de quo hostes eius gaudebant, sed de eo, de quo ipse gaudebat, id est, de triumpho eius, non de ignominia. Alioqui enim etiam nouimus Christo patienti esse compatiendum, & dolores eius piis lacrymis decorandos.

Ad QVARTVM argumentum dico, non sequi, si omnes cruces honoramus, oportere etiam nos honorare omnia præsepia, omnes spinas, omnes lanceas, omnes virgas, &c. nam omnes cruces adoramus, quia omnes sunt imagines veræ crucis, in qua Dominus pependit; & præterea etiam ipsius Christi crucifixi. at præsepia, spineta, lanceæ, & similia non sunt imagines Christi, nec etiam præsepij, spinarum, lanceæ, & similium, quæ Christum tetigerunt. Ad imaginem enim non sufficit similitudo, sed requiritur, vt vnum exprimatur ex alio. Quare frater non dicitur imago fratris, licet similes sint, quia vnus non est ab alio. Filius autem, quia non solùm est similis patri, sed etiam ab eo prodiit, idcirco verè dicitur & est imago patris. Iam cruces omnes fiunt ad exprimendam illam primam, & sic imagines eius sunt: at præsepia, lanceæ, & similia, non fiunt ad illa exprimenda, sed ad alios vsus, & ideo nec imagines sunt. Quando autem pingitur vel sculpitur præsepe ad repræsentandam Christi natiuitatem, vel columna ad repræsentandam flagellationem, quia tunc præsepe & columna sunt imagines, non carent sua aliqua veneratione.

A Si petas, vnde est, quod pingimus, & adoramus crucem, etiam sine Christo crucifixo; & non pingimus, nec adoramus præsepe, vel columnam sine Christo?

RESPONDEO, propter tres caussas. PRIMO, quia crux etiam sola refert ipsum Christum crucifixum: illa autem hoc non faciunt. SECVNDO, quia crux non habet alium vsum, quàm repræsentandi, præsertim post edictum Constantini, de non crucifigendis hominibus: at illa alia habent alios vsus; & ideo qui videret vnam columnam depictam, non facilè posset scire, quid illa significaret, an columnam Christi, an columnam Traiani, vel Hadriani, vel Herculis, vel aliorum. TERTIO, quia (vt Athanasius quæst. 16. ad Antiochum dicit) cùm accusamur, quòd adoremus lignum, possumus statim ostendere, nos colere figuram, non materiam, separando duo illa ligna ab inuicem: quod in columna, lancea, spongia, & similibus, non tam facilè fieri posset.

B Ad QVINTVM, de honorandis labiis Iudæ, & manibus eorum, qui Christum occiderunt, tum propter contactum sacri corporis, tum quia instrumenta fuère passionis, respondeo, inter crucem, & labia Iudæ, ac manus crucifixorum Christi, magnam esse differentiam, vt docet Thomas VValdensis, tomo 3. tit. 13. capit. 120. nam crucem Dominus elegit, & amanter amplexus est, vt rem innoxiam deseruientem redemptioni: at labia Iudæ, & manus impiorum Christus non elegit, nec amauit, sed execrabatur, vt res impias & sceleratas. Nos autem illa solùm amare & honorare debemus, quæ Dominus amauit & honorauit.

C SED possent respondere VViclefistæ, paria esse labia Iudæ, & crucem. Nam vt labia Iudæ fuerunt instrumentum sceleris Iudæ, & alioqui in se non erant capacia culpæ; ita & crux fuit instrumentum sceleris Iudæorum: & sicut Dominus elegit crucem, non vt instrumentum sceleris, sed vt instrumentum passionis; ita quoque elegit labia Iudæ & manus interfectorum, non vt instrumenta sceleris, sed vt instrumenta passionis. Vnde Augustinus in Psal. 34. dicit, Iudam à Christo electum, vt per eum impleret redemptionem nostram.

D RESPONDEO igitur, differentiam in duobus consistere. PRIMO, quia labia Iudæ, & manus interfectorum Christi, non solùm instrumenta passionis erant, sed etiam partes illorum hominum impiorum, & ideo non poterant honorari, vt instrumenta passionis, quia simul ipsi impij homines honorari viderentur: at crux, spinæ, columna, & similia non sunt partes illorum hominum, sed sunt res per se existentes, & natura sua innoxiæ, &c.

SECVNDO, quia in passione Domini possumus considerare actionem & passionem, quarum prior

rum prior scelerata, posterior sanctissima fuit. Porro labia Iudæ & manus impiorum fuerunt instrumenta propinqua & immediata ipsius actionis scelestæ; remota autem & mediata passionis salutaris: è contrario crux, & claui, & similia fuerunt instrumenta propinqua & immediata passionis sanctæ, & remota ac mediata actionis scelestæ, vt patet. & ideo labia Iudæ magis participant actionem, quàm passionem; & crux è contrario magis passionem, quàm actionem. Propterea crux simpliciter est venerabilis, labia Iudæ simpliciter detestanda.

Ad VLTIMVM, de magia & superstitione dico, tantùm abesse à magia signum crucis, vt potius eo signo omnis magia soluatur, vt ait rectissimè sanctus ATHANASIVS lib. de incarnatione Domini, & salutari eius aduentu: *Signo crucis*, inquit, *omnia magica compescuntur, veneficia inefficacia fiunt.* Et infrà: *Veniat, qui istorum dictorum experimentum capere velit, & in ipsis præstigiis Dæmonum, & imposturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ vtatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenque Christi inuocet; & videbit, quomodo eius rei metu Dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magiæ, & veneficia iaceant.* Hæc ille. Scribit etiam Iacobus Sprenger in malleo maleficorum, parte 2. quæst. 1. cap. 2. magos & magas quando initiantur sacris Dæmonis, palam polliceri Diabolo pro tribunali sedenti, & coram testibus, se crucem Domini conculcaturos. quia videlicet, vbi crux honoratur, nullæ magicæ artes efficaces sunt.

SCIENDVM igitur est, ideo esse superstitiosum & prohibitum, vti characteribus & figuris ad effectus aliquos producendos, vt magi faciunt, quia effectus illi non possunt esse naturales, quia characteres & figuræ non sunt operatiuæ naturaliter: nec proueniunt illi effectus à Deo, cùm nulla talis Dei promissio reperiatur, nec Deus ab illis inuocetur, sed fiunt illa omnia à Dæmone, & characteres solùm deseruiunt pro signo fœderis inter Diabolum & magos. At signum crucis operatur mirabilia, non ex virtute sua naturali, quam habeat, vt figura quædam; nec vt signum pacti cum Dæmone, sed vt signum diuinitus institutum.

Ac, vt clariùs id percipiatur, nota, tres esse effectus crucis mirabiles. Primò, terret, & fugat Dæmones. Secundò, pellit morbos, & omnia mala. Tertiò, sanctificat ea, quibus imprimitur. Et quidem primum effectum ex tribus caussis habet; ex apprehensione Dæmonis; ex deuotione hominis; & ex instituto Dei. Nam Dæmon vbi crucem videt, mox recordatur cruce Christi se victum, spoliatum, ligatum, & eneruatum fuisse. inde crucem timet & fugit, quomodo canis fugit lapidem & baculum, quo percussus fuit.

Deinde, vim habet crux ex opere operantis eo modo, quo vim habet oratio. Nam si-

A gnum crucis est inuocatio quædam meritorum Christi crucifixi signo expressa. Loquimur enim corde, voce, & nutibus. Itaque opponere contra Diabolum signum crucis, est opponere meritum passionis CHRISTI, id est, inuocare Deum per CHRISTI merita contra Diabolum. Vnde effectus tunc magis procedit ex fide, & fiducia, ac deuotione interiore, quàm ex ipso charactere crucis; sicut quando oramus voce, & impetramus, effectus tribuitur potius fidei & fiduciæ internæ, quàm sono vocis. Et de his duobus modis nullum est dubium.

Existimo tamen, etiam tertio modo, id est, B ex instituto Dei, & ex opere operato valere signum crucis contra Diabolum. Nam videmus Iudæos & Paganos sine vlla fide in Christum, solùm intendentes facere, quod Christiani faciunt, fugasse Dæmones signo crucis, vt patet ex Nazianzeno oratione 1. in Iulian. Epiphanio hæres. 30. & Gregorio lib. 3. Dialog. cap. 7. ex quo apparet, non deuotione aut fide operantis, sed ipso signo crucis fugatum Dæmonem.

Quare sanctus AVGVSTINVS lib. 83. quæstionum, quæst. 79. dicit, indictum à Deo Dæmonibus, vt cedant cruci, tãquam sceptro summi Regis; quomodo populi militibus cedunt, cùm ab illis profertur signum Imperatoris: *Nec* C *mirum est*, inquit, *quòd hæc signa valent, cùm à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cùm vsurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cùm autem non cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cùm id iustum atque vtile iudicat. Nam nullo modo vlli spiritus audent hæc signa contemnere. Contremiscunt hæc vbicunque illa prospexerint.*

DICES; ergo erunt plura Sacramenta, quàm septem. RESPONDEO, signum crucis non esse Sacramentum propriè dictum; tum quia non confert gratiam iustificantem; tum etiam, quia non habet effectum infallibilem, vt Augustinus dicit, & experientia etiam testatur.

D Quantum ad morbos & cetera mala, quæ non possunt percipere vim signorum, dicimus ea fugari per crucem tanquam per signum fidei & fiduciæ, vel potius tanquam per inuocationem signo expressam. Christus enim promisit fidelibus se daturum quidquid peterent cum fide, & nominatim Marci vlt. & de morbis dixerat: *Serpentes tollent, super ægros manus imponent, & bene habebunt, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Fideles igitur contra morbos, & reliqua mala implorant Dei auxilium per Christi meritum, idque faciunt corde, ore, & nutibus. Et quia tunc effectus non producitur ex opere operato, more Sacramentorum, sed ex opere operantis, ideo non infallibiliter sequitur.

Quantum ad benedictiones, idem ferè dicendum est. Nam cùm benedicimus homines, domos, agros, & similia, illo signo commendamus Deo per Christi merita res illas, quas benedicimus: & similiter cùm benedicimus aquam, oleum, ramos, candelas, &c. commendamus res eas Deo, eumque precamur, vt velit illas nobis esse salutares, vtque per eas tanquam per instrumenta nos adiuuet.

Denique id, quod explicitè petimus precibus, idem implicitè petimus per signum crucis. Quanquam non potest, nec debet negari, quin etiam aliqua sanctitas accedat rebus, cùm signantur cruce: non quidem sanctitas, quæ sit aliqua qualitas physica, sed sanctitas in relatione consistens, qualis est crucis, clauorum, vestium, aliarumque rerum, quæ tetigerunt Christum, aut Sanctos: & qualis est eo- A rum, qui tangunt reliquias Sanctorum. Nam sanctificari aliquo modo eos, qui tangunt reliquias, constanter docent Patres; Basilius in Psalmum 115. Gregorius Nyssenus in vita sancti Theodori; Ioannes Chrysostomus in sermone de sanctis Iuuentio, & Maximo, & alij. Si autem contactus reliquiarum sanctificat, cur non etiam contactus vexilli salutaris? Certè AVGVSTINVS lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 26. id asserit: *Catechumenos*, inquit, *secundum quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari: & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen.* Atque hæc de Reliquiis, & B Imaginibus pro instituta nostri operis breuitate sufficiant.

LIBER TERTIVS, DE IIS REBVS, QVIBVS SVPERNA HIERVSALEM AB ECCLESIA IN TERRIS PEREGRINANTE COLITVR.

Etsi sequentes quæstiones de templis, votis, peregrinationibus, festis, & vigiliis, quæ fiunt in honorem Dei, & Sanctorum, non solùm ad hunc locum, sed etiam ad multa alia pertinere possunt: visum est tamen hoc loco eas integrè disputare; tum quia disputationes ita coniunctæ sunt, vt non facilè inter se disiungi possint; tum etiam quia id quod non est proprium huius loci, hinc peti poterit, cùm alibi oportunitas de ea re disputandi dabitur. Excipio tamen vota, de quibus hoc loco non nisi breuissimè disseritur, quia iam alibi res tractata est.

Vt igitur à templis ordiamur, septem erunt partes huius disputationis. PRIMVM *enim explicabimus, quæ fuerint hæreses de hac re. II. An sint templa erigenda. III. Qua forma. IV. Quos ob fines. V. De consecratione templorum, & dedicatione. VI. De ornatu eorundem. VII. De iis, quæ in templis benedicuntur, vt aqua, oleo, cereis, palmis, &c.*

CAPVT PRIMVM

De erroribus circa templa.

A DVO GENERA HOSTIVM habuerunt Dei templa. Vnum eorum, qui re ipsa templa euertebant; non odio templorum, sed odio gentis, aut religionis. Aliud eorum, qui templa ipsa, vel eorum aliquid oderant tanquam malum. Primi generis fuerunt Nabuchodonosor, Antiochus, Pompeius, Cassius, Titus, qui templum Salomonis vel incenderunt, vel profanarunt, non odio templi, sed gentis. Vide 4. Reg. vlt. 1. Machab. 10. Iosephum libro 14. antiquitatis, & lib. 7. de bello Iudaico. Cornelium Tacitum lib. 21. & Augustinum lib. 18. de de ciuit Dei, cap. 45.

Christianorum Ecclesias Diocletianus iussit omnes solo æquari, non odio templorum, sed religionis Christianæ. Eusebius lib. 8. hist. cap. 2. Idem facere voluisse Iulianum scribit Hieronymus epistola ad Riparium.

Ariani quoque, & Donatistæ templa Catholicorum profanabant, & spoliabant, non odio templi, sed religionis. Vide Athanasium in Apologia pro fuga sua; & Theodoretum li. 4. hist. cap. 19. & 20. & Optatum lib. 6. contra Parmen.

Ad aliud genus pertinet inprimis Manichæi; nam Faustus apud Augustinum lib. 20. cap. 3. & 4. obiicit Catholicis, quod haberent templa, & altaria more Gentium, & Iudæorum. Manichæos sequuti Messaliani templa omnia, & altaria execrabantur, & solùm in suis domibus orare volebant Deum, vt Damascenus refert lib. de centum hæresibus. Eodem ferè tempore Eustathius templa omnia, & præcipuè Martyrum detestabatur, teste Socrate lib. 2. hist. cap. 33. & in priuatis domibus conuenticula fieri volebat.

B Petrobrusiani templa destruebant, nouasque templorum fabricas irridebant. Auctor Cluniacensis in epistola contra Petrobusianos, & auctor vitæ B. Bernardi libro 3. capite 5. Idem docuerũt postea Albigenses, vt Bernardus Lutzemburgensis in Catalogo refert. idem docuerunt VValdenses apud Claudium Coussordium lib. contra VValdenses, cap. 6. idem VViclefistæ apud Thomam VValdẽsem, tom. 3. tit. 17. & 22. idem Taboritæ apud Aeneam Syluium de origine Boëmorũ, ca. 35. Idem Anabaptistæ Transsyluani in antithesibus Christi veri, & Christi falsi, editis Albæ Iuliæ anno M. D. LXVIII.

Porro Lutherani & Caluinistæ admittunt templa, sed solùm ad concionandum, & Sacramenta ministranda; reprehendunt autem quod fiant templa ad orandum, quòd in honorem Sanctorum, quòd consecrentur certo ritu, quòd magnis sumptibus ornentur. Nam Magdeburgenses Cent. 4. cap. 6. col. 407. & sequentibus, multa dicunt contra ritus consecrandi Ecclesias, & in præfatione Cent. 6. reprehendunt Catholicos, quòd ingentibus sumptibus fabricent Ecclesias, easque in Martyrum honorem.

Ioannes Caluinus præfat. instit. reprehendit ornatum templorum ex auro, argento, serico, lapidibus preciosis, &c. & lib. 1. cap. 11. §. 13. ornamenta templorum solùm esse vellet concionem, & Sacramenta. lib. 3. cap. 20. §. 30. dicit, templa quidem erigi debere ad communes preces fundendas, sed non esse putandum vllam inesse templo sanctitatem. vbi apertè indicat, priuatas preces non fieri vllo modo melius in templo, quàm alibi.

CAPVT SECVNDVM.

An templa sint erigenda.

QVI templa simpliciter erigi nolunt, nihil pro se afferre possunt, nisi Scripturas illas, quæ Deum dicunt non habitare in locis manufactis, vt Matthæi 5. *Cœlum Dei sedes est, terra autem scabellum pedum eius.* Et Act. 7. *Sed excelsus non in manufactis templis habitat.* Et Act. 17. *Nec in manufactis templis habitat, aut manibus humanis colitur.* Hinc enim Manichæi (vt testatur Augustinus lib. contra Adimantum, cap. 10.) probabant Deũ Testamenti veteris, qui iusserat sibi ædificari tabernaculum, & templum, non esse verum Deum, sed malum principium, & pugnare cum Deo Testamenti noui. Sed refelluntur elegantissimè ibidem ab Augustino; nam Manichæi dicebant, Deum Testamenti veteris voluisse templa: Deũ Testamenti noui non voluisse.

At è contrario legimus in Testamento veteri, Isaiæ 66. dicentem Deum: *Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, & quam domum ædificabitis mihi?* Et contrà in Testamento nouo, Ioan. 2. dicentẽ Christum de tẽplo manufacto: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domũ negotiationis.* Et Matt. 21. *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Deus igitur vnus, & idem in vtroque Testamento approbat templa, in quibus adoretur, & non approbat templa, quibus putetur includi: quomodo idola, id est, Dij gentium verè in templis continebantur, nec inde poterant exire, nisi qui eos affixerant parietibus, inde detrahere, & asportare vellent. sed de hoc plura in cap. 4.

CAPVT TERTIVM.

De forma.

A DE forma Ecclesiarum Christianarum non est quod multa dicamus, cùm adhuc antiquissimæ Ecclesiæ visantur. Duo tamen notanda sunt. VNVM, ad similitudinem templi Salomonis, in quo erat atrium, sancta, & sancta Sanctorum, Ecclesias ferè omnes habuisse tres partes. Primò porticus ante ingressum in templum, quem locum Græci πρόναον, nostri vestibulum dicunt: vbi manebant pœnitentes. Deinde erat ναός, id est, templum, siue nauis. Vltimò βῆμα, siue

B ἱεράτειον, hoc est, sacrarium, siue sanctuarium, siue adyta, quæ erat pars interior templi, vbi erat altare, quæque diuisa erat à reliquo templo gradibus, cancellis, & velis, siue aulæis: neque eò penetrabant alij, quàm sacerdotes cum suis ministris clericis.

Præter has templi partes erat etiam domuncula annexa templo, quæ dicebatur ædicula salutatoria, vbi sedebat Episcopus, cùm se pararet ad sacra facienda. Vide Eusebium lib. 3. de vita Constantini, vbi describit templum, quod Hierosolymis ad sanctum sepulchrum Constantinus exstruxit: item Theodoretum lib. 4. hist. cap. 20. vbi meminit sacrarij aulæis separati à

C reliquo templo, quò introduxit Basilius Valentem Imperatorem: item lib. 5. cap. 17. vbi meminit tam sacrarij, quàm ædiculæ salutatoriæ. Vide etiam Hieronymum in epistola de obitu Nepotiani, Augustinum lib. 22. de ciuitat. Dei, cap. 8. in fine. & VValfridum Strabonem lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 4. & 6.

ALTERVM est, Ecclesias Christianorum vt plurimum ad Orientem conuersas fuisse, & quatuor latera habuisse, quibus quatuor mundi partes aspicerent, exceptis quibusdam, quæ propter loci commoditatem aliter constitutæ sunt: id partim experientia constat: partim etiam testimoniis veterum. Nam Tertullianus lib. contra Valentinianos non procul ab initio, dicit, Ecclesias Christianorum Orientem

D amare solitas. VValfridus Strabo lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 4. dicit, maiorem partem Ecclesiarum ita fabricari, vt qui in eis orant, Orientem respiciant. idem Paulinus epist. 12.

Idem testantur Iustinus quæst. 118. Epiphanius hæresi 19. quæ est Ossenorum; Origenes homil. 5. in Numer. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. Gregorius Nyssenus orat. 5. de oratione Dominica; Augustinus lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 9. Germanus in lib. de theoria rerum sacrarum; Ioannes Damascenus lib. 4. de fide, cap. 13. & omnes illi veteres, qui scribunt Apostolicam esse traditionem, vt oremus conuersi ad Orientem. id enim præcipuè seruari par est in solennibus precibus, quæ funduntur in templis.

Rationes autem huius cæremoniæ sunt quinque. PRIMA, quia ad Orientem erat Paradisus, Genes. 2. secundum versionem LXX. vbi eni habet vulgata editio: *Plātauerat Deus Paradisum à principio,* Græca habet, ἐφύτευσεν παράδεισον ἐν ἐδὲμ κ῀ ἀνατολάς. & certè verbum Hebræum מִקֶּדֶם vtroq; modo rectè verti potuit. significat enim Ante, & Orientem, quę est pars mundi anterior. Vnde etiam noster interpres, Genes. 4. vertit idē nomen, ad Orientalem plagam. Oramus igitur conuersi ad Orientem, quia profitemur nos peregrinos, & ad patriam nostram, vnde eiecti sumus, suspiramus. ita Gregorius Nyssenus.

SECVNDA ratio est, quia ab Oriente cœlum surgere, & moueri incipit, estq; propterea pars illa totius mundi corporalis excellentissima. Ideò autem orātes conuertimus faciem corporalem ad corpus excellentissimum, tum, vt ait Iustinus, quia Deo sunt danda semper meliora, tum etiam, vt admoneamur conuertere faciem spiritualem animæ ad spiritum excellentissimū, qui est Deus. ita B. Augustinus.

TERTIA ratio est, quia Christus, quem oramus, est lux mundi, Ioan. 8. *Et vir Oriens nomē eius,* Zach. 6. vt igitur significemus, nos in oratione illustrari à Christo sole iustitiæ, sicut illustrātur à sole corporeo qui ad Orientem respiciūt; ideò hac cæremonia vtimur. ita VValfridus.

QVARTA ratio est: quia Dominus ipse moriens in cruce, Occidentem respiciebat, nos ad Orientem oramus, vt quasi in faciem crucifixi intueamur: & quia ipse *ascendit in cœlum cœlorum ad Orientem,* Psalm. 67. nos ad Orientem conuertimur, vt quasi eum ascendentem votis, ac precibus deducamus: ac demum quia ipse ab Oriente venturus creditur ad iudicium, Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis:* nos ad Orientem precamur quasi vēturum iudicem exspectantes. ita Damascenus.

Possumus addere QVINTAM rationem, quia Iudæi orabant, & orant ad Occidentem, vt patet Exod. 26. vbi dicitur, ostium tabernaculi ad Orientem versum fuisse, & Ezechiel. 8. vbi dicitur: *Ecce in ostio templi Domini inter vestibulum, & altare quasi viginti quinq; viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum solis.* Reprehendit enim Scriptura quosdam, qui contra ritum eius temporis adorabant ad Orientem. Nos igitur ad Orientem respicimus, dum Iudæi respiciunt ad Occidentem, vt significemus, eorum esse literam Occidentem, nostrum autem spiritum viuificantem: & velamen adhuc manere super cor eorum, nos autem conuersos ad Dominum deposuisse velamen.

CAPVT QVARTVM.

De fine.

A QVATVOR ob fines eriguntur sacræ ædes, vnde etiam quatuor nomina sortiuntur. PRIMO, ad sacrificandum Deo, & hinc dicuntur templa. SECVNDO, ad orandum, & hinc dicuntur oratoria. TERTIO, ad Martyrum reliquias honorificè conseruandas, & hinc dicuntur basilicæ, seu memoriæ, seu martyria. QVARTO, ad populum verbo Dei, & Sacramentis pascendum, & hinc dicuntur Ecclesiæ.

Ex his finibus solum quartum agnoscunt Lutherani & Caluinistæ: Anabaptistæ autem, &
B VValdenses ne illum quidem. Nam quod nō debeant in nouo Testamento erigi templa ad sacrificia, constanter asserunt omnes huius temporis hæretici, & probant omnibus illis argumentis, quibus probare solent non esse in Ecclesia vllum externum sacrificium, vel sacerdotium: quæ argumenta non sunt huius loci.

Vnum inuenit Augustinus Marloratus, quod directè obiiceret contra templa, nimirum illud Apocal. 21. *Et templū non vidi in ea; Dominus enim Deus templum illius est.* Vbi de Ecclesia agitur, vt patet ex sequentibus: *Ambulabunt gentes in lumine eius, & Reges adferent splendorē suum in illam.* Quæ verba mutuatur Ioannes ab Isaia, cap. 60. Isaiam autē cer-
C tum est de Ecclesia ista militante loqui. & confirmatur argumentum ex eo, quod Deus voluit euerti templum Salomonis, quod ad sacrificia erectum fuerat. potest etiam confirmari ex Patribus. Patres enim ordinariè à vocabulo templi abstinēt, cùm de Ecclesiis Christianorum loquuntur; immò etiam eas templis opponunt, vt Hieronymus, qui in epist. ad Riparium dicit, Iulianum Christi Ecclesias aut euertisse, aut in tēpla conuertisse. Et Cæcilius apud Minutium Felicem obiicit Christianis, quod tanquam athei nulla haberent templa, vel altaria. & Optatus lib. 6. *Quis nostrûm,* inquit, *intrauit templum?*

Quòd autem ad orandum Ecclesiæ institui debeāt, quasi melius sit in vno loco orare, quàm
D in alio, negant omnes huius temporis hæretici, & probant assertionē suam; PRIMO, ex illis verbis, Matth. 6. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculū tuum, &c.* SECVNDO, ex illis Ioan. 4. *Venit hora, & nunc est, quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem. Spiritus est Deus, & qui eum adorant, in spiritu, & veritate adorare oportet.* Non ergo oratio alliganda est certo loco. TERTIO, ex Paulo 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.* QVARTO, Deus non est magis in templo, quàm alibi: *Non enim in templis manufactis habitat, sed cœlum, & terram implet.* Ergo vbiq; ex æquo adorari, & inuocari potest.

Quòd verò non sint templa Sanctis erigenda, probant, quia est manifesta idololatria; nam ad latriæ cultum pertinere templa, S. AVGV-

stinvs docet lib. contra sermonem Arianorum, cap. 20. vbi probat Spiritum sanctum esse Deum, quia Apostolus dicit, 2. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti. Si legerent,* inquit, *Ariani templum Salomonis ex lignis, & lapidibus Spiritui sancto erectum, non negarent illum esse Deum, cùm templi constitutio ad latriæ cultum pertineat: Quomodo ergo negant Spiritum sanctum esse Deum, cùm templum habeat longè nobilius?* Vnde idem Augustinus lib. 8. ciuit. Dei, cap. vlt. dicit: *Nec tamen nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus: quoniã non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Item lib. 1. contra Maximinum argum. 11. de Spiritu sancto, sic ait Augustinus: *Nónne si alicui S. Angelo excellentissimo de lignis, & lapidibus faceremus templum, anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantùm debetur Deo?* Hîc autem ad marginem notauit Erasmus: *Hoc nunc fit quibuslibet Diuis.*

Quòd denique non sint Ecclesiæ erigendæ ad conciones, & Sacramenta, nõ aliter probant Anabaptistæ, nisi exemplo Christi, qui concionabatur, nunc in montibus, nunc in desertis, nunc in mari ex nauicula, nunc in priuatis ædibus. Baptismum dabat in fluminibus; Eucharistiam instituit in priuata & profana domo.

Vt igitur hæc omnia ordine refellantur, sit hæc Prima propositio. *Rectè instituuntur certa loca, in quibus verbum Dei, & Sacramenta populo ministrentur.* Hæc est contra Eustathium, VValdenses, & Anabaptistas, & eorum similes.

Probatur Primo, exemplo Christi & Apostolorum, qui etsi interdum data occasione in variis locis verbum Dei seminarent, tamẽ ordinariè in templo, vel synagogis, quæ erant eius temporis Ecclesiæ, id faciebant. Matth. 26. Dominus sic ait: *Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.* Et Ioan. 18. *Ego palàm loquutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil.* Item Actor. 5. Angelus educens Apostolos de carcere, dicit illis: *Ite, & stantes in templo loquimini plebi omnia verba vitæ huius; qui cùm audissent, intrauerunt diluculo in templnm, et docebant.* Actor. 13. Paulus & Barnabas missi ad prædicandum, primùm intrant in synagogam, & ibi prædicant.

Secvndo, probatur exemplo primorũ Christianorũ; nam quòd primi Christiani habuerint Ecclesias à priuatis domibus distinctas, patet ex epist. 1. ad Cor. cap. 11. *Conuenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos.* Et quod ista Ecclesia non esset priuata domus, patet ex sequentibus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Et rursus: *Si quis esurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis.* Et cap. 14. *Mulieres in Ecclesiis taceant, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.*

Idem confirmatur ex antiquissimis Patribus; nam Clemens lib. 10. recognitionum, circa finem, refert Antiochiæ Petro prædicante conuersam fuisse Theophili domum in Ecclesiam, ibique Petro cathedram constitutam, vnde doceret populum. Phylo in lib. de vita theorica supplicum, quem citat Eusebius lib. 2. hist. c. 17. scribit, primos Christianos in omnibus locis constituisse ædes sacras ad mysteria celebranda, & sacros libros legendos. Ivstinvs in Apolog. 2. ad finem dicit Christianos die Dominico in vnum certum locũ omnes conuenire ad verbum Dei, & Eucharistiæ communicationem.

Tertvllianvs antiquissimus Latinorum libro contra Valentinianos non procul ab initio expressè meminit sacræ ædis ad quam Christiani conueniebant. Cyprianvs serm. de eleemosynis arguens mulieres opulentas, quę in Ecclesiam sine oblatione veniebãt. *In Dominicum,* inquit, *sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* Vbi Dominicum Ecclesiam vocat, quia domus illa sacra, Domini palatium est.

Gregorivs Neocęsariensis Cypriani ęqualis, cùm Ecclesiam exstruere vellet, nec satis loci haberet propter vicinam quandam rupem, eam rupem precibus suis loco mouit, vt refert Eusebius, lib. 7. hist. cap. 25. qui etiam cap. 26. scribit Catholicos cum Paulo Samosateno de sacra ęde apud Aurelianum Imperatorem contendisse, nec refert, vtrum narrationem istam de miraculis Gregorij Eusebius scripserit, an Ruffinus, qui Eusebium Latinum fecit, addiderit; vterque enim est antiquus auctor.

Tertio, probatur ratione; nam populus Christianus debet aliquando necessariò conuenire ad res sacras: nec enim concio potest fieri ad singulos seorsim, nec etiam celebratio Eucharistiæ: & etiamsi posset, non expediret tamẽ, quia conuentus hominum vtilissimus est ad alendam animorum vnionem: igitur necesse est, vt aliquis certus locus constituatur, vbi eiusmodi conuentus fiant.

Præterea si habemus certa loca ad alia ministeria, vt ad iudicia, ad cõuiuia, ad somnum, &c. cur non etiam ad res sacras? Neque exemplum Domini contrarium ostendit. Nam viuente Domino nondum erat Ecclesia noui Testamenti constituta, sed tunc colligebatur, & constituebatur, & ideò non mirum, si non habuerit propria loca sacra. At postquam Christiani cœperunt esse populus aliquis, mox habuerunt Ecclesias, vt ostensum est.

Secvnda propositio. *Ecclesiæ Christianorum ad sacrificia offerenda institutæ sunt, & ideò verè, & propriè templa appellari possunt.* Probari posset primò, omnibus argumentis, quæ probant Eucharistiam esse sacrificium. Sed hæc, vt dixi, ad alium locum pertinent.

Probatvr igitur hoc modo; Ecclesiæ Christianorum semper habuerunt altaria, ergo semper vera templa fuerunt; nam templum nihil est

aliud,

aliud, quàm locus altaris. & præterea magis indicat sacrificij ritum altare, quàm templũ; nam sine altari non potest sacrificari, sine templo potest; quare si vt excludant sacrificia hæretici negant templa, multò magis deberent negare altaria, sed altaria nullo modo negare possunt, vt patet ex illo 1. Corinth. 10. *Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse.* Vbi Apostolus opponit mensam Eucharistiæ mensis Idolothytorum; mensæ autem Idolothytorum erant vera altaria. Vnde Ambrosius exponit mensæ Domini, id est, altaria. Item ex illo Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Quem locum aduersarij intelligũt de altari crucis, quasi dicat Apostolus, habemus Christi passionem, qua frui non possunt, qui adhuc in eius figura celebranda occupãtur. At Patres intelligunt de sacrificio Eucharistiæ. Nam Theophylactus dicit, hîc agi de incruento sacrificio; idem dicunt Chrysostomus, Sedulius, Theodoretus, Oecumenius.

Accedit traditio omnium Patrum. nullus ferè est veterum, qui non meminerit altaris Ecclesiæ. Canon 3. Apostolorum, Dionysius cap. 3. Ecclesiast. hierar. Irenæus lib. 4. cap. 20. Athanasius in vita B. Antonij, & in Apologia pro fuga sua, Tertullianus lib. de pœnitentia, Optatus lib. 6. contra Parmenianum, Hieronymus in epitaphio Nepotiani, Augustinus epist. 50. & alij omnes sæpe altaris mentionem faciunt, vbi de Ecclesiis loquuntur.

Tertio, probatur testimoniis Patrum, qui nomine templi vtuntur. Nam inprimis Græci passim vtuntur hoc nomine, vt Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Basilius in Psalm. 114. Nazianzenus oratione in Gorgoniam sororẽ; Nyssenus oratione in Theodoretum; Chrysostomus homil. 51. in Matth. & alij; nec Latini ab hac voce omninò abhorrent; nam Lactantivs in carmine de passione Domini, ait:

Quisquis ades, mediją́ subis in limina templi,
Siste parum, &c.

Et Saluianus lib. 4. de prouidẽtia: *Ecclesia,* inquit, *vel potiùs templum.*

B. Ambrosivs lib. 2. de officiis, cap. 21. *Et maximè,* inquit, *sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Et cap. 28. *Nemo potest accusare, quia templũ Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis, spacia laxata sunt.*

Hieronymvs in cap. 7. Hieremiæ, Ecclesiam vocat templum. & B. Avgvstinvs lib. 8. ciuit. Dei, cap. vltimo, cùm dicit: *Nec nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus; quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Apertè indicat, Deo ista omnia constitui. vnde infrà addit: *Non autem ista esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum.*

Ex his ad Primam obiectionem respon-

A deo, in cap. 21. Apocalypsis agi de Ecclesia triũphante. Vbi non erit templum, quia tunc cessabunt oblationes & preces & Sacramenta, propter quæ templa eriguntur. ita enim exponunt omnes probati auctores, Primasius, Beda, Oecumenius, Richardus, Rupertus, Anselmus, necnon Augustinus lib. 20. ciuitat. Dei, cap. 17. vbi dicit impudentiæ nimiæ sibi videri, si quis istum locũ Apocalypsis exponere velit de præsenti Ecclesia.

Ex quo intelligimus nõ esse Augustini expositionẽ Apocalypsis, quæ habetur tomo 9. operum eius, vbi de Ecclesia huius temporis eum locum intelligere videtur. Et ipse cõtextus hoc

B declarat; nam in cap. 20. describitur iudicium, & damnatio impiorum, & concluditur caput illis verbis: *Iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum, & infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. hac est mors secunda. & qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Deinde sequitur cap. 21. de gloria beatorum: *Et vidi,* inquit, *cœlum nouũ, & terram nouam, &c.* Præterea paulò pòst illa verba: (*Et templum non vidi in ea*) subiungitur, *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.* Quod certè non potest intelligi de Ecclesia huius temporis, in quã multi intrant, immundi, & coinquinati. vt patet ex parabola de *sagena missa in mare, & ex omni genere piscium congregante,* Matth. 13.

C Respondent, Scripturam loqui de Ecclesia interna, & prædestinata, quæ solùm admittit iustos. At contra; nam secundum ipsorum principia, quantumuis aliquis sit prædestinatus & fidelis, semper tamen est immundus, & in omni opere peccat. peccatum enim non tollitur in hoc mundo per Baptismum, vt ipsi dicunt, aut fidem, sed solùm non imputatur. nec possunt dicere hîc vocari incoinqnatos eos, quibus Deus non imputat peccata; nam Ioannes addit, aut abominationem faciens, & mendacium. Quæro igitur, aut Lutherani fideles, & prædestinati abominationem faciunt, & mendacium, aut non faciunt; si faciunt, ergo non sunt in Ecclesia; si non faciunt, ergo non peccant in omni opere suo. Fateantur ergo necesse est, Ioannem loqui

D de Ecclesia cœlesti, in qua nulli erunt, qui abominationem, & mendacium faciant.

Ad probationem ex Isaia, Hieronymus in eũ locum tres indicat expositiones; vnam Iudæorum, & Hæreticorum Chiliastarum, qui omnia verba Isaiæ in illo cap. 60. referebant ad felicitatem mille annorum, quam se habituros putãt cùm Christo hîc in terris post resurrectionem; alteram Catholicorum, qui omnia intelligebant de Ecclesia triumphante; tertiam aliorum Catholicorum, qui omnia intelligebant spiritualiter de Ecclesia huius temporis.

Lyranvs duas alias adfert; vnam quorundam, qui ea omnia intelligunt de felicitate Iudæorum post reditũ ex Babylone; alteram suam, quòd intelligantur omnia de Ecclesia, sed non

omnia de eodem statu Ecclesiæ; sed prima pars capitis intelligatur de Ecclesia secundum statum huius vitæ; secunda de Ecclesia secundum statum vitæ futuræ.

PRIMA expositio hæretica est, & fabulosa, & millies à Patribus explosa. SECVNDA probabilis est, & secundum eam nulla est in argumento nostro difficultas. QVARTA falsissima est, & rectè à Lyrano refellitur. QVINTA probabilis est, & secundum eam argumentum non habet difficultatem. TERTIA est maximè probabilis, & eam sequuntur Hieronymus ipse, & post eum Cyrillus in hunc locum. & secundum eam ad argumentum respondemus, ea quæ ad literam intelliguntur de Ecclesia militante, à Ioanne in Apocalypsi per anagogen intelligi de Ecclesia triumphante; id enim Apostoli sæpissimè fecerunt. vt illud: *Ex Aegypto vocaui filium meum*, Oseæ 11. quod ad literam de filiis Israël intelligitur, Matthæus cap. 2. in sensu allegorico de Christo intellexit. & quod de Agno Paschali ad literã dixerat Moyses, Exod. 12. *Os non confringetis ex eo*: allegoricè intellexit Ioannes de Christo, Ioan. 19. neque hoc repugnat Hieronymo; ipse enim ad finem, cap. 60. dicit, gloriam Ecclesiæ, quæ describitur in illo capite, impleri quidem in hoc seculo aliquando, sed plenius implendam in futuro.

Ad confirmationem PRIMAM dico, Deum voluisse, vt templum Salomonis euerteretur, vt intelligeremus, statum veteris Testamenti iam cessasse, non quòd ei templorum ædificatio displiceret.

Ad testimonia Patrum dico, primos Christianos, propter recentem memoriam sacerdotij Aaronici, abstinuisse non solùm à vocabulo templi, sed etiam sacerdotij, ne viderentur adhuc durare Iudaicæ cæremoniæ. Itaque Apostoli in suis epistolis pro sacerdotibus Episcopos, & Presbyteros; pro templis Ecclesias dicunt: & similiter loquuntur Iustinus, Ignatius, & ceteri antiquissimi Patres.

Deinde tempore Tertulliani iam satis perspecta differentia inter Christianos, & Iudæos, cœperunt Christiani Presbyteros & Episcopos nominare sacerdotes, vt patet ex Tertulliano libro de velandis virginibus; libro de monogamia, & alibi; & ex Cypriano in omnibus ferè epistolis; & ex sequentibus omnibus Patribus. adhuc tamen abstinebant à vocabulo templi, quia mundus plenus erat templis idolorum, & vsus loquendi obtinuerat, vt nomine templi intelligeretur locus consecratus ad sacrificia cruenta; & in hoc sensu Octauius apud Minutium Felicem, Optatus, & Hieronymus negant Christianos habere templa.

DICES; At Octauius obiectioni Cecilij, quod Christiani non haberent templa, aras, sacrificia, respondit, ideò Christianos non erigere tẽpla, quod sciant Deum non posse capi vllo loco; A & ideò non sacrificare, quod sciant Deum nulla re indigere; & seipsos loco templorum constituere, & sacrificare iustitiam, pietatem, aliasque virtutes: vbi videtur simpliciter admittere Christianos nulla tunc habuisse templa, vel altaria, vel sacrificia.

RESPONDEO, Octauium noluisse Sanctum dare canibus; & quia non videbat Cecilium capacem mysterij Eucharistiæ, quod est vnicum Christianorum sacrificium, maluisse hoc tacere, & ad mentem aduersarij respondere, qui de sacrificiis cruentis loquebatur. Nam quòd ante Minutij tempora Christiani altaria, & sacrificia, & proinde etiam templa habuerint, patet ex
B Irenæo, & Tertulliano iam citatis; vterque enim Minutio antiquior est.

TERTIA propositio. *Ecclesiæ Christianorum rectè ad orandum, etiam priuata oratione, instituuntur.* Probatur PRIMO, Scripturæ testimoniis; nam 3. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. Salomon affirmat templum factum esse, vt sit locus orationis, & petit à Deo, vt quicunque ibi orauerit, exaudiatur, 3. Regum 9. Deus apparens Salomoni pollicetur ita futurum, vt ille petierat. At si esset superstitio orare in templo potiùs, quàm alibi, neque Salomon ad hunc finem instituisset templum, neque Deus approbasset factum eius; superstitio enim nunquam fuit licita. Præterea
C Isaiæ 56. dicitur, domus mea domus orationis vocabitur. & confirmat hoc ipsum Dominus, Matth. 21. Neq; obstat verbum Domini: *Intra in cubiculum tuum*; vel, *venit hora, quando nec in mõte hoc, nec in Hierosolymis adorabitis, &c.* Nam post illa omnia Dominus dixit de templo Salomonis: *Domus mea, domus orationis vocabitur.*

SECVNDO, probatur exemplis Scripturarum, 1. Regum 1. Anna precatura Dominum ad tabernaculum accedit, vbi erat arca, ibique orans exaudita est. 2. Regum 7. Dauid similiter precaturus perrexit ad tabernaculum, & coram arca Domini orare cœpit. at certè nisi putasset, ibi Dominum magis esse præsentem, & facilius orationem exaudiri, domi suæ mansisset. idem
D etiam Dauid, vt habetur 1. Paralipom. cap. 21. voluit ire ad tabernaculum Domini in Gabaon, vt oraret pro auertenda peste à populo, sed non præualuit nimio timore perterritus, ideò in ipsa Hierusalem exstruxit altare. Daniel oraturus, quia non poterat ingredi templum, in Babylone existens captiuus, saltem aperta fenestra orabat ad eam partem conuersus, vbi fuerat templum Domini, Danielis 6. Lucæ 2. Anna filia Phanuelis, *non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die*. Lucæ 18. Publicanus in templo orans iustificatur. Actorum 3. Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Actor. 8. Eunuchus Reginæ Æthiopum venerat adorare in Hierusalem.

TERTIO,

Tertio, probatur ex Patribus; Origenes homil.2. in Exodum, Ecclesias Christianas domos orationis vocat. Tertvllianvs in Apologet. cap.39. dicit, in Ecclesiam conueniri Primò ad orationem. Secundò ad lectionem. Tertiò ad exhortationem, &c. Evsebivs lib.2. histor. cap. 17. ex Philone dicit, in singulis locis primorum Christianorum fuisse sacras ædes cõsecratas orationi.

Chrysostomvs homil. 30. contra Anomæos: *Orare*, inquiunt, *vel domi possumus; te, homo, decipis, & magno in errore versaris; nam etsi domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia.* Idem repetit homil. 79. ad populum.

Basilivs lib.2. de Baptismo, quæst. 8. dicit, locum non parum referre ad orandum, & soluit duo argumenta ab aduersariis nobis obiecta ex Ioan. 4. & 1. Tim. 2. & in quæstionibus fusè explicatis quæst. 40. dicit, ad Ecclesias non oportere accedere ꝓpter negotia secularia, sed caussa orationis.

Ambrosivs in oratione de tradendis basilicis dicit, se quotidie solitum ire ad Martyres, id est, ad basilicas Martyrum orationis gratia. Hieronymvs in Epitaphio Marcellæ: *Apostolorum*, inquit, *& Martyrum basilicas secretis celebrabat orationibus.* Rvffinvs lib.2. hist. cap.33. de Theodosio scribit: *Circuibat omnia orationum loca.* Augustinus lib.22. de ciuit. Dei, cap. 8. meminit multorum, qui in basilicis orãtes miracula impetrarunt. & ibidem dicit, se cum aliis collegis suis quandam orationis domum dedicasse.

Qvarto, probatur ex nomine; nam Ecclesiæ à Græcis sæpe vocantur εὐκτήρια, & à Latinis oratoria. Vnde Augustinus epist. 109. in oratorio nemo aliud agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit.

Qvinto, probatur rationibus. Prima ratio, Deus est in templo magis, quàm alibi; nam alioqui non diceret Paulus 1. Cor. 3. *Nescitis quia estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis?* Et 1. Cor. 6. non diceretur: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis; glorificate, & portate Deum in corpore vestro.* Et 2. Cor. 6. *Vos estis templũ Dei viui, sicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo.* Apostolus enim accipit similitudinem à veris templis. quia enim templum est domus Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat; ideò ipse, vt ostenderet in nobis esse Deum peculiari modo, corpora nostra templum Dei appellauit. Vnde Augustinus lib. 2. ad Simplicianum quæst. 4. dicit, Dauidem orasse ante arcam, quia ibi sacratior, & commendatior præsentia Domini erat. Cùm igitur in templis sacratior, & commendatior sit præsentia Domini, ibi certè magis orare expediet, quàm alibi.

Secvnda ratio, Deus in templo citiùs exaudit, vt patet ex promissione Dei, 3. Reg. 9. quod enim Deus promisit tẽplo Salomonis, sine du-

A bio promisit etiam templis Christianorũ; nam quod petiit Salomon cùm templum dedicauit, idem petit Ecclesia cùm noua templa dedicat, nimirum, vt aures Dei in eo loco sint apertæ. non est autem credibile Deum exaudisse preces Salomonis, & non exaudire etiam preces Ecclesiæ suæ. Immò hic est modus, quo Deus est in templo peculiariter, nimirum, quia ibi est per exauditionem.

Tertia ratio, quia oratio est res nobilissima, & proinde ei debetur locus nobilissimus, qualis est locus sacer. ita Basilius lib. 2. de Baptismo, quæst. 8.

Qvarta, quia in Ecclesia sunt omnia ac-
B commodata ad excitandam deuotionem, quæ orationi maximè necessaria est: nam altaria, cruces, imagines, reliquiæ, ipsi etiam parietes Deo dicati mouent ad pietatem, quæ certè alibi non inueniuntur.

Qvinta ratio, quia in templis ordinariè præter Dei præsentiam, quæ est vbique, est etiam præsentia mediatoris Christi corporaliter in Eucharistia; quæ certè auget spem, & fiduciã orantis; & præterea non potest non incutere menti religiosæ horrorem, & reuerentiam: nam vt Ioannes Chrysostomus dicit, homil. 36. in primam ad Corinth. vbi est Christus in Eucharistia, ibi etiam non deest Angelorũ frequentia; vbi autem est talis Rex, & tales Principes, ibi est
C cœleste palatium, immò cœlum ipsum.

Hinc ad argumenta contraria facilè responderi poterit. Ad illud igitur, quod obiiciebatur ex Euangelio, respondeo, illa verba: *Intra in cubiculum tuum*, non posse intelligi simpliciter de cubiculo materiali; nam alioqui Apostolus Domino contradiceret, qui ait: *Volo viros orare in omni loco.* Et nónne ipse Dominus legitur orasse frequenter in montibus, in cubiculo autem non legitur? Et Chrysostomus homil. 79. ad populum dicit, vbique orari posse, etiam in foro: & adfert exempla quorundam, qui magistratu clamante, & furente pro foribus eius loci signo crucis muniti, & breui oratione solo corde ad Deum missa, mox immutauerunt cor magistra-
D tus, & propitium habuerunt, quem iratum habituri erant. Dominus ergo Matth. 6. iubet, vt in oratione non quæramus inanem gloriam, quemadmodum Pharisæi faciebant, qui orabant in angulis platearum, vt viderentur ab hominibus, sed quæramus Deo placere, & ab illo videri. Quando ergo sic oramus, vt non quæramus humanas laudes, semper in cubiculo oramus, siue alioqui simus in Ecclesia, siue in mõtibus, siue etiam in ipso foro. Quando autem intramus cubiculum ad orandum, & cupimus videri, tunc sanè extra cubiculum orare dicimur, vt pulcrè annotat Ioannes Chrysostomus in hunc locum.

Porrò Ambrosius lib. 1. de Cain, cap. 9. Hieronymus in cap. 6. Matth. & Augustinus lib. 2.

cap. 6. de sermone Domini in monte, intelligunt per cubiculum secretum cordis, ac volunt prohibitas euagationes mentis tempore orationis. quod verum est. Sed prima expositio est magis literalis.

Ad SECVNDVM dico, Dominum eo loco nō loqui de adoratione ratione loci, sed ratione modi. non enim vult dicere, tempore nouæ Legis neminem adoraturum Deum in Hierusalem, vel in monte Garizim, id enim falsum esset; nam Actor. 3. Petrus, & Ioannes etiam post acceptū Spiritum sanctum ascendebant in templum, vt orarent. & ab eo tempore vsque nunc qui peregrinantur ad loca sancta Palęstinæ, adorant Deum in Hierusalem, & in monte Garizim, & in aliis omnibus eius terræ locis.

Sensus igitur verborum Domini est: tempore nouæ Legis non adorandum amplius Deum in monte Garizim, id est, non adorandum ritu Samaritanorum, quo vtebantur in eo monte adorantes; neque adorandum in Hierusalem, id est, non adorandum ritu Iudaico, quo vtebantur in templo illo adorantes, sed nouo ritu, qui erit in spiritu, & veritate, id est, qui nō consistet præcipuè in externis, corporalibus, & vmbraticis cærimoniis, sed in interna, & spirituali cognitione, & dilectione Dei; in corde contrito, & humiliato. Quæ tamen adoratio non excludit externum cultum, si ad internū iuuandum, vel exprimēdum ordinetur. ita Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius, & alij exponunt in comment. huius loci; qui illud, *in spiritu*, opponunt cærimoniis Iudæorum, quatenus corporales erant; illud, *in veritate*, opponunt iisdem cærimoniis, quatenus vmbræ, & figuræ erant.

Non malè tamen Theophylactus, B. Thom. & Caietanus in hunc locum Ioannis, illud; *In spiritu*, opponunt cæremoniis Iudæorum corporalibus; illud, *In veritate*, opponunt errori Samaritanorum, qui adorabant quod nesciebant. Itaque solutio in hoc consistit, quòd Dominus velit pręcipuum cultum Christianorum esse spiritualem, & purum ab omni errore: cùm præcipuus cultus Iudæorum fuerit externus; cultus autem Samaritanorum fuerit non solùm externus; sed etiam impurus, quia simul Deum Israël, & Deos gentium adorabant.

SED DICES, non videtur verum, præcipuum cultum Iudæorum fuisse externum. Nam Isaiæ 29. arguit Dominus Iudæos, quòd labiis orarent, & honorarent Deum, cor autem eorum longè esset ab ipso. Et Dauid Psal. 50. sacrificium Deo offert cordis contriti & humiliati.

RESPONDEO, cultum internum, etiamsi is à Iudæis requirebatur, & in quibusdam inueniebatur, esse proprium noui Testamenti, quia internus cultus à spiritu fidei, & caritatis procedit, quæ est gratia noui Testamenti, & ex lege veteri nullo modo haberi potest: sicut enim dicimus, timorem esse legis, amorem Euangelij, A & tamen amorem ex toto corde à Iudæis Deus requirebat, & sancti Patriarchæ, & Prophetæ Deum ex toto corde dilexerunt, & hac ratione ad nouum Testamentum pertinebant; non enim à litera legis, sed à spiritu gratiæ id habebant: ita dicimus cultum externum esse proprium legis, quamuis nō placeat sine interno; cultum internum esse proprium Euangelij, quamuis sine externo esse non possit. & si aliqui in lege veteri cultu interno Deum coluerunt, vt Deus petebat, id nō à lege, sed à gratia noui Testamenti ad quam etiam ipsi pertinebant, habuerunt.

Ad TERTIVM locum facilis responsio est. B cùm enim Apostolus ait: *Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione.* vel agit de publica, vel de priuata oratione. si de priuata, vt Ambrosius, Anselmus, Haymo, Thomas, & alij Latini exponunt, tunc sensus est secundum eosdem, non solùm in Ecclesia, quamuis ea sit præcipua domus orationis, sed etiam in aliis omnibus locis licitum esse orare Deum, modò turpitudo loci non videatur impedire. si autem de publica oratione agitur, tunc testimonium hoc pro nobis facit; illud enim, *in omni loco*, significat, in omni loco, vbi ad orandum publicè conuenitur, id est, in omni Ecclesia.

Quòd autem hæc sit vera expositio, patet PRIMO ex eo, quod secundum omnes Græcos, C & multos Latinos Apostolus ponit illud, *in omni loco*, propter Iudæos, qui solùm in vno loco, id est, in templo Salomonis orandum censebant. At priuatas orationes etiam Iudæi vbique faciebant, vt patet ex illo Matth. 6. *Amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare.* igitur de publica oratione, & de sacrificio agitur, quæ solùm in templo Salomonis Iudæi fieri debere existimabant.

SECVNDO patet ex eo, quod statim subditur: *Similiter mulieres in habitu ornato, &c.* quæ non possunt intelligi, nisi de oratione, quæ fit in Ecclesia. cur enim necesse est mulierem conuenienti habitu vestiri, cùm ad orandum proficiscitur, nisi propter alios, cum quibus orat?

D TERTIO patet, quia cùm dicitur: *Volo ergo viros, &c.* illud, *ergo*, cōiungit hanc sententiam cum initio capitis, vbi dictum est: *Obsecro primùm fieri obsecrationes, orationes, postulationes, &c.* Quæ verba B. Augustinus in epist. 59. ad Paulinum, & omnes Græci intelligunt esse dicta de publica oratione, quæ fit in Missarum celebratione. Adde, quòd Basilius lib. 2. de Baptismo, quæst. 8. vtrūque locum sic exponit, vt velit Christum, & Apostolum docere voluisse, deinceps nō fore locum orationis solùm in Hierusalem, sed in toto orbe erigenda templa, & oratoria.

Ad QVARTVM concedo, Deum esse vbiq; aliquo modo, sed non omnibus modis; nam certè si Deus esset vbiq; eo modo, quo est in cœlis coram beatis, frustrà diceremus: *Pater noster, qui es in*

cœlis. Ac vt verba ipsa Caluini refellamus, sciendum est, Caluinum lib.3. Instit. cap.20. §. 30. sic loqui: *Cauendum est, ne putetur templum propria esse Dei habitatio, vt ibi aures suas propiùs nobis admoueat, quemadmodum aliquot seculis ante putatum est.* Iam vel Caluinus vult Deum non ita propriè habitare in templo, vt ibi concludatur: vel existimat nullo modo posse dici, Deum magis in templo habitare, quàm alibi. si primum, rectè dicit, sed mentitur, cùm ait: *Aliquot seculis aliter putatum fuisse*; nūquam enim Catholici tam stupidi fuerunt. si secundum, loquitur omninò contra Scripturas; nam si Deus esset vbiq; eo modo, quo est in templis, frustrà templum diceretur domus Dei, Isa. 56. & alibi passim. Frustrà Paulus diceret, nos esse templa Dei, quia Deus in nobis habitat. et si Deus non loquitur, & audit magis in vno loco, quàm in alio, cur, quæso, in Testamento veteri ordinariè responsa dabat solùm ex propitiatorio, quod erat super arcam?

QVARTA propositio. *Sacræ domus non solùm Deo, sed etiam Sanctis rectè ædificantur, & dedicantur.* Probatur conclusio ista quarta ex Conciliis, & veterum testimoniis. Concilium GANGRENSE in epist. ad Episcopos Armeniæ, damnat Eustathium tanquam contemptorem basilicarum sanctorum Martyrum. & can. 20. nominat Martyrum basilicas. Concilium CABILONENSE can. vlt. Martyrum basilicas appellat. Concilium CARTHAGINENSE V. can. 14. vetat, ne ædes vlli Martyri ædificetur, nisi ibi sit aut corpus, aut aliquæ eius reliquiæ; aut ibi Martyr habitauerit; aut certè in eo loco passus sit. aliquid enim horū requiritur, vt memoria Martyris dici possit locus aliquis.

Præterea Patres idem docent, ac primùm Græci. CYRILLVS catechesi 16. meminit Ecclesiæ Apostolorum erectæ in Hierosolymis in loco, vbi Spiritus sanctus descenderat. ATHANASIVS in epist. ad solitariam vitā agentes, nominat templum sancti Quirini. BASILIVS in Psal. 114. in ipso principio vocat sacrum Martyrum templum. NAZIANZENVS orat. I. in Iulianum scribit Gallum, & Iulianum ædem sacrā Mamæ Martyri ingentibus sumptibus erigere cœpisse. & laudat Gallum, quia ex amore syncero id faciebat. Gregorius NYSSENVS oratione in Theodorum multa dicit de templo ipsi Martyri dicato. CHRYSOSTOMVS homil. 28. ad populum: *Ad veras,* inquit, *regias Ecclesias dico, & oratorias ædes, & Martyrum templa, &c.* Et homil. 66. dicit, Constantinum post mortem factum ianitorem piscatoris, quia sepultus erat pro foribus basilicæ sancti Petri apud Constantinopolim. THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, tēpla olim idolorum, nūc Martyrum esse dicit. EVSEBIVS lib. 4. de vita Constantini, cap. 58. 59. & 60. dicit, templum pulcherrimum Cōstantinopoli Apostolis à Cōstantino erectū. SOZOMENVS lib. 6.

A cap. 18. meminit templi S. Thomæ, quod erat Edessę. SOCRATES lib. I. cap. vlt. meminit Ecclesiæ Apostolorum. EVAGRIVS lib. 2. cap. 3. meminit templi S. Euphemiæ. & lib. 3. cap. 8. templi S. Theclæ amplissimè à Zenone exstructi. NICEPHORVS lib. 13. cap. 37. meminit templi S. Basilisci. DAMASCENVS lib. 4. cap. 16. asserit templa in Martyrum memoriam ædificanda. Denique exstat liber Procopij de ædificiis Iustiniani, vbi plurima templa Martyrū aliorumq; Sanctorum enumerat.

Ex Latinis. AMBROSIVS lib. I. epist. 5. ad Felicem Episcopum Comensem: *Ortus,* inquit, *est sermo de basilica, quam condidit Apostolorum nomine dedicanda.* B HIERONYMVS lib. cōtra Vigilantium: *Ingredere,* inquit, *basilicas Martyrum, & aliquando purgaberis.* Ibidem, & in epistola præcedente, & alibi passim meminit basilicarum Apostolorum, & Martyrum.

GAVDENTIVS Ambrosij æqualis, tractatu de dedicatione Ecclesiæ: *Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit. deinde vt hanc honori eorum fundare basilicam valeremus, ipse largitus est, &c.*

AVGVSTINVS lib. de cura pro mortuis, cap. I. meminit basilicę S. Felicis: *In beatißimi,* inquit, *Felicis basilica poneretur, &c.* Et lib. I. ciuit. Dei, cap. I. *Testatur hoc,* inquit, *Martyrum loca, & basilicæ Apostolorum. &c.* Et lib. 20. contra Faustum, cap. 21. *Populus* C *Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat.* Et lib. 8. ciuit. Dei, cap. 26. *Sed hoc videtur dolere, quod memoriæ Martyrum nostrorū, templis eorum, delubrisq́; succederent.* Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 73. Martyrum basilicas deuotè adeundas dicit. PAVLINVS natali I. S. Felicis dicit, se optare, vt possit seruire S. Felici in eius basilica purganda, & custodienda.

Et foribus seruire tuis, tua limina mane
Mundicie curare sines, & nocte vicißim
Excubiis seruare piis, & munere in isto
Claudere promeritam defesso corpore vitam.

VICTOR Vticensis lib. I. persequutionis VVandalicæ scribit, apud Carthaginenses duas amplas basilicas S. Cypriani fuisse. GREGORIVS D lib. 2. Dialogor. cap. 8. scribit, à S. Benedicto in monte Casino duo fana Apollinis versa in oratoria Sanctorum, vnum Martini, alterum Ioannis. Liber Pontificalis testatur Syluestrum dedicasse basilicas à Constantino exstructas, vnam Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni, quartam Laurentio, & alias. Liberium B. Mariæ; Damasum aliam S. Laurentio; Innocentium S. Geruasio & Protasio; Sixtum B. Mariæ, & S. Laurentio; Leonem S. Cornelio; Gelasium S. Euphemiæ; Symmachum S. Andreæ; Ioannem I. sancto Philippo & Iacobo; Pelagium II. S. Laurentio; Gregorium S. Agathæ; Bonifacium IV. B. Mariæ, & omnibus Sanctis. Qui omnes Pontifices, excepto Gregorio & Bonifacio, ante mille annos floruerunt.

SECVNDO probatur ratione à simili, ex diuinis literis. Templum Salomonis non solùm fuit erectum ad sacrificia, & orationes, sed etiam ad conseruandam arcam Domini, vt patet ex lib. 1. Paral. cap. 17. vbi Dauid volens ædificare templum, dicit ad Nathan: *Vides, quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei sub pellibus.* Item lib. 1. Paral. cap. 28. Dauid dicit: *Cogitaui, vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* Idem patet ex lib. 2. Paral. cap. 5. vbi templo exstructo introduxerunt arcam in illud cum magna celebritate. & ex Psalm. 131. vbi dicitur Dauid vouisse votum Deo de ædificanda domo arcæ Dei. vbi etiam legimus, ingredere Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.

Sed idem honor, vel etiam maior debetur sacris reliquiis Christi, & Sanctorum, quàm arcæ illi Mosaicæ. nam de sepulcro Domini Hieronymus ait epist. 17. ad Marcellam: *Venerabantur quondam Iudæi sancta Sanctorum, quia ibi erat arca. nonne tibi venerabilius videtur sepulcrum Domini?* Ergo sicut super arcam exstrui potuit ædes, ita etiam super Christi sepulcrum: quod si super Christi sepulcrum, certè etiam super sepulcra Sanctorum; nam eadem est ratio omnium. solùm enim differunt secundum magis & minus. PRÆTEREA, quòd reliquiæ Sanctorum sint venerabiles eo modo, quo arca Domini, probatur; nam arca quatenus lignea erat, nullum honorem merebatur, sed ideò venerabatur, quia repræsentabat sedem Dei, & quia per eam Deus loquebatur; at corpora Sanctorum fuerunt viuæ sedes Dei, & viua organa, per quæ Deus loquutus est; nam 1. Corinth. 6. dicitur: *Membra nostra templum sunt Spiritus sancti.* Et 2. Cor. 13. dicitur: *An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus?* Ergo licebit etiam exstruere sacras ædes ad Sanctorum sepulcra ornanda, & conseruanda; & hoc est, Sanctis dedicare basilicas.

DICES; Ergo saltem Angelis, & B. Virgini, & Sanctis, quorum non habemus reliquias, non licebit exstruere basilicas.

RESPONDEO, nomine reliquiarum non solùm intelligi ossa, & vestes, sed etiam loca, vbi Sancti passi sunt, vel vbi habitauerunt, aut aliquid præclari gesserunt. Et hoc modo exstructæ fuerunt Cypriano duæ basilicæ, teste Victore lib. 1. vna, vbi passus erat; altera, vbi iacebat corpus eius. Similiter hoc modo exstructæ sunt multæ Ecclesiæ B. Mariæ, vel Angelis in locis, vbi apparuerunt, vel miracula aliqua ostenderunt. ADDO etiam, posse erigi basilicas ad Sanctorum memoriam conseruandam per imaginem, vel per ipsum solum nomen. Nimirum potest erigi basilica sancto Petro, vt qui ingrediuntur, admoniti imagine ibi depicta, vel ipso templi nomine, recordentur sancti Petri, eumque in eo loco tanquam patronum colant, & deprecentur. Neque hoc est cõtra Concilium Carthaginense V.

A can. 14. quod statuit, vt nulla memoria acceptetur, nisi ibi sint reliquiæ eiusdem Sancti, vel constet ibi eum esse passum, aut habitasse; nam Cõcilium non vult prohibere simpliciter, ne exstruatur basilica sine reliquiis eiusdem Sancti, cui basilica dicatur: sed vult, vt nõ habeatur pro tali memoria Martyris, in qua credantur esse eius reliquiæ, nisi fidelissima historia constet, rem ita se habere.

Iam ad argumentum in oppositum duæ solutiones sunt. PRIMA, quorundam recentiorum, qui quia non distinguunt inter templum, & basilicam, existimant sacras ædes non posse propriè erigi, nisi Deo, quemadmodum B sacrificia non offeruntur, nisi Deo. quia tamen plurima sunt templa, quæ dicantur Deo, vt possint inter se aliquo modo distingui, denominari à Sanctis, non quod eis erigantur, sed quod in illis templis præcipuè colantur eorum memoriæ, & ipsi in illis locis patroni inuocentur.

Quando igitur legunt in veteribus, vel audiunt in communi sermone vocari templum, vel basilicam sancti Petri, vel Pauli, vel aliorum; dicunt debere exponi hoc modo, hæc basilica, vel templum est sancti Petri, id est, est templum dicatum Deo in memoriam & nomen sancti Petri; vel dicatum est Deo, vt ibi oretur Deus per intercessionem sancti Petri: quemadmodum Missa quædam dicitur sancti Petri, non quòd C ipsum sacrificium offeratur Petro, sed quòd offeratur Deo in gratiarum actionem pro gloria sancto Petro collata, & simul interpelletur Petrus tanquam patronus, & aduocatus apud Deum. Quæ sanè pia est expositio, & conformis ritui Ecclesiæ, qui seruatur in cõsecratione templorum; nam aliquoties Pontifex in ea cæremonia dum preces fundit, dicit, se consecrare templum in honorem Dei, & nomen talis, vel talis Sancti.

ALTERA solutio admittit sacras domos ipsis Sanctis verè & propriè ædificari, non tamen sub ratione templi, sed basilicæ, vel memoriæ. Est enim obseruandum secundum veterum Patrum doctrinam, templum, & basilicam non esse D synonima, & licet de eadem domo sæpe dicantur, tamen dici sub diuersissimis rationibus. Nam sacra ædes propriè templum dicitur, quatenus erigitur ad sacrificia; eadem sacra ædes dicitur basilica, quatenus erigitur ad ornatum sepulcri alicuius Sancti, & commoditatem visitantium eiusmodi reliquias. Basilica enim non dicit relationem ad sacrificia; nam etiam Regum palatia dicuntur basilicæ, vt patet Hester 5. immò ea palatia propriè dicuntur basilicæ, & inde nomen translatum est ad Martyrum ædes significandas. Quod etiam videmus in altaribus; nam vnus, & idem lapis dicitur altare, quatenus in eo sacrificatur Deo; & idem dicitur tumulus, vel sepulcrum, quatenus tegit ossa Martyris alicuius. Omnia enim altaria sunt sepulcra

Sanctorum. & sicut lapis ille verè dicatur sancto non sub ratione altaris, sed sub ratione sepulcri: ita domus aliqua verè dicatur sancto non sub ratione templi, sed sub ratione basilicæ. Et quemadmodum idololatria esset erigere Sanctis altaria, & tamen non est idololatria erigere illis lapideos tumulos: ita idololatria esset erigere Sanctis templa sub ratione templi; non tamen idololatria est erigere illis basilicas, sicut etiam non est idololatria donare Sanctis thecas aureas, vel argēteas, quibus includātur reliquiæ eorum. Nihil ẽm aliud sunt basilicæ, quàm magnæ quædam thecæ, quibus minores thecæ, & ipsa sepulcra clauduntur.

Ex quibus sequitur, aliter dici Missam S. Petri, aliter basilicam S. Petri; nam Missa non offertur vllo modo S. Petro, nec primariò, nec secundariò: at basilica verè ædificatur S. Petro, si non primariò, saltem secundariò.

Esse autem hoc discrimen inter templum, & basilicā, probari potest ex Patribus. Avgvstinvs enim clarissimè testatur, templi erectionē esse cultum latriæ soli Deo debitum, lib. 1. contra Maximinum, & libro contra sermonem Arianorum: & idem Augustinus coniungit templum cum altari & sacrificio, lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt. docens cui conuenit vnum eorum, & alia conuenire, & contrà. & tamen in iisdem locis Augustinus fatetur, memorias rectè Martyribus ædificari. & præcipuè locus notandus est lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 10. vbi sic ait: *Nos autem Martyribus nostris, non templa sicut Diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus.* Idem Augustinus nusquam dicit templa Martyrum: & tamen passim dicit basilicas Martyrum. quod etiam in aliis Latinis Patribus obseruare licet.

Porrò Græci dicunt quidem templa Martyribus fabricari, vel dedicari, vt patet ex Basilio in Psalm. 114. vbi vocat, ἱερὸν τῶν μαρτύρων, & similiter loquuntur Nyssenus, & alij. tamen certum est eos intelligere materialiter, id est, domum illā, quæ dicitur templum, fabricari Martyribus, non tamen sub ratione templi ad sacrificia, sed basilicæ, ad ornādam memoriam ipsorum Sanctorum.

Quòd autem ipsi etiam intelligant, sacras ædes verè exstrui Martyribus, & non solùm Deo, in eorum memoriam, sicut sacrificium offertur Deo in eorum memoriam, probatur; nam ipsi simpliciter asserunt ædes exstrui Martyribus, & tamen nusquam dicunt sacrificium offerri Martyribus, immò hoc simpliciter negant, vt patet ex Theodoreto lib. 8. ad Græcos: ergo aliter existimabant ædes, aliter sacrificium ad Martyres pertinere. Neque obstat ritus consecrationis; nam cùm dicitur, templum sacrari ad honorem Dei, & nomen Martyris: agitur de cōsecratione templi, vt templum est.

CAPVT QVINTVM.

De dedicatione & consecratione Ecclesiarum.

Magdebvrgenses Cent. 4. cap. 6. col. 407. & sequentibus, tria in dedicationibus reprehēdunt. Primo, quòd templa à nobis cum ingenti lætitia, & celebritate dedicentur. quod ortum esse dicunt ex κακοζηλία Iudaismi, & esse rursum introducere Iudaismum in Ecclesiam.

Secvndo, quod vtamur tot cæremoniis in consecratione templorum; nam præter alias quædam sunt, quæ non videntur posse excusari à superstitione & magia. nam primò pinguntur duodecim cruces, & ante singulas accenduntur singulæ lampades; deinde pulsatur templum, & & aperitur. tum describitur in pauimento super cineres ad hoc sparsos, baculo pastorali alphabethum Græcum ab vno angulo ad alium; & rursus alphabethum Latinum ab alio angulo ad alium, ita vt inde crux fiat. tum fit mixtura ex aqua, vino, sale, & cineribus, & inde aspergitur templum; ac demum templum & ara Chrismate inunguntur.

Tertio arguunt, quòd putemus, templa esse loca sanctiora ceteris: quod etiam reprehendit Caluinus lib. 3. Instit. cap. 20. §. 30. Nos ergo iuxta eorum reprehensiones, tres sententias subiiciemus.

Prima sit, meritò templa Dei cum ingenti lætitia & solennitate dedicantur. Probatur primò ex Testamento veteri, vbi legimus celeberrimā dedicationem tabernaculi & altaris, Numeri 7. Item ter legimus factam templi dedicationem cum ingenti lætitia & celebritate. Primò à Salomone, lib. 2. Paralip. cap. 7. Secundò ab Esdra, lib. 1. Esdræ, cap. 6. Tertiò à Machabæis, cùm post profanationem iterum esset renouatum, & sanctificatum, lib. 1. Machab. cap. 4. ad quam solennitatem, quæ annis singulis iterum agebatur, Christum etiam accessisse scribit Ioannes cap. 10.

Sed hoc argumentum aduersarij putant esse potiùs cōtra nos, quia videmur Iudaizare, cùm id facimus quod illi faciebant, quantum ad eiusmodi cæremonias attinet. At reuera pro nobis est argumentum; siquidem cæremoniæ propriæ Iudæorum, & quæ cessauerunt, nec seruari possunt sine peccato, sunt illæ, quæ institutæ erant ad aliquid significandum futurum in Christo, vel in Ecclesia. Illæ enim si nunc seruarentur, falsam haberent significationem, & proinde falsæ fidei protestationes essent. Vt quia agnus Paschalis significabat Christi passionem futuram, si quis nunc agnum eo ritu immolaret, profiteretur Christum nōdum esse passum. quod est contra veram fidem. At cæremoniæ, quæ fundantur in ratione naturali, vt flectere genua, tundere pectus, & similes, non sunt propriæ Iudæorum, etiamsi ab illis quoque adhibe-

rentur; nec ad legem cæremonialem, sed ad moralem pertinere videntur.

Porrò talem esse templorum dedicationem, patet PRIMO, quia non legitur Deus instituisse hanc cæremoniam: sed Salomon, Esdras, & Machabæi, natura duce, putauerunt cõuenire, vt de perfecto templo gratias Deo referrent, & cum publica lætitia auspicarentur vsum templi.

SECVNDO, quia verè natura hoc docet, vt ad finem magnorum operum homines gaudeant, & Deo gratias agant; & similiter quando incipiunt re aliqua noua vti, Deum inuocent, & cum lætitia opus aggrediantur. hoc autem fit in dedicatione templi; nam exultamus, & Deo gratias agimus, quòd templi fabricam completam videamus, & rursum cum lætitia & faustis imprecationibus aggredimur vsum ipsius templi.

TERTIO, quia natura docet, celebrandos esse dies natales magnorum virorum. id enim etiam Ethnici faciebant: & apud nos celebratur singulis annis creatio Põtificis Maximi. vnde sunt sermones aliquot beati Leonis in anniuersario suæ assumptionis. cur non eodem modo celebrari poterit natalis templi, quæ est res publica, & magna, & toti Ecclesiæ vtilissima?

Adde VLTIMO, quòd Deus ipse exemplum dedicationis dedisse videtur, cùm expleto opere suo, in signum lætitiæ diem septimum benedixit, & sanctificauit, & nihil operando festum diem egit.

SECVNDO probatur ex praxi Ecclesiæ & veterum traditione. EVSEBIVS lib. 9. hist. cap. 10. *Festiuitates*, inquit, *à nostris frequentissimè gerebantur, cum omni lætitia & exultatione, per vrbes, & loca singula Ecclesiarum dedicationibus celebratis. Congregabantur in vnum Sacerdotes, nec pigebat etiam longè positos conuenire, quia nullum longum videbatur spacium caritati.* Idem lib. 4. de vita Constantini, scribit, Cõstantinum ad consecrationem & dedicationem ædis, quam Hierosolymis Martyribus exstruxerat anno imperij sui XXX. conuocasse vniuersam Synodũ, quæ Tyri conuenerat, &c.

ATHANASIVS in Apologia ad Cõstantium: *Illud*, inquit, *& à beatæ memoriæ Alexãdro, aliisq́ue Patribus actum est, qui populi conuentus habuêre, & absoluto opere agendis Deo gratiis dedicationem celebrauerũt. Huius ergo dedicationis te, Imperator, auctorem esse oportet. Locus enim ille exædificatus præsentiam tuæ pietatis requirit; hoc enim ei solum deest ad plenum ornatum. Hoc igitur vt adimpleas, vt vota tua Domino, cui hanc domum construxisti, reddas, omnium vota optant & suspirant, &c.* Ibidem pro dedicatione Ecclesiæ adfert exemplum Esdræ ex Testamento veteri.

BASILIVS in Psal. 114. initio reddit caussam, cur serius venerit ad Ecclesiam dedicandam, vbi populus à media nocte vsq; ad meridiem exspectauerat: *Si verò*, inquit, *oportet, etiã nos pro nobis ipsis rationem reddere moræ ac longioris nostræ absentiæ, caussam adferimus, quòd alteram huic æqualem Dei Ecclesiam non modico interuallo à vobis distantem, ministerio nostro curantes, tempus hoc diei consumpsimus.* Hunc locum, qui fortè ambiguus posset videri, fatentur Magdeburgenses Centuria 4. cap. 6. colum. 408. de templi dedicatione intelligendum.

GREGORIVS Nazianzenus oratione in nouam Dominicam sic incipit: *De encœniis honorandis lex vetus est, eaq́ue præclarè constituta.* CHRYSOSTOMVS quoque sermonem habuit in encœniis, tomo tertio. SOZOMENVS lib. 4. cap. 13. scribit, Basilium Ancyranum ad templi dedicationem plurimos Episcopos inuitasse.

AMBROSIVS lib. 1. epist. 5. ad Felicem, dicit, se & ipsum Felicem ad Basilicæ dedicationem à Bassiano inuitatum. Et in epistola ad Sororem, quæ habetur inter sermones, numero 92. *Cùm*, inquit, *Basilicam dedicassem, multi tanquam vno ore interpellare cœperant, dicentes. Sic in Romana Basilica dedices. Respondi, faciam, si Martyrum reliquias inuenero, &c.*

GAVDENTIVS tractatu de dedicatione, dicit conuenisse multos Episcopos ad celebritatem dedicationis Ecclesiæ, quæ Brixiæ erecta fuerat in honorem reliquiarum Ioannis Baptistæ, Andreæ, Thomæ, Lucæ, Geruasij, Prothasij, Celsi, & quadraginta Martyrum.

AVGVSTINVS quinque sermones ad populum habuit in celebritate dedicationis templi, qui sunt inter sermones de tempore 251. 252. 253. 254. 255. & 256.

GELASIVS Papa epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ & Aprutij, cap. 6. *Basilicas*, inquit, *nouiter institutas, non petitis ex more præceptionibus dedicare non audeat.* Item cap. 27. alia quædam constituit in dedicatione Ecclesiarum seruanda. FELIX IV. qui etiam ante mille annos sedit, in epistola sua decretali prolixè de hac re disserit, ac inter alia sic ait: *Solennitates verò dedicationum Ecclesiarum per singulos annos celebrandæ sunt, &c.*

PROSPER parte 3. cap. 38. de promissionibus Dei, testatur se interfuisse cùm apud Carthaginem dedicaretur insigne quoddam templum, quod olim Gentilium fuerat; in cuius frontispicio diuinitus scriptum inuenerunt magnis atque æneis literis. AVRELIVS PONTIFEX DEDICAVIT. Quod præsagium omnes mirabantur, cùm viderent ab Aurelio Episcopo Carthaginensi fieri, quod tanto antea prædictum fuerat.

GREGORIVS lib. 3. Dialog. cap. 30. scribit, tempore suo dedicatam Basilicam non sine diuinis miraculis, quibus indicaretur, Deo placuisse eam dedicationem. BERNARDVS sex sermones habuit de dedicatione templi. RVPERTVS in cap. 28. Genes. probat, rectè fieri festiuas dedicationes. Hugo de sancto Victore, lib. 2. de Sacramentis, parte 5. cap. 2. & 3. Isidorus lib. 1. de officiis, cap. 35. Rabanus lib. 2. cap. 45. de institutione Clericorum. Amalarius in libro de ordine Antiphonarij. Beatus Iuo in sermone de consecra-

consecratione templi, & VValfridus de rebus Ecclesiasticis, cap. 9. qui omnes de dedicatione Ecclesiæ tractant, tanquam de re antiquissima, cùm tamen etiam ipsi antiqui sint auctores.

SECVNDA propositio. *Meritò ab Ecclesia variis precibus & cæremoniis templa consecrantur.* Probatur PRIMO, Scripturæ testimonio. Siquidem ex Scriptura habemus consecrationem templi, vel altaris, in statu naturæ, legis & gratiæ. In statu naturæ Iacob cap. 28. Geneseos, erexit lapidem, vt ibi sacrificaret, eumque consecrauit fundens oleum desuper, & inde eum locum appellauit Bethel, id est, domum Dei. & cap. 35. monitus à Deo, vt faceret altare, rursus ibidem erexit lapidem, eumq; inungendo consecrauit, & libauit super eum libamina. Certè hoc non pertinet ad magiam, cùm laudetur hoc factum ab omnibus, & constet placuisse Deo. Nec etiam pertinet ad cæremonias legis, quæ adhuc data non fuerat. Cur ergo non liceat nobis idem facere?

DEINDE in statu Legis videmus Mosem consecrasse oleo sacro, aliisque cæremoniis tabernaculum, altare, & omnia eius vasa. Exodi, cap. 40. & Numeri 7. quas etiam cæremonias certum est non fuisse magicas. Et licet cæremoniæ fuerint veteris legis, tamen quia non erant propriæ eius, quippe quæ in ratione fundantur, nihil obstat, quo minus à nobis etiam assumi possint.

IN statu Euangelij non habemus tam expressa testimonia Scripturæ, interim tamen ex eo, quod Paulus in priori epistola ad Corinth. cap. 11. Corinthios arguit tanquam Ecclesiæ contemptores, quia in Ecclesia comedebant, satis innuitur, tunc etiam Ecclesiam aliquo modo sacratam fuisse. Cur enim Ecclesiam contemnere dicitur, qui in ea actionem alibi licitam exercet, nisi propter aliquam eius loci consecrationem? Et confirmatur ex Dionysio Areopagita, qui tempore Apostolorum vixit, & libro de Ecclesiastica hierarchia, cap. 5. parte 1. apertè docet, altaria sacro oleo inungi, & consecrari ab Episcopo debere.

SECVNDO, probatur ex decretis Conciliorum antiquorum. Nam Concilium Carthaginense V. can. 6. sic habet: *Similiter & de Ecclesiis, quoties super earum consecratione hæsitatur, agendum est, id est, vt sine vlla trepidatione consecrentur.* Item Agathense Concilium cap. 14. *Altaria placuit non solùm vnctione Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.* Idem patet ex Cōcilio II. Bracarensi can. 6. Item ex decretis Pōtificum Gelasij & Felicis IV. suprà citatorum, & Ioannis I. in epistola ad Episcopos Italiæ. Alia decreta vide apud Gratianū de consec. dist. 1. vbi etiam adfertur canon Nicæni Concilij; & alius Concilij Hipponensis: quod plenarium totius Africæ fuisse, testatur

A Augustinus lib. 1. Retractat. cap. 17. quanquam isti canones modò non exstant, nisi apud Gratianum.

TERTIO, probatur ex Patribus citatis in priore cōclusione; nam maior pars eorum meminit etiam consecrationis, & cæremoniarum, quibus vti solemus in consecratione templi & altaris.

QVARTO, probatur ratione desumpta ex fine illarum cæremoniarum. Finis enim præcipuus est ad significandum templum illud Deo & sacris actionibus dedicari, neque esse domum prophanam, sed sacram. nam etiamsi ista dedicatio essentialiter consistit in voluntate, & intentione dedicationis: tamen necesse est, vt hæc
B intentio, & voluntas signis externis prodatur aliis hominibus. quomodo etiam humani contractus consistunt in intentione, & voluntate contrahentium: tamen vt innotescat voluntas, & vt firma, & rata sint, non solùm proferuntur verba, sed etiam multæ adhibentur cæremoniæ, vt patet in nuptiis, in coronatione Regum, in militia, &c.

Quoniam ergo templum dedicatur Christo, ideò ad hoc significandū pingitur signum eius, id est, crux. Pinguntur autem cruces numero XII. ita inter se distantes, vt totum templum occupent; & ad singulas, lampades singulæ accendantur, ad significādum, quòd Apostoli XII. hoc vexillum Christi per totum orbem terra-
C rum portauerunt, & sua prædicatione mundum illustrarunt.

Et quia templum non debet esse prophana & communis domus, sed sacra; ideò ad hoc significandum inungitur. oleum enim est communissimum & euidentissimum symbolum consecrationis. quia enim est liquor nobilissimus, quippe qui omnibus supereminet, & maximè omnium penetrat, & sanat, ac roborat; ac demū res illustres facit: ideò placuit omnibus Gentibus, & ipsi etiam Deo, illo vti ad consecrationem significandam.

Quia rursus templum destinatur diuinis sacrificiis, & orationibus, aliisque sanctis, & puris actionibus, non autem sordibus, & tenebris ne-
D gotiorum secularium, ideò ad hanc munditiem & claritatem significandam aspergitur aqua, thus adoletur, cerei accenduntur.

Quia sacratur etiam templum ad concionandum, & docendam fidem, quæ est fundamētum totius iustitiæ; ideò describitur alphabetum in pauimento. describitur autem Græcè & Latinè, quia illis linguis prædicata est fides, & illis linguis vtebatur tota ferè Ecclesia eo tēpore, quo hæ cæremoniæ sunt institutæ.

Et quia in templo nō solùm docentur homines, sed etiam mouentur & inflammātur ad virtutem, & vitæ nouitatem; idcircò fit illa mixtio aquæ, cineris, salis, & vini, vt infrà dicemus.

Quia denique ex templo Diabolus eiicitur, neque ibi habitare sinitur, sed è contrario ora-

tur Deus, aduocantur Angeli, aliique Sancti, vt in eo loco habitare dignentur, ideò pulsatur ostium, & iubetur Diabolus recedere; & reliquiæ Sanctorum introducuntur.

Alivs finis harum cæremoniarum est, ad significandum Christum, & Ecclesiam. Ecclesia enim materialis, Ecclesiam spiritualem designat: altare verò significat Christum; hinc igitur altare fit ex lapide, & inungitur, & summo loco ponitur, & sub ipso abscõduntur reliquiæ: quia Christus dicitur petra, 1. Corinth. 10. & vnctus fuit Spiritu sancto, *præ consortibus suis*, Psalm. 44. *Et caput est totius Ecclesiæ*, Coloss. 1. *Et in ipso abscondita est vita & gloria Sanctorum*, Coloss. 3. Vnde etiam in cœlo vidit Ioannes animas Sanctorum sub altari, Apocal. 6.

Porrò cæremoniæ, quæ fiunt in ipsa consecratione, totum progressum fidelium demonstrant. Nam Primo loco pulsatur, & aperitur templum baculo pastorali ab Episcopo, quia prædicatores potestate à Christo accepta, corda infidelium pulsant, & ad fidem suscipiendam aperiunt.

Secvndo, ingressus Episcopus eodem baculo describit in pauimento cinere cõsperso alphabetum, quia prædicatores eadem potestate in cordibus pœnitentium inscribunt rudimenta fidei, eosq; Catechumenos faciunt.

Tertio, aspergitur templum aqua, & cerei accenduntur, quia post Catechismũ sequitur Baptismus, quod est Sacramẽtum illuminationis.

Qvarto, in parietibus pinguntur & inunguntur cruces (nam etiamsi cruces ante initium consecrationis factæ sunt, tamen hoc tempore fieri debuissent; sed antea factæ sunt propter commoditatem, nimis enim diu exspectaretur, si in ipsa consecratione pingerentur) ad significandam confirmationem, quæ post Baptismum cruce & chrismate perficitur.

Qvinto, fit mixtio quædam aquæ, cineris, salis, & vini, quia tota vita fidelium consumi debet in mortificandis vitiis, & vitæ nouitate quærenda & retinenda. Nam aqua significat hominem, qualis est ex se post peccatum; est enim frigidus & insipidus. Cinis significat pœnitẽtiam, & mortificationem vitiorum. Sal saporem. Et vinum lætitiam & feruorem nouæ vitæ.

Sexto, agitur dies festus cum lætitia, finita consecratione, quia post finem huius vitæ fideles intrabũt in gaudium Domini, vbi perpetuò lætabuntur. Hæc & similia vide apud Augustinum & Bernardum in sermonibus de dedicatione; & apud Hugonem, Iuonem, & Rabanum suprà citatos, qui sigillatim explicant rationes harum cæremoniarum.

Tertia propositio. *Templum consecratum, meritò sanctum & venerabile, ac diuina quadam virtute præditum existimari debet.* Probatur; Primo, ex relatione ad Deum; Templum est

A dedicatum Deo, ergo est res Dei, ergo sanctum est; nam omnis res Deo dicata, eo ipso est sancta, Leuitici vltimo: *Animal quod immolari potest Domino, si quis vouerit, sanctum erit.* Et infrà: *Quidquid semel fuerit consecratum Domino, sanctum Sanctorum erit.* Matthæi 23. *Væ vobis duces cœci, qui dicitis; Quicunque iurauerit per templum, nihil est, qui autem iurauerit in auro templi, debet. stulti, & cœci, quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Vbi Dominus vult templum lapideum nobilius esse ipso auro, quòd videlicet auro communicet sanctitatem; nam licet lapides sint absolutè inferiores auro, tamen ratione relationis ad Devm, lapides illi, qui templum efficiunt, sunt longè nobiliores & sanctiores auro. Vnde Augu-

B stinus libro 4. contra Cresconium, capite 40. *Deo*, inquit, *omnipotenti parietes consecratos, Ecclesiam venerandam, quasi quadam obsessione credidit retinendam.*

Secvndo, probatur ex precibus, & benedictione Episcopali; nam vt ait Apostolus, 1. Timoth. 4. *Nihil abiiciendum est, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Iam si cibi sanctificantur per verbum Dei, & orationem, cur non etiam templa sanctificabũtur, quæ per sacras personas publicis precibus, & benedictione consecrantur? Præterea sanctificante Salomone templum, Deus etiam sanctificauit, vt ipse dicit, 3. Regum 9. *Exaudiui,*

C inquit, *orationem tuam, & sanctificaui domum hanc, quam ædificasti.* At non minus efficaces sunt preces Ecclesiæ, quàm Salomonis.

Tertio, probatur ex iis, quæ sunt in templo; nam locus rerum sanctarum sanctus quoq; sit necesse est, vt patet ex illo, Exod. 3. *Locus, in quo stas, terra sancta est.*

Iam verò in templis sunt multæ res sanctæ. Primò, crux, & imagines Christi & Sanctorum. Secundò, reliquiæ Sanctorum. Tertiò, præsentia corporis Domini in Eucharistia. Quartò, præsentia Angelorum; credibile enim est, aut semper, aut frequentissimè in templis Angelos adesse. Quare Iosephus lib. 7. de bello Iudaico, capite 12. scribit, in templo Salomonis paulò antè,

D quàm euerteretur, auditas voces: *Migremus hinc,* quas Angelorum fuisse, deserentium eum locum, communis opinio est. & B. Chrysostomus homil. 1. super illa verba Isaiæ: *Vidi Dominum sedentem, &c.* dicit Angelorum multitudine vallari sacram mensam in Ecclesiis. Quintò denique, adest Deus ipse per singularem quandam protectionem, & virtutem. in cuius rei signũ quando tabernaculum à Mose dedicatum est, Exod. vltimo, mox caligo, seu nubes quædam gloriæ Domini tabernaculũ texit. Similiter fecit, cùm templum à Salomone dedicatum est: *Nebula enim gloriæ, impleuit domum Domini*, 3. Reg. 8. Idem etiam suo tempore accidisse Ecclesiæ consecratæ scribit Gregorivs lib. 3. Dialog. cap. 30. *In magna*, inquit, *serenitate aëris super altare Ecclesiæ nubes cœlitus*

descendit,

descendit, suoq; illud velamine operuit, omnemq; Ecclesiam tanto terrore ac suauitatis odore repleuit, vt patentibus ianuis nullus illuc præsumeret intrare. In lib. quoq; 2. Machabæorum, cap. 3. legimus, dixisse Heliodorum: *In loco illo est verè Dei virtus quædam; nam ipse, qui habitat in cœlis, visitator & adiutor est loci illius.*

QVARTO, probatur ex absentia Dæmonis; nam sicut templa Gentilium polluta sunt, & immunda, quia sunt domicilia Dæmonum, vt patet ex Gregorio lib. 3. Dialog. cap. 7. ita è contrario, templa Dei sancta sunt, quia Dæmonibus carent. Idem enim Gregorius lib. 3. cap. 30. Dialog. scribit, post consecratione templi, quod antea Arianorum fuerat, Diabolum inde egressum sensibiliter in specie suis, maximo strepitu excitato. & sicut domus Principum asyla sunt, nec ibi lictores vlli manus iniicere audent, ita etiam in templo Dei Dæmones non sinuntur grassari eo modo, quo in aliis locis.

CAPVT SEXTVM.

De ornatu templorum.

ORNATVS templorum partim in ipsa fabrica consistit, partim in imaginibus, crucibus, calicibus, vestibus, aliisque id genus ornamentis. Reprehendunt hunc ornatum, tam veteres Petrobrusiani & VViclefistæ, quàm etiam Lutherani & Caluinistæ, locis initio notatis. Argumenta illorum hæc sunt.

PRIMVM, ex Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, templum Domini, templum Domini.* In quem locum ita scribit Hieronymus: *Præcepit,* inquit, *& tunc populo Iudæorum, & hodie nobis, qui videmur in Ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore, auratisq; laquearibus, & vestitis parietibus marmorum crustis, & dicamus, templum Domini, templum Domini est.*

SECVNDVM, ex Hieronymo in epist. ad Nepotianum: *Multi ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altáre distinguitur.* Et infrà: *Neque mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cetera, ex auro fabre facta. tunc hæc probabantur à Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum. nunc verò cùm paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabimus.* Et infrà: *Aut aurum repudiemus cum ceteris superstitionibus Iudæorum; aut si aurum placet, placeant & Iudæi, &c.*

TERTIVM, ex Ambrosio libro 2. de officiis, cap. 28. *Melius fuerat,* inquit, *vt vasa viuentium seruares, quàm metallorum. his non potest responsum referri. quid enim diceres? timui ne templo Dei ornatus deesset. responderet, aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum est.*

QVARTVM, ex Acatio, de quo Socrates li. 7.
A capite 21. refert, quòd cùm accusaretur, quòd sacra vasa vendidisset propter pauperes, respondit: *Deus noster neque discis, neq; calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

QVINTVM, ex Hilario in epist. contra Auxentium: *Malè,* inquit, *parietum vos amor cœpit, malè Ecclesiam Dei in tectis, ædificiisq; veneramini.*

SEXTVM, ex Lactantio, qui lib. 2. cap. 4. laudat Persium, quòd scripserit, non debere aurea vasa templis inferri: *Egregiè,* inquit, *sapienterque sensit.*

SEPTIMVM, ex Bernardo, in Apologia ad Gulielmum Abbatem prope finem: *O vanitas vanitatum, sed non vanior, quàm insanior. fulget Ecclesia in*
B *parietibus, & in pauperibus eget: suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit.*

OCTAVVM, ex Chrysostomo, qui hom. 51. & 81. in Matth. docet, melius esse dare eleemosynam, quàm ornare templum, & refellit argumentum, quod pro nobis fieri solet.

His addunt rationes. PRIMA ratio est, quia Christus semper amauit & docuit paupertatem.

SECVNDA, quia ociosum & superuacaneum est aurum in templis; nam nec ipsi parietes sentiunt ornatum illum, nec eo indigent ad finem, ad quem exstructi sunt. Vnde Persius:

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?

TERTIA, quia non tantùm non prodest, sed
C etiam obest splendor ille templorum; nam auocat mentem, & distrahit à spiritualibus cogitationibus.

QVARTA, quia melius est templa viua ornare, quàm mortua; nunquam autem desunt pauperes, qui templa sunt viua, & qui egent non solùm ornatu, sed etiam necessaria sustentatione.

QVINTA, quia in iudicio non damnabitur, qui templum non ornauerit auro & argento, sed qui in paupere Christum non aluerit. Hæc sunt igitur illorum argumenta, quæ etsi magnã vim habere videntur, nihil tamen aduersus veritatem poterunt; nihil enim potẽtius veritate. Porrò solutiones horum argumentorum in hoc
D eodem capite, post explicatam & confirmatam sententiam Ecclesiæ adferentur.

Sit igitur PRIMA propositio. *Opus bonum & pium ex genere suo est, ingentibus sumptibus templa Dei ædificare aut ornare.* Probatur; PRIMO, ex Testamento veteri; nam Deus voluit tabernaculum ornatissimum esse, ita vt omnia ferè instrumenta sanctuarij aurea essent, vsque ad emunctoria Lampadum; cortinas autem tabernaculi, & vestes Sacerdotis esse voluit preciosissimas, ex serico, bysso, purpura, gemmis, &c. & ne deessent artifices, donauit sapientiam & artem ad omnia illa facienda certis quibusdam viris. Vide Exod. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 35. 36. 37. 38. & 39. Deinde

Num. 7. singuli Principes obtulerunt in ornatum tabernaculi immēsa donaria auri & argenti. Dauid parauit in sumptus templi tantum auri, argenti, & lapidum preciosorum, vt incredibile videatur. Lege 1. Paralip. cap. vlt. & penult. & lib. 2. cap. 3. 4. & 5. At certè rationes, quæ fiunt contra ornatum templorum nostrorum, si quid valerent, militarent etiam contra tabernaculum Mosis, & templum Salomonis. nam tunc etiam non deerant plurimi pauperes: tunc etiam parietes non sentiebant ornatum suum: tunc etiam distrahere poterant mentes orantium; & tamen non propterea cessatum est à magnificentissima ædificatione templi, & tabernaculi.

SECVNDO, ex Testamento nouo; nam inprimis Marci 12. Christus laudauit viduam, quæ in gazophylacium templi misit duo minuta, id est, omnem victum suum. si ergo vidua illa rectè fecit, in donaria Dei expendens omnem victum suum; quomodo argui possunt, qui donant saltem partem bonorum suorum, ad ornandam Dei domum? Item cap. 13. dicentibus Apostolis: *Magister aspice, quales lapides, & quales structuræ.* Dominus occasionem habuit optimam reprehendēdi magnificentiam illam templi, vel saltem instruendi discipulos; dicendo, licuisse in Testamento veteri ornare templa, at in lege Euangelica non fore licitum. at Dominus nihil tale dixit. Item cap. 14. cum Iudas ægrè ferret, quòd Magdalena in vnctionem capitis Domini tantos sumptus faceret, ac diceret: *Vt quid perditio ista vnguenti facta est? poterat enim vnguentum istud venundari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus.* Dominus respondit: *Bonum opus operata est in me.* At si licuit prætermissis pauperibus tanto sumptu inungere caput Domini, cur non liceat etiam magno sumptu ædificare domum ipsi Domino?

TERTIO, probatur ex vaticinio Isaiæ; nam cap. 60. vbi fatentur præcipui expositores ad literam agi de Ecclesia Christiana in terris existente, sic legimus: *Domum maiestatis meæ glorificabo.* Et infrà: *Me enim insulæ exspectant, vt adducam filios tuos de longè: aurum eorum, & argentum eorum nomini Domini Dei tui.* Et infrà: *Aedificabunt filij peregrinorum muros tuos, & Reges eorum ministrabunt tibi.* Et infrà: *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, simul ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo.* Quæ prophetia ad literam impleta est tempore Constantini, aliorumq; Principum, qui Ecclesias magnificentissimas exstruxerunt & ornarunt.

QVARTO, probatur ex Patribus. EVSEBIVS lib. 9. hist. cap. 10. *Ex quo aderat,* inquit, *cunctis velut diuino munere infusa lætitia, maximè videntibus ea loca, quæ paulò antè impiis tyrannorum machinis fuerant destructa, rediuiua constructione clariora, & celsiora consurgere, templaque excelsa pro humilibus conuenticulis eleuari.*

A CYRILLVS catechesi 14. *Isti qui nunc sunt Reges,* inquit, *pietatis ergo argento induentes, & auro, sanctam hanc Ecclesiam resurrectionis, in qua nunc sumus, exstruxerunt, & argenteis monimentis splendidam effecerunt.*

ATHANASIVS in Apologia ad Constantiū indicat, ab ipso Constantio exstructam Alexandriæ tam ingentem basilicam, vt ea sola capere posset populum, quem aliæ capere non poterant. neque reprehendit, sed laudat hanc eius magnificentiam.

Gregorius NAZIANZENVS orat. 1. in Iulianum, cùm dixisset à Gallo & Iuliano exstrui cœpisse maximis sumptibus basilicam sancto Martyri Mamæ, subiungit munus Galli Deo

B acceptissimum fuisse, vt quondam fuit sacrificium Abel.

Gregorius NYSSENVS oratione in Theodorum, dicit, templum S. Theodori magnificentissimum, & ornatissimum picturis & sculpturis fuisse: & hoc ad gloriam sancti maximè pertinere, vbi apertè laudat vsum erigendi talia templa.

Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 66. ad populum Antiochen. *Seruorum,* inquit, *crucifixi sepulchra regiis aulis sunt clariora, non magnitudine & pulchritudine ædificiorū (nam & in hoc superant) sed quod multò maius est, conuenientium studio.* Idem hom. 51. in Matth. *Nec prohibeo,* inquit, *magnifica templa con-*

C *dere, &c.*

CYRILLVS initio libri de recta fide ad Reginas: *Valde sapiēter,* inquit, *operam datis, vt quæ Christo probantur, & sentiatis, & faciatis: partim operibus, & irreprehensibili conspicuæ fide, & vestras, & Regum aulas virginitatis gloria decoratis: partim sumptuosissima Christo templa erigitis; concessum enim & hoc est cum aliis, ab ipso, vestris animabus.*

THEOPHYLACTVS in cap. 14. Marc. *Confundantur,* inquit, *hoc loco qui pauperes Christo præferunt.* Et infrà: *Audiant igitur quomodo Christus præferat sui curam pauperibus. Christi autem corpus propriè, quod in disco aureo, & sanguis, qui in poculo. qui igitur abstulerit discum preciosum, & cogit, vt corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius*

D *partis sit.*

Iam ex Latinis. OPTATVS lib. 6. testatur, suo tempore habuisse Ecclesiam preciosa vasa Sacramentorum, quæ Donatistæ diripientes conflarunt & vendiderunt.

AMBROSIVS libro 2. de officiis, capite 21. *Et maximè Sacerdoti,* inquit, *hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.*

HIERONYMVS in epistola ad Demetriadem, postquam dixerat: *Alij ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, &c.* subiungit: *Non reprehendo, non abnuo; sed tibi aliud propositum est, &c.* Et in caput 8. Zachariæ, refert in gloriam Ecclesiæ, & laudem Principum, quòd cùm aliquot Imperatores Ethnici Ecclesias euerterint,

rursum

rursum alij basilicas exstruxerint, & exaltauerint, summa fastigia, & laquearia, ac tecta auro decorarint, & parietes diuersi marmoris crustis vestierint.

AVGVSTINVS in Psalm. 113. *Sed & nos*, inquit, *pleraque instrumenta & vasa ex auro & argento habemus, in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur.*

PRVDENTIVS in hymno de S. Laurentio inducit sic loquentem tyrannum:

Hunc esse vestris orgiis
Moremque, & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

PAVLINVS natali 3. S. Felicis:

Aurea nunc niueis ornantur limina velis, &c.

PROSPER libro de promission. & prædiction. parte 3. cap. 38. dicit, templum amplissimum Deo vero consecratum suo tempore, cuius tanta erat magnitudo & excellentia, vt etiam plateam haberet, quæ ad ipsum ducebat, duorum millium passuum longitudinis totam precioso pauimento, & columnis ac muris ornatam.

QVINTO, probatur ex pietate eorum, qui Ecclesias ædificarunt; nam præcipui fuerūt quatuor, Constantinus, Iustinianus, Carolus Magnus, & Carolus IV. De CONSTANTINI templis vide Damasum in vita Syluestri, & Eusebium li. 3. & 4. de vita Constantini. De templis à IVSTINIANO erectis, vide Procopium in lib. de ædificiis Iustiniani. De templis CAROLI Magni, vide Abbatem Vrspergensem in Chronico. De templis CAROLI IV. vide Ioannem Cochlæum initio lib. 1. historiæ Hussitarum. Constat autem Constantinum sanctum Imperatorem fuisse; nā in Calendario Græcorum eius nomē inter Sanctorum nomina habetur: & ab Ambrosio in oratione de obitu Theodosij, ab Epiphanio hæresi 70. quę est Audianorum, à Cyrillo, catechesi 14. & aliis Patribus passim sanctus & beatus appellatur.

Similiter Carolus Magnus tanquam sanctus colitur, præcipuè Parisiis, & Aquisgrani, & ab omnibus historicis mirificè laudatur. Iustinianus, excepta hæresi, in quam incidit in extrema ætate, laudatissimus Princeps fuit. Porrò Carolum IV. optimum & religiosissimum fuisse, patet ex iis, quæ adfert Cochlæus loco notato. Multas item ædificarunt & ornarunt Basilicas sanctissimi Pontifices, Iulius, Damasus, Leo, Symmachus, & alij, qui & ante mille annos floruerunt, & verè sancti scriptorum omnium consensu habiti sunt. Non est autem credibile, ita pios Principes, tum Ecclesiasticos, tum politicos, in eiusmodi opera conspirare potuisse, si ea Deo non placerent.

A

Probatur VLTIMO rationibus. PRIMA ratio ex magnitudine Dei; nam domus quò maiori Principi ædificatur, eò debet esse maior. Quis autem Deo maior? Quare Salomon libro 2. Paralip. cap. 2. *Domus, quam ædificare cupio*, inquit, *magna est: magnus est enim Deus noster super omnes Deos.*

SECVNDA ratio ex ipso genere operis; nam exstruere Deo splendidum templum, est ex genere suo actus duarum excellentium virtutum, religionis ac magnificentiæ. proinde bonus ex genere suo.

B

TERTIA ratio, quia non solùm est actus illarum virtutum, sed etiam est exercitium & signum aliarum. Nam qui magnificum templum erigit, magnificum testimonium edit fidei suæ, & caritatis erga Deum: necnon pietatis & gratitudinis. & quia pecuniæ summopere diligi solent, qui eas liberaliter ad honorem Dei expendit, indicat se verè diligere Deum super omnia.

QVARTA ratio ab vtilitate; nam templum magnificè ornatum, multas habet vtilitates. PRIMVM enim attrahit homines faciliùs ad res pias, quæ in templis geruntur. nec enim obscura & sordida loca libenter frequentantur. DEINDE conseruat maiestatem Sacramentorum, & reuerentiam, quæ rebus diuinis debetur; nam quando videmus altare splendidum & ornatum, facilè erigimus mentem, & cogitamus magnum esse Deum, cui talia exhibentur: & è contrario facilè contemnitur, quod sine apparatu proponitur. TERTIO iuuatur pietas & deuotio, maximè simplicium, quorum maximus est numerus.

C

Accedit etiam corporalis vtilitas, quòd magnifica templa diutius conseruantur; & magno splendori sunt ciuitati: multitudo quoque aureorum, atque argenteorum vasorum, sæpe fuit saluti toti Reipublicæ, dum in communi captiuitate, fame, aut peste, Ecclesiæ thesaurus multis millibus miserorum opem tulit, vt quasi in id tempus diuinitus datus, & seruatus videretur.

D

QVINTA ratio à contrario: qui Ecclesias vastauerunt, aut diripuerunt, semper sacrilegi & perditi habiti sunt, sæpe etiam diuinitus puniti, vt patet de Balthasare, Daniel. 5. de Heliodoro, 2. Machabæorum 3. de Antiocho, 2. Machabæorum 9. Scribit etiam sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 4. in Matthæum, quo tempore Iulianus Apostata iussit diripi templorum ornamenta, & præcipuè sacra vasa, mox quæstorem regium per medium diruptum exspirasse, & Iuliani auunculum à vermibus corrosum interiisse. Scribunt quoque Cedrenus & Zonaras, Leonem filium Constantini Copronymi, cùm abstulisset à templo insignē coronam,

quam Mauritius Imperator donauerat ad ornatum templi, mox sensisse in capite suo ignitos carbunculos, & inde concepta febre ardentissima periisse.

SECVNDA propositio. *Aedificare, vel ornare templa, licet sit opus pium & bonum, potest tamen eiusmodi opus ex defectu circumstantiarum facilè vitiari.* Probatur; quatuor enim sunt circumstantiæ præcipuæ, ex quarum defectu malum erit ornare templa, nimirum tempus, locus, modus, & persona. Nam inprimis quando quis tenetur iuuare proximum, ac præsertim parentes, aut filios, & non potest simul prouidere proximo, & donare templo: tum nō rectè facit, si neglectis parentibus, vel proximis ædificet templa. Ait enim Dominus Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium.* Et Marc. 7. reprehenduntur Pharisæi, qui docebant filiosfamilias offerre templo donaria, cum detrimento parentum. Patet id etiam ex Paulo ad Romanos 3. qui docet, non esse facienda mala, vt veniant bona. Denique ex praxi Sanctorum, qui tempore magnæ necessitatis pauperum conflarunt calices, & vendiderunt, vt patet ex Ambrosio libro 2. de officiis, capite 28. Si enim tempore necessitatis rectè pastores detrahunt Ecclesiæ ornamenta, certè multò rectiùs non dantur Ecclesiæ, quæ essent auferenda, si data fuissent.

Neque obstat factum viduæ, quæ tribuit in donaria Dei omnem victum suum; nam non tribuit victum patris, aut filiorum, sed suum; & suum non multorum dierum, sed vnius tantùm; neque enim duobus minutis poterat diu sustentari.

DEINDE quantum ad locum, certum est, non omnia loca æqualem ornatum requirere; nam in magnis vrbibus, ad quas multi confluūt, splendida templa esse debent; at in locis desertis, vbi soli Monachi versantur, non videtur conuenire, vt tot sumptus fiant in ædificiis templorum. Et hoc est, quod B. Bernardus præcipuè reprehendit in Apologia ad Gulielmum, quòd videlicet Monachi Cluniacenses vellent habere oratoria sua tam magna, & tam ornata, vt æquarent, vel superarent splendorem Episcopalium Ecclesiarum. vbi etiā meritò reprehendit, quod in pauimento sculperent, vel pingerent Sanctorum imagines; & cogerentur, qui in eorum Ecclesiis spuere necesse haberent, in faciem Angelorum, vel aliorum Sanctorum humi depictorum spuere.

Quantum ad modum, peccatur, cùm ornamenta templorum sunt vana, ac potius curiositati, quàm religioni deseruientia. qualia erant in oratoriis Cluniacensium, quæ B. BERNARDVS reprehendit in Apologia ad Gulielmum: *Quid facit,* inquit, *illa ridicula monstrositas? quid ibi immundæ simiæ? quid feri leones? quid monstrosi centauri?*

A *quid semihomines? quid maculosæ tygrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas sub vno capite multa corpora, & rursus in vno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis: ibi bestia præfert equum, capram trahens retrò dimidiam: hinc cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique, tamq; mira diuersarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere liceat in marmoribus, quàm in codicibus, totumque diem occupare singula ista mirando, quàm in lege Dei meditando.*

Quantum ad personam, peccatur, quando quis supra suum statum & conditionem vult ornare templa. Nam si qui paupertatem profitentur, & victum ab aliis emendicant, vellent

B ædificare templum marmoreum, & auro, ac gemmis ornare, etiamsi fortè possent eleemosynis, hinc inde conquisitis, id facere, tamen non deceret eorum professionem. magnificentia enim non est Monachorum, sed Principum. Quare hinc etiam meritò arguit S. Bernardus Cluniacenses in illa Apologia, quòd cùm Monachi essent, tamen sumptibus, ac magnificentia Reges æquare vellent.

Superest, vt ad argumenta initio proposita respondeamus. Ad illud igitur, quod obiiciebatur ex Hieremia: *Nolite confidere in verbis mendacij dicentes, templum Domini, templum Domini,* respondeo, à Propheta eo loco argui Iudæos, qui con-

C fidentes in externo templo putabant apud se esse Deum, & se diligi à Deo, nec esse ventura ea mala, quæ prædicebantur à Prophetis, quia templum Dei apud se habebant, etiamsi ipsi interim malè viuendo essent templa Diaboli. Nihil autem efficit ista reprehensio aduersum ædificationem, ornatumque templorum; nam etsi reprehenditur nimia fiducia in externo templorum cultu, præsertim cùm negligitur cultus animi: tamen non propterea non sunt ædificanda atque exornanda templa ad honorem Dei & Sanctorum memoriam. Id ipsum respondendum est ad testimonium sancti Hieronymi; ipse enim reprehendit eos, qui non curantes fieri templa Dei benè viuendo, putant sibi omnia tuta esse, si templum externum ædificent

D aut ornent.

Ad SECVNDVM, quod ex Hieronymi verbis sumptum est, vt commodè respondeatur, quædam antea prænotanda sunt. Obserua igitur PRIMO, propositum Hieronymo esse, vt reprehendat eos, qui maiorem curam habent templi materialis, quàm spiritualis, id est, qui ædificia mirabiliter ornant, & tamen non curant an ad sacra ministeria eligantur idonei, vel non idonei. Sic enim incipit Hieronymus eam reprehensionem ornatus templorum: *Multi,* inquit, *ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt; marmora nitent; auro splendent laquearia; gemmis altare distinguitur: & ministrorum Christi nulla electio est.* Hæc ille. quæ verissima sunt, & fuerunt semper.

Secvndo nota, ornatum tabernaculi, & templi Iudæorum aliquo modo typicum & cæremonialem fuiſſe; tabernaculum enim, & templum cum omni ſua ſupellectile figuræ fuerunt Eccleſiæ Chriſtianæ, vt patet ex Iacobi concione Actor. 15. vbi de Eccleſia exponuntur verba Amos capite nono: *Poſt hæc reuertar, & reædificabo tabernaculum Dauid, quod decidit, & diruta eius reædificabo, & erigam illud.* Item ex Paulo 1. Corinth. 10. *Omnia contingebant illis in figuram.* Denique idem patet ex illa accuratiſsima deſcriptione templi, quæ habetur Ezech. 40. & ſequentibus; & ex eo, quod dictum eſt Moyſi, vt faceret omnia accuratè ad exemplar, quod in monte viderat, Exodi 25. Quia ergo tabernaculum & templum figuræ erant, ideò neceſſe erat, vt eſſent talia, qualia fuerunt, nec poterant aliquid minus vel magis habere, quia alioqui non rectè repræſentaſſent. Vt etiam in Scriptura, ſi vna litera mutetur, non amplius ſignificat id, quod antea ſignificabat.

Et quoniam figuræ Teſtamenti veteris iam ſunt cōpletæ, & lex cæremonialis abrogata eſt: ideò qui nunc exiſtimarent eſſe neceſſarium tale templum, quale fuit Iudæorum, ſuperſtitioſus eſſet, vt hoc tempore Iudęi verè ſuperſtitioſi ſunt, dum exiſtimāt non licere ſacrificare niſi in templo tali, quale fecerat Salomon. Et in hoc ſenſu reprehendit Hieronymus templorum ornamenta; nam etiamſi modò nulli ſunt inter Chriſtianos, qui reuera exiſtiment templa neceſſariò requirere illum ornatum, vt exiſtimabant Iudæi, tamen dum anteponunt curam fabricæ materialis ipſi electioni miniſtrorum, & ædificio ſpirituali, videntur factis aliquo modo affines ſuperſtitioni Iudæorum. quod etiam notauit B. Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem: *Mihi,* inquit, *quodammodo repræſentant antiquum ritum Iudæorum.*

Nota Tertio, tabernaculi & templi Iudæorum ornatum non ſolùm cæremonialem & typicum fuiſſe, ſed etiam moralem; nam etiamſi nullius rei figura fuiſſent, tamen ratio ipſa naturalis dictaſſet, domum Dei ornatam eſſe debere: & hoc modo rectè trahimus ornatum tabernaculi, & templi Iudæorum, in exemplum noſtrorum templorum. Neque hoc vnquam reprehendit Hieronymus, immò diſertè dicit in epiſtola ad Demetriadem; *Non abnuo, non reprehendo.*

Ad Tertivm ex Ambroſio (quod Caluinus adfert in epiſt. præfixa inſtitutioni) dico, in verbis Ambroſij multa eſſe contra aduerſarios, nihil contra nos. Nam Primo Ambroſius dicit, aurea vaſa Eccleſiæ non debere alienari, niſi in magna pauperum neceſsitate; Eccleſia igitur eo tempore vtebatur aureis vaſis. Secvndo dicit, ſi neceſſe ſit alienare vaſa Eccleſiæ, eſſe diligenter quærendum, an non ſint aliqua nondum initiata, & ſi talia inueniantur, non eſſe

A vllo modo attingenda vaſa initiata; ergo tunc certo ritu vaſa conſecrabantur. Tertio dicit, ſi neceſſe ſit vendere vaſa initiata, non debere vendi integra, ſed prius conflari, & deinde per partes vendi. id quod fieri debere nos libenter admittimus. atqui hæc omnia pugnant aduerſus hæreticos huius temporis, qui nec precioſa, nec certo ritu conſecrata, & ſancta, vaſa Sacramentorum eſſe volunt.

Quod ergo Ambroſius ait (*aurum Sacramenta non quærunt*) non ſignificat, Sacramenta nullo modo requirere aurum, ſed non requirere ex neceſsitate, quamuis requirant ex decentia, quando haberi poteſt. & quod ſubiungit (*nec auro placent, quæ auro non emuntur*) non ſignificat, in

B auro diſplicent, vel nullo modo placent magis in auro, quàm in alia materia; ſed non ideò principaliter placent, quia miniſtrantur in auro. Si enim in auro diſplicerent, vel non magis placerent, quàm in alia materia, Ambroſius non ſeruaſſet illa vaſa vſque ad eam neceſsitatem, ſed nunquam illis vſus fuiſſet.

Ad Qvartvm, de Acacio, dico, verba illius Epiſcopi habere eundem ſenſum; nam cùm Eccleſia illa abundaret eiuſmodi vaſis aureis (vt ibidem ſcribit Socrates) & occurriſſet ſumma quędam neceſsitas redimendi captiuos, ille ſanctus Epiſcopus vendidit partem vaſorum, & redemit captiuos ad quinque millia. illa autem e-

C ius verba (*Deus noſter non eget diſcis, neq; calicibus, quia non comedit, neque bibit*) ſignificant, iſta vaſa nullam Deo vtilitatem adferre, ſed haberi in Eccleſia ad honorem Dei, & noſtram vtilitatem, & ideò quando occaſio ſe offert, qua poſsint eſſe vtiliora nobis, ſi vendantur, debent vendi, quia hoc etiam erit Deo gratius, & magis honorificum. Nam, vt Ambroſius ait, valde pulchrum, & honorificum Chriſto eſt, cùm dici poteſt, hos pauperes Chriſtus redemit; vel etiam calix Chriſti non ſolùm ſanguine, quem continet, captiuos redimit, ſed etiam precio valoris. calix enim redimit ab hoſte, quos ſanguis redemit à peccato.

Ad Qvintvm, ex Hilario, teſtimonium Hilarij non eſt ad propoſitum; non enim agit ille

D de ornatu templi, ſed eos reprehendit, qui in templo hæreticum Epiſcopum, id eſt, Auxentium audiebant, eò quòd exiſtimarent ibi tantùm eſſe veram Eccleſiam, & verum Epiſcopum, vbi erat templum Deo ſacrum: & non conſiderabant templa ſæpe ab hæreticis occupari, & veros Catholicos vel in cryptis, vel in deſertis ſæpe verſatos.

Ad Sextvm, ex Lactantio; Lactantius probare volebat, ineptè à Gentilibus offerri munera idolis, id eſt, Diis non ſentientibus: *Fruſtrà,* inquit, *homines auro, ebore, gemmis, Deos excolunt & exornant, quaſi verò ex his rebus vllam poſſint capere voluptatem. quis vſus eſt precioſorum munerum nihil ſentientibus?* Hoc autem probat ex Perſio, qui verè

ſapienter

ſapienter ſcribit, non debere aurea vaſa templis inferri, quaſi illis delectentur Dij lignei & marmorei, cùm nihil ſentiant; ſed potius oportere Diis viuentibus offerre, vt ipſe dicit:

Compoſitum ius, faſq; animi, ſanctoſq; receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto.

Itaq; non reprehenditur aurum templi, quādo bonum vſum habet, id eſt, excitandi ad pietatem; ſed ſolùm reprehenditur, quando ſic offertur Deo, quaſi is corporeus ſit, & rebus eiuſmodi corporaliter delectetur.

Ad SEPTIMVM, ex Bernardo, dico, Bernardum nō reprehendere ſimpliciter ornatum, templi, ſed ornatum, quem templis ſuis Monachi Cluniacenſes adhibebāt. Nam vt ex Apologia illa colligitur, reprehendit ſanctus Bernardus PRIMO, quòd Monachi, profeſsione pauperes, erigerent oratoria in immenſam altitudinem, quòd eorum profeſsioni non conueniebat. SECVNDO, quòd dum templa ſua ita ornarent, faterētur ſe eſſe carnales & infirmos. ornatus enim templorum illis Eccleſiis potiſsimùm conuenit, ad quas populus confluere ſolet, quia ſimplices homines egent eiuſmodi rebus. Vnde ibidem ait: *Et quidem alia cauſſa eſt Epiſcoporum, alia Monachorum. Scimus namq; quòd illi ſapientibus & inſipientibus debitores cùm ſint, carnalis populi deuotionem, quia ſpiritualibus non poſſunt, corporalibus excitant ornamentis.* TERTIO reprehendit, quòd quæſtus cauſſa ornarent templa, nimirum vt plures confluerent ad offerendum. QVARTO, quòd cum iniuria Sanctorum humi ſculperent imagines. QVINTO, quòd bona, quæ acceperant diſtribuenda pauperibus, inſumerent in illa ornamenta, quando pauperes valde indigebant. SEXTO, quòd ornamenta vana adhiberent templis, quæ ſolam curioſitatem paſcere, non autem pietatem excitare valerent. Porrò hæc omnia meritò reprehenduntur.

Ad OCTAVVM ex Chryſoſtomo, dico, eum non negare, licitum eſſe templa magnificè exſtruere, & ornare: ſed ſolùm anteponere huic ornatui curam pauperum. cuius oppoſitum docet Theophylactus Chryſoſtomi diſcipulus in caput 14. Marc. ſed poſſunt facilè conciliari. ſciendum igitur, abſolutè melius eſſe honorare Deum in ſeipſo, quàm in pauperibus; nam caritas Dei ſemper anteponi debet caritati proximi. veruntamen quia Deus nulla re indiget, & quæ illi offerimus, vult nobis vtilia eſſe, non ſibi: ideò tunc Deus magis honoratur, & fit illi res gratior, quando quod illi offerimus, eſt hominibus vtilius. Hinc igitur quādo alicubi templa ſatis benè ſe habent, pauperes autem notabiliter patiuntur egeſtatem: tunc melius eſt dare pauperibus eleemoſynam, quàm templo addere ornamenta; & in hoc caſu loquitur Chryſoſtomus. videbat enim homines pronos admodum ad offerenda Eccleſiæ donaria, & negligentes in cura pauperum. in quo ſenſu etiam

A videtur dixiſſe Oſeas capite 6. *Miſericordiam volo, non ſacrificium*; id eſt, malo miſericordiam, quàm ſacrificium.

At è contrario, ſi alicubi pauperes mediocriter tractentur, ſed templa ſint inculta, & deſerta, & propterea decreſcat pietas, & deuotio: tunc melius eſt ornare templa, quia id eſt vtilius etiam proximo, cuius pietas, & deuotio iuuatur illo ornatu: & in hoc caſu loquitur Theophylactus. quando autem eſſet æqualis indigētia & templorum, & pauperum, modò non ſit extrema, videretur melius dare templo quàm pauperi, quia pluris facienda eſt indigentia ſpiritualis, quàm temporalis; & quia ornatus templi eſt bonum durabilius, & communius, quàm
B ſit eleemoſyna data pauperibus: & quia magis immediatè datur Deo.

Ad PRIMAM rationem dico tria. PRIMO, Chriſtum fuiſſe pauperem, nec requiſiuiſſe propter ſe vllam pompam, vel delicias in hoc mundo: tamen non recuſaſſe interdum ſumptuoſa obſequia, quibus videbat ali, & augeri piorum deuotionem, vt patet de ingreſſu eius in Hieruſalem ſuper aſinum; in quo libenter admiſit, vt multi ſternerent veſtes ſuas in via, quæ pedibus iumenti illius cōculcabantur, & fortè etiam lacerabantur, Matth. 21. patet etiam de vnguento precioſiſsimo, quo caput ſuum, & pedes inungi paſſus eſt, Matth. 26. & Ioan. 12.

C SECVNDO dico; quòd Chriſtus fuerit pauper, & ſtabulum, ac pannos, & viles cibos amauerit, ideo factum eſſe, quia iſta congruebant tempori mortalitatis eius. Venerat enim vt pateretur, & per labores, ac dolores mundum redimeret: At nunc poſt mortem, & reſurrectionem, cùm glorioſus regnat in cœlo, conuenit illi domus magnifica, & ſplendidiſsima.

Adde TERTIO, templa dicari Chriſto præcipuè ratione diuinitatis; qua ratione ſemper fuit diues Rex Regum, & Dominus dominantium. Itaque rectiſsimè exſtruuntur illa templa magnifica, qualia Deo conueniunt, licet ipſe idem in forma ſerui humilitatem & paupertatem verbo, & exemplo docuerit.

D Ad SECVNDAM dico, non eſſe ocioſa ornamenta, quia ſunt ſigna reuerentiæ, & pietatis noſtræ erga Deum, & excitant in animis hominum deuotionem. Vnde interroganti Perſio:

Dicite Pontifices, in Sancto quid facit aurum?

Reſpondendum eſt, multa bona facit, quæ iam enumerauimus.

Ad TERTIAM dico, ornamenta illa non fieri, vt diſtrahant, ſed vt excitent deuotionem. quòd ſi aliqui diſtrahuntur, eſt vitium illorum, qui abutuntur rebus bonis: niſi fortè ornamenta ſint omnino vana, & inepta, quę & nos reprehendimus.

Ad QVARTAM de pauperibus alendis, iam reſponſum eſt. adde, quod ſi propter ordina-

rios pau-

rios pauperes non liceret exstruere, vel ornare templa, multò minus liceret ornare palatia. instruere conuiuia, habere apparatū vllum equorum, famulorum, curruum, &c. quod si ista licita sunt ad tuendam dignitatem magnarum personarum, non obstante pauperum multitudine, cur non liceat etiam ad conseruandam rerum sacrarum maiestatem templa exornare, non obstante pauperum multitudine?

Ad QVINTAM dico, Matt.25. numerari opera minora, vt inde colligamus, quid de maioribus sentiendum sit; dicitur enim: *Ite in ignem æternum, quia esuriui, & non dedistis mihi manducare:* & non dicitur, ite in ignem æternum, quia rapuistis aliena, sed hoc à maiori deducitur ex illo. ita etiam non dicitur, ite in ignem æternum, quia non ædificastis templum, sed deducitur hoc à maiori. Si enim damnabitur qui non fecit eleemosynam, quando eam facere tenebatur: multò magis damnabitur qui non ædificauit, vel non reparauit, aut non ornauit templum, quando id facere tenebatur. qui autem teneantur, & qui non, alia quæstio est, atque ad rem nostram nihil facit.

CAPVT SEPTIMVM.

De benedictionibus aquæ, salis, cinerum, cerei, &c.

PRIMI, qui eiusmodi benedictiones irridere cœperunt, VValdēses sunt, vt patet ex fragmento operis Reynerij, quod exstat in fine libri Claudij Coussord contra VValdenses. Exorti sunt VValdenses, eodem Reynerio teste anno Domini M.C.XL. post eos Flagellantes exorti sunt circa annum Domini M. CCC. L. teste Bernardo Lutzemburgensi in suo Catalogo, qui quòd omnem pietatem constituerēt in Baptismo sanguinis per flagellationem spontè effusi, simul asserebant finem iam accepisse Sacramenta Baptismi, Confirmationis, Pœnitentiæ, & cetera omnia, & cum eis omnes benedictiones aquæ, cinerum, salis, &c. Vnde etiam instrumentum, quo aspergimus aquam lustralem, vocabant clauam mortis; ipsas verò guttas asperſę aquę scintillas infernales dicebant. Post eos VViclefistæ (teste Thoma VValdensi, tomo 3. titul. vlt. cap. 68.) asserebant benedictiones aquæ, salis, vini, panis, olei, cereorum, & similium, esse veram practicam necromantiæ. Idem de hæreticis in Boëmia grassantibus scribit Æneas Syluius lib. de origine Boëmorum, cap.35.

Martinus Lutherus in libro de visione Danielis contra Ambrosium Catharinum, damnat etiam has omnes benedictiones. Magdeburgenses Centur.2. cap.6. col.121. dicunt, aquæ consecrationem tribui à Catholicis Alexandro Papæ & Martyri tanquam inuentori: sed rectiùs posse tribui alicui Gentilium Pontifici, cùm Ethnicus sit ritus, aquæ lustralis aspersio.

A Caluinus lib.4. cap.10. §.20. Institut. tria dicit contra aquam benedictam. PRIMO, Catholicos pugnare secum, dum dicunt, aquæ benedictionem esse Apostolicam traditionem; & tamē referunt eius institutionem in Alexandrum Papam auctorem, qui fuit VI. à Petro. SECVNDO dicit, institutionem hanc esse recentiorem multò, quàm vt Apostolis vel Alexandro tribui posit. Nam Augustinus epist.119. cap.18. dicit, Christianos omisisse cæremoniam lauandi pedes in die cœnæ Domini, ne videretur ea lotio ad Sacramentum Baptismi pertinere. Quare manifestum est, nullam eo tempore fuisse in Ecclesia lotionem religiosam, excepto Baptismo.

B TERTIO dicit, aquę lustralis institutionem nullo modo à spiritu Apostolico proficisci potuisse, quandoquidem nihil est aliud, quàm quędam Baptismi profanatio, & quasi repetitio.

Brentius in sua Confessione cap.vlt. reprehendit easdem cæremonias, quia non debent adumbrari mysteria fidei, ipso Euangelio iam toto orbe coruscante.

Deniq; Tilemanus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Papistarum, loco 27. ponit inter errores, aquam lustralem valere ad delenda venialia, & ad fugandos Dęmones, & morbos: & ꝓbat primùm ex illo 1.Ioan.2. *Sanguis Christi emūdat nos ab omni delicto.* ergo etiam à veniali. Secundò probat, quia nusquam scriptum est, vt aqua

C consecretur ad fugandos Dæmones. Item quia scriptum est Exod.20. *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Et Deuter.18. *Non sit maleficus, nec incantator inter vos.* Est autem manifesta magia, præter Dei verbum vti creaturis ad fugandos Dæmones. Hæc illi.

His non obstantibus sit PRIMA propositio: *Rectè benedicuntur aqua, oleum, panis, cerei, cineres, rami, & similia.* Probatur PRIMO ex Scripturis, quæ continent exemplum & documentum. Exemplum est Domini Matth.14. & Luc.9. qui panes multiplicaturus aspexit in cœlum, & benedixit eos: & ea benedictione multiplicauit. Certè quod Dominus fecit, argui non potest. Documentum est Pauli, qui dicit 1.Tim.4.

D *Omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* In quem locum Chrysostomus & Theophylactus scribunt, Apostolum loqui ex hypothesi, id est, omnis quidem creatura bona & munda est, tamen etiamsi esset immūda, facilè posses eam sanctificare adhibito signo crucis & oratione. si ergo etiā res immundę sanctificantur per crucis signum & orationem, quantò magis res alioqui bonæ fient meliores & sanctiores per signum crucis & orationem?

SECVNDO probatur ex traditione veterum. Ac primùm de aqua, quòd solet benedici ab ipso tempore Apostolorum, sunt innumerabilia testimonia. Clemens lib.8. Apost. constitut. capite 35. ponit ordinem consecrationis aquæ.

Dionysius de Ecclesiastica hierarchia, cap. de Baptismo, dicit, aquam sacris inuocationibus consecrari. Alexander I. epist. 1. similiter præcipit aquam benedici. Cyrillus catech. 3. dicit: *Sicut mundi cibi fiunt immundi inuocatione Diaboli, ita aquam simplicem fieri sanctam inuocatione Dei.* Cyprianus lib. 1. epist. 12. *Oportet*, inquit, *mundari & sanctificari prius aquas à Sacerdote, &c.* Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. docet, aquam debere consecrari. & libro de his qui mysteriis initiantur, cap. 3. dicit, aquam nisi crucis signo prius sacretur, nullum habere vsum in Ecclesia. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 27. Apostolicam traditionem esse dicit, aquæ consecrationem. Epiphanius hæres. 30. & Theodoretus lib. 5. cap. 21. historię, aquę benedictę meminerunt. Augustinus homil. 27. ex lib. 50. homiliarum, & serm. 19. de Sanctis, & lib. 6. in Iulianum, cap. 8. dicit, aquam signo crucis in Ecclesia consecrari. Adde Concilium Nannetense, canon. 4. vbi iubetur Presbyter cùm ægrotos visitat, primò aspergere aqua sancta ægrotum, & ipsum cubiculum.

Nec Caluini obiectiones aliquid valent. Ad PRIMAM dico, aquę lustralis institutionem non tribui Alexandro, sed Apostolis. Alexandro autem tribui præceptum, vt hæc cæremonia frequentetur.

Ad SECVNDAM dico, Augustinum non damnare cæremoniam lauandorum pedum, sed solùm recensere varias opiniones: nec dicit Augustinus vllos fuisse, quibus simpliciter displiceret cęremonia lotionis pedũ: sed solùm fuisse aliquos quib⁹ displiceret lauari pedes Catechumenis in die cœnæ Domini, ne videretur illa lotio ad Baptismum necessaria. Vnde ibidẽ dicit, multis placuisse differendam lotionẽ in octauũ diem Paschæ; & Ambrosius li. 3. de Sacramentis, cap. 1. defendit cæremoniam lotionis pedum.

Ad TERTIAM dico, per aquam benedictam non repeti Baptismum. Differt enim Baptismus ab aspersione aquæ sanctæ, forma, ministro, intentione, & effectu, vt patet. Quanquam non negarim, per aquam benedictã refricari memoriam Baptismi, & admoneri Christianos vt cogitent, se aliquando per aquam purgatos fuisse, & pactum cum Deo contra Diabolum iniisse.

De benedictione olei habemus testimonia Clementis, Dionysij, & Basilij, vbi suprà, & Augustini tract. 118. in Ioan. De benedictione panis extra Eucharistiam, habemus testimonium Augustini lib. 2. de peccat. merit. cap. 26. & Paulini in epist. ad Alipium & Romanianum, quæ sunt 35. & 36. inter epistolas Augustini.

De benedictione cerei Paschalis, habemus testimonium Strabonis, cap. 30. & Concilij IV. Toletani, can. 8. & Papæ Zozimi, vt ex Pontificali patet. DE benedictione palmarum & cinerum, habemus testimonium B. Maximi, cuius exstant homiliæ inscriptæ in die cinerum, & in Dominica Palmarum.

A SECVNDA propositio. *Rectè ad effectus supernaturales efficiendos & significandos vtimur aqua, oleo, aliisq; rebus benedictione consecratis.*

NOTA, benedici illa omnia, quæ diximus, in Ecclesia propter tres fines. PRIMO, ad significandos spirituales effectus. Nam cineris aspersio significat pœnitentiam; palmæ, victoriam; cerei Paschales, gloriam resurrectionis. Neque obstat ratio Brentij de adumbratione. nam istæ significationes non sunt propriæ adumbrationes futurorum, sed repræsentationes externæ rerum pręsentium inuisibilium, & spiritualium, vel etiam rerum præteritarum. quæ vtilissimæ sunt ad affectum excitandum. Alioqui etiam

B tollemus Baptismum, qui secundum Apostolum, in epistola ad Rom. cap. 6. continet repræsentationem mortis, & resurrectionis Christi, & nostræ etiam per Christum. Vnde etiam Augustinus epist. 119. dicit, Christianos diebus Dominicis, & à Pascha vsque ad Pentecosten, stando orare solitos, ad significandam ea cæremonia Christi resurrectionem.

SECVNDO, ad deletionem venialium peccatorum. de qua re vide S. Thomam 3. part. q. 87. art. 3. & Dominicum à Soto in 4. sent. dist. 15. q. 2. & Gratianum can. Aquam, dist. 3. de consecr. Neque argumentum Heshusij concludit: nam sanguis Christi emundat ab omni peccato, sed

C si aliquo modo nobis applicetur. Et quemadmodum applicatur per Baptismum & Pœnitentiæ Sacramentum, ad delenda omnia peccata: ita etiam applicatur per Sacramentalia & orationem Dominicam, ad delenda venialia in eo, qui est in gratia.

TERTIO, ad fugandos Dæmones, & curandos morbos, vt ex precibus patet, quibus consecrantur. Verum est tamen, quòd non operantur infallibiliter, sicut operantur Sacramenta; & ratio est, tum quia vim habent eiusmodi res nõ ex pacto Dei expresso, quomodo Sacramenta, sed ex precibus Ecclesiæ, & deuotione vtentium; tum etiam, quia aliquando non expedit nobis vt liberemur vel à morbo, vel à Dæmonis vexatione.

D Probatur nunc propositio, quoad istum tertium effectum, exemplis Scripturæ & Sanctorum. Nam Numer. 5. aquæ, super quas maledictiones à Sacerdote pronunciatæ fuerant, si ab adultera epotæ fuissent, mox ventrem eius inflari, & femur putrescere faciebant; nec tamen ista necromantia dici poterat. Numer. 19. aqua cineribus mixta dicebatur aqua expiationis, eaque mundabantur Iudæi non quidem à peccatis, sed à legalibus sordibus, vt Apostolus dicit Hebr. 9. Nec dicere possumus eam fuisse incantationem. Similiter 4. Reg. 2. Elisæus ad sanandas aquas miraculo adhibuit salem. Et 4. Reg. 5. ad curandam lepram Naaman Syri adhibuit aquam Iordanis. Marc. 4. vngebant Apostoli ægros oleo, & curabantur. Hæc exempla satis

ostendunt,

ostendunt, non esse necromantiam, adhibere aquam, vel oleum, ad effectus supernaturales tanquam signa diuinæ virtutis.

SECVNDO, probatur exemplis Patrum. nam apud Epiphanium hæres. 30. Ioseph aqua benedicta soluit incantationes. Similiter fecit Marcellus Apameensis apud Theodoretum libro 5. cap. 21. Item Macharius apud Palladium cap. 19. Porro Hilarion apud Hieronymũ pane vel oleo benedicto plurimos curauit. Sicut etiam S. Bernardus, vt in vita eius scribitur lib. 3. cap. 5. Gregorius lib. 1. Dialogorum, cap. 10. scribit, S. Fortunatum curasse quendam, qui cadens ex equo, femur confregerat, solius aquę benedictę aspersione. Beda lib. 5. histor. cap. 4. scribit, nobilissimam fœminam grauissimè laborantem aqua benedicta mox ita conualuisse, vt ministraret mensæ. Quemadmodum aliquando fecerat socrus Petri. Bernardus in vita Malachiæ scribit, à Malachia, per aquam benedictam, hominem phreneticum esse curatum.

Ad hæc & similia ita respondet Heshusius: *Mendacia*, inquit, *quæ finguntur de miraculis factis per aquam lustralem, retundenda sunt præcepto; Non dices falsum testimonium. Quòd si contendant vera esse, nota est Christi admonitio, Pseudoprophetæ edent miracula & prodigia, vt inducantur in errorem, si fieri potest, etiam electi.* Sed facile est iudicare, mendacia necne dici possint, quæ testimonium habent ab Epiphanio, Theodoreto, Palladio, Hieronymo, Gregorio, Bernardo: & num sint Pseudoprophetæ sanctissimi illi viri, Iosephus, Marcellus, Macharius, Hilarion, Fortunatus, Malachias, qui Christi nomine aut Diaboli artes dissoluerunt, aut morbos grauissimos curauerunt. Videat potius Heshusius, ne sit ipse temerarius, & blasphemus, & in spiritum Domini peccatum admittat. Quid enim temerarium magis, quàm tot sanctos Patres mendacij reprehendere, sine teste, sine ratione vlla? quæ est autem blasphemia in Spiritum sanctum, si hæc non est, opera diuina, Christi inuocatione, à sanctissimis viris perfecta, inter signa mendacia Pseudoprophetarum referre?

Ad rationes autem Tilemani facile est respondere. Ad illam: *Non est scriptum, vt aqua sanctificetur, ad pellendos Dæmones*, respondeo, falsum est; nam scriptum est, omnem creaturam posse sanctificari per verbum Dei, & orationem. Et rursus scriptum est: *Petite, & accipietis.* Ecclesia igitur Christum, & Paulum sequens verbo Dei, & oratione sanctificat aquam, & petit, vt valeat contra Dæmones, & morbos, & Deus miraculis testatur se audire eiusmodi preces. Præterea etiamsi scriptum non esset, quid tum? Vbi nam scriptum erat, vt aquæ sanarentur sale, & lepra curaretur aqua Iordanis? & tamen vtrumque fecit Helisæus.

Ad SECVNDAM: *Non assumes nomen Dei tui in vanum; & non erit inter vos magus*, respondeo, assu-A mere nomen Dei in vanum, propriè nihil esse aliud, quàm peierare, vt rectè explicat Concilium Toletanum VIII. cap. 2. Malefici autem, & incantatores sunt, qui Diaboli potestate aliquid mirum operantur. At qui aquam benedicunt, nec peierant, nec Diabolum inuocant; sed solùm religiosè Deum precantur. Tota enim virtus aquæ lustralis nititur verbo Dei, & oratione, vt ex Apostolo demonstrauimus.

CAPVT OCTAVVM.

De peregrinationibus.

DISSERVIMVS de templis, nunc de B peregrinationibus ad templa, aliaquésacra loca, paucis disserendum est. Error fuit Claudij Taurinensis, apud Ionam libro 3. de cultu imaginum, inanes esse peregrinationes ad loca Sanctorum. Eundem sequuti sunt Petrobrusiani, teste auctore vitæ S. Bernardi lib. 3. cap. 5. VViclefistæ autem, teste Thoma VValdensi, tomo 3. tit. 15. idololatriæ damnabant eos, qui ad loca sancta peregrinabantur.

Ioannes CALVINVS lib. 4. Institut. cap. 13. §. 7. peregrinationes votiuas ad loca Sanctorum non solùm inanes, sed etiam plenas manifesta impietate esse dicit. Non tamen aliter probat, quàm communi suo axiomate, quòd omnis vo-C luntarius cultus Deo displiceat.

MAGDEBVRGENSES Centur. 4. cap. 6. col. 458. tempore Constantini cœpisse volunt abusum peregrinationum ad loca Sanctorum, sed non diu postea refutatum fuisse longa oratione à Gregorio Nysseno. Quam orationem totam recitant eadem Centur. 4. cap. 10. col. 936. & sequentibus.

Ex qua oratione sumuntur hæc argumenta. PRIMVM Christus Matth. 5. inter ea, quæ homines beatos faciunt, non posuit peregrinationes. SECVNDVM, multa sunt pericula spiritualia in itineribus, ac præsertim mulieribus, vt notum ęst. TERTIVM, nihil inuenire possumus Hierosolymis, quod in nostra regione non habeamus; D nam Deus non magis est ibi, quàm alibi. vt patet ex eo, quod homines regionis illius non sunt meliores ceteris, sed fortè peiores. Porro res Dei, id est, templa, & altaria vbiq; inueniri possunt. Poterant addere Hieronymi epistolam ad Paulinum de institutione Monachi, in qua multis argumentis probat, non expedire peregrinationem ad loca sancta suscipere; & adducit exempla S. Antonij, & aliorum Monachorum, qui licet in vicinia Sanctorum locorum habitarent, tamen nunquam ad illa venerunt.

Sed nihil horũ nos mouere debet. sunt enim peregrinationes ad loca sancta piæ, & religiosæ, vt Concilium Tridentinum, sess. 25. rectissimè docet. Id probatur PRIMVM Scripturæ testimonio Deuter. 16. Deus instituit, vt omnes filij

Israël ter in anno ad tabernaculum vel templum Domini peregrinarentur. quod præceptum studiosè seruabat Helcana, & Anna vxor eius 1. Reg. 1. necnon Christus ipse cum matre sua, & S. Iosepho Luc. 2. Ioan. 12. etiam Gentiles veniebant adorare in Hierusalem propria regione relicta. Actor. 8. Eunuchus Aethiops ex longinqua regione veniebat adorare in Hierusalem. Actor. 20. Paulus ipse festinabat in itinere, vt in Hierusalem faceret Pentecosten. quem locum adducit Hieronymus in epistola 17. ad Marcellam, vt ostendat bonum esse ad loca sancta peregrinari. Hæc igitur exempla ex Scripturis petita, quæ nullo modo reprehendi possunt, satis indicant, non esse inanem peregrinationem.

SECVNDO probatur ex Patribus. EVSEBIVS lib. 6. histor. cap. 9. *Alexander*, inquit, *Hierosolymam adorandi, & locorum Sanctorum videndi caussa properauit.* Idem refert Hieronymus libro de viris illustribus in Alexandro. Porro iste Alexander floruit centum annis ante tempora Constantini, & Martyr fuit sanctissimus, quem etiam mirificè laudant Magdeburgenses Centuria 3. cap. 10. in principio. Ex quo apparet mendacium esse Magdeburgensium, quòd cœperint peregrinationes ad loca sancta tempore Constantini. S. Nicolaus quoq; adolescens ante Constantini imperium voti caussa peregrinatus est in Hierusalem, auctore Simeone Metaphraste. Idem Eusebius libro tertio, de vita Constantini, & Ambrosius oratione de obitu Theodosij laudāt Helenam, quod religionis caussa Hierosolymam iuerit.

GAVDENTIVS Episcopus Brixianus in sermone de dedicatione templi scribit, se peregrinatum in Hierusalem, & in itinere, cùm transiret per Cæsaream Cappadociæ accepisse dono à duabus sanctis mulieribus, neptibus magni Basilij, reliquias XL. Martyrum.

Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. 66. ad populum Antiochenum, circa finem, comparans sepulcra Martyrum cum sepulcris Regum: *Itaque*, inquit, *quo regias quidem aulas videat, nullus vnquam peregrinatus fuerit: multi verò Reges plerumq; huius spectaculi gratia peregrinati sunt. futuri namque iudicij vestigia, & signa Sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines, & liberantur.*

HIERONYMVS epist. 17. ad Marcellam: *Longum est*, inquit, *nunc ab ascensu Domini vsque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorum venerint Hierosolymam, putantes minus se religionis, minus habere scientiæ, nec summam, vt dicitur, manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primū Euangelium de patibulo coruscauerat.* Item in epist. 27. de obitu Paulæ: *Cuius*, inquit, *gentis homines ad loca sancta non veniunt?* In epist. 46. ad Rusticum, qui vouerat peregrinari ad loca sancta Palæstinæ: *Redde*, inquit, *quod præsente Domino spopondisti. incerta est vita mortalium, ne ante rapiaris, quàm*

A *tuam impleas sponsionem.* Denique epist. 154. ad Desiderium, hortatur illum, vt veniat ad loca sancta, & inter alia dicit: *Certè adorasse vbi steterunt pedes Domini, pars fidei est.*

SVLPITIVS lib. 2. sacræ historiæ describens acta Helenæ dicit, illud esse mirandum Hierosolymis, quod in loco, vnde Dominus cœlum ascendit, adhuc seruentur pedum eius vestigia, & cùm ad eum locum vndiq; fideles confluant, & rapiant aliquid calcati pulueris, damnum tamen arena non sentiat.

PAVLINVS epistol. 11. ad Seuerum: *Non aliter*, inquit, *affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, videant,*
B *atq; contingant.* Et natali 3. S. Felicis scribit, turbas innumerabiles ex remotissimis locis peregrinari solitas ad corpus S. Felicis.

PRVDENTIVS in hymno de SS. Hemiterio & Chelidonio:

Exteri necnon & orbis
Huc colonus aduenit.
Fama nam terras in omnes
Præcucurrit proditrix
Hîc patronos esse mundi,
Quos precantes ambiant.

AVGVSTINVS epist. 137. ad clerum & populum Hipponensem: *Elegi*, inquit, *aliquid medium, vt certo placito se ambo constringerent, ad locum sanctum se peregrinaturos.*

C CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 31. meminit Monachorum, qui orationis caussa ad loca sancta pergebant: *Quidam*, inquit, *fratrum ad loca sancta de Aegypti partibus orationis caussa conuenerant.*

SOCRATES lib. 7. capite penultimo scribit, Eudociam Theodosij iunioris vxorem ex voto Hierosolymæ peregrinationem suscepisse. Sanctum Alexium peregrinatum ad nobiliores Ecclesias mundi, scribit Simeon Metaphrastes in eius vita.

BEDA lib. 5. hist. cap. 7. scribit Regem Ceeduallam peregrinationem ad limina Apostolorum suscepisse, cupientem ibi Baptismum suscipere, & mox à Baptismo ex hac vita migrare.
D Quorum vtrumque impetrauit; nam in Sabbatho S. à Papa Sergio baptizatus, in ipsa hebdomada Paschæ, in albis positus, leui morbo correptus migrauit ad Dominum. Item capite 20. scribit Regem Cœnredum relicto regno peregrinationem ad Apostolorum limina suscepisse, & apud eadem limina in ieiuniis & precibus vsque ad vitæ finem permansisse.

NICOLAVS I. in epistola ad Michaëlem scribit, multa millia hominum ex omnibus terræ finibus confluere solita ad limina Apostolorum religionis caussa.

PALLADIVS in hist. Lausiaca, cap. 113. scribit Philoromum, Presbyterum bis voti caussa peregrinatum Hierosolymam, & item ex voto peregrinatum Romam ad limina Apostolorum,

&

& Alexandriam ad reliquias S.Marci. idem cap. 118. ſcribit Melaniam Hieroſolymæ occupatam in ſuſcipiendis peregrinis ex toto orbe venientibus.

His adde Concilium CABILONENSE ſub Carolo Magno celebratum, quod can. 45. docet eorum deuotionem omnibus probari debere, qui pœnitentiæ cauſſa ad limina Apoſtolorum, vel alia ſancta loca peregrinantur.

Probatur VLTIMO ratione, ſumpta ex vtilitate peregrinationum; nam tria bona adferunt. PRIMO cedunt in honorem Dei & Sanctorum non mediocrem. Eſt enim manifeſtum ſignum, Deum, & Sanctos à nobis magnifieri, cùm laborem, & pericula itinerum ſponte ſuſcipimus, vt Sanctorum reliquias inuiſamus. SECVNDO, eſt opus pœnitentiæ, & ſatisfactionum, quia laborioſum, & pœnale. TERTIO, auget deuotionem; nam præſentia loci Sancti vix dici poteſt, quantum incutiat horrorem, quantam excitet reuerentiam. & licet vbique ſint aliqua ſancta loca, tamen ſæpe alibi ſunt loca ſanctiora, ad quæ vtile eſt peregrinari, vel ſi non ſint ſanctiora, ſunt tamen alia ab his, quæ in noſtra patria inueniuntur, & ipſa nouitas iuuat ad excitandam deuotionem. ſæpe etiam peculiari amore ferimur erga Sancti alicuius memoriam, quæ procul abeſt à nobis, & eo accedere non parùm iuuat, licet habeamus domi memorias celebriores.

Ex his ad argumentum Caluini dico, cultum voluntarium dici eum, qui ſine ratione ſuſcipitur, vt ſi quis voueat ſe non iturum ad menſam, niſi bis lauerit manus. At cultus qui exhibetur Deo per actus virtutum, non dicitur voluntarius, licet non ſit præceptus, vt patet Numer. 30. vbi Dominus iubet impleri vota rerum non præceptarum.

Ad Magdeburgenſes dico duo. PRIMO, fortè non eſſe Nyſſeni illam orationem; nam nec habetur in operibus eius, nec ſcitur quis illam verterit in ſermonem Latinum, & fortè etiam Græcè non inuenitur.

SECVNDO, dico in ea oratione non reprehendi abſolutè peregrinationem in Hieruſalem, ſed reprehendi eiuſmodi peregrinationem in certis perſonis, id eſt, Monachis, & ſanctimonialibus; nam de talibus ſolùm eo loco agitur. quamuis autem peregrinatio ſit bona, tamen non omnibus conuenit. quidam enim ſunt quibus non conuenit peregrinari, quales ſunt mulieres, niſi magnum, & tutum habeant comitatum: item Monachi, qui in clauſtris in ſilentio, precibus, ac ieiuniis exercentur. illorum enim maius bonum impediretur minore bono peregrinationis. & hoc modo Ionas lib. 3. reſpondet ad calumnias Claudij contra Abbatem Theodemirum. dixerat enim Claudius Abbati laudanti peregrinationes ad vrbem: *Quare tu Monachos tuos retines in monaſterio, & non mittis omnes Ro-*

A *mam?* Reſpondet Ionas pro Abbate, *quia peregrinatio eſt bona, ſed non conuenit Monachis, ſicut & nuptiæ bonæ ſunt, ſed non conueniunt profeſſoribus continentiæ.* Sic etiam Hieronymus, qui tam multa dixit in laudem peregrinationũ, tamen Paulinum Monachum dehortatur à peregrinatione, quia propoſito eius magis conueniebat quies, & ſtabilitas monaſterij. vbi etiam rectè monuit idem Hieronymus, ſanctum Antonium, quia Monachus erat, nunquam peregrinatum ad loca ſancta. Hilarionem autem quia in Palæſtina degebat, ſemel tantùm loca ſancta inuiſiſſe, ne videretur contemnere religionem eorum locorum, quæ in vicinia erant. ſic ergo & Gregorius Nyſ-
B ſenus facit; nam alioqui quomodo credibile eſt Nyſſenum voluiſſe reprehendere, quod ſciebat factum à S. Alexandro Martyre ſuę regionis homine, & quod non ignorabat, laudari ab omnibus doctoribus ſuæ ætatis.

Sed diluamus obiectiones. Ad PRIMAM rationem dico, ea probari ſolùm, peregrinationem non eſſe opus neceſſariũ ad perfectionem, vel ad ſalutem. Et ad hoc ſolùm probandum adfertur à Gregorio; nam Monachi illi putabant ſe non poſſe eſſe perfectos, niſi viderent loca ſancta. quod certè falſum erat.

Ad SECVNDAM dico, illa pericula rectè probare, peregrinationem non eſſe omnibus accommodatam, ſed ſolùm viris maturis, & qui-
C bus parum, aut nihil periculi immineat. Gregorius igitur rectè argumentatur, quia de ſanctimonialibus agit, cùm dicit propter pericula debere omitti eiuſmodi peregrinationes. nulli enim hominum generi magis cauenda ſunt pericula tentationũ, quàm ſanctimonialibus, quibus & ſexus, & profeſsio cautionem maximam indicit.

Ad TERTIAM dico, nihil eſſe Hieroſolymis, quod non poſsit alibi inueniri, ſi agamus de rebus eſſentialibus, & neceſſariis ad religionem; nam Deus eſt vbique, Sacramenta, templa, altaria vbiq; etiam inueniri poſſunt. & hoc ſufficiebat Gregorio, vt ſuaderet Monachis, & virginibus, ne ſolliciti eſſent pro itinere Hieroſolymi-
D tano: tamen interim negari non poteſt, quin aliquid ſit Hieroſolymis, quo deuotio iuuari poſſit, quod alibi non inuenitur, nimirum ſepulcrum Domini, & loca illa ſancta, quæ toties Dominus calcauit, & in quibus tot mirabilia operatus eſt. Sed hæc non tanti facienda ſunt, vt propterea oporteat deſerere maiora bona.

CAPVT NONVM.

De votis quæ nuncupantur Sanctis.

ERASMVS in Colloquio, quod inſcribitur Naufragium, miro modo irridet vota, quæ Sanctis nuncupantur. De hæreticis autem omnibus nulla eſſe poteſt dubitatio, quin nos pro iuolo-

latris habeant ob ea vota, quæ passim Sanctis nuncupamus. & ratio esse potest, quia votum est actus religionis soli Deo debitus, qualis est etiã iuramentum, & sacrificium. vt patet ex diuinis literis, vbi perpetuò vota dicuntur fieri Deo, Numer.30. Deuter.23. in Psalmis passim, & præcipuè Isaiæ 19. vbi legimus: *Colent eum in hostiis, & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent.*

Veruntamen, posse aliquo modo Sanctis vota nuncupari, certissimum est. Et probatur testimoniis antiquorum Patrum. EVSEBIVS lib. 13. præparat. Euangelic. cap. 7. loquens de Martyribus, nomine omnium Christianorum: *Nos,* inquit, *veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes ad monumenta illorum accedimus, votáque illis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.* THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, vbi dixerat varia à Martyribus peti, subdit: *Piè,* inquit, *fideliterq; precatos ea maximè consequi quæ desiderant, testantur illa, quæ votorum rei persoluunt; nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij manuum simulacra suspendunt ex argento, auróue confecta, &c.* PALLADIVS in historia Lausiaca, cap. 113. scribit, sanctum Philoromum ex voto Apostolis nuncupato venisse Romam ad limina Apostolorum, & deinde Alexandriam ad S. Marcum.

PRVDENTIVS in hymno de SS. Hemeterio & Chelidonio:

Illitas cruore sancto
Nunc arenas incolæ
Confrequentant obseruantes
Voce, votis, munere.

PAVLINVS natali 1. de S. Felice:

Hunc liceat celebrare diem, pia reddere coràm Vota, etc.

Et natali 2.

Coram vota tibi, coram mea corda dicauit.

Et natali 4.

Annua vota mihi remeant, simul annua linguæ Debita, &c.

Gregorius TVRONICVS lib. 2. hist. Francorum, cap. 37. meminit voti, quod nomine Clodouei Regis S. Martino fecerunt ministri eius: *Domino,* inquit, *gratias agentes, & vota beato Confessori promittentes læti nunciauerunt Regi, &c.*

Accedat aduersariorum testimonium: nam Faustus apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, cap. 3. *Idola,* inquit, *vertistis in Martyres, quos votis similibus colitis.* Ex quo Fausti testimonio discimus, vsitatissimum in primitiua Ecclesia fuisse, vt Martyribus vota fierent.

Ad argumentum autem, quod nos ipsi proposuimus, respondet B. Thomas in 2. 2. quæst. 88. art. 5. vota quæ fiunt Sanctis, vel Prælatis, includere duas promissiones: vnam quæ fit Sanctis, & illam non esse formaliter votum, sed materiam voti: alteram quæ fit Deo, & illam esse formaliter votum. vt cùm quis dicit; Voueo B. Mariæ, me ad eius domum peregrinaturum;

A promittit virgini hanc peregrinationem, sed hæc promissio non est votum: & simul promittit Deo, se impleturum promissionem virgini factam, & hæc secunda promissio verè est votum. At ista rectè se habent in votis, quæ includunt promissionẽ homini mortali factam; nam qui vouet obedientiam prælato, reuera votum non prælato, sed Deo facit, licet ipsi prælato obedientiam promittat. non enim illo voto prælatum, sed Deum colere & honorare intendit: similiter qui vouet perpetuò ministrare in Xenodochio, Deo facit votum, non Xenodochio, tametsi in vtilitatem & commodum Xenodochij faciat. At qui vouet ieiunium, vel peregri-

B nationem Sanctis, ipsos Sanctos religiosè honorare intendit. & præterea Caietanus in eum articulum B. Thomæ probat ex ipsa professione Fratrum prædicatorum, vota verè fieri Sanctis; nam dum profitentur, dicunt: *Voueo Deo, & B. Mariæ, & omnibus Sanctis, me prælato tali, vel tali obediturum.* vbi ex duabus promissionibus, vna dirigitur ad prælatum, & illa est materia voti; altera, quæ est formaliter votum, ad Deum, & Sanctos simul. Caietanus igitur adfert aliam solutionem, ac dicit, vota fieri Sanctis, non vt sunt creaturæ quædam rationis participes, sed vt in eis Deus habitat per gloriam, ita vt vota, quæ fieri dicuntur Sanctis, fiant Deo in Sanctis: quomodo maledicta in Sanctos dicuntur blasphe-

C miæ, quia Deus in Sanctis maledicitur.

SED obiiciet fortassis aliquis. Aut vota, quæ fiunt Deo in Sanctis, terminantur ad solum Deum, quomodo sacrificium soli Deo offertur, licet in memoriam, & honorem Sanctorum: aut terminantur etiam ad ipsos Sanctos, ita vt reuera ipsis vota fiant, quomodo eleemosyna, quæ datur Christo in paupere, verè datur ipsi pauperi. si primum accipiatur, ergo non verè fiunt vota Sanctis. si secundum, ergo idololatræ videmur.

RESPONDEO, secundo modo fieri vota Sanctis, nec tamen nos esse idololatras; nam non eadem ratione fit votum Sanctis, & Deo; & solum votum quod fit Deo, est cultus latriæ. Animaduertendum est enim, inter omnes conue-

D nire, verè & propriè Sanctis aliquid promitti; sicut verè & propriè aliquid promittitur Deo; id enim & B. Thomas concedit, & per se patet; nam si licet Sanctis ædificare sepulcra, & basilicas, ornare eorum reliquias, accendere coram eis cereos, vt suprà ostensum est, cur non liceat eis ista promittere?

Rursum, inter omnes Catholicos conuenit, aliter promitti munus Deo, aliter Sanctis; nam Deo promittitur in signũ gratitudinis erga primum principium omnium bonorum, & in recognitionem beneficij ab ipso, tanquam à primo auctore accepti, & proinde illa promissio est cultus latriæ; at Sanctis promittitur aliquid in signum gratitudinis erga mediatores, & inter-

cessores,

cessores, per quos à Deo beneficia accepimus; A & proinde illa promissio non est cultus latriæ, sed duliæ.

Solùm videtur dubium esse, an ista promissio facta Sanctis possit dici votum, id est, an votum sit nomen generale, quod dicatur analogicè de promissione facta Deo, & Sanctis, quomodo nomen orationis, & nomen cultus se habent: an verò sit nomen speciale, quod solùm dicatur de promissione Deo facta, sicut sacrificium non dicitur nisi de munere, quod offertur Deo. Etsi autem controuersia vocabuli, cùm de re constat, nos torquere non debet: existimo tamen secundum vsum Ecclesiæ nomen voti esse generale; nam nullus dicere auderet, sacrifico Deo, & B. Mariæ; vel etiam absolutè, sacrifico beatæ Mariæ; & tamen dicimus, voueo Deo, & B. Mariæ; & etiam simpliciter, voueo B. Mariæ. B

Præterea nomen voti ita est coniunctum cum nomine orationis, vt Græcè dicatur votũ εὐχὴ, oratio verò προσευχὴ, vt notat Gregorius Nyssenus orat. 1. in orationem Dominicam; Latinè autem sæpissimè accipitur votum pro oratione. Et ratio est, quia vt ibidem docet Nyssenus, vota ordinantur ad orationem; solemus enim, cùm impetrare aliquid volumus, prius votis conciliare eum, à quo volumus petere, deinde petere id, quod volumus. Vnde est illud 6. Æneidos: *Aenea cessas in vota, precesque?* Sicut ergo orationis nomen non solùm dicitur de illa petitione, qua à Deo postulamus beneficia, quæque est actus latriæ; sed etiam de illa, qua postulamus à Sanctis, vt nostram orationem iuuent, quam fudimus ad Deum: ita etiam voti nomen non solùm conueniet promissioni, quæ fit Deo, quæq; est actus latriæ, sed promissioni, quæ fit Sanctis, & quę non est actus latriæ. Neque his repugnat, quod in Scripturis nomen voti semper accipiatur pro promissione facta Deo; nam cùm scriberentur Scripturæ sanctæ, nondum cœperat vsus vouendi Sanctis. C

Sed obiicies; si promissio facta Sanctis mortuis potest dici votum; cur non etiam promissio facta Sanctis adhuc viuentibus nobiscum? D

Respondeo Primo, quia promissio facta Sanctis cum Christo regnantibus, est similior promissioni, quæ fit Deo, quàm sit promissio, quæ fit homini mortali. Nam quemadmodum id, quod promittimus Deo, non est illi vtile, sed nobis, & solùm fit in signum honoris, & gratitudinis; ita etiam quod promittimus Sanctis in cœlo regnantibus, non est illis vtile, sed nobis. neque enim illi nostris rebus indigent, cùm sint beati; & solùm ista illis promittimus & offerimus in signum memoriæ, honoris & gratitudinis. At quæ hominibus hìc viuentibus promittimus, illis vtilia sunt, vel certè esse possunt, cùm ipsi multis rebus egeant.

Secundo, quia votum non conuenit Sanctis nisi quatenus sunt Dij per participationem: at Sanctos cum Christo regnantes certò scimus esse tales; de viuentibus nobiscum non scimus certò, sed suspicamur tantùm.

Tertio, quia Sancti in cœlo iam sunt reipsa beati, & gloriosi, & filij Dei, ac Dij quidam per participationem, quia sunt confirmati in illo statu, neque excidere possunt. at Sancti, qui viuunt nobiscum, modò sunt Sancti, modò non sunt, & magis in spe, quàm in re sunt beati, & gloriosi. rectè igitur quæ mortalibus promittuntur, non dicuntur vota; dicuntur autem, si beatis hominibus in cœlo degentibus promittantur.

CAPVT DECIMVM.

An sint festi dies à Christianis celebrandi.

Postrema restat quæstio de festis. Disseremus autem primò, de festis in genere. Secundò, de die Dominica. Tertiò, de Paschate. Quartò, de ceteris festis Domini. Quintò, de festis Sanctorum.

Quod igitur ad primum attinet, de celebratione festorum in vniuersum, tres sunt errores. Primvs veterum Ebionitarum, qui existimabant debere Christianos seruare dies festos noui & veteris Testamenti, id est, Sabbathum, & Dominicam, vt Eusebius refert lib. 3. hist. cap. 27. Eundem errorem tempore B. Gregorij quidam renouare voluerunt, vt patet ex lib. 11. epist. 3. idem hoc tempore seruant Christiani, qui in Aethiopia degũt, qui in eodem honore habent Sabbathum, & Dominicam. Argumentum eorum est, quia Exod. 31. de Sabbatho dicitur: *Pactum est sempiternum, signumq; perpetuum.*

Alter error est Petrobrusianorum, vt patet ex lib. 3. cap. 5. vitæ B. Bernardi: & VValdensium, vt docet Guido in sua summa: & VViclefistarum, vt refert Thomas VValdensis, tomo 3. tit. 16. cap. 140. qui omnia festa tollebant, tanquam si festi dies ad cæremonias Iudæorum solùm pertinerent.

Argumenta eorum erant tria loca B. Pauli. Primvs Rom. 14. *Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem*; id est, alius putat vnum diem esse sanctum, alium prophanum; alius verò omnes dies putat esse æquales: & licet Paulus toleret in Romanis errorem illum de discretione dierum, quia nondum erant instructi plenè; tamen clarè indicare videtur esse errorem. Secvndvs est Galat. 4. *Dies obseruatis, & menses, & annos. timeo vos, ne frustrà laborauerim in vobis.* Tertivs locus est Coloss. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.* Ad hæc addunt ex Patribus rationem; nam Sabbathum, quod mandatum fuerat Iudæis carnaliter obseruandum, nimirum, vt abstinerēt ab operibus serui-

libus; nobis mandatum est spiritualiter, vt scilicet vacemus à peccatis, quæ sunt opera verè seruilia: quæ sententia est sanctorum Patrum; Ambrosij in cap.13. Lucæ; Hieronymi in cap.4. ad Gal. Augustini epist.119. & Gregorij lib.11. epistola 3.

Tertius error est Lutheranorum, & Caluinistarum, qui admittunt dies festos, sed ita admittunt, ac si non admitterent. Summa doctrinæ eorum in his capitibus consistit. Primum docent, festos dies celebrare esse iure diuino & naturali præceptum. probant ex decalogo; nam licet præceptum de Sabbatho sit aliquo modo cæremoniale, est tamen aliquo modo etiam naturale, alioqui in decalogo positum non fuisset. Præterea, quia natura ipsa docet, oportere nos aliquãdo feriari ab operibus corporalibus, tum vt vacemus Deo, & conueniamus in Ecclesia ad verbum Dei audiendum: tum etiam vt aliquam remissionem concedamus famulis, & operariis nostris; & in hoc primo non dissentimus.

Secundo docent, quia ius diuinum non determinauit certos dies, quibus Christiani feriari debeant, debere eos determinari ab Ecclesia, id est, à pastoribus, consentiente populo. & in hoc etiam nõ multum dissentimus; solum enim displicet, quod putant necessarium populi consensum. Christus enim potestatem gubernandę Ecclesiæ non tribuit Apostolis cum ea conditione, si populus consentiret, sed simpliciter. verùm de hac re alibi diximus.

Tertio docent, dies determinatos ad feriandum non debere haberi ceteris sanctiores, quasi mysterij aliquid, vel piam significationem continerent: sed solùm haberi tanquam determinatos, disciplinæ, & ordinis, ac politię caussa, ita vt cum hac determinatione simul consistat æqualitas dierum. & in hoc nos accusant, quasi habeamus discrimen dierum more Iudaico; & probant assertionem suam ex locis Pauli suprà citatis. Paulus enim reprehendit discrimen dierum; at certè non reprehendit discrimen necessarium ad ordinem, & politiam, ergo discrimen religiosum, & cæremoniale, quale erat Iudæorum, & quale esse videtur (vt ipsi dicunt) Christianorum, qui ob similes significationes dies mysticos habent, & colunt.

Qvarto docent, determinationem dierum non obligare Christianos in conscientia, nisi ratione scandali, vel contemptus. & in hoc etiam arguunt Catholicos, quod obligent fideles humanis præceptis. Porrò sententiam suam Centuriatores probant, quia festorum obseruatio in primitiua Ecclesia habebatur res indifferens, & media, vt reuera est, ergo non potuit imponi postea sub necessitate; nam Paulus, & alij, modò colebant Sabbathum, modò Dominicam indifferenter. nam Actor.13. Paulus in Sabbatho concionatur. Ioannes autem Apocal.1. mentionem facit Dominicæ.

A Præterea quia Paulus, Galat.4. resistit Pseudoapostolis volentibus introducere obligationem festorum. Deinde Heshusius idem probat, quia cùm plura sint festa Christianorum, quàm Iudæorum, si eorum obseruatio ad peccatum obliget, erit intolerabilius iugum Christianorum, quàm fuerit Iudæorum. de quo tamen Petrus ait Actor.15. *Nec nos, nec Patres nostri portare potuimus.* Addit Caluinus testimonium Socratis lib.5. cap.21. qui dies festos liberos esse voluisset, ac reprehendit impositam necessitatem.

Qvinto docent, non licere dies festos consecrare Sanctis vel Eucharistiæ, & multò minus conceptioni B. Mariæ. sed de hoc infrà suo loco.

B Hanc esse mentem hæreticorum, patet ex Magdeburgensibus Cent.1. lib.2. cap.6. col.503. ex Tilemano Heshusio lib. de DC. erroribus Pontificiorum, tit.26. ex Philippo in locis, in expositione decalogi; & ex Caluino lib.2. Institutionum, cap.8. §.28. & sequentibus. sed notanda sunt etiam singulorum singula mendacia, siue ineptiæ.

Magdeburgenses Cent.1. lib.2. cap.6. col.504. dicunt, tempore Aniceti cœpisse in Romana Ecclesia laborare mysterium iniquitatis, & se prodere semina Antichristi, quia nimirum Anicetus volebat Pascha non celebrari alio die, quàm Dominico. At hoc ipsum statuerunt eo tempore ferè omnium Ecclesiarum Concilia; &

C postea Nicænum I. & idem seruant etiam Lutherani. Quid igitur garriunt contra Romanam sedem?

Tilemanus dicit, apud Pontificios pari honore cum celeberrimis festis totius Ecclesię coli dies sanctorum Innocentium, S. Gregorij, S. Annæ, & S. Catharinæ. At mendacium est. Hæc enim festa in plurimis locis non seruantur ex prępcepto. ibidem Heshusius probat, festum corporis Domini esse reiiciendum, quia scriptum est: *Non adorabis Deos alienos.* vbi apertè significat, Christum sibi esse Deum alienum; nam festum corporis Domini propriè ipsi Christo dicatum est, ob beneficium instituti sanctissimi Sacramenti.

D Philippus dicit, opera præcipua huius præcepti de sanctificatione Sabbathi, esse alere, ac honore afficere pios doctores: & peccata in hoc præceptum, esse, contemnere pios doctores, & nolle conferre ad eos alendos, & defendendos. Ita nimirum vtiliter seruantur festa pro ministris.

Caluinus dicit, cultum Sabbathi apud Christianos in eo consistere, vt ociemur ab operibus nostris, & Deum in nobis operari sinamus, id est, intelligamus nos carere libero arbitrio ad bonum, & quidquid agimus, esse peccatum. At certè, qui ita sabbathizant, non intrabunt in requiem Domini, sed in ignem detrudentur æternum. Igitur aduersus hos errores aliquot sententias proponemus.

Prima

PRIMA sententia. *Nullo modo licet Christianis Sabbathum Iudæorum, aut alias ferias Testamenti veteris obseruare.* Hæc est contra primum errorem. & probatur PRIMO ex tribus locis Pauli suprà citatis Roman. 14. Galat. 4. & præcipuè Coloss. 2. adeo enim apertè Paulus reprehendit obseruatores Sabbathi, vt Ebionitę propterea Paulum non reciperent, sed apostatam esse dicerent, teste Epiphanio hæresi 30. & Irenæo libro 1. cap. 26. ex quo refellitur etiam commentum Magdeburgensium, qui dicunt, Paulum indifferenter coluisse Sabbathum, vel Dominicam.

SECVNDO probatur ex Concilio Laodiceno, cap. 29. vbi anathema dicitur iis, qui Sabbathum colunt, atque in eo vacant ab operibus.

TERTIO probatur ex Gregorio, epist. 3. lib. 11. vbi ex professo hunc errorem refellit, ac dicit, Antichristum renouaturum Sabbathi culturam.

QVARTO ratione, quia Sabbathum erat præcipua cęremonia Iudaica, & præcipua figura Testamenti veteris, vt patet Coloss. 2. *Aut neomeniæ, aut Sabbathorum, quæ sunt vmbræ futurorum, corpus autem Christi.* Igitur vbi Christus venit, Sabbathum necessariò finem habuit.

Ad Argumentum autem, factum ex illis verbis Exod. 31. pactum est sempiternum, respondet Augustinus in quæstionibus in Exodum, q. 46. 124. & 139. ac PRIMO dicit, Sabbathum, & sacerdotium, aliosque ritus Iudæorum dici pacta, & signa æterna, quia res æternas significabant. Sicut cùm dicimus, Deus est æternus, non significamus illas duas syllabas, De, us, esse æternas, sed id, quod significant, esse æternum.

SECVNDO respondet, Sabbathum, & alias quasdam cæremonias dici æternas, quia non fuerant imperatæ Iudæis vsque ad aliquod tempus definitum; vt cùm dicebatur, qui tetigerit mortuum, erit immundus vsque ad vesperam: sed imperatæ fuerant seruandæ quousque Deus vellet, & proinde in æternum ex parte ipsorum, qui non poterant eas omittere pro arbitrio suo. Quod autem sacerdotium Aaronicum, & ceteræ cæremoniæ non essent reuera duraturæ in æternum, sed essent mutandæ à Deo: probat Augustinus ex Psal. 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Cùm enim de sacerdotio Christi dicitur, *non pœnitebit eum*, indicatur pœnituisse Deum sacerdotij Aaronici, id est, mutare illud constituisse. Nec enim in Deo est pœnitentia, nisi metaphoricè, quia videlicet mutat res aliquas, vt ij faciunt, quos earum rerum pœnitet. Possumus addere;

TERTIO cæremonias Iudaicas dici æternas, non simpliciter, sed donec duraret status illius Reipublicæ. id quod explicat Dominus, cùm

A addit, vobis, aut in generationibus vestris, aut filiis Israël, vt Exod. 12. *Celebrabitisque hunc diem solennem in generationibus vestris cultu sempiterno.* Similia habentur de sacerdotio Exod. 28. & de Sabbatho Exod. 31.

SECVNDA propositio. ***Festa Christianorum non solùm ratione ordinis, & politiæ, sed etiam ratione mysterij celebrantur, suntque dies festi verè aliis sanctiores, sacratiores, & pars quædam diuini cultus.*** Hæc est contra secundum & tertium errorem; nam tertius ferè coincidit cum secundo. Probatur PRIMO ex die Dominico; nam diem Dominicum omnes celebramus tam nos,

B quàm hæretici: at certum est diem illum celebrari in memoriam resurrectionis Domini, vt Augustinus dicit epist. 119. & fatetur etiam Caluinus lib. 2. cap. 8. Instit. ergo non solùm ratione ordinis festa celebrantur, sed etiam ratione mysticæ significationis.

RESPONDET Caluinus huic obiectioni, quā dicit fieri solere à suis etiam, qui crebrò mussitant, Dominicæ diei obseruationem ad discrimen dierum ab Apostolo prohibitum pertinere. Dicit autem duo; PRIMO diem Dominicum non seruari nisi propter ordinem Ecclesiæ, electum autem fuisse hunc diem, quia tali die Christus resurrexit. Cùm enim Christi resurrectione finitæ sint omnes Iudaicæ cæremoniæ, hoc die

C admonemur, non esse amplius inhærendū vmbris, & figuris.

At hæc solutio nihil valet; nam, si hunc diem colimus, vt admoneamur finitas esse vmbras Iudaicas; ergo colimus propter significationem. Nec enim dies aliter monet, quàm significando, & repræsentando, ergo non est sublata, sed mutata significatio, & discretio dierum. Præterea dies Dominicus, vt Augustinus docet lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 30. non solùm est memoria resurrectionis, sed etiam vitam beatam præfigurat. Igitur SECVNDO respondet, se nō subiicere Ecclesiam seruituti huius diei, neque improbaturum, si Ecclesiæ alium diem sibi eligant. At hæc solutio apertè demonstrat, Caluinum agnosce-

D re etiā apud suos coli festa ob significationem, & cupere quidem abrogare diem Dominicum, sed non audere, quia nimis altè radicata, & stabilita sit hæc veritas.

SECVNDO probatur; quia alioqui tollendi essent solennes dies, natalis, passionis, resurrectionis, ascensionis Domini, & Pentecostes, quos de Apostolica traditione descendere, & in tota Ecclesia seruari docet Augustinus epistola 118. & 119. & quos etiam aduersarij coli volunt. Nam certum est, hos dies non seruari ratione ordinis, & politiæ, sed ratione significationis; nam inprimis si solùm ratione ordinis seruarentur, temerè constituti fuissent. Quis enim est iste ordo, vt inter diem passionis & resurrectionis non sit nisi vnus dies medius;

dius; inter resurrectionis, & ascensionis sint quadraginta? inter ascensionis, & Pentecostes sint decem, inter Pentecosten, & natale sint plus quàm sex menses? deinde si solùm ratione ordinis celebrantur festa, cur sequimur lunam in festis mobilibus inueniendis? item cur habent ista nomina, Pascha, Ascensio, &c. si nihil sacrum significant? Denique Patres disertè docent, festa ista celebrari ad significanda mysteria redemptionis, & ea externo ritu repræsentanda. Vide Augustinum epistola 119. & in Psal. 110. vbi prolixè disputat de mysteriis Paschæ, & aliorum festorum.

Tertio idem probatur ex eo, quòd dies festi à Patribus dicuntur sancti, sacri, mystici, & religiosè colendi; quæ cum ceteris diebus nō sunt communia. Ambrosius serm. 62. *Dominica nobis venerabilis est, atq; solennis.* Augustinus præfatione in epist. Ioannis: *Quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, &c.* Idem lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 30. *Dies Dominicus Christi resurrectione sacratus est.* Lib. 20. contra Faustum, ca. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat.* Et sermon. 251. *Dominicum diem Apostoli religiosa solennitate habendum sanxerunt.* Et Leo I. serm. 4. de Quadragesima: *Ingressuri,* inquit, *dies mysticos, &c.*

Qvarto, si solùm ratione ordinis distinguerentur dies festi ab aliis, omnes dies festi essent æquales, nec vnus alio maior. vna enim esset ratio celebritatis omnium. at non ita est; nam Ignatius vocat diem Dominicam, diem regalem, & eminentissimum omnium dierum. epistola ad Magnesianos. Leo serm. 12. de Quadragesima vocat diem Paschæ festum festorum omnium maximum. Nazianzenus orat. 2. de Pascha, dicit, Pascha esse festum festorum, & celebritatem celebritatum, tanto ceteris omnibus maiorem, quanto sol syderibus omnibus excellit. & oratione de obitu patris sui, dicit, Paschæ diem esse regem dierum. Chrysostomus homilia de S. Philogonio, diem natalem Christi festū maximum, & festorum metropolim vocat.

Qvinto, ratione ducta ex Scriptura. Obseruatio festorum, quæ præcipitur Exod. 20. ad cultum Dei pertinet; nam est præceptum Dei, & præceptum primæ tabulæ. sed illud præceptum est aliquo modo naturale, & ad nos pertinet, vt aduersarij concedunt: ergo etiam nos habere debemus aliquos dies, quorum obseruatio ad cultum Dei pertineat. Non habemus autem alia festa, quàm dies Dominicos, Pascha, Pentecosten, & similia; ergo horum obseruatio est cultus Dei, sancta & religiosa. Licet enim determinatio huius aut illius diei sit facta ab hominibus: tamen ipsa substātia festi imperata est à Deo in prima tabula.

Vltimo probatur hac ratione; Christus nascens consecrauit locum, id est, præsepe, moriens consecrauit crucem, resurgens consecrauit tumulum, vnde exiuit, cur non etiam consecra-

A uit tempus, id est, dies illos, quibus natus, vel passus, vel redditus fuit nobis deuicta morte? cur præ ceteris locis sanctus ille vocatur, vbi Dominus resurrexit? & præ ceteris non erit sancta dies illa in qua resurrexit? Præterea si templa, & altaria dicuntur domus Dei, & loca sancta, quia Deo sacrata sunt, nimirum vt in iis colatur Deus, cur non etiam sancti, & sacri erunt dies, qui cultui diuino sacrati sunt? Neque argumenta concludunt in contrarium.

Ad Primvm ex Roman. 14. *Alius iudicat diem inter diem, alius omnem diem.* Tres sunt expositiones. Prima Theodoreti, & Theophylacti, & fortè etiam Chrysostomi, vt sensus sit: *Alius iudi-*
B *cat diem inter diem;* id est, aliquo die abstinet à carne suilla, & aliis cibis in lege prohibitis, alius omni die ab illis abstinet, vel nullo die abstinet. Sed non placet hæc expositio; nam cibi secundum legem immundi nunquam edi poterant, & ideo non est verisimile aliquos fuisse iudaizantium, qui ab illis modò abstinerent, modò non abstinerent. Nec tamen hæc expositio iuuat aduersarios.

Secvnda expositio est Origenis, Ambrosij, Oecumenij, Primasij, & Anselmi in hunc locum, qui hunc esse volunt sensum; Alius iudicat diem inter diem, alius omnem diem, id est, aliqui ieiunant certis diebus, vt feria IV. V. & VI. vel Sabbatho, alij ieiunant omni die, & vtrique
C rectè agunt. Hæc est vera, & literalis, & nobis maximè fauet.

Tertia est B. Hieronymi lib. 2. in Iouinianum, quod Paulus loquatur de festis Iudæorum, & sensus sit; Alius discernit inter diem festum, & profanum secundum legem, id est, feriatur die Sabbathi, & in Kalendis, alius omnem diem ducit profanum, quod attinet ad legem Iudæorum. Hæc sententia non videtur mihi literalis, tum quia omnes veteres, qui ex professo hunc locum exponunt, de ieiunio exposuerunt, non de festis; tum etiam quia Apostolus de cibis disputationem instituerat; tum deniq; quia postquam dixerat: *Alius iudicat omnem diem,* subiungit: *Vnusquisq; in suo sensu abundet.* Quod certè non vi-
D detur fuisse dicturus, si de festis Iudæorum ageret, quæ obseruare iam cœperat malum esse. Tamen si propter B. Hieronymum admittatur, dico Apostolum non loqui de festis Christianorū, sed Iudæorum tantùm; nam ipse etiam Paulus iudicabat diem inter diem, quod attinet ad festa Christiana, cùm celebrabat Pentecosten, vt dicitur Actor. 20. & consequenter etiam celebrabat Pascha; nam vt Epiphanius deducit hæresi 75. sine Paschate nulla est Pentecoste.

At instat Caluinus; nam Paulus videtur eodem modo damnare discrimen dierum, quo discrimen ciborum: sed discrimen ciborum in lege Christiana nullum est, quale erat apud Iudæos, id est, propter significationem, igitur nec discrimen dierum esse debet propter significatio-

nem.

uem. RESPONDEO, à Paulo similiter reprobari discrimen ciborum, & dierum ex lege Iudaica inductum: sed tamen in Ecclesia nō esse eandem rationem ciborum, & festorum; nam ciborum delectus non est ab Ecclesia inductus propter significationem; dies autem festi instituti sunt ob significationem, non quidem talem, qualis erat Iudæorum, sed aliam, & diuersam.

Ad SECVNDVM locum ex epistola ad Galat. duæ sunt responsiones. PRIMA Ambrosij in Galat. 4. & Augustini Enchirid. cap. 79. & in epist. 119. cap. 7. qui dicunt, Apostolum non loqui de obseruatione festorum, sed de obseruatione vana, & superstitiosa Gentilium, qui dicebant; cras non proficiscar, quia talis est positio syderum; hoc anno non plantabo vineam, quia bissextus est.

SECVNDA est omnium Græcorum, & Hieronymi, atque Augustini in hunc locum, qui dicunt, Paulum agere de festis Iudæorum. Quod etiam respondetur ad tertium locum ex epist. ad Coloss.

SED contrà; nam licet Apostolus propriè iudaizantes arguat, tamen simul etiam illos videtur arguere, qui eodem modo tempora, & dies obseruant: atqui nos idem facimus. Non enim sustulimus obseruationem certorum dierum, sed mutauimus. Præterea Hieronymus in hunc locum scribens, adfert duas solutiones, quæ ambæ videntur contra nos. PRIMO sic ait: *Ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus. Non quo celebrior sit dies illa, qua conuenimus; sed quo quacunq; die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur.* SECVNDO dicit, Christianis omnes dies esse æquales, sed propter seculares oportuisse constituere aliquos dies, quibus conuenirent ad Ecclesiam.

Ad PRIMVM respondeo dupliciter. PRIMO cum Augustino contra Adimantum, cap. 16. vbi sic ait: *Illi, inquit, ea seruiliter obseruabant, non intelligentes ad quarum rerum significationes, & prænunciationes pertinerent: hoc in eis culpat Apostolus, & in omnibus qui seruiunt creaturæ potius quàm creatori; nam nos quoq; & Dominicum diem, & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierum festiuitates: sed quia intelligimus quò pertineant, nō tempora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.* Exemplū de eo, qui adfert librum doctori, vel citharam magistro, cùm ipse tamen nec legere, nec citharā pulsare sciat.

SECVNDO respondeo, magnum est discrimen inter nostra festa, & Iudæorum; nam inprimis illa post Christum habent falsam significationem: nostra habent veram. Deinde illorum finis primarius erat significare futura, vt dicitur Coloss. 2. nostrorum autem finis primarius est agnoscere Dei beneficia, propter quæ festa singula instituta sunt. Denique summa præcepti in illis erat, non operari corporaliter: in nostris autem potissima præcepti pars est, interesse di-

A uino sacrificio, vacare autem ab opere corporali, nobis præcipitur solùm, ne distrahamur à Dei laudibus. Itaq; nostra festa succedunt Iudaicis, non sicut in eadem hæreditate filius patri, sed sicut lux vmbræ, & dies nocti, & exemplar figuræ. & illa dici poterant carnalia, nostra autem spiritualia.

Ad PRIMA verba Hieronymi dico, eum in prima solutione sua duas caussas reddere festorum Christianorum. Vnam, vt honoremus Christi resurrectionem, & alia mysteria, & ex hac parte non potest negari, quin sit dies celebrior Paschatis, quàm alij dies. Alteram vt habeamus certum diem ratione ordinis; & quan-

B tum ad istam caussam non est vna dies altera celebrior.

Ad SECVNDA verba eiusdem dico, eum in secunda solutione sua, cùm dicit, Christianis esse dies omnes æquales, non intelligere simpliciter, & quoad omnia, sed solùm quoad essentialia festi, & hoc remota Ecclesiæ lege; nam, vt ipse ibi dicit, potest Christianus quotidie habere Pascha, & Pentecosten, & diem Dominicum: si nimirum quotidie audiat sacrum, communicet corpori Domini, recogitet diuina mysteria, & omissis operibus seruilibus totus Deo vacet. immò talis deberet esse vita clericorum, & religiosorum, propter quos omnes dies dicuntur feriæ. Hoc autem Iudæi habere non possunt, non

C enim eis licet quotidie immolare agnū Paschalem, vel erigere tabernacula, & similia. Cum hac tamen æqualitate consistit, quòd apud Christianos sit inæqualitas dierum; tum ex præcepto Ecclesiæ determinantis dies; tum ex significatione, & repræsentatione mysteriorum. dies enim Dominicus repræsentat resurrectionem, quod non faciunt alij dies.

Ad rationem illam ex Patribus dico, Patres illos agere de ipso Sabbatho propriè dicto, non vt Sabbathum aliquando accipitur pro omni die festo, sed vt accipitur propriè pro die septimo. Dicunt enim Patres, ipsum Sabbathum mandatum Iudæis carnaliter, nobis autem spiritualiter; sed non sequitur, si non debemus ce-

D lebrare Sabbathum ad literam externo ritu, non debere etiam nos celebrare Dominicam, & alia festa Christiana. immò D. Augustinus in eadem epistol. 119. vbi dicit, nobis mandatum Sabbathum spiritualiter, ibidem dicit, nos agere debere diem Dominicam celebrem externo ritu.

TERTIA propositio. *Obseruatio certorum dierum festorum rectè præcipitur in Ecclesia lege obligante in conscientia, etiam citra contemptum, & scandalum.* Hæc est contra hæreticos huius temporis. sed antequam probetur, notandū est PRIMO, lege festorum duo quædam præcipi; Primò, vt omnes intersint Missæ sacrificio; Secundò, vt vacet ab opere seruili. Horum vtrumque requiri ad festi obseruationem aduersarij

faten-

fatentur; nam licet ipsi damnent Missam, quatenus sacrificium est, tamen fatentur die festo oportere conuenire ad Ecclesiam, & interesse mysterio sacræ cœnæ. & quando etiam hoc negarent, facilè probari posset ex Iustino in fine 2. Apologiæ, ex Palladio cap. *69*. hist. Lausiacæ, ex Hieronymo in vita Paulæ, & ex aliis antiquis auctoribus.

Pari ratione fatentur, festum diem requirere vacationem ab opere corporali. & si id negarét, probari posset ex Hieronymo in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis, vbi dicit, Monachos sui temporis exerceri solitos in operibus manuum omnibus diebus, exceptis Dominicis, & similibus festis. Augustinus quoque serm. 251. & Gregorius lib. 11. epist. 3. dicunt, festis diebus vacandum ab opere corporali.

SECVNDO nota, opus seruile posse tribus modis accipi; quædam enim sunt opera, quibus homo seruit cupiditatibus suis, nimirum peccata. & hæc non dicuntur propriè opera seruilia, sed metaphoricè tantùm; nó enim sunt propria seruorum, sed communia omnibus, & maximè diuitibus, & nobilibus, qui aliis dominantur: neque prohibentur hæc speciali præcepto, sed omnibus præceptis simul. Alia sunt opera, quibus homo seruit Deo, vt immolatio sacrificij, oblatio thuris, & similia. & hæc ita seruilia sunt, vt sint etiam regalia; nam seruire Deo regnare est. & hæc non modò non prohibentur, sed etiam præcipiuntur maximè die festo. Alia sunt, quibus homo homini seruit, qualia sunt quæ per se spectant ad eos, quos propriè vocamus seruos, qualia sunt omnia mechanica artificia, agricolarum labores, & similia, & hæc propriè seruilia dicuntur, & prohibita in festis intelliguntur.

TERTIO nota, quòd licet sola ista opera per se prohibeantur in festis, tamen iustis de caussis quædam spiritualia, & liberalia interdicuntur etiam; & quędam corporalia, ac seruilia permittuntur. Liberalia, quę prohibentur in festis, sunt quatuor, mercatum facere, agere caussas, ius dicere, & iuramentũ solenne in iudicio præstare, nisi ob caussam pacis, vel aliam necessitatem. Ita enim habetur capit. Omnes dies, capit. Conquestus de feriis.

Corporalia, quæ permittuntur: sunt etiam quatuor. PRIMO ea, quæ ad opera religionis, vel spiritualia, per se ordinantur. Hoc modo licet in festis campanas pulsare, & olim licebat mactare oues & boues ad sacrificia, Matth. 12. *Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & sine crimine sunt.* Sic etiam licet scribere in ordine ad intellectum, vt ad parandam lectionem, vel concionem, non tamen licet transcribere, sine necessitate, libros lucri gratia. SECVNDO, opera illa permittuntur, quæ vel propriæ, vel aliorum saluti necessaria sunt, vt est labor pharmacopolarum, chirurgorum, coquorum, &c. quomodo etiam Iudæis

A licebat in Sabbatho educere iumenta de fouea, si fortè cecidissent, & ducere ad fontem ad bibendum, Matth. 12. TERTIO, opera concessa à Prælatis. QVARTO, opera quæ ex consuetudine facta sunt licita. Nunquam enim Ecclesia tam seuerè præcepit vacare ab opere, quàm lex Iudaica; & ratio est, quia vacatio apud Iudæos erat figura futurorum, figuræ autem debent esse exactæ, alioqui non bene significant: nostra autem vacatio etiamsi interdum significat aliquid futurum, tamen nón est hic eius præcipuus finis, sed non impedire opera spiritualia.

Probatur nunc propositio; PRIMO, omnibus argumentis, quibus alias probauimus, Ecclesiæ
B præcepta obligare in conscientia.

SECVNDO, iure diuino præcipitur, vt aliqui dies festi obseruentur, & tamen nulli sunt certi dies à iure diuino determinati: ergo debuit esse in Ecclesia potestas determinandi certos dies, & obligandi ad eorum obseruationem. quia alioqui non seruaretur ius diuinum. si enim determinatio Ecclesiæ non obligat, poterunt fideles non seruare diem Dominicum, nec Pascha, nec alia festa indicta, & proinde nulla. nec enim vlla alia festa sunt, quæ seruari possint. festa enim debent esse communia toti Ecclesiæ. nulla autem esse possunt communia, nisi quæ indicuntur à publica potestate.

TERTIO, Mardochæus & ceteri Iudæi cum
C Regina Esther instituerunt festum, quod Deus non præceperat, & obligauerunt ad illud seruandum, Esther 9. *Nulli liceat hos duos dies absque solennitate transigere, &c.* ergo idem licebit Ecclesiæ; nam tota caussa, cur credant hæretici non licere Ecclesiæ obligare fideles ad istam festorum obseruationem, est, quia Deus hęc festa in particulari non præcepit; at nec præceperat festum illud Sortium, quod Mardochæus instituit.

QVARTO, antiqua Ecclesia festa cum imperio indicebat, nec fuit vnquam vllus, præter hæreticos, qui eiusmodi præcepta reprehenderit. Concilium AGATHENSE ante mille annos, ca. 47. *Missas, inquit, die Dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacer-*
D *dotis egredi populus non præsumat. Quòd si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.* Concilium LAODICENVM ante M.CC. annos, cap. 29. *Non oportet*, inquit, *Christianos Iudaizare, & in Sabbatho vacare, sed operari eos in eadem die, Dominicam præponendo eidem diei.* Concilium AVRELIANENSE III. etiam ante annos mille can. 27. præcipit, vt puniantur, qui diebus festis operantur, & simul tamen damnat eos, qui Iudaico more ita vacant, vt non putent licere, parare in die Dominico quæ necessaria sunt ad victum. Similiter Concilium VI. generale can. 8. die Dominica iubet audiri sacrum, & nulla opera corporalia fieri præter ea, quæ ad victum necessaria sunt, & alia similiter necessaria. Nec est iste canon ex Trullanis canonibus. ANTISIODORENSE ante annos DCCCC. cap. 16.

Non licet, inquit, *die Dominico boues iungere, vel alia opera exercere.* Similia habentur in Concilio II. MATISCONENSI c.1. Concilium MOGVNTINVM ante annos DCC. can. 36. & 37. enumerat festa præcipua totius anni, & iubet omnino ab opere in eis diebus vacare. Vide plura decreta Conciliorum, & Pontificum, extra de feriis. Neque argumenta in contrarium concludunt; nam ad primum Magdeburgensium dico, festorum dierum cultum ex se indifferentem esse, sed posita lege esse necessarium. Ad exemplum Pauli, nego illum aliquando coluisse diem Sabbathi. concionabatur enim die Sabbathi, quia tunc inueniebat Iudæos congregatos, non quia ipse coleret Sabbathum. Porro in epist. ad Galatas non arguit Pseudoapostolos, quod obligarent ad festa, sed quod obligarent ad festa Iudaica.

A

B

Ad illud Heshusij, quod si festorum leges obligent, erit iugum Christianorum intolerabilius iugo Iudæorum, cùm nos plura festa habeamus, quàm illi habuerint. Respondeo PRIMO cum B. Augustino lib. contra Adimantum, cap. 16. seruare festa Iudaicè esse iugum, non autem more Christiano, quia illi non intelligebant finem vacationis, nos intelligimus.

SECVNDO dico, festa Iudæorum verè fuisse grauia, quia cogebantur singulis Sabbathis non accendere ignem, non coquere cibos, non iter facere, nisi ad modicum spacium. Item oportebat eos ter in anno ad quædam festa ire in Hierusalem, etiamsi longissimè abessent: item in Paschate cogebantur per dies septem comedere azima insipida, qui Deuter. 16. ideo vocatur panis afflictionis: & lactucas agrestes plenas amaritudine, & alia multa, quę festa onerosa reddebant. At nostra festa nihil laboris habēt. quis enim labor audire sacrum, & vacare à quibusdam operibus?

Adde VLTIMO, quòd cùm Petrus Actor. 15. legem Iudaicam, intolerabile iugum vocauit, non hoc propter festa, sed propter alias innumeras, & minutissimas cæremonias dixit, quas non tantùm obseruare, sed etiam memoria retinere ferè impossibile erat. Ad testimonium Socratis dico, Socratem hæreticum fuisse Nouatianum, neque eius testimonium in dogmatibus vllius esse momenti.

QVARTA propositio. *Non tenemur diebus festis ex præcepto peculiari ad non peccandum, siue ad actum contritionis, vel dilectionis Dei.* Hæc est B. Thomæ in 2. 2. q. 122. artic. 4. & contra Scotum in 3. distinct. 27. & 37. qui dicit, homines teneri die festo ad actum dilectionis Dei internum: & contra Abulensem, ac Lyranum in cap. 20. Exodi, qui dicunt, hoc præcepto specialiter prohiberi opera seruilia, id est, peccata, & proinde omne peccatum factum in die festo esse duplex.

Probatur PRIMO, quia ius diuinum præcipiebat solùm abstinere ab opere seruili. si dicas, opus seruile est peccatum. contrà, quia præcepta debent intelligi propriè, non metaphoricè; peccata autem non sunt opera seruilia, nisi metaphoricè. SECVNDO, Ecclesia determinauit tempus, & modum obseruandi ius diuinum de obseruatione præceptorum: at Ecclesia nusquam præcipit actus illos internos. TERTIO, id habet communis sensus fidelium. Nulli enim sunt, qui putent se nouum peccatum commisisse, si die Dominico non habuerint contritionem. QVARTO, actus ille internus est finis huius pręcepti, non autem finis, sed media propriè imperantur. QVINTO, cultus internus præceptus iam erat in primo mandato; nam hic est ordo primæ tabulæ; in primo præcepto mandatur cultus cordis, in secundo cultus oris, in tertio cultus operis. SEXTO, præceptum de colendo Sabbatho est præceptum religionis, at contritio est actus pœnitentiæ, non religionis. SEPTIMO, quia alioqui esset valde noxium tot festa multiplicare; esset enim tendere laqueos animabus.

At obiiciunt; PRIMO, fornicari, vel occidere hominem in loco sacro est homicidium, & sacrilegium, ergo similiter occidere, vel fornicari in die festo.

C

RESPONDEO, circumstantiam loci, & temporis semper aggrauare peccatum, sed non semper ita aggrauare, vt censeatur nouum peccatū. Tunc enim solum fit nouum peccatum, quando circumstantia loci, vel temporis est essentialis, & intrinseca peccato, id est, quando violatur ipsum tempus, aut locus sacer. Verbi gratia, qui fornicatur, aut homicidium facit in templo, committit sacrilegium, quia per ea peccata tollitur sanctitas loci. Violatur enim templum per effusionem seminis, aut sanguinis voluntariam ex lege Ecclesiastica: at qui in templo mentitur etiam perniciosè, aut blasphemat, non committit propriè sacrilegium, quia mendacium, & blasphemia non tollunt templi sanctitatem. Idem dico de tempore sacro. Non enim violatur tempus sacrum per quæcunque peccata, sed solùm per ea, quę opponuntur ipsi tempori sacro, qualia sunt, nō audire sacrum, & operari corporaliter, quæ sunt specialiter prohibita.

D

SECVNDO obiiciunt testimonia Augustini, qui dicit, præcepto Sabbathi prohiberi opera seruilia, id est, peccata. sic enim loquitur Augustinus tract. 3. in Ioannem, & in Psal. 32. concione 1. RESPONDEO, eum loqui de pręcepto Sabbathi, vt est generale pręceptum, spiritualiter significatum per Sabbathum Iudæorum.

TERTIO obiiciunt Augustinum, qui lib. de decem chordis, cap. 3. dicit: *Melius faceret Iudæus in agro aliquid vtile, quàm in theatro seditiosus existeret: & melius fœminæ Iudæorum domi lanam facerent, quàm tota die in neomeniis suis impudicè saltarent.*

Respondeo, Augustinum non velle dicere

absolutè esse melius, seu minus malum, die festo operari aliquid vtile, licet prohibitum tali die, quàm aliud peccatum facere. Potest enim fieri, vt aliquando sit melius, aliquando peius; nam minus malum est die Dominico operari in agro, quàm blasphemare Deum: sed è contrario, maius malum est, operari in agro die Dominico, quàm mentiri officiosè. Et tamen Augustinus videtur velle, minus malum esse die festo operari aliquid ex genere suo vtile, quàm peccatum aliquod committere. Augustinus ergo vult dicere, magis pugnare quælibet peccata cum fine sanctificationis Sabbathi, quàm opera ex se vtilia, quæ tamen prohibentur in Sabbatho; nam finis est quies mentis in Deo, cui quieti magis repugnat quodlibet peccatum, quàm distractio operis corporalis. & ideo magna est cæcitas Iudæorum, qui abutuntur ocio Sabbathi ad multa peccata committenda, vt Augustinus dicit.

Obicies, si peccata magis repugnant fini huius legis, quàm opera seruilia, ergo omnia peccata prohibētur hoc præcepto magis, quàm opera seruilia; nam hoc præceptum positum est ad remouenda impedimenta cultus diuini interni. Respondeo, omnia peccata prohibita esse, & magis, quàm opera seruilia; nam peccata in nullo casu permittuntur: opera autem seruilia etiam in festo sæpe permittuntur. Non tamen omnia peccata prohibentur hoc præcepto speciali de Sabbatho, quia non erat necesse; nam iam antea prohibita erant. Opera autem seruilia prohibētur hac speciali lege, quia antea prohibita non erant.

CAPVT XI.

De Dominica die.

De Dominica die tria dicenda sunt. Primò, de eius antiquitate. Secundò, de ratione institutionis. Tertiò, de ritibus antiquis in die Dominica seruatis.

Quantum ad primum, sine dubio festum Dominicæ est antiquissimum omnium Christianorum festum; nam Ecclesia Christiana propriè cœpit in die Pentecostes. Tunc enim impletis omnibus mysteriis redemptionis, promulgatum fuit publicè Euangelium. Post hunc autem diem cœperūt omitti festa Iudæorum; & eis substitui festa Christiana; primus autem dies festus occurrens sine dubio fuit Dominicus; nam festum Natalis Domini, & Paschæ, quæ etiam antiquissima sunt, nō nisi post aliquot menses occurrerunt. Attestantur autem huic antiquitati primò Scripturæ; nam Act. 20. dicitur, vnà Sabbathi cùm conuenissemus ad frangendum panem. & 1. Corinth. 16. per vnam Sabbathi vnusquisque apud se reponat, &c.

Magdeburgenses Centuria 1. libro 2. cap. 6. col. 503. & Caluinus in cathena Augustini Mar-

A lorati dicunt, hæc loca intelligi de die Sabbathi, & eum diem à Paulo seruatum. Quod etiam probant Magdeburgenses ex Act. 13. vbi Paulus die Sabbathi disputat in Synagoga. At falluntur manifestè; nam inprimis locum illum Actor. 20. Chrysostomus, & Beda exponunt de Dominica die: locum autem 1. Corinth. 16. exponunt de die Dominica omnes interpretes Græci & Latini, Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus, &c. nec solùm Catholici, sed etiam Petrus Martyr in eum locum; adde etiam (cui hæretici multum tribuunt) commentarium Erasmi tam Actor. 20. quàm 1. Corinth. 16. Præterea Marci 16. dicitur Christus resurrexisse B vna Sabbathorum: at cōstat resurrexisse die Dominica.

Præterea constat Paulum multis Hebraismis abundare: est autem Hebraismus frequentissimus dicere vnum pro primo. vt Genes. 1. *Factum est vespere, & mane dies vnus*, id est, primus. nam postea sequitur, *dies secundus, &c.* Denique Paulus arguit Colossenses, & Galatas seuerissimè, quòd Sabbathum, & festa Iudæorum seruarent. quomodo ergo credibile est eum seruasse Sabbathum Iudæorum? Quod autem Actor. 13. die Sabbathi prædicauit in Synagoga, non id fecit, vt coleret Sabbathum, sed quia non poterat habere alio loco, nec alio tempore Iudęos congregatos.

C Habemus præterea Apocalypsis 1. *Ego Ioannes fui in spiritu in Dominica die.* Quem locum de nostra Dominica die exponunt ferè omnes, vt Oecumenius, Anselmus, Primasius, & alij, & ipsi etiam Magdeburgenses, Cent. 1. lib. 2. cap. 6.

Ad hæc, habemus testimonia Patrum antiquissimorum, Clementis can. 65. Apostolorum; Ignatij epistola ad Magnesianos, Iustini Apologia 2. Tertulliani de corona militis, & Apologetici cap. 16. Clementis Alexandrini lib. 7. Strom. Origenis hom. 7. in Exod. Athanasij homil. in illud, omnia mihi tradita sunt à patre meo. Ambrosij epist. 83. Hieronymi in caput 4. ad Gal. August. lib. contra Adimantum, cap. 16. Gregorij lib. 11. epist. 3. Leonis epist. 81. ad Dio-D scorum. Hilarij præfatione in Psal. Quare nullo modo dubitare licet, quin festum Dominicæ diei sit vetustissimum.

Quantum ad secundum, ratio institutionis fuit, vt succederet Sabbatho. Nam ius diuinum requirebat, vt vnus dies hebdomadæ dicaretur cultui diuino: non autem conueniebat, vt seruaretur Sabbathum. Itaque Sabbathum ab Apostolis in diem Dominicum versum est.

Vt autem intelligatur, quàm rectè id factum sit, notandum est, Sabbathum fuisse festum antiquissimum & præstantissimum apud Iudæos, & ideo solius Sabbathi mentionem factam in Decalogo. Erat autem Sabbathum festum excellentissimum, quia cùm omnia festa celebrentur, vel in memoriam beneficij præteriti,

vel ad significandum aliquid futurum, Sabbathum in vtroque excellebat. Nam quantum ad præteritum, colebatur in memoriam primi, & communißimi beneficij, id est, creationis mundi. Nam, vt scribit Philo in lib. de opificio mundi, quemadmodum Reges coli iubent diem natalem filiorũ suorum, ita Deus coli voluit diem natalem operis sui, id est, mundi. quod etiam vtilißimum erat ad errorem Philosophorum excludendum, qui dicturi erant, mundum non habuisse principium. Quantum autem ad futurũ, Sabbathum figura erat trium beneficiorũ Dei, ad quæ omnia alia reuocantur.

PRIMO, figura erat in sensu allegorico quietis Christi in sepulcro. vt enim Deus Sabbatho quieuit ab opere creationis, ita Christus quieuit Sabbatho ab opere redemptionis, vt Apostolus obseruauit Heb. 4.

SECVNDO, figura erat in sensu tropologico quietis mentis humanæ ab operibus seruilibus peccatorum. Iudæi enim dum Sabbatho ociabantur, significabant venturum esse tempus gratiæ, quo liberati homines per Christum à seruitute peccati, quiete & ocio spirituali fruerentur, vt exponit Augustinus tract. 30. in Ioannem, & alibi.

TERTIO, figura erat in sensu anagogico quietis sanctarum animarum, quam post mortem in sinu Abrahæ exspectabant, vt Augustinus docet epist. 119. & deducitur ex Apostolo Heb. 4. Iam verò propter has ipsas caussas, quibus Sabbathũ fuit olim institutum, decuit, vt post Christi aduentum mutaretur in Dominicam. Nam quantum ad memoriam præteritorum, dies Dominica longè excellit Sabbatho. nam refert nobis memoriam Natalis Christi, & Resurrectionis eiusdem, & Aduẽtus Spiritus sancti, quo die quodammodo nata est Ecclesia. Nam Christus die Dominica natus est, vt patet, quia illo anno currebat litera Dominicalis B. vt omnes Mathematici docent, & potest ostendi retrocedendo in Ciclo literarum dominicalium: constat autem, literam B. haberi die XXV. Decembris, quo die Christus natus est. quod autem idem Christus resurrexerit die Dominica, ex Euangeliis constat. Quòd deniq; aduentus Spiritus sancti fuerit die Dominica, patet, quia fuit in die Pentecostes, id est, quinquagesimo die à Paschate, qui necessariò est dies Dominicus. Itaque dies Dominica repræsentat nobis natalem diem Christi, & Ecclesiæ, & Christi non simplicem, sed duplicem. Et præterea dies Dominica repræsentat etiam memoriam creationis mundi non minus, quàm Sabbathum. Nam die Dominico cœpit mũdus fieri, immò eo die sunt factæ omnes partes mũdi principales, cœlum, terra, Angeli, lux, &c. vnde Iustinus Apologia 2. & Leo epist. 81. ad Dioscorum, dicunt, diem Dominicam coli tam ob memoriam mundi creationis, quàm ob resurrectionem Christi.

A Quantum autem ad futurorum significationem, Sabbathum planè cessare debuit, quia omnia, quæ per Sabbathum significabantur futura, iam sunt completa; nam Christus iam in sepulcro iacuit, & quies animorum in Deo iam agitur. Porro quies spirituum defunctorum in sinu Abraham iam est mutata in gloriam & beatitudinem: & nunc non amplius exspectamus simplicem illam quietem, sed quietem gloriosam. gloria autem melius significatur per diem Dominicum, quàm per Sabbathum. Et idcirco B. Augustinus epist. 119. dicit, Sabbathum rectè datum Hebræis, qui post mortem ibant ad solam quietem; Christianis autem datam esse di- B em Dominicam, quia iam reuelata est gloria resurrectionis in Christo; & quod præceßit in capite, etiam corpus totum exspectat.

Quantum ad TERTIVM, ritus in Dominica erat quadruplex. PRIMO, conueniebant in Ecclesiam ad lectionem, concionem, sacrificium, communionem, &c. vt ex Iustino patet Apologia 2. extrema. SECVNDO, vacabant ab operibus seruilibus, vt patet ex Hieronymo epist. ad Eustochium de virginitate, & Gregorio lib. 11. epist. 3. TERTIO, non ieiunabant, vt patet ex Tertulliano de corona militis, & aliis, qui passim hoc docent. QVARTO, non flectebant genua, sed stantes precabantur. de quo exstat canon 20. Nicæni Concilij. Idem etiam longè an- C tea Tertullianus docuit libro de corona militis: *Die Dominico*, inquit, *ieiunare, nefas ducimus, & de geniculis adorare.* Item Hilarius præfatione in Psalmos. Ambrosius serm. 62. Augustinus epist. 119. cap. 15. & Alexander III. cap. Quoniam, extra de feriis idem docent. Ex quo intelligimus, nondum esse quingentos annos, ex quo ritus hic cessauit. nam tres priores adhuc in vniuersa Ecclesia obseruantur.

CAPVT XII.

De Pascha.

DVo dicenda sunt. Primò, quid sit Pascha. Secundò, de erroribus cir- D ca Pascha. Quantum ad PRIMVM, aliqui Patrum existimarunt, nomẽ Paschæ deductum esse à verbo πάσχειν, id est, pati, quia paßionis Domini memoria in Paschate celebratur, iuxta illud Apostoli: *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* ita Ambrosius in libro de mysterio Paschæ, cap. 1. Vnde etiam Tertullianus lib. contra Iudæos, dicit, Pascha Domini significare paßionem Christi. quorum sententiam refert, & meritò refellit Augustinus epist. 119. nam Pascha nomen est Hebræum, non Græcum. Hebraicè autem dicitur פֶּסַח quod Græci verterunt πάσχα, Chaldæus פַּסְחָא. Hieronymus legit Phase, nimirum secundum alia puncta: sed eadem semper est vox. Dicitur autem Pascha à verbo פָּסַח, quod est transilire. vnde primariò

non significat immolationem agni, vt auctor commentar. in caput 14. Marci apud Hieronymum docet: nec transitum populi per mare rubrum ad terram promissionis, vt docent Nazianzenus oratione 2. de Pascha, & Augustinus tract. 55. in Ioannem. Nec etiam significat transitum Angeli per Aegytum, vt videntur sonare illa verba: *Est enim Phase, id est, transitus Domini.* Exodi 12. sed significat transcensionem Angeli, & quasi saltum super domos Iudæorum, vt patet ex ratione, quæ redditur Exod. 12. nam vbi dixerat Moses: *Est enim Phase*, subiungit rationem: *Transibo enim per terram Aegypti nocte illa, & percutiam primogenita Aegyptiorum: erit autem sanguis vobis in signum in ædibus vestris, & videbo sanguinem, & transibo vos, nec erit in vobis plaga.* Vbi primum, transibo, est וְעָבַרְתִּי, secundum est וּפָסַחְתִּי, & ab hoc dicitur Pascha. Similis ratio ter in eodem capite redditur. vbi semper פָּסַח significat transilire, seu transcendere, non simpliciter transire. Vnde Iosephus lib. 2. antiquit. cap. 13. dicit, Pascha significare transcensionem. idem docet Hieronymus in cap. 26. Matth. & Theodoretus quæst. 24. in Exod.

Veruntamen hoc ipsum nomen traducitur etiam ad alia tria significanda. Itaq; PRIMO, significat, vt diximus, transilitionem Angeli. SECVNDO, ipsum agnũ Paschalem, qui per immolationem transibat de vita ad mortem. vnde dicitur Luc. 22. *Necesse erat occidi Pascha.* TERTIO, transitum populi, qui illa ipsa nocte liberatus à tyrannide Pharaonis transiuit per mare rubrum, vt iret in terram promissionis. & hanc significationem agnoscunt Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Pascha, & Augustinus tract. 55. in Ioannem. QVARTO, ipsum festum diem. nam Luc. 22. dicitur: *Appropinquabat dies festus azimorum, qui dicitur Pascha.*

Porro hæc ipsa quatuor sunt etiam apud Christianos suo modo, id est, vt exemplaria illorũ typorum. Nam Angelus transiliens, & occidens primogenita Aegypti, & saluans filios Israël, est Christus magni consilij Angelus, qui, dum transiret de morte ad vitam, saluauit omnes, qui eius sanguine aspergendi erãt, relictis ceteris in manu vastatoris. Agnus Paschalis idem Christus est, pro nobis immolatus. Christum enim repręsentarunt Agnus & Angelus, quia Christus occidi & occidere debuit; Agnus autem occidi poterat, sed non occidere; Angelus occidere, sed non occidi. Transitus per mare rubrum, significat transitum populorum per aquas Baptismi, & ideo in Paschate ordinariè olim baptizabantur Catechumeni. Denique, festus dies illorum nostrum festum diem figurabat.

Quantum ad SECVNDVM; PRIMVS error fuit Aërij, qui Pascha simpliciter negabat esse celebrandum, quod hoc Iudaismum saperet. Refert hunc errorem, & refellit Epiphanius hæresi 75. non enim agimus Pascha Iudæorum, sed quod illo significabatur.

A SECVNDVS fuit Blasti cuiusdam, qui, teste Tertulliano libro de præscript. docuit, Pascha necessariò debere celebrari ipso die, quo à Iudæis celebrabatur, id est, XIV. Luna, siue esset Dominica, siue non. In quo errore fuerunt eodem tempore multi Episcopi Asiæ minoris; vt patet ex lib. 5. hist. Eusebij, cap. 24. & 25. vbi refertur epistola Policratis Episcopi Ephesini ad Victorem Papam, qua ille auctor asserit, omnes suos prædecessores vsq; ad S. Ioannem Euangelistã semper celebrasse Pascha die decima quarta. Nec defuerunt postea multi alij, quibus hic error placeret, quos Epiphanius hær. 50. Quartadecimanos vocari affirmat. quin etiam longo B pòst tempore Audiani, seu Vadiani in eundem errorem inciderunt, eodem Epiphanio teste heres. 70.

Hic error illo ipso tempore refutatus est à Conciliis ferè omnium Ecclesiarum, & à Romano Pontifice, qui omnes communi consensu statuerunt, Pascha celebrandum esse Dominica proxima Lunæ quartæ decimæ post æquinoctium vernum, vt Eusebius ibidem refert. Deinde Concilium Nicænum, cùm adhuc error ille alicubi duraret, idem statuit, vt testatur Epiphanius hæres. 50. & 70. qui dicit, in Concilio eodem ab Eusebio Cæsariensi compositum aureum numerum, qui ostendit Nouilunia. De qua re exstat epistola ipsius Concilij Nicæni a- C pud Theodoretum lib. 1. cap. 9. hist. & eiusdem rei meminit Athanasius in epistola de Synodo Ariminensi, & Seleuciensi; Ambrosius epist. 83. & Theophilus lib. 1. Paschali; item Imperatoris Constantini epistola ad omnes Ecclesias, apud Eusebium libro tertio de vita Constantini; vbi Constantinus tribus rationibus probat, debere Pascha celebrari die Dominico. PRIMO, ne concurramus cum Iudæis Christi interfectoribus.

SECVNDO, quia par est, vt in tota Ecclesia sit vna ratio Pascha celebrandi, & par est etiam, vt pauciores pluribus cedant. Porro ab antiquis temporibus Romana vrbs, Italia, Africa, Gallia, Hispania, Britannia, Aegyptus, Lybia, Græcia, D Pontus, Cilicia, & magna pars Asiæ celebrant Pascha die Dominico, soli autem pauci Orientales contra totum Meridiem, Occidentem, Aquilonem, & magnam Orientis partem cum Iudęis Pascha celebrant.

TERTIO, quia absurdum est, vno anno bis Pascha facere, & alio anno nunquam. atqui hoc accidebat illis, qui Pascha quartadecima die agebant; nam illi non obseruabant æquinoctium, sed solùm menses XII. Lunares, & celebrabant Pascha XIV. Luna mensis primi, non curantes, si illa decima quarta esset ante æquinoctium, vel post. Itaque interdum accidebat, vt vno anno celebrarent Pascha post æquinoctium, & anno sequenti ante æquinoctium, & proinde bis in vno anno.

ADDE etiam, quòd isti falso fundamento nitebantur. Nam putabant, se sequi Legem Iudæorum, & reuera sequebantur delirium Iudæorum sui temporis. nam Lex Iudaica Exo. 12. præcipit Pascha fieri post æquinoctium vernum; iubet enim fieri Luna decima quarta primi mensis; porro mensis primus incipiebat à Nouilunio proximo ipsi æquinoctio. vnde etiam Iosephus libro 3. antiquit. cap. 13. dicit, Pascha fieri Sole in Ariete existente, & opposito ipsi Lunæ. Iudæi autem posteriores (vt Epiphanius dicit hæres. 70.) non amplius obseruabant æquinoctium, & eos tamen tanquam duces cæcos sequebantur errantes illi Christiani, qui cum Iudæis Pascha faciebant.

Ad auctoritatem autem S. Ioannis Euangelistæ, quam pro se adferebant illi Quartadecimani, respondet Beda lib. 3. hist. ca. 25. Ioannem celebrasse Pascha XIV. die, vt se accommodaret in illis initiis Iudæis ad fidem conuersis, sicut etiam propter eandem caussam Paulus circumcidit Timotheum: tamen Apostolum Petrum Romæ instituisse, vt Pascha die Dominico fieret, & hoc magis esse sequendum.

TERTIVS error fuit quorundam Cappadocum, qui, teste Epiphanio hæres. 50. semper Pascha celebrabãt die XXV. Martij, sicut Natalem Domini semper celebramus die XXV. Decembris. quia putabant, Christum eo die passum fuisse, & ipso die passionis Pascha agendum credebant. Similis fuit error Gallorum in principio Ecclesiæ, qui, teste Theophylo Cæsariensi apud Bedam lib. de ratione temporum, cap. 45. semper Pascha celebrabant XXV. Martij, quod putarent, eo die Christum resurrexisse. Idem error summopere placet Luthero in lib. de Conciliis, part. 2. vbi vellet eodem die celebrari ista festa, & non obseruari cursum Lunæ, ne videremur Iudaizare.

Ceterùm iste error refellitur PRIMO, ex consensu totius Ecclesiæ, quæ semper die Dominico Pascha celebrandum statuit. SECVNDO, quia secundum quosdam nititur falso fundamento. Christus enim, vt illi docent, non potuit resurgere XXV. Martij, nec etiam pati; nam passus est die Veneris, & resurrexit die Dominico, secundum Euangelia omnia. constat etiam, Christum passum & resurrexisse anno ætatis suæ XXXIII. vel XXXIV. secundum alios. Porro anno Christi XXXIII. die XXV. Martij, non fuit feria VI. nec dies Dominica, sed feria IV. Anno autem Christi XXXIV. die XXV. Martij, fuit feria V. vt ex litera Dominicali patet. Nam anno Christi XXXIII. currebat litera D. año XXXIV. litera C. die autem XXV. Martij, semper est G.

VLTIMO, refellitur à B. Augustino in epist. 119. vbi ostendit, hoc interesse inter diem Natalis & diem Resurrectionis; quod ille celebratur solùm ob memoriam, & ideo semper ipsa die

A XXV. Decembris: at iste celebratur ob memoriam & Sacramentum, & ideo variatur. Vide ibidem pulcherrimã explicationem mysteriorum Paschæ.

QVARTVS error fuit Britonum & Scotorum apud Bedam lib. 3. historiæ, cap. 25. & libro 5. cap. 22. qui contra communem totius Ecclesiæ vsum Pascha celebrabant prima Dominica post Lunam XIII. Martij, ita vt aliquando ipsa XIV. Luna Pascha celebrarent, in quo neque Iudæis, neq; Christianis consentiebant. Nam Iudæis primus dies solennis erat Luna XV. sed incipiebant festum à vespera præcedente, id est, Luna XIV. ad vesperam; istis autem primus dies

B solennis erat decimus quartus, & cùm etiam ipsi inciperent à primis vesperis, necessariò incipiebant Luna XIII. sed hic error non eget alia refutatione; nam fundabatur in sola imperitia; existimabant enim, ita sanctum Ioannem celebrare solitum.

QVINTVS error est Nouatianorum, qui, teste Socrate lib. 5. hist. cap. 20. decretum ediderunt, quod appellarunt ἀδιάφορον, quia in eo statuerunt, liberum vnicuique esse debere, agere Pascha quando velit. Quem errorem satis constat placuisse etiam Magdeburgẽsibus ex Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 504. & Cent. 2. cap. 6. col. 119. vbi dicunt, nec Apostolos, nec Apostolicos viros vllam legem dedisse Ecclesiæ de celebratio-

C ne Paschæ, sed reliquisse Christianis integram libertatem. Et ibidem arguunt Romanos Pontifices, quòd propter rem indifferentem excommunicauerint Asianos.

Iste autem error refellitur; PRIMO, ex can. 8. Apostolorum, vbi iubentur deponi Episcopi, vel Presbyteri, qui Pascha egerint ante æquinoctium cum Iudæis.

SECVNDO, probatur, quia eos, qui pertinaces fuerunt in opinione Asianorum, id est, quod necessariò Pascha deberet agi Luna XIV. cum Iudæis, veteres Patres semper habuerunt pro hæreticis, vt patet ex Tertulliano de præscript. Epiphan. hæres. 50. August. hæres. 29. & Theodoreto lib. 3. de hæreticis fabulis, & Damascen. libro

D de hæresibus. Et ne putemus eos esse hæreticos alia de caussa, imposuerunt illis nomen Tessarescedecatitas, id est, Quartadecimanos. Non ergo sine caussa Romani Pont. excommunicarunt Asianos.

TERTIO, si esse deberet res libera, & indifferens celebratio Paschæ, nunquam fuissent sancti Patres multùm soliciti de hac re: at semper maximè soliciti fuerunt; nam in ipso initio huius controuersiæ, vbique celebrata sunt prouincialia Concilia pro hac re, vt apparet ex lib. 5. hist. Eusebij, cap. 23. & 25. quod est signum magnæ solicitudinis. ADDE, quòd in illis Conciliis non rem adiaphoram esse voluerunt. nam lib. 5. cap. 23. sic ait Eusebius: *Vnum, inquit, omnes Ecclesiasticum dogma confirmant, ne liceat aliquando, nisi in*

die Dominica, qua Dominus resurrexit, Dominicum Paschæ celebrare mysterium. Et cap.25.dicit,hunc fuisse finem decreti Concilij Cæsariensis de Paschate illo ipso tempore habiti:*Epistolæ autem nostræ exemplaria per omnes Ecclesias transmittantur, vti ne rei efficiamur animarum, quæ diuersis erroribus immerguntur.*

QVARTO, Concilium Nicænum post quæstionem de fide contra Arium nihil putauit magis dignum diligenti discussione & determinatione, quàm de die Paschæ, vt patet ex epistola Constantini apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini. Immò Athanasius in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ, non procul ab initio, dicit, Concilium Nicænum propter duas caussas conuenisse; primò, propter controuersiam de Pascha;secundò,propter hæresim Arij. Epiphanius etiam hær.70.dicit,Constantinum duo maxima bona contulisse in Ecclesiam; vnum, quòd congregari curauit Synodum Nicænam; alterum, quòd in ipsa Synodo curauerit determinari quæstionem de Paschate. Quòd autē Nicænum Concilium planè præceperit celebrari Pascha die Dominico,& non solùm cohortationem adhibuerit,vt Socrates dicere videtur, patet ex Athan. qui in epist. de Concil. Arimini & Seleuciæ, sic ait: *In negotio de Paschate non abhorruerunt ab ista appendice, visum est, vt omnes obtemperarent.*

QVINTO, probatur ex Concilio Antiocheno,cap.1. vbi excommunicantur qui legem Nicænam de Paschatis die non seruant.

SEXTO, idem probatur ex magna solicitudine, quam semper habuerunt Patres, ne erraretur in celebrando Paschate. Nam tempore B. Ambrosij,cùm nata esset difficultas quædam, & ignoraretur, quæ esset dies Paschæ secundum Nicænum Concilium, vndique mittebantur literæ Episcoporum vltro citroque. vnde etiam exstat prolixa epist.83.Ambrosij de hac re.

Deinde tempore Innocentij I. cùm orta esset similis difficultas, scripsit Innocentius epistolam,quæ est 11.ad Aurelium Episcopum Carthaginis, vt ipse quoque,coacta Synodo, quæstionem illam discuteret, & ad se scriberet Concilij sentētiam, vt ipse postea diem Paschatis de more omnibus præscriberet.

Rursum tempore Leonis,cùm similis orta esset difficultas, scripsit inde S. Leo ad Imperatorem Martianum,ad Eudoxiam Augustam,ad Episcopos Galliæ & Hispaniæ, & alios. vide epist. 63.64.65.& 95.

Præterea idem arguit generalis prouidentia Ecclesiæ; nam, vt scribit Leo epist. 64. ad Martianum, delegata fuerat Episcopo Alexandrino cura semper supputandi & indagandi diem Paschatis, quem ille Apostolicæ sedi Romanæ indicabat;ac deinde Apostolica sedes vniuersæ Ecclesiæ diem illum prescribebat.cuius moris meminit etiam Concilium Arelatense I.cap.1.& Innocentius I.epist.11.ad Aurelium.

A VLTIMO, probatur ex diuino testimonio, quod refert Paschasinus Episcopus Lilibetanus in epistola ad Leonem, & est 63. inter epistolas sancti Leonis. Scribit autem ille, tempore Zozimi Papæ ortam quæstionem de Paschate, quòd Occidentales dicerent, Pascha celebrandum illo anno XXV. die Martij; Orientales autem XXII. Aprilis. Porro in quadam Ecclesia Siciliç solebat singulis annis sacer fons diuino miraculo per se repleri ipsa nocte Paschatis, qua Catechumeni baptizandi erant. Illo autem anno,cùm ex præscripto Zozimi Pascha ageretur XXV. Martij,fons inanis & aridus mansit:deinde XXII. Aprilis fons repletus est; atque ex eo B intellectum est,errasse Occidentales in celebratione Paschæ. Quale miraculum contigisse etiam anno Domini D.LXXIII. scribit Sigebertus in Chronico. Siquidem annotauit eo anno fontem baptismalem in Hispania diuinitus impletum fuisse in Sabbatho veri Paschatis,quod tunc Galli rectè seruabant, Hispani autem malè. At certè si res esset omnino indifferens, nunquam Deus tali miraculo cōmissum errorem demonstrasset.

Magdeburgenses Cent.5. cap.6. colum. 692. dicunt, fabulas, & nugas esse, quæ iste Paschasinus scribit. At constat, hunc Paschasinum fuisse Episcopum celeberrimum, quippe qui nomine sancti Leonis præsedit Concilio Chal- C cedonensi DC.XXX. Episcoporum. Constat etiam eum scribere rem sibi notissimam, nimirum quæ acciderat suo tempore, & in loco sibi vicino. Constat deniq; rem illam scriptam grauissimo Pontifici S. Leoni, cui certè fabulam & nugas pro diuino miraculo nunquam venditasset magnus ille Episcopus.

VLTIMVS error est, in quem à multis iam annis sæpe incidimus, scientes quidem, & aduertentes,sed tamen inuiti. Sciendum enim est, Concilium Nicænum tres regulas constituisse ad inueniendum Paschæ diem. VNA fuit,vt semper Pascha ageretur post diem XXI. Martij, quia illo die erat æquinoctium veris, & Pascha D post æquinoctium agi debet. ALTERA fuit, vt post XX. Martij exspectaretur Luna XIV. & post eam diem quæreretur Pascha. Pascha enim agi debet in tertia hebdomade Lunæ, id est, à Luna XIV. exclusiuè, vsque ad XXII. exclusiuè. Et ad inueniendam Lunam,composuerunt Ciclum aurei numeri. Vbicunque enim in Calendario inuenitur aureus numerus illius anni, ibi est Nouilunium. TERTIA regula fuit,vt post Lunam XIV. occurrentem, post vicesimum diem Martij,exspectaretur dies Dominicus,& ille esset Pascha.

Istæ regulæ illo tempore & sequentibus annis multis optimæ fuerunt. Verè enim tunc erat æquinoctium XXI. Martij, & verè aureus numerus tunc indicabat diem Nouilunij. At à

multis

multis iam seculis experientia docet, æquinoctium non esse fixum vicesima prima Martij, sed semper anticipare; nunc enim est decimo Martij. Similiter experientia docet, aureum numerum antiquum non indicare amplius Nouilunia fideliter. Nunc enim Nouilunium inuenitur quatuor diebus ante ipsum aureum numerum. Ex quo intelligimus, tempore Concilij Nicæni non fuisse exactè deprehensum motum nec Solis, nec Lunæ: Ecclesia autem semper antiquas illas regulas seruat, & inde sępissimè cogitur errare, etiam si nolit. Sicut anno superiore, id est, M. D. LXXIX. celebratum est Pascha 19. die Aprilis, cùm debuisset celebrari 15. Martij.

CAPVT XIII.

De Pentecoste.

MAGDEBVRGENSES Cent. 2. cap. 6. col. 119. non solùm dicunt, Apostolos nullam legem de festis instituisse, sed etiam addunt, primis illis seculis Ecclesiæ nihil expresè legi de vllo festo, præterquam de Paschate. At hoc esse falsissimum, docet nos antiquitas Pentecostes. Nam inprimis meminit eius festi Paulus in priore epistola ad Corinth. 16. *Manebo*, inquit, *Ephesi vsque ad Pentecosten.* Et Actor. 20. de Paulo inquit Lucas: *Festinabat, vt si quo modo posset, Pentecosten ageret Hierosolymis.* Et quamuis non sit omnino certum, an loquantur hæ Scripturæ de Pentecoste Iudæorum, an Christianorum: tamen Epiphanius hæres. 75. exponit de Pentecoste Christianorum.

Præterea meminerunt huius festi, antiquissimi auctores; Clemens lib. 5. constitut. cap. 21. Irenæus apud Iustinum quæst. 115. Tertullianus libro de Corona militis; Origenes lib. 8. contra Celsum; Hilarius præfatione in Psalmos; Theophilus lib. 1. Paschali; Hieronymus in epistola ad Marcellum de erroribus Montani, & in c. 4. ad Gal. Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Ambrosius, Maximus, Leo, & alij, qui sermones de hoc festo scriptos reliquerunt. Denique Augustinus epist. 118. dicit, festa Passionis Domini, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, & alia, quę in tota Ecclesia celebrantur, sine dubitatione vel à generalibus Conciliis, vel ab Apostolis instituta: constat autem, non esse instituta in generalibus Conciliis; nam eorum mentio inuenitur in Clemente, Iustino, Tertulliano, & Origene, qui præcesserunt omnia generalia Concilia.

Est autem grauis difficultas, an rectè celebretur festum Pentecostes die quinquagesimo à die Resurrectionis. Nam certum est, celebrari hoc festum propter aduentum Spiritus sancti, vt Hieronymus dicit in cap. 4. ad Gal. & alij Patres suprà citati. Videtur autem Spiritus sanctus aduenisse die XLIX. vel etiam ante XLIX. à die Resurrectionis Domini, & proinde non die

A Dominico, sed die Sabbathi, aut Veneris, aut Iouis. Nam vt habemus Actor. 2. Spiritus sanctus venit, *dum complerentur dies Pentecostes*, id est, ipso die Pentecostes Iudæorum. non enim ibi Lucas potest intelligi de alia Pentecoste, quàm Iudæorum. Pentecoste autem Iudæorum aut erat festum datæ Legis in monte Sina, vt dicit Augustinus epist. 119. cap. 16. aut erat festum Hebdomadarum, vt vult Hieronymus in cap. 4. ad Gal. aut fortasse vtrumq; simul: at neutrum in diem Dominicam incidisse videtur anno passionis Christi; nam festum datæ Legis celebrabatur die tertio tertij mensis, vt habetur Exod. 19. ex quo deducit Augustin⁹ dies L. numerari ab ipso B Paschate Iudæorũ, id est, à die XIV. primi mensis inclusiuè; fuit autem dies Paschæ Iudæorum, anno passionis Christi, die Iouis, ergo Pentecostes complebatur etiam die Iouis, nimirum triduo ante nostram Dominicam Pentecostes.

Porro festum Hebdomadarum, quod magis propriè dicitur Pentecostes, numerari incipiebat à secundo die azimorum, vt colligitur ex libro Leuit. cap. 23. vbi præcipitur, vt altera die Sabbathi offerant manipulos primitiarum, & inde numerent septem hebdomadas, qui sunt dies XLIX. & sequenti die, id est, quinquagesimo, festum diem agent. Porro hoc loco nomine Sabbathi intelligitur primus dies azimorum, qui solẽnis erat, & generali nomine Sabbathum C dicebatur, vt exponunt Lyranus, Abulensis, Caietanus in hunc locum, & Iosephus lib. 3. antiquit. cap. 13.

Cùm ergo primus dies azimorum tempore passionis Christi fuerit die Veneris, si ab illo die exclusiuè numeremus dies quinquaginta, inueniemus, Pentecosten completam fuisse die Sabbathi, non die Dominica. Neque potest aliquis effugere difficultatẽ, si dicat; Spiritum quidem sanctum non aduenisse die Dominico, qui est quinquagesimus à Dominica Resurrectionis: tamen Ecclesiam voluisse die Dominico celebrare memoriam huius aduentus. Nam Clemens lib. 5. cap. 21. constit. Theophilus lib. 1. Paschali, Augustinus epist. 119. Leo in sermone de Pente- D coste, & alij omnes docent, reuera die decimo ab Ascensione, & quinquagesimo à Resurrectione venisse Spiritum sanctum. Hoc ergo effugio prætermisso, respondeo, festum Hebdomadarum, & festum datæ Legis veteris fuisse vnum & idem; & celebrari solitum; tum in memoriam datæ Legis veteris, ac figuram dandæ Legis nouæ per aduentum Spiritus sancti; tum etiam in gratiarum actionem pro collectis frugibus; & hoc vnum festum anno passionis Christi incidisse in diem Dominicum, qui fuit quinquagesimus à Resurrectione Domini.

Vt autem ista omnia explicentur, consideranda sunt duo illa loca, Exod. 19. & Leuit. 23. Quantum ad PRIMVM locum, sciendum, non posse euidenter colligi ex Scriptura, quo die

data sit Lex vetus. Nam Scriptura dicit, venisse Mosem cum populo in desertum Sinai mense tertio egressionis ab Aegypto, ac deinde tertia die datam Legem; sed non explicat quo die mensis tertij venerint in desertum Sinai. & proinde non certò scimus, vnde numerētur tres illi dies, de quibus dicitur: *Estote parati in diem tertium.*

Inuenio autem quatuor sententias. PRIMA est B. Augustini epist. 119. cap. 16. & quæst. 70. in Exod. vbi dicit, venisse populum in desertum Sinai prima die mensis tertij, & tertia eiusdem datam esse Legem, & illam diem esse quinquagesimam à die primi Paschatis. Sed contrà sunt argumenta.

PRIMVM, quia si ita numeremus, non coincidet festum datæ Legis cum festo Hebdomadarum, quod propriè dicitur festum Pentecostes; nam festum Pentecostes est dies quinquagesimus à secundo die azimorum, non à festo Paschatis. & tamen debent coincidere, vel nullum erit festum datæ Legis, quod est absurdum, & contra ipsum Augustinum, qui ipsum festum datæ Legis, vult esse festum Pentecostes.

SECVNDVM, quia reuera non tollitur nostra prima difficultas; nam si Lex data est die quinquagesimo à Paschate Iudæorum, & illa die est festum Pentecostes, & Spiritus sanctus venit in die Pentecostes, certè sequitur, Spiritum sanctum non venisse die Dominico, sed die Iouis.

TERTIVM, quia B. Augustinus non videtur rectè numerare; ipse enim accipit ex primo mēse dies septendecim, ex secundo mense dies triginta, ex tertio mense dies tres, & sic efficit dies quinquaginta. At non potuit accipere ex primo mense dies septendecim, & ex secundo dies triginta. Nam menses lunares, quales erant Iudęorum, non omnes constant ex triginta diebus, sed vnus ex triginta, alius ex viginti nouem; ergo debuit accipere Augustinus ex primo mense dies septendecim, ex secundo dies viginti nouem; vel ex primo dies sedecim, ex secundo dies triginta, & sic non efficit quinquaginta, sed quadraginta nouem. Adde etiam, quòd Moses non dicit, mense tertio Paschatis, sed mense tertio egressionis de Aegypto: egressio autem nō fuit decimo quarto die, sed decimo quinto, vt habetur Num. 33.

QVARTVM, quia si tertia die mensis tertij data est Lex, oportebit prima die mensis multò plura esse facta, quàm patiatur tempus vnius diei: nam inprimis dicuntur filij Israël mense tertio peruenisse in desertum Sinai; ex quo apparet, aliquam partem diei illius primæ consumptam in itinere. Non enim credibile est, eos peruenisse summo mane, cùm non consueuerint noctu iter facere. Deinde, vbi peruenerunt, fixerunt tabernacula sua, in quo plurimum temporis consumebatur, cùm essent in illa multitudine supra mille millia hominum. Deinde post fixa tabernacula, ascendit Moses in montem Si-

A na, qui altissimus erat, & cum Deo loquutus, descendit, & conuocauit omnes maiores natu, & concionem habuit ad illos, & per illos ad omnem populum. Deinde rursum in montem secundò ascendit, & iterum descendit, & cum populo loquutus iussit, vt omnes lauarent vestimenta sua: *Cumque lauissent vestimenta sua*, inquit Scriptura, *dixit eis Moses; Estote parati in diem tertium.* Quis porro credat, vna, atque eadem die tabernacula erecta, & Mosem bis ascendisse ad montem, bis descendisse, bis populo concionatum? quod si id credibile non est, certè sententia illa S. Augustini ægrè defendi potest.

ALIA expositio est Ruperti & Abulensis in

B cap. 19. Exod. qui dicunt, Legem quidem datam die tertio tertij mensis, sed eum diem non esse quinquagesimum, vt Augustinus dicebat, sed quadragesimum nonum à Paschate, & ideo festum Pentecostes non celebrari propter Legem datam, sed propter fœdus ictum inter Deum & populū, quod factum est die quarta tertij mensis, vt dicitur Exod. 24.

Hęc expositio minus placet, quàm prior; nam inprimis valent contra hanc sententiam argumenta iam facta, excepto tertio, & pręterea peribit figura pulcherrima nostrę Pentecostes, quā tamen Augustinus, Leo, & alij agnoscunt. nimirum quòd Pentecoste Iudæorum fuerit festum datæ Legis veteris, & nostra Pentecoste sit festum datæ Legis nouæ.

C TERTIA sententia est Caietani, qui dicit, Mosem venisse in desertum Sinai prima die mensis tertij, sed illa verba: *Estote parati in diem tertiam*, dicta esse die quarto mensis, & proinde Legem datam die sexta eiusdem mensis, qui fuit quinquagesimus à secundo die azimorum inclusiuè. & hoc modo coincidit hoc festum cum festo Hebdomadarum, & omnia cohærent.

QVARTA sententia est Rabbi Salomonis, & Lyrani, qui dicunt Mosem venisse in desertum Sinai die tertia mensis tertij, ac deinde die quarta dixisse: *Estote parati in diem tertiam*, & tandem die sexta datam Legem. Quæ sententia coincidit cum sententia Caietani quoad diem datæ

D Legis, de quo erat præcipua quæstio. Videtur autem hæc sententia magis conformis literæ; nam sic habet textus: *Mense tertio egressionis filiorum Israël de Ægypto, in die hac venerunt in solitudinem Sinai*; vbi illud: *In die hac*, videtur referri ad numerum antea nominatum, nimirum ad tertium, vt sit sensus; Mense tertio, & die ipsa, id est, eiusdem numeri, hoc est, tertia. quanquam potest etiam satis commodè illud, *In die hac*, referri ad initium mensis. vt sensus sit; In mense tertio, in die hac, id est, in ipso initio mensis. maneat igitur, vt sexta die mensis tertij data sit Lex, siue populus in desertum Sinai venerit die prima, siue tertia.

Quantum ad SECVNDVM locum ex Leuit. 23. duæ sunt expositiones. PRIMA est Isichij &

Ruperti in eum locum, qui volunt, per alteram diem Sabbathi, intelligi primam Sabbathi, id eſt, Dominicam, quæ immediatè ſequitur poſt Sabbathum,& ſenſum Legis eſſe, vt dies Pentecoſtes numerentur à prima Dominica, quæ occurrit poſt feſtum Paſchæ: quæ ſententia ſi vera ſit,nobis maximè fauet. Nam eo modo ſemper Iudęorum Pentecoſte veniſſet in Dominica die, & quia anno paſsionis Chriſti prima Dominica poſt Paſcha Iudæorum fuit Dominica reſurrectionis, inde eo anno neceſſariò dies Pentecoſtes complebantur die quinquageſimo à die reſurrectionis Domini.

Altera ſententia eſt Lyrani, Caietani, Abulenſis, Rabinorum omnium, & ipſius Ioſephi lib.3. antiquitatum, cap.13. qui intelligunt per alteram diem Sabbathi primam diem poſt feſtum azimorum. Et ſanè mouet me multum auctoritas Ioſephi, quippe qui nouerat praxim eius Legis, cùm ipſe quoque eſſet Sacerdos, & vixiſſet in Hieruſalem, cùm adhuc Lex illa ſeruaretur. Sed hac ſententia, tanquam vera, admiſſa, ſequitur dies Pentecoſtes anno paſsionis Chriſti numerari cœpiſſe in Sabbatho; Sabbathum enim eo anno proximè occurrebat poſt feſtum azimorum. Ex quo ſequitur, vt dies Pentecoſtes complerentur etiam in Sabbatho.

Quomodo igitur nos Pentecoſten in Dominica celebramus? Reſpondet Rupertus, vbi ſuprà, etiam hac ſententia admiſſa, non potuiſſe Pentecoſten incipere, aut compleri in Sabbatho, quia Iudæi habebant quandam conſuetudinem, vt nunquam celebrarent duo feſta duobus diebus continuis, & ideo ſi quando occurreret primus dies azimorum feria VI. ſolitos Iudæos illum diem feſtum transferre in ſequentem; & die Sabbathi celebrare tam feſtum Sabbathi, quàm feſtum azimorum. Atque ita anno paſsionis Domini diem primum azimorum celebratum à Iudæis non feria VI. ſed Sabbatho, & proinde dies Pentecoſtes cœpiſſe numerari die ſequenti, qui fuit Dominicus.

Sed quia hæc ſententia paſsim refelli ſolet, neque vacat nunc eam diſcutere: dicam quod ſentio;& licet auctorē meæ ſententiæ non habeam, ſpero tamē eam non facilè improbandam, cùm certè ratione niti mihi videatur.

Respondeo igitur, ordinariè quidem cœpiſſe numerari dies Pentecoſtes à ſecunda die azimorum: ſed tamen ſi ſecunda illa dies eſſet Sabbathum, tunc cœpiſſe numerari à tertia die azimorum: neq; vllus hoc arguere poteſt. Nam cauſſa, cur illi dies quinquaginta non inciperent à die primo azimorum, ſed à ſecundo, eſt, quia oportebat illo die multa opera ſeruilia facere, quæ die feſto erant prohibita, nimirum oportebat metere manipulum frumenti, & exiccare, & deferre ad Sacerdotem. At iſta omnia magis prohibita erant die Sabbathi, quàm die primo azimorum: ergo non licebat in ſecunda

A die azimorum, quando ea die erat Sabbathum, incipere dies illos quinquaginta. Et hanc eſſe puto cauſſam, cur Scriptura dixerit: *Altera die Sabbathi*;& non, altera die Paſchę, vel azimorum, quia nimirum voluit generatim includere feſta, quæ immediatè occurrerent poſt Paſcha, ſiue eſſet vnum, ſiue plura. Itaque illud: *Altera die Sabbathi*, ſignificat prima die profana poſt feſtum Paſchæ. Et quia vt plurimùm poſt Paſcha non ocurrebat feſtum, niſi primo die azimorum, ideo non malè Ioſephus loquens de eo, quod vt plurimùm accidebat, ſcripſit, incipere Pentecoſten Luna decima ſexta, quanquam anno Chriſti paſsionis cœperit Luna decima ſeptima, quia videlicet Sabbathum fuit Luna decima

B ſexta. Quòd ſi dies Pētecoſtes eo anno numerari cœperunt Luna decima ſeptima, qui dies erat Dominicus, ſequitur, vt complerētur dies Pentecoſtes etiam die Dominico. Atq; hoc eſt quod quærebatur.

CAPVT XIV.

De Septuageſima & ſequentibus Dominicis.

DIximvs de Septuageſima, quæ celebratur poſt Paſcha; nunc de ea breuiter diſſeremus, quæ celebratur ante Paſcha. Septuageſimæ, Sexageſimæ, & Quinquageſimæ non inuenio

C mentionem ante tempora B. Gregorij, ſed in Antiphonario & Sacramentario Gregorij annotantur expreſsè officia harum Dominicarum, & earundem meminerunt multi auctores Gregorio poſteriores; nimirum Beda in libello de officiis diuinis; Alcuinus in libro eiuſdem argumenti; Amalarius libro 1. cap.1. de officiis Eccleſiaſticis; Rabanus lib.2.cap.34.de inſtitutione Clericorum; Iuo in ſermone de Septuageſima; Rupertus libro 4.cap.1.de diuinis officiis; & B.Bernardus in ſermone de Septuageſima. Ratio autem horum nominum non eſt eadem apud omnes. Beda & Alcuinus dicunt, quoſdam addidiſſe vnam hebdomadam ad ieiunium Quadrageſimæ, & illam conſequenter

D vocaſſe Quinquageſimam; alios addidiſſe adhuc aliam, quia nolebant die Iouis ieiunare, & tamen numerum dierum integrum ſeruari volebant. Itaque addidiſſe vnam hebdomadam ante Quinquageſimam, & eam hebdomadam conſequenter vocaſſe Sexageſimam; alios denique, qui non ieiunabant die Iouis, nec die Sabbathi, addidiſſe adhuc aliam, & illam vocaſſe Septuageſimam.

Sed improbabilis eſt hæc ſententia. nam non eſt veriſimile propter abuſum paucorum, qui non ieiunabant die Iouis & die Sabbathi, Eccleſiam inſtituiſſe tam ſolēnes Dominicas. Et præterea non inuenimus mentionem harum Dominicarum, niſi poſt tempora Gregorij, quando iam non erat ille abuſus.

Alij volunt Septuagesimam dici à numero dierum, quia sunt dies LXX. ab ea Dominica vsque ad Sabbathum in Albis. Sexagesimam dici, quia sunt dies sexaginta ab ea Dominica vsq; ad feriam IV. post Pascha. Quinquagesimam dici, quia tot sunt dies inde vsque ad Pascha. Inepta opinio; nam sic omnis Dominica poterit vocari Septuagesima, si numeremus LXX. dies, & non curemus vbi terminentur. Adde, quòd per septuaginta dies volunt isti auctores significari captiuitatem spiritualem sub Diaboli potestate, cuius typus fuerat captiuitas Babylonica LXX. annorum. At absurdissimum est, inter dies captiuitatis includere diem resurrectionis Domini, qui est dies perfectæ libertatis.

Alij prudentiores dicunt, denominari à Paschate has omnes Dominicas, sed per Synechdochen: nam à Septuagesima vsq; ad Pascha sunt verè LXX. dies, id est, LXIV. à Sexagesima vsq; ad Pascha sunt circiter LX. dies, id est, LVII. à Quinquagesima vsque ad Pascha sunt quinquaginta dies. Sed videtur deficere ista opinio in nomine Septuagesimæ. nam sexaginta quatuor dies magis dici deberent sexaginta, quàm septuaginta.

Est ergo sententia Ruperti, quam puto verissimam, ista nomina non esse desumpta à numero dierum, sed à numero Dominicarum; voluit enim Ecclesia, ante Dominicam passionis præmittere septem celebres Dominicas, quibus reuocaret nobis in memoriam, spiritualem nostram captiuitatem, sicut per Dominicam passionis & sequentem commemoratur redemptio à captiuitate.

Itaq; prima Dominica ex septem dicitur Septuagesima, quia est prima ex septem. Secunda dicitur Sexagesima, quia est prima ex sex. Tertia dicitur Quinquagesima, quia est prima est quinque sequentibus. Quarta dicitur prima Quadragesimæ eadem ratione. Quinta dicitur secunda Quadragesimæ. Sexta dicitur tertia Quadragesimæ. Septima dicitur quarta Quadragesimæ. Deinceps autem non dicitur quinta Quadragesimæ, sed Dominica passionis. Et hinc etiam est, quod in Dominica Septuagesimę, quia commemoratur captiuitas, legitur in officio, ex initio Geneseos, peccatum primi hominis, & omittuntur omnia cantica læta, & ad Missam incipimus: *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me.* In Dominica autem passionis incipimus: *Vexilla Regis prodeunt, &c.*

De Dominicis Quadragesimæ & passionis frequentissima mentio est apud omnes Patres; sed de ea nos differemus in controuersiis de ieiunio. Interim vide Epiphanium in compendiaria doctrina, quæ habetur ad finem librorum aduersus hæreses, Theophilum in epistolis Paschalibus, Cassianum collatione 21. & Augustinum epistola 118.

A

CAPVT XV.

De reliquis festis Domini.

NATALIS Domini meminit Clemens lib.5.cap.13. Chrysostomus oratione in sanctum Philogonium, Ambrosius lib.3. de virginibus, initio; item Basilius, Nazianzenus, Maximus, Augustinus, Leo, & alij, quorum exstant sermones de Natali Domini.

CIRCVMCISIONIS festum videtur esse satis recens. Nam non solùm veteres Patres non meminerunt eius festi, verùm etiam Isidorus, Micrologus, Amalarius, Rabanus, VValfridus,

B Strabo, qui describunt officia omniũ festorum; meminerunt quidem officij diei octauę Natalis Domini, sed non sub nomine Circumcisionis. B. Bernardus tamen, & ante eum B. Iuo Carnotensis, sermones habent de ipso festo Circumcisionis.

EPIPHANIÆ meminit Chrysostomus oratione de S. Philogonio; Nazianzenus oratione in sancta lumina; Maximus, Augustinus, Leo, & alij recentiores. Obseruat autem Cassianus collat.10. cap.2. apud Aegyptum vna & eadem die celebrari Natalis & Epiphanię diem, cùm in Occidentis Ecclesiis sint festa diuersa.

Dominicæ in ALBIS meminit Clemens lib. 5.cap.20. Nazianzenus oratione in nouam Do-

C minicam; & Augustinus sermon.1. de octaua Paschatis. qui etiam lib.22. de ciuit. Dei, cap.8. meminit trium dierum Paschatis.

ASCENSIONIS festum antiquissimum est, & ab Apostolis institutum, vt docet Clemens lib. 5.cap.20. Apostolic. constitut. & B. Augustinus epist.118. In eodem festo exstant sermones Nysseni, Leonis, & aliorum.

Festum TRINITATIS recens est. nam cap. Quoniam, de feriis, Alexander III. dicit, suo tempore fuisse quidem in vsu apud quasdam Ecclesias, non tamen Romæ. Micrologus etiam libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap.60. reprehendit eos, qui hoc festum celebrant. & ne quis obiiceret, videri hoc festum antiquum,

D quandoquidem præfatio de Trinitate est vna ex nouem, quas Pelagius II. tanquam antiquissimas seruari præcepit: monet Micrologus, eam prępationem in Dominicis omnibus cantari solitam; neq; esse propriam festi Trinitatis. Postea tamen etiam Romę meritò receptum est, & quidem in die octaua Pentecostes, vt Deo specialiter agantur gratiæ pro mysterio Trinitatis orbi terrarum, Apostolorum ministerio, declarato.

Festum CORPORIS Domini constat ab Vrbano IV. institutum, post annum Domini M. CC. quod festum omnes Lutherani & Caluinistę oderunt, sed immeritò. Nam etiam si non esset verè Christus in Eucharistia (vt Caluinistæ dicunt) vel non deberet adorari (vt dicunt Lutherani) tamen adhuc iustum esset, habere cer-

tum diem, quo recoleremus memoriam institutionis eius Sacramenti, quod etiam Lutherani & Caluinistæ maximum Sacramentorum esse concedunt.

Festum denique TRANSFIGVRATIONIS Domini antiquum esse videtur. Exstant enim de eo sermones S. Leonis, necnon Cyrilli, Alexandri, & Andreæ Cretensis apud Surium.

CAPVT XVI.

De festis Sanctorum.

FESTA Sanctorum aduersarij non parum oderunt. PRIMO, quòd idololatriam sapere videantur; nam Sabbatha sanctificare, est præceptũ primæ tabulæ, & proinde ad cultũ Dei pertinet.

SECVNDO, quia aliqua falso fundamento nitantur, vt Conceptionis B. Mariæ festum, quod festum B. Bernardus nominatim reprehendit in epist. 174. ad Canonicos Lugdunenses: vbi dicit, errorem & superstitionem sapere hoc festum, quia eo vel peccatum honoratur, sine quo conceptio ista non fuit, vel falsa inducitur sanctitas. Et præterea apud nos etiam non est certum, an B. Virgo sine peccato originali concepta fuerit; Ecclesia enim vtramque opinionem permittit, ergo saltem dubium est, an rectè hoc festum celebremus.

TERTIO, quòd plurima sint noua, ac præsertim festa B. Virgini dicata: nec enim ante Iustiniani tempora exstabant.

QVARTO, quòd multa ab Imperatoribus seculi instituta sint. Nam festum Purificationis instituit Iustinianus, vt scribunt Paulus Diaconus lib. 16. rerum Romanarum, & Nicephorus lib. 17. cap. 28. Festum Assumptionis instituit Mauritius, qui Iustiniano posterior fuit, vt idem Nicephorus ibidem refert.

QVINTO, quia eousque prolapsus est abusus festorum, vt etiam Imperatoribus non sanctis festi dies instituti sint, vt de Iustiniano refert Nicephorus lib. 17. cap. 31. Hæ sunt obiectiones Tilemani Heshusij libro de erroribus Pontificiorum, tit. 26. & Magdeburgensium Cent. 6. cap. 6. col. 342. 343. & 344.

Veruntamen pium & bonum esse colere festos dies Sanctorum, facilè demonstrabimus auctoritate primùm, deinde ratione. AVCTORITAS est totius Ecclesię Catholicæ, quę omni tempore id seruauit. Ac vt solùm inspiciamus quinque prima secula, PRIMO seculo, id est, Apostolorum tempore habemus Clementem lib. 8. constit. cap. 39. vbi iubet seruari festa Apostolorum & Martyrum.

SECVNDO seculo, habemus testimonium Ecclesiæ Smyrnensis, cuius epistolam refert Eusebius li. 4. hist. cap. 15. in ea epistola habentur hæc verba: *Quo in loco etiam nunc, præstante Domino, solennes agimus celebresq; conuentus, maximè quidem in die passionis eius; sed & cùm eorum memoriam, qui prius passi fue-*

A *rant, celebramus, vt sequentium animi ad prædecessorum viam exemplis insignibus excitentur.*

TERTIO seculo, Origenes homil. 3. in diuersos Euangelij locos, dicit, festum Innocentium puerorum rectè in Ecclesia celebrari, propterea quòd fuerunt illi Martyrum primitiæ. Item Tertullianus lib. de corona militis dicit, vnam ex antiquis traditionibus esse, annuas oblationes facere pro natalitiis. Et clarius B. Cyprianus lib. 3. epist. 6. *Dies,* inquit, *eorum, quibus excedunt, annotate, vt commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus.* Et lib. 4. epist. 5. *Sacrificia,* inquit, *pro eis semper, vt meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.*

B QVARTO seculo, Basilius oratione in Gordium Martyrem; Nyssenus oratione in Theodorum Martyrem; Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, paulò ante medium; Ambrosius serm. 66. 77. & 78. Hieronymus in cap. 4. ad Gal. & epist. 19. ad Eustochium; Prudentius in hymno de sanctis Petro & Paulo, festorum dierum in Sanctorum memoriam & honorem institutorum apertissimè meminerunt.

QVINTO seculo, Chrysostomus homil. 66. ad populum; Theodoretus lib. 8. de Martyribus; Augustinus in Psalm. 63. & 88. & alibi; Paulinus natali 2. & 3. S. Felicis. His accedunt Leo, Gregorius, Beda, & alij omnes posteriores, quorum libri
C testimoniis plenissimi sunt.

Probatur hoc etiam ex antiquis Conciliis diuersarum Ecclesiarum. Concilium LAODICENVM in Oriente celebratum ante annos M.CC. canon. 51. vetat, in Quadragesima celebrari festa Sanctorum; ex quo sequitur, extra Quadragesimam fuisse in ea prouincia celebrata. Concilium CARTHAGINENSE III. ante annos M.C. can. 47. *Liceat,* inquit, *legi passiones Martyrum, cùm anniuersarij dies eorum celebrantur.* Concilium TOLETANVM in Hispania III. can. 23. iubet, vt in diebus festis Sanctorum populi non dent operam turpibus saltationibus. Concilium LVGDVNENSE in Gallia, vt habemus can. Pronunciandum, de consecr. dist. 3. enumerat inter festa Ecclesiæ fe-
D stum sanctorum Apostolorum, Assumptionem & Natiuitatem B. MARIÆ, festum S. Syluestri, S. Martini, & aliorum. Idem ex Germania habemus in Concilio Moguntinensi, cap. 36.

VLTIMO probatur ratione, quæ fundatur in diuinis literis. Festi dies rectè instituuntur ad recolenda diuina beneficia, vt patet de festo Sabbathi & festo Sortium apud Iudæos, & de festis Domini apud Christianos. Vnde Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 4. *Beneficiorum,* inquit, *Dei, solennitatibus, festis, & diebus statutis dicamus sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio.* Sed non est paruum Dei beneficium beata consummatio alicuius Sancti, & præcipuè per martyrium; inde enim datur toti Ecclesiæ militanti exemplum fortitudinis, & vnus nouus

patronus apud Deum: datur etiam toti Ecclesię triumphanti nouum gaudium de accessione vnius ciuis: denique tunc agitur nouus & perfectus triumphus de Diabolo.

Confirmatur; nam omnes caussæ, propter quas homines etiam profani celebrant festos dies, concurrunt in obitu Sanctorum. Homines enim festa celebrant ob diem natalem Principum: item ob assumptionem alicuius ad summam aliquam dignitatem: denique ob partam victoriam. At cùm Sancti moriuntur, tunc verè nascuntur, & nascuntur Principes cœlestes, vnde ab Ecclesia eorum obitus natalitia dicuntur: item tunc assumuntur ad summam dignitatem, quæ hominibus conferri queat, id est, ad æternam beatitudinem: denique tunc perfectam victoriam referunt de Diabolo, & triumphum agunt.

Neque rationes aduersariorum aliquid efficiunt. Ad PRIMVM de idololatria dico; PRIMO, festa Sanctorum Deo dicari, sed in Sanctorum memoriam, quemadmodum templa sacrantur Deo in memoriam Sanctorum. SECVNDO dico, honorem dierum festorum immediatè & terminatiuè pertinere etiam ad Sanctos, quemadmodum diximus de basilicis, de votis, & de ipsa inuocatione: sed talem honorem dicimus esse cultum duliæ, non latriæ, & proinde religionis quidem cultum, sed religionis, non vt est nomen specialis virtutis, quæ hominem erga Dei cultum bene disponit, sed vt est nomen generale.

Ad SECVNDVM de festo Conceptionis, quod falso fundamento niti videtur, dico; PRIMO, in maiori parte Ecclesiæ piè credi B. Virginem sine peccato originali conceptam. quod etiam ex aduersariis fatentur Lutherus & Erasmus; ille in sermone de festo Conceptionis; iste in Apologia ad Albertum Pium Carpensem.

Dico SECVNDO, fundamentum huius festi præcipuum non esse conceptionem immaculatam, sed simpliciter Conceptionem matris Dei futuræ. qualiscunq; enim fuerit illa conceptio, eo ipso quòd conceptio fuit matris Dei, singulare gaudium affert mundo eius memoria. tunc enim primum habuimus pignus certum redemptionis, præsertim cùm non sine miraculo ex matre sterili concepta fuerit. Itaque hoc festum etiam illi celebrant, qui putát Virginem in peccato conceptam.

DICES, hoc modo etiam Ioannis Baptistæ conceptio celebrari posset. RESPONDEO, posset sanè, vt Græci faciunt. Nam in Calendario Gręcorum die 23. Septembris annotatur festum conceptionis Ioannis Baptistæ: sed Ecclesiæ Latinæ non est visum tot festa multiplicare. Et præterea magnum est discrimen inter matrem Dei, & præcursorem eiusdem, & inter vtriusque conceptionem. Nam quia maior pars Ecclesiæ piè credit immaculatam conceptionem, inde

A habuit eadem Ecclesia occasionem instituendi hoc festum, quam occasionem non habuit ad instituendum festum de conceptione Ioannis Baptistæ.

Porro B. Bernardi sententia nobis fauet, ille enim reprehendit Canonicos Lugdunenses, quòd sine exemplo vel præcepto Romanæ Ecclesiæ nouum festum instituissent. Si ergo nunc B. Bernardus videret ex auctoritate Romanæ Ecclesiæ festum celebrari, etiam ipse libentissimè celebraret.

Ad rationem autem Bernardi dico, nos nec peccatum honorare, nec inducere falsam sanctitatem, etiamsi Virgo in peccato concepta esset, sed honorare officium matris Dei, ad quod B ab ipsa conceptione designata fuit. Nam idem Bernardus ibidem dicit, meritò celebrari natiuitatem Ioannis Baptistæ, quia sancta fuit, & tamen ibidem dicit, se non audere asserere sanctificationem Ioannis in vtero deleuisse originale peccatum, licet hoc pium sit credere. SI ergo ita aduersus Bernardum argumentarer; Colis festum natiuitatis Ioannis, quem non audes asserere natũ sine peccato, ergo vel honoras peccatum, vel inducis incertam sanctitatem. Responderet Bernardus, nec peccatum se honorare, nec inducere incertam sanctitatem, sed honorare officium præcursoris, ad quod sanctificatus fuit adhuc in vtero matris existens: Idem C ergo respondeo illi de conceptione B. Mariæ.

Quòd si ipse quęreret, vnde habeamus B. Mariam ab ipsa conceptione sanctificatam, saltem ad hoc, vt esset mater Dei designata, responderem, inde nos hoc didicisse, vnde ipse didicit, B. Mariam ab ipsa natiuitate sanctam fuisse. Asserit enim ibidem, ex eo, quod Ecclesia iam tunc celebrabat B. Virginis ortum, se nihil dubitare, quin ortus ille sanctus fuerit; & nos ergo ex eo, quod Ecclesia celebrat festũ conceptionis, nihil dubitamus, conceptionem illam sanctam aliquo modo fuisse, ac saltem ratione officij, ad quod assumebatur.

Ad TERTIVM dico duo; PRIMO, non esse absurdum, quod aliqua festa sint recentia, quan D doquidem etiam sæpe sunt recentia Dei beneficia, propter quæ festa instituuntur; vel saltem occasio festorum instituendorum potest esse recens. Vnde etiam tempore Iudæorũ vario tempore varia sunt festa instituta, præter ea, quæ Deus ipse per Mosem instituerat, vt patet de festo Sortium propter liberationem tempore Hester; & de alio festo ob victoriam Iudith, & de festis dedicationum tempore Salomonis, & postea tempore Esdræ, & vltimo tempore Machabæorum, quod festum, licet recentissimum, Christus ipse honorauit, Ioan. 10.

Dico SECVNDO, festa Sanctorum antiquissima esse, vt iam ostendimus. Fatemur tamen prius cœpisse celebrari festa Martyrum, quàm Confessorum; & nonnulla etiam festa B. Mariæ

recentia

recentia esse. Nam festum CONCEPTIONIS tempore B. Bernardi cœpit, sed non fuit publicè receptum à tota Ecclesia, nisi post decretum Sixti IV. Pontificis, quod habetur in Extrauaganti, Cùm præexcelsa, de reliquiis, & veneratione Sanctorum. Similiter festum Visitationis in Ecclesia Latina nouum est. Fuit enim institutum ab Vrbano Papa VI. atque à Bonifacio IX. primùm confirmatum, deinde etiam à Concilio Basileensi sess. 43. quanquam vtrumq; festum iã antea erat in Calendario Græcorum.

Festum NATIVITATIS B. Mariæ longè antiquius est. Meminit eius enim Petrus Damianus, qui tres sermones de eo festo scripsit, & ante eũ B. Gregorius, qui in Antiphonario, & Sacramẽtario annotauit officium, 8. die Septembris, pro natali B. Mariæ.

Festum ANNVNCIATIONIS adhuc est antiquius. Exstat enim oratio S. Athanasij de sancta Deipara, vbi expresse meminit huius festi.

Festum PVRIFICATIONIS est etiam antiquissimum. Siquidem huius celebritatis exstant orationes Amphilochij, Gregorij Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Alexandrini, & Andreæ Cretensis apud Aloysium Lipomãnum, & Laurentium Surium.

Denique festum ASSVMPTIONIS est etiam antiquissimum. Nam eius meminit Gregorius in Antiphonario, & Sacramẽtario, & ante Gregorium Andreas Cretensis in oratione de hoc festo, quæ exstat apud Lipomannum, & Surium. Atque ante Andreæ tempora exstat inter opera B. Hieronymi insignis sermo de festo Assumptionis, qui quidem vel ipsi Hieronymo, vel eius æquali Sophronio tribuitur.

Ad obiectionem ergo ex Nicephoro, & Paulo Diacono, dico, eorum verba non posse intelligi de prima institutione horum festorum, nisi illi apertissimè mentiantur. quomodo enim instituit Iustinianus festum Purificationis, & Mauritius festum Assumptionis, si vtrumque festum erat institutum tempore Hieronymi, & Chrysostomi, qui ducẽtis annis Iustiniano antiquiores fuerunt? Prẹterea iidem auctores ibidem dicunt, à Iustino Imperatore institutum festum Natiuitatis Domini. At constat ex Ambrosio, Augustino, Leone, & aliis, qui Iustinum præcesserunt, festum Natiuitatis longè esse antiquius. Solùm ergo Imperatores illi addiderunt aliquid ad celebritatem. & fortasse prẹceperunt ciuilibus legibus, ne vllus operaretur in illis solennitatibus, cùm tamẽ etiam antea legibus Ecclesiæ dies illi festi sanciti essent.

Ad QVARTVM, patet responsio. Non enim Imperatores festa instituerunt, sed instituta iam festa ab Ecclesia, legibus etiam suis adiuuerunt, & ornarunt.

Ad QVINTVM respondeo, Nicephorum nõ dicere, institutum fuisse festum diem Iustiniano, sed solùm quotannis Episcopum quendam

A Constantinopolitanum solitum celebrare eius memoriam. Id quod non cogimur intelligere de aliquo festo die, sed solùm de laudatione Iustiniani, quam ille Episcopus admiscebat concioni suæ, propterea quod Iustinianus multa pia opera, & Ecclesiæ vtilissima fecisset. ADDO præterea, quidquid illud fuerit, siue festus dies, siue simplex laudatio, fuisse vnius priuati Episcopi factum, quod non immeritò reprehendi posset, præsertim cùm eius successores mox omiserint eiusmodi celebritatem.

CAPVT XVII.

De Vigiliis.

B IN profestis magnorum dierũ consueuerat Ecclesia vigilare, & ieiunare. ac inprimis Vigilia Paschæ, quæ nocte præcedente Dominicã Resurrectionis agebatur, semper celeberrima fuit; vt patet ex Clemente lib. 5. constit. cap. 19. ex Tertulliano lib. 2. ad vxorem; ex Eusebio li. 6. hist. cap. 7. & ex aliis permultis.

De Vigiliis autem in Sanctorum honorem meminit Basilius in Psal. 114. Hieronymus in libro aduersus Vigilantium, Burchardus libro 13. decretorum, cap. 16. Bernardus sermone de Vigilia S. Andreæ, & de Vigilia sanctorum Petri & Pauli. & Innocentius Pontifex III. capite C primo, & secundo, de obseruatione ieiuniorum. Ceterùm quoniam paulatim occasione nocturnarum Vigiliarum, abusus quidam irrepere cœperant, vel potius flagitia non raro committi: placuit Ecclesiæ nocturnos conuentus, & Vigilias propriè dictas intermittere, ac solùm in iisdem diebus celebrare ieiunia.

Finis septem Controuersiarum generalium Tomi primi.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

D

APPROBATIO.

Cùm D. ROBERTI BELLARMINI Politiani, Societatis IESV, exactissima controuersiarum, quæ Catholicis cum hæreticis & nouatoribus intercedunt, discussio, singularem Christianæ veritati lucem afferat, ad maiorem Reipubl. Christianæ vtilitatem, maximam verò Sectariorum confusionem publicari potest & debet.

Ita censui PETRVS STEVARTIVS Leodius, SS. Theologiæ D. & Professor, ac eiusdem facultatis Ingolstadij pro tempore Decanus.

INDEX

INDEX
LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE, QVI IN HAC SECVNDA PARTE PRIMI TOMI explicantur.

Numerus prior capita Bibliorum, posterior verò libri columnam indicat.

EX VETERI TESTAMENTO.

Ecclesiastæ.

Sapientiæ.

Canticorum.

Isaiæ.

Hieremiæ.

Ezechielis.

Daniel.

Oseæ.

Zachariæ.

Malachiæ.

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæi.

INDEX RERUM PRAECIPUARUM.

A.

B.

C.

Chorepiscopi

D.

H.

I.

L.

P.

R.

DEO LAVS.

ERRATA.

FOl. 19. d. 5. Rhegino. f. 25. d. 16. finitum. f. 52. d. 4. Quot. f. 78. b. 11. Matth. 18. f. 110. b. 6. legitimum. f. 122. c. 3. obedire. f. 153. b. 5. referebat. f. 235. d. 14. plurimum. f. 270. c. 5. famam. f. 308. c. 14. Papæ. f. 329. c. 6. tunc. f. 340. d. 6. nomen. f. 386. b. 1. lib. 22. f. 406. c. 1. committunt. f. 443. a. 3. sustentaretur. f. 471. b. 11. necessariam. f. 535. d. 4. peccant. f. 613. a. 6. Matth. 6. f. 632. b. 7. erat. f. 639. a. 10. mala. f. 652. d. 16. iusto. f. 661. a. 13. militiam. f. 664. c. 10. seorsim. f. 719. d. 3. quia. f. 721. b. 6. palinodia. f. 880. d. 9. ab. f. 895. a. 3. ex. f. 867. b. 10. Ecclesiæ. f. 916. b. 10. artic. 12.

Belarmini. Controuers. I.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm